

కాటమరాజు కథలు

రెండవ సంపుటము

[కాటమరాజు పుత్రురది అవుల మేపు, గంగ - కాటమరాజు తరకవాదము, కాటమరాజు దక్షిణాది అవులమేపు, భట్టు రామబారము, కోటపాటి తాటి పృక్షం తెచ్చే కథ, వేడుక బొంగరాల కథ, యర్రగడ్డపాటి పోట్లాట, అగుమంచి కథ, భక్తిరన్న కథ]

సంపాదకుడు :

డా. తంగిరాల వెంకటసుబ్బారావు, M. A., Ph. D.

సహాయకుడు :

డా. చన్నాప్రగడ తిరుపతిరావు, M. A., Ph. D.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి

కళాభవన్ - నైఫాబాదు

హైదరాబాదు-4

ప్రథమ ముద్రణ
ఏప్రిల్ - 1978
ప్రతులు-1,100

మూల్యము రు. 27-00
ఇరువదియేడు రూపాయలు.

ముద్రణ :
నాగలక్ష్మి ఆర్ట్స్ ప్రెస్సు,
బషిర్ బాగ్, హైదరాబాద్-500 029.

తొలి పలుకు

ప్రపంచపు ప్రముఖ సాహిత్యము లన్నింటియందు పలెనే, తెలుగు సాహిత్యమునను, 'వీర గాథలు' ఒక ప్రత్యేక ప్రక్రియగ, జనానీకపు ఆదరణను, అందును ముఖ్యముగ జానపదుల మన్ననను విడివిగ ఆర్జించినవి. ఈ విషయమున తెలుగు సాహిత్యమునకు సంబంధించినంతవరకు, ఒక ప్రత్యేక విశిష్టత కన్పట్టుచున్నది. తక్కిన ప్రపంచ సాహిత్యములలో ఎవటను ఈ సాహిత్య ప్రక్రియ అగ్రశ్రేణికి చెందిన కవులను ఆకర్షించినట్లు కన్పట్టదు. కాని తెలుగు దేశపు మేటి కవులలో ఒకడుగ చారిత్రక ఖ్యాతిని ఆర్జించి, కవి సార్వభౌముడుగ ప్రశంసితుడైన శ్రీనాథులంతటి వానిని ఈ 'వీరగాథా' ప్రక్రియ ఆకర్షించినది. ఆయన రచించిన 'పల్నాటి యుద్ధము' నాడును నేడును పండిత పామర రంజకమై తెలుగు సాహిత్యమున ఎన్నెక్కెన్నది. అంతేకాదు; ప్రపంచమున ఇప్పటికి వివిధ సాహిత్యములలో లభ్యమగుచున్న వీరగాథలను పరిశీలించి చూడగ, కాలరీత్యా, ప్రాచీనతయందు దీనిని అధిగమించిన వీరగాథ కనరాదని పండితుల అభిప్రాయము.

శ్రీనాథుని తరువాత ఎందరో కవులు వివిధ ప్రాంతీయ చారిత్రక సంఘటనలను ఆధారములుగ గ్రహించి అనేక వీరగాథలను రచించిరి ఇవి యన్నియు జానపదులందు మౌఖిక ప్రచారమున మాత్రమే నిలచి ఉన్నవి. పాడుటకు అనుకూలముగ ఉండు జానపదీయ గీతశైలిలో రచితములగు ఈ గాథలు కొన్ని ప్రత్యేక ఉత్సవ సందర్భాలుందు, సాంప్రదాయిక గాథాగాయకులచేత పాడబడుచు జనులను రంజింపజేయుచున్నవి. కాని ఆధునిక నాగరికతను సంఘమున తెచ్చిన మార్పులవలన అట్టి గాథాగాయకుల సంఖ్య నానాటికి ఖండించుచున్నది. కావున, క్రమముగ అవి లుప్తములగు పరిస్థితి ఏర్పడు అవకాశము కలదు. అట్టి దురవస్థ సంఘటిల్లక మునుపే వానికి ముద్రితరూపములను కల్పించవలసిన అవశ్యకత ఏర్పడినది.

ఇదిపరలో వెటూరి ప్రభావరశాస్త్రిగారివంటి పండితులు ఈ గ్రంథము ఒకటి రెండింటిని, తగు పీఠికలతో ముద్రింపజేసియు, ను సమగ్రముగా వాని నుట సుస్పష్టము. వీరగాథలను అన్నింటిని, వాని వివిధ పాఠాంతరములను, కాటమరాజు కథలపంటి కథాపక్రిములలోని గ్రంథాలన్నింటిని సేకరించి, సంస్కరించి ప్రకటించుటకు వారికి అనాటికి అవకాశము లేకుండెను. అందులను దొరికిన ఏ ఒకటి రెండింటినో వారు ప్రచురించిరి. ఈ లోపమును పూరించుటకై ఈ వీరగాథలను అన్నింటిని సేకరింపజేసి, సుసంస్కరించుటకై, విమర్శనాత్మక పీఠికలతో ప్రచురించుటకు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ నిర్ణయించినది. ఆ నిర్ణయానుసారము జరిగిన కృషిలో తొలుతటిది ఈ కాటమరాజు కథలు; ఇది రెండు సంపుటముల గ్రంథము, అంతిమము పలుపరిచినది రెండవ సంపుటము. మొదటి సంపుటము గొడవిన సంపత్సరిము ప్రచురితమైనది.

ఈ గ్రంథ సంకలన కర్తలు డా॥ తంగిరాల వెంకటసుబ్బారావుగారు జానపద వాఙ్మయ రంగమున పరిశోధకులుగా ను పసిద్ధులు. ఈ వీరగాథలను, వాని వివిధ పాఠాంతరములను సేకరించుటకు ఆంధ్రప్రదేశ్ మంత్రులు, పర్యవేంది, లభ్యములగు లోకవత్ గ్రంథములను నాంపవాలు గాథాగారు చూచి సుందరి లభ్యములగు గాథామాత్రములను సమీక్షించి పరిశీలించి ఈ సంపుటమును సమగ్రముగా గా, గా, కథలను, పీఠికలను రచించి, సుందరిగా గ్రంథము పూర్తి చేసి, తరువాత, ఆంధ్ర సాహిత్య అకాడమీకి సమర్పించి, అందులను సావల్యముగ చర్చించిరి. ఎటుల బహు శ్రమలోనైనా కాటమరాజు కథలను డా॥ తంగిరాల వెంకటసుబ్బారావు గారు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ పజ్జను సిద్ధము చేసిరి. ఇందులకై వారికి అకాడమీ సదా సత్కృతితోబాటు, ఈ గ్రంథము ప్రాతః ప్రతి సిద్ధము చేసే సుచిత్తమున ను దాను పరిశీలించి, మానుస్క్రిప్టు లైబ్రరీలోనున్న పటముల పరిశీలించినది. ఎట్టి పరిశీలనకు అనరాశిమిచ్చి, అకాడమీకి సహాయపడిన మద్రాసు ఓరియంటల్ మానుస్క్రిప్టు లైబ్రరీకి, ఆ లైబ్రరీ ఆధికారులను అకాడమీ పజ్జను కృతజ్ఞతలు.

ఈ గ్రంథముద్రణను చక్కగ సకాలమున నిర్వహించిన నాగలక్ష్మి ఆర్ట్ ప్రెంటర్స్, హైదరాబాదు వారికి మా కృతజ్ఞతలు.

హైదరాబాదు

27-1-1978

దేవులపల్లి రామానుజరావు
కార్యదర్శి

ప్రస్తావన

ఈ కాటమరాజు కథా చక్రమును గూర్చి నాకు తెలిసిన సమస్త విషయములు మొదటి సంపుటము పీఠికలో విపులముగా వర్ణించియుంటిని. ఇటీవల కొన్ని నూతన విశేషములు తెలియ వచ్చినవి వానినిట స్మరింపట సముచితము.

కథల వరుసక్రమము :-

ఈ వీరగాథా చక్రము (ballad-cycle) క ముప్పది రెండు కథలున్నవని చెప్పుదురు. వీని వరుస క్రమమును గూర్చి మొదటి సంపుటమున తెల్పియుంటిని. ఆ క్రమములో పెద్దిరాజు కథకును పోలురాజు కథకును మధ్య నుండదగు సింహాద్రిరాజు కథ, ఎఱనూకరాజు కథ, నలనూకరాజు కథ అను మూడు కథలు అలభ్యములని వ్రాసియుంటిని. కాని వానిలో ఇటీవల ఎఱనూకరాజు కథ లభించినది దానిని ఈ రెండవ సంపుటములో మొదటి అనుబంధముగా నిచ్చితిని.

'కాటమరాజు దక్షిణాది ఆవులమేపు' అను కథకే 'పుల్లరి కథ' అను నామాంతరము కలదని మొదటి సంపుటము పీఠికలో వ్రాసియుంటిని. అది సరికాదు. పుల్లరికథ అనునది ప్రత్యేకముగా ఉన్నదని నా ఇటీవలి పరిశోధన ఫలన తెలిసికొంటిని.

'గంగ-కాటమరాజు తరకవాదము' అను కథ తరువాత 'ఎఱ్ఱయ్య వాచము' అను కథ వచ్చునని తెలిపియుంటిని. కాని ఈ రెండు కథలను నిశితముగా పరిశీలింపగా 'గంగ-కాటమరాజు తరకవాదము' యొక్క మరియొక రూపమే 'ఎఱ్ఱయ్య తరకవాదము' అని తెలియవచ్చినది. ఇందు కాటమరాజునకు బదులుగా ఎఱ్ఱయ్య గంగతో తరకవాదము చేయును. అందువలన దీనిని ప్రధాన కథల వరుసలో కన్న అనుబంధమునకునుట సముచితమని తోచినది. పైగా దీని వాత విక్రీలి దుష్టముగాను, అస్థియక్లిష్టముగాను ఉన్నది.

‘ఎఱ్ఱగడ్డపాటి పోట్లాట’ అను వీరగాథకు ప్రత్యంతరమొకటి కలదు. దీనిని అనుబంధములో నిచ్చితిని. ఇది అసంపూర్ణము. అయినను ఇందు కాటమరాజు యుద్ధప్రయత్నములు (బొల్లావును ప్రార్థించి తెచ్చుట, బీరిసిసికి తాణ్యము నేర్పరుచుట మున్నగునవి) విపులముగా వర్ణింపబడినవి. ఇవి ప్రధాన కథలో లేవు.

మొదటి సంపుటమున ఎనిమిది వీరగాథల నిచ్చియుంటిని. అవి ఎరుసగా (1) ఆవుల వలురాజు కథ (2) పంపాద్రి కథ (3) పెద్దిరాజు కథ (4) బోలు రాజు కథ (5) బల్లి కురవ పోట్లాట (6) కాటమరాజుకు పట్నం కట్టిన కథ (7) కరియావులరాజు కథ (8) పాపనూక కథ. ఈ రెండవ సంపుటమున తక్కిన తొమ్మిది కథలను వరుసగా నిచ్చుచున్నాను. (9) కాటమరాజు ఉత్తరాది ఆవుల మేపు (10) కాటమరాజు దక్షిణాది ఆవుల మేపు (11) భట్టు రాయబారము (12) కోటపాటి తాటివృక్షం తెచ్చే కథ (13) వేడుక బొంగరాల కథ (14) ఎఱ్ఱగడ్డ పాటి పోట్లాట (ఏడు రెండలు) (15) అగుమంచి కథ (16) భక్తిరన్న కథ. వీనిలో వేడుక బొంగరాల కథను ‘అలగుల-పోలు’, ‘ముమ్మయ్య-పోచయ్య బొంగరాలు’ అను రెండు అసంపూర్ణ ప్రత్యంతరములు కలవు. వానిని అనుబంధమున చేర్చితిని. అట్లే ‘భక్తిరన్న కథ’కు గల ఒక అసంపూర్ణ ప్రత్యంతరమును కూడ అనుబంధమున నిచ్చియున్నాను. అనుబంధములలో ప్రత్యంతర వీరగాథలేకాక ఈ కాటమరాజు కథాచరిత్ర పుస్తకమునను తోడ్పడెడి గుండ్లపాలెము శిలాశాసనము, ఖద్గితక్కిన స్మారకములు చరిత్రపెడి కొన్ని కైఫీయతులు, చాటుపద్యములు చేర్చితిని.

ఈ రెండవ సంపుటమున తొమ్మిది వీరగాథలున్నవి. ఇందు అనుబంధముగా నిచ్చిన యరనూకరాజు కథను కూడ మొదటి సంపుటమున చేర్చుకొనినచో అందలి వీరగాథల సంఖ్యకూడ తొమ్మిదియేయగును. ఇట్లు మొత్తము నాకు లభించిన వీరగాథల సంఖ్య పదునెనిమిది యగుచున్నది. నా దృష్టిలో ఈ కథాచక్రమున ఇంకను లభింపవలసిన కథలు :

1. గంగ పుట్టుక
2. పల్లికొండ పుట్టుక
3. సింహాద్రిరాజు కథ

4. నలనూకరాజు కథ
5. భైరవ కురువ యుద్ధము
6. పుల్లరి కథ /
7. పాపనూక పలపోత
8. అసుమంచి పలపోత

భాషా విశేషములు :-

ఈ కాటమరాజు కథల భాషను గూర్చి భాషా శాస్త్రజ్ఞులు కూలంకషముగా పరిశోధింప వలసియున్నది. ఇది జానపదుల సజీవభాష. ఉచ్చారణ విధేయమగు శక్తి మంతమైన బ్యావహారిక భాష. ఇట్టి నిసర్గ భాషలోని ద్రుతము మీది యదాగమములు, విసంధిలో యదాగమములు, పదావిని వచ్చెడి 'యి, యీ, యే, యే, పు పూ, వొ, వో'లు మున్నగువానిని నేను మొదటి సంపుటమున అచ్చులుగా చేసి సరళ గ్రాంథికముగా మార్చివేసితిని (అప్పుడు గురువర్యులు ఆచార్య పింగళి లక్ష్మీకాంతము గారి పల్నాటి వీర చరిత్ర పరిష్కరణమును ఆదర్శముగా పెట్టుకొంటిని) అట్టి సంస్కరణము కూడ తప్పనియు, అది భాషా శాస్త్రజ్ఞుల పరిశోధనకు ఆటంకమును కలిగించుటయే కాక వారిని తప్పుదారులు పట్టించు సనియు గుర్తించి ఈ రెండవ సంపుటమున ఆ పరిష్కరణ సాహసమును విడనాడితిని. నా స్థూలదృష్టికి ఈ వీరగాథల భాషలో కానవచ్చిన కొన్ని విశేషముల నిట నుట్టకీతును.

(1) అచ్చులలో 'ఆ, ఆ' లు మాత్రమే కలవు. తక్కినవేవియునులేవు. 'ఇ, ఈ' లకు బదులు 'యి, యీ' లును, 'ఊ, ఊ, లకు పదులు 'పు, పూ, లును, 'ఋ' కు మారుగా 'రు' అను అక్షరమును, 'ఎ, ఏ', లకు బదులుగా 'యే, యే' లును, 'ఐ' కు బదులు 'అయి' అనియు, 'ఒ, ఓ' లకు బదులు 'వొ, వో' లును, 'ఔ'కి బదులు 'అవు' అనియు కలవు. పూర్ణబిండపు, విసర్గ ఉన్నవి. అనునాసికోచ్చారణమును సూచించుటకై ఈ పూర్ణబిందువు 'బ్రహ్మ' వంటి శబ్దములలో కూడ 'బ్రంహ్మ' అను రూపమున చొప్పుపబడినది. దీనికి బ్రెహ్మ, 'బ్రెమ్మ' అను రూపాంతరములు కూడ కలవు దీర్ఘము మీద సావ్యపూర్ణము కొన్ని పదములలో కానవచ్చు చున్నది.

ఉదా: షోంగాను, రాంగాను, కాంగ, యేంటి గంగ

(2) శిష్ట భాషలో కొన్ని పదములలో రెండవ అక్షరములో గుండు ప్రాస్థ అకారము ఈ జానపద భాషలో ప్రాస్థ ఉకారముగా మారుట సాధారణము. ఈ మార్పు దేశిపదములలోను, తత్సమ పదములలోను కూడ కానవచ్చుచున్నది.

ఉదా: మొదులైన, బలుగము, బసువన్న, పరుమటి, తలుపు (తలపు), గంగురేగులు, పణుతులు, పుదుకము, పరుమాస్థము, తముకము, జలుకము, దేవుతులు, సిరుస్సు, సురులు, ఆరుడటలు, పొడ

దీనికి వ్యతిరేకమగు మాచ్చుకూడా (-ఉ- > -అ-) అచ్చటచ్చట కాననగును.

ఉదా: 'కుసమ పువ్వుల రవికె'

'దారణీశ్వరుడు', మగవరో: (మగువరో:)

మరికొన్ని పదములలో రెండవ అక్షరములోని ఇకారము కూడ ఉకారముగా మారినది.

ఉదా: పెద్దరాజు, వారజనేత్రి, అరషించి, పారుశాత మరికొన్ని మార్పులు:

అ > ఎ: గెడ్డ, పచ్చ గెడ్డలు, యరగెడ్డపాడు, రెణభేరి, రెణబొబ్బలు, యెఱిశ్చరులార, శెంభునిగుడి, శెలవు, శెంభము, శెరములు, శెంక, చెవరంగము, జెయము

ఇ-> ఐ:- త్రైమూర్తులు

ఋ-> రి:- క్రిష్ణస్నానము, పిళివి, ద్విష్టముగ, విలా (పృథా)

-ఇ-> -అ:- దక్షిణము (దక్షిణము)

ఔ-> అమ్-/అవ్:- కంసల్య (కౌసల్య)

కమిగిలి (కౌగిలి)

గవిరీ మనోహర (గౌరీ మనోహర)

సవిఖ్యంబు (సౌఖ్యంబు)

(9) ఈ కాటమరాజు కథలలో లిపి చిహ్నములేని రెండు ముఖ్యధ్వని విశేషములున్నవి. (i) 'అ-ఎ' లకు మధ్యగా ఒక ధ్వని కలదు (x). ఇది కొన్నిచోట్ల 'అ, ఆ'ల తోను, మరి కొన్నిచోట్ల 'ఎ' తోను హల్లులకు చేర్చి వ్రాయబడినది. ఈ హల్లులలో కూడా 'య, శ,చ' అనునవి ఎక్కువగా ఉపయోగింపబడినవి. ఇంకను కొన్ని చోట్ల ఈధ్వని 'ఙ' వత్తుతో సూచింప బడినది. ఈ ధ్వని యందు హ్రస్వదీర్ఘములు రెండును కలవు. ఇది పదాదిని, పదమధ్యమున, పదాంతమున కూడ వచ్చును.

ఉదా: x-: యర్రన్న, యలమంచి, యసగంగ, యలనాగ, యాడ దూరిన, యామారక, యాదవ బలము. యాజ్ఞార్థము, యాటలు, శలవు, శానలు, శాయక, చమట, చవులు, చాత.,

-x-: పాడావులు, పాడేవులు, బొల్లావు, బొల్లేవు, పళ్లాలు, బల్లేలు, మొండ్యాలు, బల్యాలు, పళ్యాలు, తాటాకు. రాగాకు, మామిడాకు,

-x : దివ్య''

ఈ ధ్వని క్రియాపదముల చివర కూడా కానవచ్చుచున్నది.

ఉదా: వచ్చ, చూచ, పాయ, ఆయ, యెత్తించ, చింద్య,

ఈ ధ్వని పెక్కుచోట్ల యతిస్థానములో కానవచ్చుచున్నది దీనికి ఇ,ఈ, ఎ,ఏలతో బహుళముగాను, అ,ఆ,ఇ,ఐలతో క్వాచిత్కముగాను యతిమైత్రి పాటింపబడినది.

(ii) అట్లే 'అ-ఓ' లకు మధ్యగా మరియొక ధ్వని కలదు (ఁ) (ఇది తుళుభాషలో ప్రత్యేక వర్ణముగా నున్నది). ఇది ఎక్కువగా 'ఎ' అను హల్లుతో కలిసి వచ్చును. 'క,ఖ'లతో క్వాచిత్కముగా నున్నది. ఉదా: వరి, వరుగు, వనది, వనర, వక వయినాన (వైనాన) వయ్యన, వశికరము, వలురాజు, వనమాల, వనిత, వన్నెల, వార్తలు, వొక్షము (వక్షము), వొజ్జాలు, వొచ్చె, కొమారుడు, బత్తుడు, బంగరాలు. ఈ ధ్వని కూడ అ-ఓ లు రెంటితోను యతి మైత్రి నొప్పు చున్నది.

హాల్లులు :

ఈ కథలలో ఒక్క శకట రేఫ తప్ప తక్కిన హాల్లులన్నియు కలవు. మహాప్రాణములకు బదులు అల్పప్రాణములు (గనమైన, బారము, దనకొండ, సిద్ధిరాజు ఇత్యాది), అల్పప్రాణములకు బదులు మహాప్రాణములు (పఖటి, శంఖ, ఖరములు, భంధువులు, సాంభమూర్తి, ధోరలు ఇత్యాది) కొన్ని తావులలో వాడబడినవి. అయినను మహాప్రాణములు చాలవరకు సరిగా పాటింప బడిన పనియే చెప్పవచ్చును.

దంత మూలీయమైన చ 'కారము' త్స' గా వ్రాయబడినది. (పత్సం వద్యాణము) దీనికి స,త లతో యతి వేయబడినది. తాలవ్య చకారము ఇ,ఈ, ఎ,ఏ లతోనే కాక అ,ఐ లతో కూడ రూపియ్యుచున్నది. 'చెవులు' అను పదము 'చోలు'గా వ్రాయబడినది. కొన్ని చోట్ల 'చవులు'గా కూడ వ్రాయబడినది అకారముతో కూడిన చ, జలు దంతమూలీయము లైనను వ్యవహారములో కొన్ని పదములలో నవి తాలవ్యములుగనే ఉచ్చరింప బడును. ఈ కథలలో తాలవ్యోచ్చారణ గల బెల్లపు చారు, జడ మొదలగు పదములున్నవి. వ్యవహారములో దంతమూలీయోచ్చారణ కల పదములు ఈ కథలలో కొన్ని చోట్ల తాలవ్యములుగా సుచ్చరింప బడినవి ('చదరంగమాడుచు చెల్లెంపుకొడుచు')

సకారమునకు బదులు శకారము, లకారమునకు బదులు శకారము ఈ కథలలో ఎక్కువగా ప్రయోగింప బడినవి.

స>శ : శిరిదేవి, శెలవు, శలవు, తులశి, వెగశి, వాశిగా, శింహాసనము,

పశిలన్న, కశినీడు, పశిబిడ్డ, సమిశెను, కాపలు, దరిశించెను, కాశ

-ల->-శ- : సశనన్న, స్రశము, భూతశము, తుశసి, కశిసములు, కళ్యాణము

శ్వాసాక్షరమైన 'హ' నాదాక్షరముగా సుచ్చరింపబడు సందర్భములలో 'హ్య' లేదా 'హ్మ' గా చూపబడినది.

ఉదా: 'సింహ్యము' 'శింహ్మసనము' (= సింహాసనము)

శకటరేఫ యొక్కదను వాడబడలేదు. 'భస్మము' అను అర్థము నిచ్చెడి 'సిఱు' శబ్దము కూడ సాధురేఫముతోనే వ్రాయబడినది. ('నిమ్మ, నీరు భేయక నిలువ మిచ్చోట')

శిష్టభాషలోని హల్లులు ఈ కాటమరాజు కథలలోని జానపద భాషలో ఎట్లు మార్పు చెందినవో ఈ క్రింది విధముగా చూపవచ్చును.

జి > గ్న : సర్వగుడు, యగ్నైవలము, మనోగ్నానము.

చ - > శ :- శక్రము, శాట (చేట)

ఛ - > స :- సచ్చిన, సంపి, సయ్యన

ఞ - > త్స : పత్సల, రత్సరావులు, యత్సగా,

- జ - > - ద :- పూదించె (పూజించె)

- డిబ్ - > - న్మ :- యిసుమంటి (ఇటువంటి)

- డ - / - డ > ణ : పణతి (పడతి), పషిణి (పసిడి)

- ండ - > - న్న :- పున్నంగ (పుండంగ)

- డ్ - > - డ్ :- వేట్క (వేడక)

త్స్య > క్ష : మక్షరేఖలు, మక్షపల్లభుండు

- ర - > - గ :- ముంగల (ముందర)

- ర - > - త :- పుతకాలు

- ర > - న : మీన (మీద)

- న - > - ణ :- వణిత, మణిషి, ముణిగెతేరు

- న > - ణ : కామిణి, అంగణామణులు

- న్ - > - డ్ :- మడిసి (మనిషి)

- ర > - ల : ముంగల (ముందర), ముంగల (ముందర)

- ల - > - శ :- నశనన్త, స్తశము మొదలగునవి.

- శ - > - ల :- (పిక్కిలి తక్కువ) కల్యంబు

- బ - > - మ :- శిముడు, దేముడు

- బ - > - బ :- దైబాల (దైవాల)

శ > స : (తక్కువ) పసుపతి, సూరుల వతము, పసువులు

శ > ష : పషువులు

స్ > స : (తక్కువ) మడిసి (మనిషి)

స > శ : (దాల ఎక్కువ) శిరిదేవి, శెలవు, శలవు, తులశి ఇత్యాది

స > ప : పషణి (పసిడి), పరుష (పరుస)

-ంహ->-హ్య-/-ంహ్మ-: 'సింహ్యము', శింహ్మ సరము

సంధులు:

యకారంబును వు వూ వో వో లును తెలుగు మాటలకు, పద్యపాదములకు మొదటనే కలవు. ద్రుతము మీద యదాగమములు, విసంధి కోకొల్లలు. ఒక్కమాటలో చెప్పవలెనన్న ఈ కాటమరాజు కథలు సర్వత్ర జానపదుల ఉచ్చారణకు విధేయమైన లిపిలో నున్నవి.

ఆత్తునకు కొన్ని చోట్ల నిత్యసంధి కానవచ్చుచున్నది.

ఉదా: అమ్మాడు మాటలు, అత్తాడు మాటలు

ఇత్తునకు అచ్చు పరమైనపుడు సంధి నిత్యము

ఉదా: తాటాకు (తాటి + ఆకు)

రాగాకు (రాగి + ఆకు) = (రావియాకు)

మామిడాకు (మామిడి + ఆకు)

ఇత్తునకు హల్లు పరమైనపుడు కూడ సంధి కానవచ్చును.

ఉదా: కాశాత్ర = (కాశి + యాత్ర)

ఉత్తునకు అచ్చు పరమైనపుడు మాత్రము సంధి నిత్యము రాదు. ఇంచు మించు ప్రతి సందర్భమునందును విడదీసి యదాగమము చేసి వాయబడినది. ఒకవేళ సంధి జరిగినచో జానపదోచ్చారణమే పాటించ బడినది.

ఉదా: అపుడిట్లగనియె.

పైకి వ్యతిరేకార్థకము వలెనున్నను వ్యవహారములో విద్యర్థకములగు సంధులు కొన్ని కలవు ఇవి ఈ కథలలో హెచ్చుగానున్నవి. ఉదా: చెప్పమనెను (చెప్పము + అనెను), చేయమనెను (చేయుము + అనెను). కొన్ని కొన్ని పదములలో 'కొని' కి కాదేశము చేయబడి వ్యతిరేక ప్రార్థకము పలికానించుట కూడ కలదు. తృణము 'చేబూరక (చేబూనుకొని). కొన్ని పదములలో పదమధ్యాచ్చు లోపించు చున్నది. ఉదా. దేర్బలు, మడ్సులు, గోవాల్కులు. బస్లన్న, వేట్క.

కొన్ని తత్సమ పదములలో గుణసంధికి బదులు సవర్ణదీర్ఘసంధి చేయబడినవి ('పసుదీశ')

అక్షటాదులలోనే కాక తక్కిన పదములలో కూడా జడ్డ లోపించుచున్నది.

ఉదా: ఆయలార = (అయ్యలార), యరనన్న = (యర్రనన్న),
యరగడ్డపాడు (యర్రగడ్డపాడు), యరనూకరాజు (యర్రనూకరాజు), సలనూకరాజు (నల్లనూకరాజు)

సర్వనామము:

'తాను' అను ఆత్మార్థక సర్వనామము ఈ కాటమరాజు కథలలో అన్ని చోట్ల 'నేను' అను ఉత్తమ పురుషార్థములో ప్రయోగింప బడినది.

ఉదా: తాను = నేను

తనను = నన్ను

తా = నే (తా జూడపలెను = నే జూడపలెను)

తనకు = నాకు, తనవి = నావి, తమరు = మేము, తమను = మమ్ము.

శిష్టోచ్చరణాభాసము: (Hyper Standardization)

ఉదా: శంఖ (శంక), ఖరములు (కరములు), వఖటి (వకటి), ఖండించి (ఖండించి), వేడికలు (ఏడికలు), హేష్యము (ఏష్యము), వెరయ్య (ఎఱ్ఱయ్య), యిఘ (ఇకి), అఘమంచి (అగుమంచి), సాంభమూర్తి (సాంబమూర్తి), భూటకము (బూటకము), ఖద్దు (కద్దు), యిఖను (ఇకను), హసమాన ఘనుడు (అసమాన ఘనుడు), హల్లకల్లోలము (అల్లకల్లోలము, ప్రవళించె (పవళించె), వెదిరించి (ఎదిరించి), విద్దరు (ఇద్దరు), వెగిసెను (ఎగిసెను), వీడేర్చు (ఈడేర్చు), హోచ్చర్యము (ఆశ్చర్యము), శఖునము (శకునము), ఖరవాలము (కరవాలము), ఘట్టిగా (గట్టిగా),

వ్యాకరణ విరుద్ధములగు పదములు, సమాసములు :

ఉదా: స, స్తిమి చేసిమి. చూ స్తిమి, కరవాలు (కరవాలము), దివ్యన (దీవెన),

కొబట్టడు (అవసరము లేదు), దేశాంతి (దేశదిమ్మరి), సేరజనేత్రి, మారుజనేత్రి, పల్లవనేత్రి, చంద్రబింబ (చంద్రబింబాసన), కమలజగర్బుడు (కమల గర్బుడు లేదా కమలజుడు), దేశాధిపతులు (దేశాధిపతులు), త్రైమూర్తులు, ఆడశ్రీలు, అన్నము భోంచేసి, రాజుకు, రణముకు, మొ॥

వైరి సమాసములు :

ఉదా: గోత్ర పెద్దలు, దేవతా బొంగరాలు, చిత్ర కన్నుండ, రణబొబ్బలు, రక్త పచ్చడము, రక్త యేరులు, పుడమిశ్వరుడు

జాసపద నిర్మూలన: (Folk etymology)

ఉదా: దళహాయువులు (దళవాయులు), పరమ వుపకారి (పరోపకారి), సిడుడిలు (ఏడికలు), పంచమవాయుద్యములు (పంచ మహా వాద్యములు), జూచంద్రుడు (జూరాసంద్రుడు), మధురాక్షి (మదిరాక్షి), అనిరుద్దుడు (అనిరుద్దుడు), అచిరుబ్రహ్మ (అచిరుబ్రహ్మ), విడిమేలు (విడిమములు), పట్టాభిరుద్దుడు (ప్రతాపరుద్దుడు), పదివేలు చేయించి (పదిలము చేయించి), అవుసత్యము (అసత్యము), శ్రీలు (స్త్రీలు), అనియేక (అనేక) మధురాయతాక్షి (మదిరాయతాక్షి).

వాక్యనిర్మాణము :

ఈ ద్విపదలలో ఏ పాదమున కాపాదమే తెగ చెప్పబడినది ఒక పాదము నుండి తరువాతి పాదమునకు వ్యాపించిన వాక్యములు ఆసలు లేవనియే చెప్పవచ్చును. అయినను కర్తృపదము బహువచనములోను, దానికి సంబంధించిన క్రియ ఏకవచనములోను ఉన్నవాక్యములు పెక్కుచోట్ల కలవు.

ఉదా: కాంతలు-వచ్చె; వనితలు చల్లె;
అందరు-పడును;
రఘుపతి నలనన్న-భాషించు చుండె;
వల్లవ వీరులు-ఒరిగెను;
పొలసినవారు-కన్పించె;
అమరంగ గుండాన అందరు బడును.

ద్విపద పాదములను జాగపద వృత్తిగాయకులు పాడుదు వ్యాఖ్యానించు టలో కొన్ని మాటలు అధికముగా చేరి ఛండస్సునకు శైథిల్యము తెచ్చినవి.

ఉదా: “మఱవతారమున-(వస్త్రవోయి)-మదనవల్లభుడ!”

“చప్పన్న దేశాల-(దేన్వల)-చాలమేపితిని”

కొన్నిచోట్ల ఈ శైథిల్యము మరింత హెచ్చుటచే రచన పచన ప్రాయ మగుట కూడ సంభవించినది.

ఉదా: ‘వారికి వడబడ్డ పుల్లరి ధనమెల్ల పప్పించవలెను’

ఈ వాక్యమునందు పద్యపాదము ‘వారికి పుల్లరి పప్పించవలెను’ అని కాని లేదా ‘వడబడ్డ ధనమెల్ల పప్పించవలెను’ అని కాని ఉండవలెను.

ఈ కాటమరాజు కథలలోని భాషను గూర్చియు నిమంటువులకెక్క-ని పదజాలమును గూర్చియు, ఆనాటి జానపదుల ఆచార వ్యవహారములను గూర్చియు, నమ్మకములను గూర్చియు—కిశోర పరిశోధకులు ప్రత్యేకముగా కృషి చేయవలసి యున్నది.....

కృతజ్ఞతలు :

ఈ రెండవ సంపుటమును సమకూర్చుటలో నేను సంపాదించిన తాళపత్ర గ్రంథములతోపాటు ఆంధ్రప్రదేశ్ యాదవ సంఘ మాజీకార్యదర్శి శ్రీ ఆరాధ్యుల పిచ్చయ్యగారు (తెనాలి తాలూకా, యడవూరు) దయతో నొసంగిన ‘కాటమ రాజు ఉత్తరాది ఆవులమేపు’, ‘బొంగరాల కథ’, ‘భక్తిరన్న కథ’ అను వాని నుపయోగించు కొంటిని. అనుబంధములో నిచ్చిన ‘ఎఱునూకరాజు కథ’ను ప్రసాదించిన వారు కూడ శ్రీ పిచ్చయ్యగారే! అట్లే మదరాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక ఖాండాగారమున నున్న ‘కాటమరాజు చరిత్ర’ (D. No. 1040) ‘భట్టు రాయబారము’ (D. No. 1048), ఎఱుగడ్డపాటి పోట్లాట’ (D. No. 1081) ‘కోటపాటి తాటివృక్షం తెచ్చే కథ’ (D. No. 1081)-అను వ్రాత ప్రతులను కూడ నేను పరిశీలించితిని. ఆ పుస్తక ఖాండాగారాధిపతి (క్యూరేటరు) శ్రీ సి. ఆర్. విట్టోబాబుగారు పై వ్రాతప్రతులకు పుత్రికలు తీయించి నాకు సకాలములో పంపించినారు.

మొదటి సంపుటము నందు వలెనే దుష్కరమైన ఈ రెండవ సంపుట పరిష్కరణమున గూడ ప్రియమిత్రులు డా. చన్నావ్రగడ తిరుపతిరావుగారు నాతోపాటు అహోరాత్రములు శ్రమించి నాకు చేదోడు వాదోడుగా నున్నారు.

పై మువ్వరకును నా కృతజ్ఞతా పూర్వక నమస్కృతులు.....
శుద్ధ పతులను సిద్ధము చేయుటలో నాకు తోడ్పడిన చిరంజీవి జి. యస్.
మోహన్ కు నా శుభాశీస్సులు.....

కాటమరాజు కథ లనేకములు నిరక్షరకుత్సలైన గాథాకారుల నోళ్ళలో భ్రష్టములగుచు, చివికి పోవుచున్న తాళపత్ర గ్రంథములలో క్రిమిదష్టములగుచు నశించి పోవుచున్నవి. ఇట్టి వానిని నేను అష్టకష్టముల కోర్చి సేకరించి రెండు వేల అయిదుపందల పుటలకు పైగా నున్న ఈ గాథాచక్రమును నిర్మించితిని. సాహసోదార్యములతో ముందునకు వచ్చి ఈ కాటమరాజు వీరగాథలను రెండు సంపుటములుగా ప్రకటించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారికి ఎడమకోట్ల తెలుగు ప్రజాసాహిత్య పాఠశాల నేనును మిక్కిలి ఋణపడి యున్నాను.....

‘జ్ఞాన భారతి’

బెంగళూరు

పింగళ-‘వ్యాస పూర్ణిమ’

ఇట్లు

సుధీ జన విధేయుడు

తంగిరాల వెంకట సుబ్బారావు

30-7-1977

విషయ సూచిక

14
5

విషయము

పుట

17

ప్రస్తావన

I

17

9. కాటమరాజు వుష్టరాది ఆవులమేపు (ఆవులమేపులు - పుత్తరకాండం)

18

19

పుట.

51

1. వార్త

1

52

2. కాటమరాజు ఆవుల మేపులు శ్రీశైలము ల్లికార్జునుని దర్శించుట

1

53

3. కాటమరాజు శ్రీశైల పర్యటన వారమున మ. తండ్రి ఆవుల మేపులు

2

55

56

4. యాదవుల ఆయుస్సును కూర్చి శివుడు బహ్మను ప్రశ్నించుట

3

57

5. చి తిరాసు సంవత్సరములో యాదవులు చెల్లనున్నారని బ్రహ్మ శివునితో చెప్పుట

4

57

58

6. కాటమరాజు మందలో శివుడు శామమును సృష్టించుట

4

59

7. మేపులు లేక ఆవులు కృశించుచున్నవని కాటమరాజు పద్మనాభునితో చెప్పి కొని వ్యథనొందుట

6

59

60

8. కాటమరాజు ఆలమందలను కొండలు దింపుట

8

60

9. ఆవుల అపస్థలను జూచి త్రిమూర్తులు తమలో తాము ఆలోచించుట

10

62

63

10. త్రిమూర్తులు బలిజల వేషములతో కాటమరాజు ఆలమందను పరిశీలించుట

11

63

64

11. బలిజలు ఆలమందల అధిపతిని ఆశ్చేపించుట

12

64

65

12. బలిజల ఆశ్చేషణను యద్రయ్య కాటమరాజుతో చెప్పుట

15

13. బలిజలను తోడితమ్మని కాటమరాజు యర్పించుట
ఆజ్ఞాపించుట 15
14. యర్రయ్య బలిజలను బ్రతిమాలి తీసికొనిపెచ్చుట 16
15. గోపాలకులు ఆవులను పేరుపేరున పిలుచుట 17
16. గోపాలకులు ఆవులపాలు పితుకుట 18
17. బీర్నిని జాగిలముల పూర్వజన్మ పుత్రాంతము 19
18. కాటమరాజు బలిజలకు విందు చేయించుట 20
19. బలిజలు కాటమరాజు పూర్వపుత్రాంతము చెప్పుట 21
20. దక్షిణాదిని నల్లసిద్ధి రాజ్యములో పేవులు
విస్తారముగా కలవని బలిజలు చెప్పుట 22
21. గడ్డిజాతులు 22
22. కాటమరాజు ఆలమందలతో దక్షిణాదికి తరలుట 24
23. కాటమరాజు ఇసినేకువ్వు పద్ద ముజిశీచేయుట 25
24. ఎదునూతలపాటిపద్ద చిలుకల అలజడికి పోస్క
ఎద్దులు చెల్లుట 26
25. ఎద్దులు చెల్లినందుకు కాటమరాజు దూషించుట 27
26. పర్వము కురిపింపుచుని కాటమరాజు ఈశ్వరుని
ప్రార్థించుట 28
27. కాటమరాజు ప్రాణత్యాగమునకు సిద్ధపడుట 29
28. ఈశ్వరుడు కాటమరాజుకు ప్రత్యక్షమగుట 30
29. ఈశ్వరుడు పశువుల కొరకై పాతాళగంగను పైకి అప్పించుట 30
30. కాటమరాజు ధనకొండికు పోయి సిరిదేవి దీవెనలు
పొందగోరుట 31
31. కాటమరాజు దొనకొండ ప్రయాణము 32
32. అయితమరాజాదులు కాటమరాజును ఎదుర్కొనుట 33
33. కాటమరాజు స్వాగతమునకై దొనకొండ పట్టణమును
ఆలంకరించుట 34
34. కాటమరాజు తననును గన చెల్లెలు వాపనూతినును
ఆస్థానమును సిరిదేవితో చెప్పికొని దూషించుట 40

35. సిరిదేవి కాటమరాజును ఓదార్చుట 44
36. కాటమరాజు దక్షిణాదికి పోవుటకై తల్లి సిరిదేవి
దీవెనలు గోరుట 45
37. సిరిదేవి పాకనాటిలోని పాత పగలు జ్ఞప్తికిరెచ్చి
కాటమరాజును పోవలదనుట 47
38. కులపగ తీర్తునని కాటమరాజు ప్రతిజ్ఞచేయుట 47
39. పగభూములలో పశువుల మేపులు వలదని సిరిదేవి
వారించుట 48
40. కాటమరాజు సిరిదేవిని దొడ్డికుడుపు కోరుట 49
41. కాటమరాజు మందకు తిరిగి వచ్చుట 51
42. కాటమరాజు ఆలమందలో ఆరవెల్లికి పయనమగుట 52
43. సిరిదేవి యాదవకాంతలతో కలిసి ఆరవెల్లి
దొడ్డికుడుపున కేటెంచుట 53
44. దొడ్డికుడుపు చేడకలు 55
45. 56
46. 1) వీరుల ఆయుధములను స్వాజింపగా 57
అపశకునమగుట
47. పోచయ్య కాటమరాజుతో పంతులులాడుట 57
48. వీరగంగ తన భర్తయగు కాటమరాజును చూడబోవగా
బసవన్న అడ్డువచ్చుట 58
49. వీరగంగ బసవన్నను శపించుట 59
50. విందు కుడుపులు 59
51. కష్టసుఖములను కలసి ఆరుభవింపుడని సిరిదేవి
కొడుకులకు హితబోధచేయుట 60
52. సిరిదేవి కాటమరాజును దీవించుట 62
53. యాదవకాంతలు తిరిగి ధనకొండకు వచ్చుట 63
54. కాటమరాజు పాకనాటికి పయనమగుట 63
55. బసవన్నను పులిపట్టుట 64
56. పద్మానువుడు పులితో నిరాయుధుడై పోరి పడించుట 64
57. కాటమరాజు పారేటివద్ద నిలుచుట 65

10. గంగ-కాటమరాజు తరికవాచము [‘గంగ తర్కము’ లేక పాలేటి రథ]

పుట

1. పాలేటి ఒడ్డున కాటమరాజు ఆలమంద నిలుచుట	66
2. గంగ కాటమరాజును ఆడ్డగించుట	67
3. కాటమరాజు గంగకు భుక్తి పెట్టననుట	68
4. గంగ తనకు మ్రొక్కి పూజింపుననుట	68
5. గంగ కాటమరాజును దక్షిణాదికి పోనివ్వననుట	69
6. కాటమరాజు గంగను తిరిగి పొమ్మనట	70
7. గంగ ఆలమందపై సేనలు చల్లగా ఆవులు అల్లరిల్లాల మిగుట	70
8. గంగ తన మహిమలు చెప్పుట	71
9. కాటమరాజు అడక క్రికి మ్రొక్కననుట	72
10. గంగ కాటమరాజుకు అర్థ పెంటరణమును బిడ్డ పోయెనుట	73
11. యరగడ్డపాటి పోట్లాటలో గంగకు త్మి ప్తి కలిగించునని కాటమరాజు అనుట	74
12. గంగ కాటమరాజుకు అంబరీషుని సాటును చెప్పుట	75
13. గంగ కాటమరాజుకు వసుదేవుని సాటును చెప్పుట	76
14. గంగ ఆవులను గగ్గోలు పరచుట	80
15. గంగ శక్తి దేవతలను రప్పించుట	82
16. కాటమరాజు కత్తులను తిక్కరించి ఆలము వలన విను దానినిచుట	83
17. గంగ మట్టిపెయ్యెను గుంటి క్రింద వాసుట	84
18. కాటమరాజు మట్టిపెయ్యెను పడకొనుట	85
19. గంగ కాటమరాజుకు మల్లికార్జున సాటును చెప్పుట	86
20. పోలురాజు గంగను ప్రార్థించుట	88
21. గంగను కొలుపుమని పోలురాజు కాటమరాజుకు కలలో చెప్పుట	87
22. కాటమరాజు గంగకు కొలువు చేయించుట	88
23. కాటమరాజు పద్మనాయకు గంగను ప్రార్థించుట	90
24. కాటమరాజుకు గంగ పంచలింగాల స్మరణమును తెలుపుట	91
25. గంగ కాటమరాజుకు సెలవిచ్చుట	93
26. కాటమరాజు గంగకు చెయ్యెత్తి మ్రొక్కుట	93

11. కాటమరాజు దక్షిణాది ఆవులమేపు

['ఆవులమేపులు-దక్షిణ కాండం' లేక జన్నివాడ కథ]

పుట

1. కాటమరాజు తాను సాధించిన పగలను బంధువర్గమునకు తెలుపుట 94
2. కాటమరాజు సిద్ధిరాజుపై పోలరాజు పగను తీర్చుకొన గోరుట 95
3. యాదవులు నెల్లూరి భూములలో తమ కవులావులను మేపుట 96
4. కాటమరాజు తన వారికి భూరిదానము లిచ్చుట 97
5. కాటమరాజు జన్నివాడ గుంటి నెక్కుట 98
6. కాటమరాజు పద్మనాయునితో చదరంగ మాడ దలచుట 98
7. పద్మనాయుడు కాటమరాజు శౌర్యమును ప్రశంసించుట 99
8. పల్లికొండ పెరుమాళ్లు బ్రాహ్మణవేషమున కాటమరాజు వద్దకు వచ్చుట. 101
9. కాటమరాజు బ్రాహ్మణుని పూజించి బలము చూడుమని కోరుట 103
10. బ్రాహ్మణుడు యాదవ వంశ క్రమమును వివరించుట 103
11. బ్రాహ్మణుడు కాటమరాజు పూర్వజన్మ వృత్తాంతమును చెప్పుట 106
12. బ్రాహ్మణుడు జన్నివాడ గుంటి చరిత్ర చెప్పుట 108
13. కాటమరాజునకు నెల్లూరి సిద్ధిరాజుతో ఏడుతరాల పగలు గలవని బ్రాహ్మణుడు చెప్పుట 109
14. ఆలమందలను స్వేచ్ఛగా మేపుడని కాటమరాజు యాదవులకు అనుమతి నిచ్చుట 111
15. కాటమరాజు గోగణములు పాఠాటిలోని పరిచేలను వనములను ద్వంసము చేయుట 111
16. పక్ష జాతులు 113
17. పంట పొలములు ద్వంసముకాగా నెల్లూరి కాపులు సిద్ధిరాజుకు కొండెములు చెప్పబోవుట 115
18. సిద్ధిరాజుల వారి కొలువుకూట పర్లసము 116

19. కాపులు సిద్ధిరాజుతో గొల్లరాజు ఆగడములు చెప్పుట 117
20. సిద్ధిరాజు కాపులను ఓదార్చి ధనమిచ్చుట 118
21. మరి కొందరు కాపులు 'గొల్లరాజును పొడిచి మందలను కొల్లలాడింతు' మనుట 119
22. సిద్ధిరాజు కోపించి కొండెగాండ్రను కొలుపు నుండి గెంటింపుదని ఆజ్ఞాపించుట 121
23. ఓరుగంటి బాసన్న సిద్ధిరాజుతో యాదవుల ప్రలాపమును చెప్పుట 121
24. సిద్ధిరాజు కొండెగాండ్రను బంధించుట 123
25. కొందరు కాపులు పట్టపు రాణి త్రిభువనేనితో మొరపెట్టు కొందమనుట 123
26. మరి కొందరు కాపులు చిన్నరాణి కుందమాదేవితో రా దెనులు చెప్ప నిశ్చయించుకొనుట 124
27. కాపులు తమ బండిగాలు మాన్పుమని కుందమాదేవితో మొరపెట్టుకొనుట 125
28. కుందమాదేవి గొల్లరాజు ఆలనువలన పోషింతుమని కాపులను ఆభయమిచ్చుట 126
29. కుందమాదేవి తన అన్న పదవీటి భావరాజును రప్పించుట 127
30. కుందమాదేవి తాను విషము పుచ్చుకొందునని అన్నలను బెదరించుట 128
31. పదవీటి భావరాజు చెల్లెలిని బుజ్జగించి కోరికను తెలుపు మనుట 128
32. గొల్లరాజు ఆవులను వేయించుమని కుందమాదేవి అన్నను కోరుట 130
33. పాపకార్యము తలపెట్టిన చెల్లెలిని భావరాజు దూషించుట 131
34. కుందమాదేవి అలుక 132
35. గొల్లరాజు మందలను పొడిచి వత్తుమని కోయబోయెను కుందమాదేవిని ఓదార్చుట 133
36. కుందమాదేవి కోయబోయెనుకు దైర్యము చెప్పి ఏడువారాల సొమ్ములిచ్చి పంపుట 133

37. గొల్లరాజు పశువులను హాని కలుగరాదని సిద్ధిరాజు భావరాజును
హెచ్చరించుట 134
38. ఆవులను వేయుటకై బోయలు భావరాజు సెలవు కోరుట 136
39. భావరాజు బోయలను మందలించుట 137
40. కుందమాదేవి తన పెంపుడు చిలుకచే కాటమరాజు ఆలమందలను
బెదరగొట్టించుట 138
41. కాటమరాజు ఆనతిపై పద్మనాయుడు చిలుకను
బాణముతో కొట్టుట 139
42. దెబ్బతిన్న చిలుకను చూచి కుందమాదేవి దుఃఖించుట 142
43. కుందమాదేవి బోయలకు రహస్యముగా జాబులంపుట 143
44. బోయలు మాటుగా కాటమరాజు ఆలమందను చేరుట 143
45. గోపాలకులు ఆవుల ఆదమరచి పెన్నలో తగులాడు చుండుట 144
46. బోయలు ఆలమందలను వేయుట 145
47. గాయపడిన ఆవులరక్తము వరదలై పారుట 147
48. గాయపడిన ఆవులు ఎద్దులు జన్మివాడ గుంటి చుట్టును చేరుట 149
49. గాయపడిన ఆలమందను చూచి కాటమరాజుదులు అడలుట 150
50. గోసంగులు యర్రయ్య కోపించి నెల్లూరును ముట్టడింతుమనుట 151
51. ఆవులన్న యర్రయ్యను శాంతపరచుట 151
52. యాదవులు ఆలమందకు తగిలిన బాణములు తీసి
భద్రపరచుట 152
53. చనిపోయిన ఆవులను ఎద్దులను చూచి కాటమరాజు శోకించుట. 153
54. గాయపడిన పశువులు పగ తీర్చుకొనుటకే బ్రతికియున్నవని కాటమ
రాజు చెప్పుట, 154
55. చనిపోయిన ఆవులను ఎద్దులను యాదవులు కైలాసము పంపుట. 155
56. చనిపోయిన పశువులు రంకెలు వేయగా కాటమరాజు వానికి
ఆభయమిచ్చుట. 156
57. కాటమరాజు గొల్లెనలు ఎత్తించి కొలువు దీరుట. 157
58. సిద్ధిరాజును తోడితెమ్మని కాటమరాజు కంపటిలను పంపుట 158
59. సిద్ధిరాజు గొల్లరాజును చూచుటకై బయలుదేర బోవుట 160

60. గొల్లరాజును చూడబోవలదని కుందమాదేవి భర్తను వారించుట 161
61. తాను దుస్వప్నము కంటినని కుందమాదేవి భర్తతో చెప్పుట 162
62. సిద్ధిరాజు తనకు మారుగా పరివారమును పంపుట 165
63. సత్యమును పలికించుడని యాదవులు సిద్ధిరాజు పరివారమును సవాలు చేయుట 166
64. కుందమాదేవి పెంపుడు కొడుకు పిన్నయ్య సత్యపరాణము చేసి చచ్చుట 167
65. తిక్కన మంత్రి పిన్నయ్యను తిరిగి బ్రతికించుట 168
66. ఆవులను వేసిన బాణములను యాదవులు తిక్కన మంత్రికి చూపుట 168
67. దేవతలు యాదవుల యెడ పక్షపాతులై యున్నారని తిక్కన మంత్రి నిందించుట 169
68. శివభక్తుల శాస్త్రములు చెప్పి తిక్కన మంత్రి యాదవులను నిరుత్తులను చేయుట 170
69. గోసంగి వీరులు బోయల తలలు పట్టి తెచ్చి సత్యము పలికించుట 172
70. సిద్ధిరాజు బలములు పాటబోవుట 174
71. చెల్లెలి మాటలు విని భారరాజు గోహత్య చేయించెనని ప్రజలు సిద్ధిరాజుతో చెప్పుట 175
72. సిద్ధిరాజు భావరాజును బోయలను బంధించుట 175
73. నెల్లూరును ముట్టడింతుమని గొల్లరాజులు సిద్ధిరాజును జూబులంపుట 178
74. యాదవుల శక్తిని తలచుకొని సిద్ధిరాజు భయపడుట 177
75. మేడ యెక్కుచుండగా సిద్ధిరాజుకు గోహత్య గోరుచుట్టుకొనుట 179
76. సిద్ధిరాజు తన తల్లి గుణమతిదేవి నగరము వెళ్లుట 180
77. కుందమాదేవిని విడిచి తిరువనదేవిని ఏలుకొనునని తల్లి కుమారునికి చెప్పుట 181

78.	త్రిభువనదేవి సౌందర్య వర్ణన	182
79.	త్రిభువనదేవి పోతీరమ్మను పూజించి వరములను బడయుట	183
80.	యాదవులు నెల్లూరి కోటను ముట్టడించి ధ్వంసము చేయుట	185
81.	పాకనాటిని ధ్వంసము చేసి కాటమరాజు యర్రగడ్డపాడులో గుడారము లెత్తించుట.	186

12. భట్టు రాయభారము

(కల్లి రాయభారము)

		పుట
1.	నల్లసిద్ధిరాజుభట్టు కాటమరాజును దీవించుట	188
2.	కాటమరాజుభట్టు కొమారబంగారము సిద్ధిరాజు భట్టును కులగోతములు ఆడుగుట	188
3.	సిద్ధిరాజు భట్టు రాజశృంగావళి తన వృత్తాంతము చెప్పుట	189
4.	కొమార బంగారము రాజశృంగావళిని వచ్చిన పనియేమని ప్రశ్నించుట	191
5.	రాయశృంగావళి పుల్లరి ఆడుగుట	192
6.	కొమార బంగారము యాదవుల సత్యసంధతను నిరూపించి పుల్లరి నిచ్చుటకు నిరాకరించుట	194
7.	దేవతలు యాదవ పక్షపాతము వహించిరని రాయశృంగావళి ఆరోపించుట	196
8.	సిద్ధిరాజు యాదవుల ఆవులను బోయలచే వేయించెనని కొమార బంగారము ఆక్షేపించుట	198
9.	రాయశృంగావళి సిద్ధిరాజుల యుద్ధ పరాక్రమమును ప్రశంసించుట	200
10.	కొమార బంగారము యాదవ వీరుల పరాక్రమమును పొగడుట	201
11.	రాయశృంగావళి యాదవ వీరులను కించపరచుట	203

12. కొమార బంగారము యాదవులను పురాణ పీఠులతో పోల్చి చెప్పుట 205
13. యాదవుల నమ్మకద్రోహమును రాయశృంగావళి ఆక్షేపించుట 206
14. కాటమరాజు భప్పన్న దేశములను జయించిన మహావీరుడని
కొమర బంగారము చెప్పుట 208
15. రాయశృంగావళి కొమార బంగారము మార్చుటను
ఆతిశయోక్తులనుట 210
16. కొమార బంగారము యాదవ పీఠుల పరాక్రమమును
పేరు పేరున ప్రశంసించుట 212
17. రాయశృంగావళి యాదవులను గేలిసేయుట 216
18. కొమార బంగారము రాయశృంగావళిని దూరుట 218
19. రాయశృంగావళి సిద్ధిరాజులను హిందవులతో పోల్చుట 220
20. యర్రయ్య నెల్లూరును ముట్టిడించుటను, పద్మరామపుట,
కుందమాదేవి చిలుకను కొట్టుటను కొమార బంగారము
జ్ఞప్తిచేయుట 221
21. రాయశృంగావళి గొల్లల వెంగలితనమును పరిహసించుట 225
22. కాటమరాజు కోపించి సిద్ధిరాజుభట్టును శిక్షింప నెంచుట. 227
23. దూత అవద్యుడని పద్మనాయుడు కాటమరాజును వారించుట. 227
24. కొమార బంగారము గొల్లల గొప్పతనమును కీర్తించుట 228
25. కాటమరాజు సిద్ధిరాజుభట్టుకు కట్నములిచ్చి అంపుట 230
26. ఫలశ్రుతి 230

13. కోటపాటి తాటి వృక్షం తెచ్చే కథ

1. సిద్ధిరాజు పంపిన భట్టరాయభారము విఫలమగుట 231
2. కోటపాటి నుండి తాటికమ్మను తెమ్మని కాటమరాజు
చుట్టువారి యర్రయ్యను నియోగించుట 231
3. యర్రయ్య తాటికమ్మ కొరకు కోటపాటికి బయలుదేరుట 233
4. తాటి వృక్షమును కాచుచున్న రాక్షసిని, పండిని,
గండు భీమను యర్రయ్య జయించుట 233

5. యర్రయ్య కమ్మకు మారుగా తాటివృక్షమునే పెకలించుకొని
వెను దిరుగుట 234
6. కోటపాటి రాజు యర్రయ్యను అడ్డగించి సరాభూతుడగుట 235
7. తాటి వృక్షమును పెకలించి తెచ్చిన యర్రయ్యను
కాటమరాజుదులు ప్రశంసించుట 238
8. కాటమరాజు అయితమ రాజుదులకు యుద్ధమునకు
సాయము రమ్మని లేఖలు వ్రాయుట 237
9. కాటమరాజు కాలాదిచే కమ్మలను దొనకొండకు పంపించుట 238
10. దొనకొండ పురవర్జనము 238
11. కాలారి కమ్మలను అయితమ రాజునకు సమర్పించుట 242
12. సిరిగిరమ్మ మాత్రమే కమ్మలను చదువగదని
అయితమరాజు మంత్రి చెప్పుట 243
13. అయితమరాజు కమ్మల శుభాశుభములను గూర్చి
ప్రశ్నచూచుట 244
14. శకున ఫలితము యుద్ధమని పల్లికొండ ఏష్యము చెప్పుట 245
15. కాటమరాజు పల్లికొండకు వ్రాసిన జయలేఖను
సిరిగిరమ్మ చదువుట 245
16. కాటమరాజు సిరిదేవికి వ్రాసిన జయలేఖను
సిరిగిరమ్మ చదువుట. 246
17. కాటమరాజు అయితమ రాజుదులకు వ్రాసిన లేఖను
సిరిగిరమ్మ చదువుట 247
18. యుద్ధ లేఖలను వినిన సిరిదేవి శోకమున మూర్చిల్లుట 249
19. అగుమంచి తన తల్లియగు సిరిదేవి పక్షపాతమును
ఆక్షేపించుట 249
20. జయలేఖలు విని సంతసించిన అయితమరాజు
యుద్ధ సన్నద్ధుడగుట 251
21. మేడబెట్టిన పాపనూకను తోడితెమ్మని అయితన్న
భారరాజులను నియోగించుట 253

22.	పాపనూక మేడదిగిరా నిరాకరించుట	254
23.	రణమున కేగనున్న అయితమ రాజును శల్లి సిరిదేవి దీవించుట	255
24.	అయితమరాజు ధనకొండ పరిపాలనను తన చెల్లెలు అగుమంచికి అప్పగించుట	257
25.	అయితమరాజు ముమ్మయ్య పోచయ్యలను బుజ్జగించి రాణివాస రక్షణకు నియమించుట	257
26.	అయితమరాజులు దండతో యరగడ్డపాటికి పంపింపబడుట	258
27.	అయితమరాజు దండు పాకిట సేలచుట	261
28.	కాటమరాజుభట్టు వచ్చి అయితమరాజు దండును ప్రశ్నించుట	262
29.	అయితమరాజు భట్టు తమ వృత్తాంతమును చెప్పుట	262
30.	కాటమరాజు వచ్చి పల్లికొండ అయితమరాజులను సంభావించుట	263

14. వేడుక బొంగరాల కథ

1.	అవతారిక	266
2.	ముమ్మయ్య పోచయ్యలు వేడుక బొంగరాలలాడుట	266
3.	ముమ్మయ్య పోచయ్యలు దేవతా బొంగరాలిమ్మని సిరిదేవి కొమరక్కలను కోరుట	267
4.	అశుభములను తెచ్చెడి దేవతా బొంగరాలను ఆడవలదని సిరిదేవి కొమరక్కలు బాలురకు హితవు చెప్పుట	267
5.	అగుమంచి దేవతా బొంగరాలు తెచ్చి బాలురకిచ్చుట	269
6.	బాలురు సంగడీలతో కలిసి పందెముల చవికెను వెళ్ళుట	269
7.	బొంగరాలాట ప్రారంభము	271
8.	సంగడీలను ఉద్దీనుగా సమకూర్చుట	272
9.	పురస్రీలు బొంగరాలాటను వేడుకతో చూచుట	272
10.	పందెము కట్టుమని పోచయ్య ముమ్మయ్యను సవాలు చేయుట	273

11.	పందెము వలదను ముమ్మయ్య పోచయ్యకు హితవు చెప్పట	274
12.	పందెము ఒడ్డును పోచయ్య ముమ్మయ్యను బలవంతము చేయుట	275
13.	ముమ్మయ్య తన పచ్చల కంఠమాల విలువను చెప్పట	276
14.	పోచయ్య తన తులసి వనమాల మహిమను ప్రొగడుట	277
15.	వలురాజునకు తులసి తీర్థము పోయుట	278
16.	సింహాద్రి రాజునకు తులసి తీర్థము పోయుట	278
17.	పెద్దిరాజునకు తులసి తీర్థము పోయుట	279
18.	యరనూకరాజునకు తులసి తీర్థము పోయుట	279
19.	నలనూకరాజునకు తులసి తీర్థము పోయుట	280
20.	పోలురాజునకు తులసి తీర్థము పోయుట	280
21.	కల్లందుల బోలినేనికి తులసి తీర్థము పోయుట	281
22.	యరగడ్డవాడుతో బాలరాజులకు తులసి తీర్థము అపశ్యకమగుట	282
23.	బాలురు పందెపు బొంగరము లాడుట	282
24.	ముమ్మయ్య వేసిన బొంగరము కొమటి అచ్చమ్మ కాలితో దిగబడగా ఆమె మూర్ఛిల్లుట	283
25.	ముమ్మయ్య అచ్చమ్మకు ఉపచారములు చేయుట	283
26.	అచ్చమ్మ ముమ్మయ్యను దూరుట	284
27.	ముమ్మయ్య తన అన్నల వార్తలు చెప్పమని అచ్చమ్మను కోరుట	285
28.	అన్నల వార్తలు సిరిదేవికి తెలియునని అచ్చమ్మ చెప్పట	286
29.	బాలురు అచ్చమ్మను ఆమె ఆత్మవారింట దించుట	287
30.	సిరిదేవి కొలుపుదీరుట	287
31.	బాలురు అన్నలవార్తలు చెప్పమని సిరిదేవిని నిర్బంధించుట	288
32.	సిరిదేవి బాలురను మభ్యపెట్టజూచుట	288
33.	తమ్ము దీవించి పాలేటికి పంపునుని బాలురు సిరిదేవికి అసలు పెట్టుట	290
34.	ఆచార్యములు చూచి సిరిదేవి బాలురను భయపెట్టజూచుట	292
35.	అల్లగులపోలు చూచి బాలురు పీరాలాపము లాడుట	292

36.	బాలురను యుద్ధమునకు పంపుమని అగుమంచి తల్లికి చెప్పుట	295
37.	బాలురను యుద్ధమునకు పంపజాలక సిరిదేవి దుఃఖించు	296
38.	అగుమంచి తల్లికి దైర్యము చెప్పుట	298
39.	సిరిదేవి బాలురను దీవించుట	299
40.	ముమ్మయ్య పోచయ్యలు పాలేటికి ప్రయాణమగుట	300
41.	శకునములు.	301

15. యరగడ్డపాటి పోట్లాట

1. అవతారిక

మొదటి కాండము

‘తిక్కనామాత్యుని కథ’ లేక ‘చల్లవారి జగడము’

2.	కాటమరాజు యరగడ్డపాటితో కొలావునీరియును	
3.	నెల్లొండుండ ఒట్టు రాయటము చెప్పుట	
4.	కాటమరాజు వైముఖ్యము	304
5.	కాటమరాజు యుద్ధమునకు సిద్ధమగుట	306
6.	సిద్ధిరాజు యుద్ధమునకు సిద్ధమగుట	308
7.	తనను రణమునకు పంపుమని ఖడ్గతిక్కన సలసిద్ధి నర్థించుట	314
8.	ఖడ్గతిక్కన రణమున కేగుట	316
9.	చల్ల పిన్నమనేడు ఖడ్గతిక్కనను చంపక విడుచుట	317
10.	ఖడ్గతిక్కన విరుగు	318
11.	తండ్రి సిద్ధనమంత్రి ఖడ్గతిక్కనను దూరుట	318
12.	పురజనులు ఖడ్గతిక్కనను ఆవహేళన చేయుట	319
13.	భార్య ఖడ్గతిక్కనను ఆవమానించుట	320
14.	తల్లి ఖడ్గతిక్కనను పోటుమాటలాడుట	320
15.	ఖడ్గతిక్కన ప్రతిసంఖాని కదసమున కురుకుట	321
16.	బ్రహ్మ రుద్రయ్య పిన్నమనేని శంకబావుట	323

17	బ్రహ్మ రుద్రయ్య భగ్గ తిక్కన్నలు ద్వంద్వ యుద్ధములో మడియుట	323
18.	బ్రహ్మరుద్రయ్య మృతికి పిన్నమనీడు దుఃఖించుట	326
19	సిద్ధన మంత్రి రణభూమి కేగి భగ్గతిక్కన కండలను విరి తెచ్చుట	327
20.	భగ్గతిక్కన సతి సాగుమానము చేయుట	328
21.	నలసిద్ధిరాజు వీరపరివారముతో రణభూమి కేగుట	329
22.	చల్ల పిన్నమనీడు తన వారిని హెచ్చరించుట	330
23.	కొమార సిద్ధిరాజు రణమున నిహతుడగుట	333
24.	కస్తూరి సిద్ధిరాజు కదనమున కురుకుట	335
25.	చల్ల పిన్నమనీడు, సోదరులు యుద్ధమున మడియుట	335

రెండవ కొండము

బొల్లావు జగడము

26.	నల సిద్ధిరాజు పోరునకు తలపడుట	337
27.	నల సిద్ధిరాజు సేనలో అపశకునము లగుట	338
28.	సంధ్య గోపాలుడు శకునములను విప్పి చెప్పుట	338
29.	సంధ్య గోపాలునితో వీరనాయకులు ప్రలాపించుట	339
30.	నల సిద్ధిరాజు వీరనాయకులను అప్రమత్తులై యుండగోరుట	340
31.	యాదవులు బొల్లావును ఆలంకరించుట	342
32	బొల్లావును ప్రార్థించుట	343
33.	బొల్లావు యుద్ధము	345
34.	బొల్లావు రాగా సేనలు పరుగువారుట	353
35.	చెదరి పారిసేన సిద్ధిరాజుతో మొరపెట్టుట	356
36.	సంధ్య గోపాలుడు ఘంట వృత్తాంతము తెలుపుట	357
37.	సిద్ధిరాజు వీరులను బొల్లావు మీదికి పంపుట	359
38	హయోపాయమున బొల్లావు వీరులను మడియించుట	360
39.	పారిచి వీరులు, బొల్లావును రాజు నెఱుట ప్రశంసించుట	363
40.	సిద్ధిరాజు మండిపడి బొల్లావుపైకి బోయలను పంపుట	364

41.	బొల్లావు మీదికి బోయ రెగపడుట	365
42.	బొల్లావుకు వైకుంఠ ప్రాప్తి	367
43.	బొల్లావు దివికేగిన వార్త బోయలు సిద్ధిరాజును విన్నవించుట	368

మూడవ కాండము

బీరినీడు యుద్ధము

44.	సిద్ధిరాజు యాదవుల నోడింప నాలోచించుట	369
45.	సిద్ధిరాజు రాక విని బీరన్న గోసంగుల పిలిపించుట	370
46.	గోసంగులు బీరన్నను చేరి కీర్తించుట	372
47.	బీరన్న గోసంగులతో అయితస్యసు దర్శించుట	373
48.	వీరభద్రుని ప్రార్థించి బీరన్న వీరము సూపుట	375
49.	బీరన్న సిద్ధిరాజుకు బీరన్న నెఱగించుట	377
50.	బీరన్న శక్తికి నలసిద్ధి బ్రహ్మయుట	378
51.	బీరన్న నలసిద్ధి పైకి నడచుట	379
52.	సిద్ధిరాజు సరదార్ల పరాకు బాపుట	381
53.	గోసంగి మూకలు, బీరన్న వైకుంఠమున కేగుట	382
54.	నల్లసిద్ధి కొప్పుకొండలో దాగబోవుట	382
55.	కొప్పుకొండలో కొమ్ము కళినేడు తారసిల్లుట	384

నాల్గవ కాండము

కరియావుల రాజు యుద్ధము

56.	అయితమ రాజులు సలనన్న కడకు వచ్చుట	386
57.	కరియావుల రాజు యుద్ధ సన్నద్ధుడగుట	387
58.	జగన్నాథునికి నలనన్న అప్పనములు సమర్పించుట	389
59.	అల్లు దాడెన్న కటకమునకు ప్రయాణమగుట	391
60.	పల్లికొండ వగల నేర్పాటు చేయుట	391

పుట

61.	అయితమరాజు భట్టుతో నలసిద్ధికి కబురుచేయుట	392
62.	కాటమరాజు-సిద్ధిరాజుల బలిములు రజమున కలియుట	393
63.	కాటమరాజు పద్మరాఘవుడు సోగటాలాటలో పంతములు తెలియుట	395
64.	ఓ రియావులరాజు యరిసిద్ధిరాజును వధించుట	397

ఐదవ కౌండము - బాలరాజుల యుద్ధము

65.	పోచయ్య పగతుర తలలు ఖండించుట	398
66.	పోచయ్య పంతమునకు నలనన్న మెచ్చుట	399
67.	ముమ్మయ్య మృతికి పోచయ్య విచారించుట	401
68.	పోచయ్య ఉగ్రుడై విజృంభించుట	403
69.	యుద్ధములో యాదవులు ఆలసి ఆవులన్న కడకేగుట	405
70.	నలనన్న యాదవులను ఓదార్చుట	406

ఆరవ కౌండము

ఆవుల యెద్దుల జగడము-- యర్రయ్యల యుద్ధము

71.	నలనన్న పల్లికొండతో తమపాటు విచారించుట	408
72.	పల్లికొండ పంతము చెప్పుట	408
73.	పాపసిద్ధిరాజు తన దండుతో పయనమై వచ్చుట	409
74.	సంధ్య గోపాలుడు పాపసిద్ధికి సమయము చెప్పుట	411
75.	సంధ్య గోపాలుని మాటలకు వీరులు చప్పరించుట	411
76.	ఆవులు లేగలు అందరిని అదిరించుట	413
77.	పల్లికొండ యర్రయ్యతో పంపులేర్పరచుట	415
78.	యర్రయ్య యెద్దులను ఆవులను ఆహ్వానించుట	416

79.	ఆవులు ఎద్దులు యుద్ధము సేయుట	418
80.	ఆవుల యెద్దుల పోరునకు దేవతలు హర్షించుట	421
81.	యర్రయ్య కలియబడి పాపసిద్ధిరాజు పనిపట్టుట	421

ఏడవ కాండము -కాటమరాజు యుద్ధము

82.	కాటమరాజు పద్మరాఘవుడు యుద్ధమునకు సిద్ధమగుట	424
83.	భక్తిరన్న రాలేదని పశువులన్న తెలపొయ్యట	424
84.	భక్తిరన్న రాకనుగూర్చి పల్లికొండ చెప్పట	425
85.	పశుపతి పల్లికొండ సెలవు వేడుట	426
86.	నలనన్న రణమునకు నడచుట	427
87.	నలనన్న రూపమును చూచి నలసిద్ధి ఆశ్చర్యపడుట	429
88.	కాటమరాజు నలసిద్ధి కయ్యమును గెలయుట	430
89.	సిద్ధిరాజు మడియగా చింకిర్ల భీమను పద్మరాఘవునితో పోరుట	431
90.	యుద్ధభూమి వర్ణన	432
91.	యాదవుల గెలుపునకు హరిహరులు మెచ్చుట	434
92.	భక్తిరన్న పచ్చవరకు రణరంగమును పీరిగొంగ వాడయించుట	435

16. అ గు మంచి ర థ

	పుట
1. అవతారిక	437
2. పోలురాజు సంతానము	437
3. అగుమంచి సౌందర్యవర్ణన	438
4. అగుమంచి గుణములు	439
5. అగుమంచి రెడ్డను పిలువనంపుట	440
6. పాలేటినుండి ఆన్నల వార్తలు రాలేదని అగుమంచి శివరాత్రి జంగమార్చన జేయనెంచుట	441

7. శివరాత్రి తమయింట అచ్చిరాలేదని కొమరమ్మ అగుమందిని
వారిండుట 448
8. అన్నల వార్తలు తెలిసికొనుటకై అగుమంది గంగను
వేడదలచుట 444
9. కొమరమ్మ బ్రాహ్మణులను పిలిపించుట 445
10. జంగమార్చనకు ఏర్పాట్లు చేయుడని అగుమంది రెడ్లను
అజ్ఞాపించుట 446
11. అగుమంది తల్లి నగదుకు వచ్చుట 449
12. వదినలతో కలిసి అగుమంది శివరాత్రి ఒక్కప్రొద్దుండుట 449
13. యాదవకాంతలు నల్లచెరువులో మామస్నానములు చేయుట 451
14. అగుమంది జంగమార్చన చేయుట 451
15. అగుమంది శివుని పూజించుట 458
16. శివుడు కళతప్పి ఎరుపెక్కుట 454
17. పాలేటి రణమున అన్నలు చెల్లుదురని అగుమంది
ఏష్యము చెప్పట 454
18. అగుమంది శివాది దేవతలను ప్రార్థించుట 455
19. శివరాత్రి జాగరము 456
20. గంగకు వేటలు బోనాలు తెండని సిరిదేవి చాటింపు వేయించుట 458
21. అగుమంది వీరగంగతో పగడసాలాడుట 460
22. అగుమందికి శిరసంటుటకై సిరిదేవి కోడండ్రు నిరాకరించుట 461
23. అగుమందికి శిరసంటుటకై సిరిగిరమ్మ సిద్ధపడగా
అపశకునమగుట 468
24. అగుమంది శకున ఫలితము చెప్పట 464
25. అగుమంది స్నానవర్ణము 464
26. స్నానపు నీరు వనసలకు నిమ్మలకు పారుట 465

27. శివరాత్రి స్నాన ఫలితముగా తన తండ్రి అన్నలు 468
రణమున చెల్లరని కొమరక్క అగుమంచితో చెప్పట
28. అగుమంచి తన అన్నలకు కీడును శంకించుట 468
29. దాడులు అగుమంచినీ శృంగారించుట 469
30. అగుమంచి తన అన్నలిచ్చిన చీరలు సొమ్ములు భరించుటగా ఆప
అపశకునముగా సొంపు దప్పట 470
31. భక్తిరన్న రాక సూచన 470
32. కాటమరాజు మరణ సూచన 471
33. అయితన్న మరణ సూచన 472
34. భట్టావులన్న మరణ సూచన 472
35. కరియావులన్న మరణ సూచన 473
36. యర్రయ్య మరణ సూచన 474
37. ముమ్మయ్య మరణ సూచన 474
38. బసవన్న మరణ సూచన 475
39. బీరిసీని మరణ సూచన 477
40. అగుమంచి తన భర్త యిచ్చిన చీరలు సొమ్ములు భరించుటగా
శుభసూచకముగా సొంపు మీరుట 477
41. తనకు సాగుమానము లభించునని అగుమంచి ఏడ్చుట 478
42. గంగను దర్శించుటకై అగుమంచి యాదవ కాంతలను
పిలువనంపుట 479
43. గంగను పూజించుటకై అగుమంచి యాదవ కాంతలతో
బయలు దేరుట 481
44. అగుమంచి గంగను శృంగారించుట 482
45. అగుమంచి గంగకు పాలు పోయగా అది రక్తమగుట 484
46. అగుమంచి గంగకు బోనాలు పెట్టుట 484
47. యాదవ కాంతలు గంగకు నివాళి నిచ్చుట 485
48. తన అన్నల క్షేమమును తెలుపుమని అగుమంచి గంగను
ప్రార్థించుట 486
49. గంగ దుఃఖించుట 488

50.	ఆగుమించి గంగను దూరుట	489
51.	యాదవ కాంతలు తిరిగి నగరుకు వచ్చుట	491
52.	యాదవ కాంతలు ఆగుమించిని ఓదార్చుట	492
53.	గంగ ఆగుమించికి కల చెప్పుట	493
54.	ఆగుమంచి తల్లి నగరుకు వెళ్ళుట	496
55.	ఆగుమంచి వదిన వీర గంగతో తన కల చెప్పుట	
	వీరగంగ కల విప్పి యాదవ వీరుల మరణమును తెలుపుట	500

17. భక్తిరన్న కథ

	పుట
1.	ప్రార్థన
2.	భక్తిరన్న శ్రీకైల పర్వతముపై జపము చేయుట
3.	తరమునాటి పెద్దలు తమకు గయలో పిండ ప్రదానము చేయుమని భక్తిరన్నను కోరుట
4.	భక్తిరన్న కాశియాత్రకు పోదలచి ధనకొందరు వచ్చుట
5.	సిరిదేవి భక్తిరన్నను కాశికి పోవలదనుట
6.	భక్తిరన్న తల్లిని కవలెలు తెమ్మనుట
7.	భక్తిరన్న కవలెలు చూచి ఏష్యము చెప్పుట
8.	పాపనూకను దయతో చూడుడని భక్తిరన్న బంధువులకు చెప్పుట
9.	భక్తుడు కాశికి బయలు దేరుట
10.	భక్తుడు మార్గమధ్యమున పుణ్యక్షేత్రములు దర్శించుట
11.	భక్తిరన్న కాశి చేరి అచటి దైవములను సేవించుట
12.	భక్తుడు గయకు వచ్చి శ్రాద్ధము లాచరించుట
13.	భక్తిరన్నకు స్వర్గస్థులైన పెద్దలు కనిపించుట
14.	ముమ్మయ్య పోచయ్యలు పిండములకై చేతులు చీల్చుట
15.	బాలుర మృతికి భక్తిరన్న దుఃఖించుట
16.	భక్తిరన్న దొనకొండకు మరలుట

17. భక్తిరన్న విశ్వేశ్వరుడిచ్చిన రథముపై దొనకొండ చేరుట 525
18. సిరిదేవి సగరులో భిక్షము గొనుదని భక్తిరన్న శిష్యులను బంపుట 526
19. భక్తిరన్న అర్ధరాత్రివేళ సిరిదేవి సగరుకు భిక్షకై పచ్చుట 527
20. సిరిదేవి కోడండ్రు అన్నము లేదనుట 527
21. భక్తిరన్న భార్య మేడాంబ తనయింట అన్నము కలదనుట 528
22. భక్తిరన్న మేడాంబ తెచ్చిన అన్నముపై విఘాతచల్లి వెడలుట 529
23. అయ్యగారికి ఎంగిలి అన్నము పెట్టబోతదని సిరిదేవి కోడలిని మందలించుట 529
24. ఉడికిన అన్నపు మెతుకులను మొలకెత్తించుమని సిరిదేవి కోడలిని పరీక్షించుట 530
25. సిరిదేవి కోడలికి గొతము సాము చెప్పుట 530
26. గొతమును పడులను చుట్టి విడిచి పోవుట 531
27. గొతమును మట్టిని సరికించుట 532
28. పోయినవి విత్తనములను గొతము మొలకెత్తించుట 533
29. మేడాంబ అన్నపు మెతుకులు మొలకెత్తించుట 534
30. సిరిదేవి తాను నోచిన నోములు కోడలికి చెప్పుట 534
31. సిరిదేవి కుమ్మ జంగమును తెచ్చి పూజించుట 535
32. సిరిదేవికి శివుడు ప్రత్యక్షమగుట 535
33. భక్తిరన్న స్మిట్టుక 536
34. సిరిదేవి భక్తిరన్నను సగరికి పిలిపించుట 536
35. సిరిదేవి భక్తిరన్నను గుర్తింపలేక పోవుట 537
36. యరణప్ప భక్తిరన్నను గుర్తించుట 540
37. పాపనూక ఎచ్చుట నున్నదని భక్తిరన్న అడుగుట 540
38. యరణప్ప భక్తిరన్నకు పాపనూక పృథ్వాంతము చెప్పుట 541
39. పాపనూకను మేడ బెట్టిసందులకు భక్తిరన్న దుఃఖించుట 542
40. యాదవ కాంతలు కాశీతీర్థమును గొని పాపనూక మేడకు పోవుట 543

41.	పాపనూక మేడదిగి రాననుట	544
42.	భక్తుడు ముసి నదివద్ద గాయపడిన బసవన్నను చూచుట	544
43.	భక్తిరన్న బసవన్నను అనునయించి ధనకొండకు పంపుట	545
44.	భక్తిరన్న పాలేరు దాటి యుద్ధరంగమును చేరుట	545
45.	భక్తిరన్న యాదవులు పడియున్న రణభూమిని చూచుట	546
46.	భక్తిరన్న కాటమరాజు కళేబరమును చూచి శోకించుట	547
47.	తమ్ముడు అయితమరాజు కళేబరమును చూచి భక్తిరన్న దుఃఖించుట	548
48.	కరియావుల రాజును చూచి శోకించుట	548
49.	భట్టావుల రాజును చూచి శోకించుట	549
50.	పెయ్యల యర్రయ్యను చూచి శోకించుట	549
51.	తన చిన్నతమ్ముడు మమ్మయ్యను చూచి భక్తిరన్న ఆడలుట	550
52.	పద్మరాఘవుని కళేబరమును చూచి భక్తిరన్న శోకించుట	550
53.	పుత్రమరాజును చూచి శోకించుట	551
54.	అల్లుడు పోచయ్యను చూచి వగచుట	551
55.	నాచకూళ్ళ నాయుని చూచి దుఃఖించుట	551
56.	చట్టువారి యర్రయ్యను చూచి శోకించుట	552
57.	తమ్ములను మరదులను తలచుకొని భక్తిరన్న విలపించుట	552
58.	భక్తిరన్న పడియున్న పల్లికొండను అవతార మూర్తిగా కీర్తించుట	553
59.	భక్తిరన్నకు శివుడు ప్రత్యక్ష మగుట	554
60.	కొమ్ము కశినేడు భక్తిరన్నను చూడ వచ్చుట	554
61.	చనిపోయిన యాదవ వీరులకు గంగ ప్రాణములు పోయుట	555
62.	వీరకథ ఎల్లకాలము నిలుచునట్లును, యర్రగడ్డపాటి శ్రీమద్భక్తిరన్న మగునట్లును శివుడు వరమిచ్చుట	555
63.	భక్తిరన్న చాగలకొండకు వచ్చి చల్లవానకై నిలచుట	556
64.	భక్తిరన్న మంగలిపాడు వచ్చి ఒరగిన బొల్లాపును వీరనేడు చూచి దుఃఖించుట	557

65.	బసవన్న ధనకొండ చేరుట	558
66.	యాదవకాంతలు గుండమున కాయ త్రపడుట	558
67.	సిరిదేవి కొమరక్క-లక్కసిరి కూటాలలో ఆగ్ని కాహతి యగుట	560
68.	అగుమంచి సాగుమానము	560
69.	బసవన్న ముక్కన్ను తెరువగా ధనకొండ పట్టణము భస్మమగుట	561
70.	యాదవకాంతలు కైలాసమేగుట	561

అ ను బంధము - I

యరనూకరాజు తథ

[మొదటి సంపుటమున పెద్దిరాజు చిత్రము బోలురాజు చిత్రము ముద్ర
నుండవలసిన వీరగాథ]

1.	అవతారిక	562
2.	ఎరుకల పగతీర్చుటకు యరనూకరాజు ఏనుగుమీలను నిడుట	563
3.	యర్రభూపతి తన దళములతో యరనూకరాజుపై దండెత్తి వచ్చుట	563
4.	యుద్ధమునకు కట్టాయ త్రపడుడని యరనూకరాజు తన మిత్రి పులిమిద్దు రామపుని హెచ్చరించుట	564
5.	యరనూకరాజు యుద్ధమునకు సిద్ధమగుట	564
6.	ఎరుమలను శత్రువుల కప్పగించుచుని యరనూకరాజు భర్తకుచెప్పుట	565
7.	శరణాగతులను శత్రువుల కప్పగించుట అభర్తనుని యరనూకరాజు భార్యకు చెప్పుట	566
8.	యరనూకరాజు తన దళములతో యుద్ధమునకు బయలుదేరుట	566
9.	యాదవ దళములు యర్రభూపతి దళముల నెదుర్కొనుట	567
10.	యాదవ వీరులు యర్రభూపతి సోదరులను జంపుట	569

11. యర్రభూపతి తన గజబలముతో యాదవుల నెడకొనుట 569
12. యాదవవీరులు యర్రభూపతి గజబలమును మట్టుపెట్టుట 570
13. యరనూకరాజు యర్రభూపతిని చంపుట 571
14. యాదవవీరులు యుద్ధమున మడియుట 571
15. రణభూమి వర్ణన 573
16. యరనూకరాజు భట్లకు తన అడియారములిచ్చి ఇంకికి పంపుట 573
17. యరనూకసీత దుస్స్వప్నమును గనుట 574
18. యరనూకసీత యాదవకాంతలను పిలువనంపుట 574
19. యరనూకసీత యాదవకాంతల నాదరించుట 576
20. యుద్ధమున కేగిన భర్త ఏమయ్యెనో యని యరనూకసీత యాదవకాంతలతో చెప్పి చింతించుట 576
21. యరనూకసీత కల చెప్పుట-యాదవకాంతలు కల విప్పుట 578
22. భట్టావులరాజు గరిడిలో సాము చేయుట 579
23. భట్టు అడియారములను తెచ్చి యరనూకసీత కిచ్చుట 580
24. గరిడిలోనున్న భట్టావులరాజుకు భట్టు అతని తండ్రి మరణవార్తను చెప్పుట 582
25. భట్టావులరాజు దుఃఖించుట 582
26. భట్టావులరాజు తల్లి నగరుకు వచ్చుట 583
27. యరనూకసీత తన భర్త అడియారములతో సాగుమానము సేయ సిద్ధపడుట 584
28. రణభూమి కేగి తండ్రి కశేబరమును తెత్తునని భట్టావులరాజు ప్రతిన సేయుట 584
29. రణభూమి కేగవలదని యరనూకసీత కుమారుని వారించుట 585
30. భట్టావులరాజు తల్లికి దైర్యము చెప్పి తన్ను దీవించి పంపుమనుట 586
31. యరనూకసీత కుమారుని దీవించి పంపుట 587
32. పరివారమును వెనుకకుపంపి భట్టావులరాజు ఒంటరిగా యుద్ధభూమి కేగుట 588
33. యుద్ధభూమి వర్ణన 589

34.	భట్టావులరాజు రణభూమిలో తండ్రి కళేబరమునకై వెదుకుట	590
35.	భట్టావులరాజు కనకనందులపెంట రణములో మరణించిన మామలను చూచుట	590
36.	ఏకవీరపెంట రణభూమి వర్జన	591
37.	భట్టావులరాజు తండ్రిని గానక ఏకవీరను ప్రార్థించుట	592
38.	భట్టావులరాజుకు ఏకవీర ప్రత్యక్షమగుట	593
39.	భట్టావులరాజు ఏకవీరతో తరకవాదము చేయుట	593
40.	ఏకవీర భట్టావులరాజుకు తండ్రి కళేబరమును చూపుట	595
41.	తండ్రి కళేబరమును చూచి భట్టావులరాజు దుఃఖించుట	596
42.	ఏకవీర యరనూకరాజునకు ప్రాణము లిచ్చుట	598
43.	యరనూకరాజు పుత్రునితో సంభాషించుట	598
44.	యరనూకరాజుదుల కళేబరములను ఏకవీర పట్టణమునకు చేర్చుట	601
45.	తండ్రిని తెచ్చితిని భట్టావులరాజు తల్లికి నివేదించుట	602
46.	యరనూకసీత భర్త కళేబరమును చూడవచ్చుట	604
47.	యరనూకసీత వలపోత	605
48.	సాగుమానము చేయుటకై గుండమును త్రవ్వడని యరనూకసీత ఆజ్ఞాపించుట	606
49.	భట్టావులరాజు తండ్రికి దహనసంస్కారము చేయుట	607
50.	యరనూకసీత సాగుమానమునకు ఆయత్తపడుట,	608
51.	యరనూకసీత కూతురు నాగమ్మకు చనుగుడిపి ఊరడించుట	608
52.	యరనూకసీత తన బిడ్డలను పెంచుమని వదిన పుల్లమ్మను కోరుట	608
53.	యరనూకసీత తన బిడ్డలను భక్తిరన్న కప్పగించుమని చెప్పట	611
54.	యరనూకసీత భక్తిరన్న గుర్తులు చెప్పుట	611
55.	యరనూకసీత దానధర్మములు చేయుట	612
56.	యరనూకసీత సాగుమానము	613

అ ను బంధము -- II

యర్రయ్య తరకవాదము

	పుట
1. గంగ ఆలమందలను చెదరగొట్టుట	614
2. యర్రయ్య గంగను నీ వెవరవని ప్రశ్నించుట	615
3. గంగ తన్నెరిగించుకొని తనకు మ్రొక్కి పూజ సేయుచునుట	616
4. కాటమరాజు చిల్లర దేవతలకు మ్రొక్కడని యర్రయ్య పలుకుట	619
5. యర్రయ్య గంగ తప్పలెన్నుట	626
6. గంగ తన మహిమలు పొగడుకొనుట	627
7. గంగ ఆలమందలను కలవరపరుచుట	629
8. యర్రయ్య ఆవులెద్దలను పాలేరు దాటించుట	630
9. గంగ మట్టిపెయ్యను దాచుట	631
10. కాలాడులు గంగవార్తలు కాటమరాజుతో చెప్పుట	637
11. కాటమరాజు వచ్చి గంగను ధిక్కరించి పలుకుట	637
12. గంగ తాను యాదవుల ఇలవేలుపు ననుట	639
13. గంగను కొలువదగునని పద్మనాయుడు కాటమరాజుతో చెప్పుట	640
14. కాటమరాజు గంగకు కొలువులు చేసి మ్రొక్కుట	640
15. గంగ కాటమరాజు ననుగ్రహించుట	641

అ ను బంధము - III

i అలుగులు పోలు

	పుట
1. అవతారిక	643
2. ముమ్మయ్య పోచయ్య వేడుక బొంగరాళాడుట	643

3. ముమ్మయ్య పోచయ్యలు దేవతా బొంగరాలిమ్మని సిరిదేవి
కొమరక్కలను కోరుట 644
4. అశుభములను తెచ్చెడి దేవతా బొంగరాలు ఆడవలదని సిరిదేవి
కొమరక్కలు బాలరకు హితవు చెప్పట 644
5. అగుమంచి దేవతా బొంగరాలు తెచ్చి బాలురకిచ్చట 645
6. బాలురు సంగడీలతో కలిసి పందెముల చవికెను వెళ్ళట 646
7. బొంగరాలాట ప్రారంభము 647
8. సంగడీలను ఉద్దీలుగా సమకూర్చట 648
9. పురస్రీలు బొంగరాలాటను వేడుకతో చూచట 648
10. పందెము కట్టుమని పోచయ్య ముమ్మయ్యను సవాలు చేయుట 649
11. పందెము వలదని ముమ్మయ్య పోచయ్యకు హితవు చెప్పట 650
12. పందెము ఒడ్డుమని పోచయ్య ముమ్మయ్యను బలపఠము
చేయుట 650
13. ముమ్మయ్య తన పచ్చల కంఠమాల విలువను చెప్పట 651
14. పోచయ్య తన తులసి వనమాల మహిమను పొగడుట 652
15. బాలురు పందెపు బొంగరము లాడుట 653
16. ముత్యాల మలిసెట్టి ముద్దుకోడలు బొంగరాలాట చూడవచ్చట 654
17. ముమ్మయ్య వైచిన బొంగరము కోమటి బాచమ్మ
కాలిలో దిగబడుట 654
18. ముమ్మయ్య బాచమ్మకు ఉపచారములు చేయుట 654
19. బాచమ్మ ముమ్మయ్యను దూరుట 655
20. ముమ్మయ్య తన అన్నల వార్తలు చెప్పుమని బాచమ్మను కోరుట 656
21. అన్నల వార్తలు సిరిదేవికి తెలియునని బాచమ్మ చెప్పట 657
22. బాలురు బాచమ్మను ఆమె అత్తవారింట దించుట 657
23. సిరిదేవి కొలుపుదీరుట 658
24. బాలురు అన్నల వార్తలు చెప్పుమని సిరిదేవిని నిర్బంధించుట 658
25. సిరిదేవి బాలరను మధ్యపెట్టజూచుట 659
26. బాలురు సిరిదేవిని నిలదీయుట 660

ii ముమ్మయ్య పోచయ్య బొంగరాలు

1. ముమ్మయ్య పోచయ్యలు గంగరావుల బయలులో
బొంగరాలాడుటకు సిద్ధమగుట 661
2. దేవతాబొంగరాలు తెమ్మని బాలురు సిరిదేవి కడకు బోడికలను
పంపుట 661
3. ప్రమాదకరమగు దేవతా బొంగరాల నిచ్చుటకు సిరిదేవి
నిరాకరించుట 662
4. సిరిదేవి పలుకులకు కోపించి, బాలురు దేవతా బొంగరాలు
తెమ్మని సంగడిలను పంపుట 663
5. కొమరగిరి చెప్పగా సిరిదేవి సంగడిలకు దేవతా బొంగరాలిచ్చి
పంపుట 664
6. బాలురు బొంగరాలాడుటకై గంగరావుల బయలుకు వెళ్లుట 665
7. సంగడిలను ఉద్దీలుగా సమకూర్చుట 666
8. పురస్త్రీలు బొంగరాలాడుటను వేడుకతో చూచుట 666
9. పోచయ్య-ముమ్మయ్యలు పందెము కట్టుట 667

అనుబంధము - iv

యర్రగడ్డపాటి పోట్లాట

(ప్రత్యంతరము)

పుట

1. అవతారిక 668
2. కాటమరాజు దక్షిణ భూములలో పశువులను మేపి తిరిగి పాలేటికి
వచ్చుట 668
3. కాటమరాజునకు యుద్ధశకునము లగుట 669
4. యర్రయ్య గోవు భాషాంతరములు విప్పి చెప్పుట 671

5.	కాటమరాజు రణోత్సాహము	672
6.	యాదవవీరుల రణసన్నాహము	672
7.	తనకు కోట లేదని కాటమరాజు చింతించుట	673
8.	కోట కట్టుట వీరలక్షణము కాదని పద్మరాఘవుడు చెప్పుట	674
9.	చల్లవారిని తోడి తెమ్మని కాటమరాజు పద్మనాయుని పంపుట	675
10.	చల్ల పిన్నయ్య సాగల కొండ తాణ్యమును విడిచి రా నిరాకరించుట	677
11.	కాటమరాజు బొల్లావు మహిమను ప్రశంసించుట	679
12.	పద్మరాఘవుడు వేగర్లచే బొల్లావును వెదకించుట	680
13.	వేగర్లు బొల్లావును దర్శించుట	680
14.	కాటమరాజు తన పరివారముతో బొల్లావును దర్శింపనేగుట	683
15.	కాటమరాజు బొల్లావును అలంకరించి పూజించుట	685
16.	కాటమరాజు బొల్లావును తనకు యుద్ధమున సాయపడుమని ప్రార్థించుట	685
17.	కాటమరాజు బొల్లావును తోడ్కొని వచ్చి తాణ్యమున నిలుపుట	687
18.	పద్మనాయుడు చిల్లర తాణ్యములను ఏర్పరచుట	688
19.	బీరినీడు గోసంగి వీరులతో కొలువుదీరుట	689
20.	కాటమరాజు తనకు తాణ్యమీయలేదని బీరినీడు చింతించుట	690
21.	బీరినీడు తన గోసంగి దళముతో కాటమరాజును దర్శింపనేగుట	691
22.	బీరినీడు కాటమరాజును తాణ్యమడుగుట	692
23.	కాటమరాజు బీరినీనికి మంగల్లిపాడు తాణ్యమును నిర్ణయించుట	694

అనుబంధము - V

భక్తిరన్న కథ

(ప్రత్యంతరము)

1.	అవతారిక	696
2.	భక్తిరన్న శ్రీకైలపర్యటము మీద జపములో సుండుట	696
3.	తరమునాటి పెద్దలు తమను ముక్తి పొందించుమని భక్తిరన్నను కోరుట	697

4.	భక్తిరన్న కాశియాత్రకు పోగోరుట	698
5.	భక్తిరన్న ధనకొండకు వచ్చుట	698
6.	భక్తిరన్న తల్లి నగరుకు వచ్చుట	699
7.	భక్తిరన్న తనను కాశియాత్ర పంపుమని తల్లినడుగుట	700
8.	కాశిపోవలదని తల్లి భక్తిరన్నను బ్రతిమాలుట	700
9.	కవితెలు తెప్పించుమని భక్తిరన్న తల్లి నడుగుట	702
10.	భక్తిరన్న కవితెలు చూచి గత ఏష్యములు చెప్పుట	703
11.	పాపనూకను దయతో చూడుడని భక్తిరన్న చెప్పుట	704
12.	భక్తిరన్న కాశికి పయనమగుట	705
13.	భక్తిరన్న దారిలోగల పుణ్యక్షేత్రములను దర్శించుట	708
14.	భక్తిరన్న కాశిచేరి క్షేత్ర దేవతలను ప్రార్థించుట	709
15.	భక్తిరన్న కాశిలో ఏటిమీద ఆరునెలలుండుట	710
16.	పెద్దలకు పిండ ప్రదానము చేయుటకై భక్తిరన్న గయ కేతెంచుట	711
17.	భక్తిరన్న వలురాజు వల్లమ్మలకు అన్నము వేయుట	711
18.	సింహాద్రిరాజు సింహాద్రి సీతలకు అన్నము వేయుట	712
19.	పెద్దిరాజు పెద్దమ్మలకు అన్నము వేయుట	712
20.	యరనూక రాజు యరనూక సీతలకు అన్నము వేయుట	713
21.	నలనూకరాజు నలనూక సీతలకు అన్నము వేయుట	714
22.	భక్తిరన్న తన శండ్రి పోలురాజుకు అన్నము వేయుట	714
23.	కల్లందుల మారినేడు మారెమ్మలకు అన్నము వేయుట	715
24.	కల్లందుల పోలినేడు చిడినూకలకు అన్నము వేయుట	715
25.	అన్నములకై బాలరాజులు చేతులు చాచుట	716
26.	భక్తిరన్న బాలరాజులకై దుఃఖించుట	717
27.	భక్తిరన్న కాశిని వదలుట	718
28.	భక్తిరన్న మేఘరథముపై ధనకొండ చేరుట	719
29.	పాడుబడినట్లున్న ధనకొండను చూచి భక్తిరన్న విచారించుట	719
30.	భక్తిరన్న అర్ధరాత్రివేళ ధనకొండ వీధులలో బిక్షువుగనుట	722
31.	అన్నము గలదాయని సిరిదేవి కోడండను ప్రశ్నించుట	723
32.	భక్తుని భార్య మేధావి భక్తునకు అన్నము పెట్టబోవుట	724

33.	భక్తిరన్న అన్నముపై విభూతి చల్లిపోవుట	725
34.	అన్నపుమెతుకులను మొలకెత్తించుమని సిరిదేవి మేడాంబను పరీక్షించుట	726
35.	గౌతమ సాటువ	726
36.	మణి వర్ణన	727
37.	గౌతముడు మణిని నరుక బూనుట	728
38.	పక్షులు గౌతముని శపించుట	729
39.	గౌతముడు మణిని సరికించుట	731
40.	గౌతముడు తన భార్య జలకన్యను విత్తనములు తెమ్మనుట	733
41.	వేయించిన కొఱ్ఱలను విత్తి జలకన్య పంట పండించుట	738
42.	మేడాంబ అన్నపు మెతుకులు మొలకెత్తించుట	734
43.	సిరిదేవి భక్తిరన్నను తన మేడకు రప్పించుట	735
44.	సిరిదేవి భక్తిరన్నను గుర్తించలేకపోవుట	735
45.	యరణపు భక్తిరన్నను గుర్తించుట	737
46.	పాపనూక యేదియని భక్తిరన్న తల్లిని ప్రశ్నించుట	738
47.	యరణపు భక్తిరన్నకు పాపనూక వృత్తాంతము చెప్పుట	740
48.	పాపనూకను మేడ బెట్టినందులకు భక్తిరన్న దుఃఖించుట	740

అనుబంధము-VI

శాసనములు - కైఫీయతులు

(i)	గుండ్లపాలెము శిలాశాసనము-యాదవ వంశవర్ణనము	743
(ii)	స్థానిక చరిత్రలు (18వ సంపుటము)-రణతిక్కన వృత్తాంతము	748
(iii)	పట్టపురావి కైఫీయతు-ఖడ్గతిక్కన వృత్తాంతము	752
(iv)	ఖడ్గతిక్కనను గూర్చిన చాటు పద్యములు	756
(v)	సిద్ధవటము కైఫీయతు-ఆవుల పరుపు	758

అనుబంధము vii

కంసుడు కథ (విష్ణుభాగవతము)

1.	ఇష్టదేవతా ప్రార్థన	760
2.	కవివంశాదికము	761
3.	రాక్షసులు తనకు భారముగా నున్నారని భూదేవి బ్రహ్మతో మొరపెట్టుకొనుట	762
4.	రాక్షసులను వధింపుమని బ్రహ్మదేవతలు విష్ణుమూర్తిని ప్రార్థించుట	763
5.	విష్ణువు యాదవ కులమున కృష్ణావతారమునై త నిశ్చయించుట	764
6.	కంసుడు, దేవకిని వసుదేవునకిచ్చి వివాహము చేయుట	765
7.	దేవకి అష్టమగర్భమున జన్మించువాడు కంసుని వధించునని ఆకాశవాణి పలుకుట.	766
8.	కంసుడు తన చెల్లెలిని నరుకజోవుట	766
9.	తమకు పుట్టిన పిల్లలనిత్తునని వసుదేవుడు కంసునికి వాగ్దానము చేయుట	767
10.	దేవకి గర్భవతి యగుట	768
11.	పుట్టిన బిడ్డను వసుదేవుడు కంసుని కప్పగించుట	769
12.	కంసుడు మంత్రులతో ఆలోచించుట	769
13.	మొదటి ఏడ్వరి సుతులను చంపనని కంసుడు వసుదేవునకు వాగ్దానము చేయుట	770
14.	దేవకికి ఆర్దురు కొడుకులు పుట్టి పెరుగుట	770
15.	నారదుడు కంసుని కడకు వచ్చుట	771
16.	నారదుడు కంసుని జన్మప్రకారంబు చెప్పట	772
17.	దేవకి సుతులందరిని చంపుమని నారదుడు కంసునికి చెప్పట	773
18.	కంసుడు వసుదేవుని మధ్యపెట్టి కుమారులను తోడి తెమ్మనుట	775
19.	ఆటలాడుచున్న కొడుకులను దేవకి పిలిపించుట	775
20.	దేవకి కొడుకులను అలంకరించుట	776
21.	దేవకి కొడుకులను బుద్ధులు చెప్పి దీవించి పంపుట	777

22. కంసుడు తన మేనల్లుండను పువ్వుల తోటకు తోడ్కొని బోవుట 778
23. కంసుడు బాలురను పువ్వులు కోయ నియమించుట 779
24. కంసుడు బాలురను బంధించి నరుక బోవుట 780
25. బాలురు మేనమామను దీనముగా ప్రార్థించుట 781
26. కంసుడు మేనల్లుండ నాథునిని వధించుట 783
27. కొడుకుల చావుచూచి వసుదేవుడు దుఃఖించుట 785
28. దేవకిదేవి దుస్స్వప్నమును గనుట 786
29. పుత్రుల సుర్మరణమును విని దేవకి శోకించుట 787
30. వసుదేవుడు దేవకిని ఓదార్చుట 788
31. ఉగ్రసేనుడు కంసుని దూషించుట 789
32. కంసుడు తండ్రిని బంధించుట 790
33. బలరాముని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము 790
34. దేవకి ఏడవ గర్భమును రోహిణి గర్భమునందు చేర్చుటకై విష్ణువు యోగమాయను నియమించుట 792
35. దేవకి అష్టమ గర్భమున పుట్టబోవు శిశువును చంపుటకై కంసుడు కట్టాయ తపడుట 793
36. శ్రీకృష్ణ జననము 794
37. శ్రీకృష్ణుడు తల్లిదండ్రులకు విశ్వరూపము చూపుట 795
38. తనను రేపల్లెలో యశోదకడ దాచుమని శ్రీకృష్ణుడు తండ్రికి చెప్పుట 797
39. యోగమాయ యశోద గర్భమున పుట్టుట 797
40. శ్రీకృష్ణుని మహిమచే చెరసాల తాళములు ఊడిపడుట 798
41. వసుదేవుడు గాలిగానిని తప్పించు కొనుట 798
42. మత్తగజములు శ్రీకృష్ణుని కోట దాటించుట 799
43. శ్రీకృష్ణునకు శేషుడు తన పడగలతో గొడుగు పట్టుట 799
44. శ్రీకృష్ణుని మహిమచే వసుదేవుడు యమునానదిని దాటుట 800
45. వసుదేవుడు శ్రీకృష్ణుని యశోదప్రక్కలో నుంచుట 801
46. యోగమాయ శ్రీకృష్ణుని ఆశ్లేపించుట 801

47.	కంసుని ధిక్కరించి పలుకుమని శ్రీకృష్ణుడు యోగమాయకు చెప్పుట	802
48.	యాదవుల అలమందలో గంగవై వెలయుమని శ్రీకృష్ణుడు యోగమాయకు చెప్పుట	803
49.	గంగ కీర్తిని స్థిరము చేసెదనని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పుట	804
50.	వసుదేవుడు యోగమాయను చెరసాలకు చేర్చుట	805
51.	కంసుడు శిశువును చంప వచ్చుట	806
52.	యోగమాయ ఆకాశమునకెగిరి శ్రీకృష్ణుడు కంసుని చంపనున్నాడని చెప్పుట	807
53.	నందుడు బలరామకృష్ణులకు పుత్రోత్సవము చేయుట	808
54.	కంసుడు బాల కృష్ణుని చంపుటకై భూతకిని పంపుట	810
55.	భూతకి గొల్లభామ వేషమున రేపల్లెకు వచ్చుట	811
56.	పాలుకుడిచి బాలకృష్ణుడు భూతకిని చంపుట	813
57.	చిన్నికృష్ణుడు శకటాసురుని పరిమార్చుట	815
58.	చిన్నికృష్ణుడు తృణావర్తుని పరిమార్చుట	815
59.	యశోదకు చిన్నికృష్ణుని నోటిలో సమస్త లోకములు కనబడుట	817
60.	బలరామకృష్ణులు బాలురతో ఆటలాడుట	818
61.	గోపకాంతలు శ్రీకృష్ణుని దుడుకుపనులు యశోదకు చెప్పుట	819
62.	యశోద శ్రీకృష్ణుని రోటికి కట్టుట	822
63.	శ్రీకృష్ణుడు మద్దులను పడగొట్టుట	823
64.	నందుడు రేపల్లెను విడిచి పరివారముతో బృందావనము చేరుట	823
65.	బలరామకృష్ణులు బృందావనములో విహరించుట	824
66.	బలరాముడు వత్సాసురుని చంపుట	825
67.	శ్రీకృష్ణుడు బతుని సంహరించుట	826
68.	శ్రీకృష్ణుడు పామును చంపుట	827
69.	శ్రీకృష్ణుడు గోపాలురతోగూడి చల్లలారగించుట	827
70.	బ్రహ్మదేవుడు శ్రీకృష్ణుని పరీక్షించి పరాభూతుడగుట	828
71.	బలరాముడు ధేనుకాసురుని వధించుట	829
72.	శ్రీకృష్ణుడు కాశింగుని మర్దించుట	830
73.	శ్రీకృష్ణుడు కార్పిచ్చును మ్రింగుట	832

74.	బలరాముడు ప్రలంబాసురుని చంపుట	838
75.	గోపికా వస్త్రాప్రహరణము	834
76.	శ్రీకృష్ణుడు విప్రకాంతలకు వరమిచ్చుట	837
77.	ఇంద్రుని పూజింపవలదని శ్రీకృష్ణుడు యాదవులకు చెప్పుట	838
78.	ఇంద్రుడు కోపించి యాదవులపై రాళ్లవాన కురిపించుట	839
79.	శ్రీకృష్ణుడు గోవర్ధనగిరి నెత్తి యాదవులను రక్షించుట	840
80.	ఇంద్రుడు శ్రీకృష్ణుని శరణువేడుట	842
81.	శ్రీకృష్ణుడు వరుణుని బారినుండి నందుని రక్షించుట	842
82.	రాసక్రీడ	843
83.	శ్రీకృష్ణుడు విద్యాధరుని శాపవిముక్తుని జేయుట	843
84.	బలరామకృష్ణులు శంకరాసురుని వృషభాసురుని సంహరించుట	844
85.	నారదుడు రామకృష్ణుల విషయము కంసున తెరింగించుట	845
86.	రామకృష్ణులను తోడితెమ్మని కంసుడు అక్రూరుని రేపల్లెకు పంపుట	845
87.	రామకృష్ణులు అశ్వరక్కసుని చంపుట	846
88.	రామకృష్ణులు అక్రూరునితో మధురకు వచ్చుట	847
89.	శ్రీకృష్ణుడు కుబ్జును అనుగ్రహించుట	847
90.	కంసుడు పూజించెడి విల్లును శ్రీకృష్ణుడు విరుచుట	848
91.	కంసుడు రామకృష్ణులను తన కొలువుకూటమునకు రప్పించుట	849
92.	రామకృష్ణులు కువలయాపీడమను ఏనుగును చంపుట	849
93.	రామకృష్ణులు చాణూర ముష్టికులను సంహరించుట	850
94.	శ్రీకృష్ణుడు కంసుని వధించుట	850
95.	రామకృష్ణులు తల్లిదండ్రుల చెరలు బాపి, ఉగ్రసేనునకు పట్టముగట్టుట	851
96.	రామకృష్ణులు నందుడు మొదలగు యాదవులను సత్కరించి రేపల్లెకు పంపుట	852

కాటమరాజు పుత్తరాది ఆవులమేపు

ఆవుల మేపులు - పుత్తరకాండం

ప్రార్థన

శ్రీ మల్లికార్జునుని సేవించి మ్రొక్కి పరగ జాహ్నువి గంగను ప్రార్థన జేసి
అమరంగ గణపతిని ఆత్మలో దలచి శారదను కొనియాడి చెయ్యొత్తి
కమలగర్భునికిని¹ కరములు మొగిచి మ్రొక్కి
.....నామది దలచి కవులను ప్రార్థించి కళ చెప్పెదాను

కాటమరాజు ఆవులను మేపుచు శ్రీశైల మల్లికార్జునుని దర్శించుట

గోరక్ష పొంతుడు కొదమసింహంబు	సప్తానిపంటివాడు పూరుడు పద్మ
గోవుల రక్షకుడు గోపాలకుండు	నాయుండు
పై పమైనట్టి శివుని పంపునను	శూరతనాయుడు శూరభమ్మండు
వజ్రలాణమ్ములు బెంగి చదువుచును	వరపాలకులు సురులు గోపాలసూలు
సవితేజ యాదవ రాజశేఖరుడు	సుందరీమణులు లక్ష్మణాస్థానవంటి
కమితౌ భూమెల్ల ఆవులమేపి	వారు
సముద్రమునిపంటివాడు రాజు కాటమ	(సముద్రమునిపంటివాడు) రాజు
రాజు	కాటమరాజు

(అక్షరములను బట్టి) తమ్ముడు

యర్రయ్య

సంగతతో హనుమంతు చట్టివారి

యర్రయ్య

ఘనసతో పుత్రర కాంబోజిమేపి

సదువవైరులనెల్ల చట్టలుచీరి

తెగువ వీరులద్రుంచి ధీరుడనిపించి

తరతరము పగలెల్ల తరిమి పోగాడి

చెరుకూరు పగరు-రాజు-చతురత

మెరసి

మరియు క్రిష్ణరేవునకి మందలావులు

దాపె

తొమ్మిది దోసల బండ-కాటమరాజు-

తొరడనుమాట

తేరాలసిద్ధప్ప అనే దేవునికి మొక్కి

తెలుగురాయుని చెల్లో ధేన్వలు సెలిపి

మరునాడు పర్యంత ము మాధవుడు

యెక్కి

పర్వతాల మల్లవ్వులు పడినాగి మొక్కి

బూదిగై కొని పెద్దభూపతి సుతుడు

భక్తితో శివునికి పరగతానవుడు

జంగమార్చనచేసి సదృశితును

లింగవస్త్రములిచ్చి లీలతోడుతూ

సంగతితో గంటలు శంకు లిప్పించి

పడియలకు గోవుల పరకతోటి

లుప్పించి

అడియ మప్పించి తావునొడ్డు

వేయించి

పన్నెండు యెండ్లు రాజు వన్నెండు

మలలు

పండి సూరుడు మేపె తరగళివూరి.

కాటమరాజు శ్రీశైల పర్యంతి ప్రాంతమున పండ్రెండోయెడ్లు

అవులను మేర్పట

... .. నా యేమి తరుగదాం

... .. అట్లుచేసె

... .. పెద్దమలయెక్క

... .. సాగిరాజు

... .. పట్టణమున

... .. యిట్లు గొట్టించి నివాసము

ముద్దు తమ్మునితోటి సుచ్చటలాడి ఆమనిగ మందలు ఆజోతిమల	దొనబండ కురువ యెక్కి దోరావులు మేళ
యెక్కి అగణితముగ మందలు అచ్చోట తర్లి పేరుసాగి మందలు పిల్లుట్ల మల	అనువైన మందలు ఆ రావు తర్లి కసిమొన చేసుక కవులావులు మేళ
యెక్కి తర్లక యాడాది తగమేయుచూను నందిముద్ర యెద్దులు మానందిమల	మన్నీని యెద్దులు మలలెక్కి మేళ ఎరుకుమలయెక్కి యెద్దులు మేళ
యెక్కి అందమైయుండెను ఆవులు యెద్దులు జోకై న కవులావు లచ్చోట దిగెను	చుక్కల పరవతము చొక్కముగ యెక్కి
మేకపోతు కురువ యెక్కి మేయుచు నుండె	గ్రక్కున పాతాళగంగ నదికి వచ్చి సంగతితో యాదవులు స్తానంబు
నీలవడ్డుని మందలో నీరు పూరియును ఆరుట్ల మలమెక్కి ఆవులు మేళ	శృంగారముగ కళలతో సిరిగలిగి యబండె
వాలాయముగ మేళ వకకొన్ని దినములు	బెరుకూరి పగ మరచి శివుని పూజింపుచు
పక్షిబకొండమల యెక్కి పాచావులు మేళ	సగసుండు పన్నెండు సంవత్స రములు
యేనుగ కురువయెక్కి యెద్దులుమేళ	పన్నెండు పర్వతాలు పశుపతిరా జు నిండిన వై పుల నిదానముగ మేపె.

యోవపుల ఆయుష్షును గూర్చి శివుడు బ్రహ్మను
ప్రశ్నించుట

శిందట వకనాడు హరుకు తలపోసి సంతతముగ బ్రహ్మను చారంగ

బిలిచి

చింతాయక యితడు వీరి పర్వతాలు యాదవులకు ఆవిస్సు యెచ్చెన్
 సంతోషమును పగ సాధించబోవ యిచ్చెన్
 పగమరచి యిటువోలె పశువుల వెపకి పవిత్రలు చూచి యెరిగింపు
 మేవుచు మనసె-
 భోగముమించి పోడుయెక్కడను బ్రహ్మ పవిత్రలు చూచి పరమేశ్వ
 కనియె

చిత్రభాను సంవత్సరములో యాదవులు చెల్లనిన్నారని
 బ్రహ్మ శివునితో చెప్పెట

“పరమేశ్వర : యాదవులకు చేరువగు చచ్చె”నని చెప్పెను బ్రహ్మ
 పనిలేదు యిఖను బ్రహ్మ చెప్పిన విన్నె పరమేశ్వ
 యేటిమీద అరునెలలకు యెప్పుడు రుద్రు
 ఆపుల గహిల బుద్ధి ప గగరులు గగ్గరులు
 సత్తాభాను సంవత్సరము చెల్లె నా రు అదిని విహరించెలరు అపరము గాము
 అర వైయెండ్ల సంవత్సరము అంతయు
 రుద్రు

కాటమరాజులుండిలో శివుని అమమును సృష్టించుట

కాటమరాజు వరిశ* కవులావులు దేవతానులకు యామదాంబులు బుచ్చె
 చిత్ర - కవుని ముందు చేటు గల్పి వ
 కాటమరాజు ప్రహరించసంగె అలభోయని అలచె ఆపులు ముద్దులు
 కాటమరాజు వరిశ* కవులావులు దేవతానులకు యామదాంబులు బుచ్చె

మలల టామడాంబ్రము మందమీదికి ధేన్వలు వుసూరుమని దెసపడసాగె
 వచ్చి కుగులేగటావులకు గుండెలు పగిలె
 యరగోలుచిచ్చుపడి యెదురుమలగారె నర్రావులు యెత్తుబడి నడువ లేవాయ
 పెట్టు చిచ్చులుబడి పెద్దమల గారె యడ వరువులకు యెద్దుల యెన్నులు
 మాను మాను వారిశ మంటలు మండె యెండె
 తనకు తానే తగులుకొని తరువులుగారె మిన్ను వురమదాయ మేఘాలు లేవాయ
 యేపెమాకులయట్ట⁴ యెద్దులకు వచ్చె మేఘాలు పడవాయ మెగుపు పుట్టదాయ
 ఆరెమాకులయట్ట ఆవులకువచ్చె వాన కురవదాయ వలగాల మాయ
 జమ్మిపండ్లు తిని ధేనువులు డగ్గుతికలు దేశముల కరువాయ ధేన్వలు చిక్కె
 పెట్టెను ఆరుద్ర వరిశ ఆరుకారైల పరుపాయ
 తునికిపండ్లు తిని ధేనువులు దూపలు పునర్వసు పుష్యమి వరిశ భూమి
 గొనెను కరువాయ
 తోకచుక్కయట్ట ఆవుల దొడ్డిమీదికి మఖపుబ్బ పరిసి మండు వేసంగులారా
 వచ్చె వుత్తర హస్తమి వారిశ వుడిగె వాన
 నూతిలో నల్లనీరు జుంటితేనియ లాయ⁵ కాలము
 భూమిలో కసువు పచ్చ కర్పూర చిత్త స్వాతి వారిశ సీమ కరువాయ
 మాయ విశాఖ వారిశ ఆవులకు విషమైతోడె
 నిండిన చెరువులు నిభ్రమై తోచ⁶ అనూరాధ వారిశ ఆస్సుల నొచ్చె
 దొరువులు భావులు యెండి దొడ్డ జ్యేష్ఠ మూలలు వారిశ ధేన్వలు చిక్కె
 యట్ట తోచ లేగలు చిక్కెను లెస్సయట్ట కాలమాయ
 మేగులు వరిశ మేత కరువాయ శ్రీరామ కవులావులు చిక్కుపడె నన్ని
 కాలము కురుదలించె కవులావులు పంచవన్నె కవులావులకు ప్రాణ
 చిక్కె అపుస్తలామ⁷.

3. వెదురుమల 4. వెట్ట—వేడి 5. తేనియలాయె(—వానకురువడ య్యెను)
 6. తోచెను 7. ప్రాణావస్థలాయె

మేపులు లేక ఆవులు కృశించుచున్నవని కాటమరాజు పద్మనాయునితో చెప్పికొని వ్యథనొందుట

ఆవుల బడలికె ఆవులన్న జూచి బలువైన గూడూరు బండి ఆత్మకూరు
నలనన్న యా పద్మనాయుని బిలిచి యేలూరు చెందకూరు ఏలిన యలమ :
“నమ్మిన సంగడమా : నా చిన్ని కటార్ల బొల్లవరము కాణయాచి
మరిది : యలమ :

రేచర్ల గోత్రుడా : రేమంతుడ వినుమ : మేడితోక బట్టని మేడినీళ్ళరుడ !
రణ రంగ పాథుడ : రాఘవ చంద్ర : నల్లజాలు త్రొక్కని నాయుని కుమార :
వేళ్ళ వుంగరాల వేలాపతి యలమ !⁸ వింటికి అర్హుడ : విప్పర్ల సింహమ :
మంతనాల చిలుక ! మరిది పద్మరాఘవ గాజు యింటికి కర్తీడ : ఘన రాజు
యెల్లవారు బట్టింది యలమ ! పాలకూటి లకు మరది :

సంగడము : నాయుడ ! నీతోటి సంగడము పట్టిన
నీవు నేను బట్టింది నెత్తురుకూటి నాటి నుంచియూను

సంగడము ఆవులకు యిటువంటి అవిధి నే యెరుగ
నెత్తురుకూటికి నెనరైన మరది : దండి కారైలు పరిశ నాయుడ ధరి
వేలాపతి యలమ ! వేలు మన్నీడ : యింప రాదు

యేగినాడు యలనాడు ⁹ పక యేడు పన్నెండు కారైలు పరిశ నాయుడ
దున్ని బలువు యట్ట దోచె

యేగినాడు యలనాడు పక్క మహా ప్రళయమైన యాడు డాంబము
సమయమందు మంద మీదికి వచ్చె

వెదబెట్టించిన వెలమనాయుని కుమార : కొమ్మగల నూరపులను కొండలపాలు
నగిరె కంటికి నాయుడ : నాదెడ్ల చేస్తీని
కల్లుడ :

మంచి మంచి కవులావుల మహనంది మరియు పంతపోత మారికే వై చె
 మల పాలుజేస్తే అడవిలో మృగములు అవి తెల్లబారె
 కోలు పెట్టితినోయి కొడువలేని ధేన్వల పల్లికొండ మన మంద పరిణామము
 అమ్మనాటి ధేన్వల అబ్బట్లమల పాలుచేస్తే వింటె
 పెద్దలనాటి ధేన్వల పెద్దమల పాలుచేస్తే మనమున దూరుచు మరియు నేమనునా?
 పారుట్లమలకు గోవుల ప్రాణాలు శివ గురువు భక్తినిన్న¹⁰ చింతించు
 దారపోస్తే నేమొ ?
 యేలాగు ధరియింతు యేమి సేయుదు అలుగునేమొ మనమీద అమ్మ యే
 నాయడ ? మనునా :
 గట్లకు దారపోస్తే గంగి మైలావుల అమ్మ దూరిన అయి తన్న యేమగునా?
 చట్లకు దారపోస్తే జడదార యెద్దుల కొమరక్క మనమీద కోపగించునేమొ?
 యేలాగు ధరియింతు లింగముద్ర పుత్రమరాజు మనమీద పోనాడునేమో
 యెద్దులు చెల్లె వల్లవులు తిరమందులు పగిలేగు¹¹
 రాళ్ళకు కోలుపెట్టితి రాచకన్నెలను నాయడ :
 భద్రేభములవంటి బసవముద్ర యెద్దులు నాయుని సంగడము బట్టి యెత్రి
 నిద్రబోయిన రీతి నిలమీద చెల్లె ఆయననియేరు
 నర్రావు లన్నియు నాకు సైదోడు పద్మనాయుని సంగడము బట్టి గోస్థం
 విడనాడి ధేన్వలు విడిచి పోగాను పరామర్శింపగ
 పగవారమై చూడ భావ్యులు గాదు రాఘవుని సంగడము బట్టి గాజు
 యెద్దుల శల్యాలు యేరులై నిండె ఆవుల మరియు ననియేరు
 పండుటావుల శల్యాలు పడుగు ఆవులమీది ప్రేమ అది మరియు
 పేకలాయె యేరు
 పోవులు వై చినట్లు భూమిమీద టాను మలల ధేన్వల దింపక మంచి పని కాదు
 బోయల జాగిలాలు బొజ్జలు పెంచె పర్వతాలు దింపక పశువులు బ్రతుకవు
 మాంవాండ్ల బిడ్డలకు మాశ్చర్యము యేరున భూమికి యేగవలె" ననుచు
 పెరిగె శిముని దగ్గరకు శీగ్రమ చచ్చి

పాలు నేతులు అమృత పశ్యమున నీలవల స్యామి ! నీకు మ్రొక్కెదను
 నుంచి పశువులకు కరువాయ పట్టంగ రాదు
 పర్వతాల మల్లయ్యను ప్రార్థన జేసె ; యిక్కడ వుండుట మాకు పుచితంబు
 'కరుణించు వో స్వామి ; కైలాస గాదు
 నిలయ : పోయి ఎచ్చెద'' నని పురహరుని తోను
 చెప్పి లా కదిలెను సర్వ శానలును

కాటమరాజు ఆలమందలను కొండలు దింపుట

బంధువర్గము బిలిది పయనము వుర్లబడి మందలు వుండక కదిలె
 గమ్మటంచు ఒల్లాలు పంకిళ్ళు బాకునై జాలు
 "మాపటి వేళను మందలు దాటించి పల్లవులు యాదవులు సాహసోత్తములు
 పరామరిక లేకుంటె పాపము తగిలీని¹² మొల్లమిగల గొల్లలు మూకలు కదిలె
 ఆదరణ లేకుంటె ఆత్మ¹³ తగిలీని గొల్లెన యెద్దులు కోరకావళ్ళు
 మలల ధేనువు లుంచ మంచిది గాదు చల్లవారి మందలు సయ్యస కదలె.
 పర్వతాలు దించకుంటె పశువులు యర్రపట్టు గుడార్లు వింజామరములు
 బ్రతుకవు మర్లవారి మందలు మరి వేగ కదిలె
 తర్లించు గోకులము తముకు సేయించి హనుమంతు పడిగెలు ఆలపట్టములు
 జయవారము చాటించు'' మని చెప్పె మనమైన యాదవులు కదిలిరి కొంత
 నపుడు మొఖమన్నె గుడార్లు మోసుకెక్కెలు¹⁴
 యర్రయ్య పద్మనాయుడు యాదవ రావుపుని మంసలు రయమొప్పరదిలె.
 బీకలు వెనకనుండుగాను యెద్దులు కదిలె.
 తర్లుమని దాంకలు తముకుసేయించె కోట గోపాలములు గొట్టుక కదలె

గోపాలకులంత సెలగోలల బట్టి
 వూపెట్టి ధేన్వల వూర్ల బిలుచుచును
 యేపెల కురువను యెద్దులు దిగెను.
 దాపుదాపున కదిలె దండెన కోడెలు
 హనుమంతు మోదదెడ్డు ఆవులు లేగలు
 మనమైన ధేన్వలు కానలుబట్టె
 చెలరేగి దిగివచ్చె శిషిరేశ్వరముకు¹⁶
 అనువైన మందలు ఆ తావు తర్రె
 పులిచెరువు మడతొవ భోరున కదిలె
 ఆమనిగా మరియు ఆవులెల్లాను
 పాముదొన కురువన బాగొప్పదిగెను
 దూడల తల్లులు తుమ్మలబయలు
 దాడివెళ్ళినరీతి తర్రెనావేళ
 పెద్దబామకురువన యెద్దులు దిగెను
 మద్దులనీడన మరిత్రాగె నీళ్ళు
 అద్దగా యెగదల ఆవులెల్లాను
 పెద్దచెరువున నీళ్ళ పేర్మితోత్రాగె
 ముందరి మందకు మురికాయె నీళ్ళు
 యెనికి గోకుళముకు యినికెసు బురద
 ఆకొని ధేన్వలు అరవంగ సాగె
 కావిరాళ్ళకురువ గ్రక్కున దిగెను
 యెంకచీశుని కురువన యెద్దులు నడిచె
 పొగిటిపాయన పాడావులు నడిచె
 సంగడావులు సుదూర చాలాన నడిచె
 సర్లగొడన సోచె సురుగుదెడ్లన్ని
 మల్లవారి ధేన్వలు బలంన్ని నడిచె.

సంగడిపాయన సలుగుదెడ్దులు దిగెను
 నడిగడ్డ ప్రాంతాన నడిచె గోకులము
 యెన్నుకుంట సవ్వలకు యెద్దులుమేసె
 యెగువమల గోకులము దిగువమల నిలచె
 దిగువమల గోకులము దీమసము చెడక
 పాడావుల కురువన వారి భోగపతులు
 దిగెను
 యెత్తుటావుల కురువన యెల్లావులు
 దిగెను
 మత్తేభములవంటి మన్నెసలుకుదెడ్డు
 యెత్తుబడి ధేన్వలు యేపెలకు వరిగె
 పర్వతాననుండి బాటలవెంట
 ద్వారావతిరాజుమంద తర్లక నిలచె
 నిలచెను మందనావులు
 నిట్టపాసములను
 తెరువులు తొలిగి ఆవులు తేకు¹⁷లకు
 వరిగె
 మానావతి కవులావులు మద్దులకువరిగె
 కాద్రేని కవులావులు కానుగులకు వరిగె
 వేపల నీడను రాజు వెల్లావుల నిలిపె
 తుమికి మానుల నీడన తూలెడి ధేన్వలు
 వల్లవుల గోవులు వనము నీడన నిలచె
 ఆరుట్ల నీడన రాజు ఆవులు నిలచె
 చెట్లనీడన రాజు చెరుపెయ్యలు నిలచె
 పెదివిళ్ళ కవులావులు పేర్మితో నిలచె
 ముష్టి కవులావులు సుమ్మరమామె

మంతనాల ప్రాంతాన మళ్ళి మెయ్య ముసిలి గయ చాల్చున ముంచిమేయ
 (సాగె) సాగె
 (కొండల) ప్రాంతాన కోడెలు మేసె రచ్చయేముల 18 కాడ (రాజుధేన్వలు
 నడిగడ్డ ప్రాంతాన నడిచె గోకుళము మేసె)
 పడుమటి ధేన్వలు ప్రాంత్యానరాగ కోడి కురువన గుడార్లు దిగెను
 నరసింహుల కొండన నర్రావులు ఆరవై స్తంభాల అమృతపు బావి
 (మేసె) గుడారు యెత్తించె గొబ్బున రాజు
 (బో) దవాడ రేవున బోరున వచ్చి గుడారులో.....
 మోదమున ధేన్వలు ముందుగా వచ్చి రాజు రాఘవుండు రయమొప్పనుండిరి.

ఆవుల అవస్థలను జూచి త్రిమూర్తులు తమలో తాము

ఆలోచించుట

ఆరీతి వున్నంగ¹⁸ అవుడు నర్రావులు మందలావుల ఆపద మరియు దేవతలు
 యేదెకు వారుగుచుయెడ లేక మేళ²⁰ వినిరి
లోని ధేన్వలు తల్లిడిల్లసాగె బ్రహ్మ విష్ణు మొదలైన పరమేశ్వ
 పశుపతిరాజు మంద పట్టజాలక వుండె రుండు
 యాదవరాజు మంద యాక 21 శోక మూడుకోట్ల మునులు ముదము తోడు
 మాయ తను
 ఆవుల మోరము ఆకాశ మంటె ఆరుకోట్ల రుషులు అష్టదిక్పాలకులు
 కవులావుల ఆపద కై లాసమంటె వినిరి
 సురభుల బడిలికె సురలెల్ల వినిరి ఆవులు ఆకటికి అమోరింపగాను

త్రయమూర్తులు ముగ్గురు తలపోత నీరున పుట్టిన పూరి నీకిస్తీ మనుచు
 చేసిరి: మాయచేసి వీరిని వారిని మడియించ
 “ఆవిస్సు²² ప్రమాణం యాదవులకు వలెను
 యికను కనక రథాలెక్కి కవులావుల చూచి
 చిత్రభాను సంవత్సరాన చెల్లనున్నారు పుష్ప రథాలెక్కి పుణ్యనావులచూచి
 యాదవులకు ఆవిస్సు యాజ్ఞార్థముంది చెరిచేవారము మనమె మేపులు చెప్పే
 తొల్లిపగ యాదవులకు తొలగి పోరాడు వారము మనమె
 ముత్తవతాత పగలు ముందరున్నావి పశువుల బ్రతికించ మనమె పగదీర్చ
 దక్షిణాదిన యాదవులకు సమయ మనమె
 కారణము ముగ్గురు త్రయమూర్తులు మూడురూప
 వడ్డవలె మేహాలు వారి భూములను ముల
 కురువవలె వరుషాలు కుంభద్రోణముగ బలిజల రూపమున బడుగుల రాజుకు
 పట్టవలె మేలుపులు పరిపూర్తిగాను మేపులు చెప్పవలె మేపించవలెను.”
 పల్లవాది రాజు మనస్సు భ్రమియించ
 వలెను

త్రయమూర్తులు బలిజల వేషములతో కాటమరాజు

ఆలమందను పరిశీలించుట

అసిమి సంచలు తమ అంకెమున కడమ దేవతులంత గౌరీలు అయిరి
 జేర్చుక పయినగాండ్లవలె వచ్చి పశువులజూచి
 విశ్వేను డప్పడు వీరిశెట్టి ఆయ మళ్ళి మళ్ళిచూచి వారిమందలావులను
 చెలువందగ విష్ణు చెన్నమశెట్టి ఆయ దేవతులొట యెరిగి దేవతాసురభులు
 బ్రహ్మదేవుడపుడు బ్రహ్మశెట్టి ఆయ పొర్లి బెదరినయట్టి పొడగని నిలిచ

'అవులన్నకు తమ్ముడు అవులమందకు నీడలకు యెత్తించె రాజు నీలి

దళవాయు

పట్టుగుడార్లు

యర్రయ్యకు యీ వార్త యెరిగింప మంచుకు యెత్తించె రాజు మైసపు

వలెను'

జిడ్డిగుడార్లు

గోపాలకులు యర్రయ్య కొలువులో పన్నెండు స్తంభాల గుడార్లు బాగుగా

నిలిచి:

యెత్తించె

"బెజవాడ బెబ్బులి: పెయ్యలెర్రయ్య: మూడుగుడార్లనడుమ ముత్యాలపందిరి

నలనూక రాజుకు నందనుడ వనగ ముత్యాల పందిరికింద దేవేంద్ర

గోవుభాష కత్తీడ! కొదమ సింహంబ!

తమకము

యెద్దుల జ్ఞానంబు యర్రయ్యకు తెలుసు దేవేంద్ర తమకముమీద కాటమరాజు

తెలిసి తెలియగలేక దేన్వలు చిక్కె పద్మనాయుడు తాను పరగ కూర్చుండి

వయనాలు నడిచేటి బలిజీలు వారు చదరంగమాడుచు చెల్లింపుకొనుచు

మనమంద నావులజూచి మౌ చెప్పి నాడు మొదైన బలంబు మిరసి కొలును.

కడలేని మేపులు కలిగివున్నంగ సంకోచమునవున్న సమయంబునంపు

యాల మేపరు దేన్వలు: యాలపాపంబు: అన్నకు మ్రొక్కుకు పి తు చిన్నబోంబు

కదిలిపోయిరి చెప్పి క్రమమెల్ల మనకు వలసొప్ప తమరాన పరిగె యర్రయ్య

విన్నవించితిమి మీకు వివర సరగుట తఱచి పల్లెగలరాజు :

మంగమును"

"నా తమ్మునివారి పద్మనాయుడా

అనిన నిగ్గునలేచి అతి పెడక తోను

చూడు

అన్న కొలువుకు పచ్చె యాలపులు

సిరికప్పి యర్రయ్య కిన్నబోయినాడు

తాను

హరిశేఖ గోపాలకులు కొంగుబట్టువాడె

కాటరాజు కొలువు యేక్రమమైన

పనియెడ గోపాలకుల చెప్పట్లినారు

నన్నుడి ?

పగడసెల పంకెము పట్టి అడిటవె ?

యెండలకు యెత్తించె రాజు మొది

పంకెముడి వోటితనొ పట్టు పావులను;

పట్టుగుడార్లు

నలుగు దెద్దుల పందెము చయ్యనరాడి వోడివా న్నివేము వొలురాజు
మనమడ :''

బలిజల ఆడేవణను ఎఱ్ఱయ్య కాటమరాజుతో చెప్పుట

“అన్నరో వోయన్న ! ఆవులన్న ఆకలి యారగనిది అది ఎంత బ్రతుకు;
విసవె ! మనుష్యుల వలె మన మంద నావుల
వోడి నీ కొలువుకు వొకనాథు రాను జూచి
వొలురాజు మనమడ : వల్లవులరాజు : ‘పరోపకారులు నోరు యెరుగని
కల్యాణపు సోముని కాంత పెద్దమ్మ సురభులు
యేడి వరమడిగి యాలమంచి పెద్దమ్మ మేపక చంపేది మేలచే తమకు ?’
కులపగలు దీర్చ నిను కొడుకును ఆవుల పొగిడిరి అన్న నిన్ను దిగనాడిరి
గన్నది యెద్దుల జూచి మన యాదవుల తిట్టిరి
ఆవుల మీది ప్రేమ అన్న : లేదాయ పశువుల జూచి మన పద్మనాయుని
కాట కోడేశ్వర : కాటమరాజు : దూరిరి
కక్షకట గొర్రెలు కవురావు : (ఆ) ‘మందకు బళవాయు లేక ?’ అనిరి
తెలిపిన మాటలు తెలియ కెప్పేసె మరియు పోనాడిరి
ఆవులే చట్టలు అంసోతులే గొర్రెలు ‘హీనత్వమున ధేన్వులు వూరికే వుండ
అంజురు పట్టు తోడబట్టెలు పన్ని ఖారి కనుపు పరిపూర్తిగాను
మలచుచు పట్టు లెక్కచెక్కెలు కట్టని’ అని చాల కడుదూరి పోయిరి.”
అక్కచెల్లెళ్ళ ఆకలి వసురగలు.

బలిజలను తోడికి ఎత్తిన కాటమరాజు ఎఱ్ఱయ్యను ఆహ్వానించుట

అంజురెట్ల మాటలు విన్నందు తోపలను “యందకు గోడె ? యెఱ్ఱయ్య ?
సురియలు గాడినరీతి నునుస్కాస నెను : మొక చెక్క పోతుడ ?

వారిని తోడి తేవలెను వాలాయముగను కూడ బోయి గోరిలు కూతవేసి నలిపె
 భూములు చరించేటి పుణ్యలు వారు చైచాచి తేలు చచ్చున వేసి
 కామదేనువులకు మేతలు కలవని తాము నిలువుమని యర్రయ్య నిముష
 యెరుగకుంటే వారు యెట్లు ఆడేరు ? మాత్రమున
 వారిని తోడి తేవలెను వాలాయముగను బాట కడ్డము పచ్చి పరగ నిట్లనియెః
 దండిగా పోషించి తోడితె" మృనిన "పోకుడు గోరిలు యాల పోవు
 అని చెప్పి యర్రయ్య కతి వేగమునను చున్నారు ?
 గంధ విడియం బిచ్చి కమిగిట జేర్చి వినరయ్య చెప్పేను విశదంబుగాను
 అంపిన యర్రయ్య ఆయత్రపడెను ముసుడైన మా యన్న కాటమరాజు
 పైనమై సెలగోల పట్టించుకొని మా యన్న మీతోను మాట్లాడ వలసి
 లేగదూడ లమువున లేడి లాగునను మనవి చెప్పి మిమ్మున మళ్ళి
 పొదలకు వడిగను పోయి వురుకుచును "స్మృతిను"
 వాగులు కుప్పించి వడి వెగముచూచు పోకేటి గోరిలు మాతము నిలచి
 తన పొడుగు చెట్లను వెగర నాటుచును 'అన్న యెప్పుడో పడు ఆడివిలో
 కనుచూపు మేరను కనెను గోరిల మమ్ము
 పొడిమి అటు జూచి పొయ్యే వానిని చుట్టని పిలిచేట నామమ పో"మృనిన

ఎఱ్ఱయ్య బలిజలను బ్రతిమాలి తీసికొని వచ్చుట

ఆ మాట కెర్రయ్య అడ్డంబు వచ్చి "బయవర్న పావనాళ : బతుని చూసెః
 శరూర్థి నేనని చెయ్యెత్తి యెక్కి- పరగంబు మల్లపు హెమల సాక్షిః
 శ్రీ మహావిష్ణువుకు సరిపచ్చ నట్టి బొట్టపూరి హెవమని : పల్లికొంకసాక్షిః
 బలిజలతో జూచి పరగ నిట్లనియెః అందరి యాన దాచి ఆరిగితిరెన

తన శిరసు ఖండింబ తప్పక యిప్పును
చరణముల నన్నిధి, జేరుట" ననిన
సిలిదిరి బలిజీయ నీవెప్పుగనరి
అడిగిన యర్రయ్య హరుషంబుతోను
తన నవిస్తాగంబు తగ చెప్పదొణిగె 28
"యెద్ద సంపన్నుడ, యేకాంతరాయుడ
పద్దల సంపన్నుడ, భరతుడయర్రయ్య,
రాచమందకు దళవాయు, రాజుకు
తనన్నుడ,

శూరత్వ రణరంగ శూరుడనెను
పాకట రౌతు వాలు పన్నీల బంటును
సుభవాణి బంటు శూరుడ నేను
మంద నావుల తెల్ల మన్నీడనేను
గజసేన పిల్లలగ్రోవి గండ్ర గొడ్డలియు
అట్లైతె వుడిశాల29 అడ్డ విభూది
జులౌత పెడుత్ర జంఝుము గలుగు
న మని గుళంబు సలసూర రాజు
పుట్టుడ నేను మరి పృథి వెల్లయెరుగ
బెడవాడ బెబ్బలి పెట్టిన కోట

యెక్కటి ధన్యుల యుమొప్ప గలిగిన
యెరివ రాజులు లమ్ముడ యర్రయ్య
తన పేరు"
వారు యేమి యెరుగని వాడుల పలెను
"యెందుకు బలిచెడు యాదవ రాజు?"
ఆ తాపతర్లి మంద కరిగి రావేళ
కాటమరాజుని కన్నుల జూచి
వొప్పగ రాజును వొర్ణించి రిట్లు
"నిండు చంద్రుని దోలు నీమోము తీరు
చెక్కుటద్దము బోలు చెక్కిళ్ళ తీరు
వజ్రముల కిరీటము వాడు గన్నులును
కృష్ణపంజము రాజును స్పష్ట డన
పచ్చనగ."

ఆ రాజు మోములంతి అప్పుడు
చూడగను
విభూది గుడార్ల కంటకు పెడమట్లు చేసి
అవుల లేగల అటు పాయ దోలి
గోపాలకులు నిక్రందిరి గుడార్లతోన

గోపాలకులు ఆవులను పేరుపేరున పిలుసుట

అంతట చక్క పొడిచె అటు తెల్లవారె
కొని గోపాలకులు గొబ్బిన లేచి
పట్టి వురుదాళ్ళు పాల కడవలును
కొని గోపాలకులు తలకొల లందిరి
మరుగుడు హే యని మందలావులను

పేరెన్ని కవులావు పేరుపేర పిలిచిరి
"సురభి రేపువ రావె! సుందరి రావె!
గరుటుని తల్లి రావె! కావేరి రావె!
పాలవెల్లి రావె! పొందాలి రావె!
చాల కొడుకుల తల్లి ధర్మచాదమ్మ!

28. నవిస్తరము 29. అల్లిక పడినెల

శ్రీ లక్ష్మమమ్మ! సిరి మద్దుబొమ్మ!
 బాల బ్రహ్మచారి! పాండవుల గొంగి!
 శృంగారు కన్య రావె! చిత్తారు ప్రతిమె!
 గంగా భవాని రావె! కామాక్షి రావె!
 పార్వతీ దేవమ్మ! భాగీరీ⁸⁰ రావె!
 కొదుమ సింహమ రావె! గోపిదేవమ్మ!
 కలికి చిలుకల కొలికి! కాముని తల్లి!
 తొలరరి మెరుపు రావె! దొరసాని రావె!
 మూల ధనమ రావె! మరిపెను రావె!
 పెయ్యల తల్లి రావె! పెరుమాళ్ళు రావె!
 రాముదేవి రావె! రాజ హంసము రావె!
 పాల బిందె! పచ్చిపగడమ రమ్మ!
 వింశామరమ రావె! వి'జాణి పంక్తి!
 గజేంద్రుని తల్లి రావె! కంసల్య⁸¹
 రావె!
 నిత్యమల్లి రావె! నిధామ రావె!
 పెడి కొండ రావె! పరమ వుపకారి!

అమ్మ సీపు రావె! అంజని రావె!
 కల్పతరపు రావె! కరుణ రావె!
 సార్థ టంకమ రావె! శభరూని రావె!
 భోగావతీ రావె! బొంబు మల్లె రావె!
 మానవతి రావె! ముదరాక్షి రావె!
 త్రిపుర సుందరి రావె! చిట్టామాయిన!
 రావె!
 శ్రీగంధమా రావె! చిన్నారి రావె!
 కంచి రామాక్షమ్మ! గవీరిదేవమ్మ!
 యర్రమల్లి రావె! యశోద రావె!
 గుమ్మపండు రావె! గురిపెంద రావె!
 ప్రాజపదమ రావె! భాగీరథి రావె!
 కలవస్తరుపెరికి! శ్రీగంధపు మారు!
 చిప్ప ముత్యము రావె! చిలుకలకొలికి!
 ఆణి ముత్యము రావె! అమరుల తల్లి!
 పంచ రత్నమరావ బాంధవుల బాసి!"

గోపాలకులు ఆవుల హాలు పితుకుట

హస్త మెత్తి మ్రొక్కి ఆవుల బించి
 తాలు చుక్క పొడవంగ దోరావును
 బితికిరి
 మలు చుక్క బొడువంగ మారావును
 బితికిరి
 యెండి పోయిన ఆవుకు అలిమిరి బుద్ధై

వొట్ల పోయిన ఆవుకు చొప్ప ప్రాణాలు
 త్రయమూర్తులు మంద జొచ్చిరి దగ
 దూప దీరె
 దేవతలు మందలు జొచ్చిరి దేస్వలు
 బ్రతికె
 గోరిలు మంద జొచ్చిరి కరువులు దీరె

ఆవుఆవు వద్దను అమ్మతమ్ము పిరికిరి
ఆవు ఆవు పిరికిరి అరిచేతి గుంటెడు
ఆవుల పిరికిన పాలు ఆరు కాగు లాయ
ఆరు కాగుల పాలు అతిసేగమునను
మూడు కాగులుగ కాచి మద మొప్ప
నంత
ముందుగా గోరిలకు మీదు వక కాగు

గిరిని కడగాను తీపరంబుగిను
పల్లవారి పుల్లయెద్దుకు మల్లవారి
మట్టె యెద్దుకు
యెద్దుకు కాగెడు పాలు యర్రయ్య
పంపించ
గోలెములో పాలు త్రాగి గుడార్లో
పవళించ.

బీర్నిని జాగిలముల పూర్వజన్మ వృత్తాంతము

గోవర్ధన గిరిని గొడుగుగా యెత్తిన
మాధవు గోపాలు మరుగున డాగి
బెడదంపు రాళ్ళవాన దెబ్బలు తాకి
పడిపోవును కృష్ణుని పాదములకు వారిగి
నిజరూపమైనట్టి నీలవర్ణునితో
మాధవ మీ పంశమువారి మందలో
మేము

జాగిలాలమై పగ సాధింతు మయ్య
అంగారము మాకేమి ఆన తిమ్మనిన
అడిగిన శ్రీకృష్ణు అహారము చెప్పె
వాలాయముగ మా పంశమువారి
మందలోన
పోతు జాగిలాలై పుట్టిన యవుడే
పాలు నేతులే గాని మాముసం
భక్షింప రాదు

కడసారి రణమున కట్టడ మీకు
వైరుల మాములంబు వారి రక్తంబు
హరి నియమించిన ఆనతి చాత
మాట తప్పక కవులావుల మందలో
బుట్టె
గుణవంతుడనే జాగిలము గొడుగుల
నీడనువచ్చు
హనుమంతుడనే జాగిలము
అందలములో వచ్చు
ప్రతాపుడనే జాగిలము పల్లకిలో వచ్చు
హరి యానతిచ్చిన అమ్మతమ్మె గాని
మాంస్సం బక్షింపవు మన్నీని గండ్లు
కాగెడు పాలు బీర్నిని గండ్లకు బంపిరి.
బసువముద్ర గుడార్లలో బ్రాహ్మణుల
చాత

కాటమరాజు బలిజలకు వింసి చేయించుట

గోరీలకు మందలి గోవింది పెద్ద
దోరాపుల పాయసము దొప్పలతో నెమ్మ
తరిపియాపుల పాయసం జన్నాపుల
పెరుగు

మీగడతో పిండి వంటలు మినియపు
కూరలు
అల్లంపుపూరగాయలు అనియోక రుచులు
బెల్లపు దారును పేరిన నెమ్మ
పక్వంగ పండిరి పాల కిడియాలు
పంచ పదార్థములు పాకంబు చేసి
“రారయ్య గోరీలారః రాజుల బలచీని
మాతోను యిందులు మందల”
బడించురు”

అనిన గోరీలు తాము అప్పుడిట్లనిరిః
“మీ ఆవులు పేదలు మీరు పేదలు
మాకేమి యిందులు మీ మందలోను”
అమాటకు గోపాలకులు అప్పుడిట్లనిరిః
“మా యావులు పేదలైతే మేము
పేదలము?”

అష్ట అవిశ్వర్యములు³ ఆవుల
మందలో గలవు
వచ్చేది మంచిది మీవారము మేము”
అని చెప్పి యాదవులు అతి వేగమునను
ప్రాజమాకు విస్తళ్ళు పంచ పళ్ళాలు
గావించి

పన్నీట జలకమాడి బంతులు సాగించి,
నేరేడాటలు తెప్పించి నైతలు గూర్చి

ఎదులు నాగి పోయెను గోరీల
హు
అయ్యగారి మందలి ఆ నైతలు వేసి
జలకము చిలగిరించి జాగు శాము
పాకంబును నడ్డించిరి ఇంతు పంతు
సకల పదార్థములు నడ్రసు బెల్ల
గంగిమైలాపుల కమ్మని నెమ్మ
మానగా అగపూజ వారంతచేసి
కింకమూల ఫలాదులు వాసుగూరలును
పచ్చళ్ళుపూరగాయ పెరిగి తొరపడ్డ
ప్రసాదపడిరంత సరగ గోరీలు
హేమ చెంబులతోను యేన్నీళ్ళు గార్చి
యెడి చెంబులను యెంగిలి వార్చి
పట్టు జలకములు పరిపించుగ
గూర్చి వసులను హస్తతోలుటను
గోరీలు కిలించి గోస పూజి
అనియ శ్రీగంధము అనునప గూర్చి
ఆవులను పచ్చలముడు అటలగ
తో

కల్కాన జేసిస శ్రీగంధముపటి
గోరీలకు చైముట్టి గంధంబు పుట్టి
పచ్చని బాకాలు పండుటాటలును
గాలిగిరిన సున్నము గంధ విడియటలు
తాంబూలములు యిచ్చి పట్టు తళిరిటలు
గప్పి

మండవెల్లి పచ్చదాలు మరియు దుప్పట్లు
శ్రీరామ మాడలు శివకొల్లగాను

మూడావుల గుడిచేటి ముచ్చరకోడెను
యిచ్చిరి గోరిలకు యేచిత్రమున
నాలుగావుల గుడిచేటి నల్ల జార్లకోడెను
చెట్లకు 35 కానుకలు యిచ్చిరివేగ

యేడావుల గుడిచేటి యెర్రమట్టెకోడెను
యిచ్చిరి గోరిలకు యేర చిత్రమున
కాటమరాజుతో గోరిలు అనిరి:

బలిజలు కాటమరాజు పూర్వవృత్తాంతము చెప్పుట

“వినవయ్య యాదవ విమల చారిత్రః
మరియు మీ పురోత్ర మంతాయు36
విషమ!
శంకరుడు కామాడు సరిపందెమాడి
కాముని వోడింప ఘనుడు శంకరుడు
అంభోజబెళము37కు అటుచారవచ్చి
అంభోజబెళమున అన్నమమురుతాము38
అక్షయమైవుంటే అపవర్ధి39 గాను
కరువాయ భూమెల్ల కాముడు చిక్కి
సురులు పురులు రుషులు సుడిబడి

కోటి దేవతులెల్ల గొబ్బున పచ్చి
చాటున వున్నట్టి చల్లబాన చూచి
చుట్టుచేరుక దధి జుర్రిరివారు
రెట్టన బోయడు లేచి వారిని జూచి
మట్టిగా చేమడ్డు కట్టెతో బూని
కొట్ట బోయగ తాము గొబ్బున లేచి
తిట్టకురా మేము దేవతుల మనిరి
కొట్టబోయిన సెలగోల తావిడిచి
అయ్యయ్యో యీ యెంగిలమృతము
మీరు

చిక్కి-
సరగున దేవతలు శంకరుని వెతికిరి
సుడివడి దేవతులు సురలెల్ల హడి
అలసి ఆకలిగొని అన్నిట వెరచి
అంభోజ బెళమును అరుదెంచిరంత
అవులు గల రాజు అ బెళములోన
గోపాలు లంత వొక కుండకు పెరుగు
పోసుక అటు జుర్రి పొడిలోన కుంస
మాటి తామందకు మరలి యుండగను

నెయ్యము తోడుత నేల యంటితిరి ?
అనిన దేవతులు తా మప్పడిట్లనిరి
‘అమృత మెంగిలని అననేల మీరు ?
యెంగిలి అమృతానికి యెగ్గులేదనుచు’
అని దేవతలు సురలొనంద మంది
బడుగులై న దేవతలు బడలిక దిరి
‘బడుగుల రాజు’ని పలికిని వారు
బడుగుల రాజునే పద్దు దెల్లినది
వారి మనములు మీరు వారందరవారు

35. నెట్టులకు 36. పూర్వోత్తరమంతయు 37. బలము

38. అన్నము, అమృతము 39. అభివృద్ధి.

బాటసారులు అనక బలిజలు అనక
ఆరగింపులు మాకు అటు లెన్ననాయ
ఆనందపిందులు అమరి తినుటాను
యెందుకు బిలిస్తివి యాదగరాజు ?
యిందులు పెట్టిన యివరంబు యేమి.'

గౌరీల మాటలను కాటమరాజు
“భూములు చరించేటి పుణ్యాస్థులు
మీ”
కావధేస్వరిలకు మేత కద్దు యే రావున’

దక్షిణాదిని నల్లసిద్ధి రాజ్యములో మేపులు విస్తారముగా కలవని బలిజలు చెప్పుట

ఆవులన్న మేపులు అడిగినయపుడె
జేకొని గౌరీలు చెప్పంగ సాగిరి :
“యిక్కడ నుండి పాకనాడు యిటు

తర్లవయ్య

నవనిధానము కద్దు నలసిద్ధి భూమిన
నెలకు మూడు వరుషాలు నెల్లార గలవు
యా దినము మొదలుకొని యిడుపని

వానలు

పొల్లెను కాల్యలు పొలుప

వారుద లాయ⁴⁰

మడుగులలో నీళ్ళు మరి పొలములో
మేపు

కుంటల వునుకాల⁴¹ గురులైన మేపులు

చెరువులలో నీళ్ళు క్షేమకాలము కద్దు
గుంటలలో నీళ్ళు గుళ్ళకమ్మకు సాటి
చవిటి మడుగులలో నీళ్ళు

సముద్రముకు సరిపచ్చు

పాలేరు దాటినది మొదలు పారిమెయ్య
కద్దు

యేరుదాటితే కద్దు యెద్దులకు మేత
మొలకల చెరువు వెనుక చూచి

మెయ్యి కద్దు

తీగెల చెరువు వెనుక తిరిగి మెయ్యి కద్దు

ఆ భూమిన మేపులు అధికముగ గలవు
దేశముల కేడువేలు కనిగిరి చెరువు

ని భూమిగ ని మీ ఆవులను చాలదు

గడ్డిజాతులు

పెగరేమిడి గడ్డి పెద్దావుల పొడవు
గునుకు చెంగలగడ్డి కుర్రలేగల పొడువు

మలప వంకెన గడ్డి మున్ను , పొడవు
జేద బోదగడ్డి చెట్ల పొగుపును కద్దు

గోగుడ నేడగడ్డి గొడ్డుటావుల పొడువు
కారె కామంచి కరియావుల పొడవు
దోమకాలిగడ్డి దోసిమేయ కద్దు
మడుగుల వెంట గరిక మసిలి మేయ

కద్దు

ముల్లు గుచ్చి యింతరాని పిల్ల బిసర
అలుము

బొంత చిప్పెర గడ్డి, పోక బొగడ
పూరి,

వెన్నముద్ద గడ్డి, వెల వడపు గడ్డి,
బిలుక వాటుగాను చెలికెం మేపు
చెలికెల మేపులు చేరిమెయ్య కద్దు
పెంట యిరుగుడు గడ్డి పెంట చామపూరి
పెంట తర్లితె మేను పెద్ద బక్కాపులు
పూదరగడ్డి వుర్రంకి గడ్డి
దొండపాల గడ్డి దొడ్డి యిరుమేల
యెలికె నాచుగడ్డి యర్ర చిప్పెర
అలుము

వానలకు పచ్చిగడ్డి వరపాటిగాను
పల్ల చిప్పెర గడ్డి పచ్చని గునుక
కురులేగ టావులకు కుందురు గడ్డి
గోళ్ళ చిప్పెర గడ్డి గోగల గడ్డి
కాకి చిప్పెర గడ్డి కారెనుము గడ్డి
పద్మతీగెల గడ్డి పాలేరు యిరుమేల
నల్లగోగడ గడ్డి నరావుల పొడువు
నెల్లి చామ గడ్డి నెదురు గడ్డి
లంక రాముడి గడ్డి రాచిలుక రెక్క
పాల కోవెల గడ్డి పాదావుల మేత
కొండ చిప్పెర గడ్డి కొండకామంచి

యెలికె కొమ్ముల అలుము యెదురు
నాలుకయు

సంత కుదురు గడ్డి సవ్వడు శున్నపు
గడ్డి

వుప్పి చెరువు వెనక వున్నది చాల

రెల్లు గడ్డి కలదు రెక్కకామంచి

నేలసోము గడ్డి నెదురు గడ్డి

దొక్కదోలుడు గడ్డి దోరావుల
పొడుగు

పిల్ల నాలుడు గడ్డి పిల్లపిసర అలుము
పాల కావలి గడ్డి పాడియావుల మేత
కొండ సోము గడ్డి కొండ కామంచి
యేటివెంట కద్దు యెద్దులకు మేత
కారుజొన్న కారుకంది కారు అనపతీగె
కారు అలుము కారు గండుత్తరేణి
కొండ గుమ్మడి బెండ గోకులపు గడ్డి
తమ్మడి గింజ అలుము తుమ్మిపిండి
రొమ్ముబండ కుచ్చెలి రోకటి బండ
అలుము

మదనపువ్వు మారేడు మాదేవి సాదేవి
కారాడు సాల్వబండి గణపతి అలుము
మూడాకు అలుము మువ్వంబి పొన్న
కలపొన్న నెలపొన్న తెల్లగురివింద
శేషగుత్తి అలుము చెప్పనవి గాడు
పల్లెరు దూసరి పాపటి గంజేరు
అటి మాయడి పుల్ల ఆకు పిగెలును
బిలుకోట తుత్తురు పిల్ల బిచ్చి అలుము
నక్కపెంటి తుత్తురు లెక్క లేదనిన
పేరైన బెంచలి పిల్లి బిచ్చిలిని

పల్లెల్లపాటి మీద పాలబుంగలు

దాయపన్ను

యెటువంటి చెవులు యెద్దులకు గలవు:

జ్వలపేర్లకన్న జ్వలపేర్లు చాల

గడ్డపేర్లకన్న జ్వలపేర్లు చాల

గొల్లరాజు! పశువులకు కొల్లలు మేవు:

అని చెప్పి గోరీలు ఆదృశ్యమైరి

ఆవులన్న పద్మయముడు ఆశ్చర్యపడిరి

కంపటిలు గోపాలుకులు కిలుకర పడిరి

రాజు రాఘవుండు రాన్యము⁴²

తలపోసిరి

“పొగంగ రళి వాయు వో

పద్మయము⁴¹

చల్లగండ్ల యిప్పెల్ల యేలిస చాల

భాగ్యమంతుండ

గోరీలు కాదు పీరు దేవతులుగాని

తక్కిన దేవతల గారు త్రయమూర్తులు

గాని”

చేతులో చెయివేసి చెల్లించి నవ్విరి,

తమకు వేయించి గోకులము తిరుగుని

సాటియె.

కాటమరాజు ఆలమందలతో దక్షిణాదిరి తరలుట

ఆ మరునాగు మందలు ఆనునిగ కదిలె

గుడార్లు కదిలెను కోటియెద్దులు కదిలె

మంకెనయెడ్లు కదిలె మంద పశువులు

కదిలె

కోరికతో కదిలెను కోడెలోక కోటి

కోడెలు కదిలెను గొడుగులు కదిలె

అరిగెలు కదిలెను అ గొబ్బుగాను

పల్లకిలు కదిలె పశుపతి కదిలె

పేరు సాగి కదిలెను పేరై న కవులావులు

శ్రీరామ కవులావులు చేరి సాగి నడిచె

పాపతేరు తీసికట్లు సాగె గోకులము

మనుఖమున ధోర్లు కూరపెండ్

చాలున వన్ని

యెడల చేతుని మడన యెల్లావులు మేళ

దేగులపెండ్ల దనుక సెలపెట్టెలు మేళ

టురి మానివాగు నుడిపెలపాడు

గురుగుం పాయమద గుట్టలతోక

చిందగమానితోక అందగల మోట

జ్వలమూల దనుక నలుగురుధు మేళ

మోతాన యెక్కెను మర్లవారి ధోర్లు

నార్లపాయు కురవన నర్రావులు దాని

యెలగలపాయ చప్పులకు యెక్కి

చచ్చి

నూతి కొండలు యెక్కి బాల్లెన

దేర్లు

అంబట్ల కొండంత అవులు నిండె

యిశినేకుప్ప బట్టెడు మేతంచెట్టెలు యిశినేకుప్ప యెక్కిరి యదుకులోత్త
 పొడచెత్త మేయుచు నింసంగ సాగ ములు
 ఆపులన్న పద్మనాయుగు అందరు
 యాదవులు

కాటమరాజు యిశినేకుప్ప వద్ద మజిలీ చేయుట

“వినవోయి మరిది రాఘవా : విమల మనము దక్షిణాదికి మరి పోవు
 చారిత్ర చున్నాము
 యిశినేకుప్ప మహస్తశము నిను మళ్ళి వచ్చేది నిజమో మరుణమే నిజమో
 రామవేంద్ర : అది తెలియకాదమ్మ అరిహరుల మాయ
 యిటువంటి తావున యీ రాత్రి మనము కలియుగ ప్రమాణము కడవెళ్ళుదనుక
 వుండవలె యిక్కడ వొక వార్త వినుము నిలుచవలె మన కీర్తి నిఖిలంబులోన
 ఆపులకు యిక్కడ అతివేగ దొడ్డు కువ్వతోక్కి మనము గోపాలులంత
 వెనుంచుమని చెప్పె వేగాళమునను దవుల దేశాల తార్కాణముగను
 రాజుమాటలు విని రాఘవేశ్వరుడు చూతాము రావయ్య చోద్యంబుగాను”
 పసుల వారిని బిలిచి బాగుమీరంగ అని వారు యిద్దరు అరుషంబుతోను
 తెట్టెలు బెట్టించ దిట్టముగాను కువ్వపైకి పచ్చిరి, గుణవిశాలుండు
 గుడాలు పక్కటి గుర్రతు మీరంగ చప్పన్నదేశాలు తార్కాణముగను
 యెత్తించ దొడ్ల సముద్ర మేరాళము తప్పక చూచెను ధారుణీశ్వరుడు
 గను “విప్రర్థ సింహ్యమ ! వినవోయి
 జమ్మభానము పరిపించిరి జననాథు మరిది !
 తిద్దరు తప్పక నీవు చూడు దవుల చూపు
 అనాగతము తలపోసి అప్పట్టిట్లనియె : దొడ్డెన యా కొండ దొనకొండ చూడు
 “పదనాటి పూటకు పో రాజు నీవు పేర్నితో ఆ మిర్చు పెయ్యల తప్ప
 ముక్కిగ దొడు వె ము టకు కారణం చూశవోయి రాఘవ ! చోద్యంబుగాను
 బేమి?” వరుగ దక్షిణాది పాటించి చూడు
 “వినదయ్య రాఘవ : వివరమంత పశుమగ వున్నది పాటనాడంత
 నును సూర్యాధిపతిచేత చోద్యంబుగాను

నీళ్ళు గనిపించును నిజముగాచూడు !”
 వో రాజశేఖరా ! వల్లపులు గాజ!
 దూర భారపు మాపు చోదగ్గము యుంతు
 సూర్యకిరణాలను చూచితిని అవట
 అంటివి గాకను ఆవులరాజ !

యొక్కడి దూరంబు యెంత భారంబు
 అగువడునని మీరు అర్థించితిరి
 కానిమ్ము అటకు మరి కడువేగముగను
 పోవుచున్నాము భూశలాధీశ !”

అనిన కాటమరాజు అప్పుడిట్లునెఱుఁగె :
 “వచ్చిపోయినది గురుతు పరతైన
 గురుతు

వొంది పోవలెనయ్య వో రాఘవేంద్ర
 యెల్ల లోకములకు యెన్నికగాను
 యెల్ల నిశాని తా యెత్తించు” మనెను
 రాజు మాటలు పద్మరాఘవుడు వినియు
 నిశాని యెత్తించి నిఖిలంబు లెరుగ
 పశుపతి రాజేంద్రు పద్మరాఘవుడు
 కుశిలముగ ఆ కొండ గొట్టున దిగిరి
 పసమించు తమకముపైన కూర్చుండిరి
 ఆ రాత్రి ప్రొద్దుబుచ్చి అతివేగముగను
 భారత పురాణముల్ బాగుగా వినుచు
 యీ రీతిగా నుండె బులనాథుడందు

అంతలోపల చంగు డరుదెంచి వచ్చె
 కాంతిగా వెన్నెల కాయంగసాగె
 అంత చుక్క బొడిచి అటు తెల్లవారె.
 కాంతుడే యాదప కాటమరాజు
 వుదయకాలమాన శివపూజ తాచేసి
 కదులాచుని సాటిఁచె కంపటఃబులను
 రాజు మాటలు విని రయము తోడుతగు
 పొదుల వాకిళ్ళు తా భోయన దీసి
 పుర్ల చిలచిరి ధేన్వల మర్ల చాల్చునను
 తల్లిరి మందలు చరిమేర శేక
 పుర్లకొడ కురుచన పుత్రుని ధేన్వలు
 తల్లెను మందలు దాపు దాపునను
 కొమ్మపాయ చాల్చున కోడలు నడిచె
 యర్త ఒరితోరన యెక్కి యా ధేన్వలు
 లండపాను వలపున మందలు దిగెను
 యీదువ కిట్టవ యెల్లాపుల జరియు
 శోధించి భూకృపాడి చెట్లు తా త్రవ్వె
 మోరము తోడుత మందలు దిగియు
 మెరుగు చెన్నుని కురువ మీనుగ వచ్చి
 పులిబండ కుటవ బురుమేల తా మేళ
 గూబలవాగు నుడరు గొట్టున వచ్చె
 రాజు గోపాలుగులు రయముతో వచ్చి
 పరగ యేణ్ణాతలపాటు దిగి

ఏడునూతలపావీ నద్ద చింతల చుంజడి
 కొన్ని యెద్దులు చెల్లుట

అంబట్లమల చిలుకలు అమ్మత
 మారగించ మరగి

శంభుని మందయెంటు చెల్లించినడిచె
 జ్యోతిమల చిలుకలు మేతలు మరిగి

ఆడతల్లి చిలుకలు ఆవుగ మీదికి వచ్చె
రాంథపుని చిలుకలు రానిలుకలు కదిలె
ఆకుచిలుకలు కదిలె ఆవులవెంట
యెండిపోయిన నరావుల మీద

వేగమె వ్రాలె

చిలుకలు పచ్చగా వ్రాలె ఆకులవలెను
ఆరునూరు యెద్దులు అరెత్తి చూచి
చిగురుటాకని బ్రమసి శిరసెత్తి చూచి
ఆశచే యెద్దులు అందుకోబోగ
గుబగుబ యెగసి చిలుకలు కొండకు
పురికె

యెగిసిన చిలుకల యెద్దులు చూచి
బ్రమబడిగి యెద్దులు బాలుబాలున
ఆరిచి
ఆరునూర్ల యెద్దులు అర్ధ కిందుగను

కొమ్ములు కిందుగ బడి గోవులు చెల్లె
ఆశ దప్పి యెద్దులు అవనిపై వారిగ
ఆరు నూర్లు లెక్కపుడు గవినెలు
త్రవ్వించి

పరుగంగ యెద్దుల పాతివేయించ
గంధము కస్తూరి కలిపించి చల్లి
పునుగూను జవ్వాజి పువ్వులు బరిపించి
వుత్తమ జంగాలు వుగేయనంగ
సత్యమా జంగాలు శంఖులు పూరింప
ఘనగన వాయిద్యములు ఘంటనాదులు
మ్రోవంగ

ఆవులన్న పద్మనాయుడు అతివేటకు
తోను
గంటవేసి యెద్దుల కైలాస మంపె

ఎద్దులు చెల్లినందులకు కాటమరాజు దుఃఖించుట

యతి పట్టభద్రుడు యెద్దులకుగాగ
ఆపరాని శోకము అణచంగలేక
మరియు పద్మనాయునితో మందలింప
సాగె

గోడుగోడుగ అడిగె గోళ్ళ కన్నీరు
వేళ్ళను చిప్పుచు వెతపడసాగె
“యీడైన సంగడమః యిప్పర్ల మిచ్చి
మలన చెల్లి ధేన్లులు మానునులో పుండె
యింకొగొ దుఃఖము యిటువలె నుండ
యెద్దులు వారిగెను వోర్వంగలేను

గుంభిళ్ళ పెద్దయ్య కూలిన వెనుక
కల్యాణాన బుట్టి కన్నవారిని గలిసిమి
కన్నవారిని యోకబాసి కవులావుల
గలిసితిమి

వేకటి గర్భమునందు వెడలిన పాప
మనుమలకు నన్నానియై మేడమీద
మందలింపగను
పాపకు కస్తీ పడనోయి పద్మరాఘ
వుడ !
అప్పులే తల్లులు ఆభోతులు తండ్రులు

తొలుచూరి పద్దలు తోగలుట్టువులు
మలచూరి పెన్నులు మాకు సైపోయి
అబోతు కోడిలు అన్నదమ్ములు
బసువన్న పాదాసరు తన శిరిస్సుకు
ప్రతిలంకె గేన్తి

సమ్మిన ధేన్యులు సన్న యెడబాసి
చెల్లిబోగా గుండె చెసెరెను రామున !”
అని గోడు గోడున అడిరె నలనన్న
పశుపతి లదలంగ పద్మరాఘవుడు :
“రాజులకు స్తిపత రావయ్య బాప :
బాప పట్టపురాజు : ప్రలాపి-చరే ?
బ్రహ్మవాలు తప్పవు బాప, ఎటు
విను”

అంతట రాజు ఆ నాయునితో నయ్యె :
“కల్లాజుగ మాశల్లి కలగల్గుచున్న
యిత దుఃఖము లేగు లాటుచున్నది !
అయ్య చెల్లిని వెనుక అయ్య ఆ వాని
లెంకలు తెచ్చిననాడు లేదు దుఃఖము
పద్మనాయక : యేడేడ్ల బాలుడై నో
తల్లి చాత అంపించుక తండ్రిరణముచే
బోయె
కానక వెతికితి కడు దుఃఖము లేదు

దేవతల హప్పున దెన్తి నను తంగిని
తన ప్రాణవిధు మీది తలుజ పెద్దమ్మ
గొనకొని నిప్పుల గుండమును బోత
నిండిన ప్రాణము నిప్పులకు యిస్త
తముకను మీద నుండి తల్లి పాప

నూకరు
చచ్చు ముచ్చేటి ఆ నయ్యలు నందు
పాప కుకన అవితే ప్రజలు కన్తి
పగిరి
నన్ను నాది పగిరి నుద్వే మా తల్లి
తల్లి నుంచి నూని తాన నర్పించి
చెల్లెలికి పగు నైతి యెద్దచెట్టకు పగవు
పెట్టె”

ఆ రాజు మాటలకు ఆ నాయునిట్లనియె :
“యెల్లరానె చెరిపియి యెట్లనోయి రాజు
మీరిని దుఃఖము మీరేని బాప ?”
అనిన రామునితో అప్ప దిట్లనియె :
“నావోయి రామున : యీ ధేన్యునిన్ని
పంచెడి బోలంగ పశుపతి రాజు
మాటెని జరిగెను చోద్యపడియేరు
యీ పాదాసరి” నని గుళ్ళదుని దలని
నలది గ్రోత పాదేసె నీలగడ్డుడు.

వర్షము తురిపింపుచుని కాటనురాజు రుక్మకుని ప్రహర్షించుట

“పార్వతీశ్వర : యాశ : పాదాసరి :
గివిరీ మనోహర : గం : పాదేశ :
యాశ్వర సరినేశ 44 ! యాశ : పండు :
అం : నుదులను ఆసుడులు గూడి

మనలను పర్యవేక్షించు మన దేవుని దివ్య
తరువగా వణ బలికె 'దధిచోన నేను
విషము గ్రుక్కదు'గాని 'విషపు' మని

పలికె

విడువక తరిచిన విషములు గ్రక్కి
విషము బుట్టిన మన విడిచి దేవతలు
వెల్బడుచు నీ మరుగు వెనుక

జొచ్చినను

నిషమారగించిన విషములందూ !
రసికుడ మమ్ముల రక్షణసేయు
నీక్షింపు⁴⁶ వచ్చున దీనరక్షణ
మేరువ భూమికి యేగ వెట్టతాచ

కడుచుగ నడిపించు మన మేములను
ఘనుడివు మాపాలి ఒర్రవు నవు
కురిమి పరుషము కురియించు స్వామి
పశువుల బ్రతికించు ఫాలలోపనుడ!"
అని పెక్కు విధముల హరు

కొనియాడి

మనమైన పల్లవుల కాటమరాజు :

"పంకమా నాలోను పలుకవు నీవు
యంత చేసితి నీకు యీశ! లోకేశ!
నంతగించేటి మాపాలి స్వామి నీవరుచు
యెంత ప్రార్థన చేస్తే యిందొక సన్ను"

కాటమరాజు ప్రాణత్యాగమనకు సిద్ధపడుట

అని శిముని దూరుచు ఆ నరకస్థు
అన జేటి కుంతశము తగ రుచిపెట్టి
యెగవని రాజు తా యెహిరా⁴⁵ నొడ్డు
కరిహరాదుల మానచే ఆ కుంతశము
గగన మార్గమున దలక నిలిచి
పరుగు బారుచు నా దుశు
పరమేశ్వరుని కదలేగి

కడములు మునుళించి మరత నిట్లనియె :
"పరమేశ్వర వసయ్య! పశుపతిరాజు
పరవలకొరక తా ప్రాణాత్యయ⁴⁷గను
వగదె! చూస్తూను వల్లవు రాజు
హరహరా అక్కడికి అరుదెంచకున్న
న మనసెకొట నిజము స్వామి యీవేశ"
అని చెప్పి నారదుడు అరిగెను వేగ.

ఈశ్వర మేమి కాటమరాజునకు ప్రత్యక్షమగుట

పరమాత్ము డప్పుడి, పరువుర పచ్చి
ఘంటుల కుంటళం ముడుచుకొని
పనిపూడి పరమేశు దిగిపచ్చి నిలిచి

పరపతి రాజుని ప్రత్యక్షమాయె
శరణార్థి చెసెను చేయెత్తి రాజు
యెక్కడి శరణార్థి యాదవరాజు :

యెంత సాహసుడవు యేల సికింత
అంతకము యేటికి ఆవులరాజు !
కచ్చితము శాయను కారణంబేమి :
“యనవయ్య లోకేశ; యీశ్వరా; నివు
నా స్తితి చెప్పేను నా స్వామి వినుమ;
చప్పన్న దేశాల-ధేన్వల-చాల మేపితిని
అప్పెనము బెట్టక ఆవుల మేపితి
దుర్గాలు మేపితి తుమురు తుమురుగను
భాగ్యవి నది దాటి పరువున వొస్తి
పన్నెండు వత్సరములు పరువతం మీద
ఆవుల మేపితి హరహర వినుమ;

శంధుడ! ఆవులకు జ్ఞాని బాంధ్రము
లోబె
అక్కడ కొన్ని ధేన్వలు హతము
గార్లమి
మలలు దిగివొ స్తిమి మంతనాల చాచున
గోరిలు-పాక నాట-మేపులు కలపెను
చెప్పిరి
పోవుచున్నాము భూతేశ వినుమ :
యిక్కడికి వస్త్రమి యీశ్వరా నేడు
వొచ్చిన యెట్లు యీడ వారిగెను కొన్ని
యిఘ నేమి సేయుచు యీశ్వరా నేడు?”

ఈశ్వరుడు పశువులకొరవై హతాశులంగను పైకి

తెప్పింతుట

అని తలపోయంగ ఆ సాగముర్తి :
“తలపోయ నేటికి తాపత్రయెల;
గోవులకు నీళ్ళు యిరి కొల్లలు సేతు”
అని తలచి శివముర్తి తన చాతనున్న
త్రిశూలం గిరగిర త్రిప్పి తానచట
గజశూలముతోన గడ్డ పెట్టెగించె
గుబగుబమని వురిమి గుబ్బువెలుకొనుచు
జలము బుద్బవింది జలజు బారె
గుబగుండము వాగు గుబ్బుబిలిపారె
ఆవులు నీళ్ళుత్రాగి ఆనందమందె
ఘనుడు సాంబముర్తి కైలాసమరిగె
ఘనుడైన వల్లవుల కాటమరాజు

వేషేగ తన మరదిలో విచారముచేసె:
“నాయదా! బుట వినుమ నా చిన్న
మరిన;
ఆవులకు యిక్కడ అలసట తీరె
కోవలె యెత్తు నల్లి ప్రొద్దున లేచి
పాక నాటికి బోవలె పర్యవేక్షించు :
కలియుగ ప్రావాణము కడ వెళ్ళుగ; క
నిలువలె ముగ కీర్తి నిఖిలము తెనుగ
తన రూపు బ్రాముచె దాటబోగ్గటడు
కలియుగము తోపల ఘనలార వినుడి
తనపేరు నిలువలె దరజును తెరుగ”
అని పద్మనాయునితో అనతి ఇచ్చ

కాటమరాజు ధనమొండగు పోయి నిరిదేవి దీవెనలు పొందగోరుట

“విసపయ్య రాఘవ విన్నవెడలు
దినకిరుడ భూములు తిరిగి మేపితిమి
సీమ భూములకు మళ్ళితిరిగి వచ్చితిమి
సవలక్ష పరుపతాలు శోధించి వాస్తమి
మూల్యవంతములు అపుల మెపుక వస్తమి
భూములు తిరిగిన అపులకు భూతబలి
పెట్టవలెను
నానా దేశము తిరిగి అపులకు
పరచలి పెట్టవలెను
సాళ్ళు తిరిగిన అపులకు పచ్చలలి
పెట్టవలెను
అమ్మతో విచారము చేసి అప్పు దొడ్డి
గుడువలెను
అమ్మ దీవెనలేక ఆరుగలగారు
తల్లి దీవెనలేక దక్షిణాది సోరామ
మేలు కీడుకు లోనై మేలైత వున్నది
వారికి యెరిగింపక పోను వరుగుగాడు
నాయుడా!
ముందుగా విచారింపక ముప్పవును
చురిది :
అయితన్న యేలే ధనముకొండను
అంపునూ తనను”
పద్మనాయుడు ఆ నూటకు పరపక
నవ్వె:
“అదేమయ్య ధనముకొండమీద
ఆశ పట్టింది
అన్నలు తమ్ములు మీ అమ్మ వుండంగ

బాపలు మరదలు-మీ-బంధువులు
వుండంగ
చలకోడి బంధువులు మీకు బంధువులు
వుండంగ
తనకు యెచ్చరు లేక తలిదండ్రులు లేక
బంధువులు లేకుండ బలగము లేక
రాజ్యభూములు లేక రాజులముగాక
పాపము పహదాలిగే కొరకు పట్టితిమి
సంగడము
పచ్చాల్లు యేండ్లు పట్టితిమి సంగడము
పచ్చిత్తము పరజ్ఞానము పరగ నీ వెరు
గవు
పతిలాకె సంగడము పాయకు బావ :
పూరిమెట్టవారు యీ భూములు యేలేటి
నాడు
తొల్లి ధనముకొండన తొమ్మిది
అంగళ్లు
యిప్పుడు ధనముకొండన యిన్నూరు
అంగళ్లు
బ్రోడ్డుపోయి ధనముకొండను పొన్నూరు
అంగళ్ళు
రూము బోయి ధనముకొండ సజాజుల
అంగళ్ళు
పువ్వుల అంగళ్లు పుర వీధులంత
మయిళాదు అంగళ్లు పట్నాన తరుచు
పచ్చెనిమిది షణాలవారు పట్నాన
పున్నూరు

వృద్ధిబొంది వున్నారని వినిబడె తనకు
సానివాడలు జూచి సాగి రాలెవు
వేళవాడలు జూచి ఎళ్ళి రాలెవు
ఆటపాట వారిని చూచి ఆదమరచేవు

తమ్ములు యేలే డనముకొండ జూచి
తమను మరిచేటి

పట్నము జొచ్చిన మరునాడు పశువుల
మరిచేవు

పశువుల మరచిన పరగతులు నిండు
మమ్ముల మరచేవు మాధవడ సీవు
ఆ లక్షగోపాల్కుల అండ ని మరిచేవు
సిరిగల బసువన్న శివహా : మరిచేవు
నాయని మాటలు ఆవులప్పుకు

నారాసాలాయ

“యెంత మాటాడితివి యేంయ్య

మరిది:

యెరిగి పట్నానాయడా చెంది కాడికివి:

దొడ్డిన గట్టిన బిరుదు దొ: కొండన

విడుప

మందర గట్టిన కాశ మాచమ్మ

నగురున పడవ

తల్లివున్న ధనుముకొండకు తగగంపు

నన్ను

తొలచూరి పడ్డను తోడమిట్ట పల్లెలు
సెలుమూరి పెమ్మలు మాకు సైచోడు
కామధేన్విలు నూని పల్లెలు
యిరియలు గా కేల యిమ్మ సమ్మ రామ
పున్నవూరి ఆదవారు కన్నశల్లులను
తోలుమోకులు దండెగోలలు మహారక
సీవు

కరాచురికె వుండు పశువులమీద

సునిమావున పడ్డ ఆవుల ముం

మావున యెతి ము

సడికిమున వడ్డ ఆవుల నుపిడి

యెత్తము

యెత్తి పడ్డ ఆవుల నీదె సాక

యెత్తము

మామిటి ధేన్వి పునసుకో పును

శ్రీరామ కప్పుల పుట్టి చిత్తా పుండు

పుట్టెయ్య పడ నాయుడు యావచ్చ

లంక లకి

కర్పూర విడిచిండు గింద కస్తూరి

అబది

కర్పూపుర పరగించి కమ్మిగిరి పుట్టి

లంక చాత దివ 148 అవుడు పుట్టెన్మని

కనుమంతుల బాట దొడ్డమీర శ్రీరామ

ముద్దిలలు మోపె

కాటమరాజు దొసకొండ ప్రమాణము

అజానబాహులు చూడవలెలు

రాజు వెంట పునరవైరి రణమూరి ౨

నం. గోపాలుల నల ప్ప చూచి
ముందుగా అందరు ముస్తీ దురైరి
వల్లపులు గోపాలులు వైశంబుగాను
వల్లపులు రాజులు యిరవంకా

గొలువ

తిరుమండుల వారు తిరుగ బారుకొని
మెరసి ఫలములతోను మెండుగా

గొలువ

పంకజనాథుని యిరు పార్వములందు
పమిడికాడ వింజామరములు యాదవ

రాజుకు విసర

వెండికాడ సురటిలు యిరుప్రక్కల

విసర

నడి వింధ్యాద్రిబోలె గంగన్న కదిలె
అఘోధ్యూరాజు తమ అమ్మను జూడ
ద్యాగ్రాపతిగొజు తమ తల్లిని జూడ
కొంఠాప పదిగవచ్చి కొంతాల

నడువ

కకుంఠయగా తూర్పుగండికి వచ్చి
జవహ్నున గెలచి.....

“యీస్తకము మహస్తకము

యినరయ్య మీరు

మరి గన్న తల్లియు మగువ

పెద్దమ్మ

.....యాడ

ప్రతి శిల నిలుపవలె పరగంగ యాడ

అని తల్లి మాపంబు అపుడు గావించి

..... కస్తూరి మనత నై వేడ్క

అమర గంబోడి దేవ అమ్మతో

ననియె

“విసవన్ను వో.....

.....పూజ

జగములో నడిపి తు పుచ్చ

మెచ్చంగి

అని చెప్పి రాజు తానెచ్చోటు తర్ది

మారుకాపురము వెళ్ళి మాధవుడు

కదిరె

చేరి దరిశించెను చెన్నరాయలను

“శ్రీహరి నందనః శ్రీతపాచుజాతః

దేవేంద్ర పండితః దీనుల దాతః

ప్రహ్లాదు కథకుంబు పరగంగ నిచ్చి

కళ్యాపు దునిమిన మననారసి-హ

ద్రవుపతి 49మానంబు తగిలెయ్యె వి

అక్షయ పలువలు యిచ్చిని సో

పరుణెంచు? శుమ్ము కలనపిల్ల

రక్షించునుని మొక్క రాజు నిల

యింద్ల చెరువుకు వెళ్ళి వేగమె వొప్ప

కుభేరు చింతకాడ కూడి పారె

వుత్తరాది పగలు పుక్కణించి

పోరుకు దక్షిణాచి పోలె

మనిసితోలు తమటాలు మరి

యెట్ల

గుబులు గుబులున వురిమె గుబ్బ

తమటాలు వాయించిరి తగు నేమి

వినయెరుప బెదిరె పెదయెరుప బెదిరె

రాజు పున్న దసముకొండ రంతు వాయిచేటి వాయిద్యములు వాలు
ఘనమాయు సేకాలు

దిగులుకడి ఘనముకొండ దిశలెల్లగిప్పె కాశపారిగంగు గజ్జు తెలు
అలరంగ నైవోగముల ఆ రాజు

రేపటి కొలువున రేమంతుని వీర కొలువున

బయట కుభేరు చింతకారు గుభల్ బుభల్
మూడు సెలుపుల పొడుపు ముత్యాల మునుడు

మేడ తమటాల ధ్వనులకు ధరణీశు కొలువు
గడియారము మొగసాల కల మండ విన అశ్వరూపకిరి వీరు వారణాశ

పము క్రింద పట్నము యిట్టట్లాయ ప్రజలు
కనక సింహాసనాల గద్దె మీదటను భీమిల్లిరి

ఘనుడు అయితమ రాజు గాంధీర్య చూపుచుారు అయితన్నకు నుద్ది
శాలి విడిపించిరి

పల్లికొండ రిఘుపతి పరగ పల్లభన్న "బా! రాజు అయితన్న! మన
అన్నలు తమ్ములు ఆత్మవర్గంబు పట్నంబుమీద

బావలు మరుదులు బంధుజనంబు అప్పటిప్పటికిని ఆర్పాటము లాయ
వెరసి విరువై⁵⁰ నాలుగువేల బలంబు తమాటాల మోతలు తరుచుగనా ను

కాలిబలంబులు కదసి తనను గొల్వ గొడుంబు పడిగెలు కొమ్మలు
దండిగా రాగాలు జంటగ బాడువారు పీరణాలు

సరి పందెము లాడుచు సయ్యసువారు కడుములు వాయించిరి రుచి
కిన్నెరుల్ మీటుచు కీర్తనలవారు మేరిగారు."

రావణ అస్త్రాల నారు రాజుకొలువునను ఆవార్తవిని అయితన్న అవుశెట్ల
వోరుగంటి మేళాలు వారునతో గనియె:

కదలె "బావా! పల్లికొండ! మన పట్నము
చంద్రగిరి మేళాలు సానె బోగముల మీన⁵¹

వారు యెవ్వరి దశమోకాని యెరిగింపు
ఆటపాటలవారు అక్కడ తరుచు మనిన

పల్లికొండ ఆయితమరాజుతో పలికి
యిట్లనియె:

“పగవారో మనవారో పముజు
లేగ్గురచి

యె.పరుగ పచ్చిన యెరిగింతు మీకు
యెప్పురోకాసి వారు యెరుకలె”దనిన
పల్లికొండ మాటలకు పట్టభద్రుండు
ఆయితన్న పుతన్నతో అరుషించి
పలికె

“పూరిమెట్ల చెన్నకేశవ: పుత్రమ
రాజ :

పరగ ధనముకొండ మన పట్నము
మీద
వచ్చేవారు ఎవ్వరో వై నము తెలియ
దాయ

హరిగురువు పల్లికొండ నడిగిన
యపుడె

మరు పైబట్టి పలికె మనకు తెలుసు
దయ

పల్లికొండకు తెలియని భావ్యము
యేమి:

గత హేయ మెరిగిన మునుడు
పల్లికొండ

మనవారో పగవారో మనస్సున చూడ
మకిలోన మన్నించి మరుగు బెట్టి
నాడు

నడి తముకు సేయించి నాగరమైన
గుర్రాల పంజుల గొబ్బున దండు
రప్పించు”మని శిలపు రాజు తాసిచ్చ
ఆమాటకు పుతన్న అతి శీగ్రమునను
మాచకూళ్ల మల్లును మర వేగ బిలిచి
“గోటకంబు” మంచి గోడ తేజీల
పల్లన గట్టించు”మని పలికె నావె

అయితమరాజుదులు కాటమరాజును ఎదుర్కొనుట

రాజు మాటలు విని రయమున నపుడు
వాజీల కన్నెనికి నైనవై నాన
పల్లికొండ యెక్కేటి పంచకల్యాణికి
పిట్ల జల్లులు మంచి బిరుదు లమరించి
వల్లభన్న యెక్కేటి వాసిగల తేజికి
తెల్లల ముత్యాల తెలివైన సరులు
అయితన్న యెక్కేటి అల రూప
రాయునికి

పైడిది పల్లంబు పచ్చల చాగె
రారేఖలు మిరియు రత్నభూషణ
ములు
కిరియావుల రాజు యెక్కేటి గంభీర
గత్తెర గంభీర
బిరుదైన ముత్యాలు పిల్లి జల్లులు
నాచకూళ్ళమనేని నట బిత్తర తెల్ల

హెచ్చె సముత్యాల హేమంపు

మణులు

కూర్చిన సగుల మెడ గుడ్డ

పేరులును

పుత్తమ రాజు యెక్కేటి పువ్వుల

నీలనికి

కక్కుల చల్యంబు కంచు వర్గెరయ

సిరిబాల ముమ్మయ్య యెక్కేటి

చిత్రపిడుగును

బాగై న కంఠాణి బన్నసరములును

కల్లందుల పోచయ్య యెక్కేటి

కత్తు తేజీకి

మల్లెపువ్వుల సరులు మణులు

మెడనెండ

మర్ల పిన్నమనేని మడిమె తిరుగని

బంటును

హవకూళ్ళ మల్లరౌతుల మంచి

తేజీల

పల్లాలు గట్టించి పయసంబు జేసె

అర్బుచు కదిలెను యాదవ పలము

గడల ఆరిగెలవారు కత్తులవారు

కాంమూకల భూమి గ్రక్కటిలగాను

తిరుమందులు యెక్కిరి చివ్యతేజీల

పల్లవులు యెక్కిరి వాహసంబులను

పలుమూక బల్లాలు వీరనాయకులు

తేజీల నెక్కిరి నైజాలవారు

తుపాకి మూక తురుటున కదిలె

తప్పెట్లు పిల్లంగోవులు

ధారిబూరంగు

తనుటాల మోలంబు భూమి

త్తల్లపడిగ

సన్మాయిల గిడిగిట్లు సన్నపిరచాలు

పన్నెగా పంచు పాయదల్లంబుతోను

పచ్చల పాలకి పల్లికొండ యెక్కె

హంసల పాలకి ఆయితన్న ముర్తి

వాహసంబుల యెక్కిరి వారు పీఠసక

గుడిపాటి గుడిస గుర్రాల పంబులు

గదిలె

మర్రిపాటి గవిదిన మన్నీలు చిదిలె

యిండ్లదేవు గమడిసయిలుమాక

కదిలె

దొండి కాగు మొదలుకొని దొరమన్నె

చారు

నలమొదల ములు సదిచి రాగి

అంబున పంబులు అదిలొని నడిచ

కాటమరాజు అవుట క్రమమెడగట్టి

యెదుటగా ఆయితన్న యెతెంచెవడు

హనుసంత పడిగెలు ఆలవట్టును

జూచి

ఆవులన్న యనుచు ఆయితన్న

అతి సంతసించె

గరుడ పడిగెలు జూచి కాటమరాజు

అనుచు

పెరిగెను భుజములు పెద్దరాజు అనుచు
యూదవరాజు గా నెలసి అందలాలు

అయితన్నను కొలిచిన మొదలైన
వారు

దిగిరి
ఆవులన్నను జూచి అయితన్న పాలకి
దిగెను

దీనులై మొక్కిరి దీవించె గురువు
అన్నలు దమ్ములు ఆత్మవర్గంబు
బావలు మరుదులు బంధుజనంబు

పచ్చల పాలకిలో పల్లికొండ రాగ
పశుపతిరాజు పల్లకి దిగెను
వేనుయొక వేడ్కతో యెదురుగా
వొచ్చి

అంజలి చేసికొని ఆనందమంది
బలాదూరు ద్రిప్తితీసిరి పట్టపురాజుకు
అన్నకు యెదురుగా వొచ్చిన
అపకీర్తి యనుచు

పల్లికొండకు మొక్కి ప్రార్థన చేశ
అంతట పల్లికొండ ఆతి సంతసించి
కనకదండ పల్లకిలో రాజును
కమిగిట జేర్చి

ధరణీశు డయితన్న షోడశ దాసంబు
లిచ్చె
ఆవులమంద పరిణామము అడిగె
అయితన్న

అయితమరాజు ఆవులన్నను జూచి
దయతోను సాష్టాంగ దండంబు బెట్టె.
తమ్ముని కమిగిట జేర్చి తప్పకజూచి
యెనియొక * ప్రేయముతో

సర్వగుడు దననుకొండ
సంతోషమడిగె
ఆవులన్నను కొలిచిన యూదవ
సేనలకు

యెదమున జేర్చె
కొమరమ్మ పుత్రమరాజు గొబ్బున
వొచ్చి
తమ బావ నలనన్నకు దండంబుబెట్టె
కరియావుని రాజు కడువేట్క⁵² తో

అయితన్న తాంబూళం అందరికి నిచ్చ
పల్లికొండను కొలిచిన పరివారమునకు
కర్పూరవిడెము కాటమరాజు యిచ్చ
పల్లికొండ ఆవులన్న పల్లకిలు
యొక్కిరి

వొచ్చి
కరుణతో నలనన్నను కమిగిలించు
కొనెను
పల్లభన్న వొచ్చి వందన మొనర్చె
అల్లు దాడెన్న వొచ్చి ఆతి భక్తితో
మొక్కి

పల్లవులు తిరుమందులు పయినాన
గొలువ
ఆ తమ్ములు గలసి అశ్వాల నెక్కి
బాలరాజులు యేలేటి పట్నానికి
కదిలిరి

*అనియొక 52. వేడ్క

అమ్మను కొమరిగిరికి అప్ప కన్నుల పండుగ కలిగెను చూడ
యరఁపును కోరినారి నాగినేని గొబ్బున బింది
మాధవుడు నచ్చెనని మరి వేగ చెప్పిరి 'వల్లభుల రాజు దనముకొంచును
ఆవార్త కొనురగిరి అమ్మసిరిదేవి వచ్చుచున్నాడు
గురణప్ప అప్ప అమునుంచి సిరిగల పట్నము శృంగారించు'
యాదవ నతులు మనిర
వీనుల పండుగ విని సంతసించి

కాటమరాజు స్వాగతమునకై దొనకొండ పట్టణమును అలంకరించుట

అని ఆనతిచ్చిన ఆ పనులవారు మామిడాకు తోరణాలు మర్లవారి
పరికింప వీధులు బాగుసేయించి యిండ్ల
వీధులు వూడ్చించి విడిసీళ్ళు చల్లించి అందముగ తోరణాలు అంగళ్ళవెంట
అంగళ్ళు అలికిరి అలివేగహనసు తమల పాప తోరణాలు తగువేట్ల
శ్రీగంధాస అలుకుట చిలికించి గట్టిరి
రవుడు వట్టివేళ్ళ సపారాలు వాడవాడలను
కాంతలు చల్లిరి కస్తూరి వేగ కురివేళ్ల సపారాలు కూటాల సమము
మొద్దైన గోడలు మెలపన జేసిరి పట్నము శృంగారించి బాగేరు పరచి
అగట పన్నీరు ఆడకాడకును వారివారి లోగిళ్ళు వైనవైనాస
చిక్కని గుండము చిలుకులు చల్లిరి ముత్యాలతో పంచవన్నె ముగ్గులు
వల్లభుల దేవాదుల వన్నెలు దీర్చి పరచి
తిరుమల దుర్గాది దేవాదులు తిరుతిరు పెరిగెల్ల లో నివాళి బాగేరు
పరచి
దొనకొండ శృంగారించి తోరణాలు మంగళా హారతులు దీర్చిరి ముగ్గుల
గట్టిరి అందమును

రాజుకు * తోరణాలు రాచలోగిళ్ళు

* రాగి + అకు = రావియాకు

అంగనలు సంతోషమున అటు కొలువు	“నాతండ్రి నీకీర్తి నధి నిధులకన్న
దీర్చిరి	అన్నాళ్ళు వర్తిల్లు అన్నరో నీవు;”
ఆవులన్న పల్లికొండ ఆయితము	ఘనమైన రాజుకు ఘనత తోడుతను
రాజు	జముఖానము పరిపించి చదు
పట్నము జొచ్చెను యాదవ పట్ట	రేరుపరచి
భద్రుండు	పల్లికొండ కూర్చున్న పట్టభద్రుండు
అడుగులకు సిరిదేవి అతిప్రియము	వల్లవులరాజు యిరువంకల నుండి
తోను	దివాణములో పరువాదిగు పారవేసి
మడుపులు బిరిపించ మాధవుడు	శావలు ఖిచేసిరి చెలువొప్పగాను
రాను	ఆవేశ సిరిదేవి అక్కకొమరక్క
బజార్ల వెంటను పల్లకిలు జేర్చి	కర్పూర విడెములు గంధకస్తూరి
ఆడ్డగోడలవెంట అందలాలు జేర్చిరి	తబుకుతో తాంబూళము తల్లితానిచ్చె
వీర పరివారమును విడిమట్టున	అందరికి పంచిపెట్టి ఆవులన్న
వుంచిరి	యపుడు
మొగసాల ముందర రాజు తా నిలచె	తాను విద్యము శాయక తలవొంచు
మొల్లల చవికెతో మొక మండపాన	కొనెను
అల్లుని గనుగొనె అక్క కొమరక్క	బాల కొమారుని చూచి భగ్గుమనె
బలాదూర్మ దిష్టితీసిరి పట్టపురాజుకు	గుండె
పల్లెమున నివ్వాళి పట్టి పాడిరపుడు	“నీవేల తలవొంచేవు? నీకేల తండ్రి?
యదటను ఆవులన్న యరణప్పను	కనుగొంటి నిన్నునే కాటమరాజు!
కన్నగొని	వినిపించు మందపరిణామము విన్న
పాదాలకు మ్రొక్కెను పట్టభద్రుండు	పము యేమి?
ఆవెనుక కొమరగిరి ఆత్తకు	జనుమొ అపజయమొ చెప్పవలెగాక
మ్రొక్కెను	జయము చాలదని నీవు చింతింపు
తమ తల్లి సిరిదేవికి దండంబు బెట్టెను	చున్నావో?”

కాటమరాజు తనదేని తన చెల్లెలు పాపనూరదను
 "నిగ్గ బాన్దాయము" నిదిదేవితో చెప్పికొని దుఃఖించుట

నిగ్గబాన్దాయము నలనన్య తల్లిసంకజూచి
 తలుపులొ శోకిము తట్టు ముట్టాడి

"యేమి చెప్పుదు తల్లి యెరుగరా
 మీరు:
 ఆమ్మను యేమందు? ఆయితస్సను
 యేమందు?

యరణ్యపును యేమందు? తనకు

యవ్వరుగ్నారు:
 పల్లికొండను దూర పనియేమి తనకు
 తమ్ముల దూరను దర్శమా తనకు:
 మమతల మణిషిచి మగువరో నీవు
 నీకులేని దయ మరి పకరి కేల,
 తమ తండ్రి పెద్దన్న పెద్దమా

దేవులు

కళ్యాణము పోయి కాలము చేసిరి

సాహసమందులు దామసాని మామలు

చెల్లిగి

అల్లగాని చెల్లిగి చూడవులు

కొంత

అల్లగాని చెల్లిగి చూడవులు

అల్లగాని చెల్లిగి చూడవు సరులు

కన్న చెల్లివందలు కళ్యాణాన

చెల్లిగాను

దాపు దండె గోరు తమకు ఎవ్వరు లేరు

పెందోట ముద్దమ్మను మాయమ్మ

పేర్కితో బిలిచి

నామారె నీవని నమ్మికె పుచ్చుకొని

అప్పుడు ముద్దమ్మ అమ్మతో ననెను:

కన్న కుమారుడు నాకు కాటమరాజు

తమ్మాడు రాఘవస్సతోటి దయ

వుంచి పెంతు

వస్తు సుపణాలు వారి కిద్దరికి

యిచ్చేను నమ్మినే యింతి సాక్షిగను

చెంచీతిరాల్ కన్న చిన్ని పాపమ్మను

పెంచి యాడేర్తును పేర్కి తోడుతన

ఆరీతి కళ్యాణాన ఆరమర లేక

యెండ నీగ కన్న యెరగర తాము

కళ్యాణాన పెరుగంగ కరకంత

మూర్తి

వల్లపుల తక్కినన్న వచ్చె అక్కడికి

చెంచీగరాలు చెల్లెలు పాపనాగి

హందెన వారిపాలు కుప్పించి బోసి

వల్లపులవారి వలశము యెత్తి

పాపమ్మ

పాపమ్మ గోతాలు పాదంగ పరియు

తిరుమందులవారి వలశము తీర్చి

పాదంగ

ఖారి గోత్రాలు పొడుగ భత్తినిన్న
 పల్లికొండ మొదులైన పండుముల
 చెల్లెలు పాడంగ శంకరుడు వినెను
 శివగురువు విని చిడఁవ్వు నవ్వె
 ముద్దుచెల్లెలు మాదులకు ముచ్చట
 'మా పెదతండ్రి పెద్దమాదేవులు
 దేశముగాని దేశములకు వొచ్చి
 అన్నదమ్ముల బాని హతమైరియాడ
 కాటమరాజును కాంత పాపనాక్షి
 కలిగినారని విని కరుణతో నేను
 వచ్చినాను యిక్కడికి వల్లవుల
 పెంచి యాడేర్చినవారు పేర్మితో
 చెల్లెలిని తమ్ముని చేపట్టినారు
 అన్నదమ్ముల పుత్రులము అరమర
 అందుకు ముద్దమ్మ అప్పుడిట్లనెను:
 'మాటయేమి యెరుగ కాడిశిరి
 భూములు తిరిగేటివారి మాటలు
 వారు యాదవులు సోమవంశను వారు
 కుంభిళ్ళపై పెద్దరాజు కూలుట
 అ బ్బార వీధి రాగ అమ్మ పెద్దమ్మ

గుండానకు పయనమై గురుతులు
 మాకు వప్పగించి మడిసి రిక్కడను
 నావారు అంటివి నమ్మికగాను
 నీవారు అయితేను నిజమేది మాకు;
 మద్దులు మారేళ్ళు మారు పలుకవలెను
 పెద్దన్న పెద్దమాదేవులు పేర్వేడ
 రాతి నందులెల్ల రంకె వెయ్యవలెను
 కలుకోడి కుయ్యవలె కలుపొన్న
 సాక్షుల పలికించి సభ మెస్తేగాని
 రాజబాలల యివ్వరాదయ్య మాకు'
 అమ్మ ముద్దమ్మ ఆడిన మాటలకు
 అన్న భత్తినిన్న అలాగె యనుచు
 సోమవారమునాడు సోమశేఖరుని
 నమ్మి పూదించెను నరనాథగురువు
 అమ్మ గుండాన అన్న భత్తినిన్న
 పువ్వులువేయించి పూర్వము దెలిపి
 ఆరిన గుండాన అగ్ని పుట్టించి
 వారిని బలికించి వారివారె యనిరి
 మద్దుల బలికించి మారెళ్ళ బలికించి
 గంధురావుల చేత ఖద్దు అనిపించి
 పాడిగ గూర్చున్న ప్రజల మెప్పించి
 సభవారి సందరిని సయ్యనిపించి
 పల్లకిలు అందలాలు పదార్థములు
 వస్తువ వాహనములు ఎరుసతో
 యిచ్చిరి

గెలసి తెచ్చి గురువు మమ్ము కడ
 గలిపించి
 కన్నవారిని అన్నమమ్ము కలిపెనని
 వుంటిమి
 అయ్యపంక వారిని గలిస్తేమి
 అయ్యయో తల్లి
 కన్నవారిని గలిస్తేమి కడతేర
 దాయెను
 భక్తిసన్న యేమి చేసు భ్రమ యితె
 కాక?
 హరిగురువు పల్లికొండ అతడేమి
 చేసు?
 పూర్వకృతము యారీతి పూనివుండ
 గాను
 అందరు కాపురాలు శాయంగ చెల్లికి
 అంత్ర మేడలాయ
 పశువుల మందలో పట్నంబు తనది
 యెద్దలగూడి తనకు యెతి పట్న
 మాయ
 బసువన్న పాదానకు తన శిరస్సుకు
 ప్రతిలంకె చేసి
 అయ్యనాటి ధేన్వలు అడివి పాలాయ
 నీనాటి ధేన్వలు నిముషమున చెల్లె
 పెద్దలనాటి ధేన్వలు బెళున చెల్లె
 గుండ్లమల పాలాయ గోవులు కొని
 యర్రమలకు కోలుపెట్టితి యెద్దు
 కొన్ని
 బాలు బాలున ఆరిచ బసువమ్మద
 యెద్దులు

పాలుట్ల మల పాలాయ వాడేవులూసు
 శంఖుచక్రాల చక్కని యెద్దులు
 అంక పొంకముగ చరికొని అవి
 కొన్ని చెల్లెను
 దిక్కుదెస లేకుండ ధేన్వలు చెల్లె
 వాగుల పాలాయ పడి లేగతల్లులు
 కొలుకు, కన్నీరు గొడకొని
 కురియంగ
 చిలుకలవంటి ధేన్వలు చెల్లెనో తల్లి
 హంసల వంటి ధేన్వలు అడివి
 పాలాయ
 సమీశను నేడితో సరిపుచ్చుకునెను
 నీకు సొద లేదాయ నిజమంతురాల
 నందుల వంటివి నర్రావులు చెల్లె
 దగ దూపలు లేక తల్లిడింపుచును
 పొగలుచు ధేన్వలు పోయెను తల్లి
 మన్నె కవులావుల వెన్నులు వెండి
 కన్నీరు బెట్టుచు గడగడ వణుకుచు
 సాగెమ్మ సగిలేటి వెంట సత్యమ
 సురుభులు
 వొద్దుచు అవి కొన్ని వారిగెనోయెమ్మ
 యెన్ని చెల్లిన తనకేమియని వుంటివే?
 మందలావులు చెల్లంగ మంచిదే తల్లి?
 పశువులు చెల్లంగ మందలావులు తల్లి?
 యెద్దులు చెల్లంగ చెలికినీ వుంటివే.
 గుర్రాలు వున్నగ సర్రావులు
 యాలనని
 సిరిగల ధేన్వలు చెల్లగా నీవు
 సిరి నమ్మి వుంటివే చల్లంబో తల్లి?

అందలాల నమ్మి మందలు మరచి
చిందైన ధేన్వలు నీకు చిత్రాన లేవు
పల్లకీలు నమ్మి పశువుల మరచి
మాడుకోట్ల ధనము గుండర

పున్నంగ

కోడేలు చల్లంగ నీకు గుండె లెటు
నిలచ

యోడుకోట్ల ధనము సీయెదుట

పున్నంగ

అడివిన పున్న రాజుమీద అణితె
లేదాయ

పల్లెలు పట్నాలు బంధువుల జూచుక
రాజ్యభూములు జూచుక రాజువను
జూచుక

ఆవులన్నను తలవని ఆత్మ వున్నాదె?
నీ కొమాళ్ల జూచితే నిండెనా మనసు?
మామీద నీకెట్లు మద్దు లేదాయ?
అల్లుండ్రు ఆడబిడ్డలు అల్లుదామెర

బలుగము

బావకొమారుడను తల్లి పగవాడను
గాను

మేలు కీడు యెరుగవు మేలచే తల్లి?
ఆవులమండ పరిణాపము అదియేమి
యెరుగవు

మరచివె కవులూవుల మా తల్లి నీవు
యారాని బిడ్డలముగాగ యరపరికము

చేసి వి

పేరు నడుగవై తివి పెద్దరాజు

సుతుడని

తోడికోడలు కొడుకునుగాగ దొరియ
చూచితివి

యెందు బోయ మామీద దయ యేటికి
లేదు

పగవార మైతిమి పరామరిక లేదు

సిరిదేవి మామీద చిత్తంబు లేదు

న్యాయమా నీకు నర్రావుల నూక?
కోమలి నీవు గన్న కొడుకులైతేను
ప్రేమవుంచి వారిని పెంపు

సేయుదువు

పుణ్యాంగన నీవు గన్న పుత్రులైతేను
మన్నించక తమవలె మరిచేవ తల్లి?
రాజ్యభూములు యేలించి రాజుల

శాయక

యలనాగ నీవు యాల యేరుచేసేవు?
తల్లిదండ్రులు వుంటే తమకు యిలాగ
కారడవి పట్నము కట్టుదురా తల్లి?''

పల్లికొండను దూరి బాంధువుల దూరి
తమ్ముని ఆయితన్నను తల్లిని దూరి

ఆదోశన పడంగ ఆవులన్నను చూచి
రముపతి పల్లికొండ రాజును జూచి
సిరిగల పుత్రమరాజు చింతింపసాగె

కొలుకుల కన్నీరు కొమరగిరి

దెచ్చెను

యరణప్ప దుఃఖించె యాదవ నఖలు

నలనన్న దూరంగ నారసాలాయ శిశివా యని మ్రొక్కి సిరిదేవి లేచి
బావకోమారుని మాటలకు భంగమకె రాజు చరణములకు వొరిగె రామ
గుండె రామా యనుచు

సిరిదేవి కాటమరాజును ఓదార్చుట

“నా తండ్రి: నా యన్న! నా బావ పసిమసి యన్నారు ప్రళాపము
పుత్ర: యాల
మాకు అధిపతిని మా యయ్య! నీవు కోటి లేగలు పది కోట్లగా బెంతు
యేదికి రావోయి వో యెట్టి కొమార! పచ్చిక తీసుండ పద్దలావుల రాదేర్తు
నీ తమ్ముడు యేలే భూమి నీవు కూడు బెట్టి పెంతును కోటానకోట్లు
యేట గాద? ముత్తపి లేగల ముత్యాల వలెను
పాలకీలు అందలాలు పాదార్థ మెల్ల యెత్తుకొద్ద గోవుల యీదేర్చి పెంతు
నీ సొమ్ములు గావ పుత్ర: ఆనాటి ధేన్వలు ఆసుమాన పడకు
నీకేల చింత? వెన్నులక్షలుగా పెంతును
బావలు మదురులు యింత బలుగను యీదేర్తును తండ్రి:
గలిగి మానాటి ధేన్వలకు మగువ మంచిది
తండ్రి: నీ యంతేసి తమ్ములు గలిగి కాదు
అప్పలు బెల్లెండ్లు గలిగి ఆత్ములు యీనువడిగా మందలు యీదేర్తు
గలిగి తండ్రి:
నీ వెనుకవారే నీ తమ్ము లెల్లాను పోయిన ఆవులు పొంకము గావు
నీ సొమ్ములు అవి, నీ కేల చింత? యిమ్మడి ముమ్మడిగా యీదేర్చి
పెద్దల నాటి ధేన్వలు ససై పెన్నుల పెంతును
పదివేల గోవుల పాలు బోసి పె గు యేదగోవు భరము రోటికి కనుగు ?
తలావులు బోతే, తరువుల వీదేర్తు గొచ్చి రాదేర్తు కోడలావులకు
అయ్యలరాటి ధేన్వలు హాసమైపోతే, మానకొట్ల ఆర్థము ముంగిట గలిగి
నీనాటి ధేన్వలు నిలిచిని తండ్రి: తాత ముగ్ధులకు తండ్రుల పగలు
వెన్న బెట్టి పెంతును వెలచేసిపెయ్యల వుత్తముడ! సాధిస్తవి వొక్కడివె
చాలు

నాయన్న! పెద్దన్న నలనన్న! నినుము:
పాయక నీవు కుంపగలను దీర్చ
ఆ మనమే చాలు ఆర్థము యా
పశువుల చావు మనము? నీ ప్రాణమే

మనము

మీరు తెన్నె వున్నది మాకును చాలు
బాగై వున్నది భాగ్యంబు గలిగె
వో అయ్య! నా మాట వొక్కటి

వినుము

అక్కడ చెల్లిన గోకులముకు

అనుమాన పడకు

సాగెమ్మ సగిలేటివెంట చక్కగా నీవు
సాగిలిసి గోవులు మీరు చూడవచ్చు
సగిలేటి వెంటను చాలుగ నీవు
యేటివెంట దిగిన యంతిలోపలను

టటుకున నూటొక్క నూతులు

త్రవ్వెంతు తండ్రీ!

నూతులకు యాతాలు నూటొకటి

బెట్టి

బాగుగా నూటొక్క బావులు

త్రవ్వెంతు

గోవులు సీక్కుత్రాగ కోలంకులు

త్రవ్వెంతు

కాటమరాజు దక్షిణాదికి పోవుల్లు తల్లి సిరిదేవి

దీవెనలు కోరుట

అమ్మాడు మాటలకు ఆదిరిపడె రాజు
కోపము పట్టలేక కొనుకు టల్లికై

చూచి :

అగణితముగ నేను ఆరఘవీయలోను
కుంటలు వేయింతు కోపము నీకేల?
తాల్మితో చెరువులు తీసువేట్లు

వేయింతు

కరువులు కట్టలు కట్టుకయూడిన
నీకు బుద్ధుల చెప్ప నిన్నుపోషింప
నాకు తరముగాదు ననుగన్న తండ్రీ!
వేగమే నీవును యెద్దు లావులను
కడువేగ నంపించు కాటమరాజు!

తెప్పలుగ ఆసెంతు చొప్పవాములును
తీగెములు బెట్టి దేవుల యీశ్వరు
కొండల పొడవున కొర్ర కుప్పలును
వున్న ఆవుల బెంచె తండలు సేతు
ఆమంగ సేయింతు ఆవులకు

యెద్దులకు

అల్లికె చొప్పములు అరిసె

గోవులకు

తమిళె వాపిలు బెట్టింతు తరము

గానుండ

కోరిక గడ్డిమోపుల కోసి తెప్పించి

గబ్బిల్ల చాటను మట్టి వాములు

పెట్టెంతు"

నూతులు త్రవ్విందేని నుడివి వితల్లి!
సాగెమ్మ సగిలప నూతుల బండలు
బడును

యీ నూతుల యాతాలు యిరుసులు

యిరుగును

బావులలో చట్టుబండలు బడును
చెరువులు కుంటలన్ని చెట్లలో గలను
పెట్టిన వాములు పెనుచిచ్చు పడును
వాములన్నియు కాలి వట్టి కరువవును
అంత ఆగర్వు యిటువిను తల్లి!
పట్టరాదు చేకుచెట్టు బయలుగ మేపితి
యేపెకు వొరుగు యెడలేక మేపిత
గోడుగోడు మనంగ గుణిరాద

వా నీని

ఆ యావుల పంచితము అని నీరులాయ
దవ్వగాదు యిదగొ దక్షిణాది భూమిన
ఆవులకు మేపులు అనుమా ము లేదు
దక్షిణాది బోసగిరి తలుపుక వచ్చి
పచ్చిపూరి కనువు పరిపూర్తగాను
కంచి నెల్లారి దనుక కడలేని మేపులు
మంచి మేపులు గలవు మందలావులకు
నెలకు మూడు వరుషాలు నెల్లార గలవు
గోరిలు మేపులు గలవని చెప్పిరి
పాకనాటికి బలిజలు పైగమై పోవును
మాకు చెప్పిరి మేపులు మందలావులకు
పరభూములు తిరిగిన పంచునై

ధేన్వలుకు

బలిబెట్టక ఆవులకు బడిలికె తిరుదు
కుంగిరి పర్వతాలు తిరిగిన ఆవులకు
కుంభాలు పోయవలెను

కుంభాలు బొయ్యిగొని కూడిమ తల్ల
ఆవులలో దొడ్డిగుడువు అయిపోను
భూముల దిరిగిన ఆవులకు భూరియి
బెట్టువలెను

శర్లుల భుక్తుల చాలునిపించి
కొండ భూతాలకు పోబల బెట్టువలెను
అడిచి వచ్చె మన ఆవుల వెంట
ఆవులకు జయము అందాక లేదు
అమ్మ కొమరగిరి ఆవులలోను
దొడ్డిగుడువు సేయుడు దొరకొని

చీరు

చక్కగ మందలో సరిపాలు బట్టి
తల్లి నీచేసి ము దక్షిణాది బంపు
కోరితి కనిపించు గోడలలోను
అమ్మ దక్షిణాది అమ్మ నేను
కొరగిన నీవు దొడ్డి దీపిన పేయ
దీచి కాసలు డీ త వేసి
ఆవుల పాకనాటికి అంపుమిమ్మ

యిప్పుడె

అత్త దీపెరుసు అమ్మ దీపెరు
మర్త్యలోకి మన యీ మాట నిలిపిరి
అమ్మను కొమరగిరి ఆ మాటల

కవుకు

అమ్మలు గుచ్చినట్లు అభలు గుడు
లాదు

యువపు బట్టి గడదె యుల్లుమరగాను
కొడుకాడు మాటలకు గోరకలై నదై*
జీవము యిట్లయి సిరిదేవి బలికె :

సిరిదేవి పాకనాటిలోని పాతపగలు జ్ఞప్తికి తెచ్చి

కాటమరాజును పోవలదనుట

“యిటుపంటి మాటలు నీవు	అర్థవద్దు దక్షిణాది మీన తండ్రి:
యిట్లాడవచ్చున?	పగలు వున్నాయి
కట్టి దక్షిణాది పొమ్మన్న భర్తలు	పోలరాజు పగ వున్నది పోవద్దు కొడుక!
యవ్వరు?	వాలాయముగ పాకనాడు వద్దోయి
పాకనాటికి పొమ్మన్న పాపకర్ములు	కొడుక!
యవ్వరు?	పగభూలకు బోయేది పంతంబు
చక్కనాటికి పాకనాడు వద్దోయి	గాదు
కొడుక!	పగచరచు గాదు యీ మాటలు
అందుల పాకనాడు అయిదారు తండ్రి:	పలుక
నీకు యవ్వరు చెప్పిరి నీల వద్దు?	మేనత్త వద్దనగ మేము వద్దనగ
కంచి నెల్లారి వసుక కడుల సీతేల?	మానుమా తలంబు మాతండ్రి నీవు!”
మంచి పని కాదు నా మనవి కంటి	అమ్మాడు సూటలు అన్నియు వినియు
పిమ్మ:	సమ్మతంబున కార్యసాహసంబునను
దక్షిణ బోనగిరి తలవపు తండ్రి:	కాంతిగిరి చంద్రుండు కాటమరాజు
మచ్చరమలు వచ్చిన మాధవ	కాంతల మాటలు విని కపకప నవ్వె
విమ్మ:	

కులపగ వీర్తునని కాటమరాజు ప్రతిజ్ఞ చేయుట

“పశువుల మేపులు ఆడుగ పోసె	మొగవానికి చెల్లుగ? మగువలప
పగలుప వన్నాన?	చెల్లుపగాక
పగదెలిపితివి నాకు పరిణామమాయ	కాంత సోముని పరమడిగె కాంత
చెప్పితివి గురుతులు సిరిదేవి యిఖను	పెద్దమ్మ
మరచి వెరచి యుంటె మాకేమి కీర్తి?	

కారుణము యిటువలె కానున్నదని
పలికె

వారిపలె బెదరించి వద్దనకు అమ్మ;
అందరి బెదరు నాకు అటు చెప్పకు తల్లి;
వారినాటి దొడ్డిగుడుపు వమ్మకుంటే
నానాటి దొడ్డిగుడుపు నాకు వొమ్మ
నమ్మ
అయివొచ్చు దొడ్డిగుడుపు ఆవులకు
తనకు

అయిరాదని మాటలు అమ్మ వద్దనకు
నీవు దొడ్డిగుడుపు నీపాదాల సాక్షి
తలచిన పని నీవు తల్లి వద్దనకు
హరిగురువు కన్నను అధికులు లేరు
హరిగురువు పాదమాన అడ్డమాడితి
వైన :

బసువన్న పాదమాన : బత్తుని అను;
ఆదివిష్ణు బొల్లావు పాదమాన :

హరిహరుల యాన!

ఆదివారంతమావాస్య నేటికి అయిదు

దినము లున్నది

ఆదివారం దొడ్డిగుడుపు ఆవులలోను
పట్నములో వారు మీరు పైనమైవచ్చి
మెంతైన దొడ్డిగుడుపు బెట్టు మేదిని
లోన యెరుగ"

అమ్మ సిరిదేవి అత్త కొమరక్క
మారు మాటాడక మంచిదని వొప్పిరి
ప్రజలు మంచిదనిరి పల్లికొండ వొప్పె
రాజుమాటలకు ఆయితమరాజు

తావొప్పె

"నలసన్న : యిఖ నొకటి నామాట
విసుమ :

నీ తమ్ముడు యేలే ధనముకొండ
ద్వాదావతి బోలు
అమరావతి అయివున్నది
అన్నదమ్మలకు
పల్లికొండ మీరు పట్నము కేగి
యేర్పాటుగా పట్నము యేలు
మా తండ్రి :

తల్లి ఆడుమాటలకు తలపంచుకొనెను:
"చెల్లంబో వో తల్లి: చెప్పితివి అవునె
అవులే తల్లులు అంబోతులే తండ్రులు
తొలుచూరి పెయ్యలు తోడబుట్టుకలు
మలుచూరి పెయ్యలు మాకు చెల్లెండ్లు
ఆవులలో ఆబోతు కోడలు

అన్నదమ్మలను
నామరిమైన ఆడవారు నాకు సైబోడు
వారకాంతలు నాకు వాచి చెల్లెండ్లు
దొనకొండ శిడవారు తోడబుట్టువారు
యెరిగి యెరుగకును యేటి కాడితివి తల్లి:
అమ్మ: నిను చూస్తే అత్తను చూస్తే
పండుకల యరణప్పను జూస్తే
బ్రామిత బాళ

కడమవారిని చూడ కారణము లేదు
యీడ వున్నవారిని యిందరిని

చూస్తే
పరశ్రీలను చూడ పట్నము చూడ
పరమ పరివ్రత ప్రాప్తంబు లేదు"

అమ్మ నూకాంబికె అన్నము
భోంచేయమనెను
సజ్జనాల మేడకు సయ్యన నేతెంచి
చిరిసాప బరిపించి సిరిదేవి యవుడు
పల్లికొండ నడుమ బావమరుదులు
యరుమేర

ఆవులన్న నడుమ అన్నదమ్ములు
యరుమేర
పంచపదార్థము పరుగ భోంచేసి
వారంత యెరిగిళ్ళు వార్పించిరపుడు
కమ్మని గంధము కస్తూరి నలది
పచ్చిపోకలు మంచి పండుటాకులును

యిచ్చగా మరుదులకు యిచ్చె పల్లికొండ.
రాజును గొలచిన రాచ పరివాతముకు
షడ్రుచులు చేసి సంతోషపరచి
అయితన్న పల్లికొండ అప్పు కొమరప్ప
“పద్మనాయుని మహాప్రాణ
ప్రదముగాను

అశీర్వాదముచేసి అడిగితి ననుమి
యర్రయ్య చట్టివారి యర్రయ్య
యాదవుల
అందరిని అడిగితిమని చెప్ప
ఆవులన్న నీవు”

కాటమరాజు మందకు తిరిగి వచ్చుట

అప్పులన్న లేచి అమ్మకు
మొక్కినను.
తెలుగురుగునవున్న దెస రాజుమొక్కి
అట కేగ పల్లకిలు అందలాలు యెక్కిరి
అదృశ్యం కందరికి అతివేగ చెప్పెను
దొడ్డిగుడుపుకు రమ్మనెను దొరల
అయితన్నను
పశుపతిరాజు హనుమంతుని గమని
పట్నము వెళ్ళి
రఘుపతి మొదలైన రాజు లందరికి
పుష్కలముని వొప్పగించి పుర్వీశ్వరుడు
గదిలె.

నూకటివేళను మందకేలేంచె

కలవం రాజువొలె కత్తీడు రాగ
గుడారులో కొలువున్నవారు గొబ్బున లేచి
పద్మనాయుడు హంసల పాలకీ
యెక్కిను
యర్రయ్య చట్టివారి యర్రయ్య వేగ
సరస పల్లకిలు యెక్కి సంతోషమునను
గోపాలుగులు అతని పాలకులెల్ల
యాదవరాజుకు యెదురుగా వచ్చిరి.
పద్మనాయుడు రాజు పల్లకి దిగిరి.
కమిగిట చేర్చుకొని కడుసంతసించి
“దిండు విడువనని నాతో దీమనము
బలికి

అగితప్పవె తివి యాదవరాజు!

యాడ మరుచుకో యని యెదురు
చూచుచున్నాను...

యీక్షంబున వొస్తే వి యిలరాధ
ఘనడ!

మాయన్న పల్లికొండ మరిది
అగుతన్న

తమ్ముడు పుత్రస్ను ధనము
కొండవారు

ముమ్మయ్య పోచయ్య ముద్దు
బాలలను

తమ వదిస యరణప్ప తల్లి
కొమరక్క

నలినాక్షి మాయత్త నర్రావుల సూక
చెల్లెండ్లు వదినలు క్షేమాన వున్నారే?"

'పట్నములో వున్న ప్రజలు
మనవారు

అందరు క్షేమము"మని ఆవులన్నజెప్పె.

ఆదివారమునాడు అమావాస్యరాదు
వారు దొడ్డిగుడుప వచ్చేరు ముది.

ఆవులమంద పరిణామము అతి
నేగిరమున

వినిపించు రామచంద్రుడివార?"

ఆవులమంద పరిణామము అంతయు
చెప్పెను

చెప్పెను పద్మనాయకు శ్రవణా.

నందముగను
వారు జలకములాడి నుద్ది పుస్తముల గట్టి

పొయక అందరు అన్నము భోంచేసి
మంచి గంధము నలది మల్లెలపాచ్చున

ఆరాత్రి నిద్రించిరి అటు తెల్లవారె.

కాటమరాజు ఆవులమందలో ఆరవెల్లికి పయనమగుట

వల్లవులరాజు యరువంకలనుండి
తిరుమందులెల్ల కొలువుదీర్చి వుండిరి
అర్థవీడు చేరె రాజు ఆ మరునాడు
అర్థవీడు గంగకు ఆప్రొద్దు భోనాలు
పోలురాజు పట్నమని పొసగంగ నవుడు
పోలురాజు కాణయాచి యని కీర్తించి
పోగడి

చెలరేగి కంఠాన చేరిరందరును
సశ్యముగల నరసింహులకు
సమారాధన సేయించి

వల్లవులు తిరుమందులు : రుసతో వడిలిరి
మంగుడుంటకు మరునాడు పుచ్చిరి
దంగై న యెలుకొండ రాయుని చూచి
ప్రవైష్టవుల పిలిచి తిల్లకలు యెత్తించి
స్వామికి సమారాధన చేయించె రాజు
చేరెను వాగెమడుగు శీఘ్రముగాను
ఆరవెల్లి విట్టల ఆవులన్న నెలచె
ఆరవెల్లి గుడార్లు అతినేగ యెత్తించె
సకల దిగ్విజయందు సార్వ భౌముండు
నయముతో యెత్తించె నామగిరి గుడారు

పర(గ)దళముల వైరు

పద్మరాసువుడు

సిరిగలిగి యెత్తించె చిలుకల గుడారు

రాజు తమ్ముడు యర్రయ్య రాసువుని

సరస

తేజమున యెత్తించె దివ్యమౌ

గుడారు

చలము విక్రమశాలి సార్వభౌముండు

చెలువమౌ గుడారు చల్లవారి

యర్రయ్య

యేరువరాజు గోకుళము నడుమ

హేరాళముగను

ఆరవల్లిన యెత్తించె గుడార్లు

ఆవుల నడుమ

భూములు తిరిగిన ఆవులకు భూతజలి

బెట్టవలెనని

తన మరిది రాసువునితో తలపోత చేసె

తల్లిని పల్లికొండను తమ్ముడై తన్నును

వల్లవుల తిరుమందుల వరుస యాదవుల

కావట కలకూళ్ళు గంప జాతరలు

భావింప రమ్మని పంపె కాలరిని

కాలరి మారెన్న కదిలివచ్చె వేగ

ఆలాగు పల్లికొండ అయితన్న అమ్మకు

“ఆరవెల్లిన మందలు ఆవులన్న నిలచె

ఆరవెల్లి దొడ్డికుడుపు ఆవులన్న

రమ్మనెను”

కలిత సంతోష విశ్రాంతులై పొంగి

ఆలివేణి చాటించె ఆరవెల్లి దొడ్డికుడుపు

పేరుపేరు చాటించి పిలుపుమని చెప్పె

పనిబడి చాటించె ప్రజలెల్లె వినగ

సిరిదేవి యాదవ కాంతలతో కలిసి ఆరవెల్లి

దొడ్డికుడుపున కేతెంచుట

పట్నాన కలయట్టి భాంధవు

లందరును

ఆరువేల వల్లవులు యేడువేల

తిరుమందులు

ఆరవెల్లికి బోనాలు ఆయత్త పరచి

వీరు వారనకుండ యింటింట బోనాలు

పారు గొల్ల బోనాలు పట్టించుకొని

శీర్థము నడిచినట్లు తిరుమందులు కదిలేరు

అర్థిమందారులు ఆ వల్లవులు కదిలేరు

కొమరగిరి సిరిదేవి గోపకాంతలును

కడువేగ రథమెక్కి కదిలె కొమరక్క

రథము బండియెక్కి రమణి సిరిదేవి

బుద్ధిమంతులు పురజనులంత కదిలిరి

వరశక్తియ శూద్రవైశ్యులు కదిలేరు

వరుసతో పద్దెనిమిది వర్ణములవారు
కుంకుమ బండ్లు కూతుళ్ళు యెక్కిరి
శంఖుదార వారు జనపతులు కదిలేరు
కాంతలు మొదలైన కాటమన్న

నల గంగ

సంతోషమున కదిలేరు సకల

యాదవులు

కూతుళ్ళు పల్లకీలు కోడండ్రు

అందలాలు

అందముగ ఎక్కిరి సుందరీమణులు
ఆవులన్న వీరగంగ అలివేణి కరి

యావులనాగ

అవేళ అందలాలు అతివేగ యెక్కిరి

భట్టావుల సూర ముమ్మయ్య

చినమల్లు

దండిగా అందలాలు తగువేడ్క

యెక్కిరి

పాలకీలు నడిపించె పణతి అగుమంచి

అలవేణి పాలకీ సరస వారి

అందలాలు కదిలె

అగుమంచి వీరగంగ అతివె

లందరును

మక్కువతో కదిలేరు మానినీ

మణులు

వింతగా ఆరవెల్లికి వేడుక తోన

పంతమున బోనాలు పారుగొర్ల

కదువులు

కొల్లారు బండ్లూను కొందరు యెక్కిరి

చల్లని మామిళ్ళ సరసకు వచ్చిరి

పల్లికొండ వల్లవులు పైసమై వచ్చిరి

వల్లవులు తిరుమందులు వైనవైనాన

బోనాలు మందర పుణ్యకాంతలు వెనుక

అటువెనుక అయితన్న ఆ పల్లికొండ

పాపమేడ వారుసుక పాలకీలు కదిలె

నిపుణులముగ పొంగెను నెలత తాజాది

వేకుళపడి పాపమ్మ వెలవెల బోయ

భేరీ మృదంగములు పెద్ద ధమామీలు

బూరకొమ్ములు చాల బోరు కొలువంగ

ఆరూడి మ్రోవంగ ఆ రాజు కదిలె

కరియావుల రాజు ఘనుడు వల్లభన్న

సురరాజు ముమ్మయ్య శూరుడు

పోచయ్య

పరగంగ వేడుకల బాగుగా యెక్కిరి

వల్లవులు తిరుమందులు వరుస

యాదవులు

పల్లికొండ వుభయ పార్శ్వముల కదిలిరి

పల్లకీ లందలాలు బారు లేర్పడిరి

మల్లెల వాగును చురివేగ దాటి

నూటొక్క కొమాళ్ళు నెర మంత్రి

పరులు

నాటక సాలలు నడిపించిరపుడు

గుడిపాడు దాటి కూడ పారిరంత

పడిగెలు గొడుగులు పట్టించుకొని

బడుగుల రాజు తమ బలగము చూచి

వేడుక విలసిల్ల యెదురుగా వచ్చి
పల్లికొండను జూచి భయభక్తితోను
అల్లలతట దండములు అర్పించె రాజు
పల్లికొండ అంతట పల్లకీ దిగెను
వల్లవుల కాటమరాజును వాంఛ
నెత్తుకొనెను
తండ్రితోడ బుట్టిన ఆత్తుక దండంబు
బెట్టెను
తమ తల్లి సిరిదేవికి తగు వేడ్కతో
మ్రొక్కె
అన్నల దమ్ముల అతిగారవించె
తమ్ములందరు రాజుకు దండంబు
బెట్టిరి

కమ్ముక పాపను కానక చింతించె
పల్లికొండను ముందర బెట్టుక
బాంధవులు తాము
గుడారు లోపలికి గొబ్బున వొచ్చిరి
పట్టు తివాళీలు పరిపించి రపుడు
పట్టభద్రులు చుట్టు పల్లికొండ నడుమ
కాల హేష్య మడిగెను కాటభూపాలు
యిల బుద్ధిమంతుల దీవించి పల్లికొండ
“చిత్రభాను సంవత్సర చైత్రదశమి
శనివారమునాడు
ఆ రాత్రివేగిన ఆవులలో పబ్బము”

దొడ్డికుడుపు వేడుకలు

ఆ రాత్రి చైత్రదశమి ఆవుడు గావించి
పర్వతపు యెదుళ్ళ పందిటి కింద
సరసమై వన్నెలు సమకూర్చిరంత
పంచవన్నెల ముగ్గుపలకల వేసి
పంచమ వాయిద్యములు బలువడి
మ్రోవంగ
కంభము కాకర్ల కల(ప)దెప్పించి
సంభవ బియ్యము పోలు చాలుగా
బోసి
పాలవెల్లి శృంగారించిరి పందిళ్ళకింద
పల పుష్పజాతులు పందిళ్ళ గట్టి
గంగసురుగులు చక్కిరాలు
గజనిమ్మపండ్లు

శృంగారముగాను చెరుకుల గోలలును
గురుపోతు జల్లులు కుసుమ పువ్వులును
ఆరిట్టి నిమ్మకాయలు ఆ పనసపండ్లు
బోనాలకు వీరగంధము బూసి
ధన కనక వస్తువులు ధర్మ దేవతకు
బెట్టిరి
బసువ దేవుని దెచ్చి ప్రార్థన చేసిరి
పరగంగ భూమిపై పవళించెనవుడు
అంతట బసువన్నకు హారతులు బాడి
భూతబలి గావించి భూమి శక్తులకు
తుష్టి గావించెను శ్రీష్టిలోపలను
వరికూటి కుంభాలు వటా పృక్షముల
పొడుపు

కొర్రకూటి కుంభాలు గోపురముల
పొడువు
కూడును దీపములు గుళ్ళ పొడువునను
కడవల పానకం కల కూర వంటకం
పూర్ణితము గావలెనని వొనర

భూతాలకు
నంజుడు కుంభాలు నల్ల
కొండలవలెను
అప్పించె భూతాలకు అర్పితమాయ
“వొప్పిరి భూతమృగములు వో
రాజ ! వినుమ
జంగిలి దైవములలో యెంగిలికి

వొప్ప

గంగను యాదవులకు శివగంగను తాను
తమ్ముడు పోతురాజు అమ్మ భవాని
కడనుండి పూరికే కాబట్ట”దనుదు
దక్షణ పారుగొర్ల దామెన యాటలు
నరికిరి

దక్షణంగా రక్తము తర్లి యేరులై పారె
దామెన యాటల తరుచుగా నరికిరి
ధీమంతుడు వేయించె దిబ్బెల పొడుగు
పొల్లెను నెత్తురు పోయె దక్షణము
మర్లవారి గంగ మనసందు వొచ్చి
అలివేణి సిరిదేవి అక్క కొమరక్క
కాలపేష్య మడుగ కదిలి వొచ్చిరపుడు

యాదవకాంతలు బసవన్నను పూజించుట

అడ్డ తెరల బాటున అతివెలందరును
పడ్డలావుల చూచి బసవన్నను
వేడిరి

“పశుపతివాహన ! పార్వతి
ప్రియుడ !

పశుపతి మందను ప్రబలితివి నీవు
వసుధ జనులెల్లరు వందనము
జేసేరు

రసికుడ బసవన్న ! రక్షించు నీవు
జయ మంగళము నీకు జగదీశ్వరుండ !
కరకంతు వాహనమై మనముగా

మందలో

కరమర్థి పుట్టిన మనుడవు నీవు
పరగంగ మమ్మేలు పంచాద్రిదేవ !
సరసమౌ బసవన్న స్వామివి నీవు
బసవ పురాణమున బాగుగ పున్న
సచరాచరము సరగంగ నీవు
పచరింప పంపాగి బాగుగ మాపాల
సుచిరముగ పున్నట్టి శృంగార మూర్తి !
నీలకంతునికిని నిజ వాహనంబైన
సలలిత సత్కిర్తి పరగంగ నిలచి
కాలుదువ్వి రంకె కణేలున వెయ్యి
నీ యెదుట నిల్చును నెవ్వరికి తరము ?
పరగంగ మందలో భక్తితో బుట్టి

సరసముగ జగతిలో సరగంగ నిష్ఠ
పరగంగ మాపాల భక్తి వున్నట్టి
వారుసతో నివ్యాళి వోస్వామి నీకు !”

కొమరగిరి సిరిదేవి కోడండ్లు అగుమంచి
మమతతో బసువన్నకు మంగళ
హారతులు ఇచ్చిరి

సిరిదేవి వీరుల ఆయుధములను పూజింపగా అపశకున మగుట

పొలతి వీరగంధము పోలుగా బోసి
అలివేణి తెమ్మనె మాడు
ఆయుధంబులును
కాటమరాజు చేతిఘంటల కుంతళము
పాటించి రాఘవుడు పట్టిన విల్లు
వీరన్న చేతిది పిడుగుల కత్తి
ఆరూఢి ఆ కత్తి అర్పించి నిలిపె
మొగతన విక్రమ మాధవు కుంతళము
ఘంటల కుంతళము యేడు ఘనముగ
మ్రోగంగ
వింటికి కోపంబు విరసము బూని
విల్లు వెక్కుబెట్టిన విధమున నపుడు
అలై కోపుయెక్కి ఆర్భాటము లాయ

పట్టుకత్తి శేషువు పడగెత్తినట్లు
పడిగె మ్రోతలు మ్రోగ ఫణిజిహ్వవలెను
సిరిదేవి కొమరక్క చిన్నబోయిరంత
యరణ్యపు అగుమంచి యేడాక్షి వీరగంగ
గడగడ వణికినె కాంత సిరిదేవి
కొడుకు కాటమరాజును జూచి
గొబ్బున బలికె:
“కొడుకా! నలనన్న! వో కుం
దీపమనుడ!
కడువేగ దక్షిణాది కయ్యంబు గలుగు
పుడమిలో దక్షిణాది పోవద్దు కొడుక!
కజగిరి మలలకు కవులావులమేపు”

పోచయ్య కాటమరాజుతో పంతములాడుట

అంతట మరివొచ్చి ఆవులన్న బలికె:
“వితగా ముమ్మయ్య! వినుము
పోచయ్య!
ముమ్మయ్య ధేన్వల ముందుగా
బిలువు :

కమ్ముక కుంభాలకు కదిలెను ధేన్వలు
పురుష వరేణ్యుండు పోచయ్యను
పిలువమనిరి
కరిమర్థ పిలిచిన కదిలి రావాయ
తిరుమందుల ధేన్వలు దీకొని నిలిచె

రణముకు యేగుదామని రాకుండె

ధేన్వలు

ముమ్మయ్య ధేన్వలు ముందుగా వచ్చె
వేడుక పోచయ్య ధేన్వలు యేగవాయ
నవుడు

ఆడబిడ్డ కొమరుండు ఆడంగి

రేకులవాడు

అడిన మాటకు ఆడకట్టు గట్టె

“మామా కాటమరాజు ! మాట

వినవయ్య !

కూటికి మీధేన్వలు కుంబాల కాశించె
పోటుకని మా ధేన్వలు పోక నిలిచినవి
పతి వీరకంకణం పగతులమీద

భూతేశ వినవయ్య భూపతి నలనన్న !

అప్పుడు నా ధేన్వలు ఆవులన్న వినుమ

కుప్పలుగా బొడుచు గురుతు నామాట”

వీరగంగ తన భర్తయగు కాటమరాజును చూడబోవగా

బసవన్న అడ్డువచ్చుట

అప్పుడు అగుమంచితో ఆవులన్న

వీరగంగ

“సంతోషమున వినవమ్మ సఖియ

వకమాట

నెలమితో వకమాట వినవమ్మ

మీయన్న నీలవద్దుండు

కళలు చక్కనివాడు కాంతి

చంద్రుండు

సురరాజు బోగము సొంపైనవాడు

హరిమూర్తి కీర్తితో అమరినవాడు

చూపు చక్కని రాజును చూతును

అక్కన్న!”

చూతునని అడ్డతెర సుదతి తానెత్తి

అడు చూట బోయిన ఆడ

హరమూర్తి

బసవన్న తటకున అడ్డము తా వచ్చి

నిలచె

వచ్చిన బసవన్నను బామాక్షి చూచి

“అసమాన ఘనుడ! వో అవుతార

మూర్తి!

అడ్డముగ నిలుచుంటి అక్క

వీరగంగకు”

యేతట్టు చూచినా యెడము లేకుండ

అడ్డముగ నిలుచున్న దొడ్డ దుఃఖాన

చెడ్డకోపముతో గంగ శపియింపసాగె:

“అయ్యయ్యో బసవన్న

అక్కమందు నేను

యెన్నో వరాలకు విడు జూతుననుచు

కన్నుల పండుగాగా నమ్మియుంటి

హసమాన ఘనుడు నీవు అత్య
గట్టుకొంటివి
దోషము అంటిని తొలగవే బసువన్న
పతులకు సతులకు యెడబాపినవారికి
అత్యంత పాపమని అనుకోంగ
యెరుగవః
సత్యమంతుడవు బసువన్నఃచాటు
దియ్యవయ్యః

సతి పతులనుచు బ్రహ్మ వ్రాశగాక
కండ్లచూపు లేవాయ గవిరీశః యెన్నటికి
యెన్నివిధముల వేడిన యిట్లట్లు కదలక
యున్నంత యాగంగ యోగి కోపమున్
కన్నుల వుడుకము కవగొని కురియంగ
చిన్నబోయి గంగ శిరసెత్తి చూచి
దీకొని బసువన్నను తిట్టంగ సాగెః

వీరగంగ బసువన్నను శపించుట

“పాకశాసనుడని భక్తితో కొలిచితిమి
పాపపు బసువన్న పారేట నిన్ను
కోపాన గోరకుల కుమ్ముదురు నిన్ను
పతులకు సతుల కెడ బాపిన దోషము
తుపాకి వేట్ల చాత నీమేతు తునియలై
పోను
కొప్పుకొండ నున్న కోరలపులి నిన్ను
తప్పక పట్టేని తథ్యమీ మాటః”
అని యిట్లు దూరి తాను అలమట
పడెను
ఆవులన్న రాఘవునితో అప్పుడి
ట్టనియెః
“దోయని బసువన్నను తోలినవారు

యవ్వరు రాఘవా యెరిగింపు”మనిన
ఆమాటకు రాఘవుండాడెను మాట
“మాయక్క వీరగంగ” యని
పలికె నాయుడు
“సమర నిశ్శంకుడ! చక్కని మరిడిః
అలివె మాటలు కాబోలు అంబులై తాకె
సంతతముగ పరమటి సముద్రాన
దోయని తోలిన దోషంబు బాయ
పరుమటి సముద్రాన పాయకనేను
బసువన్నపాదము భక్తితో గడిగి
దశకంతు మిత్రులు ధనకోట నిలచి
ధనకోట వస్తువలు తగువేగ దెత్తు
ధనకోట స్తానంబు తప్పకసేతు”

విందు కుడుపులు

అని రాఘవునికి చెప్పు ఆటు సమ
యాన

వణితెను కాంచి వల్లివులకు తిరుమం
దులకు

యనయంగ అన్నము పేర్పాటుగాను
పరుమాన్నము నెయ్యి బహుపిండి

వంటలు

కాయకూరలు మంచికలు నేతులును
కాటమరాజు కొపటిలందరికి

కోటి గోపాలుకులు కోటి యగ్నే
ఫలము

పల్లికొండ సరుస పట్టభద్రుడు నల
నన్న

కాటమరాజు సరుస కరియావులరాజు
కరియావులరాజు మనుని యా సరుస

అరిపీర భట్టావులరాజు అయితన్న
యిద్దరు

పల్లికొండ వలపట పద్మరాఘవుడు
అల్ల రాఘవుని సరుస అవుబాషి

యర్రయ్య

పొసగ ఆతని సరుస పుత్తిమరాజు
అతివేగ చట్టివారి యర్రయ్య సరుస

కోటి గోపాలుకులు గోపాలవరులు

నూటొక్క కొమాళ్ళు నూరు బంతులు
సాగి

అరిటాకు నై తెలు అందరికి వేసి
పరువడి జలుకలు పరుగ చిలికించి
పరుమాన్నము హేమపశ్చేహున దెచ్చి
పరపూర్తి రాజాన్నము బంతుల
వొడ్డించి

కజ్జాయము పిండివంటలు కడియపుటట్లు
అర్జప్రతాపంబు అరిటిపండ్లూను
వడపప్పు కూరలు పడియాల పులుసు
చాల రసాచక్కు చక్కెర తేనె

అచ్చ ఆవుల నెయ్యి అన్నుతము
మొదులు

యెచ్చుగా వొడ్డించ ఆనియేక రుచులు
అన్నము భోంచేసి అన్నదమ్ములును
పన్నీట చై గడిగి బాగాలు అంది
అన్నలు దమ్ములు అత్మవర్గంబు
వుండగా సిందేవి వొకమాట చెప్పె

కష్ట సుఖములను కలసి అనుభవించుడని నీరీదేవి

కొడుకులకు హితబోధ చేయుట

“వినవోయి కాటమా! వీరహంకార!

అన్నదమ్ముల కొమాళ్ళు ఆందరు

మీరు

అవులమందలో అరిటిపండు దొరికిన

దొనకొండ లోపల దొండపండు దొరికిన

తగ అన్నదమ్ములు సరిగాను

భోంచెయ్యుడి”

చెప్పిన తల్లికి చెయ్యెత్తి మొక్కి

అప్పుడు తల్లితో ఆడె నొకమాట
 “ఆడినమాట తప్పకు అమ్మ సిరిదేవి!
 నీవు జెప్పినట్లు నిజముగా మేము
 ఆలాగె భోంచేసేము అమ్మరో మేము
 మరువవొద్దు యీమాట మనసులో
 వుంచు

తప్పదు యీమాట తల్లి సిరిదేవి”
 అనిచెప్పి అమ్మకు అస్తముల్ మొగిచి
 వల్లికొండ కాటమరాజు పద్మరావు
 వుడు

వల్లిభన్న కరియావుల రాజు వరుస
 నైతన్న
 యర్రయ్య చట్టివారి యర్రయ్య
 ముమ్మయ్య

గుడారులోపల కొలువుదీర్చివుండిరి.
 కొమరక్క సిరిదేవి గోత్రాల
 పెద్దలు
 చక్కని గోపకాంతులు సఖియలు

కొలువుండిరి
 బంధుజన చింతామణి పట్టభద్రులు, దయా
 అందరు వొచ్చిరి ఆమ్మకొలుపునను
 పల్లికొండకు సాష్టాంగము చేరి సరస
 పశిరాజు

తల్లి కొహరునికి శిల్పముని శిలవిన్నె
 పాకనాటి దేశము సమమునెల్లి
 “కాట భూపాల! యో కాంతి

చంద్రాంశుః
 మగతన పిత్రమార్క! మాట విన్న
 నయ్యః
 పాకనాటికి బోసెల పశువులకు
 మేపులు గలిగిని

పాకనాడు బోయిన ఫలమేమి లేదు
 వెళాఖ మాసాసకు పరుషాలు గురిసిన
 ఆరునెలలదాక అద్దకి పొదిలిని
 పరువతం మలల పచ్చికనువు గలిగిని
 అయితన్న యేలు భూమి ఆవులన్న
 యేలుమ

అయితన్నను పంపునా ఆవులవెంట
 ధనముకొండ మేలుకీడు తగ ఆవుల
 మంద
 పాళ్ళుబంచుకొని పరగ భోంచెయ్యడి
 అయిదుగురు వక్కతల్లికి అన్నద

మ్మలుగారః
 అయిదుగురు కొమ్మార్గారః వో అన్న
 లారః
 యరగడ్డపాటి కురుక్షేత్రము వమ్మదు
 మనకు

యరగడ్డ చెరుకూరు యేగి మేపె మీ
 తండ్రి

ముక్కంటి పోలురాజు మునుపు
 పోట్లాడిరి
 ముక్కంటి పుత్రులు ముగ్గురు పున్నారు
 జనోధీరుండు గుండోధీరుండు

మనోధీరుండు
 మనోధీరుండనే మంగళాపతికి
 వారు పుత్రులు పేరు వరుస సిద్ధిరాజులు
 పూరియమ నీశ్వరం పుల్లలకు భూమి

యిచ్చిన పగ యీలు యర సిద్ధిరాజు
 పచ్చును కార్యంబు సలదయ కొమర !”
 “కార్యంబు నాకేల వో కన్నతల్లి !
 కార్యంబు విల్లు కపులావుల మేపును

వలసిన పుల్లరి వప్పించి వారికి
ఆవుల కడుపుల మేపుచు ఆమ్మ
సిరిదేవి”
“నామాట మీరితివి నాకన్న
కొమార :

ప్రేమ నే బెంచిన పిన్నల గారు
కాటమేశ్వరుడవు కావు కరకంతుడవు
గాని
కోటివేలు చేసు కొడుక నీ బుద్ధి
పట్టభద్రుని సంగడము పట్ట
భద్రుండు
పట్టిన పెగ్నె పంత మీదేర్చు
రఘుపతి నీవు లక్షమన్న
యర్రయ్య
ఖగపతి నీవు కాపాడు నీ తమ్ముని
చట్టివారి యర్రయ్య సకల
యాదవులు
కలిగిన సంగడము కట్టడ నీకు
ఆ లక్ష యాదవులు ఆదగిలె
కంపటము
యిలాపతి తిరుమందులు చల్లడ నీకు

ప్రేమ నే బెంచిన బీరన్న వున్నాడు
ఆ మాట చెప్పెద ఆత్మండు వుంచు
పవ్వ రాఘవుని విల్లు పట్టిన మంత్రము
కొడుమ సింహము బీరన్న కొంగవాలు
కత్తి
ముప్పిరి గొనె ఆయుధాలు మూడు
బోలు నడుమ
ముప్పిరి గొని శేషువు మోతల చాత
పట్టు గత్తి కాదు వణిరాజు కాని
పట్టభద్రుడు తమ్ముని పంపకు పరులకు
బాటపరువులకు కొంచెపు కార్యములకు
నాయుడు బీరన్న నమ్మిన బంటు
నిను మొయ్య కార్యము నే ధరించినాను
ఘనమైన యేసుగ గణామీదికి పంపు
పట్టభద్రుని తమ్ముని పదివేలకైస
పట్టభద్ర : దాచు పట్టుచీరె
ప్రజలు వలెను
దేవరాజు సగవారి యెదిలించు శేఖ
రహంతుల మొన మీద అంపురి
బీరన్నను”

సిరిదేవి కాటమరాజును దీవించుట

“అందరికి వీడ్య మిచ్చి ఆమ్మ
సిరిదేవి
కందువ దీవించవే వో కన్నతల్లి :
తల్లివి నీవు ధర్మదేవతవు

తల్లి ధీవెన ఆవరద తారాగ మై
యండు.”
“సురరాజు భోగము సురపతి బోలి
కగిరాజు గలిగిన ఘనకీర్తి గలిగి

పరమ పావశుడైన భగీరథుని సోలి	ముగురు మూర్తుల కరుణ ముద
పరగిన శ్రీరామభద్రుని పోలి	మొవ్వ గలుగు
కాళింగ మర్దించి కంసు రక్తినులు	అమ్మదీవెనలు ఆచంద్రతార్కామ
యిల వధియించిన బాల కృష్ణుని బోలి	య్యాని
ముగురు మూర్తుల కాదిమూలమై	కమ్ముక సాయమై కాపాడ వలెను"
యుండు	

యాదవకాంతలు తిరిగి ధనకొండకు వచ్చుట

తల్లికి పల్లికొండకు కాటమరాజు	అనువుగా యరణప్పకు అగుమందికి
దండంబు బెట్టె	చెప్పి
కల్లరి రిపురాజు ఘనుడు యద్రయ్య	కోడండ అందరిని గొబ్బున దీవించి
తల్లికి ఆత్తకు ధరణీశుకు విన్నవినె	నడలి పుత్రమరాజు నాచకూళ్ళ
వల్లవ కులపతి వైనాన నవుడు	నాయుడు
కరియావుల రాజును ఘనుడు	పట్టభద్రునికి దండ ప్రణామంబు చేసి
భట్టావుల రాజును	పుత్రమరాజు ఆ సత్యవ్రతుండు
కరుణతో నలనన్న కమిగిట జేర్చె	పుత్రమాంగన పాప వున్నదని చెప్పె
అయితన్నకు మమ్మన్నకు ఆవులన్న	పల్లికొండ షుందర పద్మిణీకాంతలు
యపుడు	నడిచిరి
వయినాన విడియములు వారికి ఇచ్చె	పల్లవ కాంతలు వచ్చిరి ధనముకొండకు
మేనత్తకు దండమెట్ట మెలత దీనినె	

కాటమరాజు పాతనాటికి పంచునమగుట

*విష సంవత్సర వెలయ కాల్త	పొసగ కాటమరాజు పొదిలెను నిలచె
పసమించు శుక్ల పంచమినాడు	నమ్మగల కంపటము నాలక్ష
సయమైన గుడార్థు నంది దెక్కెలు	గోపాల్కులు
ముసి దాటి గోకుళము మునగపాట	నిమ్మలాదుని సేవించి నిలచి ప్రార్థించి
నిలిచె	"కైలాస గిరివాస! ఘన తపోద్ధార!

యేనుగ చర్మంబు యిల పచ్చదంబు
 ఘనము గావించిన కల్యాణమూర్తి
 బెబ్బలి చర్మంబు పెంపొంద సికు
 అబ్బరముగ దోపతి అతివేగ చేసి
 నిబ్బరమైనట్టి నీలకంఠుడ''
 సద్భక్తితో వేడి జగపతిరాజు
 "చంద్రశేఖరుండ! జడల శేఖరుండ!
 పొందగ ననుబోవు పుణ్యచరిత్ర!"
 ప్రణవించి వేడియు ప్రార్థన చేసి
 ఘనముగ సేవించి కానుకలిచ్చి

సంసిదావులజనపతి సకలయాదవులు
 మరచి రాఘవుండు మంజులవులును
 మద్రపూడి నూకలా బను
 మాధవుడు సేవించి
 అడంకిపల్లె చేరి ఆప్రొద్దు ని చి
 అడంకిపల్లె కొండల ఆస్తుల చేపి
 యెద్దుల యర్రయ్య యదువంశ ఘోషలు
 ప్రొద్దున కదిలించె బొమ్మిరెడ్డి పల్లెను
 కనిగిరి తిప్పల కవులావులు నిలచి
 కొన్నిధేన్వలు కోపలేట నిలచె

బసవన్నను పులి పట్టుట

కోరలపులి అప్పుడు గోవుల నడుమ
 అప్పుడు బసవన్నను హాగ్రుడై
 చూచె
 కోపమున కాం.....
 చెలుస్తడో బసవన్నను చూచి లపురి
 చూచె
 నీలకంఠుడు బసవన్న నెఃకోప
 మూన
 కాలడువ్వి పులివి చూచి ఖణ్ణిరున
 రంకెల్లెచె
 రాహు సూర్యునిమీద రంగడిల్లిట్టు

సాహసంబున బసవన్నను సాగల
 పులి ఒడ్డై
 కరి మకరంబులు కనిసి పోలికట్టు
 కల శ్రీహరివేడి గురి వేడిగట్టు
 రాక్షా రాఘవుని బాడి రమ్యుని బాడి :
 "జున్నె నుండు అరికట్ట లేదు
 సాగిగ బసవన్న సరిగంకె వైచె
 పోటు రంకెలకు భూమి బోగెకాలు
 సూగ
 కోపలేట భూకగ కౌతలు ఆచ్చు"

పర్యురాఘవుడు పులిలో నిరాశువుడై పోరి పథించుట

యేనుగ కదిలి వచ్చె యెంకి
 గాఘవుడు

పులయను బసవన్న పోరాటము చూచి
 కాలాగ్ని రుద్రుడై ఘనరాజు మరిచి:

“వింట వేస్తినైన వీరశూరులు
మెచ్చును
కథానిని వేస్తినైన కాటమగజు
మెచ్చడు”
మెండుగా కేతువ చంద్రుని మింగిన
రీతి

రెండు చాలువలు బట్టి రేఖమొయ్య
కుండ

రొమ్మున కాలువెసి రోకట
గుమ్మినట్లు

చెనికి నెత్తురుగ్రమ్మి చీరె కాలువలు.
పద్మనాయుని వెరుక బసువచ్చు
వొచ్చె

పద్యరామపురాణం పరాక్రమశాలి
నిష్పత్తినించి బసురన్న నేలించి
అంతటను

కోవున నార్పిరి గోపాల వరులు
మద్ది హనుయెక్కిన పెద్ద కోతులును
వొడ్డికతో చెట్లు వరుసతో దిగెను
రాఘవుండు రాడాయ రాజు తా వొచ్చి
రాఘవున్న తావుకు యమున
వొచ్చి

పులియు రాసువుండు పొచనీడన
వుండంగ

‘‘పులిని చంపితివి రాఘవు! భుజిశక్తి
మెరసి

కరి మకరంబులు కదిసి పోదంగ
కరి లాజును నిడిపించిన ముతవె
రామున!

పశువుల సడుమను పులి బనుసన్ను
చిట్టెను
విశదంబుగా బట్టి విడిపించితిని''

కాటమరాజు పాలేటి వద్ద నిలుచుట

కంగ విడియనిచ్చి కంపటిలు తాప శ్రీశ్రీశ్రీ శ్రీరాములూ నీవే కలవు.
అంగముగ పాలేట ఆవునిన్ని నిలిచె

గంగ - కాటమరాజు తరకవాదము (‘గంగ తర్కము’ లేక ‘పాలేటి కథ’)

పాలేటి ఒడ్డున కాటమరాజు ఆలమంద నిలుచుట

శ్రీ రాజాధిరాజు రాజు కాటమరాజు	అలవలసాడి రేవున వారి అందలాలు
దక్షిణాదికి ఆవుల తల్లించుకోని	దగ్గర
బలువైన సంపదలు పాలేటి నిలచె	మూడువేల తేగలు ఆవులు
ఆరు నూరు గుత్తికవ్వము	ముద్దుమోము లేగలు
యాదవులు కొండరు	ముస్తీదులై పిచ్చి మందవాటి రేవున
తరమునాటి గోకులము వచ్చి	ముచ్చాపులు ¹ దిగి
తాళ్ళూరు మిట్టల దగ్గర	మర్ల వారి ఆవులు పెట్టపెట్టి
బొల్లావు యెద్దులు భోగావతి సర్రలు	ముదలుగాలు
వచ్చి	లింగాల కొండకు యెరుగుగా
బొమ్మిరెడ్డిపల్లి మిట్టల వారి	కలచేయి యెద్దులు
బోదావులు దగ్గర	మారుట రుద్దుట మీరస, వంద
ఒలతారు గుడార్లు జగజంపు	గోసంగులు
గొడగులు	చెలువుడు చెన్నయ్య తోటలు మించి
చల్ల వారు యేగురు సాహస ఫనులు	మంగొలపెటి రేవున పని మొదలు
సకలాంబర భూషిత సంపన్నులై	దగ్గర
వచ్చి	గొల్లలు దింపటియి గొడగులు
చాకిరేల మిట్ట వారి సలుగుటావులు	పకిగెలు, గొనుచుచిచ్చి
దగ్గర	కోటవాటి రేవున వారి కౌట్టడిలు దగ్గర
కొమరొప్ప రణభేరి గోకులము	మిగిలిన సర్రావులు మీరిన యెద్దులు
గొబ్బిన వచ్చి	తిరుమందులవారి దేనుసలు దివ్యదృష్టి
కోపులేటిరేవున ఒనువన్న గొబ్బిన	ఎరిగి
నిలచె	యేరుదాట నివ్వదని గంగయెద్దులు
ఆరువేల గోవాలకులు అందెలు	తలపోసెను
యెద్దులు	

1. ‘ముచ్చటాపులు’ అని పాఠాంతరము

అండ్ర కొండ మేరగా ప వారి
ఆవులు సుజెను
పద్మనాయుడు ఆవులన్న భరతుడు
యర్రయ్యి

గంగను పరామరిశింతామని అని
పలికి రందరును:

గంగ కాటమరాజును అడ్డగించుట

ధర ప్రసిద్ధుడు కాటమరాజు
దక్షిణాది భూములకు
కొలువుకు పోనివ్వనని గంగ
కోపంబుతోను
యేటి సొల్పున ముస్తీదులు యెత్తిన
గుడార్డు
ఆవులు యెద్దులు యాదవులనందరిని
పాలేట ఆవులను పరుగులు
పారింతునని
గంగ తా పయనమై గ్రక్కున వచ్చి
సురులు మెచ్చిన పక్షిణిపుట్టు
చిలుకల రవికె (దొడిగి)
వీరసేన కొప్పు వీవున జడలు
ఆడుచు రాగాను అందె పాదమున
చెంపల వీరగంధము చెవుల
బవిరెలును
కమ్మలు కుంచెనలు కంఠమున తీగె
సరస గుత్తిపూసలు గురుగింజ
దండలు
తీర్చిన భూషణములు తిలకంబు
నొసట
హస్తమున పక్షిణి కంకణము
అమిరిన సొమ్ములు

ఆయుధములు చేతుల అమరంగబట్టి
పాలేరు కోపులేరు పచ్చగడ్డలు నెరమోసి
యెగవుబికె వుదకము యెద్దులకు
దాటరాదాయ
కాలవలకు యగదట్టి కవులావులకు
దాటరాదాయ
పాలేరు వుతకము కొండలకు
యెగబారెను
పన్నెండు రేవుల శక్తుల గంగ
పదిలముగ నుంచి
భాగీరథి గుంటికి ప్రార్థించి వచ్చి
కూర్మంబు భేదిల్ల గంగ గుంటిపై కెక్కి
భూతలు వేసెను వోంకారములు చేసెను
ఆవులు బెదిరెను అట్టిట్టు చెదిరె
భాగీరథి పలుకులకు బలువైన శక్తులు
బలవంతముగా బట్టిరి పాలేటివెంటను
పేరుగల భూతములు పెద్ద బొబ్బలు
పెట్టుచు
తలలు విరబోసుక ఆవుల తరమంగ
సాగెను
యేకజడల గంగ యేటినడుమున నుండి
ఆవుల కదలకుండా అరికట్టెనంత

నిర్బంధముచేసెను గంగ నిలిపెను
మందలను

సీరజనేత్రితో రాజు నిలచి తా బలికెను

కాటమరాజు గంగకు ఘర్తీపెట్టననుట

“వాలాయముగ వుత్తరాదిన
వరుషములు లేక
ఆవుల మేపులకొరకు అంగణరో;

మేము పరువులు పొకనాట పశువులకు
పచ్చికనవు పాకనాట పశువులకు

కద్దనుచు

చేకొని గోరీలు చెప్పిరి మాతోను

అమాట మీదగాను ఆవులు మేమున్ను

గడి దాటిపోగాను కాటిపాప పఠెను

కన్నులు ద్రప్పేవు గంతులు వేసేవు

అటవారి ఫడునువలె ఆడేవు సారితె

కొండ సెలలె కాని గొప్పనదులు

గావు

యీపాటి నదులకు పిచారము రాదు

లరూడిగా నా యంపులు వక్క

జంగని దాటిని

సలుగుచెడ్డలకు జంగాలకు చాదు

చౌకశించి చాటును

పయ్యావులు వురిమి నిను బాటలుగా

దొడ్కేని

పాతేరు నీ కింత పరుగు లేమిటికి ?

తెలచుక ఆవుల మందర తెరచాటు

ప్రెతిమె పఠను

పరువులు బారంగ నిన్ను పరాసురి

శింపపఠెను

మందలు మురిపూడి తర్లి చాటిట

కొలరికము మేరగాను గోరులు

టగెను

పారంగ నిన్ను మేను పరాసురిశించ

చ స్తిమి

రద్దకామున గీపేను రవణి మాతోను

చెప్పవ మాకును తెలిసి పుడి

యప్పరి బాటవు నీవు యేమిటికి

పుట్టి పు ?

యప్పరి నిన్ను గొలచిరి యెరిగింపు

మాతోను

రేపటి మిజిలీకి తర్లపఠె మేము

మిన్నేరు చాయను తర్లపే కడకు

అంకు తిరిగితివెన అంగణరో నీకు

కిందితు భుక్తి పెట్టననెను కాటమరాజు

గంగ తనకు మ్రొక్కి పూజించుమనుట

కాటమరాజు కొలపించే గంగ

కపకవ నప్ప

అరూడిగా కదసి ఆడె నొక మాట

“యేమోయి నలనన్న ! యెరుగవు
నా మహిమ

ఆవులు యెద్దులు యాదవులు నీవు
పాకనాటి దేశముకు పాలెడు దాటి
గడచి పొయ్యేనని వున్నావ కాటమ
రాజు ?

యదుకులాధీశ్వర ! యేటి కే బుద్ధి ?
నాతోటి మచ్చరము న్యాయమా నీకు ?
గొంటుతనము బొయ్యేది గొరగాదు
నీకు

ఘట్టిగా పూజించవోయి కవులావుల
వెంటను

కాపాడుక వచ్చేను ఘడి దాటనిచ్చేను
భుక్తి పెట్టక పొయ్యేద నంటివి

భూనాథ ! నిన్ను
కొండలకు వురికింతు గోపాలకుల నెల్ల
దూడల ఆవుల తూలాడ చేతును

చేపట్టి పూజించవోయి చెలగి పాలేట
అర్థించి దక్షిణాదికి నీ యావుల

యెంటను
పాయక వచ్చేను పశుపతి రాజు !
భాగీరథి మాటలకు పశుపతి రాజు
కినిసి యా గంగతో కేరుచు పలికె

“పలు గొంటు మాటలు ప్రగ్యలాడేవు
కలకంఠిరో భుక్తి కావలసిన
దానవైతే

ఆరవెల్లి కుంభాలకు అరుదెంచు వేగ
నీవంటి శక్తులకు నిఖిలంబులోను
పప్పును కూరలు పాయసాన్నములు
కుప్పలెప్పులుగా బెట్టి వచ్చినాము
కోమలిరో ! పోవె

అగ్గడ వేతెంచి ఆరగించవలెగాక
కోపలేటను నిలచి కొలవమంటేను
సారెకు భుక్తి పెట్టను శక్తిరో పోవె”

గంగ కాటమరాజును దక్షిణాదికి పోనివ్వననుట

పెద్ద భూపతి సుతుని జూచి గంగ
పెళపెళ నార్చి

అదిశక్తి కదసి అప్పుడిట్లనియె :

“యదువంశము రాజు ! యెమ్మె నీ
కేల ?

చేరి పూజించవోయి చెలగి పాలేట
సద్గుణ శాయక పోతివైన సరసుడ
నలనన్న

ఆపద పుట్టించు నీ ఆవులకు నెల్ల

కరుగదు నీ మనసు కాటమరాజు :

కొనరక నీ ఆవుల నేను కోపలేట ముంతు
సంగతిగా నాతోటి చలము నీకు వద్దు
బుద్ధిమంతుడవైతే పూజించు నన్ను
అడగ వలసిన వస్తువులు నా చేత

అడిగి పుచ్చుకోవలెగాక
కంటు చేసుకుంటివైన కాటమరాజు
సరసముగ దక్షిణాదికి తర్లి పోవచ్చు”

కాటమరాజు గంగను తిరిగి పొమ్మనుట

బల్లిదుడు కాటమరాజు గంగతో	ప్రిష్టింప తరము గాదు దిగ్గజముల
పరగ సిట్టనియె :	వంటివారు
“కత్తి బట్టుక చేత కనకహుంబు	పద్మనాయుడు యర్రయ్య బలిమి
బిత్తరి పోవె నీ బింకాలు మాని	గలవారు
పుల్లయెద్దు మట్టెయెద్దు పురహరుడు	వామాక్షిరో యెరుగవా వారిని గెలువ
బసవన్న	ధీమసమున యంతటి ధీరులున్నారు:
కల్లరి కోడెలు గంగమైలావులు	అరుపరుతి యాదపువులు అంబుధి
కలకంఠిరో కానవు గర్వించినావు	మంద
దేవతులు నామందకు జడదారయెద్దులు	బాల పాగము సిరూపు పడుచవు
కుర్రలు నర్రలు గుజ్జారి తరువులు	నీవు
వాసిగల కన్నెకలు వారి నర్రావులు	పోగునూళ్ళమా! పోగుల దుండి :
వీరన్న వరమున బిరుదు గోసంగులు	పసపూత చెంప, పల్లజడలు
అరిదాసుడు చెన్నయ్య అచ్యుతుని	దూలంగ
బంటు	జగదము నీకు చెల్లదు జరగవే చుళ్ళి”

గంగ ఆలమందపై సేనలు చల్లగా ఆవులు అల్ల కల్లోలమగుట

బాషించి కాటమరాజును పాలేరు	అరిమున గట్టుచు “ధ్యయెల్లి చూడె”
దాటకుండ	మంచనడుచును నిలిచి మరియు
నేర్పుతో వచ్చి గంగరేవుల అరికట్టి	నిట్టనియె
పచ్చని వీర సేన పరువులపై జల్లె	‘నా మహిమి గంటివా నలనన్న నీవు?
గడ్డించి యెద్దుల గడిదాట దరిమెను	యే రీతి నున్నవో యెప్పులావులును :
అర్పాటములకు మందలు హల్ల	ఆ రీతి నిన్ను జాట్టేరి అనుమానము
కల్లోలమాయెను	గాదు
కుదరక ఆవులు గుంపులు గూడెను	గొప్ప కొంచె మెరుగవు గోకులాధీశ!

కారపు మాటలు కల్లలాడేవు
అబద్ధ మాడేది అదియెంత మాత్రము
నిబద్ధిగా పూజించవోయి నీకు నిష్ఠ

జూపేను'

అసుర సంహారిని జూచి రాజు
అశ్శున నవ్వి
భానులేజుమూర్తితో పలికె నొకమాట
"యెరుకవారి పడుచవో"

యలనాగ నీవు :

బుట్ట నెత్తిన బెట్టుక బూటకము
జూపేవు
ఆర్పాటము శాయకు మందలో
ఆవులు ద్రొక్కేని

కత్తియుశిపించేవు కన్నులు ద్రిప్పేవు
కరకంతుడు నా మందలో ఘనుడు
బసవన్న
ప్రత్యక్షమై వున్నాడు పదరక నాతోను
యేజీవెంటను పరువులు యేటికి నీకు?
సాటిగా నాతోటి చలము నీకు వద్దు
బట్టావులు ద్రొక్కని భాగీరథి
పోవమ్మ⁴

కుందనపు బొమ్మవలె కులకేవు సారెకు
పాలేట నిలచి నీవు బాదశింఛేవు
సెలగోల సింహాలు చేపట్టరు నిన్ను
భూమండలిలో పోవె భుక్తి నీకు
పెట్టను"

గంగ తన మహిమలు చెప్పుట

భూనాథు మాటలకు గంగ భోరున
పలికె

"వినవోయి కాటరాజు! వివరంబుగాను
సందడని పొయ్యేటి శక్తినిగాను
చెన్ను మీరగ పూజలు నీచేత
చేయించుకొందు

వాడ కాట్లాటలు వద్దోయి నాతోను
భింకాలు మిక్కిలి నీ బిగువు లెల్ల గంటి
బసువన్న సాటిగా పలికితివి నాతోను
ఆ మాట యెరుగుదును ఆవులన్న నేను
మరుగుదెల్పి చెప్పేది మాటహని గాదు
గుట్టన వుండవోయి గుణవిశాలుండ!

మూడు లోకములు నేను ముక్కంటి
నేను

వనయంత్రములు⁵ నేను వాక్కున నేను
జప సంధ్యలును నేను జగములు నేను
తీర్థనిధులు నేను దిశలెల్ల నేను
అకాశమందు నేను అమరులు నేను
యిన్ని రూపులు తనవి యీశ్వరుడు
యెరుగును
అవుతారాల కన్న యెచ్చు యాదవ
రాజ :

కోరి పూజలు చాయవోయి
కొనసాగనిత్తును"

4. 'పారిపో వేగ' పాతాంతరము

5. 'వననీత్రము'

కాటమరాజు ఆడశక్తికి మొక్కననుట

గంగాడు మాటలకు కల్యాణమహిపతి
 నిలచి యా శక్తితో నిమ్మకాన బలికె
 “మాయమారి మాటలేల మగువరో
 నీకు ?
 మునుపటి వార్తలు మూలమైన
 మాటలు
 అడిగి నాతోను అంగనరో నీవు
 వల్లవుల వారి చేతి పూజలు పప్పినా
 నంటివి
 సంతోషమాయను సఖియరో మాకు
 మళ్ళవే దొనకొండకు మందనెక్కి నీవు
 పల్లెకొండ పెద్దలు పట్నాన పున్నారీ
 నందుల సిగిదేవి నాతి అగునంటి
 పొందుగా పూజలు పొందునంటి
 కొలిచేరు మొక్కేరు గొర్రెల గోసేరు
 ఆడశక్తి పూజలు అరచునంటి
 అందుకోపలెగాకి ఆడవారి చేత
 అవుల మాంద పూజలు అరచవు నీకు
 యాదవులు కోపించేరు ఆవులు
 దొర్లేని
 తియ్య బెల్లి మాటలు తిరిగి పోవచ్చు
 అక్కజముగా నీకు హస్తములెత్తి
 మొక్కచు”
 రాజు మొక్కనన్నప్పడు మొల్ల
 సుగంధి

తినురుచు కాటమరాజుతో గంగ
 తిరుగ నిట్లనియె
 “నాకేటికి మొక్కవు నరనాథ నీవు?
 మొక్కితే బ్రతికేవు మోసములేదు
 యల్లప్పడు బస్వన్నకు యాల
 మొక్కుచున్నావు?
 బస్వన్న యవ్వరు? పశువులెల్ల
 యవ్వరు?
 కంట చుట్టు యవరు? కరకంచు
 శిరసంను యవరు?
 యీ ఒగమెల్ల యవరు?
 జనలెల్ల యవరు?
 పూరి శిశు యవరు? భూదేవి చిగ్గరు?
 వుదగ్గ ముచ్చు సున్ను?
 పుడవ మెల్ల యవరు?
 అచూడమందు యవరు?
 అన్నగో యవరు?
 పాల సముద్ర మెదెవరు?
 అరగి పాదమందు యవరు?
 సలపు తెల్పు సున్ను?
 అరయందు యవరు?
 యే బాట జూచినా యెడల సందులేదు
 వుడదలనాని పుక్కిట వుండు నేనెపుడు
 కుడి కుజమందురి చూసుకోరాజు!
 కూర్మము మోసియున్నాను

యెడమ భాగమందు⁷ చూసుకోరాజ :

యేకమైయున్నాను

ముందు పారజూదుకో రాజ :

మూడు లోకములు నేను

యెనక మళ్ళి చూడు రాజ :

యేకమై వున్నాను

యే బాట వున్నాది :

యే సందు వున్నాది :

యెవ్వరికి మ్రొక్కిన యెరుగవు గాక
అన్ని రూపుల వుందును

హరిహరుల వద్దను

సాధకపు మాటలు⁸ చల్లని గుణాన

ఆవులన్న పూజించవోయి

అడుగు తర్లనిత్తును”

చలపట్టి గంగతో రాజు సయ్యంప పలికె

“నాతోన యెదిరేవు గంగె లసేవు

బిరమున వచ్చేవు పేరెములు బారేవు

పడిరేవు వదిరేవు పాతర లాడేవు

మెదిలేవు కదిలేవు మెడలు ద్రిప్పేవు

వూగేవు వూడేవు వురిమేవు గంగ

అక్కడిక్కడ జూచేవు దవడ

లాడించేవు

తక్కివు చొక్కివు తలజడలు

ద్రిప్పేవు

సారెకు వేపేవు చలపట్టి వచ్చేవు

మీరేవు కేరేవు మిన్నంటి వచ్చేవు

చేరేవు మీరేవు చెల్లెక్క బొయ్యేవు

పొంచేవు మించేవు పొమ్మన్న బోక

తరువులను తరిమేవు తప్పక చూచేవు

దేవరకైతే యీ బుద్ధి దేశాన లేదు

లఘువున వచ్చేవు లంచమడిగేవు

యెరిస్తేవో జడిస్తేవో యెళ్ళు నామంద

దొమ్మరిదాని పలె దొరకొని ధరమీద

పాడేవు ఆడేవు పల్లటి లేసేవు

పల్లదా లాడేవు పండ్లు గొరికేవు

యేగిరాలాడేవు యెడ్లు ద్రొక్కేని

యెన్నో బోప్పెములు బోయినా

నీ కేమి కద్దమ్మ ?

కోరి పూజలు శాయను గోసులము

వెళ్ళుమ!”

గంగ కాటమరాజుకు ఆర్ల పెంట రణమును జ్ఞప్తిచేయుట

కాంతమునితో⁹ గంగ కదసి

వాదించెను

“ఆవులన్న నా తోటి హంకార

మేల నీకు :

మరిస్తేవో తొల్లిటి మాటపట్టు నీవు :

నీవు యెరుగుదువో యెరుగవో

యెరిగింతు నీకు

7. ‘భుజమందు’ పాఠ 8. ‘సాధకములు మాని’ పాఠ,

9. ‘కాంత సుహారి’ పాఠ

కల్యాణమందున కడుచిన్న
 బాలుడవై యుండి
 యెదక వొ స్తివి రణము
 యేదేండ్లనాడె
 కల్లి నడుమ గంగరేగుల బయట
 ఆర్ద్రపెంట రణమందు
 ఆల్లిమాని వద్దను
 సాహసుడు మీ తండ్రి
 సమిసి యుడగాను
 కానక మీ తండ్రిని ఆ కల్లిమధ్యమున
 రెయ్యిన్ని పగలుగా మీ తండ్రిని
 రెణమందు వెదకి
 నెలవులు గానక వృక్షమునీడను
 గూర్చుండి
 పలుపరిపుచు నీవు దేవతుల
 ప్రార్థన శాయంగ
 ఆ గగన మధ్యమున నుండి కల్లికి
 దిగి వస్తినీ
 నిలిస్తినీ నీ యెదుట నీవేమంటివి రాజు : కాపాడుక వచ్చేను కలకాల మందు”

మరి స్తివో : యీహాట సేమసనున
 లేదో :
 పెద్దరాజును జూపమంటివి పెట్టే
 నంటివి భుక్తి
 కల్లలాడితివి రాజు! యేపాటి గణుతి
 కెక్కేవు?
 నాటిమాటలు నాటికి చెల్లెనో నీనాలుక
 పొడుగాయెనో
 చెడ్డతనము పచ్చీని శంకింపకున్నావు
 ఆపాటి వాడ పయిలే చూడవరాజు !
 యేది నీ మహిమ యెద్దులను తర్లించు
 నాయాగ్న చాతను న రాపులెల్ల
 మేల నీళ్ళు లేక మెదవిరచి యున్నవి
 కోడెలు అర్ధపంచి పూరి కొరకంగ లేవు
 లేగలు పాలులేక పోయి తమను
 తర్లలేక యున్నవి వాటి తల్లుల దగ్గరకు
 మేను వాడి పశువులకు మెట్లు మిడుసెను
 వడ్డ పూజించవోయి వల్లవుల రాజు!
 కాపాడుక వచ్చేను కలకాల మందు”

యరగడ్డపాటి పోట్లాటలో గంగకు తృప్తి కలిగింతునని
 కాటమరాజునుట

మదన వల్లభుడు ¹⁰ గంగతో మరియొ
 నిట్లనియె
 “మంచిమాటలాడితివి మగువరో నీవు
 ఆర్ద్రపెంట రణాన నేను అన్న
 మాటలును

తప్పుడునటె నేను తరుణి యిటు
 వినుము :
 యేటిమీద ఆరునెలల నాటికి యరగడ్డ
 పాటను
 శత్రువుల నెల్లను చెరిగి చెండాడి

భూతశంఖున నీవంటి భూతాల కెల్ల
యిక యెనకటి ముచ్చటలు యేల
చెప్పెదవు?
వల్లమ్మ గొలిచె నంటివి వస్తువలు
యిస్తానంటివి
యలమంచి తావంటివి యెరుగుదురు
పెద్దలంటివి
పూని యీమాట నీబుద్ధిలో నుంచు
ఆ రీతి పంపాద్రి అయ్యలనాడు
దేశము విడచి యీ దేవతాభక్తిని
ఆరుదెంచ దలచిరి అయిదుగురు
నాడు
పంపాద్రిలో పాళ్ళు పంచేటి కొరకు
దివాణములో వస్తువలు దివ్య
భూషణములు
మంద నడుమను వుంచిరి మంచి
వస్తువలెల్ల
దొడ్లనడుమ పల్లికొండ దొరసిసట్లు
గాను
అనుదు వాకిళ్ళుదీసి ఆవుల పంచిరి
అందరికి అన్నిపాళ్లు సరిపోవగాను
ఆదిక మయిన పాలు వొకటి ఆవుల
మంద నడుమను

ఆవులు యేనూరు అర్థమొక కొంత
బంగారు జలపోత పషిణి పూజల పెద్దె
మందనడుమ నుంచేను మరి యవ్వరికి
పొత్తులు పోక
అందుక విచారించుక ఆయిదుగురు
రాజులు
ఆడబిడ్డను బిలచి అళ్ళెము యిచ్చి నారు
కొమరక్కతావచ్చి గొబ్బున నిలచి
అన్ని వస్తువలు విడచి మాయత
కొమరక్క
ధనముపెద్దె యెత్తుక దాచుకొన్నాది
కొలిచేను కొమరక్క గోరతి నెలను
ఆడబిడ్డకు అల్లెమిచ్చినామని అతివెరో
మేము
తిరిగి ఆశించరాదు దివ్య పురుషులు
మెచ్చరు
కోరిమా పెద్దలు కొమరక్కకు
యిచ్చినామనిరి
యలనాగ మాతోను చెప్పి వున్నారు
పూజలు యే తావున పుచ్చుకున్నావు
ఆ తావుకే పోయి ఆరగించవలె గాక
నీళ్ళ నడుమ నిలచి నీరజనేత్రి !
గొప్ప మాటలాడకే కొలువను నిన్ను”

గంగ కాటమరాజుకు అంబరీషుని సాటువ చెప్పుట

వల్లవర రాజుతో గంగ వయ్యన
బలికె
“పోయి కాటమరాజు : వనది
గాంభీర్య !

మూలకె మాటాడితివి ముమ్మాటికి నన్ను
వినిపింతు యీమాట వృత్తాంత మెల్ల
తిరమందులు కొలిచేరు తిరిగి
పొమ్మంటివి

కొమరక్కకు అశ్శమిచ్చినామని

కొలువ నంటివి నాతోను

యే రీతి కొలువక యెట్లు పొయ్యేవు?

ఆ నందు నీకు తెలపేను ఆవులన్న!

వినుమ

ఆవులు జగత్తుండు లేక ఆమృతము

లేక

కొండ బెళము నందు గోవులు

వున్ననాడు

ఆ నాటికి హరిహరులు ప్రార్థించి

అనతిచ్చిరి నాకు

ఆవలకు కర్తలు యాదవులు

మునుపు

వారిచాత పూజలు పలికినట్లుగాను

యిచ్చేనుని నమ్మించిరి యిలమీద

దేవతలు

అంభోజి బెళమున అనేక యేండ్లు

వుంటిని కాపంబు వూర్జితమాయ

కాపంబు చెల్లెను జగతికి దిగివస్తిన

ఆవులకు దిక్కుగలిగె అంబరీషులు¹¹

పుట్టిరి

కామధేనువులు లేక కలియుగ మందు

జగతి నడువదని దేవతలు

తలపోసిరి

హరియ రాజులు ముగ్గురు¹²

అరుదెంచి బెళముకు

అచ్చోటన నిలచి అంబరీషుని¹³

బిలచిరి

ఆవులకు రాజుగమ్మని ఆభయస్త

మిచ్చిరి

మునులతో బలిరీరి ముగ్గురు దేవతలు

తమ నిజరూపులు మందలో నిర్బేద

మనిరి

దేవతలు మందలో పుట్టిరి జగపతి

గంపింప

శిముడు బసువన్న శ్రీహరి బొల్లావు

కమలజగర్భుడు పుల్లెద్దు కన్నెకలు

తరువులు

గంగమైలాపులు మంతలరూపు

సురులు దేవతలు యెద్దులు సుందరీ

మణులు

దేవతలు యెద్దులు దేవేంద్ర

మొదలుగాను

యారీతి బుట్టించిరి యాశ్చర్యులు నాడు

భాగీరథమ్మను ప్రార్థించి నన్ను,

తెరువు యిచ్చిన బెళానకు దేన్వల

కళ వచ్చెను

పాషాణమై వున్న ఆవులకు ప్రాణాలు

వచ్చెను

అప్పుడు సంతోషించి అంబరీషుని

బిలిచి¹⁴

అప్పుడు నా చేతికి అప్పగించిరి నాడు

11. 'అంబుధులు' పాతాంతరము

12. 'హరి హరాదులు ముగ్గురు'

13. 'అంబురుడు' పాతాంతరము

14. 'అంబురుని బిలిచి'

గంగ నా మారని కరకంతుడు
చెప్పెను
ఋషికి రాచపట్నము రుద్రుండు
గట్టెను
అడ్డబొట్టు యీబూద ఆరుడు ¹⁵
ధరియించెను.

తిరుమణికాపు జేసి శ్రీవిష్ణు గోత్రాన
స్తీరమండులని పేరు పెట్టిరి వేగ
పశుపతి సింహాసనానకు ప్రదాన

పట్టణాశు గాను
విజయాంభోజునికి గట్టెను విష్ణు
దేవుండు
అతని వంశమువారు హరి
దాసులైరి

పీర ఆంభోజుడు శివపూజకు
భక్తుడాయెను
తైవులు వల్లవులు, చెన్నుని దాసులు
స్తీరమండులు ¹⁶

హరి కట్టడి చేసిరి హరి హరాద. ౫
గాడు
వల్లమ్మ కోడండ్లు వణితె లైదగురికి
బొత్తుబోకయుండంగ ఏలతి
తా. ౨౨డు

వల్లమ్మ కొమార్తె కక్కతె కనుక
ముద్దు కూతురి చాత వక్క ¹⁷
బెట్టించెను

నీలకంఠుడివి నీపు నిజవాణి తాను

యిందుకు బేదము లేదు యిసవోయి
రాజ !
నరనాథ ! భుక్తి పెట్టవోయి రాకు
ఘనుడివి గాను ¹⁸
పరుగుని నవ్వొచ్చి రాజు పల్లవ
నేత్రితో

పల్లవనేత్రితో పలికె నొక మాట :
"గాయక మేటికే గంగరో నీకు ?
వురుములు వురిమేవు వుదకము

బుట్టించేవు
రాగతనమున వచ్చేవు రాతిపై నెక్కి-
రాతిపై నెక్కివు రంకెలు వేసేవు
ఆర్చేవు కూర్చేవు ఆవులు ద్రోక్కిని ¹⁷
నీ మహిమ జూపితివి నీరజనేత్ర !
నా మహిమ జూడుమా నరరావులెల్ల
కోపాన వున్నవి కోడెలు సహగాను
యర్రయ్య సెలపు చీక యెద్దులు
నన్ను

యేసునక వున్నాని యెళ్ళు నాముందు
సాధువని పున్నాని అరుపులు నీవు
వూరికే పాటెడి పుదక మెల్లాను
అడుగుగా ద్రోక్కిని అది యెంత
మాత్రము

పెల్లరికి పాలేరు పెద వొద్రుగాను
వరశము కురిసెను వాగులు యేరు
లాయ

నీ వచనసుస వుంచకే గంగరో! నీవు

15. హరుడు

16. 'తిరమంతులు' పారభేదము

17. 'బెదిరేని' పారభేదము

కామధేనువులు త్రొక్కిని గంగరో :

చూడు

వాడుగో యర్రయ్య వచ్చేని చూడు

వీరుగో గోపాలుకులు యిటు

చూడవమ్మ

పంతము నీకు చెల్లదు పాలేరు విడచి

తొలగవే కడకు త్రొక్కిని

యెద్దులు¹⁸

ఆవులు యేటికి అరుదెంచెనైన

నీళ్ళనడుమ మెదలకుండా నిన్ను

మట్టు బెట్టేసి

పదరకు వెళ్ళవురుకు పాలేరు దాటి”

నలనన్న మాటలకు నవ్వెను గంగ :

“ఆడితివి మంచిమాట ఆవులన్న

వినుమ

యవ్వరు కొలిచిరి యెరిగించు మంటివి

చెప్పేను యీ మాట జననాథ

యినుమ¹⁹

తొల్లి నీపెద్దలు దొడ్డగా నన్ను

తుమ్మపూడి యలమంచి త్రొక్కినిగా

పుంశంగ

ఆవుల వల్లమ్మ కొలిచెను యాదవ

కొంత

బంగి వారదేవ పూజలు చెల్లిన వెనుక

పల్లమ్మ కీదండ్రు పలు తైముగురు

నీలిమ్మ, పెద్దమ్మ, సరిగల కాంగలు

యర్రూర, సులూర, సుండు సిరిదేవి

పట్టి పూజలు గొంటిని పంపాచిల్లగా

మందు కొలిచిన వారికి మువ్వెప్పు

నేను

అమితమైన పస్తువులు గుస్తెనీ అడిగి

సిట్టుగాను

పడువుల మేపులకు చాలేరు దాటి

పరిణాన బోవుచున్నావు పొరనాటి

దేశమునకు

సరనాథ పూజించుచోను నాకన్న

మనుతవు

కోడెల, అమ్మనాకి కొనసాగి రావు

పుల్లరికి వాసైలె పట్టి నలవు

పంబడి²⁰ వచ్చేను యేరు దాట సిచ్చేను

కోదండరాని రాక్షసం కోట్ల

పరియంతము

సరనాథ : కూడబెట్టె మ నమ్మ

నామాట

గంగ కాటమరాజును వసుదేవుని సాయుధ చెప్పుట

యవ్వరి బాలవని యాల అడిగిలివి : పిరుగవా నా గురతు యేమోయిరాజు :

18. ‘త్రొక్కిని ఎద్దులు తొలగవే కడకు’ అనిన గణాంగము లేదు.

19. వినుమ

20. ‘పంబడి’ అన్నచో యతిభంగము లేదు

ఘండు నందుని యింట ముద్దుల
పట్టినై
వుండంగ యెరుగవా వుర్వీశ నన్ను?
అందుకు ఆనమాలు చెప్పేను
యాదవరాజు

వక కార్యము కొరకు వసర జన్మించి
వుంటిని రేపల్లెలో వుర్వి గంపింప
మామను చంపుట కొరకు
మాయవేషమున చచ్చి

పుట్టవా మధురలో వుండరీ
కాంతుండవై
అతని మహిమకు వెరచి అంత

పరాక్రమము లేక
పారిపోయి వచ్చిన వారి ప్రేక్ష
లేపాటి ?

మామకు వెరచిన చూట నీమనసున
లేదో?

యెరగినందుకు యాల
యడుకులాధీశ :

పల్లనాలు పలికేవు పాలేటి వాడున
తల్లివండ్రుని వొప్పుగించి తల్లితివి
పట్నంబు²¹

ధరలోను రేపల్లెలో దాగేనని వొస్తవి
యేరులు వుప్పొంగె యగవుచ్చి
యమున

ఆశాశము మ్రోసెను అవని ఘూర్ణిల్లె

సురులు వెంగందిరి చుక్కలరాజు
జడిసెను
అంధాకార మాయెను అశ్రీశ నాడు
ఎనుదేవుడు వెరగంది వాక్కున
నన్ను

యేమని ప్రార్థించింద యెరుగవా
రాజు?
కన్నులు తెరువని బాలుని కడతేర్చు
మనెను ²²

ఆనాటికి వసుదేవుడు అనేక విధముల
తలచి మ్రొక్కినా నాకు ధరణీశ :
తనకు

యెమ్మెగా నీవు నాతో యెదిరించినావు
అనాడు మ్రొక్కినందుకు యాదవ
రాజు:

విలసితయిగ తెరువు యిస్తిని నాడు
న్యాయముగ క్రిష్ణమ్మును నా మరుగున
దాస్తిని

ప్రాణాలు రక్షించుకుంటివి
పగవారిని గెలిస్తవి

అందున నాగురుతు యరగరు
యాదవులు మీరు

యదు వంశమును నేను అనేక వేల
యేండ్లు

కాపాడుక వస్తిని కడతేరిస్తిని నేను
పిల్లలువలు యెంతని బింకమాదేవు

21. 'పురిటిల్లు' పాతాంతరము

22, రక్షించుమనెను (చరితేర్పు)

కాల్వలే నమలుగా జేతు గం, నాపేరు
రానిపోని మాటలకు రమ్మ కెక్కేపు
భూనాథ! పూడించవోయి నీకు

బుద్ధులెదు?”

కరకంతు రాణితో రాజు గ్రమ్మన
బలికె.

“అడ వేల్పువు సీకింత ఆసురతన
మేలః

లేని మాటలు పుట్టించేపు నెళవులు
యెతికేవు

కోపంబు చేసేపు కోడలు తరిమేపు
కేకలు వేసేపు గడ్డించ వచ్చేపు

గుంటిమీద యెక్కేపు గుడ్లెత్తజేసేపు
చేతులు జాచేపు చేం వొచ్చేపు

కలకల నవ్వేపు కల్లలాడేపు

బిరిబిరి వచ్చేపు బిగుపు చూపేపు
వాడులు చేసేపు పంపి పోసెప్పు
వాగులె బో పున్నాపు పదిగి నీపు
పేపు పెంగేపు పెన్నెలాడేపు
జులేపు బొందేపు జగద మాగేపు
సారెసారెకు తిరిగేపు నలవద్ద నచ్చేపు

షరుగులు వెలిపేపు షడ్డు లెక్కేపు
కొందె చేతలేగాని కోమలిరో నీకు
స్థిర బుద్ధి తెచ్చాయ దేవుడు కావు
యీసారి²⁸ నీకు జూడు విధముల్ల నిన్ను
ఖండిండు యీ దేవుల చాత నిన్ను

బదులకుండాడు

అలిచడ యిప్పుడు నా అవును

ముంద పిదప

పో. ము. సీకింత పొన్నే బాడు!”

గంగ ఆవులను గంగోలు పరమరు

అచ్చటి నిలచి గంగ ఆ రాజును
జూడంగ

కోపించి అదలించి కోపాన వరచి
పురిమిర ఆవుల పురికించి తలమె
కొమ్మలు వంతుక ధేన్వలు కొట్టు
మెట్టాడెను

మెరుపులు బుద్ధెను మేమనులు
గ్రమ్మెను

ప్రళయ వాయువులు విసిరి పద్మెను
నర్జములు

పాచిను ములెల్ల పశువులకు మోపాను
పోదీర్తి పాచిని బార్లి పారసాగెను

వనివల ములె, నీ గులు సిందెను
కన్నరెల్లి వాడెద కాపుగలు ములెచెను
గంటి మీద పుడ ము కొండల

పొతుగున

పొలుపార వెల్లి బుద్ధి పొర్లి పారసాగెను
ఆపు లగను గానక ఆరపంగసాగెను
శంఖున మందంబ చల్లచెదరమాను
మందలు ముందెను మట్టలెక్కి పూచెను

కోడెలు చీదరగొట్టి కొమ్మలు సంచెలు
చిల్లరై పోయెను పశువులు చెట్లెక్కి-

పురికెలు

మందలు వుద్ధరించెను మందిలావులు
అరిమెను

యీతలాయెను ధేన్దలకు నిడు వెల్లి
విరిసెను

అరినిక్కులాయెను యెద్దులకు ఆకాశం
పురిమెను

మోరలెత్తి చూచి మొద్దుపారి నిలిచెను
నలసన్న యెదుట నధిక కోపమున
అపరూపమున గంగ అప్పుడిట్లసేయె
“యేమోయి రాజ ! నీమంద చూడు

యెట్లు చూడు

అక్షరగను చూచి అరవంగ లేక

తప్పల నీళ్ళపై నేలెలుచున్నవి
అక్షర పాటెట నీ ఆవులకు బుట్టెను

రగదా నీ మనుసు కాటమరాజు :

సూరి ఎనుకూడు యదమెల్ల

నిన్ను

అక్షర యెప్పుల యాదవుల మిమ్ము
మనుసు పాటెట చుమ్ముటికి నేను
మూటమూటాడకు మాధవ నడవ్వు.
గొట్టిన ఖాజిచవోయి రాజ !

కోసన వస్తువులు యిచ్చేను”

సోపవంశమున రాజు సోద్యంబు

గాను

ఆరూఢిగా నిలచి అప్పుడిట్లనియె :

“భద్రాణి ! వినమ్మ పాలేడ నీవు
గట్టిగా పూజలు కావలసినదాన వైతేను
బుద్ధిమంతునితో మ పోరు సేకేల ?

శ్రీపిష్టు బొల్లావు దగ్గజులు లెద్దులు
హరిహరాదులు మంద అలివిగాదు నీకు

గిరి కూతురు పెండ్లి గినిసి యాడిన
చట్టు

బసవవాహనుడు వాడుబో బసవ

న్నను చూడు

రుషులు తపస్సులు రుద్ర గణాదులు
పురహర ప్రముఖులు భూపతి మందన
సలుగుచెడ్డలై జన్మించె సంగతిగా

సప్పుడు

అష్టదీక్షాశులు కావలి యాదవుల

మందకు

దిమ్మరి ! గలమారి ! దిష్టించి చూడు
యక్కడ నీలవేణివో

యెమ్మెకడైవో కాని

సోలేవు పేరేవు సొమ్ములు దూలంగ
గాంభీర్యము నీకు లేదు గద్దించ వచ్చేవు
గుట్టున పోసమ్మ కొలవను నిన్ను !”
యెద్దులు పాలేటికి యెతెంచి రాగాను
గంబితో దొనకొండ గంగమ్మ యపుడు
మొగధీరుని కాటమరాజును

మోసపుట్టు ననుచు

రాజుయెదనికి శక్తుల రమ్మని పిలిచెను
పంపులు పుట్టెను పాలేటి వెంట :

గంగ శక్తి దేవతలను రప్పించుట

“అంగనరో రావమ్మ ఆరవెల్ల గంగ! మలచమ్మ! పోచమ్మ! మహా
మందలావుల పురికించు మర్రిపూడి మ్మాయి! మీరు

దనుక మంగోలుపాడికి ఆవుల మళ్ళించ
చక్కని పేగుచుక్క! సఖిని రమ్మ :

రావమ్మ : కొల్లాపురి రావ కౌపలటి గంగ :
సలుగుటావుల పురికించు సాకిరేల కోడెలు ఆవుల పురికించు గోవాలకుల

గంగ : నెల్లి
కోరిన పరములు కొంగు బొరమై కామాక్షి రావమ్మ రావేటి గంగ:

కోడెలావుల పురికించు కొవరేటి యెద్దుల తల్లి పోచుడ యేటికి
గంగ : తరుసుడి”

పరుగున రావమ్మ బట్టవల్లె గంగ : లసి తమ్మని పోతురాజును దాయంగ
పయ్యావుల పోకుండ పదిలముగి టుది

పుష్ప కర్కలకు తోడ్కొని అరుగించి పిలవెను
నాకు తోడు రావమ్మ సంద్యాల “కోడిపుంజుల తోటి పోలాసుకాశ :

యల్లమ్మ! మెకపోతుల తోటి పోలాటరాడ :
నడియేటికి పురికించు నరావుల నెల్లి గంగలకు తమ్మడ! గావు పోతున్న :

మూపురమ్మ : మారెమ్మ : మూకాళి పొంగుదారి యెద్దులకు పోచుడ నిలుపు”
దేవి : అంచరికి సెలపెచ్చి గంగ

కిమ్మక రారమ్మ : ఆవుల గడి అర్బాటము చేసెను
దాటకుండ కూడిరి శక్తులు గుంపులు గుంపులుగ

ముద్దుచెల్లెల రావ ముత్యాలదేవి : పేరెములు వారును ఆవులముందర
స్తీరమందులవారి ధేనువులు తిరిగి వేట్లాడని సాగిరి

పోకుండ అర్బటములు చేసి గంగ గుంటిపై
చిన్నారి పొన్నారి చిట్టే గంగ! కెక్కెను

రాజు ఆవుల పురికించు రావతర్కము టక్కులు చీకట్లు గప్పి దిగ్గములు
చరకు వణికిెను

శూంబు జళిపించ సురులు	గోపాలములు యుడిసిరి కొల్లాయ మంద
యరగందిరి ²⁵	ఆవుల యెద్దుల యాదవుల జూచి
పోలేక యెద్దులన్ని పోటురంకెలు	పక్కన నవ్వెను భాగీగధి గంగ
వేసెను	అక్కజముగ గంగ ఆరుభటులు చూసి
నాలుకలు చాచుకొని నద్రావులెల్ల	కాటమరాజు
కడుపులుబ్బి పడెను కళదప్పి యంత	మంద గోపాలకుల జూచి మరివేగ బలికె:

కాటమరాజు శక్తులను ధిక్కరించి ఆలమందను ఏరుదాటించుట

“జడదారు మండలి! జట్టి బోయిన	యర్రయ్య! చట్టివారి యరణ్ణ ! మీరు
గోపన్న! ²⁶	పెద్దిబోయిన రామన్న ! చల్లవారి
పరువునబోయి శక్తుల పట్టికెండి	యర్రయ్య
మీరు!	నలుగుటావుల తోలుడి సాక్షి తప్పకుండ
ముత్యబోయిన పాపన్న! ముంగర	తప్పక ఆగుండు తలకైలు చేయుడు
రంగయ్య!	పట్టిగ కడలచేసి పంపుల తోలుడి”
ఆవుల తరుమకుండ అరికట్టడా	అని యిట్లు సెలవిచ్చి యాదవుల బాపె
మీరు!	పొందుగా ప్రార్థించిరి బొల్లావు
శంకుదార మల్లయ్య! చెవుల	బసవన్నను
నారయ్య :	ఆవేశ అవతారమూర్తులై
జడలు తూలాదేబి శక్తులబట్టి	అకలంకముగ వచ్చి
కాసుగుల గట్టండి గట్టిగా మీరు!	ఆవులన్న ముందర మరివేగ నిలచి
కొండగొడుగు ఎంగట! గోవుదార	బసవన్న రంకె వేసె పశువులెల్ల లేవ
లక్షమయ్య!	బొల్లావును చుట్టుకొని ధేర్వులు
ముందల ఆవుల తోలుడి ముస్తీదులై	పోడెములు త్రొక్కుచు
మీరు	నలుగు చెద్దులకు కళవచ్చి చొకళించి
యరణ్ణ యెద్దుల యేర దాటతోలుడి	దాచెను

25, పెరగందిరి

26. “జడదారు గోపన్న జట్టిబోయిన మండలి” పాఠాంతరము

కోడెలు తరువులు గోవాశవర్గము
యెరుదాటిస యెద్దులు యేకరించు
రామును
ఆపల రవమాళి ఆకాశము గప్పెను

ఘూర్జితైను భూదేవీ తొండల పట్టు
తెత్తెను
లింగకొండ పేరులు నిలచి చూచేరు

గంగ మట్టిపెయ్యెను గుంటి క్రింద దామట

నురులు వెరగండిరి చొక్కెను గంగ
మళ్ళవాయను పశువులు గంగకు మరి
పశుము గాదాను

తిరుగ వక బుద్ధి తెంసెను
త్రిపుర సంహారికి

అల నిలవేణికి లసురసంహారికి
పరుగులు బారింగ గంగకు
పైచెమటలు పుట్టెను

యెద్దులు రవమాళి యేకజడల గంగను
పట్టెను నిండార కావురి రీతి
రాల్చుచు సుప్పలు రాతిపై దుంకి
ఆపల నడుచు మట్టిపెయ్యెను

అరుంధతి రీతి
హేదులుచు పోగాను గంగ పోటెమున
తొరకడు
నీళ్ళనడుమ లంకించుకొని నీల పేను

గుంటకొండ
తరువును గుంటకింద దాని వేగంబు
దాచుచి వచ్చుటిల్లంగ తొండవనాదె
పంకజరాధుడు చాచుచురాజు పాలేరు
దాచెను

కోడెలు యెద్దులు గోవాశవర్గము
సర్వతాన గోరుకము వచ్చి
లింగకొండపట్ట నిలచెను

లింగం గోమతి మునువైన యెద్దులు
మాంకొండ మెరగాను మరి

పండులు దగెను
నీలకెరుడు బసవచ్చి లింగముపై
పెద్దులు

గోమతికొండ యెక్కి పోను
రంకెలు పసెను
గంగలను చుట్టు గంగ
మైతాపులు

శిలలు చూచి యెద్దులు తిరిగి
మనోమధు
బాలు వాలున అరచెను పశువులు
దేగి పట్టును

సన్తా ఎన్నయ్యి సకలభోగమున వచ్చి
సాగల తొండపాటి మేరగా వారి
సంపదలు దగెను
పాటిటికి దక్షణము భాగంబు నందు
పాటిటికి దక్షణము భాగంబు నందు

కొండకు తూర్పున భాగంబు నందు	కొలుపు దీప్తి వుండంగ గోవాళ
యేపెం చెలికెలో యెల్ల గుడార్లు	క్షణము
యెల్ల గుడార్లు యెత్తించె హేమాద్రి	పెద్దమంద కంపటిలు పేరు గు
రాజు	యాదవులు
హస్తమానము అయ్యెను ఆవుల	క్షేమంబు కాటమరాజుతో చెప్పవచ్చి
మందలు నిలచెను	నారు
గోపాలచంద్రుండు కొలువుగుడారు	
తోను	

కాటమరాజు మట్టిపెయ్యను వెదకించుట

“రఘురామ చంద్రుండ! రాజు	గోపాలకుల పిలిచి గొబ్బిన పలికెను
కాటమరాజు:	“యే జాడన వున్నదో యేగంబె మీరు
మట్టిపెయ్యను వెదకితిమి మన	జాడలు కట్టడి తరువును వెదుకుడి”
మందలో లేదు	అని చెప్పి ఆ రాజు హఠాత్పర్యమున
పాలేరు వెదకితిమి మన పశువుల	భావింప ధనుముకొండ పల్లజడల గంగ
మంద చూస్తమి	ఆవును గుంటికింద అమరంగ నుంచి
అపరూపమై వున్నది ఆవుల	గుండెక్కి ఆ గంగ గుణ్ణాన, ధుమికి
మందలోను”	వాలవాలా యని వాలలాడి వచ్చెను
నరనాథుతో చెప్పి నవ్వె ఆ రాజు	గుంటికింద తరువును కూర్మితో నిలిపి
గంగమహిమ దెలిసి ఘనుడు	వాలాయముగ బుజ్జగించి వచ్చెను గంగ
కాటమరాజు	నిజరూపు గైకొని నీరజనేత్ర పలికెను:

గంగ కాటమరాజుకు మల్లికాదేవి సాటువ చెప్పుట

“మల్లికాదేవి తొల్లి మహాభక్తురాలు	మగువ నీ మందను మాయధేనువై
నీవు చంద్రగుప్త పర్వతముడు	పుట్టెను
సెలగి జేలిన నాడు 28	

అరవై వేళిండ్లు పూజించి 29
శంభునికి అమరత³⁰ మార
గించెను

పాలారగించి శిముడు పర్వతనుల
యందు

కైలాసము యిచ్చెను కపిలాపు
వరములు

ముందల కలియుగమందు
కామధేన్వరో³¹ నీవు

యదువంశమున వొలురాజు
యెలమితో బట్టును

వలు రాజు కులసతి వారణాసి కన్నె
వారణాసి కన్నెకు వరము లిచ్చి

పున్నాపు
ఆమె గర్భమునందు ఆవుల వాలు

రాజుకు
పోలురాజు పుట్టెను

కామధేనువులై కరకింతుని కృపకు
ఆవుల మందలో పుట్టెను యాదవుడై

ఆవును

అసతి సాయముగాను అందరు అవుడు
మందలో పున్నాము మాయవేషమున
నీలకంఠుడు బసవస్సు లింగముడ

యెద్దులు
ప్రమథగణాదులు పశువుల మందలోను

సలుగు బెద్దులై జన్మించె సంగతిగా
నవుడు

గారి నతులు ఆపల వరుసతో పుట్టిరి
యేకాంగులు కోడెను తన రూపు

గంగమైలాపులు
యెద్దుల యీ రీతి బుట్టించెను

యీశ్వరుడు నాడు
పూజ చేసి పోతివైన ధూనాథ నీడు

మంచిది
నన్ను కొలవక పోతివైన గోకుళము

రాజును
పెన్ను యీ సందున పెట్టింతు" ననుచు

ఆ రూపు సున్నించి ఆవురూపు నాల్కి³¹
భరువును గుంటికింద తగ నొప్పు గించి

ప్రళయరూపమూర్తి పుండె పాతట నలల

పోలురాజు గంగను ప్రాప్తించుట

ఆరాత్రి³² పోలురాజు అమృత
భోగిలింగము

ఆవులన్నతో గంగ ఆలిగి వుండ
గాను

లింగాకొండ పుండి నిజలింగమూర్తి
తల్లి వొచ్చి జొన్నవిని నన్ను తిన³³

నిలది

29. 'పూజించి'

30. అమృత

31. 'చేసి'

32. 'ఆవుల'

33. నన్నితని

ప్రార్థనజేసెను పోలురాజు	కోరి పూజలు గొండివి గోకుళము
భాగీరథి గంగను:	వెంటను
“శరణె భయంకరి! శరణె శంకరి!	కాటమరాజు కొలువడని కపటంబు
శరణె పరంజ్యోతి! శరణె భవాని	వుంచకు
శరణె గవిరీశ్వరి! శరణె జటాజూటి!	బాలలు యెరుగరు నిన్ను పట్టి
శరణె జొన్నవి గంగ! శరణె	పూజలు శాయసు
పల్లవపాణి:	తరమునాటి వేల్పువు దయ
శరణె పల్లవపాణి! శరణె పరం	వుంచవమ్మ
జ్యోతి:	మందలు అరికట్టకు నీ మనసున
ఆవుల మందలు నీవమ్మ! అటుక	వుంచకు
నీకేటికి:	కార్యము ముందల వున్నది గంగరో:
ప్రాణమే నీసొమ్ము భక్తి	యెరుగవా:
వుంచవమ్మ :	తరుణి గంగవు ధలామేశకు
కోపంబు శాయకు గోపాల్కులమీద	యాదవుల రాజును
అమ్మా! నీ బాలలు యాదవులు మీ	తెప్పించేను మీసేవకుల రక్షించ
వారము	వమ్మ !”
యదువంశమున నీవు అనేకవేల	
వేండ్లు ³⁴	

గంగను కొలువుమని పోలురాజు కాటమరాజుకు కలలో చెప్పుట

అని యిట్లు గంగను అటు	తనయుడు కాటమరాజు తగు
శాంతపరచి	వేడ్కతోను
మరి వెనుక పోలురాజు మందలోకి	నిర్మలాన గుఢారులో నిద్రించగాను
వచ్చి	మారుట శంభునివలె రాజు
శ్రీ మహాదేవుండు శివలింగమూర్తి	మలియంపు చెప్పెను

ముందర బసవన్న లింగముద్ర
యెద్దులు
గోపాలుకులు కదలిరి గొడుగుల
నీడన
పద్మనాయుడు ఆవులన్న భరుతుడు
యర్రయ్య
బీరన్న చన్నయ్య బిరుదు
గోసంగులు
చట్టిచారి యర్రయ్య సాహస
ఘనులు
గంగను వేడను కదిలి రందరును
ముందల గెణభేరి ముక్కమ్మి
కుంతలము
నరగలు వీరణాలు
నాగసౌరములును
బూరగలు కొమ్ములు భూమి
గంపింప
ఆరూఢిగా మోగ యాదవులు
కదిలిరి
నరనాథు కదిలెను నడిచె డమామీలు
పాళేటికి ఆవులన్న భాగీరథిని వేడెను
ఆనందభరితుడై ఆరుదెంచె నచ్చటికి
వోలురాజు మన వంశ మని వొనర
సంభ్రము జూచి
మాంబుగ ముద్దెపెయ్యెను దాచి
గుంటికింద
భావింప ధనుకొండ పల్లజడల గంగ
వాలాయుషిగ గుండెక్కి యెదురుగా
సపుడు

గాంభీర్యముగ గంగ కనక పుట్టము
గట్టెను
గుత్తముగ దొడిగెను కుసమ పువ్వల
రవికె
మగటమున కిరీటము మంచి భూష
ణాలు
అమరంగ ధరియించి హస్తమున
బట్టెను
ముంజాత కంకణము మురువైన
చక్రము
వక చాత శంఖు వనగంగ బట్టి
ఆయుధము వకచాత అంబు వకచాత
శూలము వక చాత సురటి వక చాత
కత్తి వక చాత గద వక చాత
వినపకోల వక చాత వీచె వక చాత
ఆసుర పునికెల పేర్లు ఆమరిన
సింగాణి
పషిణి అంబులు పట్టె నొక చాత
గదా ఆయుధము గంగకు
కనకశూలంబు
ఆరూఢిగా బట్టెను అభిలోక మాత
అమరగా గుంటిపై ఆనంద మాడుచు
వుండెను యాదవులు రాగ వున్నంత
మెరసి
చక్కన మొకమున సన్నపు
సిరినపువ్వు
పషిడి పుత్తడిబొమ్మ పగడపు కొమ్మ
లింగాలకొండకు యెదురుగా
నిలచెను గంగ

చల్లని వేళను సరుసుడు సలనన్న
బాగిరితి సరసను పశువతి నిలచెను
కంపటిలను ౩౦ బిలచి గ్రుచ్చున

బలికెను:

“హస్తమానముగాక తలికె
యాదవులార మీరు
పొంగట్ల పొంగించుడి పొందుగా
మీరు”

అని చెప్పి ఆవులన్న ఆదిశక్తి
గంగకు

సంపూర్తిగా పూజలు సకల
యాదవులు
చేకొని యెదిరించిన జాన్నవికి
యిప్పుడు

పాలతో గుంటిపై జలకంపు లార్చి

సిక్కులకి యొత్తి నిడుచు వొన్నెల
చీర గట్టిరి

వాలుజడల గంగకు కంఠమాల
సొమ్ములు

పురువుల ధరియించిరి పురువైన
సొమ్ములు

మల్లెలు విరజాజులు మంచి గేదంగులు
పువ్వుల దండలు భుజికిర్రులు

ధరియించిరి
ఆభరణములు ధరియించి ఆవులన్న

నిలచెను:
ఆరగింపులు గంగకు అర్పించివేగ

సాంబాణి ధూపములు సాలుగ
వేయించిరి

కాటమరాజు పద్మనాయుడు గంగను ప్రార్థించుట

నిండు వేడుకతోను నీరజ నేత్రి
పద్మనాయుడు ఆవులన్న సద్భక్తితో
నిలచి

ఆరూఢిగా ప్రార్థించిరి ఆదిశక్తి
గంగను

“హర హర శాంతవిః ఆదిలక్ష్మి
గంగః

త్రిపుర పురములు నీవు దిగ్గజ
ములు నీవు

మాల్యవంతములు నీవు మహాపర్వత
ములు నీవు

ప్రళయ వాయువులు నీవు
పరంజోతివి నీవు

పరంజోతివి నీవు పరమేశ్వరివి
నీవు

మూడు కన్నులవాని సతివట ముజ్జగ
ములు నీవట

జంట కంటను నీవట 40 సకలంబు
నీవట

మింట కంటను నీవట మిగుల
వేల్పువు నీవట
కల్పవృక్షము నీవట కామధీరువు
నీవట

సాగరములు నీవట సంజీవు నీవట
కాశీపురము నీవట ఖడ్గంబు నీవట
సురగణములు వేంచేయ సురకీర్తులు
మెచ్చ
మునుల ప్రార్థన నుండి మూడులోక
ముల నుండి

పాపసంహారివి పాలేటనుండి
పూజలు మా చాత పుచ్చుకోవలసి
దిట్టముగ మందలో నిష్ఠలు చూపితివి
హర హర శాంభవి: అవుల రక్షించు
మట్టె పెయ్యను మా కిచ్చి
మన్నించవే గంగ
ఆదృష్టపూజలు యిప్పటికి అమరెను
నీకు

యేక పూజలు ముందర యేనుగ
మేదడులు

పరిపూర్తిగా గంగ పెట్టింతు నీకు
తిమిరేటి రాజుల శిరస్సులు గొట్టి
దొరకొని నీకు తోరణాలు గట్టిస్తును
గురాల బారుల నరికి గుట్టలు

వేయిస్తును
అమితముగ గావించును ఆరగింపును
నీకు
ఆవుల పోలురాజు పగలు మాకు
అనుకూలమయితేను
నరపతి శిరస్సులు గొట్టి రాసుల
పోయిస్తును”

అని యిట్లు గంగను అతిశాంతపరచి
ఆవులన్ని పద్మనాయుడు అతిశాంత
పరచి
నిలచి ప్రార్థన శాయగాను నీరజనేత్రి
ఆవులన్నతో వీరగంగ అప్పు
డిట్టియె
సంతోషమున పొంగి అడె నొక మా

సంతోషమున పొంగి ఆడె నొక మాట:

కాటమరాజుకు గంగ పంచలింగాల వృత్తాంతమును
తెలుపుట

“పశుపతి నలవన్న; పావేట నన్ను
కొలువక మునిగి సలమున బోతిరి
మీరు ముందెరుగలేక

పూజలు అంటే సు భూ శోక మందు
రాజు: విసు కాటనురాజు: నన్నెరుగవు
గాక:

కర్తను పాలేట్టి కాచని మీరు
తావులు జేసుక తరాల్లము దు
తోకిస్తులై మీరు ఆయిదుగురు
చూరగడ్డపాటను

పూని తపస్సులై హంహారుల
మెప్పించి

నెలవుగా వుండంగ నేర్పుగ వచ్చి
చండప్రచండాలు శంకరులు వారు
చెరుకూరు యేలుచుండిరి జపతప
ముల చాత

వారిలో వారికి వైరంబు పుట్టె
మహా విద్ధము చేసి మడిసి
రచ్చటను

దివ్యఋషి దివాకరఋషి దీర్ఘఋషి
మహేశ్వరఋషి

మీరు భక్తులు గనుక శిష్యుడు
ప్రత్యక్షమై

వారితో పలికె నొకమాట యిటు
వినుడి

కైలాసము యిప్పుడు మీకు లేదు
యేదో తరమున యదువంశమున
పుట్టి

అందరు కర్తలై మీరు అంబరుమలై
పుట్టి

అత్మ సంతానము కలిగెనని సకల
భోగములతోను

కరకంఠ భక్తుడు కలిగియున్నాడు
శుభుడై నీమీద హరిష్ఠు లీలను

హరిష్ఠు లీలను ఆల్లుదున్నాడు
మితశ్వరులతో మురగడ్డ పాటను
హరుడు నమ్మించినందుకు అంకసరి
పుట్టిని

అంకసరి పుట్టిని హరి కృప పరిస
కలియుగమందున కామధేయపులు
కలిసి

అమోర యుద్ధము చేసి ఆవులతో
ప్రాణాలు

వొప్పగించకగాని అందరికి ముక్తి
లేదు

అని యిట్లు నమ్మించి హరిహరుల
నాడు

అదిగనుక పాలేట ఆరాటి పెద్దలు
శమకు మోక్షము లేదనిరి

శిష్యుని అడిగి పుచ్చుకొన్న అదిశక్తిని
నేను

పట్టి పూజలు గొందు పశుపతి నీచేత
యేష్యమెరిగి పుచ్చుకొందు

యెరుగవుగాక
కాటమరాజు! యీ స్త్రీముగాచిరి
నేను

పాలేడు ధనముకొండ యరగడ్డపాడు
అయిదుగురు పెద్దలు అందరిని నేను

తెచ్చివుంచి నేను వెలసి ముందెరిగి

ప్రాణాలు అయిదుగురు

పంపలింగాలకుగాను
పున్నార కాటమరాజు! పుర్విలో వెలసి

పలుకరు యిప్పుడు పశుపతి! వినుమ పల్లికొండను
 పాకనాటి దేశమున నివు పెరువులు ఆరుషించి మీరంత అన్నపమ్మలను
 మేపుక పల్లికొండ రాకగాని పలుకరు
 తిరిగి భూమెల్ల స్తిరపతులు⁴¹ లింగాలు
 సేవించి చండ్రవనండాలుగా శంకరుని
 మగిడి పాలేటను మందలావులు వంశమున
 నిలచినపుడు పుట్టినారు అమరలింగాలు
 దొనకొండ రాజులు దొరలు మునిమనుమలవారు

గంగ కాటమరాజుకు సెలవిచ్చుట

పగవారు దక్షిణాదిన పట్టణాలక ఆవుల మేపుక పోలురాజు పగలు
 వున్నారు సాధించి
 ఆ భూమిలోకి పోయి అరుదెంచి మీరు క్షేమాన రమ్మని" సెలవిచ్చెను గంగ

కాటమరాజు గంగకు చెయ్యెత్తి మ్రొక్కుట

అవులన్న పద్మ యింకి అదిలక్ష్మి అంగుని దేవించి అంతఃసర్వైపు
 గంగ అమంగ చూచివులు గంగకు
 పట్టనూ వీరశాసనైకృత గంధము అస్త్రమెత్తి మ్రొక్కిరి
 తొలి రాజులకు యిచ్చెను చెయ్యెత్తి అదిలక్ష్మి గంగకు బొజ్జలు చేయును
 మ్రొక్కిరి సుండియ మాండ్యాలందను
 వెయిన్నూరు కోట్లు కూడవులకు శ్రీ మంగళం...
 సేకబడల గంగ

కాటమరాజు దక్షణాది ఆపులమేపు

(‘ఆపుల మేపులు-దక్షణ కాండం’ లేక ‘జన్మివాడ రథ’)

కాటమరాజు తాను సాధించిన పగలను

బంధువర్గమునకు తెలుపుట

శ్రీరాము వంశమున సిరిసంపదలు

గలిగి

(వారి) మందలోపల గలరు మంచి

నజ్జనులు

ద్వారావతి మొగరాజు (తన) తమ్ములు

తాను

అర్చి భూముల నెల్ల ఆపులు మేపిరి

అయోద్య మొగరాజు అన్ని

దేశములు

గో(వు) గణములు మేత కొద

లేక : డ

ఆమెత జేయిండ్ (నాడు) యాదు

రాజు

తన గోకులములోనున్న తగిల

బంధువులు ()

పొందుగా బిలిపించి పొసగ

నిట్లనిరెను—

అసమాన దీరుడైన ఆపులన్నకు

మరది

ప్రభగల వేటకతో పద్మనాయని

బిలది

శశి భాస్కరుని వంటి చిన్నతమ్ముని

బిలది

యోమితో (రమ్మని) పెయ్యల

వైరయ్య బిలది

కరి (వీర) వైరులకు గొడుగు కరి

యోపుల రాజు

తనల్లదా రమ్మని పంపి బిలది

జూడ గుని బట్టి చట్టి చీరిన

అట్టి కీ పని నెలను ఆపులకు మరది

చట్టవా యుర్రయ్యకు () చగ్గ

రకు పిలది

బల్లిమని వేగరు బహు చిరము

పరులు

కల్లగా ని సర్వగదాపు కల్లగ

చల్లవా ని రాజు కల్లగ కల్లగ

దంబులు గల పుష్పి తలలు కండ్లించి

మీరిన మారాజు మేటి తమ్ముడనంగ

వీరినాముని అత్యంత ప్రేమతో

బిలది

మంద గోపాలకుని మరియు

మన్నించి

కంపచీరు పిలి(పి)ని కవుగిటికి	అచితంబు కవులాపులు
చేర్చి	పంచుకొని పాళ్లు
యాకర్ణ ముష్టులను వేట్కతో బిలచి	అచితంబుగ పుణులై అటు
పెద్దలను బిలిపించె (రాజు)	చెల్లినారు
పెద్దరికమూన	వారిని చంపిర వారిని (తా జెప్పెద)
మనవి చెప్ప దొరకొనెను మాధవుడు	వినుడి
ఆవులన్న	ముతాత పగవాణ్ణి మొత్తివేసితిని
'ముందు మన పెద్దలు మూడు	తమ తాత పగవాణ్ణి సంహరించితిని
లోకిములు	సింహాద్రి (రాజు) పగవాణ్ణి చీలి
కదనిల్పె వలురాజు గనుడు	వేసితిని
మన తాత	పెద్దిరాజు పగవాణ్ణి పెరికి వేసితిని
అతని కొమాళ్లు యెంచితే అతి బల	యరనూక (రాజు) పగవాణ్ణి
దేవులు	యేపణగించితిని
పంచమ యేదాంతులు బల్లిదు రేగురును	నలనూక (రాజు) పగవాణ్ణి నరకి
మించిన దేశాద్రిపతులు మెచ్చి	వేసితిని
కొనియాడి	

కాటమరాజు సిద్ధిరాజుపై పోలురాజుపగను

జీర్చుకొన గోరుట

పొలురాజు పగవచ్చె (తమ్ములార')	వారి సూములను వచ్చిచంపినట్లుగను
పోరాడు మనము	పుల్లగి ధను మొప్పి పెన్న లోపలను
వాడు (దగ్గరకు) వచ్చెను సిద్ధిరాజుల	కల్లల తరుండ (దేవగణంబులు)
వారికి మనకు	సొమ్ములున్నారు.
పొందులు చేసికొని పోరాడు మనము	యల్లశిశువులు మన కథలు
అమ్మ (సిరిదేవి) వజ్రగుం	ఎరిన్ని కెక్కవలెను
(సొక రాడు) ఆవుల మనము	పొని లోపల(మన) సత్యము వాటి
ఆగరులమై చ న్నిమి వారి ధూములకు	వుండవలెను

వాప్పు తప్పులె తెనుదే(గాని)
 వుచితము గాదు
 తగువు గెలిస్తేగాని ధర్మము గాదు
 పత్రాలు చించక (కాని) పుష్పము
 గాదు
 సిద్ధిరాజు మనము సత్కరము వుండె
 (వారికి) పెడబడ్డ (పుల్లరి) దసమెల్ల
 పప్పించవలెను
 వరహాలు వక రాశి వంచించక పోసి
 మాడలు వక రాశి మంచివర్తగాను
 యడగర్ల చేతను యెంచినవలెను
 సిద్ధిరాజును పిలిచి (మనము) చెయ్యి
 పుచ్చుకొని
 'మా(వద్ద) పుల్లరిధనము మీకు
 చెల్లిస్తామి
 నీరును త్రుట్టిన పూకెల్లను నీ మా
 కి స్తవ
 నీరున త్రుట్టిన వాడవు నీవు సోగాను
 నిన్ను నొనుక్కుండిమి నీభు మా
 సొమ్ము

'నన్ను నిరు చేయు నెడను మిచ్చోట'
 (కాని) పగవెల్ల పుష్పము
 (ముందు) బలము చేసా (కాని)
 అందా పుష్పి (కాని) అప్పుల చేసా
 (నెల్లారి రాకిమ) కిలములతో
 మెపర సు (మగ)
 కవులాపుల చాత
 పశువులా (వచ్చె) పచ్చేసని భూమి
 పారిపోవలెను
 యేదిమీద ఆరునెల్లు నీది చేసి
 భూమి (పచ్చినారు)
 యడ చేసిన వరతు యాదాని
 నెక్కను
 పడవేసి పోదాము (యీ భూమి)
 కిలలాపులు పుష్పి
 పరిగి మా భూమి చెయి సోగాను
 మెక్కయ్యించిన (కాని) పుష్పము
 వే వాచిని పచ్చికి

చందవులు నెల్లూరి భూములలో తమ పవులావులను మేలు

యగపెంచిరి కవులావులు పంపము నాగ పంపము పరగ
 యారాళముగనుది నున్నది
 నెల్లూరి పడమట గన్న పర పుయ్య యేళలి యలగర్ల వడగగుడిపాడు

మరిమాడు రేమాగు మరి మల్లెపాడు
యీమల భీమవరం యెలిముద్దపాడు
కోటి గుంపులపల్లి కోదేలపల్లి
రాశగుళ్ళపాడు రావుల కొల్లు
గంట కోటపాడు కంపమడుగుల

పాడు

పడమట వెలుగొండ పంచలింగాల

కొండ

కరివెద్దు యాకురవ కంభమ్మ

స్తనియ

ఆదూరు పండ్రేల అన్నిటోయనిపల్లి
(మీరగను)

యగవిడిచిరి కవులావులు యారా

శముగను

ఆ రాజుమంద నావులు పరవడిమేసె

పెన్నమెట గోకులము పేరుసాగి

నడచెను

విరివిగా ఆ పెన్న విడిమేల నుండి

జన్నెవాడదాకా జమిడి గుడారులు

యెత్తించెను రాజు యే కొడువ లేక

మించిన పడిగల మీగడాంబరములు³

అంచితమ్ముగాను గుడారులు

అమరంగ యెత్తించెను

కాటమరాజు తనవారికి భూరిదానము లిచ్చుట

పల్లెలు గొడుగులు పంపమారాధి

మొదలు గొలువంగ మన్నీలు

దొరలు

పెన్నలో స్నానమాడి ప్రేమలు గూడి

నాలరాడిరి గోపాలరు ఆలమ్ములు

గూడి

స్నానముగూడి చాటించి దొళ⁴

వస్త్రములు గట్టి

తిరుమణి తిరుమార్దము తిరుమందులు

ధరియించిరి

యీభూతి వల్లవులు యేట్కుతో

ధరియించిరి

సూక్ష్మప్రధానులు సొంపుతో జేసిరి

బ్రాహ్మలకు దానమిచ్చిరి (తన)

ప్రధానులు తాను

శాస్త్రగంధము అక్షంతలు సొంపుతో

అలది

భూరి దానంబులు పొసగంగ జేసి

మంచి గంధంబు మరుదులకు పూసి

రస్తూరి తమ్ములకు కలయంగ పూసి

వస్తువులు దెప్పించి వారికిప్పించి

లక్షలకు బేదిన పక్షల కడియాలు

సక్కని తన రాచ తమ్ములకు నిచ్చి

చెప్పెను (ను)రన్నాన చామర
 కిదియను
 ముక్కువతో తిరుమందుల వడుచును
 నిచ్చెను
 తీరైన కిరీటకములు తిరుమందు
 వారి కిప్పించెను

చి బొమ్మల కిరీటకములు నిచ్చెనా
 చెప్పెను
 చెప్పెను చక్రాల కిరీటకములు
 చల్లవారి చెప్పెను

కామరాజు జన్మివాడ గుంటి నెర్కుట

యెల్ల రాజుల కీర్తి యెక్కువగను
 గొల్లరాజులకీర్తి గోత్రకుల
 పాపనుడు

దట్టముగ నిరసించు పట్ట నాదార్లు
 పొందెనాడు ముగిసి పొందినవల్లభుడు
 గుంటు దనుగ వాడు గుడార్లు

చల్లనివేళను జన్మివాడ గుంటికి
 నేరంగ చెప్పెను ముద్రేఖుడుడు తాను
 ఆ గుంటికి గాజు అనశ్చరి ని మొలి -
 'యా గుంటితో సాటి యే దత్తెను
 పాటింప జగతిలో పరిగెగ గలదను'
 అనుచు దగ్గరకువచ్చి ఆశీర్వాది
 యిచ్చెను

యెల్ల చెప్పెను
 నిచ్చెను చెప్పెను చెప్పెను చెప్పెను
 నాహుడు దీనిని చచ్చి పొందెనంగ
 నిడిగంటి గుంటెను నిచ్చెను
 చచ్చెను

నిచ్చెండ్లు గావించి నిడిగంటి గుంటికి
 ఆపైన మేగడాంబరములు గుడార్లు
 యెల్ల చెప్పెను
 (మెరసి అమీదను) పడిగలు
 గొడిగలు పట్టుదెక్కెములు

ఆపైన గోపాలములు పట్టు రావె
 నిచ్చెను
 పుత్రములు కొందరు 'గోపుగో' నునిరి
 చెప్పెను వల్లభులు 'మెరసి' పునిరి
 కొందరు గోపాలములు 'గోముంద' నునిరి
 (గోముంద) నునిరి

కాటమరాజు పద్మనాఁమునితో చదరంగమాడ దలచుట

గుంటికిని నిలచెన్ కూర్చితోడుతను "యనవయ్య వెప్పెను చుప్పర్ల
 పద్మనాఁయుని బిలిసి ప్రార్థించి పలికె:
 నాయుడ!

యింటి అద్దన చరిత్రః యిన్ గుట్టాగనె గలనన్న యివరంబుగాను
 రామ వేంద్ర! “మీ పద్మరాఘవ, మీ వారనక
 మిప్పుల్ల పోతునేడు గర్భరత్నకాః వోడు గెచ్చులుడవలెను (మనసు)
 మందలో ప్రధానిః మరిది ఆడిరందులకు
 పద్మరాఘవః కేడుసచ్చిసి యబులాకు మనసు
 మినుము గంధర్వ గనుడ! (మినుము) కోరుకోరాదు
 విన్నవించెదను యెందుకు సద్రాంగము
 (యీ)జన్నెవాడ గుంటిమీద యెల పుచ్చరాదు
 సద్రాంగము! ఆడవలె (మనసు) శశి రామచంద్రుండు బెరిగి
 యెల్లరాజులు ఆడే పద్రాంగము వుండన్నాళ్లు
 యీడుగాదు మనకు (మన) పశువులు కాస్తీమి
 బారెడు బాసికాలు చేత పట్టసలదు ప్రఖ్యాతిగాను
 మనోగ్నాన మేర్పరచి (మన) అనుమాన మేటికి అరగడియలోను
 మందను తిర్లించి బ్రాహ్మణ్ణి అడిగినిగాని శద్రాంగము
 అట్టి యెద్దలపేరు యేనుగులబారు ఆదరామ నాయుడా”
 కూడి యావులపేరు గుర్రాలబారు అనిన గోపాలకు లప్పడేపోయి
 బెరిగి గోపాలకులు చిత్రకారులను నెల్లూరి పడమట ఆ దినమంతయు
 పెదబిళ్ల యాకరులు పెద్దసేదాల్లు తిరిగి
 ముష్టిగల కంపటిలు ముంగలబారు” [అ] కాటమరాజుకు కరములెత్తి
 (అని) సద్రాంగ బలమును జయ మ్రొక్కిరి
 మేర్పరచిరి “యెంచు వెలికిన బ్రాహ్మణుండు
 పసిణి బాసిబాలు పట్టుకొని చేత మందుమార్గ మాయెను”

పద్మనాయుడు కాటమరాజు శౌర్యమును ప్రశంసించుట

అని విన్నవించగ ఆ పద్మరాఘవుడు “కడల చుక్కల రాజ! (వో)
 అశ్వున తా నవ్వి అపుడిట్లగనియెః కాటమరాజుః

యీపాటి పనికి బ్రాహ్మణుని యేటికి
అడిగితివి

(అక్కడ) తనకోటలోపలికి పట్టించి
యురికి

పాతాళ భూమికి పరుగున పోయి
పోయి దేవతలందరిని పొగడమని
మెప్పించి

అయిదు వస్తువులు మూడు
బిరుదులు

పట్టించి పస్త్రవోయి పశుపతి రాజ!
మహావతారమున (వస్త్రవోయి)
మనద పల్లభుడ!

పొడమెగసి వస్త్రవి (వో)
భూపాలకుండః

అట్టిమంటి నాడు నీ కనుమానము
చేసి

యీపాటి పనికి బ్రాహ్మణుని నేమిటికి
అడిగితివి?

న్యాయమా సంపూర్ణ నరనాథ
అరుణః

జగతిపై ఆరుగురు చక్రవర్తులైన
పదహారుగురు మహా ప్రభువులైన
తగవు గెలిచి సాధించి ధరణి
లోపలను

పరులను వాడగి బలభద్ర రాముడవు
నీవు

బ్రహ్మ ఆయుధములు బహిగిన
మహుడివు (నీవు)

చెప్పితివి యీమాట పొప్పరాదు
తనను

గొప్ప దుర్గములు కొట్టి సాధించి
జాత్ర నాడు సాధించి జయమేను
కొంటివి

(చక్ర, చూడుచు దేవరాజుల
కొట్టి సాధించి

భూచక్రాల బిరుదులు పొందుగా
నీవు

పుచ్చకొని పస్త్రవోయి భూపాల
కుండః

కొంకణ దేశమును కొట్టి సాధించి
పకిణి కీలుకొమ్ము వసుధపై
చెల్లి నీవి

చిరకీర్తి మునుడవు అగపపట్టు
రాజ్యమున

అవుల మేపించిన ఆనాడు సాగాను
బ్రాహ్మణ్ణి పిలిపించి బలమడుగుదా
మహర్షి రాజువు గావు

మాటై యారు దేశములు యెట్లు బావులు
మేపించిన నాడు సాగాను
బ్రాహ్మణ్ణి పిలిపించి బలమడుగు
దామహర్షి రాజువు గావు

మాటై యారు రాజ్యములు యగు
వంటి వంటె-

లంగ, చంగ, కళింగ, కాశ్మీర,
కాంభోజి,

కామరూప, సవిర. సౌరాష్ట్ర,
మహారాష్ట్ర,
మగధ, మాళవ, నేపాల, కేరళ,
చోళ, పంబెళ్ళ. గోళ, మళియాళ,
సింహనందన, ద్రవిళ కర్నాట,
కరాట,
కూరాట, అహనాట, నాట, రయ్యాట,
పులింద, కుళింద, విదర్బ, విధేయ,
బమిళిక, బర్బర, కేయక, కొసరక,
కుంతల. కొరత, శూరసేవ, వంగ,
తెంకణ, కొంకణ, మత్స్య, భద్ర,
సైంధవ,
వాచ్య, హరిసిత. గుజ్జరి, యౌవన.
జాలవిందు, సప్తరసిందు, ఔబ్య,
జన్మ,
విశేష, మాళాహళ, నేపాళ, మాగధ,
పాంచాల, చోళ, మృత్యు, పుళింగ,
శూరసేన, వంగ, బర్బాట,
గాంధారి,
కాశ్మీర, కూరిసెల, బంగళ, గుజ్జరి,
సల్వ, సింధు, కొంకణ, వంగ,
సివంగి, వంగ, లలాట

అననౌప్పు యాభయ్యిఆరు
రాజ్యములు
ఆవుల మేపించిన ఆనాడు సాగాను
బ్రాహ్మణ్ణి పిలిపించి బలమడుగుదా
మన్న రాజువు కావు
నీరు మంటల కోన, నిప్పుల కోన,
పాముల కోన, తేళ్ళ కోన, విషపు కోన
కారుచిచ్చు కోన, చీకటి కోన, వన
నాభి కోన,
మాతంగి పత్వతం మహాళక్తుల
కోనలోను
ఆవుల మేపించిన ఆనాడు సాగాను
బ్రాహ్మణ్ణి పిలిపించి బలమడుగుదా
మన్న రాజువు కావు
యీపాటి పనికి బ్రాహ్మణ్ణి యేమిటి
కడిగితివి ?
యీ అక్కర కొరకు బ్రాహ్మండు
యెక్కడా లేడు
నీమాట వృథగాదు నిజమౌటగాని
నీమనోగ్నానమున వక ఆవుసర
కార్యము పుట్టక పోరాదు
జన్నివాడ గుంటిమీదను సద్రాంగము
జయములేదు రాజు!"

పల్లికొండ పెరుమాళ్ళు బ్రాహ్మణవేషమున కాటమరాజు
వద్దకు వచ్చుట

అనిన కాటమరాజు అపుడిట్లనియె

"కిడుగానియ్యి మేలుగానిది

ప్రతిగ్నై సద్రాంగం పట్టియాడ
పల్లెను

అనంగానే పెన్న పాంచముగఁగన్
పల్లెకొండ పెరుమాళ్ళు

బలం చెప్పతానని బ్రాహ్మదై వచ్చెను
తన మతిలోను సంతోషించి తల

పోయి దొడగెను :

యల్ల దేశముల (అవులు) మేపించి
(నాడు) యాదవరాజు

చెల్లంబో ! నెల్లూరికి చేరంగివచ్చెను
జన్నెవాడ గుంటిమీద చద్రాంగము
ఆడుచున్నాడు

ఆడిన సద్రాంగము అనుమాన
మాయెను

(వారి) పశువులమీద (సూర్య)
గ్రహణం పట్టనున్నాది

(ముంగల కోయ) బోరులనుండి
పోరు పుట్టనున్నాడు

ఆ కాటమరాజు అడిగెనుగదా
సత్యంబు తమరిని పల్లెకొండ
పెరుమాళ్ళు

బలము చెప్పతానని (తానే ఒక)
బ్రాహ్మదై వచ్చెను

ధారుణేశ్వరు కడకు భోరున (పల్లె
కొండ పున్నదేవళంబు) వెడలెను

చెయ్యిస్త్రావులు కనకకమంఠాలు
పవణివన్నె నుదుగు పల్లెపర్వతము
దాదాపు కోయల తగిన కైవళ్ళు
మొండైన జపహారిక మెరుగు జుంటంబు

గొట్టిన చకచార గొడుగొవ బట్టి
దర్పవుంగరములు తగ బ్రేళ్ళు పెట్టి
అడంత పుట్టింబు అరచేత బట్టి
చెంగివి పలిపంటు చలర పుస్తకము
అపుధరించుకొని అటుచలనే (పల్లె

కొండ పెరుమాళ్ళు) ముని
బలము చెప్పతానని (మరి) బ్రాహ్మదై
వచ్చెను

దారణేశ్వరుడు కడకు
దబ్బున వచ్చెను

'శుభమస్తు' అని వచ్చి శుభ
మహర్తమున

రాజువున్న గోకులము సారబడి
వచ్చెను

గోవులు గోపాల్కులు గొట్టిన
మాచిరి

పశువులు కడచటిలు భావించి మాచిరి
గొల్లిగడ్డ (మరి) గూర్చుండి గుల
పాపగండు

కాటమరాజు(పున్న)కడకు మునుడు
రాంగారు

కాటమరాజు బ్రాహ్మణుని పూజించి బలము చూడుముని కోరుట

బ్రాహ్మణుడు వచ్చెనని భటులు	చెలువొప్పు సమస్కారంబు చేసి
చెప్పంగ	యిట్లగనియె :
ఆమాటవిని (కాటమ)రాజు ఆనంద	“యెచ్చోటనుండి నీవు యేతెంచి
మన బొందెను	నావు ? వో బ్రాహ్మణయ్య !
గొప్పన సద్రాంగము గుండు దిగ	యేమి మీ దివ్యనామంబు యెరింగించ
వురికి	వయ్య !
బ్రాహ్మణునికి యెదురుగా భక్తితో	యిచ్చోట కేతెంచిన యేమి కార్యము
బోయి	(తమ) వల్లపులు తీరుసుందులకు
కన్నంత నునుమొక్కి గనత	మనమైనాను
తోడుత తెచ్చి	(గచ్చార) ⁸ బలము చూదనయ్య
స్తానంబు చేయించి (సన్నద) సద	వో బ్రాహ్మణో తముండ !”
రాంగముపైన	అని ఆసతివ్వగాను యాదవులజూచి
కూర్చుండబెట్టెను కులపావనుండు	తీరుగా అందరిని దీవించి పలికె
(అస్తరు) ⁹ పన్నీరుతో బ్రాహ్మణుని	బంధుజన గోపాల పరివారంబు దాను
పాదములు గడిగి	గ్రంద మచ్చంతలు ¹⁰ కడుకొని
తనపైన జల్లుకొనెను దారుణీశ్వరుడు	దెచ్చెను
చల్వగంధ పుష్పములు చందనము	
అలదెను	

బ్రాహ్మణుడు యాదవవంశ క్రమమును వివరించుట

దీవి చిబ్రాహ్మణుడు దివిజులుప్పొంగ మంతార ధారుండ ! గంధర్వమండ
 “(వో)యాదవ గాంభీర్య ! అఖిల (విశ.మ)
 వినోద !

మీ యాదసవంశపు చాలు

అవుతారము వినుడి :

ముందు మీజన్మంబు మూలమట్టుగను
కందువతో చెప్పేను(మీ) కథ యెల్ల
వినుడి

మంతాద్రి (గిరి సముద్రము) తర
వంగ మరి గోవు పుట్టె
గోవుల యెంటనే(గో)వుల రక్షకుండు
(పుట్టెను)

గోవుల రక్షకుండు కొనితెచ్చిన
అమృతము
హరిహర దేవాదిదేవతలకు పంచి
పెట్టించెను

ఆ యుగం పొడిమారి ఆదియం
దుండెను

గోవుల రక్షకునికి జయంతుడు యని
వక కొమారుడు జన్మించెను

ఆ కొమారునికి అగసనందనుండు
అని వక కొమారుడు జన్మించెను

అగసనందన కొమారుడు సింహ
నందనుండు

సింహనందను కొమారుడు అగస
నందనుండు

అగసనందను కొమారుడు
ఆచినారాయణుండు

ఆచినారాయణుని కొమారుడు
బ్రహ్మ

బ్రహ్మ కొమారుండు ¹¹బృంగు

మహాముని

బృంగు మహాముని కొమారుండు
అమృతుండు

అమృతుని కొమారుండు ఆది విశ్వ
బ్రహ్మ

ఆది విశ్వబ్రహ్మ కొమారుండు
సూర్యుడు

సూర్యుని కొమారుడు చెనేశ్వరుడు
చెనేశ్వరుని కొమారుడు సయ

నేంద్రుండు
సయనేంద్రుని కొమారుడు కాల

శంకరుండు
కాలశంకరుని కొమారుడు

శ్రీశంకరుండు ¹²
శ్రీశంకరుని కొమారుడు

హరిచ్చంద్రుండు
హరిచ్చంద్రుని కొమారుడు

లోహితాస్యుండు
లోహితాస్యుని కొమారుడు

దుందుభానుండు ¹³
దుందుభానుని కొమారుడు

యవనాశ్వండు
యవనాశ్వని కొమారుండు

మహందాత ¹⁴
మహందాత కొమారుండు

కృతానందనుండు ¹⁵

11. శృంగు 12. శ్రీశంకుడు

13. శృతనందను

14. మాధాత

కృతానందనుని కొమారుండు
దాత్యనందనుండు
దాత్యనందనుని కొమారుండు

కకస్తుండు¹⁶

కకస్తుని కొమారుండు కల్మష
బాంధవుండు¹⁷

కల్మషబాంధవుని కొమారుండు

అమిత సత్త్వండు

అమిత సత్త్వని కొమారుండు

ఆంబరీషుండు

ఆంబరీషుని కొమారుండు సోముండు

సోముని కొమారుండు డిల్లీబు¹⁸

డిల్లీబుని కొమారుడు బగిరాజు

బగిరాజుని కొమారుడు రఘు

రఘువు కొమారుడు భాస్కరుడు

భాస్కరుని కొమారుడు అగ్ని
వరుండు¹⁹

అగ్నివరువి కొమారుడు శ్రీగ్రగతుండు

శ్రీగ్రగతుని కొమారుండు బసాసు

బసాసుని కొమారుడు మగిలి

మగిలి కొమారుడు పులివారి

పులివారి కొమారుడు ధీరుడు

ధీరుని కొమారుడు యక్షధీరుడు

యక్షధీరుని కొమారుండు కుక్షి

కుక్షి కొమారుండు వినకుక్షి²⁰

వినకుక్షి కొమారుండు విస్సట

విస్సట కొమారుండు హరి

హరి కొమారుండు హర్షుడు²¹

హర్షుని కొమారుండు దశరథుడు

దశరథుని కొమారుండు

శ్రీరాఘవుండు

శ్రీరాఘవుని కొమారులు కుశలవులు.

కుశలవుల కొమారుండు

కుంచ గోపాలకుండు

కుంచగోపాలకుని కొమారుండు

సర్వేశ్వరుండు

సర్వేశ్వరుని కొమారుండు

కేశగోపాలకుండు

కేశగోపాలకుని కొమారుండు

ఆనంద గోపాలకుండు

ఆనంద గోపాలకుని కొమారుండు

వసుదేవుడు

వసుదేవుని కొమారుండు

శ్రీకృష్ణుండు

శ్రీకృష్ణుని కొమారుండు మన్మథుడు

మన్మథుని కొమారుండు

ఇంద్రదేవుండు

ఇంద్రదేవుని కొమారుండు ఆనంద

సేనుండు

ఆనందసేనుని కొమారుండు

అంభోదు

అంభోదు కొమారుండు ఘట్టంబోధి

ఘట్టంబోధి కొమారుండు వీరంబోధి

16. కకుత్స్థుడు

17. కల్మాషపాదుడు

18. దిలీపుడు

19. అగ్నివర్ణుడు

20. వికుక్షి

21. అజుడు

వీరింబోధి కొమారుడు

విజయంబోధి

విజయంబోధి కొమారుడు

రాయంబోధి

రాయంబోధి కొమారుడు

చంచుంబోధి

చంచుంబోధి కొమారుడు

జలంబోధి కొమారుడు

కనకంబోధి కొమారుడు

యయాద్రి

యయాద్రి కొమారుడు

గంగురాజు

కవులావుల గంగురాజు కొమారుడు

ఆవుల భూపతి

ఆవుల భూపతి కొమారుడు

అప్పలతయ్య

ఆవుల అప్పలతయ్య కొమారుడు

అవుల వలురాజు

వలురాజు కొమారులు

వారు యెవరంటే-

సింహాద్రిరాజు, పెద్దిరాజు,

యరనూకరాజు, నలనూకరాజు,

పోలరాజు,

యయాద్రి పెండైన కొన్నాళ్ళకు

బ్రాహ్మణుడు కాటమరాజు

తె. చివాట ని. వెన్నెమ రాజు

తేజబుగారు

అనురనురు మని దప్పిక చిక్కి

ఆ రాట ని. చి

విషసర్పంబును రాజు వెనుకంట

పచ్చి

అక్కడ ప కాచార్యులు అతికూర్మి

విడ్డ దేవయాని

రాక్షసేశ్వరుని కొను రై రమణి

శక్తిష్ట

రాజరాజున యయాద్రి కై కొనె

నిద్దరిని

వారి ముద్దరికి యను తుర్వసు

దుచ్చ్య

అను పూరు లనుగారు అముదుగు

కొమాళ్లు

యదు పంశమున పుట్టిర యాదవులు

మీరు

పురహరుడు పంశమున

పుజ్జాత్ములు మీరు

వారిలోని వారే వల్లపులు

తిరుమందులు

వై నవై నాన సూర్యపంశము మీది

పూర్వజన్మ వృత్తాంతమును

చెప్పుట

కృతాయుగమాయెను

మాయెను

బృహద్ర యుగమునాటి దర్శనములు

మీరు

ఆదిమూర్తులై జన్మించి యాదవుల
యింద్ర
యిలవెల్ల సరదోలు యిప్పటిప్పటికి
గోవురూపమై జన్మించె
గోయిందమూర్తి
సురులు గోపాల్కులై సొగసుగా
పుట్టిరి
సురకాంతలు గోపికా సుందరులై
పుట్టిరి
విష్ణుతో జన్మించి (గోపాల) వీరులై
తిరిగిరి
ద్వాపరము నాటి బిరుదులు
దక్కించు కొనిరి
నందుని కుమారుడవై నారాయణ
మూర్తి!
దూడల గానీవి తొణికి కొన్నాళ్ళు
హరుడవై జన్మించి అయిదవనాడు
భూపాలకుండవై (పుట్టివి)
గోపెమ్మ యింటను
ఆ గోపెమ్మ గర్భమున కూర్చి
పుత్రుడవై
యేశోద పెంచుకొన్న వాసుదేవుడవై
(సన్తివయ్య)
చెలికాడవై పుడికించి చిన్నవరులాకు
వడుగు జాజెంబు వేసిరి గార్గాది
విప్రులు
పైడి పుత్రగీయం వెండి పుత్ర
జుందెంబు

కనుక మీపాలను గలిగి వుండేను
(నాడు) దేవేంద్ర లోకము తెగి
కొల్లలాడిన
కందర్పజనకుడు మీమంద నావై పుట్టె
సామాంత రాగోల జమిలి
బెక్కెములు
శ్రీనుంతు డివ్వంగ (మీకు) సేమాలు
గలిగె
మందరొమ్ము పోట్లు నాడి
మాచ్యురముగాను
కురుక్షేత్రమున మీరు వారిగిననాడు
మెచ్చి శ్రీమన్నారాయణుడు
మిమ్ము వైకుంఠాని కుంచెను
మందు రుక్మిణి పెండ్లి కందువతో
నాడ
శిశుపాల దంతవక్త్రుల శిరసులు
నరికి
పొండక వాసుదేవుల పట్టి సాధించి
యిలయెల్ల సరదోలు యిప్పటిప్పటికి
గట్టిగా బిరుదులు గైకొంటి వనియు
(యా) కలియుగ పాంతమున
కాట భూపాల!
పెద్దమ్మ దేవులకు పెద్దిరాజునకు
కల్్యాణ సోమప్ప మన వరముచేత
కొనుచుడవై పుట్టితివి కోర్కె
తోడుతను

బ్రాహ్మణుడు జన్నివాడ గుంటి చరిత్ర చెప్పట

యెక్కితివి నీవు గనగ యీ నడిగంటి చదరమైవున్నది (నీ అంటి రాజులకు),
 గుంటు సద్రాంగమాడ
 వొకరై తె బస్మమై వారుగుడు నిగిడివేసిన పర్వతము నిడికల్లు
 ఓచోట అవును
 నిడిగండి గుంటి ఆవుట నిజము పారవేసిన పర్వతము పాండ్ర
 చెప్పెదను కల్లవును
 పాండ్రగంటి గుంటి అగుట బలము జార విడిచిన పర్వతము జన్నెవాడ
 చెప్పెదను గుంటు
 జన్నెవాడ గుంటి అవుట జయము యీ గుంట చద్రాంగమాడి తొల్లి
 చెప్పెదను గింధర్వులు పోడినారు
 రాముని కులసతిని (నీతను, వారుచపరచే—
 రామబ్రహ్మ బట్టు విక్రమాద్కలాడి గిట్టి
 చెరం గొంపోయి లంకలో పోయినారు
 వుంచిననాడు విధియాడి మహందాత విధిచేతనే
 డెబ్బదిరెండు వేలు (నీరిశానలు) వాడెను
 దండు గూర్చుకొని దేవతలు యీ గుంట సద్రాంగమాడి
 వనచరోత్తమాలెల్ల వారాధి గట్టంగ స్మర్గము కోల్పోయి సతమతమయిరి
 వనచరులు కొండలు పడి తెచ్చు వేళ కొత్తపీర్డుండు యీ గుంట సెద్రాంగ
 అనుమంతుడు పర్వతము అందుకొని మాడి
 రాంగను కరములు గోల్పోయినాడు పరశు
 (అప్పుడే) వారాధి కట్టిబడిన వార్త రాముని చేత
 విన్నాడు ఆర్గరు చక్రవర్తులు పదహార్గరు
 అనుమంతుడు పర్వతము అవనిపై రాజులు
 విడిచెన. యీ గుంట సద్రాంగమాడి హరా
 విడిచిన పర్వతము వేళ్లపొడుగున హతమై పోయినారు
 పెరిగి(యండెను)

అటుగాని మీరు సద్రాంగమాడ బోవు వోడు గెల్పు కానరాకున్నది వో రాజు
చున్నారు మీకు

కాటమరాజునకు నెల్లూరి సిద్ధిరాజుతో ఏడుతరాల పగలు గలవని బ్రాహ్మణుడు చెప్పట

నాటనున్నదయ్యా నెల్లూరి రాజులకు పశువుల యేమర్లకుండుడీ పగటి
మీకు వింతగాను
యేడు దరాల పగలు మీ యెదమున వుండుడి (మంద) యేమరక (మీరు)
వున్నవి వుదితంబుగాను
పన్నెండు దరముల పాతబోయిన యెల్లుండి వుదయాన్నుండి యద
పగలు మందు మీరు
పాతబోయిన పగలు మీ పాల కలిగి ఆదవుంచుడి దయ వో యాదవు
వున్నాయి లారా !
(అ) పగలు ముంగల వుండంగ ముండు ఈశ్వరనామ సవత్సరము
ఎలివిగై కొంటివి నుండి
(మందర కోయ) బోయలనుండి నీరునుచ్చిన పూరి పుల్లెకొంటివి
(యారికి) పొదు పుట్టనున్నది అదిగిరత పుల్లెగి (సహయ) అతనికి
యెర వైయొక్క ది ము నొడవడితివి
యిదిముందు నదికి అతడే సత్యాన ప్రాప్తిని నిపు
పశువుల మీద (సత్యా) గ్రాణము సత్యాన ప్రాప్తిని
పట్టకున్నది అతనికి నడకబద్ధ స్వేరిత సమైక్య సీపు
పట్టినా గ్రాణము పగటి వింతగాను గైబొంటివి
పశువులకు తిరుగుం పలకు యీ సిద్ధిరాజు మనసు సంతోషపరచి
గొల్లలకనెల్ల అటుపెనక పోయి పగలు వున్నదని
క్కగాదు తగిలేని గ్రాణ కీడిల బట్టు చేత లెక్కలు పెట్టించ రాజు

ఆ వాడు మీమీర వుండేను అది మీరు
స్వర్గంబు లేదు
ప్రాణమే అవును అది బుద్ధి మానసు
అచంద్రతారార్క-మవును
ప్రాణము శరీరాన బుద్ధియే మానసు
మాటన బుద్ధినది

(అటుగనుక) మాట దప్పరాదు
మహాపతులకెల్ల
యిటువంటి (మీ) కార్యము యీదేరి
మన్నది
యరగడ్డపాటి మీద యామారకుండ
పదిలమై వుండరయ్య బడుగుల రాజు !
పోయి వచ్చెదనయ్య
వుండిరికాక్షుండ !
దయవుంచు మామీద ధర్మాత్మకుండ
దేవప్రాహ్మణులూ మ మా దీవెన
బొందుమీ

అనిన కాటమరాజు అతి వేటకతోను
తన లొంతు బజమలు తలదాచు
బెరిగి

అనందమును బొంది వేగంబె బయ్యె :
“శుభమస్తు ! జయమస్తు ! దీర్ఘాయు
వస్తు !

అనందమున దీవించి అక్షంతలు వేసి
మందవెక్కుచు ప్రాహ్మణుడు

మాయమైపోయె
అందరు మాడంగ అక్కడ
అదృశ్యమై పోయెను

అనిన చూచుచు అవుదీప్తిగనినది :
అహమ్మ ! పద్మ ! మును
మనమొప్పుండో !

కాసి చిల్లరిదై పము కాబోడు మెతడు
సూరిపజన్మములు జెప్ప మి

మహాత్ముండు గి ద ?
పంశవార్తలు జేసి వుంచుకొని
అమైతిమి”

ఆదిన యాదవుల బూచి కాటమరాజు
అవుదీప్తిగనియె :

“మతడు యెవరగుచున్నారో వో
యాదవులార !

యితడే నెల్లాయ పల్లెకొండ చెరు
సూక్ష్మ సుమ్మి !

మనకు పంచాంగ బలము చెప్పు
వొచ్చినాడు

మనకు పంచాంగబలము చెప్పు
వొచ్చినప్పుడే

మన బాంధవులు అవ్వన సూరద
సుమ్మ పో పవ్వ నాయు కా !”

అమాట చిసి పద్మనాయుడు అవు
దీప్తిగనియె :

“యెల్ల రాజులతోటి పొందివును
మనకు

తనతోటి సంగడమట తమకు యీ
యనకు

నెత్తుడుకుటి పొందు నెలనైన మరది !”

ఆలమందలను స్వేచ్ఛగా మేపుడని కాటమరాజు యాదవులకు అనుమతి నిచ్చుట

<p>అనిన కాటమరాజు అపుడిట్లగనియె “యితడు అడిన మాటలు అన్నియు సజము కల్లకాదు అన్నియు కాసున్న పలులు వల్లవులు తిరుమందులు వారు పీఠనక యెల్లినేటి తనక యెడబాయ కుండుడి యెడబాయకుండుడి వో యాదవు లార ! కడు వేట్కతో మీరు కలిసి వుండరోయి యిక వుల్లరి వారిసొమ్ము భూములు మన సొమ్ము పశువులు యెగవిడిచి మేపుడి భయమేమి లేకను యెడ్లను లెగవిడిచి మేపుడి యేమి గాఢచ్చెను : కవులాపు లెగవిడిచి మేపుడి కాదన యసరికి కారణము లేదు” అనిన మాగవుని మాటలాకు మందనావులు ఎగవిడిచినారు</p>	<p>కుదురు ఆరామడ కడులు పన్నెండాచుడ కదలిన వోయి కామధేనువులు కామధేనువులు కాంబోధి మేసెను చల్లవారి గోగణములోను వవిడి గుడార్లు గుడార్లునీడను కొలుపుతీర్చి కూర్చుండిరంత పుల్లెడ్డు బొల్లెవు మల్లెడ్డు బసవన్న గట్టిగ గుడార్లునీడ కదలక పు డెను వుండిన వేదుకతో పు పుర్వీశ్వరుండు చెలగి పద్మరాగముతోను కాటమరాజు చదరంగమాడ సాగె వెయ్యివేరికి చద్రాంగము వేసి చూడసాగె పదిలక్షలకు చద్రాంగము పట్టి యాడసాగె</p>
---	--

కాటమరాజు గోగణములు పాకనాటిలోని వరిచేలను వనములను ధ్వంసము చేయుట

<p>పశుపతిరాజు గోకులములోను పరువాడి పాకనాటి</p>	<p>వరియనుక వంత అసక వారి కవులావులు</p>
--	--

మాధవుని కవలావులు మడుగోరి
మేసెను

యెండితాము చెరువెనక
యెల్లడములు మేసెను

పైడితాము చెరువెనక పాలంకి
మేసెను

రాగితాము చెరువెనక రాజసములు
మేసెను

కగుతాము చెరువెనక కాంబోది
మేసెను

భూపాలుని కవిలావులు భూములు
గప్పకొనెను

భూతలించి ఆంబోతులు గోదెవుల
మెచ్చెను

గొడ్డుకూపులు మేసె అట్టవార్గము
లక

పాలు గురుస్తున్న సరి మేసెను
పడువరి మేసెను

పద్మకామవుని కవిలావులు పరుషడి
మేసెను

చాకిరే, ఇరిమేల చల్లవారి కవి
లావులు

వచ్చి కెనయట్టి వరి భస్మముచేసెను
పండ్లులు వలు త్రొక్కెను బట్టు
బండలుగాను

పొట్టికొలుపులు మేసె మట్టు
నల్లదెను

జొన్న పురాడులు మేసె బన్యెవాడ
ఫలము

కినుచూపు యెరుమేలు రాలి
భూళాయెను

పుసిరికిల చెరువులు గొప్పగ వారి
పుప్పకూపులు మేసెను

మొక్కళ్లపు యెద్దులు పరి
మక్కువారగ మేసెను

బీరనాయని కవులావులు పెంట్టాలు
నిండెను

మొగళ్లచెరువు గప్పకొని బోదావులు
చెన్నయావులు

కడబడి రాడుట్లు విరుగగ మేసె

రసారి చెరువులు రావోడి
కారు నెన్నుదముమేసె

కంబల చిరుపుబోలు గారి

బాబాములు మేసె
పొంగుచూరు మేసె బోదావులు

అహరములు మేసె అగడ
మూపులు

పుగక పకడిగ పుట్టిది మేసెను
జాంబీలాపులు సంతాపాలు

నేల రానిచీటి కెల్లవారి యెరుమేలు
తెల్ల బోలాపులు పక టెను చెరుగును

యొక్క మూపులు యెన్నురు గోట్లు
మట్ట కవులావులు మున్నూరు కోట్లు

యల్ల కవులావులు వెయ్యిన్నూరు
కోట్ల
పెదవెల్ల కవులావులు పదిన్నూరు
కోట్లు
బాలాజి కవులావులు పట్టుసాలక
భూమి
యలమ కవులావులు యెల్లివిరిసి
భూమి
పంటరెడ్డి కవులావులు పట్టుసాలక
భూమి
అర్భితపు కవులావులు అన్నియు
గూడి
నిర్భితపు కవులావులు అయిన
నికళంబులలోను
గోవు గణంబు లక్కడ కడగుర్తు
లేదు
శృంగారపు తోటలు చీకాకుపరచె
మక్షరంబున వనములు మట్టు
మల్లాడి
పషిణిమ్మ పనప పిప్పిలి నిమ్మ
పాటిని మగుళ
గణతార సంతోష కార్మి చనములు
మలియించు కర్పూర మహా
తురంగములు

చెల్లించి మరుపంగ జంబీనతరువులు
తాళిత పంతాళ నారికేళవనము
పుష్పసౌగసుని వొళ్లపూరి పుష్ప
బహుళ పరిమేళ వినుత
కదలె మంద హవులు కదువులుమేసె
చెల్లించె త్రుళ్లుచు వడిగెల్పుచూను
చెల్లించి దాటుచు చెలగె వృక్షములు
రాశి ఖణేలున రంకెలు వేయుచు
యెన సిద్ధ టప్పుసూను వషఫలములు
మెరసి
గోవులు చెల్లంపుకొనుచు కడువార
వచ్చి
అంభారములు మేసి కేవులు జేరి
వికసించి
ఆత్మ అనుచుపై యితను మోపు
పెంచటల్లు చూను
పెల్లుగా బిగువారజేసె జల్లున నిల్చిక
జల్లు నిల్చిక ప్రక్క చెల్లించెపాలు
చుముకులై వేడ్కతో జోరిచ్చు
విచ్చగాను
నెమరువెట్టుచు వృక్షములకింద జేరి
ఆవులు వుండినట్లే వుండి అటు
చెల్లంపుకొనుచు

వడ్ల జాతులు :

ఆ నెల్లారి చెరువు వెనకాల
కాటమరాజు

మేసిన వరిసేలు యెషుమంటి వంటే-
కస్తూరి నిగనాలు, గాజుగోరిలూను

రాజనాలు, రవిగిరులూను
రెక్కలు రెక్కర సంగులూను
దినసరులు, ముత్యపుసరులు
గజదంతాలు, ముగటకందలు
యర్రమచ్చలు, గోధుమలు
దొమ్మరకేతువులు, కప్రమసంగులు
కళింగ పూవులు, యర్ర వొడ్లూను
గుమ్మడి గుత్తులు, కొమ్మగొరులును
కాంబోడి పంచెలు, రామగిరిపంచెలు
పులి మీసాలు, సాటిలూను,
ఆత్మసరులూను, త్రివెంగళి మెచ్చలు
తెల్ల మారావులు, యర్ర మారావులు
యలిక మోరలూను, విప్రరావులూను
కళింగ వొడ్లూను, పొన్నలూను,
గొంతలూను, మునిపళ్లు,
రాణి రాక్షమోక్షలు, రామదండ

కాటికాడి కన్యలు, యాగింగడ్లు,
పున్నమి వెన్నెలలూను, సింగ

సింగిళ్లును

మార్తపుగుటకలు, పడుగు ఆసును
మొలకలు, గగ్గూడాలూను,
పచ్చగన్నేరుపడ్లు, ఫలాతులూను,
తదియ రోజనాలు, ముత్యపుచారలు
కవిపురియాలు, ఏమరామలు
పండిళ్లు మొదలుగల రాజుని

రాగుమ్మళ్లు

మంచి జిలకరపడ్లు పట్టిపడ్లును
పొట్టు మోలపడ్లు తోకపడినీయ

కాడిక పెక్కలు పిగిబండలు
కాడీ రాక్షసూను, పున్నమివెన్నెలలు
పిండి సింగళ్లు, రాజు పుడ్లూరపను,
రామాయను పరంబ చెక్కిళ్లు
గజపతి గుత్తు గదప గన్నేర్లు
శ్రీరామపంచెలు, సితభోగిలూను
గుర్రపు తోరలు, నల్లపెంకనును
రాజపుపడ్లు, రామతలంబాలు
తేజవితో సుత్యాల అయిదైన పడ్లు
శాంభవపడ్లును, సున్నపడ్లును
కాంబోడి పడ్లును, కన్నేపు

గుత్తులును

యెనుగామోదములు, యెలవంగిపు
పడ్లు,

పిచ్చిగిరూపురాలు, బిరుదులు,

పల్లపడ్లు,

పక్షము గనెవలు, అతికె సన్నపడ్లు
అచ్చులువుచరాలై, యెలమిన

అంసలు

యలపుపువంచెలు, విరిపల్లు పడ్లు

సితకోరలై జిగులు సన్నాలు
వాసిగాలియదై పరింపు పడ్లును
బావిళ్లు పరులు, బంగారుతీగెలు
సందిగారి వొడ్లు, సంబంపి వొడ్లు
మోడురుతోటి మేలైన మొదలైన

వొడ్లు

కరిణి పిషిని కూరి కాకిరెక్కవొడ్లు-
యిటుమంది వొడ్లు మేపిందినాడు

ఆ కాటమరాజు

అటుసంటి వొడ్డుమేసి ఆవుల పెల్లుగా పొడుగులు బిగువారగ జేసి
మందలన్ని జెల్లున నిల్చక చెల్లించె పాలు

పంట పొలములు ధ్వంసము కాగా నెల్లూరి కాపులు
సిద్ధిరాజునకు కొండెములు చెప్పబోవుట

అటువలె గతకొన్ని మెయ్యంగను కదా యిటువంటి కర్మమెక్కడనై నా
ఆ సీమ కాపులందరు జూసి అసూరు భూమిలో రాజులంతా పుల్లరికిత్తురు గాని

పసిబిడ్డ బాలలు ప్రణాలింప దొడగిరి నీరున బుట్టిన పూరెల్ల యివ్వ
పల్లవాది నల్లసిద్ధిరాజు భూమి నీతమా తమకుః

ప్రజలు అల్లడ తల్లడ బదిరి ఆ ఖర్మడిచ్చిన కవుళ్లు కాలవేసి
అల్లాకుల్లారమైరి నెల్లూరి ప్రజలంత భూమిని

అసూరు పుసూరుమనిరి ఆ సీమ పాడుజేసి పోదామనిరి పాకనాది
కాపులు ప్రజలు

యెన్నడు యీ పాపము యెరుగరు వేకమున పోదామనిరి యీ భూమి
వారు కాకిపాడు జేసి

యెక్కడనుండి వచ్చెనోగాని యీ ఆ మాటకు అన్నిదిక్కుల చొదరులు
గొల్లరాజు అందరు గుమిగూడి

నీడి యావులు పోటుబోను మాకు పశువులు జాడ చెప్పదామని వక్క
ఆగరువు లాయెను పరుగున కదిలిరి

చెరువులు చేలన్నిమాకు యెరువులు వుద్దగిరి భీమనేడు, వుదయగిరి భీమ
జేసెను నేడు

యెరువులు జేసెను మాకు యీ గొల్ల సిద్ధపల్ల తిమ్మనేడు, శృంగారపు
రాజు మల్లిరెడ్డి

మరుగుమోసమాయె మనరాజు బుద్ధి గండికోట గంగరెడ్డి, గణపతి
కాత మాదిరెడ్డి

వద్దనలేమైతిమి మనమంతా అతని అదివెళ్ళి మాదిరాజు, అందరు
వద్దనే యుంటిమి గుమిగూడుకొని

బొజ్జలు చెమటగాను ధోవతులు
పూడగా

సిక వీడి తలపాగాలు జీరాడగాను

వెర్రి అనుకుంటూ మొర్రో
యనుకుంటూ

మొర్రోయనుకుంటూ మూకలు
గూడుకొని

పరుగున కొండెను చెప్ప జారలు
చావుకుంటూ

చొప్ప కట్టలవలె చేతులు విరుచు
కుంటూ

పొట్టచెరువులు మాదిరెడ్డి కదసి
కొట్టానుకొన్నచు

యర్రగుంట మాచిరెడ్డి మళ్ళ
యమరాడుకొనుచు

కోమల జమదంతి కాపులు అందరు
చదిలిరి

కూడిరి యెలమలు రెడ్లు గునిగూడి
కొనిరి

కొండెములు సిద్దిరాజు కొలువులో
నిలిచిరి

చెయి చాచమని వేగి చెప్ప
దొరికొనిరి

సిద్దిరాజులవారి కొలువుతూట పర్వసము

ఆవేళ సిద్దిరాజులవారి కొలువు
యే విధముగా నుండెను-

శ్రీ విక్రమార్కు సింహసనాపురము
అన నొప్పు నెల్లార అగి వేడ్కతోను

పాలింప భాసుండు దాహుజులుండు
పల్లవాదిత్తుండు పటుసాహసముండు

బలిమి చెలిమియుగల బసవశంకరుడు
కాలరుద్రుండు భూకాంతుండు

పత్ర వీర మరగజ భానుజేజుండు
విరసించిన రాజులకు శిరసు

యితడు
ద్రుంపతడు

మరి సేటి రాజులకు ముక్క
కొయ్య ముతడు

కరికిన్నులు చింతామణి పంతుట్టి
రాజు

చేతుల పరశువేణి చెన్నందగల
రాజు

పరగ సత్యము యేర్పాటు గలవాడు
కలలోన బొంకని కరుణా

సముద్రుండు
పాటివప్పని యట్టి పరమపుణ్యుండు

అసహాయ భూరుండు
అలిభయంకరుడు

వెరపు మరపూలేని వికమశాలి	కుటల కుంతల వక్ష్యకుంచయు
కోటి లక్షల దుర్గములు కొల్లలాడిన	గలవాడు
ఘనుడు	శుందారమణి అగును నట్టిగాను
దట్టించిన రిపులకు దనుజ వల్లభుండు	గనుపట్టి సింహాల గద్దెపై నొరగి
మన్నీలకు జనులకు మదన వల్లభుడు	పెనుకొని దాకాల పెనమలగరించి
పుడమి గలిగినయట్టి నలసిద్ధి రాజు	కన్నుల కిరీటమున రాజు గరిమతో
కోర్కెతోడుత యిలాగునే కొలువు	బెట్టి
గూర్చుండగాను	వజ్రాల పతకంబు నారాజు వల
వింజామరంబులు వెలియ వకలక్ష	నొప్పవేసి
పసిణి బద్దలవారు పరగ	కర్పూర మిళిత గంధ మాత్రలు
వెయ్యిన్నూరు	పన్నీరు పొదియించి బాగుగా నలది
యెండి బద్దలవారు వెయ్యిన్నూరుకోట్లు	విద్యామంతులు కైవారం చేయంగాను
గరిమి తోడుతను కలిమిగల్గిన	తెరుగొప్ప భూలోక దేవేంద్రుని
వేడ్కతోను	కొలువు
అలిపంబు వక కొత్త ఆడపంబు	అని చెప్పబడెను అటువంటి కొలువు
బట్టి	

కాపులు సిద్ధిరాజుతో గొల్లరాజు ఆగడములు చెప్పుట

కొలువుకూటములో రాజు కూర్చుండ	మాడలకు ఆశపడి మమ్ముమ్ము
గాను	కొంటివి
చెయిసాచి మనవిగా కాపులు చెప్ప	చిత్త నెయ్యకు ఆశపడి నీవు యేలే
దొడగిరి	నీమమ్ముకొంటివి
“యెన్నడు యీ పాపము యెరుగము	రాశి వరహాలు యెంచుకొనేవేగాని
రాజు !	మోసపోతివి రాజు !
నిర్మూలమాయెను నెల్లారు రాజ్యము	పుల్లరికి ఆశపడి వోరాజు ! భూమమ్ము
గొల్లరాజుకు భూమి కొల్లలుగా	కొంటివి
యిస్తీవి	

యే సీమ రాజులయినా యెరుగుదును
గాని
యీ సీమ రాజ్యమంతా నిర్మూల
మాయెను
గ్రాస బెట్టి గొల్లరాజును కర్మాస
బొందితివి
పుడమిలో రాజులంతా పుల్లరికిస్తురు
గాని
నీరున బుట్టిన పూరెల్ల రివ్వ సీతమా
నీకు?
నీరున బుట్టినాడవు నీవు సాగాను

నిన్ను కొనుక్కున్నామంటే నీవేమి
చేయగలవు రాజు?
నుడుగులోనే పరమాట కడుగాన
వైతివి
కీడు రానున్నది తెలియదు నీరు
కాగవు గొల్లరాజును వక రడసు
గెంటించు మనెను
నీమాట కొరకు నిలచితిమిగాని
కాకుంటే వక భూమికి కడు జూర
బోదుము''

సిద్ధిరాజు కాపులను ఓదార్చి భసమిచ్చుట

ఆ మాటకు సిద్ధిరాజు ఆరుమానం
పడెను
తన వద్ద చొదలైన దగ్గరకు బిలచి
గణతార సంతోష కల్మితుండై 25
పలికె:
''గొల్ల రాజుకు కౌలు కొల్లగా
యిస్తిన
యిచ్చిన యీ కౌలు యిక తప్పరాదు
మాట దప్పితే రాజుకు మతిదప్పే
ననేరు
వాటంపు సభలోను వప్పురాడనేను
నూటికి వెయ్యిన్నూటికి నుడిగి
బొంకరాదు

పాటింబిన అవును భస్మమై పోవును
వినుడు పలికెను వీరు వారసక
పండదు పాకనాడు పారదు పెన్న
యీ యేటికి యెండిపోయిందనుకొండి
వో కాపులార!
మీదటికి మీకు మాన్యములిచ్చేను గాని
యేటి యెంటు మాన్యాలు
యిచ్చేను గాని
మన్నేటి యెంటు మాన్యపొలాలు
యిచ్చేను గాని
యిత్తులు కూరి కొరిచి యెగ విడిచి
మీకిస్తును

కోరి కయిళ్ళు బాచుకుండుడి కోరేలు	సత్యంబు తప్పరాదు దేవతలు
పండిన	సాక్షులున్నారు
కొలతామున కొలవక వ్రాస్తూ	మచ్చరములు చాయరాదు కర్మము
కొటారిని పెట్టక	అట్లే విచ్చేదనుము
కంప కోట కట్టించి మనమేరపరచి	మన కోటకు పెట్టముగాని అబ్బురము
యిదిమాట దప్పను వీరుల కంపను	కాను గాదులు
కొటారికి అడ్డుబెట్ట కొట్టు తిట్టు	అబ్బురము కాను గాదులు ఆవరగా
లేకుండ	నిచ్చేను"
యిప్పుడే సెలవిస్తేని యికనేమి	యిచ్చిన గై కొందరు యెల్ల చోదరులు
అనుకోకండి	వచ్చిరి సిద్ధిరాజును యెచ్చకము
అబ్బరాములు కాని గాదులు ఆందు	లాడిరి
కోండి మీరు	తమలోనే తాము సంతోష పడిరి
యవరు మొరపెట్టినా యరగమనండి	"సిద్ధిరాజు యెందు బోతేనేమి; అతని
దండి నేను యుండంగ దనమేమి	సీమ యెందు బోతేనేమి;
లెక్క?	గొల్లరాజు యెందు బోతేనేమి; అతని
గొల్లరాజు యేడు పిడికిల దనము	గోవులెందు బోతేనేమి;
యిస్తానన్నాడు	యేటి పంట యేటిని పోవునుగాని
పెన్న పాలేరు అడ్డము గట్టు చాలును	మన యింటికి రాదు
మనకు	పశువుల జాడ జెప్పవస్తేను మన
కోరి కవుళ్లు యిచ్చేనుగాని మీ	కింత పదార్థము గల్గెను
కొండాలు మానుడి	ఆవుల జాడ చెప్పవస్తేను మనకింత
యిప్పుడు అడివి కవులావులు గాసే	అర్థము గలిగెను
గొల్లరాజు మాట నిలిపినాడు	ధనమందుకొని కాపులు రాజు దగ్గర
మనము మాట దప్పితే మార్గంబు	గూర్చుండిరి
గాదు	

మరికొందరు కాపులు 'గొల్ల రాజును పొడిచి మందలము
కొల్లలాడింతు' మనుట

మరి వెనుక కొందరు కాపులు	మండలాధీశ్వరుండు మంది మేళము
ఘండుచూ వచ్చిరి	తోను

సానపరులై²⁶ వచ్చి నయ్యన
నిట్లనిరి

“లజ్జమానిన చౌదరులారా? వోరాజ!
మీదగ్గర లంచమందుకోని
యితరులవై వచ్చి యాడనున్నార?”
అని ముఖము సూడక నాడిరి

మునుపటి వారిసి
వారుగాక మళ్ళీ పదహారుగురు

చౌదర్లు వచ్చిరి
వారు యెటువంటి వారంటేను—
ధనమివ్వ నేరరు పుచ్చుకోనేరరు
అటువంటి చౌదర్లు వారు
సావిడి కొడికాడు జుడంకిరెడ్డి
సందువీగివచ్చి సలాము చేసెను
నగిరి కొండిగాడు నందివాడ

పోతినాడు
నామనవిగావచ్చి నామనవి వినమనెను
జూతకానికి పెద్దవాడు బొమ్మనరెడ్డి
యింట్లో యేడుయీగలు యెత్తుజడి
చచ్చు యెనగంటి సేంగన్న
వాట్టి వాట్టేగాని బాసిగాడు వాట్టి
మాటలుకాని

కనుగిల్చి సైగజేసి కనుగంటి
నాయుడు
సంప్రానికి బాసిగాడు చాగిచెర్ల
బొమ్మనీడు
యా నెల్లారికాపులు గట్టబడేరు
అనంగ

పన్ను అంటె పడి చచ్చును
పందుముల పెద్దినీడు

యితవాటి వారు అంతాగూడి
యెంత కెత్తుకొనిరి?

“గొల్లరాజుగ, పొడిచి మంద కొల్ల
లాడించి
అతడు యిచ్చేధనము మేము యిచ్చే”
మనిరి

మడివేసిన కాపులు ముంగర
విడుగదలు

“తానై న గొల్లరాజును ముందుగా
జంపితేను

చిల్లరగోపాలుగల సీమెల్లదోలి
తోలి తెచ్చినవారి గోకులము మీదొడ్డి
గట్టగలము

కొల్లలాడి వారి పదార్థము దెచ్చి
మీ కొటార్చి బెట్టగలము
నీమాట గలిగితే చాలు నిమిష
మాత్రమున
మసిబూసి గొల్లరాజును మరకటింద
గలము

నీ కొలుపులో పకమాట
కావాలంటేను

కోరుబోయినను రప్పించి మంద
కొల్లలాడించి

బండపోట్లు బడి మంద బజ్జిజుచేసి
కోటలో పెడుదుము వోరాజ! నీమాట
గలిగితేను”

సిద్ధిరాజు కోపించి కొండెగాండ్రను కొలువునుండి

గెంటింపుడని ఆజ్ఞాపించుట

అ మాటకు సిద్ధిరాజు ఆగ్రుడై వీళ్ళను మన కొలువులో వెళ్ళ
 మండెను : దోలించ'మనెను
 గొల్లరాజును పొడవమన్న మాటవిని 'సావిడి కొండిగాండ్రను తన
 సిద్ధిరాజు పొలపొల పొక్కెను సముఖాన వద్ద' అనెను
 చంపమన్న మాటవిని సిద్ధిరాజు తల 'మాటవెనుక మాట మలిపుట్టకుండ
 వంచుకొనెను బందిగాన వేయించి మరి పదిలము
 'పాపసిద్ధిరాజా! యిది పాపంబు' చేయించ'మనెను
 అనెను పాతప్పులు యివ్వమని బరతాలు
 'కొండెకు సిద్ధిరాజు! కుమార పెట్టిరి
 సిద్ధిరాజు!

ఓరుగంటి బాసన్న సిద్ధిరాజుతో యాదవుల

ప్రతాపమును చెప్పుట

ఆవేళ వోరుగంటి ప్రతాపరుద్రుండు కాపుల యెదుటనిలిచి యేమను
 పంపిన పరిచారకులును చున్నాడు :
 తన మేనల్లుళ్ళను యుగాక్షణము "వో రాజు ! మునుకొలలు దీసికొని
 ఆపి రమ్మంటే మీరు మూకలై పోయి
 అపర్యాసు కాపు బాషన్న ఆ రాజుల గొల్లగోపాల్కులచేత పెట్టుబడి
 సన్నిధిని పరగకూర్చుండెను రాను కట్టడి వున్నది
 ఆ కాపు మాటలను బాసన్న అది తుడిమొవలు వెరగానితోడనే
 ఆలించి వినెను మీరు వో సిద్ధిరాజు !
 చదురు దిగ్గుర లెగిచి ఆ పరీషు కాపు యీ కాపుల మాటల విని
 బాసన్న గొల్లరాజును పగజేసికొనకుము

అతడు అవుతార పురుషుడు అపుల
సలసన్న

వాక్క రెణములో జరిపిరి
వోరుగంటి ప్రతాపదుద్రుణ్ణి

వాచ్చిన వాప్పకై నీలాన్ని
అయితమరాజు మరిది

పురిమెట్ట చెన్న కేశవుపేరిట వాడు
పుత్రమరాజు

అశ్వాన్ని స్వాధీనముచేసెను
అనుమాన విక్రముండు

యిక మట్టి సూతమని
యారప్రతాపుండు

పుక్కుటలుగుల గద్దె వోనరంగ
బన్నించినాడు

సన్నవలిపంబు సీరలు అమీద
పరపించినాడు

జాజులు పరపించి జననాథుండయి
తమ రాజును

పలిపించి యాదవుల్ని పిలిపించి
మోదంబుతోను

పిలిపించి మోదంబుతోను
పుక్కుటలుగుల గద్దెమీద వొనర

కూర్చుండ మనెను
అందు కయితమరాజు అనుమానపడక

తనపాల శంభుణ్ణి తగ భక్తితో దగచి
'శివశివా: మహాదేవ: శంకర:'

సర్వేశ్వర!

అహదూర పరమాత్మ :

భక్తమందార :

సందివాహన! సుశ ఆనంద

భూతేశ్వర !

విందు చేరకె ముగ్ధ యీ పరములిమ్ము'

అనుచు ప్రార్థన చేసి ఆ శంధునికి

మొక్కి

చవుకొంచి కూర్చున్నాడు చక్కని

రాజు

పుడమెగసి కూర్చున్నాడు భూపాల
రుండు

రత్నలు నాటవలెనని కట్టలు

తెప్పించి

పుక్కుకబాయి తొగిగించె భోజ

రాజుకును

అవి కట్టవర్గములై వుండెను కాంత

చంద్రునికి

యిందు 27 భోంచేయవలెనని

అయితమరాజును వక

విడుదుకు పంపిరి

పన్నెండు పిండి వంటలు

పాలకడియములు

దివ్యాన్నములు తెప్పలుగా వొడ్డించిరి

రారా: వోరి కాపు బాసన్న: నీవు

యాభై య్యారు దేశములు

చెల్లించి తెచ్చిన కాలకోటి విషము

కూరల్లో సంధించిపెట్టి గొల్లరాజును ఆ విషము విరిగి అమృతమై
 చంపమంచేను యుండెను ఆ యాదవులకు
 మునుపు ఆ యాదవులకు విషము అందుకు ప్రతాపరుద్రుండును మహా
 నేనే పెడితినయ్య వో నలసిద్ధిరాజు సంతోషించి యిట్లగని పలికె:
 నీ పాదంబు లాన 'వోయా గొల్లరాజు! యిప్పటి
 అన్నము వొడ్డించినాక ఆయుధ వారిలోకి
 మనులకు నీవు భక్తుడవై తిని ఆ నీలకంధునికి
 జుర్రు జుర్రున భోంచేసి గర్రు మెచ్చితి నోయి' అని గొల్లరాజుకు
 గర్రున తేపిరి యిచ్చెను పచ్చల వల్లకి''

సిద్ధిరాజు కొండెగాండ్రను బంధించుట

ఆ ప్రతాపరుద్రుని మాట రాజు 'సావిడి కొండి గాళ్ళను మన
 మనసుకు దెచ్చుకొని సముఖాన వద్ద'నెను
 గొల్లరాజును పొడవమన్న మాటవిని 'ఆ మాట వెనుకమాట మరి
 సిద్ధిరాజు పొలపొల పొక్కెను పుట్టకుండ
 చంపమన్న మాటవిని సిద్ధిరాజు బందిగాన వేయించి వీళ్ళని పదిలము
 తలవంచుకొనెను చేయించ' మనెను
 'పాప సిద్ధిరాజు! యిది మహా పాతప్పులు గొనమని బారతాళ్ళు
 పాపంబు' అనెను బెట్టిరి
 'కొండికి సిద్ధిరాజు! వోయి కుమార బందిగాన వేయించిరి బందిగములో
 సిద్ధిరాజు: కాపులు పలవరించేరు
 వీళ్ళను మనకొల్వ్వ వెళ్ళ దోలించ'
 మనెను

కొందరు కాపులు పట్టపురాణి త్రిభువనదేవితో

మొరపెట్టుకొంద మనుట

"మనమొర్రు మొక్కదాయె పేదసాదలు బ్రతికేడి మనము
 మనమాట చక్కదాయె గతిలేదు మనమాట కడతేరదాయె

మంచిమాటలాడిన వారికి మంచి
మాటలే దొరికెను

పశువులు గల గొల్లరాజుమీద
మనము పాపము దలిస్తేను
ఆ పశువుల హత్య మనకు తగిలిన
దని వారు

మన కొరకై మహామనిమిక
జెప్పితేని

మనమాట వినక వున్నాడు ఆ
మదనపల్లభుండు

చెప్పిన మాట సిద్ధిగాజు చెవినిబెట్ట
కున్నాడు”

కొందరు చౌదర్లు సొదబెట్టుకొందా
మన్నారు

కొందరు విషం బుచ్చుకుందామన్నారు
అందులో కొందరు కాపులు అందుకే
మనిరి

“పట్టపుదేవికి బోయి మొరబెట్టు
కుందా మనిరి

యీజాయగా నగరము యేలేటి పెద్ద
దేవరాయల కుమార్తె త్రిభువనదేవి
దివ్య రత్నాంగి దిక్కు అని మనకు

ఆ త్రిభువనదేవిగాని పస బాధలు
యీదేర్చ గలదు

అందులో కొందరు కాపులు అందుకే
మనిరి

ఆత మార్గమున రాజును యేకాంత
మునను

సాయితపు పయాము శాస్త్రమునాను
సూత్రమెక్కించి

మాధవుని మరి పిరిపించి మాటాడత
బరచి

నిలలాడు గోష్ఠలంపు మూట
రిట కటా కాపులార! యిట్టి కటికి

నాయము

చేయగా దగున మీ వెరి బుద్ధిగాక
మరి మరి బండిగములు

మా గర్భంబు లందు
దయవుంచు కాపులను దగ్గరకు బిలచి

మన్నాను భయమాని మరిపించ
గలదు

పదరయ్య పోదాము మనకు బాధలు
లేవు”

మరికొందరు కాపులు చిన్నరాణి కుందమాదేవితో
కొండెములు చెప్ప నిశ్చయించుకొనుట.

అందులో కొందరు కాపులు
అందుకేమనిరి

“యిప్పుడు త్రిభువన దేవిమాట
యేమి పొరకున్నది

యిప్పుడు ఆ దేవులమాట శాసరించి మందై పోయినాడు విందుకు
నాడు రమన్నా రాడు
యిప్పుడు త్రిభువన లోకానలేని ఆమెతో విచారానికి రమన్నా రాడు
దివ్యరత్నాంగి భయమెంతయు లేక పట్టుపుదేవులను
కుందను పెండ్లాడినాడు కందర్ప అటరాదని కుంద ఆనపెట్టినాది
మనుకు పట్టాభిషేకరుండు పగటి
పడవీటి పట్నంయేలేటి విదర్భ భోగంబులాను
రాజుకుమార్తె యేవేళ కుందతో యెడబాయ
బావరాజు చెల్లెలు బంగారు బొమ్మ కున్నాడు
ఆ కుందను పెండ్లాడిన నాటినుంచి ఆ కుందకు చెప్పితే మనమాట
పట్టపుదేవితే అన్నానికి రాజు కందువపడెను”

కాపులు తమ బందిగాలు మాన్పుమని కుందమాదేవితో మొరపెట్టుకొనుట

అని ముక్కాళ కాళకు ముప్పైయేసి తొల్లిటివలె కాదమ్మ నీ యిబుడు
వరాలు లంచంబులిచ్చి మంచి దోసకారి ఆయెను
వెడలి కుందమాదేవి మేడకు పోయిరి కడితేరి బ్రతుకేసి కానరాదమ్మ
“వో కుందమా దేవులూ ! మీ యేటిమీద ఆరు నెలలాయెను
కుమాళ్ళమమ్మా! యెడచేసి నీ యిబుడు
దయఁపుంచి మామీద తప్ప భూమి పశవుల కెగవిడిచినాడు
పాలించవమ్మ! బాయమా తల్లి!
పుల్లరికి వొప్పి నీ యిబుడు యాదవరాజు యేడు పిడికెల
భూమమ్మినాడు ధనము యిస్తేను
మన్ననతో వుంటిమి నీ యీ పెన్న పాలేరు అడ్డముగట్టు
మాన్యపూళ్ళలోను చాలునని
యెన్నడు యీ పాపము యెరుగము నీరున బుట్టిన పూరెల్ల యివ్వ
తల్లి ! నీతమా తమకు?

నీరున బట్టినవారు నీవు నీ యిబుడు
సాగాను
నీ పసుపు కుంకాని కిచ్చిను పండును
నాగవారము
వారి పశువులు పాడుగా మేసె
నో యమ్మి!
నీ కోమల జలదంకి కొంగు బంగారం
నీ తలగడ కట్నాలకిచ్చిన
జన్నెవాడ పొలము
వారి పశువులు వో యమ్మ పాడుగా
మేసె

ను దగిల పట్నాలు, నుంద పొలాలు
గొల్లరాజువారి గోవులచేత
కొల్లలుగా మెప్పించినాడు
నుదార్చుమును దలచి
యెంత ఎంద నిద్దిరాజు యెస్సె
జెప్పినగానీ
సత్యము దప్పనంటన్నాడు దేవతలు
సాతులున్నారనుచు
మా బందిగాలు మాన్పవోయమ్మ!
యెందైన పారిపోయేముగానీ"

కుందమాదేవి గొల్ల రాజు ఆలమందలను పొడిపింతునని కాపులకు అభయమిచ్చుట

ఆ మాటకు కుందమాక్క అధిక
కోపమాని
మన్నించ మామ కొడువ
మార్కొనినట్లు
కొండలు డిక్కొన్నట్లు పురుములు
వడిగాల్చినట్లు
పురుములు వడివార్చినట్లు మెడల
చందమామ
కోసాములు నేగరంగ కాంతకములు
యింగంగ
కట్టుకోరి అడవనా కోపమాన
యిబునిమీద పెళ్ళుగ మెటికలు
యరిదెస
మాటలై మండుచు కుంద
కంటకమునామ

"యింగర స్త్రీ కాపులాగా!
వెడ్డకెత్తిరి మీరు
మంకిగిరే ప గొల్లరాజు"
యా నంద, నే రానీయను
పులుసుగోక సిద్ధిరాజు, మువరో
యింగగొల్పినారు
పశువుల దొరికిన కొలకే తన
ప్రాణ పమ్మినాడు
యింగ నన్నెనా అమ్మగలవాడే
యా భూమియందు రాజులు
పుట్టినా గలదు
నమి,ంచి గొల్లరాజును నకుకల్లిరో
పొడిపింతును
కల్లినేనీ గొల్లరాజును కొల్లరాడింతు

యక్కడ సత్యంబు? యక్కడ	గౌరకలు వేయింతు వారి
దేవతలు?	గొడ్డుటావులను
సత్యము తప్పనని సిద్ధిరాజు	సురకలు దగిలెంతు వారి చూలి
అంటూవుండగాను	పడ్డావులను
తన అన్న పడవీటి భావరాజు దగ్గర	కోడెలు వెయింతు వారి కాళ్ళు
లెక్కలేని కోయ బోయాయన్నారు.	విరగాను
వారి ఆవులు వేయింతును	వీడు వాడు పస్తేను గొల్లరాజును
అడ్డమార్గములేక	వకనాడు బోవునుగాని''

కుందమాదేవి తన అన్న పడవీటి భావరాజును రప్పించుట

అని కాపులందరిని అక్కడే వుంచి	మక్కువతో మేడెక్కి
ఆ కుందమాక్క	వచ్చిరన్నలును
తన అన్న పడవీటి భావరాజుకు	అన్నలు వచ్చిరని ఆ కుందమాదేవి
పంపె నొక జాబు	విందుగావించెను నింది నిదానమును
జాబు పంపినప్పుడు వస్తూవున్నాడు	మరచి
అన్న భావరాజు	షడ్రశోభితమైన అన్నము
పండిదప్పలు మనుబోతులు	సౌఖ్యముగా గూర్చి
పట్టించుకోసి	పేరిన నేతులు బెల్లపప్పులును
తేనె తెల్లని బెల్లం లేటవన్నీరు	పన్నెంగు పిండివంటలు
కాఫీళ్ళు చక్కెరాయలు	హెలకడియములు
కణ్ణాయములు	దొవ్వాన్నములు తెప్పలుగా
పట్టు చీరెలు రవిలెలు పసిడి	వడ్డించెను
కడియములు	షాయసొన్నములు మంచి పంచ
బంగారు గాజులు మంచి బంగారు	భోజనములు
సరములు	కణ్ణాయములు భోంచేసి గర్ర
అక్కచీరెలు గొంతు అలర	గర్రున తేపిరి
భోగములు	తీర్చి వారు మంచి లేట వుదకాలు

వర్చించి యెంగిళ్లు హుచ్చుండిరంత
కలకలా నవ్వుచూ ఆస్థలకు
కట్టాడదెచ్చె

అప్పుడు ముచ్చెను ఆ కుందమాదేవి
అందరు విగ్రహాల ఆదె నొకమాట

కుందమాదేవి తాను విషము పుచ్చు కొందుననిలస్సలను
బెదిరించుట

“భావరాజు వో యన్న ! ప్రతి
రామచంద్ర
గోయింద గోపాల గుణ విశాలండ !
చిన్న తమ్ముడ వో యన్న !

చెన్న కేశవన్న !
మీ అయిదుగురి తోడబుట్టి వోయన్న
తాను అడవిపాలు దాగి
వామనవి విందేను నమ్మిన దాన

నవుదును

కాకుంటె పకమాట కడమాట జెప్పి
లేకుంటె మందుబచ్చుకొని
మణుగుదును యీ మేడలోను
యీ రాజ్యభోగము లేమిటికి తమకు?
విషము పుచ్చుకొని ప్రాణము

పడుతు వో యన్న !”

ఆ మాటకు భావరాజు అనుమాన
పడెను
అయిదుగురు అన్నదమ్ములు అనూరు
పుసూరు మసిరి

పడవీటి భావరాజు చెల్లెలిని బుజ్జగించి కోరికను
తెలుపుమనుట

“వోయక్క ! వో పాప ! వో
చిన్నదాని !
వో ముద్దు వో బారి ! వో గీరువాణి !
విషము దాగి వేసార నీకేలనమ్మ ?
మేమిందరము కలిగియుండిమి వో
యిందీపరాక్షి !

కుమల నీకేల వో కుందమాదేవి :

నిన్న దూషించినయట్టి వోష
కర్మనిబట్టి
తెగవేసి ఆగ్నేసేతు అక్కరో ?
వినుమ
యెక్కడ లేనిమాట లేమిటి కాడితివి?
పసిడి చాయలవంటి బంగారు నీమేను
కుసుమ చాయలు విడిచి కుముల

నీకేల :

శేషము నంటి చెరుగు నీమేను
నీవాని దిగ విడిచి చివరల నీకేల :

మగువరో నీబుద్ధి మానువుదుగాక
తెగువతో నీ నిభుణ్ణి దిగ విడనేల
కామిణి అవుతారము కవింద్ర
భోగము

యలనాగ నీ యిభుణ్ణి యడబాయ
దగున :
తెగువతో నీ యిభునిపైన చిచ్చరికి
తేను

మెచ్చును పరమేశ్వరుండు యిచ్చును
వరములు నీకు
ఆ వరముకు యీవరము కావరము
చేయదగునా :

నీకు గర్వంబు యాల : సర్వంబు
యెరిగి చెల్లెల చావగోరెదావు
పురి పెట్టుకున్నా జీవుడు వెర్రిపేదై
దిరుగును

నూతబడి చచ్చిన జీవుడు భూతమై
తిరుగును

విషం పుచ్చుకున్న జీవుడు పిశాచి
అగును

గానబడి చావనేలనే నో మళియ
భద్రాక్షి :

అహల్యాదేవి తొల్లి ఆరడ బొందేను
యేగురు తోను యెన్నంగబడకు

చక్కని తారతో సరియన వచ్చు
నిన్ను

అపుతా దాక్షిణ బొందినాను నీకు
అపకీర్తి లేదు
మండోదరితో సాటి మరి యనవచ్చు
నిన్ను

ఆరాము సేనలతోను ఆరడి బొందిన
ఆరాము సీతతోను సరియన వచ్చును
నీవు మక్కువ పడనేల మదిరాయ
తాక్షి :

యెక్కువ పనులకెల్ల మేముండగాను
దిక్కులేని దానివలె చివకనీకేల :
బిడ్డలు లేనట్టి గొడాలవైతివి
అడ్డమాడకు విభుని కర్థాయుసౌను
నీ యిబుని కొకమాట యిన్నపించ
వమ్మ !

నీ యిభుని యేకాంత మొకరికి
యినిపించరాదు
ప్రీతిలో కెల్ల నీవొక శ్రీరత్న
మగుదువు

పురుషులలోకెల్ల నీ యిబుడు వక
పురుషోత్తముండగును
మొగవారికి సరిపోయిన మగువలు

గలిగితేను
ఆ మగువలు నోచిన నోములు మంచి
వనబడును

సిద్ధిరాజును తగును నీకు సిద్ధిరాజుకు పక్షిణి కమ్మని చాయ బంజారుటద్ద
తగును ముం పంటి మేను
సరిలేరు మీకు జెప్ప జగతి లోపలాను బ్రహ్మచారిని వ్రాలు ఫలముండ
తలపోయ్య నీలేల తగిన పల్లభునికి గాను
కలుగుట భాగములు పక మళియాయ కలహము సేనుకానేది కలదదే బుద్ధి
భద్రాక్షి : నీవద్ద యెల్ల చెప్పమా వినివుండుము
నీమేను ప్రీతికు నీవతురంబు లాను గాని''
వసుధ కస్తూరి కాంతిగల రాని
వరులట మెరుగంగ

గొల్లరాజు ఆవులను వేయించుమని కుండపూదేవి అన్నను కోరుట

ఆమాటకు కుండపూదేవి ఆడెను మనభూమి వారి కవులాపులచేత
వసమాట : మేపించినాడు
''యెంతపనిలేదు వోయన్న వొట్టి సత్యము తప్పనని సిద్ధిరాజు తాను
పసలెనిమాట అంటావున్నాడు
యెక్కడనుండి వచ్చెనోకాని యీ మీరు ముగ్ధము, మచ్చిన యెనిమిది
గొల్లరాజు వూర్లోను కాళిదాస ఆయెను
చెరువులు చేలు విరివిగా చెరిచెను యీ నామాన్యపూర్ణ మట్టి పాలాంటెను
గొల్లరాజు కుండగరి పట్నాలు కుండ పోలాలు
మరుగు మోసమాయెను మన రాజు రుదాధము దలచి గొల్లరాజు వారి
బుద్ధి గోవులచేతను మేపించెను
కలదా యిటుపంటి కర్మమెక్కడనైన వారి ఆవులు వేయించుడు వోయన్న
మనభూమి పరిబ్రచ్చి చెరచెను అడ్డమార్గములేక
కవులిచ్చినాడు సిద్ధిరాజు కాళిదాస గొరకలు వేయించు దోయన్న వారి
ఆయెను గొడ్డుటావులను

చురకలు తగిలించుడు వారి చూడి వారి కోడెలు చేయించుడి కాట్ల విరగ
పడ్డలాకు గాను”

పాపకార్యము తలపెట్టిన చెల్లెలిని భావరాజు దూషించుట

ఆమాటకు భావరాజు అగ్రుడై	తమ పడవీటి యంతయు పాడుగ
మందెను:	దలిస్తే వో పాపకర్మరాల;
“విడువడ వస్తేను గొల్లరాజు వక	అట్లే సముద్రము తరువంగ ఆ
కడకు బోవునుగాని	అంభోధిలోను
యక్కడ గొల్లరాజు చెల్లెలా;	కాలకోటి విషము ²⁸ పుట్టినట్లే
యక్కడ తలపోస్తే వి;	కలిగితివి మాయంట
యక్కడ నీబుద్ధి; యక్కడ నీవెర్ర;	తార పుట్టంగనే ఆ తారమెల్లగా
యంతపసజేస్తే వే అని వుంటిమిగాని	అనెను
సిద్ధిరాజుల వారిల వెరికి ²⁹ లేక మంద	రేణుక పుట్టంగనే పోనిమిలోను
చిందు చెయ్యమంటివి	బగరాముపై సుపుత్రుని చేతను
పట్నపు రాజెరుకలేక తమ ప్రాణాలు	క్షత్రియ కులమెల్లాను నిక్షితంబై
కొనజూస్తే వో పాప కర్మరాల;	పోయెను
విందుకని వస్తేను మాకు మందు	భూపతిరాజు పుత్రిక ద్రౌపదిదేవి
బెట్టితీవి	పాండురాజు కులమెల్ల భస్మంబు
ముందెరిగితేను మేమీ సందుకేరాము	జేసె
కాదమ్మ సీవంటి గణితలెవ్వరైన	అటువలెనే ఆరవెల్లి వీరనాయకు
తొల్లి వాడు జేసినవారు జగతిలో	రాలివై పుట్టి
గలరా:	కార్యంపూడి రాజులందరినీ కల్గిలో ³⁰
చేత పట్టంగనే లంక చెడుననిరి తొల్లి	జంపి
అటువలె మాయంట అగ్గివై పుడితివి	మాచెర్ల కారెంపూడి మట్టిపాలు జేసె

నీమాటలు యికమాను నీశంబుగాదు చెల్లెలని వస్తేను మాకు చేటు దలస్తేవి
 పట్నాలు నీకేల? తమ ప్రాణాలు అప్పవని వస్తేను మాకు అపకీర్తి
 పోనేల: దలస్తేవి అన్నెకారిదాన:”
 పూర్ణ నేకేల? వుదము నీకేల? అని వేసారి చెల్లెలుమీద అలిగె
 గొల్లరాజుతో పగయాల చెల్లెల: భావరాజు
 నీ పొట్టకావరమిగాక! అని దూషించి భావరాజు మేడదిగి
 పల్లవాది సిద్ధిరాజును ప్రాణములు పచ్చెను
 గొనజూస్తే వే వో పాపకర్మురాల:

కుందమాదేవి అలక

అప్పుడు అన్య చెప్పక పోయాడని తమ తండ్రి సుతుడనెడి తమ
 ఆ కుందమాదేవి అడిగెను బ్రతుకేల:
 శోకమూన తన పుట్టిల్లు పాడగుట
 ముప్పిరగు శోకమూన మునితి పొడవీటి పట్నము అంతా
 చింతింపుచూను బూడిదపాలు జేతును
 తప్పేమి యరగని పుత్రకీబొమ్మ పల్లవాది సిద్ధిరాజు ప్రాణాలు గూర్చి
 ధరమీద వారిగెను ధవళ మగి కుంద గొల్లరాజును గెలిపింతు”నని
 యడలి కరములు అస్తకంకణములు కుందమాదేవి
 మెరియంగ ఆనబెట్టినాది విడిచి కదసి
 కడలేని శోకంబు కాంత శోకింపగాను పుత్రమాత్రీ
 కువములుపైని కన్నీరు కురియంగ తనమేడలోవున్న రత్న భూషణములు
 నిట్లనియె: తెచ్చి ధరజేపై వేసె
 “యే తల్లి యే తండ్రి యీ ఘేడమీద మైల చీరాగట్టె మరి వేగమూన
 యే యన్న యే తమ్ముడు యెవ్వరిని కోటలో కుందమాదేవి కూలంగ
 యెరుగగను భద్రెను

గొల్లరాజు మందలను పొడిచి వత్తుమని కోయబోయలు కుందమా దేవిని ఓదార్చుట

అడలంగ కోయబోయాలందరు వినిరి	భావరాజుల వారి యెరుక లేక
అపుడిట్లగనిరి:	పసువుల వేయగలము
కుంద శోకం మాన్పుకుంటే దోషంబు	యడ్లను వేసేది తమకు యంత
తమ క నిరి	మాత్రంబు?
భావరాజు యరగకుండా వక్క	గొడ్లను దోలేది మా కులమై
పరుగున వచ్చిరి:	యున్నది
“అక్కరో! నీకింత అడల నేమిటికి?	అడ్డమార్గములేక వారి ఆవుల వేతుము
పషువులు వేయించమని భావరాజుతో	అక్కరో! వినుము
సలజెప్పితివి	సిద్దిరాజుకు వెరచి వుంటిమి గాని
యే కాంతమున మాకు యెరిగించ	గొల్లరాజును పొడిచి మంద కొల్లలాడ
వైతివి	గళము
గోపిన చెపితేను వారి గోవుల	నీ సెలవు గలిగితేని నిమిష
వేతుము	మాత్రమున
సిద్దిరాజు యెరుక లేక సీమవారి	వారి ఆవుల వేతుము అక్కరో!
యెరుక లేక	వినుము”

కుందమాదేవి కోయబోయలకు ధైర్యము చెప్పి ఏడువారాల సొమ్ము లిచ్చి పంపుట

ఆ మాటలకు కుందమాదేవి అశ్చున	సిద్దిరాజు మాచైతే సంకబెట్ట గలము
నవ్వి ఆడెనొకమాట:	సిద్దిరాజు మాట తన చిటికెనేబు
“నా కన్న పునులార! నాయన్నలార!	మాత్రమున
నా కంటె చిన్నవారు నా తమ్ములార!	సిద్దిరాజు నామాట అతిక పడలేడు
సిద్దిరాజుకు మీరు వెరవ నేమిటికి?	తాను కూటాలలోను కూలంగ
సిద్దిరాజు నా మాటకి అతిగా	పడితేను
పొడలేడు	

కూలంగ బడిలేను రాజు కొలువుకు
 బోడు
 తాను అలిగి వుండన్నాళ్లు అన్నము
 ఆరగించడు
 తన ఆకలి దీర్చకాని రాజుకు
 అతివేడుక లేదు
 నా కన్న మన రాలు పట్టపు దేవులు
 విజయనగరము యేలేటి పెద్దదేవ
 రాయలు కుమార్తె
 త్రిభువనదేవి దివ్యరత్నాంగి
 ఆ పట్టపు దేవులు మేడకు సాగాను
 ముదమొప్ప తన చెలువులో కాకాని
 దాని ముంజల ద్రోక్కడు
 మనసు వినమతితో మాట్లాడ
 వెరచును
 యెంత పనై నా తానే యీదేర్చగలను
 మీకు మనవిగ జెప్పేను
 మాయన్నలారః
 వారి యావుల వెయ్యవలె
 అడ్డమార్గము లేకుండ
 గౌరకలు వేయుడి వారి గొడ్డు
 టావులను
 సురకలు తగిలించుడి వారి చూడి
 పడ్డలాను

కేడెలు వెయ్యండి కొదవ లేకుండ
 ఆ మాట మీకు మనవిగ జెప్పేను
 మా యన్నలార!
 వారి మనుసులు వేయకుడి మనకు
 మార్గంబు గాదు
 వారి సలుగు బెడ్డను వేసి నూసి
 మనిజూడకుంత జరుగుడ
 వక కడకు
 ఆ మీదట పనులు తానె వీడేర్చగలను
 మీకు మనవిగ జెప్పేను మాయన్న
 లారః''
 అని రత్నభూషణములు యేడు
 వారాల సొమ్ములు
 ఆ బోయాలకు యిచ్చెను
 అవులు వేయమని వారిచేత అభయ
 హస్తంబొందెను.
 పెట్టిలో బాణాలు పేరైన సొమ్ములు
 బరువులు గట్టుకొని వారంత వక్క
 పరుగున వచ్చిరి
 భావరాజు యెరుగకుండ వక్క
 పరుగున వచ్చిరి
 పరుగున వచ్చిరి బలములో కలసిరి.

గొల్లరాజు పశువులకు హాని కలుగరాదని సిద్ధిరాజు
 భావరాజును హెచ్చరించుట

బలములు గూర్చుకొని పడవీటికి
 ఫోంగాను

అయిదుగురు సిద్ధిరాజులు
 అన్నదమ్ములూను

మెల్లంగ చెరువుకు సారివెళ్ళి మగడి
వస్తూవున్నారు
గ్రక్కున యదురాయె భావరాజుకు
ఆ గాళిలోపలాను
అంతట భావరాజు రాంగాను సిద్ధిరాజు
అనుమాన పడెను
'ము నీదు కోయ బోయిలకు నీవు
భావరాజు! నీ వైన యెందు
బోతివయ్య?'

ఆ మాటకు భావరాజు అపుడిట్లగనియె:
'విరవయ్య సిద్ధిరాజువారు:

విన్నవించెదను
పసిడింతబోదు పందియేటలాను
యెడపొద్దనే పోదు యేడియేటలాను
గ్రక్కుననేబోదు కవుఁజు

యేటలాను'
అనుట విని విద్ధిరాజు అనుమాన
పడెను

"వోయి భావరాజూ! గొల్లరాజు
పశువులు మన సీమలో
వున్నన్నాళ్లు

యాటలు మాను భావరాజు! మనకు
వేడుకలేదు

యిందులో యవ్వరై నా సత్యంబు
దప్పితేను

నిర్మూలమై పోవురు దేవతలు
సాక్షులున్నారు

మనము తిరుగబడరాదు వారి మన
సందు మేరయున్నది

యేటిమీద ఆరునెలలు యెడసేసినారు

యెడసేసిన చెరియ యేడాది వెట్టెను
యిక నాలుగైదునెల్లు మాత్రమే
వున్నది
పొదకూర కొయ్యరాదు భావరాజు:
బోనొగ్గరాదు
వాగును జాలారి భావరాజు

వలవెయ్యరాదు
పెయ్యకాలినిం గనుక ఆవగింజంత
పేడు విరిగితే

పెట్టము పుల్లరి తనమన్నారు వో
భావరాజు!

ఆవుకాలినిం గనుక ఆవగింజంత
పేడు విరిగితే

అంపినాము చిద్దు అన్నారు సుమ్మి
వో భావరాజు!

వారి మందలోను చుట్టుకొనబోతేను
పట్టు చీలి విచ్చేనని

వొప్పినాము సుమ్మి వో భావరాజు:
వారి మందలో గొడ్డలి బోతేను

బంగారపు గొడ్డళ్లు
యిచ్చేమని వొప్పినాము వో

భావరాజు!

చోరులు కోయబోయలను పదిలము
చేయించమని

బ్రాహ్మణుని పాదములు
ముట్టించినారు

వాని పశువులు మన సీమలో
వుండన్నాళ్లు బాసతప్పరాదు

కుందతో కిప్పందభోగము కడుకొనె
చేయమనిగాని

కడ యా రాయభారములకెల్ల నే వొక
కర్తవు సుమ్మి వో భావరాజు!”

ఆ మాటలకు భావరాజు అపుడిట్ల
గనియె:

“నీ పాదములు ఆన; యాటలు
మానితినయ్య

నీకు మాటరానేల;

ఆ మాటవిని మించి భావరాజుని
అంపి వేగంబె

పంపినప్పుడు భావరాజు పయనమై
కదిలె

కుందపంపిన యట్టి కోయబోయ
లూను

వారి కవులావులు చూసి కటకట
మనిరి

‘రాజునాలు మేసేటి దోసమిటు
చూడుడ’

ఆనతిగల చెరువుకట్ట కాల్యలలోకి
దిగి వచ్చిరపుడు

భావరాజును చెయ్యిలుచ్చుకొని
చెప్పిరి వొకమాట

ఆవులను వేయుటకై బోయలు భావరాజు సెలవు కోరుట

“యేలినవారికి యేకాంత మొక్కటి

తప్పక ఆపని ఛాయంగరాదు

చెప్పి చేసిన పనులకు శంకేమిలేదు

తమకు కుందమాక్కచేతి

యన్నముకు దాతమాయె

అక్కచేతి కట్నాలు ఆ రోళ్ళముగా

అందితిమి మేము

అల్లంత ప్రొద్దువేళకు వారి ఆవులు

వేసెయ్యచుని

ఆదయ అస్తమిస్తమి వో భావరాజు!

ఆవులను వెయ్యకుంటేను ఆసూరు

వుసూరు మనుసు వో భావరాజు!

ప్రాణాలు విడుపును వో భావరాజు!

యిటువినవయ్య గొల్లరాజును యేమి

సూసేవుగాని వో భావరాజు!

చెల్లెలును చూడవలెను వో భావరాజు!

అక్క చేతికట్నాలు ఆరుళముగా

అంచినాము మేము

పదునైదు యెద్లను బాణాలువేసి

కాని వారివలెను చక కడకు బోదాము

మాపిటిపొద్దుకు ఆవుకు వేట్టుపడి

మందకు జేరుతేను

పశువుల యేట్లుచూసి గొల్లరాజు

పారిపోయేను

గొరకల యేట్లుచూసి గొల్లరాజు

శకకథకు బోయేనుగాని

గంట వొంటి రక్తంబు జూచి

సెలవియ్యవయ్య వో భావరాజు:

గొల్లరాజు వకకడకు బోయేనుగాని

శ్రీమతంబె మాకు''

కాకుంటె వో భావరాజు! యడభూమి

కరువును బొందేను

భావరాజు బోయలను మందలించుట

ఆమాటకు భావరాజు అగ్రుడై

మండెను

శ్రీరామ కవులావుల చిందుచేయరాదు

దేవత కవులావుల తెగువ చేయరాదు

“మండి యలమైన యెంత

మాటలాడిరిగాక

యలమల కవులావుల వెయ్య

యెవరికి కారణంబు లేదు

యక్కడ కుందమాక్క యక్కడ

తలపోసి

యద్దలావుల బాస వారి యర్రయ్యకు

దెలుసు

ఆ కుంద ప్రాణాలు విడిచిపోతేను

సిద్ధిరాజుకు అతి భారములేదు

ప్రాణమొవ్వొబ్బ రాగాతంబు

ప్రాణమే అవునిచ్చత మన్నారు

మానమే అచంద్ర తారార్క

మన్నారు

యర్రయ్య బాస యద్దలకు దెలుసు

వారి చెలువు¹ లేదయ్యగాని మనల్ని

యిప్పుడే చంపగలవు

రాజు పాదమా నందేను యెద్దల ఆన

తప్పరాదు

కాకుంటెగోవులు మృత్యుపాతకమున

గోల చుట్టుకొనేను''

ప్రాణ మే శరీరాన బుట్టింది

మాన మే శరీరాన బుట్టింది

మాట శరీరాన బుట్టింది

ఆటు గనుక మాట దప్పరాదు

మహిపతులకెల్ల

మాట నిలిపితే కూరకు సిద్ధిరాజుకు

తాను యెటు జేసినాడు

కాటమరాజు యెడ్లను వెయ్య యెవరికి

కారణములేదు

అనిన భావరాజు అంచర్ని

పయనంబు మాన్పి

పడవీటి పట్నానికి పదమనె నంత

మాట మరిపించి యాటకాళ్ళవుడు

మరిపించి ఆ మాట పాడువడి జేసి

పట్నాన భావరాజును మరిపించినారు.

కుందమూడేవి తన పెంపుడు చిలుకచే కాటమరాజు ఆలమందలను బెదరగొట్టించుట

ఆవేశ కుందమార్క ఆమేడలోను
బంగారు స్తంభాల పంచరిలోను
ఆ స్తంభకజాలచాత అందుకొనెను
చిలకను
చక్కెర పంచదార జవ్వాది మేపి
“అబ్బ సమద్రాయమందు
అమ్మనిటావు
వోడవర్తకులు చిలుకని వెయ్యి నే
దెచ్చను
రాజుకు నాకు కనగాల నారిపేరే
శాంతరోనిన్ను
పెంచుకొనమని చెప్పిరి
పెద్దలందరును
నువ్వే తన కొమారుడవు నీవే
రామన్నవు
గొల్లరాజు అటుభూమి గొబ్బిన
బోయి
కాకి పల్కులు పల్కి కల్లున కుయ్యి
కాకి పలుకులకు ధేనువులు కల్లున
బెదరును
గువ్వ పలుకులు రాము పగులుట్టిగ
గుయ్యుమా
గువ్వపలుకులకు ధేనువులు
గుబగుబా బెదరును
చిలక పలుకులు బలికి చికాకుగా
జేయుచూ;

చిలక పలుకులకు ధేనువులు
చికాకులగును
పరిభాష యెద్దల పంతాన బిలచి
పెన్నదాటదోలి ప్రేమతో
రమ్మనెను
అని వేగ యెగవేసె మేడలో యలనాగ
యవుడు
యెగసె రామచిలుక యేడు
యోజనాల పొడుగున
వారి ధేన్వాల కడకు వయ్యన బోయి
శ్రీగంగరమైన వనముల నీడలోను
చెలగి యా కవులావులు మెరువడి
యుండగాను
ఆమ్ర మధ్యమందు ఆ చిలుక నిలచి
కాకి పలుకులు ఆ చిలుక కల్లుగా
గూసెను
కాకి పలుకులకు ధేన్వలు కల్లుగా
బెదిరెను
గువ్వ పలుకులు చిలుక గుబ్బిటిలు
గూసెను
గువ్వ పలుకులకు ధేన్వాలు గుబగుబ
బెదిరెను
సిలక పలుకులు బల్కి చికాకుగా
గూసెను
సిలక పల్కులకు ధేనువులు చికాకు
లియ్యెను

అల్లారు కొల్లారు మాయెను	కులగిరులు అదిరెను గుమ్ము గుమ్ము
ఆగుబ్బుగా బెదిరెను	మనెను
జనవన్న బొల్లియావు పసువులకు	పదివేల పిశుగులు ఆవుల మంద
ధీరలు	మీద పడ్డ చందమాయెను
సాటిగల జనవన్న సరిరాము జేసెను	

కాటమరాజు ఆనతిపై పద్మనాయుడు చిలుకను బాణముతో కొట్టుట

కాటమరాజు పద్మనాయుడు కలిసి	జన్నెవాడ పర్యతము సరుగున
కూర్చుండి	దిగిరి
జన్నెవాడ గుంటిమీద చద్రంగ	అందలాలు యెక్కి అందరు వారు
మాడంగను	చంద్రకి వీరెలు చేపట్టు కత్తులవారు
ఆడి ఆడి చద్రాంగము ఆ రాజు	కదలి శంఖుని కనకనందుల వారు
ఆట సాలించి	ఆరువేల వల్లవులు యేడువేల మన్నె
“నాయుడా! నాయుడా! నా చిన్న	తిరమందులు
మరిది:	పన్నెండువేల వీర పర్యారము ⁹²
పలవాయి బాణాలు మన పశువుల	కదిలెను
మీద	బరిసెలు డమామీలు పెద్ద
యారముగ పగవారు యే తెంచినారు	బూరలును
కాబోలు	డంజలు కై వట్ల రూటికొమ్ములును
పసువుల మీద యేమొ బారంబు	యినవంబులుగ కంచు వీరమద్దిట్ల
లాయెను”	అచ్చట కదలిరి ఆ యాదవవీరులు
పదివేల చద్రాంగము పంతాన నిలిపి	పరుగున ఆ తావు వదలి పయనమై
వెయ్యి లక్షలకు చద్రాంగము వేసి	వచ్చిరి
అటు నిలిపి	

రాజు రాఘవుడు రాంగ పగవారు
 పంపిన చిలుక
 రాజుల యెదుటను రావివృక్షం
 మీదను వ్రాలెను
 పరిభాష యెద్దు పంకంబున బిలిచెను
 రవలెత్తి కూసెను రాజుల యెదుట
 ఆ చిల్క-పల్కులకు రాజు ఆశ్చర్య
 పడెను
 "నాయుడా! నాయుడా! నా చిన్న
 మరిది!
 యెండి అనుసుల పల్లకి యెలపతి
 రాఘవ!
 వేశ్య వుంగరాలు వెలపతి మరిది!
 నాదిక్కలో వైడివారింట
 నాతిపెళ్లికొడక;
 నగిరి కంటద్వారం నాయుడా; మరిది;
 దీనికి ధనముకొండకు విప్పర్ల
 పోతినీడు
 గర్భరత్న మై బుట్టిన ఘనకీర్తి మరిది!
 నెత్తురుకూటి సంగడా! మా నెలమైన
 మరిది;
 కులము యెలమదొరవు చెలగిన
 గొల్లవు
 పారాయి సంగడమా! మరిది
 పద్మనాయుడ!
 యాభై యారు దేశములు
 యద్దులావులు మేపితిగాని

యీ చిలుకపలుకులు నేను యెన్నడు
 యినలేదు రాఘవా!"
 ఆ మాటకు పద్మరాఘవుడు ఆడె
 నొకమాట;
 "చెలువొందె గద్దె ఆవుల చెన్నస్వామి
 లింగమా;
 వల్లవులు వో భావ! వకమాట
 వినుము
 పోరుకు మనమీన చిలుకను పంపింది
 వినుము
 పాపాత్మురాలు పణితి కుందమాదేవి
 చదువు చెప్పించింది చిలుకకు
 వినుము
 రాత్రి నాలుగు జానులు చిలుక
 రామాయణము చదువును
 పగలు నాలుగు జానులు చిలుక
 భారశంబు చదువును"
 ఆ మాటకు ఆవులన్న అవుడిట్టనియె:
 "పగవారి చిలుకైతె బాణమేయ
 వలెను"
 గజవిల్లు అనేబాణము గ్రక్కున
 అందుకొనెను
 విల్లు యెక్కుబెట్టి వెనగంగ
 దొడిగెను
 ఆ మాటకు ఆవులన్న
 అనుమానపడెను
 "నాయుడా! నాయుడా! నా చిన్న
 మరిది;

రాయాకు పక్షన³³రామచిలుక
పచ్చన

రాయికొమ్మ తెలుపు రామచిలుక
పాదములు తెలుపు

రాయి యిగురు యరుపు రామచిలుక
ముక్తైన యరుపు

రాయాకున బుట్టింది రామచిలుక వేగ
చిలుకను దప్పిన బాణము
చిగురాకుకు నాటితే

కాశీలో బ్రాహ్మణుని చంపిన
పాపాన బోదుము"

ఆ మాటకు పద్మనాయుడు
ఆవుడిట్లనియె:

"పరమేశ్వరుండు మెచ్చి యిచ్చిన
పంచపన్నె బాణాలు

వృధియ కావమండు³⁴ బాణాలు
వెయ్యనే పోయి

సస్త సముద్రాలయందు స్తానంబు
లాడి

పగరాజుల మీద రాయబారంబులాడి
తిరిగి మాపిటివేళకు బాణాలు

పొదులకు
మళ్లి తిరిగి వచ్చును మరియ

బాణాలు
ఆ పాపాత్మురాలు పణితి కుందమదేవి

అనమాలు పెట్టి బాణాలు నెల్లారి
పట్నాన అంపునేదా!

ఆ మాటకు ఆవులన్న ఆగుడై
మండెను

బెజవాడ పెట్టుకాడ పెయ్యల
వేరయ్య

బారులు నెల్లారి పప్పొనకు దర్లి
గల్గెత్తు తొలగివేయించి చిలుకిను

వేసిన బాణము
యెడుగట యేనుగలమీద యరగడ్డ
పాటికి

తిరిగి తెప్పింతును రావువా! తేజంబు
మీర"

మదమొప్ప ఆ రాజు మూడు
సెలవులిచ్చెను

విల్లు యెక్కువ పెట్టగ వెనగంగ
దొడగెను

బాణము తిన్నమని పిలుచుచుండెను
అనమాలు పెట్టిన తావున

నిలుపుమని
అనివేలు చిలుకను వెయ్యివేలుగాను

వేసిన బాణము చిలుక యెదమందు
బెట్టుకొని

అకాశం పొడుగునా ఆ పక్షి లెగిచె
నెత్తురు చారంగ ధరణికి వారికి

పరికంగసాగెను

"దక్షిణ దేశంబు మాది

పసిగంగ నెల్లారి పట్నము మాది

అన్నలార! నన్నుజు:పి మీరు

యెన్నొళ్లు బ్ర*కేరు వో
యాదవులార!
మూడునెల్లు పద్దెనిమిది దిరముల
నాటికి
మీరంతా యరగడ్డపాటిని వొరగ
నున్నారు''
అని పగలు సాటింపుచు ఆ
రామచిలుక

పరగంగ నెల్లారి పట్నానికి బోయెను
పగవారి సిలుక పారిపోయిన వెనుక
మగిడి జన్నెవాడ గుంటికి మళ్లి
వేతెంచిరి
కాటమరాజు పద్మనాయుడు కలిసి
కూర్చుండి
జన్నెవాడ గుంటిమీద చంద్రంగమాడు
చుండిరి.

దెబ్బతినిన చిలుకను చూచి కుందమాదేవి దుఃఖించుట

ఆవేళ కుందమాదేవి ఆమేడలోను
పగడంపు తరికోళ్ల పద్దెమంచంబు
పద్దెమంచం మీద పరువైన జువ్వ
పరువైన జువ్వమీద మల్లెల పాన్పు
మల్లెల పాన్పుమీద మదిరాక్షి తాను
నిద్ర నుఖించుచుండె నీరణగంధి
బాణము యెట రక్తంబుధారలు
కుందమాదేవి సరుల మీద కురియు
గిసాగె
సన్నవాన కురిసి నట్లుగా వుంచెను
తుళ్లిపడి కుందమాదేవి దిగ్గున లెగచి
పక్షిని పట్టిన హస్తములు పచ్చి రక్త
మాచును
యదము రక్తంబు తుదిసి వెతపోవు
చూసు

పాట :

“పాలురాగే ప్రాయమునాడు
రామాచిలుకా,
పసిడి గోరుపెట్టి సాడుకొంటినే
రామాచిలుకా!
యెప్పుటినే ప్రాయమునాడు
రామాచిలుకా,
యెండిగోరుపెట్టి సాడుకొంటినే
రామాచిలుకా!
శ్రీగంగ వనములో సిగరు చూమిడి
కింద రామాచిలుకా
కొవ్వల కిందను గోవులు మేసిన
రామాచిలుకా!
రాజు రామవా పద్మనాయుడు
రామాచిలుకా,

జన్నెవాడ గుంటిమీద
చంద్రంగమాడ రామాచిలుకా!
గొల్ల బిడ్డా యెంత కోపాదారోగాని
రామాచిలుకా,
పక్షి నేసినా పాపకర్ముడు
రామాచిలుకా:

పద్మనాయుడు గాజు వింటను
రామాచిలుకా,
పన్నుగా నిన్ను కోరిపెడితినే
రామాచిలుకా!”
అని భాణము తియ్యంగనే చిలుక
ప్రాణము విడిచెను
అగ్నిదానము చేసెను ఆ నీలవేణి

కుందమాదేవి బోయలకు రహస్యముగా జాబులంపుట

కడలేని దుఃఖమున కరకర జాబులు
కర కర జాబులు కిరిచించి వ్రాసెను
కడమ పావురాల మెడల
కమ్మలుగట్టి
“భావరాజుకు యెరుక లేకుండ
పట్నానికి మీరు

పట్నానికి మీరు పరుగున వెళ్ళి
మరుగున వీ కమ్మలు మరివేగ
యివ్వరమ్మ“
పట్నాన భావరాజును మరిపించినారు
సందజాముకాడ వారి ఆవులను
వెయ్య జరిగిరి కొందరు

బోయలు హూటుగా కాటమరాజు ఆలయందను చేరుట

మునిమాపు పొద్దువేళ వారు
మి త్యాలాడిరి
నడపొద్దువేళను జాడలు చెప్పకొనిరి
యేకువ తెల్లవారంగ యెడలిరి
బోయలు
భావరాజును యెరగకుండ
కోరుబోయిలందరును
యెరవక వారి యెడ్లను వెయ్యను
కడలిరి
వారు యెవరివరంటే-

పరగసా అగ్నిశీకు, పట్టణ పిన్ను
జోతుల సోసిరి, అతనికి మరిది
అతనికి మరిది అగ్ని మైసినీడు,
దబ్బినీడు, కబ్బినీడు, దబ్బి సరివి
నీడు,
మీసగా మళ్ళినీడు, మీసాల తిరుమళి,
కనకపు మళ్ళినీడు, గట్టికొప్పు
మూతినీడు,
తొమ్మిదివేలముంకి తొడబడి మూకలు

తీగల చెరువుగట్ల కాల్యలోకి దిగారు	అనుముగా దను వియ్యక
విట్ట	అనుమానపడిరి
రిక్కలు యాలలు పెట్టుచును	చిరగల ఆవులు సింహాల పొడుగున
రోష్టము ముసురుకొనుచు	వొక్కొక్క యెద్దు యేచుగుల
వక్కసి వడదోళ్లవాట బల్లెములు	పొడవు
వేపిమాకుల వెండలుగొని వారి	యీ ఆవుల గాసే గోపాలకులు
యెడ్లను జూసిరి	మహాధికులనంగ బోదురు
కణికిమాకుల యెడ్లునుగొని వారి	వారు యెక్కడ వున్నారో
కవులావులు జూసిరి	అనుకుమయితేగాని
జిల్లేట్ల యెడ్లుగొని దిగసిరి విల్లు	వారి ఆవులు వెయ్యెరాదనిరి
తంగేట్ల అందగొని తలవిట్ట జూసిరి	చూపుల చొప్పన్న బోయనుబోయ
దోకల అంబులు దొడగి తొడలు	చూసిరమ్మనిరి
సరసుకొని	మాటుగావుండి చూస్తవున్నాడు వారి
	మార్గంబులెల్ల

గోపాలకులు ఆవుల ఆదమరచి పెన్నలో ఈదులాడు చుండుట

ఆవేళ గోపాలుకులు ఆవులు మరచి	పట్టపగలు సూర్యగ్రహణ పట్టింది
పెన్నలో గోపాలుకులు పేడుబంతు	గనుక
లాడుచున్నారు	గ్రహణస్థితి ఆడుగువారు గంతులు
అల్ల పల్లికొండ పెరుమాళ్లు	వేయవారు
బ్రాహ్మణుడై వచ్చి	రావుచేతను సూర్యుడు నాడే
బలము చెప్పిన నాటి దివసం చేరికై	కట్టుబడెను
వచ్చె	నాడే వారి గోవు గణములకు
హెచ్చరికంబుగా పెన్నలోను	ప్రాణమ్మీడి కొచ్చెను
వీదులాడుకొనవారు	ఆవేళ గోపాలకులు ఆవుల మరచి

పెన్నలో గోపాలకులు పేసబారు	గొబ్బలా బొందంగ వుబ్బి సింహాలు
లాడచున్నారు	వుట్టినగాని
అంటు ముట్లు వేసి ఆలంకుపడువారు	వుక్కిపైబడి పొల్లాడంగ యెద్దు మా
అట్టే పట్టుబడ్డాయని అంటె	ఆతిథిమాయెనని
కూయుచూను	వురదాట్లు తీసికొని వోరుగా
బిళ్లలాడు చారు పిల్లి	కొట్టుకొనేటివారు
దిప్పలాడుచూను	తొల్లిటి కాపంబు తిగిలిన కాడను
గడ్డెరి బొడ్డెరి గట్టాడుకొనుచు	తొల్లి దూర్వాస మహాముని కాపంబు
గండాభేరుండా లాడువారు	దగిలి
కావరంబునను	యమునలో గోపాలకులకు
పసుపులు మేమల్లిరి పడుచులు	యాదవులకు ఆవులకు సాగాను
ఆటలాను	ప్రాణహాని ఆయెను బాగీర్తి
వుబ్బుచుపోక గోపాలకులు యిసిక	సాక్షిగాను
లోపలను	ఆవులను మరచివుండిరి యాదవులు
నుద్దులు జెప్పమని సోరాదిగ	ఆపుడు
గూర్చుండబెట్టిరి	

బోయలు ఆలమందలను వేయుట

అనిన సూపుల సొప్పన్న బోయ	యెగరేసి చెలువారు యెద్దులావులను
పోయి చెప్పినాడు బోయిలకు	తేనెరేపిన కితిని తెగువతోడుతను
చెప్పిన బోయిలు సైగలు చేతకొనిరి	వలపట యెద్దులు నలల బడదోసిరి
తమకు యిదేనందు ఆయనని	చెదురుకొని ఆవులు చిచ్చుకు
కుడేళ్లకొండ యిరుమేల వారి	బారిసట్లు
గోవులను అరికట్టిరి	అద్దవెత్తి చూచుచు వారి చెలువు
నపరాత గురుగుంటన ముడి	తేకుండగాను
బట్టుకొని	బోయగారికి ఆవులు పోగలై నిలిచె

కాత్రిణికి కవులావులు యేక
రెణమాయెను
పల్లెకొండ ఆవులకు బాణాలు
నాచెను
తామరనాటి యెడ్లకు తాకెను బాణాలు
మందనుండి ఆవులు మరివేట్లు పడెను
గొడగొని వేసేరు వారి గొడ్డుటావులను
కొట్టి యిలపడవేసిరి లోదులుం
భంగుల
చంద్రగిరి బాణాలు యెడ్లకు
చెక్కిళ్లునాచెను
శిరసు వాలయిగానుండి సిరిపాదము
దాక
యెతికి నువ్వుగించవేయు
యెడములేకుండ
అలలంబోసాల అంపకోలలు నాచెను
బాలుబాలున అరిచె వసిలేగలెల్ల
పరుగులు బారంగ చురకలు
తగిలించిరి
చురకలు తగిలించిరి వారి చూడి
పడ్డలకు
కోడెలవేసిరి కాళ్ళు విరగంగ
శ్రీరామ కవులావులు చిందుచిందుగా
వేసిరి
వేల్పుల కవులావులు వేసిరి
బోయాలు
సురభిధేనువలు సూలుకుట్టి వేసిరి
సన్నాసిధేన్వలను చల్లుగా వేసిరి

పుత్రమాసురభులను పులకుట్టు వేసిరి
చుక్కపెయ్యి లరువంగ
చూడియావుల వేసిరి
చూడియావు లరువంగ
చుక్కపెయ్యిల వేసిరి
పాడియావులు అరువంగ పక్కలేగ
వేసిరి
పక్కలేగలు అరువంగ పాడియావుల
వేసిరి
కరవులు వనరంగ కడికాళ్లున
బొడిచిరి
బడి వచ్చేటివారి వుక్కుటావులను
బొడిచిరి
పొర్లబడి వచ్చేటివారి బోడావుల
బొడిచిరి
పొగరు వయసు వచ్చేయెడ్లు
పోటుకెదురెక్కె
అంబోయని యెడ్లు రంకెలకు
అంబోదులు కడిసి
అచ్చేపూని పొడువుతామని వచ్చి
పొంకముగ నిలచి
“ఆవులనలన్న సెలవులేక మన
మంది పొడవరాదు
ఐసవన్న సెలవులేక మనము పట్టి
పొడవరాదు
కాత్రిణి సెలవులేక మనము వారిని
కడిసి పొడవరాదు

యరన్న సెంపురేక మరలు	మనోగ్రహణమున యెడ్డు మార్కొని
యవ్వరిని పొడవరాదు	నిలచెను
యెన్నడు యరనారి నాయన్న	యెరక తీసిపోక బోయిలు వాడి
యెడబాడ లేదు	యంబులు దొడగిరి
నేడు సూర్యగ్రహణము కానంగ	యేపెరిగి వేసేరు వారి యెడ్డు
వచ్చెను	లావులాను
యిచ్చోట యేట్లు బడ కారణమువుచి	వుర్లబడి బాణాలు గట్టిగా వేసిరి
కాబోయి మాకు	మాసవతి యంబులు ముక్కుగోట్ల
మానుచేత చిక్కితిమి మనము యీ	గొట్టివేసిరి
బోయాలచేత	యెండి చుప్పి బాణాలు యెదముల
అని యరవక జడవక చురిచించి	గొట్టిరి
పారిపోక	బోయి అంబులు నెత్తిపుసుకుర
	గొట్టివేసిరి

గాయపడిన ఆవుల రక్తము వరదలై పారుట

సింగిణి బాణాలు యెడ్లకు చిత్తవర్ష	కుప్పికొలలు యెడ్లకు కుతికిడింపు
మాయె	లాయెను
దొన యింటి కోలలు యెడ్లకు సోన	చంద్రవంకి బాణాలు యెడ్లకు
వానాయెను	చెక్కిళ్ళు నాటెను
తొండమతి యంబులు యెడ్లకు	చిరువాలము నింపి సిరిసాదముదాక
తొడలు దూర్చిపారెను	యెతికిర నువ్వుగింజ వెయ్యి యెడమ
యిక వింటి యమ్ములు యెడ్లకు	లేకుండ
యీవులకు దగిలెను	వొల్లెల్లి బాణాలు వొత్తుగనాటెను
గాజు దారసాలు గంగడోలుల దూసి	యెడ్లకు రూపులు దప్పి యెదురూప
పారెను	మాయెను
గన్నెర్లకు అలుగులు యెడ్లకు గల్లుగ	ముంగల యెడ్లకు దగిలి వెరక
దూసి పారెను	ఆవులకు దూసుకొని పారెను

సెలవులేక కవులావులు మనచేత	దాను గోవులు సంపించే తగ
చల్లవేట్ల పడెను	పాపకర్మరాలు
ఆవులు వొడిచేమంటేను తమ	యాలాలు వలెనూ వేలలు బెట్టు
అందరిని చంపగలవు	కొనుచు
యెడ్లను వొడిచేమంటేను మనసు	వారివారి సావిగివులు వడి
యేమి చేయగలము	సెప్పగొనుచు
యేక జాడ రాకున్నది వక వంకకు	వొగ్గుమల సాపులు బట్టకొని
జరుగుదామనిరి	వోయాలు తిరిగిరి
	దుగ్గానులై పోయి దేశాలు దూరిరి

గాయపడిన ఆవులు ఎద్దులు జన్మివాడ గుంటి చుట్టును చేరుట

సాగవారి వోను పారిపోయిన వెనుక	చెల్లంబు జన్మివాడ గుంటుకి చేరి
ఆవులు యెడ్లను రణమేలు కొనెను	రంతటాను
గోవులు ముచ్చులు గొబ్బున	వెడలేని బాణాలు వెడ్లకు వేట్లు
దెలించిరి	పోట్లాయెనని
అంపకొలలతోను వెడ్డుకొట్టు	జాడకొరకు రక్తము జన్మివాడకు
ముడడుచూను	ఆరెను
బాణాలతో యెడ్లు ఆవులు బాలు	పేగులు జీరాడగావచ్చి ఆవులు
బాలున అరచును	యెడ్లును
పేగులు జీరాడంగ పెంటకు	పెనుగొని జన్మివాడ గుంటికి
మళ్ళిరాను	పొర్లబడి య్రయ్యకు అర్దు జాస్తుం
మార్చిట పొద్దుకు ఆవులు యేట్లుబడి	దేను
మందపెంటకు జేరెను	గొళ్ళిలలో దొరబడి గొటరించ
పెన్నలో యేట్లుబడి పెయ్యలు	సాగెను
లేగసెను	

గాయపడిన ఆలమందను చూచి కాటమరాజుదులు అడలుట

<p>ఆడి ఆడి చద్రాంగ మారాజు ఆటు సాలించెను గుప్పనా చద్రాంగము గుంటె దిగ పురికి గట్టయెంట ర క్తంబు పొందుగా తాడసి ఆవులు యెడ్డు యేట్లు పోట్లు జూసి గోపాల్కులు అడల దొడకొనిరి యెదము ర క్తంబు దుడిసి వెతపడుతారు పద్మనాయుని బిచ్చి పలికెను రాజు “యీనాడు యినవోయి నా సిన్నమరిది మన యడ్డులావులు యేమయ్యెనో యవరు గల్గిరి యడ్డులను జూసి నా యయారవున జొచ్చినాను యదురూపమై వచ్చినాను మోదుగులు బూసి బూరుగుల మీద వ్రాలినట్లుండెను బూరుగులు బూసి మోదుగుల మీద వారికి నట్టాయెను నెత్తురు మడుగుల నేరను పగిలిన రీతి కోసారక వేట్లు పడెను గోవులిచ్చొట</p>	<p>ఆవులు యేట్లుపడెను అవస్థగ వచ్చెను యాభైయారు దేశాలు ధేనువులు మేపితిమిగాని యీ కీడు తమకు యెదుట యన్నడు లేడు చెవులేక యెడ్లు వారికి చెల్ల యేట్లు పడెను” అని అడల దొరకొనెను ఆ యావులన్న భీకర విజయండు బీరినాయుండు అఁశరుడై వచ్చి అన్నకు మ్రొక్కి ఁన్నబోయిన వాడవు చెంచన్న మనెను కన్నులు సోక విచ్చిణి కమ్మును విడలిరి కొమ్మున యీడు వచ్చి గోవులను జూసి యన్నడు రాని దుఃఖములు యెలుగెత్తి అడలేరు ఆరువేల గోపాల్కులు అందరు వచ్చిరి ఆవులను జూసి యన్నడురాని దుఃఖాన యెలుగెత్తి అడలేరు</p>
--	--

గోసంగులు, యర్రయ్య కోపించి నెల్లూరును ముట్టడింతుమనుట

కత్తి మొన గోసంగులు కారుచిచ్చవలె వచ్చి అన్నకు
వచ్చిరి మొక్కిరి
ఆంక్ష గోపాల్కులు అందరు వచ్చిరి “నీతాల్మి యికమాను ధర్మశేఖరుండ
యిట్లని పలికిరి వీర తేజంబుతోను: నీ కోపంబు లేదయ్య గుణవిశాలుండ
“గొప్పడుర్గములని కణిగి మన ఆవులను వెయ్యి యవరికి
కొదవుబేయకుము రాజ! కారణము లేదు

దుర్గములు బొడిపించి దలిచెంచి యడ్డను వేయించినవాడు పంతుకు
వత్తుము ఆవుల నలనన్న నలసిద్దిరాజుగాని
అలనాడు అనుమన్న లంకకాల్చి మనమది మరివాక కరువుపగ
భస్మంబు చేసినయట్లు చేయలేదు

పట్నము కాలవేసి పాడుజేసి కోయ బోయాలచేత పొడిపించగా
వొత్తుము అన్నా ఆవులన్న! కాచిగల గేలాలు పుచ్చుకొని చిత్ర
నల్లమేడ స్తంభాలు నడిమికి రౌతులూను

వేయింతుమంటే అన్నా తరిమి నెల్లూరు పట్నము దాడియాడు
ఆవులన్న! వత్తుమంటే ఆవులన్న
రాణివాసము అంతా లగ్గము పట్టెంతు యెద్దులు వేయించిన యేగురు
మంటే అన్నా ఆలవున్న! సిద్దిరాజులను బట్టి

అనిరి గోపాల్కులు ఆ రాజుతోను బద్దెగొరెలుగా నరికింతు మన
పెనుము కోపమున పెయ్యల బాగీ రి గంగకు వో అన్నా!
వెర్రయ్య ఆవులన్న!”

ఆవులన్న యర్రయ్యను శాంతపరచుట

అనిన ఆవులన్న అపుడిట్లగనియె: “నా సహదేవుని వంటి సక్కని
తమ్ముడ! వినుమే

శోకము లేదు మనకిలసురులా

వినుడి

చచ్చిన వెడ్లను ధరణిపై నుంచి
కచ్చికి పోయేది వుచితంబుగాదు
యేట్లుబడి ఆవులు యెడ్లు

పొర్లాడగాను

మతముకు పొయ్యేది మర్యాదగాదు

సిద్ధిరాజు మరిది పడమటి భావరాజు
పర్యారము దాను మన్నిలా

పండుగగా పంపమన్నాడు
తీసుడు పువ్వులకు వచ్చి అతడు

తిరిగిపోయినాడు

ఆతని యెరుకలేక బోయీలు మా

యెడ్లను వేసినారు

యెడ్లను వెయ్యటము సిద్ధిరాజు

యెరుగునో యరగడో గాని

సిద్ధిరాజు మనము కల్లలాడరాదు

మీకు మహా మనవిగ జెప్పేను

మా యన్నతోరః

అమిణిలో రావణుని బాణము తగిలి

లక్ష్మణ అన్నాయని మూర్ఛిల్లి

పోయెను

తల్లి పోక కాగ వుండు తమ్ముని

కొరకు

హనుమంతుని పర్యతము పంపి

సంజీవితెచ్చి

సంజీవితెచ్చి తమ్ముని కలుసుకొని

తరిమి రావణాబ్రహ్మ శలలు

ఖండించిరి

అది యెరికి కలిగి వున్నది అందరికి

మీకు

దేవసాక్షులు మెప్పించి వారి

అప్పనము చెల్లు అనిపించి

సిద్ధిరాజును సొంతముగా తప్పినాడు

అని

దేవతలు సాక్షులు పలికించి అటు

వెనక

చెల్లుగాను గుప్పమని సెలపిత్తు మీకు

మీ వస్తుసాగ సుదీర మరిసాల

కుంటేను

యతకి యీ భూమి యంతయు

యాటాడుచున్నగాని

సేనలు హింసలవలె అమోర

పడుతువున్నావి

అని మనవిగ జెప్పి తమ్ముకి

కోపములు మాన్చెను

యాదవులు ఆలమందకు తగిలిన బాణములు

తీసి భద్రపరచుట

పట్టుగల్లు దెప్పించి యడ్లవంటి

బాణాలు

పాలించి తీస్తవున్నారు పరగ

యాదవులు

చిల్లల అంబోడి సేరి చెల్లంబో	కారేటి రక్తంబు కాలవలై
శివుడా	పొరంగను
గొరకల అంబులు దీసె యెడ్డు	పింజలాల వంటి రక్తంబు
అగోరంబు పడంగాను	పిక్కటిల్ల సాగెను
కడుపుతో చిక్కిన బాణాలు వారు	గజగండమైయున్న గాయాలు జూసి
పాలించి తీశారు పట్టుగొట్టుల చేత	బంగారు బిందెతో రాజు పన్నీరు
జల్లెపుటలుగులు బలిమిగా పట్టి	దెప్పించి
తీశారు	అథయ మంత్రించి రాజు ఆ
కొత్తెలు విరిగిన బాణాలు పట్టి	మంద మీద చల్లించినాడు
తీశారు	యేడు లక్షల యద్దకు యేట్లు పోట్లు
చట్టవారి యర్రయ్య పట్టి తీసేను	మూసుకొనెను
పాడియావుల వెంట బాణాలు	ఆరు లక్షల ఆవులకు అంబుల
తియ్యంగ	గాయాలు మానెను
పవ్వనాయుడు బాణాలు పట్టి	కాటమరాజు ఆవులకు గాయాలు
తీచుంగ	కప్పుకొనెను
ఆవులు యెడ్డు బాలుబాలన 95 చి	యద్దని వేసిన యేడుపెట్ల బాణాలు
ప్రాణాలువిడిచెను	ఆవులు వేసిన ఆరుపెట్ల బాణాలు
జోరున రక్తంబు జొటజొట	ఆమరంగ పెట్టిలోపల పెట్టి
కురియంగను	లక్కముద్రలు జూచ్చి రాజు
	నగరున వుంచిరి.

చనిపోయిన ఆవులను ఎద్దులను చూచి

కాటమరాజు శోకించుట

“మూడుభూములు బాయ మూడెడ్డు	తిరుమల తిరుమందలు నట్టి
చెల్లినను	అమ్మపాం వచ్చిన
యేడు లక్షలు బాయను ఆవు	ఆ మాండ్కి అనేది ఆవు నొక్కదే
నొక్కటి చెల్లినను	చెల్లితేను

తల్లిని బోలిన ధర్మధేనువులు
చెల్లెను
అగుమంచి ఆడబిడ్డను ఆవు
వొక్కటి చెల్లించినను
పాపనూకను బోలిన పసిలేగలు
లేచెను
నందులవంటి యెడ్డు నాడి కంకట్లు
చెల్లినను
భక్తిరన్న పేరిట బస్వలింగముద్ర
యెడ్డు యేట్లుపడెను నాయుడా!
పల్లెకొండపేరిట అరణ్యపుధేన్వలు
యేట్లు పడెను నాయుడా!
ముమ్మయ్యను పోచయ్యను బోలిన
మద్దులేగలు చెల్లెను
చిత్రబాను సంవత్సరం చేరినయ
నాయుడా!
కాలాంతము చేరికాయెను
కవులావులకు

తమకు అంతట సల్లవారికి సాగించి
సావిజి పాగబొమ్ము
నీవు పోయిన పీనుగులను నమ్మ
వచ్చును”
పొమ్మన్నాక తలికే యొక్క-వ
ప్రొద్దుజాడలకు యెడతలె నాతడు
మారిపోయి బోయల యిడుమాట్లు
జూసి
పసువులు వచ్చిన జాడనే బోయి
పరుగున మళ్ళివచ్చి
చెప్పెను కాటమరాజుకు చేతులు
మొక్కి:
“అన్నరో! వోయన్న! అన్న
ఆవులన్న!
మన ఆవులు యెడ్డు పేసిన
బోయిాలు
బొగ్గుమాలలో వున్నారు పోయి
చూశాను”

గాయపడిన పశువులు పగ తీర్చుకొనుటకే బ్రతికి
యున్నవని కాటమరాజు చెప్పుట

అనిన కాటమరాజు అవుడిట్ల గనియె:
“యిరనైయొక్క దినము నాటికిగాని
అది జగడము ముడిచిరాదు
ఆ యావులు దప్పిగాయములు దగిలి
జరిగిన వారికి యెడ్డు జీవాలు
నిధువక

నెల్లారు రాజుల మీద పగదించు
కొరకు ప్రాణాలు విడువక
యరగద్దపాటి యెదురు బాదులమీద
పగతీర్చుమని యెడ్డు పంతమున
వుండెను”

యడ్లను గొట్ట గాయకులప్రతి వాటిలో యిర వైయొక్క ఆవులు
 యాబూది ప్రసాదం నేసితే పదిహేను యెడ్లు ప్రాణములు
 గాయాలు కాసినాయి రీతి కట్టబడె విడిచెను
 నవుడు

చనిపోయిన ఆవులను ఎద్దులను యాదవులు కైలాసము పంపుట

ప్రాణములు విడిచిన ఆవులను	సమాధులు దీయించిరి జంగాలను
యెడ్లును	బిలిపించిరి
కాబండ్లమీద బెట్టుకొని	శీలామంతులు యెలు తిరుగువారు
పంచమా వాయిద్యములు వాయించు	కొనుచు
కొనుచు	పంచగంటలు మ్రోవంగ
శ్రీరాము కవులావులు యడ్లను	పరమేశ్వరుం డాలకింప
శృంగారిండుకొనిరి	దేవగంటలు మ్రోవంగ
సిరువులు వుప్పొంగుచూను	దేముడాలకింపగాను
తిరుమందుల వల్లవులు తిరుగువారు	దిగిపోయి గొబ్బిలలో దించిరి
కొనుచు	యడ్లను ఆవులను
చెరిగి వల్లవులెల్ల శివశివాయనిరి	మారేడు పత్రి మంత్రి హరిపత్రి
కొందరు గోపాలుకులు 'గోయింద	నేరేడు పత్రి యీనె మగకాయలు
గోయింద' యనిరి	పూజలు పాంచాలి సాది విచ్చి పై
వుత్తములు కొందరు వుగ్గోవుగ్గో	కొలుసు బోసిరి
అనిరి	గనమైన సాదులకు గచ్చువిట్టెరి
తండువాపరి పంపులైరి	సేయించిరి.
దాసాన దాసుళ్లు ఆడుతు పాడుతు	శివలింగ యడ్లకు దేవపూజలు జేసిరి
ఆపెన్న వొడ్డుకు వారు అందరు	సత్యముగల సురభులకు చెయ్యెత్తి
వచ్చిరి	మ్రొక్కిరి

“యినుము కాటభూపాల! యిన్న
 వించెదాను మొదలుకొని
 యెద్దల సావిగ్నెలు⁴² తమ్ముడు
 మూడునెల్ల పద్దెనిమిది దింములనాటికి
 యర్రయ్యకు దెలుసు
 యరగడ్డ పాడున వోయన్న! వారగ
 యర్రయ్య సావిగ్నె యెద్దలకు
 నున్నాము
 దెలుసు” ఆమితము వారగవలె యెడ్లు
 అనిని మాటలకు యర్రయ్యను ఆ రాజు
 యడబాసి సోతువున్నామని
 బిలచి నిన్ను పాయలేకి యెడ్లు పలవరించే
 “హరిహర దేవేంద్ర దేవతల పేరిట
 నన్న
 తమ్ముడ! యర్రయ్య వినుమ
 అభయమిచ్చి పంపవేయన్నరో! నీవు”
 కాలంబు యెరుగుదువు మరి హేయ్య
 ఆ మాటకు కాటమరాజు ఆవులకు
 కాలంబు యెరుగుదువు
 యడ్లకు
 సాధ్యే వాకాంబు యెరుగుదువు
 ఆవులకు యడ్లకు అభయ హస్త
 తమ్ముడా! బాల శాస్త్రంబు
 మిచ్చెను
 లెరుగుదువు “వో చక్కని తమ్ములారా! వో
 నిన్ను నేను యన్నడు అడుగలేదు సహోదరులారా!
 అడిగితిని తమ్ముడా! అంత్యకాలముకు మీరు వైకుంఠము వెళ్లిన మూడునెలల
 తరమెరిగి చెప్పవోయి తమ్ముడు పద్దెనిమిది రోజులకు
 యర్రయ్య నీవు యరగడ్డపాటున తమరు యెట్లుపడి
 ఆ మాటకు యర్రయ్య అన్నకు మువ్వతమైతేను
 మ్రొక్కి యిట్లగసయె; గ్రక్కున మిమ్మును కలియవస్తాము”
 “చిల్లఁబాను సంవత్సరము మనకు
 అని మనవిగ జెప్పి పంపేను ఆ
 చేరికయ్యెనయ్య
 యావులన్న

కాటమరాజు గొల్లెనలు ఎత్తించి కొలువు దీరుట

మగిడి జన్మెవాడ కూను మళ్ళి భూవక్త్రాల గొడుగులకింద భూపాల
 వేతెంచిరి, కుండు

కొలువై కూర్చుండెను కులభూష
 ఋండు
 జన్నెవాడ గుంటను కాపేషణలు
 వ్రాయించినారు
 ఆవులను యడ్లను ఆ గుంటను
 మలిపించెను
 నందులగా మలిపించెను సూక్తం
 బుగాను
 నరవలన్నిటిని లక్షపరాలు ధనము
 ఆ గుంటను నిక్షేపము అప్పుడు జేసిరి
 సిద్ధిరాజుకు విధము సిద్ధించదాయెను
 సత్యము దప్పక విధానము దశబజ
 నిక్కడ
 అని నిక్షేపము చేసిన అమరనాడు
 జన్నెవాడ గొల్లిళ్లు అక్షణము తీయించి
 పల్లెకొండ ప్రయెదురేవున బారుల
 వత్తించెను
 యెత్తించిన గొల్లిళ్లు యే కొదువ
 రేకుండ
 పట్టు గొల్లిళ్ళ పసిడి కొండలాలి
 యల్ల గొల్లిళ్లకు యెత్రిడి కుండలాలి
 కాగి గొల్లిళ్ళకు కంచు కుండలాలి

సీరు గొల్లిళ్ళకు రావి కుండలాలి
 యిలవేలి యద్దె యెల్ల గొల్లిళ్ళు
 దాతనైనా సకల దూదిపట్టు గొల్లిళ్ళు
 చిలకవన్నె గొల్లిళ్లు చిత్రయపు గొల్లిళ్లు
 వ్రాసిన చిత్రారు వన్నెగొల్లిళ్ళు
 నామగిరి గొల్లిళ్ళు నవనందుల గొల్లిళ్లు
 తెలివైన రతచెల్లి తీగ గొల్లిళ్లు
 తామర పూవన్నె దాతు గొల్లిళ్లు
 పొలుపు మీరగ సూర్యపుటము
 గొల్లిళ్లు
 కొమరప్ప చందీర కావి గొల్లిళ్లు
 సాయాలు కుదేరిన పక్షపట్టు గొల్లిళ్లు
 ఆ గొల్లిళ్ల మీదను గరుడ
 పడిగలును
 కంతీరవం పడిగలును
 హనుమంతుడు పడిగలును
 ఆలవాటములు వివిధమున గొల్లిళ్ళు
 బారులుగా వేయించెను బాను
 కులజుండు
 భూవక్త్రాల మండపము క్రింద
 భూనాయకుండు
 కొలువై కూర్చుండెను కులశేఖరుండు

సిద్ధిరాజును తోడి తెమ్మని కాటమరాజు
 కంపటిలను పంపుట

పెన్నలోకి తోడితేరోయి వక్క
 పరుగునపోయి
 వెడలిరి కంపటిలు వేడుకతోను

కిడురాను ముట్ట మూమున్నేడు
 యేకాల తిమ్మనీడు

పెదవెళ్ళి అమ్మి నీడు కవుటావుల	యిష్టమైన పదార్థము మీరుయెన్నుకో
కమ్మిచెంచు	వలెను
అందలాలు యెక్కి వారు ఆందరు	యాభై యారు కనకరాసులును
కదలిరి	గరుడాస్తంభములు పోగాను
పల్లకీలు యెక్కి పరుగున కదలిరి	వరాహాలు అంభ్యముగ రాసులు
ఆవేళ సిద్ధిరాజు అన్నదమ్ములును	పొంచి మాడలు యిచ్చి పొడుగున
యల్లగొడుగుల నీడల	రత్నములు
యింజామరములు విసరంగ	యెంచి మీరు అయిదుగురు అన్న
కాలితే నవరత్నములు కాంతులు	దమ్ములును
మెరియంగ	సహోదరులకు ప్రధానులకు యిచ్చి
ఛత్ర చామరములు చేరిపట్టంగను	మీరు అడిగిన
చతురంగ బలములతోను సిద్ధిరాజు	కవిళ్ళో లెక్కలుగాన యాభై యారు
సారివెళ్ళినాడు	దేశాలు గెలిచి
ఆవేళ గొల్లరాజు అడుగో	తెచ్చిన వస్త్రములు నేటితో మహారాజు
వచ్చేనంచేసు	పాలుచేసినాడు
యెదురుగా సిద్ధిరాజు వేలించినవేళ	అందులకు మహారాజు
“మన్నించు సిద్ధిరాజు! మా మనవి	అతి వేడుకతోను
వినుమ	తడవు చేయక రావయ్య యే దినాన
చెప్పుడు మాటలు వింటే వో సిద్ధిరాజు	తప్పకుండగను
మా చెతురు దెవసము దగ్గరకు	గుడి దిరిగి పాటికి వీ రాసకార్యములు
వచ్చెను	పాత్రాడముగ రావయ్య బాసలకు
మాళమగుమము తిరిగిపోవలెను	నిలువ వలెను
పెన్నదేవునికి పెసాదానము పట్టుకొని	మడిగిపోయి మేము మామందలాకు
మాపిన్న పెద్దలు మీరు పెసాదానము	తరమునాటి పెద్దలు తమ్ములు నీవు
పట్టుకొని	వై నమై రావయ్య వో పల్లవాది
యన్నార పుల్లరి ధనముమీరు	సిద్ధిరాజు”
యెన్నుకోవలెను	
నిజస్థులు దెలిపించి నిష్టలు చూపి	

సిద్ధిరాజు గొల్ల రాజును చూచుట ⁴³ బయలుదేర బోవుట

ఆ మాటకు సిద్ధిరాజు ఆనందమును సర్వసేనలు తమ్ములు దాసు చదురు
పొందెను దిగ్గుర లేచిరి
పదివేల విధముల పార్థసము చేసి ముస్తీదులై ర తాము
“సూ సీరటయ్య చక్కని అంతఃపురంబులోను అరిగిరివారు
తమ్ములార! గాంభీర్యులార! అంతలో కుందమాదేవులు తన
దండినాయకులార! యిబునికి యెదురుగా విచ్చెను
ధర్మవ్రతులార! పాదములు విచ్చి ఓష్టితో నివ్వః
క్షత్రియోత్తమలార! సరినిగ్గులార! తీసుక పోయెను
నాదు రాజ్యంబు యిచ్చిననోయి జలక మొప్పుగ నాడి ధవళవస్త్రంబు
నా సహచరులార! తిలకంబు కస్తూరి దిద్దిరి నొదట 43
సర్వశాస్త్ర ప్రధానులార! కడువేట్కతో నపుడు కమ్మని
సరినిగ్గులార! రుచులు
వినుత విక్రములార! అన్నము బోంచేసి అవసీశ్వరుండు
వింటిరా మీరు? దివ్యగంధము పూసి దివ్యాంబురాలు
కడనుండి కడవాక గొల్లరాజుతో కట్టెను
పొందు కాదంటిరి మీరు దివ్యభూషణములు పెట్టి
మనకన్నా సత్యము కలవాడు దివ్యమాణిక్యములు
గదరోయి అమరవర్తిభుండు దివ్యకిరీటకములు దరియించిరి
పసుపుల మెప్పించి మూత్రాన రవి కంటములు నిండు
తన ప్రాణమిచ్చెనన్న రత్నారములును 44
యిక్కడ పసుపులు వచ్చినంతలోన కన్నముల సరిది
అతనికి ప్రాణము కన్నముల సరిది
యవ్వని యెచ్చునినను ఆతనిని తెలివైన రావణము తత్తాలు పాకట్టు
జూధము యీ క్షణంబు నను బెట్టిరి
పైనమై రమ్మని వాటిందెరాజు

గంధ్రాపెండెములు కారవొప్పి	నవరత్నమైన బిరుదములు అన్నియు
రాయిచ్చిరి	బెట్టి
కిరముల దండ కడియములు	తానమూర్తి గణమైన తనరద్రోహ
మెరియంగను	మెరుగ
నవరత్నగచితమైన వజ్రాల	చిరమించి బంగారు చెరుగుల శాలి
వుంగరాలు	కారములు లింగవార గట్టించె రాజు
శ్రీ గంగరాముగా సిద్ధిరాజు తగుట	ఆటువలె సిద్ధిరాజు ఆతివేట్టుతోను
కబాయిలు	కాటమరాజు ముందుకు కదలి వచ్చేను
సిరులు వుప్పొంగ దొడిగి దగవగా	అడప మాదవుని బిలిచి రాజు అపుడిట్ట
మణి పసిడి	గనియె:
దగదగామణిపసిడి తగుటపము గాను	“రావోయి అడప మాదవన్న !
గుబగుబ మనగాను ముఖమున	గొల్లరాజుకు మంకు గొబ్బున పోవలెను
బుఖాయి పూసి	కందువతో గొల్లరాజుకు కట్నాలు
పది నేళ్ల కూపది పసిడి వుంగరాలు	దేవోయి
కదసె ఖావుల భుజకీర్తులు మెరియం	మంచి సొమ్ములు గొంచు ముందరకు
గను	బోవలెను”

గొల్లరాజును చూడ బోవలదని కుందమాదేవి భర్తను వారించుట

అనిన కట్నాలు పట్టించుకొని కదలి	“పువ్వులు వేయించిన దానను నేను
పోవంగను	వేసినవారు బోయలు
కుందమాక్క యెదురొమ్ము గొప్ప	యెట్లాగునైనాను గొల్లరాజుతో మాట
గుప్ప మనెను	వచ్చింది కాబోలు
తన మనసున కుందమాదేవి వూరు	అని కోటలు యెల్లకుండ రాజును
కున్నాది	మాట మరిపింతును
అంతలోనే కుందమాదేవి అపుడిట్ట	మాట మరిపించకుంచేను గొల్లరాజు
గనియె :	మక్కుటించ గలడు”

అరి విషముచేత కుందాన యిబునికి
 అడమె త్రించెను
 “గొల్లరాజు మందఁగఱియిడ మనకు
 మార్గంబుగాదు
 మండలాలు యేలేరాజులు వారి మంద
 చూడరాదు
 దొడ్లరాజులు మీరు వారి దొడ్డి
 చూడరాదు
 పనువులు కాసే గొల్లరాజులు
 మీ పొరుషము యెరుగరు
 మోసము రానున్నది గొల్లముక్కు
 వారు
 నుట మూర్తమున దనకు యెడఱాసి
 కడకుఁబోరాదు
 బిడ్డలు లేనట్టి నేను గొడ్డలునైతిని
 కేదారి గౌరము నోము బట్టినాను
 పంతమున గౌరమ్మ పలమిస్త
 నన్నాది
 యెల్లి నేడు తనను యెడఱాసి కడకు
 బోరాదు
 కడువేడుకతో యీ రాత్రి మనము
 కలసివుండవలెను”
 అని బెయ్యిబట్టి తియ్యబోయెను
 జననాథదేవి

“పట్టకే నను నీవు భావ్యంబు గాదు
 చతురు భుజుండైన సొమ్ములు
 సి-గాంధుకోని
 పరవశితుడై చూడబోవుచున్నాను
 వారి మందలో మందలు యెరుగ
 చూడరాదు లేరుగ
 వారి దేనువల దేవత కపులపులు
 వారి పనువులే బ్రహ్మ రుద్రులూను
 వారి మందఁగఱియిడి నీ మాట
 గొల్లరాని”
 అని బెయ్యిబట్టి మితి అతి
 శ్రీగ్రముగను
 పైనఁజేరినది పిల్లల సిద్ధిరాజు
 ఆ పైనున్న నూన్పు వలెను
 కుందమాదేవి కణ రణ అడిలి
 అడిలి నప్పుడు రాజు అనుమాన
 పడెను
 “పడుచు బుద్ధివి గాంగ పలవ
 రించెదవు
 పోకుండ జేసి వే పొలితిరో నీవు
 అష్టబోగములు గలిగి ఆలాగ
 నేమిటికి?”

తాను దుస్స్వప్నము కంటినని కుందమాదేవి భర్తతో
 చెప్పుట

ఆ మాట విని కుందమాదేవి ఆడె
 నొకమాట

“కలగంటి ప్రాణేశ కలగంటి నయ్య
 కల విని నామాట కాదనకయ్య

యీ కన్నకలలు పెద్దలకు జెప్పి
కాకున్న పనులై తె అక్కడకు కదలి
పోవయ్య

తిక్కనామంత్ర నిక్కడికి పిలి
పించరయ్య

ద్రోయి నరసింహ బట్టును తెప్పించ
రయ్య

అరతలు సోమయ్యకు మీరు
యెరిగించ రయ్య

దిక్క తిమ్మబట్టును యిక్కడికి
పిలిపించరయ్య

గూని తిమ్మబట్టును గొట్టున
పిలుపుడీ''

పిలిచిరి పెద్దలను ప్రేమతోడుతను
వచ్చిరి పెద్దలు వవ్వరి చొచ్చిరి
కూర్చుండ బెట్టిరి కూరిమితోను
కుందమాదేవిని చూచి కూర్మితో
బలికిరి

“వో కుందమాదేవులూ: నీవు
కలగన్న విధమెల్ల
కలగన్న విధమెల్ల గ్రక్కున
జెప్పవమ్మ

పయనమై వున్నాడు రాజు పంప
వలెను మనము
నీవు కలగన్న విధమెల్ల గ్రక్కున
జెప్పవమ్మ

శివశాస్త్ర పురాణములు మేము చెప్ప
గలము

వేదశాస్త్ర పురాణములు మేము
చెప్పంగగలము

మనోగ్నానపు కలలు మేము మరి
చెప్పంగగలము''

తల్తరపడకుండ తబ్బిబ్బులాడక
మాయదారి కలలు కుందమరి చెప్ప
సాగెను

“యాభై యారుదేశాల రాజుల వార్తలు
తనకు

యెరుక లేదాయెను యెక్కడ
రాజులు

యెక్కడకు బోయిరేమి తనక
యేమిడి కల్గెము?

బరిణలో అమరిన అవరణములు అన్ని
మందసమున అమరిన వర్తంబు
భూషణములు వలెను
మరుగున ననెను “వకరి మాటలు
తనకేలనయ్య?

యేసీమ గొల్లరాజు మన సీమకొచ్చె
డ్రుక్తుకపుట్టకానిచ్చె మనరాజు భూమి
అరవకట్టు రాజ్యాన వారి ఆవులు
మేపుకోంగాను

అరవ కోయబోయలు వారికి
తక్షణాదం బట్టి
తక్షణాదంబట్టి గొల్లరాజును చంప
దలచి నారట

వారి రాజ్యములో గొల్లరాజును
చంపుదామని

చంపుదామని వారు చెవులాడక
 పోయిరట
 అర్వభూపతి విని ఆగ్రుడై వణికి
 వారిని జంపరాదు మన రాజ్యములోన
 మారురాజ్యము పోయి మరచి
 వుండె న గాక
 అరవ చిక్కుకోయి కోయిబోయీలు
 పగ
 అది యెందుకు పోరాదు గనక
 కడకు బోయినాక వారి కవులావులు
 మనసీమ జాడ రాకుండ జంపి
 జరుగుదామని గాని
 యిప్పుడు కాదనక నా మాట వినక
 వుండరయ్య
 మరి వెనుక గొల్లరాజు
 మన సీమకొచ్చి
 జన్నెవాడ గుంటిమీద సద్రాంగ
 మాడంగను
 వారి అరివాణ బోయీలు ఆకుడజాలు
 వచ్చి
 ఆ గొల్లరాజు ఆదమరచి వుండగాను
 యెద్దను బడవేసి యాగరణము చేసి
 వారి పసువుల బాణాలువేసి
 ప్రాణాలుగూల్చి
 మనసి...జడవేసి మన సీమకూను
 జాడలు గోకుండగాను జరుగ కలగంటి
 నయ్య
 సోబనముందు తాను యెద్దను వేసి
 గొల్లరాజు

యెద్దనువేసి గొల్లరాజు యెత కుడువని
 కలగంటినయ్య
 కలవరపడి గొల్లరాజు యవరిని
 కానంగ లేక
 నన్ను ఆడగాలని కలగంటి నయ్య
 వో సిద్ధిరాజు!
 నిజముగ తాను మిమ్ములను ఆడగాలని
 కలగంటినయ్య వో మదన వల్లభుడ!
 అడిగిన గొల్లరాజుకు నీవు అడ్డము
 చెప్పి
 వెరపించనయ్య నివ్వాడ కల
 గంటినయ్య!
 కాలముకు కీడు యెట్లు రానున్నదో
 వచ్చువారికి''
 ఆప్పుడు విప్రులు ఆ రాజుతో
 ఆసతిచ్చిరి;
 ''విను సిద్ధిరాజు! కుండమో దేవులు
 చెప్పిన మాటలు
 మయస్మి నుంచే నీవు స్పృహ
 పయిగా నున్నవు
 గొల్లరాజుకు కైసికి పెనుగులా''
 చున్నావు
 యిక్కడ మీవారు అవుట యెరుగము
 గాని
 వారుపసువుల బాణాలువేసి ప్రాణాలు
 గూల్చి
 గోవులను వేసి తిరు గొడువ లేకుండ
 వారి పాడియావులు వేసి పారిపోతా
 నిజము

సీమీద బలగులిగి యిడివరాక్షి	పెద్దలన్న దమ్ముల పంపవలె నని
కుంచ కలగా మంటే ప్రాణము కడ	కట్నాలు పెట్టి మీకు యిష్టమైనట్లు”
ముద్దెగాక	ఆ మాటకు సిద్ధిరాజు ఆనందమును
వాడి బంపిన మాటలకు మెరుపునమై	బొందెను;
పోతే	కుందమను మన్నించి తొడలపై
యెంత కామేమున యేకారణము	కూర్చుండ బెట్టకొని
జంపుదురు	కడలేని వేడ్కతో కొంత నిట్టనెను.
యాదవ నలుగు యీ నైన గొల్ల	“నీవంటి సత్యభామ అష్ట దిగ్జాల
రాజును	గలద?”
గుణము తెలియకగాని మీరు పోరాడు	

సిద్ధిరాజు తనకు మారుగా పరివారమును పంపుట

పట్నము సొబించెను ప్రజలు వినగాను	పంపిన పనివారు వొక్క పరుగున
వారి పశువుల మందకు బోను	పోయి
పెద్దలను పిలిపించెను.	“వోయి యాదవ గాంభీర్య! యద
కోమట్లు బలిజీలు గొబ్బున	వంశ తిలక;
పొమ్మనెను	మా నెల్లారి పిన్న పెద్దలు అన్న
బలిజీలు దెసయ బంపె నందరిని	దమ్ములును
వారితో తిక్కన్న మంత్రి గ్రక్కున	పంపితే వ సైమయ్య వో పశుపతి
కదిలె	రాజు!”
వారితో నెల్లారి ప్రజలందరు కదలిరి	అనిన కాటమరాజు ఆవార్తలు విని
పెన్న లోపలికి బలిమిడి పిన్న	ప్రభగల వేట్కతోను పద్మరాఘవుని
పెద్దలును	బిలిచి
ప్రియము తోడుతను పెన్నలోనికి	“అడగవయ్య రాఘవ ఆవార్త పని
వచ్చిరి	వారిని”
సత్యము పలికించి వ సమని	అఖిల రాఘవుండు అవుడిట్టగనియె
పనివారిని పంపిరి	పట్నము వారితోను ఆ పద్మ
గొల్లరాజు కడకు ఆసిన పెద్దలును	రాఘవుండు:

“అయిదుగురు సిద్ధిరాజులు అన్న
దమ్ములు
వొక్క పరుగున వస్తేను మాపట్టపు
రాజు కదిలి వచ్చెను
రాకుండు మా కంపటిలు అక్కడికి
కదిలి వచ్చేరు
మీరు చువరు వచ్చినారో యెరిగించ”
మనిన
అమాటకు పనివారు అపుడిట్ల గనిరి:
“పల్లవాది రాజులు రాలేదు వోపద్మ
రాఘవుండ!

వారి పిన్నపెద్దలు విద్వాంసులు
వచ్చి నారయ్య
యినకులాధీశ్వరా! యినవయ్య
మనవి”
ఆ మాటకు కాటమరాజు అంపె
కంపటిలను
పంపెను రాజుకడకు పరగ వేడుకను
పంపిన కంపటిలు వక్క పరుగున
బోయి
పెన్నలో నిలచిరి పిన్న పెద్దలముందు

సత్యమును పలికించుడని యాదవులు సిద్ధిరాజు పరివారమును సవాలుచేయుట

యడ్లను వేసినావి యేడుపెట్లు⁴⁵
బాణాలు
ఆవులు వేసినావి ఆరుపెట్లు బాణాలు
ధనము పెద్దెఱనే దేవళ్ళ సన్నిధిని
నిలిపిరి
“మీ సత్యము పలికించి ధనము సారి
పుచ్చుకొనమనితి
వరహాలు వకరాశి వంచివ్వగ మీరు
మాడలు వకరాశి మంచివ్వగాను
యెడగట్ల చేతను యెన్నించుకోమనిరి
మీరు మేమును దేవళ్ళకేమొ
పరదక్షిణము తిరిగి

మీరు సత్యము దప్పినను మేము
సత్యము దప్పినాను
పారేటి పెన్న పడమటికి
కై దట్టవలెను
తూర్పు ముఖముండు దేముడు
పడమటికి వుండవలెను
గుడిమీద నందులు గుబ్బటిలవలెను
రాతినందులు యిప్పుడు రంతె
వేయవలెను
యంపలూరి కాలభైరవుడు
యేక బొబ్బిపెట్టవలెను

యిరుగులు పోలేరమ్మ 'యెరుగుదు
యెరుగుదు' అనవలెను
నీలకంఠదేవుడు నిజము నిజమని
పలికవలెను
అన్ని దేవస్థలాలు 'అవును' అని
పలకవలెను

మేము యవరము గొల్లరాజులకు
సత్యము దప్పినాము గావని
పెద్దెలో బాణాలు కట్లు విడిపించి
కట్టుకోమనిరి''

కుంభస్థానాదేవి సెంపుడు కొడుకు పిన్నయ్య సత్య ప్రమాణము చేసి చచ్చుట

ఆ మాటకు పిన్నయ్య అవుచిట్ల
గణియె
సిద్ధిరాజులవారి వంశము సత్యము
దప్పినాముగామని
కుందమక్క పెంచుకున్న
పెంపుడుకొడుకు
పిన్నగారి పిన్నయ్య పెన్నలో
మునిగి
దోసిడు వుదకాలు దోసిట
పుచ్చుకొని
యేడు మంటపములు యెడలి
తిరిగి వచ్చెను
మేము గొల్లరాజులమీద సత్యము
దప్పినాముగామని
పలికెను పిన్నయ్య పతి సాక్షిగాను
పలికినప్పుడే పిన్నయ్యకు ప్రాణాలు
బోయెను
ముక్కునోట పిన్నయ్య రక్తంబు
గ్రక్కెను

గిరిగిరా దిరిగిపడి మూర్ఛబోయెను
పిన్నగారి పిన్నయ్య పడ్డప్పుడే
వోడితిమి అనుకొనిరి
పల్లెకొండ దేముడు పడమట మొక
మాయెను
గుడిమీద నందులు గుబ్బిలిసాగె
రాతినందులన్ని రంకెలువేసె
యిరుగులు పోలేరమ్మ యెరుగుదు
యెరుగుదును అనెను
యంపలూరి కాలభైరవుడు యేక
బొబ్బ పెద్దెను
నీలకంఠ దేవుడు నిజము నిజమని
పలికెను
అన్ని దేవస్థలాలు అవును అవునని
పలికెను
అంతట గొల్లరాజులు గెలిచితిమి
అనుకొనిరి
క్రొవ్వ క్రొవ్వాన అర్చిరి కోపంబు
తోను

నెత్తురు యేరులై నెరివారంగను	'యివి పడవీటి భావరాజు పండియేట్లు'
దబ్బరికండ్ల రక్తంబు దప్పెను	అనిరి
యెక్కడి బాణాలు యివి మాకు	'యివి మీ బొగ్గమల బోయాలు
యేమి కారణము?	వుక్కుటల్లులు' అనిరి
ఆ మాటకు యాదవులు అనుచు	'యివి మీ కనిగిరి బోయాలు
వచ్చిరి	గొరకలు అంబులు' అనిరి
యివి మీరు వశవులను వేసిన బాణాలు'	
అనిరి	

దేవతలు యాదవుల యెడ పక్షపాతులైయున్నారని తిక్కనమంత్రి నిందించుట

ఆ మాటకు తిక్కన మంత్రి	వోయి భోగము చేసేటి వరసలు
అపుడిట్టగనియె	దప్పెను
ఆ సిద్ధయ్య బీసునేడు శీగ్రంబె బలికె	నీరున బుట్టిన పూరికి మీరు తిరణము
పల్కుచేవాసిగల ప్రధాని	గట్టుకొని
పల్కెనావేళ	ముట్టడివేసినట్టే వుండంగాను
'యీ బాణాలు మావంటేను	దేవస్థలాలమీద ముస్తీదు దప్పినను
భయంబుగాదు గాని	ముక్కబియ్యమైనను మూడు
అప్పుడు దొంగలు అవునానబడును	జాములకు లేదాయెను
యీ దేవళ్ళకి యేమి సత్కంబు?	మీ పశువులు మంద వుండంగాను
మీకేమి సత్యము?	తమ పర్యారము రావెరుతురు
చెలగి నెల్లారి సీమను	తింతలుగ వస్తేను దేశాల ప్రజలు
భయంబుగాదు గాని	గుపితెను
మీరు కవులు బుచ్చుకొని	మీకు కూడా నీ వన్నముగనుక
మీకవులావులు మేపిననాటి నుండి	మేము దేవళ్ళకు తిగబుట్టు
మాకు దేవస్థలాలమీద పరాసురిక	అయినాము
లేదాయెను	అవరగ మీ అవుపాలు పొయ్యంగాను
తండ్రిలు చేసెడి శాపలు దప్పెను	

యవరు గంగనేమని మేము యెగ్గు అట గనుక దేవళ్ళకు యేమి
 చాయమైతిమి సత్యంబు? మీకేమి సత్యము?
 యాలై యారు దేశాల దేవళ్ళు పేరులు ఆ మాటవిని గొల్లరాజు కంపటిలు
 బెట్టుకొని గొడకొని వచ్చిరి
 ఆవులు పిలికి యెల్లగాల పీనుగులు “వోయీ తిక్కన మంత్రి! నీవు
 పిలువంగను యదుశాస్త్రము గనుక
 పాలుతాగుతా దేవళ్ళ మామీద పక్ష మనుడవని తమరిని యెగ్గు చాయరాకు
 మాడినావి యే దైవము తొల్లిటి దేవతలు
 పర్వాతాల మల్లప్పు మీ యింట యవరికైనాను
 భక్తిరన్నై పుట్టినాడు గనుక పాపము చేసినవారికి భక్తి నైనా
 యీ పెన్న పల్లికొండ పెరుమాళ్ళ వుండును
 మీయింటను కల్లచేసిన వారికి కననైన వుండును
 అరిగురునై జన్మించినాడు గనుక తప్పకుండా చెప్పకుంటినైన
 కడమ దేవళ్ళు కవులావులై పుట్టినారు మీ తావులు జేర్చు” మనిరి
 గనుక

శివభక్తుల శాస్త్రములు చెప్పి తిక్కనమంత్రి యాదవులను
 నిరుత్తరులను చేయుట

ఆ మాటలకు తిక్కనమంత్రి అళ్ళన బ్రతిమాలెను పరగ విడిచి పెట్టెను
 నవ్వె అటువంటి అర్థునాడు అప్పుడిట్లగను
 చెరిగి తొల్లిటి శాస్త్రము చెప్ప మెచ్చి
 దొడంగెను పంపపాదములిచ్చె పరమేశ్వరుండు
 “పరమేశ్వరుండొట యరగక కాశత్రీ వీశ్వరుణ్ణి వో కష్ట
 పొందువారి అర్థునుండు బోయివాడు
 వెనువెంటనే తగిలి ముందిల్లు చెప్పుకాల నాట పూని తప్పున దన్నె
 చొచ్చుకొని పుక్కిటా వుదకంబు పైనిండ పూసి
 పడవేసి మీద పరగ వొండుగా కరకుట్టు దినిపించి కల్లు దాగించె
 [దొక్కి-

అటువంటి బోయవానిని అప్పుడే
మెచ్చి
ప్రమథుడిగా జేసె భక్తితోడుతను
అందకా బోనెలయి పొదిలోపలాను
నిమ్మపు భక్తురాలు రోసేలంబిమ్మ
కోని
రేవులు వాగులు నెత్తిని మొత్తెను
కొట్టినా నిమ్మపుభక్తి గొబ్బునా
మెచ్చి
పొదిలెడు వరాలుకై సంతోషమిచ్చె
యీ దేవశ్మకు యక్కడ సత్యము
వినుడి
తొల్లి ఆ కాట కోటిశ్వరుండాను
వనక ది స్తిరమునాను మేక పెంటిక
లింగము జేసి
కొడుకు యక్కంటియ్య అనువాడు
సవిడేడు మందల పాలుదెచ్చి
యిన్నిపాలు యింటికి పోయ నియ్యక
తాగుమని పొయ్యంగను
యిసిక లోపలికి పోంగాను యక్కడి
దేముండు
ఆకలి గొన్నవాడని పోయొండగాను
అంతట వింటికాడ నుండి కింటి
బోయిండు
వెలుపలి కోపమున పెడకాల
దన్నెను
ఆ మేక పెంటి నయ్యపుడు తన్నిన
కోపమున

తమ తండ్రి తలనరికి ధరణిపై
వైచెను
అంతట మేకపెంటికలోను
మెరసెను దేముడు
తన్నుడు ననివాడు తన కేల అనక
తండ్రి ప్రాణము లిస్తాను కొడుకును
దగ్గరికి రావోడును
అంతట దవ్వనేమిటి ఆయ్యా: మీ
అయితమరాజు
వోరుగంటికి పోయి నీలకంతుని
జూచి
నిజభక్తి పేరిట ప్రతాపరుద్రుడై
పుట్టెను
అటువంటి ప్రతాపదుని అప్పుడే
వోడించి
మిమ్మును గెలపించాడు
పాపపు శంభులింగము కని పుట్టి
నావట
యడచేసి యిటువంటి దేవుళ్లు మిమ్ముల
కలసిరి
నాడు నరసాక్షులు కూడదని మీరు
దేవుళ్ల గుణములు యెరిగి దేవ
సాక్షులు కోరినారు
ఆ దేవుళ్లు మిమ్ము అని కాలిచ్చినను
వారు సత్యము దప్పిన వారు కారు
ఆ దేవుళ్లు మిమ్మునే కూడిని మీరేమి
కారణము

మీరేమి కారణము మేమడిగి
పోదాము”

ఆ మాటవిని కంపటిలు అనమానం
పడిరి

మారుమాటాడక మళ్ళి చూచు చూచు
జాడ బోయిన వారు చంది వెరుక

లేక

పెచ్చెములు దడుపుచు పెంపిళ్ల
మొవ్వుచూచు

కడు చిన్నబోయి బీళిల్లి నానా
దిక్కులు చూచుచుండిరి

తిక్కనమంత్రి శాస్త్రమూస చిక్కు
బరిధ్ధరూను

యేమాట తెలియమున యనమక
వుండిరి

గోసంగి వీరులు బోయల తలలు నరికితెచ్చి సత్యము పలికించుట

అంతట దొంగల జాడలు బోయిన
చొప్పల్లు వొచ్చిరి

చొప్పల్లు వొచ్చిరి చూపులు వారు
చెప్పిరి అవేళ

పది యెనిమిది దినము లాయెను
చూపుల జాడలు బోయిన వారు

యడ్లను జాడ బోయీలు యడబాసి
రాంగాను

జాడ బట్టకొని పోంగాను కొండ బెల
లున్నారు

అని పశువుల వేసిన బోయీల జాడ
కాళ్లు జూసి

జాడకాళ్ళు జూసి యేలపదాలు బాడు
చున్నారు;

వీలవదము:-

“నిన్నో మొన్నో యెరుగ జూసి

జన్నెవాడి యెడ్లనేసిరి- వో
నాయుడన్న;

మేము కండ్ల గానకుండ బోయిరి
వొల్లేర్పగాను వారు

అవులు యెడ్లుకు గొరకలు వేసిరి-
వో నలనన్న

అవులు యెడ్లుకు గొరకలు వేసిరి
మల్లి మల్లి సూసుకుంటాను- వో

నాయుడన్న

కల్లరపూడి చెరువు దాటిరి
నల్లా నల్లని వాళ్లు

ఎర్రా యెర్రని వాళ్ళు
జాలి విళ్ల చక్కనివాళ్లు

కొల్లలుగా వారి అవులు యెడ్లను
వేసిరి- వో నాయుడన్న
పల్లమే పల్లమే పోయిరి

గొల్ల రాజుల ఆవుల యెద్ద
చాల మేపీరి బోయాలెల్లను
మగిడి కొండా చెరువు దాటిరి-

వో నాయుడన్న
గొప్పయెద్దా భూమిగూలేరు- వో

నాయుడన్న
విండ్లవచ్చి గుండ్లు వెక్కిరించీరి॥”
అని పసువులు వేసిన బోయాల

జూసి
యాల పాటలు పాడంగాను
నంజుళ్ళు కరకుట్టు నల్లని కాళ్లు
మది దప్పి సుందరాంగి మత్తిబట్టి
వొకరి కాళ్ళు వకరు వొనర బెట్టుకొని
నీళ్ళ46 పొదరిళ్ళలో నిద్రబోవంగాను
అదిరిపాటుగ దొంగలను ఆగుబ్బుగా
బొడిసిరి

బీరన్నతమ్ములు బిరుదైసి గుండ్లు
చెన్నయ్య తమ్ములు పేదనొన్నెలు
సూరి పటాభు బొక్కలొక్కలు
బొంబాయి బొడిచిరి

చికాకుగా నరకిరి చెక్కిచ్చు
ముక్కులు

చెక్కిళ్లు ముక్కులు చెవులు
బావులును47

పిక్కలు పిగుదులు యేళ్ళను
కరములు

కాళ్ళను పాదములు నరములు
శిరములు

నరములు శిరములు నలినలి నరికిరి
యిచ్చగా బొడిచిరి యిలమీద

గూల్చిరి
చీకాకుగా బొడిచిరి చిందు బెందుగాను
సక్కుసక్కుగా నరికిరి సంహారంబు
గాను

దొంగలు బ్రతిమాలంగాను కొందరు
పారిపోవంగాను

తమకములు దప్పి తగిలి దొంగలను
ఘాతుకులు పొయ్యాక కనిగించిరి
స్తరువులలోను గొండులలో దాగిన

కొందరిని గూల్చిరి
కల్లుగాను గాడిచిన చుట్టు కల్లుగా
జంపిరి

డాసేటి రిపులను యెన్నుదగిలి
నరికిరి

కుంబిని పైద గూల్చిరి కొందరిని
పొడిచిరి కొండ చాల్చుల బాటను
కొందరిని

కొందరిని పొడిచిరి కొందరిని
దూషించిరి

పొలియక దొంగల బొడ్డులు కోసిరి
అయిదుగురి పెద్దదొంగల విరిచి
కట్టుకొని

అయిదు పచ్చితలకాయలు నరకుకొని
వక్కపరుగున వచ్చిరి పెన్నలోపలికి

వొచ్చిరి పగటింతగాను పెద్దమాట
రంతులు

ఒక్కసాము గనక' అని అబయస్త గొల్లరాజుల వారికి చేయెత్తి
విచ్చినను మొక్కిరి

ఆ మాటవిని సిద్ధిరాజుల వారి ఆనంద మందిరి గొల్లరాజులు
ప్రతాని ప్రజలు మగిడి వచ్చిరి

చెల్లెలి మాటలువిని భావరాజు గోహత్య చేయించెనని ప్రజలు సిద్ధిరాజుతో చెప్పట

గొల్లలు గలిస్తెరని గొబ్బున మెచ్చిరి	పడవీటి బోయాలచేత వారి పశువులు
సిద్ధిరాజు వోడెనని సీగ్రంబె బిక్కిరి	వేయించినాది
కలలేలు దాస్త్రులు గొబ్బున దీవించిరి	పశువులు వేయించంగాను మన
పెన్నలో స్తానంబులు సల్పిరి	బాసలు తప్పె
అప్పించుకోని	గొల్లరాజుకు పగాయె మనము
గొల్లరాజులు గెలిచినారని గొబ్బున	చెల్లెలు మాటవిని భావరాజు చెడుబుద్ధి
బోయి	తలచె
పోయి సిద్ధిరాజుల గూడి పొగులుచు	వారి పశువులు వెయ్యంగాను మన
చెప్పిరి	ప్రాణాలు దప్పెను
అమ్మా అక్కా అని ప్రజలు	నేరములు వచ్చెను మన నెలవులు
అనురుసుగు మనిరి	దప్పెను
“వో సిద్ధి! ఇ! మీ కుండమాదేవులు	అపకీర్తి గచ్చెను ఆవుల
యెంతదని చేసెనయ్య!	వెయ్యంగను
పాపంబు దలచి గోహత్య వడిగట్టు	అల్లకల్లోల మాయెను నెల్లారు
కొనెను	అగుబ్బుగా జేసెను”

సిద్ధిరాజు భావరాజును బోయలను బంధించుట

ఆ మాటవిని సిద్ధిరాజు ఆగ్రుడై మండెను ఆ మాటవిని కొమార సిద్ధిరాజు
ఆగ్రుడై కణిగె

పడవీటి మీదబడి బావరాజు నవుడు
పట్టి తెప్పించి బందిగాను 49

వేయించెను

పడవీటి పట్నాన వుండే బోయాలను
దెప్పించి

బోయాలను దెప్పించి కోటలో
వేయించెను

గొల్లరాజుకు తరతరములు

యెరుగుదునని సారె సారెకు

యెడతాకి చిక్కల్లి

భీమనేడు గాదియంత వట్టి చేసిన

వాడు

భీమనేడు చెయ్యంగ మన భూములు

పోయెను

లక్ష వరహాలు వారిచేత లంచమందు

కోని

పలుమారు ఆ పాతకి తమ భూములు

బయలు చేయించెను

మందలోకి వారి మన మాటలు

జాబులు అంపుచున్నాడు

కిను గుడపదట్టి వారిలోని పోయి

కలికున్నాడు

కొట్ట భీమనెన్ని 50 కోటలో వెయ్య

మనిరి

పట్టి బలిమిని పదిలము చెయ్యమనిరి

గూడెమంటె బోయాల వలసలు దీసి

మన కోటలోకి రమ్మనిరి చాటించెను

రాజు

యేలిన పల్లెలు పేటలు విడిచి

కోటలోకి రమ్మనిరి గజబహులు

విడిపించి

నెల్లూరి కాపరపు పట్నాలు విడిచి

బల్మిగుదములు పదిలము చేయించెను

తుర్యముగా పదిలమని చెప్పె

తనిర పదికోట్లు బటులతోను

వుత్తర గోప్రము యొక్క-

పురీశ్వరుండు

గగనమున అటువా ౫ తమ్ములూను

సిద్ధిరాజు తలపోత చేసెను-

నెల్లూరును ముట్టడింతుమని గొల్ల రాజులు సిద్ధిరాజుకు
జాబులంపుట

అంతట గొల్లరాజుల జాబులు అప్పుడె
వచ్చెను:

'అంతట లెక్కలు సాధించుకోని

అవ్వని మన్నీలు

యెద్దుకు యెడిసికోని ఆవులు అరసి
కోని

మూడునెల్ల పద్దెనిమిది దినముల

నాటికి ముట్టడి వెయ్యకపోము'

అని జాబులు తెచ్చి గుమ్మముకాడ తమ్ములు దళవాయులు దండి నాయ
చెలికందించి పోయిరి కులతోను
అవి సందించుకోని సిద్ధిరాజు విషరాములు చేసి

యాదవుల శక్తిని తలచుకొని సిద్ధిరాజు భయపడుట

గొల్లరాజుకు ఫుల్లరి కొదవగ	చేసిన తన చేతను చిక్కడు
యిచ్చిన గొల్లరాజు యిరువులు	గొల్లరాజు
చేసికొనెను	చక్కని అయితమరాజు యితనికి
నీరున పుట్టిన పూరెల్ల యిస్తేను	తమ్ముడు గలడు
నిలపంగను ఆడదాని మాటలావిని	యేరు వారమునాను కొండలు
బావరాజు అంతనె పలికి అపకీర్తి	యేలిన రాజు
దెచ్చెను	తమ వోరుగంటి పటాప పుత్రుని 52
యింత కర్మము వచ్చెను దినమంతు	వోడించినాడు
యెరుగమైతిమి	గనుడు కాలాకోటి విషము
మునుపు అడిగినంత ధనము యిచ్చే	అమృతము ఆరగించినాడు
మంచేను	అతని అంత సినగబాబులు వారి
ఆశపాతమున మోసము వచ్చేది	పద్మనాయుడుకు పోరుకు పోరాడు
ముందెరుగఁజేసి	యరచిన పనిగా వేగిరంబు
యేడాదిలోనె వారి పాని 51	చేయరాదు
యీదేరెనని వింటిమి	ఫుల్లరి గొనమంచేను గోపాలుగులు
అడిగితిమైన దేవతలు సాక్షులు	కొలదిగాదు
పలికినారు	మార్కొన గలరు మా యన్నలార
మనకు తెగువ చేయరాదు	మనమాట నిలిపికొనగగా వారమైతిమైన
కాలి వెలుసిచ్చిన వెనుక తిరిగి	కోటలు పల్లెలు కొల్లలాడ వలెను
కయ్యానికి పోరాడు	జన్నెవాడ దాక వారి యెడ్లను
	చెల్లినందులకు

51. కాలు ('పాణి' కన్నడము)

52. ప్రతాపరుద్రుని.

సరిపోను మన నెల్లారి బైట
పనిచారకులు కొందరు చిందు

బిందు గానలెను

మరియు దేవతలు మెప్పించి వారు

మగది పోయిన వెనుక

మనము పుల్లది యివ్వమనిన

మార్కసి పొంగును

బలములతో కూడి వారు తరిమి

లాడంగాను

బజ్జిజ్జు చేసి ఆ పశుపతి రాజు

అడుగంగ పుల్లది యియ్యకుంటేను

సెలవిస్తు మరి యెనుక

సంహరింతురు గాని

అమితతో వుండరొయి నా

తమ్ములార మీరు

మందబోయియు అంటేను ముక్తమి

భయము

మన సత్యము కొరకే మాట

నిలుపవలెను

కాణ పరాక్రమశాలి వారి

పుత్రమరాజు

యెంత మచ్చేడు గనుడు

పొండవ భీమునియంత బలిమి

కలవాడు

చట్టవారి యత్రయ్య

వారి భీరినాయుండు చాలు బింకంబు

లజవ

వారి బొల్లావు చాలు పొంకంబు

తొనర్చ

వారి యెడ్డే చాలు యెన్నిగల

పొడువగను

గుర్రాలు పొడువ వారి గోసంగులు

చాల దురు

కోటానుకోట్లను చువను వారి

గోసంగులు చాలుదురు

కాలిదళముల పొడువను వారి

కంపటిలు చాలుదురు

కోట పోట్లాట కొడువగాకుండ

నామాట నిలుపగలిగితిరైన నా

యన్నలార

నా మనవి వినరొయి నా

తమ్ములార

యెట్లైన జన్మవాడ కాడను వారి

యెడ్లు చెల్లింగులకు

గట్టిగా నెల్లారి మీవను : : ట్టడి

వెయ్యకపోరు

నెల్లారి విరియేలకో నేల గతము

చెయ్యకపోరు

పోరినకారితి గోపాలుకులు

పోనీయరాదు

నామాట వినరొయి నా తమ్ములార

అటు కోటలు వెళ్ళకవుండురా

యేమాట వినక

కోటబోయిగాని, కొమ్మలోయిగాని	పనివారిని బిలచి పలికెను రాజు
నామాట లేకను కోటలు వెళ్ళకుండిరీ	గొల్లరాజు ఆవుల మీదను
మీరు''	గోపాల్కుల మీదను
అనుచు తమ్ములకు రాజు మనవిగ	అంపకోలలు వేసి అని సేస్తీరై న
జెప్పేను	అడ్డముగ నరికింతునని సాటించెను
కొలుపు యీడు గొలిపి గొట్టునా	రాజు
తెగచి	

మేడయెక్కు చుండగా సిద్ధిరాజుకు గోహత్య గోరు చుట్టుకొనుట

గముళ్లు వేయించి కదిలె మేడలకు	నేడు గోరు విరిగిన తనకు
అడప మాధవుండు దాను మేడ	యెదరొమ్ము గుప్పమనె తనకు'
తెక్కుతాను	అనిన మాటలకు మాదవుండు
అడప మాధవుని బిలిచి రాజు	అప్పుడిట్ల గనియె:
అపుడిట్ల గనియె	"మొదలని ఆడదానికి అర్థము
'తనసాటి రాజులలోను తలవంపు	చెప్పకున్నారు
జేసెను	శ్రీల మాటలు విన్న పురుషులకు
దాని సూరకత్తుల మహా విషము బట్టి	యెంతై న కిడుసుమ్మి రాజు!
కండ్రలు చేసి నోటికి అందింతు'నని	శ్రీ మాటవిని నరేంద్రుడు శశుహత్య
గిటగిటా పండ్లు గీటుచు రాజు	పొందడా?
అని విచారము చేసి ఆ రాజు	శ్రీ మాటవిని రావణుండు శిరసులు
అపుడు	గోల్పోయినాడు
మేడతెక్కుతుండంగ మెట్టు జారె	ఆడదానిమాట మీదై న నీమాట
కాట	కిందాయెను
గోరు విరిగి బొట బొట కురియుంగ	మద్ది కులమున నీమాట దప్పించెను
రక్తము	చయ్యన బాధలు పెట్టి చంపి స్తివై న
'యేమి అడప మాదవన్న!	శ్రీ హత్య గోహత్య సిద్ధించి నపుడె
యెన్నడు యరగను	

పశువులను వేసిన పాపము హత్య
చుట్టుకొనెను
గోహత్య సుట్టుకొనెను మీకు కొదవల
కొచ్చినను
పాపకర్ములకు జోడే పాపమయ్యె
నునకు

మీ అమ్మను జూస్తేనుగాని దేహము
గుబులు అణగదురాజు;
నీ తల్లిని జూస్తేనుగాని నీయెదము
గుబులు అణగదు రాజు!"

సిద్ధిరాజు తన తల్లి గుణమతిదేవి నగరుకు వెళ్ళుట

"అవురా అడప మాదవన్న! వాన్ని
పన్నెండ్లు యేండ్ల నుండి పొయిక్
వుంటిని

తన అమ్మను జూస్తేనుగాని తన
యెదము చల్లారదు"

అని దిగందిగన మేడలకు దిగి వచ్చె
నపుడు

తాను అమ్మ మేడలకు వచ్చెను ఆ
సిద్ధిరాజు

తల్లి గుణమతిదేవి తడువులకు
వచ్చెను

తన కుమారుడు అనుచు అగ్ర⁵⁴
పాద్యంబు లిచ్చి

ఆ గుణమతిదేవి అప్పుడు పలికె;
పలికిన తల్లిని భక్తితో బిలచి

ధరణి సాగిలబడి మ్రొక్కి దండంబు
బెట్టె

అడయక మ్రొక్కిన తల్లి తన
కొమారుని అక్కునజేర్చి

దివ్య మాణిక్యాల ద్రిష్టి దీయించి
పలికెను

కూనూరు మొగమున కోపంబు జూసి
"వో కిన్న కొడుకీ! వో గొరదాల
పట్టి!

వో సదిరుమాల! మరకత గాభీర్లు!
పన్నిద్దరు సూర్యులు ప్రకాశించే మణి!

వున్నతమైన కాంతి లేకున్నది
మొగము

చిన్నబోయి వున్నావు సిద్ధంబుగాను
తూర్పు ఒడమర వుత్తగము

దక్షిణమున
పందెము వాడి వచ్చేవో పట్నము చూడి

వచ్చేవో
దగ్గము ఆడి వచ్చేవో చెప్పవోయి

కొడుక
కుందను తెచ్చిన నాటినుండి నాచేతి

అన్నానికి మంద్రెపోతివి
నీకు వచ్చిన కొదవలు చెప్పుమోయి

వో కన్న కొమార!"
అనిన మాటలకు సిద్ధిరాజు అపుడిట్ల

గనియె;

“అంతపని ఆయితేను యిందాక సిద్ధిరాజు బాసతప్పిరాదని దేవతలు
 పత్తునా; సాక్షిపలికినారు
 తల్లిమాట విన నైతిని తనకు అటువంటి గొల్లరాజు నెల్లారు
 నిజమాయే ఘట్టడి చేయకపోడు”
 నీవు వొడ్డు అసగా తెచ్చిన కుందమా ఆ మాటవిని గుణవతి దేవి అశ్వున
 దేవులు పలికె;
 కుందమాదేవులు మంది మేళమును
 తన అన్న పడవీటి బావరాజు చేత
 వారి పశుస్థలా వేయి చెను

కుందమాదేవిని విడిచి త్రిభువనదేవిని ఏలుకొనుమని తల్లి కుమారునికి చెప్పుట

“మాట యినవైతివి నా తనయ నీవు తన కోడలు ధర్మ పతివ్రత
 యెన్ని జెప్పిన వినక యింతపని ధర్మమా దేవతలు అడిగె
 జేసివి త్రిభువనదేవి దివ్యమాణిక్యము
 భ్రష్టుదాన్ని దెచ్చి ప్రతతము ప్రాణము మీద వచ్చినా యింతపని
 జేసితివి చేసునా;
 యీవేళ దొంగలచేత పొడిపించి అటు తేరకతై గాంగ యింత తెగువ
 నట్లాయెను జేసును గాక
 అదృష్టము కడలేని పాపలు కట్టి యీ పట్నవు దేవులైతే యింతపని
 తమ వింటనుకో చాయంగ గలదా;
 పశువులు వేయించ మనిన పాపంబు కుల భార్యను విడిచిన కులకర్ముడవు
 గలదా; నీవు
 ఆవులు వేయించ మనిన అత్య తమ పణితిని బొడిచిన పాసిష్టుడవు నీవు
 వింటను యీవేళ కాంతమేడకు రాక యెడబాసి
 గోవులు వేయించమనిన గోహత్య వుంటివే
 గోరు చుట్టుకొనెను

యెడబాసి వుంటివే యింత కాలము
దాక
కరిసుత్రీ కారణ సుబాసి
భోజసుమంత్రీ అయిన శూర భక్ష
సేకమ్మ
వారి కులముద్ధరించ యీ వింతిని⁵⁶
విడిచిన దోషము
కుందను తగిలిన కీడు కొడుకా!
యిక నైన

నీ యాకాంతము నీవు యాకాంతము
గాను
యిడువకుండ వోయి కొమార!
యేడకతోను''
ఆను మాటలకు కొమారుండు ఆ తల్లికి
మ్రొక్కెను.

త్రిభువనదేవి సౌందర్య వర్ణన

కనకమేడ యెక్కి పోంగాను కడు
వేట్కతోను
కడమేడలోను బంగారు ప్రతిమ
వలెను ప్రియిని గంధి
మందసమున ఆమిరిన నవరత్న
భూషణముల వలెను
మారుని సతికిని మరి సరిపోను
శృంగార నవరత్న భూషణము
వలెను
పద్మరేకుల బోలు పసనించు కనులు
తుమ్మెద రెక్కలబోలు తూగిన
కురులు
నెలవంక చంద్రునిబోలు నీలైన
నుదురు
కుంకుమ ముత్యాల పాపిడి బొట్టు

మిసిమిగా కన్నుల కాటుక తేరు
వచ్చిన వంగిన కామాక్షి బోలును
తిన్నని తిరుమణి తిలకంపుబొట్టు
కలికి ముక్కున ముంగర అమరుడు
నుండెను
పలువరుస పెదములు పగడంపుతీగెలు
మృదువైన చెక్కిళ్లు ముత్యాల
బావిరాలు
కమ్మలు చెవలపువులు కర్ణములు
నిండును
రవికంతముత్యాలు రత్నహారములు
మంగళసూత్రము రంగైన తీగ
ముంగల బరువున మోయంగలేక
కుచముల నడుమను యేలాడు
నవరత్నహారములు

కరములు మృదువైన కంకణంబులు	యలనాగ వగతీరు యెక్కున గంధి
మెరియ	కలికి కోకిల గీర్వాణికి వున్నంతకేళి
పాటులైన పిరుదులు బాగైన తొడలు	తన బక్తి వేడ్కి కన్నులపండువ
కోమలి పిక్కలకు కుదురైన	గాంగ
పాదములు	గౌరవించిన పణితి తననగుర
అమరికగా జేయ అతివె శృంగారము	పదవంగు
బంగారు కళలతో పద్మిని గంధి	దాదుల దగ్గరబలవి పణితి
తామర పూవువాసన తరుణిపై	విట్లగనియె
గంధము	

త్రిభువనదేవి పోలేరమ్మను పూజించి వరములను బడయుట

“నునమండుగురు దాదులు రాజుల	కడమ పనులకు నిన్ను వల్లన్మమ
వద్ద	నిన్నే సమ్మినాను నీకు మ్రొక్కినాను
సేవక ధర్మమ్మ సేస్తూ వుండరమ్మ	మ్రొక్కు వొప్పకోవమ్మ ముక్కుంటి
కడమ దాదులు నేను కడువేట్ల	రాణి
తోను	కుందతోను అలిగి కందువవాడి
యిరుగుల పోలేరమ్మకు బోనాలు	తన యిబుడు నన్నెరిగి వచ్చినాడు
వొప్పించి	వచ్చిన మోహము జూస్తిని యీ
గాంభీర్యమునను మొక్కప్పగించి	మొక్కు వొప్పకోవమ్మ!
వచ్చేదాకను “పణితి తావచ్చినను	అని గండ్రక త్రితోను శిరసు గరేలున
బోణెలు గుచ్చ	వుత్తరించెను
గవిరమ్మ గుడి దగ్గరకు వచ్చినను	వుత్తరించిన శిరసు వురువడి లెగిచెను
కడుభక్తితోను	యెగసిన శిరసు జూచి యేకానపోయి
బోనాలు మాన్పించి ఆ త్రిభువనదేవి	దుర్గ మును పదిలాన తానందుకొనెను
అందరు వినంగాను అడె చొకనూట	తన భయభక్తితోడు తీరుగా శిరసు
“యెన్నడు కుందని యెడబాసినాడె?	అతికించి
నాయుభుని మొరము జూస్తేను చాలు	తీరుగా అతికించి తన దివ్యానదీవించి

యదము గుప్పన నదిరి అదశించి
పలికె

“వంచమ్మ నీవయను కావరము

కాక

వాసి యెరుగక మోసపుచ్చితివి నన్ను
యేసిమ మగని తలయైన మొక్కు

యీడ్చెననెను

అప్పగింతురుగాక శిరము

వుత్తరించెను

వుచితముగ నీకు ముందు గాతోను

మాట ముదలకించ వైతివి

గ్రక్కున తరిగివెయ్య వొప్పుగా నీకు

నీవు నోములాంటి వుంటివె

నలినాయతాక్షి

నిన్ను నోమనిత్తునటవె నెలతిరో

నేను

యిల రూపంబు విడచి పాపంబు

పచ్చెగద

పణితింప తమకు పట్నపుదేవుల

రట్టుచేస్తేవి నీవు

ఆ పట్నపు రాజులు వింటేను తమకు

బాదలు వచ్చును

గుట్టుతో నీవిభుని కూడికిని పోయి

ముందు యీ పట్నాన మొక్కు

వచ్చినవారు

మొక్కువచ్చినవారు ముదములై

ఘోర్నరు

నీవు అయినమేలు నిష్టలు జూసితిమి
యే పోలిమినిన రాగ నిక్కుము

పల్కుము”

తనరూపు రేఖలు తననక్కదనము

మూర్తించి తన కత్తి తనయింపు

తన సొంపు

సకల యీ సొమ్ములు సర్వంబు దెచ్చి

ఆ త్రిభువనదేవి అమరంగనపుడు

జోగి వలెశృంగారించి సొమ్ము

లన్నియును

కారిన రక్తంబు కస్తూరిజేసి

చిక్కని రక్తంబు శ్రీగంధము చేసి

పచ్చకకల చక్కదనము పద్మాక్షి

యపుడు

కలకల నవ్వుతా కమిగిట జొచ్చి

వరమిచ్చి దీవించెను వనితను

చెయ్యిబట్టి

హస్తముల కోనుకొని అమరంగనుంచి

“అమ్మ! జీవాలు లేని బొందిమీద

నీ అస్త్రాలు వాలితే

ప్రాణము వచ్చేటి వరము పణితి

నీకిస్తే నమ్మ!

వో ముదిత నీకిస్తేనే” నని చెక్కిలి

నొక్కి

అక్కున జేర్చి వరమిచ్చి దీవించె

పణిత చెయ్యిబట్టి భక్తితో కడకు

వోర్చిల్లెను

ఆలో త్రిభువనదేవి అంశఃపురము తన యిబునితో గూడి తరళాక్షి
నకు అరిగెను వుండెను.

యాదవులు నెల్లూరి కోటను ముట్టడించి ధ్వంసము చేయుట

అంతట గొల్లరాజు ఆవులు యెడ్డు	పనస పొన్నలు నరికించి పార
కోటపై నడిచెను కోటానుకోట్లు	వేయించిరి
కోటపైకి వచ్చెను మాట మాత్రమున	మరియు కర్జూర వనములు నరికించి
నెల్లూరి యిరుమేల నేల యీనిన రీతి	దొడ్డు వేయించిరి
వల్లవులు తిరుమండులు వారి	నాగమల్లి తోటలు నరికించి కలయ
కవులావులు	ద్రొక్కించిరి
చల్లవారి కవులావులు	వుల్లి మిరియము పసుపు వుల్లాసముగ
నలుగుచెడ్డాను	ద్రొక్కించిరి
మేడలుగా వచ్చివుంటే పాడి	మరి యీ చిలగడము కంద
యావులును	ముట్టమల్లాడి
కోడెలు కడుపులు కోటాన కోట్లు	దోస పచ్చ తోటలు దోచమని
కోట యిరుమేలను గొడ్డుటావులును	విడిచిరి
గాటముగ యిరుబయల గాసి	నడిమి నరికించిరి నారికడియములు ⁵⁷
వుండినను	ఆరుట్లు ⁵⁸ నరికించిరి అడ్డమార్గము
నలుగు చెడ్డులు మంచి	లేక
సంగటావులును	మరి శృంగారపు తోటలు చిచ్చు
ముంగల బారులై మొన లేరుపడెను	వేయించిరి
యనక ముందల గదిలెను యాక	మక్షరబున వనములు మట్ట
బారుగను.	మల్లాడిరి
పోక వనములు నరికించి దూడలకు	ఫలములు కాసేటి బలువైన
పోగులు వేయించిరి	మాకులును
నిమ్మలు నరికించి నీడలు వేయించిరి	

నిమిషమాత్రాన నరికించి

నీడలేయించిరి

యెడలేని నిమ్మలు యేరు పనసలును

పువ్వు దీగలు దెచ్చి పొదరిళ్లు

జేసిరి

ఖావులు గలిపించిరి దుర్బళము గాను

వనమెల్లను గాడ్చి వనపాలకుల గొట్టి

తరువులు నరికించి బృందావనము

లూను

పురములు గాల్చిరి అంభోధుల గల్చిరి

ఆ వనము యీ వనము అనకుండా

ఆకుతోటలు ద్రొక్కించిరి

బెండు బెండు లాడిరి శృంగార

వనములు

అదేటి గానుగల ఆడ్డు పెట్టించిరి

పొనకలు బెల్లాలు పెయ్యలకు

మేపిరి

గొబ్బిళ్లు పొనకలు గోవులకు

యెగవిడిచిరి

అంతట కాపులు 'శరణు శరణు'నిరి

'కావు కావు' అనిరి కాపులు తెరువుకు

కాపులు తెరువుకు బోకుమని

కవులిచ్చి రాజు

గుండెలు మెడలును గుబ్బిడిల్లంగను

అంతట కొన్నూళ్ళు అల్లకొల్లార

మాయెను.

పాకనాటిని ధ్వంసముచేసి కాటమరాజు యర్రగడ్డ పాడులో గుడారము లెత్తించుట

పల్లెపట్టాలెల్ల పాడుగ జేసిరి

బలిగెను

వాగర్తి మేరగాను వలసలు దీసిరి

బయలు పల్లెలు బొగ్గము పాదాయెను

బొగ్గములలు బట్టిరి బోయాలు

మాలి కొండలు యేలేటి మన్నీల

విడచిరి

బొమ్మిసీడు

చిల్లరి ప్రజలంతా చెడి పారిపోయిరి

నిన్ననే విడిచెను నెడబాసైన

ఆపద వచ్చెనని ప్రజలు అడవుల

యేపేల, యరగుర్రు, యరగుడిపాడు

బట్టిరి

మరుమాడు, రేమాడు, మన్ను

పాకనాడంతాను పాడై పోయెను

విడిచినను

శిరమున పెరమున చిచ్చువేయించెను

తొలినాడు పాదాయెను

గెంట్లు రాగూల్చి అంటే యెలనాడు

దొరఘన్నివారు

అంతట గొల్లరాజు గుడార్లు ఆక్షణము యర్రగడ్డ పాడున యెత్తించెను రాజు
తీయించి

(శ్రీరాములు. పరీధావి నామ సంవత్సరముతో మార్గశిర బహుళ దశమీ
ఆదివారం నాటికి జన్మివాడ కథ సంపూర్ణము. వ్రాసినవాడు గుజ్జర్లపూడి
కోటయ్య కొమారుడు పెంటయ్య వ్రాసిన పుస్తకం.)

భట్టు రాయబారము

(కల్లి రాయబారము)

నల్లసిద్ధిరాజుభట్టు కాటమరాజును దీవించుట:-

సీసమాలిక :

“బ్రహ్మయువుర నీకు బహు	గృహమస్తురా నీకు గోపాల
కుటుంబాధార!	చూడామణి!
రమ్యతో యాదవ రాజచంద్ర:	బాహుబల సోమతరు పరశురామ:
శుభమస్తురా నీకు సమర	కుసల మస్తురా నీకు కుసుమబాణుని
నిశ్చంక! సా	తేజ
హస విక్రమా! ఆసహాయ శూర:	వసుమతి యాదవ వంశ(కుల)
ఐశ్వర్యమస్తు నీ కమరావతీ పురీ	తిలక :
సింహాసనానేక స్థిరము వెలయ	జయమస్తురా నీకు జననాథ!
కల్యాణ మస్తురా (నీకు) కార్తిక	మరియును
మందార!	కరుణింపు యాదవ గాంధీర్య
పారిజాతో పుభయ పావనుండ!	మనుడ!”

కాటమరాజుభట్టు కొమారబంగారము సిద్ధిరాజుభట్టును
కులగోత్రములు అడుగుట:-

ద్వీపద :

పశుపతి నటువలె ప్రస్తుతి శాయంగ	క్రమమొప్ప నతని కన్నెదుట నింది
రసికుండు పశుపతి రాజుల భట్టు	నమస్కారము చేసి నీతిమార్గమున
కొమర బంగార మనేటి భట్టు	అమర చండేశ్వరునితో
గొబ్బిన వచ్చి	అప్పుడిట్టయె:

“దండమయా నీకు దై వగురుమూర్తి
నిండు వేడుకతోడ నిలచి

మా మందలో

అన్ని మార్గముల మహారాజులు

అవిశ్వర్యము గడిలింపగా

విన్నప్పుడే మాకు చెన్నుదీపింప

నిను జూడ గలిగెను మేము మహా

కృతార్థుల మైతిమి

కన్నుల పండుగాయ కరుణ సోబెల్ల¹

దీవించి చదివేవు తావెక్కడిదీనీకు

కేవలము నీ మహిమ కేళింపరాదు

భూసురులో భట్టా భూతేజనంబులో

యే సీమ మన కులము ? యేమట్లు

మీరు ?

తూర్పు పడమర తుది పూర్వ

మెక్కడ?

తెరగొప్ప మీ రాజు దేశంబు పేరు

పరగంగ నీ పున్న పట్టణం పేరు

ను, సజ్జేకు పేరేమి? మంత్రి పేరేమి?

గానకొని నీ రాజు గోత్రంబు పేరు

కృతి నీవు గొలిచిస దేవుని పేరు

అన్నదమ్ముల పేరు అతిప్రేమతోను

కన్నతండ్రి పేరు మనత నీపేరు

తప్పక మాతోను తాత్పర్య మొసగి

చెప్పుమా! భట్టు వేవేగ చెవుల

పండవగాను”

సిద్ధిరాజుభట్టు రాజశృంగావళి తన వృత్తాంతము తెలుపుట

అడిగిన మాటకు అవనీశ్వరుని భట్టు

పలికెను వకమాట బంగారముతో:

“ధారుణి మేరగా దక్షిణాగి భూమి

వ. ఆనది కా సమీపంబున-

ధీరుత పాకనాడు దేశంబునందు

పన్నుగా తరుణుడల ప్రబలి యున్నట్టి

బాలాది గంగకు సరివచ్చు పెన్న

సీసమాలిక :

భూలోక సారమై పొగడంగ నెట్లారు

శ్రీ వీర విక్రమ సింహాపురము

ఆ పట్టణంబున అమరంగ తూర్పున

మాకంద చందన మహిత వనంబు

ఆ సగరంబున కడు దక్షిణంబు

చెలువార వేమార సెట్టి బావి

అపురి పడమట అంభోజ రాజిచే

ప్రాకిటంబైన తటాక మమరు

ముప్పారు నవ్వీటి వుత్తరపు దిక్కున

మున్నేరు కెదరైన పెన్నదనరు

ఆ రాజధానికి మహారాజ మార్గంబు

గంధర్వ సింధూర బంధురంబు

ఆ పుటభేదన మందున్న పణతులు

రత్నంబు బొమ్మలు రమణమెరయ

తే గీ. సకల విద్యల ప్రవీణత చెల్వమిగిలి

.....

వీరభటులకు నెలపైన విభవమనగ

వినుతి కెక్కిన నెల్లూరి విభవ మహిమ²

మంజరి ద్విపద

గజ శృంగములకు కట్టు మట్టు

కురకరపట్నాలకు గుండెదిగులు

కరపట్నాలకు కన్నతల్లి

కుంభినిమీద శంభుని గుడి సాక్షి

అంభోజ నెల్లూరు ఆ తావు మాది

తొల్లి ధరణికోట అమరలింగానకు

బ్రాహ్మల కన్యకు జన్మించినవాడు

మూడు కన్నులవాడు ముక్కంటి

యీశ్వరు

ముక్కంటి కొమారుడు జనోధీరుడు

జనోధీరుని కుమారుడు మనోధీరుడు

మనోధీరుడి కుమారుడు

మన్మసిద్ధిరాజు

కొండొక సిద్ధిరాజు గండగోపాల

సిద్ధిరాజు

కస్తూరి సిద్ధిరాజు కొమారసిద్ధిరాజు

తల్లియేగురు సిద్ధిరాజు దళవాయు

భీమన

భారద్యక్షా గోత్రుండు పట్టభద్రుండు

2. ఈ పద్యమే యింనుక మార్పుతో చాటు పద్యమణి మంజలి ప్రథమ భాగమున నున్నది. చూ.పుట 30.

వరవితరణ గుణ వంశ వర్ధసుండు
నవరసాలంకార నవ మన్మథుండు
శివకీర్తిగలరాజు నల సిద్ధిరాజు
భానుజుతేండు సార్వభౌముండు
జగమేలు శానాధిపతి సిద్ధిరాజు
ధంమీద షోడశమహాదాన వినోది
శుభకీర్తిగల రాజు నలసిద్ధిరాజు
వాసికెక్కిన సూర్యుని వంశమున

జనించె

శేషుడనదగు నల సిద్ధిరాజు
మంత్రులు గొల్వ భూసురులు

గొనియాడ

సిద్ధిరాజునంగ లోక ప్రసిద్ధి రాజు
దక్షిణ సముద్రము దరిమేరగా

యేలు

తూర్పు సముద్రము తుదిమేరగా

యేలు

బలువైన ఘుఘుడు భారద్వాజగోత్ర
కులుండు

అతనికి ప్రధాని అతిసత్యవాది
పృథివిలో చింతర్ల భీమనేడొకడు
ఘనుజేతు నల సిద్ధిమంత్రి అయినట్టి
కరుణాకటాక్ష గాంభీర్య సమర్థుండు
స్థిరకీర్తిగల వంశ తిక్కన్న పొగడ
రాజభూషణుడు రసికుడు

మా తండ్రి

గాయకుడు నా పేరు రాజ్యశృంగావళి
మీరిన కవులకు మేదిని నమస్కరించి

రించి

భారతి సుతుడనగ పరగ సహౌద

రుండు

భువిలోను వుభయ పూజ్యుండ నేను
బహమాన్య నర్థుండు నాపేరు

భట్టుదేవరను”

కొమార బంగారము రాజశృంగావళిని వచ్చిన పనియేమని
ప్రశ్నించుట

“భట్టయ్యగారు! భళా! లెస్సాయే

గాను

భట్టుదేవర వైతే భాగ్యంబు సిద్ధించె
యాచిగ లక్షదాన యేతెంచి

మా రాజును

అనుసరించితి నైన అవనిలోపలను
దానధర్మాత్ముడు యితడు ధర

గుణకాలి

యితడి వేడిన యిచ్చు అష్టభోగములు
అన్నదానము కొరకు ఆశించ వస్తరా
పరగంగ పెట్టించు పాయసాన్నములు
వస్త్రదానము కొరకు ఆశించి వస్తరా
ప్రస్తుతించి యిచ్చు పట్టు వస్త్రములు
భూషణము లేదని పొగడగ వస్తరా
రసికు డెన్నగ యిచ్చు రత్నాంబు
రములు

కనకంబు లేదని ఘనునిపుడు
గుటివా
యిప్పుడే యిప్పించు యెన్ని
వాలిసినను
పరిమళ ద్రవ్యాలకు ప్రస్తుతించి
వస్తివా
గురుతుగా యిప్పించు పునుగు
జవ్వాజీ
గ్రాసము లేదని ఘను పొడగంటివే
రాశిగా బోయించు రాజనములు
యేరు సాగదున్య వల్చి యెడ్డసడిగిలివే

కోర్కెతో యిప్పించు కోడె
యెద్దులును
గోదాసమిచ్చిన కొంపోడు నంటివే
లేదనకి యిప్పించు లేగ లావులును
భూదాన మిచ్చిన పుచ్చుకునే నంటివే
అడిగిన యిచ్చు మా అయితమరాజు
యేమి నీమనసున యేమి కోరినను
కామితార్తము లిచ్చు కాటమరాజు
దాసి యేళ్ళులు రెండు తప్పక విడిచి
అంతైన ఆశపడి యేమి అడిగెదవు
అడుగుమా రాయశృంగావళి భట్టు!"

రాయశృంగావళి పుల్లరి అడుగుట

“బ్రహ్మవాయువుఁ కావరె బగుగుల
రాజ!
ధర్మంబు గలయట్టి ధర్మాత్ములు
మీరు
హిగడ వచ్చినయట్టి భూసురులకు
బొట్లకు
యడపక మీరన్ని వస్తువులు
యియ్యగలవారు
నకలగుణాధారః సర్వజ్ఞ యవరు
వాక పనికి వచ్చిన వాఖటి అడుగ
రాదు
యేమి నిత్యమని యెరిగించు మంటివా
ఆ పూర్త సీతోడ ఆనతి విచ్చెదను
అవులమేపు కె అంపిన వడంబడి

వివర మంతయు మీరు విన్నారో
 విసరో
 అలనాడు మీ యాదవులు అందరూ
 గూడి
 నెల్లూరి లోపలికి నేర్పున వచ్చి
 అందలాలలో గూర్చి అర్రువంచుకొని
 యేక చక్రంబుగా యేలినయట్టి
 సిద్ధిరాజునగ లోక ప్రసిద్ధిగల రాజుతో
 అపుడు మీ యాదవులు అడిగి
 రొక మాట
 'అమరావతీ భూమిని యాదవుల
 మేము
 అమరావతీ భూమి ఆ కరువాయ

పశువులు పడమూడు లక్షలు గల
 వారలు
 కొమర తొమ్మిది కోటి గోవులు
 గలవు
 యేమి అడిగిన పుల్లరి యిచ్చేము
 మేము
 అని పలుమారు ప్రయత్నములు పలుకు
 కొంచు
 భీమినేనికి చాల ప్రయోక్తులు చెప్పిన
 అప్పుడు మా భీమినేడు మారాజుకు
 తగ యుక్తి జెప్పె
 పూరికి నీళ్ళకు పుల్లరి వడంబడి
 మాడలు కోడెలు మంచి యావులు
 వెయ్యి
 యాడాది నాటికి యిచ్చేము మేము
 సమ్మతముగా రాగి శాసనాలు
 వ్రామించి
 యిచ్చిన వచ్చిరి మునుపు మీ
 యాదవు లెల్ల
 అడిగిన విధి తప్పె అపిన రాదాయ
 అందుకు మాసిద్ధిరాజు కోపగించి
 కోర్కెతో బెట్టు కొలువు కూర్చుండి
 వీరభటుల పరివారములు గల
 పిలిచి
 తాకిడుచేసి పుల్లరి మనముగా
 తెమ్మన్న

అందుల మారాజు యోలిని యొక
 జెప్పి
 వీరభటులను పంప విహితముగాను
 వారిమీద పుల్లరి వచ్చేన యేమి?
 గొల్లమీపి పుల్లరి గోవుమీద బచ్చలి
 మెల్లనే బోయి మందలించి
 ఎచ్చేనని ఎన్నిమి వసుధేశతిలక;
 మాడలేమన్నా పూడకున్నాయో
 కోడలేమైచా చన్నుగుడుస్తున్నావో
 చమురు చాలకుండా లేదో తరిచుట్టు
 కొన్నారో
 వారిలోవారికి వైరంబు పుట్టెనో
 వఖరి మాట వకరు వనగూడ
 కున్నారో
 కారణంబేమి? కలిగియున్నదియో
 విహితముగా నెరిగి వివరింతునంటి
 గుట్టుమార్గమున నీ గుణమెల్ల గంటి
 రట్టుశాయక ధనము రాబట్టు తెలిసి
 యాదవులమీదను అలుగ నేమిటికి?
 నే బోయి యా వార్త యేర్చున
 చెప్పి
 మరువార్త కొంచు మగుడి పోవస్తిని
 యిందు నిమిత్తమై సిను చూస్తానిరా;
 ఔ భట్టనాదు తేగము యియ్యమని
 రాను
 యాచిక లక్షణమున యేతెంచి వచ్చు

అనుసరించవచ్చిన అర్థిని కాను
పుల్లరి ధనముకు పూనివచ్చినయట్టి

పల్లవాది రాజుల భట్టును నేను”

కొమార బంగారము యాదవుల సత్యసంధతను నిరూపించి
పుల్లరి నిచ్చుటకు నిరాకరించుట

“వో వెర్రి! వో జీవ! వో వెర్రిభట్ట!
యా వెర్రిబుద్ధుల యెక్కడ బుద్ధె
యిచ్చినమాత్రము ధనము యితని

చాత

పుచ్చుక వెచ్చానికి అందుకు
వెళ్ళవై తివి భట్ట!
వొకటి అడుగమంటే వఖటి
అడుగబొయ్యేవు
వులవ రెత్తుమంటే వూళ్ళడగ
బొయ్యేవు

అలువడి తలపోసి అంటే చందాన
దాన మడగమంటే దగ్గరవచ్చి
భూనాధుని యెదుట పుల్లరి
అడిగితివి

యిట్టి వెర్రిబుద్ధి యేమనగలను?
పుట్టిననాటి నీ తలపురె గుణమెల్ల
నీ రాజు యెట్లంటె? నీవెట్ల వస్తివి?
యా రాచకార్యము నాకేల ననక
కొలారి సిద్ధన్న కదులుమన్నపుడె
యేము మరగ రాత్రి వెన్నెలలైట
వేమాలసెట్టి నూత పన్నెలలైట
పుడమి సంకీర్తిగల పుణ్యుని యెరవు

నాటికి పాకనాటికి సదుమ పాలేరు
కిదుమ నుండి
నలనన్న పుడమి రాజుల పటనే
పూరికి నీళ్ళకు పుల్లరి మాట్లాడి
మీరు అడిగినంత ధనము వొప్పెను
మా రాజు
కౌటపత్రాలును పెన్నలో బెట్టి
సభవారు మీ సిద్ధిరాజు సంతోషమంద
బాస తప్పి మీ సిద్ధిరాజు పశుల
వేయించి

ఆన నిప్పుడు ధనము అడుగు
నట్లంటె
అప్పనము అడిగినంత ధనము
వప్పె మా రాజు
చిరుమన యేలువాడు చిక్కర్ల
భీమినేడు
మరి తిక్కన మంత్రి మన్నీల
బొమ్మినేడు

బచ్చుల కోమట్ల బలిజల వారు
వచ్చిరి పెన్నలో వసుధీశు కొలువుకు
పుల్లరి పత్రాలు పుచ్చుకొని వచ్చిన
కమ్మ చెన్నమనీడు అతడు బా తెచ్చె

మన్నీల బొమ్మినేడు ముత్రితిక్క
పెంక

పిన్నలు పెద్దలు భీమినేడుంద
మీ రాజు కొలువిచ్చె
మే మందుకొంటిమ

మీ రాజు సత్యంబు నిలుప లేదాయ
పాటి దప్పినవారు పాకనాటి దొరలు
పాటి తప్పిన మాట పట్టంగరాదు
పాపాత్ముడు సిద్ధిరాజు పలికి
నందులకు

కోపించి భీమినేడు గొబ్బున లేచి
'యెట్టి మా సత్యంబు? యేమిట
దప్పితిమి?

వట్టిమాటల దూర వలదుగాక!
మీకును నాకును సేపిలందు
సంగమా దేవుని నమ్మి యున్నాము
అతడు యెదుగని కల్ల యేమి చేస్తా?
మందు

సేతాము బాసలు సయ్యన లె'మ్మనెను
పిన్నలు పెద్దలు ప్రేమతో వారు
పెన్నలో పల్లికొండ పెనుమొళ్ళు
సాక్షి

గయ్యాళి శాతల కదసి ముందుగాను
సయ్యన వచ్చెను బాసకు చింకర్ల
భీమినేడు

చంగాయి ఎత్తంబు జలము అడి నీరు
సంగమా దేవుని నమ్మి ద్రిష్టి నిలిచి
పెరుమాళ్ళ ప్రసాదము పెన్నలో

వైచె

శిలలు పలుక రాదాయ చిన్న బోయ
భీమినేడు

కొలుపులున్న కంపటిలు గొబ్బున
లేచి

తీర్థ ప్రసాదాలు తెరగొప్ప
అందు కొని

ప్రాధ్విచి పెన్నలో పడవైచినపుడె
యేడు గడియలు పెన్నలో పడవైచి
యెదురొకయ దట్టె

గుడిమీది నందులు కూడి నట్లాయ
గుడ్లారి సీలకంతయ్య గుడి దిరిగి
యెడ్ల వేసిన వారి మీదను శిలలు
వరిగినట్లయ

యిద్దరు చూడంగ యెరుకలసాని
సిద్ధిరాజు మీద నరిగిరి కొట్టసాగె
సంగరకు చూడంగ సంగమేశ్వరుడు
గొప్ప గొప్పహులు, మూతలు మూసి
అంతట శారదనే బ్రాహ్మడు వచ్చి
రాగి శాసనాలు చదివె.....
యెక్కడి తగవోయి యర సిద్ధిరాజు!
మోసపోతమని పెద్దలు

మొఖ మద్దగించి

సన్నుతి పెద్దలు చప్పట్లు కొట్టి
సభ సత్యసంధులు ఝల్లున లేచిరి
పెద్దలు నెల్లొకటి పెనుత్రోవ పట్టిరి
పాలిలోపాలి వోడితిమని పరివారము
చిన్నబోయెనాడె సిగ్గుబడె మీ నల
సిద్ధిరాజు
నాటి మాట మనసునందేమి లేక

చెల్లిన అప్పులు మొన్నోయి గొల్ల
రావోయి లంచేను రహితీర్థ మనేటి
మూడు యెద్దులు చెల్లె మూడు
భూములు కాదు

ఆవు వకటి చెల్లెను అప్పుడు పెద్దలు
పుల్లరి ధనము చెల్లెననిరి
ఆవు చెల్లిన ధనము అది లెక్కజేసి
ఆర్జును జేసుననిరి
యెద్దులు వేసిన పసినంబులు యంత
చేసునంటే

యిన్నూరు చేసుననిరి
అన్నూటికి యిన్నూరు వెరసి
వేయగను

నన్నూరు యిచ్చేమనెను మీసిద్ధిరాజు

చచ్చిన యెద్దుకు నా రాజు సగము
పైకము యేమి?
పట్టనని ఎద్దని మా నలనన్న వచ్చె
పాలేటికి

నాటి మాట మనసుగదేమి లేక
యేటికిని నిన్నంపె యెరసిద్ధిరాజు
అంపితేనేమి మీరు అర్థి వారుగాక
నీతి యెరుగక రాయభారము
నీవెట్లు వ స్తివి?

వచ్చితివని నీవు వచ్చిన తప్పేమి
వచ్చి ధర్మముతప్ప పరుసగాదు
నీకు చాషాణములు పలికించి
పాలి గెలిచినాను

పుల్లరేడిది? తిరిగి మల్లిపో తొట్ట!"

దేవతలు యాదవ పక్షపాతము వహించిరని

రాయశృంగావళి ఆరోపించుట

"పుత్రర కాశి గొట్టరాజు పుత్రముడు
నలనన్న

సత్యవాక్యానికి సాటిలేదనక
తట పట మాటలు తక్కిడిమార్గాన
ఆవులోడిన మాటలు ఆడపొయ్యేవు
అల్లనాడాడినట్టులు నేడాడవైతివి
తగులూరి పందెము తగులజడ్డట్టు
వక మాట వక తప్పు నా రాజు
పడబడె గాక

అది యెటువలె సరిటివే

బొద్దుగల కోడెలన్నీ నా భూవాసురకు
యిచ్చే మంటిరి
నీరున పుట్టిన పూరెల్ల నాడితే నేమి
మా వాసి తప్పుట మందలావులచేత
తోట ఫలములు అన్ని తొక్కించి
మేపితిరి
వనములు సుగ్గాడి వరిచేలు మేపితిరి
కోటలు గాలించి కొల్లజేసితిరి
నిండిన పాకనాడు నిర్మూలములు

చేసి

పండిన ఎరిచేలు పాలు జొచ్చితిరి
కడిచేరి వుణ్ణంగ కానికె కోడలు
అడగ వస్తేమమ్ము అదలించి

వైచితిరి

యాడ పుల్లరి నెయ్యి యక్కడి
కోడలు

మాటలాడక తిరిగి మల్లి పొమ్మనుచు
కొరగాని శాతలు నుడుగువా తప్పు
పూరినీళ్ళు దక్కితే పుల్లరి దక్కేన
తటపటలు జేసి దేవండ్ల సాక్షిగా గోరి
అవని పుట్టిన పూరి అంతయు మేపి
రాతరంటు శారల వచ్చి పెన్నలోను
బాసలు చేసి శిలలు పలికిస్తీరి
మీరు బాసలు చేసేది పాపాణాలు
పలికించేది యీ సందు వుపాయము

యరగడు

ఆ సిద్ధిరాజు ఆది యెట్టువలె నంటివా
తొల్లి రఘుపతి సుగ్రీవుకు

అభయస్త మిచ్చినట్లు

బ్రహ్మ యిప్పుడు భాగీరథి గంగ
అలాగు మీకును అభయ మిచ్చిరాది
చల్లవారి యింటను చతుర మోఖం

బ్రహ్మ

పుల్లయెద్దై పుట్టె భూలోక మెరుగ
క్షీరాబ్ధి శయనుండు చలగి మీ

మందలో

ఆరూఢి బొల్లావు అయి పుట్టినాది
ప్రమదలు చూడంగ పర్వతాల

మల్లపు

చదవల బసవన్నై జనించినాడు
ఓడమ దేవతులెల్ల కవులావులై పుట్టె
గంగ యిలవేలపై కాపాడుచున్నాది
నీరు గంగా మహిమ నిజరూపు గనుక
పారకుండా నిలిపె పెన్న వుదకాలు
పమిడిపాల శిలలు పలికిస్తు మనుచు
పుల్లరి యియ్యక పొయ్యేది విహిత
ధర్మమె నిత్యంబు

(ధరను న్యాయః బె)

పుసకామే సురచేత వుచితముగాను
పిన్నకరువున పెద్దకరువున చాల
చంబావిన్తి మనుచు సామెత వకటి
నిజమని జనులు కొందరును
నీరు జుంటి తేనైతే పూరి కర్పూర
మైతే

మహాత్మ మైశాంబము నీ మంద
మీదికి వచ్చె

అటువంటి వేళ మిమ్ము ఆదరించు
కొన్నది

అదివకటి విచారించు యాదవరాజు!
నీరి కినిసిన వచ్చేనా, మంచితనమున
వచ్చేని

కినిసి మా సిద్ధిరాజు కీడు దలచినగాని
పాళము చొచ్చినా పట్టి సాధించు
అంత వారి తోను ఆర్కాతుచేసి
గంతులు చల్లవు కాటమరాజు!

బుద్ధి మాని వెర్రి బుద్ధులు పోక
పెద్దలికాలు మాని పెట్టుమా పుల్లరి''

సిద్ధిరాజు యాదవుల ఆవులను బోయలచే వేయించెనని కొమార బంగారము ఆక్షేపించుట

"యిను రాయశృంగార

వివరఁబుగాను

మునుపు మీరు మూర్ఖపుతనము

ముందర చెరుకులు మోపులు గట్టి

యీ ప్రధాని భీమినేని పఁపి మీ

రాజు

యితకారి మాటలాడి రప్పించి

మాయ వాదము చేసి మంచివాని పఠె

దాయకులు సిద్ధిరాజు నేమంటు బలికె

తానేలు నెల్లారు పట్టుంటు లోపల

పూని సత్యవాక్యం పుట్టించెను

కవులు

యీశీమ కరుణము తిక్కన మంత్రి

వ్రాసిన పత్రాలు వై నాన వినుమ

కడగి యీ విమభవ కార్తిక శుద్ధ

పంచమీ గురువారము నాడు

పసిబాస తెలిపిన పరమపుణ్యండు

చెలువొందు కాంపటములు

చెన్నమనాయినికి

యియేలు సిద్ధిరాజు యేలిన కవులు

యెన్నాళ్ల మీకవులావులు యే భూమి

మేసిన

అన్నాళ్ల మాసీమ అగ్నిలేకుండ

మెచ్చోట వర్షం పొచ్చుగా కురిసిన

అచ్చోటనెల్లమీ ఆవుల మేపుడి

కంచ బీడు చెలికె అగిఁ ద్టి

తెమ్మనకుండ

కంచి విజయనగరము గట్టి మీ

సందు

నీర్న పుట్టిన పూరి శలపంటి మీకు

గూడె మాడెలకు గోవులు బోయిన

నేడాడిన మాటలు నాటికి రావంటివి

వకటి గనక బోయిన యీ మీ

సొమ్ము

వకటి పదహారుగా యిచ్చెదనంటివి

యీ పత్రానికి మొదలు

పరమేశ్వరుని కొమారుడు

వినాయకుడి సాక్షిగాను.....

పల్లికొండ పెరమాళ్ళు పెరేటి పెన్న

నెల్లారి ఇరుగులసాని నెరసాక్షి

మనకు మూలస్తానలింగము

మొదమొప్ప

వైకుంఠ కంచి వరదప్ప సాక్షి

భూమి ఆకాశవాణి బొంకని సాక్షి

పృథివిలో చెందు వోబలేశ్వరము

సాక్షి

పర్వతాల మల్లప్పపతి సాక్షి

మనకు

విరుకొండ వీరభద్రుండు వినయమున

సాక్షి

అనుచు తనవ్రాలుబెట్టి ఆకులలో
[వ్రాసి

నమ్మ బాసలుచేసి నయములు
ఖలికి

కమ్మ చెన్నమనాయుడికి కమ్మ
[వ్రాయించె

మము ఖంపె పూర్వకాలంబు నాడు
తమ్ములు సిద్ధిరాజు ధర్మంబు దప్పె
నందవాడ చెరువుకు మాయావులు

శీశకురాగాను
మందావు వేయించె మనమ సిద్ధిరాజు
కవులు యిచ్చి తప్పిన ఖలిచిత్తు
మోము

కనుగొన దోషంబు కలలోననై న
మాట నిజమైన మానవేళుకు
మాటాడి తప్పితే మానంబు తప్పుట
వుడుముకు రెండు వుండు నాలుకలు
కవులు యియ్య వక నాలెక్కి కవులు
యిచ్చి తప్ప

వాలాయము మీ సిద్ధిరాజుకు
[వ్రాసినటులై న

యిషు నిన్ను పంపుట యేమి
కారణము?

బొంకు నాలుక చెరుచుట వాయి
దప్పడు

రెండేండ్లకు యేట్లుపోట్లుగా వేసి
నాడు చేసిన శాత నాటితోనే సరి

తోడత నెల్లారికి తోడక రావద్దనుచు

పడమటి సముద్రాలు చాయ
పశువులు గడిలె

దక్షిణపు సముద్రం దరిమేరగాను
పెన్నవెంట యీ నెల్లారికి పేరు

సాగి కడిలె
పన్నుగా లక్ష్మిదేవి పున్నమపరువడి

దినాలు
ఆరువర గండసిద్ధిరాజు యుద్ధాలు
శ్రీంగారమున నాయకుల పంపె

బొగ్గిట వెంట
కల్గిరి చెరువెనక⁴ కానకలు నీడ⁵
నీలవడ్డుని మంద నిలిచివుండగా
జూచి

పంచగిరి అమ్ములవాడు పడవీటి
భావరాజు

వచ్చి ఆవులచూచి మచ్చరంబున
కొక బెదుర్లుపెట్టి కొవ్వన నార్చి
పోకుండ మందలావుల

పొడిపించినాడు

పొడిచిరి యెడ్లు బోయనాయకులు
పొద్దుబోయి పాలేలకు పొర్లిపోతాను
యేపెలు అందగొని యెద్దుల వేసిరి
కానుగలందగొని కవులావుల వేసిరి
పోట్లు దాకిన యెడ్లు పడి పొల్లాడ
గడగిరి కోలలు గజ నారసములు
ఘనమైన యెద్దులకు కందనములు
నాటి

శ్రీరామ బాణాలు శిరసులు గాడి

గుమ్మడి గింజ అలుగులు కులికె
డింపాయ

పరువాతి అలుగులు పక్కలు గాడి
దొనవింటి అంబులు సోసలాయ సయ

యెద్దు రూపము దప్పి
యేదురూప మాయ

యెద్దు వొళ్ళు జూచితే యర్రహేమ
వర్ణ మాయ

వర్ణము లేని యెద్దు వరణమును బడసె
మూడు భూములు శెయ్యు మూడు

యెద్దులు శెల్లె
అన్యమేలే తీర్థమనేటి ఆవు వఖిటి చెల్లె

కావరంబున పూని ఘనుడు సిద్ధిరాజు
గోహత్య పాతకానకు యెరువక

మునుపు

కామధేనువను చంపె

కార్తవీర్యుండు

యెట్టితీరె పోయె యెరుగవా భట్ట?
అట పొట్టి శిరసులు అన్నితావు?
పడగొట్టడా తొల్లి గండగొడ్డట
భార్గవ రాముడు?

ఆరీతి మిమ్ముల అందరిని బట్టి
పోరితో వఖరినైనా పోనియ్యక చంపి
బద్ధిగొర్ల సేయింతుము భాగీరథీ
గంగకు

అయిన తడవాయ గాక అఖిల
లోకములు

దైవకట్టడి మీ సిద్ధిరాజుకు
దగ్గర వచ్చి

వదరక పలుమారు వసుధీశు యెదుట
కదలి రమ్మను మీ మీ కలవాణ్ణెల్ల

రాయశృంగావళి సిద్ధిరాజుల యుద్ధ పరాక్రమమును ప్రశంసించుట

అనిన రాయశృంగావళి
కనుగొని అతనితో కమ్మటి పలికె:
“వోయి మాకు ముందట వోడక నీవు
శాయ బాకించము శాయ బొయ్యేవు
గయ్యాలి చాతల గడిచెర మాధనం
యియ్య బై శహాలి యెట్లాడుతావు?

మరపు వోసారి మరి
సా
యెరుగక యేసిరి యెడ్లకు మూటి
వేసిన యెద్దులకు యేకాల పడితిరి
చాల పశువులు గలచోట
చచ్చేవెన్ని లేవు

పల్లవ నలసిద్ధి పట్ట భద్రునికి
పుల్లరి వడసడి భూమికాగ
పుత్తరలో చిత్త పెక్కొక్కచోట
యెత్తుబడి మీ ఆవులు యెన్నచావవు
యిలలో

అందులో యివి కొన్ని అనుకోను
తగును

అంటుంటి తెగువ నీయందున లేదు
తెడ్డడిగినప్పడే కొయ్యడిగిపట్టు
వదిగి ఆ సామెతై వచ్చె మీ వద్ద
తగిలి పెట్టుమనంగ తగవేస్తీమందురు
తగవు లోపల బొంక తావచ్చె మీకు
అయిన పశువులు యెన్ని? అరయ
ధనమెంత?

మీ మందెమేలమున మిక్కిలిగాగ
గొంకక పట్టిన కోటలో జొచ్చి
వంకరారులకాడ వారి జేరినట్లు
పుట్టిన సీమలో పూర్వె మేసి
పెరిగిన యెద్దుల పెద్ద కోడలను
అరయంగ యేడు వేలు

అంపుమనంగ

పల్లవ నలసిద్ధి పట్ట భద్రునికి
తోలి అంపినాడు.....
అందులోపల మంచి అరదైన వాని
ముందుగా పుచ్చుకో మూటికి మూడు

గుర్రపు పిల్లలకును లేగటావు
నర్తరావును చోలి నాడందులోనె
అందులోపల చించి ఆవులుగాను
వొప్పగా పుచ్చుకో వకటికి రెండు
కాక మాతోడను కక్కసాలాడి
మా కవులు వెయ్యి మాడెలు కోడెలు
పుడమీకు కీయక పొయ్యద మంచేను
కడగెలిచి మిమ్మును కదలి పోసిడు
పుసురుతో మా ధనము వొడ్డించి పిదప
యనంగ రాజ్యానికి యేగుడి మీరు
పరవుపకారిని పగయేటి కనుచు
తెరగెల్ల మీతోను తెలుపుచున్నాను
కాసేపు మనసు దిలాస చేసుకొని
అలోచనను జేసి ఆపైన రండి
ఘనముగా పోరాడగలవారు కారు
గజములు అశ్వాలు కల లొటిపిటలు
భూకంపటం బెల్ల పూని యేతెంచి
పెళ పెళ అర్చిన పెదవులు
తదవుచు

అడవుల కురికేరు యాదవులంత
కోట్ల పరిమంతంబు కూడిన వేళ
పోట్లాట కుడుముల వేట్లాట కాదు
గద్దరి చేతల గద్దించ రాకు
పెద్దరికాలు మాని పెట్టు పుల్లరిని”

కొమార బంగారము యాదవవీరుల పరాక్రమమును
పొగడుట

“ విను రాయశృంగార!

పనిబూని వస్తీవి పసిపుల్లరికని

విపరవంతుడని

అనువు చమివులు చెప్ప అన్ని
విపరముల

ఘనుడ నంటివి యీడ గర్విచి
ఋస్సుడు

యేతావు చదివేవుః యేతావు చెప్పేవు
వనపోసినట్టుల వదరేవు గాక
వక్కొక్క విదమున వరసి
చూచినను

చక్కగా వకమాట జవాబు లేదు
యవ్వరని చూచితివి యాదవవరులః
వివరించి చెప్పేను వినవోయి భట్ట !
ద్వాపర మేలేటి ధర్మ సేనుండు
ఆపద బాంధవుడు ఆ పల్లికొండ
పల్లికొండ యాదవుల బహ్మది

ముఖుడు

భీమ బల సేనుండు బిరుదు వీరుండు
సార బలశాలి ఆ చట్టువారి

యర్రయ్య

అమిత పరాక్రముడు అర్జునుండు

జనియించె

రేచర్ల గోత్రుండు రణశూరు డతడు
పద్మనాయడు భోగభాగ్యాల పంట
సకల విద్యాకళా సత్కీర్తి ఘనుడు
నకులుండు నాచకూర్చనాయుండు
చూడ

సహదేవు డాతడు సాత్విక గుణుడు
భూదాన సేనుండు పుత్రమరాజు
యేవురు పాండవులే యాదవులును
వేడుక యరగడ్ల పాడు చురుభూమి

వీరు ౫ తిరుమదులు వినుత

సాహసులు

అనుచు త్రేతంబున అవని యాద
వులు

రామచంద్రుని వార్త రసికత వినుచు
చతుర్వేదములకై సాగరంబులను
వెదకి సోమకుని జంపి వక
రూపమునను

చక్కగా రాక్షసుని చంపి కొమ్మునను
వర్చితా నిలిపెను వక రూపమునను
కనక కళ్యపునిదే కడుపువ్రయ్యలుగ
వనర నఖముల జీరె వక రూపమునను
అల వామనుండై అడుగులు గొల్చి
బలిపక్రవర్తిని పరిచె నొక్కటను
పాదక షత్రియులు వైనాన నరికి
గండగొడ్డంటను కార్తవీర్యజ్ఞి
వొండొండె ద్రుంచెను వక రూపమును
జగమేలు ఆ రామచంద్రుడై వుట్టి
వొగి రావణుని జంపె వొక

రూపమునను

ఆ రీతి మిము జంప అఖిల లోకము
లెరుగ

మా రాజు జనియించె మరె సాహసమున
సీతాపతియైన శ్రీరామచంద్రుండు
యీతడే ధరమీద యెంచి చూచినను
యితనికి సహోదరుండు యిన

వంశకులతిలకు

అదికేపుడె లక్ష్మణుడు అతడు

యరనన్న

దశరథ రాజేంద్ర తనయుడు
భరతుడు

అసమాన మనసు అయిన మరాజు
సుమిత్రా మహాదేవికి గుతుగు

శత్రుమ్మందు

రమణతో కరియావుల రాజశేఖరుడు
భరతుడేలిన అయోధ్యపట్టణము

దొనకొండ

వరుసతో శృంగార వనము పూదోట
అంబెట్ట పెద్దమల ఆరుట్లకోన
పశువులున్న కోన పరుణసాల
అరుదుగా అలయించు

ఆ మాయమ్మగము

ఘనముగ మీ భూమి పశువుల మేవు
చదుకూరి జగడమే సీతామహాదేవి
చర గొంపోయిన రాజుణడె

మీ సిద్ధిరాజు

కవులెల్ల వెదకంగ కానరాజు

చెప్పిన లంపుదురె శిలాపంతులు

గడిమండ పాలేరు గంభీర వార్తి
భూమి ఆ రాజులు పుగ న యేమి

పురము?

భూ నాథు డేమము పుల్లరిమాట

జానకి ముద్రిక చప్పినవెల్ల
యిచ్చిన పతాలె యల రాము ముద్ర
వచ్చిన కంపటి వాయుసుతుండు

పచ్చరెక్కల చిలుక... లంకయిండ్లు
పక్షి నేసిన బాణమే పవనజు వాలు
పదిలమౌ నెల్లారు పట్టణము లంక
తుద రావణుడు సిద్ధితుంగ

యరగడ్డ

ఆ రాత్రి చంపుదుము అందర మిమ్ము
వదరక సలుమారు వసుధేశు నెదుట
కదలి రమ్మను భట్ట!

మీ కలవారి నెల్ల'

రాయశృంగావళి యాదవవీరులను కించపరచుట

“వినవోయి యాదవ వీరుల భట్ట!

పనుపడ మీవారి పౌరుషంబెల్ల

మించి మా ముందర మితిమేర లేక
యెంచేవు సారెకు యెక్కువగాను

ఆడవుల తిరిగేటి యాదవ వరులకు
యక్కడి సాహసంబు?

యాడ పౌరుషము?

గుర్రంబు పొడగంటె

గుట్ట కురుకుదురు

వెర్రిగొల్లల బిరుదు వెయివేల గతులు
కలవి లేనివి కొన్ని కల్పించి ఆడ

యాదవ వంశంబు యిలగూల్పు

వరకు

పుట్టించి పురికించి వారుల పడగొట్ట

దబ్బర బుద్ధులు తప్పవుగాక
యిట్టి అనేకులు నీమంచలోను
చేటు దెచ్చుకొనేది క్షేమంబుగాదు
యాడ బుట్టినవార్ని ఆడ చల్లార్చి
... వారు భట్టుని గాక
యగద్రోలినప్పుడు యెగసి

యా మిడత

అగ్గిలోపల బడి అట మడియుగాక
అటువంటి చందంబు యాదవులెల్ల
గట్టిగా నీ బుద్ధిగైకొని వినుము
నీచుబుద్ధులు మాని నీతులు చెప్పి
చచ్చేరు యాదవులు సత్యమీమాట
వారు దావగ నీకు వచ్చునా కొంత
వారు లెస్సగ నుంచే వచ్చును గాక
తన్నేలు రాజుకు తప్పొప్పు లేక
మంచి బుద్ధులు చెప్పి మగుడింప

వలయు

యేకులతో బాకులు యెంత చేసినను
నాటనోపునా అవి నలియును గాక
పచ్చిపాలను ద్రాగి పశువుల గాచి
మచ్చరింతురు వారు

మదమచ్చరమున

పేదవాని కోపము పెదవుల తీట
చేతగానిది యేమి చేయంగ గలడు
పూని దీపము చూచి పూనకము లెల్ల
మలుప వచ్చి అదియందు

మలగునా యెట్లు

కోపించు నీ మంద గోపాలులెల్ల
దావక పోదురే సమరంబులోన

కడంబు కేగిన కాటిగుర్రాలు
చదరక జగడంబు చేయంగ గలవె
పెరుగు పాలును త్రాగి పెద్దబాకులను
కావళ్లు మోయంగ కడలేక పెరిగి
బొర్రలు పెంచుక బోగువలె నుండు
నర్ర మానిసులెల్ల ననిసేయ గలరె
యంత గాత్రంబైన యెద్దులపౌజు
దంతిఘటతోడ వుద్ధతి పోరగలదె
నర్రావుల కదుపు నాణ్యం బెయైన
గుర్రపు పౌజుతో కూడంగ గలవె
యాదవ సైనికులు యెందరేగాని
నెల్లారి సాహసుల నెదిరించ గలరె
పొడవుగాగను చెప్పి పొగడేవు సారె
యేమిటికి పొడవులు

యెంచి చూచినను

బూరుగు తానెంత పొడుగు

పెరిగినను

చందనముతో నడి సరితూగ గలదె
యలమి జీలుగు చెట్టు అదెంత

లావైన

అల మేడకంబాల నాచంగ గలదె

పాములు బారలు పదినురులైన

విష్ణువాహనముతో వివదించగలవె

యలమి దూదికొండలు యెంత

మనమైన

అనలంబు వకయంత అణపంగ

గలవె

మదియించి యున్నట్టి

మత్తేభములును

పొదలి సింహము కూడి పోరంగ కిబ్బి చెప్పకునేపు మౌన మీరంగ
 గలవె? వూరక యుండంగ వుటను
 అరుదైన నీమంద ఆవులె-తైన పోదేమొ
 పరికింప బెబ్బలి పట్టంగ గలవె: వారిని పొగడుదుగాక వద్దన నేల?"
 వద్దనుండేటి వారల బలిమికి

కొమార బంగారము యాదవులను పురాణ వీరులతో పోల్చి చెప్పుట

"వో రాయశృంగార: వనరంగ కూడి అంబుల వాన కురిసేటి
 వినుము యపుడు
 సాహస ఘనుడితడు సార్వ పంచబాణుని బోలు బడుగులరాజు
 భౌముండు యెంచి చూచిన యితనికి
 మనసున వాక్కున మరి చాతలందు యిదియొక్క దృఢమె?
 అని చేయ యితనికి అమలచి త్తంబు బసువశంకర బిరుదు యిట్టమె క్కే-
 యేదేండ్లకును సాము చేసేటినాడు టప్పుడు
 వేట్కతో రణమున వెదకటోపంగ పరువుల క్రేపులపై ఓప్పకపుడు
 కడువేట్క బాంధవుల కలసేటి దుర్మార్గులపు గనుక దూషించితివు
 యపుడు రాయబారులైతేను రాజ సముఖాన
 గడినుండి శత్రువుల కదిసేటయపుడు పనుధపై దండెత్తి వచ్చేటి యప్పడు
 కడుసాహసుండగు కాటభూపతికి కుసుమబాణుండగు గోపాలకునకు
 పుడమిలో యితనికి వడినొక్క పనుధలో యితనికి వడినొక్క
 దృఢమె? దృఢమె?
 మంచి గంధము చాల మైనందు శ్రీరామ చరితంబు చెవుల
 నపుడు విన్నపుడు
 మించి అని ర క్తంబు ముంచిన విమతుల ఆర్భాటములు వెనవిన్న
 యపుడు యపుడు
 యెంచి పూబంతుల వేసేటి తమ్ముల గనుగొని తగ మరియు
 యపుడు నపుడు

సమరంబులో రిపుల చంపేటి
యిప్పుడు
అమిత సత్యవ్రతుడు యాదవ
రాజుకు

యితని కెంచగ యిప్పుడు యిది
యొక్క దృఢమే?
యితనికి సాటిగా యిప్పటి రాజు
ప్రతి యెంచరాదు యే పగతురనైన
కృతయుగ త్రేతాయుగ ద్వాపరములు
యితని యెంచగవచ్చు యెవ్వరికైన
కార్యవీర్యుని బట్టి గర్వంబు నడచు

పరకు గామునెతోను పరికిలపగాను
సరిగ కీర్తింపనొ శత్రుత్తిరిపరుడు
రావణ కుంభకర్ణాదుల గొన్న
రామచంద్రుని సాటి రణములో
యితడు
కురురాజు బలముల కూల్చిన యట్టి
అల కిరీటికి సాటియగు మాడ నితడు
కలగక మధురలో కంసు పొరిగొన్న
బలభద్రరాముని ప్రతిబోలు నితడు
నాటి నృపులను గాని సాటిగా నిటను
నేటి వారలనెంచ నేరంబ యగును"

యాదవుల నమ్మకద్రోహమును రాయశృంగావళి అధిక్షేపించుట

"రావోయి యాదవ రాజుల భట్ట!
కారుణ్యముల బల్క కర్తవు గావు
మీరేమి చేతురు? మిహ్మాడదగదు
వనములోపల జొచ్చి వడి మ్రాకులెల్ల
చెల్లెల్ల గొడ్డండ్ల చెలరేగి కొట్ట
అట్టి కట్టడి దొంగ అందులో నొకడు
వారిలోపల జొచ్చి వడి మ్రాకులెల్ల
జుక్కుగా నశికిన చందంబునాయె
విలకట్టు నేరములు చింకర్ల భీమినేడు
యీలాగు చేయుట యెరుగదు రాజు
మీరు వచ్చినరాక మీరున్న వునికి
అది చూచి మా రాజు అడుగంగ తగదు
గడ్డి నీళ్ళను లేక కారియతాడు
గొడ్ల భూమికి తోలుకొని వచ్చునాడు

మన్నెల బొమ్మ నేడు పూదాపుల
జూచి
మన్నె మాకులతో మళ్ళి తోలిచ
కనగొని యాదవ కంపిటిలు వట్టు
మన్నెల బొమ్మినేనికి మనవిగా జెప్పి
గోవు గ్రాసము నొప్ప కొదలేని
పుణ్యం
గోవుల రక్షించుకోండి యీవేళ
అడిగినంత ధనము అంపేము మేము
అవుల నొకయేడు ఆదరించు మనె
సకల వస్తులు మీకు సమకూర్చ
గలము
వకయేడు మీభూమిని వుండ
నిమ్మనాయు

అని యిట్లు పత్రము అప్పుడే వ్రాసి
పల్లవరాజుకు పంపిన జూచి
యక్కడి గొల్లరాజు యొక్కము
మనము

యేమి అవసరమాయ ? యెరిగి
రమ్మనిన

అతడొచ్చి మీచేత అంకిట్లములు
కవులీయ నీమంద కంపటిల తోడ
మా రాజు కొలువులో మరి వేగ నిలిచె
అవుడు యాదవులు మాట్లాడ నేరకను

బూడిద కప్పు నిప్పుకై వడిని
త్రొక్కిన కరువని శేమని రీతి
చినికి పోయిన కొండిచిలువ చందాన
వెడమాట లాడంగ వెద్రులు వీరు
అడిగినంత ధనము అంపేము మేము
అనినంత దయ దలచి అప్పుడవనికు
చేత నొక్క కవులు చీటి సిప్పించె
మాసీమ నుండంగ మాండ్ మాటలు
ఆమీద ప్రళయంబు లాయ మీపసులు
పేరేమొ లొటిపిటల్ పెదవులు
మృదువు

కోరింత పొదలెల్ల గోరి నట్లాయ
తేనెను మా భీమినేనికి యిచ్చి
యినేల వకయింత లేకుండ మేమి
పాలేటి గడిచేరి బలిమిని మాటలు
ఆడంగ జనులు మిమ్మువు సందురోయి
చావక వసులకు సంజీవియిస్తే

మురగసుండగ బొమ్మ మురిపే
దటంచు

రక్షించువారిని రమ్మని పిలచి
భక్షింప జూచిన పనిలేదు యింత
కరువుబడి వచ్చిన కాలమైతేను
కాకినెపముల యెన్నగా దగు మీకు
కేలింత లాడంగ గెలుతురే మీరు?
చెల్లు కాలము మీకు చేరువయాయె
యెక్కడ పోయెదరో యింక
రాజునకు

చిక్కిరి మీమీద శివుదయ తప్పె
యన్నడు నారదుడు యేతెంచి మీకు
పంచాంగమును జూచి ఫల
మేనాడో

అప్పుడే నీవని యంతయు దీరె
మితి అరమానము మీద నున్నాది
చిక్కగు గురాయి చిక్కి
యుండగను

యెక్కుడు చాలల యెంతైన జెల్లు
అరమాన మది మీకు అధికమై
యుండ

పసులకు మీకును పాలేటిలోను
కూలునని చెప్పిన గురుతు నామాట
వర మిచ్చి నతడైన వధియిందు మిమ్ము
యేమిటికి చచ్చేరు ? యేగళాక కడరో
యిట్టి దుర్భ్రమ మీకు వలవదీవేళ
చచ్చిన ధనమీక స్వర్గంబు లేదు

యిచ్చిన కలుగును యిచ్చదలోకంబు
అలనాడు పంపెద మన్నెట్టి ధనము
వడబడి నంబయు ఎసగుచ్చి మీరు
మనవిగా చెప్పికోని మిరిమీద దక్కి
నేడు మా వల్లను నేరమున్నాది
అని విన్నపము చేసి

అభయ మడిగినను

కరుణ తోడుత మిమ్ము కాదు

మా రాజు

శరణని వచ్చిన మరణము చేయడు
శరణాగత మీరుడు జరపినవాడు
మితియు మేరయులేని మిక్కిలి

ధనము

మీరు గడించినట్లు మీరు చెప్పితిరి

మీరు గడించిన మితిమేర ధనము

ఆపద కొకవేళ అడ్డు పడసేక

దాచంగ ఆ ధనము దక్కునా మీరి?

ధనకాంక్షబడి భూమి దారురు

కొందరు

అది గానకయ మిమ్ము

అడుగంగ రాదు

సగన పుల్లరిమిచ్చి సమ్మత పరచి
ఎరణాన పు సాడి ప్రబలతోబెద్దు
అడితే తప్పని అభయ స్వేచ్ఛరులు
పలికితే బొంకిని పరమపుష్పము
పసి పట్టభద్రుని బ్రహ్మచి కొప్పి
యనగ బొంకిన పాపము

యేమిట బాయ?

స్థిరకీర్తిగల మంత్ర తిక్కన

ప్రగడకు

అరువేల వరాలు అప్పుడిత్తునుని

వొడబడు మిమ్మును వకరైసగాని

బాధింపగా వొడబడితిరో నాడు?

కార్య కక్కురిన కరణాని కప్పుకు

వొడబడి లేదనుట వొగి తెన్నగాను

విప్ర దోహదముకన్న

చివ్వున మేలు

చప్పగా విసవోకో శాస్త్రంబునంబ

బ్రాహ్మని సొమ్మును బ్రాహ్మని కిచ్చి

....

సామెత చెప్పదురు న మైన యిచ్చి

నామాట విని పొండి నమ్మి సద్గతి'

కాటమరాజు చప్పన్న దేశములను జయించిన మహా
వీరుడని కొమార బంగారము చెప్పుట:

"విను రాయ శృంగార

వివరంబుగాను

మనమైన రాజు మా కాటమరాజు

పుత్ర కాంభోజ పుర్వీకులెల్ల

తత్తరించగ బట్టి తలలను ద్రుంచి

కొంకణ దేశాలు కొట్టి సాధించి

వంకిణి కీల్కొమ్మ వరుస చెల్లించె

కాళింగ భూమిని కొలావుల మేపి

వెలయంగ సత్కిరి వెలసినవాడు
ద్రావిడ దేశం ధరణీశ్వరుల ద్రుంచి
క్రొవ్వు లంచంబు కుడిపిన వాడు
మాగధ మాళవ మతిమార కాముడై
మగసింహ బిడదాంక

మాన్యుడైనాడు

ఘూర్జర నేపాళ కువలయేశ్వరుల
చెల్లగా గుడియచే చెల్లించినాడు
సింధు కాశ్మీరాది క్షితిపాలకులను
గమనించి వారిచే కవులందినాడు
పరగ పుళింద భూపతుల నిర్జించి
హేలతో రణభేరి వేయించినాడు
కుకుర కొంకణ భూమి గోవుల మేపి
సకలాభిరాముడై చతురత మెరసి
సుధేష్ట చాకుక్కి చోడ భూములను
యెమరించు వైరుల యిల ఆణచినాడు
అంగ వంగ భూమి అవుల మేసి
భంగ ప్రతాపుని పడజంపినాడు
పాండ్య సౌవీరాది పతుల నుగ్గాడి
చాణూర సుల్లుల చంపినవాడు
పాంచాల భూమెల్ల పశువులమేపి
యంచ కీర్తులచేత పొచ్చినవాడు
పుభయ విదర్భ విరోధుల నణచి
భుజ పరాక్రమముచే పొలు

పొందినాడు

కోసల కీరాత కుంతలంబులను
వాసిగా మూకల ఎధియించినాడు

సౌగాష్ట్ర వీరాట సౌర దుర్గముల
సంకోటి బిరుదాబు సడిపినవాడు
మరాట లాటముల మందావుల మేపి
నెర సాహసంబుగ నిలిపిన వాడు
శూరసేన క్షితి పాలకుల గొట్టి
బిరుదు పెండెరము కాల బెట్టినవాడు
మచ్చ కురుభూముల మందావుల
మేపి

చెలగచు వారితో చెలిమందినాడు
మలయాళ గాంధార మహా

రాష్ట్రములను

చెలరేగి బిరుదులు చెలగించినాడు
బాహ్లిక గాంధార బహు భూము

లందు

బహు బలశాలియై ప్రబలిత వాడు
కిర్ణాట తునభూమి ఘనతతో మేపి
దుర్జయ రాజుల దునిమిన వాడు
కాశ్మీరపడులను కన్నడుల నోర్చి
భాను తేజుండై పరగిన వాడు
కౌష్ఠీర భూమిని కౌలావుల మేపి
నవనాథ సిద్ధుల నయము గన్నాడు
కర్ణాట ద్రావిడ గహన భూములను
కోవరాలుండంగ కూలార్చినాడు
యవ్వరు కదియించి యవరు

కినిసినను

యవరు ఆ రాజుతో యెదిరి నిలిచినను
వాని పోసీయక వసుధపై కూల

పోర నావులచేత పొడపించిచాడు
వడసార మిరాజు వధియింతు ననుచు
కంకణాబులు చాత కట్టుకున్నాడు
నిలుచుట 'మందర సీతయు కాదు
వెలసిన సాహస విక్రమఘనుడు

హుని మీ నెల్లూరి పురపరులనెల్ల
వెనుదగిలి మారాజు వెంటచున్నాడు
వదలక పలుమారు వదరేవు చాల
కదలి రమ్మనుమీ మీ కలవారి నెల్ల''

రాయశృంగావళి, కొమారబంగారము మాటలను అతిశయోక్తు లనుట

''అవునోయి యాదవ ఆవసీశు భట్ట!
కవితకు పోషణము కలదు మీవల్ల
యేనుగు వక కొంత యెదిరి

పొడిచినను

యీవలావల దూరి యేగ నేర్పరివి
కా సొకటియక కల్లలు నాడి
యీగి కర్ణుండని యెంచ నేర్పరివి
అప్పులతో ఆట లాడేటి నాడి
అతడు కుబేరు దంచనగ నేర్పరివి

గంధంబు కస్తూరి అందనివాని
చందనంబే యని చెప్ప నేర్పరివి
తంగేడు భూనొకట తల నిడగివాని
వాసవ భోగని వదర నేర్పరివి
పందె మొక్కటిగాని పట్టనివాని
ఆసహాయ కూరుదంచనగ నేర్పరివి
యన్నడు సుఖమనుట యెరుగని వాని
తేవతాసఖుడని తెలుప నేర్పరివి
శ్రీలతో చెలిమిని చేయనివాని
అల గున్నఘుండని అనగ నేర్పరివి

పలుకు రూపెరుగని పనికి మాలిన
వాని

వాల్మీకుడని గొప్ప పలుక నేర్పరివి
బ్రహ్మయువని వచ్చి పాడని వాని
తుంబురుతో తులదూప నేర్పరివి
యింత లేకుంటేను నీ మందలోను
యాదవులందరు అవునుట యెట్లు ?
యవరి ముందర నీవు యెంచ

మీరు

బూరె గింపల కాడ పొగ్గుద
వడి కింకరాగా నిగ్గ వచ్చియుండి
ఆయిన సటువలె యిప్పుడా

మాటకు

పుత్రరమీయక వొగి నుండరాదు
పిమ్మట దలపోయ వెలితనమగును
నెరసాహసాత్ములై నేడు మా

ముందు

సారెకు చెప్పుట జంకు పుట్టుటకు

వుప్పెన కదులునే వుడుత పోతపాల ద్రాగె పొట్ట బట్టినదో
 చప్పుడుకు అతడెప్పురి తోసు అని సేయగలడు?
 సరిసేయ యివి గూఢ జంకులు బోడావుల చెన్నయ్యను పొగిడితిని చాల
 గార యాడ పొడిచి గెలిచె? యెక్కడ
 యవ్వడు సరసుడు? యవ్వడు చంపె?
 సుకృతుడు? చెప్పట్ట కత్తులు చెంపశిఖలే కాని
 యెవ్వడో యీ మహిని వెరవక చెప్ప నేటికి అతని చాత నేమాను?
 చెప్పు? యరనన్న ఘనుని మహ యెక్కువగ
 చల్ల పిన్నయ్యను సాహసుం డనెదవు చెప్పేవు
 తొల్లి అతడు యవ్వరితో పోరి గెలిచె? సరిసేయ యే రాజు సాటికి వచ్చు?
 అతని తమ్ములు అతి శూరులంటివి పారెడి అవుల పట్టనేగాని
 అట్టుక్రితం బెవరితో అని చేసి చేరి జగడ మొకింత చేయగాలేడు;
 గెలిచిరి? చట్టు వారెర్రయ్య సాహసుడంటివి మొదలు చట్టుగల్లు మొంగిపై
 వారివద్ద జాంబలివాడ సంతతిభట్ట! నిలుచునా?
 పరికింపగా జమిడి పంబును వాడు నాచకూళ్ళ నాయని నాంము
 పోటు బంటని చాల పొగిడితివి నీవు చెప్పేవు
 సాటిగా యవ్వరి చ పినాడతడు? కొంచెపు బండ్ల నెంచ కొంపయు గాదు
 బొల్లావు నెక్కువగ పొగడి చెప్పేవు అతిపరాక్రముడని అయితమ రాజు
 బొల్లావు ముసుపేడ పోరలో గెలిచె సారెకు మాతోను చదివేవు ప్రజ్ఞ
 మసిలినేని పుత్రుడు మన్నీడు అతడు పాహసి యైతె అట చెరుకూర
 బీరినాయడు పోలురాజు నొసటి పోటును దాకి
 అసహాయ శూరుడని అతని షురికి తలకడగ మందలో జెల్లె
 జెప్పితివి తండ్రిపగ తీర్చక తానెందు బోయె?
 వుట్టిన అయిదోనాడు పొలిసె యెక్కువ సంపదల యలమంచి
 తలిదండ్రీ పోయి
 నాడె గైకొని పెంచె నందుల సిరిదేవి నాడు రావెరచిన వాడు నేడు రావెరచు
 తల్లి చన్నులపాలు తనివార పుత్రమరాజును పూని చెప్పేవు
 గుడిచెనా? యెత్తు సొగటాలాట యెరుగని వాడు
 తల్లి బండ్రులవద్ద తగ పెరిగి నాడో

పాపసిద్ధిరాజు ప్రజ్ఞ చెప్పకుము
జగద మింతెరుగడు సాహసి కాడు
నీతిమంతు డటంచు నీవు చెప్పితివి
యేరీతి యెరుగని యేకాంత మతడు
పిక్కతో చేసిన పీతైన పాయ
కొమర సిద్ధిరాజు గుణమైనవాడు
పలికితి సభలోను పలుమారునీవు
కల్లలాడితి భట్టు కావరంబునను
రాయబారానికి రాజుని వస్త్రవి
పోరు పొందెరుగవు బుద్ధిమి లేదు
తిక్క యెత్తెనో లేక దెస తప్పినావో
బలువైన భూతము పట్టెనో నీకు
పైత్య మెక్కెనో లేక భ్రమను
గొన్నావో
యెప్పుడు చాదస్త మేమైన కడ్డో
పాడి గాని మాట పలికేవు గాక
వాప్పిన మాటయు వాకదైన లేదు
బ్రహ్మ రాక్షసి నిన్ను పట్టెనో లేక
తడబడ నేటికి దగ దొట్టినావో
రాజశృంగావళి రమణతో నీవు
తగవు వివేకము తప్పి తిరిగేవు
యేల యీలాగున ప్రేలేవు భట్టు !
ప్రజ్ఞలు యిచ్చట పని సేయరావు
కడుక్రొవ్వి మాతోను కచ్చకు రాకు
చెడ కారణము మీకు చేరిక యాయె
ముచువును మీరును మూర్ఖులని చాల
మమ్ము నడుగ వారి మనముల నడప
మరి మేము కోటపై నెరయ దండెత్తి
లావులు మెరయించి లగ్గల కెక్కి

పట్టణంబును కొల్ల బెట్టెదీనాడు
నీ రాజు రాలేదో నీవపుడు లేవో
బలిమి చెడిపోతిరో పరిజనము లేదో
పోయి బంట్లును దండు పోయి
రాలేక

సిద్ధిరాజుకు మొదలు సిగ్గింత లేదో
కోరి చేతుల కూర కోయ బోయితివో
మదియించిరోచూడ మది దప్పి
నారో

వరుసతోను నగళ్ళవారు దోచంగ
పొంచులు నున్నారో ప్రొద్దులు గూక
చెరిగి మీపట్నంబు చెరుకూరు సేయ
పగ నిర్వహించని బ్రతుకది యేల ?
కటకటా క్రిందు మీదు వసవు గాక
కుటిల బుద్ధులు మీకు కొరగావు భట్టు!
వడముడిగా జొచ్చె వాంచి వెళ్ళంగ
మరియును వినవోయి మా మందలోను
మిన్ను చెడబడ నురిమి మీద
వచ్చినను

ఆరచేత ఆచేటి అధికు లున్నారు
సిద్ధుడతడు పరశ్రీ వర్జితుండు
వితరణ కర్ణుండు విఖ్యాతి పరుడు
మతిమంతు లెందగల మంచి సజ్జనుడు
పుణ్యాత్ముడగు పెద్ది భూపాల
సుతుడు

కాంతి చంద్రుండు మా కాటమరాజు
యొరగవా వో భట్టు ? యిఖ వక్క
మాట

యెరుక మరపు లేదు వెన్ను పగ
వారికి

యెన్నండు చూపండు యెన్ని
చూచినను

చేతప్పు వాతప్పు చెదరని గుండె
పిరికి కండయు లేని బిరుదు

రాహుతుడు

కాటమరాజుతో కలియుగములోను
యవ్వడు రణభూమిని యెదిరించ
గలడు:

దాకతో మారాజు టముకు సేయంగ
దక్షిణదేశంబు తల్లడంబందె
పాకనాడు చెదరె పలినాడు వణకె
గొడదేశంబెల్ల కళవళమందె
ములికి నాడంతయు వులికిపడె నాడు
కాకినాడంతయు కాకిపారాయె
కంచి భయంబందె కటకము జడిసె
గుత్తి రాజులకెల్ల గుండె దిగులాయె
చంద్రగిరి రాజులకు చింత మనమాయె
ఆదోనిరాజులకు మోదంబు దప్పె
ధేనుకొండ రాజు పెద్దరికము లుడిగె
కాటమరాజును కడు జెప్పినపుడె
కడుపులో పిండాలు గజగజ వణకె
చెలగి మా రాజును చెప్పినచోట
భూమెల్ల మంచువలె భోసున గప్పు
పెద్ది భూపతిసుతి పేరన్న యపుడె
వెన్నిచ్చి మన్నీలు పెన్నబడి చనిరి
వలురాజు మనుమని వార్త విన్నపుడె
వాగర్తి పేరగా వలసలు దీసె

యాదవరాజును యెంచిన చోట
యెంత వనినైన యెపణగించు
బలము చెప్పెడు ఖట్ట నిలిచి
మా యెదుట

యెద్దులే చాలు మీ యేనుగుల చంప
సలుగుచెద్దులు మిమ్ము సమయింప

జాలు

బొల్లావు మీరాజు పొరిగొనజాలు
దిక్కులు చూచేరు దెసదప్పినారొ
పలికిన చూటకు ప్రతి పల్కలేవు
వున్నాదమేమైన వున్నదో యేమొ
దిమ్ము తలకెక్కెనో దెస దప్పినావొ
కటకటా! పుల్లరికా నీదు రాక?
యరుకగల రాజు మా అయితమరాజు
అర్థి కల్చకము మా అయితమరాజు
కొట్టి పగవారిని గుట్టలు పెట్టు
అజి ను త్రముడు మా అయితమరాజు
అయితమ రాజుకు అతికూర్మమరది
పుణ్యవైభవశాలి పుత్రమరాజు
పున్నమ చంద్రుండు పుత్రమరాజు
భుజ పరాక్రమశాలి పుత్రమరాజు
కొప్పుకొండ భూమి కొదవలేకుండ
కడు సాహసంబున గవనిలో జొచ్చి
భీకరంబుగ బట్టి బెబ్బులి గొట్టి
బబ్బరించగ గవని బయటకు దెచ్చి
కొంకుల గాలాల గుప్పించి పట్టి
వీరన్న కంబాన విరిచి కట్టించె
అట్టి సాహసుడు మా అయితమరాజు
భూసురాశీర్వాద పుణ్యాత్ముడగును

పుత్రసూత్రా తా నుక్కు కంబమును
వైనాస తన్నెను వగి నొక్కనాడు
కక్కనపు వైరుల కడుపులు చించి
చనగిన పగవారి చర్మము వొలుచు
గబ్బి విరోధుల కండలు చెండి
చెండాడి రాజుల చెలరేగి పొడుచు
రట్టడి పగవారి రణమున ద్రుంచు
బద్దైన పగవారి బలము నుగ్గాడు
కుచ్చితపు రాజుల గుండెలు పొడుచు
సిద్ధిరాజుల బలము చీకాకు పరచు.
పుత్రమరాజొకడు పోరిలో సిద్ధి
భూవరు దళమంత పొరిగొన జాలు
యరనన్న పౌరుషము యిటు విను

భట్ట!

రాజు తమ్ముడును విరాజుల దిగులు
కలనైన శంకను గననట్టివాడు
పదివేలకైనను పదరనివాడు
లక్ష్యపెట్టడు నూరు లక్షలనైన
వారసిన రాజుల వొక్కలాగునను
దుర్మార్గులను బట్టి తృటిలోన

ద్రుంచు

సమరంబు చేసేటి సమయంబునందు
అడిన మాటను అడని రాజు
నిరూపముగ జేసి నెల్లారునంత
రమ్మన్న వచ్చును రాయశృంగార!
వెన నొక్కమాటను వినవోయి భట్ట!
కడగొట్టు తమ్ముడు కాటభూపతికి
ముమ్మయ్య యనువాడు

మొనసినవేళ

తెరళి మూకలనెల్ల కిటకిటపరచు
వెన్నిచ్చు సేనల వెనకంజవేసి
సమరంబులోపల చంపేనుగాక
విడుచునా పూరక వీరుండు రాజు
భట్టునని వచ్చేవు బంధుల పిలిచి
పారిపొయ్యేవారు భట్టు ననదగునె?
భట్టావుల వల్లభన్న పౌరుషము

వినుమ

యేనుగు ఘటములు హేరాశముగను
యెత్తి వచ్చినగాని యెల్ల యేనుగుల
సింహంబు కైవడి చీకాకు పరచు
మరలి సంగరవీధి అరుల సాధించి
అవలీలగా బొడుచు ఆ రాజు

ఘనుడు

అతనికంటెను ఘనుడు అతి

విక్రమమున

కలిగి వెలసిన వాడు కరియావులన్న
వారి సుగ్రీవుల బాహువిక్రమము
కలిగి వెలసిన వాడు కరియావులన్న
గజరాజుకంటెను భుజపరాక్రమము
కలిగి వెలసిన వాడు కరియావులన్న
చక్కనివారిలో చక్కనివాడు
బిరుదుల గన్నాడు పేరెక్కినాడు
తోరంపు రత్నంపు తొడవులవాడు
మీరిన వైరుల ధీరత మెరయ
వనరంగ యాదవ వంశంబు నందు
కలియుగ భీముడు కరియావులన్న
రట్టడి తనమేల రాయశృంగార!
గట్టిగా యిటువిను గర్వంబుమాని

యేల శంకిల? వీరులు యెదిరిన గాని
 కాలాంతకుండగు కాటమరాజు
 డమర త్రిశూలంబు తగ మూడు
 కండ్లు
 కల దేవుడెచ మా కాటమరాజు
 తగ శంఖ చక్రముల్ ధరియించినట్టి
 కరివరదు డెచ మా కాటమరాజు
 వర్ణింప యాదవ వంశంబు నందు
 కర్ణుడౌ యీవిని కాటమరాజు
 అర్జునుకై వడి ఆరివీర వరుల
 గర్జించి గెలుచు మా కాటమరాజు
 కండె తుండెంబులు గాజేయు ననిలో
 గద్దించు రిపుల మా కాటమరాజు
 పొందునందనులతో ప్రితి యనవచ్చు
 రణశూరుడైనట్టి రాజశేఖరుడు
 వినుతి కెక్కిన బాహు విక్రమోన్న
 తుడు
 తనరు షోడశమహాదాన వినోది
 వినయ భాసురుడు వివేక
 సంయుతుడు
 అతుల ప్రతాపి మహా ధైర్యశాలి
 దురిత దూరుడు బుధ
 తోషితేంద్రుండు
 శాస్త్రపాత్రుడు సర్వశాస్త్ర
 కోవిదుడు

నిఖిల సమర్థుండు సీతిపాలకుడు
 కాంతి చునుగిండు నా కాటమరాజు
 పొట్ట రావలయున పొదలి లుబోపుట
 భట్టనంచును వచ్చి పతి పోవుగాక
 వొకని కిరీటంబు వొక పౌరుషముగ
 వొకని మా ముందర వొక కొండ
 చేసి
 పూని చదివెద వీడ పొద్దేమి పోద?
 అందెల బండివలె ఆరడికి సైచి
 నిందలు పల్కును నీతియా నీకు?
 టక్కులు నిక్కులు టక్కురి
 మాటలు
 ఆడకు మూర్ఖతను అటు చాటుకొనకు
 హరికి ఆదరువై అవనిలోపలను
 గురుతుగా వెలసిన గొల్లలు మీరు
 పాదుకొని సంపదలు ప్రభాతిగాను
 యదువంశమౌటను యరగవా భట్ట?
 యవ్వని ముంగల నీ ప్రజ్ఞలెల్ల
 దవ్వగా నలసిద్ధిదవు దెలిపెదవు
 పేరు సిద్ధిరాజు పెద్దరికమేగాని
 యేకాంగి జగడము యెక్కడ చేసె?
 పొడిచేటి మావద్ద పొగడకు భట్ట!
 బంటుతనముల నీడ పచరించబోకు

రాయశృంగావళి యాదవులను గేలి చేయుట

“విశ్వాంసు! యాదవవీరుల భట్ట

జనసమ్మతంబుగా చెప్పెదబుద్ధి

సారెకు పూగోను సోగ్యుకా లేరా
సామంత దేవుని పంపి బెండ్ల
బేతాకు దగ్గర కిట్టే మాదా?
గట్టిగా నీబుద్ధి గైకొని వినుము
నదియర మంటిపై నడవెనో యేమొ
యర పొర్లాడదా యరమంటిలోను?
సామచేసిన వారు జగడంబు చేసె
యామహి జనులెల్ల యేడ

బ్రతుకుదురు

అలనాడు సాము సేయగ యాలదవుతో
కొలువనున్నట్లు కాదు కయ్యంబు
బలమి పీనుగలై తివులు ననుసరిపుడు
కలహమాడినయట్లు కాదు కయ్యంబు
అన్నదమ్ముల రాజ్యము అది క్రుంగ
ద్రొక్కి

మనత నెక్కినయట్లు కాదు

కయ్యంబు

తలపొలములో బెదరి నిలబడ్డ గోవు
కలవిలుచుకున్నట్లు కాదు కయ్యంబు
అవుల కాపరివి అటుపాలు నీళ్లు
కలిపి త్రాగినయట్లు కాదు కయ్యంబు
మురు పాలును జున్నునూ ధలు

మెసవి

గర్రున త్రేపుట కాదు కయ్యంబు
చేసిన వెన్నల సెగపొంత కాది
కాసున కమ్ముట కాదు కయ్యంబు
గోవు లావుల పాలకుండల నింది
కావట్లు మోయుట కాదు కయ్యంబు

పరువుల కోడ్లాని పోయి

భూములను

కనవు నేపిరయట్లు కాదు

కయ్యంబు

బాస పత్రాలిచ్చి పండిన చేలు
గాసిపుచ్చినయట్లు కాదు కయ్యంబు
అడవుల కొండల అవుల మేపి
గడిసేరి యున్నట్లు కాదు

కయ్యంబు

సిద్ధిరాజుల భూమి చెలరేగి మేపి
గద్దించి పడునట్లు కాదు కయ్యంబు
చెలగి మాటలె కాని చేతనేమాను?
మాధవుడు నలనన్న మాసాటి కాదు
మా రాజు జగడాన మీరు చాలుదురే?
మనసున వారిదుల్ మరి చాటవచ్చు

గనుకొని కాలువ కడు చాటరాదు

మాటలే పోట్లైతె మదగజము చంప

యీచెలు కత్తులు యేల గడింప;

పొడువు పొడువుమన్న చాలె

పోటులై లాకితే

కడనుండి సేయరా కయ్యమెంతైన

చావడికిని రాక సమరసం బగునే?

వివర మించుకలేక వెర్రివై నావు

రచ్చలేటికి నీవు రాజు నేరిచితే

యిచ్చవచ్చిన ధనము యిత్తురు నీకు

పొర్లింపు మాటల పొర్లబొయ్యేవు

కురువ బుద్ధులు నీకు కూడునే రాజు!

చుట్ట చుట్టక యెర సుడిగిన పాము

పుట్ట జొచ్చేటప్పుడు చచ్చి నెత్తి గురి సర్వదా చూడు
 పొస గారపలకే యిరనన్న మీద యశబాయ దివిని
 దూతాన మీరెంత దురుసు లాడినను సరిగాలు నానించి సప్పటికి గాని
 నేర్పుతో బిల్కుడి నెల్లారి ధనము వొప్పింపంగ తలపరు మీరు
 నృపులతో యింత చేసినగాక యెటువలె
 గొల్లమంద బుద్ధులు కూడ నుందురో!
 విక్కడను పుల్లరియక మీరు పొగులు
 గుట్టుతో మా ధనము చుండెదరో!
 గురి తీర్చుకుంటె పంతులుమాని మా పైక మిచ్చెదరో!"

కొమారబంగారము రాయశృంగావళిని దూరుట

"మేలుభా! భట్ట! మెచ్చవలె నిన్ను యేవూరు సాహసంబు: యేవూరు
 గారి జముదాడివలె కరము వదిలేవు రాజు:
 యింక నీ బుద్ధుల యేల చెప్పేవు?
 బొంకులే వుగ్గుగా పోసింది తల్లి
 వంకర దండాలు వడవడ మాటలు
 మాకు కానగవచ్చు మరియేల చెప్ప
 అదిగోను పులి అంటె అదిగోను తోక
 కానవచ్చే నంటి కడు నేర్పుతోను
 సిద్ధిరాజెచ్చట: సేనలు యాడ:
 వచ్చె యీశ్వరు దండు వచ్చెడు
 నంటివి చెల్లవు
 పూరకే పొగులుచు పూగులాడేవు యే తావుమాటలు ఆ తావునందె
 అవనిలో యేలాగు అగ్ని రాజెడును? చాళకాని వాదాలు సైవవు మాకు
 వెర్రివిగాని వివేకంబు లేదు వదుల కూతల నిట్లు వదరకు
 సారెకు సిద్ధిరాజు సాహసుడనుచు మనుచు
 అరూఢి జెప్పేవు యాదవు యెదుట చదువు చెప్పిన గురువు చాటడా నీకు

వుపదేశ గుర్రుడై నొగి చెప్పలేదొ.
బెప్పక యుడంగ నొగి గుర్రు

తప్పించగలేదు భవనై నవారు
సజ్జనులకు బుద్ధి సరిజేయవచ్చు
మూర్ఖుల దెలుపను ముక్కంటి

వశమె?

వదరుబోతులు యెంతవారి వద్దనైన
ప్రాప్తంబు లెరుగక పడుదురు భువిని
భూసురాశీర్వాద పుణ్యులొవారి
దూషించువారును దుర్గతి పడుదురు
భయమెరిగి నీతులు పలుకంగ

వలయు

పట్టభద్రుండైన పశుపతి యెదుట
మొదై గోడిగవలె మిట్టి పడియేవు
రాయబారము మాడ రారాదు భట్ట!
నీతి మాటొకటైన నేర్చుకోవద్ద;
కాకర కాయలు కడుపెద్ద కాగ
చేదు యెక్కువొనట్లు చెలగె నీగుణము
గొదకొని రోహులు కొప్పరించుకొని
అదలంచ వచ్చేవు అంత కంతకును
దురుసు మాటలవేమి? దుర్భాష లేమి?
చలిచీమ గరిచిందో? జన్ని బుట్టిందో?
వులికి పడుచున్నావు వొక్కొక్క
వేళ

దొర్ల సరసనుండి దొరసితినందు
బర్ల కాపరి కావు భట్టువుగాని
వెర్రెత్తిట్టుల వెక్కిరించేవు
తర్రిపో నీనెత్తి దయ్యము గొట్ట

పుల్లచేరడి భట్టు కల్లలాసితివి
పల్ల నలసిద్ధి పంపెను నెమ్మ
సగ్గసుంగ చా సభవార లెంచి
చువుల శారదను చాలినావెందు
చదువ నేమగు? సెలవి సత్యంబు
లేదు

అందుని బోలినట్లెతివి నీవు
మంచివాడ వనంగ మహిపతియొద్ద
కొంచెపు బుద్ధులు కొరగావు భట్ట
ప్రల్లద మాడేవు పుల్లరి యనుచు
చెల్లదు నీ ప్రజ్ఞ చాలించు మికను
నెల్లార నుండంగ నీతి గాదనుచు
పల్లవ నలసిద్ధి పగగల్గి పంపె
అంపిన వస్త్రవి అస్తవ్యస్తుడవు
కాక కంపటులు మీకైరగాండ్లనక
పసుల పాతరలోకి వస్త్రవిగాక
పసువులు ద్రొక్కేని పారిపో భట్ట
పయ్యావు తొర్లించి పడద్రొక్కె
పొయ్యిని

చయ్యన నొక దిక్కు జరుగుమా
భట్ట:

సిద్ధిరాజునకును బుద్ధేమి లేదు
వద్దని చెప్ప మీ వద్ద ధృతిలేదు
పెద్దవాడవె కాని బుద్ధింత లేదో?
కూతులు పంతాలు నిక్కులు నిన్ను
గట్టి పునెరిసితివి

అర్హుడవు గావంచు అవంత గూడ
చేపట్ట దెన్నను సిద్ధిరాజు నీమాట

యీశ్వర పుత్రుడని యెఱుగు

జనులు

కాసుకు కొరగావు గైకొను నిన్ను
పూజమానుడవై రాజుఁ డ్ద వుండ
బాధ్యుండ వనగావు అబాధ్యుడవె గాని
యీడ ఆడని దిక్కు లింతియే కాని
యన్నడు యింతేసి యెరుగము

మునుపు

యరసిద్ధి దళములు హేరాళమునుచు
వెరపింప వచ్చేవు వేసాల భట్ట
మందలింపగ నేరి ముందుగా నిన్నుఁ
నూర్చు ఆ పై పది నూర్చు లక్షలును
తర్లి రమ్మనకుంచె తలి దండ్రు

లాన!

యెందరు వచ్చిన యేమి చేసేరు
మందలాధీశుని మాధవుని బలములు
అమిత విక్రమ శాలులు అత్యంత
బలులు

సమరమన్నప్పుడే సంతోష మగును
కొల్లకాండ్ర మూక కోటానకోట్లు
పల్లవల రాజుల బలము లెంచెదము

కాసుకు పెద్ద కమితెనున్నాడు
దగ్గరికి పోవంగ ధైర్యంబు లేదు
దూరన బెట్టిన తురాయుల దండు
అలకొల పెట్టకు ఆగదన్నట్లు
ఆశవచ్చిన వారు చేసేర రణము
పోటు మాటుల నెన్నో పోనేర్చు
కొంటివి

వారిది జూములు వర్షించినట్లు
హేరాళముగ వచ్చి యేమి చేసేరు?
అగ్నితాకు నిమిత్తము అడలి
రణభూమి

అగ్నితగులుబడి అడవంతగాలు
అంతటి వారు మా యాదవుల నగ
సంతతి రాజుల సమయింప గలరు
యదువంశ తిలకులు యాదవ
పుణ్యులు

అదరు గుండెలులేని అసహాయ
వరులు

బెదరింప వచ్చేవు బెబ్బులి వలెను
తిమరక నెల్లారు తిరిగిపో భట్ట!"

రాయశృంగావళి సిద్ధిరాజులను పాండవులతో పోల్చుట

"ధనమది యంతమాత్రము

గొల్లరాజు!

తగవు దప్పితి గాక ధనముకై నీవు
ధనముకై మీలాతలు

చావబోదురుగాక

అట్టంట యేమంట యాదవరాజు!
మంచితనంబున మా భూమికి వచ్చి
పశువులు మేపిరి పశ్యాతిగాను
గోగణము మేపిరి కొదవలేకుండ
అందుకు సహించె నలసిద్ధిరాజు

అదియైన దలపపు యాదవరాజు!
 అన్యాయ మగునీది యాదవ రాజు !
 సత్యముగల సిద్ధిజన పాలుమీద
 స్వామి ద్రోహము తోడ సణిగెతివి
 గాక
 యిక్కడ అక్కడ యవరు చూచెదరు
 యీశ్వరుండును నీకు యిచ్చెనో లేక
 ధర్మ మింతయు లేదు తగదు మీ
 బుద్ధి
 ప్రల్లదమాడంగ పొరుషం బగునె?
 పాండు భూవరు సుతులు
 పరగ నందరును
 ధర్మజుకంటెను తగ బుద్ధిశాలి
 నలసిద్ధిరాజును నమ్మజాలుదుము
 నకుల నందనుకంటె ప్రకట
 విప్రముడు

కౌమర సిద్ధిరాజును గృహస్థు
 డందురు
 సహదేవుకంటెను శాస్త్రజ్ఞుడనుచు
 వాప సిద్ధిరాజును ప్రజల కొనియాడు
 అయిన ఆ పాండవులు అయిదుగురి
 కంటె
 పాటి సేయగవచ్చు ప్రభువు
 సిద్ధిరాజు
 ఆ రాజుతో సాటి లేరు యెక్కడను
 బయిసి మాలును నీకు బాగులేడింక
 మా రాజు చేజిక్కి మరియును తిరిగి
 యెక్కడికి పోగలదో యీ
 గొర్తిరాజు!
 పగచెడి మందల పారెడుగాక
 చంము శాచుక ధనము
 చెల్లించురాజు!”

ఎఱ్ఱయ్య నెల్లూరును ముట్టణించుటను, పద్మరాఘవుడు
 కుందమాదేవి చిలుకను కొట్టుటను కొమారబంగారము
 జ్ఞప్తి చేయుట

“పాలిలో పాలిగెల్చి ప్రజల
 మెప్పించి
 మలిదేవి వెంటను మందావులుండ
 కడు పట్టభద్రుడు కాటమరాజు
 కొలువు తీర్చియు
 డాను కూర్చుండగాను
 అంతట యేమని యర్రయ్య పలికె

అన్నరో! వో యావులన్న! ఆలింపు
 లేక లేకను గల్గె లోకరక్షణము
 పాలిలో పాలిగెల్చి ప్రజల మెప్పించి
 అరుదెంచినావు మహానందమనగ
 రమ్ము తమ్ముండ! యర్రయ్య!
 అనిపిలిచి
 ఆవుల ప్రణేమించి నందుకు నేడు

మన్నెదుర్గాలను మరి పొడిపించు
ఆవుల వ్రేయించినందుకు అరువై
ఆరు కరపట్నాలు అటు పొడిపించు
ఆవుల వ్రేయించి నందుకు ముందు
పసుల వ్రేసిన వాని ప్రల్లద మడపు
ముమ్మారు సెలవిచ్చె తమ్ము

డెర్రయ్యకు

వ్రేలి వుంగరము ఆనవాలుగా యిచ్చె
ఆనకాలందుకొని యర్రయ్య అంత
రథసత్తమీ తిథి రవికి పొంగట్ల
పెట్టించ వలెనని పెన్న వెంబడిని
పచ్చాకు పండిట్ల పరిపించె నతడు
పాలతో పొంగళ్ళు చాల చేయించి
సూర్యునికి చెల్లించి

సూర్యోదయమున

జమిలి మందకు సడలు

యభేరి చేసి

సమనేడు కోటల సంతె ధేనుసలు
మిడుతల దండుగా మీరి ఆమందలు
అన్ని నెల్లారిపై మిన్నండి కదలె
నేల పల్లెలు బెదరి నెల్లారు బద్దె
వలురాజు మనుమని వార్త విన్నంత
వాగద్రు మేరగా వలనలు దీరె
పెద్దిరాజు కొమారుని పేరు

విన్నపుడె

పెన్నబడి రాజులు వెన్నిచ్చి చనిరి

ఆరిగెలును మేసె అగిసె గోరాడె

పండు తొగెలు మేసె పనన కోరాడె

నిత్య వెయి పుట్టేటి నిమ్మ గోరాడె
పరువుగల సంపెగలు

పరగంగ మేసె

ప్రొద్దు వెయి పుట్టేటి పొగడిత గాంచు
బొడ్డు పల్లెలు మేసె బోడావు లిలను
సల్లమం తోటలు నర్రావులు మేశ
బుల్లిని అల్లము పురుల మేపించి
కోసేటి రాజనము కొయ్యకరికట్టి
వేసేటి కుప్పలు వేయకరికట్టి
యెండువరి త్రొక్కించి పండువరి

మేపి

వేమాల బావిలో వేసీట్ల చేడి
నలసిద్ధి చూడగావలెనని రాజు
కూర్పు తమ్ముడు తిలిగడారు నెత్తి
కోరుడు మేపిమ్ము కోసేటి రాగ

చుర్ర గానేపు కుంభం నాని

వోలెడి మేపి వోలెడి మేపి

వడపప్పు బెల్లము పడు న మేపి
పంజరంబున చిల్కపడి ము సేయు
బంగారు గొలుసులు పరగ తీయించి
చిలుకను పంపెను వెలికి కుందమ్మ
చిలుక పలుకులకును చిత్తాలు మండి
వేలుపు ధేనువులు వినవినలాడె
పసిభాష తెలిసిన పరమ పుణ్యండు
యీ రాజు చెలికాడు యీ

రాజుమరిది

పద్మనాయకుచూచి పరగ విల్లందె

నాయడు వింటికి నారి యొక్కించె

పిదిపట్టు ముత్యాలు పదివేలు సేయు
యెకుపట్టు ముత్యాలు

యేడువేలు సేయు

తలగడ ముత్యాలు ధగ ధగ మనుచు
సూర్యుని ఆ వింట చూచిపట్టుంచు
వంద్రుడు ఆ వింట జ్వలియించు

చుండు

మానువిల్లు గాదు పరి భూతవిల్లు
పోలురాజు బాణము పొదివెళ్ళదీసి
వలాడి బాణము వంకలు దీర్చి
తన తమ్ముడును చౌదంతి యేనుగుల
జగ జంతు క్రోల్పులి సామంత

గొల్లి

చట్టువారెర్రయ్య సరగున బిలిచి
రావోయి తమ్ముడా

రమ్ము యర్రయ్య

పండ్లకు వచ్చిన వచ్చునో లే

యింతకు వచ్చేగ నున్నా

సొరిలిచ్చ

పోర వచ్చిన చిల్ల గోసంకి

శృంగార వసముతో చిగురుమామిడిని

చిలుక వ్రాలినది కూర్చిన యట్టి

చిలుక

వెయ్య పంతముగాదు

వెలయంగ మనకు

కోటి గోపకులచే కొవ్వన నార్చి

చెప్పట్లు కొట్టించి చిలుక తోలించు

అన మహ సంతోష మాయెనని పలికె

చలమకులమున బంటు చట్టువారి

యర్రయ్య

చిగురు మామిడిమీద చిలుక

దోలించె

యెగుర దోలిన చిల్కను యేసె

రామపుడు

చిలుక బాణము లాకి సిద్ధిరాజు

నగర

వ్రారె కంబాన ఆ బాణముతోడ

బాణము తీయించె పట్టపుదేవి

చిలుకయు మూర్ఖిలై ఆశువతి కట్ట

వెంబడి చిలుకను వెన పారవేసి

బాణము తన నగర భద్రంబు చేసే

వింటికోల రాక కాని విడిదికి రాను

పొదికోల రాక కాని బోంచేయరాను

తూడపు తెల్లవారె రార పొజువంగ

పడమట పొచ్చునెల్ల పు

లెరుగ

కైది

పద్మిరామపుడు

పారటిగె గదలి వచ్చి నిలచెను

చక్కగా దూరాన సర్వేపల్లి

గవనివద్ద

చల్లవారి గోసంగి చమిడినాయని

బొమ్మ

తూరుపు కొత్తకాన తూగుటుయ్యాల

ఆరువేల పిడికత్తులు అనుమనాయని

చెన్ను

పిలిచెను వారి రాచకొమార్లు
పావురాలు దోరిటి వయ్యళి బైట
దేవపూజ గుడార్లు భేనువు నిలిచె
పెనుగొండ గవనిపద్ద పెరుసాల బైట
పెయ్యల యరనన్న యెద్దులు నిలిచె
కోటసందున చవుదగితి

కొమ్ముచేనుగుల

జగజంతు క్రోల్పులి సామంతగొల్ల
చట్టువారెరయ్య సలుగు దెద్దులు
నిలిచె

బాసిగాలు యెద్దులకు బంతులుగట్టె
హరిగురు మంత్రాల ఆవురెద్దులకు
సంగడావుల సంతె సంకల్పమునను
వేలాది యెద్దుల మేలుకొలిపించి
అందెల యెద్దులు అవుగుళాల్ చాట
పెండేల యెద్దులు పేరెములు వార
పొగరుమై సంతెడ్లు పోటు రంతెలు
వేయ

యెద్దులకు యరనన్న యేకాంతము డె
ముందరావుల ధూళి ముత్యాలమేడ
నడిమి ఆవులధూళి నల్లమేడలను
కోడెల రవధూళి కోటయెల్లక్రమ్మె
రాహిని వాస్తాదాంక లగ్గడివులుగా
పొడిపించె

కొప్పెర పానకాలు గోపకులచేత
కొల్లలాడించె నల్లలకు బెల్లాలు
జనువయెద్దుల మేపి పరగ ఆమీద
కొలుపు దీరిచి రాజు కూర్చుండు
నట్టి

రంతగు ఆ చెల్వరాయి నరికించి
పంపమాడి వచ్చిన పన్నిద్దరు రెడ్లను
పట్టి పట్టుకోకలు చుట్టలు చుట్టి
మందలోకి ఆ రాయి మరి

తెచ్చినాడు

గోలెలు తొలిపించి పాలు పోయిస్తే
గముకులు పొడిపించి తముకు

సేయింప

కానాల గంగరాజు గడిలోన లేదా?
పల్లెల ఫట్నాల పరిజనము లేదా?
(నగర) సద్యోగమై నరపతులు
లేరా?

సాకిన గుర్రాలు సైన్యాన లేవా?
సైన్యాన నవకోటి క్షత్రియులు
లేరా?

న్యాయశీలుడు రాజు నాడు నెల్లార
లేదా? నెల్లారను లేవై తివో నీవు?
నాడె జగితము సే మిక సయములు
పల్కక

యెందు పోయితివోయి వెరిభట్టు!
వుప్పరిగ పైనెక్కివున్న మీ దేవి
శరణోయి! శరణు! నీ చెల్లెలిమారు
పరగ కల్యాణము పాపన్న మారు
అన్నల చెల్లెలు ఆగుమంచి మారు
పందుమల యరణప్ప పైడివారి
తల్లిమారు

ఆడవారు చెప్పేది అపకీర్తి మీకు
ఆరునెలలాయె మా యర సిద్ధిరాజు
వెలికొండ చాలుగా వేటాడబోయె

నెల్లారి పట్నాన నలసిద్ది లేడు
కోవూరి మిట్టలకు కోటలై రాకు
మందలో బాణము మళ్ళనంపింతు
అని వేడె శరణంబు ఆందరు చూడ
శరణాగత బిరుదు చెల్లించు మనెను
రాజు తమ్ముడు యర్రయ్య

అంతటను

అరయమంచే కాచి యాదవ బిరుదు
తన ఆలమందను తర్లించుకొనెను
గజనిమ్మ తోటలు మనమైన మేడలు
అన్న మాటకునై విరుగ ద్రొక్కించి
కోవూరి మిట్టలను కోరిక నిలిచె
పశ్చెము నిండను మాడలు పోసి

పట్టుకోకను పొదిగి పట్టపేరుగుపై
వీటిలో ముయ్యేడు వీధులేగించి
మందలో బాణము మళ్ళనంపించె
వింటి కోల వచ్చెనని విడిదికి వచ్చె
పొది కోల వచ్చెనని భోంచేయ వచ్చె
వారి పశ్చెరమున వారి మాడలను
వారు పంపినయట్టి పట్టు చీరయును
వారి పట్టపు చేన్గు పరగ నెల్లారికి
పసుపు కుంకమల కై వద్దరావుడు
పరగంగ దేవకి పంపంగ లేదా
వదరకు పలుమారు వసుధేశు నెడుట
కదలి రమ్మనుమి మీ కలవారి నెల్లె."

రాయశృంగావళి గొల్లల వెంగలితనమును పరిహసించుట

"వోయి బంగురుభట్ట! వొనరంగ
వినుమ

యింత గర్వంబేల యీ మందలోను
అప్పసొమ్మడిగితే ఆదిరదిరి పడెదవు
పొగురు దీకొల్పుచు పోరేటిమీద
వడి రంకె వేసిన వార్త నిజమాయ
రూపంబు గలిగితే కోపంబువచ్చు
కోపంబు బ్రహ్మత్య కొనితెచ్చు నట్లు
మీ సీమ కరువైన మా సీమ కొచ్చు
నాడెందు బోయెను నపుడు కోపంబు
యెందు బోయెను కోపము యాదవ

రాజు

మేకసిళ్ళు పు లేక మేనులు దస్సి
పాలేమి లేకుంటే పశువుల తోలుక

వచ్చి మా భూమిలో వదిగి

యండియును

నలిని ధర్మాత్ముండు నలసిద్దిరాజు
నెల మూడు వర్షాలు నెల్లార గురియు
మీరు వచ్చిన మొదలు మేపులు గలిగి
పచ్చి పూరిని దిని పశువులు బలియు
ఆ పాలు త్రాగి మీరు ఆడనేవచ్చు
అమిత సత్యవ్రతుడు ఆ సిద్దిరాజు
తిమిరి పలుమారు నిందించేరు సారె
రామరామా! అగని రంగెంతురోయి

పాపంబు యెన్నటికి పాపుకోగలరు?
కాశికి పోయిన కడ తొలిగి పోదు
ధరణికి నెంతయు తాలిమిఁదొ
అంత తాలిమి-కద్దు అవస్యమగునకు
యీవికి కర్ణుడు వితరణశాలి
సత్యహరిశ్చంద్రు సరసేయవచ్చు
ఆడిన తప్పడు అవస్యమగుండు
వకపాటి రాజైతె వోపిక గలదు
మేలైన కోరుదల మేపితి నంటివి
నీరబుట్టిన పూరి కోరనిచ్చితిమి
గడ్డి భవిష్యానకు మునుడు సిద్ధిరాజు
యాల కసిపించుకొను యెరుగరు

మీరు

చిలుక జంపితిమని చెప్పేరు ప్రజ్ఞ
చిలుక జంపను రామ చిలుకెంతగద్దు?
వోడపేరుల చాత వొప్పైన చిలుక
తెమ్మంటెదీవుల తెత్తురొక ఒక్క
చిలుక మాత్రమునకు సిద్ధి

భూపాలుడు

అలుక చేసునటోయి! యాదవరాజు!
నిండిన చెరువుల నెరయ త్రవ్వతిమి
పండిన బేలెల్ల పరిచేస్తా మంటిరి
యెంతైన కష్టపడి వెలుసైగాక
మొగలిగున్న చెరువు మొగ్గలెట్టదను
అది పౌరుషంబని అనుకొనదగదు
శృంగార వసములు చేకొని నరకి
రంగైన పూదోట రాచ అవులను
మేపితి మంటిరి.....
హ్రోదితీని వసములు పోషించవలెను

బీడపురుగులు చేలు చెరిచెయ్యంగ
బయటి తోటలనన్ని వరిజేస్తా మంటిరి
కోటలో మేలైన తోటలు లేవ?
రసవర్గములు పండు టాకులు లేవ?
కోపించి చలువరా కొట్టి నరికించి
గోలెలు దొలిపించి గోక్షిరములను
పోయించి అందుల పోషిస్తా మంటిరి
మతిభ్రష్టు గొల్లలకు మరి బుద్ధిలేదు
కొంచుపోయి యాదవుల

కూర్పుండరాద?

అడవుల యందును తిప్ప లేకుంటె
పరగ దొనకొండను పట్టుంగరాద?
అది జూచి హర్షించు అయితమరాజు
మేలు మేలని చాల మెచ్చును

మిమ్ము

తెలియకపోయ మీ తెలివెంచనేల?
వెను కచింతించుట వెర్రిపనిగాని
రాయి కావలెనని రాజు సడిగినను
దాని మీరిని రాయి డయసేయు

మనును

మీరు చేసిన చాత మీకు తగుగాక
వెర్రి గొల్లలు మీరు యేమిచేసినను
మనసున నుంచడు మా రాజు

మునుడు

అట్టి సాత్వికునిపై అలుకతో మీరు
కొంచము అట్టిట్టంటిరి కొలువ

లోపలను

చల్లని నీళ్ళును సముద్రము ఒక
మెల్లనే పారును మితిమేర లేక

తిన్నంగ వుణ్ణంగ తిమిరేరు గాక
పులులతో స్నేహంబు పొసగ
భుజగముల
పొందు చేసిన వారు పోదురు కొద్ది
వోట్రించి పలికెదవు వక
గొప్పగాను

గోడ్ర కప్పకు నోరు గొప్పది లేదః
దెబ్బల యెలుగువలె బొబ్బరించెదవు
దబ్బర కాదు మా ధనమును యిప్పుడు
గొల్లవంకరబుద్ధి గొబ్బున మాని
చెల్లించుమీ రాజు! చెడిపోక మీరు''

కాటమరాజు కోపించి, సిద్ధిరాజుభట్టును శిక్షింప నెంచుట

ఆ మాటలను విని అధిక కోపమున
గమకించి కాటమ కాంతి చంద్రుడు
కన్నులెర్రగజేసి కనుయెడుటనున్న
తన మరిది పంకను తప్పక చూచి—
“నాయడ! వినవోయి!
నా చిన్నమరిది!
వెలలేని సంగడిద! వెలమ
నాయండ!
పాయరాని సంగడిద!
పద్మనాయండ!
కులమున వెలమ! నా చెలిమిని గొల్ల!
చెలికొండ్ల చిత్రమ! చెరగున పైడి!

గట్టిగా యీ భట్టు కడుక్రొవ్వి
యెదుట
మాట మాటకు చుక్క- మాటాడుగాని
గొల్ల గొల్లని యంత క్రొవ్వియున్నాడో
ప్రేంగట్టి అమ్ముల వేయించ వలదః
చూచేటి నయనాల సూదులు గ్రుచ్చి
తిత్తి వలిపించియు తిమురుట అణచి
మందలో మ్రోయించి మన రణభేరి
గుఱులు గుఱులున గుండె
మూర్తిల్ల గాను
వాయింగ వలదటో
పద్మనాయండ!”

దూత అవధ్యుడని పద్మనాయుడు కాటమరాజును వారింపుట

ఆ మాటలకు భట్టు ఆతి ఖితి పొంది
గడ గడ వణకుచు కడు వేగమునను
పద్మనాయని వెనుక భట్టు తా నిలిచె
కోపంబు గల రాజు కోపంబు తొలగ

పద్మనాయుడు మంచి వాడౌట చాత
కాటమరాజుతో గక్కున ననియె:
“కాంతి చంద్రుండ! వో కాటమరాజు!
నిజలోక పుత్రుడ! నీలపర్వుండ!

పంచన గల యట్టి పనుడేశగండః
పెంపున వినవయ్య పెద్దిరాజు
కొమరః

భట్టన బ్రాహ్మణ ప్రవరుడనంగ
పుభయ దళాలకు పుర్విలింగాలు
భట్టును బ్రాహ్మని కొట్టినవారు
తిట్టిన వారును ధృతినెందు లేరు

అదిగాక పకరాజు అంపెను గనుక
పగరాజు మాటలు పలుకక తగదు^{రి}
మన భట్టు పోయిన మనమన్నమాట
పగరాజు వద్దను పలుకక తగదు
వారికి కట్నాలు వలనుగా యిచ్చి
వారి భూమికి భట్టును వసుధేశ పంపు''

కొమార బంగారము గొల్లల గొప్పతనమును కీర్తించుట

అనియాడు మాటకు యాదవభట్టు
గొనకొన్న పులివలె కొలుపులోపలను
పలికె పల్లవరాజు భట్టుతో నతడు-
''మాటమాటకు గొల్ల గొల్లడనియేవు
ముదముగా యీభూమి మోసెను
గొల్ల

తరికొండ లాగంగ త్రాదాయెగొల్ల
సాగరము రెక్కల చల్లెను గొల్ల
వేడుక వేపల్లె వెందుల గూడి
కొల్లలాడిన వాడు గొల్లతడు కాడః
కన్నులు తెరువని చిన్నబాలుండై
కోపించి శకటంబు కూల్చెను గొల్ల
ముద్దుల బాలుడై మూఢవ నెంను
దానవి చనుబాలు త్రాగెను గొల్ల
యాదాది కుర్రడై యిల తృణావత్తు
మెడబట్టుకొని వాని మృతిచేసె గొల్ల
తల్లి వెన్నలకు నై తను రోలగట్ట
కొమరుడై మద్దులు కూలంగయ్యాడె

ముద్దు గోపాలుడు మూరిలి గొల్ల
వత్సని జంపిన వాడును గొల్ల
శబలుడై ఖర దైత్యు చంపెను గొల్ల
యితడు సామాన్యుడే యెంచిమాడంగ
బ్రహ్మదేవుడు గొల్ల పశుపతి గొల్ల
బ్రహ్మానుకన్న శ్రీపతియును గొల్ల
పావనరుద్రుడు యేర్పాటైన గొల్ల
దేవేంద్రుడును గొల్ల దివిజులు గొల్ల
శావింప రుద్రుండు పరగంగ గొల్ల
మా కులమున బుద్ధి మదనగురుండు
మా కులంబున పుద్ధి మరియు
సూర్యుండు

మా కులంబున బుద్ధి మరియు
చంద్రుండు
మా కులంబున బుద్ధి మౌని గణంబు
మా కులంబున బుద్ధి మరియుకుక్కవేదిః
అవునోయి భట్టః నీవాడు కోతగుణు
గొప్ప మాటల నెంత కొప్పరించెవు

భట్టు నంచునువచ్చి బైసిపోవుటకు
కాటమేశ్వరు నిట్లు కాదులాడితివి
దేవేంద్రు డెక్కిన దివ్యరథంబు
భావజ హర వరభక్తుండు యెక్కె-
పరులకు వెన్నీని బాహు బలుండు
పరకాంత తల్లిగా భావించినాడు
యిటువంటి రాజు కనుయెదుటను

నిలచి

తాబోటు మాటలు తప్ప బలికితివి
సుగ్రాన నుంటివో చూడునామంద
పుగ్రసింహము కోరలు పూచంగ

తరమె:

బెబ్బులి మీసాల పెనగాడ నలవె:
ఎరసి రాజును చెనక వకరాజు వశమే:
మరసి రాజును చెనక మన్నీల

కగునె:

పారిపోవగ చంపు పోర బొమ్మగట్టు
పేరుగల దొరలకు పేటలెత్తించు
జారి పోయినవారి చంపు నిశ్చయము
తత్తరించకు భట్ట! తడబడకు సభను
మిత్రాన కంపటిలు మీర యెద్దులును
కాటమ ప్రభువెంట కదలి రాగాను
శత్రు రాజులు చెదరి చెలకట్టరైరి
మాధవుడు మీభూమి మగుడి

వచ్చినను

మన్నె రాజులకెల్ల మదములు దీయు
మేడకుడ! వో భట్ట! మెరవ బొయ్యేవు
పూళ్ళు పుడ్డాడెను పుదయగిరి బెదరె
సావిట్ల సందనాగె చంద్రగిరి బెదరె

త్రోవ చూచుకొనియు తొలిగేది లెన్న
గ్రహించివో భట్ట! మనుని
మందతును

మేడలు చూస్తేవి మాదలాసకును
కోడలు ద్రొక్కేని గోకులం బెల్ల
అలసవైతివి భట్ట! ఆస్థానమునను
పొసగించు నుడిలేదు బొంకేది తరుచు

వసత్రాగు పిట్టవలె వదలేవు చాల
పోక సోకెత్తెనో పొదిలేవా గాక
తిక్కయెత్తెనో లేక దెస తప్పినానో
ప్రత్తి గింజల వలె పండ్లు తెరచెదవు
నూతిలో కప్పవలె కాతరించేవు

ఆ రాజు భట్టుగా అర్జుడవు కావు
పూజారివై పూళ్ళ పొట్టబోసికొను
తల్లి పోగొట్టగా తంబళి కాన
గేలి మాటల చాత గెల్తురబోయి !

కూడు లేదంటివా కులకాయకమున
కారడవుల కేగి కట్టెలు గొడ్డి
కాసు కమ్ముక నీవు కడుపు పోసు

కొను

భట్టవా భారంపు భట్టవు గావు
భట్టవా నీవు యెంబెట్టవు గాని
యుద్ధము కాయక వసగము ధనము
సిద్ధిరాజును రమ్మను శ్రీమ్రంబు నీవు
యేసీమ రాజులకు,.....

తాలిమి దివ్యాయుధముల పోట్లాడ
మా రాజు కాటమ శ్వాపాలు డిపుడు
ఆవుల కొమ్ముల ఆయుధాలు చేసి
యేనుగునకు యెద్దు అశ్వానికావు

తరుపుకు తట్టువ బంటుకు బంటు	కదిలి రాని రాజుకు మా గండుకాలి
రాజుకు రాజు కాలారికి కంపటిడు	బొమ్మ
మీ సిద్ధిరాజుకు మా యెద్దుకాలి	రాకుంటె దిగువంతము రమ్మను వేగ
బొమ్మ	వేగమె సిద్ధిరాజును వెడలి
రణము శాయగ యెత్తి రాగ	రమ్మనుము
మారాజు	పట్టు కోకల జుట్టి పలుపుగా పెనచి
తల్లి రాని రాజుకు తరుపు	నాకు పెనచుటగాదు మీ కల్లి యందు
పొలిబొమ్మ	తగ సిద్ధిరాజులకు దామెన పలుపు
చెల్లిరాని రాజుకు చెడికాలి బొమ్మ	

కాటమరాజు సిద్ధిరాజుభట్టుకు కట్నుములిచ్చి అంపుట

అని భట్టుతో చెప్పిఅందరు చూడ	అంపించె సంతోష మధికంబు గాగ
వినయాన కట్నాలు వేగ తెప్పించి	వచ్చెను నెల్లారూ వడి మీర భట్టు
పంపించె పశుపతి పజలెల మెచ్చ	

ఫలశ్రుతి

యిచ్చెను శంభుండు యిహపర	వాటంబుగా వన్న వనుదేశ్వరులకు
సుఖము	రాయవారంబని రంజిల్లు జగతి
యిది విన్న వ్రాసిన యిష్ట	ఆయు రారోగ్య భాగ్యంబులు గలిగి
భోగములు	పూజ్యమై యీకథ పూర్ణమై
సదయుడై యిచ్చును సర్వేశ్వరుండు	యుండు
కాటభూపాలుని కథ యవ్వరై న	శ్రీ మంగళ మప-.....

కోటపాటి తాటివృక్షం తెచ్చే కథ

సిద్ధిరాజు పంపిన భట్టురాయబారము విఫలమగుట

అంత నా భూపతి యాదవులు కొలువ బుద్ధిగలిగియు భట్ట; పోపొ”మ్మ
సంతసంబున సభాస్థలి నుండగాను టంచు
నలువెంద నెల్లారి నలసిద్ధిరాజు పట్టుకోకను వక్కపలుపుగా మెలిచి
చెలిమితో బంపిన చెలగి ఆవేళ భట్టుకు మెడజుట్టి పరగ భూపాలుడు
రాయభూషణ నుతుడు రాజుల భట్టు అనియె నా భట్టుతో అందరు వినగ
రాయబారము వచ్చి రంజిల్లివేట్కు “నిను జేయుటనుగాదు నిన్నేలు
పశువుల మందలో ప్రబలుచున్నట్టి రాజులు
పశుపతి పొడగాంచి ప్రస్తుతించియును యేవురి మెడలను యింపొందు కల్లి
అసమాన ధీరుడై అప్పుడిట్లనియె తావున యిట్టులే దామెన యనుచు
“వసుధాధిపతికి వడబడినట్టి ధనము తెలిసియుండగ నీకు తెలియ
యిచ్చి యివ్వక నీవు యిటువలె జెప్పితిమి
నుంట తలకకు”మని భట్టును దగ్గకకు
మంచి కార్యము కాదు మా మహారాజు పిలిచి
పుల్లరి ధనముకై పొసగ నన్నంపె మనవస్త్ర భూషణ కలితుగా జేసి,
పల్లవాధీశ్వరుల ప్రేకంబు యిచ్చి “యినకులాధీశ్వరులు యేవురిని
పోవుట వుచితంటు భూపాలా?” యిపుడె
అనగ పైనమై రమ్మను బలముల గూడి”
“అవుర మిక్కిలి క్రొవ్వితివి యదట అని భట్టు బొమ్మన్న యాదవరాజు
నిలచి మనమైన యట్టి గోగణముల మంద
గద్దించి పలికిన గర్వంబడంతు తనరుచు నున్నట్టి తావును గడచె
యుద్ధంబు శాయక వనగను ధనము నెడనెడ వణకుచు నెల్లారితోవ
సిద్ధిరాజును వేగ చలగి రమ్మనుము కడు వేగమున భట్టు కదలిన వెనుక

కోటపాటి నుండి తాటికమ్మను తెమ్మని కాటమరాజు

చట్టువారి యెర్రయ్యను నియోగించుట

అంత కాటమరాజు ఆ మరునాడు మంతనంబున తన మరది కిట్లనియె:

“పరగండ తైరవః పద్మరాఘవుడ
నరనాథుడై నట్టి నలసిద్ధిరాజు
పూజితుడగు రాయభూషణనుతుని
హేజీబుగా సంపె యీ మండలోకి
భట్టు వచ్చినయపుడె పగ నిశ్చయంబు
మట్టిగా తెలివిడిగా మదిదెలిసె
అన్నదమ్ములు మనము

అందరొకదైతె
పన్నుగా పగవారు పై శాయలేదు
కమ్మలో యీ వార్త గట్టిగా వ్రాసి
తమ్ముడై తమరాజుకు దండు

రమ్మునుచు
అమ్మ వున్న పట్నానకు అంపవలె
కమ్ములు
సమ్మతంబుగా మంచి సౌరని ఆకు
కొనగల మోవాకు కుదురు చక్కనిది
కనుగొన మందలో కమ్మ దొరక”

దన
అందుకేమని నవ్వి ఆ రాఘవుండు
మందర ధీరుతో మరియు నిట్లనియె
“కొనగల మోవాకు కోటపాటియును
వనరగ నున్నది వుర్వి నెన్నగను”
అన నగుచు మరదితో అవసీభడనియె
“తాటివృక్షంబని ధర నెచ్చుటంతె
తాటి వృక్షముకాదు దనుజులతోట
కుదురు పొడుగునుజుడ కొండయై
తోచు

అది మతంగుల కొండ అగును
నో ముగిది!

రాజాధిరాజులు రాపోసి తావు
గాజుకొండకు అసుర కావలున్నదియు
కొప్పకొండను పెద్ద కోర పందొకటి
యెప్పుడా తరువున యామరక
యుండు
గచ్చయు కోరింద కలియ

బలిసినను
అచ్చుగా తరువున అల్లియున్నదియు
మొగబంటు లెవ్వారు మోవాకు తేను
తెగువ యీ మందలో

ధీరులగువారు?”
అనిన భూనాథున కనియె. రాఘవుడు
“భీమబలుండను బిరుదు పొగిడించు
సామజంబుల వైరి చట్టువారెద్రు
వున్నత సత్తుండు పగి శూరు”
దనుచు

పన్నుగా బలుకుచు పద్మరాఘవుడు
అప్పుడు తిరికించె యర్రయ్య వంక
అప్పుడు చూచిన అతివేగమునను
భీకర శక్తితో పృథివీశు నెదుర
ముకుళిత హస్తాడై ముందర నిలిచి;
“కాట భూపాల! వో కాంతి
చంద్రుండ!

మాట మాటకు అతి మాత్ర
పౌరుషము
యేమని చెప్పెదము? యెంత
మాత్రంబు?

భూమిలో అదియొక్క భూరి చెప్పితివి
ఘన ఘండలో గళ మగవీరు లెన్న

ఘన శౌర్యములు గల కదన	పుప్పొడి గందవాడి పునుగుజ్జవాటి
సాహసులు	తెప్పించి యిచ్చిన తెరగొప్పనంది
వకరి కంచెను పకరు	అప్పుడు రాఘవుం డనియె తమ్మునికి
పుత్రమోత్రసులు	'సాహస విక్రమశాలి! యర్రయ్య!
ప్రకటింపనేల నీ బలముల గూర్చి!	బాహుబలంబున పైనమై వేగ
మొనజేసి నన్నంపు మోవాకు దెత్తు"	పనివడి యా కోటపాటికి నీవు
అనగ యా నలనన్న అరిసహోదరుని	వనరంగ పోయి యా వక తాటికమ్మ
భూషించి యావేళ భూపాలు డపుడు	అనురక్తి తెమ్ము నీ' వనిన
ఖాషా చమత్కారి పద్మరాఘవుడు	యర్రయ్య
కర్పూర గంధము కస్తూరి అగురు	

ఎఱ్ఱయ్య తాటికమ్మ కొరకు కోటపాటికి బయలుదేరుట

ఘనవేగమున విడిది కడకేగి	వేణువాద్యము తగ యడమ
యపుడు	భుజమునకు
అనునైన కొత్త చల్లాణము తొడిగి	గండ్ర గొడ్డలి పూని కరమున బాకు
కనకాంబరము గట్టి తలను గొజ్జంగి	కుండలంబులు కర్ణకోటి కింపెనగ
పూల దండలు జార బూన్చి తలపాగ	సందిట తాయెతులు సరికొత్త
తెలివైన వనమాల తిరుమణి	మెరయ
నొసలికి	విలసిల్లు గోడిగలు వెంటనే తేర
అణిముత్యాలను అమరు శలగోల	కొలువగా యర్రయ్య కోటపాటికిని

తాటి వృక్షమును కాచుచున్న రాక్షసిని, పడిదిని.

గండు చీమను ఎఱ్ఱయ్య జయించుట

రాగ అచ్చట వక రాక్షసి చూచి	మెండుగా వచ్చియు మిడిగుడ్డు కొలిపి
తేజమై జనులెల్ల దిగులు కొనంగ	కన్నుల నెర్రయ్య గద్దించి దై త్య
కొండ గాసెడి గాజుకొండ	పండ్లు గీటుచు రాజు భయపడ
ధానవియు	బొబ్బ

రింపుచు రాగాను యర్రయ్య అపుడు
 రిప్పెర్లు కొట్టేటి రాక్షసిని చూచి
 భీకర శక్తితో పృథివి యల్లాడ
 ఆకొన్న పులివలె ఆగ్రహంబెనగ
 గొడ్డలి త్రిప్పుచు కొట్టగా అడలి
 వడ్డు కూలిన క్రియ వసుధ మూర్చిల్లి
 తెప్పిల్లి రాక్షసి దేహంబు స్రుక్తి
 తెప్ప తెప్పనబడి తిరిగి చూచుచును
 వడి వడి నా తరువు వదలి

కొండలను

పడిపోయె అంతట పంది

వక్కటియు

పొదలోన నుండి ఆ భూమికు

గనుచు

మదిముంచి కోరలు మాటి మాటికిని

నదకొని చరియించి వడి గీటు

కొనుచు

యెదురు దాకినయంత

యర్రయ్య దాని

రెండు కొమ్ముల బట్టి దండ్రి

రోషమున

మెండుగా మోచేత మోకాట మెదిపి
 పెరికిన నా పంది పృథ్విపై వరిగి
 సొమ్మసిల్లియు కొంత సేవటి దాక
 దిమ్ముపట్టగ నుండి తెలిసి

దిక్కులను

కురుచ బారిన గోవ కోడె చందాన
 చూచి చోద్యమైన చొప్పున అనుచు
 కొమ్ముల వేగడ కోరి యా పంది
 దవ్వుల నెనయగ దండి వేగమున
 పోయిన పిమ్మట భుజగంబు లెల్ల
 దాయగా వచ్చిన తరిమిన వుట్ట
 దిక్కుల గానక తిరిగి వేసారి
 యక్కడ చంపునో యీ రాజుటంచు
 కారాకు క్రిందుండె గండు

చీపుయును

హేరాశముగ వెడలి అడ్డంబు నడువ
 అచ్చట ఆ చీపు నరికాల రావి
 గ్రచ్చ కోరిందయు కడకు పోనొత్తి
 నిగ నిగ నామంబు నిలుపున దోప
 తరువున నుండి అంతట నిట్టులనియె

ఎఱ్ఱయ్య కమ్మకు మారుగా తాటివృక్షమునే

పెకలించుకొని వెనుదిరుగుట

“పరగ కాటమరాజు పద్మరాఘవుడు
 పరువున వక తాటిపత్రమ్ము తెమ్ము
 అని నన్ను బంపినా ధంతియే కాని
 అనురక్తితో బోయి అంతట నన్ను

ముదురు లేతయు చూచి మోవాకు
 వకటి
 సదయుడు మాభావ చప్రకఘాయ

యిది యది యని యెట్టు లెరుగుదు
నేను

వుదురు బిడుకున వచ్చి పోవగా
నేల ?

చప్పుని పని యొకటి చెట్టాకు వకటి
వప్పుగా గొంపోవ వలవదు నేను
వ్రాలాకు కమ్మలు వారికే తెలియు
యీలాగు చింతింపనేల నా కనుచు
పెంపైన యాతాడి పెకలించి నేను
కొంపోదు మా బావ కొలువులో
కంత''

అని నిశ్చయము చేసి ఆరాజునుడు
వనరగ వుంగరంబుల చేత తరువు

పూచి మాచియును ప్రమానాక కొంత
సేపు

అచ్యుత వరభక్తుడు అత్రేయ
గోత్రుడు

అలనాడు రామ కార్యార్థమై పోయి
తెలివొప్ప సంజీవి తెచ్చిన వాయు
నందరు తన మది నపుడు ప్రార్థించి
అందున్న పక్షులు అట్టిట్టు చెదర
కుదురైన యామ్రాను కూకటి వేళ్ళు
పదపడి పెకలించి పటు శౌర్య
మహిమ

చక్క బోవగ మళ్ళి సాహసంబునను

కోటపాటి రాజు ఎఱ్ఱయ్యను అడ్డగించి పరాభూతుడగుట

పెక్కు బలములు వచ్చి
భీకరాకృతిని

కొని పోవు చున్నంత కోటపాడేలు
మనుజు నాయకుడును మన్నీల గూడి
యెదిరించి 'నీవు యెందేగుదు ?

నిలువు !

యేది నీ యూరు? నీ వెవ్వర? వనిన
తాడిని చేబూని తరిమి యర్రయ్య
దూడ లావుల దొడ్డి తోలిన యట్లు
కోటపాడేలేటి కుంభినీశ్వరుని
కోటలో చొరద్రోలి కోట తలుపులును

వేసిన పిమ్మట యర్రయ్య పలికె:

“పశుపతి నలనన్న పద్మరామవుని
యెరుక లేకను తలుపు తెవరు దీసి

మను

ధరణిలో తోకకు తగిన బరదెయును

తియ్యక విడువము తెలియండు

డనుచు

వెయ్యేసి విధముల విన జెప్పితింతె''

అనుచు వేగమే తాడి నటు గొంచు

పచ్చె.

కాటమరాజు అయితమ రాజాదులను యుద్ధమునకు సాయము రమ్మని లేఖలు వ్రాయించుట

పెద్దిభూపాలుని ప్రియ తనూజుండు
వడ్డిక రాఘవుండు వనర మెల్పునను
తలకొని ధనకొండ ధరణిశ్వరుండు
చెలగుచు లేఖలు చెప్పివ్రాయించ
భాసుర కీర్తి ప్రధానశేఖరుడు
లేఖలు వ్రాయను లియించి చదువు
ప్రాకట చవున్న భాషాధికారి
కాట భూపాలుని కరుణ తోడుతను
మేటియై ప్రభవించు

మితభాషణుండు

కందర్పు సాటిగాగల రామచంద్రు
చెలగుచు పిలిచి ఆ జనపాలు డనియె:
"చెప్పెదవిను రామచంద్ర!

వివరంబు

ప్రమదమున మా భావ పల్లికొండకును
కొమరక్క సిరిదేవి కోర్కెయిద్దరికి
చెలువొప్ప మన యోగ షేమంబు

వ్రాయు

చెరుకుర అలనాడు చెల్లిన రాజు
తెలియ జెప్పిన వార్త లేటగాయిపుడు
శరపులో భారంగ శగ నొప్ప

వ్రాయు

కరుణతో అంతట కరియాపులన్న
వరుసతో ఆవెన్క భట్టాపులన్న
అంత అయితమరాజు అవసీశ్వరునకు
పుత్రమరాజుకు బొందుగానీవు

వేయి భంగుల గొప్ప విన్నపముగాను
మా యోగ షేమంబు మరివేగ వ్రాయు
అటఘీద యాకయ్య మయ్యేటి వార్త
వివరంబు

తటుకున వ్రాయుమీ దండు

రమ్మనుచు

పసుల మేపిన వార్త పసుల

జంపినది

పసుల జంపిన యట్టి పాపాత్ము

వార్త

మదిలోన పగవారు మడియింప గోరి
యెదిరించి యువ్వుట కదిసిన వార్త
పదివేల విధముల బాగుగా వ్రాయు
కదలి రాగలిగిన కలియ వచ్చేది"

అని రామచంద్రునకు అవసీకు చెప్పె
వినయాన లేఖలు వివరంబుగాను
పల్లికొండకు నపుడు ప్రత్యేక

మొకటి

తల్లిసిరిదేవికి తాల్మితో వకటి
బాలరాజులు వుండు పట్నాని
కొకటి

వారాయముగ వ్రాసి వైనాన జూచి
తప్పొప్పు లేకుండ ధరణిపుడు

వినక

అప్పుడు లేఖల నన్నియు జదివె
విని చాల వేట్కను వేగంబె రాజు

వనధి గంభీరుండు వంశ వర్ధనుడు
తన వ్రాలు చేసిన తగు లేఖలన్ని
ఘనముగా జలద్రైను కడు
చంద్రికలును

వరుసతో జేసియు వైనాన బట్టి
పురువైన తన చేతి వుంగరంబునను
లక్క ముద్రల జేసిగ్రక్కున
నపుడు

కాటమరాజు కాలారీచే కమ్మలను దొనకొండకు పంపించుట

శబురున నా రాజు కాలారి బలిచి
కాలారి చేతికి కమ్మలందించి
'వైశంబె కమ్మలు వైనాన గొంచు
బాలరాజులు వున్న పట్టణము పోయి
బాలరాజులకును పల్లికొండకును
వ్రాల్చి కమ్మల నిచ్చి వరల వేగమున
చదివిందుకొని దండు సన్నాహ
ములను

యదుకులాధీశుల యిటకు

రమ్మనుము

అని చెప్పి కాలారి నపుడు బోధించి
అనియేక వివరాల అతనితో దెలిపి
అమరంగ చద్దిమూటంత గట్టించి
కొమరొప్ప నా దనకొండ కంపించె
అంతట కాలారి ఆ కమ్మ గొంచు
అతివేట్కు ధనకొండ కంత నేతేర
ముదమొచ్చ నడుదారి ముసి గాంచి
యందు

పుదకము చేరువ వనరగా నిలిచి
ముసిలోన గావించి ముఖమార్జనంబు
పొసగ తిరుమణి చాది బొట్టు
ధరియించి
పలు తెరగుల సూర్యప్రార్థనము చేసి
ముదమొప్ప ఆ చద్దిమూటయు విడిచి
నదయుడై కడుపార చద్ది భోంచేసి
జలముల చేతుల చయ్యన కడిగి
చలగుచు నవరించి జతనాన లేచి
తడవు కాయక అందు తరలి వేగంబె
పడమట అరజూము

పరియంతమునకు

ధనకొండ పట్నంబు

తాత్పర్యమునకు

ఘన వేగమున జేరి కాలారి సూడ

దొనకొండ పురవర్ణనము

అవేళ ధనకొండ అట్ల సంభ్రమ
మున

దేవేంద్ర భోగమై తెలివి దీపింప
అలర వాద్యములును అంగళ్ళవెంట

చలగుచు మోషించు శంఖ
కాహళులు

ఘుమ ఘుమ వాసించు కుంద
జవ్వాజి

కమనీయ మగు మంచి కస్తూరి
అగురు

యే దిక్కుచూచిన యెల్ల బాగ్యములు
శోధించి చూడనే చోద్యమై యొప్పు

జాజి మించిన మంచి జాతి సెంపెంగ
భావింప మొల్లల పరిమళంబులును

ఆ బావులను జూడ
అమృతోదకములు

మెలికల సోపానములు మించి
యుండు

యే గరిడిలో వారి నెలమి గైకొనిన
వకరి మించినవారు వకరు శూరులును

యే కవీశ్వరునితో యెదిరి భాషింప
ఆ కాళిదాసుడు గునిచ్చు కవులు

యే గృహంబున జూడ హెచ్చుకళ
గలిగి

బాగైన చిత్తరువు ప్రభవింపు
చుండు

యే సావిత్రిని కొలువెవరు కూర్చున్న
భూసురాశీర్వాద పుణ్యవర్తనులు

అ సభాపతియైన అయితమరాజు
వాసపు నట పోలి వసుధ నింపొంది

మేడీటు మిడ్డెలు మేలు చవికెఱును
వాడతి శృంగార వనముల తోడ

పైపైన ధనకొండ వూరి ముందరను

చప్ప చోద్యంబైన చాలు
రావులును

అచ్చట గలిగిన అటకు చేరువను
రచ్చగా కూర్చుండి రాజు

తమ్ముడును -
అమ్మనుజాధీశు అల్లుడైనట్టి

ముమ్మయ్య-పోచయ్య ముద్దు
బాలురును

కొమరొప్పు జగజంపు గొడుగులనీడ
ఆమరంగ బొంగరా లాడుచు నుండ

మందలో కాలారి మారన్న రాగ
ముందుగా సిరిబాల ముమ్మయ్య చూచి

'అన్న కాటమరాజు అంపిన భటుని
కన్నుల' పొడగన గలిగెను నేడు

యే వార్త తెచ్చెనో యెలమి వేడుకల
ఆ వార్త నాయనను ఆడుగుద'

మనుచు

జాలలు యిద్దరు పరుగున బోయి

కాలారి నప్పుడు కౌగలించుకొని

వేవేగ రచ్చుర విడిచుంబునిచ్చి

ఆవుల పరిణామ మడిగె ముమ్మయ్య

"వినవయ్య కాలారి! వినర మారన్న!"

గొనకొన మావారి గోగణంబులకు

ఆరూఢి క్షేమమా? అన్న! కాలారి!

పేరుకెక్కిన పెద్ద పృథివీశ సుతుడు

నలనన్న, అ పద్మనాయు, డెర్రయ్య

బెలగుడు నున్నారె క్షేమాన వారు?

జేదంతి యేనుగు చట్టువారెర్రు

అవిరళ స్ఫూర్తిచే ఆనందముగను

జొల్లావు వినుమన్న జో...ద
కూకులను

వర్ణి వారేవురు సాహసోన్నతులు
అందగల కంపటము యాదవులు
లక్ష

మందలాదిపులైన మన్నె మూకలును
మందలావులు పెక్కు మనలు
కోడెలును

యెద్దులు ఆ పలుగు దెనుము
లాదిగను

వరిజాన నున్నారె భవహరు కృపను?
వీరస్వయును లక్ష బిరుదు

గోసంగులు
అందరు సేమమే? అన్న కాలారీ!"
అని రాజ ముమ్మయ అడుగు
మాటలను

వినియు మారన్నంత విన్నపము
నేసె;

"అన్నరో! ముమ్మయ్య! అల్లుడ!
ముద్దు!

యెన్నగా పోవయ్య! వినతయ్య మీరు
అలమందలనుండి అరుదెంచు వరకు
అవులెద్దులు యాదవా? యర్రయ్య
అవులన్నయ్య నాయండు షేమంబు
మెంజైన భనకొండ మేదినిపతికి
గడినుండి నలనన్న కమ్మలంపించె
కడమ వార్తలును యీ కమ్మలో
గలవు!"

అని యిట్లు మారన్న ఆ బాలురకును

వినిపింప సూర్యుండు వేగంబె
గ్రుంకె

ఆవేళ కాలారీ ఆత్మలోపలను-
'యావేళ యీ జాబు లిచ్చితినేని
అయితన్న బిందుగులు అయిన

వారెల్లి
వై నాన జూచి యీ వ్రాలు కమ్మలను
ఆపద పడియెదరు అది నిశ్చయంబు
యీ పాప కర్మంబడియేల
నా'కనుచు

మదిలోన తను తానె మార్గంబు
తెలిసి

'పుదయంబు గానిచ్చి పురీక్ష
నకును
గొడకొని కొంపోయి కొలువు
కేతెంచి

సదయుడై యున్న
ఆ జనపాలునకును

చదివించు కొమ్మన సమయంబు గావి
యీ సంజ చీకటి నియ్యరా'దనుచు
భాసురంబుగ నున్న బాలు రవ్వేళ
అమ్మకు సిరిదేవి కాబాలు రపుడు
సమ్మతంబుగ జెప్ప సరగ సిరిదేవి
యెమ్మె మీరగ షేమమెన్న
'కాలారీ!

సదమలాచారుండు జనపాలవరుడు
అధిక సాహసుడగు నలనన్న మంత్రి
పద్మరాఘవుడును పయ్యె లెర్రయ్య
మంద నావులు మన్నీలు భటులు

సాధు పోషకుడగు చట్టుచారెరు
పరిణామ మే? యన పలికె కాలారి:
'సురభులతో జను సుజనపాలునకు
క్షేమమే' అనినను నిరిదేవి అపుడు
ప్రేమతో దానుల పిలిచి చెంబులను
జలముల తెప్పించి సరగ నిప్పింప
చెలగుచు స్నానము చేసి కాలారి
వచ్చి కూర్చున్న ఆ వనితల చేత
పంచ భక్ష్యంబులు పచ్చళ్ళు పెరుగు
భోంచేసి కాలారి పొగడుచు లేచి
నిరిదేవి సెలవడిగి చెప్పిన విడిదికి
అరిగె నంతట కమలాపుడు గ్రుంక
అంశట అయితమరాజు అప్పుడు

కొలుపు

అంతయు: జాలించి అంతఃపురమును
సంతోషమున పట్టి స్నానంబు చేసి
కృత్తివాసుని పూజ బత్తి గావించి
దివ్యగంధంబును తెరగొప్ప నలచి
దివ్య మాల్యంబుల తెరగొప్ప దాల్చి
తెరగొప్ప భోంచేసి దివ్య తేజమున
చేరి యిరుగడలును సేవక వృత్తు
తొనరింపుచును చెలలొక కొంత

నడవ

జననాథు డైతన్న చెలులు కొల్వగను
మేలిమి బంగారు మేడలో కరిగి
చాల వేడుకతోగ శయ్య పవళించి
సరస సాహిత్య ప్రసంగ సంగీత
పరులు పురాణముల్ వక

కొంత పొద్దు

ఆ రీతి గడపిన అటు నిద్ర చెంది
తారల చంద్రుడు ధవళమై కాయ
నాలుగో జామాయ నటచక్ర

పొడువ

తెలివిగా పశ్చిమాద్రిని శశాంకుండు
గ్రుంకిన కోక ములు గుబులుగా కూయ
ఆ కమలాపుండు అంత తూర్పునను
గట్టుపై నెక్కియు కాంతి తా జూపె
ఆ వేళ పట్టణంబందు పెల్లుగను
పటహ మృదంగాది బహుశ్రుతుల్

చెలగ

నిటలాక్ష భక్తుండు నిజమానసుండు
అటమన్నె మేల్కొంచి

అయితమరాజు

మదితమై మెరయ కల నావి నొంది
మరి వేగముగ ముఖ మార్చుము చేసి
పరగ దివ్యవిభూతి ఫలము న దాల్చి
శంభుని బూజించి జననాథు డంత
గాంభీర్యమున కొల్వ గద్దె కేతెని
కూర్చిన ముత్యాల కొల్వచావడిని
కూర్చున నా రాజు కొల్వలోపలను
అన్నలు తమ్ములు ఆ ప్రవర్గంబు
మన్నీలు దొరలును మంత్రులు

భటులు

పట్టికొండయు సరస భట్టాపులన్న
పుత్రుడు రాజును పుత్రుడు మునుడు
కల్లరి రిపువైరి కరియార్చున్న
సత్య సందులు రాజు సముఖాన

నిల్వ

భట్టు పొగడంగ బ్రాహ్మలును
దీవింప
జట్టును తమలోన సాధనలు చాయ

పాడేటి ఆటల పాటలవారి
కనుచు పురాణముల్
విసుచున్న ఎంత

కాలారి కమ్మలను అయితమరాజునకు సమర్పించుట

ఆవేశ కాలారి అప్పుడు వచ్చి
వేవేగముగ భూమివిభు కొలువు
జొచ్చి

పల్లటి వేసి ఆ పలికొండకు
మొక్కి

అల్లటి వేసియు అయితన్నకు
మొక్కి

కడియాల చేతుల కమ్మలందియ్యె
వడికముగా ఆ రాజు వుత్తరాలంది
రాచకరణంబగు రామచంద్రుడును
లేచి యా రాజుచే లేఖ లంసుకొని
చంద్రకలో ఆకు చయ్యన దీసి
అందులోపలి వైనమంతయు దెలిసి
మండలాధీశుడు మరివేగ నిపుడు
దండు రమ్మను వార్త తా విన్న
విచక
మనసులోపల నుంచి మంత్ర
శేఖరుడు

ఘనవేగమున కమ్మ గట్టిగా చుట్టి
మానవేశ్వరునితో మంత్ర
యిట్లనియె:

“మనుజేశ! విసునేడు మందలో
నుండి

భానుతేజుం డిలకు పంపినశేఖ
సహజవ్రాతయుగాదు సన్న
చిన్నెలును
యీ జాబు తెలియదు యదుకులా
ధీశ!

అనిన అయితమ రాజు అప్పుడిట్ల
నియె:
“వినవోయి మంత్ర! యీ విశ్వాబు
లోన

భప్పన్న భాషల శేషాహి వసుచు
వప్పుగా పొగుడుదురు వన్నెవాసిగను
నీవెట్టి వ్రాలైన నిమిష మాత్రమున
వివరించి చదువను వెలయ

వ్రాయంగ
దిక్కుల కరణాలు దిన దినంబునను
మక్కువగా నెన్నమంత్రితో! వినుమ
నీకు తెలియదటన్న నెగులొందు
మదిని

చేకొని యీకమ్మ చదివేటి మంత్ర
నీవె దెల్పు “మటన్న నెరమ మంత్ర
మదిని

సిరిగిరమ్మ మాత్రమే కమ్మలను చదువగలదని అయితమరాజుమంత్రి చెప్పుట

భావించి పరికె: “భూపాల చంద్రుండ
నేనెంత వాడను యీ యుర్విలోన
ఘనులెక్కువగు వారుకలరు నాకన్న
పరమేష్ఠి సన్నియైన భారతీదేవి
కోరితమును జేసి కూరిమి చేత
వారిజ పువ్వుబోడి వారిజనేత్రి
వారిజగర్భుని వరమున గన్న
నీ ముద్దు కూతురు నీలాలవేణి
ప్రేమతో గొల్చియు ప్రియమార

పార్కి

తెలుగు అరవంబు (తుకువ

మరాఠి)

చెలగి కన్నడమును చదివె నాగరము
నరనాథ! మీ పుత్ర! నలినాయతాక్షి
తెరగొప్ప భప్పన్న దేశీయ భాషలు
అక్కమలాక్షికి అంత తెలివిడియు
మక్కువ మీర మా మనవి చేకొనియు
అక్కడికి యీకమ్మ లంపక కాని
తక్కిన వారికి తగదు తెలియంగ”
అని విన్నపము నాయ అంగీకరించి
ఘన వేగ యా రాజు గద్దెపై లేచి
ఆట పాటలనన్ని అపుడు ఆలింది

సాటువ కెక్కిన సభవారి నంపి
బంధు సహోదరులు
పల్లికొండయును
అందరు నగరికి అప్పు డేతెంచి
మరివేగ శారదా మండపంబునను
ఆరూడి వరుసతో అపుడు గూర్చున్న
అపుడు కూటాల కడ్డ తెరగట్టి
కప్పుర గంధుల కడు వేట్క బిలిచి-
“కొమ్మలారా! మీరు గొబ్బున పోయి
అమ్మ నూకాంబికకు అటువిన్న

వింది

సిరిదేవి కొమరక్క సిరిభోగ లింగ
సరసన అగుమంచి చట్టు మారమ్మ
పందముల యరణప్ప పైడివారి తల్లి
అందరిని తోడుకొని అతివేగ రారె”
అని వారి లోపలికి నంపి అయితన్న
తన ఆస్తు లందరు తన చుట్టు కొలువ
గంగరేగుల మంచి భర్తారములును
బంగారు పళ్ళాల బాగొప్ప నుంచి
పంపిన లేఖలు ఫలముల నడుమ
పప్పుగా నుంచెయు వారితో ననియె;

అయితమరాజు కమ్మల శుభాశుభములను గూర్చి ప్రశ్న చూచుట

“వినరయ్య సభవారః వివరంబు
గాను

జననాథు డంపిన జయలేఖ లిపుడు
సకలంబు నావలి సందేహ మెడల
వకప్రశ్న చూతము వనగంగ
మనము
పరమ పుణ్యం డిటకు పంపు లేఖను
సిరిదేవి కడకిపుడు శీఘ్ర మంపిసను
నా చిన్న కూతురు నారి సిరిగిరియు
చూచి తన మదిలోన చోద్యంబునంది
ఫలముల ఖర్జూర ఫలమందె నేని
చెలువంద మన పనులు జయము

కాగలవు

పొలితి జయలేఖలు పుచ్చుకొన్నంత
కలహంబు పాలేట కలుగుట నిజము”
అని నిశ్చయింపంగ అంతనా చెలులు
అణు మాత్రమున బోయి అంతః

పురమున

కొమరగిరి సిరిదేవి కోడండ్రతోను
కిలసి మెలసియున్న కాంతల బిలువ
కనక పూబోడుల కైవడి తోను
చందె చి అడ్డతెర చాటున నిలువ
ఉసుమ కోమలు లెల్ల గొబ్బున

వచ్చి

హసిడి పీటలెల్ల పరగ దెప్పించి

మనవేగముగ దైవ గద్దెల మీద
పొసగ కూర్చుండిరి పొలతు

లందరును

అంచల గద్దెపై అక్క కొమరక్క
సమముగా అదండ చట్టి మారిమ్మ
చెలులు సిరిదేవియు శృంగారముగను
అలివేణి తొడలపై ఆ సిరిగిరమ్మ
పగడాల గద్దెపై పండుముల

మరణప్ప

తగనొప్ప పైడివారి తల్లియు సరస
కొమరక్క కోడ డు కొమ్మ

లందరును

అమరంగ కూర్చుండి అక్క

కోడండ్రు

సిరిదేవి కోడండ్రు చిత్తరువుల నలె
వరుసతో గూర్చున్న వైనాన సరస
నెలత లందరు గూడి నెమ్మితో

గొలువ

ఫలములు లేఖలు పంప నచ్చటికి
వడిమీర సిరిదేవి తొడలపై
అచ్చట సిరిగిరి అవి చూచి తాను
పక్షములో నున్న ఫలముల విడిచి
వేగంబె జయలేఖ వెలది యందుకొనె
అందిన వార్తల అటు పెద్దలకును
చందనగంధులు చెప్పి రంజితును

చెప్పగా వినివారు శకున ఫలంబు అడిగిన వివరంబు అంతలో దెలిసి
అప్పుడు రఘుపతిని అడిగిరందరును కడువేగ రఘుపతి కలవారి కనియె

శకునఫలితము యుద్ధమని పల్లికొండ ఏష్యము చెప్పుట

“జనులారా: వినుడు యీ శకున అందరు పెద్దలు అయితమరాజు
ఫలంబు ముద్దుకూతురు జూచి ముదము ననిరి
అనికి సిద్ధమగుదురు యాదవులెల్ల “అమ్మరో సిరిగిరి: అమ్మ
వలురాజునుతు కంటె వలురాజు వినవమ్మ;
కంటె నెమ్మది చదువంగ నేర్పితివమ్మ!
యిలలోన యీ జగడ మెక్కువ పాకదేశమునుండి పశుపతిరాజు
గలదు భూనాథుడే తనకు పుత్రైంచినట్టి
గాంభీర్యఃక్మి! వో కాంతాలలామ; జయలేఖ లివుడు నీ చేయిబట్టినట్టి
అంబుజనేత్రి! వో అలినీలవేణి! దయచేసి మాకివుడు ధరణీశపుత్రి
అయితన్నపట్టి: వో అల సిరిగిరమ్మ వినిపింపు జయలేఖ వివరంబుగాను”
వయినాన జయలేఖ వరుస అనిన చంద్రిక దీసి ఆ సిరిగిరమ్మ
వినిపించు” పెనువేలు వ్రాలాకు బెట్టి అప్పుడును
అని పల్క రఘుపతి నందరు భప్పన్న భాషల శేషాహమూర్తి
పొగడ అంపిన జయలేఖ అందరూ వినగ-
జననాథు డంపిన జయలేఖలవుడు

కాటమరాజు పల్లికొండకు వ్రాసిన జయలేఖను
సిరిగిరమ్మ చదువట

“స్వస్తి సమస్త విజయగుణాధార! నలనన్న దండప్రణామంబు చేసి
హస్తి పైడి బిరుద! అబ్బి గంభీర! చెరిగి విన్నపములు క్షేమచందరము
భువన జనారాధ్య: భోగ దేవేంద్ర: యీ యెడ అభిలాష యే యెడల
రవిలేఖ: సర్వజ్ఞ: రక్షకుండై న మాకు
భావ రఘుపతికిని పరగ మీ మరిది

పాయని మోహవిభ్రాంతియ

యపుడు

అనియేక మార్గముల ఆత్మ మీ వదన
వనజములుగన వాంఛయున్నదియు
యాదవరాజ్య మేలించి యాడెర్చ
అదిమూర్తివి సీత ఆవనిలోపలను
అనువొంద గతహేష్యమంత యెరుగు

దువు

అనరక్తితో మంద కరుడేర వలయు
అలనాడు మీతోడ అయ్య పోలాజు
చిలుకలమరికడ చెప్పినవార్త
చిత్రాన నుండెనా శీఘ్రముగ వచ్చి
నిత్యముగ యరగడ్డ నిలుపుడి మీరు
పాటను నిలుపుడిమీరు మీరు అటు
కానక

విన్నపమంతయు యిది" యనుచు

కాటమరాజు సిరిదేవికి వ్రాసిన జయలేఖను సిరిగిరమ్మ చదువుట

అటు వెనక వకలేఖ అప్పుడు

చదివె-

"శ్రీపార్వతీదేవి సీత భగవతియు
శ్రీపాపనాశని శ్రీతలోక గంగ
అరుదైన యట్టి యా అన్నపూర్ణయును
సరినొప్ప భారతసావిత్రి సతీయు
పరమ పతివ్రతా పద్మినులైన
వారి సమానమై వైభవమొందు
అక్కకు బావకు అమ్మకు మొదలు
చక్కగా నలనన్న సాష్టాంగముగను
మ్రొక్కి పంపిన వివరము వనరంగ

వినుడి

అక్కడ నుండి మీ ఆనతి చాత
కార్తీక మాసాన కదలి వచ్చితిని
వార్తగా దేశములు వనర దిరిగితిని
భారతి కృప చాత పరిజాన మేము
సురభులతో యెడ్లు సుఖమేవులందు

దండ గడిపిన వాని తనయు

దైతన్న

అండగల కంపటిలదరు మాకు
చేతులో చెయివేసి చెప్పి యొప్పితివి
యే తావునను మీకు యేమి గల్గినను
ఆ తావు ఫలము మీరందరు గూడి
అంచిత పుత్ర మిత్రాదులతోను
పంచుకభోంచాయ పద్దతి యిదియు
అని యిట్లు దీవించి ఆప్పుడంపితివి
అనియేక విధముల అప్పుడు

బోధించి

అల పాకనాటికి అంపితి మమ్ము
తల్లిరో! అ మాట తనలోన నిలచె
మనములోపల మిగుల నున్నాది
అమ్మరో! నీమది నెమ్మదినుంచి
అంత విన్నప" మని అటనుంచి

అపుడు

కాటమరాజు అయితమరాజులకు వ్రాసిన లేఖను సిరిగిరమ్మ చదువుట

అంతట వక లేఖ అందుకొని

చదివె:

“స్వస్తి శ్రీమత్సు గుణ సంపన్ను
లైన

సుస్థిరముగ ధర్మ సుగుణపయోధి!

బంధు శిరోరత్న! బాహుబల రామ;

మందర నగధర! మానుషయోధ;

శాస్త్ర వాక్య ప్రతిష్ఠాపనాచార్య;

శ్రీకాంత పరిపాద సేవాధురీణ!

నాక సుత ప్రౌఢి నాయకులైన

చేకొని శుభముల జయరాములైన

కరి ఘటముల వైరి! కరియావులన్న;

పరశ క్తి భట్టావుల వల్లభన్నకును

పొసగ అయితమ రాజు పుత్రమ

రాజుకు

పశుపతి నలనన్న పంపిన లేఖ

మామ త్రయోదశి ఆదివారముకు

బాగుగానున్నాము బలముల తోడ

లక్ష కంపటమును రాఘవుడు

మేము

దక్షిణ దేశాన తరలి ధేనువుల

పరగంగ నాసేతు బంధనము

కరిగి

మరల వచ్చియును మా మందలనెల్ల

జన్మవాడను నిల్చి చరిగి వేడుకల

మన్ననచే యిది మరచి యుండినను

పడవీటి కాదరాజు పాపాత్ము

డగుచు

పొడిపించె యెద్దుల బోయల చాత

మూడు భూములు చేయు ఆవును

చెల్లె

దొరకొని చంపెను దుర్మార్గుడయ్యె

పశుల వేసిన యట్టి పాపాత్ము

తలలు

వసుధ గూల్చిన కాని వచ్చుట లేదు

తరమైన పగయాడ దాగెనో

యనుచు

వెరవున భూములు వెదకుచు రాగ

యేడు తరముల పగ యగగడ్డపాట

యీడైన జగడము యింపుగా

గలిగె

పుల్లరి వడంబడి భూమి మేపితిమి

పల్లవ రాజుతో పగయు యేర్పడెను

శ్రీదేవి పతియైన శ్రీహరి కృపను

వాదించి వసులెల్ల వనగూడె మనకు

అలిగి పోవగ విందు అయిన

చందమున

కలిగె నాకును యిప్పుడు కయ్యంబు

శాయ

గ్రక్కున మన శక్తి కలిగిన

యిప్పుడే

వక్కడై యీపనులు యీడేర్ప
వలయు

అటు గాక మీయంత ఆత్మవర్గములు
నిటలాక్షు కృప చాత నివరు

గలిగి

పగ నిర్వహించేటి పశువులు గలిగి
హిమసేతు మేరగా యీ జగము

పొగడ

విమతుల నిర్జించి విఖ్యాతి మింతు

అంత శక్తియు మాకు అత్మలో

గలదు

యింత వార్తయు మీకు యెరిగింప

వలయు

అలనాడు సిరిదేవి అడు వాక్యములు

కలిమి కొరకు గాను కమ్మలంపితిని

అలాగే మీమది హర్షంబు పుట్టి

వ్రాలాకు విన్నంత వచ్చి యిది మీరు

దండ్లు కూర్చుకొని మీ దశములు

మీరు

పెండ్లి చందము వలె ప్రేమతో

రండి

సోమేశ్వరుని శుభ శోభనములైన

ప్రేమతో అసవన్న పెండ్లి మన

యింట

యిల సిద్ధిరాజింట యింతి పూజంతి

వెలయంగ అసవనకు వేడగ వలయు

మాఘ బహుళంబున మంచి లగ్నంబు

బాగుగా గలదని వ్రాహ్మలన్నారు

శివరాత్రి దినమున స్థిర లగ్నమందు

ప్రవిమల యెదురు కోలు

ప్రఖ్యాతిగాను

సకల వాద్యంబు సన్నాహమలర

సకల పార్థివు లెల్ల సన్న శింపగను

యెంతో వేడుక పెండ్లి కేతేరవలెను

అంత బంధువులు మీ రరుడేర

వలయు

తాత వక్కడు మన తండ్రులు

వేరు

తాత తండ్రుల పగలు దరికొనివచ్చె

వచ్చి కలియుడి మీరు

వాలాయముగను

నిశ్చల చిత్తాన నిటకు వచ్చేది

కాక మీ మనసులో కపట మంగినను

యీ కమ్మలను జూచి

యీ శ్రుణంబునను

యెక్కువ కాపురాలు యెనరెడి

ప్రజలు

తక్కిన దూడలు దశమల నెల్ల

తల్లించుకొని కృష్ణ దాటుడి మీరు

పుల్ల గడ్డ యలమంచి నుండుడా

వెన్నె

విదియ తదియలకైన వేవేగ

యిటకు

కదలి వచ్చియు నీవు కలిని

శోధించి

చన్నవారిని జూచి సమరంబు లోన

పున్నవారిని జూచి వొగి రణము

గుడిపి

పోరాడి రణములో పోలిన గయట్టి
వారి కాంతలనెల్ల వైకుంఠ మనుభు
అంతలో సేనకు అంభర క్షిరము
అంతట పుణ్యము అందె చె నెని
సాయుజ్య పరనికి సాహస పదము
శాయంగ గలవాడు జగతి లోపలను
అటు మీద పనులకు

తటుకున వీలైతె తరలి వచ్చేది
యిది కార్యమునీ మీరు యంత
వాసితిమి
యిది ముద్రించేది విచర
మంతయును"

హరిగురువు లడుగు

యుద్ధలేఖలను వినిన సిరిదేవి శోకమున మూర్చిల్లుట

అని లేఖ చదివిన అంత సిరిదేవి
విని చాల మదిలోన విభ్రాంతి
బొంది
తన సుతుడు అయితన దండు
బోయినను
తన మది నెటువలె దైర్యంబు

నిలుచు;
మొగము వెల వెల బారి మోమును
వంచి
సోగ కన్నుల నీళ్ళు జొట జొట
కురియ
అదరుచు ఆ దేహమంతయు వడక

పదములు భూకాంతపైని నిల్వకను
చేతుల పిసుకుచు చెల్లబో యనుచు
ఆ తన్వి శోకాబ్ధి అవనిపై కొరగి
వనజాక్షి కన్నీరు వసుధపై గురియ
ముగిణిమందై కడు మూర్ఛయు
నొంది

అప్పుడు సిరిదేవి అవనిపై వరిగి
తెప్పరిల్లకున్న సిరిదేవిని జూచి
అన్నల చెల్లెలు అగుమంచి వచ్చి
కన్నీరు తుడిచియు కడు లేవదీసి
మెరుగు పట్టుకాలు మెడనిండ కప్పి
పురమున చేర్చుకొని పువిద యిట్టనియె!

అగుమంచి తన తల్లియగు సిరిదేవి పక్షపాతమును అక్షేపించుట

'కట కటా! వోయమ్మ! కడు
దైన్యపడుచు

యిటు వలె మూర్ఛపో నేటికి నీకు;
పరగ దక్షిణముకు పంపి నీ కిప్పుడు

పరికింప నలరన్న పగలకు నాయ
యేరాలి కొడుకును వేరుగ చూచి
మారు భూమికి పంప మన సిట్లు
నిలిచె;

నీకన్న కొడుకైతె నీవు అంపుదువ;
ఆ కాటభూపాలు నంపితివి గాక
పక్షపాతివి గాక పశుపతిని నీవు
దక్షిణాదికి పంప ధర్మమా నీకు;
ధరణిపై వానికి తల్లి యుంచేను
పోరాడ రిపులపై పొమ్మనునె తల్లి;
కట్టని చీరెలు కావు వో యమ్మ;
కన్నకడు పేయియు కాదమ్మ నీది
యేటి మాటలు నీదె వేరుబంధమును
పాటించి నీ సుతుల పాటి లేదమ్మ
యెంత కపటివిగాక యెన్న నీసుతుల
సంతోషమున బంప చాలవైతివిని
పగపాటు దలపోసి పాకనాటికిని
సగమైన బలమును సాయమంపకను
అలనాడె నలనన్న నంపితివమ్మ
తెలిసె నీ కపటంబు తేటగా నంత
యతని పొమ్మనగానె యిటు మూర్ఛ
వచ్చె

అతని పొమ్మన నోరు ఆడెనె తల్లి;
దశకంఠుడాది ఆ దైత్యుల నెదరి
వసుధపై గూల్చేటి వైభవం బెనగ
అంత శ్రీరాముండు ఆ నలనన్న
పంతగించి యా రిపుల పరిమార్చు
నిజము

అలనాడు వకమాట అరవెల్లి కడ

పలికిన మాటకు పంపెను గాక
అసహాయుడే యమ్మ అవులన్నయును
పసుల చాతనె తన పగ గెల్వగలడు
భూనాథు డయితన్న పోకున్న గాని
కానున్న పనులెల్ల కాకపోవిపుడు
చెలిమితో దీవించి జయము గమ్మ
నుచు

అలివేణి నీ సుతుల అంపవే తల్లి;
వలదు నిష్ఠారంబు వలదె వోయమ్మ;
నీకు మూర్ఛయు పోను యేటికి
యిప్పుడ."

అని దూరబలికిన అంత సిరిదేవి
తన మూర్ఛ తెలివొంది తనలోలెనె
తాను
అంతంత పెదవులు అటు తడుపు
కొనుచు

చింతించి సిరిదేవి శివుని తా దూరె
"వో పార్వతీనాథ! వో భక్తవర్య!
ఆ పగభూమిలో అవులకు మేపు
కద్దని చెప్పి యా కాటభూపాలు
సిద్ధిరాజున్నట్టి సీమ కంపితివి
వీరికి వారికి సరిపోరు పెట్టి
యేరీతి దాగితివి యేమందు నిన్ను
పట్టభద్రుడు దండు పైనమైనాడు
యెట్టు కట్టడి చేస్తావీశ్వరా!"

యనుచు
మగువలు దారును మండిరంబునను
పొగులుచు అడలుచు పొలతియున్నంత

జయలేఖలు విని సంతసించిన అయితమరాజు యుద్ధ సన్నద్ధుడగుట

అంత అయితమరాజు ఆ వల్లభన్న
కాంతి సమానుండు కరియాపులన్న
జయలేఖ విని వారు సంతోషమంది
'దయమీర బంధుసోదరులును దాసు
ద్వాపరమేలిన ధర్మరాజైన
ఆ పల్లికొండల అనుమతితోను
పుభయ పార్శ్వాలను వుండి తమ

పనులు

అభిమతి నొనరించు ఆవుల' మనియె
'అన్న కాటమరాజు అంపిన లేఖ
విన్నప్పుడును నుండ విహితంబు

గాదు

దక్షిణ భాగాన దండు గుడార్లను
యీ షణ్ణంబున బోంబి యింత చూ'

దనిన

ధరణీకు శలవున తద్దయు నందె
రగురితి పయసమై దక్షిణముగను
దేరాల నెత్తిరి తెరగొప్ప వారు
దారుణీశ్వరునితో తగ విన్నవించి
పలువగ నేజా శుపాకులవారిని
అనువైన యా చక్రి సాయుధము

వారి

ఘనమైన యా భద్ర గజములవారి
తోడైన గుర్రాల దొరమన్నె వారి
దండు పైసంబని తగ జాటిరంత
వలను మీరగ దశవాముల కనియె:
కులకులందు షాదు కొప్పర్ల కోట

తుమిమెర్ల కాకర్ల తొండమనేడు
అరయంగ చెన్నూరు ఆరణి జేర్చి
అర్థవీడు దొనకొండ అల రెండు

యెరువులు

అద్దంకి వినకొండ అమ్మన్న బ్రోలు
అరుదైన మూకల అటుపిల్వనంపి
భీకరంబుగ రణభేరి వేయించు

నయముగ ఆ సభానాయకుల నిల్చి

అమిత వైభవముల అయితమరాజు
తమతల్లి నగరికి తద్దయు వచ్చి
తల్లిని పూరార్చి తానంత వేగ

జలకమొప్పుగ నాడి శంభుని నపుడు

చెలువొంద పూజించి శ్రీఘృణబె వేచి

పాణిపొంద భోజన శాలలో కరిగి

అన్నలు తమ్ములు అపుడు భోంచేసి

పన్నీరు గంధంబు పైనిండ నలది

ఆడపవార్తెల్లరు ఆకు చుట్టియ్య

కడువేగ మొగసాల కడకేగుదెంచి

కొలువు మొగసాలలో కొమరు మిగులంగ

కులబాంధవులు రెండు కొలువ

కరణాలు

పరగంగ రఘుపతి పుత్రమరాజు

ధరబలాధికుడైన అయితమరాజు

కల్పరిపులకు వైరి కరియాపులన్న

వల్లభన్నాదిగా వరుస కూర్చుండి

సకల శాస్త్రపురాణ సంపన్నులైన

సకల విద్యాలవాసి సరగ రప్పించి

ఆ రాత్రి జాగరణటు చేసిగట్టు
భారత పురాణములు బాగ వివరించి
సభను సత్కవులెల్ల సత్కవులు

సేను

విభవాన దేవేంద్రు విధముగ బోలి
పీఠ భారత్వమును వివరించి చూడ
ఆ రూఢి విక్రమార్కుని బోలి
తనకత్తి దిక్కుల ధరణి వేయంగ
ఘన దానమునను ఆ కర్ణునిబోలి
వృత్తమోతమ కళల వాగి చంద్రు

పోలి

సత్యభాషల హర్షింద్రు బోలి
యీ రీతి కొలువుండి

యిలతలాధిపుడు

దారుణ సురులకు తన యాచకులకు
గాన విద్యాప్రౌఢ కవి తార్కికులకు
దానంబు లిచ్చుచు తగ వేట్కనుండె
ధరణి చీకటి వాసె తగ చుక్క

పొడిచె

నెరిగొండపై నపుడు నిలిచె

సూర్యుండు

అయ్యంబున అవ్వదిక్కులను
వాసి మీరగ కదలివచ్చెను దశము
అచ్చుగా గావించి అయితమ రాజు
పీఠ పరివారము విందారగించి
వారికి విజయమల్ వరుసతో నిచ్చె
సొమ్ములు కట్టాలు సొన్న టంకాలు
గమ్మున వాసిండు కట్టు వస్త్రాలు
జల్లులు సవరాలు జమిలిదెక్కెములు

వల్లవ కులపతి వరుసతో నిచ్చె
బేరిప్పుగంగల్ పెక్కు

వాద్యములు

ఆరూఢి మ్రోహంగ అవనీశ్వరుండు
నావంటి పెద్దను మల్లెనోకాని
వేవేగ పిలిపించి వేట్క నిట్లనియె:
“గొప్ప తేజీబును గోరాజములును
జల్లులు సమకట్లు చాల సవరించి
వల్లన గట్టు” మని పల్కెనం

తటను:

రాజు శలవందియు రావలన బోయి
వాజుల కన్నిటికి వైన వైనాన
వాగెలు బంగారు వన్నె సమకట్లు
బాగైన కట్టాడి బన్న సరములును
పికిలి తలాటాలు బిరుదు జల్లులును
నకలంక బంగారు నాడు టందెలును
బాలార్క బిళ్ళల పగడ నేవడాలు
పాలసంకుల పేర్లు పసపు రుమాళ్ళు
తరచైన బంగారు టంగీ బిగించి
పరిగె పద్దెనములు పైని సవరించి
సిగె బందు జీరాలు సింగిణి విళ్ళు
తగగ బొమిడికములు తగ ధరియించి
వృత్తమ రాజు పువ్వల సిలనికి
కత్తుల కళ్ళెంబు కంచు పక్కెరము
ముత్యాల ముఖ మరుగు మూడు

ముఖములది

వితగా రిప్పుపై విజయంబు నొందె
కొంతైన చాళుస గొలుసు

లిరుగధరి

పంతగించిన క్రియ పట్టుక రాగ
అయితన్న యెక్కేటి అపరూప

రాయనికి

రావిరేకలు మణి రత్నభాషికము
లావణ్య ఖనియైన లాలుసరి జల్లి
అసుర ముఖముల అందె హనుమంత

బిరుదు

పసిమించు యర్ర గోపాలమును

బిరుదు

వేగంబె ధరియించి వేడుకతోను

వరభక్తి భట్టావుల వల్ల భన్న
యెక్కు

తురగంబునకు నొక తొండ

పల్లమువైచి

సరిబోర రత్నాల సరి పెన వైచి

అరివేగ అల్లు దాడెన్న యెక్కేటి
వున్నత హయముకు వొసర వేగంబె

పులితోలు పల్లంబు పొందు

వాగెయును

పసడి తలాటంబు పట్టువైచి అందె

పసిమించు పువ్వుల పేరులు వేసి

కరియాపులన్నెక్కు గండ కత్తెరకు

బిరుదైన మువ్వల పిగిలి జల్లులును

తక్కిన గుర్రాల తగ నవంజోళ

పక్కెర తేజీల పల్లన కట్టించి

మావంటి కడుమర్లు మరివేగ వచ్చి

అవనీశ్వరుని తోడ అంత వినిపించె

అప్పుడు అయితన్న హయ శిక్షకునకు

కప్పుర గంధంబు కడువేట్క నిచ్చె

బంధు సోదరు జూచి పలికె

అయితన్న:

“అందర ము పైకమై అతివేగ రండి

యిందు జాగ్రత్త. యిది పండు”

గనుచు

మేడబెట్టిన పాపనూకను తోడి తెమ్మని అయితన్న

బాలరాజులను నియోగించుట

నందుల నూకాంబ నగరు కేతెంచి

అప్పుడు అయితన్న అతివేగమునను

వప్పుగా ముమ్మయ్య అల్లుని జూచి

కప్పుర గంధుల కడువేట్క బలిచి

అప్పుడే అందలము అతివేగ బట్టి

“బాలల వెంబడి పైనమై పోయి

అల మేడలో నున్న అతివె పాపన్న

మనసు లోపలి చింత మాన్చి

మీరంత

మనవేగమున నిటకు గ్రక్కున

రండి”

అని వారి బంపిన ఆలాగ పోయి

నిబ్బరంబుగ మేడ నిచ్చెన చేర్చి

గొబ్బన మేడకు కోర్కెతో నెక్కి

చేడెలు పోచయ్య చిన్నమ్మయ్య
 మేడ అంతరువుకు మేకొని యెక్కి
 ఆ పాప గనుగొని అని రిట్టు లంతః
 “వో పరమ పావని! వక విన్నపంబు
 కరియావుల రాజు ఘనుడు
 అయితన్న

హేరాళుగ దండు వెడలుచు
 మిమ్ము
 కన్నుల చూచి పోగల వారయినచు
 మన్నెరాజయితన్న మిము
 మేడదించి
 తమ సముఖానకు తరలి రమ్మనెను”

పాపనూక మేడ దిగిరా నిరాకరించుట

అనెడు అన్నల మాట కతివశోకమున
 కన్నులనీర్పించి కా త యిట్లనియె:
 “వో చేడెలార! మీ కుచితమా యిట్లు?
 అవసీశ్వరుడు మిమ్ము అంపె
 యేలాగు?
 మాతల్లి సిరిదేవి మరి వేగ మునుపు
 అయితన్న మొదలైన ఆ
 సహోదరులు

కన్నుల పండువుగా జూచుచున్న
 యెన్నడు రఘుపతి మన్ననతోను
 కడమేడ నుంచియు కన్నతల్లియును
 కడసాగి యిటు పిల్వ కారణంబేమి?
 నను మేడనుంచియు నాతి సిరిదేవి
 కనుగొన డోషంబు కలలోననైన
 అంత్య కాలము వచ్చె యాదవుల
 కిప్పుడు
 యంతైన గాని యీ మేడ దిగననచు
 అన్నదమ్ములకును అతి వేగ మీరు
 విన్నపంబును జేయుడిది బుద్ధి”

ఆనిన

వారందరును మేడ వైశంబె డిగ్గి
 భారుణేశ్వరునితో తగ జెప్పి
 రపుడు:
 “అన్నరో! పాపకు అనియేకములుగ
 విన్నప మొనరింప వినక యీ పాప
 అన్నల పెద్దల నా సిరిదేవి
 దూరుచు మిము చాల దూరె
 మీ చెల్లెలు”

అని విన్నపము శాయ
 అయితమరాజు
 తన మది చింతించి తల్లిని దూరి
 వారిది గంభీర వంశ వర్ధనుడు
 ధరణీకు డై తన్న తా పైనమయ్యె
 పీనాంబ రంబులు చెలు వొందగట్టి
 చక్కని ముత్యాల చౌకట్లు పెట్టి
 కెంపుల వుంగరాల కేల కడియములు
 సొంపైన ముత్యాల జోగు హారములు
 కడు పెద్ద ధరియించి గండ
 పెండెములు
 నడుమున వడ్డాణము సేమమునను

మ స్రకమున వక్ష మకుటంబు బెట్టి
కస్తూరి గంధంబు కరమొప్ప నడిచి
చన్న రిపులకు వైరి జమియు గట్టి
పున్నమ చంద్రుడై పొంకంబు

మెరసి

అన్నలు తమ్ములు ఆత్మ ఒండువులు
మన్ననతో బావమరుడు లాదిగను
ఆ రీతి భూషణాల లలవడ దాల్చి
ఆయాధిగా వచ్చి అయితమరాజు
యిరుగడలను గొల్వ

యిలతలాధిపుడు

తల్లి సముఖానకు తా తరలి వచ్చె
వల్లప కులజుడు వచ్చుట జూచి
కొమరక్క సిరిదేవి కొలువుండె నంత
అమిత విక్రమశాలి అయితమరాజు
వుల్లుంబులో భక్తి వుల్లసిల్లంగ
తల్లికి అత్తకు దండంబు బెట్టి
“వో యక్క! వో యమ్మ!

వొనరంగ మీరు

దయమీర వర రిపు దశములపైని
పీర శూరత మాకు విఖ్యాతి గలుగ
ధీరతతో మమ్ము దీవించు తల్లి!”

రణమున కేగనున్న అయితమరాజును తల్లి సిరిదేవి
దీవించుట

అను పుత్రు వాక్యముల కంత
సిరిదేవి

మనమున భీ తిల్లి మరియు
నిట్టనియె:

“వో యాదవాంభోధి:

వో పూర్ణచంద్ర:

దయమీర వో ధర్మ ధర్మవర్తనుడ!
యెన్నో నోములు నోచి యే నిన్ను
గంట

అన్నరో నే నిన్ను అంపుదున దండు?
తొల్లి శాప ఫలంబు తోడయ్యెనేమొ
వలని సాహసములు వద్దన్న వినరు
అలనాడు పద్దండె ఆ మాట వినక
నలనన్న తాబోయె నట దక్షిణాది

పరభూములకు పోయి పశువుల మేపి
కెరలి వారలతోడ కయ్య మేసిటికి;
అందిన శార్య మేలాగైన జేయక
యిందరి కీలాగు లేఖ లంపించి
అంపిన జయరేఖ లంది మీకిపుడు
వప్పుగా పైనమై యున్నట్టివారి
అంపక పోరాదు ఆత్మజులార;
అంపితే అట మీకు అయిన కొదవేమి;
కదలిన శకునాన ఘన పుణ్యలార!
కనసంబుతో రిపుల కల్టగా జంపి
ఆరిపు బలముల కపజయం బొసగి
విరివిగా మీ ఒలము విజయంబు

నొంది

పశుహత్య జేసిన పాపాత్ము తలలు
వసుధపై ఖండించి వైభవంబునను
యిల జనుల్ పొగడంగ యెంతో

వేడుకను

తలపూవు వాడక తరలి''రమ్మనిన
అను వాక్యములు విని ఆయితమ

రాజు

మనవిగా తల్లికి మరియునిట్లనియె
“తల్లిరో! మామీది దయచాత నీవు
పల్లవరాజుల బలములు విడిచి

తల్లి మము దీవించ దగునబో యమ్మ!

యల్లలోకములోన యన్నగా తల్లి

యిరు బయ్యలమీద యెక్కుకై వడిని

పరగంగ దయయుంచు ప్రభాతిగాను

దూషింప వలదమ్మ! దుర్జనులనైన

భూషింపవలె దగ పుత్రులనెయ్యె

సత్యంబు నిలిపి సమహులు శుభము

నిత్యమా దేహులు నీటిపై బుగ్గ

సత్యంబు నిలిపిన సకల పుష్కములు

సత్యంబు నిలిపితే సాచెవరెక్కు

సత్యమే జయమని చాటు వేదములు

సత్యసంధుని బోలి చరియించువారు

సత్యలోకానను సన్నుతించెదరు

సత్య వ్రతము బోల సాటి లేదెంచు

అటు గనుక వారిపై అభిభక్తి నిలిపి

తటుకున యిటు మాకు తగ శాసలిడక

పాలేటి జగదమౌ పాలి గాకుండ

పాలిపంతంబు లేర్పరచి పోరాడ

వీర కథ లోకమున విరివి కమ్మనుచు

అరూఢి దీవించి అంపవే తల్లి!

అని యిట్లు లైతన్న ఆడుమాటలకు

విని వేట్కు సిరిదేవి వేవేగమునను

తన సుతుల శిరముల తగ

సేసలిడియు

వనజాక్షి దీవించి వైశంబె యపుడు:

“నా యన్న; నా పుత్ర! నా వంశతిలక!

యియ్యెడ దీవన లిటు వినరయ్య

దశ దేశములు న్నుంచి ఛాత్రి బాలించు

దశరథరాముని దయ మీకు గలుగు

విమలశౌర్యుడు కార్తవీర్యుని జంపు

జమదగ్ని రాముని శౌర్యంబు గలుగు

యెలమీద స్వాదుల యేపణచినట్టి

జలభద్ర రాముని ప్రభాతి కలుగు

విరటు ధేనుపుల్లెల్ల విడిపించినట్టి

కిరీటిక గంధువత కీర్తియు గలుగు

పగతురసు వెర్నక బాహుబలమునను

పగతుర యరగడ్డపాట పొడవగు

అనురేంద్రు పొగడంగ ఆ రాజు మీరు

సమరంబులో నొక్క సమయాన

బోరి

కలియుగ మెన్నాళ్ళొ కడలేరు

దనుక

నిలుపుడి మీకిర్తి నిఖిలంబులోన”

అనుచు దీవెన లొసగ అందరు

నపుడు

మనసు సమ్మదముగా మరియుండి

రంత

అయితమరాజు ఘనకొండ పరిపాలనను తన చెల్లెలు అగుమంచికి అప్పగించుట

అంత అయితమరాజు అగుమంచి	వెలయ బాలించుమీ విశ్వాస పరుల
జూచి	కలలోననైన బొంకని సత్యప్రతుల
యెంతో సంభ్రమముతో యిట్లని	ముద్దు బాలకులను ముమ్మయ్య
పలికె:	పోచయ్య
“అన్నల చెల్లెలా! అగుమంచి వినవొ	యిద్దరి నిట పుత్తు యిక తోడుగాను
అన్నమందకు మేము ఆరుగంగ	దొంతేటి నుండి మన దొరమన్నెవారి
వలయు	మంతెన మూకతో మరల సంపెదను
యిది మొదలు శివరాత్రి యిటవచ్చు	దిన దిన వార్తలు దినచరులచాత
దాక	అనువంద సంపెద అక్కరో! నీకు
పదిలముగ దొనకొండ పాలించు	పాలేటి వార్తలు పావురాలచాత
నివు	చైత్రంబె లెఖింపరాసి యంపుమను
పంట యేరువరెడ్ల పన్నునాంతుల	నేటిచుండు చంద్రాత్రి నెలమాన మెరిగి
పంటరిగొన్న పిక్కెండ్లు బలము	మన కేలెంతుల మతము జంగాలు
పటుబలంబున జనుల పాలించు నివు	వడంబుల కన్నంబు వడి తృప్తిగాను
కట కట యిదిగొ యీ కాపు కరణ	తదయక అంపించు లగువెట్లతోను
ఃమల	

అయితమరాజు మువ్వయ్య-పోచయ్యలను బుజ్జగించి రాణివాస రక్షణకు నియమించుట

అని యిట్లు అయితన్న అచట	అగ్నిదేవ కుల వరప్రసాదకులు
సూరకు	మీరన్న;
ననియేక విధముల నచ్చన బచ్చి	విఘ్నంబు శాయక వినుదొక్క నుని
“సిరిబాల ముమ్మయ్య! సింహ	అవులన్నయ్య లేఖ అంపినందులకు
విక్రముడ'	పోవలెనటు మేము సోనిన కన్న
కరివరదు నిజదాన కల్గిందులపోచ	అవులమందకు అతి పెం పోయి

అవులన్నను గాంచి అతిభక్తితోడ
ఫాలలోచనుడైన పసులన్న గాంచి
యిలలోని వింతల యింపుగా దెలిసి
పసుల మందల వార్త బాగుగా దెలిసి
దశమి తిథి వచ్చు నంతట వత్తు

మీటకు

అవులన్న అనుమతిని అంపించు

కొనియు

వేవేగ క్రోల్పుల వెల్లకొండల

చాల్పులను

తెరగొప్ప వేటాడి ధీరత మెరసి

కరి సింహ శార్దూల శరభముల్

మరియు

చిలుకలు పావురాలు చెలగు డేగలును

తెలివగు సారంగములు

జుక్కువములు

రాచ గోర్వంకలు ఆరామ భూములను

కాచిన ఫలములు కర్పూరములును

పరగంగ భట్టుచే పట్టించు కొనియు

మరలి వచ్చెదమయ్య మహ

వేగమునను

యిచ్చోట మీరిద్దరు యెసక

మెసగంగ

అచ్చుగా తొంగరాలాడుడి చాల

రాజీ వాసమునకు రణశూరులయ్య

పోడిమి ధనకొండ పురినుండు

దమ్మి!"

అని యిట్లు అయితన్న ఆలర

బాబరకు

అనియేక విధముల హర్షంబెసంగ

అక్కిరెడ్డి మొదమాసు అనువుగ

బిలిచి

మక్కువ మీర నా మహిషాలు

దనియె:

"వినుడి సాహసులార! వివరంబు

గాను

ధన ధాన్యముల మీద ధనకొండ

మీద

కెరలి కుటుంబము గృహముల మీద

సరవి హెచ్చరికతో పరగుడి మీద"

కయి జీతగాంధ్రను కడువేగ పిలిచి

అయితన్న వారితో అప్పడిట్లనియె;

"సాహసమనులార! సజ్జనులార!

బాహుబలంబున ప్రఖ్యాతి గలిగి

పదిలాన వుండుడి పట్నంబులొన

యిదె నిల్వూ డెచ్చరిక యిదె పోదు"

మనియు

అయితమరాజుదులు దండుతో ఎఱ్ఱగడ్డపాటికి

పయనమగుట

అందలంబులు పైడి అల పల్లకులతో దండుపైనఁబు లయ్యూ తగ వేట్కు

సడచు

మన్నీలు దొరలును ముంతి వర్గంబు
సన్నాహముతోడ చయ్యన కనిలి

రారాజు ననుమతి అటుమున్నగానె
కోరిన వస్తువులు కొదువలేకుండ
చక్కెర కట్నాలు సన్నబియ్యములు
బుక్కాలు గందవోడి వుసుగు

జవాబి

పోకలు కంట్లాలు పొన్నటాకులును
చేకొని యొకకొంత చేరువగ నడువ
పట్టు తివాసీలు పరజాలు కొన్ని
దిట్టముగ ముందర ధీరత నడవ
పట్టెమంచాలును పరువులు దిండ్లు
పెట్టెల చీరలు పెద్ద ఆడపములు
గొట్టడి యెద్దులు గొబ్బున నడువ
ముట్టడి సేయగ ముందుగా గదిలె
గొప్పైన గూడార్లు గోడ సరాదులు
వొప్పుగా యెత్తిన యెద్దులు నడచె
అటు ముందుగా జండ అది గొని

కదిలె

అటు వెనుక శానలు అంతము

కదిలె

విలుమాక యీపెలు

వెన తుపాకులును

వెలు గొందగా నూరు వెల్లి

చత్రములు

గంభీర వాద్యములు గాలి

చెక్కెములు

శంభుని పల్లకి సరసనే కదలె

నందివాహను సరస

నతిశౌంపుతోను

పండుముల రఘుపతి పల్లకి కదలె

పరగంగ పల్లికొండ పల్లకి కదలె

కరియావులన్న గండకత్తెర నడచె

ఆ వెనుక పల్లకి ఆయితమరాజు

వే వేగముగ నెక్కి విజయంబు

శాయ

అరుదుగా గదలెను ఆ సరస నపుడు

నాచకూళ్ళ నాయడు నేతివారి

ముద్దయ్య

ఆ చెంత గదిలిరి అశ్వాల నెక్కి

అరువైన ఆ సరస అందలం బెక్కి

వర సెట్టి భట్టావుల వల్లభన్న కదలె

పుత్రమరాజును పొంది యేతెంచె

అమరశంబుగ మేఘమతి అనులేజి

అవిశ్వరుని సుతుడు అల్లుడాడెన్న

మెండుగా తేజిపై మెరవడి గదలె

కొండు వారి కొండయ్య గోవుల

గంగయ్య

మెండైన మూకతో మెరసి చనుదేర

నూరిన కేడెములు నేజాలతోటి

నెరితెగ కదలెను నేతి ముద్దయ్య

కొలుపు గడలు మంచి గొప్ప

బంతులును

గొలవారి నాగినేగు గొబ్బున గదిలె

వెండి కుప్పె కటార్లు

వింజామరములు

దండిగా పిన్నయ్య తాకదలె నంత
జగజంపు గొడుగులు జమిలి

తెక్కెనులు

పగడంపు బాయల పటువైన నగలు
తందరను భేరి మృదంగములు

మ్రోయ

సందడింపుచు రాజ సన్నాహములును
సరదార్లు తోటట్లు నయ్యన గదలె
ఆ రాజు యిరుగడల అను వొంద

భట్టులు

చేరి కైవారముల్ చేయుచు రాగ
వరుసతో బ్రాహ్మణ వరులు దీవింప
విరివైన ధనకొండ వీధు లూరేగ
బాలరాజులు పోవు పయనంబు

తెలిసి

చెలియ లందరు వేగ సేసలు

గొనుచు

విలసిల్లు శృంగార వీధి కేతెంచి
చెలియలు దీవించి సేసలు వైవ
భూతలా ధీశ్వరు పొడగని పొగడి
ఆ తరుణులు కుంకు మటు చల్లిరంత
తగ నొప్ప అమితమధరణీశు చూచి
మగులు గందవొడి మరి చల్లి

రవుడు

జననంబును చూచి చెరిగి యావేశ
మన కుంకుమ దెచ్చి కాంతలు

చల్లిరి

అందరి నున్నతలు అతి భీకరమున
మృత్యులు లోకంబు సరి పలు గడలె

గంగ వారుపు గమిడి గడిమన్నెవారు
పొంగుచు కదిలిరి బోసు కలగంగ
విండ్ల చెరువు గమిడి విడిమూక

కొంత

మెండుగా కదలిరి మెరసి

యాడుచును

అచ్చాళి మూకతో అశ్వాల నెక్కి
కొచ్చర్ల గమిడిని గొయ్యిన గదిలె
గుడిపాటి గమిడిని గుర్రాల వెక్కి
వడివడిగా దండు వచ్చె నాక్షణమె
పొట్టపాటి గవని బొందియల బార్లు
కట్టుగా కదిలిరి కడు మోదమునను
హనుమంత గవనిని అయిశమ రాజు
తనతోడ మూకల తరలించి కదలె
పాడి గొర్లను విడిచి పడ పొడిపించి
యిల పిక్కటిల ఆశ్వదశము తెల్ల
శ్రీరామ మాడలు చేతుల కొలది
యిర వంద నిచ్చుచు యేతెంచుచున్న
కొల్లకాండ్రందరు కూడి ము సరను
మల్లెల వాగును మని వాగు చూప
ఆ సమయంబున అయితమ రాజు
యెసగంగ దొడ్డతన మేలు పున్న
దనకొండకును చార తగనుట్ల
యినుసలాగియు వెగంబె కదలి
పొదిలి నిమ్మనాథుని పురిముకేటించి
పొరిలె నిమ్మనాథుని పొడగాంచివారు
అండచిగిరి పల్లెకు అయితర్పు వెదలి
అండచిగిరి భీమేశు నవుడు సేవించ

అయితమరాజు దండు పాలేట నిలచుట

తఱకొని వక లక్ష దళముల లోడ
జాల రాజయితన్న పాలేట నిలిచె
నిలిచె గుప్త దండు నిలిచె

నేనుగులు

నిలిచె దళములు పెక్కు నిలిచె

రముపతియు

గండ భేరుంచని గ్బు హనుమంత
జెండాలు వెసనెత్తి చాటించి రచట
సూర్యుడంతట గ్రుంకె చుక్కలు

పొడిచె

ధరణిపై యాదవదవు కీర్తి పొగడు
విధమున చంద్రుండు వుదయించె

తూర్పు

అది చూడమనినట్లు నడచెను మింట
అంత అయితమ రాజు ఆల సఖులు

తాను

సంతోషమున నున్న సరదార్లు

పొగడ

బిరుదై న వాద్యములు

పిల్లగ్రోవులును

భేరులు శంఖములు పెద్ద భూరుగలు
పంచవాద్యంబులు బలువిడిమ్రోయ

పంఛాయి దివిటీల బారుల గాంచి

యెచ్చ రింపుచు దండు

యేగుడు వారు

అచ్చటచ్చటనిల్చి అటు తెచ్చరింప
పాలేట నీ రీతి ప్రఖ్యాతిగాను
వలనొప్ప రముపతి వసుధేశుడుండె

ఆవేశ నలనన్న ఆ రాఘవుండు

దేవేంద్రు జనుదెంగు

దివ్య తమకమున

సమముగా గూర్చుండి సందడాలించి
కొమర భంగరుభట్టు గొప్పైన బలిచె
“యిటు విన వో భట్ట! యీ

ప్రొద్దదేమొ

పటునాదములు చాల పాలేటి వెంట
పెనుమ్రోత మ్రోగెను భేరి నాదములు
యిను డస్తమించెను యీ సంద్యవేశ

మన దళంబులొ లేక మరివకరి

దళమొ

సరగ మనపై వచ్చు శత్రులోకాక

యెవరై న మిత్రులో యేమిటో తెలిసి

వేవేగ రావలె పినుమొక్క మాట

పోరుకు తొడిబట పోరాదు మనము

దూరంబు తెలియక దొరకొనరాదు

నీవేగి యీవార నేర్చున దెలిసి

వేలేగ ర”మ్మన్న వేట్కనా భట్టు

కాటమరాజుభట్టు వచ్చి అయితమరాజు దండును ప్రశ్నించుట

పరువున బోయి యా బలముల జూచి
ధీరుడై యా భట్టు తెరగొప్పవలకె
“వో వీర పరివార! వానరంగ వినుడు
యీ వసుదేశ్వరుం డెవ్వడు? యిటకు
సాహసంబున వచ్చు చందంబుదేమి?
సాహసంబున మందసరస కొచ్చితిరి
రణవిజయుండు మా రాజు నలనన్న
కణగి శత్రులనెల్ల కట్లుగా జంపు
బలుచైన తాజ్యాలు పరిపించి

యిప్పుడు

బలువుగా యరగడ్డ పాటను నిలచె
భటులు ముప్పదివేలు బహు

కాల్యలములు

నిటలాడుతోనైన నెదిరింప గలరు
దాచక చెప్పడి దళములోవార!

తోచి యుండగవలె దొడ్డ కార్యంబు
దాతకైనను మంద దాచంగ రాదు
పొతుటిగై నను పొలియంగ రాదు
చూపుల వెరుమాన చూడంగ రాదు
భూపతులకు మంద పొడగట్ట రాదు
యిదిప్రొద్దు యిదివేళ యీ

పటాబోపము

యిది వచ్చి నిలుచుట యేమి

కార్యంబు?

మీది గోత్రముపేరు మీ తండ్రిపేరు
పదపడి మీరేలు పట్టణము పేరు
అదియంత వినిపంపు డతివేగ మీరు
గొడకొని మీరేల కూడినారిటను?
బందుగులో మీరు? పగవారొ మాకు?
చందం బదేమిటో చాటింపరయ్య

అయితమరాజుభట్టు తమ వృత్తాంతమును దెలుపుట

అనిన అంతట భట్టు ఆ భట్టుతోడ
యినకులాధిపుడున్న విడిపట్టుకేగె
అడిగిన యర్థంబు లంత తెలుపుటకు
వినయాన భట్టుతో వివరంబు వలకె
“కొమరబంగారమా! కొమర

పినవయ్య!

అమిత విక్రమశాలి యాదవరాజు
వలరాజు మునుషుడు వార్తనున్నీడు

పోలురాజు కొమారుడు భోగ
దేవేంద్రుడు
బాలరాజైతన్న పట్టభద్రులకు
అం పల్లికొండకు ఆదిపెద్దలకు
ధనకొండ యేలేటి ధరణీశ్వరులకు
అన్నదమ్ములకును ఆత్మగర్గముకు
జయలేఖలను గొందు చెలగి కాలారి
చైనాన ధనకొండవచ్చి లేఖలను

నన్ను కాటమరాజు అంపించె ననుచు
పున్నతంబుగ జెప్ప వొయ్యన లేచి
అన్న అంపిన కమ్మనంది శిరసునను
కన్నుల కద్దుక కడువేగ జూచి
నైనాన వల్లపుల్ విన చదివించి
పైనమై వచ్చితి బలములతోను
అత్రేయ గోత్రులు అమృతవల్లపులు
ధాత్రి వెలసిన యట్టి ధర్మవర్తనులు
యనగంగ విభవ డేవేంద్ర సము
లగుచు

వసుధ మించినయట్టి వంశవర్ధ
నులు

పల్లికొండ రఘుపతి భట్టావులన్న
వల్లవకులజులు వంశవర్ధనులు
భుజ బలాధిపుడైన పుత్రమరాజు
గజవైరి భీకరుడు కరియావులన్న
నాచకూళ్ళ నాయుడు నేతి ముద్దయ్య
రాచ బలములు కొంత రాతు అల్లు
దాడెన్న

మెరసిన యొకలక్ష మెండు
రాహుతులు

పరగిన మూకతో బసవదేవునికి
పెండ్లని వినిమేము ప్రేమతోడుతను
తమ్ముడు అయితన్న తగవచ్చె
ననుచు

తెగువ చెప్పినమాట తెచ్చి మదిలోన
పగవారు గారనుమి బాంధవులనుమి
అన్న నలనన్నకు అయితన్న చాల
మన్ననలు చెప్పెనని మరి

విన్నవించు'

అని భట్టుకును చాల హర్షంబు పుట్టి
మన భూషణంబులు కడువేగ నిచ్చి
అంపిన అడట్టు అతిసంభ్రమమున
యింపొందగా వచ్చి వృత్తాంత
మంక

నలనన్నకును దెల్ప నాత్మలో మెచ్చి
పల్లికొండను జూడ పైనమైనంత

కాటమరాజు వచ్చి పల్లికొండ అయితమరాజుదులను సంభావించుట

మందర ధీరుండు మహిసత్వ ధనుడు
పద్మ రాఘవుడును పైనమైవచ్చె
యరనన్న చట్టువారి యర్రన్న
మొదలు

పరివార మొక కొంత బలిసి

కొల్లగను

సరదార్లు వకకొంత జతనమై నడువ
అందలం బెక్కినను ఆవులన్నయును
అందమౌ పల్లకిని అల రాఘవుండు
హేమ పల్లకిపైని యర్రయ్య యెక్కి
ఆమితమౌ బంగారు అందలము

పైని

చుట్టు వారెరయ్య సయ్యనయెక్కి
 దిట్టమో కాగు దివిటీలు వెయ్యి
 పట్టించిరప్పడు ప్రభలి శంఖములు
 దిట్టమై వూదచు ఓద్దిమిద్వళుల
 ఋరలు దారలు పూని గోరులను
 ఆరూడిమోవంగ అవసీశ్వరుండు
 వచ్చుట గనుగొని వారికెదురుగను
 యచ్చరికె అయితన్న యాదవులు
 గొల్వ

తమ్ముల పుట్టిటి తగవచ్చె నంత
 తమ్ముల గనుగొని తమ అందలములు
 పల్లకిలను తగ్గి భావ రఘుపతికి
 నలనన్న మనసులో నటు మ్రొక్కె
 నంత

కన్నుల దీవిందె మనుడు రఘుపతియు
 వినయంబునను రాగ వీరశేఖరుడు
 దండంబు బెట్టినను తరిని యర్రయ్య
 దండంబు బెట్టెను చుట్టువారెరు
 అందరిని దీవించి ఆ పల్లికొండ
 అందరు పొగడగా అవుడు నలనన్న
 కమిగిట జేర్చుక మనుడు

రఘుపతియు

నగుచు మెల్లిన నలనన్న కిట్లనియె:
 "పసుపతి! నలనన్న! టట్టాభిషేక
 వసుధలో యాదవంశ కుల తిలక;
 ముమకొని మీ తాత ముత్తాతలందు
 యనయంగ మీ తండ్రులేవురు

మునుపు

అగబడ నిర్వహించిరి కాని...

పగవారి నిటువలె పాలించలేదు.
 చప్పన్న దేశాల ధేనువులమేపి
 వొక్కొక్క దేశపున్న శత్రువుల
 వుక్కణగించితిమి వుర్విలోపలను
 సూనవేశ్వర ! అవుడు మనః

లోకమున

పనిబూని వెలసిన పరమేశ్వరుడవు
 యనయంగ నూట యరువది యేండ్ల
 మీరు

యిల తాత తండ్రి పగలీదేర్చినావు
 యీనాట నినుబోల యింత
 సాహసుడు లేడు

కలియుగంబున నీడు కథనిటచు
 నంత''

అని చాల భూషించి అక్కున జేర్చి
 మనసున సంతోషమున నొప్పుచుండె
 ఆ సమయంబున అయితమరాజు
 యసగ తమ్ములు సుతులు
 యదుకులాపతులు

భావలు మరుదులు భందువులతోటి
 ఆ వీర శూరులు అందరు వచ్చి
 పసుపతి నలనన్న పాదపద్మములు
 పొసగ మ్రొక్కిన వారి పొగడి
 దీవించి

అయితన్న గనుగొని అవులన్నియును
 దయమీర గొనియాడి తమ్ముల
 నపుడు

కర పల్లవమలచే కడు లేవదీసి

పురువార నెత్తికొని వుర్విపై దించి
అనుజాల తమ్ముల ఆత్మబంధువుల
కొనియాడి నలనన్న గొబ్బుర పలికె
“పోలరాజు కుమార! భో! దేవేంద్ర!

బాలరాజైనట్టి పట్టాద్రుండః
అందరు వస్తరి అలరిన వేట్క
ముందు నా తమ్ముడు ముమ్మయ్య
యేడి

యేడి నా అల్లుడు? యేడి పోచయ్య
కడువేగ మీ వెంట కదలి రాలేద?

కాశాత్ర పోయిన కడు పుణ్యఘనుడు
వాసిగా మిము గలసి వారు రారైరి
కానిమ్ము దైవసంకల్ప మెట్టిదియో!”

అను వాక్యములకును అయితమరాజు
వినుమని నలనన్నతో బుట్టని పలికె:

“అరయంగ శివగురువు అన్నభక్తి
రన్న

పరిజాన గయచుండు ప్రఖ్యాతినుండు
యిప్పటిమను గలియ యటకురాలేదు

యప్పటికి వచ్చునో యెరుగంగరాదు
ముమ్మయ్య పోచయ్య ముద్దుబాలకుల
అమ్మ వున్నట్టి యా ధనకొండలోను
సమ్మతముగా కొంత శానలగూర్చి
వెమ్మడి వక కొన్ని నేర్పులు దెలిపి
పదిలమని ధనకొండ పట్నాన వుంచి

కదలివస్తమి మేము కాటకూపాల!”
అని విన్నపము శాయ అయితన్న
నవుడు

అనియేక విధముల అపుడు
గొనియాడి

తన మరిది రాఘవు తనుజేరి కొలువ
దొరకొని హరిగురువు తోడుగా నడువ
నరనాథుడయితన్న నలనన్నతోడ
తన ఆత్మబంధువులను తగిన పెద్ద
లును

మరలి వారందరూ మాటలాడుచును
అరుదుగా అరువది ఆరుకంబాల
బెలువొందపట్టు జముకాళ పరచి
అంత పువ్వలపాన్పు అటు పరచి పైని
పండుముల రఘుపతిని పరగంగ
నునిచి

అందరు నలనన్న ఆవ లీవలను
పొందుగా గూర్చుండి పొద్దు
చూచుచును

కద్దు లేదనకుండ గల శానలెల్ల
ఆరాత్రి పెండ్లి యాలోచన రీతి
రఘుపతి నలనన్న రాచకార్యములు
పగసాది పంతములు భాషించుచుండె

శ్రీరామార్పణమస్తు
శ్రీరాములు నీవే గలవు

వేడుక బొంగరాల కథ

(ఆలుగుల పోలు)

అవతారిక

శ్రీపార్వతీనాడు చిత్తమువ దలచి
గోపాలకృష్ణుని కోరి నుతియించి
బ్రహ్మదేవునివేడి భాగీరథికి మ్రొక్కి
సింహయానకు మ్రొక్కి చెలగి
గణపతికి
సాష్టాంగ మొనరించి సరగున
మ్రొక్కి
అష్టాది వర్ణాల¹ అయ్యల గొనియాడి
అది మహాకవులకు హస్తములు
మొగిచి

చెప్పనేర్చినవారి సేవకుడ నేను
పృథివిలో ముమ్మయ్య
పోచయ్య లిద్దరు
ధనకొండ లోపల తగ వేట్కతోను
పనిబడి కతసరి బాలలిద్దరును
బొంగరాలాడిన పూనిక వినుడి
సంగతి చెప్పెద శ్రవణానందముగ
యింపుగా సభవారు యిందరు మీరు
కంపింప ఎలా కథ ఘనులార వినుడి.

ముమ్మయ్య పోచయ్యలు వేడుక బొంగరాలాడుట

ముమ్మయ్య పోచయ్య ముద్దు
బాలలును
అమ్మనగరు బొంగరాలు అందుకొని
వేగ
కనకసరి పచ్చల కంఠసరి బాలలు
అనుదినము బొంగరా లాడుచు నుండ
పద్నాలుగు యేండ్లు పర్యంతము
దనుక
అరుదై న బొంగరాలు ఆడుచునుండిరి

చిత్రాను సంవత్సర శివరాత్రి
దినము
శాస్త్రవంతులై న చిన్ని బాలలును
దేవేంద్ర వై భోగ ధీరులై వుండి
దేవతా బొంగరాలు దినదినము వారు
సంతోషచిత్తులై చతురత నాడ
అంత్యకాలము వారికి అయ్యేటి
తుదకు

వేడ్కతో నాడిరి వెంకి ములికి బచ్చన బొంగరాలు పదివేలు
 బొంగరాలు చేయించి
 ఆడి చాలించిరి అవి ముద్దరించి

ముమ్మయ్య పోచయ్యలు దేవతాబొంగరా లిమ్మని సిరిదేవి కొమరక్కలను కోరుడ

పోచయ్య ముమ్మయ్య పొంకంబు యిన్నాళ్ళ దనుకను వేడుక
 మెరసి బొంగరా లాడితిమి
 “పెద్దలనాటి బొంగరాలు పెట్టెల పదింముగ దాచినారు బంగారు
 నున్నవి బొంగరాలు
 యిద్దరము పలుకరించకగాని ముదమొప్ప అవి మాకు ముందర
 యివ్వదు తల్లి ” బెట్టించు
 అని యిట్లు తలపోసి అమ్మనగరుకు సిరిలక్ష్మి పార్వతి సరివచ్చు మీరు
 వచ్చి వెలదిరో! యిప్పుడు హేమ
 చనవున బాలలు తల్లి సమతాన బొంగరాలు
 నిలచి మారు చూటాడక మంచి వాక్యమున
 కామిత ఫలాధులై కరములు మొగిచి తీరైన బొంగరాలు దీవించి
 “పద్మలోచనలార! పద్మినులార : యియ్యండి”
 విద్వాంసులైనట్టి వో వెలదులార!

అశుభములను తెచ్చెడి దేవతా బొంగరాలను ఆడవలదని సిరిదేవి కొమరక్కలు బాలురకు హితవు చెప్పుట

బాలల మాటలకు పణతు లిట్లనిరి: దేవతా బొంగరాలు తెమ్ము. ‘రిపుడు
 “వాలాయముగ బాలలార! అవి మీకు వద్దరోయి అన్నలార
 వచ్చి మీరిప్పుడు విసుడి

ఆరుగురు³ చక్రవర్తులు పదహారు
రాజులు

పరగంగ నాడిరి పనిబాని వారు
వరుసతో వారంత వర్దిల్లరైరి
అంతలేసివారు సహ ఆయుగమందు
కంటసమున కొందరు కలహమున
కొందరు

పోయినారను మాట భూమిలో
విందుము

జయముగాని బొంగరాలు క్షేమాన
వుండి

అడ మీకేటికి అన్నలార! వినుడి
పాయక ఆడిన ఫలమేమి మీకు
యప్పటివలె మీరు యేర్పాటుగాను
తప్పులు వొప్పులు తరువాత లేక
నేను చేయించిన బచ్చన బొంగరాలు
బోడికిలార! మీరు బొంగరాల
బయట

అడుడి అన్నలార! అందముగ మీరు
దేవతా బొంగరాలు తెమ్మనవచ్చునా;
రామలక్ష్మణులు రమణతో నాడి
సీమెల్ల యెరుగంగ సీతను
గోల్పోయిరి

బంధద్ర కృష్ణులు పరగంగ నాడి
జగములో ద్వారక సమయదే నాడు
నాటి నుండి బొంగరాలు నేటి
దనుకాను

తరతరము బొంగరాలు తరవనే
వెరతు

వశముకాసి బొంగరాలు వద్దు
మీ'కనిన

సిరిదేవి కొమరక్క చెప్పిన
మాటలకు

వరుసతో బాలలకు వజ్రాలు నాటి
వీపున మొనలు వెళ్ళి నట్లాయె:

“సంపదల కాశించి శరీరములు
దాచుక

బతికేటి వారికి భయమదే తల్లి;
తరికాలము చేరువ సవత్సరము
తిరిగింది⁴

వోయమ్మ సిరిదేవి! వద్దనక నీవు
పసిడి బొంగరాలిచ్చి పంపవే తల్లి!
దేవతలాడినారు దివ్యబాణములవలె
బంగారు ములుకుల బాగైన
బొంగరాలు

అవి తెచ్చి మాకిచ్చి అంపవే తల్లి!”
కంతసరి బాలల కదలికలు చూచి:
“నేచైన బొంగరాలు నేనియ్య రాదు
అగుమంచి యిస్తేను అన్నిటికి లెస్స
సరియని బొంగరాలు సైదోడు ఇస్తే
అనుమాన ముండదు అన్నలార!
యెప్పుడు

మరవేగ బొంగరాలు గ్రక్కున దె”
మ్మనిన

అగుమంచి దేవతా బొంగరాలు తెచ్చి బాలురకిచ్చుట

సిరిదేవి మాటవిని శ్రీ మమే పోయి పుచ్చుకొండి బాలలార! పుత్తడి
హరిహరాదుల ప్రార్థించి అర్ఘ్యంబు బొంగరాలు”

లిచ్చి హెచ్చుగా ముమ్మయ్య యలమి
మందసము తలపులు మరివేగ పోవయ్య
దెరచి అందరి బొంగరాలు అగుమంచి చాత

దండైన బంగారు జలపోత బొంగ కందువతో తింగముద్ర కలిగిన
రాలు బొంగరాలు

జాల వల్లికలోను జననాథు జెల్లెలు ముమ్మయ్య అందుకొని మ్రొక్కెను
అతివేగమున దీవించి అగుమంచి వేగ

యిచ్చె. విష్ణుముద్ర బొంగరాలు వీర

అలరంగ సన్నపట్టు చీరె పరిపించి శూరుండు
అమీద కనకము రాశి పోయించి పచ్చందుల పోవయ్య పరగ తానందె

రాశిపై పెట్టుక రమణీ తానపుడు అక్షయంబుగ వారు అతి వేటకతోను
వేగారు అక్క న్ని వెలచి తాదెచ్చి అంపించిన బాలలు అమ్మనగరు

శేషని బోలెడ చలపోత బొంగరాలు వెదలి

అతివేగ దీవించి అగుమంచి యిచ్చె: రంజిల్లు అయితమ రాజు
‘ప్రతి వాదించక బాలలార! మీరు కొలువుండేటి

వోడు గెల్పులు లేక వురి పై మీరు మద్దికాయల మేడ ఎట్టకు వచ్చిరి.

అడుడి బొంగరాలు, సూరి, నా కేలి

అందును సందేహితో కలిసి పలకెముల చనియెను వెళ్లుట

పట్టుయిన సేనాగళు బిల్లులు వైచి గజ బిరుదు అనువాడు గ్రహరాజు
పట్టు వాగెట బిల్లుల బులలను అనువాడు
దెచ్చిరి సవలక బొటికలు పరగంగ నపుడు

ముదమొప్ప వేడుకల* ముస్తీదు చేసిరి

వేడుకల నెక్కిరి యిద్దరు సంగడిలు
అందలాలు యెక్కిరి అతివేగమున

కొందరు

కొందరు సంగడిలు గుర్రాలు నెక్కిరి
కొడువలేని బొంగరాలు గొలుసుల

పేర్లు

కుంటు కొమ్మ వేడుకలకు సూర్య
పుటము వాగెలు

పట్టు కుచ్చల మంచి బంగారు
పల్లాలు

ముత్యాల కుచ్చలు ముఖ
మరుగులూను

పుత్రడి తీరుట్లు పువ్వులమంచి
దాకాలపెండెము జగ్గుల ముస్తీదు
భీకరంబైనట్టి బిరుదు మేషముల
కొడువలేని బంగారు గొలుసుల పేర్లు
మట్టు సొమ్ముల బటువైన వేషములు
ధరియించి

బొటికలిద్దరు కడు వేడుకల వచ్చిరి
వేడుకలవంక జూచి చుట్టాలు

వేడ్కపడి అప్పుడు

అచ్చగా పల్లకిలో అలర వేడుకను
యెచ్చగా ముమ్మయ్య యెక్కెనా

వేళ

పచ్చందుల పోచయ్య పల్లకిలోను
మచ్చితో నెక్కి మరివేట్ల కదిలె

మల్లాల గొడుగుల నీడ ముమ్మయ్య
కదిలె

చిత్తజుడు పోచయ్య శీమమే
అప్పుడు

పట్టుగొలని సభ బాగొప్ప గదిలె
ముందుగా బొటికలు పొట్టేళ్ళ నెక్కిరి
అందలాలు యెక్కిరి మరికొందరు

గదిలిరి

కొందరు సంగడిలు గోడిగల
నెక్కిరి

సూర్య సోమవీధులవెంట శూరులైన
బాలలు

పేరేల ద్రొక్కించు బిరుదు
మేషముల

తప్పెట్లు పిల్లగ్రోవులు దారలు
బూరలు

పుపొంగములచేత వూరు వెళ్ళిరాగ
అప్పుడు మోషించి అనని కంపింప
నెట్టిన వాద్యములు నెరసి

మ్రోయంగ

పట్టణము వారెల్ల బ్రహ్మసి చూడంగ
విష్టుండు పోచయ్య యీశ్వరుడు
ముమ్మయ్య

వాలాయముగ బాలలు వచ్చిన
విధము

చుప్పై అయిదుగురు బాలలు
ముమ్మయ్యను గొలచిరాగ

అప్పుడు ముప్పైయింటికి అల్లుని
గొలచిరాగ
యిద్దరువెంట అరవైపైగా
యిరుగడల రాగ
అరుదైన గచ్చుటరిగెలు పట్టంగ
బంగారు బొంగరాలు పట్టిండుకోసి
సంగడీలు దాము సయ్యన కదలిరి
బొడ్డుగంటలు పేరెములు బారుచూసు
వేడుకల బోడికలు పొచ్చరికతోను
వడివడి బాలలు వచ్చిరి కదలి
పాలుపొందు వేడుకలు పోడిములు
దొలకంగ
బాలకులు బొంగరాల బయటికి
దెచ్చిరి
తెచ్చెరావుల బయట దేవుని
గుళ్ళవద్ద
పుట్టమెగసి బాలలు పొచ్చేళ్ళ దిగిరి

వాగెల కురుసాలెలు వారందుకొనిరి
మేఘముల వెంట నీలమేఘముల
దెచ్చిరి
మరివేగ సురపొన్నమానుల కట్టిరి
యిరుగడల సంగడీలు యెక్కిన
అందలాలు
అన్నరావుల బయట అందలాలు
దిగెను
ధన్యులకు బట్టిన జగజంపు
గొడుగులు
కొండరావుల క్రింద గొడుగులు
జేర్చిరి
పండిన పనసల క్రింద పల్లకీలు
చేర్చిరి
పందాల చవికతో బాలలు సంగడీలు
అందరు కొలువుదీరి అతివేట్క
నుండిరి

బొంగరాలాట ప్రారంభము

అలరంగ బొంగరాలు
అడుదామనుచు
కొలువున్న బాలలు గొబ్బున లేచి
కాళలు బిగువార కట్టిరి వేగ
వాసిగా బొంగరాలు వారందుకొనిరి
కుళలవులు ఆకిరి కొంతకాలంబు
త్రేతాయగమునాడు తెరగొప్పగాను

రాముడు లక్ష్మణుడు రమణతో
నాడిరి
ధరయెల్ల యెరుగగా ద్వాపర
యుగమందు
బలభద్ర కృష్ణులు పరగంగ నాడిరి
దూర్వాసు శాపమున డుల్లిరి
యాదవులు

ముమ్మయ్య కట్టిచి ముత్తాబావి
నిమ్మల మారెళ్లు నేరేళ్లు చుట్టు
సిందేవి కట్టిచిన బొంగరాలబావి
అరువేళల ఒ వికి అటు దక్షిణాన
కట్టల కాంతలు గంగరావుల బయట
మల్లెలు జాజులు మారేళ్లు పసలు
గురుత్తై న శంభుని గుళ్ళ దాపునను
కూర్చితో బావుల కూడలి నడుమ
వుడ్డిలు వకరొకరు వొనరంగ బట్టిరి
అరుదై న బొంగరాలు అడుచుచుండిరి
బాలల ఆటలు వచ్చి ప్రజలు చూచేరు
పాలకావిళ్ళవారు బారుగట్టుకొని
సిరిబాల ముమ్మయ్యను చేరి చూచేరు
తిరుపతి పరుషవలెను తిరుగు
బారుకొని

భోరున చూచేరు పోచయ్యను
ముంచుకొని
మురుస్తూ చూచేరు ముమ్మయ్యను
ముంచుకొని
కాంతలు మగువలు గాధర్వత్రీలు
సంతోషమున చూచేరు సభవారు
నిండి

సంగడిల ఆటలు సభవారు చూడంగ
బొంగరాలాడేరు పోచయ్య
ముమ్మయ్య
వకచేత బొంగరాలు వకచేత జాలెలు
దాచేత బొంగరము వలచేత జాలె
పుచ్చుకొని బొంగరాలు పృథివెల్లి
ఎరుగ
పదివేల దీరింది పాలమాని
బొంగరము
పాలమాని బొంగరానికి పగిడిది
ములికి
యేనూటికి దీరింది యేదెమాని
బొంగరము
యేగెమాని బొంగరానికి యేండిది
ములికి

పట్టునూలు దాపిన బలువైన
బొంగరాలు
చుట్టిరి జాలెలు చోద్యంబుగాను
సిరిబాలలు ముమ్మయ్య చిన్ని
పోచయ్య
వేళక బొంగరాలు వకవిడుత
నాడిరి

పందెము కట్టుమని పోచయ్య ముమ్మయ్యను సవాలు
చేయుట

ఆడి చాలించియు అపుడు పోచయ్య వల్లవుల ముమ్మయ్యతో వక
మాట పలికె

“కల్లరిపులకు వైరి కంతసరి ఆశితిమి యింతదరుక అవుసరి
 ముత్యమా! మెచ్చంగ
 అమర పిఠునికి జోడు మాయమ్మ వోడు గెల్పుచులేక వుల్లాసమునకు
 సైదోడు వడిగల వో మాను! వాది
 నా మీద ప్రేమగల నా మేగమామ! ప్రతివాదించి
 అలరు పుత్తడిబొమ్మ! ఆమృతంపు ఆడవలె బొంగరాలు అపనెల్ల నెరుగ
 గుమ్మ! వోడుగెల్పులు రెండు కనవచ్చు
 వలసి పగడపుకొమ్మ! గాకిపుడు
 సిరిభామవమ్మ! వాటముగ పందెమిపుడు వప్పుకో
 విప్పపముచేసేను వినవె వోమామ! మామా!”
 యిన్నాళ్ళ దనుకను వేడుక
 బొంగరాలు

పందెము వలదని ముమ్మయ్యకు పోచయ్య హితవు చెప్పట

పోచయ్యమాటలకు పోలురాజు వనర అమృతపు తేట!
 నుతుడు: వన్నెల మాట
 “రచ్చరావుల చిలుక; రఘువంశ ధరణి కనకపు కోట! ధగ్మజుని
 తిలక! మాట!
 కొవ్వాల సింహము; గుణవిశాలంబు; పోర రిపులకువైరి; పోచయ్య
 సమర బలభీమ; సర్వజ్ఞు వినుమ! వినుమ!
 చిడినూక పట్టి చెరిగి జగజెట్టి పరగ వాదించాము పందెమది వినుమ
 గట్టిగ యేనుగును బట్టి కరముల గొట్టి వనర యిద్దరినందు వోడుగెల్పు
 హరిపంశమున బుట్టిన అగుమంచి అయితేను
 పట్టి! అనుమానము కలదు అల్లుడ!
 రవిలేకనుడ; రాజులకు అల్లుడ; పోచయ్య!
 ధామణి గొప్ప నుడ; బలధర్మ బలుడ; సివు గనుక వోడితే నేరంబు తనది

తాను గనుక వోడితే తల వంపు నీ
వోయి పందెము ఒడ్డున దిక్తో మరచు
ఆటలకు బొంగరాలు అడుదాము

వినుమ

దేవతలు ఆడి తొల్లి దేశములు

విడిచిరి

కొరవులు పొండవులు ఆడి కాపురాలు

విడిచిరి

తాతలు ఆడిరి ధనములు వోడిరి

బలరామ కృష్ణులు పరగంగ నాడ

జలములో ద్వారక సమీకను నాడు

రాముడు మఱి సెట్టి రమణతో నాడి
జమదగ్ని గోల్పోయెను చీకటి

కోనలోను

రామ లక్ష్మణులును రమణతో నాడి

సీమెల్లయెరుగంగ సీతను గోల్పోయిరి

కుశలవులు తమరాడి ఘోరాజిలోను

యసగంగ తండ్రి మీద

యెదిరించినారు

వోడు గెల్పులులేక వూరికేమనము

అడుదాము బొంగరాలు అల్లుడ!

పోచయ్యో!”

పందెము ఒడ్డుమని పోచయ్య ముమ్మయ్యను బలవంతము చేయుట

మరివేగ పోచయ్య మామ మాటలు

విని

అరయంగ వకమాట ఆసతి యిచ్చెను:

పందెము వప్పుకొమ్మని పలికె

పోచయ్య

కందువతో ముమ్మయ్య కలకల

నన్వె;

“యంత చెప్పినగాని యెరుగవు నీవు

పందెము కావలెనని పదితేవు సారె

యేమి పందెమడిగిన యిస్తును నేను

ధీమంతుడ! కోపంబు తెచ్చుకోవద్దు”

మామాడు మాటలకు మరి చిన్ని

పోచయ్య

పంతముతో పోచయ్య పలికె నావేళ

“యంత మాటాడితివి

యదుకులాధీశ:

పోరు వచ్చిన వెనుక తల్లి పుట్టింటి

పేరు చెప్పుకుంటేను బిరుదు దక్కెనా?

వెనుకకు తియ్యనేటికి వినవే

వో మామ:

కనకము వక పందెము కవులావులు

వక పందెము

మెడనున్న సొమ్ములకు మేటి

పందెంబు

వీటితోనె వోడుగెల్పులు వినవె

వో మామ:

అడుగు దర్లక వొడ్డు”మనెను

పోచయ్య

అల్లుడు మాటలకు అప్పుడు
ముమ్మయ్య
వొప్పుగా పోచయ్యతో వాసర
ఇట్లనియె:
“అక్క కుమారుడవు ఆడితివిగాక
తక్కిన వాడైతే తలవంచ గలన ?
వక్కపందెము నీవు వొప్పితివి
యిప్పుడు
రెండో పందెము లేదనరాదు
మూడో పందెమున కంటు మొరసి
ఆడితేను”
ముమ్మయ్య మాటలకు మరిజెప్పె
పోచయ్య;

“మామరో వో మూడు సరిపాల
ముమ్మయ్య;
నీ మెడను వుండేటి పచ్చల కంఠ
మాల
అక్షయ దీరినది పచ్చల కంఠమాల
పరమాల కంఠమాల ఒక్క గరిచేసి
భూసాథు: బొంగరాలు పూని
అడుదము”
అని యిట్ల పోచయ్య అడిగినందులకు
అనిన అల్లుని జూచి అగుడై బలికె;

ముమ్మయ్య తన పచ్చల కంఠమాల విలువను చెప్పుట

కడువేగ కోపాన్ని కన్నుల
దొరయంగ
బడబాగ్నిరీతిని పలికె ముమ్మయ్య;
“కట కటా: నక్షత్రాల
కంఠమాలకును
కొయ్యపూసలు సాటి కోరితివి నీవు
వొయ్యన నిట్లాడ వాకెట్లు దోచె
చెల్లెలు కొడుకువు కాంగ చెప్పితివి
గాక
చెల్లున యిటువంటి చిన్నమాటలును;
రాపణ బ్రహ్మను రణములో బట్టి
కామరం బణచిన యీ కంఠసరిమాల
వాటిని పెద్దం ధనుస్సును ఎంచిన

మనమైన నక్షత్రాల యీ కంఠసరియు
ధనుకోటి స్రానంబు తగనాడి తెచ్చి
వనరంగ రత్నాల వజ్ర
కంఠమాలకును
వద్రంగి చేసిన వసమాలపేరు
దుడ్డుచేయని దెట్లు తోచె పోచయ్య
అమ్మ వున్న ధనకొండ అంగళ్ళవెంట
అమ్ముదురు కాసుకొకటి ఆ
తులసిపేర్లు
కుబేరు చింతవద్ద కొండ వాగులను
నైలెస్సగా బెరిగి చాల వున్నావి
కూలి వాండ్లుబోయి కోసి రంపాల
వెలబెట్టి అమ్ముదురు రాగికాసులకు

వాసికెక్కినయట్టి వజ్రాల
సొమ్ములకు
దాసరిపూసలు సరికాయ తగునె;
గంధ్రతనంబులు గ్రక్కున మాని
పుండుమా పోచయ్య;
వుండుమచ్చోట"

బాలుడు ముమ్మయ్య ఆడు వాళ్ళ
ములు
కల్లందుల పోచయ్యకు కత్తులైనాదె
ఘనమైన యీదెలు నాటికట్లాయె
గురిజెసి బల్లాల గుమ్మినట్లాయె
ధారుణి మిన్నను కారసిలికట్లాయె
సమర నిశ్శంకుండు సరగ నిట్టనియె:

పోచయ్య తన తులసి వనమాల మహిమను పొగడుట

"తోచని మాటాడెదవు
దొరనంట నీవు
యాచకులు పెట్టుదురు యిటువంటి
సొమ్ము
లెక్కదీరిన సొమ్ము నీవు పెట్టలేవు
లెక్కదీరిన సొమ్ము నే పెట్టినాను
మేనమామవు గనుక మించి వకమాట
అడితివి గనుకను అవును కాదనక
లేదవు బట్టిన ముమ్మయ్య! తాళి
గాక

సాక్షాది దేవుండు సకల జీవుండు
వందనము లేనట్టి యీ వనమాలపేరు
ముగ్గురు త్రైమూర్తులకు మూల
స్తంభమైన

జగమెల్ల రక్షించు చెన్నుని వనమాల
పుట్టింప గిట్టింప భువనంబు లెరుగ
యిట్టి వనమాలకు యీ డేడగలదు;
యేనూరకొట్ల భూమండలం బెల్ల
యనబై నాల్గు లక్షల జీవులనెల్ల

కాపాడు వనమాల కడతేర్చునెపుడు
శాపము కోపము శాంతగుణములును
వోపికతో రక్షించు యీ వనమాల
పేరు
దాపుల మాపులు నీ ధాన్యవస్తువులు
కృపతోను వనమాల గురుమోక్ష
మిచ్చు
వనమాలకొంచనము వున్నదా మామ;
కానక ఆడుచుంటివి ఘనుడ
ముమ్మయ్య!

నీసొమ్ము మహిమిద నిశ్చేపముచేస్తే
పాషాణమై యుండు బాల ముమ్మయ్య!
వో మామ ముమ్మయ్య! వకవార్త
వినుము

సామెత జెప్పేను జగమెల్ల ఎరుగ
మీ తాతలు యేడుతరాల వారు
అయిదుగురు మీతండ్రులు పోట్లుబడి
హతముగా జెల్లిరి

వారికి మోక్షముగల్గె ఈ వనమాల కలిగి స రావు కలుగ తెలిపెను మామ
నుండి నీ బలవై స కంఠమాల భరియించిన
వీడుతరాల వారికి ఇహపరమల తావు
త్రోవ చెప్పుమా ముమ్మన్న! సరిపోను తనకు

వలురాజునకు తులసితీర్థము పోయుట

తమవారినుండి మీ తాత తండ్రులకు	వక్షమున పోట్లునాటి వరిగె మీ తాత
అమర పురికి త్రోవ అలనాడు కలిగె	అచ్చోట మా తాత శరిముత్త జోయ
బొంకు గాదామాట బొల్లావు	డుండగాను
పాదమాన	మీ తాతకు తులసితీర్థంబు యిస్తేను
వావిళ్ళ గుట్టల వంగల బయట	యిహపరములకు త్రోవ కలిగె
కాపుల కరణాల వెనక వేసుకొని	విబుధనాథుడు మెచ్చె
కలభూత గంగురాజుమీద కదిసి	సురలోక పుణ్యము చూడలిగేరు
యుద్ధంబు	అచ్చోట నా వసమాల వశికరము
చేసెను ఘనుడు మీతాత వలురాజు	ఆయ
కాలము కుదుదలించ గంగదయ	నీ కంఠమాల యేమి వశికరము
తప్పె	మామ:
పురుస్తలాలు 8 మీతాతకు గాయాలు	
నాటి	

సింహాద్రి రాజునకు తులసితీర్థము పోయుట

ఇంకను వకమాట వినవె ముమ్మయ్య	యిడిబడి యుద్ధము చేసి (వీరుడై
శ్రీ కూర్మము మీద మీ పెదతండ్రి	చెరిగి)
సింహాద్రిరాజు	గట్టిగ యెదుర్కొన్నున గాయాలనాటి
శ్రీ వైష్ణవుల కొరకు సింధుభక్తాని	సింధుభక్తాని రాజు శిరసులు నరికి
రాజులమీద	

చంద్రాయుధములు నాటి చెల్లె
మీ తండ్రికి తులశీతీర్థములు పోసెనో
మీతండ్రి మామ;
అచోట మా భూనాథ శంకరుండు
వుండగాను

పెద్దిరాజునకు తులసితీర్థము పోయుట

మావి మీద మీ తండ్రి పెద్దిరాజు	హతముగా చెల్లెను మీ తండ్రి
మారాచ పగలకు మరిదండు కదిలి	పెద్దిరాజు
యేడేడు కుంభిష్టయేక తెగటార్చి	అచోట మా తాత దామసాని
కడ కుంభిణి మీద కదసి పోరాడి	పోతినేడు
బహువాకి పోట్లు పెద్దిరాజుకు	దామసాని పోతినేడు దండిగల
జూంతికె తొలుపులాయ	శూరు డుండగాను
యిమ్ముగా రొమ్మునయీటెలు నాటి	తులశీతీర్థములు యిచ్చెను మీ
లక్షవెయ్యి జాంబుల రాజు	తండ్రికి
సంహరించి	అచోట నా వనమాల వశికరమాయె
వన్నెగల పలుగురాళ్ళ వరిగె మీ	నీ కంఠమాల యేమి వశికరము
తండ్రి	మామ;
ఆర్థపెంట రణమునందు అల్లిమాను	
వద్దను	

యరనూక రాజునకు తులసితీర్థము పోయుట

యరుకుల పగలకు యరనూక రాజు	యేనుగుకొండ తావాయెను యర
యేనుగనాథు కొండకు యేతెంచి	నూక రాజుకు
పోయి	అచోట పులిమద్దుల రామవుండు
యర్ర భూపతితోను యెవరించి పోరి	పుణ్యడుండంగ
యెదురొమ్ము గాయాలు యేకముగ	తులశీతీర్థము యిచ్చె మీ తండ్రికి
నాటి	

అచోట నా వనమాల వశికరము

అయె

నీ కంఠమాల యేమి వశికరము

మామ?

నలనూక రాజునకు తులసి తీర్థము పోయుట

నున్న బెజవాడను మీతండ్రి నల
నూకరాజు

కంచుకు కాలు దువ్వి కదసి పోరాడి
నంది కేశవరాజు చేతి నరుకులు

తగిలి

నడికల్లున చెల్లె మీ తండ్రి నలనూక
రాజు

అచోట మావద్ద సూరినేడు వుండంగ
తులశితీర్థము యిచ్చె మీ తండ్రికి

పోలురాజునకు తులసితీర్థము పోయుట

ఆవుల పోలురాజు అతి విక్రమశాలి
శ్రీరంగనాథుని చిత్తమున సేవించి
సీమ భూములకు మల్లిరాగాను
చెరుకూరికి పడమర చిలకల మురి
చిలకల మురి దగ్గర ఆవుల మంద
వుండంగ

జంగాలు వచ్చి మీ తండ్రి మరుగున
జొచ్చిరి

మరుగున జొచ్చిన జంగాల మరల
బట్టియ్యక

శ్రీకైలమునకు బంపెను మీ ఆయ్య
పోలురాజు

జంగాల కొరకు మంచువంటి
బోయదండు

మంచు వంటి బోయదండు మంచ
మీదికి నడిచె

మంద మీదికి వచ్చిన బాణములు
మరిమీదప డెను
వృక్షము తిరుగు వోకర వీర శ్రేత
మాయె

కాయలు రాలినట్లు కంపటిలు రాలిరి
అకులు రాలినట్లు యాదవులు చెల్లిరి
మురి క్రింద రక్తము మడుగులు
గట్టెను

అప్పుడు పల్లికొండ రఘుపతికి
ముప్పైమూడు కోట్లు ముప్పైర్లు నాటి
ఆరవయ్యారు గాయములు అతి
భీకర మాయె

పట్టలేను ప్రాణము నిలుపలేను
బొంది

గంటలో కైలాసము అంపవే మామ!

అని యిట్లు అడిగినందుకు అప్పుడు
పోలుగాజు

విభూతి మంత్రించి పల్లికొండ
గాయాల వైచెను

పల్లికొండ గాయాలు సోజలాయె
నక్కడ

అక్కడ పోలు రాజుకు అతి భార
మాయె

నొసలు పోట్లు వాకి మీ తండ్రి
వారిగి వుండగాను

హ తండ్రి తులశీతిర్థము యిచ్చె
మీ తండ్రికి

అచ్చట నా వనమాల పశికర
మాయె

నీ వనమాల యేమి పశికర మాయె
మామ?

కల్లందుల పోలినేనికి తులసితిర్థము పోయుట

యికనొక మాట విన్నవె వో మామ!
కల్లందుల పోలినేడు రాళ్ళుండి
భైరవుని కుటుంబ దగ్గర

జాల ధీరుల జంపి కానల సరికి
గట్టిగా యెదురొమ్ము గాయా మ నాటి
చిత్త వొత్తుగా నరుకులు
తగిలిననాడు

అప్పుడు మా తల్లి చిట్టినాక
గుండానికి

సాగుమానము కావలెనని
సయ్యన లేచి

పయనమై అప్పుడు పరుగున రాగ
యేడు నెంబు బాంబై వుంటిని నేను
వల్లపుల కాంతలు తిరుమందుల
కాంతలు

శీఘ్రముగ వచ్చిరి చిట్టినాక కడకు
చిట్టినాక కొల్లు సిరిదామర కొల్లు
పొవయ్యను పెంచుకొనే అని
వచ్చిరి

అప్పుడు అగుమంచి అతి
త్వరగ వచ్చె

వచ్చిన అగుమంచి చేతికి వయ్యన
చిట్టినాక

అందముగ నిమ్మపండు
అగ్నిదేమునికి యిచ్చిన చందాన

యిచ్చెను అగుమంచి చేతికి
వయ్యన చిట్టినాక

మండలాపతి తోడ మడిసె
గుండమున

యర్రగడ్డపాడులో బాలరాజులకు తులసి తీర్థము ఆవశ్యక మనుట

యిక నొకమాట ముమ్మయ్య	ముద మొప్పగా తులశి తీర్థము
యర్రగడ్డపాటికి	మ.ండుతీయవలెను
బాలరాజు లందరు పైనమై	వల్లవులకు తిరుమందులకు
పోయినారు	వైకుంఠము లేదు
కాలము వారికి నిండి గాయాలు	పుల్లసము లాడగ మామ
పడితేను	పుచితంబుగాదు
యిల యల్ల వెరుగంగ యుద్ధములు*	పందెము సరిపోతె పరగంగ నివుడు
చేసి	సందేహము పడక జాలెలు
చాలాయముగ బ్రహ్మచార	చుట్టు మాను;
చెరిగితేను	పొసగంగ సరిపోను బొంగరాలాట"
యెదురొమ్ము గాయములు	
యాపలావల వెడలితేను	

బాలురు పందెపు బొంగరము లాడుట

అనిన అల్లునిజూచి అతి సంతసించి	బిరబిర శిశుకాలు* బిగువారజుట్టిరి
పచ్చల కంఠమాల పరగ వనమాల	ఆటలకు బొంగరాలు ఆడంగ సాగిరి
సరిపందెము చేసి జాలెలు చుట్టిరి	ముందుగా పన్ని వొడ్డి ముమ్మయ్య
పరగంగ నప్పుడు పలికె ముమ్మయ్య	వైచె
"ఆవులు ధనములు అక్కప్పుకు	వెనక బిన్నివొడ్డి వెసె పోచయ్య
మేము	పుచ్చకొనె బొంగరము పుడిమెగి
భావింప సరిసొమ్ము పాలిచ్చినాము	ముమ్మయ్య
వనరంగ వాటికి వప్పును పందెము	వెచ్చగా కుంభిణి వొడ్డి వేళ నావేళ
వనమాల కంఠమాలకు	వోడు గెల్పులు లేక వక వివర
వచ్చె పందెంబు"	నాడిరి

*విద్ధములు-యుద్ధములు లి. 'శిశుకాలు' (-తలపాగలు) కావచ్చును

వడిచిగ నాచంగ పచ్చె కోపలు	అబ్బరంబుగ ప్రజలు అందంద
తగవేట్క బొంగరాలు జాలెలు	జూడ
జుట్టిరి	మబ్బు పొడుగున వెగళి మాయ
యగళి కావున నార్చి యాదవ	బొంగరం
కులపతి	సభవారికి కానరాకుండ రురిన
యవ్వరు జూచిన యరుగరాకుండ	వెగసె
రివ్వన బొంగరం నిలచి తానేళ	

ముమ్మయ్య వేసిన బొంగరము కోమటి అచ్చమ్మ
కాలిలో దిగబడగా ఆమె మూర్ఛిల్లుట

వెగసిన బొంగరం యవ్వరు
యరుగకుండ
దిగదిగ బొంగరం తురుతున వచ్చి
అంత సవవారిలో ఆశ్చర్యముగాను
అంత్యకాలము వారికి ఆయ్యేటి
తుదకు
బాట దప్పి అడవిలో సద్ద
చందమున
చేటుకు బొంగరం చేడె కాలు నాచె
గరిన మీగాలు గాడి యా
బొంగరము
అరికాలు గట్టెను అవనిపె నొరిగె

మున్నుయ్య అచ్చమ్మకు ఉపచారములు చేయుట

అప్పుడు ముమ్మయ్య హఠాహఠ కర్పూరం దెప్పించి కష్టమాల
యనుచు పూరించి

కారున బట్టిచి కడ నొప్పునుండ
పెరికె బొంగిరము పిరికి వారికుండ
గ్రక్కున దీయించి క్రమ్మర నతడు
పుక్కిట తాంబూలము పొత్తిగా వైచి
పట్టచీర దెప్పించి పట్టలు చేసి

గట్టిగా గంఠము కట్టించె నపుడు
గాయము గట్టినపుడే యా కాంత
తా వేగ
దేహము వనట మాని తెప్పరిలి చూచి

అచ్చమ్మ ముమ్మయ్యను దూరుట

అడలుచు ఆ కాంత అసురుసురు
మనుచు

దుడిసి తోచినయట్లు తా దూరసాగె
“అయ్యయ్యో! ముమ్మయ్యో!

శ్రీహత్య గట్టుకుంటివి
వయ్యన జనులెల్ల వోర్వలేని

మాటలు
అడికెలకు లోనైతి అన్న ముమ్మన్న!

తోడబుట్టుకలని తా జూడ వస్తాని
నేరము నావల్ల నిందమోపేరు

కూర్మితో పెద్దసెట్టి కూతురను నేను
కోటికి పడగెత్తెనవారి కోడలను నేను

తనసాటి వారితో తలవంపుగాను
చేస్తరి బాలలార! చెల్లంబో మీరు

చేకొన రత్నవారు, జనుల నోరు
ముయ్య

మూకుడు గద్దచే ముమ్మయ్య
వినుచు :

పక్షపాతము చేసి పాపము
కట్టుకుంటిరి

మచ్చితో బుట్టిల్లు మరిచేరనిచ్చేర!

కటకటా హెచ్చుగా కన్నుల

పుడకాలు
పొటపొట కురియంగ పూబోణి తాను

బడలిక బోలుచు పాప మెరుగకాను
మూడు ప్రాణాలు గొంటివి

ముమ్మన్న నీవు
బలిమి గలిగితె నీవు బ్రతుకపరె

గాని
నెలమితో విషయంబు నేడెరుగవైతివి

అయిశ్వర్యము చాత ఆత్య
గట్టుకుంటిరి

అందలాలు పల్లకిలు అణిగేడి
యెరుగరా?

హెచ్చుగా మీయన్నల కొచ్చిన
త్రోవలు మీకు యన్నడు వచ్చిని?

తన వుసురు మీకు యన్నడు
తగిలినీ?”

అని కోమటివారి అచ్చమ్మ
కోపించి పలికె.

ఆ మాటలు బాలలకు అలుగులై నాటె

భామాడు మాటలు బాలలకు బాకు లై
నాచి
సిరిజాల ముమ్మయ్య చిన్న పోచయ్య
గురిచేసి బల్లెఱి గుమ్మినట్లాయ
కల్లందుల పోచయ్యకు కడు
వేగమునను

కల్లిలో పగవారు కుమ్మినట్లాయ
పల్లవుల ముమ్మయ్యకు వజ్రాలు నాటి
బల్లెఱి ప్రక్కల పరిమినట్లాయ
బాలలు కోమటి భామను జూచి

ముమ్మయ్య తన అన్నల వార్తలు చెప్పుమని అచ్చమ్మను కోరుట

చాత వక్కని యింటః సఖియ
మెరుగుల దొంతి!
మరుని పట్టపుదంతిః మల్లెపూబంతి!
మరువంపు పూబొమ్మ మగువ
పుతడిబొమ్మ!
అమిత నవ్వుల కొమ్మః
యలనాగవమ్మ
అలివేణి యరణపు ఆగుమంచి
మారు

పైడివారి తల్లి మా పాపన్న మారు
దయగలిగి యీ మాట దైవగతి
వినుమ
యిప్పుడు ఆడిన మాటలు
యేర్పాటుగాను
దయగల్గి చెప్పవే వో కొమ్మః చెల్లెలు
మారు
మొససి కోమటి మాటకు మోసంబు
లేదు
కనకాబరములు రట్నాలు సొంతము

ధనకొండ నున్నాళ్ళు తోబుట్టుకవని
సారెలు నడిపోము సైదోడః నీకు
నేరము లేకుండ నేడు వో యక్క!
వనరుగ మీవారికి వప్పజెప్పేము
ప్రాణముగల పరస్థితము దనుక
పోడిమిగ పుట్టింటికి పోకుండ నీకు
సంతతముగా నీకు సారెలు నడిపేము
నాతి నీ వాడినవి నవ్వుల మాటలు
గావు
బొంగరము నాడబట్టి పుట్టపూర్వము
ముందర వచ్చేటి మోసంబు తెలసి
ఆడితి వో యక్క! నీవాడిన మాటలు
కొమరపు సిరిదేవి కొల్వులోపలను
ఆ మాటలు వారితో అనతియవలెను
నలిచాక్షి చెప్పవే నాతోను నీవు
యలనాగ నీప్రాణము యటువంటి
దమ్మః
అమరంగ జెప్పవే అక్కరో నీవు."
అనిన ముమ్మయ్యతో ఆ కాంత బలికె;

“మేడని కుమ్మరి మేటి జేసి: కడవ
కాదనక వినుమ నాగర్భమందొక్క

ప్రాణి
నాదొక్క ప్రాణి నా యన్న లార!
మూడు ప్రాణాలు కొంటిరి యుమ్మన్న
వినుమ”

“అక్క సీమాటలు అనుకూలవమ్మ

చక్కగా మా యమాటలు చనిన
యా వార్త

చక్కగ చెప్పవే సఖియరో సీవు
ధనముకొండ రాజులు తల్లిన వార్త
చాచక చెప్పవే సైదోడ: సీవు
కొసరక యా వార్త గొల్లన

జెప్పమి”

అన్నల వార్తలు సిరిదేవికి తెలియునని అచ్చమ్మ చెప్పుట

బాలల మాటలకు పణతి యిట్లనియె;
“కలియుగమున ధనముకొండ
కడువేట్కతోను

యేలిన వార్తలు యెరుగుదుముగాని
ముప్పైనేల కోటలు మూడుదుర్గాలు

యిప్పుడు స్థిరమై యేలింది
యెరుగుదుముగాని

యలమంచి పంపాది యిడిచి
యెలుపలకొచ్చి

పాలించి ధనముకొండ పట్టణము
లేలింది

యిటువంటి వార్తలు తా నెరుగుగాని
కంతసరి బాలలార: కడమ వార్త

నెరుగ
ముమ్మయ్య బొంగరము ములికి

దిమ్ము బట్టి మిమ్ము తిట్టితిని గాక
మీ అన్నలు పోయిన వార్త మీ అమ్మ
సిరిదేవి నడుగు

మీ మేనత్త కొమరగిరిని మీ
రడుగుడు పోయి

అమరంగ జెప్పిని అక్కలార! మీకు
క్రమమున వున్నట్లై కన్నిపల్లి జెప్పిని

అన్నల చెల్లెలు అగుమంచి నడుగుడి
వున్నట్లు జెప్పిని మీకు వుచితంబు గాను

కోపము మాటలు గురికాయ రాదు
ఆపద మాటలచి నిజము గావు

పరవారి మాటలు పాటింపరాదు
పోరోరి బాలులార: పోరాదు నొప్పి

యెడపక పురిలోకి నే నెటువలె: గోడు?
కడువేగ బంపరాయి కంతమాల

బాలురు అచ్చమ్మను ఆమె అత్తవారింటు దించుట

యిచ్చైన మాటలు వెలచి*జెప్పిన
కంపటిలెక్కెటి కనకదండ పాలకి
జెట్టిబోయిన మల్లను శలవడిగి

యప్పుడు

అట్టి పాలకి దెప్పించి ఆ పాలకిలోన
అతివను గూర్చుండనుంచి

అతివేగమునను

పరగ బెస్తల చాత బట్టించుకోని
సురిటిలు విసరంగ కూర్చులైన బాలలు

తల్లి వారొచ్చిరి ధనముకొండలోకి
పెద్దలైన కోమటిపెద్దల బిలిపించి
వద్దికతో బాలలు వదలండజెప్పిరి

యిద్దరికి తళిరిబులు యిచ్చిరి వేగ
"కద్దు వక నేరంబు కాయుడు మీరు
చేదప్పి బొంగరము చేరుదెగి వచ్చి
అతివకాలు నాటెనని అనుమాన

పడక

అనుమానపడవద్దు అయ్యలార! మీరు
నేరము చూపల్ల నిండకు మీరు
వరునతో పెనుకొండ పురహారులు
మీరు

మరివేగ నేరములు మన్నించు"
మనిన

ప్రియముగ వొప్పించ పెద్దలిట్లనిరి:
"అయ్యలార! యంతటి వారలకైన
అటల తమిని

వాతప్పు చేతప్పు వచ్చును వినుడి
యిది యంత పని మీరు వేంచేయు"
మనిన

అత్తవారింటికి అతివెను వప్పగించి
అతివేగమున బాలలు తమ అమ్మ
సముఖమైరి

సిరిదేవి ని బువ్వ దీరుట

కూటాల నడుమను తురువేశ్వ
చవికెలో

పాటించి సిరిదేవి భామలు దాము
పొలితి తారబ్బాలప్రోలు బోయించి
తెలివైన శీతాళ దిబ్బెంబు నిలిపి
కొమర బంగారపు కుప్ప బోయించి

కొమరక్క సిరిదేవి కొల్వ
గూర్చుండి

వియ్యాలు గిరిదేవి యిరుగడల
నుండిరి
వైట వాకిట సందుముల యరణపు

* 'యలది' అని జానవదుల ఉచ్చారణ

అగుమంచి మొదలైన అరుదాంగ

నఖి పల యానవశ్రీలు సమ భాన

లక్షులు

నుడిరి

బాలురు అన్నల వార్తలు చెప్పుమని సిరిదేవిని నిర్బంధించుట

పరుగున వచ్చిన బాలలు పొట్టేశ్శ
దిగిరి

దరవాణ లటు జొచ్చి తల్లి సమభాన
నిలదిరి

సిరిదేవి కొమరక్కకు శీఘ్రమే
మొక్కిరి

కొమరప్ప సిరిదేవి గొబ్బున దీవించి
గుప్పున బాలలను కూర్చుండ

మరెను
నిబ్బరముగ బాలలు నిలచి యిట్లనిరి

“కొమరక్క వో యక్క! కృప
నెందులనూక!

సామజగంధులార! శ్రీకాంతలార!
బామినీమణులార! వో పణతులార!

వొప్పైన పల్లవుల వో వెలదులార!
మచ్చికతో వదిన మరదండ్లు మీరు

అలర వేకువచుక్క అక్కకొమరక్క
అలరంగ భూదేవి అమ్మ సిరిదేవి!

పన్నుగా వినరమ్మ పరాకు శాయక

విన్నపము జేసేము వినరమ్మమీరు
బొంగరములు మీ చాత పుచ్చుకొని
మేము

ఆంగనామణులు: మేము ఆడంగ
బోతిమి

పాటించి బొంగరాలు పట్టి ఆడంగ
వేటుదప్పి బొంగరము వెలదికాలు
నాటె

నాటిన కోపాన నాతి యిట్లనియె
‘మీ అన్నల కొచ్చిన తోవ
మీకెన్నవొచ్చినీ!’

వో యమ్మ! యిట్లని వుల్లాసమాడె

ఆ వార్త జెప్పుమంటె ఆమెశ్శిపోయె
నీవెంత లేదనక మేము అడిగిన మాట

అన్న పోయినవార్త ఆన తీయవమ్మ
కిన్నతల్లివి నీవు కల్లలాడవని మేము

అడుగంగ వచ్చినాము అమ్మ సిరిదేవి
కడువేగ జెప్పవే వో కన్నతల్లి!”

సిరిదేవి బాలురను మభ్యపెట్టి జూచుట

ముమ్మయ్య పోచయ్య ముచ్చట్లువిని

అమ్మయు కొమరగిరి అప్ప యిట్లనిరి: ‘

“ఏవేక మెరుగని వో వెరి

బాలులార!

యవరెందు బోయిరేమి? యేమిటికి

మీకు?

ఆ వార్తలు మీకేల? ఆటల తమిని

భూవల్లభులు రాజులు పూజితులై

పుండంగ

యేమి యాటలాడేరు యిద్దరు మీరు

శ్రీమంతులై నట్టి చిన్న బాలలార:

బొంగరాలాటలని పుట్టిన వార్తలేగాని

సంగతిగా మీ యాటల తా

చూడవలెను

తనయుల ఆటలు తల్లి చూచి మెచ్చి

తేను

మగ వేగ శౌర్యంబు కారవచ్చిని

ఆడుడు బొంగరాలు అన్న తార:

మీరు”

అని యిట్లు సిరిదేవి ఆడుమాటలకు

క్రమమెరిగి బాలలు కిలకల నవ్వి:

“యేమి మాటలాడేవు యెరుగని

దాని వలెను

వాటముగ అన్నల వార్తలు జెప్పితే

యెరిగి వుండేము శల్లి యాం

దాచేవు?

గురుతుగా చెప్పనే కృప నందుల

నూక!”

“యరువకి¹⁰ ధనముకొండ యాదవు

లేలుచున్నారు

పరిజార వున్న బాలార! మీరు

విష*వాకులు గోరేరు యెర్ర

బాలలార

యెక్క డెక్కడి వారు హెచ్చరిక

తోను

గ్రక్కున వేటలాడ కదలి పోయి

నారు

దేవస్థలాలు కొందరు త్రిపురాంతముల

కొందరు

భావజ గురుడైన పల్లెకొండ రఘుపతి

మారకాపురి చన్నరాయనికి మహా

సంగ్రహము గాను

శాసలు చేయుచు పోయినాడు

శనివారము నాడు

పరగంగ యాదవుల పట్టభద్రుండు

పర్వతపు మలల వెంట పండి

వేటలకు

వుర్వీశ్వరుండు తిరిగి వచ్చి

యిరుగుల సాని

కుర్వ వద్ద నాటక సాల లాడించు

చున్నాడు

మాటవాసి కలిగిన మన్నెసింహంబు

మడియలో భట్టావుల మునుడు

వల్లభుండు

ప్రభువాంతుక దేవుని తీర్థంబుతోను
కృపతోన జంగమార్చన చేయించి
కల్లురి భామన్నకు గరుడశావ
చేయించి

వల్లవ కులజుండు వచ్చుచున్నాడు
త్రైలోక్య మాధవుడు ధన్యుడై తన్న
కైశీతపు దొరలు కలిగిన బాంధవులు
వెలికొండ సొల్పున వేటలాడ బోయి
నారు

బలువైన మృగముల పండుల
యేనుగుల

గొలుసుల బట్టించు కొచ్చు చున్నాడు
అని వాలాయముగ జాబులు వ్రాసి
అంపించినారు
కొమరమ్మ పుత్రమరాజు కొందరు
దొరలు

అమరంగ వూరిమెట్ట హరికి వేవేగ
తేరు తిరునాళ్ళ చేయించ పోయినారు
వూరిమెట్ట చన్నరామునికి పుత్రు
రాజు

పేరిట వాదని పెండ్లిచేయించి
వస్త్రపున్నామని జాబులు వ్రాయించి
అంపించినారు

సుస్తిరముగ ధనకొండ సోమవంశ
మంత

వరుసతో నేట రేపట వచ్చేరు
బాలులారా;
తిరుమందుల వల్లపులు తేజమై
పున్నారు

చల్లావారి బొల్లియావు చట్టివారి
యర్రయ్య
పెయ్యల యరణన్న పద్మరామపుడు
వైనాన బీరన్న వారి గోసంగులు
బసవన్నయెద్దులు బలువైన ఆవులు
పశువుల దక్షణాదిన పరిణాన
మేపుక

పాలేరు దాటితిమని పట్టభద్రుండు
ఆటు చార్తలన్ని వ్రాసి కాటమరాజు
తనపేరట కమ్మల అంపించినాడు
వాటముగ కాలారి ఏచ్చెను మొన్న
వస్తువులు యక్కడెక్కడ నుండి
వచ్చేది యరుగరా;
వస్తువులు ధనకొండకు రాగ
చూడరా;

బాలులారా! అంతేసి పనులేమి రావు
జాలెలు జుట్టిరి సముఖాన మీరు
ఆడుడు బొంగరాలు అన్నలారా;
యిప్పుడు''

తమ్ము దీవించి పాలేటికి పంపుమని బాలురు సిరిదేవికి
ఆనలు పెట్టుట

అహమ్మను సిరిదేవి ఆనతిచ్చినను కడువేగ ముప్పుయ్య కల్లందుల పోచయ్య

అమరంగ వకమాట అడిరిపుడూను;
 “తల్లిరో! యీ మాట దాచితివి నీవు
 కల్లలాడితివి నీవు వో కన్నుతిల్లి!
 అందరికి అన్నిపనులు అమ్మరో నీవు
 వందనపు మాటలు వో తల్లిసిరిదేవి;
 నీలాటి రేవుల నీళ్ళకడవల వారు
 వాలాయముగ ధనకొండ వారు
 వీరనక

వాలాయముగ పోయిన వారలైన
 వింటిమి

అన్న మందనుండి అతివేగమునను
 కాలారి మాయన్న కమ్మలు దెస్తేను
 కమ్మలు చదివించి తల్లి కడు
 మూర్చబోయే

సొమ్మసిల బోతె చూచె అగుమంచి
 భ్రమ నీకు తెలియదె తల్లిసిరిదేవి!
 యేమన్న వార్తలు మేము
 యెరుగమచె తల్లి;

వో యమ్మ తల్లి! అన్నల వార్త
 లన్నియును
 అతి వేడ్కతో మిమ్ము అడిగితిమి
 గాక

దేవాధిదేవుండు తొల్లి జీవములు
 గట్టి

భావింప రథములు పంపిరి వేగ
 జాగాజాగాల సంభ్రమ మాయెనని
 అగతి వ్రాయించి పంపినారే తల్లి;
 బ్రహ్మ త్రీమూర్తులు బాటలు
 నరికించి

శ్రీ కూర్మము కల్యాణము జాబులు
 యేరుగనాథు కొండకు పంపినారు
 బెజవాడ వద్దను పర్తులు పెట్టి
 కాపురము చెరుకూరికి కదలివచ్చిన
 వార్తలు
 జాబులు వస్తేను చదివించుకొంటిమి
 యీ భూమి రాజ్యము యిన్నాళ్లదాక
 యేలితిమి

చాలు యెల్లెను తల్లి సరసంబుగాదు
 అలసించరాదు అంపవే తల్లి;

అంత్యము వచ్చింది అంత
 నీ వెరుగవ;
 చింతింప పనిలేదు శివుని దూషింప
 రాదు

శమ తోరము కట్టి దీవించి మమ్ము
 అమరంగ పాలేటికి అంపవే తల్లి;
 పంపితివైన నీకు ప్రగ్న
 దక్కునమ్మ

అంపకుంటివైన అపకీర్తి నీది
 బసవన్న పాదమాన పంపకుంటివైన
 యనగంగ త్రైమూర్తులు యెదురు
 చూచేరు

అన్నల పాదమాన అంపకుంటివైన”
 మన్నీని తమ్ముని మాటలు విని
 కర్పూర గంధులు కడు చిన్నపోయి
 వప్పుగా వకమాట వనరంగ బలికిరి;

ఆయుధములు చూపి సిరిదేవి బాలురను భయపెట్టు జూచుట

<p>“యటువలె జెప్పిన యరుగరు బాలలు</p> <p>మాటలతో నిలుపలేము మనసులు యరుగుదాని</p> <p>ధీరత యిద్దరి దిట్టతనము చూతాము సురియలు తెమ్మని సిరిదేవి బలికె సురియలు జూడక కాని స్రుక్కరు బాలలు</p> <p>అలుగులు చూడక కాని అణగరు బాలలు</p> <p>బాలలు భయపడి కాని పైనాలు మానరు”</p> <p>అట కలిపోలు బోసి ఆయుధాలు దెప్పించి</p>	<p>పటుతరముగ నిలిపిరి పరుజులు కిందుగాను</p> <p>ఆయుధాలు చూచి బాలలు హాగ్రులై నిలచిరి</p> <p>భైరవుని రీతిగ ఆర్పాటంబు చేసి సురియలు చూచుచు బాలలు శూరులై నిలచిరి</p> <p>వెరువక బాలలు వీరభద్రుని రీతి పెడబొబ్బ లార్చిరి పృథివి గంపింప</p> <p>బడబాగ్ని రీతిని పలికి యిట్లనిరి:</p>
--	---

అలుగులు పోలు చూచి బాలురు వీరాలాపము లాడుట

<p>“అమ్మరో సిరిదేవి! ఆయుధాలు దెచ్చి నిమ్మళాన నీవు నిలిపినావె తల్లి నవ్వలకు నిలిపితి నాతల్లి: నీవు ఆ వార్తలకు చెప్పక అడుగు తర్లనీయము</p> <p>కన్న మందెమేళమున కానీవుగాక యన్నంగ లోకాన యెదురెవ్వరు తమకు</p>	<p>నారసములై తేను నదురచే తల్లి: చేరి పగతుల నుగ్గు సేయచుదె తల్లి: సురియలు చూపి మమ్ము స్రుక్కనాడ వస్తావా: కరిన రొమ్మున కొడించు కుందుము అలుగుల జూపి మమ్ము అదిలించ స్తావా?</p>
--	---

తొలగక మొనలపై దూకుదుమా	యిఖనైన పోకుంటె యిహ
తల్లి?	పరములకు త్రోవ
వృల్లసములాడనే తల్లి వుచితంబు గాదు	లేకపోయ్యాని తమకు లేమరో;
కల్లరి రిపులను గండించగలము	వినుమ
చేడలాడిన మాటలు చెవుల	క్రమమెరిగి కాశిబోయిన కంఠమాల
విన్ననుండి	గురువు
కడుపులో బాణాలు కళ పెళ మనెను	రహస్యము చెప్పిరమ్మని
తిరుగుచున్నవి మీకు తెలియదు గాక	పోయినాడు
వూరికారాడిన వార్తలు వింటేను	హేష్యము కాశీలో యెరిగించ
అప్పటినుండి తమకు అలుగులు నాటి	కుంటేను
గుప్పన గుండెలు గ్రుచ్చినట్లాయె	యేలేళ్ళరుడు మమ్ము యన్నటికి
అడవారాడిన అడికెలకు తల్లి!	నమ్మడు
దండిగ శరీరములు తాకినట్లాయె	సదాశిముడు మాకు సాయుజ్య
యా ఆయుధములు జూచి	మివ్వడు
యిట్లు బెదిరితేను	దూరము తెలిసిమమ్ము దీవించి సీవు
అలములో వైరుల హతముసేతుమె	అతయంగ పాలేటికి అంపవే పల్లి!
తల్లి!	చెరకూర పోలురాజు చెల్లిననాడు
యడపక వార్తలు యట్లు అడితివి?	ఆరువేల వల్లవులు ఆరువేల తిరు
గడినుండి పెద్దిరాజు కమ్మలంపించెను	మందులు
యన్నాళ్ళ పట్నమేల యడము లేదు	పన్నెండువేల యిండ్ల బాంధవులు నెల్లి
తల్లి!	పిన్నం చేపట్టి పెంచుమని తండ్రి
పన్నుగా అయితన్న మూడు	అప్పగించి పల్లెకొండకు అయ్య
గడియలు పట్టుంబు యేల	పోలురాజు
ప్రాణబంధువులతో పాలేరు తల్లి	అప్పగించిన పూట అందరిని
ప్రాణంబునకు వెరచి పంతంబు	తోడుకొని
విడచి	పోయినాడు హరిగుడు పూట
ప్రాపు చేసుక యిట్లాడ పరగంగ	వప్పగించి
దాగితేను	యిప్పుడు మేము కదిలివెళ్ళక కాని
అపకీర్తి వచ్చును అన్నలు వింటేను	

వొప్పడు తమ తండ్రి వో యమ్మ;
వినుమ

వేవేగ పంపవే యరగడ్డపాటికి
పూట వప్పగించిన వెనుక పోయి
కాళిలోకి

కంతమాల భక్తిన్నను గ్రక్కున
నడిగి

తోడితే బోవలె త్వరితముగ మేము
యడములేదు దెవసాలు యిద్దరము
పోయి

పలుకరించకకాని భక్తుడు రాడు
అమరంగ మమ్ముల అంపనట్లయిన
పోకమానము మేము పొలతి సిరిదేవి
చేకొని పంపకుంటే శ్రీహరి
పాదమాన;

యిట్లె మమ్ము పంపకుంటే యీశ్వరుని
ఆన!

దిట్టముగ పంపకుంటే దేవేంద్ర
లోకాలు

పట్టి కొల్లలాడేము మాప్రగ్నె
చూచేవా;

వినమమ్మ సిరిదేవి యింద్రాదిసురుల
ధనకొండలోపలికి తోడుకవస్తుమా?
మునుపు పోయినవారి పోట్లాట
ముందుగాక తలికె

వెరక పోయినవారు వీటిలోన డికొని
వుక్కుటలుగులమీద వొరగవలె తల్లి
అక్కడివారి కయ్యముద్దక తొలికె

వొడ్డిన పంజులమీద వొరగవలె
తల్లి

దండిగా చల్లవారు తొలునాడు
మరునాడు

అడ్డావుకట్టను ఆవులపోట్లాట
మరునాడు బీరన్న మంగవాలిపాటను
అరయంగ యుద్ధము అయిదోనాడు
తమకు

ఆవులకు యెద్దులకు ఆరోనాడు
జగదము

వేవేగ రాజు రాఘవునికి యేడోనాడు
జగదము

ముందుగా యుద్ధము ముదమొప్పచేసి
కనక గొలుసుల కట్టించుకొని

వస్తుము
యిద్దరికి మోసంబు యిహపరములకు

త్రోవ

కందువతో తమ్ముని కలపవలె తల్లి;
అమ్మరో! దీవించి అంపనట్లైన

కొమ్మరో! బండారంత కొల్లలాడుదు
చూ తల్లి!

అతివేగమున నీవు అంపకుంటివైన
శీలాశదిబ్బెము సింధుజేతము తల్లి;
పలుమారు నీతోను పట్టి ఆడేది

తగడు

అయిగురు పోలంత హతము సేతుమా
తల్లి?

ముదముతో వకమాట ముదమొప్ప
వినుము

మేదిని కొల్లగాను మేలుకొల్చి
ఎత్తుము

పోవలె పాలేటికి ప్రొద్దున్నె తల్లి!
దీవించి పంపవే ధీరత తల్లి!

విడమిచ్చి తిరుమందులకు పీరకాలువ
లిచ్చి

కడువేగ పంపవే వోకన్న తల్లి!

మారుమాటడిలివై న మామీదయాన;
సిరిదేవి చెడకూరి శిలలు పాదమాన!
పల్లెకొండ పాదమాన!

పంపకుంటి వైన

బొల్లెవుపాదమాన! పోవలె తమరు
అక్కన్నతోటి అంప కుంటివైన.''

దిక్కరించి బాలలు డీకొని పలికితేసు
యన్నగల కొమరక్క వెలది సిరిదేవి
చిన్నబోయి యిద్దరు శిరసులు వంచిరి

బాల్లరను యుద్ధమునకు పంపుమని అగుమంచి తల్లికి చెప్పుట

అప్పుడు అగుమంచి అన్నల చెల్లెలు
వొప్పుగ తల్లితో వనరంగ బలికె
“కొమరక్క వోయక్క! కృప
నందుల నూక!

భ్రమలు మీకేటికి వోభామలార!
దక్షణాది భూమి ధనముకొండ
నుండి

అక్షయముగ రాజు ఆవుల
మేపబోయెను

కాటమరాజు మీద యింత కరుణ
లేదాయ

భట్టావులరాజు పరగ యర్రయ్య
కరియావులరాజు మీద యింత కరుణ
లేదాయ

పగవారిగ జూచి పంపితివి తల్లి!

అయితన్నను పాలేటికి అంపేటి
యపుడు
ధైర్యమువిడచి నోట తడిలేక
వుంటివి

వకరిని వకచూపు వకరిని వకచూపు
వలపక్షము చూస్తివి వప్పుడు తల్లి
నీకు యిటువలె జూడ విహితంబు

గాదు
కొమాళ్ళ మీదనెల్ల కృప నందుల

నూక;
సమముగా జూడకుంటె జనులు

యేన్నేరు
ముమ్మయ్య పోచయ్య అంటె
మోహంబు పుట్టె

సమ్మతము గాదచే నఖియ వోతల్లి!

కయ్యము వచ్చిన వెళ్ళకన్నతల్లివి
 నీవు
 వయ్యనె వేరు శాయవద్దు వోయమ్మ;
 బాలుల దీవించి పంపకుంటి వైన

మేలు దక్కదు నీకు మేదినిలోన
 మాటలు కథలై మరినిల్చుగాని
 దిటము దెచ్చుక బాలల దీవించి
 పంపు

బాలురను యుద్ధమునకు పంపజాలక సిరిదేవి దుఃఖించుట

కూతురి మాటలువిని కృప నందుల
 నూక
 కాంతి మూర్తులు దప్పె కాంతకు
 నపుడు
 కడుపులో భీతిపుట్టి కడు భయము
 నొంది

వాలు కన్నుల వెంట వచ్చు కన్నీరు
 కలవరపడుచును కాంత సిరిదేవి
 తాగన్న కూతురిని తప్పక జూచి;
 'అక్కన్న! వుపకారము ఆడవైతివి
 నీవు

యెక్కులు దెలిపేవు యేమి పగ
 యుండెనే;
 తోడబుట్టి తోడు దయతోడు
 యందుడు

పిడుగులై మాటలు పెంపు జేసేవు
 కన్నతల్లి నేను కడుచిన్ని బాలల
 పన్నిన యీదెం మీదికి పంపుదునె
 యెట్లు;

చూసిచూసి పగవారి సురియల
 మీదికి
 పసి బాలుల యెట్లు పంపుదునె నేను;

అటపాయపు బానల అగుమంచి
 వినవె
 పోట్లాటకు నేనేట్లు పొమ్మందు నేను;
 బాలల దీవించి పగవారి మీదికి
 యేలాగు అంపుదునె వెలది అగు
 మంచి;

భోగాన బెరిగిన భుజబల భీముల
 పగవారి యీదెం పాలెట్లు జేతు;
 గర్జన బెరిగిన కంఠసరి బాలల
 యేరీతి బంపుదు యేమనివారి
 మీదికి;

చెల్లంబో అక్కన్న! మన్నె
 సింహముల
 బల్లెల మీదికి పంపుదునే యెట్లు;
 యాకాదళ రుద్రుల యమునివారి
 మీదికి

అగుమంచి యేరీతి అంపుదు నేను;
 పదరె బాలుల వసుల పాతరిలోకి
 కాదనక నేనేట్లు కలని కంఠమును;
 పనస పండ్ల సూరవిడిచి

భక్తి నయ్యను గంటిని
 గొనకొని పాలేట. కూలేది యెగుగ!

అరిటిపండ్ల సూరవిడిచి అయితన్నను
గంటి

అరయంగ పాలేట ఆనిగేది యెరుగఁ
ముత్యాల చూడవిడిచి సువర్ణమును
గంటి

కత్తుల పాతాల కానలేనైతి!
సూర్యకాంత నోము నోమి కూరుల
గంటి

మురివేము పాలేట మునిగేది యెరుగఁ
చందకాంత నోములు నోమి చంద్రుని
గంటి

చంద్రులు పాలేట సమిసేది యెరుగఁ
దేవకాంత నోములు నోమి దేవతుల
గంటి

ఆవలన్న పగతోటి ఆక్కన్న :
యెరుగ

ఆరవెల్లి వద్ద ఆడిన మాటలు
నేరములు వచ్చేది నేనెరుగనైతి
బాగుగా ధనము పంచిపెట్టే నంటి
గాక

పగపాలు పెట్టుమంటినా బాపురే
దై వమా!

పంపాద్రీ యలమంచి పరిజాన
బ్రతుకంగ
తప్పదెచ్చె పల్లెకొండ తానేమి సేతుఁ
రామకుల గోత్రానికి రమణి యో
కూతుర!

యముదాయ పల్లెకొండ యేమి
సేయుదును?

సోమ వంశమంత శోధించి పాలేట
యాచాడు దిక్కబెట్టి యెదికేది
యెరుగ !

పాచుక ధనకొండ
పట్టు మంతయును
కాయలు కొట్టిన మానోట కానలే నైతి
తల్లి దండ్రులు లేని తనయుల
దోడుకొని

తల్లి మన బాలల తావుంచదాయఁ
సంతులేని బాలల తా తోడుకొనిపోయి
సంతుగల అయితన్నను
తా వుంచదాయఁ

భద్రదేభముల వంటి బాలుల
పంపకుంటేను

నిద్రవచ్చునంటె నేడు వో యక్క !
పాండవ అర్జున్నునివంటి బాలల

బంపకుంటేను
గుండె కూడు బట్టినటె కూతుర!
తమకు

ధనకొండ పండిన ధన్యాదులెల్ల
గోనెల బట్టుక పాలేటికి కొంచు
పోవుట యెరుగఁ

హరిహరబ్రహ్మదు లందరును గూడి
కోరుపాలు చేసేది కూతుర! యెరుగఁ
ధనముకొండ ఫలము దక్షజాన
పాలేట

పనివడి యమునివారు పంచేది
యెరుగఁ

కోమటి అచ్చమ్మ కోపపు మాటలు

ధీమంతులకు యీదెల్లై తగిలేది
యెరుగ!
అత్తింటి కోడండ్లు ఆడిన మాటలు
పోత్రపు నేజాల పోట్లాయ గదవె!
అమ్మయింటి బిడ్డలు ఆడిన మాటలు
అమ్మరో! బాలలకు అంబులాయ
గదవె!
అప్పటాడిన మాటలు అగుమంచి
వినవె
పోచయ్యకు బల్లెముల పోట్లాయె
గదవె
ముల్తాల మల్లి సెట్టి ముద్దు కూతురు
మాటలు
వుత్తమ శ్రియలకు వుక్కు
టలుగులాయ
వజ్రాల యెల్లిసెట్టి వారి కోడలు
మాటలు
బొజ్జలో జముజాలి పోట్లాయ గదవె!
యలమంచి ఆకు తీగె యెరువు
కణ్డెనని వుంటిని
చెలరేగి పూకొమ్మలు చిదిమేది
యెరుగ
మొదళ్ళ పడెను మోసులు యిగురు
పెద్దెను
విధిదప్పి మోసులు విరిగేది యెరుగ!

కొయ్యకాలు యిగురు పెట్టి కొంచాన
పండి
అయ్యయ్యో! యెరువై అతినిష్ఠ
నుండంగ
పండిపైరంత పాలేటి వెంట
దట్టించి పగవారు తరిగేది యెరుగ!
కటకటా! బాలల కల్లి కంపితేను
తాటాకు మంటగదే తన మది
వోయక్క!
ముమ్మయ్య పోచయ్యను మునికల్లి
కంపితేను
కుమ్మరామము చిచ్చుగదే కూతుర!
తనకు
తెగవచేసి బాలల దీవించినంటిరా
మొగలిమాను సోడుగదె ముదిరరో!
తనకు
పగవారి మీదికి బాలల పంపమంటివి
తగునదే అక్క! నీకు దయ లేదు
గాక"
దయతోడ సిరిదేవి దద్దరిల్లి పలికెను
భయము దెలుపసాగి పణి
అగుమంచి

సిరిదేవిని బిలిపించి సామెతలుగాను
చేరి అక్క బుద్ధులు చెప్పంగ సాగె

అగుమంచి తల్లికి ధైర్యము చెప్పుట

"తల్లిరో! నీ కొక్క దర్మంబు
చెప్పేను

తొల్లిటి వారికన్న దొడ్డదే మీరు

రామలక్ష్మ్యం యిద్దరు లంకపైకి	ఆయాశి రేణుక అంపదా తల్లి ?
రాగ	కవురవుల మీదికి ఘన పాండవుల
కంసల్య దీవించి కానలకు పంపదా ?	కుంతి
భూలోక మెరుగంగ పుత్రుల దీవించి	ఆ వెలది దీవించి అంపదా నాడు :
అలనాడు కుశలవుల అంపదా సీత ?	ఆరుగురు పదహారుగురు సహాయమై
వూర్జితముగ దీవించి వనర యశోద	పోయిరి
అర్జుని మీదికి కృష్ణుని	వారికంటె దొడ్డ వారచే వీరు :
అంపదా నాడు :	బాలల దీవించి పంపవే తల్లి :
హనుమంతు దీవించి అంకిరీదేవి	నేల మిచ్చుగరింత కాలము నిలచిన
పనివడి పంపదా పాతాళ లంకకు ?	మాటలు
పరశరాముని దీవించి పరగ	గ్రక్కున దీవించి కన్నతల్లి
కార్తవీర్యుల మీదికి	పంపవే ?"

సిరిదేవి బాలురను దీవించుట

అగుమంచి మాట విని అమ్మ	పోయిరా కల్లందుల పోచయ్య! నీవు
కొమరక్క,	రామలక్ష్మణుల బోలి రారయ్య మీరు
ఆయుధాలు విడిమేలు ¹¹ ఆవేళ	బైరవుని పగిదిని బలముల గెలిచి
దెచ్చి	జయమొంది రారోయి చిన్న
సయ్యన దీవించిరి చక్కని బాలల :	బాలతార!
"ఆచంద్ర తారార్కమై ఆవని	సూర్యుని చంద్రుని సురలను బోలి
లోపలను	మరివేగ ధనముకొండ మగిడి
పోచయ్య! ముమ్మయ్య! పురహరుల	రారోయి
బోలి	పైకొని వచ్చిన పగతుల నుగ్గాడి
వర్తిల్లు ముమ్మయ్య! వాసుదేవుని	జేయించి రారోయి సిరిబాల
కరుణ	మమ్మయ్య!
మర్దించి పగతుల మట్టి మల్లాశి	తరిమె పగతుల బట్టి తలలు ఖండించి
వాయునందరుల బోలి వర్తిల్లు నీవు!	భోవున తిరిగి రావోయి ముమ్మయ్య!

11. వీర్యములు > విదేములు > విడిమేలు

ఆవులన్నను జూచి అయితన్నను
 జూచి పల్లెకొండను జూచి బాలరాజుల జూచి
 చల్లవారేగుర సాహసుల జూచి
 బొల్లెవును జూచి బసవన్నను జూచి
 అదరక బెదరక అన్నలార! మీరు
 గొదకొని బీరన్నను గోసంగుల జూచి
 బలరామ కృష్ణుల పార్థివుల బోలి
 బాలలార! నేరించి పరిజాన రారోయి!
 బలువు కార్యమైతె భావమడుదులు
 బంధువర్గంబు
 కాల కాల మెలనుక కార్యంబు
 సేయుడ!
 వాలాయముగ కాశిబోయిన వల్లవుల
 భర్తినయ్యను
 వారలు వేవేగ వయినాన అడగి
 ముహూర్తములు పన్నుడ మోదంబు
 తోడ
 యిలలోని బాలలార! యింద్రుని
 బోలి
 తలపువ్వు వాడక తలితె

ధనముకొండకు రాండి!
 మేలు వార్తలు కొంచుక మేటి
 ధనముకొండకు
 రాజపూజితలార! రారయ్య మీరు!"
 రేణుమగ దీవించి తెరుగొప్పగాను
 ఆమ్మను కొమరక్క ఆయుధాలు
 విద్యములు
 ముందర కొమరక్క ముదముతో
 నిచ్చె
 సిరిదేవి పోచయ్యకు శ్రీఘ్రమే
 యిచ్చె
 సురియలు బుచ్చుక బాలలు
 శూరులై యపుడు
 అత్తకు సాష్టాంగము అగుమంచికి
 మ్రొక్కిరి
 ముత్తవ్వకు సాష్టాంగము మ్రొక్కె
 పోచయ్య
 బాలలకు వేవేగ పల్లెలతోను
 పొలుపుగా అన్నము బోంచెయ్య
 బెట్టెను

ముమ్మయ్య పోచయ్యలు పాలేటికి ప్రయాణమగుట

బాలలు బోంచేసి పైనంబులైరి
 యలమితో సంగడిలు యేర్పడి రంత
 బోడికలు బోంచేసి పొట్టేళ్ళ నెక్కిరి

గొడుగులు పడిగెలు కొల్లు
 బెక్కెములు
 అనోవేగమున అరిగెలు బట్టి

ఘనవేగ వచ్చిరి బాలలు కలకల
నగుచు
అశ్విచింపగా¹² అలర పురోహితులు
వాసిగల బాలలు వచ్చిరి వేగ
భజింఁత్రీలు రుంజలు బహు
వాద్యములు
తేజముగ మ్రోవంగ దీరులై బాలలు
ఆదక్రిం చాతను ఆంపించుకొని
పోడిమితో బాలలు పొట్టేళ్ళ నెక్కిరి
సంగడి లెక్కిరి సరుగున లేజీరి
గంగవరపు గవిడిని కదలిరి బాలలు
బటులున్న జెట్టిలు పరివారము
దొరలు

పెట్టు తుపాకీలు పెద్ద బాణములు
జల్లులు యీదెలు జగజంపు
గొడుగులు
బల్లీలు నేజాలు బాకు జము జాలములు
ముమ్మయ్య కై శీతము మూడువేరి
మూక
కమ్మగ యిరుగడం కదలి రావేగ
పొందుగా మూడువేలు పోచయ్య
కై శీతము
ముందర మూడు మొనలు ముస్తీదు
కదలె.

శ కునములు

బాలలు పాలేటికి పైసమై పోగాను యిలలోన యీశఖునమెటువలె
పాలగరుడులు రెండు నున్నదిః
పరమ కట్టగాను తెలుపుమా అల్లుడ! తెలువంద
యడమ నుండి కుడికి యేతెంచె నిపుడు”
నపుడు “వలచొప్ప వినవయ్య వో మామః
కుడినుండి యడమకు గుర్తిమిడి నీవు
జడను పాలగరుడులు రెండు పర్య
అది జూచి ముమ్మయ్య అల్లుని కట్టినందుకు
బీరిచి అరుషించి అవురి..... *

“భావింప కల్గెందు జాల పోచయ్య (అసంపూర్ణము)

12. ఆశ్వర్యదంపగా

*“అలుగులపోలు” ‘ముమ్మయ్య-పోచయ్య బొంగరాల’ అను పేర్లుతో
మరి రెండు అసంపూర్ణ అసంపూర్ణ ప్రత్యంతరములు లభింపచున్నవి.
అవి అనుబంధము నందీయబడినవి.

యరగడ్డపాటి పోట్నాట

ఆవృత్తారిక

శ్రీ జామ్మ పీఠ ¹ గంగ చిత్తమున దలచి	గురుతై న కొమనాల గోత్రాబ్ధి చంద్రుడు
రాజితంబుగ విప్పు రాజునకు మ్రొక్కి	యనయంగ గంగుల యల్లయ్య కూర్చి
కమలాక్షుని నాయకంబుగా గొలచి	తనయుడు సర్వన తగు
కమలాక్షియగు ధవళకాంత గొనియాడి	సహోదరుడు
కమలేశు కీర్తించి కమలావ్రు దలచి	పినయల్ల యనువాడు ప్రియముతో జనులు
కరివర్మ ధరుడైన ఘనుని ప్రార్థించి	వలనొప్ప శ్రీనాథు వచన పద్ధతిని
సౌషధ్య విద్యుల సరసుల నుతించి	చెప్పెను యదుళాత్ర చెరిత మంతయును
కవివరేణ్యులకు నమస్కారంబు జేసి	వినుపింతు యాదవవీరుల చెరిత
హరిపాద సేవకు డతిభక్తి పరుడు	యీ కథ యాదవవీర పోట్లాట
యడు వంశ కులజుడు	ఆ కథ వృత్తాంత మది యెట్టిదనిన-
వేడుకపరుడు	

మొదటి కాండము

తిక్కనామాత్యుని కథ లేక చల్లవారి జగడము

కాటమరాజు యరగడ్డపాటిలో కొలువుదీరి యుండుట

శ్రీ కరంబ్రహ్మ శ్రీవిష్ణు లోకమున ఆ కాటమరాజును ఘనత పుజ్యుండు

అమిత విక్రమశాలి యాదవరాజు
కుముద బాంధవుండు గోవుల
పోషకుండు

వసుధ పెద్దిరాజు వరనందనుండు
పగకునై పశువుల పాకనాట మేపి
పుల్లరి యివ్వక పొగలుచు వచ్చి
వెలయ వైరంబున్న యరగడ్డపాట
పల్లవాది రాజుతో పగదీర్తు ననుచు
'గుంటను రణవీరంగం గరుడు

యగములకు

వీరంగం మందర రణవీరులమై
మేము

పరగ పోట్లాడుదు యిక్కడ పగ
సంహరింతు'

అనుచు తన మదియందు ఆత్మలో
దలచి

పరినిచారకుల బిలచి పలికెను రాజుః
'పాలేరు గడిచేసి పరగ

దక్షిణమందు

మా తండ్రి పోలరాజుకు మరియు
నెదురుగాను

తమరుండే తావుకు తమక మేర్పరచి
రణవిధి తమచుట్టు బహు

రమ్యముగాను

గుడార్లు యెత్తించ' మని గొబ్బున
జెప్పె

యేపైన గుడార్లు మెండుగా

నెత్తించ మనుచు

అనుచు కాటమరాజు ఆశ్చర్యి

పరిచారకులు అపుడు పనిపడి నేగ
తరుచుగా గుడార్లు తగ నొప్పయైతి
తగు నొప్ప యా వీర తమక

మేర్పరచి

పయిన చిత్తరువు గుడారు

పరగంగ యెత్తిరి

ఆ ముందరను యెత్తిరి ముత్యాల

గుడార్లు

నలుగడల యెత్తిరి నవరత్నాల

గుడార్లు

పచ్చవన్నె గుడార్లు పరగంగ

యెత్తిరి

నలుభైనాలుగు స్తంభాల

నామశీర్షపు గుడారు

కొలుపు గుడార్లు గొబ్బున యెత్తిరి

గుడార్లు రత్నాల గుడార్లు ముత్య

గుడార్లు వెలిపట్టు గుడార్లు చాల

యెండలకు యెత్తించ యల్లపట్టు

గుడారు

మైనపుషిడ్డు గుడార్లు వానలకు మరి

చాలా యెత్తిరి

పచ్చపట్టు గుడార్లు చల్వపండిల

గుడార్లు

యడలేక యెత్తించిరి యర్రపట్టు

గుడార్లు

సందు సందున ముత్యాల చలవ

గుడార్లు

తరచుగా నెత్తిరి ధరమీద సంత

గుడారు గుడారుకు పసిడి కుండ	నలనన్న చూచి యా నట సంతసిల్లి
నెత్తించిరి	తన సురిది వద్దనాయుడు తాను
మన శరభ శార్దూల గండ	తగు వేట్కతోను
భేరుండములు	నలభైనాలుగు స్తంభాల గుడారులలో
కర విరుదులన్నియు కడువేడ్క	కొలువై నవ్వుచు రాజు
యెత్తిరి	వల నొప్ప పంచమా వాద్యములతోను

నెల్లూరు నుండి భట్టు రాయబారము వచ్చుట

వెలకొని వుజ్జంగ నెల్లూరి నుంచి	బడుగుల రాజువు బహా కీర్తి
రసికుండు అనభట్టు రాయబారిగను	ప్రతాప :
సిద్ధిరాజు పంపిన భట్టు శ్రీమ్రమే	మనరిపుల సంహార! వో కాటమరాజు!
వచ్చి	సోమ వంశాధిరాజు! వక్క-
కాటమరాజు యెత్తించిన గుడార్లు	చోద్యంబు వినుము-
కనుగొని చూచి	వడంబడి! పుల్లరి యయ్యక
ఆశ్చర్యగుండుచు ఆ భట్టు వచ్చి	వచ్చింది నీకు
కనుగొని రాజుకు కనుయెదుట	అపకీర్తి వచ్చెను మరను
నిలిచి	అడుగైన తర్లక
ఆర్పాటములు చేసె భట్టు అమరంగ	నిలు పుల్లరి యిప్పించు నిటు ఆటు
చదివె:	చూడక'
'కాటమరాజు! బ్రహ్మయువు కావలె	
నీకు!	

కాటమరాజు వైముఖ్యము

ఆ మాటవిని రాజు ఆగ్రుదై మండి	'వాడు పుల్లరను మాటకు వనరుగా
కొమాళ్ళ బంగారమనే భట్టును	చెప్పి
గొబ్బున విలిచి	

కడువేగమున వాని కదలి
 పొమ్మనుసు' విని యాదవుల భట్టు వివర
 మేర్పడకు భట్టు భట్టు కథ సంభాషించి
 రపుడు- 'రాయభారము చాలు రసికుడ!
 వినుము కడు పుల్లరి అందేను కాను పక
 దెయ్యము యీ మాట మీ రాజుకు వివరించి
 చెప్ప అందుకు మీ రాజు అతి
 పుగ్రుడాయెనా దందెత్తి మీ రాజును తర్లి
 రమ్మనుము కాక మా పెద్దల కడు యుద్ధ
 మహిమ చెప్పంగ మీ రాజు చెవి సోకివుంచె
 యిప్పుడు కదనమంటె చాటుకు
 రావెరచు తరుచు మాటలు మాని దాగుండు
 మనుడి' ఆమాట విని యా రాయశృంగావళి
 మగుడి వేగమున యాదవుల ముందును
 రాయభార మాడి అంత చింతాక్రాంతుడై రాయబట్టు

రాయభారము చెడె రాయన్నవంత
 కొండంత నెత్తిపై కొని వూరికేగె
 కలియుగ కర్ణుండు కాటమరాజు
 భట్టు తిరిగిన చూచి పక్కున నవ్వి
 వెలయు పద్మనాయునితో విచారించి-
 'నాయుడ! విశవోయి నా చిన్న
 మరిది పాయరాని సంగడిడ;
 పద్మరామపుత్ర;
 ధర్మ యుద్ధమునకు తగ దొరుకునో
 యనుచు కారణ యుద్ధము కలిగితే మనకు
 కైలాసమనుచు ముక్తిట్లు సంతోషమై వుండగా
 తొల్లి మని పెద్దల పగలు దొరకొని
 వచ్చె పల్లవాది రాజుల పాపటి వద్ద
 పట్టి పోట్లాడవలె మా రండ్రి
 ప్రతిజ్ఞ యీడెరు ఆముకొని సిద్ధిరాజు అంపిన భట్టు
 పగలు చాటుచు పోయ పగ నిజము
 ఆయ రాయభారం బోయి వారి రాజులకు
 చెప్పి యెప్పుడు వత్తురో యెరుగంగ రాదు
 కట్టాయత్తు పడవలె మరిది;
 కడు వేగ మనము'

కాటమరాజు యుద్ధమునకు సిద్ధమగుట

అని ధనముకొండనున్న
అయితమరాజుకు
పల్లెకొండకు జాబు వక్క- పరుగున
వ్రాసి
కాలారి చేతికి జాబు ప్రుక్క-న
యిచ్చి
త్వరితమున రమ్మనుచు తీవ్రముగ
బంప
పద్మనాయునితో రాజు బల్లె- నా
క్షణమే
'వరుసతో ధనకొండ రాజులు
వచ్చేటి వరకు
బొల్లావు మిట్టావులకు పొసగ
చల్లవారికి
పగి చేరువాయెను పైనము
గమ్మనుచు
మరి యెరుక చేయించు మరిదిరో!
నీవు'
'మంచి'దని నాయుడు మరి
సంతసిల్లి
వెలయ పద్మనాయుడు యర్రయ్యను
బిలిచి
'పశుశాస తెలిసిన భావజ్ఞమూర్తి:
పగ యెరిగించు పోయి పశువులకు
నీవు'
అని చెప్పి నాయుడు ఆ చల్లవారికి

వెరుక చేయించెను వేవేగమునను
అవేళ సూర్యుండు హస్తాద్రి కరిగె
ఆప్రొద్దు యాదపులు ఆంవము గాను
పరవాన్నములు మెలుమె బంతి
భోంచేసి
మరి నిద్రపోయిరి మందపాలకులు
భయన తెల్లవారె భానుడుదయించె
అప్పుడు పల్లికొండ అయితమరాజు
బాలలు భట్టావులు రాజు పరగ
యర్రయ్య
సకల సంభ్రమముతో యుద్ధమునకు
చనుదెంచి వచ్చిరి.
నాచకూళ్ళ నాయుడు, నేతివారి
ముద్దయ్య
కార్యమునకు సంతోష కలితులై
వచ్చిరి.
గడి పగలకు వైరు కరియావుల రాజు
పంచలింగాల కొండకర్ణ నెల్లూరి
పగలు నిర్దింప
చాల వేడుక నొంది సరగ యేతెంచె.
బిరుదు కత్తి మన్నీడు యా వీరినేడు
'పగతుల కరులను పట్టి వధింతును'
అని వేడుక నొందుచు అతివేగ
వచ్చె.
దొనకొండ నున్నట్టి దుర్గాధిపతులు
వచ్చిరి అందరు వసుధ కంపింప

పల్లెకొండ వచ్చి గంగను ప్రార్థన
చేసె:

'పుణివి ఆకాశము భువనము
లేనినాడు
యేక జలంబు నీవై గంగ! వెలుగుచు
నుంటివి

అండాండంబులు నీవు
బ్రహ్మాండంబులు నీవు
అండముల బుట్టిన ముగ్ధికి ఆదరువు
నీవు

తగ సూర్య చంద్రులకు దారివి నీవు
అతలంతములు నడప అంబువు నీవు
మింట మంటను నీవు మిగులు
వేల్పువు నీవు

అన్ని విధాలైన ఆయువు నీవు
యేక స్వరూపివై యేలుకో నవు
మదములు వుడిగింప మాతవు నీవు
జగములు వెలిగింప జగదేవి నీవు
అలరు ఆకార ఆకారము లన్నియు
నీవు

శ్రీపురుష కారిణివి నీవు సిద్ధిజనములు
నీవు

వోకారుడవు నీవు, యుగమహా
కావి నీవు

శరణన్న వారిని చేపట్టు నీవు
మనులు ప్రార్థన సేయు గంగవు
నీవు

అమర వల్లవులు కొలుచు హంకార
రూపి!

తిరుమందుల వారు గొలిచిన దివ్య
స్వరూపి;

మా కారణ చూడను మరియు
పాలేట
ఘనమైన గుంట వెలసిన గంగరో!
నీవు

వల్లవుల తిరుమందుల
వై మంతవాసుల జేయు
సహాయమై యుద్ధము చేయుచు
సఖియరో! గంగ!'

పల్లెకొండ వేడంగ గంగ ప్రత్యక్ష
మాయ.
చెరిగి దర్శన మీయ సేనలందరును
హస్తములు ముకుళించి ఆమె

సెలవంది
అప్పుడు వీరేశాలు హస్తమున
వుంచి

గంగతో సెలవంది లింగాలకొండ
కడకు యేతెంచె

గుడారు వెడలి కాటమరాజు గొబ్బున
వచ్చె

పల్లెకొండకు దండ ప్రణామంబు జేసి
పట్టపు రాజు అయితన్నను ప్రస్తుతి
జేసి

అందరుని కౌగలించుకొని అరిపించి
నవుడు

కోర్కెతో అందరు లింగాల కొండకు
నెక్కెరి

మనముగా గంగరేగు కడకు యేతెంచిరి

గంగరేగు క్రిందవున్న లింగాల
 కన్నుల జూచి
 మామయని హరిషించె మరియు
 పల్లెకొండ
 తగు లింగమైన తండ్రికి కొమాళ్ళు
 దండము పెట్టె
 పల్లెకొండను కలిసి అందరును
 ప్రదక్షణ మెరి
 పంచాక్షరుండె నీ తమ మామను
 ప్రార్థించె:
 'శివా! శివా! శంకర! శరణు మహా
 దేవ;
 భక్తవరుల పాలి పరమేశ; యీశ;
 తొల్లి చంద్రగుప్తుడు శివుని దొడ్డ
 పూజలు
 ప్రతిష్ఠ పర్యంతంచేసి పరమేశ్వరుని
 కృపను
 ఆవుల పలురాజు అదృష్ట వశమున
 వల్లమ్మకు
 పోలురాజునై పుట్టితివి పురహరుని
 కృపను
 అ రూపమ నీ హరుని అటు పూజిచేసి
 తుదను జంగాలకై దురములో నీవు
 పరిణాన జంగాల పర్యంతం బంపి
 చూడ చోద్యముగ చోడ దళమును
 చుట్టుకొనె నీశు
 హరహరా యని తలచి అటు
 పారజూచి
 చక్కగా అరి శానాప శానల గూల్చి

ముప్పైమూడు పోట్లు నీకు ముందుగా
 నాదె
 అప్పుడు అరువైయారు పోట్లు నాకు
 అతిభారమాయ
 హరిపురికి సెలవిచ్చి మామ!
 నిన్నంపుమందె
 వల్లవుల వోమామ! పద్దని చెప్పితివి
 తల్లిదండ్రులు లేని బాలలకు తగ
 నీవుదిక్కు
 పంచకాండముల చెల్లినవారి సుతుల
 బాగుగా దెచ్చి
 యింత లింతల బాలల యీడేర్పు
 మంటివి
 దొరకొని బాలల ధనముకొండ
 యేలించుమంటివి
 మల్లివచ్చే చిత్రభాను సంవత్సరాన
 శిశువుల మాకు
 చిత్రభాను సంవత్సరాన యీ పగ
 సిద్ధముగ వచ్చు
 తనకు పంచలింగాల కొండ తాపని
 పలికితివి
 గంగరేగుకింద లింగమై వుండునంటివి
 మునుడ వోమామ;
 నీమాట మీరక పెంచితి మామ!
 మీ కృపచాత
 అరలేక పెంచితి మామ; నాతో
 హర్షించి పలుకు
 డాసిరి పగవారు దగ్గరవచ్చె

బాలుల పూట వప్పుకొని పరుగంగ	పదిలెముగ తాణాలు బాగుగా నిలిపె
మాకు	అసమయమున బీరునేడు అతి
పగ దీర్చ సెలవిచ్చి పంపుమీ	వేగముగ మ్రొక్కి-
మమ్ము:	సెలవు దయసేయమని సన్నిధి
పల్లికొండమాటలకు లింగాలు	నిలచె
పక పక నవ్వి	'మంగోలిపాటను మీ తాణాలు
ఆవుల పోలురాజును లింగమూర్తి	మరియుండ' మనిరి
ప్రత్యక్షమై పల్లెకొండను పరగంగ	అరుతమరాజు పల్లెకొండ అతిభక్తి
మెచ్చి	తోసు
పగ దీర్చమని సెలవు బాగుగా యిచ్చె	కాటమరాజు పద్మనాయుడు కడు
అందరికి సెలవిచ్చె ఆ లింగమూర్తి	భక్తితోసు
ధీరులై సెలవంది కొండ దిగివచ్చి	ఆడినారాయణుని ఆత్మలోదలచి
రవుడు	గంగ విలువేల్పును ఘనముగా దలచి
వీర తముకము దగ్గర వేగవై నిలచి	పరవీర తముకానికి ప్రదక్షణ చేసి
పల్లెకొండ రాజుల పరగంగ పిలిచి	ఆ వీర తముకముమీద ఆపుడు
పట్టపురాజు అరుతన్న తముకము	కూర్చుండి
యెక్కి పయనమని చెప్పె	భీమ దుర్యోధనుల బిరుదు
కరియాపులరాజు ఘనుడు వల్లభన్న	ప్రతాపంబు వినుచు
నాచకూళ్ళ నాయుడు, నేతివారి	రామాయణము వినుచు రమణ
మద్దయ్య	వీరతముకంబు మైని
పోచయ్య, ముమ్మయ్య, పుత్రు	సొగటాబు ఆడుచు సొంపు
రాజు	తోడుతను
మొదలైన బలాధ్యులు మోదము	పగకు యెదురుచూచుచు నట్లు
తోడ	యుండగాను-

సిద్ధిరాజు యుద్ధమునకు సిద్ధమగుట

అంతట నెల్లారను ఆ సిద్ధిరాజు నాయకుల తామును నాట్యశాలలోను
 పంతముగ వీర ఫరిహారము గొలువ ఆ యవసరంబున అపుడు కూరుచుండి

పశువుల మందను భట్టు రాయబార
 మాడి
 మగుడి వచ్చిరాజు కొలువు భట్టు
 మరివేగ నిలచి
 ముకుళిత హస్తదైరాజుక మొర
 చెప్పసాగెః
 'సిద్ధిరాజు: నీవు పంపిన శీఘ్రమే
 పోయి
 పంచలింగాల కొండకు తూర్పున
 పాలేటివద్ద
 యేమి కొడువయులేక యాదవరాజు
 వన్నె వన్నె గుడార్లు వాడ యేర్పడను
 విరివిగా యెత్తించినాడు
 విచిత్రముగను
 బాగుగా నలభేనాలుగు స్తంభాల
 గుడారుతో పగడసాలాడంగ
 కనుగొని రాజును కడువేగ చదివి
 పశువుల పుల్లరి యివ్వక పరుగున
 వస్త్రవి
 వప్పిన ధనము యివ్వక వస్త్రవి
 యిక్కడికి
 శిలాక్షరము వంటిది సిద్ధిరాజు
 ధనము
 నేర్పుతో ముడుపులు కట్టిన
 ధనమును నెల్లారి కంపిన
 అడుగు సాగనిత్తు నన్నను రాజు
 పుగ్రుడై మండె
 గొడకొని యాదవులు మహా
 కోపమున భేది

హాగ్రులై మండుచు అవనీశః
 నిన్ను
 తూనాగును యాదవులు దుడుకులు
 ఆడిరి
 పుల్లరి యిమ్మంటే పొడిపింతు మనిరి
 మళ్ళీ నీపంటి భట్టువచ్చి మనిమి
 చేసినాను
 కాసు వకటియ్యము కాబట్టి యుండె
 యుద్ధముకు రమ్మను మీ రాజును
 యిప్పుడె
 నీవు అంత శక్తుడవు కాకపోతె శరణు
 పడుమనము
 హాంకారములుచూపి ఆడిని రాజుః'
 విని సిద్ధిరాజు వివశుడై వ్రాలె
 హాగ్రుడై మండుచు అట్టిట్టు చూచి
 మన్నీల దొరలను మంత్రుల బిలచి-
 'సాహసులార! వినుడు వోక్షత్రి
 యులారః
 భారత పురాణములు చదివేటి వో
 ప్రాజ్ఞులారః
 చదువరులారః వినుడి యీ యాద
 వుల సాహసమెల్ల
 మునుపు కౌరవులనాడె మూర్ఖులు
 యనుచు
 మనసు లోపల చాల మాత్సర్యముండె
 భీమినాయుడు అనియేక ప్రయములు
 చెప్పి
 భూమిలో యాదవులు పుణ్యాత్ము
 లనుఘ

సత్యము తప్పని సరసులని చెప్పగా
కవులిచ్చి నిలిపితి కవులావులెల్ల
భూమి నీళ్ళ బుడ్డిన పూరెల్ల మేపి
అనేక దుష్ట పశువులు యంత

చేసినాను

తనువులో సత్యంబు తప్పక వుంటిమి
యిప్పుడు గొల్లలు విపరీతముగను
రాకున్న దిగు పంతము రంపమని

పండును

హంకారములు చూపి ఆడిరి యిప్పుడు
పదును కల మాటలు పలికిన వెనుక
గొల్లరాజు మాత్రానకు గొబ్బునదండు
వెళ్ళకుంటే రాజు వెరచె సనియేరు'

సిద్ధన తిక్కనను శ్రీమ్రమే పిలిచి
'వుదయగిరికి రేఖలు వ్రాయించు'

మనెను

'కోట్ల పరియంతరము దండు

గూడుదురు గాని

చీట్లు వ్రాయించి తిక్కన!

శ్రీరంగానికి అంపు

వాలాయముగ దండు వత్తురు గాని
కొలలు విరచిన బోయ గుట్టల

కంపు

వేలు లక్షలు పచ్చు వివర మేర్పడు'

ననెను

అనిన తిక్కన మంత్రీ అన్ని

దిక్కులకు

కడువేగమున బంపె కదిలి

రమ్మనుచు

అంపిన రేఖలకు అవని ఆకాశంబు

కంపింపగా దండు కదలి యేతెంచె

తిరుణామల తిప్పరాజు శ్రీకంఠ రాజు

యిరు పదివేలతో యేతెంచె నపుడు,

పెదవేగి చొక్క రాజు పెదవరుద రాజు

మద గజములతోడ మరివేగ వచ్చె,

ఆర్లుకొండ అచ్చిరాజు ఆదివన్నె

మారాజు

తల్లెను మూడువేల దళముల తోను,

గయ కొండ నేలెడు ఘనుడు గంగ

రాజు

పదివేల దళములతో పరగ నేతెంచె,

వుర్లుకొండ సోమన్న వుదయాద్రి

ముమ్మయ్య

సాహసురై కదిలిరి సార్వ దళముల

తోను

అదుకొని దండెత్తె ఆముకొని వచ్చె

చన్నపట్టణము యేలు చంద్రశేఖరుడు

పరగ దేవముని వెంగయ్యతో

బలములు చాల

యనయంగ దండెత్తె యాదవుల

మీద

పట్టుకోట బసవరాజు పాపతిమ్మ

రాజు

కట్టజల్లులు గడలు గుమిగూడి వచ్చె

రాకోట యేలు రాయ శృంగపతి
అతివుగ్ర కోపమున అతివేగ వచ్చె
చోరమండలము యేలు సురియల
సోమన్న

సబదంతి మూకతో సరగ నేతెంచె
పరగ కాళహస్తి పాప తిమ్మరాజు
వెలుకంచి యేలేటి వెంగళపతి రాజు
జోళ్ళ గురాలతో జోకతో వచ్చిరి
ప్రభుగిరి పట్టణమేలు పద్మశేఖరుడు
రథసంబుతో దండు రాగిడిలగాను
నందికనమ నాగరాజు నాల్గు వేల
తోను

అందెల గడలచే అప్పు డేతెంచె
నార్నవనము యేలు నంగ భీతినేడు
నేడుకతో దండు వేగంబె వచ్చె
నందివాడ పోతినేడు నన్నూరు
మూకతోను

సందు గల్గెనని సరస నేతెంచె
పచ్చమల తిమ్మరాజు పెదవటి
బావరాజు

అశ్వాశి మూకతో అప్పు డేతెంచె
బలవంతు డగువాడు పట్టతో
పిన్నయ్య

విలుమూక పన్నెండు వేలతో వచ్చె
తొమ్మిదివేల విలుమూక జోతుల
సోమినేడు
సమ్మతముగా దండు సరిగ నేతెంచె

మన్నె మరిది యేలేటి మంచిగంధము
మాదిరాజు
యేకాంగి మూకతో యేతెంచె నపుడు
చోడమండలమేలు సురియలు

సోమన్న
మెండైన మూకతో మెరిసి యేతెంచె
పశువుల మంద కంటె పది లక్ష

పది కోట్లు
మసలుచు కదిలిరి మరి వేగమునను
గొల్లమంద కంటెను కోటాను కోట్లు
అల్లూరి మూకలు అగుదెంచి వచ్చె
మూకము సొరాష్ట్ర మగధ

భూపతులు
కాశ్మీర కర్నాటక కాంభోజ పతులు
బర్మర కేకయాది బహు మూక
రెల్ల

ద్రావిడ కొంకణి ధరణిపాలకులు
భావింపగా ఆంధ్ర భూపతులు
సింధూర మంతురు శింశుపాలకులు
మొదలైన అందరు నెల్లూరి కేతెంచి
రపుడు

కరి మోటకంబులు కల్బలంబులును
సర్వేపల్లి మెట్ట సర్వ దళాలు నిలచె
వేగుచో సంధ్రము వెలివిరిసి నట్లు
బాగుగా నేతెంచు ఒహుళమై యండు
నిలచిరి వజ్రీలు నిర్విధారమున

దళవాయువు లంపిరి తగువేట్కు
తోను
పుడమీశు కావార్త పోయి వినుపింప
కడువేగమున భద్రగజమున యెక్కి
అన్నలు దమ్ములు ఆప్త వర్గంబు
యన్నగల తేజీల యెక్కి రిరుగడల
బాహు బలసేచుడై వీర పరివార

హితులు

కొలువంగ ముత్యాల గొడుగుల నీడ
బహువాద్య మేళముతో ఎలుపడి
మ్రోవ
మహిపాలు దేతెంచి మంత్రులు దాను
దూరాన రాగాను దుర్గాధిపతులు
తగు బారులు దీర్చిరి దళము

లందరును

భానుకుల యీశ్వరుడు బారుల వెంట
వెనుకగను నడిపించె వేడుక గాను
కరి తురంగంబులు ఘోషీర భటులు
విరివైన లోటపిటలు వెనరాగ

జూచి

వారి పటాలోపము వారి ముస్తీదు
వారి సన్నాహంబు వరుసతో జూచి
ఆప్పుడు సిద్ధిరాజు అతి సంతసిల్లి
బంధుజనులు తాను పట్నాన కరిగె.
యేరాజు పరివార మేర్పరపించి
వారికి భక్త్యాలు వలసినట్టిచ్చి
దొర మన్నెవారిని తోడి తెప్పించి

పరమాన్నములు మెలచి బంతి
బెట్టించి
దేశాధిపతులతో దినకర తేజాండు
భాషింపుచుండెను పట్టణంబు లోను.
అంతట భూపాలుడు ఆ మరునాడు
వంతు కెక్కిన మంత్రి వర్గముల
బిలిచి

చెత్త² చామరములు చేరి పట్టంగ
మిత్రులు సుతులు సామంతులు దాను
చనుదెంచి రంతట శానలో నిలిచి
దినముడి మ్రొక్కగ దేశాధిపతులు
పరివణాగతలు పట్టించ నపుడు
యెనలై యెనిమిది వేల యేకాంగి
వీరులు

వెలయ తొంబై వేల వృత్తమహా
అశ్వమాలా³
సెరిగి యెనిమిదివేల చొక్కపు
చుల్వెలును
యిరవై యారు లక్షలు యీను
గోడిగలు

కరులు మూడువేలు గడలైదు
లక్షలును
పరగంగ లోటపిటలు పది అయిదు
వేలు

పసగల పచ్చల పాలకిలు నూరు
సరిగలు నొకలక్ష అందలారు నూరు
వెసగంగ సూర్యపటము లేనూరు

వెరసి ముప్పైరెండువేల
వింజామరంబులును
దమాము లేనూరు డాలు లేనూరు
కొమరొప్ప జగజంపు

గొడగులేనూరు

తుపాకీలు మూక తొమ్మిది లక్షలును
అరుదైన శూలాల బండ్లు ఆరునూరు
గడిమన్నె వారుగా సవాల్లుగాక

నడిమి కొల్లకాండ్రు నాలుగువేలు
బహువాద్యమేళాలు పరగ నేనూరు

మహిపాలుడిటు చూచి మరి సంతసిల్లి
అతులిత ప్రతాపశాలి ఆ సిద్ధిరాజు

తన హిత మంత్రుల దాయంగ బిలిచి
పరగ సహోదరుల నొప్పారంగ జూచి
హితమంత్రి సహోదరులతో యిట్లని

పలికె:

‘కనుగొంటిరా మీరు ఘనవీరు

భటుల:

యవ్వరిని కనుగొన్నయేకాంగి

వీరులును

యవ్వరి సాహసం బెన్న గోచరము

యింత పటాబోప మింశ మస్త్రీబు
యింత పరాక్రమం బెంతవాడోపు

బ్రహ్మ లిఖితము యెటువలెనున్నదో
కాని

యిమ్మహిని వీరితో సాటివాడు

యాడలేడు

పంపిన మన వొక్కమొన బాగుగా
బోయి

చంపి వత్తురు యాదవుల నైతే
సమరంబునందు

మన వొక్కమొన చాలు మడియింప
వారిని

వారి మందలోన వాసుదేవుండు

ఆరూఢి బొల్లావు అయి పుట్టినాడు

పరగ కృష్ణ సహాయ మని యాదవులు
పదురుచున్నారు

అదిగాక వారికి అధికదైర్యంబు

పురణింప గవి వాత పులియున్న యట్లు

అరుదైన తాజాన ఆ చల్లవారు

సాహసుడుగాని వారితో సరిపోర లేడు

అని మది సిద్ధిరాజు అనుమానపడగ

తనను రణమునకు పంపుమని ఖడ్గతిక్కన నలసిద్ధి
నర్థించుట

అనిన శిక్కిన మంత్రి ఆమిత
సంతోషముననన్

‘పల్లవుల సిద్ది! పట్టాభి షేఖర:
మదిని

చల్లవారని యెంచకుము నాకు
 లేకమాత్రము గారు
 చల్లవారును యాదవ శాసలు యెంతః
 మిగుల మన దశములు మితిజేక
 యుండు

శరణుచు నినుగొలుచు రాజులు
 శానాపశాసలు
 అందలాల రాజులు యందరో గలరు
 పౌరుషంబున వచ్చినారు పాలకీల

రాజులు చాల
 కనుచూపు మేరన వున్నాది ఆ
 కాలిదశము

పగ అందే నెల్లారు పొగలుచున్నాది
 కార్యంబందే యీ శానాసశాసలు
 కలకల నవ్వుచున్నారు

భుజం భుజంబు వారిస్తే నీకొలుపున
 బుక్కాయి రాలుచున్నాది
 శిఖ శిఖ వారిస్తే శ్రీ మల్లెలు

రాలుచున్నావి
 కత్తి కత్తి వరిసిన వుక్కుపొడి
 రాలుచున్నాది

యేతట్టు చూచినా మన దశము
 మూఢామడ అరలేక కుదురు
 చెదిరితే ఆరామడ మన సేన లున్నావి
 యీ దశములకు సాటి అని

యాదవుల తలచకు రాజు
 కులగిరి పర్వతాలు కోరి చెప్పినచోట
 తెలియ పోలు పల్లె తిప్ప లేసాటి
 యేరునిండి షారంగ వెంపలిచెట్టు

పారకుండాజేసి పట్టంగ గలవః
 యీ సర్వదళాలు యాదః చల్లవారు
 యాద
 వీర విక్రతుండ! నేను వక్కడనే
 పోయి

సంహరించి వత్తురు సాహసముగాను
 గంహరముగ రాజును గద్దించినట్లురు
 చల్లవారి నందరిని సమయించి వత్తు
 చక్కగా నరుకుదు సమరంబులోను
 పల్లవాది రాజు! పంపుము నన్ను'

అనిన భూనాథుండు అందు కేమనక
 అద్దె పూరకవుండె; ఆ మరునాడు
 వనర తిక్కనమంత్ర రాజుతో
 వప్పుగా పలికె:

'ధరణీశ! అటు నన్ను నిన్న
 దండంపమన్న

అమరంగ ఆ మాటకు
 అని దెల్పవై తివి
 యేమి నీ వృద్ధేశముః యెరిగింపు'
 మనగ

నవ్వి తిక్కన మంత్రితో రాజు
 నప్పుడిట్లనియె-

'కరణాల దేవూరుః కయ్య
 మేవూరుః
 పరికింపకు చదువను జాసలు
 దెలుప

వ్రాయుచు వ్రాయుప వ్యవహారసరణి
 లెక్కింప మీకు చెల్లిరది, అంతెగాని
 పగతుర నిర్దింప పనికాదు మీకు

నరుల కండలు రాల్చు
నలవాటు లేదు'

ఆ రాజు మాటలకు తిక్కన
అప్పుడిట్లనియె:

'కరణమని మాపాల కరుణ వుండే
చాలు

బ్రాహ్మణని చూడకు యీ పట్టభాను
తెల్పుండ

యీ పనికి నన్నంపు యీడేర్చి వత్తు

మట్టిగా సెలవిచ్చి రాజు: నను
కార్యమునకు పంపు'

పైపైని అడుగంగ రాజు పరగ
సెలవిచ్చి

గంధము కస్తూరి ఘనముగా బూసి
తబుకుతో తాంబూలము తగగ

యిప్పించి
పోయిరమ్మని చాల పోషించి పంపె.

ఖడ్గ తిక్కన రణమున కేగుట

పంపిన యాతను మహా
ప్రతాపంబుతోను

పుత్రమాశ్వాన్ని వొనరంగ నెక్కి
కొలువంగ జగజంపు గొడుగుల సిద్ధ
సలలితంబుగ వెల్లి చామరంబులను
మదగజంబులతోడ మహిమ దీపింప
ఖడ్గ తిక్కనమంత్రి కదలె తేజీరి

గొదకొని చాగంకొండ కేతెంచె.

ఆవేళ చల్లవారు అత్యంతబలులు
దేవేంద్ర టోగులై ధీరులై వుండంగ
తన బలములు గడిచేసె పరగ

యా మంత్రి

అప్పుడు తిక్కనమంత్రి ఆర్పుచు

కదిసె

కదిసిన యాదవులు ఖడ్గము

లండుకొని

చదరక నిలిచిరి సమరంబులోన

'గోవింద: గోవింద:' యనుచు
గోపాలవర్గంబు

వేవేగమున రాచవీరుల గదిసి
గాండివములతోడ కలిసి పోట్లాడ
గడలు గడలు చాల కదిసిరి బలము
వాణిజ గదాశములు వంకిణీలు

కొంత

కటార్లు నొకకొంత కత్తులును కొంత
అట్టహాసము చేసి రనియేక తడవు
చలముకొని యెండతో సమసిక రీతి

ఆకు లన్నియు పడిన ఆ మర్రి

మీద

వడి బేసి నురగాలి విసిరిన యప్పుడు

కారాకు డుల్లిన కై వడి తోను

మడిసెను తిక్కన మంత్రి బలమెల్ల,

యదు బలములకు చాల యేట్లు
పోట్లాయ
'వడి చేసి యుద్ధాన తిక్కన
వక్కడే యున్నాడు'
అని యాదవులు తలచి ఆలంబు
శాయకులు
కదలక నిలిచిరి ఘనముగ నంత.
మరి తలచె తిక్కన మంత్రీ
తనలోను-
'వద్దు వద్దనగ రాజు యింక వచ్చితి
నేను

చల్లవారు నిలిచిరి నా బలమెల్ల
సమెసె
నేనున్న ఫలమేమి: నిపుడు చల్ల
భూపతులు
యేనుగుంపై దూకి యదువుల
సమయింతు'
అనుచు తన అశ్వాన్ని అటు
పీడుకొల్చె
కపటారి గజఃఖలపై కదిసి రాగాను,

చల్ల పిన్నమనీడు ఖడ్గతిక్కనను చంపక విడుచుట

చల్ల పిన్నమ నాయుడు సార్య
భాముండు
అల్లంతటను నిలిచి అప్పుడిట్లనియె:
'పోరు నిల్పుము వోయి భూసు
రోత్తముడ:
సరిగాను మాతోను సమరంబు శాయ
అగ్రజులు మీరు యాదవులము
మేము
పగ్రము మామీద వుంచగా రాదు
తరతరముల నుండి మా తాత
తండ్రులు తొల్లి
భట్టులను బ్రాహ్మణులను పరగ
వైష్ణవులను
వెట్టి చెరలు విడిపించి వెనుక చేసు
కొని

భెనగొని ప్రాణాలు యిచ్చినారు
కీర్తి ప్రబల వలె ననుచు
పురమిలో యాదవులు పుష్కాత్ము
లనగ
కడసారి బ్రహ్మత్య కట్టుకోరాదు
ఆ మీదట నీవు అన్నియు
యెడగుదువు
భూమీశుడెరుగని పోరు నీకేల:
యవ్వరు చూచేరు నీవు యుద్ధంబు
శాయగను:
దవ్వన వున్నాడు మీ ధారుణీశ్వరుడు
పోరు నీకేల: బుధవుంగవ!
పోవోయి:

ధారుణీశ్వరుడు సిద్ధిరాజును దండెత్తి అని యిట్లు చల్ల పిన్నయ్య అటు
రమ్మనుము' వేగ చెప్పె.

ఖడ్గ తిక్కన విరుగు

అన విని తిక్కన అశ్వముపై నుండి మునిదశముతో వచ్చి ముందుగా
మనసులో వక నీతి మార్గంబు బలసి
దలచి— పగతుల చంపుదు పల్లవరాజు
యతి ప్రాసనీతులు యరగని కవి చూడంగ
యాలః యీ చల్లవారిని నే త్రుంతు
సుతి గూర్చి పాదని శౌగసు పద సమరంబులోను'
మేలః అనుచు తిక్కన మంత్రి ఆత్మ దల
పతి చూచి మెచ్చని బంటుతన పోసి—
మేలః అని శాయ కప్పుడు అచ్చట వాని
యితరులు మెచ్చని యీదె సాధనము తన బలమంతయు దాత్రి గోల్పోయి
యాలః చనియె నంతట గృహవనకు
నే బోయి రాజుకు యిప్పుడు చయ్యన నపుడు
చెప్పినను
బహు బలముతో రాజు పయనమై
వచ్చి

తండ్రి సిద్ధనమంత్రి ఖడ్గతిక్కనను దూరుట

అశ్వంబుపై డిగ్గి అలసట దీర్చి యేమి తోచక తండ్రితో యెదు
అశ్వాలలో తేజి నపుడు కట్టించి రాడకున్న
తనువు లోపలవున్న దాహంబు తీర్చి అప్పుడు తన పుత్రుండు యాదవులకు
గొనకొని శయ్యపై కూర్చుండగాను (వోడి)
సిద్ధనమంత్రి తా శ్రీమ్రమే వచ్చి పారి వచ్చి నాడని పలికె నొక
సుద్దుల వార్తలు సుతుని తానడిగె మాటః

పలికెను వక మాట పెద్ద కాలము	పగతుకు వెన్నిచ్చిన ప్రాణంబు
నాడు	యాల?
'కొడుక! మన వంశము పేరు	హరులకు! వోడి వచ్చి అవనిలో
కలదంచు	మనుటకన్న
సిద్ధన తిక్కన! సిద్ధిలోపల	సరగ రణములోన సమయుట మేలు
పులికడుపున గొర్రెపుట్టిన చందమున	పందపు పిరికివి గాని భాషజ్ఞుడవు
కలిగితి నాయితీ గర్భంబునందు	కావు
చదువున కాస్త్రాన సాహసమునందు	యెందుకు యీ ప్రాణంబు? యాల
తిక్కన! నీ పాటు ధీరతలేరు అనగ	యీ బ్రతుకు?
సాహసంబున వారి సాధింతునని	అనుచు సిద్ధనమంత్రి తనయుని
పోయి	అటు తూలనాడె.
యింతగా వెన్నిచ్చి యిటువలె రాను	
మొగతనంబున బుట్టి	
మొగవాడ ననుచు	

పురజనులు ఖడ్గతిక్కనను అవహేళన చేయుట

మనమైన తిక్కనమంత్రి తానపుడు	జగదానకు నీవు చనుదెంచి పోతివి
తన మది అంతయు తలగక యుండె	తాటాకులు మోసి తగ వ్రాయనేగాని
అప్పుడు పురజనులు అందరు అతని	బెరిగి యుద్ధము కాయ నీదాత
చప్పట్లు గొట్టుచు జాతులాడుచును	యేమాను!
కేకలు వేయుచు గేలి బట్టించిరి:	మెరువడి నిలచిన మేలైన మొనలు
'వివేక మెరుగని వెర్రి కరణము	సరికాయ అవి యజ్ఞశాలలు గావు!
గాక	హరులతో పోరుగాని అక్షింతలు గావు:
అవనీశ్వరా! నే పోయి అని	ప్రళయమైన తుపాకి వేట్లుగాని
చేతుననియు	ప్రయోగ మంత్రాలు గావు:
పూరకే చెప్పని వొక్క పొద్దున్నట్లు	

అట్టహాసములుగాని
 సంధ్యాసుష్మానములు గావు;
 చనుదెంచు చక్రాలు చక్కిలాలు
 గావు!
 మనమైన బాణాలు గారెలు గావు!
 ఆర్చిన కత్తులు అరిసెలు గావు;
 పూని పొడిచే బల్లలు పూర్ణ
 కుడుములు కావు;
 కుంతాల పోట్లు యిప్పుడు కూరయు
 గాదు

కమ్మని పాశంబుతో సమముగాదు
 కమ్మంబు;
 వండిన పిండివంట బారగొననే కాని
 బంటుతనం బేవూరు? బ్రాహ్మ
 డేవూరు?
 అనుచు పురజనులు అందరు అతని
 అనేక విధంబుల ఆస్యంబు చేసిరి
 యందరు యెన్ని ఆడిగినా తిక్కన
 వెరువక వుండెను

భార్య ఖడ్గతిక్కనను అవమానించుట

కావున మధ్యాహ్నకాలంబు ఆయ
 పరగ తిక్కనభార్య పతివ్రత గనుక
 పగతులకు వెన్నిచ్చి నావిభుడు
 వక్కపరుగున వచ్చి
 ఆయన తన విభుడు అసిహాదనుచు
 కడువేగ విభునికి కాగిన నీళ్ళు
 బిందెలతో చన్నీళ్ళు బిర బిర దెచ్చి
 పసిణి చెంబుల నీళ్లు పాకంబుచేసి
 ఆక్కడ పద్మమంచములు అడ్డంబు
 బెట్టి
 అడ్డకేరు పసుపుముద్ద అమరంగ
 నుంచి

‘కూర్చుండి స్నానంబు గొల్పున సేయ
 అని చెప్పి వచ్చెను తమ అత్తదగ్గరికి
 ‘గొల్పున స్నానంబుచేసి నీకూతురు
 సస్తుంది
 తీర్చి అడ్డబొట్టు న్నిరముగా బొట్టు
 గంధము చెక్కిళ్ళను మనవ గా
 బూసి
 పళ్ళెములో అన్నంబు బాగు ‘బెట్టు’
 అత్తతో మనవిగా అటువిన్నవించ
 మామ సిద్ధనమంత్రి విని ముగ సంతస్సిల్లి
 తన సతికి కొన్ని బోధించి
 వీడుకొల్పె

తల్లి ఖడ్గతిక్కనను పోటుమాటు లాడుట

స్నానంబు చేసె కొమారుడు, తగ
 సంధ్యవార్చి,
 భోజనపు కాలకు వచ్చి పొందుగా
 చెప్పె

ప్రీతితోడత తల్లి పీఠంబు వేయించి
 అన్నంబు వడ్డించి అతిథి క్రితాను
 ‘అకొని వస్తవి కొమార! ఆరులకు
 నోడి

భోంచేయ'మని నెలపు పొందుగా
యిచ్చె
పప్పుకూర ఆర్నము పకగ
భోంచేసెను
అమృతము వడ్డించె ఆ సమయ
మమునను

వేగ ఆవులపాలు విరుగంగ కాచి
అన్నములో బోశ ఆ విరుగుబాలు
కన్నున జూచి తిక్కనమంత్ర
తా బలికె:

'పణిరో! వో తల్లి! యీ పాలు
విరిగినది యేమి"
యివి నాకు బోసిన విచ్చితమేమి?"
అన్న కొమరుని జూచి ఆ తల్లి
బలికె

'అరుణోదయవేళ అది యెట్టిదో కాని
ఆవులు పెయ్యలు అటు మెయ్యబోయి
హరులతో పోరాడి అటుమీద నీవు
విరిగిన ననుజూచి విరిగెను పాలు'
అనిన కుమారుడు అప్పుడేమనక
తన దృఢియంతయు తప్పక నిల్చి

అప్పుడు బహులెస్స అన్నంబు
భోంచేసి
కిచ్చుర విడిచుము ప్రభుక్కున
సేయుచును
పసగల జాజులు పరచిన పాన్పు
పైని

నీతిగల తిక్కన నిద్రభోనించి
కలలోను తిక్కన కత్తులతోను
కండె మొండెములుగా నరుకులుగనిలేచె
తెల్ల తెల్ల వారంగ తిక్కన
మేల్కొని

సంధ్యానుష్ఠానములు చయ్యన దీర్చి
గంధము కస్తూరి కడువేట్కొని
నవరత్న భూషణాలు అలంకరించు
కొని

వేవేగ భోంచేసి విడమందుకొని
ధాత్రిని యన్నంగ బుద్ధితలచె వేగంబె
తను తండ్రి సిద్ధనను తగ
పిలుచుకొని
అతులిత ప్రతాపశాలి అప్పు డిట్లనియె:

ఖడ్గతిక్కన ప్రతినబూని కదనమున కురుకుట

'వో తండ్రి! వీనువుకొనక వీను
విన్నపంబు
నా యొక్క కీర్తియు నానంద
మొంద

యెదుబలముల మీదికి యేతెంచు
చున్నాను
వారిని చంపి మళ్ళి వస్తినా
మేలాయ

పొలాడి చారి చాత పొలసితి నైన
సింహు అక్కడి కార్యవార్త నిజమని

తెలిసి

వేచేగ తన రణమును వెతకంగ

రమ్ము :

అముకొని పగవారిని నేను హతము

కాయంగ

కనుగొని పగవారు నా ఖండలు

నరికినాను

పరగ యెముకలు వున్న పోరుడు

పగతుల ద్రుంతు

వకచోట వుండడు వనరగా బొందె

కదనంబులో బొందె సింహు

కానకుంచేను

ఆ దుర్గ ఘోరయుద్ధంబు నందు

అక్కడక్కడ ఖండలు

యెగిరి పడుచుండెనైనను

అవి తిక్కన ఖండలని తెలియంగ

చూడుము'

తగ చెప్పి టండ్రికి దండంబు పెట్టి

చత్ర బిరుదునుగల సరస్వతిని

నుతియించి

అప్పుడు తిక్కన అశ్వాన్ని యెక్కి

జనకునికి తగ జెప్పి శౌర్యంబుతోను

కదసి కొంత దళము తవగొని

నడువ

సరిగపేట దుర్రాట దళము

గొలుగులు

తిమురుడు రాగాను ధీరత మెరిసి

పురవడిగా తేజిపై వరుకుడు రాగ

అజిలో రాగాను యాదవులు జూచి

చల్ల పిన్నమనాయుడు సరగ

నిట్లనియె

మల్లున నవ్వి యా విప్రుని జూచి

'తన బలమంతయు ధాత్రి గోల్పోయి

మనుజేశు కొలువుకు వక్కాడు

మగిడి పోతేను

మానవాధీశ్వరుని మంత్రి వర్గంబు

పూని యితనికి రోషంబు

పుట్టించినారు

తగ బంధుజనుల దూషణము

తా నోర్వలేక

సరగ కొంత దళమును జతగూర్చు

కొనియు

బుద్ధిచాలని యట్టి భూసురుడు

మనతోను

యుద్ధంబు కాయను యోతెంచినాడు

సర్వవా బ్రాహ్మణుల చావకపోడు

బ్రహ్మత్య వనకును బాధింపకపోడు

అని చంపకున్న యితడు

చంపకపోడు

చంపకుండగ రాదు చావగా రాదు

యిందుకు గతియేమి గెలిగింపు'

మన్న

బ్రహ్మరుద్రయ్య పిన్నమనేని శంకభాపుట

బాగైన తన మంత్రి బ్రహ్మ
రుద్రయ్య

ధీమంతు డిట్టని తెగ విన్నవించె:

'ధీమంతుని తలచి చింతపడ నిపుడు

చలముకొని పోరాడ చనుదెంచు

నపుడు

కులవర్ణములు దెలుప కూడ దెవరికైన

అవనిలో రాఘవులు ఆ పణతి కొరకు

రావణేశ్వరుని ద్రుంచడా

రణవీధిలోను?

వైరుల యొక్క వనక వసుధపై

కూల్పవలెను

యెదిరించినపుడు యెవడైతే నేమి?

వధియింపవలెగాని పద్ధింప తగదు

భూసురుం డరడని పోరాడకున్న

నే జేతు అతనితో నేడు యుద్ధంబు

బ్రాహ్మణుని అతడు శివబ్రాహ్మణ

నేను

బ్రాహ్మణునితో పోరాడ భావ్యంబు

మాకు

అతని చంపి తాను హతమైతినైన

యాదవ కులనాథ! యిటు

వినవయ్య!

గోదావరి నదులు కులగిరి యెన్నాళ్ళు

ఆవిత్య చంద్రులు అవని యెన్నాళ్ళు

కలియుగ మహత్యం యెన్నాళ్ళు

యాదవ పుణ్యకథలు

నిలుచునన్నాళ్ళ

మా పేరు అవనిలో మరివేగ నిలుపు'

'హరహరా' యని తలలింగమును

అబ్బోప నిలిపి

గంధ మక్షింతల ఘనపూజ జేసి

మారేడు పత్రియు మల్లెపువ్వులును

శిరమందు ధరియించి

శివలింగముగకు

వీరబోగము గనకు వేగ చెల్లించి

కాపురలు తమలంబు నేడు

నొప్పించి

మరి ధూప దీపములను మహాదేవునకును

'మేదినిలో మాకు యీ మేరులు

నిలుపు

సూర్యులు చంద్రులు సురులు

సాక్షిగను

మీరక నడిపించి నీటిలో మేరగా

నీవు'

బ్రహ్మరుద్రయ్య-ఖడ్గ తిక్కన్నలు ద్వంద్వ యుద్ధములో

మడియుట

అని విన్నవించి ఆ బ్రహ్మరుద్రుండు కడువేగమున వీరగాన గట్టి

వీభూతి ధరించి వెలయ రుద్రాక్షలు
ఆభరణాలు సొమ్ములు అలంకరించి
అతిశు

మహలింగమును తన మనస్సునందు
జేర్చి

తా నాత్మపూజయు త్వరితముగ జేసి
అంగనం జేసి అర్ఘ్యపాద్యాదు లిచ్చి
భరవాలము⁵ చేపట్టె ఘనుడు

రుద్రయ్య

పరికింప నా వీరభద్రుని రీతి
వక కొంత యాదవులలో

వనరంగగొల్వ

ముఖనాయకుడై ముదముతో వేగ
వేవేగ రుద్రుండు వృషభంబు నెక్కి
అది యెరిగి తిక్కన ఆశ్వమును

దూకించె,

చురి యా బ్రహ్మరుద్రుండు

మార్కొని నిలిచి

తీవ్ర తీవ్రముగా తిక్కనమంత్రి

తిప్పె ఖడ్గంబు

భరవాలము ఝళిపించె బ్రహ్మ

రుద్రయ్య

తిక్కన ఆశ్వంబు తిమురుగా నడువ
త్రొక్కిరి చెట్టను

త్రొక్కింపుకొనుచు

తరిమి యా తిక్కన దళముల నరికె
సరగ తన తేజీని చటుకున గొట్టి

మొత్తమై ముకల మెరిసె నరుకింగ

పరగ బ్రహ్మరుద్రుడు బస వేశ్యరుని
తురంగముకు మించ దూకించె

నపుడు

బారుల తెగటార్చి బాపురే యనుచు
బంటు బంటు కదసి బహు

యుద్ధమాయె

వాటంగ చూచియు వడి నరుకువారు

పుత్రమాశ్వాన్ని బ్రహ్మరుద్రునిపై
నురికించెనపుడు

ఘెద్దును దూకించె యేకాండముగాను
పృథివిపై యెగసెను పెంధూళి

యపుడు

కదనంబులో యిద్దరు కానరాకుండ

ధరణి ధూమము గప్పె తరచుగా

నపుడు

యక్కడ చూచిన యాదవులు

యడచేక కదిసి

యక్కడెక్కడ రుద్రుడే

యెదిరించినట్లు

యక్కడ చూచిన యాజిలో నపుడు

తిక్కనమంత్రి జగదములాడి

తిరుదీపులాడి

అంభించు ఖడ్గము అందుకొని

యపుడు

వైరుల వొక్కొక్క వై నానద్రుంచి

అప్పుడు రణములో అట్టలు చట్టలును

తలలు బాహులు తరచు

మొండెములు

కుప్పలై కుండలుగా గుండెలు రాలె
వసర తిక్కన మంత్రి దశమెల్ల
వరిగె

అప్పుడు తిక్కనకు గాయాలు
అవలీంగా నయె

చూచి యాదవులు చోద్యపడుకొనుచు
'తిక్కన వక్కడై దిగువారి నాడు
పెక్కురొక్కని తోడ

పెనుగాడ రాదు
వక్కడు తిక్కనపై వలదు
యద్దంబు'

అని బ్రహ్మ రుద్రుండు
అటు దలపోసె
నిలిచిరి అంతట నీతిజ్ఞులగుచు
అప్పుడు తిక్కన మంత్రి అగ్ని
చందమున

కదసిన కోపాగ్ని కన్నుల
దొరియంగ
అదిలించి తిక్కనమంత్రి
ఆయుధాన వైచె

ఘనమైన రుద్రునకు ఆ వాటు దప్పె
కోపించి కరవాలము ఝకిపించె
రుద్రుండు

విడిబడి రణమున యిద్దరు పోరి
తప్పించుకొని వారు ధరణిపై యెగిసి
లంపించి వెనుకకు రాగడిల్లుచును
పరగంగ ధూకుచు పరగ
పొడుచుచును

తాటిని నరకుచ్చ తామసంబునను

వురవడిన వచ్చి పరువెడి సేసియును
కటపెట ఖలగురింగు ఘట్టఘట్ట
మనుచు

యిరువురి వట్టి తాళములు శాయ
మెరుపులవలె మీరి మెరయుచు

పిడుగు
చరపువలె గొప్ప నడిని వ్రేయుచును
యిరువురు పోరిరి దుర్వారు లగుచు
రణమున తిక్కన కండలు

రాలె నెల్లెడల
గొదకొని తిక్కన మహా
కోపముతోను

అదలించి రుద్రుణ్ణి ఆయుధాన వైచె
ఆయుధాన వైచిన ఆ

బ్రహ్మ రుద్రయ్య
వడలు నఖములు తెగి వుర్విపై
బడియె

వొరుగుచు రుద్రుండు వుగ్రంబుతోను
తతికొని యా మంత్రి తల
ద్రుంచివైచె

అతనిచే ఆయుధములు అతని
శస్త్రములు

ఆముకొని యాదవులు ఆదుకొని
రవుడు

తిక్కనను పరిమార్చి తన
పంతమూడ్చి

అప్పుడు బ్రహ్మరుద్రయ్య అటు
మూర్ఛబోయ

బ్రహ్మరుద్రయ్య మృతికి పిన్నమనేడు దుఃఖించుట

చల్ల పిన్నమనాయునికి బ్రహ్మ
రుద్రుండు సమిసెనని చెప్పిరి

అనేక చింతించి అప్పుడు లేచి

తన సహోదరులైన తమ్ములు తాను

సాహసమనుడు వరిగిన చందంబు

చూచి

తెగి వయ్యలై వున్న దేహంబు చూచి

సాహసధీరుడై చల్ల పిన్నమనాయు

డిట్టనియె

'కటకట బ్రహ్మరుద్రుండః కట్టడి

నీకు

యటువలె బ్రాహ్మదాః యీశ్వరుని

మహిమ

యాదవులకు బ్రహ్మత్య యంటకుండ

చేసె

యితనిచే పోరితివి యిక్కడ

వారిగితివి

పర వుపకారివి పావనమూర్తి!

పరగంగ తమ కొరకు ప్రాణాలు

యిస్తవి

యెన్నెన్ని జన్మల యీ లోకమందు

యనయంగ నీ ఋణము యెటు

భావగలము

మాతోడ నాడిన మాటల క్రమము

మూతలంబున నీకు పూజ లొనరించు

అరుదుగా విలువేల్పు వని

కొలచినగాని

పరికింప నీ ఋణము బావుకోలేము'

అనుచు పిన్నమనాయుడు అనుజులు

దాను

పరగ బ్రాహ్మణుని గుణములు

యెంచుచును

చింతించి అనేక విధముల దలచి

అంతయు సమాధి అతనికి

యేర్పరచి

మాఖ బహుళ అమావాస్య

మంగళార్ద్రము నాడు

వేగంబె అతనికి యేర్పరచె నపుడు

గోబిలములో బ్రహ్మరుద్రుని

గూర్చుండబెట్టి

విమలముగా శంఖములు వీరజాలు

ప్రమోచ

నీలకంఠుని సముఖాన నిక్షేపంబు

చేసె

వెనయంగ నందరు యిండ్లకు చనిరి.

సిరిగల తిక్కన చెల్లిన చిల్లరవారు

అంతయు నెల్లారి కేతెంచి రపుడు

సిద్ధన మంత్రి కొలువుకు శీఘ్రంబె

పోయి

నిలిచి చెప్పిరి తిక్కన మంత్రి	పరగ బ్రహ్మరుద్రునితో సరిపోకె
నిష్ఠుర కార్యంబు	కసి మసంగుచు వుప్పుకల్లుగా విడిమె
'యుద్ధంబులో కొందరు యాదవుల	బ్రహ్మరుద్రునితోడ ప్రతి సెల్వి పోకె
ద్రుంచె	వొండొరులను వారు ఖండించుకొనిరి
కొదమ సింహ్యము లేళ్ళ గుమి	ధీర విహారులై తెగిరి యిద్దరును
జొచ్చినట్లును	తిక్కన రుద్రయ్య దివికేగిచారు'
కణుకులుగా నరికి కల్లుగా జంపె	

సిద్ధనమంత్రి రణభూమికేగి ఖడ్గతిక్కన కండలను ఏరి తెచ్చుట

ఆ మాట విని సిద్ధనవుడు రణరంగ	కలువలరాజు భాస్కరుడు సాక్షిగను
భూమి	కొనియాడ పగ ద్రుంచితివి కొడుక
వేవేగ తన కొడుకు రణము వెతకను	నీ రణము
వచ్చె	వారిజగర్భుని వనిత సాక్షిగాను
తన కొడుకు చేసిన మోర	నిలిపితివి నీ కీర్తి నిఖిలంబునందు
యుద్ధంబు చూచి	అనుచు వెతకెను చాల అబ్బిరపు
అట చోద్యమనుచును అరచు	కొడుకును
చిట్టనియె	వెతకంగ కొడుకు రూపు యేకరూపు
'కొడుక : నీ రణము	లేక
హరుడెంచవలెను	అనవాలు తండ్రితో చెప్పినట్లుగా
నరులు యెంచుట కొడుక :	మరియు
న్యాయంబు కాదు	కడువేగ యుద్ధములో తన ఖండలు
ఘనమార : తిక్కనమంత్రి :	అన్ని
గజకంఠీరవుండవు	యంతయు రణములో వెదజల్లినట్లు
వుండె యిన కులాధీశ్వరుండు యా	జలధితో మీనంబులు చలించునట్లు
సిద్ధిరాజు	యెగసి పడుచుండెను రక్తములో
పేరు కల యా పుణ్య పెన్న	యెర్రని ఖండలును
సాక్షిగను	కనుగొని అది చూచి కన్నీరుబెట్టి

కావి ధోవతిని ఖండలు కడువేగ అనువుగ నెల్లారి కప్పుడేతెంచె
పొదివి

ఖడ్గతిక్కన సతి సాగుమానము చేయుట

పుణ్యశ్రీ తిక్కన పొందె న భార్య	పుష్కలమని శ్రుతులు పొందుగా
తన విభుని తెచ్చెనని మామకు	బలుకు
యెదురుగా వచ్చె	పతి నెడబాప నీకు పరగ దోషంబు
పాదార్చన చేసెను పదానికి	నా ప్రాణవిభునితో నన్నంప'మనిన
తానవుడు	విని సిద్ధన మంత్రి విప్రవరుల
కావి ధోవతిలో వున్న విభుని	బిలిపించి
కండలు చూచి	యిది మంచి వేళయని వెరవేర్చడను
మల్లున నవ్వెను ఆ విప్రకాంత	అప్పుడు సాగుమానము ఆయ నావేళ
'నో మామ! వినవయ్య వాక	పరిపరి విధముల రాజును పలికించి
విన్నపంబు	రవుడు
సత్య పురుషుల శ్రీల సమ్మతి	యంతయు జెప్పిరి యటనున్నవారు
వినుము	'యినకులాధీ! రుద! పురి
పతివ్రత పురుషుడి కన్న పరము	వల్లభుండ!
ముందై తే	అనిలోన తిక్కన హతమాయ
తగను తన ప్రాణేశుడు తను	నయ్య!
జేరుదనుక	ఆ అనఘుని భార్య అతి
యెదురు చూచుచునుండు ఆ	పుణ్యకాంత
పుణ్యకాంత	సాగుమానము ఆయను జననాథ!
పురుషుడు ముందై న పుణ్యఫలముల	అనిన
మమత	
పతి గూడి యిద్దరు పరమునకు	
అచట	

నల సిద్ధిరాజు వీరపరివారముతో రణభూమి కేగుట

ఆ మాట విని సిద్ధిరాజు హాగ్రుడై
లేచి
తామసింపక లేచి దండు కదులు
మనుచు

దాటింపు సేయించి నకల బాషలను
కట్టయిత్తు పరచె కడువేగ దశము
కనకము వేట్కతో కట్నాలు
మాడలు యనయంగ

పరివారములకు యిప్పించె రాజు
రాజు భంటు అనక రాజాధిరాజు
దాశిద్రహతముగా ధనము లిప్పించె
అవని ఆకాశంబు అటు బట్టుకొనగ
భీకరముగా రణభేరి వేయించ
నపిరిలు బట్టిరి నాదు యదలేక
బూరగలు కొమ్ములు భూమి దద్దరిం
తప్పెట్లు తడెమెలు తరచు

వాద్యములు
భేరినాదులకు తప్పెట్లు మోతలకు
దారుని వీశ్వరుని⁷ దండు కదిలె
ధర తల్లడిల్లి

చయ్యన కదిలిరి సరదార్లు మొదల
పరగ శృంగారించి భద్రగజములను
అలంబునకు ముస్తీదు అంబారి

యెత్తించి
పైన యర్రపట్టు పరము లెత్తించి

యేనుగుల బారుతో యర సిద్ధిరాజు
తా గదిలె
చిక్కంగ నొకబారు చొక్కపు
గడలు

బంగారు తీగెం బాగై న కడలు
పెండెరట్ల డలు పెదజల్లి గడలు
ఘంటలు అందెలు కట్టిన గడలు
పదునై న యీదెలు పలక బాగుగా
నెగయుచు

ముస్తీదు విలుమూక వకమొన
యేరుపరచి
ప్రళయమై నడచెను పాప సిద్ధిరాజు
కటినంపు మూక చిచ్చుకత్తులతోను
పేరుగల సరదార్లు బిరుదు మన్నీలు
ముస్తీదులై తుపాకి ముందర నథవ
వెలయ సంతోషమున వేడుక మీర
కస్తూరి సిద్ధిరాజు కదిలె నాక్షణమే
వన్నె లక్ష గుర్రాలు వనరేరుపరచి
ముచ్చవాడ పల్లాలు మువ్వలు అల్లాడ
కరాళింపుచు అశ్వాలపై గట్టిగాకట్టి
పల్లాలు ఐందు చేసిన అశ్వాలబారు
నడవంగ

తురంగముల కాఠి ధూళి పెల్లెగయ
కుమార సిద్ధిరాజు హెటకము నెక్కి
బాకు జంజాళములు పరగ చేపట్టి

ఆవలీపల రాజు అండను రాగ
గడి మన్నె మూకలు వెనువెంట
కదిసి నడువంగ
సాహసులు మన్నీలు సరికొని రాగ
విచ్చు కత్తులవారు ముందర
విమతులై నడువ
జల్లి గడలును చాల జమిలి
చెక్కెములు
వింశామరంబులు రాజు యిరుగడల
వేయ
బంగారు గొడుగులు రాజుకు
పట్టిరి వేగ
సురటలు పట్టిరి చూడ చోద్యముగ
మనుడు నలసిద్ధిరాజు గజముపై
నెక్కి
కార్యమునకు చనుదెంచె కడు
పుగ్రమునను
గండగోపాలరాజు కడు వేగమునను

చయ్యన కూలాలు బండ్లు తాను
సాగించ
ఆ విరోధుల దండు అచ్చోట
గదిలెను.
గోరు కత్తులు గొడ్డండ్లు గొబ్బున
దెచ్చి
కారడవి నరికించె మనుడు లోపలను.
బాటలు చేసిరి పరిచారకులును
ఆవల సిద్ధిరాజు అవలీలముగను
బారులు నడిపించె బాటల వెంట
కనుగొని చాగలకొండ శానలు
కన్నుల జూచి
దాకొని వచ్చెను దండి దళములును
చల్లవారితో సేన సరిపోర జేసి
దళమి గురువారమునాడు దండు
తగ నొప్ప నిలిచె
కనుగొని చల్లవారు కడు సంతసిల్లిరి

చల్ల పిన్న మనీడు తనవారిని హెచ్చరించుట

హల్లున నవ్వి చల్ల పిన్నయ్య అప్పు
డిట్టనియె
"కొమరొప్ప తిక్కన కొంత
దళమున్ను
హతమాయనని రాజు అతిరోష పుట్టి
సర్వదళముతో గూడ రాజు
సరగనే తెంచె
అని పరికింపుచు అటు పారజూచి

హేరాళముగ దండుపై ప్రతి యేతెంచి
రాగ
పిన్నయ్య పిలిపించి బిరుదుకలవార్ని
తమ పాత భాండవుల దాయంగ బిలిచి
'వినరోయి! చెప్పెద వీరభటులార!
సిద్ధిరాజుకు యింత శానలు లేవు
మరియేమి యెరుగని వెర్రి గొల్లల
మందలు

జగదానికని చెప్పిన యిందరు
చంచునరారు
వారిచై ముందుగా వనర వెళ్ళినవెనుక
దాని చంపక మీరు దాబు

కాసుగదరోయి
కటార్లు జంజాళములు కత్తులు

మరియు
వజ్రంపు మొనలుగల పంకిణీలున్న
నేజాలు సురాలు నేర్పుతో బట్టి
బాకులు సురకత్తులు బూని బావురే
యనుచు

భిభి యనుచు మీరు బాగుగా
నపుడు

ముస్తీదులై మీరు మొనసి
యెదురెక్కిన

అప్పుడు కొల్లదండు ఆశ్చర్యమంది
మొనసి కలువరమొంది మోరెత్తి
చూచి

పుదుట అడవులు బట్ట పురికించి రండి
తొణికి చంపకుడి దోషంబు వచ్చు
మార్కొని నిలిచినవారిపై మరువకడి
చెయ్యి

చెందాడి చంపను శలవని పలికె
గొల్లలు కంపటిలు గోసంగి బలము
తరచు మన్నీరెల్ల తలపడిరప్పుడు
ఆవేగ వేవేగ ఆశుధారతోను
వడి కదసి నరికి పురికెనె పైనెగసి
సురియలతో పొడిచి హురులైనిలచి
సరిగదసి వయ్యాల స్వాగతెంచి

బాకుల పోట్లాడి బావురే యనుచు
గొవకొని యాచపులతో పోరిరపుడు.
చలమకొని అంబులు ఝడి

గురియింప
గడలు గడలు చాల కదిసెను
బలము

పొడిచిన యాచెలు పొత్తెములు విరిగి
వరుగుచు ధరమీద వాపోవువారు
కదలి యాదవులు కటార్ల నరికిన
వాటుకు రెండు తునియలై వసుధపై
వరుగువారు

కటార్లు పొడిచిన కడు నిలువలేక
ప్రాణమూర్చునొంది వరుగువారు;
చైచై తారసిలి చేరి నరుకులాడి
తందర నొందుచు ధర

కూలువారు
బరిసెలను బల్లెల దూకి పడబొడిచి
రణమున వరిగిరి వీరరౌతులును;

పురువడి బాణాలు పురమున వెడలి
కమ్ముచు రక్తము కాల్యలై పార
శరీరముల కుంతాలను చెల్లించి
పొడిచిన

హరియన ముక్తాట అని తలచువారు;
బటువుగా యాదవులకు వీవున
బరిసెలు వెళ్ళి
రామ రామాయని తలచి రణమధ్య
మున

చక్రాల కొందరి శిరస్సులను వేసిన

కంతములు తెగి వర హరా యని
కడు దలచువారు

సురకత్తి పిడికత్తి సురియలతోను
సరి పోరి రిపులను సాహసులు
గూల్చిరి

ఘోర యుద్ధము చేసిరి గోసంగు
లపుడు

బాహు బలములతో పట్టి పోట్లాడ
గోసంగి బలములు కూలిన కొంత

చూసి

పిన్నమనాయుడు సొరిది నిట్లనియె
'సమిసె మన దశములు పగ శాన
పున్నాది'

కొందరు మన్నీలు అతిఘోర
యుద్ధంబు శాయంగ

భోరున యా చల్లభూపతి సుతులు
భక్తిగల పిన్నయ్య పగలకువైరు
ఆ చల్ల గోవిందు హరికి సరివచ్చు
రఘురాముని తలచి భక్తిచేవారు

రాక్షసుల చంప

అంతవాడు ఆ చల్ల అనఁతు గండు.
సత్య హరిశ్చంద్రునికి సరి

యనవచ్చు

తర్వాత ఆ చల్లగనుడు కోనేరు
భీమునికి సరివచ్చు పృథ్వి లోపలను
అధిక పరాక్రమశాలి అచ్యుతుడు
గలడు

భరతుని అంతవాడు బాహుబల శాలి

చల్ల పుణ్యుండను సభలుండు
యతడు

పగతుల వధియింప పటు
క్రోధమూర్తి

అందరి తమ్ముడు ఆ వెంకటాద్రి
పంచ పాండవులకు చల్లవారు
ప్రతియన వచ్చు

అప్పుడు వారు యేడుగురు
అన్నదమ్ములును

వొప్పుగా దశమియు వొక్క
ప్రౌఢుండి

కోరిక యొప్పుగా నాడి దవళాలు గట్టి
నెలవంక తిరుమణి నేర్పుతో దీర్చి

వాయుదేవ పూజయు వరుసతో జేసి
పత్రియు పూజించి భక్తితో నిలిచి

'వో గిరి పాలకుడ! వో దేవదేవుడా!
వో పాప సంహార! వో పరమేశ!
సకల జీవులకును సంరక్షకుడవు
యెన్నడు మీ చింతయేను స్వామి!

మాకు

మా నిష్ఠ పరాక్రమము కని కై లాస
మిమ్ము'

అని వేడి మ్రొక్కిరి ఆ

క్షణంబునను:

దశమి వక్రప్రౌఢు తగ నొప్పజేసి
ప్రియముతో తమ్ముల పిలిచె దగ్గ
'చక్కని తమ్ములార!

సాహసుల

బుద్ధి తిరగక రణభూమిలో నిలచి
 హెచ్చి పగతుల జంప యెత్తి
 చనుడయ్య
 మరపు వెరుపు లేక మడిమె
 తిరుగకను
 పరులకు వెన్నులు యియ్యక పాటు
 వోర్చునను
 సూర్య సోమ వీధు లేర్పడ తమ్ము
 తిరిగి పొడిచినను
 నిలువుడీ సమరాన నీతి దప్పకను
 వెరువకుడీ తమ్ములారః మనకు
 వెరుపేమి లేదు
 అలుగులు నాడినను హరిహరుల
 తలచునంబు లేదు
 అని చెప్పి పిన్నయ్య ఆయుధమంది
 కణకతో యెదురు రణమునకు
 కట్టాయిత్రుపడిరి
 వీరకాళలు కట్టిరి వీరగంధము
 బెట్టిరి
 రత్నాలు దాల్చిన రాకట్ల దరియించి
 ముత్యాల హారములు మరియను
 వేసి

చౌకట్లు కర్ణముల చయ్యన దొడిగి
 దేదీప్యములు వెలుగు
 దివ్యాంబరములు
 ఆభరణాల సొమ్ములు
 అలంకరించి రపుడు
 కడు సూర్యకటార్లు మహాదేవా
 యనుచు
 జగడము శాయను చనుదెంచి వచ్చిరి
 వారు వచ్చుట చూచి వసుధీశునకును
 పిన్నయ్య తమ్ములు పేర్మితో రాగ
 అంబారిపై నిలిచి సిద్ధిరాజు అటు
 పారజూచి
 ఆశ్చర్యము బొంది ఆపు డిట్టనియెః
 'చక్కదనమునకు మన్నుడు
 సరియనవచ్చు
 దండిశానలు యని మది దలచక
 వీరు
 అతి సాహసులు గాకుండే
 చనుదెంచబోరు
 వీరభటులతో గూడ వివర
 మేర్పడును'
 కొమార సిద్ధిరాజును గొమ్మున బంపె

కొమార సిద్ధిరాజు రణమున నిహతుడగుట

ఆ కొమార సిద్ధిరాజు ఘోటకము
 నెక్కి
 సమరంబునకు ఆవేశ చయ్యన
 కడు సె

కదిసిన యతనితో మనుడు
 పిన్నమనాయుడు
 కదిసిరి అప్పుడు హంకారులై తాము
 ఫెళ ఫెళ గార్చుచు పృథ్వి కంపింప

అర్పాటములు చేసె ధరణి
అగుభగుల్ యనగ

ఝడిసి పగతుల గుండెలు ఝల్లున
బగుల

శేష వేజింహురి చెల్లించినట్లురి
ఆ సూర్యకాటార్లు అప్పటప్పటికి
ఝళిపించి మెరుపు చందమున
నుండ

పులులు పులులు కడిసి పోరు
చందమున

చంముకొని పోరాడి చల్ల పిన్నయ్య
బాహుబల వుగ్రుడై సర్వదశములు
భళిభళి యనగ

అర్చుచు కోపమున అంకించి కడిసి
ఆ కొమార సిద్ధిరాజు అశ్వాన్ని
బొడిచి

వసుధపై అశ్వము వరుగుట యెరిగి
కొమార సిద్ధిరాజు కోపించి దూతె
కడిసిరి అప్పుడు కడు వుగ్రమునను
ఆ పిన్నయ్య తమ్ములు అవని

కంపింప

అంతకంటె బలులు అతి

బలాధికులు

వారిని గొల్చిన వనర యాదవులు
యన్న తరముగాని వెలయు

సాహసులు

మార్కొనీ రణములో మరియు
సర్దార్లు

పేర్కొని యుద్ధంబు పెనగి

సేయుచును

డికొని సేయుచు శిరములు
కరములును

కో యనుచు వేయుచు కో యని
అర్చుచును

కేకలు వేయుచును తెవలి
నరుకుచును

ఘాతలు జేయుచు కడిసి పొడిచినచు
వరుగుచు రణమున వారిరి కొంత

మోరయుద్ధము చేసిరి తుంభిణి మీద
అరీతి యుద్ధము సేయునట్టి

సమయమునను

చల్లవారి గోసంగి సమిడిగు బొమ్ము
మదము లేనుగుల నైనను

మట్టగలవాడు

చిల్లర మూకల నానల జంపి
హుగ్రుడై మండుచు అర్చుచు మిగుల
తన చేతి కత్తికి పగతుల చెరకు

చందమున

కుడిని యెడమను విసురుచు

కూర్చుచు రిపుల

త్యాప నూరు మందెలుగ తెగబడ

నరుక

సమిసెను బొందెలు రణమునందు

లేకుండ

అప్పుడు పిన్నమనాయుడికి అతి

రోషపుట్టి

అట్టహాసమున అముకొని పోరి	విసిపించినప్పుడే వితాకులైరి
ఆ కొమార సిద్ధిరాజునై అస్తము	మరి నిబ్బరించి నలసిద్ధి
యెత్తి	మందలేశ్వరుడు
కడువేగ ఆ సూర్యకటారులను	పనివడి కస్తూరి సిద్ధిరాజును పైనము
తడయని కోపాగ్నిచే తల ద్రుంచివైచె	చేసి
కొమార సిద్ధిరాజు కూలిత యపుడే	'నీవు దళములు చాల నిప్పుడే పోయి
కన్నుల చూసెను కస్తూరి సిద్ధిరాజు	క్షణమున చల్లవార్చి సమయించి
మరియును నలసిద్ధి మందలేశ్వరునికి	ర'మ్మనెను

కస్తూరి సిద్ధిరాజు కదనమున కురుకుట

ఆరుదై న బలముతోను ఆరు	చైచై తారసిల్లి చెంరేగి పొడిచి
అశ్వంబులక్కి	తాకియు నరుకంగ తలబాడనపుడు
కస్తూరి సిద్ధిరాజు కదలి తావచ్చె	శరముల కుంతలా ¹¹ చెల్లించి
కదసిరి యుద్ధమునకు మనముఖ్యు	పొడిచిన
లంత	హరియని తలచుచు అటు
ఖార్జుణమున ¹⁰ కొంత కదిసి	వరుగువారు
నరకుచును	చక్రం కొందరి శిరములను వేసిన

చల్ల పిన్నమరీడు, సోదరులు యుద్ధమున మడియుట

సత్యాత్ములై సట్టి యా చల్లవారికి	ధర్మాత్ములై నట్టి తగు చల్లవారికి
వలపట హరిశ్వాన ¹² సంకిక్కునాడె	యెత్తివచ్చిన బాణాలు యదముల
హరిని మరుసక తలచిన ఆ	నాడె
చల్లవారికి	వొంచి విడిచిన బాణాలు వురువున
దాపటి సారిశ్వాన దాదాకత్తి	వెడలి
నగుక బాచు	పిక్కల పక్కం బిగువు నందిళ్ళ

10. ఖార్జుణకంఠంబ

11. కుంతలా

12. పారశ్వాన

పిప్పన మోపున యడలేక మొనసె
 గాయాలు
 అప్పుడు చల్లవారికి అతిభారమాయ
 చాల పగతుల చంపి చెండాడి
 కొంత పగ దశముల మోరాజిన
 గూల్చి
 తన మనస్సున హరిహరులను
 తప్పక తలచి

శివకేశవులను దలచి శ్రీరాములను వేడి
 హరిముఖులై నట్టి ఆ చల్లవారు
 ధర మూర్ఖ గతులై రి తందర కుడిచి
 మోర రూపంబున కుంభిణిపై వరిగి
 వనర ఆ యేడుగురు వరిగి రచ్చోట
 అంతట మృతమైరి ఆ చల్లవారు.

రెండవ కాండము

బొల్లావు జగడము

నల్ల సిద్ధిరాజు పోరునకు తలబడుట

ధరిజీశ్వరుడు దండు అంత కోల్పోయి
తమ్ముడు సిద్ధిరాజు యిక్కడ

ధర గూతె ననుచు
మదిని చింతింపుచు సుసిద్ధి మండ
లేశ్వరుడు
మన వుగ్ర కోపుడై గజమును

యెక్కి
కదులుమని సెప్పి ఘడిగు

అలస్కము చాచుక
కణ కణ వాయించిరి కించు రణభేరి
నవీరిలు బట్టరి నాదు యడ లేక
తుడుములు కొమ్ములు తుది మేర

లేకుండ
అన్నటి నాదు చేసిరి అగుభగుల్

కొనగ
పట్టిరి రాజుల ఘట్టు గొడుగులును
వింజామరంబులు విరివిగా వేయ
మొనకొని భట్టు పొగుడుచు ముందర
నడువ
కదలివచ్చెను రాజు కయ్యంబు శాయ
పరగ యాచవులను పంచలింగాల

కొండ
కనిచూపు మేరలో కని సిద్ధి రాజు

వచ్చి అర్మావు కట్టరు వైశంబే
నిలచి

దిరిసెల రేగిడి దిన్నెల బయల
కరియెద్దు కురువను గడిచేసి మొనలు
అదూచి పెండ్లేలు అన్నెబోయిన
పల్లె

యాదల భీమవరం ఏడిమట్టు చేసి
చీమపెంట... చీట మడుగుపాడు
ఆరుమూడు గుళ్ళు అవి మేర చేసి
నెల్లివాగు కూడలి నెరగడ చేసి
మారినీసి పల్లె మంగోలి పాడు
దామిసెట్టి చెరువు దంతెల బయలు
కంపమడుగు పాడు గడిచేసి

మొనలు

గుజ్జర్ల వాగు యిర మేల గుర్రపు
రౌతులును

ఆరీతి నిలిచెను అవనీశు దండు
రాచ బలములతోను నలసిద్ధి రాజు
తడచైన మన దళము తప్పక
చూచి

'పరగ యాదవులు పారి పోకుండ
పడమట వెలుగోడను లోవరంప
పదిలాన వుండుడి

దిట్టముగను-వుడు' మనుచు రాజు
దిగుమజిలి చేసె.

హితులు సహోగరులు యిష్ట
బాంధవులు

గొడుగులు పడిగెలు గుమ్మట
గుర్రాజు

ప్రధానులు వారి పరివార మంత
నరనాథు యిరుమేల నట సమయమున

పడిరాగ తేజీలు భద్ర గజములును
కూలాల బండ్లును సొరిది బాణాలు

విరివిగా బలములు వేగంబె నిలచె.

నలసిద్ధిరాజు సేనలో అపశకునము లగుట

దండు నిలువున సర్వదశముల మీద
అప్పుడు వక్క విధమున

యనయంగ మనదండు యచ్చోట
దిగగాను

అవుసఖిన¹⁸ మాయె

అనేక విధముల అవుశఖున మాయె

మెండైన రాగాలు మెరసాడ సాగె
చీతువులు మింటిపై చెరిగేగి పలికె

అనాగత వేష్యంబు యెరుగుదురు
మీరు

అవుతల పైడికంటి అదిరిపడి లేచి
పాలపేరెము బారె పాములు నడకొడ్డె

యీ శఖున మంతయు యెటువలె
నన్నది;

నేల నాడువచ్చోట నిలచెను గవళి
అలలులో చాల అవుసఖిన మాయె

యీశఖున పక్షులు యేసును చున్నారా;
యీ పక్షులు పలికేటి పలుకులు

అంచుకు సిద్ధిరాజు ఆశ్చర్యపడెను
సంధ్య గోపాలుని చయ్యన బిలిచి

లక్షణములు
యీక్షణంబున మాకు యెరిగించ"

"పిను సంధ్యగోపాల! వింర
మంతయును

మనెను

సంధ్యగోపాలుడు శకునములను విప్పి చెప్పుట

జననాథు మాటలకు సంధ్యగోపాలుడు
దివకదుని ప్రార్థించి దిక్కులర్పించి

'భాను కులధీశ్వర! పచ్చాభిషేకర;
నేనేమని చెప్పుదు నిట్టి విచిత్రంబు

భగములు పలికిన క్రమము తా దెలిసి

నన్నడిగినందుకు నరనాథ! నీకు

వినిపింపగలదు వ్రిత్రాంత
మంతయును

అవుతల పైడికంటె అదివిపడి
యీచినందుకు

అదరిపాటున బొల్లేవు అరుదెంచు
నిటకు

బలుమృగము కిక్కురు పెట్టినందుకు
పంతము గల శానల పరగ బొల్లేవు
సమయించు

గూబల శఙ్ఖనాల గుర్రాల రౌతులను
తరిమి చంపిన ధేనువుకు దాగినవారు
భీభత్స గాగలవారు బిరుదుల
పోనాడి

సురుగాలి గుడార్లు సుడిసి
పడగొట్టినందుకు

సరదార్లు అనేకమంది
సమయనున్నారు

కనుపెంటి పలికిన కారణార్థమున
అజిలో మన యేనుగులు హతముగా
మడిసేని

పాల పక్షులు పేరెం పారినది
యెందుకు

వాలాయముగ మన ఆశ్వాలు
వడి వరుగగలవు

అల్ల పులుగులు గూయ ఆ
పంతమునకు

సంధ్యగోపాలునితో వీరనాయకులు ప్రణామించుట

అని సంధ్యగోపాలు రాజుతో
ఆడుచుండగను

మేలుగల ఆశ్వాలు మెండుగా
మడియు

పడగలు మడిచిన పాముల
శఙ్ఖనాన

పట్టపు రాజునకు పట్టెడి పడిగలు
గొడుగులు

వుర్విపై పడవేసి వురకను గలరు
గొప్పగా కొండగొర్రె
కూసినందులకు

కొదవలేని పరివారము
కూలంగ గలరు
వడి గాలి శఙ్ఖనాన వసుధీశ!
మన దండు

వడివెడి మనదండు వక్కవకలు
బట్టి

అడవులకు వెరచి అటు
పారిపోగలరు

పంథాలు చాల దశముపై
పారెడుటాకు
వనరై న లొడిపిటలు ఎగగ
నున్నాయి

శీతువుల శఙ్ఖనాల చిల్లద మూకలు
కూతలు పెట్టుచు గుట్టలెక్కి పోవు

వాసికెక్కిన సూర్యవంశ కులధీశ!
యీ శఙ్ఖన పంతము యిట్లు

గాగలదు'

వినిరి రాజును గొలిచే వీర
పరివారంబు

పత్తికూళ మన్నెవారు పరగ

నాయకులు:

ఆ సంధ్య గోపాలునకు అంద

రిట్టనిరి:

“వో సంధ్య గోపాళ! సఖినగాడవా

నివు?

మీ తాత తండ్రికు మిమ్మును బెంచి

వెలయుచు వుచుం

యెదురాడునున్న

మందమేళ మనుకొని రాజుతో

మాటాడితివి గాక

బలమును యేనాడు? పసర మేరాడు?

కొరమాలినట్టి యా కుటిల నూపవును

క్షణము చేబూనక¹⁴ తోలితే వురుకు

యింతమాటకు నీవు విచిత్రముగను

దొర మన్నెనాయకులు దొడ్డ

సరదార్లు

అవును వురుకుదురని అరుదు

చెప్పితివి

యీ వింతమాటలకు

నిన్నేమనవచ్చు?

అవును వెరచేమా? అపకీర్తిగాక!

అవతారము లెత్తినా వెరువక మేము

మనముగా పొడుతుము దిసి

వినుముకి

సింహము నై నామ చీకటిలనాము

పులి నైన గరజొన్న పొట్ట విగ్రహ

చలమున యెరిగించ

చివరలనాడ

రెండు చేతులతోడి చెంగి శూరు

దెరురైన

బాటుతన మర పరమాచ్చ

గలవారినయ

వాక్క బొల్లేవుకు వోడునుమా

మేము?

చిక్కించి బల్లెల చిమ్ముదుముగాని

వట్టి భయము పట్టించితివిగాక

కట్టుమా నీ కవిలె కట్టుమా చాలు!

నలసిద్ధిరాజు వీరనాయకులను అప్రమత్తులై యుండగోరుట

అని యిట్లు పరివారము ఆడిన

అందుకు

విని రాజు మదిని ఆవేశ సంతసిల్లి

పంతలుగుల వీర పరివారము

కల్లకాయగరాదు

‘వినరోయి! నామాట విచిత్రమనక

వాక్క రొక్కరు పదిలాన వుండుడి

రాత్రి

భద్రపేనుగుల మీద పట్టించు

దివిటిలు

నిద్రగాచి వుండుడీ యీ రాత్రి నీవు
నేనక

వంటరికాండ్రను పనరంగ బిగిచి
బంటును బాకెదేసి పహరి నేయించి
ఆ వెంకి చిట్లు పిరిసి అమరంగ
దిగండి

చాలుగా వలలన్ని కకటగా పడ్డుడి
నలమరు పడముగా చాటముగాను
చిలుక పంపుల చాతావీ శ్రీమము
వేగమున

తగచొప్పు నాదాను పిప్పించి అశుడు
కాలుపలు దీగిబడి కిదకాల వెంట
నాయకులు దొరలు నందరు మీరు
అయిత్తుపడి వుండరోము అశ్రుల
నెక్కి

యంతవాడైనను యెదిరించలేడు
యాదవులంచేను వెరుపేమి లేదు
అవుతారమూర్తి యని అవుననెదరు
అదిగాక దిగుమజిలీ అటు నిల్వగాను
అవశేఖున మాయెను వో

అధికులార!

తగనందుచే తృణమైనా బాణమై
తాకు

అబద్ధము కాదు నా మాట ఆరికించి
వినుడి

వజ్రీలు సరదార్లు వడి జమేదార్లు
కన్నోజి రాతులు యీ కాలిదళమంత
తప్పట్లు దారలు తరచుగా వాయించ
నునుథు

అప్పటప్పటికి తప్పెట్లు ఆగాతు
నేజముడి

కావరం తిరుగుదు
మువాత పెమ్మినేని ముసివుక్కళాన
చెలువుగా వుంచుడి శానలతో
నేరిమి వుక్కళాన నంగం జేరినై
పొడవం సామినేతో కూ
పొడుగు వుండుడి
జంజాన వుండు ముండుగా
దోసు

అతుల ప్రతాపశాలి మహేంద్రుడు
చిరుభీరు వెట్టికాల్ల మిరి
'అలసట లేక మీరు అకుణ్ణోదానం
చిరుక

దీటిలు పట్టరో! ధీరత్వతోను
దంతులపై కొన్ని ధరమీద కొన్ని
మెండుగా పట్టరోయి? మెరసి దీటిలు'
అప్పుడు వెట్టినాయకులు

అగుబుగులు గాను

పైనున్న దుప్పట్లు పాగాలు చించి
బాలక బొక్కినల చలవ దుప్పట్లు
చించి దీటిలకు చెరిగి చుట్టుచును
పరి పరి విధమలపైనము గాగ
రమ్యముగా కాటమరాజు రణవీర

తముకాన నుండి

హరి గురువు పల్లికొండతో అప్పు
డిట్టనియె!

'బంటు మాటలు విని పరగ
సిద్ధిరాజు

అలదిరి మేనున ఆగరు గంధంబు
ఆటు పునుగు జవ్వాది అలదిరి చాల
సురయించి కస్తూరి చల్లి సురటిలు
విసరి

ఘుమ ఘుమ వాసన గుబులు
కొనగాను
ఝణ ఝణయనుచు చలగుచుమోగ
నాలుగు పాదముల నాడుటందెలు
వేసిరి

ఆవుకు శృంగారించెను అయితమా
రాజు
మేలిమి ఘంటలు మెడను మెండుగా
వేసిరి

రత్నాలు దాపిన రాగిరేఖలును
తళ తళ మెరయ నొడుట
ధరియించి రపుడు
కొమ్ముల బంగారు కుప్పె ధరియించి
రహిమింప మెడచుట్టు రంగుగా
నపుడు

గోమేధికం చెక్కిన బంగారు
గాలుసు వేసిరి

మృదువైన ముత్యాల మువ్వలపేర్లు
ఘంటల సరసన మనముగా వేసిరి
వూపరము చుట్టు ధరియించిరి
పురుపు గజ్జలును

వజ్రంపు సరులు అనవచ్చు వన్నెన
గజ్జలును
అ సన్న గజ్జెలు వేసిరి ఆవుకు సందు
సంధులను

పాతాళ విఘ్నేశ్వరునితో పంతుంబు
గెలిచి
ఆవుకని తెచ్చినాడు రాజు ఆర్థనాలు
ఘంట

పొందుగా ఆవుకు బొడ్డుగంట వేసి
ఆభరణాల సొమ్ములు ధేనువుకు
అలంకరించిరి

పల్లెకొండ నివ్వాలి పళ్ళెములు బట్టి
హారతులు యిచ్చిరి ఆదిమూర్తికిని
అప్పుడు సాంబ్రాణి అగుబుగులు
గాను

మహిసాక్షి వేసిరి పొగలు మిన్నంట

బొల్లావును ప్రార్థించుట

అగరు పొగ చీల్చుచు ఆవుజ్జంగ
మామయు అల్లుడు మరి యదట
నిలిచి
హస్తము ముక్కించి ఆవును యేడు
కొనిరి

“పరబ్రహ్మ స్వరూప! వో పరగ
బొల్లాప!
గోపి నామములు గల గోవింద
మూర్తి:

యోగులను రక్షించిన యో శివద్రోహి బౌరారి జంగాల చరలు
 కామధేనువః బట్టంగ
 హరులకు నరులకు ఆదరపు నీవు వచ్చి పోలరాజు మరుగు యొడబడిరి
 మాకు కొలువ మూర్తివి మరి పరపుపకారుడైన పట్టివ్వలేక
 ఆదివిష్టుండవు పంతాపి సురభివని ప్రార్థన జేసె
 పుడమిలో జను లెల్ల అరుదుగ మనమి చేకొంటివి మాయ్యూరూపిః
 పొగడ పొందుగా జంగాల వెంట పోతివి
 ఆవు అవుతారమున మందలో గనుక
 అరుదుగా బుట్టి అందుకు నీవులేక మా తండ్రిని
 నిరతముగ జూచితిమి నీ రూప అవనిపై గూల్చితివి
 మెల్లి ఆ పగలు నేటికి అనుకూలమాయ
 రూపులో ప్రత్యక్ష రూపంబు మాకు బలుపైన శానతో పగరాజు రాగ
 చూపుతో చూచిన సూక్ష్మరూపంబు మన చల్ల పిన్నయ్య మాకని పోరి
 నిత్యపాపము బాయ నిను చూడ తనవంతు పగతుల చంపి ధరణిపై
 గలిగె గూరి
 పరిగ మల్లికాదేవి పరమేశ్వరుని, అల్లవాడుగో! పగవాడు అదుముకొని
 పరగ వరమడిగిన సురులు వచ్చె
 పడిమాలి మనకు సరిగడ వేసి మార్కొసి
 ప్రత్యక్ష సురుభులై ప్రబలితిరి నిలచి
 గనుక బయలు యుద్ధము శాయ
 కోరినట్లు మాకు కోర్కెలీడేర పంతంబు గెలువ
 కైలాస వాసుని శాపము కలిగెను నీవు దిక్కిని చాల నెర నమ్మినాము
 మాకు మా తండ్రి పగదీర మమ్ము
 పరమున సుఖియించ జన్మపాపనము రక్షింపుము
 లైతిమి 'పరగ యెద్దులావులు' అని
 సౌఖ్యమున బొందితిమి వో పగతులు వచ్చి
 సత్యసురభిః 'తలకొలలు వేసి తరిమిపట్టుచుము'
 చలగి పోలరాజు యా చరకువాడ నీదు మహిమ యెరుగక నిట్లాడు
 సున్నంగ వారికి

మాకు సహాయమై పగతుల నీవు
మడియించినపుడే
ఆదివిష్ణువని యెంతురు ఆవు
గాదనుట
కలియుగంలో చాల యీ కథ
నిలువవలెను
భునిచి కౌతూహల చూప యిస్తున్నాను
నిలువ
నీకు చెల్లునుగాక నెవ్వరి వశము?"
అని యిట్లు వేడిన ఆవు తా చిచి

సంతోషమున బొంది సయ్యన నిలిచి
అల్లుడు మామయు అతి భక్తితోను
అని సేయుమని చాల అవును వేడి
సాష్టాంగ దణ్ణములు సమరపణము
జేసి
తర్లి వచ్చిరి వీర తమకముకు వారు
వీర తమము మీర వేసుక నుండి
తమకము విరుగడల ధనముకొండ
రాజులు
క్రిక్కిరిసి వుండిరి వుక్కుపొడి రాల

బొల్లావు యుద్ధము

అప్పుడు సిద్ధిరాజు దళములో
అగుబుగులు ఆయ
పట్టిరి దివిటీలు పట్టపగలై గుండె
కాల్చిన దివిటీల కారుకు పొగయు
కప్పెను శ్రీరాము కపిలావుమీద
దివిటీల వెల్తురు ఆవు తీరుగా చూచె
శ్రీహరి రూపమైన చిత్తజగురుడు
గుడారు వెడలి తాను గొడకొని
వచ్చె
అలించి వినెను యీ ఆదిమూర్తి
తిడిమి తిడిమిన భూమి
దిగులుకొనగాను
అదిరిపాటున దుడుములు
అగుభుగులుగాను
పెట్లు గోవులు కాల్చిరి పెళ్ళుకొని
మ్రోగ

వువటుగా వాయింప ఎని
వుగ్రమూర్తి
గోవురూపము అయిన
గోవిందమూర్తి
కొమ్ము రాతన తీడి కోపాన మిన్నుండి
పాదము తాటించి పగతుల మీద
మచ్చపుటమగ నెగిశ మరి పుట్ట
దగ్గరికి
హొమ్ము గమ్ములు చేసి ఘాత
కోరాడి
పగవాడి మీదికి పిడుగులై
పడవలెననుచు
యేనుగుయెత్తు గడ్డలు
యెగసిపడ జిమ్మె
పాదుకొమ్మున చిమ్మె పగులు
గడ్డలును

యెగిసెను ఆ గడ్డ యోజనంబొడుగు
నలసిద్ధిరాజు ముందర సరదార్లు
మన గుంపుగా వున్న గడ్డపై బడెను
తలలు పుచ్చలు పగిలి తర్లక

అదాడ

మెదడు చిందిన సరదార్లు
మేసినిపైన
వరిగిరి వజ్రీలు వసుధపై నంత
మందటి యాలోన మరి తిప్పరాజు
ఆశ్చర్య మందుచు వచ్చి అటు

చూడగాను

కోపించి మించిన కొంచపుగడ్డ
తిరుణామల తిప్పరాజు నెత్తిపై
బడెను

గ్రుక్కు మిక్కు మనక కూరె
నచ్చోట

ఆ గడ్డ హతలకు దండు అట్టిట్టు
చెదరి
సర్వకానలు సిద్ధిరాజు సరగ రావెరచి
తమ తమ యాలములకు దగ్గర
నిలచె

మది దలపోయుచు మరియు
నిట్లనియె:

‘వానలేని పిడుగాయ వో స్వామి!’
యనుచు

‘మిన్ను విరిగెనేమో మనపాలి మిత్తి
అవునేమో’ యనుచు

‘చోద్య’మనుచు సంధ్యగోపాలు
రాజుకడకు భనుడెంచి

ముఖుళిత హస్తదై ముందర నిలిచి
‘వో రాజు! వినవయ్య: వారికథ

వంతగాదు

యీ గడ్డ పరలేమి? ఆవుకు
వంతగాదయ్య:

మన దండుమీదికి మరి కదలి వస్తు
తామసంబున కొమ్ము ధరసు గుచ్చి
వనర విమ్మిన గడ్డ

‘వసుధీశ్వరుండ:’

అని యిట్లు రాజుతో ఆడుచుండగను
పక్కికూళ్ళ మన్నెవారు

పగవీరనాయకులు

ఆ సంధ్య గోపాలునితో అప్పు
డిట్లనిరి

‘పంతగాడ వన చు పలికితిమిగాని
పొగరుచే ఆటోతు పొడిచి

ధరచిమ్మను

దుమ్ము రేగురుగాని గడ్డ తృణమంత
లేవదు

ఆవు చిమ్మినది అని అరుదు
చెప్పితివి

అస్మికాంతముగాను ఆడితివి మాట
ఘనకార్యములు సేసికొని గడిపిన
వారమే గాని

గగనంబుపై నుంచి గడ్డలు రాళ్ళు
పడి వకరు గాకుండ పరువడి దళము

యిప్పుడు మడిసెను వంత యిటుల
నేడ లేదు

చెప్పంగ కథలను చెవుల వినలేదు

యిదియేమొ మహిమమని మాకు
వింతగా దోచు

నీవు చెప్పినమాట నిజమైతే చాలు
మరి కారణముగాక ఆవు ఆయితే
మరి యంతలోది

బలబల తెల్లవార ఆయావుపై గదసి
అడవులదాగిన ఆ కొండ

గృహలందున్న
తలకొలలను బట్టి తాళ్ళ గట్టుదుము
దివ్యదృష్టి తెలసిన ఆవు

దేశతమూర్తి

పంతములు పలుకంగ విన్నె పరగ

బొల్లేవు
పాదము తాటింది బలురంత వేసి

కొండలు ధ్వనులిచ్చె కంబిణి వణితే
ఆకాశము ధ్వని బలికె అమరులు

వినగ
వుక్కుటాల మీదికి వరువడి బొల్లేవు
యగసి ఘట్టున ధూకి మన్నీల

యడపక పొడిచె

వుక్కుటాల మన్నెవార్ని తన్నిన

పుర్విపై యెగిరిరి

కుప్పించి పొడిచెను కూల పీనుగులు

ఆ మేడ్యంబు దగ్గర అధికులనెల్ల

మున్నూట విలుమూక మునివాత

పెన్నీని

చలమున యెదిరించి చంపె బొల్లేవు

అధిక కోపముచాత ఆదివిష్టువు

బొల్లేవు

మెండ్యంబు దగ్గిరికి మెల్లనె వచ్చి
కాలి వురులు చూచి కడు చొకళించి
ఆవల పడదూకె అవలీలముగను
పంగిన వెన్నుదొక్కి బంతి నేననుచు
తన వాలమును చుట్టి ధరణికి నెణచి
త్రొక్కిన సముసేన దుహాకి మూక
కుప్పించి మేడ్యంబు కూలంగ దన్నె
తన్నిన మేడ్యంబు తరువాత నున్న
మన్నీలపై పురికి ఆవు మాయగ

నెగిసి

శానలకు పిడగై చెల్లించి పొడిచి

నిలచి ధిక్కరించి నిటు అటు చూచి

అటు వక్క కొమ్మున అదట విడి

పొడిచి

యిటు తన్నిన తలలు వెగసి రాలె

యడలేక

ఘోరయుద్ధము చేసె గోవిందమూర్తి

బొల్లేవు వచ్చేనంటే భూనాథు బలము

హల్లకొల్లారమై అటు తిరిగె మొనలు

మొత్తమై నిలిచెను ఆవుపై మొనసి

రాలేక

సాహసులై నిలచిన వారి చందంబు

చూచి

తన మది ఆవు తలచి ధరకూల్చు

విధము

పగతుల మీదికి నాల్గు పాదచక్రాలు

అని దండు మూకపై నెగసె

తరుకు చందమున

తలలు తెగబడ పాదాలు తాపించి
దూతె

తిరిగి చూచిన శిరస్సులు ఓట్టలై
వుండె

కుడిన యెడమన పీనుగులు గుట్టలై
వుండె

ఘన శంఖు చక్రము గల గరుడు
బొల్లెవు

యే తట్టు చూచిన దళము యెడలేక
కడిసె

బాచిరి యీటెలు అవుపై సరగ
విలుమూక

తన వాలమున దట్టి తరిమి చంపంగ
చిక్కిన చిల్లర సేనల జూచి

'అవతారమూర్తిని అయివుండి నేను
వక్కొక్కరిని చంప వడివిడి కాదు'

అని తన దేహంబు అటు మించ
పెంచి

పరగ హనుమంతుండు వాలము
పర్వతాలకు చుట్టి

పెకలించి తెచ్చిన చందాన పెనసి
తానపుడు

తన వాళమున కొంత దళమునుచుటి
యెత్తి నేతను గొద్దె యడలేకయుండ

ఘన రౌద్ర కోపమున ఘంటలు
మువ్వలును

చలరేగి మ్రోగంగ అవు
చవుకళింపుచును

ఘల్లున పైదూకె అవు ఘనుల
పడదాకె

లేవకుండా త్రొక్కి రేచి కోపాన
నాదు టందెలు మ్రోగ నాల్లు పాదాల

పాదాలు తాటించి యగిసె పగతుల
పైన

తన్నెను సంబెట యేట్లు రాశినయట్లు
పగిలలై పురెన పడక ఆడాడ

వనర గుండెలు ఒడ్డలై పరిగిన
దళము

పొడజూపు పగయల బొల్లావు అవుడు
సుడిసి తిన్నిన పేగులు కాల

చుట్టకొని వచ్చు
కొందరు విలుమూక గుంపులై వున్న

కొమ్ము చక్కగ పంచి కూదురుగా
పొడిచె

పెడ ముఖముగా వెంట పేగులువెళ్ళ
వాలము మెడకు చుట్టి వడినేల గొట్టి

పాలేర గంగ భూపాలుని జంపె
నందికనమ నాగరాజు నడికల్లున

జచ్చె
కొందరు మన్నీలు గుట్టలై పడిరి

యడలేక చంపెను వెడ ఆదిమూర్తి
కందుకంబును బోలె కాంతితో నెగసి

ఘల్లున పడదూకి గజముల చూచి
చేరువనుండి అయావు చంగలింపంగ

శ్రీహరి గని రాజు చింతింప సాగె

అశ్వర్య మందుచు రాజు ఆటు

దిగలుకొనుచు

గజము సింహము చూచి పడవరించి

యట్లు

వైదుని కనుగొని రాజు పగదప్పి

ముందె

పంతాన సురభి రాజుపై పడిరాగ

పున గజముల మునికీ అప్ప ముక్కున

దూకె

అవును చూచి చిటి గొడవ

మరి బిల్బరాయిడి నెరిపి మచపు

దేవుగుల

మీపెట్టి యేసుగులు కిచ్చుకొని

మచపుదీ గొడవ బొగ్గె అవు మట్టి

మల్లాడె

ధరణి గుబ్బలంబేగ చానపు లందరును

యగసి కురిపిస్తకమలు అవు తన్నిన

యేసుగుల మెదడు

గుట్టలుగా పడివుండు మంభిణిరోను

కొండల వలె మొండాలు

గొతపెట్టుచుండు

మరి యగసి తన్నిన మాచటింత

తలబాడి మొండాలు ధరపై కూలిరి

తొండములు బిగద్రొక్కి అవు

తిరిగి పోనీక

కుతికెలు పొడిచిన గుండెలు చినిగి

వెన్నున కొమ్ము వెడలి యేసుగులు

వరిగె

అలశ్య మాయెనని ఆ మాదిమూర్తి

సింహమై యేసుగులపైకి బిరి లఘుమ

చేసె

పున సింహముని యేసుగులు కలువర

మందె

కల్లుపడి¹⁵ యేసుగులు కడువరిగె

కొన్ని

అది కొన్ని చూచెను అశ్వాల బారు

హయముల నెగసి తన్నిన అవనిపై

వరిగె

తగళ్ళ పోట్లాట చందమున తాకిన

యపుడె

ప్రముక్కున అశ్వాల గుండెలు

బద్దలుగా బిగిలె

విలవిల తన్నుకొని విడిచె ప్రాణాలు

గొడకొని అశ్వాల తన కొమ్మున

గ్రుచ్చి

పుర్రెలు పడజిమ్మి వుదుట బొల్లావు

అవలంగా జంపి అచ్చోటు బాసి

మోర రణమున నిల్చి గొడకొని

చూచి

కంచు భేరీలును కనక తప్పట్లు

వరిగిరి రణముపై వగిచార చూచి

సిరిలేని దేవళాల వలె సిరితప్పి

గుడాడ్లు

వుండరాదని తలచ ఆ వుగ్రమూర్తి

గొడుగులు పడిగెలు కూలంగ

తన్నెను

పడదీసి డేరాలు పాదాన జుట్టి
భూం మీద మచ్చపుటముగా నెగసి
దివిటీలు చల్లార్చి దిక్కులాలించి
మొల పొడుగు పీనుగులు మొండాలు
నడుమ

శిలబట్టి రక్తాన నిలచె ధేనువ అటు
యిటు చూచి
యదరించి యుద్ధంబు శాయ యవ్వరు
లేక

అలుపు దీరగ నుండె అరఝాము
సేపు

వీరనాయకులు అందరూ ఆవేశ
కత్తులు యీదెలు రణమున కడు
పారవైచి

చిత్తు విత్తుగ చల్లంగ చిక్కినవారు
కొందరు మన్నీలు గుట్టల బట్టిరి
బెదరి చిల్లర మూకలు బెగడొంది
పోయి

పొదలు దూరి ఆడాడ పొంచుండ
సాగిరి

అప్పుడు మేఖంబు అటుగప్ప మింట
కప్పెను చీకట్లు ఘనశాన మీద
అవు వచ్చేరాక వారికి అటు
కానరాక

ఆ వీరనాయకులు అప్పుడు
పురుకంగ

వకరిపై బడి వకరు వడికట్టు బడిరి
తల్లడింపుచు వారు తల్లకిందులైరి
కత్తులు నేజాటు కడు వంకిణులు

తను ఆయుధంబులు తరచుగా నాడి
చిత్త విత్తుగాను చెల్లెటివారు
అవు వచ్చేనని అప్పుడు బెదరి
ఆ మోర రణమున అప్పుడురకంగ
గుడార్లు చేర్చు కొంకులు తగులుకొని
తల్లకిందుగా బడి తారెడు వారు
నెళవు చీకటివేళ నెప్పెరుగలేక
అవును తొవ్విన దొరైల బడిరి
అటుతొలగి కీళ్ళు

వడి పాశులాడుచు వాపోవు చుండిరి
ఆ వీరనాయకులు విడిబడి అవుడు
పురకంగ

వలలను తగులుబడి వాపోవుచుండిరి
ఆడ'దాని చాళ ఆపత బడలేక
యేమిటికి వస్త్రమని వెత కుడుచువారు
అక్కడ కత్తులు భేడిలు అటు
పారవైచి

మళ్ళి చూచుచు వారు మరియు
నురకంగ

పడివారి పాదాల్లో పడి లేవలేక
'హరిహరీ నారాయణ! కావు'
నునియేటివారు

చక్కని మేడ్యంబు సందున గూరి
పరుగున పురకంగ పురైలు పగిలి
ఆపద నొందుచు అనిరి వారిట్లు:
'యీ గండము గడచి కడితేరితిమైన
బోనాలు పెట్టుదుము నెల్లారి
పోలేరు తల్లీ!'
చాలను దండములు సమర్పించువారు

కాలికొద్ది వురికి కడు మన్నెవారు
కావరపు మన్నులు కడుదూరముగ

వురికి

ధీరులై నిలచి తింగి యిట్లనియె:

‘వోరి! మనకన్నా దొంకొనుకు

లేడు!’ అనె వకడు

వురికేటి వారిని పూరడించు నొకడు

‘పరుగుబారకండి మెవమీద

యే యిడికిల్లు పడ్డాది’

పోటు బండ్లెల్లను ఆక్కిడ పోగులు

అయిరి

తిన్నంగ పంతాలు పలుకంగ సాగిరి:

‘పగలు గాదాయను ఆవు’

పడుగెడలు వేసి

పగదీర పొడుతు’మని పలుకును

వకడు

‘యెరగకుండా మనము వెనుకకు

దాసి

యిప్పుడేమాయ’ నని యీదె

జేబూని

మంటలు అందెలు కడం దాటింది

అటువళ్ళి నొప్పించి ఆవు తల్లెగిసి

వెనక లుపువు నిలిచి వెరువక

యిట్లనియె:

‘యీ రీతి పొడిచిన ఆవులు

యేడవుండు

ఆవును మన గుంపు అటు

చదరకున్న

అవలీలగా పొడుతు’నని పలికెను

వాడు

నీతిమార్గం దొకడు వారితో నిలిచి

యిట్లనియె:

‘దగ్గర లేదని ఆవు తరుచు ప్రేలేరు

ఆవు అయితే యేసుగుంకు

అశ్వాలకై యడిరించదు

సరదార్ల బటులమి దొర్ల

సాహసులను గూల్చి

మాయగా నుండి ఆవుదాత చంపించు

కొంటిరి

పంతాలు పలికిరి చాటున పడి

వుగడలేక

యేటికి చావవలె యీ మాటున

వుండు’ మనెను

ఆవునని తలపోసిరి అందరు నవుడు

‘తరుముచు తోకమోర తా

నెత్తినవుడు

నేను మానుమంతుడనుకొంటి ఆ

యావురూపు’

‘ఆ రూపుకాదు నీవు అంటివి కాని

కరులపై నురుకంగ మట్టిగా చూస్తే

కొదమ సింహము రూపుగానుండె

మరియు

వినరొయి యదట వుండి నేను

వివరించి చూస్తే

శంఖు చక్రములు చెరిగి అల్లాడు

అదివిష్ణువు అంటే ఎట్టి ఆ

యావురూపు

యీ రీతి వుండగా మంతపడట

యేమిటికి?

అన్నారా: మికి మీరు ఆవును

తలచక

మన పూర్వ ఫలమనుచు మికి

తలచరోమి!

ఆ వీర నాయకుల అటు అలపోసి-

'యీ కొలువు బడేటందుకన్నా కూర

తెచ్చుక తిన్న

అలలం లేక వుండువ నెడి వారు

సందగోపాలు మాట

చెప్పచేస్తేమి గాక

సందకాడ వక చుక్కకు

జరగమైతిమి' అనగ

'తనవెంట కొందరు తగిలి రారైతిరి

గాని

పొడిచి చంపుదు ఆవు మిగిలిపోయెను

గాని

పోయ' ననగా వినెను పొడబాల

సోమన్న

'నేను తరిమితి ఆవును

తలచూపకుండ

తోడు యవ్వరులేక తొణికి పొడవ

వెరచి వస్తేని ఆవు మళ్ళీవచ్చునో

యేమో

యే చాలున వచ్చునో యెరిగి

పొడతాము

కాటమరాజు చల్లలో' ననె వారితోను

వోబళ అనువాడు వకవార్త చెప్పెను

'అటు పాట గాన ఆవు చెప్పెనై న

నజ్జులుగా ద్రోక్కేని నవ్వులుగాదు

చాటున పుడరోయీ చాలు

గాయకుడి'

తందారిగా జెప్పి తా నిలువలేక

గుజ్జర్లు వోబళ గుర్రాన్ని దిగిపిడిచి

బొజ్జ పిసుకుకొంచు పోసాగె నపుడు

చయ్యంపు వోబళ జంజాలి అటవేసి

తూట తీగెంపంక దూరె నాపదకు

'సాగిరాగ మొదట శెఖునము

గాదాయ

వేగరాన వస్త్రముని వెతకుడిచి వారు

కాని శెఖునాన వచ్చి యందుకు ఆవు

కట్టగా జంపె

యిఖనైవ నెల్లూరికి యిప్పుడే పోయి

మళ్ళి మంచి శెఖునాన వత్తు'మని

పలుకువారు

'యన్నండు ఆవువార్త యెరుగము

గాని

వుండూరి పరిణామాన వుండు'

మనువారు

'సందె గోపాలుని మాట సత్యమనక

వక కావరమున అతని పోనాడబట్టి

సంధ్యవేళకు దిక్కుకు జరగమైతిమి'

అనగ

హస్త్యవరచినవాడు అండ పొదనుఁగి

'వెరచి పలికెడు నా పంతమెంచేరు

తెల్లవారితే ఆవును తేటముగజూచి
వక్కడనేయి మన సిద్ధిరాజు
పద్దికి నేను
పరగ తోచుకుపెత్తు నా పంతంబు
చూడు
యిట్టట్టు పేగించి యిమ రెండు
రూములు
తెల్లవారి యిక్కడికి ఆవును తేకుంటినైన

అందరము నెల్లారికి అనుగదామనిరి
అని యిట్లు వాచికి అటు తోచుట్టు
అనుకోను ఎనెను అనుట్లు
కొందరు పంతాలు పలుమె యిట్లు
గోవుకు వెరచి కొందరు కొనియాడు
మాటలును
మనస్సున అనుపొసెను మది
ఆచిమూర్తి

బొల్లావు రాగా నేనలు పరుగువారుట

'చంపంగ చిక్కిన శానల నెల్ల
పురికి అడవు బట్టిన వుదుటు
మానరైరి
నేనీడ వుండుట యెరుగరో వారి
నిబ్బరమో
తిరిగి యుద్ధము శాయ నామీద ధీరులు
కలరో
అంతట నిలువక ఆ పంతములు
మాని
పురుకగల వారైతే నేనీడ వుండ
నేమిటికి
పురికిన వారిపైబడి వొగి చంపరాదు
గురి దెలసి ఆసుర మొఖాలకు
దొరుకు వేగ వచ్చితేను'
అని పుగ్రుకోపియై అవుడు బొల్లావు
కాళ్ళ అందెలుమ్రోగ కాలు తాదించి
మన రంకెవేసి బొడ్డుగంట నాడించె

ఆ ముట ధ్వను కు రాజు అచ్చగత్త
మొంది
అడలు చుండగ శాలు గుభుంబు
అయిరి
వచ్చెను ఆవునుని వాపోవు మామ
దాగిన పొదపిడిచి అల్లడిపును
వడి నాయకులు పురకిలగ పురవాళ్ళ
భంగి
యాద తీగెలు చుట్టుకొని పడ
వెతుకను వారు
సాహస మంతులు పురకంగ
చలుగుల భంగి
కోరిందరెబ్బలు మొఖమున గొబ్బున
గొట్టి
కండలు గీచిరి రక్తం కాల్వయై
పార

పడుచు వురికిరి ఆవు వెన్నందె
 ననుచు
 బాగై స నామకులు పరుగు వారంగ
 వుండ్ర కంపను బడి లేచి వాగి
 వురకసాగిరి
 ఆ పుట్ట ధ్వనులకు ఆవు పచ్చె
 సనుచు
 తల్లకి పుచు పురుకుచు తాము
 అడల సాగిరి
 పాద చూపు కొల్లయని వక్కి
 పడుగున పస్తిమి
 తల్లి చిడ్డల యనుచు తావు
 వారకుండ
 దిక్కులేని చావాయ యీ
 తూడితీగలోను
 నక్క లే దిక్కాయ నట్టడవిలోను
 వెతపడుచు వురికిరి వీరు వారనక
 పొడబాల సోమన్న పొడతెరువుగానక
 యాడదూరిన సందు యనలేని
 పొదలు
 అడ యాడను దూరిన
 దేహమంతయును
 జీరలు జీరలు జుర్రితముగను
 తగిలిన కొత్తి పోట్లు తరచుగా నాచె
 బలిమిని పొదదూరి పరుగు వారంగ
 వెనువెంట వోబుకు యీటెతో వెడలె
 ఒడ్డున గంట అందె జరజర దూసె
 అప్పుడవి పట్టుకొని ఆ వెంట పరచి
 పారవైచి గడార్లు వోబుకు పరుగులు
 పారంగ
 మంట వడిలో వుండి ముణముణ వాగె
 ఆ చప్పుడు విని సామినేడు
 అవొచ్చెననుచు
 తందరలాడుచు తాను వురికి
 చంపట్టి ఆవు నన్ను చంపవలె
 ననుచు
 నా వెనువెంట వచ్చె యేమిసేయుదు
 ననుచు
 అని గజ్జర్లవాగు గొబ్బున దాడెను
 తగ తూములేరు దాటి తా తిరిగి
 చూచి
 నలుగడల ఆలించి వినెనా
 మంటనాడు
 వనపెట్టుచును యతడు
 గచ్చపొద చొచ్చి
 పట్ట కీచుమన్న బెట్టులికి పడుచు
 నరులకు పోయుబంటు పొడబాల
 సోమన్న
 కన్నులు పొడుచును వుండె
 కట్టెపొదలోన
 సిద్దిరాజుల కాసల వెడిసిగ్గి దూడాడ
 పొదల గుట్టల దాగి ఆవును పొసగ
 వేడుచును
 దాగి వంక వాగులను ఆవు దైవం
 అనుచు

యక్కడ దాగిన శాసన ఆవును
వేడుచుండిరి

అదిమూర్తి బొల్తావును అంతము
దెలసి

ఆ రణము వెళ్ళెను అదివిష్టుండు
కలువలున్న కొలను కడకొచ్చి
కోపాన

కదసిన కోపాన యా భద్ర
గజముల చంపి

అరిగెలు భేడిలు అటు నుగ్గు చేసి
శరదార్థ బంటు సాహసుల గూల్చి
.....16

అందలాల రాజులను వందలుగ
జంపి

పాలకీల రాజులను బవరంబున
గూల్చి

అందెలు గడలన్ని అటు
విరగద్రొక్కి

తుడుముల భేరి తొక్కి
తెక్కరము చేసి

వడి వన్నె డమామీలు వక్కలు చేసి
హరిహరులు హంగం హరులు

పొగడంగ
వారసింహుని రూపమై నటు గదలి
వచ్చి

అంతట బొల్తావు అతి వేటకతోను
అసురుమొఖాల గుడారు

కప్పదేతెంచి

పంతమున గుడారులో
పవళించి ముండె

తెల్లతెలవారంగ తొలిమక్క
పొడిచెను

పలికె నానా దిక్కుల కం పడు
లెవరేక

యినుడు వుదయాద్రికి మేతెంచి
వచ్చె

అడవుల దాగిన అపసీశ్వరులు
పొదల దాగిన యట్టి పోటుముప్పలు

వ్రరెల దాగిన వడుసు మన్నులు
మోకాళ్ళ మోపున లేచి ఆవును

మోరెత్తి చూచి
వొంగివొంగి ఆవును వెడ

వెతకిరంత
ఆ లేచినాక చూచి ఆవు లేదు

లేదనుచు
జననాథు దగ్గరికి లేచి రాగాను

కలువరింపుచు పొడబాల సోమన్న
కల్పపొడలను

'అదె వచ్చె! అదె వచ్చె! వచ్చె! వచ్చె!
అదిగో! అదిగో! అదిగో! అదిగో!

దద్దరిట్టుచుండంగ దండి నాగలు
వెరవకు మనుచు అతని

పొనవెళ్ళి వీసి
'అదె వచ్చె! అదెవచ్చె!'

అదె వచ్చె! అదెవచ్చె!
'జడియకుడి' అని పిలిచు హరిహరు

యెదురొమ్ము సరచిరి యంత సిద్ధిరాజు వద్ద చేరిరందరును
 లేదనుచు మొగిచి హస్తములెత్తి
 భయము చెల్పుచు అతని 'పవపవి' మొరపెట్టుసాగిరి
 మనుచు

చెప్పి పొరిన సేన సిద్ధిరాజుతో మొరపెట్టుట

"అపనిశ్చరా: మేము ఆవుతో చాల యీరాత్రి సంసిన దళము యింత
 ఆపనిశ్చరా: అడవులకు నురకంగ అంత అనుచు
 పుట్టి, చెప్పి చెప్పగలము. రాజు! చేరి సేన
 అడవులకు చూడు"

 బొంది ఆ మాటలును రాజు ఆశ్చర్యపడుచు
 ఆవుచే నుసె 17 అయ్య మన ఆ రాజు మంత్రులు అందరు యా
 దళము రజములో నిలిచి
 సున్నచేళనే చెప్పె నందఱుగోపాకు యెటు చూచిరాను ధరగప్పి వరిగిన
 పంపులు కాదనిరి మన దళములో దళములజూచి

 పలుగాకులెల్లి 'శ్రీరామ! బొల్లావుచేసిన యుద్ధంబు
 యెదురని మాటకు నీవు యెడము కన్నుల జూడ మాకు కారణమాయ'
 లేదనక అని బాపమున బొంది రాజు అప్పు
 మట్టిగా నుండుచుని కట్టడి చేస్తేవి డిట్టనియె:
 నీవు చెప్పిన కట్టడిలో మట్టిగా 'కాని శఙ్ఖనాన నిలిచిన కారణం
 నుంటేమి బిదియు'

 పైనుంచి యాగర్మ పడు చందమాన యెత్తించిన గుడార్లు వేగంబె దించి
 అంబరీదుల 18 నుంచి అవు పడబోత దారణీశ్వరుని దండు తల్లె ఆవలను
 శంఖు చక్రముగల ఆవు మన యెడముగా బయలను యెత్తించె
 కానల గూల్చి గుడార్లు
 గజముల అశ్వాల కట్టగా జంపె పేరాళముగ నిలిచె యా రాజు దండు

దేరాలు యెత్తిచె ధీరుడై రాజు
అట రాజు మంత్రులు ఆత్మ
భందువులు

గొడకొని దేవల్లో కూమంకి రంత
సర్వదళములకు సభవారిని బిలిచి
పురవీశ్యుండుకు వాయ్కుర బలికెః
'విచ్చుకత్తులవారు! విలుమూకవారు!
గదిమన్నె మూకలార!'

కాలబలంబులార! కందు టరిగెలవార! ఆవుకు
కనుగొని పారి జాడకాండ వెళ్లెవెంటపోయి సరిపోరి
పనిబడి హతము కాయ పై నమై
రండి

యిబ్బడి బత్యాలు జీవితాలు
యిప్పింతు మీకు' అను రాజునకు మ్రొక్కి
అప్పుడిట్లనిరి "రాజు! యీ రాత్రి బొల్లావు
రణమందు జొచ్చి
యిచ్చగా జంపెను వేలు లక్షలును
నురుగుచుండగ ఆవు ఘంటనాడులకు

కొండలు ధ్వనులచ్చె కుంభిణి అదరె
అప్పుడు సంసిన మూకలు అలరార
గాదు

ఘంట ధ్వనులకు మేము తల్లిడిల్లాము
యిబ్బడి భత్యాలు యిచ్చిరా "ప్ర
ప్రాణాలు కలిగితే బలుకుమా" యిబ్బడి భత్యాలు యిచ్చుకత్తులవారు!

మరియు విని యీ రాజు "మరియు విని
ఆ సంధ్య గోపాళతో రాజు
అప్పుడిట్లనియె "కాగెడి ఘంటలు మన గొంతుల
మొదలు

మ్రోగుచున్నవి ఆ మ్రోత మిన్నంబి
ఆవు గంటల నాడు కొండ లదిరంగ
మ్రోగె ఆ మ్రోత లక్షణం బది
యెటువలెను?" అడిగిన సంధ్య గోపాళ హస్తములు
మొగిచి మ్రోతపుట్టిన తీరు మొదలు వదిలియిందె

సంధ్యగోపాలుడు ఘంట వృత్తాంతంబు తెలుపుట

"ద్యాపార యుగమండ
దుర్మార్గులైన
బాణాసురుడా నరకాసురుడు
పొండ్రక వాసులును

బహుకాల కర్ముండు కంసుడు
బహు రక్కసుండు
కాలయవనుడు బకుడు గడుసు
ప్రళయుండు

విను భేకానురుండు

దంతవ క్తుండు

విరుడు సాల్వండు మురదై త్తు

మొదలుగా

భూదేవి మొయ్యక హరికి

మొరపెట్టిన అతడు పరిమార్చు

మధురగా కృష్ణుడై మనుజుడై పుట్టి

పరగ ద్భావపురి పట్టణంబు నేలి

అంత భూతకి చంపి అసురుల

గూర్చి

పదహారు మే గోపికాశ్రీలభమయించి

చిన్నవాడై యుండి శ్రీ కృష్ణమూర్తి

బుండ్లుని దేవేంద్రుని యంత

వాండనిన

వెరువచేక శ్రీకృష్ణమూర్తి వక్క

వేలునాను

గోవర్ధనగిరి గోటనే యెత్తి

మరియు నా గిరికింద మనుజులనెల్ల

కరులు సింహాలు కదిసె పితవుగాను

మేకలు తోడేళ్లు మిళితమై యుండె

వెలుకలు పిల్లిలు యేకమై వుండె

మన బాళాదూర్లు గండ

భేరుండమూలు

యేకమై పక్షులు వెలయుచునుండె

వైరి వర్గము లేకుండ పనుద

జీవులకు

రక్షకుడై కృష్ణుండు దాంష్యపెట్ట

గాను

పుణ్యంగ దేవేంద్రుడు వానకు

వెరువడు యనుచు

ప్రళమైన పిడుగులు పంపెను

యపుడె

శ్రీ కృష్ణునిపై దూకి చిరసమయాన

దానివచ్చిన పిడుగు దాదాత బట్టి

వడిసి పట్టిన పిడుగు వనర బంధించి

కరుణచే యా విశ్వకర్మ బిలిపించి

'వినుము యా కలియుగమందు

యా విశ్వకర్మ

పాతాళవిఘ్నేశ్వరుండు పరమాత్ముని

పూజ

సేయు సమరంబున చేరి నాదింపు

మనసైన యా మంచిగంట గావించు

అదిగాక జాంబవుడు ఆదికులమందు

గడచి జన్మములెల్ల కలియుగ మందు

వీరన్న వరమున వీరన్న యనగ

ఆదికులమున బుట్టి అతడు చేపట్టి

యీరభద్రుని చేతి కరపాలకము¹⁹

యీదైన

గోసంగి పేరిట కొంగవాలు కత్తి

యిప్పుడే కావించు యినుము యిఖ

మొకటి

కోర్కతో యా కోడెకత్తి గావించు

ఆ కత్తితో చాల అక్కర గలదు'

కలికావతారుడు చెప్పిన క్రమమున

నపుడు

కావించె యావిశ్వమును దంతతోన

అది చూచి కృష్ణుండు హాశ్వర్య
పడుచు

ఆ దివ్యాయుధంబులకు కృష్ణుండు
ఆనతి యిచ్చె :

‘చలగి మిమ్ము చేపట్టగలవారు
వేవేగమున వచ్చి వేడినయపుడె
సహాయం గమ్మని చెప్పెను స్వామి
ప్రార్థించి యా ఘంట పరగ చేపట్టి
పాతాళ విఘ్నేశ్వరునికి బాగుగా
యిచ్చి

ఆ ఘంట నాదించి హరుని పూజింప
గర్వరై యిచ్చిన ఘనుని తలుప
డనుచు

అవుతారము విడిచి కృష్ణుడు
ఆ యదువంశమందు

కాటమరాజుగా పుట్టి కాలావుల
మేవుచు వెతకి

కరుణతో పాతాళ విఘ్నేశ్వరుని
కనుగొని

భాషించె హద్దించి పరగ సమ్మతిగ
పగడసాలాడను బాగుగా దలచి
అది పంతుము గెంచి అప్పుడు రాజు
ముమ్మారు గెలిచెను రాజు మువముతో
నిలచి

వోడి విఘ్నేశ్వరుడు వడ్డి యా ఘంట
కొమ్మని రాజును గొట్టున యిచ్చె
కవులావులు మందకు ఘంట
గొనివచ్చె

బొల్లావుకు ధరియించె బొడ్డున
పుట్టియు

ఆఘంటనాదు అంత యింత గాదు”

సిద్ధిరాజు వీరులను బొల్లావు మీదికి పంపుట

విన్నపము చేసిన విని సిద్ధిరాజు
పుగ్రుడై మందుచు ఆ రాచమాకం
బిలిచి-

“ఘంట చంపదు ఆవుగాతలు గాని
వెననొక్క అవుకు వెరచి ప్రాణంబు
దాచి నూరేండ్లకు మించ తగనుండ
గలదా :

చావుచు పుట్టువు సర్వేశ్వరుండు
కట్టి చేసిన క్రమము మదినుంచి

యెరువక ప్రాణములకు యెదురించ
వలెను

నందికనమనాగరాజు! ఆనంద
కాటమరాజు!

వాగ ర భీమరాజు! వలపర్తి
పాపరాజు!

కందకూరి గంగరాజు! కస్తూరి
తిమ్మరాజు!

ప్రతికోట బసువరాజు! పద్మాక్ష
గోపరాజు!
విటకోట అద్వైతరాజు! యంద్రబోగం
అక్కిరాజు
సజ్జనరాజు! సంకల్పసిద్ధిరాజు!
విద్యార్థి జగ్గరాజు! యిప్పుడు పోయి
బొల్లాపూ వెళుచున్నది పోనీయక
చంపి
శ్రీమాన రః"మ్మని శలవిచ్చె రాజు
యీడు కొల్పి రాజులు యీచెలు
అంది
సానక త్తులు అందరు జుబురుగా నంది
విల్ల నంబులు పొదులు వెనక
తామంది
అప్పుడు రాజులు అవని కంపింప
కదనంబు శాయను కదసి రంతంత
అవు జూడను వచ్చి అవును జూచి
నెమ్మది అసుర మొఖం గుడారులో
అవు నిద్రబోవంగ
గొనకొని యార్చుచు కూడిరి
యిరుగడల

ఆ యార్చులు విని అవుతారేటి
నిజమని శంఖతో నిలిచె బొల్లావు
నిలచిన అవు మీద నెదరి విలుమూక
తెంపుగా వింతగు తెగనిండ దీసి
విడిచిరి బాణాలు వేయు సములను
అప్పుడు బాణాలును అవుపై రాగ
పింజలు ధ్వనియని పెనుమ్రోతలై
మోవ
అదలించి దూకుచు అవుపై గదసిన
యేమి యెరుగని అవు వెర్రిగానుండి
కదిసి రానిచ్చె అవు కాలు తాటించి
వద్దికి రానిచ్చె తన వారిమున జుట్టి
అడలంగ చంపెను అవనిపై
రాజులును
చలరేగి ఆయావు శానల మీద
పడి తన్ని చంపుచు వారెందు
జొచ్చినను
పొడిచి చంపుచు అవు
పరిమార్చగాను

సంసిరి రావమూకలు సాహసురెల్ల

మాదోపాయమున బొల్లావు వీరులను మడియించుట

ఆర్బాటంబులు విని ఆయాదిమూర్తి
రాగడిల్లుచు కదిసి రావమూకలమాచి
తన విశ్వరూపంబు దాచి బొల్లావు
సూర్యరూపము దాల్చి మరి లేవలేక

పండ్లు పూడిన ముసలి
బడుగోడ వలెను
గజ్జలు మువ్వలు మంటలు సరులు
అవుపై జోరిగ లాడిన యేట్లు

పిడుదులై కరుచుక పెనగి
యున్నయట్లు

ఆ రీతిగానున్న ఆవుపై తొచ్చి
రాక చేరువనుండ రాణులెల్ల
యడముగా నిలిచిరి యిట్లెక్కుపెట్టి
వెనదీసి బాణాలు వేసి యిరగడలు
ఆదివిష్టువు బొల్లావును అగురు

బాణములు

భక్తుల మీదను ప్రళయ గణముల
చాత

మ త్రాక్షతలు వేగ మరి చల్లికట్లు
ఆ రీతి తెలియక అ రాచమూక
వెనరేగి చాల వెయ్యంగ సాగిరి
యంత వేసిన అవు యేమనక

యున్న

అప్పుడు కొందరు అటు దాసివచ్చి
అంతటంతట నిలచి ఆవును చూచి
'బాణాలు వెయ్యకుడీ ఆవుపడి

లేవలేదు'

అని యిట్లు ఆడుచు అందరుగూడి
పొంచి చూచిరి ఆవు పోలికలన్ని
'యీ రాత్రి యుద్ధం చేసింది యీ

ఆవు కాదు

వంటి కొమ్ము ఆవు కాని యిది
వట్టి ముసలి ఆవు

మన శాసన రాత్రి మహి మీద

గూల్చిన

ఆవు దీని బిడ్డ అవు'ననె వకడు

'జోరీగలతో ఆవు సుక్కిందిగాని

కొమ్ము వకటున్నది యీ ఆవు
కొంచమనరాదు

బలిసి వుంటే యీ ఆవు బహు
పలువ'దనిరి

'గుండె ముగర తగిలితే రయముగా
గూడారు యెత్తి

మందలో నుంచక యీడ మరి
తోలినాడు

వేసిన బాణాలు యెత్తి పోయగాని
వక్క శనమంటిన ఆవు వరుగు
నిక్కడను

తోకబట్టుక దీసి తోలుక పోయి
పొందుగా మనరాజుకు పోలిక చూపి
మరి చంపవలె యీ రూపు

మామీను²⁰చరాదు

ఘట్టిగా మనమీద కార్యంబు చేసి
మట్టిమల్లాడిన బొల్లావు

మందనున్నాదో

కట్టుపడి వురికెనో కారడవులాకు
యందు చొచ్చెనో కాని వెతికి సాడించి
బాలు బాలున అరువంగ బలాల

బొడిచి

మన మందరమును చంపిన ఆవును
మామీద కూల

చంపి పోవలె రాజు సముకం చార'

వారి పంకాలు విరుచు తన వాలము
బెంచి

తన విశ్వరూపాన కాను వడి లేచి
కదసిన దళముపై కాలు తాటించి
ఝుడిసి బెమ్మడిపోయి రాణువ జాలి
బడిన

వట్టి వారికి నెల్ల తన వాలంబు జుట్టి
దిగువక అంకించి వెలిగించి యెత్తి
వదసి నేలను గొట్టె పురెలు

వాప్పలై పొగకె
చలగి యా బొల్లావు శానల మీద
వడిసి తన్నిన కొందరు వరగిరి
ధరను

యెందు జొచ్చిన పోనియ్యక
వెనుతగిలి ఆవు
పొడిచి చంపుచు ఆవు

పురిమార్చగాను
సంసిరి రాచమూకలు సాహసు రెల్ల
చిక్కిన వారిపై చలగి దూకంగ
ఆవు రాకలకు వెరచివారు

అగుబుగులైరి
వెరచి పురికే వారి వెనుదగిలి ఆవు
సందుల గొందులు పొడించి ఆవు
యెందు జొచ్చిన పోనియ్యక చంపగ
అప్పుడు పురికిరా రాచమూక అడవి
జేకొనిరి

తెన్నగ రణమందు ఆవు యంతయు
నించి

యెటుపార జూచిన యదరించ
యవ్వరు లేరు

వచ్చి అసురముఖాల గుడార వద్ద
యుండె.

నలుగడల పురికిన అటు రాచమూక
గుజ్జర్ల వాగున అందరు గూడి
అలసట దీర రాచమూకలు అలోచన
పడిరి

'ఆవుచే రాచమూక అంతయు మడిశ
వనరంగ మనము రాజుకు వద్దికి
నరుగ

పద్దతి గాదిపుడు పరగ రాజులకు
సరగ రణమున పగతుల చంపను
చావ

కట్టడి కలదు కాకున్న మనకు కారణ
మిపుడు'

అనుచునుండిరి ఆడి అతిరోషమునను
మరి రాచమూకలకు మరి రోషపుట్టి
'పొడువు! పొడువు!' మనుచు

పొడుములు ద్రొక్కుచు
కదిసిన శ్రీరామ గరుడ బొల్లావు
పాదములు దట్టించి పగతుల మీద
కొమ్ముల గొరిశల కొనగిట్టలాను
ప్రగ్రుడై పొడిచెను పురివి బొల్లావు
ష్టంలాదుని చిరుగోళ్ళ పడును
కలదనుచు

తాను నరసింహుడై తగ గూల్తు
మనుచు

కదనంన రాచమూకలు గగ్గోలు పడగ
చొకలించి పురికి శానపై దూకె

వాసి కలవారు వడి చేరి పొడువంగ
చూచి వారింబునను చుట్టిరా దీసి
విరిచి నుగ్గులు చేసెను యీదె

లన్నియును

వీర రౌతుల తలలు యెగిరిపడ తన్నె
తనపైన గడలు వేసి తందరనొంది

అటు మళ్ళి వుడుకుట వాణ్ణి ఆరికట్టి
గుదులు కొమ్మున గుచ్చి యగచిమ్మె
యెగిసెను పీనుగులు యోజనం

పొడువు

రివ్వు రివ్వున తటాలున దివిపైర

పడెను

కొన్ని దశములు పైబడి కొందరు

హతమైరి

దుడ్డు కోలలు వారిని దురమందును

గూల్చి

అడ్డ కత్తుల వార్ని హతమణిచి

చంపె

జందాళముల వార్ని సమరమన

గూల్చె

తలపడి శత్రువుల తలలూడ తన్నె
మానవుల జీవించ మరి యాదిమూర్తి

యదరు నెవ్వరు లేక వేడుక దీర

ఆవు పగతుల చంపి అనందమంది

రజములో శిలబంటి రక్తిములో

నుంచి

వచ్చి అసురముఖాల గుడారు వద్దన

యుండె

పారిస వీరులు బొల్లావును రాజునెడుట ప్రశంసించుట

అప్పుడు కొందరు అతశేవులు వచ్చి
మొక్కుచు చెప్పిరి రాజు ముందర

నిలచి

ఆవుకు తోకగాదయ్య హనుమంతుని

వారి మనవచ్చు

వంటి కొమ్ముకాదు ఆవుకు

వజ్రాయుధంబు

“వో పల్లవాడి రాజు! వినును

పరిణామ మెల్ల

పోరాడి అవు చాత పొలసిరి దేవ!

కన్నులు చూస్థిమి ఆవు క్రమమెల్ల

వినుము

పాదాలు నాల్గు పదను చక్రాలు బోలు

పైపిల్ల గొడ్డెలు యెనిమిది

రామబాణాలు బోలు

శంఖు చక్రంబులు చేరి అల్లాడు

అసుర తలాటములు గల ఆవు

అవనిపై యెగిసెను

నరసింహమూర్తి యనినట్లు యెన్న

దగును

యెదురుగావచ్చి ఆవును వెరువక

చూసె

మట్టిగా శ్రీహరి గరుడవాహనమెక్కి
కల్లగాదో రాజు: కదలిన విధము
పరగ యాదవులకు ముందుగా

తామరపద్మ ముఖంబు

కలవరేకలు బోలు కన్నుల తీరు
ఆ కర్ణములు చూడ ఆనంద మవును
ఆ దివ్యరామం ఆమరంగ చూస్తే
మట్టిగా శ్రీహరి గరుడవాహన మెక్కి

కల్లగాదోయి రాజు: కదలిన విధము
పరగ యాదవులకు పగవారగాని
కాకుంటే వో రాజా! నీవును కనుగొని
హరియని జేడిన పాపమంతయు వీడి
పరమ పావనులై పరము
పొందుదువు"

సిద్ధిరాజు మండిపడి బొల్లావుపైకి బోయలను పంపుట

అని విన్నవించిన ఆ సిద్ధిరాజు
మనమైన కోపాగ్ని కన్నుల

దొరియంగ

వేలును రెండేసి వేలు గలయట్టి
బోయల పిలిపించ భూనాయకుండు
'పరకసాని అబ్బినీడు! పట్టరో'

పిన్నయ్య!

గురిపోతు వన్నయ్య: గుజ్జర్లు
వోబులు:

మర్రి సాతంనేడ: మతుకుల విట్టల!
వంటరి మరినీడ: వయసు ముకుండు!

జల్లిచి ధన్నీడ! సాతర్ల పరచి:
బొగ్గుమల చందయ్య: బోగ

సంబినేడ!

నిగ్గల కామినీడ: నెలవరి భీమినీడ:
జన్నవాడ పామినీడ: జక్కం

నోబళు:

మిణుగూరి బొమ్మినీడ: మీనుగ

కొండు!

తొమ్మిదివేలు విలామూక జోతుల

సామినేడ!

పయనమై రారోరి బటనాయకులార:
యిమ్మహిన వెలసిన యిట్టి సాహసులు
మీరు

పరుగంగ మీరు మీ బలములతోను

వేవేగమున బోయి వెయ్యేసి

కాణాలతోను

తోలివేయుడి ఆవును తుపాకిగుండ్ల'

అని యిట్లు పేరు పేరున అటు

బెప్పగాను

పయనమై కట్టాయుత్తుపడి వచ్చిరంత

మొగచి హస్తముల రాజుతో మొనసి

యిట్టనిరి!

'ఆవు చేసిన యుద్ధం అంతింతగాదు

ఆవు మీదికిడిచినవారు హతం
ఆవుట నిజం
రాజు మా ప్రాజరక్షకుండవు నీవు

నేడు మా యుద్ధం నీవు కను'మనుచు
అని చెప్పి బోయలు అంతయు వచ్చి
ఘనమైన బొల్లావు ఓడకేగిరింత.

బొలావు మీదికి బోయ లెగబడుట

ఆవును చూచి ఆశ్చర్యపడుచు
యచ్చరింపుచు విండ్లు యలమి

పైకెత్తి

పొంచిరి బాణాలు బొల్లావు మీదట
తెట తెట విండ్లుకు తెగనిండ దీసి
నించిన ఆవుమీద కడిసి వేయగాను
నిప్పుల మీదను వెలు చల్లినట్లు
గుప్పెడి అంబులకు ఆవు గొట్టకొని

చూచి

యేదికి గండుమీ యెదురెక్కినట్లు
వేటబోయల మీద వేగంబె నడిచెను
నడచిన బోయలు నంత గుమిగూడి
యెడమ కుడిని చేరి బాణాలు

యెడలేక వేసిన

చెవిన బొల్లావుకు శత్రుయు లేక
చీదర కొట్టుచు చెల్లించి దూకె
పొడిచిక శత్రువులకు పొట్టలు చించి
వడి రక్తధారలు వడివలై పార
ప్రేగులు తెగ నేల పేరులై రాల
యదరిని భల్లాలు వేసేదీవారు
వారిని మెచ్చుచు ఆవు వడి వడి

వెగసి

సింగిణి విండ్లవారిని చెండు చెండాడె

యెదురిండ్ల వారిని వెనుతగిలి చంపె
తొమ్మిదివేల విలుముక బోయల

సోమినేని

కుమ్మిరణములోను కూర్చె బొల్లావు
గురుపోతు వచ్చయ్య గుజ్జర్ల

వోబుకును

నరములు శిరములు నట్టగాద్రొక్కి
వీర నృసింహుడై విర్రుతులగూర్చి
అతికోపమున పగతుల అవనిపై

గూర్చె

ఆ సమయమున బోయలకు అతిరోష
పుట్టి

తీసిపోక ఆవును తీరకొట్టుకొని

'చెరిచెగదా ఆవు చెల్లించి పొడిచెనో
యనుచు

తరిమి చంపసాగె తలచూపకుండ
ఆవును యిచ్చోట హతము శాయకను
ఆవుకు పురికిలే అపకీర్తిగాక'

అని పొరుషంబున అతివేగ కడిసి
మల్లెమొగ్గ అంబుల మరి వేయసాగిరి
చిల్లికోల అంబులు చెల్లించి వేసిరి

వెగవర బాణాలు వేసేదీవారు

ఆరీరి బోయలు ఆవుమీద అంబించి
కడిసిన

అలయక ఆవు ఆ రేయు పగలు
వొక విధమున పోరి పగతుల

వసుధపై కూర్చి
అప్పుడు బొల్లావు శ్రీహరిని దలచి

అరి భారమును తొంది ఆవు
తలపంగ

కనక రథములపైనుండి హరిహరులు
కనురెప్ప వెయ్యక

చూచి ఆవు యుద్ధంబునకు
చోద్యంబు పడుచున్న

అటుమీద తలచిన హరి సంఠసిల్లి
మము చారరమ్మని మరి చాతవున్న
అక్షింతలు వేసిరి హరిహరులు
మునులు

చరిగి దేవతులు ఆవుపై కాసలు
చల్లిరి

అప్పుడు బొల్లావు తనపై అక్షింతలు
చూచి

సంతోషమున నిలిచి ఆవు సరగ
వేడంగ

అప్పుడు సందింగి ఆర్చినాయకులు
పుటమెరిగి బల్లాల పొడిచేటివారు
పేరుచెప్పి ఆవును పెనగొని దాసి

చొక్కచువ్వల గడల చొచ్చి
పొడువంగ

పరమాత్ముని తలచి ఆవు బాలు
బాలున అరుచుచును

గన్నెరాకు అంబు ఆవుకు గాయాలు
నాడెను

తిరమందుల వారి బొల్లావుకు
తిరుమణి తిరుచూర్లం

మనముగా కూరినను గాయాల
వెంట

పొత్తపు నేజాల ఆవును పొడువంగ
సాగిరి

‘గోవింద! గోవింద!’ యని ఆవును
కోరిల వేసిరి

‘రామా! రామా!’ యని ఆవును
రణమొల్లుగాను

బిక్కల పిక్కల అంబులు ఆవుకు
భారముగా నాడెను

తమకం దగ్గర పల్లికొండకు తెలిసి
‘గోవింద! గోవింద!’ యనిరి

తిరుమందుల గోపాలకురెల్లి
అప్పుడు పల్లవుల రాజులు

‘హరహరా!’ యనిరి
యేడు సానలు తీరిన వెండి

నేజాపోట్లు
ఆవుకు యెదురొమ్ముని అప్పుడు

నాడెను
మాయాల బాణాలు ఆవు సరికట్టి

వెడలె
పార్వతి అంబుల పద వెట్టి వారు

పెనగొని యిరుగడల పేరాల
బోరుచు

గుమ్మడిగింజ అంబుల ఆవును
గుప్పంగసాగి
పండగిరి అంబులు పూస పరుగున
వచ్చి
యడపక ఆవును వెయ్యంగ సాగిరి
కదిసి బోయలు యిట్లు కపిలావు
మీద
చదరక యుద్ధంబు చేయుచుండగను
పెక్కు ముంగిసలతో పెద్ద శేమండు
సాహసాన పోరు చందమున ఆవు
కొమ్ముల చిమ్ముచు గొరికల
మట్టుచు

అకొని బొల్లావు అలుగులు
ఆరగించ
దాహముగొని బొ వు రక్తదారలు
ద్రావుచు
ధీరులైన బోయముకల దిండ్లు
ద్రీప్తుచును
వింతగా పున్నెపు వెన్నెల గాయంగ
అంతంత పిల్లదీపులు ఆడినయట్లు
పంతపు సురభి అటువలె కాయంగ
అంతట నుండి అమరులు చూచి
ఆవు పోట్లాటకు హాశ్వర్యపడిరి

బొల్లావుకు వైకుంఠ ప్రాప్తి

మెచ్చిరి కనకరథం మేలుమేలనుచు
విష్ణుదూతలతోను వింజామరంబులు
అంపిన ఆవుముందర అటు నిల్చి
దూతలు
అప్పుడు సురకాంతలు అడింతలు
వెయ్యంగ
ఆ విష్ణుదూతలు రథంబుపై ఆవు
నెక్కించి
దేవదూతలు దివినుండి మ్రోవంగ
కురిపించిరి ఆవుపై పుష్పవరషంబు
పవిత్ర విమానంబుపై నెక్కి ఆవు
చలగ విష్ణుదూతలు శావలు
కాయంగ

నటుమించి తుంబురు నారదులు
పొగడ
తనయెత్తు పగతుల దాత్రిపై గూల్చి
మనుజు లోకమునుండి మరియొ
బొల్లావు
అకాశవీధినుండి అమరులు చూడంగ
యేకాదశికాకు యిరవైయేడు
మడియలమీద
కరివరదుడు అంపిన కనకరథ
మెక్కిను
అరిగెను బొల్లావు ఆ విష్ణుకడకు
ఆవు రథమెక్కి అరుగంగ జూచి

చోడ్యమందుచు బోయలు సోలి
సొస్తా చును
.....²¹
పొదలుచు బోయలు పుడమిపై
నెగయుచు

తమ పొడుగు వృక్షములు తామె
దాటుచును
భూనాథు దగ్గరికి బోయలు వచ్చి
కడు వేగమున నల్పి కరములు మొగిచి
జనపతి కావార్త చెప్పిరందరును

బొల్లావు దివికేగిన వార్త బోయలు సిద్ధిరాజుకు విన్నవించుట

“వో పల్లవాధీశః శో పట్టాభిషేక!
పలువైన వగ చచ్చ పట్టపురాజుః
వీనుల పండుగా వినవయ్య రాజుః
ఆ యాదవుల మందు ఆపని

యంటిమి

అది విష్ణువుగాని అవుగాదయ్య!
పుదయాస్తమానంబు వక్కకై వడిని
కదవిన బలముల కల్లుగా జంపి
మితిలేని బలముల మేదినిగూల్చి
అలుపు సొలుపు నిద్ర హారంబు లేక
యా రీతి యడపక యుద్ధంబు

కాయంగ

గగనంబుపై నుండి దేవతలు
కనుగొని చూచి

సురులు మునులు చూచి చోడ్యపడి
వేగ

మెచ్చి పువ్వులవాన మేలుమేలనుచు
అవుపై కురిసెను ఆ భావమేము

నెమ్మది గుఱాదులో నిలిచియుండంగ
వో రాజుః నీ వంపు పుగ్రంబుతోను
పోయి బొల్లావు పోయి చూచి
యడపక బాణాలు యీవలావల

వెడల

వేసిన కదలక యేకముగ యున్న
బల్లాల బరిశల పరుపడి పొడిచిన
గాయాలు యీవలావలకు కానవచ్చు
వేళకు

హరిహరులు మెచ్చి రథము అవుకు
పంపిరి

కదసారి ఆయావు కదకరథమెక్కి
పుడమి జనులును చూడ పోయను
దివికి

మమ్మును యేమనక అవు మది
వుండె గనుక

మా ప్రాణములు గడిచి నిను
చూడగలిగె.”

మూడవ కాండము

వీరిసేడు యుద్ధము

సిద్ధిరాజు యాచవుల నోడింప నాలోచింపడు

అని విన్నవించిన ఆ సిద్ధిరాజు
విని తమ్ములు తాను ఒక విచారము
చేసె:

“ఆ కామధేనువు ఆకాశపుండు
కాకుంటె

చలగి యారీతి యుద్ధంబు శాయము
అవుచే సంసెను అరుదైన దళము
చల్లవారిచే మన దళము సంసెను

కొంత

చల్లవారు మందకు సఖము బలిమి
యగుచు

వుండిరి యాచవులు వరుచల్ల అడిగె
చల్లవారు చల్లనంటుకు సంతోష

మాయె

ఆవు దివికేగుట మనకు అది మహా
తెన్న

యిక యాచవుల చంప యంత

మాత్రంబు

మాతంగి ఁటట మంగల్లి పాట
అధిక భుజకాలియని అతనిచెప్పెదరు
సంసంగ చిక్కిన దళము చాలవున్నది
యంతైన చక్కడు యేమి

కాయగలడు

అతకు మించిన అతిహరుడెరె
గొదకొని మట్టింతు కొమ్ము చేరుగల
వాన

వశముగాని ఆవును వధియించిపట్టి
నా బోయలెచాలు

యుద్ధ రంగముకు”²²

అని యిట్లు సహోదరులతో అనుచు
రాజు

వీర పరివారముతో రాజు విసమని
పలికె;

“ఆ వీరిసేడు హతము సేయుటకు
మేకాదళినేడు యిచ్చోటచేసి
వేకువనే దండు జేగంటె కదిలి
వుదయాన బాదును వొక కొంత

యేర్పరచి

కదసి గోసంగుల కట్టగా జంపి
మరిపోయి గొల్లరాజు మంద

చుట్టుకొని

తరిమి యా యాచవుల తలలు
ఖండించి

పశువుల చరలను పట్టుగా బట్టి
యెసగంగ నెల్లారికి వేగుదా”మనెను
కోపాగ్ని కన్నుల గురియుచు రాజు

22. యుద్ధరంగమునకు

ఆ పొద్దు సర్వ వశములు అచ్చోట
నుంచె
అంబు సూర్యుండు అస్త్రాక్షి కిరిగె
బాగుగా ఎదిడిట పట్టిరి ఆవుడు
తురుతు జమీనుల త్వరితిముగ
పిలిచి
అప్పుడు విచ్చుకత్తులవారిని ఆయుత్తు
పరచి

పారాలు చవికియిచ్చి యేర్పరచి
పసుపడి చుండంగ భావకుదయించె
రూప కంపర్పుండు ఆరూఢి నలసిద్ధి
రాజు
భూపాలు : టు దండు ప్రొద్దున గదిలె
భేరీ డమామీలు పెళ్లకొని మ్రోవ
బారులు మంగోలపాటను నిలచె,

సిద్ధిరాజు రాకవిని బీరన్న గోసంగుల పిలిపించుట

ఆవెళ బీరన్న అనుజులు దాను
గొల్పెన గల్లపట్టు గుదారులోను
పరగ జమ్ముఖాన పరిపించుకొని
ఆపైని పులితోలు అమరంగ బరిచి
పంచాక్షరి యిద్రి చర్మము పరువుగా
బరచి
స్తిరముగా ముక్కంటేశ్వరుని
దేదీప్యముగిను
పైడి జుద్దాలలో లింగాల అక్కడ
పరగంగ నిలిపి
కడు మంచి తీర్థాన గంగమైలాపుల
పాలు
అభిషేకము చేసి యా బీరినీడు
పంచ ఘంటలు యల పలికించె
నపుడు
ప్రసుభుల ఘంటలు ప్రణవంబు
మ్రోవ

తూముతో తూమెడు తుమ్మి
పువ్వులును
ఆ నీలకంఠునికి అయి పూజచేసి
తామరలు కలువలు తగు విరిజాఱాలు
కరముల చేబట్టి మనుత వేడుచును
పంచభూతములను పరతత్త్వమునకు
స్వామికి వొక్కటి సమర్పణంబు
సేయుచు
యీశ్వరుని వేమచు వీరేశ్వరుడై
యుజ్జంగ
అప్పుడు చెప్పిరి అధికరులు వచ్చి
“మనీలినేడుపుత్రః మాతంగి గోత్రః
నీరిదేవిపెంచిన శివుని వరపుత్రః
పశుపతి సోమిత్రః భద్రావతారః
పల్లవాద సిద్ధిరాజు బారు లల్లవిగోః
యేనుగులు తొటపిటలు
హేరాశముగను

అల్లవారుగో! ఎచ్చిరి అశ్వా- నెక్కి-
మానవేశ్వరుని వండు మరచిచ్చె
నిపిగో!"

అని విన్నవించిన ఆ బీరునేడు
సరగ తన మచిని సంతోషమాయె
తన బంధువర్గమునకు తన
సహోదరులకు

వినయుడై కర్పూర విడిచుంబులిచ్చి
గొబ్బున సాహసముగ గోసంగుల
నెల్లి

గుబ్బిల రంతుల కడువేగ బిలిచె
వచ్చిరి గోసంగి బలములందరును
అనువైన బిరుదులు ఆయుధంబులును
కొంగవారు కత్తులవారు
కోరసిగవారు

బంగారు పరుజులు పట్టు కత్తులవారు
వెండి కత్తులవారు వింత పరుజుల
వారు

దండైన పడిగె జంజాలములవారు
సన్నపు తిరుమణి సంకుటరిగలవారు
సరిగె కాలి గొలుసులు సంకుటరి
గలవారు

అర్ధనాల జల్లులు అడ్డ కత్తులవారు
మావుపిడి బాకులు మరిపంకిణీలు
అమరించి బిరుదులు ఆరహదాలంది
బొడ్డుగంట రంగన, బోడెపాటి
సింగన

బిడిదంపు వురుమన, పిడుగు
సూరినేడు

అడ్డ కత్తులనేడు, అడిదె-రాచు
మెరుపుకత్తి నండు, మి,
మిసిపాని నండు

వైకిగడ మిసిపెడి, వాడు, కత్తి
మిగులు

తిరుగడల మసిలినేడు, బిరుదుల
బాలినేడు

రొంపి గడ్డం నాగినేడు, దదరాగు
లింగన

కెంపుల కొమ్మినేడు, కెంపాగు
కొండ

పట్టుకత్తి వాపినేడు, బాచు
బెమ్మినేడు

గంగులంబి సూరినేడు, గల్లపాగు
బొడ్డు

కంచుటరిగెల పోలు, గండ్ల మచ్చినేడు
నిచ్చకయ్యం తెమ్ము, నెలరి బంపు
పెద్దకత్తి వేశన, చేపొలి మాధవు
సదన సంచినేడు, సమిడెక

పానుబొమ్మ
అరిగెల కంచెను, అందెల పాగు

చెన్నుసావడి మన్నేడు, మిడి పాగు
యెర్రు

గుడిపెట్టు గుండన్న, గుమ్మడి
పారిసేడు

కారుపోతుల సోమినేడు, కార్చిచ్చు
తిమ్మినేడు

వీరలు మొదలైన వీరగోసంగులు

వారికి కొడుకు న చాలు

కొత్తచల్లదాని

కమనియ్యముగ చంద్రదావి ధట్టిలు

కడు రత్నములు చెక్కిన

కాలి గగ్గరలు

కుచ్చుల తురాయిాలు కుసుమపూతి

ఓమాలలు

పరదూసిన కత్తులు వనర బొడ్డు

మంటలును

కంచు టిగెలు మంచి మంటలు

వడ్డాణులు

నీటుకోర సిఘలు నిలువు

తిరుణామాలు

వొళ్ళల్లా గంధాలు వరుగు

రుమాంబులు

ఆడకాడకు శ్రీహరి అవుతారములు

బాడుచు

వేడుక కేరిలు వేయుచు కొంత

మీసములు గీటుచు మిక్కుచూచుచు :

అటు తొడలు నడుచుచు తాము

సొక్కుచును

క్రిగంట చూచుచు కెరలి పలుకుచును

తప్పెట్ల ధ్వనులకు తావెల్లయునుచు

అప్పుడు చింమలాడి ఆడిపాడుచును

మత్తేభముల రీతి మనుచు వచ్చి

ఆరువేల గోసంగులు హరిని

దలుచుకొని

మొత్తమై బీరన్న ముందర నిలచి

వారికి అధిపతులు వచ్చిరి వలుగురు

చిరగల్పి పెదగల్పి చెన్నయ్య;

తమ్ములును

చిసరంతు పెదరంతు బీరన్న

తమ్ములును

అనిమొన నాల్గువేలు ఆమత్తు పడిచి

బీరన్నకు మ్రొక్కిరి బీకర

లీలతోను

వేడుచునుండిరి విభవమంతయును

గోసంగులు బీరన్నను చేరి కీర్తిండుట

“వో ఆదిజాంబవ! వానపరి దుద్ర!

అండచూపినయట్టి అకలంక పరుడ:

మాతంగముని వరద!

మరి దివ్యరూప!

మహేశ్వరుని కృపకు అతిఘోర

శపహ న

వరివీర సేవ్యులై వసుధ లోపలను

శివరాధ మందిన శ్రేష్ఠకులమనుచు

ఆ మహాదేవతలు అనుపడి మారి

అరుంధతియై పుట్టిన ఆ మహాముసులు

కారణమున వసిష్ఠ కన్యకను గూడె

వారి కులపావనులు అవతాగపరులు

మసిలి నేడను యొక్క
మరిపుణ్యకాలి
కులసరి మసిలన్న కోరిక వలను
వీరిన్నై వైపుట్టి బిరుదు బహించి
పొలమును కృపను నిడదేవి
పట్టివై పెరిగి
బాహుబల సేనదా! భద్రదాతార!
పరగితి భూమితో బహు
పరాక్రమధ!"
అనియిట్లు ప్రార్థించి అమరంగ
మ్రొక్కి
ధరణి నణకంగ తప్పెట్లు వాయించి
రంతులు సేయుచు రాగడిల్లుచును
ధరణి మూలము గప్ప చిందు
దొక్కుచును
విరగడల నుండిరి విరివిగా నంత
అంతట వీరన్న అతి భలాదిపుడు
దేవపూజలు చేసి దేవునికి మ్రొక్కి

పొందుగా వీభూతి దొసగ ధరియించి
చేతుతో లింగాని జంఘాలనిడియు
కనక పువ్వులు పట్టుచట్టి కాకిగాగట్టి
వాఙ్మన పీఠగంధం వొప్పుగా బాసి
తల్లి సిరిదేవి యచ్చిన సొమ్ములు
ధరియించి
అయితన్నయిచ్చిన హస్తకంకణాలు
అన్నెయు దేహమున
అలంకరించుకొని
ఆరువేల గోసంగులు యిరుగడల
అవని గంపింప
కడువేగ తప్పట్లు కంచు
కొమ్ములును
వాయింపు కొనుచు చనుప మూర్తిల్ల
అవులన్న పల్లికొండ అయితమరాజు
కడకు
వంగనర శలవడుగ వచ్చె వీరన్న

వీరన్న గోసంగులతో అయితన్నను దర్శించుట

బాగుగా తమకంపైని బలరాము
వలెను
అయితమరాజు పల్లికొండ
అందమైయుండ
నడుమ కృష్ణుని వలెను నలనన్న
వెలుగ
కనుగొని వీరన్న కడుదాసి వచ్చి

సాష్టాంగ దణ్ణములు సయ్యన బెట్టి
ముకుళిత హస్తదై నిలచి
మురియుచు బలికె:
"మా కారణము యెరిగి మమ్ము
యీదేర్చిన
ధీరుడ! పల్లికొండ! దివ్యజ్ఞానమూర్తి!
అన్న కాటమరాజు! అవుతారపరుడ!

అయితమరాజు! నీవు నామీద
 అత్యంతప్రేమ
 మనతల్లి సిరిజేవి సూయలుగావు
 వలచండి అమ్మతమ్ము సాకు వలసిన
 వచ్చి
 పేరుగా సిరిజేవి పెంచిండి నన్ను
 మీ దుణుగురి యీదేర్చు మీరు
 మేలనుచు
 వేయు ఘటంబుల యేనుగులతోను
 అనువంద నూరుదేలి అశ్వాలతోను
 లక్షల కోట్ల పర్వంతరం
 రాజువుతోను
 పరగ సిద్ధిరాజు వచ్చినాగని
 దొనకొండ పట్టణమునకు
 ఆవులన్న కాలారితో అంపెను
 జామ్ము²³
 కమ్మల వార్తలు విని అందరు
 కలకల నవ్వి
 వస్త్రీమి యరగడ్డపాటికి యిది
 జయవార్త యుచు
 కడువేగ ముందరి కార్యమున
 కన్నను
 అంపేరని చాల అశతో వుంటి
 రామతి యెరిగి పెంచితిరి మరి నేటి
 దనుక
 హరి బొల్లావుకు శలవు యిచ్చితిరి
 అపిన పగతుల అవు ఆవనిపై
 గూల్చి

అవువేడుక తీరెహరిపురి కేగ
 శివపురికా శివభక్తుడు చేరి రాడాయ
 మీ అందరి ముందర యీ
 ఘడియ నైనా
 యుద్ధము²⁴ శాయను పంపుడి
 యిప్పుడు నన్ను
 తలపడి పగతుల తాను హతముసేతు
 మీ కన్నులను చూచి మది వేడుక
 పడును
 తమకముపై నుండి నా ప్రతాపమెల్ల
 రంగుగా చూడుడి శ్రీరాములార!
 అన్నలు తమ్ములు అల
 బావమరదులు
 అందరి ముందర నేను అనిసేయు
 విధము
 అందముగా గూచుండి
 మా యన్నలార!
 సీతకై హనుమంతుడు చేరి యాలంక
 కాల్చి దగ్ధము సేయుకైవడి నేను
 కరుల నురుమాడుదు రణకల్లి
 సేయుదును
 మోరించి నరుకను కొంగవాలుకత్తి
 పట్టుకత్తి శలవిచ్చి పంపవలె నన్ను”
 అని విన్నపము శాయ అందరు
 పొంగి
 హరిగురువు పల్లికొండ ఆనతి యిచ్చి
 సరగ మరుగుననున్న ఛాయల కత్తి

తరముల నాటి కిత్తి తగసుంచె
భువిని
చిలికించె కన్నుల శ్రీగంధ మర్చించె
ప్రార్థించి యాకత్తి పరగ శలవిచ్చి
అంతట బీరన్న ఆకి జేట్లతోను
పల్లికొండ రాజును పరగంగమొక్కి
శలవంది ఆకత్తి చేపట్టె నిలచి
హరి హర బ్రహ్మచల అందరిని
ప్రార్థించి

సిరిదేవి కొమరక్కను చింతలో
రలచి
పల్లికొండను దలచి బత్తిరెన్నకు
మొక్కి
బొల్లావు బసవన్నను బోరున దలచి
ఆవులన్నను కీర్తించి అయితము
రాజును కొనియాడి
ఆ వీరభద్రుని అపుడు ప్రార్థించె:

వీరభద్రుని ప్రార్థించి బీరన్న బీరము సూపుట

“వో దక్ష సంచార! శరభావతార!
నీది ప్రతాపంబు నేను నాకిమ్ము
మాతండ్రి మనస్థిరీడు రల్లి మారమ్ము
నీ పేరివాడను సిబంటు నేను
నిన్నుపూజించి నీ పాదతీర్థంబు
అనుభవించి నీవు అటువేగ వచ్చి
వురివిలో వారి గర్భాన వుత్పత్తి
చేస్తేవి
బీరన్న యను పేరు పెట్టె మాతల్లి
యీపట్ల నీమూర్తి యియ్యవోదేవ!
నీమూర్తి కలిగితే నిఖిలంబులోను
సమరంబులో రిపుల చక్కు
సేయుదును”
అనుచు ప్రార్థించంగ ఆ వీరభద్రుండు
తన విశ్వరూపంబు దయచేసె నపుడు

బిరుదుగల బలశాలి బీరినే దంత
పరగంగ ఆకత్తి ప్రార్థింప జొరగి;
“పిడుగుల తునియ: వో పట్టుకత్తి
నీ పదును నీ బలము నేను
యెరుగుదును
దేవకి తనయుండు తెలియ
నిన్నెరుగు
కావించిన ఆ విశ్వకర్మ తానెరుగు
యితరులు నీ మహిమ యరగ
రెవ్వరును
కృతయుగము నాడు దేవతులలోను
శ్రైరవు అను పేర భైరవకత్తి
వీరభద్రునిపేర వెలయు వాలంబు
వాటికి సాటిగా వర్ణింపదగును
ప్రళయమైన పిడుగుల బట్టి బంధించి

గోసంగి పేరిట కొంగవాలుకత్తి
 ఓసుదేవ తనయుండు పనుధగల్పించె
 ఆ అవుతారము విడిచి ఆ కృష్ణ
 స్నామి
 ఆ వంశమే యని కాటమరాజై
 యిప్పుడు కదనమేర్పరచె
 పున్నారు యాదవులు పుగ్రులై
 యిప్పుడు
 యాదవులకు ముందర ఆవు
 సమరంబు నిత్యంబు
 మాధవ బంటుకు మరి పంపు యనుచు
 ఆనాడు శ్రీహరి అనతి యిచ్చె
 చారపులులు తనకు జాగిలాలాయె
 విరుగడల కదసిన విమతుల గూర్చి
 ఆత్మ రచితముగ నాకు అవునరము
 కలిగె
 పరగంగ నీవు నాకు పంపితివైన
 భూమినున్న కత్తి నాడు భుజముకు
 రమ్ము
 నా మనస్సులో చాల నమ్మిక
 కలదు''
 అనుచు ప్రార్థించంగ ఆ పట్టు కత్తి
 అతి వేగమున యెగసి హరులెల్ల²⁵
 చూడ
 వలపటి భుజమందున వాలెను కత్తి
 కత్తి భుజమున నిలచిన
 కడు సంతసిల్లి
 కత్తికప్పుడు గమస్కారంబు చేసి

పరుజులో బెయివేసి పడిలముగ బట్టి
 పట్టెదలు కట్టెను పాలు పోయించి
 పట్ట కాళ్ళతో పట్టెదలు దూసి
 మనమైన సింహపు గచ్చుటరిగెలండి
 తన మనస్సును బుద్ధి మార్గంబు
 జెప్పె:
 'యెరుక మరిపించి జీవాత్మ యెముని
 నన్నిధికి
 పోవక పరమాత్ముని చారపోవలె
 మనుస!
 నైరుల పొడగని విరుగకే మనుస;
 మేరువ కంటెను మితువు గాని
 అదరికే వో గు డె! ఆయుధంబు
 చూచి
 వుక్కుగుండై పగతుల
 వుడికించవలెను
 బెదరకే వో మనుసా! పెట్టు
 మ్రోతలకు
 మ్రోతలకు యెదురెక్కు మ్రోగవలె
 గాని
 పొరలకే వో ప్రాణి! పోరుబలములు
 చూచి
 జడియక కల్లుగా చంపుదువు కావి
 పగతులు చాలరని వో కత్తి; పదును
 దియ్యకుమి
 మదగజములు బరిమార్తువు గాని'
 అని యిట్లు తన మనస్సు అంతయు
 చెప్పి

తన మరిది చెన్నయ్య తానును
మరియు

అరువేల గోసంగులు అతి భూతులై
వారు

మెండుగా యిరుమేల మెరసి గాన
ధణధణ తప్పెట్లు ధరణీయు మెచ్చు
కడు ధ్వనులు చలంగగ

కర్కటిలహూ
భుజ బలాధిపుడై కదలె భుజక్తి
మెరసి

వరదీసి యా కత్తి పది యుపించి
చెలగి పుగుడి చేసి తాచొత్తి
ధరణీకు బలములు పుక చూప
మెరసి కేకవేసి మీస బుర్రీకి
కత్తి బల్మి తనకు కల్గిన సత్తున
చిత్తుబురో చాల సింహా సుడగును
కదసి చెరకుగోల ఖండించినట్లు
యెనురున్న యా పద్ది
యాటవాలుగను

మరివై చినట్టి యామాను మాడ్చిల్లి
మోడు మీదాయెను మొనలు కిందాయ
వాటున ఆ మాను వసుధపై పరిగె
మాను వరంగంగను మన్నీలు దొరలు
మానవేశ్వరుండును మంత్ర వర్గంబు

అంతయు నటుచూచి అశ్వర్యపడిరి:
'యింతటి భుజక్తి యవ్వరో'

యితడు
పక్క వేటున మాను వురివిపైపడెను
చక్కగా కత్తి చెరకు చంప నున
మాను త్వరిముగా సరికె
మావపురెల్ల
వెయ్యి రెండు వేలైన యాదననాడు
పడత విసిరి కల్లి నోము ఫలమెంతో
గాని

యితను సామ్రామిపూజ చేసి
జేసినాడో
యితనికి వీశ్వరహు యెటులై
బచ్చెనో వరము
యితటి రాజ్యంబు యేలితిమి గాని
యిత బలాధిపుడు యెక్కడా లేడు
కవులు వనచరులు అగి కథలు
చెప్పుదురు

భీమనేడు: వారి మందకు
పిన్న పెద్దవై నీవు
ఆ మందలోకి అటు పోయి వత్తువు
ఆ మందలోకెల్ల అతిశూరుడితడు
యతని పేరేమి? భీమన్న;
యెరిగించు' మనెను

భీమన్న సిద్ధిరాజుకు భీరన్న నెరిగించుట

అప్పుడు భీమన్న అతి వేగమునకు
చెప్పంగ దొడగెను సిద్ధిరాజుతోను

'మానవేశ్వర! వారి మంద లోపలను

యేనుగులతోనైన యెదిరించ గలవాడు	కిదమవారు అందరు మనసుగలవారు కాని
భీమ బలకాలియని పొగిడించు కొనుచు	కారణంబున మాతంగి కన్య గర్భమున
యంతైన చల్లవారి యరనన్న వకడు	వీరవద్ర పరమున వెలయ జన్మించె ప్రేమతో నూకాంబ పెంచిన కొడుకు
అతనికన్న మహాపునుడని చెప్పుదురు	ప్రియమార నామంబు బీరినేదండు పుడమి వీరికి సాటి భుజబలులు లేరు'
అమరంగ జాని కంటెను కరియావులరాజు	అని విన్నవించిన ఆ సిద్ధిరాజు విని రాజు తమ్ములతో యిట్లని

పలికె:

వీరన్న శక్తికి నలసిద్ధి బ్రమయుట

'పీసి ఘాతమునకు యీ భుజశక్తికి ధరమీద భద్రావ తారుడు గాకుంటె నరుదైతె ఆ మాను నరకంగ లేడు మర్రి నరికిన వాడికి	అనిమొన యేర్పరచిరి అటువేగ మరియు పణ్ణెండువేల యింటివాడు ²⁸ పర్వాల పిన్నయ్య
మర్రి వూడలన యంతః అరయంగ సారసత్తులైన చందంబు మాను నరికిన వారికి మానవులు యీడు గారు	వన్నెవెయ్యి గుర్రాల వంకిణీయులును వాటముగ నుంచిరి వైనవైనాన అశ్వాల బారును ఆయత్తు పరిచి
యేనుగ ఘటలను యేర్పరచు' మనెను	బగులుగా తుపాకి మొనలు బాగుగా వుంచి
మనుజేత మాటలకు మదగజంబులును	బారులు యేర్పరచె భానుకులాధీశ

భీరన్న నలసిద్ధిపైకి నడచుట

బైట బారులై వుజ్జంగ ఒలముల జూచి
పుగ్రుడై భీరన్న వురిమి తా చూచి
చేతి పట్టుకత్తి చలగి ఝళిపించి
తకుకు తకుకున మెరసె పగతులు

తందరకుడుప

బాతుపై నెగసు భైరవు చందాన
కొదకొని భీరన్న గోసంగులు తాను
మద గజంబులు మీద మరివేగ

కదిసె

కదినిన యా భద్రగజములు

డికొలిపిరి

మసిలమ్మ పుత్రుండు మార్కొని

నిలచి

అదలించి మెరువడి అందె తాటించి
దట్టించి అందెలు ధళధళ యనగ

యేటికి మచ్చములు యెమరెక్కినట్లు

కొండలై వచ్చేటి ఘోర గజములను

తొండాలు తెగనరికిన తునియలైరాలి

మొండాలు యెగురునని

మొరపెట్టుచుండు

ఆ మీద చెలరేగి ఆగ్రుడై మండి

దామన యాటలను నరికినయట్లు

దండి యేనుగల నెల్ల ధరమీద గూర్చె

చన్నయ్య చెలరేగి శానలు మీద

బారుల తెగటార్చె బాపురే యనుచు

గుబ్బులు రంతులు కదసి

ఇరుగడల

చెలరేగి నరుకుచు బేబాకులాను

గుప్పించి గుడ్డిర గుండెలు చినుగు

గోసంగు లందరు ఘోర యుద్ధంబు

యడలేక పిడుతుల ములగూల్చుగాను

వీరభద్రులపోలె వీరచ్చ యప్పుడు

కదసి కొమ్ముచేనుగుల

కిల్లిలో గూల్చి

కుంభ స్తకములు నరికిన మెడడు

కుప్పలైయుండు

మదగజంబులమీది మాపుటిలనెల్ల

తృణమాత్రముగి జూచి

తెగనరికివైవ

అంబారి యిలమీద ఆమనేదార్లు

చిత్తు చిత్తుగబట్టి చెల్లించి నరికిర

వాటు వాటున పరిగిరి వడుసు

మన్నీలు

ఘోటకంబుల వారు గొదకొని

కదిసిరి

యీదెలు నేజాలు యినుప శూలాలు

భీరినేడిపైని బెదరక చాచిరి

తన అరిగె తొగడలు తప్పించి దూరి

కరవాలములు అన్ని ఖండించివైచి

పౌరుషంబున తన పంతంబు మెరయ

రణమున ఆశ్వాల రౌతులనెల్ల

దురమ్మన వేటాడు తునియలగాను

వైచను కొంగవాలును వాటికే తగును

ఆశ్వాల నరుకంగ ఆశ్చర్యమంది

పట్టెండు వేల విలుమూక పర్వాల
పిన్నయ :

యేనుగల నరకంగ మోసు యేను

కాయగలము?

వీడు కొలుపుచు రాజు వెనక

వున్నాడు

రజమువెళ్ళి వురుక రాత్రి గాదాయ
ఆయవ నూరేండ్లు నేటితో ఆయను'

యనుచు

పర్వాల పిన్నయ్య పరగ విలుమూక
అప్పుడు కదిసి యా అంపపర్వంబు
ఝడివాన కురిసిన చందమున వేయ
పరగ రివ్వు రివ్వున బాణాలు రాగ
బేకత్తిన తట్టిరి చెలగుచు వాని
కాదేంచి అరిగెను తట్టిరి వాని
యనలేక బాణాలు యగదట్టి మింటికి
వీరన్న పర్వాల పిన్నయ్య నంత
వెన్ను తునకలు గాగ వేసె

నార్చుచును

పన్నెండు వేల విలుమూక బాగుగా

చూడ

రెండు తునియలై కొప్పచు వరిగె

పన్నెండు వేల దళమును వీరన్న

పారంగజూచి

దోమలను కత్తిని నడుకుతే తొలగును

గాక

యీ దోమలకు నాకు యీడు

గాదనుచు

జాగి లాల పట్టెండ్లు జరజరదీసి
మమ్మైర జాగిలాల యేనుగుల మీద
గవియించి

ఓక్కిన జాగిలాల కానపై విడిచె

చవుఁళించి కనిసి జాగిలా లపుడు

బెబ్బులి నుబెట పెరిగి యేనుగల

గబ్బితనమున యేనుగల గద్దించు

కరచు

గాలి జాడల తీసి గయ్యాలివాడు

నరుల కాళ్లుబట్టి నయముతో యీడ్చు

సాశ్వపక్షి యను జాగిలము కిదిసి

సాగబట్టి రివుల చొప్ప-గ సాగె

బేతాళ సరిపెన బిరుదు గజములను

గూన గుర్రాలను గొడకొని కరచు

కొందరు గోసంగుల కొలాహలము

గాను

పెద్దకత్తులు ఝళిపించి పెనసి

నరుకంగ

వారు అల్లనంతంత వడి చార గాను

పటార్ల పిన్నయ్య బలమెల్ల వరిగె

నలసిద్ది రాజుకు నమ్మిన బోయలు

ఆ బారుల వీరన్న బాగుగా చూచి

ఆ నాయకునితో కదిళ ఆ వీరునేడు

వొన్నె వెయి గుర్రాల

వంకిణిమల్లుతోను

చన్నయ్య పోరాడె చిత్త విత్తుగాను

చిన గుబ్బి అనువాడు చన్నయ్య

తమ్ముడు

మిణుగురు బొమ్మతో మెరసి
పోరాడె
మరియు పెదరంతు మహా
రోషమున
పరకసాని అబ్బితో పట్టి పోరాడె
వారి వారికి ఏగిరి వారతో పోరా
నడి కల్లిలో నెలచిన పిడిరాజు
మళయాల సాహసు మురి
వీడుకొలిపె
చిల్లర గోసంగుల మీద చెలరేగి
మించి
గూడెగాండ్లను బట్టి సుమలుగా
గ్రుచ్చి
వంకిణి నుట్టును వడి మురిపైట
కొంకుల గాలాలు గుప్పించి నాగిరి

గొల్లర్ల లాడెడ్ల గుమి జొచ్చినట్లు
పొర్లించి పొడిచిన చెల్లిరొక కొంత
అప్పుడు విమరుల ఆజితోపలను
కూల్పంగ శిరసులు పుప్పలై వుండు
రబంబున సంసిన తలలు రాసులై
వుండు
గుబ్బులు వంతులు కదసి పొడిచినను
మోరాజితో సంసి గుట్టలై వుండె
ఖార్ముఖంబున మీరన్న కత్తి
విసురులకు
అలలెగిసి నూరేసి ధరణిపై బడును
గుంపులు బడిరంత గోసంగులు చాత
రాల బలంబులు కరులు లోటపిటలు
నేల మీదను యుడె నెరపిన యట్లు

సిద్ధిరాజు సరదార్ల పరాక్రమపుట

ఆరాజు చూచియు ఆశ్చర్యమంది
మండలపతి రాజు మన్నెల బిలచి:
'సరదారులారా! వో సాహసులారా!
హరులకు వాడని అతిశూరులారా!
కరి ఘోటకములను కల్పలంబులను
మరి మావటిలను మంచి సరదార్ల
వారకొని గోసంగులు త్రుంచి
రందరిని
వకరికి వకరైతే వదుగ రెప్పురును

యిఖ మీరు సేయుడా యేక
యుద్ధంబు
అనుచు తుపాకులువార్చి అనిమొన
నింపి
యీదెలు బల్లల వారితో యిట్లని
పలికె
'పొందుగ రంజకం పొగవెంట ధూకి
సాహసగుణ గోసంగుల సమ
యించు' మనెను

బాగుగా బోసియు ధళి ధళి యనుచు
తమ మందుగుండు ప తగ బారు

చేసి

సంధించి రంజనం నయ్యన బోసి
జానకి లాళ్ళు చక్కంగ రగిల్చి
భూనభోలోకములు భోరు కలుగంగ
కొండలు ధ్వనలిచ్చె గుబగుబా

యనగ

దండె న గోసంగి దళముల మీద
వడిగండ్లతో తొలకరి వాన

గురిసినట్లు

తొడబడ గురియించిరి తుపాకిగుండ్లు
వెనువెంట బాబాలు వెనకాల్చి విడిచి
పోడిమి త్రొక్కుచు బిల్లాల మూకలు
పొగవెంట దూరి

మోరించి పొడిచిరి గోసంగులు

అప్పుడు

కదసి గోసంగుల కిల్లుగా జంపి
తుపాకి గుండ్లు గోసంగులకు

తొడిబడ నెల్ల

చిత్రవాన మరిసినట్లు జొత్తు
చినుకులును

గుండ్ల వెంటను ర క్తము కురియంగ
సాగె

ఆ మందు పొగలకు ఆ రవధూళి

మరి యెగసె మింటిపై మబ్బు

చందమున

కాపురులో బీరన్న క త్తి యుళిపించ

మెరపులై మెరిసెను మిన్ను

గంపింప

తాదించి నదుకుచు ధర గూర్చె

నపుడు

గోసంగి మూకలు, బీరన్న వైకుంఠమున కేగుట

అరువేల గోసంగులకు అంబులు నాదె
నకసిక పరియంతరం నందరికి

తగిలె

ఆనేక దేవతలు అటు బోద్వపడగ
బాగుగా గోసంగులకు అతి

భారమాయ

తుపాకి గుండ్లకు బీరన్న గుండెలు

తునిగె

చయ్యక తన వంతు పగ సంసెచు
గనుక

శ్రీ మహాదేవుండు శివలింగ మూర్తి

తన వరపుత్రుడు తన భ క్తిపరుడు

బాలగా అలిసెను నా సముకానవైన

అలుపు దీగగ నుండు అని తలచి

నపుడే

భారపు గా మాల బీరన్న పరసా
 త్మని తలచె
 పైకొన్న అంబల పాప పై వరిగె
 కుడి యడమ పరిగెరి గోసంగు లంత
 జాగిలాలు బీరన్న సుసంపరిగె
 దండిగా గోసంగులు దావశిశుడు
 వైకుంఠమునరు వొరిగి పరిగిరావేశ
 బీరన్న చెల్లెలు పృథ్వీకింపింప
 వారి మందకు గిమిడి పెడి దీసినిట్లు

షన్నీడు చెల్లెలు మంద బలిమి తీసె.
 రణమున పరిగిన రాజుపను చూచి
 అప్పుడు సిద్ధిరాజు ఆశ్చర్యపడెను
 యిటు మీద యాదవులు యెంద
 రున్నారో
 అఖిలౌ పొద్దు గూకినయట్లు
 అవునేమి యనుచు
 కడువడి చింతించి మనదైర్యముగను
 మగుడి తన సేనకు మళ్ళెను రాజు

నల్లసిద్ధి కొప్పుకొండలో దాగబోవుట

అబ్బోట సుండక ఆ ప్రొద్దు రాజు
 కొప్పుకొండకు దండు గొట్టున
 నడిచె
 కొప్పుకొండన వున్న కొమ్ము
 కసినేడు
 అంతట కనుగొని ఆ బలములు చూచి
 భూలోక మాతను భోమస దలచి
 కుంభిణి ఘూర్జిల్ల కొమ్ము నాదించె
 కొండలు ధ్వనులిచ్చె కుధిరాలు వరిగె
 గండ భేరుండములు కదలి భీతిల్లె
 మృగములు శార్దూలములు పారిపోవ
 గగనంబు చెదరి చుక్కలు
 చ్రాలుచుండె
 పెడతాత కొమ్మంది పెరుధార పట్టె

గజుతింప యాదవ మురుల్లెల్ల వినిరి
 తలకొండ పాటను దారశించి నేడు
 వలనొప్ప దళములు వచ్చుట జూచి
 తన బలముతో తాను తగగ నిట్లనియె
 'రారోయి మనులార! సిద్ధిరాజు
 యీవేశ
 బీరన్నచే రణమున బెగడి భీతిల్లె
 బలములు చెదరి యిట్లు పారిపోదలచి
 యిక్కడ మనమున్న
 వివరమెరుగును కాదు
 కొప్పుకొండను మంచి
 గృహలున్నవనుచు
 విడిబడి వచ్చుట విధమెల్ల చూడుడు'
 అని యిట్లు పలుకుచు ఆయిత్తు పడగ

కూచిదార పట్టెను కొమ్ముకిశినేడు.
ధారానాదమును పిని రానే వారు
అతివేగ వచ్చిరి ఆ పరమసులు
మంతనంబుగ ఆస్తమాబువేశ
తను జేరవచ్చిన దార శింఖినేడు

కన్నారి కుంకుమ గందంబు లీడ్చి
అంబించి రణమునకు
అడుదెంచమన్న
సిద్ధిరాజు బలములపై శాసలు గదినె

కొప్పకొండలో కొమ్ము కశినేడు తాపసిల్లుట

కదినిన సిద్ధిరాజు కలవరమంది
తన మంత్రపరులతో
తలపోసె నపుడె:

“శ్రీహరి బొల్లావు చేసిన

యుద్ధమునకు

యెడలేక పీనుగులు వెండిసిండగాను
ఘనుడు వీరస్నే చే గజములు

అశ్వములు

బలములు యెడలేక పడియుండె

రణము

సంసిరి గోసంగులు సందులేకుండ

రాత్రి రణమన వుండరాదనుచు

మనము

బయిలని వచ్చిన యిక్కడ వారి

బలము వున్నాడి

యాదవ బలములే యందు

చూచినాను

అయినా కొదువయు అనుమానమేల

సాధింప వలెగాక సమరంబునందు

మగడి వచ్చిన దళము మళ్ళిపోకుండ
మన బలము చుట్టుకొని

మాతాబులైతి

సమరంబు శాయు”డని

శలవిచ్చె రాజు

కాలిదళములు కదినె కనకపొడి రాల
అశ్వాల దూకించి యాదవుల

అంది నరుకంగ

కదినిన అశ్వాల యాదవులు కిల్లుగా

జంపిరి

దార సంఖినేడు కదినె దళముల

మీద

యోధ బారుల తెగటార్చి

బాపురే యనుచు

వారు వీరును కదసి వ్రజాయుధముల

వంకీళ్ళను కదినెరి వ్రజీలు కొంత

చెలరేగి పోరాడి వెల్లెరొక కొంత

చేరి యొడ్లతో కలసి చలగి

చెట్లాడిరి

రొమ్మున అంబులునాట రొప్పుడు

రిగించ

యిరువరులు పంపిరి ముత్యము

రెండు

తరవళ్ళ కిత్తులు తరచుగా నాటి

యాదవులు పకి లక్ష ములమీస

గూల్చి

అక్కడ సిద్ధిరాజు బలముతో

హతమైరి యాదవులు

రణమున యాదవుల చంపి

లక్షగోల్పోయి

నాలుగో జామాయ నట చుక్క

పొడిచె

పాభకిరణాచార్యుని

సూర్యుడుదయించ

రాజాని ఎన్నెన్నో సుహృదులు

దెహల కేకెన భీమడు రాజు

సరవార్లుతో రాజు చచ్చున ననియె:

'నెను యెచ్చిరి మీద నెదిరించవలెనో

యెదిరించి రాకున్న యాదవుల మీదికి

ఘడియ రెండు ఘడియలకు వదసి

పోవలెను'

అని తమ్ములును తాను

ఆడుచుండగను

'అవును అవు' ననుచును అందరావేళ

యెదురు చూచుచు నంత

విమతులై యున్న —

నాల్గవ కాండము

కణియాపుల రాజు యుద్ధము

అయితమ రాజులు నలనన్న కడకు వచ్చుట.

మూడు సదులు వకచోట మొససి

యున్నట్టి

కైలాసముకు దీటుగా మన సంఘ²⁷

మందు

ఫాలతోచనుడున్న భావంబు దెలసి
ఆవేశ నతివేల్చి అయితమ రాజు
శిష్యుడై రసపాలి శంభు పూజింప
గురుతైన కన్నిక గుణ్ణంబు నందు
జలక మొప్పగనాడి దవళములు గట్టి
భసిక త్రిపుండ్రంబు భవ్యరూద్రాక్ష
స్పటిక హారములు పరగ ధరియించి
మల్లెలు మొల్లలు మరి జాజి పూలు
చల్లగా వాసింపు సంపెంగి పూలు
ముకుళములై విడుచు మొగ్గ

తామరలు

విరులు చామంతులు విరులైన మంచి
మరువంపు పత్రియు

మాచపత్రియును

మారేడు పత్రియు మరి జమ్మి పత్రి

కరకింఠ ప్రముమైన కలుపలు

మొదలు

అగరు శ్రీగంధంబు అక్షింతలూస

వేర వేర అస్పృ వైశాన దెచ్చి

నజ్జముఖంబున చలవలు పరచి

పరమేశ్వరుని అంబు బాగుగా నిలిపి

పంచామృతంబులు బాగుగా దెచ్చి

పంచాక్షరీ మంత్రం పఠన గావించి

మరియును వేద మంత్రోదకములు

అభిషేకములు చేయు ఆ సమయమందు

యేకార్తి పంచార్తి యలమి షడార్తి

మంగళార్తులు బాడి మరి పూజచేసి

రమణతో నుహసాక్షి సాంబాణి

ధూపము

అరయంగ శివునికి అర్పించి నిలిచి

ఆ పార్వతీరమణు అపుడు ప్రార్థించె

“శరణు గిరిజానాథ! శరణు లోకేశ! ”

శరణయ్య భూదేవ! శరణు పరమేశ!

భవదూర త్రిపురాంత భక్త మందార

నంది 'వాహుడ! ఆనంద భూతేశ!'
యందు శేఖరి! మారు మహాపర

లహ్మ'

అని మ్రొక్కి శంభుని ఆపుడు

ప్రార్థించి

అనికి ముస్తాబాయ ఆయుతమ రాజు
చల్లాడము దొడిగెను సరిపొద్దు వేళ
వనర శ్రీగంధంబు వొప్పుగా బూసె
ఆలములో తుపాకి గుండ్లు

అయుధంబులను

సరికిన తెగకుండ నటు దూర కుండ

వశ్రాంగి తొడిగెను వల్లపుల రాజు

వింతగా శిరమందు పీరజడ అల్లిరి

విరళాజులు తురిమి వేడుక మీర

పరగ మాణిక్యాల పతకంబు

ధరియించి

పచ్చల కడియములు పవ్వెడి

వుంగరములు

మెచ్చైన తాళం మెడనూలు వేసి
అడపగాడు చింతట కు చుట్టియ్యి

ఁనిపడి లేజీల పల్లం గట్టించి

పట్టిపురాజు ఆయిసన్న పైనము గాగ

ఆలాగు బాలరాజులు అందరు నవుడు

పాలేట స్త్రావాలు బాగుగా చేసి

జంధ్యాలు వేసుకొని జాహ్నువి వేడి

అప్పుడు వీరిగంధం బొదిరి మేనున

కస్తూరి బొట్టు కిడు మసముగా దిద్ది

మన బాహులందున కడియములు

పెట్టి

రంజితమైనట్టి రత్న హారములు

తగ నొప్ప భూషణాలు ధరియించి

రంత

పుత్రడి వువ్వల కాశలు గట్టిరి

చలగి సూర్య కటార్లు చేపట్టుకొనిరి

ముత్తైదు లొచ్చిరి ముదమొప్ప నంత

కరియావుల రాజు యుద్ధసన్నద్ధు డగుట

కరియావుల రాజు కడు సాహసమున

ధీరుడె నెలవంక తిరుమణి దిద్ది

వురుసున వీరగంధం వొప్పుగాబూసి

కరముల చామపూ కడియములు

పెట్టి

మేలైన రత్నాల మెడనూలు వేసి

డాం పెండెంబు ధరియించె నంత

బిరుదులు ధరియించి పరువడిని వచ్చి

నలభై మూళ్ళవట్టి నడిమికి గట్టి

యేకాంగి భీముని యినప రాగోల

వకనిచే పట్టించ వోపైన యట్లు

వనరైన చెంగావి వలిపెంబు గట్టి

కరియావుల రాజు గజముపై నెక్కె

అందరు ఆశ్వాలు అమరంగ నెక్కి

పొంగుగా బాంబాజుల పొట్టేండ్ల
నెక్కిరి

అప్పుడు బొమ్మెల్ల అనిమొర వుంచి
నాచహళ్ళ నాయుడు నేతివా

మొద్దయ్యి
పోవయ్య ముమ్మయ్య పుత్తమరాజు
కరియావుల రాజు ఘనడు

అమితస్న
పరోపకారి భట్టావుల వల్లభస్న
మొదలు

గొప్పైన నందుల
కొలువుగుడారులోను
పల్లికొండ కాటమరాజు
పద్మనాయుడు

సంగతివున్న రాజు సమఖాకు
వారు పైనమై వచ్చిరి పశుపతి
కడకు

భేరిలు విరదాలు బిరుదైన శంఖులు
అరూడి మ్రోవంగ ఆవని గంపింప
ఆ రాజు సిద్ధిభట్టు అపరూప
సరస్వతి

చేరి కైవారం చేయించుకొనుచు
వెనువెంట వింజామరంబులు
వేయుచునుండ

గొనకొని ముత్యాల గొడుగుల
నీడను

వచ్చిరి అందరు వంశవర్తను కడకు
అల్లంతట వస్తూనే అక్కార దిగిరి
నలనన్న కొలువుకు కాలినడకను
వచ్చి

బంధు సహోదరులు బాంబులు
మరుము

అందరూ రాజుకు ఆతభక్తి మొక్కి
అంజలి చేసి ఆ అమితమరాజు
కనుయెదుట నిలిచెను కడు

సాహసమున
జుఘాశం పంపించె జననాథు డవుడు
ట స్రరించి అందరిని కూర్చుండనుంచి
కిస్తూరి గంధంబు కిలియ బూయించి
యనియంగ కర్పూర విడియ

మియ్యంగ
యలనాథు డైతస్న యిట్లని పలికె:
“అన్నా! వోయిన్నా! అవులన్నా!
విరుము

అన్ని దేశంబుల నీవు ఆవుల
మేపంగ

నుబోట పరవారు యదరించినాను
అబోట వారిని హతము చేసినావు
పన్నుగా ధనముకొండ నేను

పాలించి యేలుచు
యన్నడు జగడంబు నే శాయలేడు
యేడు తరాల పగలు యిక్కడ
చేకూడె

నానుండి నీ యెదురు నని
శాయగలిగె

శ్రీరాము శలవంది లక్ష్మణ సీతకై
పోరి

యింద్రజిత్తును పట్టి యిల
గూల్చినట్లు

కరనము శాయసు మాకు కట్టడి
గలదు
వో నరనాథ! మీ యెదుట వాగలవి
భంగి
చాటున్న గుడార్లు చక్కగ బట్టించు
వామగ యెత్తించు వాడ
లేర్పడును”
యను వంశకుల తిలకు విమల
మితోను

అనిన మారాడక కాటమరాజు
ఘనమైన గుడార్లు కిడకు బట్టించ
కనుదృష్టి యుద్ధంబు కానివచ్చేటట్లు
యనయంగ బారులు యేర్పరచగాను
కలికి జగన్నాథు కడనుండి
యపుడు
తటుకున దన్నేరు దానట్లు వచ్చి
పశుపతిని పొడగని పలికి యిట్లనిరి:

జగన్నాథునికి నలనన్న అప్పనములు సమర్పించుట

“శుమతి యాదవ వంశకుల
తిలకః
నరూథ నీవు జగన్నాథం
దరిశనమున
వదులు నాలుగు వరుసతో నడిగి
యించుకొని వస్తూ ఆ దేవునికి
అసృగం వడబడి మీరు అంపమంటిరి
మడువేల వరహాలు మున్నూరు
ఆవులు
మీడు పోతుచెట్లు ముదమొప్ప
వినుడు
పగ రాచకుమారుని బంగారు
పాలకి
యివస్తువులనెల్ల యియ్యక మీరు
సాసులై యుద్ధమునకు
చూడెంచపలదు

అడుగు దర్శక స్వామి అంపు
వరమిచ్చి
సరగ మమ్మిప్పుడే జగన్నాథు
కడకు
పంపవయ్య స్వామి ప్రసాద”మనగ
కడు సంతసిల్లెను కాటమరాజు
తన యన్నదమ్ముల డాయంగ
పిలిచి:
“వినుడు సాహసులార! వివర
మంతయును
వనర జగన్నాథునికి నేను వొప్పింది
నిజమె
పంపక తీరదు మన పని సాగకుండ
దాసుల పంపింది స్వామి దయ
అంతె చాలు

వనర మన అందరిలో యవరైన
వకరు
జగన్నాథుని శావ చేయుచునుండ
యవ్వరు బొయ్యేరు యెరిగించ''
మనెను
నలనన్నతో ననిరి నవ్వుచు అందరు
''అన్నరో వో యన్న! ఆవులన్న!
వినుము
యెన్నెన్ని యేడ్లకు వేడుక మీర
యుద్ధంబు గలిగెను అన్నా!
యిప్పడు మాకు
కళలు గులుకుచు మిగుల వీరకాశలు
గట్టి
ఆ వీరగంధం ధరియించి మిగుల
ఆయుధాలు అందినాము నీ
కన్నుల యెదుట
మేము యుద్ధము చేసేమే కాని
అనుచు మాకిట్లు సంతోష
మయ్యుండగాను
వొప్పగా యిందరిలో వకరు
అయినాను
అప్పెనపు కానులకు అరుగంగలేము
అర్థ విహీనులకు పరిశ మచ్చిన
చందాన
ఆకొన్నవారికి పరవాన్న మచ్చిన
యట్లు
కాలారి లొడిపిటలు కరితురంగములు

వడిమీరి సిద్ధిరాజు వచ్చి యున్నాడు
ఆ సిద్ధిరాజుమీదికి శలవిచ్చి మమ్ము
యుద్ధంబు శాయను పంపుదువుగాని
కుటిలారి హరిదుగ్గ కొలను²⁹
వుండంగ
యిటువంటి పనులకు అంపకయ్య
మమ్ము''
అనిన మారాడక కాటమరాజు
ఘనుడైన తన బావను కనుగొని
పలికె:
''పందెముల వో బావ! పల్లికొండ
రమునతి!
యవ్వరిని బొమ్మన్న
యిట్టాడుచున్నారు
యవ్వరు పోవలెనో యెరిగింపు
బావ!''
మత హేష్యము యెరిగిన ఘనుడు
పల్లికొండ
యెలి పట్టభద్రునితో యిట్లని పలికె:
''విమలాత్మలార! మీ రందరిచ్చోట
కదనంబు శాయను కట్టడి గలదు
భందు సహోదరుడు
భయపావనుండు
అందరికి కడుపిన్న అల్లు దాడెన్న
యితనితో యుద్ధము శాయను
యవ్వరు లేరు

అవేగ కటకానికి అంపవలయు
యితని

యితడినుంచి మన వంశం యిల
రూఢికెప్పు”

అల్లు దాడెన్న కటకమునకు ప్రయాణమగుట

పకొండ యీ రీతి పంపుశాయగను
కామరాజు అయితన్న కలకల

నవ్వుచు

అ దాడెన్నను హరించి పిలిచి
అగు కుమారునికి హరువ పుట్టించి
కకదండె పాలకి మన దెప్పించి
పెరికి యనమండు బెస్తల

యేర్పరచి

అ దాడెన్నకు పదహార్లరని యిచ్చి
వదుగా వరహాలు పూట గట్టించి
వదలో మున్నూరు అవులు

మరి వేగ యేర్చి

లాడిగా మూడు అబోతులను
ఒక లేర్పరచి జగన్నాథమునకు
రల తోలను గోపాలకులను
సపేదన యాదవుల పిలిచె

నావేళ

మురహరుని సేవలకు మువ్వల
రంగదాసు

పరమ వుపకారి యా పెయ్యువుల
చెన్ను

దేవుణ్ణావులు గాచు ధర్మపర్వనుడు
కావటి కదిరిని కరుణతో బిలిచి
వారికి భక్త్యాలు వరుసతో నిచ్చి

“అన్నలార! మీరింక అవుల

దోలుకొని

వెన్నంగ మీ కుటుంబాలు వెన్న బెట్టుకొని
పుణ్య పురుషోత్తముని చూడ

పొండి వేవేగ”

అనుచు కొమారునికి అటు వప్పగించి
పరగ దాసులతోను ప్రసాద మంది
అందరిని ప్రేనముచేసి అటువేగ

పంపి

ప్రసాదంబు పంచి పెట్టించె

పరిజనంబుల కెల్ల

పల్లికొండ పగల నేర్పాటు చేయుట

మనకులాదిపు దండు యెత్తించి
రాగ

సాధిపతులెల్ల ధీరులై రాగ

పందుముల వో బాప! బహుదివ్య
పురుష!

పైకొని సిద్ధిరాజు బారుల గదసి

యెవ్వరెవ్వరితోను యెదిరించ వలెనో
యెవ్వరికి దొరకునో యుద్ధంబుకాయ
పగలను యేర్పరుచు ప్రఖ్యాతి గాను
పంపవే యిట మమ్ము బలము
మీదికిని"

అనిన పల్లికొండ అంశతో దెలిసి
వయ్యస వారితో పనర యిట్లనియెః
"యందరికి పగదశము యీడుగా
లేను

కయ్యాన హతముగా మనకు కట్టడి
గడు

వారిలో మరొకరు వై న వైనాన
యిటువలె పోట్లాడుత నే జెప్పింట్లు
కరియావుల రాజుః కదసిం బలముల
తోను

యర సిద్ధిరాజుతో యుద్ధంబు
కాయుమా
భట్టావుల వల్లభన్నః పరగ

నీ బలము తోను
మట్టి మల్లాడుమా పాప సిద్ధిరాజును
గండ గోపాల రాజు కస్తూరి సిద్ధి
రాజు తోను

ముందుగా అయితన్నః మెరసి
పోరాడు

పురుపుగా వుండవెల్లి విరిగోపు తోను
సిరిజాల ముమ్మయ్యః సేయు
యుద్ధంబు
పెదవేగి బావరాజు పెద తరువారు
రాజుతోను

నేతివారి ముద్దయ్యః నీవు
ననిసేయుము
నారూఢి నాచకూళ్ళ నాయుడా!
నీవు

పేరుకల యాగు త్తి భీమునితో బోరు
పురుష వృషభుండ వో పోచయ్యః!
నీవు

తిరుణామాల తిప్పయ్యతో
ధీరత పోరు
కొండు గారి కొండయ్యః గోవుల
గంగయ్యః

మెండైన బలముతో మెరసి
పోరాడు"

పల్లికొండ యీ రీతి పంపు
లేర్పరచె,
కాటమరాజు పల్లికొండ కడు
వేగమునను

యుద్ధము కాయను శలవు యిందరికి
యనిరి

అయితమరాజు భట్టుతో నలసిద్ధికి కబురు సేయుట

అప్పుడు అయితమరాజు ఆ శానం
జూధి

అపహాస సరస్వతి అను భట్టును
భిలిధి

“సిద్ధిరాజు కడకు శీఘ్రమే బోయి
యుద్ధంబు శాయను యిది మంచివేళ
పాలిబెట్టి ఆవు పాలిగాకుండ
పాలిపంతము యేర్పరచి

పథ్యాతిగాను

వకరొకరు కదసి వైనవైనాన
యల్లరోకములకు యెన్నెకిగాను
యుద్ధంబు శాయనై చెప్పు

యె తెని లేక

రణమునకు యెన్నె రిన్నెము
నీవు”

ఆనతిచ్చిన భట్టు అదిచే నీవు

బోయి

పరుగున వచ్చి సిద్ధిరాజును ప్రస్తుతి
చేశ

‘పరాక్రమశాలి కాటమరాజు భట్టును
నేను

చనుదెంచి యుద్ధమునకు సాగి

రాలేక

అదిరిరో భీరన్న ఆపద చార

చన్నమ్మ చలరేగి చేసిన

యుద్ధమునకు

పరగ యాదవులందె

భయమొందినారో

భయముచే భీరదు బ్రహ్మకట్టడికి

యేమి తోచక మీరు యీ రీతి

నున్న

అయితస్య శిమ్ములు ఆ

బావసురములు

కదసి చచ్చును శాయనై రారణము

యిప్పుడు

కనక చూడవు మేల్కొని గడచి

పొయ్యేరు

సరగ ముతలలు కడిచి

సంకోషముగను

యుద్ధము శాయనై మంచివేళ

పిలిచి మొరించి రను ని యిటు

పంపివారు’

మేలిశీర్షములు పని భట్టుకు మేలు

కట్నాలు

రాకట్టు వుంగరాలు రత్నకడియాలు

భట్టుకు సిద్ధిరాజు బహుమానమిచ్చె.

కాటమరాజు-సిద్ధిరాజుల బలములు రణమున కలియుట

అప్పుడు సిద్ధిరాజు అతివేగలేచి

భేరి మృదంగములు పెద్ద

బూరుగలు

తమకంబుపై నెక్కి తాన నగాను

సరగ భేరి మ్రోతలకు సరదార్లు

మొదలు

రణభేరి వేయించె రాణువ కడలి

మొనలు యేర్పరచి కదిసిరి
 మొత్తముగ మూక
 అప్పుడు నిలిచిన అయితమురాజు
 తాను చూచి
 తమ్ములకు మరుదులకు తా శలవు
 యచ్చ
 పంపు చేలు యేర్పడి యాదవులు
 పరువడి రాగ
 అవుదాలపై నిలచి ఆ సిద్ధిరాజు
 పరువడి వచ్చేటి యాదవుల
 పారంగ జూచి
 చోద్య మందుచు నుండె శూరుడై
 రాజు
 ముందుగా జగదాన ముమ్మరముగాను
 మనమైన బాణాలు కాల్చి
 రొక్కడను
 అటువెనక తుపాకులు
 ఆగుబుగులుగాను
 పెటపెటల తుపాకులు
 పెట్ట కాల్చినను
 గుబులు గుబులున కొండలు
 మూర్తిల్లుచుండె
 బాణాలు జబుద్దంగులు పరగ
 మ్రోతలతో
 భూమి తల్లిడించెను భోరు కలుగుచును
 కదిసిరి విలుమాక ఖడ్గహంబేర్చి
 మూకలు మూకలై మొనసి
 యిరువంక

సరిగ నాగిగువు సశ్శకుండగను
 తటతట పంచభూతములు
 వాపోవగాను
 ఆర్చుచు గుప్పిరి అంప
 శరములును
 యీదెలుతో కదిసి యుద్ధరంగమున
 చొకళింపుచు దూకి చంగి
 యుళిపించి
 వాటనుగ పోట్లాడుదురు
 పక్షను మన్నీలు
 అడిదంబుల దట్టుచు యాదవులు
 అటు చొకళించి
 సురియలతో నరికి రణశూరులై
 నిలిచి
 అరిగెలు తాటించి ఆన్ని యగదట్టి
 గొదకొని గోపాంకులు
 రణమొల్లుగాను
 చీకాకు పరచిరి శిరము లెత్తగను
 నరకుచు రణమున నార్చుచు కొంత
 విడువక పోరాడు విధమున కొంత
 పోవయ్య ముమ్మయ్య పోడిమి మీర
 అప్పుడు బాలలు ఆశ్రమాల నెక్కి
 బాలరాజుల కదసి బలుయుద్ధమునకు
 పల్లికొండ తమ్ము పెనము చేశ
 ఆనతిచ్చిన క్రమమున
 హరిపంశపరులు
 తప్పక వారితో తలపడి యుద్ధము
 ముప్పరిగొన్న కోపమున శాయగన్లు

కాటమరాజు-పద్మరాఘవుడు సొగటాలాటలో పంతములు తెలియుట

ఆ సమయమున వీరతమకమున	'యుద్ధములో వార్త యిటు
నున్నట్టి	దెలిసినట్లు'
పశుపతి నలనన్న పద్మరాఘవుడు	అనుచు తన మరిచివారిని ఆత్మ
పషిణి తమకఁ బుకు పైఁ గూర్చుని	సూయించి
రసికుండు యా పద్మరాఘవుం	మేరుఁ డైర్జ్యంబు మెచ్చి సొగటాలు
దనియె:	సారెలు పాకెపై చయ్యున సలిపి
'అయితమరాజు బాలలు	వనర సవ్యుడు సులక్షణ పాచికెలు
అమరయాదవులు	ఆచింప
సరగ యుద్ధము సేయు సమయంబు	పద్మనాభుడు సారెలు పంపులేర్పరచ
యిదియు	'అరిదళములు యాదవుల ఆలించి
మనవార లే రీతి మనముచున్నారో	చూడు
పగవార లే రీతి పారుచున్నారో	అరయంగ భూదెల్పు ఆన్నియు
అక్కడి వార్తలు మనకు అని	నివ్వి
దెలుపయవరు	యాదవ దళము యెరుపు
ప్రసన్న యని సొగటాలు	పరదళము నలుపు'
పట్టియాడవలెను	అని యిట్లు పొలిచెను ఆ
అందులో దెలుపుదురు హరిహరులు	రాఘవుండు
మనకు	ఆవులన్న తలచ ఆత్మలోపలను
పట్టుమా సొగటాలు	పరగ గణపతిని దలచి హరుల
పట్టియాడుదుము	ప్రార్థించ
బావరో తెప్పించు పాకెపాచికలు'	'యిక్కడ సొగటాల యీ
అని యిట్లు మరిచి పద్మరాఘవుం	హటలోను
దనగ	అక్కడ నా తమ్ముల అని
అవుననుచు కాటమరాజు హట్లున	దెలుపవలెను'
నవ్వి	

అని భారతీని తలచి పాచికలు విడిచె
 'భారపందె'నుని రాజు పక్కన నవ్వె
 యిప్పుడు నా తమ్ములు రిపుల విరగజొడిచేరు'
 అప్పుడు రామపుడు ఆట పుచ్చుకొని
 'పందెముచూడ నేడు లెన్న అయినాను
 నా పందెము చూడవా నరనాథ తిలక!'
 అస్తములచే నలచి పాచికలు అవినీపై విడుచు
 జక్కు దగడవైచె సాహసంబునను 'పగదళంబులు సంసె బావరో'
 చూడు యిప్పుడు మించిన యిలగూలు హరిదళము'
 అని సారెపొడిపించి ఆ యెరువు గెలిపించి
 అతివేగమున రాజు అప్పుడు పుచ్చుకొని
 తప్పక హరిదలచి 'తమ్ములకు మేలనుచు'
 అప్పుడు తా వైచె ఆ రాజునుచు సదా అదేచూడ సంతోషమనుచు
 సాహసంబున ఉన్న రెండు సారెల

పరగ యిరుదళములు సంసె యా పాళములమీద
 యాదవుల పోల్చిన యరని సారెలు అయిదు కర్రెలుపండె అంతలోపలను
 'నీ మతమే నిజము నిజము నీదేను' అని యిద్దరు వుప్పొంగి అని
 యిట్లు వారు ఆడుతు వుణ్ణిగ యాదవుల రణమున
 వక్కరొక్కరు కదిసి రిపుల వైనవైనాన
 చక్కగా నరికిరి సమరంబులోను నరికిన శిరములు నలిగులి ఆయె
 హరి నెంచి మూర్ఛిశు లయ్యెటి వారు శంకేమియును లేక చలరేగి మించి
 కొంకులు నరికిన కూలు అశ్వాలు ఝుళిపించి కటార్లు యాదవులు
 సాహసంబు గాను సూర్య సోమ నీథులు యేర్పడ చొచ్చి నరకంగా
 ధర మీద పీనుగులు తరచుగా నుండె నేంపై పరువడి నిలచి పొడిపించినాను
 మేల్వంతకారు లని మెచ్చియు వారు తరిమి యాదవుల నరక దద్దరిల్లిరి
 కొంత పారేటి రక్తంబు పై జల్లుకొనియు చచ్చిన వారందు జొచ్చేటి వారు

నజ్జు నజ్జుగా నురియులు నరికిన	బల్లాల నేజాల పాలైతి మనువారు
యెప్పుడె	తలపడి యాదవులు తరిగి పగతులను
ప్రాణాలు విడుచుచు పరగి సెట్లెరి	జలములు సమయించి భూపాలుల
తల్లి దండ్రులు భర్త తన వారినె	జూచి
యడబాసి	

కరియూవులరాజు యరసిద్దిరాజును వధించుట

యర సిద్దిరాజు యెక్కిన యేనుగు	తీరకట్టి మూకల తెగుపితో నరికి
మీదికి	యినప రాగోలలచే యిట్టట్టు లార్చి
కరియూవుల రాజు గజము నడపించ	యర సిద్దిరాజును యేకాండముగ
అమిత విక్రమశాలి ఆ కాటమరాజు	గొట్టె
తమకమ్మపై నుండి తా, జూడగాను	యర్ర సిద్దిరాజు యెక్కిన గజము
యేనుగుపై నెక్కి యర సిద్దిరాజు	భోరున కొండవలె భూమిపై వరిగె
కమ్మక రాగాను కరియూవుల రాజు	కరియూవుల రాజు ఖండించి వైచ.
కరులపై నురికించ గజక	
తోడుతను	

(ఈ కరియూవుల రాజు యుద్ధకాండము ఆసంపూర్ణముగా రోచుచున్నది).

ఐదవ కాండము

బాలరాజుల యుద్ధము

పోచయ్య పగతుర తలలు ఖండించుట

సిరిబాల ముమ్మయ్య సింహ
పరాక్రమమున
చేరిన మూకల నెల్ల చెండు బెండాడి
విడబడి వుండవెల్లి విరిగోపుతోను
చలముచే సాధింసి సాహసంబునను
పోరి పగతుని రామ్ము పొడిచి
పడద్రోసి
దండి విరోధులనెల్ల ధరణిపై గూల్చి
పచ్చందుల పోచయ్య నిచ్చ
పెళ్ళికొడుకు
కన్నె కుమారకము యేలే కమనము
గంగు రాజును
చన్నపట్టణము వేలు దేవసుని
వెంగళయ్యను
తిరుణామల తిప్పయ్యతో ధీరత
బోరి
అగ్రుడై తన చేతి ఆయుధంబునను
తరిమి వారి ముగ్గురి తలలు ఖండించి
తరిగిన శిరస్సులు తన చాత బట్టి:
'అలనాడు ఆరవెళ్ళి వద్ద ఆవుల
పిలువ
ఆవుల పిలువంగ ఆవి రావటంచు

నలనన్న వోక్షము పెట్టి నవ్విన
యందుకు
పంత మీదేర్తునని ముమ్మయ్యతో
పలికితిని
ఆవులు దక్షణాదికి ఆరుదెంచి నపుడు
ఆరువెళ్ళి గంగను ఆపుడు ప్రార్థించి
కుంభాలు బోయించి కోర్కెల్లీదేత
కవులావుల మంచి మ్రుక్కున లేవ
ముమ్మయ్య పోచయ్య
ముద్దు బాలలార
ఆవుల పిలువమని ఆనతి యిచ్చ
అర లేక పిలిచితిమి ఆవుల మనము
ఆరవెళ్ళి వద్ద ఆవేళ నన్ను
పోనాడి నిను మెచ్చ పొందుగా మామ
పద్దు కొడువాయనని నేడు నా పంతమీదేర
బహు విధముల నార్చి పగ
సంహరించితిమి
పగచాని శిరస్సులు పశుపతికి నేను
పాదకానుక పెట్టి పంత మీదేర్చి
వత్తును వో మామ; వక ఘడియలోను
అల్ల నేరేడు వద్ద ఆనాడు గాను

అలసట దీర్ఘ వుండు వో మామ! ఆర్యుము
తాను మోగు ఘడి తాను మోగుతో
జంబు నేరేడు కాడికి చార వత్తు
అని యిట్లు మున్ను మున్ను ఆనాడు చెప్పి

శిరస్సులు కొనివచ్చె శ్రీ వీర తమకమునకు
పల్లికొండ కాటమరాజు పద్మచాయనికి
పగతుల శిరస్సులు మూడు పాద కాశక బెట్టి
పరగంగ నివ్యాళి పట్టెను వేగ

పోచయ్య పంతమునకు నలనన్న మెచ్చుట

హల్లున నవ్వెను పల్లవుల రాజు వలె
'ఇతని సాహసమెల్ల యిట్లని తెలియ వలె'
పోచయ్యతో రాజు పొసగ యిట్లనియె:
'చచ్చిన శిరస్సులు రణమందు చాల వుజ్జంగ
తేజమైన శిరస్సులు యేర్పరచి తెస్తేవాయితకు;
యీ సరదార్ల నీవు సాధించి నరికి వలెను'
తెచ్చిన మాటైతె మాకు తెలుపంగ వలెను'
ఆగ్రుడై మండిపడి పోచయ్య అప్పు డిట్లనెను:
'చెల్లెలి కొడుకని నన్ను చెదర నాడితివి
నీ తమ్ముడని ముమ్మయ్యను తగును తగునంటివి
నన్ను చిన్నవోనాడంగ చెల్లునచె మామ;

నాడు ఆవుల పిలువ లేదని నీవు నవ్వి నప్పటినుంచి నలనన్న నిజము
నారసాలై యుండె నామది యందు నేడు గొడకొనిపోరి ఘోరాజిలో నేను
కోసి పగతుల శిరస్సులు మీ కోరిక మీర
పరగ మీ పాదకానికి పట్టితి నేను మేలని తెచ్చినా మెచ్చుకో వైతివి'
మామ అట్లునితోను మరి యిట్లు లనియె:
'సాహసంబుననీవు పగతుల సాధించి నరికి
అట్లుదా; శిరస్సులు కానుక అట్లు తెస్తునంటివి
అంత వాడైతేను అట్లుదా; నీవు చచ్చిన శిరస్సులు పలికించు
చక్కని పోచయ్య; అతి సాహస మందు అట్లుదా; నిన్ను'

మామాడు మామలకు పురి చిన్న

పొన్నులు

గోరు చుట్టపై గాత్రం పుట్టినట్లు
పూని కటార్లు కట్టి పొన్నులు

మంటయై చిన్న పొన్నులు పొన్నులు
అర లేక పగమాట్టబడి జీలు
యీ పద్దు గెలవమని హరుం

ప్రార్థించ

వో పరమాత్మ! నా నిజ మొక్క

డెరుగుదువు

పంతముగ శిరస్సులను పలికించ'

మనుచు

వేడిన శ్రీహరి వేడుకపడుదు

పరగ శిరస్సులకు ప్రాణంబు లిచ్చె

అగ్రుడై పోచయ్య ఆర్పాటంబువేసె
మీసాలు యెగవేసి మిట్టిపడె

శిరస్సులు

ధరణి మున్నుగ ఆదిరె తమకంబు

వణికె

రణవీర తమకానవున్న రాజు,

పల్లికొండ,

అశ్వర్యమందుచు అప్పుడిట్లనియె;

'యింత సాహసమనుడు యితడు

పోచయ్య

అర్జునునికిసాటి అనవచ్చు యితని

పొన్నులకమరంబు కాకుంటే పలకవు

శిరస్సులు

భీష్మునికి నామంబు పొన్నులు స్పృశింప

టోపలను

అదిగెడల తొల్లి గాణుని చంపి

పుట్టెను పభీషుమనికి పట్టుము

గట్టిన నాడు

పలకనాచు శిరస్సులు వో

పద్మనాయుడా!

జరసంస్థునితోను⁸⁰ చలగి కృష్ణుండు

సరిపోరెనని విందు సమరంబునందు

నాడు

పలుకవాయ శిరస్సులు వో

పద్మనాయుడా!

కడు పరిశరాముడు కార్తవీర్యుణి

వేయి కరములు ద్రుంచె వేడుకమీర

నాడు పలుకవాయ శిరస్సులు

వో పద్మనాయుడా!

యితడు సత్యముగల సాహసుం'

డనుచు

పోచయ్య పరుగు పొగుడుచు చాల

'మేలు భళా' యని మెచ్చి అల్లుణ్ణి

అప్పుడు మూడు విడియము లిచ్చి

అఱిసాహసాన వృంధిరి

శలవంది రణవీధికి సరగ నేతెంచ,

ముమ్మయ్య మృతికి పోచయ్య విచారించుట

జంబు నేరేడికాడ చారంగ వచ్చ
పమిడి తంగేళ్ళన్ని పారంగ చూచ
కవగొని వెళకిన ముమ్మయ్య కాన
రాకున్న
అలిగి తన మామను అంపంటి పిలిచె
'వీరనందుల మామ! యిక్కడ లేవు
యక్కడ వున్నావో నేను యేమి
సేయుదును?
విజయ నందుల మామ!
వనరంగ పలుకవే!
కంచునందుల మామ! కపటంబు
చేస్తేవి
గజ నందుల మామ! నీకు యిక్కడ
గడి చెప్పి పోతిని
యెందు పోతివి మామ! యెందు వెద
కెదను
కదసిన మీ దళములు మీ అన్న
కట్లుగా జంపంగ
తామ సింపంగ లేక దళములపై
దూకి
చండాడు చున్నావ చేరి వోమామ
అల జాలము లాడ నేను అల్లుణ్ణి
గనుక
అనవాలు తప్పి అవలీలగాను
దాగి వున్నావ నన్ను తందర జాయ?
అని నాలుగు దిశల రణవీధిని
జూచిన

కారాదా! నుండు మమ్మన్న! కాంటి
చంపండు
'నేను వచ్చిన దుక ఆల్లచేరేడు
వద్ద
పంతము! వుంచునని పటికితిసి
మామ!
పంతము కాడికి ఎస్తే పద్ధతులు
గలవి'
కల కల నవ్వి పోచయ్య మసకాల
వెసె
'వాలరా వోధీర! వంశ వర్ధకుడ!
వాలరా వల్లవాది వంశకుల తిలక!
వాల వాలో నీకు వల్లవుల మామ!
వాలరా తావు విడిచిన వల్లవుల
ముమ్మకు వాల!
బొందికి పోయిన బాల ముమ్మన్నకు
వాల!
వాల వేయుచు పోచయ్య మందలించ
సాగె
గాయాలతో ముమ్మన్న కళ దప్పి
యుండగా
ముమ్మన్న వీరజడల ముడిచిన
తెప్పలుగ రక్తాన తొలుచు నుండి
జొత్తువలె రక్తాన తొంగి వుణుగ
వాలయు దాగ నెత్తుడు వరదలోనుండి
వాలన్నమాట వకకాణి విసెను

మామ చూచి పోచయ్య మందలించ
సాగె

అప్పుడు సుధాపతి అప్పుడెక్కడవ్వి
యొండంగ

దగ్గర బుచ్చిండ్ల తాత్పర్యముగను
తొణసి హస్తముల మామను

తొడలపై చేర్చి
మృదువుగా అల్లుడు, మామ ముద్దుల
ముఖము,

రిన్నుల బాష్పములు కాలువలై పార
జీలుగు సన్నపు చంద్రకాలు చేపట్టి
దరదర ముఖమున రక్తరారలుడుడిచి
'చంద్ర లింబముబోలు చక్కని

ముఖంబు
కాంతి చెప్పగలేను మనుడ వో

మామ;
కజిగి నెత్తురు కరుండ్లున దేహంబు
చంగావి వలపంబు చేదుడిచ నంత
"వో మామ; యీ కాంతి కళలుగల

దేహంబు
పొత్తెపు నేజాల పగవారు పొడిచిరా

మామ;
నేను వచ్చినదాక నేరేడువద్ద
నిలువక పగతులమీద యేల

నెదిరించితివి?
కదిసిన పగతులను కల్లిలోపలను
బారుల నరకంగ బాహులు

నొచ్చనటె మామ;

అండలేడని నన్ను అటు తిరగు
మామివా మామ;

అప్పుడు సుధాపతి అప్పుడెక్కడవా?
మాయగా పొడిచిరిటే మామ బల్లాన;

పూని శత్రువుల నీవు పరిమార్చగాను
పరుగులగ వెసెరా బాణాల సింహి?

యిరుగడలవచ్చి బాణాలు యెడలు
లేకుండ

పలపల నీరుక దాపల వెడలెనే మామ
దాపల సరికట్టి పలపల వెడలెనే

మామ;

సూర్యకటారితో నీవు చూడ
చోద్యముగ

వెన్నెంటి నరుకంగ మాయవెనువేలు
గూడి

నేజాలు వంకిణి నారసాలతోను
యెదరొమ్మున పోట్లు వెడలెనా నీకు
వారిలో సాహసులు వజ్రాయుధ
ములును

పుత్రముడ పోట్లుబడి పురివిపై
నొరిగితివి

గన్నెరాకు అంబులు తాకెనటె మామ
దొనియింటి కోలలు తుదల దూసెనే
మామ;

వెడలెనే నీతో యెత్తివచ్చిన బాణాలు
ఝల్లు ఝల్లున బాణాలు నీకు సందు
లేకండ

కంచువంటి బొంబికి ముడిచు

లోపలను

కడుపులై బాణాలు తులు నాటె

మామ?

వల్లవుల వారికి ప్రజాయుధాలు నాటె

వై నముగ పోట్లాడి వరిగిరా

ముమ్మన్న?

తిరుమందుల వారికి వ్యభి బాణాలు

నాటె

ధీరులై వరిగిరా దివ్యరణ మందు:

అమరంగ నీ వెంట నేను అడ్డకైతిను

యనుచు

కివటలు వుంచితే ముడిచి వో మామ!

పట్టి చుట్టూ గుచ్చి వల్లవుల మామ:

పద్మగా చూడు రా పరాక్రమముల్లి

నిన్ను చంపిన పగవాణ్ణి నేను

హతము చేతు

వీరతమకం రాజుమేలు తగించు

చును"

తన తొడలపై నున్న మామచు

ధరిణిపై జేర్చి

పైగప్పి కనకవన్నెల

పట్టుకాలువయు

పోచయ్య ఉగ్రుడై విజృంభించుట

అగ్రుడై పోచయ్య అశ్వాన్నియెక్కి

కాలు తాదించిన అశ్వం కరాళించి

దూకె

చేరి విమతులతోను చేసె యుద్ధంబు

పోచయ్య వక్కడే పదివేలతో పోరి

అప్పుడే వెనుతగిలి హతము శాయంగ

కొల్పలంబుల నరికి కల్లుగా చంపి

అమీద పగతులు అముకొని కదసి

యుగిపించి బల్లాలు సంధించినాను

చాచి బల్లాలమీద చొకళించి పోచయ్య

తడయని కోపాగ్నిచే తలలు

ఖండించి

అముకొని పోచయ్య హతము

శాయంగ

మోరు మోరుమనేటి విధము

గోపాలకులనెల్ల

వేడుకమీరి బలము వెలయ

నురుమాడి

యేనుగుల అశ్వాల యన్నగల

బలము

విరివిగా రణమందు వరిగిన విధము

మోరాజిలో పీనుగులు గుట్టలై

యుండు

దురములో శిరస్సులు దొంతుల భంగి

గుట్టలైయుండెను కొదువ లేకుండ

ఆరీతి రణమందు యాదవులు కడిసి

వెను దగిలి సరదాద్దుల

కూల్చగాను

తలచూప వెరచిరి తరచు పున్నెల
విడిబడి రణమున వెళ్ళేటివారు
తడబడి రణమున దాగేటివారు
తాటి బొందుల సంఘ దాగేటివారు
పారిపోయి అడవులు పట్టేటివారు
చచ్చినవారికి కింద చొచ్చేటివారు
కడువేగ దొంతుల సందున కడప

లున్నట్లు

తలల గుట్టల సందు దాగేటివారు
వెళ్ళేటి వారికి చూడవులు యేమియు
అనక

యెదిరించు మన్నీల వీరులై కదసి
అతి పరాక్రమశాలి అయితమరాజు
క్షితిమీద శత్రువుల క్షయముగా

నరికి

గండగోపాలరాజు కస్తూరి సిద్ధిరాజు
తోడుగా అందరితో మొనసి పోరాడి
యిరువుగా వుండవెళ్ళి వీరగోవు

అనువానిని

సింహాల ముమ్మయ్య సింహ
పరాక్రమముగను
ఆర్చుచునరికిన పీరగోవు అపనిపై
వరిగె

కస్తూరి సిద్ధిరాజు మీద కదసి
అయితన్న

మదగజంబుల బొడిచి మంచి
అశ్వాల గూల్చి

కస్తూరి సిద్ధిరాజును ఖండించివై చె
కరియావులరాజు కడుసాహసమున

కిదిసిర బంబుల కట్టుగా జుంపి
యరి సిద్ధిరాజును యేకాండమున
గొట్టె

నాచకూళ్ళి నాయుపిడు నేతివారి
ముద్దయ్య

సాహసులై వైరులను రణముందు
గూల్చి

అలయక సౌలయకి అట్టహాసమున
పల్లికొండ చెప్పిన పద్దు మీరకను
వైనముగ వారి వారి వెదుల జుంపి
మేరువ ధీరులై మేదినిమీద

ఆర్కాడి పోట్లాడి అందుల రక్తం
అస్తమానమువేళ అపనిపై బారె
పాలేటికి యెదిరించి రక్తం దక్షిణ

ముకు

పారుచుండెను పగవారి రక్తం
అంబరవీధిని దేవతలు ఆనంద
మందరి

అప్పుడు యాదవులకు అతిభారమాయ
యెక్కిన అశ్వాలకు యేట్లు

పోట్లాయ

వక్కరొక్కరికి అంబులు వైన
వైనాన

వజ్రాంగి సురియలు వంకిణీలు
నాచెను

తిరుమందులవారి దివ్యబాణాలు
అందరికి వక్క ఘడియలో అలుగులు
నాచెను

హరివంశ రాజులకు అటు మూర్ఖ
తెక

శ్రీహరి భక్తులై సిరిశకల తోను
పక్కెర తేజీలకు బల్లలు నాచె
పుత్రమ గాజు యెక్కిన
పువ్వులనీడ కదిసి

కత్తుల యీదెల కసిగందు లాయ
వల్లభన్న యెక్కేటి వాసిగల తేజికి
వళ్ళెల్ల నేజాలు పడినదీ నాటి
కడమ గుర్రాలకు కడు గురుతు
లేకుండ

యడలేక అంబులు యదమల నాచె
యదువంశ కుల తిలకులు యాదవ
పుణ్యులు

అదురు గుండె పింకి కండలు లేని
ఆ సాహసులు
యెదు రొమ్మున పోట్లతో యేకాంగి
వీరుత్తె

సమరమున చల్లక నిలిచిన
సజ్జనమంతులు

ధనముకొండ యేలేటి ధారుణీశ్వరుడు
శప్పక వారిని గొలిచిన వనరైన

దశము

కాలి పరివారంబు కదనమున పడిగె
అనిలోన యాదవ బలము హత

మాయ

అస్త్రాదికి సూర్యుడు అరుగు వేళాయ
ఆవులు మందకు అటువచ్చు వేళాయ
నీలిజ్ఞు లై నట్టి నీలిమంతులకు
ధర్మయుద్ధము శాయకు తగని

వేళాయ

పల్లవ నలసిద్ధి పట్టాభిషేకరుని
తమ్ములు చెల్లిరి చాల దశమును

మడిసె

యేనుగులు లోటపిటలు వెలయ
నశ్చములు

మరి రాచ దశములు మన్నె
మూకలును

హేరాశముగ మడిశ రణమున
యెడము లేకుండ

హతమాయెనని రాజు హాశ్చర్య
పడుచు

పుగ్రుడై యుండెను వురవీళ మనుడు

యుద్ధములో యాదవులు అలసి ఆవులన్న కడకేగుట

అప్పుడు అయిత మహారాజు ఆరుర
యాదవులు
జొత్తువలె రక్తంబు జొబ్బిటిల్లంగ

గాయాలు మూవలొలల కానరాగాను
వల్లవ కులాభవులు వచ్చిరి మగిడి
తిరుమందు లై నట్టి ధీరులు మొరలు

కత్తులు నాచిన శరికశిలతోను
నాచకూళ్ళ నాయుడు నేతివారి

ముద్దయ్య
పోవయ్య ముమ్మయ్య పుత్రమరాజు
కరియాపులరాజు ఘనుడు అయితన్న
పరువుపకార భట్టాపుల నల్లిభన్న
మొదలు

బలాధిపులకు యదురు రొమ్మున
బల్లాలు నాచి
చీలికలై అల్లాడు కండల రక్తం
చిమ్మించి పారు

కళి గండలైగట్టి గాయాలు రక్తం
కమ్ముచు యాదవులు కలకల
నవ్వుచు

బూరుగ వృక్షాలు పూసిన యట్లు
పారుజాతపు పువ్వులు పరగ
ధరియించి నట్లు

బాకుల పోటు గాయాలు పువ్వుల
బంతులే యనుచు

గజ నారసంబుల పోట్లు యెర్ర
గన్నేరులే యనుచు

మల్లె పువ్వులు ధరించినట్లు మరి
వేసిన బాణాలు
వేసిన బాణాలు యడలేక నాచె
వెరగొప్పు పువ్వుల బంతులై
తేజంబు మెరసి

పసనలు మామిళ్ళు ఫలమంది నట్లు
యనగంగ పువ్వులు పిందెలు
వికసించినట్లు

ఆరీతి యాదవులు హరికృప వలను
అశ్వాలు కోలుపోయి ఆవోటు బాసి
వుశ్వాస నిశ్వాస పూపిర్లతోను
అయిగూర్చి నట్లు అప్పుడు వచ్చిరి
అయితన్న వెనువెంట అంది

యాదవులు
పొందుగా దాసాని పువ్వులు గూర్చి
నట్లు
ఆవులన్న కడకు అప్పుడు వచ్చిరి.

నలనన్న యాదవులను ఓదార్చుట

తమ్ములు రాగాను తప్పక చూచి
తమకమ్మపై నుండి ధరణిపై దూకి
యెదురుగా వచ్చి వారిని యెత్తుకొని
దీవింది

సతుల వర్ణితుండు సంగ్రామ
భిజయ్యుండు

భక్తిగా తమ్ములతోన పలికె నొక
మాట:
“నాకన్న ఘనులార! నాయన్న
లార!

పగతుల మీదికి మీరు పైనమై పోయి
భూకాంతుపై నిలచి భుజశక్తి మెరసి
చలముకొని వారితో సమరంబుచేసి
కోలాహలములై మీ కోరిక లీడేర
దండి బారులనెల్ల ధరణిపై గూల్చి
వేడుకతో మీనంతు దళము వెన

గూల్చు వరకు

మీ దేహాలు బడలెరా దీనాత్ములార!
పరగ ధర్మముకొండ పట్టణమేలుచు
మల్లెల పానుపులమీద మునిలేటి

దేహాలపై

అంబులు నాటినవి అతిబలవార!
పరగ జాజులమీద పండిన దేహాలు
అందరికి బల్గాలు నాటినవో

అధిపులార!

పన్నీట స్రావణంబు అమర్చి పంచ
ప్రాణాలు

పల్లికొండ పంచిన ప్రజ్ఞ యీడేర్చి
యెడకత్తుల పోట్లు నాటి తమ్ములార!
కమ్మని కస్తూరి గంధం అలదేటి

మేనులను

కారేటి రక్తం కరుండలపైని
కస్తూరివలె రణదువ్వ
కప్పియున్నాది

చిమ్మించి రక్తం చింది కాశలపైని
రణములో రామభద్రుని తమ్ములు
వలెను

నా యిరుగడల అందరు వెలయు
విధములును

కరకంతు కృపవలన కారణమిట్లాయ
వున్నదేదాలు"నని తమ్ముల

వూడించి,

తన పట్టు శాలువన రక్త ధారలు
తుడిచి,

కళదప్పి ముఖములు రావురు, ప్రి
కందు బారిపుణ్ణంగ కాటగురాజు
రవళాలు చేపట్టి రవధూళి తుడిచి,
అందరికి విడిముట్టు ఆరుచుకుంటే
గొప్పగా కింసందుల గుడ్డాలతోను
పట్టు జముఖానములు పరిపించి వేగ,
అయితన్నకు పట్టుతివాసి అమర

అవయకుండ

భారంపుగాయాలకు తులసిపత్రి
తెప్పించి,

ప్రాణహాని గాకుండ పట్టు వస్త్రాల
మట్టిగా గాయాలు కట్టించె అందరికి

ఆరవ కొండము

ఆవుల ఎద్దుల జగడము - ఎఱ్ఱయ్యల యుద్ధము

నలనన్న పల్లికొండతో తమ పాటు విచారించుట

నలనన్న ఆ పద్మనాయుడిద్దరును
వెలయ పల్లికొండతో వేడుక నిట్టనిరి
బలభద్రమూర్తి! నో బావపల్లికొండ!
చెరిగి మన యాదవులు చేసిన

యుద్ధంబు

మాఖిబహుళ ఆమావాస్య

మంగళ్యారంబు మొదలు

బాగుగా తంబళ బ్రహ్మరుద్రయ్య

దశమి గురువారము నాడు తగవల్ల

వారు

యసగంగ బొల్లావు యేకాదశినాడు
అమర ద్వాదశినాడు అమర బీరన్న
త్రయోదశినాడు తగ బాలరాజులు
యనయంగ రేపట యవ్వరి వంతుః
పల్లికొండ నో బావ! పరగ

ఆనతిమ్ము”

మనుడు పల్లికొండ కాటమరాజు

కనియె

పల్లికొండ పంతము చెప్పుట

“పరగ సిద్ధిరాజు బలములతోను
యసగంగ పోరాడ యుద్ధరంగమున
చట్టవారి య్రయ్య సాహసంబునను
శ్రీకంఠము రాజుమీద చలరేగి

మించి

ఘట్టిగా పోరాడ కట్టడి కద్దు

మరివేగ పగవారి మనగజంబులను

మన సలుగుచెడ్డులు కదిసి సమరంబు

చేసి

కదనంబులో చంప కట్టడి గలదు

కోరి యా పగవారిని పుల్లయెద్దు

బసవన్న

ఆరూఢి యెదిరిని అందరిని గూల్చు”

ఆని యిట్లు పల్లికొండ అను వార్త

వినుచు

ఆ రాత్రి వుండిరి అష్టభోగముల

పాపసిద్ధిరాజు తన దండుతో పయనమై వచ్చుట

అక్కడ సిద్ధిరాజు ఆగ్రుడై మండి	మతిమంతుడై నట్టి మన్నీల
జామున తెల్లవారున శురదార్ల	బొమ్మినేడు
భటుల	మొదలైన పరివారము మొనలు
రమ్మని ఫిలపించి రాజు లా పలికె:	యేర్పడియు
“యాదవుల మీదికి యేనుగ ఘటముల	నడిచెను దళములు నపిరి భేరిలు
అశ్వాల నన్నటి ఆయుత్తు పరచి	నవాదుచేసిరి నాదు యడలేక
ఆ పరివారముకు అధిపతియైన	మన బిరుదు దెక్కిములు
పాపసిద్ధిరాజును పైనుము	గండభేరుండములు
గమ్మనుము”	కురురాజును బోలె కుంజరము నెక్కి
“అగకించి రణమునకు ఆరుగంగ	విరుగడల రాజుకు వింజామరంబులు
మాకు	వెయ్యి తొండాల యేనుగులు
శరివిమ్ము నలసిద్ధి జయశేఖరుండ!”	దొడ్డిమీదికి వచ్చి
అడిగిన తమ్ముని అలర దీవించి	మెండైన శానలు మెరసి యేతెంచ
నలసిద్ధిరాజు వారిని నని శాయ	యేకోజామున 81 మందకు
బంపె.	పేరాశముగను
పొలు పొందగా సూర్య పుతముల	మనమైన యేనుగులు
నీడను	కాల్పలంబులును
కదలె తురంగములు కనక పొడి రాల	గుర్రాల బారును గొడకొని వచ్చ
బలములు యిరుగడల బాగుగా నడిచె	నలుదళములు జూచి నర్రావులెల్ల
పడగ గొడుగులు గల పరగ	మిరి మిరి చూచెను యిరులవలెను
నాయకులు	మద గజంబుల చూచి మరి
వెనువెంటనే కదిసి వివరముగ	నలుగురెడ్లు
నడువ	గదసి రంకెలు వేసు కాలు దువ్వచును
వక ఘటం బేనుగులు వడి మావటిలు	కాలబలం చూచి కంపటిల్లె
పాపసిద్ధిరాజు పన్నిద్దరు	చాలుగా నిలచిరి సమరంబు శాయ
దళవాయువులు	

దివ్యదృష్టిగల మంద ధేనువలు

కనుక

అశ్వాల నెదిరించి ఆవులు నిలవ
యేనుగుల నెదిరించి యెద్దులు నిలవ
బలముల యెదుట గోపకులెల్ల వరుస
యేర్పడి నిలచెను యా రాజదళము
మరి చూచి యాశ్చర్యమును బొంది
యిట్లునిరి

“గజముల అశ్వముల

కాలబలములను

వక్కచే బొల్లావు లక్షలుగూల్చె
అటువంటి యెద్దులావులు గల
యాదవుల మంద
యీ మందమీదికి యిప్పుడు వస్త్రీమి
మనము కుయి చప్పటము లేకుండ
కూట నిజము”

అని కద సుసమయాన

అగుబుగులుగాను

తుడుము డమామీలు తుడిమేర లేక
తడిమి కడిమిన భూమి దిగులు

కొనగాను

పరగ తుపాకి బలము లందరును
యాదవుల ఆవుల యెద్దుల మీద
గుభగుభ యని కదసి

గుబ్బటిలగాను

వెన కాల్చిరి తుపాకులు యడము

లేకుండ

తొడిబడి యాదవుల మీద తుపాకి

గుండ్లు

వడగండ్ల తొలకరి వాన

గురిసినట్లు

తొడి బడ గురిసెను తుపాకి గుండ్లు
యిరు మూకలవాడు వేగంబె కదిసి
తెలివైన అంబులు తొడిగి తెగనిండ
దీసి

బాణాలు మందపై పరువడి వేళ
మంచువలె బాణాలు ముందుకొనె

మంద

కుంభిణి మీదను కదిసి ఘోర

యుద్ధంబు

యిల పాలె యగుచును యి డెల

వారు

పరువడి సేయుచు దూరిరి బాస
లేర్చడుచు

అంతటంతట కదిసి జగడము వారు

అటు శాయగాను

యాదవులు యెద్దు లావులు

యరపింత లేక

పల్లికొండ శలవు లేక పగతులపై

బడరాక

నిలిచిన మైలావుల నీతి యెరుగ లేక

పాప సిద్ధిరాజు బలము లందరును

మనస్సున దలచోసి మరియు

నిట్లునిరి:

“మన మొరలు యుద్ధముకు మరి

కదిసినారు

యాదవులు రణమునకు యెదురెక్కి

రాలైరి”

ఆ సందు దెలియక సంద్య గోపాలుని మందపై తుపాకి మందు గుండులును
 బిలిచి యడపక బాణాలు వెసగాల్చి విడిచిన
 పాప సిద్ధిరాజు గోపాలునితో పర యెదురెక్కిరాని కారణము యేమిటిది
 నిట్టనియె: సంద్య గోపాళు?"
 "పరగ మన దశములు యెదురెక్కి విని సంద్య గోపాళు విన్నపము
 పరువడి చేసి చేసె:

సంద్య గోపాలుడు పాపసిద్ధికి సమయము చెప్పుట

"విను రాజశేఖర! వివర మంతయును చేసిరి యీవేళ యవరికి శలవు
 పరగ యాదవులకు పెద్ద పల్లికొండ గాలేదు
 కలగు యిప్పుడు యెద్దులావులు యాదవులు
 మనుడు పల్లికొండ అనాగతములు కొందరు
 చెప్పవలయు పైనమై వున్నారు మన పంజుల గూల్చి
 వెలయు పల్లికొండలు హేవ్యములు పల్లికొండ శలవు లేక పైకి రాలేదు
 తెలుసు పల్లికొండ కాటసురాజు పల్లికొండ కాటసురాజు
 పల్లికొండ శలవు లేక యేపడులు పద్మనాయుండు
 కావు యెద్దులకు శలవిత్తురు మన యేనుగుల
 దిన దినమున యెవరెవరికి ద్రిప్తి చంప
 నూహించి అవులకు శలవిత్తురు మన ఆళ్వాల
 చల్లవారు బొల్లావు సరగ బీరినేడు గూల్చి
 ఆయతమ రాజు యాదవులు కాలబలంబుల హతము చేయుదురు
 అంద రిదివరకు యాదవ మనులు
 పల్లికొండ చెప్పిన పంపున యుద్ధము యిప్పుడు వారికి శలవు యిస్తు
 వున్నారు"

సంద్య గోపాలుని మాటలకు వీరులు చప్పరించుట

అని యిట్లు పంతములు అటు ఆ పరివారమువిని ఆశ్చర్యమంది
 చెప్పగాను వీరనాయకు లెల్ల యిట్లని పలికిరి:

“పరగంగ సంధ్య గోపాలు:

పంతము చెప్పితివి
ఆ వేళ బొల్లావు పంతము చెప్పితివి
అనువంటి ఆవులని నీవు అమర

చెప్పితివి
బొల్లావు రూపంబు యీ ఆవులలో

పోల్చి యెతికినాను
వక్కలైనా లేదు వనరంగ వినుము
యిప్పు డావుల మందపై మన
దళము కదిసి

గడికొని తుపాకులు కాల్చిన ఆవుడె
మిరి చూచి యెద్దు లావులు యిరుల
భంగి

బాణాల మ్రోతకు ఆవులు పరగ
పురకంగ

తొలిగి పోకుండ యాదవులు
దొడ్డితోలినట్లు
మళ్ళించకుండె యీవేళకు మలలకు
వురుకు

పూర జంగలి ఆవులతో సంధ్య
గోపాకు!

బాలించు యీ పంతము చక్కగా”
దనిరి.

పలికిరి యిట్లని పరివార మెల్ల
విని పాప సిద్ధిరాజు విస్మయమంది
యేమి తోచక రాజు యేమనకుండ
మది నున్నయింపుచు మరియు
నుండగను

కొల్లకు వక...గుంపు లైరంత
అల్లంతటను నిలచి ఆవుల చూచి

రాజ సమభానవున్న రాణువులెల్ల
‘పూర జంగలి ఆవులను వార
నిజమె

పోల్చి చూచిన బొల్లావు వంటిది
వక్కటియున్న

దళములు కదసివుంటే ధూకి
తలలూడ తన్ను

యేనుగల అశ్వాల యెడలేక చంపు
అందరిని యీ వేళకు హతముగా
గాల్చు

అమరంగ యీయెద్దు లావులన్నింటికి
మరియు చిన్నవాఁడ్లు భేయని
మలుపుచు

అన్నిట మేపుకొని అటు తోలుక
తెత్తురు

పణతులు కట్టివేతురు యీ పాడావుల
నన్నింటిని

దొరకొని చిక్కిన వాటి దొడ్ల
పెట్టుదురు’

తమలోను యీరీతి తలపోత చేసి
‘పోటుకాండ వలెను బోరున మనము

గొల్లరాజు మంద అంటే కొల్లకు
వ సిమి

వొట్టు టావుల తాళ్ళు పట్టుకోరాక
దండైన సరదార్ల రాజు బలము
చూచి

యిలవర గండరాజు యింటికి పోయి
యీదె బోతే మాడ యిత్తుమని

వ సిమి
యీదె బోయన మాడ గొనకపోడు

తల కోరికలను ఆపుల ధర్మియ
 ఆపులు దొరికితే అవి లక్ష్యరహిత
 అని విచారము చేసి ఆ యాచులన్ని
 మట్టుగా తలకోరికలు మరసేతు
 రాళ్ళనుండున బెట్టి కొన్ని రయమున
 కాళ్ళ దొక్కి పట్టి గడలు కొన్ని
 తాళ్ళ లేవాయనని తలపోత చేసి
 కొంత ధట్టిలన్ని గొట్టున చించి
 చేతాళ్ళ పేనిరి చలరేగి అంత

తల కోరికలు గట్టిరి తగవేట్టుతోను
 తల కోరికలు చేపట్టి ఆపుల దాయంగ
 పోల్చి ఆపులు జూచి పొసగ నిట్లనిరి
 పెయ్యావు నాదని పలికెను వకడు
 నల్ల పొడల యావు నాదనె వకడు
 పుల్లావు నాదని పోల్చెను వకడు
 మైలావు నాదని పలికె నొకడు
 యారీతి పోలుచుడు వెలయ
 బాదుగా నిలిచి తలకోరికలు పట్టుక
 యెత్తిరి

ఆపులు లేగలు అందరిని అదిరించుట

తలకోరికలు చూపిన ఆపులు
 జరికొట్టి యెద్దులావులు చీదర రేగి
 తాచుబాముల రీతి తరమంగ సాగె
 తలకోరికలు అటువేసి దైవమాయను
 మళ్ళిమళ్ళి చూచుచు పరివేగ వురికి
 వేసిన తలకోరికలు వెలయ
 త్రొక్కుచు నుదుమాడుచు తోక
 కాళ్ళ దువ్వుచు కిడు రంకె వేయచు
 మొనసి వురికెడు నార్పి మోరెత్తి
 చూచుచు

వుండిన యెద్దు లావుల చూచి వుర్కీకు
 హల్లకల్లోలమై అటు పారి పోయిరి
 కొల్లకొండ మూకలు గుంపులై
 ఆడ మొత్తముగా నిలిచి ఆడిరి
 “పంతము సంధ్యగోపాకు పరగంగ
 తత్తవలు గాదని రాజువద్ద పరివార
 అవి పూరణంగి లావులని వాటిని
 బట్ట

తగినన్ని యీదె... తల కోలు
చేసిరి

ఆవులు యెదురికి... పుడే అన్నీడ
వేసి

వేగిరాన రాకున్న మన తలల

పెంచులుగా ద్రొక్కు
వెక్క డొక్కలు చినగ కొందరిని
దొరకొని పొడుచు

ప్రాణాలు గడుపుకొని పరుగున
వస్తామి

అని యిట్లు వారంత అనుచుండగాను
ఆవుల ముందర లేగలు ఆడుచు
నుండి

చల్లాటము లాడుచు చంగలింపుచును
ఆవుల యడబాసి దూరముగా

ఆడుచునండె

చిన్న లేగల జూచి చేరువకాండ్లు
ముదమొంది నాయకులు మొనసి
యిట్లనిరి

“అన్నలారా! మీకు యింత ఆపద
యాలా?

ఆవులన్నియు మనకు హస్తగత
మాయ

దూరాన వున్నవి త్రుళ్లుచు లేగలు
ఆవులతో కలియకుండ అడ్డము

పోయి

లేగలు తోలుకరావచ్చు
లేకమాత్రమున

తగ పట్టి తోలిజే తల్లులన్నియును

అమల తామే వచ్చు మన తావుల
దనుక

ఆర్థ గొట్టుచు అవె ఎచ్చుననుచు
పడగొట్టుడి లేగల తడెగుడెలతోను
సూక్ష్మవైన సన్నపు చువ్వలతోను
పూరపకువుల లేగల వొగి తోలినట్లు
ఆవులతో తోలుదము” అని అందరు
చేపట్టి

హేపెట్టి తోలంగ యెగిరె లేగలును
శానలు తోలంగ ఆవులు ధిక్కరించి
చిరికొట్టి ఆవులు చిద్రుమురాడి
పట్టి తోలుమని బలములు గదిశ
చలరేగి లేగలు చంగళింపుచును
క్రేవుల నటుద్రొక్కి కిక్కురుపడె
దళము

అగ్రు గేయని అరచి ముత్తురువురుల
లేగలు ఆర్థకొని లేళ్ళవలె యెగసి
మేదినిపైజూచి మెండైన దళముల
తాటించి తన్నిన తలలూడిపడెను
కాలు తాటింపుచు కడులేగలెల్ల
లేళ్ళ గుమిచూచి సింహములు
లేచినట్లు

యడపక పగతుల యదములు పగురి
తన్నుచు త్రొక్కుచు లేగలు
దళములు గూల్చి

నాలుకలు చాచుచు నరికోపమునను
పగవారు శత్రువులు అరికట్టబోయి
పురికి తల పునకలు పూడిపడ తన్ను
తోకలు గిటలు చిక్క దొరెడ కనె

భేనువు దగ్గరికిపో తెరువు
లేర్పడిన
యదరించి గోలు చూస గూర్చె
భువిని
అవుల దగ్గరికి పోకుండ
చికిట్టి వారిని
పొట్టేండ్లవలె తాకిన లేర్పడి
'యరగక' లేగలని పిస్తే' మనుచు
యెడపడువారు
అశకు వచ్చిన ఆ కొల్లగాడ్ల
రోషించి లేగలు దురిమార్చి చంపె
గొదకొని లేగలు పగతులు
మోషించగాను
పద్మనాయుడు రాజు పల్లికొండతోను
'మరి వేన సిద్ధిరాజు దశము మందపై
కదసి
యెద్దులావుల తెరవురా వెంతపరచి

చెల్లాటలు లాడుచు లేగలవెంత
నుండగాను
పగిచకు చుట్టకొని లేగలపట్టి
తారినారు
కోపించి లేగలు కొట్టిమిట్టాడి
చుట్టుకున్న దశములు నుడివడ
చంపుచు
ఆ గుర్రు గేయిని తల్లులు
అటు పిలిచినాను
నీ శలవులేక యెద్దులావుల చెల్లింపు
చూపి
యెద్దులావులకు శలవు యిచ్చి పంపు
లేర్పరచి
యిప్పుడు యెవ్వరెవ్వరిమీద
యెదిరించవలెను?
శలవిచ్చి పంపు' మని చెప్పెను రాజు

పల్లికొండ ఎఱ్ఱయ్యతో పంపు లేర్పరచుట

పల్లికొండ లేచి పంపు లేర్పరచె
పేరు పేరున కాటమరాజు పిలిచె
నందరిని
తమ్ముడు యర్రయ్యను దాయంగ
బిలిచి
మరిది చట్టవారి యర్రన్నను మరివేగ
బిలిచి
'యిద్దరు మీరు నిలచి యుద్ధము
సేయుడి'

అని చెప్పి తమ్ముని మరిదిని అటు
కొగిలించి
'మా కోర్కె పగతులపై మనసు
రంజిల్లి
మించి పగతుల మెదడు మేదినిమీద
కుప్పలుగ రాలంగ మోరయుద్ధంబు
వో తమ్ముడా! వో మరిది!
వుదయా స్రమానంబు

సీతాపతి కృపను సేయుడ యుద్ధంబు
యొద్దల డీకొల్చి తమ్ముడా :

యేగుల బొడిపించు

అవుల డీ కొల్చి అక్కల బొడిపించు
ఆ మీద పముజుల మీరు

హతము సేయండి'

అని శలవు యిచ్చిరి హరిగురువు

రాజు

పనిచిన రాజుకు పల్లికొండకు మ్రొక్కి
యరనన్న యర్రయ్య వేడుకతోను

కడువేగ రణముకు కట్టాయత్తు

పడిరి

అప్పుడు కట్టిరి హనుమంత కాశ

వీరులై తలకురులు వీరజడ లల్లి

విరజాజులు రణమందు వేగ ధరియించి

మెడను పువ్వులు గంధములు

మేలు హారములు

శర కుంతలంబులు చాతను బద్దె

బెజవాడ బెబ్బులి పెయ్యల

యర్రయ్య

వేడుకతో రణరంగ వీధి కేతెంచి

యర్రయ్య, సాదంచీ సట్టివారి

యర్రన్న

నరత్న భూషణాలు సపుడు

ధరియించి

కరమొప్ప వక పెను గద తీసుకొని

హరులతో పోరాడ అప్పుడేతెంచ

పశుభాష తెలిసిన పరమ పుణ్యుండు

పశువులలో నిలిచి పగతుల మీదికి

పయనము గమ్మని భావంబు దెలిపె

అప్పుడు అవుకు హరిమంతం

యెద్దుకు గురుమంతం

వినిపించి వీనులకు యిది

మోక్షమనుచు

గురి దెలిసి యెద్దులావులు గుప్పన

నిలచి

ఆత్మభావము దెలిసి అవి లేచ ననుచు

అప్పుడు పగదళమును హతముగా

జంప

పల్లికొండ జెప్పిన పంపకం దెలుప

అన్నిటి పేరుపేర అవుల బించి

పల్లవాది రాజు బలముల పైకి

యచ్చరికెతో బిలిచి యెద్దులావులను

భీకర లీలతో పృథివి గంపింప

బాగుగా డీకొల్చె యెద్దులావుల

బలములమీదికి

ఎఱ్ఱయ్య యెద్దులను అవులను ఆహ్వానించుట

"సురబి ధేనువులార ! సురకాంత

లార !

కరుణతో మాపాల కలిగితిరైన

పచ్చిన దళములమీద మృగలై మీరు

యిప్పుడు డిగ్రీని పొడిచి యి
గొన్నాను
వాహిణి సిద్ధివాణి మచ్చల చురుకు
రాశిగి రుపమారై చెడ బాడవు
శ్రీకంఠము రాజు సంతేను
యేకాంబరీ నాథ మెడిరించి పొడుపు
గుత్తి గుర్రంకొండ కూటమయకెల్ల
ప్రహారు తండ్రి బట్టి పరుగ
చీరిన పుట్ల
అల్ల నృసింహ మూర్తివై ఆదికొని
చంపు
కుంభకోణము మూకలు కూడెను
దండు
సరగ వేదమలకై సోమకాసురుని
చంపినయట్లు
జాంబవనాథ : నీవు చెర్లించి పొడువు
మార్కొనవచ్చును సామంత
మళయాళదండు
బలిని భూదానము అడిగి పాతాళ
మునకు
అణగదొక్కిన శ్రీహరి కృపవలెను
కోర్కొండ గిరినాథ మోరించు
పగతుల
మట్టి నురుమాడవలె మాయగా నిపుడు
కాశ్మీర కర్నాట దళములు గడికొని
వచ్చె
పరశురాముడు కార్తై పరగ వీరుణ్ణి⁸²

వే 'మ' శివ' ముని పుట్టిన పిదమున
నిపుడు
హరి కై చెన్నవా అరిపడ
పొడువు
వేవేగి స్వయం సురమం నుంచి
చి్చిరి కుపాకి వరస కామకులు
హరిరామ కి పవళ ఆ రామనిమీద
పరగ ప్రరామకు పుష్పైరయట్లు
గొడుగు ఎల్ల చెన్నా! మోరించి
పొడువు
మదగజంబులు చాల సందమీదికి
వచ్చె
మధురలో కృష్ణుండు మామకంసుణ్ణి
సల విగలించినట్లు తడువు కామికును
కడికి వోబళ చాత! కలుగా జంపు
పుల్లయెద్దు పుట్టెయెద్దు పురహరుడు
బసువన్న
కల్లగాదు నేడు కట్టడి మనకు
కటక జగన్నాథుని కరుణను మీరు
యెద్దుల వెనకొల్చి వెనయ దీవించి
ఆవుల బిలిచెను అతివేగమునను
"ఆరురాజ్యపు మూకలు ఆదికొని వచ్చె
పొచ్చి పొడుతువు రావె పోగలనెవలి
మొరసరాజ్యపు మూకలు మునుకొని
వచ్చె
భాగీరథి గంగ! బలముతో పొడువు
వాగ ర్తమూకలు వచ్చెను దండు

82. పరగ కార్తవీర్యుని

శ్రీలక్ష్మీ! గుర్రాల చీరుదువు రమ్మ,
 గోదావరీరమ్మ గొంత! గాంధారి,
 భూదేవి! సరస్వతి! పొందుగా రమ్మ,
 భూతేశ గిరిజ! వో భూమిదేవిరమ్మ,
 భైరవి! విరాళి! భద్రగిరివినుత,
 దుర్గా! మహాకాళి! దుందుభి! రావె
 సౌమిత్రి! జాంబవతి! సముద్రాదేవి!
 కంఠమ్మ! రేపతి! కాళింది! రమ్మ
 భర్తదేవత! చంద్ర తగమతిదేవి!⁸³
 అల్య!⁸⁴ ద్రౌపతి! రమ్మ, అరుంధతి
 దేవి!
 అమ్మ సీతా! రావె, అంజనీదేవి!
 పార్వతమ్మా! రావె, భద్రకాళమ్మ!
 పద్మాక్షి! రావమ్మ, పాంచాలి! రమ్మ
 చాలపెద్ద! రావె, పతితపావని! రమ్మ
 త్రిపురసంహారి! రావె, దివ్యాంబరీ!
 రమ్మ

దివ్య తేజసుగల సప్తదీపమా!⁸⁵
 రమ్మ
 దేవకన్నిక! రావె, దేవకి! గమ్మ
 భోగావతీ! రమ్మ, బొండుమల్లెరొ!
 రమ్మ
 గాంధారి! రావమ్మ కయ్యమ్మ శాయ
 వైనమ్మగా యిది పిలువ వడిపొద్దు
 లేదు''
 అన్ని ఆపుల బిలచి తన హస్తములు
 యెత్తి
 మ్రొక్కి పగతుల చూపె మొనసి
 యిరుగడల
 శలకోల యెత్తిన ఆపులు చల్లించి
 లేచ.

ఆవులు ఎద్దులు యుద్ధము సేయుట

నాగుపాముల రీతి నర్రావు లెల్ల
 పంపులు యేర్పడి ప్రఖ్యాతిగాను
 మానవేంద్రుని అశ్వశారముల చేర్చి
 నట్లు
 వుణ్ణంగ ఆవులు వడి మిక్రచూచి
 పొంకముతో మెరసి పొడము
 త్రొక్కుచును

ఝడుపును యెరుపును శంఖయు లేక
 పొడుపు, చంపు, త్రుంపు, పొడుపు
 మటంచు
 యెద్దులు చెలరేగె యేనుగల మీద
 దంతి ఘటములతోను తగిలి పోరాడి
 కొమ్మున చిమ్మిన కుంభస్త్రములు
 పగిలి

యేనుగులన్న పాపమున కూతె
ముమ్మరమగ యెద్దులు మొత్తముగ
మాక
తలలాడ తన్నుట యేనుగుల అగ
పొడిచి చచ్చు

గుర్రాల మీద అవులు గొడకొ
కడసి
నర్రావు లన్నియు తి కోపమునను
పరగ వాలముల యెత్తి పాపముల
తాటించి

చాల రోషమున చొరకి దిక్కరించి
తూరి గుర్రాల పొడిచె తుది పదము
గాను

వెను వెంట యర్రయ్య
వెనకొల్పుచున్న
చంగళిపుచు యెగసె శంఖయు లేక
అశ్వాలపై రౌతుల తన్నిన అటు
తలరెగసి

అరుచుచు ధరణిపై అన్నియు వ్రాలి
యెగసి పడుచుండెను యా తల లన్ని
భావమరిది చూచి పకపక నవ్వుచుచు
వ్రాలిన శిరసులపై నడిచె నర్రావు
రెల్ల

అశ్వాల బారుల కెదురెక్కి
హతము శాయంగ
నలుగు చెద్దులు యేనుగుల
సాహసంబునను

చెకిలక పొడిచి కొలు చొంకు
కూరు
పక్కల వొడిచి కొమ్ములు చురుకు
వెడలు
కుత్తిల బొడిచిన కొమ్ములు

గుండెలు తునిగి
వెన్నున కొమ్ములు చెక్కెనుమ్మచును
పకాళించి తిప్పిన ఎంభస్థశములు
పగిలి

మెదడు కుప్పలుగ రాలు మేని మీద
యర్రన్న యర్రన్న చూచి వేపక
పడుచు

కిరుల సురుముచు యెద్దులు
కిల్లిలోపలను
కావు లావులు యెద్దులు రణకల్లి
శాయంగ

యర్రయ్య చట్టనారి యరనన్న
యసకొల్పుగాను
చూచి పాప సిద్ధిరాజు బోద్యపడు
కొనుచు

యేనుగుల గుర్రాలు రణమున
యేకముగ వారిగి

వృణ్ణుగ పన్నిద్దరు దళవాయువులను
పిలిచి

పలికె నిట్లని రాజు టరుడు చున్నీల
తోను

'వేగ సంధ్య గోపాలుని మాట కల్గిని
 పలికితిరి
 యెనుగల అశ్వాల యెద్దు లావులు
 గూర్చె
 దశమలపై కదసి యిక తాచుల
 భంగి
 అందరూ కదసి యెద్దులావుల
 హతముగా శాయ పలెను
 అసి చెప్పిన తుపాకులు అగుభుగులు
 గాను
 యెద్దులావుల మీద యెడమ లేకుండ
 కాల్చిరి తుపాకులు రణములు గాను
 రణము రణమున రణభేరి వాయించి
 కదసిరి యీదెలు కత్తులు వారు
 మందపై విలుమూక మంచు చందాన
 చలగి సమరము చేసిరి చదరక
 నించి
 సలుగు దెద్దులు ఆవులు పగతులు
 సరికొని పోరంగ
 యర్రనన్న యర్రయ్య చూచి
 వేడుక పడుచు
 బావమరుదులు యిద్దరూ రణములో
 బావంబు పోల్చి
 పరగ యిరు దశముల కోపమే
 ప్రళయ వాయువు గాగ
 పురువైన వాయుద్యములు పురుములు
 గాగ

చాయల బల్లలు యుగిపించి తళుకు
 గిమలప ఆగలై ఘన మెరుపులు
 గాగ
 యనగంగ సూర్యపుతములు యింద్ర
 ధనువులు గాగ
 వసుధ తుపాకిగుండ్లు వడిగిండ్లు
 గాగ
 సిద్ధిరాజు శాసలు చెలరేగి యప్పుడు
 యీరీతి బావము యిడము లేకుండ
 సాహసంబున గోవుల చలరేగిపొడిచి
 కదసి గోవులు పొడిచిన కడు
 వారుగు వారు
 కలసి విలుమూకలు కయ్యంబులోను
 యెద్దులావుల మీద బాణాలు
 యెడము లేకుండ
 పరగ గురియింపంగ పంతపు
 ధేనువులు
 గొదకొని చలరేగి గోవులు పొడిచ
 కదసి గోవులు పొడిచి కాల్చలంబులు
 వారిగె
 కదసి విలుమూకలు కయ్యంబులోను
 గోవుల యెద్దుల గోపాలకుల మీద
 యడలేక బాణాలు వెస గురియించిరి
 గొదకొని అశ్వాల
 కొమ్ము తేనుగులను
 కూలిచెను ఆవులు ఘోర రణమందు

ఆవుల ఎద్దుల పోరునకు దేపతలు హర్షించుట

హరి హరులు దేవతలు ఆటు మహా	గన్నెరాకు అంబులు ఆవులకు
మునులు	మడియలో నాటె
రుషులు కిన్నెరులును రూఢిగా	దోనెయింటి కోలలు యెద్దుల తొడల
జూచి	సరిగ్దె
యెద్దు లావుల పోట్లాటకు వేడుక	యేనుగుల చంపే పోతులెద్దులు
పడిరి	చరిగె
ఆవులెద్దుల మీద పువ్వుల గరషాబు	అంబులో చాల అంపకోలు
హరులు గురియించిరి వెన్నవెంట	నాటె
అక్షింతలు విడిరి	భోరు భోరుగ అరిచె పొడిలేక చెల్లె
ముసులు మరి సంతసాబుల యెద్దు	చవరక యేనుగుల చెల్లిచి పోకిరి
లావులు మచిని	సాగులెద్దులు చరిగె సపరంబు
'హరిహరులు మాపై అక్షింతలు	తోను
వేయుట	అంతగ గోపాలకులు ఆవులెద్దులు
పాపనివారణఃజాను బుఖపకము	చాత
లరుగుదుమున	యెంతయు పగతులమీద
అనుచు సంతోషముగనున్న ఆవుల	యెనుగులెచ్చె
మీద	దళమును యేనుగుల తగగను
వేడుచునున్నట్టి యెద్దులమీద	అశ్వాల
సంసంగ చిక్కిన సాహసులు కదిసి	కూల్చిరి రణమందు కొదువ లేకుండ
వేసిన బాణాలు వెలయు సంబులును	యదరించిన దళమును యంతయు
యడలేక వేసిరి వేయవిధములాను	గూల్చి
యెద్దు లావులకు పోట్లు యడ్రాక	యెద్దులావులు వారిగె పద్దులు వేగ
నాటె	చెల్లె
మనమైన యెద్దులకు గాయాలు నాటె	

ఎఱ్ఱయ్య కలియబడి పాపసిద్ధిరాజు పనిపట్టుట

తలపోసి యర్రయ్య తడవాయ	కదిసెను పగతులమీద కయ్యంబు
ననుచు	శాయ

కోర్కెతో జగజంపు గొడుగుల

నీడను

సిద్ధిరాజువెంటను శ్రీకంఠమురాజు

పన్నిద్దరు దళవాయువులు బారులై

పుణ్యంగ

మదము చేనుగుల దీర్చి మావచీల

చూచి

వేవేగ నవ్వును యర్రయ్య చట్టవారి

యర్రన్న

అధిక భూరులమీద అప్పుడు కదిసిరి

మహిపాలకునివద్ద

మదముచేనుగులకు

ఆయుధాల కొమ్ములకు అనురించి కట్టి

కడువేగ గొలుసులు తొండాల

గట్టించి

మోరాజి డీకొల్చి కొమ్మచేనుగులను

మదగజంబుల మీదికి మరి చట్ట

యరనన్న

గద తీసికొని కదిసి గమనించి మించి

చేరి విక్రమశాలులకు శంఖయు లేక

మెండొడ్డి కదిసిన యేనుగుల

మించి గదయెత్తి

అప్పుడు కదిసి హాంకారులై పోరి

పిడుగుతో సరియైన పెను

గదలతోను

దట్టించి యేనుగుల దాసి కొట్టినను

కుంభస్తంభములు పగిలి

కుంజరంబులు వరిగె

అవుల యర్రయ్య చట్టవారి

యర్రనన్న

అగ్నిలమీద చెలరేగి హాగ్రులై

నుండి

వడిసి శ్రీకంఠమురాజు శిరస్సుపై

వజ్రాయుధంబు బూని

భీకరశక్తితో నరిగి పెరిగి పడవైచిరి

బావమరదులు యిద్దరు

పాపసిద్ధిరాజును జూచి

కయ్యంబు శాయను కదిసి రావలెను

పరగ గజముపై నుండి పాపసిద్ధిరాజు

కదిసిన వారిపై కరిని డీకొల్చి

ఆగ్రులై కదిసిరి అహిమూర్తిలై

సాహసులు డీకొన్న చందంబు వీర

తమకముపై నుండి తగ నలనన్న

చూచి వేడుకపడగ చోద్యంబుగాను

పింజ పింజ కదిసి బాణాలు పృథ్వి

గంపింప

కడువచ్చు బాణాలు గదను యగదట్టి

భీకర లీలతో పెను గద యెత్తి

కొట్టిరి రిపులను గుట్టలు వేయుచు

రంజిల్లసాగెను రణవీధిలోను

కృతయుగంబున లక్ష్మణు లంకమీదికి

కదిసి

వేగ రావణుమీద యదరించినట్లు

ఆ సిద్ధిరాజుమీద యుద్ధంబు అటు

శాయగాను

సురులెల్ల దివినుండి చోద్యపడగాను

తరుచైన అంబులు యడతడవు

లేకుండ

కంచు తుపాకి గుండ్లు వడిగండ్లవాన

చందమున

పనివడి పోరాడి పాప సిద్ధిరాజును
చేరి యా యర్రన్న శిరమంట పొడిచ
అప్పుడు యరనన్న ఆయిదు

అంబులు తొడిగి

వైచిన రాజు గజము వుర్నిపై నొరిగె
వెనువెంట యర్రయ్య యోజనంబుల

తోను

రాజ సిద్ధిరాజును రణమందు గూల్చె
తక్కిన బలములు తందర

లాడుచును

చిక్కిన బలములనెల్ల చేరి రణమందు
యెదురు రొమ్మన పోట్లతో యేకంగి

వీరులై

చదరక నిలచిరి సమరంబులోను
గోపాలకులు వరిగిరి గోవులు మడిసె
పరగ నంతటికిని భానుడు గ్రుంకె

మగిడి వచ్చిరి యిద్దరు మందలోపలికి
అని గెలిచి యిద్దరు ఆవులన్నయచట
నిట్టూర్పు లూర్చుచు పోట్లతో నిలచిరి

యిద్దరును

కనుగొని నలనన్న కవుగిలిండుకొని
మునుపటి తమ్ముల ముందర

వుంచెను

గాయాలకు శ్రీతులసి పతి బట్టిచ
గొదకొని యిద్దరిని కూర్చుండ

నొందిరి

పల్లికొండ, రాజు, బంధువర్గము
శివపురాణము వినుచు యేకాంతమున

నుండి

శివరాత్రి జాగరము చేసినచోట్ల
అతివేట్లతో నున్న ఆర్కుడు

పొడిచె.

వీడవ కాండము కాటమరాజు యుద్ధము

కాటమరాజు పద్మరాఘవుడు యుద్ధమునకు సిద్ధమగుట

అంతట మరువాడ, ఆహూవాస్మ్య నాడు
పపంపు నలసిద్ధిరాజు బారు లేతెంచ
కడువేగ యెదిరించి కాటమరాజు

పద్మనాయుడు తాను పై నముగాను
కట్టిరి హనుమంత కాశలు వేగ
హనుమంత కాశపై రేమంతముండ్లు
దామంతిపువ్వుల బంతులు వేసిరి
చలగుచు వేగ

కనక వడ్డాణము కట్టిరి మీద
మేలుతుమ్మద రెక్క మీరిన ఎన్నె
సంపంగి నూనె వంపించెను చక్కని
కురులు

వీరజడ లల్లిరి వేడుకపడుచు
ముడిచిరి గేదంగులు జడ
ముంచుకొనియుండ

పాలమున కస్తూరి బాగుగా దిద్దిరి
పచ్చల చెక్కిన వులిగోరు
పతకములు ధరియించిరి

సన్నపు రుద్రాక్ష సరులు ధరియించి
వన్నెగా బిరుదులు వరుస ధరియించి

చల్లవారి పుల్లయెద్దు సలుగుబెద్దులకు
కొమ్మలకు కుందనపు కుప్పెలు
దాపి

ఘంటలు మెడను బొడ్డుఘంట
ధరియించె

నాల్గకాళ్లను నాడుటందెలు ధరియించ
పంచవన్నె జల్లులు పట్టెండ్లు వేసె
ఘిత్తాలు దాపిన మువ్వలు దాల్చె
శంఖు చక్రంబులు చెవుల నమరించ
శివనందుల గుడారు వెడలి

చిరునవ్వుతోను
పరగ తా కోరికదీర యా

పల్లికొండను

తానుండు సింహాసన తమకముపై
నుంచి

మానవేశ్వరుండైన మాధవుడు
నలనన్న

అల్ల రఘుపతిని చూచి అప్పడిట్ల
నెను:

భక్తిరన్న రాలేదని పశువులన్న తలపోయుట

“భావరో వో బావ! పల్లికొండ
రఘుపతి!

అన్నిట సంతోషమాయ బావ!
అమరంగ వినుము

యీవేళ బత్తిరెన్న లేదాయ బావ!
చలగి యీ కురురాజు శానల రీతి
నలసిద్ధిరాజు బలములతో యెద్దు
లావులు ననిసేయు విధము
కన్నులజూడ బత్తిరెన్నను కారణము
లేదు
నేటికి రాదాయ నేనేమిసేను
మనసు తీరగ నేను మరి సిద్ధిరాజును
మట్టల కుంతలమున నేను వాని
శిరము ఖండించి

పగవాని శిరస్సు గంగకు పాదకానుక
పెట్టు వేళాయ
హరి హర బ్రహ్మరుద్రులు అమ
దేవతులు
సురలోకమున నించి చూస్తు
వున్నాడు
యింతలో బత్తిరెన్న యిటుకు
వచ్చునో రాదో
బావరో; తెలుపుమి పంపపు పాట'

భక్తిరెన్న రాకనుగూర్చి పల్లికొండ చెప్పుట

విని పల్లికొండయు విన్నయంబున -
"వో మరిది కాటమరాజు! వినుము
వార్త చెప్పేను
యీ జగడ వృత్తాంతము భక్తుడు
యర్రగడ్డపాటి
దశమి యేకాదశి ద్వాదశి మొదలు
యీశ్వరుని పూజ శాయగా యేక
చిత్తమున
వున్నాడు యెరుగదు వాగి పెద్దలకు
నేడు
అక్కడ పెద్దలకు మోక్ష మందించు
వేళ
కదిసి పగతుల చంప కాణము నీకు
యసయంగ తుదియద్దం యిప్పుడు
నీవు యర్రగడ్డపాటి

పరకు భండిచాల పద్మైశ్వరులతోను
పగతుల మీద నీపు యెద్దులు పరగ
డికొల్పిన
చేసేటి యుద్ధము చెల్లెటి బలము
కాశిలో నీ యుద్ధము కానవచ్చేని
అప్పుడు భక్తిరెన్న ఆ విశ్వనాథునికి
వప్పగా సాష్టాంగము వనరంగ
మ్రొక్కి
వేవేగ దొనకొండకు వేంచేసు నతడు
కనక రథములో వచ్చు, కాటమరాజు
కాశి తీర్థంబును గయనున్న విభూతి
దేశాంత్రి అయ్యగారు తెచ్చేని యిటుకు
పరగ మున్నూట యనభై అడుడ
నేట రేపటగాని నెళవుగా రాడు

దివ్యదృష్టిగల భక్తుడు లేడను ద్రిష్టి
నీకేల?

కాటమరాజు: మీయన్న వున్నట్టై
నాకు కొదవేమి?

యిరువురు వంశముల వారికి
యిహ పరము లియ్య

అరిగెను భక్తుడు వుత్తర కాశియాత్ర
ఆవులు మేప దక్షిణానికి అరుదెంచి
వస్త్రవి

పగలు చేకూరెను పశుపతిరాజు:
నీవు నీ పగతుల నిర్జించువరకు
తల్లివంకవార్ని తండ్రివంక వార్ని
యేడు తరాల పెద్దల వెంటబెట్టుకొని
భక్తుడు వచ్చేని నీవు పగ
సంహ్వరించు''

పల్లికొండమాటకు పశుపతి నవ్వి
'విన్నపం వున్నాది బావ: విను:మని
పలికె

పశుపతి పల్లికొండ సెలవు వేడుట

''పరగ యాదవులు పరవుపకారులని
తర తరముల నుంచి ధాత్రిలోపలను
పొగడబడుచు వుండ పోట్లాట

గలిగె

తగిన రాజు లేడు ధాత్రిని

యిన్నాళ్లు

నా పుణ్యవశమున నే కోరినట్లు
నీ పాద పద్మములు నే చూడ గంటి
రాజువు గురుడవు రక్షకుడవు నీవు
భాసుకులజుండగు పల్లవాది రాజు
యేనుగ ఘటములతో యదరించినాడు
యదరించి యుద్ధము శాయ మాకు
మాకు యేది వుపాయంబు?

కదనంబు చేసేటి క్రమము తెల్ల
నేడు

యీదై న రాజుతో యుద్ధంబు గలిగె
తమకు సెలవిచ్చి నీవు శమకముపై
నుండి

చూడుమా వో బావ! చోద్యంబు
అనక''

అను రాఘవుడు తాను ఆ
పల్లికొండకు

వినయలై అనేక యిష్టములు జెప్పి
ముగ్గురు మూర్తులు యిచ్చిన
ముక్కమ్మికుంతము

డాబేత కుంతలం డాయంగ బట్టి
బద్ధ త్రిశూలమనే గాండివ మంది
పగతుల వడి గూల్చి పద్మరాఘవుడు
కనక నంబుల పొది గాజు విల్లందె
కొందరు కనకపిడి కోలలు బట్టిరి

అందరు యాదవులు సూర్యకటార్లు
అంది
గొనకొని వక లక్ష గోపాలకుల
నడుమ
అనాడు శ్రీరాము పెండ్లికి ఆరుగు
చందమూను
గలిగి పేరంటాలై గంగయు రాగ
పెనగొని త్రిమూర్తులు
పెండ్లిపెద్దలు గాగ
పనివడి శారదాదేవి లక్ష్మి
పార్వతియు
దేవతలు భృత్యులై దివినుండి చూడ
కమలాక్షు శ్రీహరి కరుణని రాజును
కనక రథమై యితరులకు
కానంగరామ

మునుకొని మహామునులు దీనింప
పరగ తుంబురు నారదాదులు పొగడ
గవకూడి యా దేవకన్నెక లంత
'కల్యాణమే గౌరి కల్యాణమే'
యను
మంగళ శుభకార్యమైనట్టు రాజుకు
చలగుచు నేతేర సమర సహంబు
మెగసి
భజంత్రీట రుంజలు పంచ
వాద్యములు
త్రిజగంబు లెల్ల దిగులకొనగాను
నవపంజ గొడుగుల నీడను నునన్న
గదితె.

నలనన్న రణమునకు నడచుట

పడిగెలు గొడుగులు వుభయ
పార్శ్వముల
మెరయుచు పట్టిరి మేలు మేలనుచు
నడుమను బనువన్న నందివలె గదిలె
లలిసి యిరువంకలను ప్రమథాదుల
వలెను
సలుగు చెద్దులు గదిలె సాహసం
మెరసి
చక్ర చామరములు చేరి పట్టంగ
వెంట వింజామరంబులు
నేయుచు పంధ

ఆలవట్టంబులు రాజుకు ఆవ లీవలను
సింహాస్తలాటములు రాజుకు చేరి
పట్టంగ
భుజకీర్తులు గల రాజుకు భూ చక్ర
గొడుగులు పట్టిరి
హనుమంత పడిగెలు అసుర
తలాటములు
మందర రణభేరి రాజుకు ముకుంద
బల్లెను
నరగలు పీఠెను నాగస్వరములును
ప్రముఖున మ్రోవంగ కదిలెను రాజు

పొడుగ ని చి పోట్ల పుడిచుచు
పేరుసాగిన నుగ్గుచెడ్డు పెండ్లి
దొరల గాగ

పేరుగల బసువచ్చు
పెండ్లికొడుకుగాగ
బుధుడు బృహస్పతి
పురుషాచలగిగాగ

పృథివి యర్రగడ్డపాడు పెండ్లి
అనుగుగాగ

శ్రీదేవి శ్రీకాంత సేనలు చల్ల
కడగి పేరంటాలు గంగయు గాగ
పశుపతి నలనన్య పద్మరామవుడు
పేర్మితో బసునన్న
తోడిపెండ్లికొడుకయ్యె
నిగుడంపు తుపాకి నిప్పులగుండ్లు
యెలమితో పెండ్లికి

యెదుర్కొలుగాగ
ఆరిచి వేసేటి అంబులు
అక్షింతలుగాగ
జబురు ఝంగులు కల్పిన
సరితాకు గుండ్లు

విరజాజి మొగ్గల వేట్లాట గాగ
పెడబొబ్బల వూర్చిళ్ళు పెద్ద
ంతులను

పెండ్లిపాటలుగాగ పృథ్వి కింపింప
వడి రక్తధారలు వసంతములుగాగ
పల్లవాచిరాజు పశుపతిరాజు
పెండ్లికూతుడు అని పేర్మితో కోరి

చూపి కేతుకిపడుచు శూరుడై
పుణ్ణంగ
కదిసి పోరాడుచు కొంపరు

కయ్యంబులోను
చెయిచెయ్యి తారసిలి శంకయులేక
సునియంతో పోట్లాడుచురు శూరులై
కొంత

కాలు కాలు పెంసి : ల్లిలోపలను
పనరైన బాసుల పోట్లాడువారు
పండ్లుగీటుచు రటాస్ట్రై పైకొని కదసి
పడిగుడ్డు లాడేటి బిరుదు మన్నీలు
పరువడి సేయుచు పరగ నవ్యుచు
కదిసి సూర్యకటార్ల పొడిచి
కల్లిలోపలను

'వో స్వామి' యనుచును
వారిగేటివారు
విల్లనంబులు పూని వేట్లాడువారు
చిల్లికోల అంబులు చేరి వేయంగ
తూరి యా జాణాలు దురమందు వెళ్ళి
సమరంబులోపల చొకళించి కదిసి
జంజాళముల పొడిచి

సరినొరుగువారు
కదసి శాన కత్తులదూసి
కడు పాహసమున

అరచుచు నరకుచు ఆటు పొడుచువారు
పూని యీటెలతోను పోట్లాడువారు
మామ ఇహళ అమావాస్య
షంగశ్వరమునాడు

అధికులై పోరిరి అంతకంతను
హేరాశమగ నున్న యా

శాస నడుమ

అధికులై యాదవులు అతి

సంభ్రమమున

శూరులై యుద్ధంబు సేయుచుండగను
చల్లవారి పుల్లయెద్దు నలుగురెద్దులు

అపుడు

చలరేగి యేనుగులు చర్చించి

పొడిచి

కోలాహలముగా కొమ్ముచేనుగల

చంపి

నలుగురెద్దులు యేనుగల

సమయింపగాను

ప్రళయకాలరుద్రుండు

బసువన్న యపుడు

పరగ సిద్ధిరాజును పారంగజూచి

దళములపై దూకె శందరజేసి

ఘనరాజు యెక్కిన గజముపై దూకి

చొకళించి కొమ్మున సాహసంబునను

ఆగ్రుడై బసువన్న ఆదికొని కడిసె

బసువన్న మీదికి భద్ర గజంబును

యసగంగ డీకొల్పె యా సిద్ధిరాజు

గజము పైకొని రాగ కాలుకాటించి

నిలచి రంకెవేసె నీలకంఠుని ఖోలి

బసువన్న రంకెకు పట్టపు యేనుగ

గజము సింహ్యాను చూచిన కై వడి

కాగ

అర్రొంచి కొమ్ములు అట్టిట్ట ఆర్చి

మించి ఘంటల మ్రోత మిన్నంటి

మ్రోవ

కాలు దువ్వి దూకి గజమును బొడిచి

కప్పించి పొడిచిన కుంభస్తకము

పగిలి

గజము రక్తము శల కాల్వ

చందమున

తప్పక రక్తము ధరణిపై బారె

భోరున కొండవలెను గజము

భూమిపై వరిగె

ధారిణిశ్వరుడు సిద్ధిరాజు ధరిణిపై

నిలిచె

కడిసె బసువన్నపై కాల్చలము

తోను

బసువన్న యిరుగడల పగవారు

చేరిరి

ఆదికొని బసువన్న మీద అంప

వర్షంబు

పింజ పింజలు కడిసి పెన

వెయ్యంగ

పుగ్రుడై నొనన్న పురువడి లేచి

కళ్యాణ శుభమనుచు కాటమరాజు

యడపక ఘంటల కుంతల మెత్తి

ఝళిపించి యా సూర్యకాంతులు

చదర

అప్పుడు తళ తళ మెరయ అవని

గంసంప

ఘంటల కుంతలం ఝళిపించిన

మనుడు సిద్ధిరాజు

కడిసె కాటమరాజుతో కష్టంబు
 శాయ
 బలము లడచి చూచి భయమంద
 గాను
 లుజా దీసికొని నుసిద్ధిరాజు
 దక్షుడు శంభుడు తాసిరి నట్లు
 ధరణి గబ్బరం యెయ్య తగను
 పోరాడి
 కడువేట్కతో రాము రావణులు
 కదసిన యట్లు
 వృద్ధి ఆకాశంబు ఘూర్జిల్లి పోరిరి
 యిద్దరును
 మచ్చము మచ్చములు మర్లాడినట్లు
 వారధి వారధి వడి కడసినట్లు
 వడికొని పోరాడి వసుధపై నంత
 మేరువ మేరువ కడిసి మెరసినయట్లు
 సాహసంబున పోరిరి సాహసు
 ఓద్దరు
 ధరణి ధూమ్రము యెగిసె సురలు
 తందర నొందిరి
 సురలు కండ్లు మూసిరి
 కడు చోద్యంబు నొంది

సూర్యునికి యర్రకాపురు
 చుట్టినట్లాయ
 లలవేగి చం దునికి మేఘంబు
 కిప్పినట్లాయ
 కాలాంతకుని బోలి కాటమరాజు
 సిరి అముపుతో కడిసి యా
 సిద్ధిరాజును
 యెగురు రొమ్మున బొడిచెను యగసి
 కుంతలాన
 కుంతలాన పొడిచిన గుండెలు పగిలి
 రంతుగా నార్చిరి రణవీధిలోను
 నెరిగూలె రణముపై నలసిద్ధిరాజు
 కాటమరాజుకు యర్రగడ్డపాటి
 కారణం కనుక
 వొరుగుచు కాటమరాజును
 యద రొమ్మున పొడిచిన
 ఆ కాటమరాజుకు తగిలె గాయాలు
 అంతట సిద్ధిరాజు హతమాయె
 నపుడు

సిద్ధిరాజు మడియగా చింకర్ల భీమన పద్మరాఘవునితో
 పోరుట

సిద్ధిరాజు ప్రధాని చింకర్ల భీమన
 కాటమరాజు సంగడిడు పద్మ
 రాఘవుడు

అధిక యుద్ధము శాయ నప్పుడు
 కడిసి

మన్నీల బొమ్మినేడు మరి
 ఒక తోను
 రాగాను యా పట్టరాఫవుడు కడిసి
 గాజు విల్లు కత్తి కిసక బాణాలు
 వేయుచు ఆర్పుచు వెస గూల్చె రిపుల
 మరియు పగతులు మార్కొని
 వచ్చిన
 చిరిపోతు రాజుకు శివమెక్కినట్లు
 పద్మనాయుడి మేన బాణాలు దాతె
 ప్రధాని భీమినేడు బవరంబున గూలె

మన్నీల బొమ్మినేడు మామీద గూలె
 పరుగుచు పొడిచిన పద్మనాయుని
 వక్షస్తాన
 పోటు నాటిగ వీరభద్రుని పోలి
 విడబడి బారెడు వీరజడలు
 తూలగాను
 కోపాగ్ని కన్నుల గురియుచు రాజు
 కుంతళం యుగిపించి కూల్చిన రిపుల
 దంతీల బొడిచిన ధరగూలు విధము

యుద్ధభూమి వర్ణన

కూలేటి పీనుగులు గుసియు నశ్వాలు
 వాలేటి పీనుగులు వరుగు
 లొటపిటలు
 కడిలేటి మొండ్యాలు కల్లి నెడలేక
 చెదరేటి కండలు రక్తాన
 చెల్లింపుచుండె
 కొండలవలె యేనుగులు కల్లిలో
 గురపెట్టుచుండె
 ఆదాడ పడియుండు మోపులై
 ఆయుధంబులును
 కొల్లగా పడియుండె రణముందు
 కోలఫడిగెలును
 తొక్కితే నలిగిన తుడుము లెడలేక
 యెడలేక పడియుండె యేనుగు
 చవుడోట్లు

తెప్పలై రక్తాన తేలు గొడుగులును
 కుప్పలై పడియుండు గురుపోతుజల్లు
 యీదాడ బడియుండు
 వింజామరములు
 పొగలుచు రణముందు మొండ్యాలు
 పొర్లాడుచుండు
 కడలేని లొటపిటల కిల్లిలో వరిగి
 కొదవలేక రణముందు కొండగట్ల రీలి
 పడియు పొర్లాడేటి భద్రగజములును
 చంద్రవంక గొడ్లళ్ళు చేపట్టు
 కత్తులును
 భద్రగిరి యీచెలు భద్రాయుధములు
 వొర్రలై పడియుండె
 షగి రణమునందు

చొకట్ట పోగులు సరెవర

గొలుసులును

రాకట్టు కడియములు

రత్నహారములు

ముత్యాల హారములు

మిట్టటుంగరములు

పతక హారములు బలు సొమ్ములెల్ల

రక్తాన పెనగొని రణమందు నిండె

సైకపు దుప్పట్లు చలువలు మడిగి

తెప్పలై రక్తాన తేలాడుచున్న

పైకొని పడియుండె పకివాగొన్ని

యింద్ర నీలపు కత్తులు మునప

జీరాలు

అంకె వన్నెతాళ్ళు ఆ కంచుటరిగెలు

పొంకమైన మంచి భూద్రక్

గొడుగులు

అసుర తలాటములు ఆ శంఖ

చక్రములు

వనరైన ఆ మంచి వన్నె గుదార్లు

పెచ్చుగల్గిన యట్టి వెల్లగుదార్లు

యెత్తినచో పీన్లులు యెడలేకయుండె

మురిగిన మొండాలు మూల్గు

పీనుగులు

పరపరలైయున్న పట్టుదట్టిలు

కకచికలై యున్న కక్కుకళ్యాలు

అమర గట్టిన సకళాతు పల్లముల

యశ్యాలు

అరిసి గాయములతో అటు

తిరుగుచుండు

మంభిళి పల్కాలు మోసకార్లు

పరమొక్క కేడెలు రావు పవగులును

పవగుల క్రింద పరగ మొద్యాలు

చాచకొని పడియుండు

సంకుటరిగెలును

కూలిన లొటిపిటలు సునియు

సశ్యాలు

హేరాశముగ నుండె ఆ రణమందు

సడికట్లతో చరుగు నాయకులు

తరుడు

వడ్డాడము వరగు పడుసు మప్పలు

బొమికెలు శిరములు పొగులై

యుండె

ప జాంగి ధరియించి పరగు సజ్జీ

గొరక నోటులునాటి గొరపెట్టుచుండె

చిల్లకోలలు నాటి చెల్లి సాహసులు

గడియాల సాహసులు

మడిసియున్నారు

చినిగిన డొక్కలు చితికిన తలలు

పారేటి రక్తాన పడిన మొండాలు

పక్కిలు ముక్కలై పరగె

రణమందు

పెడిమెలు చంకిములు పెనగొని

యుండె

చెక్కిళ్ళు చెవులు చేతులు మనియు

మోకాటి చిప్పలు ముంజేల వేళ్లు

కనుగుడ్లు ఆడాడ కండలు పుండు

పుర్రెలు పుసకెలు పొగులై యుండె

పండ్ల సందును గరచి పట్టి
నాయకులు
తరచునా బాంబున తాళు పడి
యుండె
బాకులు చేపట్టి పరగ విడువకను
అటు వక్క ప్రాణాన అల్లాడు
నరులు

మొన తెగిగ హస్తములు మోపులై
యుండె
కుమ్మరి చేసిన కుండరా కుమరు
కూర్చినట్లు తలలు గుట్టలైయుండె
గజములు అశ్వాలు కాలు బలములును
రణమందు అరణిక రాసులై
యుండె

యాదవుల గెలుపునకు హరిహరులు మెచ్చుట

తమకంబుమీగి యావపరాజు లపుడు
వస్త్రాల్ తులసిని పరమాత్మ
యనుచు
వేడుచు కట్టుకొని వీరశేఖరులు
నలనన్న పోటులు నాదిన వెనుక
అరువై యేండ్ల నాటి గాయాలు అవి
పల్లికొండకు
ఆపుడు నలనన్న హరి హరుల
వేడ
పల్లికొండయు దలచె పరమేశ
యనుచు
మెచ్చిరి దేవతలు మేలు మేలనుచు
అతని అదము దృఢ మంతయు
చూచి
హరి హరులు వారిపై అవలీలగాను
పృథివిపై కురిసిరి పుష్పవర్షంబు
అంత గోపాలకులకు ఆవులెద్దులకు
మూర్ఖు తెలిసిరయట్లు మోహంబు
వీడె

దివ్యమూర్తి పల్లికొండ ద్రిష్టి
నూహించి
ముందు యుద్ధము చేసి ముమ్మయ్య
పోవయ్య
'రా రమ్మని పిలిచి, 'రణములో'
వార్తి
కాశిలో వున్నట్టి ముసుడు భక్తునికి
చెప్పంగ కారణము చెంది వున్నాది
యోగ మార్గంబున యెరిగింపు'
దనగ
శలవంది కాశికి చేరిరి బాలలు
అయితన్న నలనన్న అమర
యాదవులు
పంతాన అరులను పట్టిపోసినక
కుంతశముల సామంతుల కురువ
కత్తులను
కటార్లు జంజాళములును
ఖండివారిములు
మనమెన సిదిరాజు కాలింబులను

పరగంగ గద్దెపై బంటాడిట్లు
వెన యుద్ధమున పెట్టి విడుకైన్టు
అందరి ముసుగు అరిమరక
విరిపిగా దళమును యింగూల్చి
తాము
పంతాన పోబడి పగవారి చాత
యెద్దల వుసి కొల్చి యేనుగుల
చంపి

ఆవుల డీకొల్చి అశ్వాల గూల్చి
సిద్ధిరాజు బంటుల సైన్యపై కూల్చి
బొందితో చొట్టాచి వాయె స్వర్గంబు
అజుడనే పుల్లెద్దు హుళుళ కేగె
పగ మిగుల కుండ గ ప్రఖ్యాతి
గాను
పగదీర్చె యరగడ్డపాట నలనన్న

భక్తిరన్న వచ్చువరకు రణరంగమును వీరగంగ కాచియుండుట

పల్లవ రాజుల పాలేట జంపి
పగవారి రక్తం గంగకు ప్రదక్షిణం
తిరిగి
పారుచుండగ గంగకు పగవాని
శిరస్సు
పాదకానుక పెట్టి ప్రస్తుతిచేసి
అల్ల కాళియాత్ర ఆటు బోయినట్టి
వల్లపుల భక్తిరన్న వచ్చిన దనుక
గంగను రణము కాపాడవలెనని
రాజు వేడంగ
సంతోష ముప్పొంగ గంగ చయ్యన
లేచి
తమ్ముడు పోతురాజును తానును
మరియు
కట్టి నడుమ నిలచి రణము కన్నుల
చూచి

ఆ రణము కన్నుల చూచి ఆశ్చర్య
మంది
'పరువుపకారలు చూడవులు బహు
పరాక్రమమునను
సాదించి పగతుల చాల సమయించి
అరలేక వరిగిరి అమర యాదవులు
రణము కాపాడితే నాకు రణభుక్తి
కలదు
నన్ను పూజించిన నాథుల రణము
వనర కాపాడితే యిటకు ఎచ్చి
బత్తిరెన్న
కలియుగంబున నాకు భుక్తి కట్టడి
చేసు'
అని తలచి అగంగ ఆ పోతురాజు
వల తిరిగి ఆ రణము వనరంగ
చొచ్చి

పల్లవుల తిరుమందులమీద వైన
 వై నాన
 శేషగిన్నె 38 లో వీరశాసలు
 చేపట్టి
 అందరిపై చిలికించి అప్పుడు
 ముద్రించి
 యీగె వాలకుండ యీపి పెట్టకుండ
 కాకులు ఆ రణమందు కదిసి రాకుండ
 నక్కలు రణమున నిక్కి
 చూడకుండ
 సీచుకు భూతాలు సీగిరాకుండ
 కౌసుకు గద్దలు కారాడకుండ

ఆకాశము పొయ్యే పక్షులు
 అరు వచకుండ
 మీదినుపై పందులు మెడ వచ్చుకుండ
 పుట్టలో చీమలు పొలసిపడకుండ
 పెట్టిన తిరుమణి పీదె త్రకుండ
 పూసిన శ్రీరామ గంధం
 పురిచిట్టకుండ
 కాంతిగల దేహాభి యారీతి
 కందువారకుండ
 రమణతో కాపాడుచుండెను రణవీర
 గంగ

౫

అగుమంచి కథ

అవతారిక

శ్రీకృష్ణ దేవుని చిత్రాన దలచి
అంచితంబుగా శారదాంబను ఆత్మలో
దలచి

ముందుగా సంభువులకు
ముద్ర (మున మొక్కిలి) -
(కలుములకు పుట్టిల్లు) పునత

రమణ తోడుత విష్ణురాజుకు
 ప్రేమరాంబికను మదిన ప్రార్థన చేసి
 శ్రీ గిరిజాదీశు నిరుసున్న వున్న
 భాగీరథి గంగను ప్రార్థన చేసి
 వాజిత బాపించి వెన్నుకు నెక్కి
 బాణావీరుల ప్రెగ్గె కొనియాడి
 కాళిదాసుకు భువి కవినరులకెల్ల
 తాల్మితో సాష్టాంగ దండంబు బెట్టి
 వాలాయముగ నందరిని వాక్కున
 దలచి

విలసిల్లు
చెంగి జరుగున పల్నా చెన్న శృంగు
వాగు
పుడమి అరుంధతికి పుట్టించి
మృదు
కడువేగ అగ్రమంచి కథ
వేట్కతోడు)
శ్రీకరంబుగ చెప్పెద చెంగి
యాదవుల కథ
పాకటంబుగ వినుదా ప్రెయ్యాతిగాను

సంధి లక్షణ మెరిగి

చప్పనేర్చిన యట్టు

పోతురాజు సంతానము

వల్లపుల గోత్రాన పంశాద్ధిపోము
...తోడుతను పోలురాజునగ
శివుని పోలిన గనుడు
జి పోలురాజు

అనుభాంగ లక్ష్మి కృప నందుల
సిరిదేవి
పార్వతికి సరివచ్చు పరమ కల్పాణి
యేరుప రాజులై యలమి జనియిందే

భక్త వొచ్చల పేరు పరగ
నుతికెక్కు
భక్తుడు అశి
అతనికి తమ్ముడు అయితమరాజు
భూతలంబున రిపుల పొడిబుచ్చునట్టి
అయితమరాజుకు తమ్ముడు
అనుజుడు ముమ్మయ్య

... .. వసతి గంభీరుడు
ముగ్గురి మూర్తుల పేరు ముదము
తోడుతను
పొలుపొందు కీర్తుల పొదలిక గనుడు
అన్నల మిగ్గురికి అగుమంచి
య)నగ
వన్నెగా జనియించె వాడుజనేటి

అగుమంచి సౌందర్యవర్ణన

అల్య¹కు సరివొచ్చు అగుమంచి
గుణము
తెల్లమిగా
నల్లతుమ్మెద బోలు నాతి తలకురులు
అలర చంద్రుని బోలు అతివ
నీ మొకము
మెరుగుటద్దముల బోలు మెలత
చెక్కిళ్లు
కాముని కొరుకుయిండ్లు గతిచుండు
బొమ
చెలువముగ బేడిసకు సరివచ్చు
కన్నులు
నిండు సంప్రతి² మొగ్గ నెలత
నాసికము
మెరుగు తీగను బోలు మెలత
ద్రేహంబు
దాడింభ విత్తుల దనరు హల్వరుస

తామర తుండును బోలు తరుణి
అస్తములు
కనక కళిశముల బోలు కాంత
కుచములును
కొదమ సింహము బోలు కోమలి
నడుము
నీళ్ళ సుడియను బోలు నెరవైన
నాభి
అరిటి స్తంభముల బోలు అతివె
పెనుతొడలు
పొటకర్ర లనవొచ్చు బిగువారు
పిక్కలు
చిగురుటాకులు బోలు చెలిను
పాదములు
పగడపు మొగ్గల బోలు
పాదముల వేళ్లు
నక్షత్రముల బోలు సఖముల తీరు

కామధేనువున బోలు

తరుణి కీర్తికందంబు

కమలాక్షిమోము

తగు చంద్రబింబ

బూదేవి సాక్షిగా పొగడంగ దగును

అగుమంచి గుణములు

యిన్ని అందములుగల యింతి

అగుమంచి

పన్నుగా దనకొండ పట్నంబులోన

వల్లవులు ఆరువేలు వణితలలోను

మెల్లనుగంధి యాముదిత అగుమంచి

అక్కన్న దనకొండ నలర తానుండి

భక్తుని చెల్లెలు భామలలోను

పుత్రమురాలు అగుమంచి

పుత్రదీబొమ్మ

కాటమరాజు చెల్లెలు కలికి అగుమంచి

మెటిగుణములతోను మేలగు

అగుమంచి

అయితన్న చెల్లెలు ఆణిముత్యము

బొమ్మ

... .. కాంత అగుమంచి

భట్టాపులరాజుకు బాగైన చెల్లెలు

సుట్టల సుశీలయో సుందరి

అగుమంచి

కరియాపుల రాజుకు గాంభీర్యపు

చెల్లెలు

మరియాధ గలిగిన మగువ

అగుమంచి

యరసన్న చెల్లెలు హేమంపు బొమ్మ

ముమ్మన్న చెల్లెలు మద్దు రామచిలక

కొమ్మలలోకెల్ల పూగొప్ప అగుమంచి

బీరన్న చెల్లెలు పృథివి లోపలను

పొందుగా తరుమందుల పుత్రుడు

రాజుకు

కుందనపు బొమ్మయగు కు. సతీ

అగుమంచి

అత్తవారిండును అలర గన్న

పుత్రమురా అగుమంచి వొంద

యిట్లనియె:

“పైడెండి దాచులార! పసిబూని మీరు

కైజేసి ముత్యాల గడ్డికి దేరమ్మ”

చెలువుగా నీలాల చంద్రకాలలోను

భలువుగా పచ్చలు బాగుగా దావిన

పన్నెండు స్తంభాల పందిళ్ళ నడుమ

శృంగారమైనట్టి చెలువంపు గెడ్డె

దాచులు యా గెడ్డె దాయముగ దెచ్చిన

మోదముతో అగుమంచి ముదిత

కూర్చుండె.

అగుమంచి రెడ్లను పిలువనంపుట

వేవేగ దాదుల వేగంబె బిలబి
దండిగా పలికెను దాదులతోను
“పొలు పొందగా బోయి భూమిలో”

రెడ్ల
చెరిగి పిల్లవరమ్మ చెయలార! మీరు
వారితో ఆగోచరు వాగి కామ వలెను
చేరి పిలుచుక మీరు శీగ్రమే రారె”
అని యానతిచ్చిన అంతలో దాదులు
పనిజూని యందరు పటకి యిట్లనిరి
“యెప్పుడెప్పుడోగి! పిలుచుము

యేకాంతమునను?”
ఆవేళ అగుమంచి అడిగిన యపుడె
యింతి దాదులతోను యిట్లగనిపలికె:
“పొట్లపాటి పోలిరెడ్డిని పొలుపు

మీరంగ
గట్టిగా తోడి తేరె కమలాక్షులార!
పొదిలి గంగిరెడ్డిని పొంకముతో
మీరు

కదిలి పోయి పిలువరమ్మ
కాంతలార! వేగ
నాదిండ్ల పాపిరెడ్డిని నలినాక్షులార!
పన్నుగానున్న యా భూపతి రెడ్డిని
వాన్నెగాను తోడితేరె వాణితలార;

మీరు
వోరుగంటికి పెదకాపు వాసర
నాగిరెడ్డిని

కూర్చితో రమ్మనరె కోరిక మీర
యేర్పు రామిరెడ్డిని యెలమితో మీరు
పరువున తోడి తేరె వో వణితలార;
యలమంచి కొమ్మిరెడ్డిని వేవేగ మీరు
నలువున తోడి తేరె నలినాక్షులార;
ధనకొండకు పెదకాపు దాదుల

గంగిరెడ్డిని
గనముగా తోడితేరె కమలాక్షులార;
రాజుకు కిడిగినవారు అక్కిరెడ్డిని వో
అంగుణలార!

మక్కువ తోడితేరె హట్లాడ వలెను”
అని యానతిచ్చిన ఆ అలో దాదులు
పనిజూని యందరు పరువున బోయి
విరయముతో రెడ్లను వేగమే
తోడితెచ్చిరి

మక్కువతో అగుమంచికి మరి
విన్నవించిరి:
“మాట తప్పకను రెడ్ల తోడి తెస్త
మమ్మ”

వయ్యాన దాదులు వనర నిట్లనిరి
అక్కన్న అరెడ్లను అప్పుడు చూచి
జముకాణము పరిపించి జననాథు
చెల్లెలు
కుస్తరించి రెడ్లను కూర్చుండ నుంచి
విన్నవించె రెడ్లతో వేడుక మీర:

పాలేటినుండి అన్నల వార్తలు రాలేదని అగుమంచి శివరాత్రి జంగమార్చన చేయనెంచుట

“మా యమ్మకు తమ్ములార! మాకు
మేళమూమళార!

పయనమై మా యన్నలు పాలేటికి
బోవుచు

పాయక నాతోను పలికిన వివరములు
వినరయ్య చెప్పెద వివరము మీకు
మనముగా రెణరంగ కంఠీరవుండు
మా యన్న అయితన్న మాధవ

డవుడు

నయశాలి పోలురాజు నందనుడనగ
రాజు తేజోనిధి రాజు గా నింహ్మము
బోజుండు వుత్తమ పుణ్య భూపాలు
పున్నమ చంద్రుండు భూమీ రాజు
సన్నతి కెక్కిన సర్వంగ మూర్తి
మరియు యీ శివరాత్రి

మాసంబునకును

తిరిగి వచ్చెదనని తెరగొప్ప నాతోను
వలనొప్ప బలికెను వరుసతో

వినుకా!

యలమంచి పెద్దలార! అందరు
వినుదా!

చెరిగి ధేనువుల మేపి క్షేమమున
మేము

అగణిత పాలేటి అందరము మేము

(నిలచి) మాగస్తాము జేసి

మహిమ పేర

అప్పుడు శివరాత్రి ఆటవేగమున
సప్తక చచ్చెమనిన దామరంగ

మా యన్నలు

రారెరి శివరాత్రి రవణతో వినుదా!
అరచంగ మా నానా ఆపు

డిట్లనిరి

‘చెల్లెలా! మా అ-దరి క్షేమము
నీకును

మెల్ల ఒక పంపేము మేలువార్తలు
నీకు

పావురములచేత ప పేలు అనిరి
రానామ పావురా నా రాజులు

వార్తలు

తేనాయ పావురాలు నా కిప్పుడు
దిన దిన వార్త

చేటుకు పావురాయిలు చెలికొండ
జాసి

పరగంగ అడువుల పాలు గాబోలు

చెలరేగి పావురాయిలు చెలిగి

దిక్కుల కెగిసి

మల్ల పుళ్ళాచి బట్టకుండినను

రాలేక పావురాయిలు రణములో
 జిక్కి
 పోలేక పావురాయిలు పూనిక దప్పి
 కూడలి సంగప్ప గుడి

నుండకుండిన :
 రాలేక పావురాయిలు రణమందు
 జిక్కికుండిన;
 కను చెదిరి పావురాయిలు కలిగిరి

కొండకు
 కలిగిరి కొండకు కదిలెనో గాక!
 చూపు దప్పి పావురాయిలు
 చుండి కొండలకు చేరెనోగాక
 గోపాల్కుల వార్తలు కొంచు

రావాయ
 వేగుబోయిన పావురాలు వెలికొండ
 బట్టె గాబోలు
 వాగిర్ర చెరువుపై వాలకుండిన;
 సక్కని పావురాయిలు సంగడిల

బాసి
 రెక్కలు దిగి పావురాయిలు రక్తాన
 మునగకుండిన;
 సంగతిగా పావురాయిలు సంగడిల

బాసి
 లింగాల కొండను నిలువ కుండిన
 ముందు రాకటకు ముచ్చటలు

దెలసి
 గంగరేగు మాన కై వ్రాలె గాబోలు
 నిండిన సంపదలు నిలువంగ జూచి
 తండ్రి వున్న లింగాలకొండకు
 తావుసేసె గాబోలు

మొలబండి రక్తములో
 మోకాటిబండి పీనుగులలోను
 గోడు గోడున పక్షులు గుబ్బటిల
 సాగె

కుతికల పొడుగు రక్తములోను
 గురిపెట్ట సాగె
 తెప్పలై పావురాయిలు పాలేట
 తేలకుండిన;

అన్నల జగడము చూచి అక్కడ
 నిలిచె గాబోలు
 యరగెడ్డపాటి వార్తలు యేమి
 రావాయ

చెరుకూరి చిలకలపూరి చేరకుండిన;
 పగవారి రక్తాన పడి వీడులాడి
 భగదేవమ్మ గుడిసె పావురాయిలు
 వుండకుండిన;

పుడమీకు అవులన్న బద్ధులు
 వినకుండ

కూడలి సంగప్ప గుడినుండె కాబోలు;
 అవుల యెద్దులు యాదవుల విడచి
 తావులు చేరుకొని పావురాయిలు
 తర్లి రావాయ

యేవార్త విననైతి యేమి యీ వేళ
 శివరాత్రి అన్నము శివునికి
 మెప్పించి

వెలయంగ నిష్టతో వినుడు
 తానుంటి

అన్నలు పెట్టిన అన్నదాన ఫలము
 సంగతిగా జేతు జంగమార్చనము

వలనుగా చాయవలెను వినరయ్య
మీరు
యలమంచి పెద్దలారా! అందరు
వినడ
వినుడి మీరందరు వివరము గాను''
అప్పుడు అగుమంచి అలరంగ
ఆవార్త

చెప్పిన కొమరమ్మ చేరి యిట్లనియె:
కరుణతో రత్నాల గడ్డపై కూర్చుండి
ప్రేమతో అగుమంచిని పిలిచి
యిట్లనియె:

శివరాత్రి తమ యింట అచ్చిరాలేదని కొమరమ్మ అగుమంచిని వారించుట

వద్దమ్మ శివరాత్రి వమ్మడు మనకు
యేమిటికి శివరాత్రి యలనాగ
మనకు
అలనాడు మేమును అగుమంచి!
వినవమ్మ
అర్థవీడు ధనముకొండను అలరంగ
నుండి
వర్ణిల్లు ధనధాన్య వస్తువులు గలిగి
తామర తంపమై దండిగా మేము
భూమెల్ల యేలుచు పొందుగా
నుండిమి
మోక్షమూల కొరకు ముందెరుగ లేక
శివరాత్రి వుంటిమి చెలియరో! మేము
పాయక శివరాత్రి ఫలమెల్ల మాకు
ఆవె ట చూపెను అగుమంచి వినవె
మారుట శంబుడు మాయన్న
పోలురాజు

దారక చెరుకూరు వద్దను నాడు
భక్తుల కొరకు బహిరంగమున
రక్తమెరగ పోట్నాడె రాజాధిరాజు
ధీరుడు మేమాను సీరనుండు మల్లు
కూర్చితో పోలురాజు గురులైన
పెద్దలు
సొరిదిగా కలియుగ చోడాని మీద
చెరుకూరు వద్ద చెల్లిరి నాడు
ముందుగా శివరాత్రి ముదముతో
వినము
మోసపోతిమి మేము ముందు
అగుమంచి!
సరవితో చిత్రాను సంహృత్సరము
బోయి
అరవై యేండ్లాయె అమ్మరో! నేటికి
మానిన శివరాత్రి మగువరోనాకు
మానవే శివరాత్రి మదురాక్షి⁷సివు

బలము చాలకున్నది పణితి
అగుమంచి
వఁనొప్పగా శనివారము లుండు
అంగనరో! నీవు అతి వేటకతోను
మంగళవారము లుండు మానక నీవు
సమ్మతి గాదీమాట సకియరో! మాకు
అగుమంచిరో! మీ అన్నలుండేటి
వమ్మడు శివరాత్రి ప్రెక్కాతిగాను
మొల్లసుగంధిరో! ముదిత అగుమంచి
నల్లచెరువున నీవు నయమొప్పనిపుడు
వెలదిరో స్రానంబు వేటకతో జేసి
సలలితముగా సుద్ధి చెలమ దన్నించి
వదలక గోదానము పనిత
అగుమంచి

శివలింగ చతుములు చెలగె నీవేళ
కొంకక యిప్పుడు గోత్రాలు
చదివించి
పంకజనేత్రి తా
బ్రాహ్మణోత్తములకు
అయ్యగాండ్రకు నిపుడు
అర్చణముగాను
దయతోను అగుమంచి దానములు
సేయి
భూమిలో యంచంగ
పుణాత్మరాలువు
యీ ప్రొద్దు శివరాత్రి వుండనే
తగదు"

అన్నల వార్తలు తెలిసికొనుట అగుమంచి గంగను వేడదలచుట

చిత్తములో కొమరక్క చెప్పిన బుద్ధి
విని అగుమంచి తా నిట్టని పలికె:
"వాపిణి గలయట్టి వనిత
కొమరక్క!
గోత్ర రత్నమా నీకు కోరి
చెప్పెదను
వినుడ త్రిపురాంత లింగము
తేజంబుతోడ
అపురూపమైనట్టి అక్క కొమరక్క
కీర్తులు పొడవైన వో కీరణవాణి!

ప్రార్థించి నీ కృపను పలికెద
వినుమా!
మా యమ్మ సిరిదేవి మగువరత్నంబు
నాయకమైనట్టి నాతిశిరోమణి
కృప నందుల సిరిదేవి గురువులుకు
తల్లి
పువవాసములుండి పువితంబుగాను
చిన్నయింత నాటనుండి శివుని
కర్పితముగను
అన్నల తోడెట్లు ఆమ్మ నన్నుండె

చెలువుగా స్త్రావంబు జేయుచి వేట్కు
పలనొప్ప తాజేయు చిల్లెంతు
ప్రియముతో గొర్రెలచి ప్రియమున
వారికి

ఆమెతలు చిత్తులు ఆత్తరో నేను
బాలనై నేజేయు పాముని పతము
వాలాయమగ నెన్ను వద్దక నీవు
వద్దందె మన ప్రతన

భ్రష్టుగడవమ్మ
కొదవైన నీబుద్ధి కోర్కెతో వుండు
మరి పక విన్నపము మగుట

చెప్పెదను
అలరంగ వినవమ్మ ఆత్త

కొమరమ్మ
పావురాయిలు రావాయ పాలేటనుండి

యేవార్త నాకును విసబవదాయ
గడియరానె బొమ్మ గుంజ నేడవలెను
పుడమిలో గిల్లిన బుట్ట రప్పించు
యేటువంటి వార్తలు యేడివమ్మ

నడుగవలెను
పాటించి పిలిపించు పరగ

బ్రాహ్మణోత్తముల
పంచాంగములు చూచేది

బ్రాహ్మణోత్తముల
అంచితాబుగ పిలిపించు ఆత్త

కొమరమ్మ
అన్నల పంచామము ఆదిలక్ష్మి

గంగ నడుగంగవలెను
పన్నుగ పిలిపించు పరగ

బ్రాహ్మణుల''

కొమరమ్మ బ్రాహ్మణులను పిలిపించుట

అగుమంచి మాటలకు ఆత్త
కొమరమ్మ

త్వరితముగ పిలిపించె
బ్రేహ్మణోత్తములను

“అరు శాస్త్రములు పఠెనిమిది
పురాణాలు చదివిన బుధులనెల్ల

ద్వారావతి పురోహితుడు
ధర్మ వర్ణి భొట్టును

పిలువండి కోర్కెతో ప్రియమున
మీరు

దండిగా దోస్యము తప్పక చదువు
మనుచు

యేరువరాజులకు శాలహేష్యము
చెప్పుమనిన

యేరువ పురోహితుడు యెల్ల
వర్ణులును¹⁰

మేలమున తోడితేరే వో ముదితలార!
కళ్యాణ పురోహితుడు

గంగవర్ణంబొట్టును

చెలువుగా తోడితేరే చెలలారా: అప్పుడు అగుమంచి అలర
 మీరు'' పురోహతులకు
 చేడెలు కొమ్మలకు చప్పిన పనిబాని తప్పక సాష్టాంగ దండంబు బెట్టి
 వేడుకతో బిలుచుక యేతెంచి రపుడు గంధ మక్షితలు కర్పూర
 మతిమంతు అగుమంచి సముఖాన భోగాలు¹¹
 కవుడు పొందుగా కట్నాలు పురోహతుల
 అతివేగ తోడితెచ్చిరి కిచ్చిరి
 అగ్రజను లవుడు "పంచాంగములు చూచేటి
 తోడితెచ్చిరి యవుడు బ్రాహ్మణులార!
 తోయజముఖులు మాసంబు తనకును మంచి
 "చూడుమా అక్కన్న: శుభములు ముహూర్తంబు
 అడుగుమా యేదిన మయ్యెనో యేర్పాటుగాను
 వారుగో బ్రాహ్మణు వచ్చిరి'' శోధించి చూడరయ్య సొంపుతో
 యనిన మీరు''
 అని విన్నవించిన అగ్రజనులకును ఆసతిమ్మని అగుమంచి అడిగిన
 మనవేగమున సమస్కారంబు జేసి యవుడు

జంగమార్చనకు ఏర్పాట్లు చేయుడని అగుమంచి రెడ్లను ఆజ్ఞాపించుట

పంచాంగములు విడచి పట్టిరి నేడును సోమవారము పొందుగా
 పురోహతులు వినుము:
 చెప్పంగ సాగిరి చెంగి మమరాక్షి అమావాస్య
 ముహూర్తంబు: మంగళార్ద్రము రేపు
 "వినవమ్మ చెప్పెద వెలది వారము మాసము వరుసతో వినుము
 అగుమంచి అరూఢిగా మీ యాదవులెల్ల

మోదముతో మీ యిద్దర
 మొదలుగా ముగియట్లు
 కాదనక నమ్మితిమి కాకపోయె వె
 శివరాత్రి శాసనం ప్రారంభ గాదు”
 రవితేజు చెల్లెలు రమణి అగుమంచి
 పన్నుగా బ్రాహ్మణుల వాక్యములు
 వినెను

వచ్చెను శివరాత్రి వద్దికె మీర
 తప్పక మరియు తలచి
 యిట్లచియె:

“బంధువులు మా యిద్దరు
 పాతేట నున్నారు
 మంద లోపంనుండి యే వార్త
 తనకు

యే వార్త నాకును వినబడదాయె :
 గడియలో నే బోయి గంగను
 అడుగవలెను

యెన్నడు ముహూర్తమయ్యె
 యేర్పడగాను

పన్నుగా జెప్పరయ్యె
 బ్రాహ్మణులార!
 ఆసతి”మ్మని బలికె అగుమంచి
 యవుడు

“వినవమ్మ చెప్పేను వెలిది
 అగుమంచి

నేడును వీటూది నిష్ఠతో నుండి
 ప్రాణ దక్షతైన భావజ
 భస్మంబు 12

లీలతో శంభులింగమును పూజించి
 పాలించి అన్నము భక్తులకెల్ల
 తాల్మితో నిడి సేవు తప్పక నెడు
 పన్నుమల్ మాడలు వాయించులును
 సుస్థిరంబుగ చివు భూసురుల కెల్ల
 దయతో అగుమంచి దానములు
 సేయి

భూమిలో యంచంగ
 పుణ్యాత్మురాలవు
 వేడుక శివరాత్రి వేగించిన ప్రొద్దున
 కడువేగమున చూడవ
 కామినీమణులు

స్తానములాడి జంగమార్చలు జేసి
 మాసిని యాదవ మంచిమూర్త
 మున్నది
 వలను మీరగ మంగళవాగము
 నీ పేరు

బలము చాలి వున్నది పణి
 అగుమంచి

స్తీరముగ తెర్జ్యంబు దెవసంబు లేదు
 గరిమె యిరువై యైదు గడియలలోన
 మంచి మూర్తము వున్నది మగువ
 అగుమంచి

అందితంబుగ పుణ్యంబు నలు సేవు
 పోడిమి రేవును పొందుగా గంగను
 వేడుమా అగుమంచి వెలిదిరో బోయి”
 అని విన్నవించిన అమ్మ నిరిదేవి

అగ్రజనులకు గన వేగమున
 సమస్కారము జేసి
 అంపెను వేగంబె ఆక్కిన్న వారిని

భూకాథు చెల్లెలు పురోహితుల
 నంపుతానే

జంగమార్చనకు ఏర్పాట్లు చేయుడని అగుమంచి రెడ్లను ఆజ్ఞాపించుట

సనజాక్షి రెడ్లను వరుసతో బిలిపించి
 బంగారువ్రాత వన్నె పట్టు
 పచ్చడాలు గప్పి

జంగన పేరుపేర నందరిని పిలిచి:
 'మామలార! నేను జంగమార్చన
 కాయ ఎలెను

శ్రీమించు దొనకొండ నెల్లచెరువు
 వెనక

కెగువలరగ నిమ్మతోట తోపలను
 ప్రాకటంబున చిలువ పండ్ల
 బెట్టించుడా

పట్ట పతులకెల్లను మరుగులు
 మొట్టించుడా
 యిటువలె చేయించుడా యీ పను
 రెల్ల

న్న బియ్యము నెయ్యి సారపప్పు
 తేనె

న్నుగా బెల్లము పంచదారయును
 'దుము సెనగలు కొబ్బెర చెరుకు
 ధుర ఫలములు మంచి

మదనహారములు

మధురమైన మంచి ఖర్జూరములును
 దినుసైన పోకలు తెల్లనాకులును
 పాలును పెరుగును పచ్చళ్ళ అల్లము
 సాలిననట్లుగ వంట చెరకు

దెప్పించుడ
 కొత్త భాంధవులును కొదవ లేకుండ
 మొత్తముగ దెప్పించుడా ముదము
 తోడుతను

మొల్లలు విర జాజులు మరువము
 చామంచి
 మల్లెపూవులను మంచి
 మొగ్గలిరేకులును

జవ్వాజి కస్తూరి జాకువ బంగారు
 లింగ వస్త్రములును లీలతో
 మారేడుపత్రి

శ్రీగంధమాదిగా జంగమ
 శివపూజ కిప్పుడు

వరుషతో యిటువంటి వస్తువు రెల్ల
 గరిమతో యీ వేళ గడియలో
 దెమ్మనిన

అగుమంచి మాట మీద అందరు

వాని

వాన్ని దీమాయన చెల్లెలు లెక్క పుతానీ

అని చుట్టూ వేగంబె చిక్కుకున్న

అగుమంచి తల్లి నగరుకు వచ్చుట

ఆవేళ ఆత్తకు అస్తము లెత్తమొక్కి
పల్లకి యెక్కెను పచ్చాయ తాళి
తల్లి నగరుకు వచ్చి ద్వారంబు

దగ్గర

వయ్యన పల్లకి వరుషతో డిగ్గి
ధనవంతు చెల్లెలు ద్వారంబు జొచ్చి
ఆ వేళ లోపలికి అరిగెను వేట్క
మేలైన నీలాల మేడలోపలను
గనమైన పక్షాల గిద్దిపై కూర్చుండి
అనువేగ నిరిదేవి అప్పుడు తాజాచె
వల్లపుల చెల్లెలు వనిత అగుమంచి
తల్లికి సాష్టాంగ దండంబు బెద్దె
దండంబు బెట్టిన తనయని జూచి
(నిరిదేవి) మెండుగా దీవించె

మీనాక్షి యపుడు

యెదురుగా వచ్చి వేగమెత్తుకొని

దింబి

కూతురిని చూచి వుప్పొంగి

కూర్చుండ బెద్దెను

కూర్చుండ బెద్దెను కొదవలెక తల్లి
కొలుపు దీర్చి తనయతో

కోమడిట్టనియె:

“నా తల్లి! అగుమంచి నా

మద్దుపట్టి:

జాతి ముత్యపుబొమ్మ! జాజిహా

కొమ్మ

నాకు కీర్తి దెచ్చు నా మద్దు చిక్క

భూకాంత దేవిని పోలిరావమ్మ!

అన్నల్కు చెల్లెలు! ఆణిముత్యపు

పట్టి:

పున్నతంబుగ నీవు వొచ్చిన పనులు

నాతోను చెప్పవె తల్లీ! నాతి

అగుమంచి:

అగుమంచిని తల్లి అడిగిన యపుడె

ముకిలిత అస్తులై మాండర

కూర్చుండె

తల్లితో అగుమంచి తగనిట్ల గనియె:

వదినలతో కలిసి అగుమంచి శివరాత్రి

ఒక్క ప్రొద్దుండుట

“నాతల్లి వివరము నాతి నిరిదేవి

విన్నపము జేసేను విన నొధరింపు

తల్లిరో మా యన్నలు భక్షణాది
బోవుచు

తాము చేసేటి శివరాత్రి ఫలము
శాయమని చెప్పిరి చెలరేగి

మా యన్నలు
వొప్పుగా నే జేతు అన్నల వ్రతము
అమ్మ నీ కోడండ్ర నందరిని బించి
కమ్మక నాతోన కట్టడి

శాయరమ్మ”

కూతురి కూటాల్కు కృప
నందుల సిరిదేవి

తన కోడండ్రనందరి తప్పక బిలచి
సమ్మతిగ అగుమంచి సముకాన

నిలిపె

సొంపుతో అగుమంచి చూచి
నెలతలను

“అక్కలారా! మనము అందరము
నేడు

వక్కపొద్దులు వుండవలయును
మనము”

అగుమంచి మాటమీద అందరు
వొప్పిరి

శ్రీకరముగ శివుని చిత్రాన దలచి
దండిగా వొక్క పొద్దులు తాముండి
రంత.

కొమరక్క మొదలైన కోటి
బంధువులు

పుపవాస్యము లుండమనె వజీత
అగుమంచి

భామల నందరిని భక్తితో బిలచె
కామిణిమణులెల్ల ఘడియలోపలను
ముచ్చై అందలాలు మూడు పల్లకీలు
వొప్పుగా యెక్కిరి వొనిశ లందరున
నెంతలు సిరిదేవి నెరైన పెద్దలు
కలిగిన వారును గాంభీర్యముగను
నలిరేగి కొమరమ్మ సగరుకేతెంచి

పాలకీలు డిగ్గిరి భామిసీమణులు
అందలాలు డిగ్గిరి అంగణామణులు
అందరు కొమరమ్మ మందరంబునకు
(కడలిరివేగ)

చెలువైన పచ్చల సిరిగడ్డి మీద
కొలువు కూర్చుండిన కొమరమ్మను
జూచి

కరములు మొగచి కాంతలందరును
అంగముగ జేసిరి ఆలింగనంబు

అప్పుడు అగుమంచి అత్తకు
సాష్టాంగ దండంబు బెట్టి

వల్లపుల స్త్రీమందుల వజీతలందరిని
మొల్లముగ కొలువుదీర్చి వనిత
అగుమంచి

అందరి నటుబిలచి యిట్లగని పలికె:

యాదవకాంతలు నల్లచెరువులో ఊఘ స్నానములు చేయుట

“వందన గంధులార! అని¹⁸

సంతోషమునను

నల్లచెరువున మాగస్తానము

సేయనలెను

వేవేగ నందరు కవలుదా”మనెను

పల్లకీలు యెక్కిరి భామందరును

అందలాలు యెక్కిరి

అంగజామణులు

అశీర్వాదములు జేసిరి ఆ బ్రాహ్మణీలు

వాసిగా నివ్యాశి వనిత లీయంగ

క్షీతినాథు చెల్లెలు పజితి అగుమంచి

అతివేగమున వచ్చె ఆలర వేడుకను

పాలకీలు డిగ్గెను చలువపందిళ్ళక్రింద

తెల్లపట్టు చీరలు తెరగొప్పనంత

మొల్లముగ కట్టిరి ముదిత లందరును

అప్పులు చెల్లెండ్లు ఆలర వొదినలును

జలము తొయ్యగజొచ్చి స్నానములు

జేసి

మలయుచు అగుమంచి మతిని

బాంధవుల దలచి

ముగ్గురు మూర్ఖుల దలచి మూడు

బుటకలు వేసి

స్తానముల్ జేసిరి దరియెక్కివొచ్చి

తడిబట్టలిడచిరి పద్మాయతాక్షులు

మడతలు వేసిన కనకాంబరములు

వేడుకతో గట్టిరి వెలమ లందరును

చేడెలందరు తమ శిరస్సు

లార్చుకొనిరి

పొందుగా వీభూది ధరియించినారు

అందరు శ్రీగంధము అలరు

ధరియించినారు

సిరిదేవి కొమరమ్మ చల్వచప్పురము

క్రింద

గురుతుగా కొలువుదీరి కూర్చుండి

రంత

పచ్చల గద్దిమీద పజితి అగుమంచి

వొప్పగా కూర్చుండె వొనిత

అగుమంచి

అప్పుడు దాదుల అందరిని బిలిచె

అగుమంచి జంగమార్చన చేయుట

“మక్కువతో రారమ్మ

మధురాక్షులార!

పర్వతపు శుటపతుల పదహారువేలు

అరయంగ బిల్వరే అతివేగ మీరు

సారంగ మతపతుల సతాకోటి

జంగాలు

వైవాస పిల్లలరే షణ్ణు బలీశ్వరు
పెయ్యల పుష్పన్న పెద్ద మతపతుల
చయ్యన పిలువరే బంగలనెల్ల
దానము పెట్టుట చుట్టుల సట్టి
ధీరజ పిల్లరే దేవబ్రాహ్మణుల
పంపిన పసివాడు పయనమై పోయి
సొంపుతో సందలని తెప్పించె వేగ
పందుముల బరణప్ప పాయక

వెనుక

అందముగ తెచ్చిరి అతివేగమునను
కదిలిరి వారంత అనుమంతు గెమెనిని
జొచ్చిరి
శరణార్థి అమలిన కరములు

మొగిచి

పొందుగా శంకులు భోరించు వారు
కందువతో గంటలు గణగణ

యనుచు

నాడుచు శంకులు నమ్మిన వారిని
పాదుక బాగులు పావాలు దొడిగి
పురువున లింగాలు వుంచినవారు
యిరి చర్మము గప్పి యొగవాగాలు
తొడిగి
గండ గత్తిర జంగాలు కడగురుతు
లేదు
చక్కని బాల జంగాలు కడగురుతు
లేదు

'మాడరాని జంగాల చూస్తేమి

మనము

వేడుకతో నిట్లు విహరించి నపుడు

మతపతుల యోగులు మహా

సీలిపరులు

కుడిరి జంగాలు కోడున లేకుండ
వేడుకతో వేదాలు చదివేటి వారు
వచ్చిరి బ్రాహ్మలు పడుగతో నపుడు
అతివేగ దీవించి అగుమంచి నపుడు
అమ్మలకు బ్రాహ్మలకు అతివ
లందరును

మాడల గోవులు మరి వాహనములు
భూదాసము లొసగె భూవాళు చెల్లెలు
ధారుణ్ణిలో షోడశ దాసము లొసగె
అని వేగంబె ఆకర్షింపబడి
అప్పుడు దీవించి ఆరిగిరి బ్రాహ్మలు
అప్పుడు జంగాలు అం శివపూజ
సంతోషముగా జేసి సమకాన

నిలిచిరి

ప్రియముతో కూర్చుండె ప్రియమున
వారికి

లింగ వస్త్రము లిచ్చె జంగాలెల్ల
రంగు మీరగ ముచ్చెను సంతూరి
గాను
సరవితో నిచ్చెను శమయంబునందు
స్తిరముగా సూర్యుడు గూకిన వెనుక
పరగ జముకానము పరిపించి వేగ
అయ్యగాండ్ల గూర్చుండ మనెను
అతివేగ నపుడు
చయ్యన గూర్చుండిరి జంగాలు

యపుడు

అయ్యగొండ ముందర ఆరిటాకు
లిడిరి

వయ్యన అన్నలు వడ్డించే నందరికి
పాలును నెయ్యియు పంచదారయును
మేల్తెలు చలిమిట్ల మించి

అగుమంచి

చయ్యక భుజియింప సాగి
రండయ్యను

సారపప్పును మంచి తయ్యమామిట్ల

పంచ పదార్థము లెల్ల
అంచితంబుగను

ఆరగింపమని సెలవు
ఆయెను అప్పుడు

ఆరగింపుచేసిరి అయ్యలు తృప్తిగాను
వయ్యన జలములు వడ్డించి దేగ

తెల్లని ఆకులు కర్పూర బాగాలు
సమూహముగా మిడిత జంగాల తెల్ల

అందములు బిరిచి అగుమంచి మిత

అగుమంచి శివుని పూజించుట

జాగారం శాయవలెను స్వామిలార
మనము
వేగమే దేవుని కను చేయదయ్యు"
‘అర అర’ యని కంఠిరి

అయ్యగొండలు అంత

అరిణాక్షి అక్కన్న అతివెలు దాను
వక్క పొద్దులతోను వచ్చిరందరును
కంపింప యాదవ కామినీ మణులు
సొంపుతో నందరు సొరిది

శంబుని వేడిరి

పండుముల యరణప్ప పాయక
వెనుక

పదివేల భటులును బాణవిద్యలును
కలిగిరి అగుమంతు గుమిని గుండాను
కూర్మితో దేవుని గుడివద్ద నిలిచి
ద్వారంబు జొచ్చిరి అతిపలకదరును
కామినీమణులెల్ల కరకంతుని జూచి

స్వామికి సాష్టాంగ దండలు బెట్టి
వార్తకెక్కిన నుట్టి పల్లడు పాలు
పాష్టాక చేసెను పక్తి పుట్టి

“శివ! నీలగ్రంథ యో శ్రీహరిహర
శివకోక రక్షకాః చిత్తంస హర!”
త్రిపుర సంహార! యో దీనమందార!
నిపుణ తంబై నట్టి నీలకంఠేవ!
గవురి మనోహర! కరుణాంతరంగ!
దేవతాప్రార్థిత! దీనమందార!
నంది వాహన రూఢ: నాగ

భూషణుడుడ:

యిందుశేఖర! మాకు యిహ పరామ
లిమ్ము

యెందు నీకు సరిలేదు చంద్రశేఖరుడ
అన్నలు చేసేది అస్సార్యవత్తును
సన్నుతిగ నే జాయ జంగమార్చనను
సమహుడి వస్త్రీచి నన్ను కృపజూడు
వేగ”

సారంగ మతపతుల సతాకోటి

జంగాలు

వైశ్యుల పితృశ్రేష్ఠుల లోనగు
పెద్దయ్యల అప్పులన్న పెద్ద మతపతుల
చయ్యన పిలువరే ఇంగులనెల్ల
దానము లందఱు చిత్తులై నట్టి
ధీరత విజ్ఞురే దేవబ్రాహ్మణుల
పంపిన పగిచార్లు పయనమై పోయి
సొంపుతో నందరి తెప్పించె వేగ
పంచముల అరణ్య పాయక

వెనుక

ఆ దముగ తెచ్చిరి అతివేగమునను
కదిలిరి వారంత అనుమతు గెమెనిని
జొచ్చిరి
శరణార్థి తమలోన కరములు

మొగిచి

పొందుగా శంకులు ఖోరించు వారు
కందువతో గంటలు గణగణ

యనుచు

నాడించు శంకులు నమ్మిన వారిని
పాదుక బంగారు పావాలు దొడిగి
పురువున లింగాలు వుంచినవారు
యిత్రి చర్మము గప్పి యొగవాగాలు
తొడిగి
గండ గత్తిర జంగాలు కడగురుతు
లేదు
చక్కని బాల జంగాలు కడగురుతు
లేదు

'మాడరాని జంగాలు చూస్తేమి
మనము'

వేడుకతో చిట్లు విహరించి నపుడు
మతపతుల యెగురు మహ

నీతిపరు

కదిలి జంగాలు కోడుల లేకుండ
వేడుకతో వేదాలు చదవేటి వారు
వచ్చిరి బ్రాహ్మణుల పక్షంతో నపుడు
అతివేగ దీపించి అగుసంచి నపుడు
అయ్యలకు బ్రాహ్మణకు అతివ
లందరును

మాడని గోవులు కురి వాహుములు
భూదాసము లొసగె భూదాథు చెల్లెలు
ధారుణికో షోడశ దాన లు లొసగె
అని వేగంబై అక్కన్నచాటికి
అప్పుడు దీపించి అరిగిరి బ్రాహ్మణులు
అప్పుడు జంగాలు అల శివపూజ
సంతోషముగా జేసి ససుకాన

నిలిచిరి

ప్రియముతో కూర్చుండె ప్రియమున
వారికి

లింగ వస్త్రము లిచ్చె జంగాలెల్ల
రంగు మీరగ ముచ్చెను సుహృత్తి
గాను
సరవితో నిచ్చెను శమయలయనందు
స్తిరముగా సూర్యుడు గూకిన వెనుక
పరగ జముకానము పరిపించి వేగ
అయ్యగాండ్ల గూర్చుండ మనెను
అతివేగ నపుడు
వయ్యన గూర్చుండిరి జంగాలు

యపుడు

అయ్యగొండ్ల ముందర అరిటాకు
లిడిరి
వయ్యన అన్నలు వడ్డించె నందరికి
పాలును నెయ్యియు పంచదారయును
మేల్తైస చలిమిళ్లు మించిన
అగుమంచి
చయ్యన భుజియింప సాగి
రండయ్యను
సారపప్పు మంచి తియ్యగామిళ్లు

పంచ పదార్థము లెల్ల
అంచితంబుగను
ఆరగింపమని సెలవు
ఆయెను అప్పుడు
ఆరగింపుచేసిరి అయ్యలు శృప్తిగాను
వయ్యన జలములు వడ్డించి వేగ
తెల్లని ఆకులు కర్పూర బాగాలు
సఃపూర్ణముగా మిడిచి జంకాల తెల్ల
అందఁకంటు బిరిచి అగుమంచి పనికి

అగుమంచి శివుని పూజించుట

జాగారం శాయవలెను స్నానములార
మనము
వేగమే దేవుని కను చేయరయ్యే''
'అర అరా' యని కరిలిరి
అయ్యగొండ్లు అంత
అరిణాక్షి లక్ష్మన్న అతివెలు దాను
వక్క పొద్దులతోను వచ్చిరందరును
కంపింప యాదవ కామినీ మణులు
సొంపుతో నందరు సొరిది
శెంబుని వేడిరి
పండుముల యరణప్ప పాయక
వెనుక
పదివేల భటులును బాణవిద్యలును
కరిలిరి అగుమంతు గిమిని గుండాను
కూర్చితో దేవుని గుడివద్ద నిచి
ద్వారంబు జొచ్చిరి అతిపండరును
కామినీమణులెల్ల కరకంతుని జూచి

స్వామికి సాష్టాంగ దండంబు బెట్టి
వారతెక్కిన మట్టి వల్లభు లెల్లు
ప్రార్థన చేసెను భక్తి సుధుని:
"శివ! నీలఃత: యో శ్రీహరివార
శివశక్తి రక్షకా: చిత్తశుభ హర!
త్రిపుర సంహార: యో దీనమందార!
నిపుణ తలబై నట్టి నీలకంఠేవ!
గవురి మనోహర: కరుణాంతరంగ:
దేవతాప్రార్థిత: దీనమందార!
నంది వాహన రూఢ: నాగ

భూషణుడుడ:
యిందుశేఖర! మాకు యిహ పరామ
లిమ్ము
యెందు నీకు సరిలేదు చంద్రశేఖరుడ
అన్నలు చేసేటి ఆస్థారవ్రతము
సన్నుతిగ నే జాయ జంగమార్చనకు
సమహాడి వస్త్రీచి నన్ను కృపజూడు
వేగ''

మాపిటికి ధనకొండ వరి
చారకుండినః
శివ పానవట్టమ గిరగిర తిరిగి
నందులకు
పోలరాజు వు డేటి లింగాలకొండ
చుట్టుకొని ర క్తము గుభగుభ
యేరులై పారకుండినః
కొండ మీద శిలలెల్ల 'గోవిందా
గోవిందా' యని
ముణిగి ర క్తముతోన
మొసపెట్టకుండినః
రంగుగా ర క్తము
పి క్కటిల్లకుండినః
గంగరేగు మాన కై తొట్టకుండినః
బొల్లావు పుల్లెదుకు పోట్లు
బడకుండినః
వారుగుదురు వల్లవులు తిరుగుదురు
స్తీరమందులు
కాలుకాలు పెనుచుక కల్లి
యేరుపరిచుక
వల్లవుల తమ్ములకు వజ్రాయుధాలు
నాటి

వరిగిరి పాటేట వైన వైనాన
పల్లికొండ తమ్ములకు పెరిగ్యాది¹⁴
శూరులకు
వజ్రాయుధం పోట్లునాటి వరిగిరి
కాబోలు
ఆ లక్షా యాదవులు పాటేట అతమైరి
కాబోలు
కోటి గోపాలుగులు కులక్షే తముగా
యరగెడ్డపాట కూలకుండినః
అన్నలు పోట్లుబడి అందలాలు
వరగ కుండినః
తమ్ములు పోట్లుబడి తమూలు
వరశకుండినః
గావులు యిందులు గంగకు పోటేట
శిష్యాత్రి పాటేట చిక్కె కా బోలు"
భావించి అగుమంచి బంధువులతోను
యోగక్షేమములు శంభునితో చెప్పి
చాలించె
మాయాకృతి శంభుని కోపము మరి
నిల్వసాగె

అగుమంచి శివాది దేవతలను ప్రార్థించుట

"శాంతమే రుద్రవేణి" శాంతమే
భద్రాణి!
శాంతమే గౌరీశ! శాంతమే గంగాధర!

శాంతమే పర్వతాల మల్లప్ప!
శాంతమే పరిసేవేధి!

శాంతమే కుసుమశరవైరిః శాంతమే
సారంగపాణిః
శాంతమే బసువేశ్వరః శాంతమే
అదిశెంబుడా నీకు"
అసెబెట్టెను శెంబుడు అగుమంచి
మాటమీద
మునికొని యా శాంతమూర్తియై
నిలచ

అనేక విధముల రుద్రునికి
అతివెలు వేగ
సలలితంబుగ నై వేద్యంబులిచ్చి
సంబ్రమిల్ జేసి
స్తీరముగా పదివేలు దివ్యైతైత్తించి
నారీమణులంతా అచ్చోటనండి
వీరభద్రుని వేగ మతియందు దలచి
వేమారు ప్రార్థించ వెలది అగుమంచి:
"కనునీయ రుద్రుడ్రాఁమున వీరభద్రః

పరమేశు నందనా! భద్రాక్షరూప!
శరభావతారః వో శంకర నిలయః"
తప్పక ప్రార్థించి తరుణులు మొక్కి
గోపాల కృష్ణమ్మ కోవిలకు వచ్చి
"గోపికాధీశ! యో ద్వారహ వాసః
భక్తజన మందార! భాగ్యగంభీరః
పుండరీకాక్ష! యో పురాణపురుషః
గజేంద్ర వరదః యో కరుణా
సముద్ర!

అయ్యా గోవింద! అదినారాయణ!
శ్రీహరి పద్మనాభః శ్రీగోపికానాథ
మహామనుడనయ్య మదనగోపాల!"
అగుమంచి ప్రార్థించె అనేక
విధముల
మక్కువ పదివేల చూడలు కానుక
అక్కజముగ నిచ్చి అతివెలు
మొక్కిరి.

శివరాత్రి జాగరము

మత్త గెజారుణులు¹⁵ మరి
శెంబుని వొడ్డ
మొత్తముగ నిలిచిరి
ముఖమండపమున
రాదకొమార్తిసుట్టు రంగు మీరగ
వొచ్చిరి

పనుల వారెల్ల అడ్డతెరలు గట్టిరి
అచ్చట వేగ
అడ్డతెరలలోన అంగాణామణులు
ముత్యాల జముకాణము మీద
ముదము తోడుతను

చొక్కముగా నందరు సొరిది
 కూర్చుండిరి
 భూమిలో శివరాత్రి పుణ్యంబునందు
 స్రిష్టిపై శీతల దిబ్బె మెత్తించి
 శివుని కర్పితముగా శివకథ తెల్ల
 బసువ పురాణాలు బాగుగా

వినిపించి

శివరాత్రి జాగరము చేసిరా రాత్రి
 పసిమించు నంతట పంకజసాతుడు
 పాయక తూర్పున భాగంబునందు
 వేయి కళంతో వినుడు¹⁶

పుదయించె

అంతట జాగాలు అలర శివపూజకు
 సంతోషమున కదిలిరి స్త్రానాన కంతా
 భావింప యాదవ పడతు యధరూపు
 ఆవేశ స్త్రానానకు అరుదెంచిరంతా
 పునరుత్థానమందు పునద లంచురు
 నల్లచెరువులోన మొల్లనుగొందులు
 గుమిగూడి స్త్రానంబు గొట్టున జేసిరి
 అంతట అగుమంచి అబ్బురపు

చెల్లెలు

జంగాల తోట్కూని సకియలుదాను
 వేగంబె తోటకు వేతెంచి వచ్చి
 బంగారు శెంబుల పన్నీరు దెచ్చి
 జంగాల కర్పించి సకియ దానపుడు
 సంపంగులు మొల్లలు జాజిపూలూను
 యింపైన కలువలు యలమి

తామరములు

పొసగిన గేదంగులు మంచి
 బొడ్డుమల్లెలును
 పసిమించు మంచి మారేడు పత్రియు
 అగుమంచి తెప్పించి అతివెలు దాను
 పువ్వుల గెందార జ గాల శివపూజ
 జేసి

అబ్బురపు చెల్లెలు పూని

అయ్యగొండ్ల

ప్రతుథ గదాధుల పెన్నానాచి
 జంగాల సెంచర యిస్తళ్లు నిమిడి
 వైనాన అర్చుంబు వొడ్డిచ సాగిరి
 పాయసము ఖజ్జాయ ర్ పప్పులు

నెయ్యి

పాయక తేనియు పంచవారయును
 చెలువైన పచ్చళ్లు గానావి కూరలు
 భక్తితో వొడ్డిచ పంక అగుమంచి
 వారబోసి ప విషము నొప్పున నిచ్చ
 గంటలు శెంకులు గణ గణ

నాదించిరి

శెంకులు నాదించి శెంబుని దలచి

అయ్యగొండ్లు లింగాల కర్పితము

జేసి

చయ్యన లింగాలు సజ్జలో నిమిడి
 ఆరగించు జేసిరి అయ్యలు

తృప్తిగాను

అస్తముల్ గడిగి జంగాలు

వైన కూర్చుండి రపుడు

అంతట అగుమంచి అయ్యలకు నెల్ల

అరి 1^వ కూచి కుంబాలు అడ్డకొండల
పొడుగు
జొన్నకూచి కుంబాలు సొప్పవాము
పొడుగు
ఆరవెల్లిలో కుంబాలు పోసి నాడు
అగణితంబుగ జయవారము
సాదించినారు
తీటి గెంధం నేడు తీసి నాకు యిచ్చిన
సాటి వాచ్చెద నమ్మ సరసన
నేను''

అని విన్న వింటిన అమ్మ సిరిదేవి
పరుల వారిని బలచి పణతి సిరిదేవి
తీటియి గెంధము దెమ్మని బలికె
అమ్మాడు మాటలకు ఆపనులవారు
తీట్కి వేగ్రానమొక్కి

తెరగొప్పవారు
వేటలు సాదించి వేడుకమీర
ధూప దీప నవేద్యములు సమర్పించి
వేగ

తీటి గెంధము వుల్లమన్నకు
అందిచ్చిరి వేగ
అందుకని వుల్లమన్న అతివెకు
మొక్కి
నగరు వెళ్ళి వొచ్చినపుడే వుల్లమన్న
గాటముగా గంగకు ఘనముక్తి
బెట్టవలను

వేటలు బోనాలు వేగదెమ్మనుచు
సాదించె వుల్లమన్న జయవారం
సల్లగా నవుడు:
"స్త్రీరమందుల వార: శ్రీగ్రాన మీరు
కదిలి రారయ్య గంగను వేడ
పుల్లాపులవారి: భూమాడువార:
మెల్లమితో రారయ్య మీరెల్లరూను
కపిలాపుల వార! గాంగేయిని వార:
అగణితంబుగా మీరు అందరు
రారయ్య

పల్కాబోయ్యవార! బండారు వార!
చల్ల వారు మీరు సాగిరారయ్య:
మకట కోటవార: మఠినేతివార:
అగణితంబుగ మీరు అందరు
రారయ్య:"

అని వుల్లమన్న ఆ పట్నంబు సాదించి
తల్లి సిరిదేవికి సాష్టాంగ మొక్కినను
తీటియి వొప్పగించె స్థిరముగా
నవుడు

అప్పుడు వుల్లమన్నకు అమ్మ
సిరిదేవి
కర్పూర బాగాలు కడువేట్కనిచ్చి
అంపెను వుల్లమన్నను
అమ్మ సిరిదేవి

అగుమంచి వీరగంగతో పగడసాలాడుట

అప్పుడు అగుమంచి అబ్బురపు
చెల్లెలు

అలరంగ పగడసాల ఆడు
సమయమున

మేదైన తన వొదినెను మించిన
ప్రేమతోన

కాటమరాజు కులసతిని కరుణతో
బిలబె:

'సోముడు ఆవులన్న సొంపు
వీరగంగ!

కాముడు ఆవులన్న కాంతి వీరగంగ!
భీముడు ఆవులన్న బిరుదు వీరగంగ;

గోపాలుడు ఆవులన్న కోమలి
వీరగంగ;

భూపాలుడు ఆవులన్న బుద్ధి
వీరగంగ;

రఘురాము డావులన్న రంభ
వీరగంగ!

శ్రీరాముడు డావులన్న సీత
వీరగంగ;

మోదముతో ఆవులన్న ముడిత
వీర గంగ!

కట్టమీద నల్ల మొయిలు కాటమ
నల గంగ;

చెలియరో గంగకు సరివాత్తు వమ్మ!
మన్నెరాజు దేవులు; మన

మిథరమును

అలర యిప్పుడు మనము
అతివేట్కతోను

పగడివేళ దసుక పణసలు నీడగా
పగడసాల పంద్యాం పట్టి

అడవలను''
అగణితంబుగ బిలచ అగుమంచి నున

వొదినెను
పీలచిన యంతలో ప్రియముగ

వీరగంగ
నదరంగ మాడిరి అతివె లిద్దరును

అతివేగ చిక్కుపడెదవని అగుమంచి
వొహిచె

యిది యిదియు నాడని వీరగంగ
వహిచె

అరుదుగా పూనియు అగుమంచి
వహిచె

రెండు జాములదాక రేమంతుని
చెల్లెలు

గట్టిగా పగడసాలాడిరి
కాంత లిద్దరును

సరి పంద్యా మాయనని చాలించి రంత
పంద్యంబు చాలించి పణతి అగుమంచి

శిరు సంటు కోవలనని తల్లితో
ననియె

అగుమంచికి శిరసంటుటకై సిరిదేవి కోడండ్రు నిరాకరించుట

అమ్మ! నీ కోడండ్రు సుధరిని
బిలిచి

కమ్ముకి నా శిరసంటు కొండ
కాయవమ్మ!"

కూతురి మాటలకు కృప
నందుల సిరిదేవి

నీతితో కోడండ్రు నేర్పుతో బిలిచె:
"రుద్రాక్ష కడియాల రూఢి

నల్లమేడ
భద్రాక్ష కడియాల భక్తుని నల్లమేడ!

శివపూజ వర్షాల శిః కిత్తు రాల;
శివభక్తి కలిగిన సిరిగల కోడల;

మధురాక్షి అగుమంచికి పరివేగ
సీవు

శిరు సంటుచువు రావమ్మ సిరిగల
కోడల!"

ఆరూఢి సిరిదేవి ఆడిన మాటకు
భక్తినయ్య నల్లమేడ పలికి

యిట్లనియె
"నాతి శిరోమణి! వో యత్తగారు;

రాజుల చెల్లెలు రమణి అగుమంచికి
తేజముతో శిరుసంట తీరుగాదమ్మ!"

ఆ నెలత మాటలు వినెను అమ్మ
సిరిదేవి

వేడుకతో వీరగంగు వైయ్యన
బిలిచెను:

"కనుసోగ పూబంత్రి కస్తూరి
మొకిము

మన్నెరాజు దేవులు మగువ వీరగంగ
ఆవులన్న చెల్లెలు అగుమంచికి సీవు

వేవే! శిరుసంట వెంచి రావమ్మ!"

అత్తాడు మాటల్కు- అవుడు వీరగంగ
"అతివెకు శిరసంట అత్త నే

వెరతు"

వీరగంగ పుకిం విన్నపము వినెను
నాతి శిరోమణి నలినాయతాక్షి

పొందుగా నేతి వారి పోతును బిలిచె
"చందన గంధి! యాదవ సక్తియ

-రావమ్మ;
తాలిమి గలమట్టి దయగల కోడల!

రత్నామణి రావమ్మ రాదన్న
దేవులు:

రత్నంబు అగుమంచి రాజుల చెల్లెలికి
శిరుసంటుచువు రావమ్మ సిరిగల

కోడలా!"

ఆరూఢి సిరిదేవి అడుమాటలకు
తనను పోరయు బలికె దండంబు బెట్టి

"పాత నీలాలు బోలు భామ
నీ కూరులు
నాతికి నేనంట న్యాయంబు గాదు"
పోత మాటలు వినెను నాతి సిరిదేవి

వరషతో బిలచెను శ్లభస్సు
సూరసు

భట్టావు రాజుకు బాగైన కులసతి!
పటాని ముత్యమా పణతి సూరమ్మ
అగుమంచి శిరుసంట అతివేగ

రావో!"

ఆరూఢి సిరిదేవి ఆడుమాటల్కు
సూరమాంబిక పలికె సొంపుతో

నపుడు

"నాతి సీతామణికి సరివొత్తువమ్మ!
తుమ్మెద రెక్కల బోలు

కొమ్మనీకురులు

సొంపుతో నేనంట నేరనోయత్త"
సూరమాటలు వినెను సుదతి సిరిదేవి
కరియావుల నాగను గ్రక్కున

పిలచె:

"తీరుగా నుడుటను దిద్దిన తిలకంబు
కరియావుల రాజుకు మనమైన

కులసతి

పలుకుల యింపుగా భామరో నాగ!
అగుమంచి శిరుసంట అతివేగ రావో
నాగమాంబిక పలికె నాతితో నపుడు
"యిందుబింబము వంటి

యింతి నగుమోము

నీలాల వంటివి నెరిగల కురులు
దండిగల రాజుకు దాచగల చెల్లెలు
నెలతరో యీమె శిరుసంట

నేరనోయమ్మ

నలినాక్షి సిరిదేవి నాగమాటలు

వినెను

బాగుగా చరణయ్య భయ్యను బిలచ
"అగణి తంబుగ రావమ్మ

అణిముత్యపు బొమ్మ

సయ్యన భూదేవికి సరివొత్తువమ్మ!

భయ్యమాంబిక రావె భామ

అగుమంచికి

శిరుసంట రావమ్మ సిరిగల

కోడలా :

ఆరూఢి సిరిదేవి అడినందులకు

భయ్యమాంబిక బలికె బాగుగా నపుడు

"కాంతుని చెల్లెలు కాంత అగుమంచికి
నీ పుత్రిరత్నముకు నేనంట వెరుతు"
భయ్యమాంబిక మాటలు వినెను

పణతి సిరిదేవి

చయ్యన ముమ్మయ్య సతి మల్లును
బిలచ

"రంభ! పుత్ర! బొమ్మ!

రాచిలుకవమ్మ!

యిమ్ముగా ముమ్మయ్య విల్లాలి

రమ్మి

నా ముద్దు కోడలా! నాతి చినమల్లు!
అమ్మరో అగుమంచికి

సిరుసంటవమ్మ!"

ముమ్మయ్య చినమల్లు ముద్దుమాటలు

వినె పలికె

"యేరవన్న చెల్లెలు యేమంపు²⁰

బొమ్మకు

అమ్మరో ఆహా శిరుసంట
నేవెరుతుమ్మ!''
ముమ్మయ్య ఓ నడల్లు ముద్దుమాటలు
వినిపోయి

అగుమంచి శిరసంటుటకై సిరిగిరమ్మ సిద్ధపడగా ణపశకున మగుట

అమ్మమాటలు విని ఆగుమంచి	అగుమంచికి శిరుసంట
యవుడు	అమ్మ రావమ్మ!''
'తామసించక యివుడు తమరు	అని పిలువ తా వొచ్చెను
యీక్షణము	అమ్మ సిరిగిరమ్మ!
శిరుసంట పని జెప్పు సిరిగిరమ్మను	అత్తగార్కి మ్రొక్కి ఆనతి మీద
బిలచి'	అతివేగ బంగారుగిన్నె అస్త్రాన బూని
ఆగుమంచి మాటవిని అమ్మ సిరిదేవి	వావారి లోపలికి వొయ్య నేతెంచి
గురుతు గల్గిన ముద్దు కోడలిని	రవణుచు అగుమంచికి రమిణి
బిలచ	శిరుసంట
'సిరిపయిడి కడియాల సిరిగిరి	సంపంగి నూనెలు చలగి
బోగలింగా!	గిన్నెలలోను
రాజుల కుమార్తె రత్నాలపట్టి	సొంపుతో నిడుకొని సుదతి
బోజరాజు కొమార్తె	సిరిగిరమ్మ
బోగ సిరిగిరమ్మ	కరమున గొంచక రాగ
సాదుగుణములు కల్గిన సక్కని	కాంత తానవుడు
కోడలా!	దాల భింద్రము ²¹ దాకి తలచమురు
పోచయ్య నీజరాణి పూబోణివమ్మ!	చింద్య ²²
వాసి కెక్కెన అయితమరాజు	సిరిగిరమ్మ అదిచూచి చిన్నబోయ
కొమార్తె!	నవుడు

వనరంగ ఆత్మను పొన్నచింటె

అగుమంచి శకునఫలితము చెప్పుట

వినియపుడు అగుమంచి	అందరికి చిచ్చులు ఆగ్నితగిలించి
యిట్లగనిపలికె:	కందుస ధనకొండ కాలు గాబోలు
“వన్నిగల సిరిగిరమ్మ;	కళ్యాపు చెల్లెలి కనకమేడ తగులబడి
పకవార్త వినవే	ఆకాశము పొడుగు మంటలొ
చిన్నబో నీకేల? చింతింపనేల?	గాబోలు
చమురు చిందినందుకు	కల్లగాదు ధనకొండ
శకునంబు కద్దు	గంగమ్మముందర
ఆన్నల వార్తలు అందీని గాబోలు	చెల్లెంటో సిరిగిరమ్మ మనము
యన్నంగా కోర్కెలు	చిచ్చుల కొంగేము”
తలకూడిగా యెరుచు	తలంటుమిని పలికె తరుణి
తలనమురు చిందినందుకు పిప్పేమి	అగుమంచి
సిరిగిరమ్మ;	మీదటి వార్తలు శకున
సయ్యస వినవే సక్తియరో నేడు	సత్యంబుగాను
నల్లచెరువు తూములు నాతిరో	కావించెను బ్రెంమ్మ
తీయించి	కలియుగమువార్కి
పాలేట వద్దను పణతులు దాము	అవుశకునము ²³ తనకు ఆయ్యేడి
అతికె పుణ్యపునీరు ఆడేరు తమరు	లెన్న
యన్నంగ సొమ్ములు యిచ్చెద రేపు	

అగుమంచి స్నాన వర్ణనము

నవ్వుచు వొచ్చి నాతి సిరిగిరమ్మ	చేతులు తాళముల్ చెలువుగానంచెను
చేకొని బంగారు సిరిగిన్య ²⁴ తాను	పరి పరి విధముల భామ శిరుసంతె
నాతికి సోపంగినూనె శిరసుపై వుంచి	కుదులు చిక్కులు దీసి కూడంగ దువి

కీలు గంటము²⁵ వెసి కనక ముడివేసి

చమురు చాతను వొప్పు

సక్కగా చుడచి

అలర సిరిగిరమ్మ తన అత్తను

మొక్క

చయ్యన దీవించ తల్లి సిరిదేవి:

“వినవే సిరిగిరమ్మ! వక వార్త నీవు

పిలుపు దాగులనెల్ల ప్రియముతో

నీవు

దాదులనెల్లను దాయంగ నీవు

బటువైన తత్నాల బంగారు గిన్నెల

చందనం జవ్వాజి సరియలు దెచ్చి

నలుగు బెట్ట” మనెను నాతి

అగుమంచి

వేవేగ నలుగులు వేట్కతో నిడిరి

నలుగాడి అగుమంచి

నయముతో నుండె

మలయుచు సంపంగి మాకుల నీడను

కలిగిమైన మంచి కుక పీతమున

అగుమంచి కూర్చుండె ముస్తీదుగాను

మక్కుపితో కిల మర్దించుట్టి

శీకాయ అడ్డికెలు చెలులంత దెచ్చి

శీకాయ సెళ్ళుచు శెరుసెల్ల కడిగి

చేసి వామాక్షులెల్ల తెరగొప్ప నందరు

తొర్లించి బంగారు తొట్లకో, నీళ్ళు

వరుషతో జలకము వామాక్షులెల్ల

చెలువైన బంగారు చెంబుల ముంచి

జలకము పైయార్చిరి కలికి

అగుమంచికిని

జననాథు చెల్లెలు జలకము లాడి

పొడువైన బంగారు పుటము²⁶

ధరియించె

పుడమీశ చెల్లెలు పొంకంబు మీర

బలువైన వక - ని సురపొన్నల నీడ

శిరుసు లాచ్చుకొనచు సిరిదేవిపుత్రి

కరము సుపుడమై ఘనతతోనుండె

స్నానపు నీరు పనసలకు నిమ్మలకు పారుట

స్తీరమందులు వల్లపులు

దవ్వెగోపికలు

శిరసులు కడిగి శృంగారపు తొట్లకోకి

వరుషతో వచ్చిరి వామాక్షులంత

అనువుగా అగుమంచి ఆడినజలకంబు

పనసలకు నిమ్మలకు

పాపపుండగ జూచి

కొమరక్క మొదులైన

కోటి బాంధవులు

అమరంగ అది జూచి ఆచ్చర్యపడిరి

శివరాత్రి స్నాన ఫలితముగా తన తండ్రి అన్నలు రణమున చెల్లిరని కొమరక్క అగుమంచితో చెప్పుట

అప్పుడు కొమరక్క ఆడె నొకమాట: పట్నాలు విడిచిపోయిరి
“వినవమ్మ చెప్పేను వెలది రణభూములకు
అగుమంచి శ్రీ కూర్మము బోయను
యలమంచి మాతండ్రి యేలేదీనాడు సింహాద్రి రాజు
నెలకొని శివరాత్రి నేనుంటి నమ్మ: శ్రీ వైష్ణవ కొరకు సింధు
శివరాత్రి తగనుండి శిరసంటుకోని భల్లాని రాజుమీద
అవేశ తానైన ఆడిన జలకంబు పోరి పోరి వైరుల పొట్టలు జీరి
తనరంగ యేరులై పుక్కుటలుగుల మీద రాజుల
పొందుగా గొజ్జంగి పొదలకు జారె వుక్కుణగించి
అందుకు తార్కాణము అంగనలార: దండిగా పగతుల తల బుత్తరించి
మా యయ్య వాలురాజు వుక్కుజీరా రాజుల వుక్కుణగించి
మండలేశ్వరుడు గొడుగులు దప్పించి పడిగెలు నరికిరి
దయగలిగి కరణాల వెనక పడిగెలు దప్పించి గొడుగుల నరికిరి
వేసుకొని పడిగెలు కింద రాజుల గొంతులు
కరణాల కొరకు కన్నె మొగిలి కోసిరి
వీరబయలు చక్రాల కొందరిని శిరుసులు
శ్రీ వీరకల్లుగా చెల్లె మా శండ్రి ఖండించిరి
అరువై అందలాలు ఆడ రుత్తలాయ పగవారి ఆయుధములు
తరమునాటి పెద్దలు మా తండ్రినద్ద భారంబులాయ
చెల్లిరి యీదెల పోట్లకు యీవలావల వెడలి
రాళ్ళబండి కి నమకాడ ర క్తంబు వాటముగ వచ్చిన ఆయుధములు
యేరులై పారె పక్కలునాటి
తమ తండ్రి చెల్లితే ధరియించలేక సింధు భల్లాని రాజుల శిరుసులు
అమరంగ మా యన్నలు ఖండించి
అయిదుగురు నాడు పరిగెను మా యన్న వల్లపుల రాజు

కానుపుల కొరకు పెచ్చు జు
 కిల్లాడుగా ఉన్నా
 మారాసపు దండకై పుష్పగల చెసి
 వారికేతవ రాజుమీద పుష్పబడి
 పుష్పంబు జేసి
 లక్ష వెయ్యి జంజాలుగల రాజుల
 జంపి
 తూము వంటి బొందెకు తూలె
 బాణాలు
 కంచు వంటి బొందెకు కదిశ
 బాణాలు
 పుక్కుటలుగుల మీద రాజుల
 పుక్కుణగించె
 దండిగల రాజుల తలలు ఖండించె
 యేడేడు కుంభిశ్శ యెతికి శోధించి
 కదా కుంభిణిమీద స్తంభ మెత్తించి
 స్తంభాన గండభేరుండ మనేటి
 తూము తొల్పించి
 తూముతో తూమెడు జంజాలు రాజు
 తూలపోట్లాడి
 తూము వొంటి²⁷ బొందెకు తూలె
 బాణాలు
 కంచు వొంటి బొందెకు కదిశ
 బాణాలు
 ఆర్థపెంట రణములో అతమాయెను
 మా యన్న
 యేసుగునాథు కొండకు తోయ
 యురనూక మా యన్న

యేసుగుల కొరకై యీటుబడి
 బెబ్బలి
 యెరనూక మా యన్న
 జొచ్చెను
 మరుగు జొచ్చిన బెబ్బలి కొరకై
 మా యన్న
 నూటొక్క రాజుల సుగ్గుగా
 జంపి
 పురువడిన బాణాలు పుక్కుటలుగుల
 నాటి
 యీదెల పోట్లకు వారిగి రన్నలను
 బల్లాలు పోట్లకు భారంబు రాయ
 యురభూపతిరాజుమీద వారిగి
 మా యన్న
 అతనికి చిన్న మా యన్న
 నలనూకరాజు
 నున్న బెజవాడకు పోయెను
 నలనూకరాజు
 కంచుకు పెంచుకు అక్కలరాజుకు
 సుంకము లేదని
 నన్నభూపతిరాజుల సుగ్గుగా
 జంపెను
 పుక్కుజీరా రాజుల పుక్కుజీగించి
 దండిగా పగతుల లెల ఉత్తరించి
 వొళ్ళెల్ల గాయాలు పుక్కుటలుగులు
 నాటి
 నున్నభూపతి రాజు మీద వారిగి
 మా యన్న

అన్నలకు తమ్ముడు ఆ పోలురాజు
పన్నుగా చెరుకూరికి పైబడి పోయ
కలియుగ చోడాని కావేరు వెట్టికి
శీలామంతుల క్షణమందు దెమ్మన్న
పోలురాజు మరుగుకు పోయిరి

జంగాలు

మరుగు జొచ్చిన జంగాల మళ్ళ
బట్టియ్యక

శీలగోరు మొక్కబోకుండా జంగాల
శ్రీకైలము బంపెను శిముడు

పోలురాజు

కాలిగోరు మొక్కబోకుండా జంగాల
పర్వతము బంపెను భక్తుడు

పోలురాజు

జంగాలకొరకు మంద

లింగదార పోసి

భక్తుల కొరకై మంద ప్రాణధార
పోసెను
రక్తమొండ్రంగ పోట్లాడి మా యన్న
పోలురాజు
మూడు కన్నులవాడు ముక్కంటి
మీద

వడియ భక్తుల కొరకై వరిగె
పోలురాజు

తాము నోచిన నోములు యీలాగు
నయిన

ధగ ధగ మంటలో దాగెను మా తల్లి
వల్లమ్మ

నేడు యీలాగు ఆయెను

నలినాక్షులార!"

అగుమంచి తన అన్నలకు కీడును శంకించుట

ఆ మాటలకు అగుమంచి యిట్లగని
పలికె :

"నిత్యము నుండి యేరులై పారిని
యేవిధమై వుండేని వో కన్నవార:

సత్యము పాపము సదరంగ
మయ్యాని పాలేరు

నిత్యము యరగడ్డపాడు నిజము
లింగాలకొండ

దాక్ష మెరగడ్డపాడు దండు నిల్వ
లింగాలకొండ

మోక్ష మెరగడ్డపాడు మొగనిల్వ
లింగాలకొండ

కోమలేరు తూమలేరు
కొప్పుకొండ మేర

నీళ్ళవలె రక్తంబు నిండి పాలేరు
చార్తుల గుడారు సంపంగి మాని

గుండెలు పేగులు గుడులు
కింద

గుడులుగాను

పిల్లా పేటికి రక్తం

పెళ్ళగిలకుండిన;

రంగుగా రక్తంబు కైతొట్టి

పారకుండిన;

గంగరేగు మానికి రక్తము కైతొట్టి

పారకుండిన!

పంచలింగాం కొండకు రక్తము

ప్రదక్షిణం తిరగకుండిన;

కన్నెకల గుండానికి రక్తము

పారకుండిన

కొండమీద వుండేటి శిలలు గోయిందా

గోయిందా యనుచు

మునిగి రక్తములోను

మొరబెట్ట కుండిన!

వాగులు తప్పి వరదలు బట్టి

నెల్లివాగు కూడలి నేరెళ్ళవాగు

పిల్ల కాల్యలు నిండి పెరిగి

యీదులుగాను

రక్తంబు యేరులై పారకుండిన!

పగవారు మా యన్నలు పాలేట

రాక వుండిన!

వాలి వాలో యనుచు

వాలలాడకుండేర!

నీళ్ళవలె రక్తంబు నిండి పాలేట

కలిసి పారకుండినా వో కన్నవార;

కారుణము యీరీతి గంగసాక్షిగాను

వినరే అంగుణులార!" తానాడిన

జలకంబు

రంగుగా దలచెను అగుమంచి

యపుడు

శృంగారపు తోట వెళ్ళి

శ్రీగమే వచ్చిరి.

కూటాలు నడుమ కురువేలు

సవికెలోను

సాటువుకెక్కిన సకల బంధువులు

కొలుపు కూర్చుండిరి కురువేలు

సవికెలోను.

దాదులు అగుమంచిని శృంగారింతు

భాగుగా అగుమంచి పచ్చల గడ్డెమీద

వొప్పుగా కూర్చుండె పురీశ సెల్లెలు

యలమితో దాదులు వొచ్చి సరసన

చేరిరి

శృంగారింప సాగిరి అగుమంభికిని

గరి మొకము రీతిన

కమలాక్షి కపుడు

కూర్మిణీ ముడిచిరి కొప్పుసవరములు

చంద్రుని బోలు వెలిదికి నుదుట

భాగుగా దిద్దిరి పాపట బొట్టు

కన్నుల సన్నపు కాటుక పెట్టిరి	కొప్పులు బెట్టిరి కొమరొప్ప మిగుల
దిట్టముగా నుడుట దిద్దిరి కస్తూరి	వొదినెలు మరుదండ్లు
అస్తములో గసి ఆమీద దాదులు	వాలాయముగను
కాంత ఆగుమంచికి కస్తూరి దిద్దిరి	ముదముతో ముడిచిరి
ఆక్కలు చెల్లిండు ఆరుదాంగలక్షిమి	కొప్పు సవరాలు.

అగుమంచి తన అన్నలిచ్చిన చీరలు-సొమ్ములు ధరింపగా
అవి అపశకునముగా సొంపు దప్పుట

అగుమంచి దాదుల గొబ్బున బిలచి	తలుపులు దీసిరి దాదులు యపుడు
“ అన్నలు తనమీద అతిభక్తి	తెచ్చిరి పెట్టెలు తెరగొప్ప నంత
గలిగి	వొచ్చిరి సముకానకు వామాక్షు లపుడు
యన్నగా యిచ్చిన వారవారపు	జాళవా బంగారు జతకట్ట నెల్లి
సొమ్ములు	తన దగ్గర వుంచుక సలలితంబుగను
పెట్టెలున్నవి 28 తేగమ్మ మీదు”	యనయంగ పేరు పేరున సొమ్ములు
అంతట ఆగుమంచి మాట విని	యాయంగ సాగె
పోయిరి	
పెచ్చైన దాదులు వేగాన బోయి	

భక్తిరన్న రాక సూచన

తరుణికి భక్తిరన్న వయగలిగి	ధరియించె ఆగుమంచి తాల్మితో
యిచ్చిన	సొమ్ములు
చీరలు సొమ్ములు తీసెను ఆగుమంచి	అలివేణి నిలువుటద్దంబులో నీడలు
పముజులు కమ్మలు బాగుగా	జూచె
ధరియించి	పచ్చలు కడియాలు పైనున్న
చెలువైన బంగారు చెరుగుల చీర	బెంగాచి
రంగుగా ధరియించె	అచ్చగా నల్లపట్టు కమ్మె ఆటలు
రత్నాల సొమ్ములు	గనిపించ

అదిజూచి అగుమంచి ఆచర్య
పడెను
“నందుఁ సిరిదేవి! నా తల్లి వినపమ్మ!
భక్తి నన్న యిచ్చిన ఐంగారు
సొమ్ములు
ఆందముగా నా వొల్లకి 29
యుక్తమె యున్నది

పుత్రర కాశికి బోయిన పుత్రముడు
గురువు
ధర్మాత్ముడు భక్తిరన్న యక్కడికి
పైనంబు గాబోలు
అమ్మలార! కాశితీర్థము అందీని రేపు”

కాటమరాజు మరణ సూచన

అని సొమ్ములు చీరలు
అటు కడకు తీసి
అవులన్న తనమీద అతిభక్తి గలిగి
భూవరుడు యిచ్చిన భూషణాలు
ధరియించ
మధురాక్షి 30 అగుమంచి
మణులు దాపిన మంచి
గురుతైన కెంపులు కుందనపు తీగె
మెరువడి ధరియించ మెలత
కంఠమున
చెలువైన కరకంచు చీర తా కట్టెను
అగుమంచి తా నిలువుటద్దంబు చూచి
అగుమంచికి నిలువుటద్దము
నీడలు దెరిసి
సకియలు చూడంగా జల జల
వ్రాలెను
కలకంఠి అవి జూచి కడు
చివ్వు బాయను

“కన్నవార వినరమ్మ! కాటమరాజు
యిచ్చిన
సొమ్ములు చీరలు సొంపుదప్పినందుకు
మందిష్టి యర్రనైన మహిమకు తల్లి
కుందువతో యెరగెడ్డపాట గుంచి
యేమో కాని వార్తలు వచ్చినివో
కన్నతల్లి
మనమొప్పుగా నేల వ్రాలినందుకు
తెగువతో కాటమరాజు యెక్కేటి
దివ్యరత్నాల తేజి
రక్తాన ముణిగి రక్తాన తేలకుండిన!
పగవారి బిల్వాల కాటమరాజుకు
పానుపులాయ కాబోలు
యీదెల పోట్లు యీవల
వెడలకుండిన!”
అని అగుమంచి చీరలు సొమ్ములు
కడగ వొడ్డించ

అయితన్న మరణ సూచన

అన్న దయగలిగి యిచ్చిన సొమ్ములు
చీరలు తీసెను అగుమంచి

మహిమీద యిచ్చిన మాఁదావతి
కట్టెను

గైకొని ముత్యాల కంఠమాల
ధరియించె నపుడు

అలవేణి తా నిలుపుటద్దంబు జూచి
చెలువైన ముత్యాల సిరిదప్పె
యపుడె

ముత్యాల కంఠమాల కళదప్పె
యపుడె

అగుమంచి కట్టిన పట్టుచీరై న
తెల్లనై కనుపించ గాబోలు
అందుకు అగుమంచి ఆచర్యమంది
“నందుల సిరిదేవి నా తల్లి వినవె!

అయితన్న యిచ్చిన సొమ్ములు
అరుషంబుగా నందుకొని

త్రైలోక మాధవుడు దక్షిణాది
భూమిన

కట్టడి పగతుల రణములో జంపి
మట్టిగా యెదుర్కొమ్మున గాయాలు నాటి
అయితమ రాజు యెక్కెటి

అపురూపు సరస్వతికి
పయనిండా చంద్రబాణాలు నాటి
కణలించి అశ్వము కశ్య మధ్యమునను
చెల్లకుండిన పాలేట శ్రీవీరకల్లుగా
వుండంగనాయ”

అప్పుడు అగుమంచి ఆ చీరలు
సొమ్ములు అటు కడజిమ్మి

భట్టాపులన్న మరణ సూచన

వరుషతో భట్టాపుల వల్లిభన్న

యిచ్చిన చీరలు సొమ్ములు
తీసెను అగుమంచి

పేటంచు వ్రాత వన్నెప్రతిమెల చీర
గట్టిగా కట్టెను కమలాక్షియపుడు

భావించి పచ్చల పతకంబు బెట్టి

హేమంబు గలిగిన నిలుపుటద్దము
జూచి

శ్రీమంతు చెల్లెలకి సిరిదప్పి

సొమ్ములు

వామాక్షి చీరలు వ్రాసిన ప్రెతిమెలు
తోడు ప్రాణము లొచ్చి శోకింప సాగె
కడు మంచి పతకంబు కన్నుల

జూడగాను

గురిగింజ దండలై కూర్మికొని యుండె
అగుమంచి అవిచూచి అటు చిన్న పోయ

చెక్కిట చెయి చేర్చుకుని సిరిదేవిని
 బిలచ
 “ఓ యమ్మ! వినవమ్మ! వల్లభన్న
 యచ్చిన చీరలు
 పై వ్రాసిన ప్రెతిమెల కెల్ల
 ప్రాణములు వచ్చ
 ఆ శణములోన తోచక తమలోన
 దుఃఖించినందులకు
 నిర్జీవ ప్రతిమలు నేడు
 దుఃఖించినందులకు
 దుర్బాధి చెత్తుల దనుమాడి చంపి
 భట్టావుల మా యన్నకు బల్లెలు
 నాటి

ఆ ఘోరయుద్ధమున
 అతలతము⁸¹గాబోలు
 భట్టావుల రాజు యెక్కేటి వాసిగల
 తేజీకి
 వొళ్ళెల్ల యీటెలు వడి దాకినపుడె
 యేడుకతో మా యన్నలు యేలిన
 మందలెల్ల
 చూడక రణమందు చిక్కి సి
 వొ సుదుతులార!”
 అని అగుమంచి చీరలు సొమ్ములు
 అటు గడజిమ్మె

కరియావులన్న మరణ సూచన

కరియావుల రాజు యిచ్చిన
 కనకాంబరములు
 తెంపులు బన్నసరము గరిమెతో
 ధరియించి
 సొంపుతో నిలుపుటద్దము అగుమంచి
 కన్నుల చూచెను
 బంగారు సొమ్ములు పసిమెల్ల
 దప్పెను
 సంగతిగా మేనుకు సరిపోకయుండె
 మేలై న బన్నసరము మీనాక్షి
 కవుడు

తప్పక పువ్వుల దండవలెనే
 వుండెను
 అందుకు అగుమంచి ఆచర్యమందె:
 “నందుల సిరిదేవి నా తల్లి వినవె
 సొంపుతో కరియావుల రాజు
 యిచ్చిన సొమ్ములు
 అగుమంచికి సొంపు దప్పినందుకు
 అక్షుతుడు⁸² మా యన్న
 కరియావుల రాజు
 పాలేట పోరాడి వైరుల పొట్టలు
 చించి

పురువడి బాణాలు వుక్కుటలుగులు కరియావులు మా యన్న కళ్ళిన
 నాటి పరగక వుండిన!
 కరియావుల రాజు యెక్కేటి కరి చీరలు సొమ్ములు అగుమంచి
 వాహజానికి అటుబడజిమ్మె
 చెరీరమండు యీదెలు
 జజరితముకిగ నాటి

ఎఱ్ఱయ్య మరణ సూచన

భీముడు యరనన్న పేట్రాని “సోమకుల గోత్రము
 యిచ్చిన సొంపు చూడుడ మీరు
 తామర పూవుల చీర తాల్మితో వెరణన్న యీ సొమ్ములు తనకు
 గట్టెను సరిపోనందుకు
 సొంపుతో గట్టెను అగుమంచి సామజంబులవంటి యెద్దులు
 యవుడు యరణన్న యుద్దంబు చేసి
 ఆచర్యముగా నిలుపుటద్దము సిద్ధిరాజులవారి శానలు గూల్చి
 చూచెను చెరీరమున వీదెలు జర్చితముగ నాటి
 అద్దములోపల ఆ చీరలు సొమ్ములు వెరణన్న యారీతి వెరగడ్డపాటన
 సిద్ధముగా పసుపుచీరలవలె నుండె వరగకుండిన!”
 భామ అగుమంచి భూటాంధవుల
 బిలచి

ముమ్మయ్య మరణ సూచన

ఆ చీరలు సొమ్ములు అటుకడకు దీసి నందిట కడియాలు సకియ దాబెట్టి
 వాసిగా ముమ్మయ్య వరుషతో చెలువైన కరకంచు చీర తా గట్టి
 యిచ్చిన అగుమంచి తా నిలుపుటద్దము చూచ
 ముంగల మురువులు బెట్టి అద్దంబు లోపుల ఆ చీర సొమ్ములు

చీర సీళ్ళను ముంచి జిగి దప్పినట్లు
ఆరీతి ద్రేహమునకు అంటుకయుండె
సందిట కడియాలు జాతి

శేషుని వలెను

మెలగొని తమలోన మెలుగుచు నుండె
తన చేతి యుంగరములు మూడు

తునకిలై యపుడు

రంగుదప్పి ధరమీద రాలినట్లుండె
పలికెను తల్లితో బంధువులు వినగః

“ముమ్మయ్య యిచ్చిన ముంగారు

మరుగులు తనకు

వినవమ్మ సిరిదేవి తనకు

వుండనేరదు

కల్లందుల పోచయ్య గార్చవు

కొడుకు

శ్రీ బాలముమ్మయ్య పాలేట తల్లి

స్తీరముగా యల్లవులు సిద్దిరాజు

బలము

శిరుస్సులు తెగగొట్టి శ్రీ

వీరతముకానకు

నివ్వాలిగా బట్టిరి నిష్ఠ కాశిలోన
తావులు చెప్పదురు తల్లిరో వినవే
పోచయ్య ముమ్మయ్య భూవరుని

కొలుపున

సన్నుతిన నిలుతురు సత్యమీమాట
పోచయ్య మెడనుండేటి తులసి

వనమాల

రక్తాన మునిగి రక్తాన తేలకుండీన !
ముమ్మయ్య మెడనుండేటి ముత్యాల

కంతమాల

మునిగి రక్తములోన తేలకుండీన!

ఈ పొద్దు రేపు వుదయానకు

విపరీత వార్తలు చూడరమ్మా రేపు

నిండిన ధనమకొండ నీళ్ళాటి రేవున

దోవలు వాగులై దొంతులు పగిలి

శివలోక పయనాలు చేడెలార

తమకు

బసువన్న మరణ సూచన

రేపు మూడోజామున నలినాక్షులారః

ఆపద పాలేట వార్తలు నేటికి

యేడు దినముల నుండి

యరగడ్డపాటను

జేసేటి యుద్ధము చెల్లేటి బలగము

బసువన్నకు భారపు గాయాలు

దగిలి

యీశ్వరుడైనట్టి బసువన్నకపుడు

జర్జరముగా నాచె

వుక్కుటలుగులును

కుంచాన బాణాలు కుదబోసినట్లు
మించిన రక్తంబు కరిక

పరసంబుగాను

మల్లె మొగ్గలవంటి అంబులు

మోపురము నాటి

సిలకలు అంబులు శిరుసుపై నాటి

జడల బసువన్నకు సందు లేకుండ

వల్లెల్ల అంబులు యడలేక నాటి

మల్లె మొగ్గలవంటి బాణాలు శిరస్సున
నాటి

గెన్నెరాకులవంటి అలుగులు

గరగర నాటి

కొన్ని కొన్ని అంబులు గుండెలకు

నాటి

యెద్దు రూపము దప్పి సిరిదొలగి

పోయ

వద్ద నిలచి చూచెను గురువు

పల్కకొండ

బసువన్నపై బాణాలు నేర్చున దీసె

తీసిన గాయాలు నిండా

తొలసివీర్యము వుంచి

శిరస్సు కాదనుండి బసవన్నకు

పాదముల వరకు

యడలేక పోట్లు యదమందు నాటె

పశువులుకు రాజైన బసువన్నా! నీవు

పశువులుపై యోధువులుపైకి

ధాతవు నీవు

చైయ్యిన ధనముకొండకు

నిజ రూపమునను

వేవేగ కదులుమని పల్లకొండ

సెలవిచ్చెనవుడు

నందుల సిరిదేవి! నా తల్లి!

వినవమ్మ

అన్నతమ్ము లందరుని కోల్చుచ్చి

బసువన్న

పాలేటి నుంచి వచ్చిని తల్లి

పైడి సెంబుతో వుతకంబు

చైయ్యన దెచ్చి

బసువన్న పాదాలు జలకంబు లార్చి

పాలేటనున్న బాలరాజుల వార్తలు

సిలకంతుని వల్ల నిజవార్తలు

దెలచిని

లక్కసరి కూటాలు రచ్చ లోగిండ్లు

చక్కని కొల్లారప యిండ్లు

సందనాలు మేడలోను

తరుణులందరిని బిలిచి తలుపులు

వేయించి

సిరిదేవి కూటాలు చిచ్చులు దగిలించి

కొమరగిరి కోడండ్ల నెల్లా

మొదులుగాను

అమరలోకానకు అందరము మనము

బందారముగా చెళామరవిడచి

గుండ్రాన పడవలను గొట్టున

యవుడు

బసువన్న వచ్చిని హనునాలు

మనకు"

అన్నల బెల్లెలు ఆగుమంచి పలికెను.

ఖీరినీని మరణ సూచన

కలితుడు ఖీరన్న గార్హస్థిని
యిచ్చిన

చీరలు సొమ్ములు తీశాను అగుమంచి
యింద్ర గోపాలు పట్టుచీరలు గట్టెను
కరముల బంగారు కడియములు

బెట్టె

ఆరూఢిగా నిలుపుటద్దంబు జూచ
భావించి జూచితే బంగారు

కడియముల్

కంచు కడియముల్ గా వుండెను

కనుపించినంతలో అగుమంచి

కళదప్పియుండె

“నందుల సిరిదేవి! నా రల్లి

వినువమ్మ!

గోసంగి ఖీరన్న, బోదావుల

చెన్నయ్య

పోరి పోరి దన రిపుల వారిని జంపి
మటాల యేనుగుల కండించి చంపి

గుర్రాల లొటిపిటల తునియలుగా

నరకి

మంగోలు బాటన మడియకుండిన!

కొంగవాలు కత్తులు కూలకుండిన

భట్టు కత్తి పగవారు పాలుగాకుండిన

పట్టుచీర దాచినట్టు బందును

దాచితినే మముగన్న తల్లి!

పగవారి ఆయుధానికి బద్ధిగొర్లగా

జేసి

మొగధీరుడు ఖీరన్న మడిచిన

వార్తలు

వుదయ వేళకు వార్తలు తెలిసిన

తల్లి!”

అగుమంచి తన భర్త యిచ్చిన చీరలు సొమ్ములు
ధరింపగా అవి శుభసూచకముగా సొంపు మీరుట

ఆ చీరలు సొమ్ములు ఆటు కడజిమ్మి
అన్నలు యిచ్చిన సొమ్ములు

అరుషముగా పాయనండు

వన్నెగా తన పురుషుడు యిచ్చిన

వారవారపు సొమ్ములును

ధరియించ అగుమంచి తాల్చితో నంత

పువ్వుల వన్నెచీర పూని తాకట్టి

నవ్వుచు పులిగోరు రవికి తా తొడిగ

మొలక కువముల మీద

బన్నసరము ధరియించి

అందుకుని ముత్యాల ఆరములు బెట్టి

సంపట కడియాలు సకియ తా బెట్టి

పొంగుచు అలవేణి

పట్టుచీరలు మీద

పత్నల వద్యాణము గదియించి బెట్టి

వేడుకతో అగుమంచి నిలువుటద్దము

చూచ

అగుమంచి కన్నులకు ఆ చీర

సొమ్ములు

పువ్వుల వొన్నెచీర పొంకమై

వుండెను

పులిగోరు రవికకి మిక్కుటముగ

బిగువై వుండె

అరయంగా సొమ్ములుకు అటు కాంతి

వొచ్చ

చెరీరమున బంగారుబాయ గనుపించ.

తనకు సాగుమానము లభించునని అగుమంచి

ఏష్యము చెప్పట

తన వొక్కు కాంతికి తాను

అగుమంచి

కన్నవారిని బిల్చి కలకల నవ్వెను:

“చింటివా కన్నవార! యేవి

సోద్యమోగాని

పుట్టింటివారు యిచ్చిన సొమ్ములు

చీరలు

అమరదాయెను తనకు అతి

సొంపులేక

అ త్తవారు యిచ్చిన సొమ్ములు

అమిరెను సొంపు మీదగాను

పురుషుడు యిచ్చిన పువ్వుల చీర

అరుషమై మేనుకు అమిరినందులకు

కోరసింహము తా గోరాజిలోను

తిమిరేటి మూకల తెగువతో జంపి

దండగా పగతుల తలలు త్తరించి

యెడురొమ్మున యీదెలు యీపున

విడచు

యీదెలు పోట్లు యీవలావల వెడలి

చదరక నా విభుడు చెల్లెగాటోలు

యిది తనకు మోక్షంబు యిది తనకు

జ్ఞేయము

కనివుండు అమ్మలార ! కల్ల

గాకుండ

పనిబూని కైజేసి పయనంబు రేపు

నల్లచెరువుతోన నర్రావుల సిరిదేవి

వల్లవులు స్తీరమందులు వారు

వీరనక

పణ్యపు సీరాడ పోవల రేపు

పాఁవెళ్ళి గోత్రానకు ప్రైసంబు రేపు

వైకుంఠ ప్రైసాలు వో యమ్మ! రేపు

కనివుండు అమ్మలార! కల్ల

గాకుండ

అమ్మరో సిరిదేవి! అదుదాంగ

లక్ష్మి.”

మక్కువతో కొమరమ్మ మరెయ్య
సిట్టియె: "అమ్మలార! పగగలిగి అనలేదు నేను
"యింతలేసి పంతాలు యింతె సొమ్ములు చీరలు సొంపు
ఆగుమంచి దప్పినందుకు
పంతంబు లేటికే బంధువుల మీద తెలిసిన వార్తలు జెప్పితే యేమి
మనివుండువమ్మ యిటువంటి నేరంబో గాని
మాటలాడకు నేరము లెంచకు కన్నవార!
అనవొద్దు పాపంబు అన్నలు మీద" నిజము నా మాట
పిన్న పెద్దలవారు పలికినంతలోనే
అన్నల చెల్లెలు అగుమంచి బలీకె:

గంగను దర్శించుటకై అగుమంచి యాదవకాంతలను పిలువనంపుట

గంగను వేడను గ్రక్కున పోవలెను పులిముద్దుల దేశ! భూమాడు పోలు:
వినరమ్మ! అంగనా మజులార: పొంగుచు మీరంతా బోనా! గొంచు
ఆయ త్తపడుడ గంగను వేడను గ్రక్కున రారమ్మ!
యిరు వంశమువారు కన్నవారు జెట్టి బోయిన యెంగు: జెడదారు గంగ!
యాదవ సతులనెల్లి గట్టిగా రారమ్మ! గంగను వేడ
భామలార: పిలువరే ధనముకొండ మకట కోటి మల్లమ్మ: మర్ల
పెద్దల" మారెమ్మ:
మక్కువతో అగుమంచి మాటవిని పోయిరి తటుకున దామసాని తల్లిరో: రావె
వరుషతో స్త్రీమందుల వారినీ గ్రక్కున రారమ్మ గంగను వేడను
పిలచేరు నాచకూళ్ళ నన్నమ్మ: నన్నము
"పందెముల వో పాప! భండారు నాగమ్మ:
లక్ష్మము! వంచన గలయట్టి పనితలార : మీరు
చందన గంధీర: చట్టు మారెమ్మ:

కల్లందుల పుల్లమ్మ: గాలము
లింగమ్మ:

సంగమేశ్వరుని సంగ: సారంగ
రామ:

పొలితి పువ్వుల బింతి పుల్లావుల
పుల్లమ్మ:

పలికి బొంకని యట్టి పిన్నపాపలార:
నేతి వారి ముద్దమ్మ! నెలతులార!

మీరు
నెనరైన పెద్దలు నేతివారి పోతమ్మ:

క్యాతిగా రారమ్మ గంగను వేడ
గోవుదారి సిద్దమ్మ: గొడ్డటి వార:

ఆవుల వల్లమ్మ అరుదాంగి నాగమ్మ
దండిబోయిన యెట్టు తరుణులార!

మీరు
నిండు వేడుకతోన నెలతులార:

మీరు
గంగను వేడను గ్రుత్తున రారమ్మ:

కొమరక్క మొదులైన గోత్రాల
పెద్దలు

వామాతు లందరు తగు వేట్కుతోను
కొర్ర కొత్త బోనాలు గొబ్బున

వండించి
పెద్దల నందరిని పేరుపేరున బిలచి

అమరంగ అగుమంచి అప్పల
బిలచేరు:

“పదెముల యరణప్ప: పయిడివారి
తల్లి!

నన్నము వో నాగ: నలినాక్షి సీవు
పన్నుగా రారమ్మ! భాగీర్థిని వేడ

చట్టువారి సాన: చల్ల నాగమ్మ:
మట్టిగా రారమ్మ! గంగను వేడ”

వొప్పుగా అగుమంచి వొడినెల
బిలచేరు:

“భక్తుని నల్లమేడ: పైనమై సీవు
అతివేగ రావమ్మ ఆవులన్న గంగ

అయితన్న .గో పోత: అరుదాంగ
లక్ష్మిమి

పైనమై రారమ్మ భట్టావుల సూర:
కరియావుల నాగ: రావో గంగను

వేడ
యరణన్న వోభయ్య: వేగమె రావో

ముమ్మయ్య సిసమల్లు: ముదిత
సిరిగిరమ్మ

కమ్ముకొని రారమ్మ: గంగను వేడ”
అందరికి పై నాలు అతివేగ జెప్పి

సందన గందలు⁸⁴ సముతాన నిలచి
అక్కన్న గంగకు అతి నిష్ఠతోను

మక్కువతో వందనం మరివేగ జేశ
మక్కువతో వందనం మరివేగ జేశ

గంగను పూజించుటకై అగుమంచి యాదవకాంతలతో బయలుదేరుట

అరయంగ జవ్వాజి ఆకులు

భూతియును

వీరగె-డము కుప్పెలు వెలమల

చేతికి

సిరి మించు భంగారు సిటిగిన్నె నిండ
ర గుగా నిడుకొని రమణి

అగుమంచి

అరయంగ నిచ్చెను అతి నిష్ఠతోను
బంగారు నివ్వళి పళ్ళాలు దెచ్చి
సంగతిగా సాంభ్రాణి సతులచేతికి

నిచ్చ

అంగణామణి యపుడు అతి

వేగమునను

రాజుల చెల్లెలు రమణితో నపుడు
పూజార్థ చేతికిచ్చ పువ్వులు దాగర్లు
గెజరాజు చెల్లెలు గంగను వేడను
పయనమై వొచ్చను పణతి

అగుమంచి

పొన్నలు పొగడలు దొండు

మల్లెలును

దాయాదు చుట్టాలు నిల్లివొంకి

బలుగము

వొన్నిగా జాజులు వాసింది నట్లు
పరగ దాగర్లతో పట్టి గొనినంత
అరయంగ అగుమంచి అతి

వేగమునను

రాసువేసి మ్రోమంగ రాజుల చెల్లెలు
కుచ్చులు ముక్కలు కూర్చిన యట్టి
సవరణ పచ్చల పల్లకి యెక్కెను

పందముల తల్లి

వొప్పుగా వీరగంధము పనరంగ

యపుడు

దండిగా నీలాలు దాపి వున్నావి
వెండెంచుల పల్లకి యెక్కెను

నేతి ముద్దమ్మ

గాజు కుప్పెలతోను కుమరుగా నుంచి
అటకలి బట్టించ అక్కన్నదాను
మేటి రోజుల చెల్లెలు మెరసి

అగుమంచి

కొమరొప్ప ముర్రాళి కూర్చినయట్టి
కోదండపాలకి కొమరమ్మ గొబ్బున
యెక్కెను

దీవింది బోనాలు తెలివితో నంత
భావించి అగుమంచి పట్టించెనపుడు

మణిభూషణాలు మాటివున్నావి

అమనల³¹ పల్లకి యెక్కెను
 ఆమ్మ సిరిదేవి
 కనక భూషణములు కళగురికి నట్టి
 కనక దిండ్యాల పల్లకి యెక్కెను
 కాంత అగుమంచి
 వల్లపులవారి దివాణము వాకిట
 మందర
 బలువైన మేళాలు భజింత్రీల వారు
 ఆరూఢి మ్రోయించిరి ఆగుబులుగాను
 బేరీలు డమామీలు బిరుదులు
 మద్దిండ్లు
 వీరణ డోలులు వెలయ నన్నాయిలు
 నరగలు రుంజలు నైతకై ముళ్ళు
 సన్నవీరణాలు శంకులు ద్దనలు
 కనక తప్పెట్లు కాలకొమ్ములును
 భోరున మ్రోవంగ భూనాథు చెల్లెలు
 గారవంబున వెడలె గంగను వేడ
 అజారము వీధిజట్టి అనుమంత
 గెమినికి
 తేజముతో వొచ్చిరి దివ్యై గోపికలు
 గెమిసి వెళ్ళిరాని నె గంగగుడి మీద
 రవిమించు భంగారు రత్నాల కుండ

కనుపించను యాదవకాంతల కిప్పుడు
 పల్లకిలు దిగిరి భామామణులు
 అందలాలు దిగిరి అంగణామణులు
 పాదచారులై రి భామిని మణులు
 మోదముతో వొచ్చిరి
 మ్రొక్కును వారు
 కుడివైలోగాను గోపకాంతలును
 సెలగోల కాంతలు శాంభవిని వేడి
 అగణితంబుగమేటి అంగణామణులు
 తూర్పు గెమినికి జొచ్చిరి తోయజ
 నా ఖులు
 నేర్పుతో కోవెలకు నెలతలు
 మ్రొక్కి
 భూత కోట్లకునెల్ల పురుషుడై నట్టి
 పోతురాజుకు వారు పొందుగా
 మ్రొక్కిరి
 నాగకాంతలు నపుడు వేడిబోనాలు
 దించిరి

తప్పక తిరుమందుల దాదుల బిలచి
 తలుపులు తియ్యమని తరగొప్పబలికె
 తలుపులు తీసిరి స్తరమందులవారు

అగుమంచి గంగను శృంగారిండుట

అగుమంచి మొదలైన

యాదువ శ్రీలు

మక్కువతో రోపలికి

మరి బోయిరంత

నాగభూషణ కాంతకు నమస్కరించి
పట్టు పట్టావళ్ళు పరిపించిరి వేగ
పాతపూజలన్ని వేగ్రాస³⁶జరిపించి
సక్కని గంగకు సంపంగి నూనె
అగుమంచి శిరుసందె

అతి వేట్కతోను

శిరుసంటి గంగకు చెలువైన కిస్తూరి
పసుపున నలుగాడి పణతి శికాయ
అటకల నలుగాడి అతినీవ్వుతోను
కలకంతి బంగారు కళికాల్కు

జలకంబులార్చి

జాన్నపీ గంగకు స్నానంబులాయ
మేనిమి పట్టున మేనెల్ల దుడిచి
చక్కు విడచి గంగకు పీఠజెడల్లిరి
తప్పుకొనక యాచరి కనకమోహరికి
కడువేగ కుంబము కనకమోహరి
పొడువైన బంగారు పుష్పము గట్టిరి
అగరు శ్రీగంధము ఆలంకరి కస్తూరి
సొంపుగా బూసిరి వామాక్షి కపుట
కురువేలు పువ్వులు గురుతుగా

జడలకు

సరవితోముడిచిరి

జాన్నపీరంగంగకు³⁷

వాసిగల గంగకు భంగారు శాసలు

బెట్టిరి

వేగుచుక్కను బోలు, వెలదికి

నొడుట

బాగుగా దిద్దిరి, పాపట బొట్టు
అస్తంబు లంకించి అమీద వారు
కస్తూరి దిద్దిరి కమలాక్షి కపుడు
కాటుక దిద్దిరి గంగకు నపుడు
దిటముగా కస్తూరి దిద్దిరి కాంతలు
బవిరులు కుంటెళ్ళు పముజాలు

కమ్మలు

సవరించు కర్నములు సకియ

గంగకును

పగడాల బన్నసరము పచ్చల

పతకము

జగదేవ మాతకు సరివితో ధరియించిరి
కీర్తిగల కడియాలు కీట కంకణాలు
మూర్తిగా దొడిగెను పుత్రశి గాజులు
కరముల వేళ్ళను కనక ముద్రికలు
ధరియించి గంగకు తాల్మితో నంత
హోదకారికి బంగారు వాఙ్మాణము
ధరియించి

నవరత్నాల కిరీటము నయముగా

శిరుసున

శివుని ఇల్లాలికి చెలువముగా

బెట్టెను

పన్నెండు చేతుల బాగీర్తి కడుపు

మెండైన సొమ్ములు మేలిమితో

బెట్టెను

గంగకు సొమ్ములు ఘనముగా

అగుమంచి

శృంగారించెను యోగశాఖరి
 కిపుడు
 సాంధ్రాణి ధూపముల్ సకియ
 దానపుడు
 ఘమ్ము ఘమ్మున నెగయ
 శృంగారించి
 బ్రెమరాంబికకు కుప్పెలు
 పన్నీరు దెచ్చి

వలపూరి దిరిగి వార బోయించి
 పొలుపుగా రత్నాల పోలు బోయించి
 అందముగా కస్తూరిని అలిపించ
 నపుడు
 చెలువుగా వీర గెంధము జిలికించ
 నపుడు

అగుమంచి గంగకు పోలు పోయగా అది రక్తమగుట

రాజులు చెల్లెలు రమణి అగుమంచి
 తేజముతో పోలు అందముగా బోసి
 పాలేటికి బోయిన బాలలు లాజుల
 బోల్చి
 పోలు బోసి అన్నల పోలికలు
 టూట
 అన్నల బోల్చిన పోలు అటు
 చిన్నబోయి
 వన్నెదప్పి పోలు రక్తమై పుండె
 అందుకు అగుమంచి ఆచార్యమంది
 “నందులు సిరిదేవి! నా తల్లి
 వినవె

దుర్గాసు శాపము ధనకొండకు
 తగలించి
 యెరిగి వుండుటకన్న యిది నిఁమైన
 వార్త
 పోలు యర్రనైని పోలికలు
 వినుడి
 అవుల మందలు రుత్రలాయ
 అమ్మ సిరిదేవి!
 వాలాయముగ తన పోలు వార్తలు
 జెప్పెద

అగుమంచి గంగకు బోనాలు పెట్టుట

తాల్మితో బోనాలు దగ్గర దెప్పించి
 పల్లవులవారు దెచ్చిన వారి
 కొత్తబోనాలు

వారి కొత్తబోనాలు వక వల్లన నుంచి
 స్త్రీరుమందుల వారు దెచ్చిన
 కొర్ర కొత్త బోనాలు

కొర్ర కొత్త బోనాలు వకవల్లన మేటి ముద్దజేసి నుంచుగా నిలిపెను
 నుంచి పప్పుతో పడినది చాచి కూరలు
 నూటొక్క ముద్ద నూటొక్కపోక వాసిగా చొడ్డించు పిరిత్ర అగుమంచి
 నూటొక్క ఆకు వారబోసి చూపం వాడవతో
 వాటముగ నిలిపెను వనిత నింది
 అగుమంచి
 పాటించి యానడుమ పణితి
 అగుమంచి

యాదవకాంతలు గంగకు నివాళి ఇచ్చుట

పేరు పేరు వరుసన పెద్దలారా: కందువతో నివాళి గంగకియ్యండి!"
 మీరు భక్తుని నల్లమేడ! పశు వీరగంగ
 నివాళి యివ్వరమ్మ: నిలచి కరియాచల నాగ: శురన్న బియ్య
 యెదురుండి పోవయ్య సిరిగిరమ్మ: వో
 పందెముల యరణప్ప! పాయరాని ముమ్మయ్యమల్లు
 యియ్యమ: 88 పైడినారి తల్లి గనముగా నివాళి గంగకియ్యండి!"
 కందువతో నివాళి గంగ కియ్యండి! అగుమంచి మొద్దులై న యాధువశ్రీలు
 సన్నము నాగ! యో నివాళిపాడి చాలించిరి పశ్యములు
 ముమ్మయ్య కొమ్మ: కడనుంచిరి
 పన్నుగా నివాళి బాగీరథికియ్యండి: అటు వెనుక మాతంగి వణితలును
 గుట్టవారి సాన: జడదారి నాగ! నిండుకొని నివాళి నెలతులు దెచ్చిరి
 గట్టిగా నివాళి గంగ కియ్యండి: ముఖమండపమున మొత్తముగా
 పులి ముద్దుల దేను: భూమాడి పోలు: నిలచిరి
 గనముగా నివాళి గంగకియ్యండి: నివాళి పట్టిరి నిలచి యెదురుండి
 పందముల వో పాప: బంగారు బీరన్న కులసతి చెన్నుచేడె
 రంభము:

పాడి సాలించి పశ్యములు

కడనుందిరి

తన అన్నల క్షేమమును తెలుపుమని అగుమంచి గంగను ప్రార్థించుట

ధీమంతుని చెల్లెలు అగుమంచి తాను మెరుగు వాయుములు నీవు
 వేమూరుగంగను వేడుకోసాగె మేషములు నీవు
 "ఆధిశక్తివి నీవు ఆకిం మాతవు నీవు అల్ల వేధములు నీవు అమురులు
 నాధరంబులు నీవు నవబ్రహ్మలు నీవు
 నీవు అంధంబులు నీవు బ్రహ్మాంధంబు
 భువనంబులు నీవు భూములు నీవు నీవు
 రవి చంద్రుడు నీవు రాగంబులు కొండ గ్రాహములు⁴⁰ నీవు కోనలు
 నీవు నీవు
 భోగంబులు నీవు భూములు నీవు సంద్యలు నీవు అన్ని జెపములు
 యోగంబులు నీవు యూధంబులు నీవు
 నీవు మానంబు నీవు మహాత్యంబు నీవు
 కదనంబులును నీవు కయ్యములు అన్నిట నీవు మాకు ఆదరువు నీవు
 నీవు గంగరో! మాపాల కలిగితిపైన
 మనుజులెల్లను నీవు మాయలు నీవు రంగుకా దక్షజాదికి బోయిన
 కాలమెల్లను నీవు అకాశంబు నీవు రాజుల క్షేమము
 యెలివాడలు నీవు వెలధులు నీవు మాతోన జెప్పవే మముగన్న తల్లి
 పాడి పంటలు నీవు పశువులు నీవు భూతల పతులైన పూని మాయన్నలు
 నక్షత్రములు నీవు నభములు నీవు యరగెడ్డపాటను యెట్ల వున్నారో
 పక్షియక్షులు నీవు పన్నగములు నీవు యెరుగను వోతల్లి! యెవరి
 సారంబులు నీవు సవుసారంబు³⁹ నడుగుదును?
 నీవు

మాకు దిక్కు వీరమండలివి నీవు
చేకొని నిత్య సీశావ నే జేతు
పొడగట్టి నాతోను పడుకొంటు
గంగ
పూరికే పున్నావు వో యమ్మ నీవు"
అగుమంచి వేడితే అవుడు

వేరువమ్మ⁴¹
పుక్కు బొమ్మ చలను వుండెను
గంగ

పప్పుడు గంగను అందరు జూచి
తప్పక తమలోన తలపోసి రంతః
"పొలతులార! యిన్నాళ్ళు బోనాలు
దెస్తేను

కల కల నవ్వి నట్లు కనుపించు
గంగ
అమ్మలార! పాలేట యేమో అవుగతి
బుట్టకుండినః
కమ్ముకొని యాగంగ కళ దప్పి
యున్నది"

అగుమంచి యప్పుడు యా దుర్గిని
జూచి
మక్కువతో వేడి మరియు నిట్లనియె
"యాటలు బోనాలు యేగమే
తెస్తేను

పాటించి నాతోను పలుకవే గంగః
చేడెరో మాయన్నలు క్షేమము
వింటేను

పాటించి పదివేల బారి గొర్రెలను
చాలుగా నరికింతు కైక్కిరో నీకు

వొంత కెక్కిర గర్జ శ్రీమంతులు
మాయన్నలు
సంతోషము వింటినై న జాన్నవీర
గంగ

పు తరపు గమినిలో పూర జాతరు
సేయింతు
అవులు మంద రాజులు మాయన్నల
వద్ద ఉండి

మేలు వార్తలు వింటినై న మించిన
ప్రేమతోను
దక్షిణపు గమిని ముందర దామిని
యేటలు

యీక్షణమే నరికింతు యింతిరో!
నీకు

చక్కని మాయన్నలు సంగ్రామ
విజయుండు

కక్కసపు వైరుల కంఠీరవుండు
శానలు ధేనువులు క్షేమాన వొస్తేను
యేపిలు నరికించి ప్రయముతో

బండి సిక్కు
యీ రాత్రి యాడింతు మాతల్లి! నీకు
చల్లవారు యేగురు సాహస ములు
చల్లగా వొస్తేను సంతోషమునను
వీరి క్షేమము నేను వింటినై నాను
ముందరి జడలిత్తు ముదితిరో నీకు
యెద్దులు బొల్లావు యేమితో

అయితన్న
నెలతరో పరిజామము నే
వింటినై నాను

చేతిగావు యిత్తును శాంభవి నీకు
భట్టావుల మాయన్న పరగ
కరియావుల రాజు
వీరి పరిణామము నేను వింటినైనాను
మూపున కండ యిత్తు మిదితరో!

నీకు

పల్లికొండ మా పెద్దభావ
పద్మరాగవుండు

వెలయంగ చట్టువారి యర్రయ్య
నా మర్ది

లేమరో పాలేట లెన్న వుండేను
భామరో యెత్తింతు పదివేల దివ్యలు
నాచకూళ్ళ నాయుడు, నా సుతుడు
పోచయ్య

వాసి తెక్కిన స్త్రీరమందులు
వన్నెగల పెద్దలు

వన్నెగా శుభవార్త నే వింటినైన
పన్నుగా కుంకము బండ్ల దోలెంతు
ప్రాణనాథుండు తనకు పాయని

పురుషుండు

రాణవు⁴²లో పుత్రమరాజు

పాలేట శ్రేమాన వుండేను
రాతి గుడియు కట్టించి రమణితో నీకు
భక్తితో గట్టింతు బంగారు గుడియు
మాయన్న బీరన్న మన్నీలకు వైరు
రాయసమానుడు గనుడు చెన్నయ్య
వివరమంతులు వారు వెలయ

గోసంగులు

ధారుణి గలిగిన దక్షణ పాలేట
శ్రేమాన వుండేను జాన్నవీర గంగా
భారిగుండము జొత్తు భాగీర్థి నేను
పరగ గోపాల్కులకు పరమ

పున్నిడు⁴³ బసువన్న

ఆ లక్ష యాధువులు అడ్డగం
కంపటము

అక్షయము శాయ వలను ఆధిలక్ష్మి
గంగ!

మోధముతో నీకు మ్రొక్కెను

గంగా!"

గంగ దుఃఖించుట

అగుమంచి మ్రొక్కితేరు అవుడు

వేరువమ్మ

పరగంగ మేగము పట్టినట్లుండె

పటపటమని గుడి పగిలినట్లుండె

పెటపెటమని వురుములు

ప్రభవినట్లాయ

కటకట యేడ్చెరు కన్నులలో

పాపలు

జొటజొట కన్నీరు జోరున గురియ
గడగడ వాణితెను కంబము

లాదిగాను

వురుతాలు వూగెను వుడువు

భూషణాలు

వొడివొడి శాసలు పరువతోరాలె
రవ్వలు చెడిరెను రత్నకిరీటానకుండి
యేర్వమ్మ గెంధము యర్రనైయుండె
కాంతియు దప్పెను

(కళయునుదప్పె)

అందము దప్పెను అతివి మేనెల్ల
పువ్వుల తోమాలు భూమిపై వ్రాలె
నక్షత్రములు వ్రాలెను భూమిన

యపుడు

పక్షి చీకాకుబడి కూలినట్లాయ
కుడికంట వుతకము కురియంగ సాగె
యెడమకంట వుతకము

యేదలై పారె

గుభగుభమని గంగ గుబ్బబిలసాగె
గుబ్బబిట్టి గంగ గుడి పొడుగున

బెరిగి

గర్భ గ్రాహములో నున్న గంగను

చూచి

బొబ్బర్లు పెట్టెను పోతురాజపుడు
భాగిరిథి అడలంగ పణుతులు జూచి
తెగువుతో దుక్కంబు

తెచ్చిరందమను

సిరిదేవి మొసలైన యాదువశ్రీలు
అరుధాంగ లక్ష్మి అడలంగ సాగె
తామరాకు నీళ్ళు అర్లటిచ సాగిరి
కుమ్మరాఁబు చిచ్చువల కుమ్మరిల

సాగిరి

తాదేకు మంటవల దరికొనసాగె

భూలు దుక్కించిరి పాయక

తమలోన

వామాతులు గంగకు

యిరుపార్వము⁴⁴లుండిరి

భాగిరిథి దుక్కంబు అగుమంచి

చూచి

తాను వేడి ఆకవుంచి దుక్కము

నిలుపంగసాగె

“శాంతమే రుద్రాణి! శాంతమే

భద్రాణి!

శాంతమే జయదుర్గి! శాంతమే నీకు!”

ఆనబెట్టితే గంగకు శాంతము

మూర్తియై నిలచ

అగుమంచి గంగను దూరుట

శ్రీరుని చెల్లెలు డిటమున భూరంగ
సాగెను:

“అమ్మరో! నీకింత దుక్కపడనేల;

కమ్మక పాలేట గంగరో

మాయన్నలకు

అంత్య కాలంబు చేరి ఆయ గాబోలు
వినవమ్మ గంగ యాడువులుకు

విలయేల్పువమ్మ:

ముందు మాయన్నలకు

ముఠముతో నీవు

మిన్ను విరిగి వొచ్చి మీద పడకుండ
ఆరిచేత ఆనేమంటివి అమ్మరో! నీవు
వొచ్చేటి మిన్నును వెరచి గడగడ

వాణికి

మాయన్నలమీద విడిచిపెట్టితివోమ్మ!
పారిపోయి వొస్తావా బాగిరిది గంగ?
నిద్రబోయి కలుపురించినాను
యెన్నడు పరగ్రాణము యెరుగనేతల్లి,
వాటముగా చెరుకూరి వొడ్డ

పోలురాజు

దిటముగా చెల్లిన దినములు నేటికి
అరువై యొడ్డకే అంత్యంబు

చెల్లెనా?

అరమరలేక నాతోను ఆడు వకమాట
నడిబూజన వున్న నాయన్నల బట్టి
యరగెడ్డపాట చెల్లించి వొస్తావా?
నిన్ను వేడినందుకు (నిత్యముగ గంగ)
చిన్నబోయి వున్నావు సిద్ధంబుగాను
నన్ను గూడి పలుకవు

న్యాయమా నీకు:

ఘారంగ యాగంగ యుక్కపడిన

సిద్ధమ్మ

కారణము చెప్పేను కన్నవార

వినుడి!

మబ్బుగప్పినట్లు మీవాళ్ళి యుండంగ
పరావారు అన్నల మీద దయగలిగి
వుండేర:

గుడి విరిగి పడ్డట్లు కోమలి యుండగాను
పోలురాజు ఆవులుమంద

పోదొక్కకుండిర:

కన్నుల పాప సోకించి నందులకు
కన్నవారు ధనకొండ కాకి సోక

మయ్యాని

స్తంభములు గడగడా కదిలి

నందులకు

కుంభిణిలో ధనకొండ కూలకుండిన:
పెద్దపెద్ద భూషణాలు

వూగినందులకు

మెరువడితో పాపమ్మమేడ గాలీని!
మంటలో చెల్లెలు మడియ కుండిన:
యేరువమ్మ గెంధము

యర్రనైనందుకు

పారేటి రక్తము పాలేరు నిండిని!

శాసలు విడిబడి చెదిరినందులకు

యీశ్వరమే ధనముకొండ అతమై

పొయ్యాని:

పువ్వుల తోమాలు భూమిపై

రాలినందులకు

ఆమినిగా శివపురికి అందరము రేపు
కలిగిని నమ్మరే! వో కన్నవార:

గుభ గుభమని గంగ గుభృటిర్లి
నందులకు
గర్భ గ్రోహము తెదురుగాను.....
శోభనాలు గుండాలు సోరలు
యేరుపడిని;
గానకొని పోతురాజు కూతలు
జెట్టినందులకు
ధనముకొండ పట్నము
దగ్ధమయ్యిని!
పక్షులు కిలకిల పలికినందులకు
ఆశించిన ప్రజలెల్ల ఆడలకుండేరః"
బంధువులుతో జెప్పి బాగిరిని దూరి
"యిప్పుడు పలుకకుంటివైన
యీప్రొద్దు మాపిటికి
కర్పూర గంధియై నా శోభనమందు
వాచ్చి
వొప్పుగా మేలు వొనరంగ నిపుడు

చెప్పవే అన్నలు జేమంబు నీవు!"
అనుచు అగుమంచి అప్పుడిట్లనియె:
"నందుల సిరిదేవి! నాతల్లి వినవె!
పరమమ్మ పోదాము పట్నానికిపుడు"
భామలందరు వినిరి అగుమంచి
మాటలు:
"కలకంఠి అక్కన్న! గంగనేల
దూరేవు?
బాలరాజుల కందరికి పాలేట
మధ్యమున
కాలము తీరితే గంగ యేమి జేసు?
గట్టిగా వారికి కారుణము యుండెను
యెంతవారి కైన యీశ్వర మహిమ
దొంతులలో దాచిన దాగునటమ్మ;
అట్టె ఆ గంగను దూరతగదు
అగుమంచి"

యాదవకాంతలు తిరిగి నగరకు వచ్చుట

అంతట నగరుకు వజ్రతులు
నడిచిరి వేగ
తెగువుతో గంగకు తెచ్చిన వొస్తువులు
బోనాలు కానుకలు పూజార్థకిచ్చిరి
వారు వీరు పల్లకిలు యెక్కిరి
వరుషతో నపుడు
మచ్చికతో స్త్రీరమందుల మగువల
బిందిరి
పెచ్చైన వల్లవుల యింతుల బిందిరి

ఆవేశ అగుమంచి అందరిని బంపె
అప్పుడు అగుమంచి అరుదెంచి వచ్చె
రంగుగా వజ్రాల కీసీట ముండు
వనరంగా కూర్చుండిరి తాపంబు మీద
శెంబుల వుతకాలు తెప్పించి వేగ
మొక మార్జనము చేసి ముందర
నిలచిరి
బంగారు పళ్ళమున
పాయసాన్నములు

మలయుచు అక్కిన్న
మందిరంబునను
పరిపించి యున్న జాజుల శయనము
మీద

స్తిరముగా అగుమంచి పవళించె
నపుడు

గంగ అగుమంచికి కల చెప్పుట

ఆరధరాత్రి వేళ అరుదెంచె గంగ
సేసగిన్నె వకచాత చక్ర మొక చాత
పట్టుక వొచ్చెను గంగ
ధనకొండకూను

నారాయణుని పేరు ననుదినము
బిలచేటి

యేరువమ్మ తేజీని యెక్కి తాకిదలె
నిరుతముగా ధనకొండకు నీరుజనేత్తి
మట్టిగా అగుమంచికి కలజెప్ప
వొచ్చెను

గంధ పద్మెలు మంచి కనకభోరు
తలుపు
కనక శూలము జూపెను గడియలు
దొలిగె

నప్పుడు శాయక చంద్ర సేనలు
కరిగె

అగుమంచివున్న గద్దీపై దివ్వెలు
తప్పక మలిపెను దాన(వ) సహోరి
మచ్చికతో నపుడు మాధవుని
చెల్లెలకి

పచ్చని ఆక్షింతలు పైబడ జల్లి
అగుమంచి వద్ద నిలచి యా గంగ

తాదేని మంటపా తల్లిదండ్రులని
సాగె

అక్కరో యేమి జెప్పుదు నేను!
యేమందు నమ్మ!

అతివేగమున గంగ ఆడె నొక మాట
అప్పుడు యేరువమ్మ

అతిదుక్కిమునను
చెప్పెను సాగె జనన భు చెల్లెలకి.

“యేమి నిద్ర బొయ్యేవు అగుమంచి
నీవు

వామాక్షి! నీనిద్ర ఆపద లెరుగదు
నన్నేల దూరితివి నా మాట వినక
వరుషతో మీ అన్నలు వార్తలు
జెప్పేను వినుము!

శివునికి యెత్తిన శీతాకు దిబ్బెము
అతరు సమురు బిందెను అగుమంచి
లేవె

అమ్మవున్న ధనముకొండకు
ఆపద ఘడ్డెను

పాయక దివ్వెలు పాలేట మలిగెను
శప్పక అగుమంచి ధరమీద

కూలినందులకు

వాప్పుదప్పి సంగాన వారిగెను లేవె;
అయిదు కొండలచుట్టు అశ్వాలు తిరిగి
సందులకు

వహిబడి సంగాన వారిగెను లేవె
వరుషతో కొంగవాలు కత్తులు
వైషంబె యిపుడు

విరువైన బెబ్బి? బిరుదాంఘములు
పట్టెతిరుమణి నొదుట వున్న
రూపు జూచి

గెట్టిగా సేనల కదనమున జంపి
అడ్డాపు గట్టుక ఆరుల చెలికిలోన
విడిబడె పెరుమాళ్లు వేగలేవమ్మా!
పాలేట యాదవులుకు
అమర వైకుంఠము గలిగెను
అగుమంచి లేవె!

పంతమున ఘంగోలుపాటి
బైళ్ళ
పంతు మీరిన వీరభద్రులందరును
నెత్తురు వొరుదులై కడ్గంబు మెరళను
చెన్నుపాటి బయిళ్ళ సంపంగి
పూదండ

చెన్నుని మెడనుండి శ్మణములో
దెగెను

ధరిణిపై వ్రాలెను తప్పక యిపుడు
అరయ నిద్రబోక అగుమంచి లేవె;
మల్లేఖముల వాగు మడిచి రందరును
జొత్తువలె రక్తంబు కురియంగసాగె
దిగులు లేక నీవు నిద్రబోకు

అగుమంచి

నిజవార్తలు నీవు అడుగుదువు
లేవమ్మ
మెండు సంగపుతోట గాతకుని
నరికిలే
గాటముగ అందమైన కన్న మొగిలి
వారిగ

వాడిన పువ్వుల వాసన వనిత
అగుమంచి
కాశిలోకి బోయెను కడువేగ లేవమ్మ
ఆవద వార్తలు అడుగుదువు
అగుమంచి లేవె!
మాచెర్ల చెన్నుని మంటపము
ముందర

పాతిన పుక్కు స్తంభము పడెను
భూమ్మీద

చాలించు నీ స్నేహ సకియరో! లేవె
సాక్షి కై పొన్నారు సంపతి వెలసేని
దీక్షగురుడు భావదేవుని చేతి
చక్రంబు తునియల్ల చేరె సంగాన
చక్రంబు నేల వారిగె లేవమ్మ!
కమల గంధద్యుండు వోరుగంటి
శంభుని

చేతికూలంబు తునియలాయ
సుందరి లేవమ్మ!
మగువరో! పూడల ముక్తి సంగాన
పగవారు నరికితే పని లేవమ్మ
తెగువుతో సంగాన పుని ముందరి
మొగమంటపు విడి లేవమ్మ!

మదురాక్షి! బెజవాడ మల్లప్ప
ధరియించి వున్న

రుద్రాక్ష తావులాలు రూడి దప్పె
లేవమ్మ!

ఆదినారాయణుడు చేతి అలరు శంఖంబు
పాచుకొని ధరమీద కూలె లేవమ్మ!
పన్నెండు గజాలు భద్రసేనుండైన
దక్షిణ పాలేట

మెండుగా వారిగెను మేదిని మీద
నిండెను యిది మీకు నెలత లేవమ్మ!
వారధి వుప్పొంగి వనమెల్ల నిండి
యేరులై పారీని యెగడ్డపాట
సారెకు నిద్రబోకు సకియరో లేవె!
సొరిది యిప్పుడు మీర సూర్యుని

చుట్టు
వరదగుడి కట్టెను వనితరో లేవె!

కారుణము నిండెను కాంతరో లేవె!
కల్యాణపు లింగము కంత సోమప్ప
మూర్చు నిద్ర బొయ్యేవు ముచిత
అక్కన్న

కార్చిచ్చు పడి ధనకొండ కాలె
లేవమ్మ!

వెన్నముద్ద పెరుమాళ్ళు వెలయ
భూమిలోన

సన్నుతి కెక్కిన జగదేకమాళి
కొంచక పంచలింగాల కొండ వద్ద
నుండి

అంచితంబుగా గాతలు ఆజిగె
లేవమ్మ!

కాళి విశ్వేశ్వరుని కొలువులో నుండి
వాసి మీరగ ధనకొండకు వచ్చెను
లేవె!

తేరులు రథములు తెగువతో పాలేట
(పీరుల బలములు) విరిగె లేవమ్మ
పంచ వన్నెల చిలుక వుండేటి

పైడికంబము మేద
ధగ ధగ మంటలోన సమిసె

లేవమ్మ!

లంకాధిపతులైన రాజుల మీద
శంక లేక పోరిరి శరాశూర గాను
బొంక చెప్పేను పొలితి లేవమ్మ!
అయ్యోద్యా పతులెల్ల అబ్బిరో

మునిగిరి

మీకు చెప్ప వొచ్చినాను గొబ్బున
లేవమ్మ!

శిరుసుర అలుగులు శరీరమందు
నాటి

వొంగి లంకలో ఆగుమంచి నేడు
వనచెర్లి లంకలో వారిగిన వార్తలు
వినక వున్నావు నీవు వెలది

అగుమంచి!

గోపాల కృష్ణమ్మ యెత్తిన
కొండకింద నుండి

గోపాలులు ఆకొండ వెగిచెను లేవె
ఆవులు పెయ్యలు అల్లకల్లోలముగ
చెల్లెను

ఆపద వుదైను అయ్యయో
ధనముకొండకు

శిముడు పెట్టిన తోటలో

యమునివారు జొచ్చి
పువ్వులు కాయలు పుడమి తెగవైచిరి
యేనుగుతో సింహము యెదిరించి

పోరితే
అణస లేక వొస్తినీ అగుమంచి

లేవె;
చాలు చాలని వొస్తినీ వణిత

లేవమ్మ;
రెక్కలు తేజీలు తణములో మడిచీను

అక్కన్న! నిజవార్త అడుగుదువు
లేవె!

పరమేశ్వరుడు పండించిన పంట
కోరుపట్టిరి పాతేట గొబ్బున

లేవమ్మ!
పణస పండ్లు పాతేట పంచిరి

లేవమ్మ;
ధనముకొండ పలెను దక్షణాది

విధము
పంచలింగాల కొండ వద్ద నుండి

వొచ్చిరి లేవమ్మ;
కూచిగుంపు లాయ ధనముకొండ

వలసలు దీసె లేవమ్మ!
పూచిన బూరగ రీతి కరిగిరి పాతేట

విరివైన వ్రుజాలు భూమిపై వారిగ
లేవమ్మ;

అగుమంచి తల్లి

అంతట అగుమంచి త్రుళ్ళిపడి
మేలొచ్చి

గరుటడు హిమలకు కారా

లేవమ్మ!

తరువుకాళ్ళు వొచ్చిరి
ధనముకొండకును

కైలాస పైచాలు కత్తిగె లేవమ్మ;
జడిబెట్టి వరషము దళిమినాటి నుండి

విడువక కురిసేను వెలది అక్కన్న;
లింకాల కొండ చుట్టు నెరపళ్ళు బట్టి

గంగు రేగులు ముంచుకొనె గ్రక్కన
లేవమ్మ

సెలగోల పురదాళ్ళు శిమునికి
వొప్పగించి

పాలవళ్ళి గోత్రము పాతేట వారిగ
లేవమ్మ!

పైడుత్ర జంజాలు పాతేట(గలిసి)
మాయమై పోయెను మగువ లేవమ్మ!

దివినుండి దేవుతులు (దిగిచ్చి)
చూచి

భావించి రథములు జంపిరి లేవమ్మ;
పాడ్యాన తెల్లవారి పయనములు

మీరి!"
అని యిట్లు వేరువమ్మ అగుమంచి

కిట్లు
కాని కల జెప్పి గల గ్రక్కన

కదిలె.

నగరుకు వెళ్ళుట

దిగ్గున లా లేచి కడువేగ అగుమంచి

వణిత ధయర్పమునను⁴⁵ గుబగుబ
మని గుబ్బిటిర్లగాను
తత్తరంబున లేచి తమకంబు మీద
భీతుకుని అగుమంచి గాదుల
గొబ్బున బిలచ:
“కలగంటి దాదులార! గ్రక్కున
మేలుకోరె!
వెలమితో దివ్వెలు యెలిగింపరమ్మ”
దిగ్గు దిగ్గున లేచిరి చివ్వెలు కంబాన
వేగ్రాన (దామలు) వెలిగించి రంత
తప్పక పెలిగించిరి దాదులందరును
“దాదులార! వినఁ మ్మ తమకపు
కలగంటి
నిదుర లేపరమ్మ నెలత
కొమరమ్మను”
అమరంగ దాదులు అతివేగబోయి
కొమరమ్మను లేపి గొబ్బున వొచ్చిరి
తలచిక్కు బాపినట్లు తలపోసి
యపుడు
యెలమితో కడవార్త వెరుగంగజెప్పి
అప్పుడు జానును అమ్మరో! వినవె
తప్పక యీశ్వరుడు దయదప్పె
గాబోలు
కొరగాని కలగని గొబ్బునబోయి
సిరిదేవికి కల జెప్పవలెననుచు
అమ్మవున్న నగురుకు
అంపవలననుచు

వెయివేళ యిటు కలగన్న యెరిగింప
నేర్చు
ఆవున్న పీరగంగను
అడుగవలననుచు
'యేమివార్త జెప్పునో'
యెరుగవలెగాని
అంపవే గ్రక్కున అక్కరో! నీవు'
అంపించిరి అగుమంచిని
అతివేగమునను
భీమంతుని చెల్లెలు దీటి బట్టించుకొని
భామలు వొచ్చిరి బజార్లు బట్టి
పారిగంట తలార్లు పట్టుముగాతురు
తలారి రామన్న తగువేట్కవొచ్చి
గనవేగమున సిరిదేవికి వాకవార్త
జెప్పెను
అయితన్న వొచ్చెను అమ్మ సిరిదేవి
'అయితన్న వొచ్చెనందేను అదిరిపడి
సిరిదేవి
దివ్వెలు ముట్టించిరి అతివేగమునను
ఆవేళ కొలువుదీరి అమ్మతానుండె
అయితన్నగాదు అగుమంచి రాగానె
కూతురు రాగాను చూచి కృప
నందుల సిరిదేవి
చింతించి కడుపురో దిగులుజొచ్చి
యుండె
రాజుల చెల్లెలు రమణి అగుమంచి
దాదులు కొలువు ద్వారంబు వెడలి

తగ రాజు చెల్లెలు తల్లి సముకమున
వైన నిలచ
పొగలుచు దుక్కాన బోవుచు

సిరిదేవి

తన కూతురిని జూచి ధైర్యంబు లేక
యెడలేని శోకమున యిట్టి పలికె:

"నాతిరో ఆక్కన్న! నా మద్దుపట్టి
నీతిగాదు యీవేళ నీకు రా తగురా?
రాజులేని వెనక నగరంబు వెడలి

రాజెల్లనటవమ్మ నా తల్లి నీకు;
మీయత్తి కొమరమ్మ మేనవారసుచు
వియ్యమంది దివష మాయెనమ్మ!

యేప్రోద్దు ఆడికలు యెవ్వరెఁగ్గరితోడ
వలబోత మాటలు తలబోయనమ్మ
కలవారి యిండ్లను కడుపేదవారు
తెలియక చుట్టెరకము తెగిళాయరాదు

పుట్టింట వున్నదని మరి వారితోడ
కష్టపడుతా నుండు కొంత

కొమరక్క

అలివిగా నీవును ఆర్థరాత్రివేళ
లలితంబుగా నీకు నాతి రాదగునే;
యేమివార్తలైన యెంత లేదనక
అమితో జెప్పక కనుపించ

వొచ్చిన

అటుమీద యేమి మాటలాడినా జెల్లు
మేనవారసుచును మండ్రిమేళము

కాయ

మనవంటి వారికి మరి నీతిగాదు!"

అమ్మాడు మాటలకు ఆగుమంచి
బలికె:

"నిమ్మళాన వొ స్తिसంచే నేరంబు
లేంచను

పుచ్చుకున్నవారి యిండ్ల
జోంచాయలేద;

యిచ్చిన వారియిండ్ల యిటువంటి వేళ
కన్నవారి యింటను కడపంచనైన
అన్నము భోంచేతు

రమ్మనరో జనులు;

మాయమ్మ యింటిని మహాలెస్సగాను
వైకుంఠ పైనాలు

వొచ్చియుండగాను

శ్రవణానందముగాను చెప్పవొచ్చితిని
నేను వొచ్చిన పనికి నేరము

లేదుతల్లి;

అత్రదాత అంపించుక

అమ్మ నీనగరికి

గ్రక్కున వొచ్చినా కలగని తల్లి!"
కలయన్న యప్పుడు కాంత సిరిదేవి
నెలపొడువున నుండి

నెర్వెర⁴⁶పడుచు

వున్న యా తల్లితో నప్పుడిట్లనియె:
"నీనోటి వాఖ్యము నే

నడిగిసదాన గాను

తాదేకు మంటలాయ తల్లిరో;

మనకు"

"వానకు పిడుగులు పడిందె నిజము

మానినా తమకపు మాటలే పిశుగులు
అబ్బరపు కూతురినుకుండు నిన్ను
గొట్టున మచ్చటపు కూతురవని నీవు
యెదు వంశముల వారికి విషవాక్తులే
కలగన్న వార్తలు గ్రహింప
కలగన్న వార్తలు గ్రహింప

తెప్పియి!”

“అలాగే జెప్పేను అన్నో! నీకు
వివేక మెరిగిం వెంట నీ తో...
అవులన్న పీలగంగను
అంటుచువచ్చు”

అగుమంచి మాటలుగ్గ అమ్మసిరివేవి
మక్కువతో పిలవను మర్లవారి
గంగను

“క్రమమున అగుమంచి కలగన్న
విదము

అమరంగ జెప్పవే అవులన్న
గంగ!”

అ మాటకు పీలగంగ ఆడెనొకమాట
“యేమి మాటలు జెప్పేను యలనాగ
యిప్పుడు

గారవించి ఆ కన్నకల జెప్పనేరను”
పీరగంగ మాటలు విని యవు

డిట్టనియె

“ఇందకు వుండిని యేమి వో
పీరగంగ
తెంద్రస్తు తెలిసిన దానవు నీవు

దేముడు అవులన్న దేవులు నీవు
దీవెగ్యానిపి గడుక తెలుచును
సీకు
ముందు గురుతులు మోహముతో నీవు
కొదవ లేక జెప్పితివి గంగారో! నీవు
గాజు యిల్లు ముణిగిన కారజము
చెప్పితివి

నిజచార్త ఆ మాట నిజమాయ
తనకు
పచ్చల కంటుల తొళసి వనలాల
గురికొండ్లు వొచ్చిరి
ధినికొండకూసు

వెను ముందు యిటు వెరిగి
వుండగాను

అడిగితిగాని మా కందరికి తెలుచునా?
కడువేగ వున్నట్లు గంగారో
జెప్పవె”

సంతోష మాయనని సఖియ
పీరగంగ

అంతట కూర్చుండి అగుమంచి
సంగదాన

‘అగుమంచి కలలు అందరు
వినవలెను’

అంతట కొమరక్కను యాధువ
సతుల

నీతిగా బిలపించె నెంత సిరిదేవి
వైనాన ఇంధువులు వొచ్చిరందరును

కొమరక్క సిరిదేవి కొలువు కూర్మితో వారందరు కొలువై
 దీరియుండిరి యుండిరి
 రాముకుల గోత్రము రముణు
 లందరును

అగుమంచి వదిన వీరగంగతో తన కల చెప్పుట-
 వీరగంగ కల విప్పి యాదవ వీరుల మరణమును తెలుపుట

అతివేగమున వీరగంగ అగుమంచిని వీరగంగ :
 బిలచి “వినరమ్మ మీరంత యివరంబుగాను
 అగుమంచిని బిలచి అతివయిట్లనియె శీతాలు దిబ్బెము సమురు
 యేమి కల గంటివి యింతి చిందినందులకు
 అగుమంచి భూతలంబుగ ధనకొండ పుణ్యంబు
 గంగ మాటలు విని అగుమంచి కల నేటితో
 చెప్పసాగె శ్రీమహాలక్ష్మి తొలిగెను స్తీరముగా
 అక్కన్న!

అగుమంచి : వామాక్షి: నెత్తురువాన కురిసి
 “అమరంగ మనయింటి ఆదిలక్ష్మి నందులకు
 గంగ నదురు బాలభీములు తడిసేరు నింది
 క్షేమంబు చెప్పెను చెప్పెద వినుము రక్తమున”
 శీతాన దిబ్బెము సమురు చిందెనని

చెప్పెను అగుమంచి :
 నే గన్నకలలు నెత్తురువాన “యీ రెండు కలలు యీలాగు
 కురిసినట్లుండె నుండె
 యీ కన్న కలలు యెటువలె యిక నొక్క కలగంటి వింతి
 యున్నదో వీరగంగ!
 పలుకువే వీరగంగ: బంధువులు భీకరముగా ఆయిదు కొండలు
 వినగాను” పెళ్ళగిడినము

వుదయగిరి తూర్పున వారగ
కలగంటి నమ్మ

అదిగొని తేజీలు ఆ కొండ చుట్టు
మడియ కలగంటి మల్లవారి గంగ

వీరగంగ :

“పై వొచ్చు రిపుల బాదులుగా నరికి
చల్లవారు ఆక్కడ సమయ కుండేర
జల్లుల తేజీలు సమిసి నందులకు
వారిని గొలిచిన పరివారమంత
పోరాడగ బల్యపోట్లు నాటి
సాగల కొండను సమసి వుండేర?”

అగుమంచి :

“ఇక నొక్క కలగంటి యిందీవరాషి:
ఆవల మందలు రుత్తలై ఆమ్మరో:
నేడు

యీవలున్న నల్లకొండ యిరుగల
తగులపడి

యేనుగు పొదుగు పీనుగులై
అగ్నిలో మడిసెను
గాదంగి మాకులు భూమిపై వారగ

కలగంటినమ్మ!

యీ కన్న కలయెవరికి బదును
యెరిగించవమ్మ?”

వీరగంగ :

“నల్లకొండ బోలును, నారిరో, వినవె

సల్లవారి గోసంగులు సమయ
కలగంటివమ్మ:

అగుమంచి :

“మరివొక కలగంటి మగువ
వీరగంగ!

చెరుకూరి చిలకలమర్రి చెరువను
అడ్డాపు కట్టెను ఆరుట్ల చెలికెలోను
విడిబడి పెనుమాట్ల పోగ కలగంటి
నమ్మ:

యీరగంగా! యీకల వివరించ
వమ్మ!”

వీరగంగ :

“వీరనారసింహ్మాడు విడిపడి పోయి
చెదరించి పగతుల చేరి తునియలు
కాయనున్నాడు
కరుణతో బొల్కాపు కనకరథమెక్కి
బొందితో తైలాసంపోసు కలగంటి
వమ్మ!”

అగుమంచి :

పన్నుగా మంగోలుపాటి బైళ్ళ
వీరభద్రుని కరువాలము విరుగ
కలగంటినమ్మ

యీ కన్న కలలు యెరికి నడు

వీరగంగ :

“కరువాలము విరిగినందుకు

కాంతరో! వినవె

గాత జేసి శానల తెగువుతో జంపి

వీరినాయుడు రణములో అతము

గాబోలు

రాలిన పువ్వులైతే రణము లోపులను

వానికి యెదురొమ్మన చ్చజాలు

నాటిని

సక్కని గోసంగులు సమిక బీరన్న”

అగుమంచి :

“గంగరో! యిక నొక్క కల

వినరమ్మ!

సంగపుతోటంత సక్కగా నరికితే

కన్నె మొగిలు పువ్వులు రెండు

త్రైవారెనమ్మ!

వన్నెగల పువ్వుల వాసన కాళిలోన

యీశ్వరుడు ధరియించేటి వీబూధి

లోన

యీశ్వరూపులు బోయివుండ కలగంటి

పూలు రాలింది యేమో? పూసింది

యేమో?

ఆవులన్న వీరగంగ అటు

విన్నవించు”

వీరగంగ :

“ఆవులన్న చెల్లెలు! అగుమంచి:

వినవమ్మ

కన్నె మొగిలి పువ్వులయితే

కంతమాలికె బాలలు

సంగాపు తోటలోన రంగుగా

యుద్ధంబుజేసి

ధనముకొండ రాజులు రక్షణచేసి

భూముల్లో

మున్నుయ్య పోచయ్య మునుపుగా

చెల్లిరి

కాళికి పోయి పుట్టుడికి పొడగట్టి

కాళిపీఠము వచ్చి అగుమంచి నీకు

మూర్తిగల బాల ముందుగా

చెల్లితేను

చేటువాచ్చి ధనకొండ చెడను

కలగంటివమ్మ!”

అగుమంచి :

యిటు వినుము వీరగంగ! యిక

నొక్క కల జెప్పేను

చెన్నుని మంటపము ముందర వేసిన

గజ సంభము

యిరగ కలగంటి యలనాగ! వినవె

కాకొర్ల తెలుగురాయుని

కంతమాలలు తెగి

చేకొని రక్తాన చిక్క కలగంటి

యీకల జెప్పవే వీరగంగ! నీవు”

వీరగంగ :

“వల్లభుని కంతమాలికె, వక వార్త

వినము,

బల్లిదుడు కరియావుల

పట్టాభిరుదుడు

తరిమి పగవారిని తలలు కండించి
గురుతుగా పోట్లనాటి వారిగినాడమ్మ;
కరియావుల మీయచ్చ కిల్లగా చెల్ల
కలగంటివమ్మ!"

అగుమంచి :

"వీరగంగ! నేనొక యిత
కలగంటి

పొన్నూరి బాచయ్య భుజమున
చెక్రంబు

వేటారు తునిచులుగా విరగ కలగంటి
నమ్మ!

చలముని విజాలు సమయ కలగంటి
నమ్మ;

వీరగంగా: యీకల యెవరికి పడును
యెరిగింపవమ్మ?"

వీరగంగ :

'చెలవమైన విజాలు రాదుణి
చక్రంబు

సరవితో విరిగిన చందంబు వినుడ!
కటారు మన్నీల కల్లుగా జంపి
భట్టావుల రాజుకు బిల్వలు నాటి
ఆక్కరో! పాలేట అతము గాబోలు
భట్టావుల మీయన్న పాలేట చెల్లితే
పోయి కూతలు జేసి పగవారు మనకు
పగవారు మనకు పొడవ
కలగంటివమ్మ!"

అగుమంచి :

"యెక్కువ కలగంటి వో వీరగంగ!
వినవె

చేకొని వోరుగంటి శెంబుని
కంబుకంబము

యేడు తునియలుగాను విరగ
కలగంటి
సర్కగా తెప్పవే సరియ వీరగంగ?"

వీరగంగ :

"వోరుగంటి శెంబుని వరస
సంబ్రమెలే

పరగ ధనముకొండ పట్టణ మండు
మహిలోన ఆయితన్న

మాధవు డివుడు
ధరలోన దక్షణాది రాజుల జంపి

యెదురొమ్ము గాయాలు యీవున
వెడలి

చెదరక ఆయితన్న చెల్లెనోయమ్మ!
మరచి ఆయితన్న మహిమీద చెల్లితే
మరకు కైలాసపైనాలు కలుగ
కలకంటివమ్మ!"

వీరగంగ చెప్పిన విధమెల్ల తెలిసి
నవనందు చెల్లెలు నవ్వి యిట్లనియె:
"వోగంగ! నా ప్రాణవల్లభుని
వార్తలు

తెగువుతో వొస్తేను తా జేసిన
పుణ్యంబు

బొందితో కైకుంటము
పుణ్యకాంతలును

యిక నొక్క కలగంటి వీరగంగ
వినవె

వో వాదినా! వీరగంగా! వున్నట్లు
చెప్పవే!

బెజవాడ మల్లప్ప మెడనున్న
రుద్రాక్షలు

చేరులు తెగి రక్తాన తేల కలగంటి
నిజముగా యికల
నిర్ణయించవమ్మ!”

అక్కన్న మాటలకు ఆవులన్న గంగ
గ్రక్కున యీ కల కని జెప్పెనంతః
“బెజవాడ మల్లప్ప రుద్రాక్ష
చేరులు

తెగి వ్రాలినందుకు తేలి రక్తాన
కొయ్యని రిపులను ఖండించి నరికి
పెయ్యల యర్రయ్య పృథివిపై నేడు
కదనంబు రిపులను కల్లుగా జంపి
వురువున శైరములు నాటి
వారిగె నో యమ్మ!”

అగుమంచి:

“యారీతి నున్నదా యివరంబు గంగః
యరణ్యంబు పాలేట చెల్లినట్లయితే
మందబోటు పోకుండిన
మర్లవారి గంగ?”

వీరగంగ:

“నండుని మంశమెల్ల రణవీధిలోన

మందకంపటిలు మడియ
కలగంటివమ్మ!”

అగుమంచి:

“యిక నొక్క కలగంటి వీరగంగః
వినవె
చిత్తజగురుని చేతి శంఖంబు
మూడు కుప్పలై నిలచ
ముత్యపు చిప్పవలె రక్తాన మునగ
కలగంటి”

వీరగంగ:

“చెప్పేను యీ కల చేపట్టి వినుము
చేకొని చిత్తజగురుని శైంకంబు
వొప్పలై రక్తములో
వొరిగినందులకు
చట్టువారి యర్రయ్యకు పడును
యీ కల

భీమ బలశాలి పట్టపు యేనుగుల
నరికి

శ్రీమంతునికి యెదురొమ్మున

శైరములు నాటి
చట్టువారి యర్రయ్య సమయ
కలగంటివమ్మ”

గట్టిగా వీరగంగ కల జెప్పినందుకు
మాధవుని చెల్లెలు మరియు
నిట్లనియె:

“మధిరాక్షి వీరగంగః మరుదులవార

కలవారమని నేను కడ్డ
పొందుదుము

సలపట్టి యేరువమ్మ సంతోషము
నేటితోను

వుడగజేశ నేటితోను వో వీరగంగ!
మేడలు పన్నెండు మెరళి పాలేట
పీనుగలు బొందెలు బోరుకొండ
వలెను

యోగుల చందాన యొక కలగంటి
వాదినా వీరగంగా! యీ వార్త
యిట్లుండె”

వీరగంగ:

“విరివై న మేడలు విరిగి నందులకు
కాపుఁతో పోరాడి ర క్తంబు కాల్యలై
పారినందులకు

బసువన్న యెద్దులు పాలేటి వెంట
వాసిగా చెల్లెరు వో ఆక్కన్న!
వినవె”

వొందన మెరిగి వర్జించి నందుకు
మాధవుని చెల్లెలు మరియు
నిట్టనియె:

“యేమిసేతును వీరగంగ! యెద్దులు
చెల్లితేను
రాము కులగోత్రము వొడియల
పాలాయనమ్మ;
యికనొక్క కలగంటి వోయమ్మ!
వినవె

బలమైన కల్యాణము బసువన్న
కిరీటము

నడిమికి రెండుగా నరికిన
విధమాయ

వాడిదప్పి ర క్తములో వారుగ
కలగంటినమ్మ;
యీ కల యెవ్వరికి బడునో
యెరిగింపు వీరగంగ!”

వీరగంగ:

“నెంకొని యీ కల నిలకడగాను
చెప్పేను ఆక్కన్న! చేకొని
వినవమ్మ!

వై నకాంత సోముని వొజ్జ కిరీటము
విరిగి ర క్తములోన ముణిగి
నందులకు

సరసి సహోదర పాలు కలిగిన రాజు
పశుపతి పట్టభద్రుండు
బవ్వె⁴⁷చారితుండు

కుసుమ శార్దూలు గోకుల
పోషకుండు

వాసికెక్కిన మంచి వల్లవుల
గోత్రుండు

దక్షణాది రాజుల తలలు కండించి
వక్షమున పగవారి వొజ్జాలు నాటి
వొజ్జా తముకాన
వారిగ నో యమ్మ;
నిజవార్త రేపు వొచ్చునోయమ్మ!”

మచ్చికతో వీరగంగ మాటలు
వినియు

ఆవులన్న చెల్లెలు
'అర అరా' 48 యనుచు

"రవిలేజవారు రాజశేకరుండు
మాయన్న ఆవులన్న దేనువలకు
రక్షకుండు

చెల్లిన వార్తలు నిజమైతే
అమరపురినుండి

దివ్యై రథములు బంపేరు
దేవతులపుడు

పంచలింగాల కొండమీద ప్రత్యేక్ష
మైవుండురూ

అంచితముగ కైలాసము అందరికి
మోక్షము

పొంకముగా శివపురికి పొందుగా
మనకు

శాంకలేక ధనకొండ చిచ్చుల పాతాను
చందనగంధ లందరు

సమయకుండేరః
కందువతో యిక నొక్క కల

జెప్పేను వినుమా!
నాధిండ్ల నిలయుడు నవరత్న

కంటసరి
పాడుకుని రక్తాన మునగ

కలగంటినమ్మ!
వీరగంగ నీవు యికల విపరింధ

వమ్మ!"

వీరగంగ :

"పుర్వీకుని చెల్లెలా! వినవమ్మ
యీ కల విత్తాంతము

వింటికి అర్జునుండు విప్పర్ల
సింహ్యము

కంటకశ్రీపులను కల్లుగా జంపి
బలిమసికి యెదురొప్పు గాయాలు

నాటి
పద్మనాయుడు అపనిపై నొరిగే

యిటువల నున్నది అగుమంచి
యిప్పుడు"

అగుమంచి :

రామపుడు పృథివిపై నొరిగితే
సదయుడై దనకొండ

సౌర్గతోకమునకు
బుధువారము నాడు పోవల మనము

వినవమ్మ వీరగంగా! యిక నొక్క
కల జెప్పేను

వనజనాభుని మైనున్న సొమ్ములెల్ల
ఘాతమీరగ కలగంటినమ్మ!"

వీరగంగ :

మునుకుని యీ కల ముచ్చట వినుము
భావించి యీ కల భద్రసేనుండైన

రవిలేజ పల్లికొండ రగుపతికి పడును
చెరుకూరివద్ద అంటిన గాయాలు

బారిరాజు లంత పాటేట చెల్లితేను

కాలము చేరువై గాయాట పడ
కుండినా?"

అగుమంచి :

"గంగితో యింక నొక్క కల
విన్నమ్మ
సూరిని చుట్ట పరడగూడి కట్ట
కలగంటినమ్మ!"

వీరగంగ :

"పగవారు ఆవలనుందలు పోనివ్యక్త
చుట్టుకుని
కదలక పొడిచేటి కలగంటినమ్మ!"

అగుమంచి :

"యిక నొక్క కలగంటి యలనాగ;
నేను
రామభద్రుడు యెక్కేటి రత్నాల
శింహాసనము*
వాలాయముగా రక్తాన పరగ
కలగంటినమ్మ!"

వీరగంగ :

"రత్నాల శింహాసనము రక్తాన
ముణిగితేను
తెగువుతో కాటమరాజు యెక్కేటి
దేవేంద్ర తమకము

పగవారు పరికితే భూమిపై వరగక
వుండినా?
పోటుదప్పి ధనముకొండ
వాడుగాకుండినా?"

అగుమంచి :

"గట్టిగా యికల గంగరో విన్నమా"
.....

వీరగంగ :

"లంకాధిపతులైన చెల్లారి రాజులకు
బడును
చెల్లగా నరికియు శిరములు కండించి
వొలురాజు మనములు⁴⁹ వరగ
కుండినా?"

అగుమంచి :

"గంగరో యిక నొక్క
కలగంటి నమ్మా!
తల్లిడిల్లుచు నల్లచెరువు తూములు
విరిగి

మునుకొని ధనముకొండ ముంద
కలగంటినమ్మా!
రక్షకుడు ఆవులన్నరాజు వీరగంగా;
యెటువల వున్నదో యెరిగింప
వమ్మ!"

పీరగంగ :

“పగవారి చాత పశుపతి చెల్లితేను
పున్యపు సీరాడ పొందుగా మనకు
నెలతరో పున్యపు సీరాడినపుడే
మలయుచు ధనకొండ మంటలై
మండిని
పున్యపు వైకుంట పైనాలు రేవు
కలిగీని వోయమ్మా! గ్రక్కన”
ననిన

అగుమంచి :

“యిక నొక్క కలగంటి పీరగంగ
వినుమ
కనక మేడలు కాలి కంబములు
విరిగె”

పీరగంగ :

“కట కటా పాపమ్మ కనకమేడ కాలి
మంటలో చెల్లెలు మడియ కుండీనా!”
చెల్లెలు అంటేను శిరసు వొంచి
అగుమంచి

కొలుకుల కన్నీరు గొబ్బున
దుమికెను

“మమ్ముకాసి చెల్లెలు మేడపై నుండి
యిమ్ముకుని అగ్నిలో యేలాగు
సమసినో!

యిందరము రథమెక్కి యింద్ర
లోకానకు

తాగన్నా కలలు చెల్లెలికి

తార్కాణ మాయ

కాని కలలాయ గంగరో! వినుము
పాయక మా యన్నల పట్టి
యమునివారు
వాడిన విజాలు వ్రుత్తమైతే
ప్రాణాలు విడువన (భగ్గున)
మండెను
కాశి దోవలు యెదురుచూడ కలగంటి
యిదియేమి గంగా! (యెరిగింప
వమ్మ?)”

పీరగంగ :

“వాడిన విజాలు వార్తలు వినుమా!
అయితన్న వేయించిన అరిటి
వనమైతే
స్తీరమందులకు పడును తెలుసు
అక్కన్నా!

నరపతులు నెల్లారి రాజులు
యమునివారు
వారు వీరు పోట్లాడి (వరగకుండేర);
శ్రీవీర కల్లుగా చెల్లకుండేరా?”

అగుమంచి :

“యీ వార్త నిజమైతే యరగెడ్డపాట
నుండి

అవులమంద పరిణామ మందకుండీన;
శ్రీహరి సతాముడు వొచ్చినందులకు
వనరాశి పోయిన వొల్లవుల గురువు
చనిపోయిన వారి మనివున్న వారికి

దినమెరిగి (శివగురువు) తీర్థము యీ కల జెప్పవే వీరగంగ నీవు!"
 గొంచు
 సందివేళకు ధనకొండ చేరినా వీరగంగ :
 యేవోట నున్నారో యెరుగము "కలియుగమున మన మాటలు
 మనము కథలై ముందర
 కడసారి కలవిను గంగరో! నీవు నిలువ గలిగే విధి నేడు యీ
 దొడ్డి వెళ్ళి బసవన్న తురుతు వార్తలు కలలకు
 గొంచుక ఆవులమంద పరిణామము అందరు
 శంకరు డిక్కడికి జయవార్త చెల్లినా
 గొంచుక దేవదేవుడిక్కడ తెల్లవారి వచ్చినీ"

రంకెలు వేయుచురాను
 కలగంటినమ్మ!

శ్రీశ్రీశ్రీశ్రీశ్రీ జయము మంగళాది జయము సంపన్నజయం జయం
 జయం గలగవలెను. యవ్వరు సదివినా యెవ్వరు విన్నా వేదం శాయక తప్పులు
 వొప్పులు దిద్దుకుని గనత పొందించ వలెను. తెలిసిన వారికి యేమీలేదు. తెలి
 యనివారికి యింకా అనేకం వున్నది. యీలాగున వుండును కాబట్టి విష్ణు వీశ్వ
 రుడు పాదమాన.

తోడేటి పాపయ్య కొమారుడు పొట్టెయ్య వ్రాసిన అగుమంచి కథ
 సంపూర్ణం. ౧౮౯౧ సంహృత్సరం నందన సంహృత్సరం ఆవణి నెల ౫తేదీలు.
 యెవ్వరు దాచుకోరాదు. సదువుక పెడకంటి పల్య గ్రామంలో వుండే తోడేటి
 యిద్దివొస్తుల్కు⁵⁰ యివ్వవలెను. అట్లా యివ్వక పోతే పుస్తకములో
 వ్రాతంతా యెలాగా వున్నది, ఓడన యట్లావున్నది అలాగు ఆవును గాక;
 తెలిసినోర్కి విశేషం వ్రాయలేదు. యింతే, దన్నములు.....

భక్తిరన్న కథ

ప్రార్థన

శ్రీకంఠ మదిలోన జెలగ ప్రార్థించి
చేకొని శ్రీహరి చిత్తమున నెన్ని
పంకజగర్భుని ప్రణమిల్లి మ్రొక్కి
పొంకమౌ శారదను బుద్ధిని దలచి
ఆతులిత కవిరాజు లందర దలిచి
మతియందు రేణుక మాతకు మ్రొక్కి
యేకదంతుని మది నే కొనియాడి

మాకు భాగ్యము లివ్వ మహి నెలకొన్న
గరిమితో ధనకొండ గంగను వేడి
హరిహరాదుల కృప యాదవ కథను
జగమెల్ల నెరుగగ జనములు మెచ్చ
శ్రీగిరి మల్లప్ప సేవ తిత్తురుడు
భక్తుడు గిరిని తా పట్టి వ్రతము
సక్యము జెప్పెద జలలార! పనిగు

భక్తిరన్న శ్రీశైల పర్వతముపై జపము చేయుట

చుక్కల నగమును సూరుల మతము
యెక్కువౌ పర్వతం బేలేశ్వరమును
కాముని గుండంబు ఘనలింగ వీడు
హేమాద్రి నడుమను

యింద్రకీలాద్రి

శిశిరేశ్వరంబును చెలగ మహానంది
అధికేశ్వరము పురహరునికి యిరవు
భూతములకు వైరి బొబ్బ వీరన్న
పాతాళ గంగ యాభ్రమరాంబ

మతము

గంగలోపల నున్న ఘనమైస కొండ
భృంగి నటన కుండు పుట్టిలో

యిరివా

చేత హరిణపిల్ల శిరసున గంగ
మతిశిలానదుల మతము పడమటను
మరివేగ సాగంగ మతమున నుండి
గిరిభేరి విసుతుండు గిరిశ స్వరూపి
పుడురాజ శేఖరుడు

పురగభూషణుడు

విడచక కొండ తా చిట్లు గలవాడు
ప్రమథ రక్షకుండు బసవతురగుండు
అమి విక్రమశాలి అంగజ వైరి
హస్తమున విరించి నణచిన స్వామి
పెత్తుము పులితోలు వల్లెవాటుగను
కలిచర్మ పచ్చదం గప్పిన బోగి
మహి యావుపా ను మురిశివ యట్టి

తైలాస మేలిన కిరి కంఠమూర్తి
తెల్లని వీభూతి దేహము పూసి
మల్లప్ప వరమున మరి బుట్ట-ట్టి

వల్లవులకు గురువు పసరంగ జపము
చేయగి యున్నతా చెల్లినవారు
చోయె జపమున చొగి గనబడిరి

తరమునాటి పెద్దలు తమకు గయలో పిండప్రవానము
చేయుమని భక్తిరన్నను కోరుట

అయిదు రణముల చెల్లిన అయ్యలు
వచ్చి

జేయని భక్తుని చెంగట నిలచి
'హర హర రక్షింపు' మన
పల్కిరంత

తరముపెద్దలు తన తాత తండ్రులును
ఆయనతో ఒల్కిరమ్మ పూర్గులును:
'గయ నన్నమును బెట్టి గంగను
గలిపి

భుక్తిడి మము ముక్తి బొందించు
మికను

భక్త పత్నలుడవు భక్తిరయ్య నీవు'
నియమమున జపములో నిష్ఠలు
జూప

కనక భూలము బెణికె కప్పెర
చెదకె
దక్షిణమున మెరసె ధర గుబ్బిదీర్చె
శిష్యులు భీతిల్లి జపము చాలించిరి

భక్తిరన్న కాశియాత్రకు పోదలచి ధనకొండకు వచ్చుట

కాలహేవ్యహ దెలిసి కరకంఠ
నుతుడు

నిలిచిన పెద్దల నిష్ఠలు జూచి
పలికెను భక్తుడు ప్రమథుల తోను:
'కాశికి పోదాము మన లార రండు'
చేసెను పైనము శిష్యుల నపుడు
తన తోటివారికి తానున్న మతము
మనవేగ వొప్పించె కదలె ధనకొండ
మహిలోన ఆయితన్న
మన జేంద్రుడుండు

పెయ్యల తిప్ప ప్రవేశింపగాను
పర్వతమున నుండు భక్తుని రాక
వరుసతో ధనకొండ వారెల్ల వినియు
కొమరక్క సిరిదేవి గోశ్రీజు లెల్ల
తమరు విచారము తలపోయ సాగిరి:
'మతము విడచి యిటకు మాయయ్య
వొస్తె

కట కటా కష్టము గాకుండున యిక
దేవపూజను యిట్లు దిగనాడి రాగ
భావింప ధనకొండ పలు కష్టమౌను

యతివరు డిటువలె యే వార్త లేక
సతి వర్జితుడు పూజ చాలించి రాడు
తొల్లింటి వార్తలు తోచక యుంటె
పల్ల జడలధారి పట్టము రాడు'
యిటువలె విరిదేవి వెత దలపోయ
మతప్రస్తు లటు వచ్చి మరి

శంఖపట్టిరి

నగరి కేతెంచగ నాతి సిరిదేవి
'తెగువతో మీరెల్ల దేశికు నెదుట
వుండుట సరిగాదు పులితముగాదు
పొం'దని దెప్పెను పొలతుల కెల్ల
దేశయాత్రికు డవుడు దేవు పూజించి
తోంచేసి కాశికి పోవలె ననుచు
శిష్యులు గొల్చిరా శివభక్తు డంత
పసిడి బొగడ దూది పాపదాల్

దొడిగి

వల్లు విభూతితో యోగవాగాంతో
తల్లివుండిన యింటికి తా వచ్చి నిలచె
దేశికు డటకు నేతెంచుట గాంచి
వాళిగా నర్ఘ్యము పాద్యము దెచ్చి
పాద ప్రక్షాళన పజితి తా జేయ
నాదించె సంకును సతిముదముసను
నుడుటను తల్లికి నొనరంగ సతికి
ముదముతో అత్తకు భూతిని బెట్టె
పండుముల యరణ్యపును పరగంగ

విలిచె

ముందుగా పలికొండ మొక్క-
పెద్దలును
అన్నలు తమ్ములు ఆయితన్న
మొదలు
పన్నుగ భక్తునికి వందనము జేయ
పురహరనుతుడు దా

పులిచర్మమునను

ఆయాడి గూర్చుండి అందర నపుడు
కూర్చుండుడని ఆజ్ఞ గురువు తా నిచ్చె
కూర్చుండి అందరు గురువును జూచి
శ్రీకైలమున నున్న క్షేమము లడుగ
పశుపతి వినుతుండు పరగంగ దెలిపి
అత్తకు తల్లిని ఆతిథును జూచి
భక్తుడు యిట్లనె పజితులతోను:

'నారీరమణులార! నా వార్త వినుడు
వారణాసికి పోయి వచ్చెద నేను

పుడురాజముఖులార! యోగములోను
అడిగి రన్నము నన్న ఆయ్యలు

తాము

ఆక్కడ నుండి నే నడుగక వచ్చి
యిక్కడ వృతాంతమెల్లను దెలుప
సీవున్న నగరికి నే వచ్చినాను
దీవించి పంపవే తిరముగ నన్ను
అమ్మను కాశికి అరుగంగ నడుగ
క్రమ్ముక సిరిదేవి కాంక్ష మేనత్త
అందరు తెలబోవ అమ్మ యిట్లనియె:

సిరిదేవి భక్తిరన్నను కాశికి పోవలదనుట

'పొందుగ కాశికి పోయెదనుఁ దే
గుండె యవిసె మరి గుఱులుగానుఁ దే
పుండుము కాశిపోవొద్దు నా కొడుకీ!
వారణాసికి పోయి వచ్చెద నంటె
నోరాడ దిక మాట నుడువను నాకు
నా యయ్య; నీ శంఖురాదము విన్న
వోయని యీ పురి పుప్పొంగె నిపుడు
నీ విటుముందర నిలిచినందులకు
నివినండి శివుడు తా దిగియుంటుండె
అరిగెద కాశికి అంటివి కొడుక!

పరులకి దుఃఖము పట్టగ లేను
భాగ్యభోగ్యములను పట్టించి విడిచి
యూగుల గండి పో నుడువను గలద
మమ్ముల విడనాడి మతమును వడచి
యమ్ముల కాశికి యేగంగ నేల;
నీకు యెందుకు కాశి నీలకంఠుండ?
మాకు బుద్ధులు చెప్పి మావద్ద నిలువు
గయవద్ద కాశి ప్రయాగ పోవలదు
మా యయ్య పెయ్యలతిప్ప మతమున
నుండు'

భక్తిరన్న తల్లిని కవలెలు తెమ్మనుట

కడుప్రేమ నిటువలె కన్నతల్లి యక
నద లింగమూర్తి తా నవ్వె

యిట్లనియె:

'రాజ్యభోగము జూచి రాజువ జూచి,
తేజముగల మంద ధేనువుల జూచి
నిశ్చయముగ నిట్లు నీకెట్లు దోచె
మోక్షము నొందేది ముందెరుగవుగ
యరువంశములవారి కిహపరములును
గరిమతో నావల్ల కలుగంగ వలెను
మమ్ము పోవలదన్న మాదేమి తల్లి;
అమ్మ నా జనకుడు హతమైన వార
కనివుంటి వికనేను కాశికి పోయి
మునుపటి వాడికి మోక్ష మందించి

వెకుకటి వారికి వేగమే నేను
తీర్థము యిచటకు తెచ్చెదను తల్లి.
వారలు మారాడ వలదు మాయమ్ము;
కవలెలు తెప్పించు కన్నతల్లి నీవు'
కొమరుని మాటకు కృప నొంది తల్లి
'పల్లికొండ నడుగు పరువడి కవలె'
తల్లి పలికిన విని తపసి తానపుడు
పల్లికొండను జూచి పలికె తానిట్లు:
'దివ్యదృష్టి నెరుంగు

దేవతామూర్తి;

భవ్యుడ హరిగురువ; పల్లికొండయ్య;
మనసున నెరిగిన మహనీయమూర్తి;
చనిపోయిన వారి చావని వారి

బ్రతికి చ భుక్తియిడ ప్రమథుడ నీవు
కవితెలు దెప్పించు కనిపొడు కాశి'

శివభక్తు డడిగిన చెచ్చెరి ననియె:
'రహస్యమౌ మాట రసభంగ మౌను
బయలు పుచ్చగ రాదు భక్తిరయ్య
యిపుడు'

పందుముల రఘుపతి పలికి
నందులకు
నందుల కుల గురువు నవ్వి
యిట్లనియె:

'కందర్ప గురు భక్త! గాంధీస్థాన
కాలి:

అందరు విన్నది అది లెస్స గనుక
వినియుంటే మంచిదినుము వో బావ!
కవితెలు దె' మ్మనె
కరకంఠసుతుడు

శివగురువు మాటకు చెచ్చెర కవితె
హరిగురువు భక్తుని కందిచ్చె కవితె
కవితె లందుక జూచి కరకంఠసుకుడు

భక్తిరన్న కవితెలు చూచి ఏష్యము చెప్పుట

'పూర్వపు చిత్రభాను పోయి
యీవరకు
యిర్వుగ యేబదెన్నిదేండ్లర్థ మాయె
శ్రీకూర్మ మందున సింహాద్రిరాజు
చేకొని కళ్యాణము చెలగి పెద్దయ్య
యేనుగనాథు గిరిని యరనూకరాజు
పూనిక నలనూక భూపుడు బెజవాడ

చెరుకూర పోలాజు చెల్లిరి వెనుక
చిత్రభానాబ్జము చేటు మూదవులకు
తెలిసి కాశిబోయె దినమున నుండి
నెలలు పడెనిమిది నిండుగా నుండె
గురుతుగ మాఘ'మని
గురులింగమూర్తి
సరవితో నందర సముఖము నందు

పాపనూకను దయతో చూడుడని భక్తిరన్న బంధువులకు చెప్పుట

'వో బావ! పలికొండ! వో కొమరక్క!
నాబుద్ధి వినరమ్మ నా తల్లులార!
తమ్ముడ అయితన్న! దయ వుంచ
వోయి:

నమ్మించి తెచ్చిన నాతి యిటనుండె
పాపనూక వుండెను బాంధవులార!
జాబాడుచుండుడు తన్నతల్లి మీద

పాలి గెలిచి తెచ్చిన పాపమ్మ మీద
తాలిమితో నందరు దయవుంచరమ్మ
అగుమంచిన పాపను అమ్మరో! సీవు
వొగి నొక్కటిగ చూచుచుండుము

తల్లి!
పుసురు మంటే మనసు వొప్పడు
నాకు

కసరక యెప్పుడు కనికరముంచు
అప్పకూతురటని అదలించ పలము
చెప్పితినిని తల్లి చిత్తమున నుంచు
కూతుళ్ళమీదను కృపించు నటులె
వో తల్లి! పాపపై పుంజుము వయసు

కొమరక్క! వో యత్త! కోడలమీద
అమితమా దయవుంచు' మనిచెప్పి వేగ
అలాగు భక్తిరన్న అన్న పు
శిష్యులను భక్తుని సింహాసనపుడు
పొసగంగ అన్నము భోంచుమి బెట్టె

భక్తుడు కాశికి బయలుదేరుట

వాక్కారొక్కరు తమ
యోగదండములు
గ్రక్కున పుచ్చుక కదలిరి వేగ
కొమరక్క సిరిశివ గోత్ర పెద్దలను
ప్రేమతో సిరిగిరమ్మ పెండ్లి చవికె
వద్ద
అందరు తిరుగ నంప ఆయగారు
కదలె
పండుముల పలికొండ బాల,

దయితన్న
అందరు వచ్చిరి ఆయగార్ని గొలిచి
చెంగట పలికొండ సరస నయితన్న
గంగరావుల సీద బొంగారాం
బయలు
రంగు మీరగ నిలచి రఘుపతిని
జూచి-

'పుండుడు ధనకొండ

నుత్సాహముగను
దండిగ నాచంద్ర తారార్కముగను
యేలుడు పట్నము యీశ్వరు కృపను
బాలరాజు లందరికి భయభీతి గరపె

రఘుపతి నడిపించు రాజ్యభారంబు'
అగణిత పల్లికొండ ఆయితన్న
మొదలు
తమ్ములు మరుదాని రంధము లిడిరి
సమ్మతి నందరు సర్వేశ్వరునికి
వందనములు చేసి చచ్చిరి మిగడి
బంధువులను బంపి భక్తుడు కదలె
ముమ్మయ్య పోచయ్య ముద్దు
బాలకులు

యిమ్ముగ కదలిరి వెనుకొని వారు
కందర్పహరనుతుని కలనుక కొలిచి
నందుల కురువకు నట వచ్చి నిలచి
అల్లుని తమ్ముని అలుముక వేగ
వల్లవ కులగురువు వారల కనియె:
'వక్కుట మీరలు యోగక్షేమములు
గ్రక్కున శిశువులారా: కని
పుండరోయి

అందరితోగూడి ఆనుమతి తోడ
పొందుగా నుండుడి పోయి వచ్చెదను
దక్షిణాది వార్త ధనకొండ వార్త
నిశ్చయముగ దెలియ నేవేగ పతు'

చెల్లిలి కొడుకును చిన్ని ముమ్మయను
మళ్ళించి భక్తుడు మరి పోయె కాశి.

బాలులు ధనకొండ పరుపడి వచ్చిరి.

భక్తుడు మార్గమధ్యమున పుణ్యక్షేత్రములు దర్శించుట

కాలాంతక నుతుండు కదలె

త్రిపురముకు

చేరి సర్వేశ్వరు సేవలు జేసి:

‘హరహర గోరీశ; ఆంగజవై ॥’

త్రిపురములు గొట్టిన దిట్టవు స్వామి!

కృపజూడు మమ్మును గోరాజ

గమనః’

అని సన్నుతించియు అచ్చట రద్ది

చెన్నమీరగ వచ్చి చేజల్ల నీచె

కపోతలింగము కరకంతునకును

ప్రదక్షిణము చేసి ప్రార్థన జేసె

‘శికి సరిగాను కావలసి నీవు

కాశిగ నిచ్చట న్రతము చేకొనియు

జనకముల చేత శంఖ మెప్పించి

పక్షి రక్షించి హరిహరయనకును

మెలన శిరస్సులో మెదడిచ్చినట్టి

చెంగి కీర్తిని గన్న శిబిచక్రపత్రి

ప్రాపుఁ బేజర్లవతిగ వెలసితివి

కపోత యాశ్వరః కరుణించుమమ్ము’

మయనాడు భక్తుడు మరి తర్లిపోయి

ధరణాల కోటను తగు వేట్కు నించె

అమరేశ్వరుని జూచి హస్తములు

మొగిచి:

‘ప్రముఖ రక్షకుండః భక్తవత్సలుడ!

కరుణించు ముక్తింటిని కన్నట్టి

స్వామి!

ధరణాల కోటిశ; దయయుంచు

స్వామి!’

అని సంస్తుతి చేసి అచ్చట తర్లి

మనుడు వుండ్రుపల్లి పడకేగి నిలచి

వర్ణించె యా పద్మవల్లభు నపుడు

‘శంఖు చ కము గల సరసిజనాథ!

పంకజేక్షణ హరి! బ్రహ్మాండనాథ;

లంకాధిపతి యగు రావణహర్త;

పొంకముగ ఆయోధ్య

పురినివాసుండ;

సీతామనోహర; క్షీరాబ్ధి శయన

నాతులప్రియ; పద్మనాభుండ;

శరణు’

అనంతశయనుని అర్చించి వెదలి

స్తానము బెజవాడ దరిజేసె గురువు

క్రిష్ణ స్నానము చేసి కీలాద్రి యొక్కి-

విష్ణుతో మెనువుద్ది వెలయ.మల్లప్ప

వేదెను భక్తుడు విసమిత శిరుడై;

‘పైడిని వర్ణించి భక్తుల గాచి

చినుకు చిన్నము యెత్తు క్షితివి

వర్ణించి

కనక నిక్షేపముగా జేసినావె

నిజముగ నీ కీర్తి నిండె లోకమున
బెజవాడ మల్లప్ప పెంపొందినావు
విజయ మిమ్మని స్వామి వేడి

మరునాడు

రాజమహేంద్రము రమణతో నేగ
గోదావరిని మునిగి గురువు తా లేచి
ముదమున సారంగ మోక్షమొందించి
ఆదరించిన ముట్టి అమ్మను వేడి
ముదమున శ్రీకాకుళమున కేతించి
సువర్ణముఖిని మునిగి సొరిది

భక్తుండు

వర్తించె ఆ తెనుగు వల్లభుని వేడి-
'విల్లును దుకునూడి యింతిని గొన్న
వల్లభస్వామి! నావందనము లివిగొ!
రాతికి ప్రాణంబు రాజేసిరావు
సీతావతి: నీకు శర'ణని వేడి
పరుసవేడి లింగము పయనమయ్యేగి
కరపాట నిలచెను కరకంఠ నుతుడు
చిలక సంద్రంబున చేసె స్నానంబు
బెళుకు చూపులు దొడ్డ తళుకులు

గణగు

చిలక సముద్రమా: శర'ణని వేడి
ప్రణుతి సముద్రమునకు పరగంగ

జేసి

మణిత పట్టము బోయె

మహానీయమూర్తి

మణితేశ్వరుని జూచి మరి

మొక్కినించి

వేడంగ సాగెను యాళ్లరు నపుడు:
'కరకుట్లు దెచ్చిన కన్నప్పను మెచ్చి
తరుణి పట¹ బలికిన దాతవు నీవు'

ప్రాకిటముగ దేవు ప్రార్థన జేసి
యేకాంబరుండు తా యేతెంచె వేగ
శ్రీపురి పొంతకు² చేరంగ వచ్చి
ఆ ప్రౌద్ధ యింద్ర జింహాడు

కట్టించిన³

యిహపరములు నివృ హెచ్చెన నదిని
యాకుళంబమును కదిని స్వాగము

జేసి

కటకమునకు జేరె ఘనుడు భక్తుండు
మహానది స్నానము మరిజేసి గురువు
బహుగ జగన్నాథు ప్రార్థన జేసె:
'పుండరీకాక్షుండ! భుజన రక్షకుడ!
కొండ గొడుగుగ నెత్తు

గోపాలమూర్తి

ద్రౌపది అభిమాన ధన రక్షకుండ!
జీవుల రక్షించు శ్రీహరి దేవ:
వటపత్రశాయి! వో వాలిసంహరణ!
కటక జగన్నాథ! కరుణించవయ్యో!
అని వేడి కాళికి అభిముఖముగను
అతిసాగరము బోయె నా భక్తిరయ్య
వెయ్యిపాయలై వచ్చి యేరులు

గలసిన

చయ్యన సంద్రమున స్నానము జేసి
'అయ్యో! సాగరముల కన్నిటికి పెద్ద:
కులాబ్ధిసాగర! కోటి పుణ్యమూర్తి!

కలియుగము వారికి కన్నతల్లివిగ
గాంధీర్యము గలుగు మనపుణ్యనదిగ
అంబుధి జలరాశివయ్య! శరణార్థి!
తేజముతో నుతించి తెరువు సాగించి
రాజ్యములను జూచి అటు సంతసించి
భార్గవనది జూచి భక్తిరయ్యపుడు
స్వర్గానికి మోక్ష స్నానము జేసి

అతినిష్ఠ ప్రయాగ సలగంగ మునిగి
గంగస్నానము జేసి గలుగ మోక్షంబు
సంగతిగ యమున సరస్వతి జూచి
స్నానంబు జేసియు సరగ భక్తుండు
వినతుడై గయ వాసుల కిచ్చె
దానములు

భక్తిరన్న కాశి చేరి అచటి దైవములను సేవించుట

అంతట గణపతి నటు జూచి మొక్కి
అంతరంగంబున అతిభక్తి వేడె:
'మూషకవాహన! ముక్కంటి పుత్ర!
శేషభూషణుండ! శరణార్థినయ్య!
కొందెపు బొజ్జయు గుజ్జరిరూపు
అంచితంబుగ గౌరవిదేవుండ!'
అని సన్నుతించియు నచ్చట తర్లి
కాలభైరవు వేడి కడు వేట్కతోను:
'యీశ్వరుని సుపుత్ర! వీర హంకార!
దూషకులకు వైరి! దుష్టసంహార!
భూతపుణ్యకులపెద్ద! భూరివిక్రమడ!
ఘాతతో భూతాల ఖండించు దేవ!
యీశ్వరుని కుమార! యిలభర్త పట్టి!
పరువడి నను బ్రోవు పరగ శరణార్థి!
కాశిలో రుద్రుని కంటాలు జూచి
కాశి వీరన్నకు కరములు మొగిచి
శంకరుని చమట నుద్భవించియును
కరవాలు శివునిచే గ్రగ్కున బడసి
పరగ శాత్రవవై! శరణావతార!

శరణార్థి! యని భక్తి సన్నుతి జేసి
వల్లవభక్తుడు వచ్చె విశ్వేశు
సతి అన్నపూర్ణమ సదనంబునకును
చని అన్నపూర్ణకు సాష్టాంగపడియు-
'శన్నగల్గివి నీవు కాశిలోపలను
పన్నుగ వున్నట్టి ప్రమథనాథులకు
పిన్నపెద్దలకును బీద సాధులకు
అన్నము సీపేర ననుదినమునను
భోజనము గల్పించు పూబోణివమ్మ!
రాజితముగ మమ్ము రక్షించు తల్లి!'
అన్నపూర్ణను వేడి ఆ విశ్వనాథు
సన్నిధికేగను సరిభక్తితోను
విశ్వనాథుని జూచి విసుతులు జేసె:
'వాశిగా శివయోగి! వ్రతముల
భోగి!

గవిరీమనోహర! గంగాధరుండ!
శ్రీరతి వర్ణిత! చిత్ర కన్నుండ!
పయినిండ పులితోలు పణిరాజభూష:
నయ్యుకాలి శ్రీకాశి నాథుండ! శరణ

అమరంగ ప్రార్థించి ఆ భక్తిరయ్య
స్వామి సన్నిధి జాగ సరగ నివ్వగను
మనవి జేసిన యంత మతము
యేర్పాటు

మన విశ్వనాథుని కరుణను వేగ
మతము గల్పించుక మహాదేవదేవు
పటుతరముగ తపము భక్తుడు జేసె,

భక్తుడు గయకు వచ్చి శ్రాద్ధము లాచరించుట

అక్కడ యేటి మీ దారునెలకును
గ్రక్కున కాలము గనవచ్చె దనకు
అంకమును సమీప మయగారు జూచి
శంకరనుతుడు తా చాలించి తపము
మునుపటి వారిని మోక్ష మందించి
వెనుక తీర్థముగొని వెడలంగ దలచి
నభిశేష నుతుడు తా నటువచ్చి

గయకు

సభ బ్రాహ్మణుల గూడి జరుపంగ
క్రతువు

అతినిష్ఠ ప్రయాగ నలగంగ మునిగి
యతి వర్జితము క్షౌర మట శ్రాద్ధ
మొనరించి

కాశిలో కేదార ఘట్టమున మునిగి
వాసిగ కాలభైరవ దర్శనమును
విశ్వేశ్వరస్వామి వెన దర్శనమును
అన్నపూర్ణను జూచి అట శ్రాద్ధ
మొనరించి

పన్నగ గయక్షేత్ర ఫల్గుణి మునిగి
నది వొడ్డునను వంట గతిభక్తి జేసి
యందు మూడవ భాగమట శ్రాద్ధ
మొనరించి

ఫల్గుణి శ్రాద్ధము పరి సమాప్తించ

విష్ణు పాదము లొద్ద వెన నొక్క
సగము

నిష్ఠతో శ్రాద్ధము బెట్టి పిండములు
విష్ణు పాదంబుల బెట్టి పశువులు
ముట్టగ విష్ణు పాదముల దన శిరము
మూడు మార్దంటి కపాల

మోక్షను నెంచి

యట విష్ణు షట్కోణ మందొక

గుంట

పటుగతి తిలల తర్పణ మాచరించి
వటవృక్షమున మిగతవంతు

అన్నముతో

శ్రాద్ధము పిండ ప్రదాన మొనరించి

పిండములట తినిపించి గోవులతో

శ్రాద్ధ పిండముల శేషము వటపత్ర
మందుంచి అమ్రాణ మమర

జేసియును

ప్రేత పర్వత మెక్కి బ్రహ్మాది

మూర్తి

త్రయ సరస్వతి గణనాథాది సర్వ

విగ్రహ దర్శనము వెన జేసి ధ్యాన

నైమిలిత నేత్రుడయ్యె భక్తిరయ్య

భక్తిరన్నకు స్వర్గస్తులైన పెద్దలు కనిపించుట

సోమ వంశంబున శూరులైన నట్టి నాయన ప్రపితా మహాదు లెల్లరును
రాయ భోజుండటు విజయభోజుడాది జేయని గోచర మాయెను మరియు

అవుల వలురాజు

కండె మొండెము కోట కలభూత రాజు పుత్రుడు వలురాజును దోచె
గంగు వలురాజు వద్దను వైరుల ద్రుంచి
దండించ కరణాలు తలకి వేడగను కల్లుగా రిపులను ఖండించి కలను
కరణాల కొరకునై కదిసి దండెత్తి వురువు గాయాలతో నుర్విని బడిన
మరమును గంగు రాజుతో జేసి చంపి తరిముత్ర తాతయు తా దోచె నపుడు
కీర్తిని గన్నట్టి కవులావుల గంగు

సింహాద్రిరాజు

శ్రీవైష్ణవుల గాయ సింహాద్రిరాజు సింహాద్రియును సతి సీత గన్పడిరి.
శైవ మతస్తులౌ సింధు భక్తాణు భూమాటి శంకర పుణ్యుండు మంత్రి
శ్రీ కూర్మ మందెదిరి చెరిగి దీమంత ప్రభు సన్నిధిని నిల్చి పోరి
యుద్ధములో మెండైన గాయాల మేనమామచట
మూకల నెల్లను మునుమున్న ద్రుంచి కాండెంబులో చెల్లగా శంకరమ్మ
సింధు భక్తాణుని శిరసును నరికి గుండాన వారిగెను గూడి గన్పడిరి.
చంద్రాయుధము నాటి చెల్లిన యట్టి

పెద్దిరాజు

సంకు లేదని చాల చింతించి తరలి శాస్త్రము గాదని చెప్పె పెద్దలని
కాంతతో కళ్యాణ మనపురి కేగి అక్షత గంధంబు నద్దిన మోము
పుత్రుల గల్గగా భూమికి రాక పతులు నొక్కంగ పథభాజు లుండు

పక్షుల కొరకునై పరిపరి గతులు
అవూరి ప్రభు పగతై దుండు వెడలి
వావిరి సేనల వరుసలు ద్రుంచి
పోరాడి రాజుగ పొట్టలు చించి
మోర యుద్ధము జేసి కుంభిక్కు నరికి
ఆరెమాని వీర వయ్యాళి బయలునను
వారిగిన పెద్దిరాజు, వనిత పెద్దమ్మ
కోటనాల గుండాన సొద వేరు పరచి
అగుత గంధపు చూను తెలిమి

పేర్పించి

అంచితముగ విభు నందుండ జేసి
మంచి సొమ్ములను బ్రాహ్మణులకు
నొసగి
వరుస బిడ్డల వాడ్ల⁴ వారి కొప్పించి

దండ మొప్పుగ బెట్టి తగ్గ వారి తెల్ల
గుండము లోపల గుప్పున ధుమికి
మంట లోపల నిల్చి మాటలాడియును
కంటికి రెప్పగా కాపాడి యెప్పుడు
ఆరిన గుండము నందున రూపు
ధాడణి సభ నారు తబ్బిబ్బు పడగ
బంగారు బొమ్మనా బాగుగ జూచి
బొగ్గులు తామర పూవులై దోయ
పంక మీదే⁵చి బాలు లొప్పించి⁶
సంతనమును గూర్చు సతి విభు దోచె.
దామసానిమామ దళముగా⁷ పోరి
రామ రామా యని రాజు
సముఖమున
పొలసిన వెంగళు పోతమ దోచె.

యరనూక రాజు

యెరుకులు శరణన విడువక కాచు
యర్రభూపతి తోడ యెదిరించి

నిలచి

యేనుగ నాథు కొండన

యరనూకరాజు

అనిలోన రిప్పలను హతముగా నరికి
యర్రభూపతి తల వెన నరికి కలను
వర్షన ప్రాణాలు వరద్రచ్చుచుండ
యెదురొమ్ము పోట్లతో యిల గూలినట్టి

సదయుడు యర్రనూక సతితో
గన్పించె.

చలమున రాజుల చంపి చెండాడి
పులిముద్దు రామపుడు భూమి

గంపింప

ధిక్కరించిన వారి తెగటార్చి చెండి
అక్కడ సరికట్లు నయ్యవద్ద బడిన
చక్కని రామపు దేశములు గన్పించె

బోదావుల అన్నెపాకు

బోదావులన్నెపాకు భూరియుద్ధమున అశ్వాల నరికియు నతనిని గూల్చి
కంచర్ల ప్రభు గజకంఠకు తోడ విశ్వవిఖ్యాతుడై యిలమీద బడిన
అంచితముగ నెదిరి అతని కరిఘటల అన్నెపాకును భార్య అచట గన్నడిరి

కల్లందుల పోల్నీడు

చాళుడిండి భైరవరాజు కురువ వద్ద పోట్లచే కల్లందుల పోల్నీడు వారిగ
జులోధీరుని జంపి సైన్యము నరికి అప్ప చిటినూకతో అతడు కన్నడియె.

చల్ల భూపతి

వత్తర సరిహద్దు వొడ్డెరాజులతో మర్ల పిన్నమనాయుడు మామయ్య
యుద్ధము జేయగ వొడ్డెభూపతితో మరియు
బాలరాజు లనికిని బరగ బోనీక మర్ల చిన పిన్నముడు మరది
పెదతండ్రి భూపతి పేరు నిల్పియును పెదమామ
చల్లభూపతి కడు సాహసమునను కొడుకు మాటలనేర్పు గుణులని
తత్తరిల్లగ పోరి తలలు జనులు
ద్రుంచియును అనెడు వారలు వొడ్డె యధిపు
కత్తుల పోట్లచే కలనిలో బడిన యుద్ధమున
వత్తముడు చల్ల భూపతి భార్య పోరి రిపుల ద్రుంచి పొలసినవారు
భద్ర వారి భార్యల గూడి వరుస
అత్తరి గన్నించె నందరతోడ గన్నించె.

ముమ్మయ్య పోచయ్యలు పిండములకై చేతులు చాచుట

తరము పెద్దలు తన తాత పెద్దలును కోకోమ్మని బాలురు గొబ్బున దోచె
పరగంగ గన్నడ భక్తుడు మురిసి బాలులు హస్తముల పరగ
ఫీక నమస్కృతులు వెనకేయ నెంటు ఛాచియును

నిలిచిన బాలుల నిలువెల్ల జూచి
జొత్తువలె రక్తము జొబ్బిలి కురియ
భక్తుడు తా జూచె బాలు లిద్దరను
వాలుజడలు గల్గు వల్లవ గురువు
నీళ్ళను బాలుల నెట్టన జూచి
పోట్లచే ముమయ్య పోచయలకును

జొట జొట రక్తము జొబ్బిలి గురియ
తమ్ముడు ముమ్మయను తడయక
చూచి
సొమ్మసిలి భక్తుడు శోకింపసాగె
అల్లుడు పోచయ్య ఆకారమునకు
వల్లవ కులగురువు నలపోయసాగె

బాలుర మృతికి భక్తిరన్న దుఃఖించుట

'మక్షరేఖలు గలుగు మా బాలులారా:
వక్షము పోట్లతో వస్త్రీర మీరు
బాలులు ధనకొండ పరిణాన వుండ
వాలాయముగ కాశి వస్త్రీని నేను
నందుల కురువకు నన్నంపిపోయె
యిందు శేఖరు వద్ద యిటు
నిలిచియుండ
యీ లోన చెడువారై యెరుగను
నేను
కాలము గూడెను గంగ దయదప్పె

ముమ్మరముగ పోట్లు ముప్పిళ్లు నాటి
తమ్ముడ ముమ్మన్న! తలచితివ
నన్ను!
బల్లెముల పోటులు బలువుగ నాటి
అల్లుడ పోచయ్య; అనివార
దెస్త్రీ;
అల్లుడు తమ్ముడు హస్తముల్ చాపె
హర హర యెవరికి అన్నము
నిడుదు!'

భక్తిరన్న దొనకొండకు మరలుట

పరికించి భక్తుడు పరమేశు దలచి
బాలులు కలనిలో పడిన వారలకు
పాలేట అన్నము పరగ బెట్టుదునని
పూజించి విప్రుల పోనంపి యవల
కాజని విశ్వేశు దనర ప్రార్థించె:
'కాశినుండియు యింటి
కడకేగుటకును

యీశ! యనుగ్రహించి యిటు
జూపుమయ్య
యిమ్ముగ నడచియు యే బోవు వరకు
తమ్ముల శల్యములు ధరణిని
గలయు
బొండిని విడి జీవి పోయెద' ననుచు
తుండెగర వేసియు తొత్తుకూలమును

వచ్చెడి శూలముకు పక్షము బట్టి
బెచ్చెర హరుడు తా వచ్చి
శూలమును
అమరులు మెచ్చగ అరచేత ఒట్టి
ప్రేమను రథమిచ్చె మేలని పొగడి

కాశ తిర్థము గయ ఘన విభూతియును
వాళిగా పాత్రల వలను బట్టియును
రథముపై సుంచియు రవిలేజునుడు
బదుదని యెమ్మల పైనము జేసి
కడలెను భక్తుడు కావడితోడ

భక్తిరన్న విశ్వేశ్వరు డిచ్చిన రథముపై దొనకొండ చేరుట

పదపడి భేచర భాగంబు పట్టి
నందుల కురువకు నటు వచ్చి నిలిపి
అందు రథమునుండి అన్న తాడిగి
వందన మొనరించి బంపె రథమును
'చంద్రశేఖర!' యంచు శంఖు

నాదించి

నందుల కురువ స్నానమును
జేసియును

సరగున శిష్యులు శంఖులు బట్టి
కరమొప్పు భుజమున కావడి బెట్టి
పొడపాటి మిట్టలు ప్రొద్దుండ బోయె
పొడపాటి వీరన్నను భక్తుడు తాను
ఆవేశ ప్రార్థించె అతిభక్తితోను
'వో వీరభద్రుండ! నో యీశపుత్ర!
కావిశ్టుగు కాకె గలిగిన దేవ;
నీ పేరిటివాడు నీ వరసుతుడు
వీరన్న యనువాడు బిరుదుగల శౌరి
జేమావ వున్నాడ; శరణాపమూర్తి;
ప్రమథ రక్షకుండ! ప్రజ్ఞావిశేష;
భద్రేశ; ఆయుధాలు బరగిన మూర్తి'

నంది కుప్పెల జలమటు జలకమార్చి
నడుటను విభూతి నొనరంగ బెట్టి
శలవని దాడము చయ్యన గదలె
చల్ల (చాలు) రావుల బయల
చయ్యన నిలచి

పల్లజదల దారి పట్టెను శంఖు
వల్లవ కులజుండు వరభక్తుడేగి
నల్లచెరువు కట్ట నాదించె శంఖు
చంగల్వలును మంచి శామంతి పూలు
శృంగారమై యొప్పు తీగమల్లెలును
పెంపైన జాజులు పెద బొడ్డుమల్లె
సంపంగ తామర సరవి గన్నేర్లు
వనంగ నేలపై వ్రాలియుండుటను
క గార విషించి ఘనుడు భక్తుండు
పొ పొం దుఖించి భూతేశు దలచి
'జాలుడు ఆయితన్న పట్నాన లేడు
రేపటి శివపూజ మాపటి పూలు
మాపటి శివపూజ రేపటి పూలు
చాలవు ఆయితన్న సద్భక్తి జేయ'
రాలిన పుష్పపు రాశులు జూచి

అనుమాన మొందియు నచ్చట తర్లి
అగుమంచి కట్టించినట్టి నడభావి
చెంగల్వ బావికి జేరగ వచ్చి
భామలు నీరుతేమి పాడు బడుండ
శ్శేమమౌ ధనకొండ చేటు పుట్టెనని
గంగనగరు కేగి కాలాంతనుతుడు
గంగ మండపమున కావడి దించి
గంగను ప్రార్థించె కరములు మోడ్చి
జలజాక్షి! పూబోణి:

జమదగ్నిరాణి
కినుక వైరుల గొట్టు గిరిరాజు పట్టి!
శరణార్థి పాపని: పురహరు రాణి
కరవాలు శూలము కంకణములును
మెరుపులు కన్నులు మేఘము

కురులు

విలసితముగ నిట వెలసి: గర్గ
ఇలవేల్పు వని నమ్మి యిటు కాశి బోతి
పలికొండ అయితన్న

బాలరాజులును
పాలేటి కేటించి బవరంబు జేయ
తిరుమందులు వల్లసధీరుల నెల్ల
బరిగొల్ల జేసితే భాగీరథి! నీవు!
అనుచు గంగను ఒల్కి

ఆ ఘను డపుడు
మనమజ్జనము జేసి కాశితిర్థము
వొసటను వీభూతి నుంచి గంగికుసు

హస్తముల్ ముకుళించి అంబును
వేడ
'అసుర సంహరివి ఆదిమూర్తివని
వెన నమ్మి పోతిని యిటుజేయు
తెరుగ!'

కస్తీపడెను గంగ కరకంఠనుతుని
భక్తికి మదిలోన వనరుచు గంగ
వక కంట రక్తము వక కంట నీరు
గ్రక్కున జారంగ గంగ తా నపుడు
పొల పొల దుఃఖించు పూబోణి జూచి
కలకంఠి ధనకొండ గంగకు

సొక్కి

శిష్ములు భక్తుడు చింతి: లి
యనగం: శివు సడికి యె: చె

గురువు

చేతు: ముకుళించి శివు: పార్థించె
'భూతి పుండ్రము చేత పుణుకు
పేరులును

పుత్రడి పరుసము పులితోలు కాసె
భూతేశ్వరుండపు పూని పెండెంబు
త్రిపుర సంహారక! త్రిశూలధారి:
కిపటపు సుమరము గలిగిన స్వామి:
గవిరీ మనోహర! గజచర్మ ధరుడ
శిరమున జాహ్నువి శివయోగి

శరణు:

పరమేశ్వరా! యని ప్రస్తుతిజేసి

సిరిదేవి నగరులో భిక్షము గొనుడని భక్తిరన్న

శిష్యులను బంపుట

గయ చంద పీఠూతి కాశితిర్థమున చయైన జలకము సలి: శంకునిక్కి:

ఆవేశ శిష్టుల నందర బిలవి
 శివరాత్రి సమమగు సిరిదేవి
 నగరు
 సిరిదేవి నగరికి శ్రీమమే పోయి

అరచిగియు రాగ అనతి యిచ్చె
అక్కడ శిష్యులు అయ్యను వుంచి
గక్కున నగరికి కదలి తామేగిరి

భక్తిరన్న ఆర్థరాత్రివేళ నిరిదేవి నగరుకు భిక్షకై వచ్చుట

నిశి సమయము వేళ నీలకంఠుండు
వెన శంఖు నాదించె వీధుల వెంట
కరకంఠుని గంట ఖంగున మ్రోయ
తరుణులు మేల్కొనిరి తల్పము నుండి
'అమ్మలారా! భిక్ష అయ్యలారా! భిక్ష
సమ్మతినదరమ్మ! సఖులార! భిక్ష
సంధ్య భిక్షము పెట్టి శతఫలమమ్మ;
సత్యము యిదరమ్మ; జలజాక్షులార!
లేరమ్మ భిక్షము; దేశయాత్రికునకు
కోరి భిక్షంబిద కోటి ఫలమమ్మ;
నారీ రమణులార! నదవడి భిక్ష;
పశ్చామున నిడ భిక్ష పరమేశ్వరీతి
తల్లులారా! భిక్ష, ధర్మాత్ములార!'
అలాపనము చేశ ఆయగారు తా
అలాపనమె గాని ఆయ గానరాదు
శంఖునాదమెకాని జంగము లేదు

పంకజముఖు లటు పరిపరి చూడ
గంటనాదమే కాని ఘనుడట లేడు
వింటి మనుచు తాము వెదకెడి వారు
మాయలవాడుగా మమత గావించె
మాయల జంగము మర్మమెరు-గక
కరుణతో సిరిదేవి గ్రాలెడి వాడ
ఓరవాజ గుర్తించి తా నగరు కొచ్చె
'కాశినులదియు వొ స్తి ఘనతల్లి! వేగ
దేశాంతికిని విశ్న తేపిమ్ము; తల్లి!'
గంటనాదుకు తల్లి గ్రక్కున లేచి-
'కట కటా అన్నము కడమ కాబోలు
రచ్చల పీఠుల రాచ యంగళ్ళ
అచ్చోట కోటల అరుగులమీద
మరియెటో నిద్రించె మహాసీయు
దశదు'

సిరిదేవి కోడండ్రు అన్నము లేదనుట

పేరెము కోడండ్ర పేరె త్తి బిలిచి
'కాంత సొమ్ములిడుదు కరియాల
కా

యంతైన నీనగర అన్నము గలదః'
'తొలికి బోనమే దొంతి లేదమ్మ!'
'శలికి జాజిమొగ్గ! కాటమరాజు

నారి వీరగంగ! నగరున కలదా?

‘వీరై న బోనము యేమియు లేదు’

‘తావించి చెప్పము భట్టార సూర!'

‘నీవు జంగానికి నిటు కుడువబెట్టు’

‘అందైన బోనమే అధికము లేదు’

‘యింట నేమైన వున్నదా?

యర్రయ్యచాన!

కొడల జంగమును కుడువగ బెట్టు’

‘వీడిన బోనము యేమియు లేదు’

‘అపురూప కన్యక! కయితమభార్య!

కృపజూచి జంగమును కుడువగ

బెట్టు’

‘అపరాధ మగునమ్మ! అధికము లేదు’

‘మద్దు కోడల రావె! ముమ్మయ్య

సకియ!

పద్దుగా జంగముకు పారణ సల్పు’

‘అంటిన బోనము అది పెట్టరాదు’

యింట జంగమ పూజ యిటు

కొరవడియె

‘భద్రాక్ష తావళాల భక్తిసలమేడ!

నిద్రమేల్కొనిరావె! నీరజగంధి!

అల్ల సిరియాళు మాంసము

అడిగిసయట్టి

పల్ల జుట్ట రొచ్చె పల్ల ముట్ట

పశతి అరమ్యుల టికి చావములు కడిగి

వెండియు బోనము వేగమె జేయు’

భక్తిరన్న భార్య మేడాంబ తన యింట అన్నము కలదనుట

అంతట మేడాంబ అత్తతో బలికె:

‘చింతింప నీకేం? శివుసాక్షిగాను

దొంటిలో దాచితి తొణకనొగిరము

యామరక అన్నము యెప్పుడు

దాతు’

‘తామ నీ దాచిన పని యేమి

చెప్పుము!’

‘వుత్తరకాశేగిన వుత్తము డొచ్చునో

పాలేటికేగిన బాలు లొచ్చెదరా

అలము లోనుండి అన్నలోచ్చెదరా

అంటని బోనము అటు దాచినాను

పాటించి దాచితి పరమేశ్వరనాన:

‘సత్యమైనది యిది స్వామిసాక్షిగను!’

‘సత్యమైనది యేతె సఖి నురో’

తెమ్ము’

చిత్తరువు కూటను కు చేరి

తిరిగిపోయి

వట్టికోళ్ళ శిబిర వడ్డించుకొనియు

‘పై పుత్రులు’ పైన గప్పుకొని

వనశాక్షి మేడాంబ పచ్చెను వెడలి

తాగు వోగిరమును తాగించు రాగ

అలపనము జూచి అతివగా దెలిసి-

‘పాలేట అన్నము పండిపెట్టరతె

పోట్ల తమ్ములుబదిరి బోనమెవ్వరికి!’

మాటాడకను తాను చుదిని చింతించి— మరి జంగముల దీక్ష మరచింది
 'సంపద గర్జంబు సౌభాగ్యగరిమ' నల్లి
 పెంపైన రాజ్యము విభవముగూడి

భక్తిరన్న మేడాంబ తెచ్చిన అన్నముపై విభూతి చల్లి వెడలుట

అరియ భక్తుడు వేగ అన్నము మీద నల్ల పూసలు దక్క నాతి సొమ్మెల్ల
 విభూతి చల్లియు వెడలె గ్రమ్మునను కొలుకు లాడియు ధర గుప్పన
 శంభునిగుడి కేగె సర్వేశనుతుడు బడెను.
 రుద్రాక్ష తావళాల్ భద్రాక్ష సరులు గడ గడ వణికియు కడు భిన్న
 ఘృద శంఖుల దండ సూత్రము యయ్యె
 నరుత

అయ్యగారికి ఎంగిలి అన్నము పెట్టబోతివని సిరిదేవి కోడలిని మందలించుట

మేడాంబ అత్త సమీపము కేగి— అంటు లేసన్నము అయగారి కిడక
 'అన్నము వల్లక అయగారు పాయ' అంటు వడ్డది పెడితివి అయగారు
 విన్నవించెను తాను విన్నపము పాయ'
 వినియు— అత్త మాటకు కోడ లడలుచు
 'అంగనామణి! వినుమమ్మ బలికె:
 మేడాంబ! 'అత్తయ్య! అంటు లేదా శంభునాన:
 యెంగిలి బోనము యెతులకు గొంచు బంగాన సాత్రలో పదిలము జేస్తీ
 పోతివి జంగము పాయె తా మగిడి యెంగిలి గాదత్త విను విన్నపంబు
 సత్యమౌ బోనమని సకియ! కాశి బోయిన నీదు కన్నకొడు

కప్పితివి

కవునా:

పాల చవుడు గాక పల్లము గాక
 నీళ్ళ జాలును గాక నెరి బీళ్ళు గాక
 కలచోటు కృష్ణ రేగడ సరివొచ్చు
 వెలిగొండ పడమర వెలసెను మర్రి
 వూడలు కొమ్మలు వుర్రూతలూగు
 చూడ వేడుకయైన సొంపైన మర్రి
 వింధ్యాద్రి మలలలో విరివైన మర్రి
 కుంజరముల కిరవు గురులైన మర్రి
 పెంజేరి గున్నలు పెను పాములకును
 త్రాచులు నాగులకు తావైన మర్రి
 శేషుండు పుట్టలో శ్రేమాన నుండు
 గండ భేరుండవ కాపోతములును

మెండుగా పావురాలు వుండు
 యేప్రోద్ధు
 కొంగలు కోవెలలు గోరువంకలును
 నింగి దాకెడు యెత్తు నెలవు
 చిలుకలకు
 పైడి కంటుల కిరవు పరగిన మర్రి
 ఆడకాడకు దిక్కు లాకమించెనన
 మర్రి క్రిందను నిల్చి మరి నిక్కి
 చూచి
 యిరవులై కాపురాలు వెస చేయు
 చున్న
 పక్షులతో నిట్లు పలికె గౌతముడు:

గౌతముడు పక్షులను మట్టి విడిచి పొమ్మనుట

'వృక్షము ఖండించి వెస నగ్ని
 గాల్చి
 చల్లాల్చి యీ పోడు చక్కగా
 దున్ని
 నలుసులు యేలియు నతి వేగమునను
 కొర్రవెట్టగవలె గొబ్బున మీరు
 యిరువుగా దీమర్రి విడిచి
 పో' మృతెను.
 ఆమాట విని పక్షులు ఆక్రోశమొంది
 తామెల్ల మూకలై తల్లడ పడుచు
 యేకమై అప్పుడు యెలుగెత్తి ఆడరి:
 శోకించి కన్నీరు సోనలై కార:
 పిల్లలు పక్షులు పికపిక లాడె
 తల్లిడించియు తాము ధరజ్జిపై
 వారుగ

తల్లులు బిడ్డలు తరి చావ వొచ్చె
 'చెల్లంబో' గౌతమ! చెప్పెదము
 వినుము
 అంబోధి సెలల కొన్నాళ్ళటులుండ
 అంబుధి యెరుకువాడు
 హత్యకట్టుకొనె
 మర్రిచెట్టున మేము మరినిలువగాను
 మర్రికి నీవల్ల మరి చేటు వుద్దె
 పట్టుము శాపము పరగ గౌతముడ!
 యిట్లు మా యిరవుచెడ నీ యిల్లా
 చెడును
 వుండ యిరవులు లేక యెండలు
 తగిలి
 వుండుదమని యిటు వొచ్చితిమి
 మేము

అను కొనులు అ పకులెల్ల
యేకమై కాలెక వెని నల్ల కోను
కొమ్మ కొమ్మకు నల్ల
కూలాయములును
కుమ్మరాపము రీతి కుమిలియు కాలె
కలగాలి యా మర్రి కణుకులై యుండె

చలచట్టి గొల్ల క. నను నల్లనే సె
పొడుమిగల చాల పొరకగ నుంసె
వీరక దున్నియు వెన కనును నెడి
సత్యమా గవుతుడు* సవియును బిలచి
విత్తనంబులు లేని వివరము దెలిపె

వేయించిన విత్తనములను గౌతముడు మొలకెత్తించుట

జలగన్య వేగమే జమిలికాదేవి
నిలయంబునకు నేగి నెలతనుగాంచి
అలరంగ దీవించి అడిగె విత్తనము
జలగన్య సత్యంబు అలవిభుని
మహిమ
అలివేణి తా జూడ వలెనని యపుడు
పైడి మంగలమున పరిపాటిగాను
వెండి మంగలమున వేయించి
యపుడు

సతగ విత్తుల మూట జలగన్యకివ్వ
మరి విత్తులను గొంచు మగువ
తానేగె
మలల వేటకు నేగి మగిడి గిరిరాజు
జలగన్య కెదురుగ చయ్యనవొచ్చె
చెల్లని తా గాంచి శీఘ్రమే పలికె
'యేల వొస్తవి తల్లియెరిగింపుమమ్మ
అన గిరిరాజుతో అనుజ యిట్లనియె:
'అనుపంద మునుల్పొచ్చి అన్నము గోర

అనుమతి పొందెను అన్న: నీ మరిది
అన్న: విత్తులకొ న్ని అవియును
దొరికె
పరగ యీవిత్తులు పండునో లేదా'
యెరుగను అన్నయ్య! వెళ్ళివచ్చెదను
'నోచిన వారికి వేచినా పండు
నోచని వారికి వేచకా పండవు'
అనవేగ జలగన్య అచ్చట తల్లి
వెనువెంట అడవికి వేంచేసె తాను
పతి గొర్రుపట్టంగ భామ విత్తగను
సత్కాని కా కొర్ర సరగున పండె
వుడికిన అన్నము వుర్విలో మొలువ
కడు అబ్బరంబులే కాంత మేదాంబు
సత్యబోనంబై తె సారసగంధి!
ప్రత్యక్షముగ మొలుచు పరమేశు
కృపను'

మేడాంబ అన్నపు మెతుకులు మొలకెత్తించుట

అత్తమాటల నెల్లి ఆలింది వినియు
చిత్తర్పు కూటాలు చేరి మేడాంబ
నీరాడు చోటుకు నెలత తా బోయి
సరవితోడుత మూడు చాళ్ళు

చేసియును

అన్నము చాళ్ళలో అర్చితము చేసి
మన్నుపైనను గప్పు మదిరాక్షి
యపుడు

జలకము చివికియు సాంబ్రాణి వేసి
నీలి చీర ధరియించి నెలత

గూర్చుండి

పుడుగండ గ తైర భుజమున జేర్చి
యెదురుగ కాళికి వెలది కూర్చుండి
ప్రాణేశు ప్రార్థించె పరి పరి గతుల

అన్నము మొలచియు అది వనమాయె
బల బల తెలవారె పనులు

క్రేపులును

యెలుగెత్తి అడలెను వెన

పక్షిగణము

కాంతలందరు లేచి గ్రక్కున తాము

భ్రాంతి నన్నము మొలచి ప్రబలి
యుండుటను

కనుకొని మెదనున్న

గండ క తైరను

కని తొలగించిరి కాంతలు వేగ

‘నాతిరో! మేడాంబ! నా నోముకన్న
నీతిమంతురాల! నీ నోము పొచ్చు
నీతకు సరియాదు’ సిరిదేవి మెచ్చి

సిరిదేవి తాను నోచిన నోములు కోడలికి చెప్పుట

‘సత్యము చెప్పెద సఖి వినవమ్మ!
మున్ను యలమంచిలో ముదమొప్ప

నుండి

చిన్న ప్రాయమున

చిటిబోట్ల నోము

బాల ప్రాయమున బహుగ

నోమియును

యల ప్రాయమున యెన్నో విధముల

నోమి

యీడేరు ప్రాయమున యెద్దును

నోమి

వడుగులు పెండ్లిండ్లు వలనొప్పజేసి

ఆడు గడుగు బెట్టితిని

అన్న సత్తరువు

విశువక పదకొండు యేడ్లు

నోమియును

పదిరెండు యేటను పరిసమాప్తించ

పదివేల యెద్దుల బలిజ పాపన్నను

అయిదువేలెద్దుల జెట్టి అల రాముని
పిలిపించి పర్యతం బేగ బరువులును
శెలవిచ్చితిని యెత్త శీఘ్రమే
యపుడు
జల్లించు బియ్యము చమరు

సంచులును

పప్పులు చక్కెర పండ్లు ఫలములును
వస్త్రైవర సగంధ వస్తువు లెల్ల
చీని చీనాబర సెల్లాల దిండ్లు
పూన్ని తివాసీలు పొడవు గుడార్లు
పైడి తోరణములు పట్టుతోరణాలు
వెండి తోరణములు వేరుగ పట్టి
జడల జంగములకు జడమాడ లెన్నొ
అన్నియు వారలు ఆయత్తపరచిరి
బాణ విద్యల మూక పరగ ముందరగ
పంచ వాయిద్యముల్ మించి

మ్రోయగను

కంచుకి జనములు గ్రమ్ముక నడువ
అందలాలెక్కియు అతివ సిరిదేవి
ముందుగ కొమరక్క ముదితలు

కిదలిరి

పరగ అశ్వదళాల బారులు ముందు
విరివైన విలుమూక వెన్నంటి

నడువ

యలమంచి నుండియు

వెడలి వచ్చియును

చెలులందలాలు దిగి శ్రీగిరి కెదుర
పడిసాగి మ్రొక్కియు భామలు

ఫలికిరి!

'విడువక పవకొండు మేఃధు
నోమియును
పదిరెండు మేటకు పసిసూప్తిచ
మడినెంచి వెడలితమి మహనీయ
మూర్తి:

యలమంచి వెడలిత యేడు

అడుగులలో

వెలయచిందైనవి యే సమకూర్తు
యేడు అడుగులు రాటి వెళ్ళినవెనుక
కడమగునవి మీ కులుకగు

అర్చితము'

అని తర్లి పోతిమి అతివ మేడాంబ!
పని వడి పర్యతమల్లప్ప పురిగ
యేవురు వడియలు యెలుగులై వచ్చి
వావిరి బరువులు వడిచిమ్మి చెదర
అటులైన కబురును అందినంతటనె
చెట్ల నారను దీసి చేలములు దిగిచి
సన్నబియ్యము పప్పు సరకుల కిసుక
గోనెల బట్టించి కూర్మికట్టించి
మైసాక్షి సాంబ్రాణి మరివేసి

మ్రొక్కి-

పయనమై చేరిరి పర్యతంబునకు
అమర యేదుము కరియావుల నేయి
క్రమమున గుడిలో అభండమున

కిడియు

పాతాళగంగ లోపల మునిగి జలము
చేతను గొనివచ్చి శివుని మార్జనము
జేసి అంజలి బట్టి శివుని ప్రార్థించి
వాసిగా నై వేద్య మొసగియు నవం

జడలెన్ని జంగాలకు జడ మాడలిచ్చి
వడియలకు శంఖును వరనంది

లింగము

పైడి తోరణమును పట్టు తోరణమును

వెండి తోరణమును నివ్వగ నొకరు
కడువెలితిగా ఆమ్మగార్లకు మ్రొక్కి
వడియ కై వెదుకంగ వనితౌ నం పె

సిరిదేవి కుష్టు జంగమును తెచ్చి పూజించుట

జంగము వెదుకంగ చనిన దాదులును
అంగ డంగడి వీధులన్నియు తిరిగి
తూరుపు బోయిన తోయజాననలు
పడమరకేగిన పణతులు వొచ్చి
దక్షిణామేగిన దాదులు వొచ్చి
'యెచ్చోట జంగము వెదకిన లేడు'

పుత్రర మేగిన పువ్విదలు వొచ్చి
'నాదించి శంఖును నటు చేర్చినాడు
నొక కరియెద్దును వాకిట గట్టె
ప్రకటితముగ చీముపడగ

రక్తముతో

పున్నాడు జంగము వ్యాధితో' ననగ
తానును కొమరక్క దండము పెట్టె
అంతట మతపతులామె కిట్లనిరి:
'యింతి! మరలిపోయి యలమంచి

లోను

తొవురు జంగాల కిడమ్రొక్కు

కొనుము

యీవు జంగము తక్కువ

యిటనననేల!

కుష్టు జంగము దెచ్చి కూర్చుండ

బెట్టి

నిష్ఠలు చెడగొట్టనేల జంగాలకు?'
ఆమ్మలమాటలు అప్పుడు తా వినియు-
'అమ్మలార! విన్నపము అది
వినడొకటి
విడువక పదకొండు యేండ్లు
నోమితిని

ఏండ్లెండుయేటను పరిసమాప్తించ
నోము నోచెడివారు నొక వెలితియైన
నోము విఘ్నంబని నుడువుమరు
పెద్దలు'

ఆయ్యలకును తెలిపి అతివ సిరిదేవి
ఆయ్యను గొనిరాగ ఆడ్డ తెరలందు
కొమరక్క సిరిదేవి గొబ్బున బోయి
సీమంబునను మ్రొక్కి యిటు
రమ్మనంగ

'నోయమ్మ! యిటులేల వచ్చు
చున్నాను?

నాయందు కుష్టును రోయరా మీరు!
అయ్యమాటలు విని అప్పుడిటు లంటి-
'యెడ లేక పదకొండు యేండ్లు

నోమితిని

కడముట్టగా జేయ కదలి వచ్చితిని

పన్నెండు యేటను పరిసమాప్తించి
యన్నంగ భక్తులకు అన్నముబెట్టి
నాభి శంఖంబును నందిలింగమును
వీభూతి విడిగంట వెండి తోరణము
పైడి తోరణమును పట్టు తోరణము
జడమాడ లివ్వంగ జంగము కొరవ
యెక్కడ జంగము వెదకిన లేడు
యిక్కడ దొరికితివి యిటు

రాగదయ్యః'

అన్నంత జంగము అప్పడిట్లనియె :
'యెన్నైన రానమ్మ! యీవాఙ్మి జూచి
వున్నవారలు పోదురు వువిదలార!
యిప్పుడు

నీ నోము విఘ్నమౌ యెందుకు
హిమ్ముః'

అటులన వినినేను ఆ కొమరమ్మ
బడిబడి ప్రార్థించి పాలకినుంచి

పట్టువస్త్రము బురక బాగుగా గప్పి
పాలకి దెచ్చితిమి పణతి మేడాంబ!
పానికి దించియు పాలునేతులతో
బాగారు పశ్యమున పాదములుంచి
అంగుళములు గడుగ అరచేరినిండ
అయ్య రక్తము చీము అందు
పురువులును

అయ్య పాదము తీర్థము

ఆరగించగను

అయ్యలు చూచియు 'హరహర'
యనుచు

'యేసీమదానవు? యేటనుండి
వాస్తవి?

యెనగ చీమును రక్తము
మెసపుదానవిట

వద్దన దెస్తవి వడియ పంక్తికిని
కద్ద యెచ్చట?' నని కనలిపల్కగను

సిరిదేవికి శివుడు ప్రత్యక్ష మగుట

అంతలో జంగము అదృశ్యమాయె
బంతిగ చీమును పారురక్తమును
పురువులు కస్తూరి పుష్పములాయె
పరమేశ్వరుండట ప్రత్యక్షమాయె
బ గారు వస్త్రము పాంకోళ్ళు దొడిగి
బంగారు బెత్తము పట్టుక నచట
అంతట నేమను హరునకు మ్రొక్క
సంతసించియు 'కోర్కె సరవి
తెల్పు'మనె

'నీవె నా సుతుడుగ నిలపుట్టు
మంటి'

'అవుగాక' యనె హరుడు అతి
సంతసమున

వుప్పొంగి మరిమరి వందన
మిడియ

వొప్పుగా మగిడియు వొచ్చితి
పురికి.

భక్తిరన్న పుట్టుక

యలమంచి వొచ్చిన వెనుకను నాకు
అల చీము రక్తము ఆరగించినది
గర్భిణియై దోడె ఘనముగా నాకు
నిర్భరముగ నాకు నెఱలు నిండగను
పసిడి పశ్చెములోన బాలుని గంటి
వెన జడలేనును యెక్కువలేక
చౌత కప్పెరయును ముత్యాల

నరులు

భూరి పూసిన వొడలు పుడుక
వకచేత
పసిడి పశ్చెమునున్న భక్తుని చాయ
ఆసచే జూచుచు ఆశ్చర్యమంద
అన్నదమ్ములు నలుగురు

ఆ పల్లెకొండ

యెన్నగ దానములు యిడిరి

విప్రులకు

హరుని అవతారము అనుకొని
రవుడు
పరగంగ నిట్లనె పల్లికొండపుడు:
'పురహరు డిచ్చట పుట్టిన వార్త
మామ పోలాజు తా మరి వచ్చి వేగ
కామసంహరు జూడగా వలెగాన
కాలారులను బిల్చి కమ్మలు వ్రాసి
ఆలమందకు కమ్మలంపుడు మీరు'
పల్లెకొండిటు జెప్ప బాగు దాగనుచు
పిలిపించె కరజాలపేర్ని నచ్చటను
ఆలమందను పోల అధిపుడు వుండె
తనయుడు గలిగెను తడవులేకొచ్చి
కనుల జూచియు పోవగా

రమ్మటంచు

కమ్మను వ్రాసిరి కన్నతల్లి!

అపుడు"

సిరిదేవి భక్తిరన్నను నగరికి పిలిపించుట

అమ్మ మేదాంబకు అంతయు జెప్పి
రాత్రి విశ్రమడుగు రక్షకుడెవరా
వెడకి తోడుకరాగ వేగమె బంపె
గొబ్బున నాగినేని కూటాలు వెడలి
శంభుని గుడిలోని శిష్యులతోను
వుండంగ జూచియు వొప్పుగా

చెలులు

భంధంబు బెట్టిరి దగ్గర నిలచి:

'సిరిదేవి పిలిచెను శిష్యులు మీరు
వేగంబె రం' దని విన్నవించినను,
ఆ భక్తుడటలేచి 'హరహరా'

యనుచు

శంభుని గుడినుండి చయ్యన వెడలి
తల్లి వుండినచోట తావొచ్చి నిలచి
ఆలాపనము చేసి అయ్య తా నచట
భుజమున కావడి భూమిపై దింది

అజినము పులితోలు ఆవనిపై పరచి
కాళ్ళ పావుకోళ్ళు కడకు బోదీసి
చల్లగ కూర్చుండి శంఖువాదించె
అలించి వినెను తా అమ్మ నూకాంబ
తావించి పిలిచెను బంధువర్గమును
నీవాళి పక్కెరము నిటు గొనిరాగ
పండుముల యరణప్ప పైడివారమ్మ
అందరు గూడుక అర్హ్యోదకంబు
పైడి చెంబుల దెచ్చి పాదముల్ గడిగి

వెండియు అర్ఘ్యము వెలది ముగించి
నీవాళి బట్టెను నీలకంఠునకు
సేవలు హారతులు చెల్లించిరపుడు
బిడ్డలు కోడండ్లు ప్రియము
తోడుతను
అడ్డతెరల మరుగు అయ్యకు
మొక్కిరి
పుత్రులు గల తల్లి పోలాజు సతియు
భక్తిరన్నను జూచి పరగ భావించె:

సిరిదేవి భక్తిరన్నను గుర్తింపలేక పోవుట

'విర్రూల చిత్తుండః సీతిమంతుండః
ధర్మంబు తప్పకు తండ్రీ! నాతోను
పలుకుము నీ విడిదిపట్టు యెచ్చటనో
తలిదండ్రులుండిన స్థలమును జెప్పు'
తల్లి పల్కగ విని తపయోగి పల్కె-
'అల్ల మధుర, ద్వారక అది

పూర్వతావు
హలి యేలు పట్నము ఆయోధ్యతావు
పుట్టుక యలమంచి భూములతావు
ఋట్టిపు డీతావు యెలమి నాతావు
తండ్రీ వద్దకు నేను తల్లిపోచుంటి'
వెండియు ననగను వెలది యిట్లనియె
'నిను జూడ నా సుత నెగ

పోలికలుండె

ననరంగ నీయట్టి వల్లవ గురువు

పోలాజు పుత్రుండు పోయెను కాళి
కాళికి బోయె నా కన్న పుత్రుండు
కాళిలో పుత్రుని కానవా తండ్రీ:
ఆ సిరిదేవితో అపుడిట్లగనియె:
'కాళి పురమనంగ మనలింగ వీడు
దేశయాత్రికు తీరు తెలియంగ లేరు
నల్ల బొంతయ్యలు నలుదెసలందు
యర్ర బొంతయ్యలు యెల్లెడనుండురు
కొణిదెడు తీర్థము గోరంత భూతి
మూకలై యున్నారు మాకన్న
మనులు

కన్నతల్లివి నీవు కానంగ లేవు
యెన్నంగ పెరవారు యెరుగుదుర
గురుతు:

నన్నేమి అడిగేవు నాతల్లి నీవు?

యరణప్ప భక్తిరన్నను గుర్తించుట

అన్నంత భక్తుని అనవాల్ పట్టి
 పాల సంద్రము తెప్ప పండుముల
 యెరణప్ప
 వాలాయముగా తల్లి వర్ణించి పలికె:
 భాషింప నీకేల భాగ్యము వచ్చె:
 కాశి బోయిన కొడుకు కాడదే తల్లి:
 శిరసున పల్లజడ శివయోగి కళలు
 గురుతెరుగవ: పైన కుంజరపు శాలు,
 వరభూతి వొడలును భద్రాక్ష సరులు
 హరిహరదులు మెచ్చి అయ్యకు
 యిడిన
 గురుతులు చూడవే కూతురా! నీవు'
 కూతురుతో చెప్ప కృప నందులనూక
 భూతలమున బడి పొర్లంగ సాగె:
 కరువుకు ఆమని కలిగిన యట్లు
 సిరిదేవి కొడుకుని శిరసెత్తి చూచి
 వాడిన చేనిపై వర్ణించినట్లు
 తోడుగ ధనమును దొరికిన యట్లు
 కరములు ముకిశించి కన్నసుతునకు
 దండము బెట్టెను తల్లి సిరిదేవి
 పరగ దండముబెట్ట భ కుసు అవుడు
 తల్లినుదుట భూతి తడయక సెట్టె:
 'తెలియలేను కుమార! తెరగు
 చోద్యంబు:

కొడుకు: కాశికినే : కోకిగ దాది
 వ్రకుగదు సన్నిరు వో ముద్దు
 పుత!
 బాలరాజులు దండు పైనమైపోయె
 పడిపేను నాళ్ళాయె పరిణామ
 మెరుగ
 యేలాగ వోర్తు' నని యెలుగెత్తి
 యడలె
 తల్లి మనసు గురువు తహతహపరచి
 'నీవు దుఃఖింపంగ నేటికి తల్లి:'
 అంతట కొమర త్త అమ్మ సిరిదేవి
 భక్తునికి యిడ పార్శ్వభాగము
 లుండిరి
 పండుముల యరణప్ప,
 పైడివారమ్మ
 సంతస అగుమంచి, చట్టవారి సతి
 అప్పలు చెల్లెండ్రు అందరు వచ్చిరి
 పదినలు మరదండ్రు వచ్చి
 రందరును
 తెరల చాటుననుండి మరదండ్రు
 చూచిరి
 కాశి తీర్థము ల చెచ్చి కలివారికెల్ల

పాపనూక యెచ్చుట నున్నదని భక్తిరన్న అడుగుట

'శంభంత ఖలము కలివారిగ జూసి అప్పల చెల్లెండ్రు అందర జూసి

అమ్మను జూస్తిని అత్తల జూస్తి
నమ్మితి గద పాపనాతి యేదమ్మ ?
పండుముల వారి బలగము జూస్తి
యెందున పోడగాన యేదమ్మ పాపః
వల్లవుల వారినెల్ల వరసతో జూస్తి
తల్లి: పాపమ యేది:

తడవాయె రాదు!

తిరుమందులవారి తీరెల్ల జూస్తి
తీరుగా నా చెల్లె దివాణమున లేదః
అంత మ్రొక్కినయట్టి అప్పల
జూస్తి
యింతి పాప యేదమ్మ:

యెంతసేపాయె!

చేరి మ్రొక్కినయట్టి చెల్లెండ్ర జూస్తి
గారాబమో పాప కాసిరాదమ్మ!
నేతివారిని జూస్తి, నాపల జూస్తి,
ప్రాంతియయ్యెను చెలిని

పలికించు నాతో

మర్ద వానిని జూస్తిని మగువల

జూస్తి

పొరెను మనసును పొడగాననెతి:
చల్లవారిని జూస్తి, నఖియల జూస్తి,
నలివాడి చెల్లెలు నాతులతో లేదు!
ముచ్చట అవు పాప ముచ్చట విన్న
యెచ్చోట చెల్లిని యేద దలచినను
దవ్వగ కాశిలో తలతు చెల్లెలిని
భవ్యమో చెల్లి నెడబాయదు మనసు
తల్లివండ్రులు లేని తన చెల్లిమీద
వల్లము యేడబాసి వుండదు నాకు
యేవేళ దేవపూజ యెలమితో జేయ
ఆవేళ చెల్లెడ అత్మరో నుండు
అగుమంచిని పాపను

అమ్మరో: నిన్ను

తగ నమానముగ చూడ

తగుననలేదః'

భూతేశ భక్తుడు పొలితి పాపమను
ఆత్మలో తలపోసి అడలంగ సాగె.

యరణాస్ప భక్తిరన్నకు పాపసూత పృత్తాంతము చెప్పుట

ఆ సమయము భక్తుడాడు మాటలకు
పండుముల యరణాస్ప సాప
పృత్తాంతము
పొందుగ దెలిపెను పుణ్యగురువునకు
'వల్లవ భక్తన్న: వలపొయ్యనేలః
చెల్లెలు పాపమను చెప్పెద వినుము

పల్లికొండ రిఘుపతి బంధువులెల్ల
చెల్లెలను మనమివ్వ
చెప్పె బ్రాహ్మంకు
ఆన్మనక్షత్రము చప్పంగజూచి
ఫాల్గుణ ఆమవాస్య పగలు
బుధవారము

యాదవకాంతలు కాశీ తీర్థము గొని పాపనూక మేడకు పోవుట

అప్పుల చెల్లెండ్ర అందర బిలచి
వప్పుగా తీర్థము వై నాన యిచ్చె
తల్లికి మేనత్తకు తగువారికిచ్చి
కళ్యాణ చెల్లెలికి కాశీ తీర్థ మంపె
పసిడి చెరుగు చాటున పందుముల
యరణప్ప

కాశీతీర్థము గొంచు కదిలెను తాను
కనక దండ అందలము కాంతలు బట్ట
గను యెక్కి యరణప్ప
కదలెను వేగ

చల్లవారు వేయించిన
చాలురావుల వెంట
వెళ్ళి పాలకి దిగి వెందులు తాను
పైడి కుండల మేడకు పాలకి చేర్చి
నిచ్చెనలు చేర్చిన నెంతలు యెక్కిరి
పైఁ కుండల మేడపై పావురాలు
పడ పడ బెదరగ

పాప మేర్కొనియె
దిగులున చెల్లెలు దిగ్గున లేచి
తగ ధనకొండను తప్పక చూచె
'యెన్నడు రానివారు యెందుకొచ్చి
రాకొ'

తన్ను మేడకు పంపి తర్వాత
యిప్పుడు'

చేత నివ్యాళియ్య' చెంబుల నీరు
పట్టించుకొనివచ్చె పరుగున పాప

అంది చెంబుల పాద్యము
అర్ఘ్యమైనంత
పందుముల యరణప్పను
పట్టుక పాప
అడలంగ సాగెను అమితముగాను
కనియరణప్పయు కన్నీరు తుడిచె
'యిందరు వచ్చితిరి యేమి కారణము:
విందు చెప్పు' మటన్న
యరణప్ప చెప్పె
'అన్న భక్తుడు వచ్చె అయితన్న
తోడు

కన్నుల నిను జూడగా బంపె చెల్లి!'
భక్తిరన్నున చెల్లి ప్రలపింప సాగె
'పుణ్యగురువు దెచ్చి బోనున ద్రోచె
కన్నుల జూచురా? కనకన అడరె
'అన్నంతో బుట్టి (నెనరు)
యెడమాయ

పావురాలు తోడు పక్షులు తోడు
చిలుకల తోడును సిద్ధించె నాకు
కంబాలు తోడును గానుండి యిచట
అన్నలు యెవ్వరు: అక్కలు
యెవరు:"

కన్నీరు గార్చును కళ్యాణము చెల్లి
'అన్న యిటు తేబట్టి

అగచాట్లు ఆయ
నందుల పుణ్య గురువు నాడొచ్చివేగ

పందుముల వారిని పరగ వల్లవుల
చరితాలు వైనాన సరగ బాడగను
తిలకించి కూర్చుండి తెరగెల్ల వినుచు
తాత బంధువులను తమవారి నెల్ల
ఖ్యాతిగా బాడంగ కడదాక వినియు
మారాచులకు జెప్పి మమ్ముల దెచ్చి

బోనుల కర్పించి పోవుట యెరుగ :
కంటిమి కాలము కనడాయెనమ్మ!
వింటిమి యరణప్ప యీ చిత్ర మేమి
భక్తుడు చెల్లెల భ్రమత పడ్డాడు
చిత్రాన దెచ్చుట చెల్లె నేటి? కన

పాపనూక మేడ దిగి రానసుట

చేతుల బట్టక - 'చెల్లెరో! యిప్పుడు
నాతి! మేడను దిగిరావమ్మ!' అనగ
'కాలము చెడుగాయెగద! మేడ దిగను
పాలేట అన్నలకు పగ చేరువాయె
యంతైన మేడ దిగను యనిపల్కె
పాప
అంతట కాశీ తీర్థము యరణప్ప
యిచ్చె
కన్నుల కద్దక కడుభక్తి త్రాగి -
'భక్తుడు కలుగుట భాగ్యము అబ్బె
అప్పలారా! పొండు' అన మేడదిగియు

అన్నసముఖానకు అందరు వచ్చి -
'అన్నపిలిచెనన అవుర్న అడతె
పంతమన దిగదాయె భక్తుడ!
వినుము
క స్తిపడి వేడుత కాశీతీర్థ మిడ
కన్నుల కద్దక కడుభక్తి త్రాగి
భక్తుడు కలుగుట భాగ్యమబ్బెననె'
యరగిడ్డ పాటునుండి యరలెక్క
పావురాలు
చేటువారనతెచ్చి చెప్పపాపమకు

భక్తుడు ముసినది వద్ద గాయపడిన బ్రహ్మను చూచుట

చెల్లెల్లు అగుమంచి చేరంగ బిలిచి
.....
.....
వల్లవగురివు మల్లెవాగు దాటియును
అల్ల 'ముసి', వద్దకు ఆటు ముందు
పోయె.
అలాన బసవన్న అందరు సహాయ

అలమందలు యెడు యాదవ బలము
బాలరాజులు వారుగ పాలేటివాడ్లు
నీలకంఠుగి కెడుర నిజవార దేవ
శిరసున 'మండియు శ్రీపాదమునగు
శరీరమఁ తయును జర్జరితముగ
కనిగండలై యున్న గాయాలతోడ

‘ముసి’వద్ద కొచ్చెను ముక్కంటి
 మూర్తి
 కాలాంతపుణ్యండు కాశీనివాసి
 ఫాలలోచనుడైన బసవదేవునికి
 వెదకిన నువ్వుగింజ వెయ్య
 యెడము లేక
 యెదురొమ్మ పోట్లతో అల నందివచ్చె
 ప్రక్కను లింగసుళ్ళు
 పరుస వేడియును
 స్రుక్కెను పోట్లతో చూడ గురుతవక
 పోట్లను రక్తము పొటపొట గురిచు
 యేట్లోకి బసువన్న యెదురుగా వచ్చె
 బసువన్న రాగాను భక్తుడు తాను
 శిష్యులు యెదురేగి శీఘ్రమె చూచె
 భక్తిరన్నను జూచి బసవదేవుండు

భక్తి కాలును దుప్పి పటురంకెవెచె
 బసవన్న దేహము బాణాలు విరిగి
 వెసరేగి పొడిచిన యీదెల పోట్లు
 ‘కిటకిటా శంకర’ కారుణ్యమూర్తి
 యటుల నీ రూపెరుగ కిటు బొడిచినారు
 నీలకంఠుడ వని నిన్ను దెలియకను
 ఫాలము నంబులు బరపిరి నిన్ను
 అలచాడు త్రిపురాల అసురుల నెల్ల
 యిల గూల్చినాడవు ‘పుష్పహేశ’;
 కారడార్ద్ర బిటు కాపలసి అలలో
 నీ మాపు దాడిచి పే న దెలుప
 ఎదిగదే ధున్లు నా బ్రహ్మ
 ముందు
 వొంగి - తమ్ముల ముందునే?’

భక్తిరన్న బసవన్నను అనునయించి ఛనకొండకు

బంపుట

అనియిట్లు బసవన్నను
 అనునయించియును
 మును గాయముల నున్న ములుకులు
 దీసి

‘అర్థి జూపన! అతి వేగనీవు
 తమ్ముల వార్తలు తల్లికి దెలిపి
 కొమర త మొదలైన
 కులబాంధవులును

గాయాల రక్తము కారకుండగను
 ఆయగారు వీభూతి అద్ది గాయముల
 తీర్థప్రసాదములు తినిపించ పలికె;

అమ్మ వుండిన నగిరు అగ్గిమిట్టించి
 యిమ్మగు కైలాసము యేగు’మటనెను

భక్తిరన్న పాలేరు దాటి యుద్ధరంగమును చేరుట
 అని చెప్పి బసవన్నను అంపి వీడికిని చనెను భక్తుడువేగ సమర భూమికిని

వొప్పుగా పాలేటి వుత్తరపువొడ్డు
తెప్పలై ప్రవహించ తిరుగు

ర క్తమున

గుండాలు మడుగులు కుదిరిన జూచె
కండలు గుండెలు కడు శల్యములును
వెల్లిగా మడుగులకు యెగదట్ట చూచి
చెల్లన భక్తుడు శంఖు నదించె
భాగీరథి గంగను భక్తుడు చూచి
వేగ కావడి దించి యిటులాడ సాగె!
'కాలసంహరి! వో పాలేటగంగ!
వాలలు ర క్తమును వైశమే యాడి
చాలగ నిదురించు శాంభవి వీవె
తమ్ముల వొప్పించి తగ కాశిపోతి
నమ్మి వెళ్ళినవారి నడిపాలు చేస్తీ
ఆ యశోదకు పుట్టి చూదవులపసును
ప్రియములు జూపించి

పెంపు వహించి

తరతరంబుల వారు తమ్ము సేవించి
సిరిసంపదలు గూడి చెలగిరో యమ్మ;
పాలవెల్లిగోత్ర బావమరుదులును
పాలేట చెల్లిరి పలుకివా నీవు?
గుంటి గంగను బల్కి

గురులింగమూర్తి

గుంటి గంగకు భూతి గొబ్బున నలది
కాశీతీర్థము పులకాపన చేసి
వాళిగా నై వేద్యము వలసుగ బెట్టి
తాంబూలమును ధూప దక్షిణలొసగి
అంబుజాక్షికి మ్రొక్కి అటు

తల్లె గురువు.

వొడ్డునెక్కి కదలి వొచ్చి భక్తుండు
అడ్డమో నేరేళ్ళ ఆ వాగువాటి
తమ్ములన్న రణము తాపారజూచె:

భక్తిరన్న యాదవులు పడియున్న రణభూమిని చూచుట

అమ్మ హేళ్యులును ఆ భక్తిరయ్య
యిరువంశములవారు యరగడ్డపాట
వారిగియుండుట జూచె

వల్లవుల గురువు

సిద్ధిరాజు బలము సేనలు జూచి
యెద్దులావుల జూచి యేనుగుల చూచి
గుర్రాలు లోడిపిటలు కూలుట జూచి
వద్రుగ కాల్వార్లు వరుగుట జూచి
తమ్ములు చేసిన ధర్మ యుద్ధంబు

యమ్మగ వేడుగ వెన తిరిగి జూచి
కనిచూపుమేరను కల్లిమధ్యమున
మునుములు రథదంతి మొగి

హయములును

వథసారథులు వున్న రాజులు

దొరలు

వితథమై వారిగిన విధమును జూచి
తెగిపడ్డ శిరములు తేలు మొండెములు

వగరించు లొడిపిటలు వణకు
 గజములును
 గుబ్బలు విరిగిన కొన్ని రథములును
 బొబ్బలు పెట్టుచు పొద్దు
 హయములును
 దండెలు విరిగిన తగు పాలకీలు
 మెండుగ తెగిపడ్డ మేలు ఛత్రములు
 వాపోవుచున్నట్టి పరిజనంబులును
 చూపుమేర వుభయవైపుల జూచి-
 'యెంతటివారైన వెయ్యేడ్లు మనరు

యంత చాలవ కీర్తి యెన్నాళ్ళకైనా'
 అనుచు సంతసమున ఆభక్తిరన్న
 తన తమ్ములుండెడి తమకము చెంత
 నలుబది స్తంభాల నామగుడారు
 కళ దప్పియుండుట ఘనుడు
 తా జూచె
 గోపకులు పోట్లతో గూడార్లవద్ద
 యేవుడిగి పడియున్న
 విధమును జూచె

భక్తిరన్న కాటమరాజు కళేబరమును చూచి శోకించుట

మనుదైన తమ్ముడు కాటమరాజు
 పైన గప్పిన శాల్య ప్రక్కకు దీసి
 తమ్ముని ముఖమును తా జూచి

అడలె:

'ప్రేమతో ఆవుల పెద్ద భూపతియు
 తల్లి పెద్దమ్మయు తనయుల కొరకు
 కళ్యాణ శంభుని కడువేట్క నోమి
 వరమున గన్నట్టి వంశపావనుడ!
 పరివీరకల్లుగా సరదార్ల దొరల
 యేడుతరాల పగలు

యెదను పాటించి

పుడమార్చి రణమున పొలికల్లు జేసి
 నలసిద్ధిరాజును ననిలోన జంపి
 బలువు గాయాలతో పడితివి నీవు
 యెదయందు తమ్ముడా!

యెనిమిదిపోట్లు

నుడుటను చూపట్టె నురువగు పోట్లు
 అలనాడు జెప్పిన ఆనతి మీరు
 వలనుగ పోట్లాడి వరిగితి విచడ
 దయగల మీ తల్లి తనయుల కొరకు
 వేయి నోములు నోచి వెన
 నిన్ను గనెను
 కొన్ని నోములు నోచి కూతును
 గనెను
 అన్నకు చెల్లెకు అన్యాయ బ్రహ్మ
 సన్యాసి బ్రతుకుగ

సమకూర్చి వ్రాసె

వొప్పుగా తలిదండ్రులు వున్న
 రోజులలో

గొప్పగా పెంచిరి కూర్మి మోహన
 అంతలో వారికి అంత్యంబు నిండ

చెంత పెరవారల చేతికి మిమ్ము
(అప్పగించి)

అగ్నిగుండము జొచ్చె అమ్మ
పెద్దమ్మ

ప్రెగ్గెతో ముదితల్లి పెంచెకొన్నాళ్ళు
అంతట వుండసీక అయ్యః నేవచ్చి
పంతమాడియు దెచ్చి పట్నము జేర్చ
పలికొండ సిరిదేవి వాపమెంచకిను
అలసుందకు పంపి ఆడవి పాల్జేసిరి
యిల్లడ ముందక యేటులొ సిరిదేవి

పెళ్ళిజేయక చెల్లిని పెట్టెను మేడ
అన్నకు ఆడవిల్లు అనుజ కాకసము
కన్నతల్లి జేయున మాతకవిట్లుః
అన్నదమ్ముల పుత్రులము
అందరము మనము
యెన్న అన్యాయము యెవరికి జేదుః
యెన్నడు నీను టాతు యేమి
చేయుదునుః
అని యిట్లు తమ్ముని అలుముక
యేడ్చి

తమ్ముడు అయితమరాజు కళేబరమును చూచి భక్తిరస్న దుఃఖించుట

తమ్ముడైరమ రాజును
దాయంగు పచ్చి
యిమ్ముగ శాలువ విడదీసి జూర
అయితన్న ముఖమును హరహరా
ఘనః-
'ఎయితరిగి రణమును పరిగించి
అనుజః

పన్నుగా యు-చి ప్రభువైన దాది

యెన్నడ. కష్టమట. యెరుపు నీవు
ఆవులన్నను గూడి అలంబులోన
సీవు యుద్ధము జేసి "లిపితి కిర్తి
సిరిదేవి హుటలు చిత్తమున నిడక
అరిగి అన్ననుగూడి అలంబు జేసి
వురువు గాయాః తో వొంగితివి
అనుజః'

అడదయ్యెనుని కొసయాడి అటు తర్లి

కరియావుల రాజును చూచి శోకించుట

కరియావులరాజు కడకు నేతెంచి
వలిపెపు శాలువ పిర్జించి కడకు-
'చెల్లవుగ సంహృది శేఖరు కూర్చి
వరపుణ్య రణకూర! పంశపాపనుడ!

వోరుగంటి ప్రభువులకు వరువగు
సురియః
పానుగంటి రాజు ప్రక్క-లో
సురియః!

మనసి మటవైరి! కరిమాల రాజు! కల్లెలో వారిగొని మనసునూర!
 పల్లవ రాజుల బలముల మీద చెల్లు నీ కని యిట్లు చెరిగి
 చెల్లుగా పోట్లాడి బేతుల దట్టి పల్లె-గోడలు
 వొళ్ళెల్ల గాయాలు వొప్పుగా నాటి

భట్టావుల రాజును చూచి శోకించుట

వచ్చెను భట్టాల పల్లభు కదకు తీసుగా రచితేలి లేచితివి రాజు!
 వచ్చియు భక్తుడు వారున శత్రువులను పరిపై గూల్చి
 వొనర యిట్టనియె: బరువు గాయాంతో ప'దివి కలకు'
 'కట్టడి రణశూర! భట్టాలరాజు! పరి పరి కొనియిడి భట్టావుల
 మోటక మటమాల కొట్టి చెండాడి రాజును

పెయ్యల యర్రయ్యను చూచి శోకించుట

నిజగురువు అటనుండి నేగి గండాన బుద్ధెను కనుక
 యావలను యీ బాలుడు
 బెజవాడ బెబ్బలి పెయ్యల వుండ కీదవు నన వొగి చేసి రటుల
 యర్రయ్య మడుగున దిగి స్నానమాడను
 కడనిల్చి పైసింద గప్పిన శాల్య మునుగ
 కడకును దీసియు కన్నుల జూచి- జడిమందసమునంటి జలధిపై లతల
 'మరి నీవు బెజవాడ మల్లప్ప కరుణ పడి చుట్టుకొని యున్న మందసము
 వుర్విని బడగానె వోపుణ్యమూర్తి: రాగ
 దరికొని కాలెను తగ వాడ నాడు తలవు న సడలించి తాళములు తీసి
 అందుకు బ్రాహ్మణును అడుగగ పోకలలు జూచియు పూర్వస్మృతి
 చెప్పిరి వచ్చి
 మందసమున నుంచి మడుగు తమ్ము దలచెడియు తగ విచారిని
 ద్రోయుడని అమ్మ కిదివపుట మేనల్లుకు యివ్వ

అత్తగు చట్టి మారమ్మ తా గొనియు
యెంతయు ప్రేమతో యెత్తుచు పెంచి
కూర్మితో తనుగన్న కొడుకు
యరయకు
సమముగా పెంచెను సారసగంది
'బెజవాడ బెబ్బలి'గ పేరు వహించి

భుజబలమున శత్రువులను ఖండించి
పాపసిద్ధి ప్రభుని బవరాన గూల్చి
యేవుగాకానల విడబడి నడికి
కదసిన సేనల ఖండించివైచి
తుదకిటు రణములో తుదిమట్టినామ,
అని యిటు తమ్ముని అటులాడి కదిలి

తన చిన్నతమ్ముడు ముమ్మయ్యను చూచి భక్తిరన్న అడలుట

చిన్నితమ్ముడు ముమ్మయ్యను
చేరంగ పోయి
కదనిల్చి భక్తుడు కన్నీరు గార్చి
అడలుచు బలికెను అన్న తానపుడు-
'చిన్నితమ్ముడ! నిన్ను చెలగ
పురినుంచి
అన్న పాలేటికి అరిగిన చెనుక
నీచైన వంశము నిలుపగలేక
నీవు రజానికి నేగంగ నేల;
వల్లవ గోత్రజుల వంశమంతయును

పల్లవరాజుల బవరమునందు
వంశక్షయము గాగ వ్రాసెనా
బ్రహ్మ;
సంశయమును వీడి సర్వజ్ఞమూర్తి-
'అన్నదమ్ముల పుత్రులందరు మీరు
పన్నుగా పాలేటి ప్రక్కను గూడి
వొక్కరొక్కరు యెవరివైరుల మీద
చక్కగా పోరాడి సమసితి రిదట
యీ కీర్తి జగములో యెన్నాళ్ళకైన
ప్రాకి వీరకథల ప్రజ లెన్నుచుండు!'

పద్మరాఘవుని కళేబరమును చూచి భక్తిరన్న శోకించుట

తమ్ముల గొనియాడి తానటు కదలి
పద్మరాఘవు చూచి పలికె భక్తుండు;
'మరిది పద్మరాఘవ! మంద
లేళ్ళరుడ;
అరుదయ్యో నీ చెలిమి అనుజుని తోడ
కులమున వెలమవు చెలిమిని మరిదిని

చెలికాండ చిత్తమా! చెరగున పైడి!
నాదెండ్ర పైడివార్లకు పెండ్లికొడుక!
విప్రుల సేవ! వీటికి రాజు;
విప్రుల నీవు బుట్టి విలయెల్ల యేలి
తమ్మునితో, చెల్మి తగ నీవు జేసి
యామ్ముగ ధేన్వుల నెల్లెడ మేపి

మేలు కీళ్ళకు మాతా మెరిగితివి నీవు వీరులకును నీగు వేరు కనుక
 కలియుగమున వీరకథ తెన్నినాళ్ళు జరుపుదు రెప్పుడు మరచి
 నిలుచునో అన్నాళ్లు నీకీర్తి నిలుచు: నాయుండ!'
 రణవీర తమకాన రాజుసన్నిధిని
 మనముగా అవుసరాలు
 కడు భక్తితోను

పుత్ర మరాజును జూచి శోకించుట

పొందుగా తిరుమందుల పుత్రమరాజు వితరణ గుణహర: యేకై కపీర:
 చందము జూచియు జాలి భక్తుండు: వోరుగంటిలోన పోరుల: గెలువ
 'కొమర త సుతుడవు ఆ రెక్కలశ్వము వాహ్యశి వెడలి
 గుణ విజయిండు: స్వారి చేసియు దాని సమయ జేసితివి:
 సమర విజయ: శత్రుసైన్యాలవెరి: తమ్మునితో రణస్థలిని పోరాడి
 తమ్ముడెతన్నకు తగు ప్రదానివిగ అమ్ముల పాలైతివయ్య వో మరిది:
 సమ్ముఖమున సింహాసనమున నుండి యిమ్మహా నీకీర్తి వెలయు'నంచరిగి
 షితిని పాలించియు చిరకీర్తిగనియు

అల్లుడు పోచయ్యను జూచి వగచుట

అల్లుడు పోచయ్య నటు చూచి కలను ధిక్కరించిన వారి తివిరి చెండాడి
 వల్లవ గురువు తా వగవంగసాగె: పెక్కురు మన్నీల పృథివిని గూల్చి
 'చక్కని పోచయ్య: చెల్లెలి కొడుక వురువు గాయాలతో వారిగితివి
 వెక్కస రిపులను వెన్నులు విరచి అల్లుడ!

నాచకూళ్ళ నాయుని చూచి దుఃఖించుట

మరి మరి మృతించి మరి యటు అడలి నాచకూళ్ళ నాయుడా: నా చిగ్గ
 నాచకూళ్ళ నాయుని నడిగల్లు జూచె: మధిది

వాసిగ రణమున వైరులమీద వురువుగా గాయలతో వారిగితివి
 చేసి ఘాతలు వారిని చెండు చెండాడి మరిది;
 పోరాడి రణమున భూపతుల గూల్చి

చట్టువారి యర్రయ్యను జూచి శోకించుట

రట్టడి శూరుడు చట్టవారి యర్రయ్య; వయ్యన రణములో పరిగితివి
 అట్టె రణమున గూలుటది జూచి మరిది;
 బలికె: అయ్య కీరితి కాముడ' పని పల్కి-
 'యెలమితో పెయ్యల యర్రన సరస కదలి
 చెలికాడ! పడితివా చెసి యుద్ధమును దామసాని వెంగళు తనయుని జూచి
 భీముని రాముని పేరెన్నికైన 'వేమారు శత్రుల యేపణగింది
 సామంతుల వైరి చట్టవారి యర్రయ్య అల్ల మీ మేనత్త ఆల పెద్దమను
 మ తేభములనెల్ల మట్టి మల్లాడి తలచియో కాటమధవుని చెంగటను
 యి తెరంగున పెయ్య తెర్రయ్య వారిగితివి ధరమీద వో చిన్న మరిది;
 యెదుట

తమ్ములను మరదులను తలచుకొని భక్తిరన్న విలపించుట

అని యిట్లు భక్తుడు ఆ రణభూమి 'పేరు కీర్తున గన్న బిరుదాంకులార!
 పని చూచి యెల్లెడ చాపకట్టగను నెర వైన రణరంగ నిశ్శంకులార!
 తమ్ములు మరుదులు తగిన సత్యమే జయమన్న సర్వజ్ఞులార!
 బాంధవుల నిత్యులైన మీరే యీ ధాత్రిలోను
 ముమ్మరమగు పోట్లు మూర్పులు పాలేటి పీరులు పరమ పుణ్యులును
 బోలు పలుకరు నాతోను భక్తుడ నేను!'
 కశదప్పియుండుట కల్గి నుద్ద్యమన అడలుచు ఒలిచిన ఆ పుణ్యగురువు
 వల్లన తిరుమందుల వుసికిని జూచి కడ కొక్కరైన పల్కరా భక్తుతోడ

భక్తిరన్న పడియున్న పల్లికొండను అవతారమూర్తిగా కీర్తించుట

హరి గురువు కడనిల్చి
ఆ భక్తిరన్న
పరదక్షిణము జేసి పడి సాగి మ్రొక్కి
పరమాత్మ: గోపంద!

బంధ దమూర్తి
అదినారాయణా! ఆజుడ: గోపంద:
మత్స్యమై జలధిలో జొచ్చి వేదములు
తెచ్చి బ్రహ్మకు నాడు యిచ్చిర దేవ:
కూర్మమై నగమును కుదురుగామోసి
వేమారు దివిజుల యేలితివపుడు
వారాహరూపము వయ్యన దాల్చి
హైరణ్య నేత్రుని హతము జేసితివి
నరసింహమై హిరణ్య కళిపుని

ద్రుంచి

కరుణించి ప్రహ్లాదు గాచితి వపుడు
వామన మూర్తివై వచ్చి యా బలిని
భూమి దాన మడిగి పుచ్చితి వటకు
పరశురాముడవై పరగి లోకమున
కార్తవీర్యుని ద్రుంచి కీర్తి జెందితివి
దశరథ సుతుడవై తాటకి ద్రుంచి
కుశకు యాగము గాచి గూడియు పోయి
శంకరు విలు విరిచి జానకి గొనియు
లంకరాక్షసుల నిశ్చంకతోగూల్చి
పొంక మణిగించిన భువన రక్షకుడ:

గోపాల కృష్ణుడై గోవులగాచి
వేపలె యందుండు వేల గోపికల
మనసును దరూపు మరి యుండజేసి
కంసాది రాక్షస గణముల దునిమి
పంశిపావనుడవై పర్ణిల్లినావు
నీ మహిమ వర్ణింప నిఖిల లోకముల
వేమారు వెదకిన యెవ్వరులేరు
యిరు వంశముల యున్న యెల్ల
యాదవుల

గురుమూర్తి వగుచున్న
కుంపావసుండ:

హరి! మాకు నిక్కివె వరపుణ్యశాలి:
పరమాత్మ! దిక్కివె: పలుకు

నాతోను

నినుగూడి తమ్ములు నీరణస్థలిలో
అనిజేసి వారిగి యున్నారలు వీరు
యీడు జోడుగ తమ్ము లిరుగడ
మరుమలు
వీడక పోరాడి యిల గూలియుండిరి
కాశి తీర్థము యిచ్చి ఘనుల నందరిని
వాళిగా కైలాసవాసుల జేసు
కాశి తీర్థము దెన్తి కనుము భక్తుడను
బాపరో: నాతోను పలుక వదేమి:"

భక్తిరన్నకు శివుడు ప్రత్యక్షమగుట

యీవిధి నడలిన యేమనకున్న
'రఘుపతి మిము గూడి
రణరంగమందు
పగతుల కెదిరించి బవరంబు చేసి
సమర రంగంబున చావలేదనుచు
నీమదినుంచితో యేమన వివుడు
చూడు' మటందును శూల మెగవెచి
పడు శూలమునకును పచ్చె రొమ్మెదురు

తొలకరి మెదుపురా దూరము కెగయ
శూలము దివినుండి సుర లంచుకొనిరి
పర్వత మల్లప్ప పయనమై వచ్చె
గురుడున్న చోటికి కూడి ప్రమథు-తొ
భక్తుని యెదుటను ప్రత్యక్షమైన
భక్తి సాష్టాంగము పడి మ్రొక్కె-
గురువు

కొమ్ము కనినేడు భక్తిరన్నను జూడవచ్చుట

కొప్పుకొండ నున్న కొమ్ముకళిసీడు
అప్పుడు రణభూమి నటు పారజూచె-
'నాలుగు పూటలు నయ్యె నేటికిని
దాలు డమామీలు తగ గొడుగులును
గురుతుగా నున్నవి గుడి గుడ్డార్చట
పెరువారు రణభూమి పరగ
వొచ్చిరొకొ
కాళిబోయిన యన్న ఘనుడు
భక్తుండు
వాళిగా రణభూమి వచ్చియున్నాడొ
తెలియవలె' నని కొమ్ము
తెరగొప్పనంది
వల భుజముపై నిడి వచ్చె అచ్చటికి
సాగిలబడి మ్రొక్కె సరగ భక్తునికి

బాగుగ దీవించి భక్తుడిట్లనియె!
'నలుబదేండ్లయె కొమ్మునాదము
వినియు
కలగ కొమ్ముదుము కళిసీడ:సీవు'
గురువు జెప్పినమాట గొబ్బున
వినియు
పరిపరి విధముల పట్టెను కొమ్ము
ప్రణవ నాదంబుగా ప్రజ్వరిల్లగను
విని కొమ్మునాదంబు యీశ్వరుడు
మెచ్చె
శింగినాదము కొమ్ము శివయోగి
యెదుట
ఖంగున మ్రోయంగ కని భక్తు డలరి

చనిపోయిన యాదవ వీరులకు గంగ ప్రాణములు పోయుట

రణము కావలియున్న రణవీరగంగ
ప్రాణాలు యిడి లేపె పరమపుణ్యులను
వీర మాచాత్మ్యము వెలయంగ వారు
వీరులై శివలీల వెన నాడి రచట
శిరసుల వెంట్రుకలు చెదర

నాడుచును

‘హర హర లింగః శివా హరః’

యనుచు

వల్లపు లానంద మొప్పగా నాడిరి
యెల్ల తిరుమందులు వుల్లాసమునను
‘నరహరిః గోవిందః నారాయణనుచు
పరిపరి విధముల పలుకుచు నాడిరి
‘హరిహరి గోవింద!

హరి ముకుందనుచు

శరణు జేయుచు లేచె సరగ పలికొండ

యెల్ల పీరుల తాము యిట్లని రపుడు

వీరకథ యెల్ల కాలము నిలుచునట్లును, యర్రగడ్డపాడు పుణ్యక్షేత్ర మగునట్లును శివుడు వరమిచ్చుట

మల్లిఖార్జుని జూచి ప్రమథుల జూచి
పల్లెకొండను జూచి భక్తుని జూచి:
‘యెల్లకాలము నిలుపు డీ వీరకథఁబఁ’
వల్లపులు తిరుమందులు వందనము
చేయ

‘వల్లె’ యనుచును నవ్వె అల్ల
మల్లప్ప

‘వీరులై మృతిబొంది వీరస్వర్గంబు
పరగ కాశి జలవ పాలేటి నీరు
వెలయు శ్రీశైలమై యిదె
లింగగిరియు

విలసితముగ కలిని యెరగడ్డపాడు

యిదె పుణ్యక్షేత్రమగు యెరగడ్డ
పాడు!’

మదన సంహరు డిటు మన్నించి అరిగె పన్నుగా జనె అటుబాసి రణభూమి.

విరివియౌ పాలేటి వీరు లెల్లరకు
బోరున ప్రాణాలు బొందులు వీడె
పలికొండ భక్తుడు పరగ వీక్షించి
తాలిమి చెడి కొంత తడవు చింతించి
‘కళినిడః ర’మ్మని గారవించియును
‘పసి బిడ్డ లాదిగా పరగు మీరెల్ల
తర తరముల నుండి దై వయోగమున
బిరుదులు వాయించి బిడ్డల మారు
వేరు బంధము లేక యెల్ల కాలంబు
కోరికతో యింటి కొడుకుల రీతి
మేలు కీళ్ళకు మాతౌ మొలగితిరి

మీరు

కల కాల మిట్టులే కలుగును మీకు!’

అన్న అనుమతి చేత ఆకళి నీడు

భక్తిరన్న చాగలకొండకు వచ్చి చల్లవారి విలపించుట

అగత మెరిగి భక్తుడా పల్లికొండ
చాగల కొండకు చనుదొచి రపుడు
చల్ల వారలు పోట్ల సమీసిన విధము
అల్ల రఘుపతి భక్తుడటు జూచి

యచట

పిల్ల యేరుగ రక్త పొర్లిక జూచి-
'చల్ల నా తమ్ముడా! సాహసులార!
బలవు యుద్ధము జేసి పగతుల

ద్రుంచి

యిల గూలితిర మీరు వేరు వేరుగను
చల్ల పిన్నమరాజు సాహస మనుడ:
బరువుగా యెదురొమ్ము బాకులు

నాటి

వారిగితివి ధరమీద వో పిన్నమయ్య
చిన్ని నా తమ్ముడా! చెలగ

నారాయణ:

మన్నె మూకల నెల్ల మహి మీద

గూల్చి

యెన్నియో మొయినిండ యీచెలు

నాటి

వానరంగ ధర మీద వారిగితి

విచట

గుణ భీరుడా! చల్ల గోవింద! నీవు

చందమామను బోలు అందమా

మోము

సందేహమును లేక సర్వ దళములను

నరుమాడి రణభూమి వారిగితివి

నీవు

వీరుడ వసు పేరు వెలయంగ జము
పొంకమో తమ్ముడ! వెంకటేశార!
శంక శౌంతయు లేక సైన్యము

ద్రుంచి

మూల బలము తరిగి మొన విడ

బొడిచి

బల్లెగులు యెదురొమ్ము బలవుగ

నాటి

కల్లిని వొరిగితిగా వెంకటా ది:'

అచ్యుతుడు వొరుగుట అచట

జూచియును

వొచ్చియు భక్తుడు వొడ్డించి బలికె:

'చల్ల అచ్యుతుండ! సమర నిశ్శంక!

యెల్ల వైరుల సేన యేవణగించి

మచ్చరంబుగ పోరి మన్నీల జంపి

పెచ్చుగా అలుగులు యెద యందు

నాటి

యియ్యెడ రణములో యిటుల

గూలితివ:

అయ్యయ్యె తమ్ముడా! అని

పలవించి,

బందువులను జూచి మరుదుల జూచి,

'పండుముల గోవిందు: బలు

పరాక్రముడ:

తమ్మునికి ప్రధాని: తన చిన్న

మరిదీ:

అమ్ముల పాలైతి వయ్యయో'

యనుచు

వల్లవుల తిరుమందుల వైన వైనాన
అల్ల రణమున వెదకి అందర జూచి
'చా'లకొంచ రణసాహసులార!
త్యాగ మూర్తులార! ధన్యాత్ములార!
కాశి తీర్థం బిదె గైకొను' డన్న
వాళిగా పిన్నముడు పలికె నిట్లును -
'శరణార్థి! శరణార్థి! శంకర వినుత!
వేరుగా జూస్తిరి యెల్ల కాలమును
గతమైన మాటలు కదప నేమిటిక
చతురంగ బలమును సాహస మెదిరి
మామ బహుళ సప్తమి అది

మొదలుకొని

అష్టమి వనమి దశమి అదరక
మేము
చలమున నెదిరించి చాగలకొండను
బలముల గూల్చియు ప్రఖ్యాతి మించి
ముందిరి శౌర్యము మొన కెరుకపడగ
పొందుగా పోట్లాడి పొలిసితిమి
యిచట

మా రణముకు రాక మమ్మాదరింపక
యరగడ్డపాటికి వెళ్ళియు నీవు

తమ్ముల నుందర అగ నాదరించి
మమ్ము వేరుగ జూచి

మాట్లాడుచుంటి

కల కాలమిచ్చట కనిపెట్టుకొనియు
నిలచితి మిటరాక వలపక్ష మాయె
వీరమాహాత్మ్యము యెల్లకాలంబు
మేరలు మీరక యేర్పరచు' మనిరి
అని యిట్లు చల్లవారు అడిగినందులకు
విని పల్లెకొండయు విశ్వేశునుతుడు
'పాలేటి నెలకొన్న భాగీర్తి గంగ
యిలలోన శివలీలలు యెసగిన వారికి
వీరగంధము జందె మిచ్చి యామీద
పేరుగా గొలుతురు పెంపుగా నెపుడు
సాక్షాత్తు శివురాణి జలదేవి గంగ
యిచ్చోట చెల్లితిరి మీరలు గనుక
వీరగంధము జంధ్య మెసగి సాంబ్రాణి
వరదూప నైవేద్య మొనర చేసియును
పాలేటి వీరులకు పరమ పుణ్యులకు
యిల మీకు యెందును వేరు లేకుండ
కొలుతురు మిమ్మెపుడు కులము
వారంత

భక్తిరన్న మంగలిపాడు వచ్చి ఒరగిన బొల్లావును
వీరనేని జూచి దుఃఖించుట

చాగల కొండవిడి సరగునవారు
మగిడియు వచ్చిరి మంగలిపాడు
బొల్లావు పోట్లాడి భూపతుల జంపి

బలువగు సిద్ధిరాజు బలముల నెల్ల
చెల్లగ పొడిచియు చీకాకు పరచి
ఆకు యెడములేని అమ్ములు నాటి

యేకాదశీనాడు విష్ణుపురి యేగె
 ఆ రణమున డెల్లిన ఆవును జూచి
 బీరు నాయని జూచి పేరెత్తియడలి
 మాను వారిగిన రీతి మరియుండ జూచి
 తను గొలుచు గోసంగిదళములు చుట్టు
 అనువుగ రణములో హతమైన జూచి
 పగవారు గోసంగి బలముల మీద
 తెగబడి చెల్లిన తీరెల్ల జూచి
 గుర్రాలు యేనుగులు కుంభిణిమీద
 వ్రడుగా చెల్లిన వై నము జూచి
 భక్తుడు పలికొండ పరగ నిట్టనియె
 'వంతుకెక్కిన జాంబ వంశవర్ధనుడ
 అలనాడు మసిలిసీడు అరువదేండ్ల
 మున్ను
 బల్లికురువను పోరి బలముల గూల్చి

కల్లుగా పోట్లాడి చెల్లె మీతండ్రి
 నేటికి బీరన్న నీవు యిచ్చోట
 పాటి తప్పక పోరి పగతుల జంపి
 గాటంపు అలుగుల గాయాలు నాటి
 వారిగితివి ధరమీద వో బీరినాయుడః
 సిరిదేవి నిను బెంచి చేసే పెద్దగను
 వేరు బంధము లేక వీరాజితోను
 గురుతుగా బాగాది గుండు సన్నిధి
 బీరినాయుని గుండు పేరెన్న బడును
 వీర గోసంగుల బీరన్న నీకు
 కలియుగ మందున గంగ సన్నిధిని
 కొలుతురు నిన్నును కోర్కెతో
 నెవుడు
 కాశీతీర్థం బిడి గోసంగి వీరునకు
 వెస వచ్చి కూర్చుండిరి యీవలిద్దరును

బసవన్న ధనకొండ చేరుట

బసవన్న ధనకొండ పట్టణము చేర
 ఆ సిరిదేవి కొమరమ్మయు సతులు
 బసవదేవుని జూచి భక్తి సందరును
 అర్ఘ్యము నై వేద్యమమరంగ నిచ్చి
 సాష్టాంగ మొనరించి సర్వేశ్వరునికి

పశ్చామున నివాళి భామలు దెచ్చి
 అల్ల బసవన్నకు అర్పించగాను
 బల బల కిన్నీరు పశ్చాము మీద
 కురియుట సిరిదేవి కొమరమ్మ చూచి

యూదవకాంతలు గుండమున కాయ త్త పడుట

గురువు చెప్పిన మాట గురుతులు

తెలిసి

అంశ్యకాలము తమ కయ్యెనని

యెరిగి

పండుముల యరణపు, పైకిరాతల్లి
సిరిదేవి వందనము చేసి రందరును-
'వుండరాదింకను వో కన్నతల్లి!
గుండముకు యత్నము గొల్పున
జేయు:'

అగుమంచి నటు పిల్చి అమ్మ తెల్పుగను
సగరుల పిలిపించి సరిత్రవ్వ

గుండము
'అన్నలారా! నేను అతివల గూడి
పున్నెపు నీరాడ పోవలె నిపుడు
కొలను గావించుడు గొల్పున మీరు'
అన సగరులు తాము అంతయు

త్రవ్వ
గంగ నన్నిది నిల్చి కగములు
మొగిచి
గంగతోడుత పలికె గవురు

అగుమంచి:
'గొనకొని సగరులు గుండము
త్రవ్వరి
అనువుగ జలకము ఆడియు మనము
గుండాన బడవలె కోమలి యిపుడు
లెండు: పయినమయి లేచి రం'డనిన
'అన్నవ చెల్లెలా: అగుమంచి వినుము
యెన్న జనన మరణము లెరుగను నేను
మిన్ను మన్ను గలిగియున్న
దినములును

యెన్నియో యుగములు యెరిగితి
నేను
శివవిష్ణు బ్రహ్మలు చెల్లు దేవతలు

అవిరళ దిక్పాలులు అందరు చెల్లు
పుట్టుట గిట్టుట పొడము వారలకు
యిట్లు నిలచువారు యెవ్వరు లేరు
తనకు పుట్టుట గిట్టుట తథ్యము లేదు
విను విను చెప్పెద వెలది అగుమంచి
కలకాలమును ముందు కలియుగ
ముందు

నిలుచును భక్తిని నీ వేగి యిపుడు
వొక్క ప్రొద్దుండియు వొప్పుగా నీవు
గ్రక్కున బోనంబు గావించి తెమ్ము;
జంట యెడబాయక సఖి: అగుమంచి:
వేడుకనుంటిమి విందును గుఱువ'
గంగన మరితెలిసి కాంత అగుమంచి
సంగతిగా వచ్చి జలకము లాడి
పున్నెపునీరాడి పొలతి వేవేగ
అన్న లిచ్చిన సొమ్ములు

ఆభరణములు
ధరియించి అగుమంచి తల్లికిమొక్కి-
పరిజనులతోగూడి బాజార్లవెంట
తిరువీధు లూరేగి తెరువు నచటచట
తన వంటి సొమ్ములు తరుణుల కిడుచు
పనివడి ముతైదు పణతుల కిడుచు
కోటలు విడిచి పోవ గోపకాంతలును
వాటమో గాదెలు వరున పస్తువులు
బొక్కనముల నుండు రొక్క-
జాలెలును

గ్రక్కున కొల్లబెట్టి కాంతలందరును
కొమరమ్మ సిరిదేవి గొల్పున తాము
పట్టణములో నున్న ప్రజల నందరిని

యెట్టా వలసలు బోవ వేగ చాటింప వెన దొనకొండ విడి యేగిరి ప్రజలు
పసిబిడ్డ బాలాది పలవరింపుచును

సిరిదేవి కొమరక్క-లక్క-సిరి కూటాలతో అగ్ని కాహుతి యగుట

దేశాది రెడ్లను తా సిరిదేవి
కరణాల కాపుల గ్రక్కున బిలచి-
'యిరువురకును ఋణము యిటు
తీరెనయ్య!

అన్నలారా! మాకు అంత్యము నిండె!
చిన్నబోయిరి ప్రజలు సిరిదేవి పలుక
గోడుగోడున ప్రజ గుబ్బిటిలసాగె-
'యేడువ పనిలేదు యేలకొండెపుడు
మామారుగా మీరు మా యన్నలారా!
కొమరమ్మ సిరిదేవి కూటాలనున్న
పదార్థపెద్దెలు పంట వస్తువులు

విదితముగా ప్రజకుయిచ్చె సిరిదేవి
ప్రాపులేకను ప్రజ పనివరింపగాను
తాపత్రయమునొంద తగదని
చెప్పుచు-

'కారణ మిటుల గావలసెను సుండి!
వారల నోదార్చి వగవకు డనుచు
సిరిదేవి తెలిపియు శీఘ్రముగాను
కొమరక్క సిరిదేవి గోపికా స్త్రీలు
తమ తమ కూటాల తలపులు
మూసి
అగ్ని దరికొల్పిరి; అటులేగినట్టి

అగుమంచి సాగుమానము

అగుమంచి గుండాని కాయ తమాయె
మంటలు మండెను మింటి పొడవునకు
పంతమున వచ్చేను బాలరాజులు
చెల్లెలు
వచ్చి చంపుడు కట్ట వరుసతో
నెక్కెను

హస్తములు మొగిచి అగ్నిదేవునికి
ప్రస్తుతించ దొడగె పాలేటి వీరుల
గగనంబు భూదేవి వలరాజు డలచి
వప్పుగా వరములు వనరంగ నిచ్చె

హస్తములు ముకుళించె సభవారి
కప్పుడు
గుప్పున అగుమంచి గుండాన దుమితె
చమురు కుండలు వేసి సఖియలు
అడలిరి

పొగులుచు వెల వెలపోయి రందరును
గంధపు మ్రాకులు కడకును కదుల
పొందుగా కూర్చిరి ప్రోగుగానపుడు
చందనగంధియు సమసి మసి
యాయె

బసవన్న ముక్కన్ను తెరువగా ధనకొండ పట్టణము భస్మమగుట

బంగారు కంబాన పరిగి బసున్ను
ముగురు మూర్తులదలచి ముక్కన్ను
దెంచె

భాషింప ధనకొండ భస్మమై బొయె
లక్కసిరి కూటాలు రాచి లోగిండ్లు
చిచ్చులు గిలి కాలె సిరిదేవి

కూటాలు

కొమరగిరి కూటాలు కొలిమిమంటలై
మండె

అగుమంచి కూటాలు అగ్ని
తగులబడెను

కాటగున్ను గంగ కూటాలు
కనుకులై మండె

బత్తుల నల్లమేడ భద్రాక్ష కూటాలు
భద్రాక్ష కూటాలు కాలి భస్మంబు
లాయె

చిత్రర్వు కూటాలు చిచ్చులు పగిలె
కొల్లారు కూటాలు కొలిమి
మంటలై మండె

కైలాసగిరికి కాంతలు పడునమైరి

కనక రథము లెక్కిరి
గోపకాంత లండరును

పాపనూక మేడమిదికి
పరమేశ్వరుండు

చిత్రభాణమును శివుడు శీమమే సంపె
పాపనూక మేడ భగ్గున మండె

యాదవ కాంతలు కైలాస మేగుట

పాపనూక అగుమంచి పక్షిణిరథ
మెక్కిరి

యెరణప్ప, శల్లప్ప, యేడాక్షి
అక్కప్ప

సిరిదేవి, కొమరక్క, సీతలందరూను
మరివేగ అగ్నిచే మడిసి రందరును.

బత్తుల నల్లమేడ, పణతి వీరగంగ,
కరియావుల నాగ, కాంత లండరును

కనక రథములు యెక్కి కైలాస
మేగిరి

కాంతలు రాగాను కరకంఠకుండు
బత్తినన్ను కైలాస బండకడ నుండి

పాలేటి పీరులు ప్రఖ్యాతిగాను
బసువన్నకు దండప్రభావము

చేసిరి

కరుణతో సూదవులు కైలాసమేగిరి

అనుబంధము - 1

యరనూక రాజు కథ

[ఈ వీరగాథ మొదటి సంపుటమున పెద్దిరాజు కథకును పోరాజు కథకును మధ్య నుండవలసిన మూడు కథలలో నొకటి]

అవతారిక

శ్రీలోలు గోపాలు చిత్తమున దలచి	ధారుణి తమకీర్తి పశచిశలంపు
రఘురామునకు మ్రొక్కి రమణ	వెలుగొంద కృతులచే వెలసెడి
తోడుతను	భూమి
ప్రేమతో పార్వతి పెద్ద సుతుండు	పూ చంద్ర గోత్రాబ్ధి పూర్ణ
సర్వవిఘ్నేశుని సతతము దలచి	చంద్రుండు
విష్ణు బ్రహ్మను శివు వేడ్క ప్రార్థించి	ఆరూఢి వినిపింతు యాద, చరిత
వాణిని మదిని గీర్వాణి నుతించి	రమణతో యరనూక రాజు బోట్లాడు
రాణిండు శివురాణి రమణి ప్రార్థించి	విఖ్యాతిగా విన వేట్కు పొంపెనగ
కడువేడ్క ధనకొండ గంగను దలచి	సరగ వేట్కుతో చెవుడు
కాశికాంబకు మ్రొక్కి కవుల కీర్తించి	శ్రద్ధగా వినుడు.

ఎరుకల పగ తీర్చుటకు యరనూక రాజు

ఏనుగమలను నిలుచుట

ఆరయంగ యరనూక యాద	వర్ణపుల ఘనుండు వల్లాంబుతుడు
వేంద్రుండు	యెరకుల పగకు నై యేనుగమలను
గరిమతో రిపుగజ కంఠీరవుండు	యేవుతో నిలచెను యెదిరించి రిపుల

యర్రాజుపతి తన దళములతో యరనూకరాజుపై దండెత్తి వచ్చుట

అంతట యరభూప అవసీకు డనియె!
చయ్యన ఆన జుల సఖకులతోను:

‘వీరభూరులు మీరు విక్రములార!’

మనతోను యెదిరించి మార్కొని

నిలచె

యెరుకుల పంపున యరనూకరాజు

పరగయోధులు మీరు పంతముమీర

యిప్పుడు యాదవుల మీరు ముల

గూల్పునలెను

కడువేగ తిరుగు కిదనము సేయ!’

రమ్మని పని పని రాజుతావ్రాసె

అంబు కమ్మలకు అంబు కింపింప

కడు పేగ కదిలెను కాలారి మూక

ధీరుని ఆసిత తీ మై వచ్చె

మడియాలసములెకి కదిలెను మూక

అతివేగమే దొరల అశ్వాలు కదిలె

తుములము కదిలెను దుర్గాల మూక

గోకార భూపాలు గుణుడగు రాజు

మరివేగ కదిలెను మన్నెమూకలతో

అంస్తానపుర మేలు అందెల సోమిసిడు

మసలక కదిలెను మన్నెమూకలతో

పంతగిరి యేలేటి బరిగెల భామిసిడు

ఆరూఢి కదలెను ఆలముసేయ

భూసాంగి యేలేటి భూనాయకుండు

ముదమొప్ప విలుమూక ముందుగా

కదిలె

యిందువూరు యేలు వీరశేఖరుడు

సయ్యన కదిలెను సర్దార్లతోను

గంధవతి యేలేటి గంగురాజును తాను

వాలాయముగ దండు వచ్చెను యెత్తి

పదివేల రౌతులు పక్కతేజీలు

మెండ్రెక బలముతో మెరసి యేకాదె

బిల్లేలు వాచెలు బాణాల మెరుపు

చలగుడు దళములు సమకూడి యెడచె

విండ్లు పంపాకులు వెలయంగ బూని

వయ్యన నశిచిరి వడ్డె రౌతులును

మాతాపురము యేలే

మహిమండనుండు

అరుదెంచె పేగమె అలము సేయ

కూలాల బిడ్డును చొక్కుచు నడిచె

బండ్లపై యీచెలు బారులుగ నుండి

పరఫిరంగుం బండ్లు వసుధ కంపింప

దళముకు ముందుగా తల్లె సంతంఠ

మనవేగ నడిచెను కాలారిమూక

బహుళము కదిలెను భద్రగజములు

అవేళ చారులు అరిగెలు పొజు

దండి యేనుగముల దరిసెను దళము

సానకత్తులు జిబురు జంగుల వారు

మరలైన తల్లె మార్గొన ముందు
గొరకలు గిరికాండ్ర ఘోటకములతో
ప్రతిమీరగ కదలే పాలె గాండ్రెల్ల
గజములపై థామ కన్నోజి బలము
ముందుగా మస్తీలు ముస్తీదు కడలే
నేజాలు బల్లలు నేపైన బరిసె
గాటమో బండ్రును కదిలెను వేగ
గుజ్జరి దళములు గుర్రాల బారు
వాలాయముగ తర్లి వచ్చెను దుగు

అరెమరాచీలు అతినేగ పల్లె
శీఘ్రమే కచ్చెని చిల్లెని పల్లె
కడు వేమే కల్లెని గల్లెని పల్లె
దొరలును మస్తీలు తోడిన పల్లె
సంవారు కొండలగు సుబ్బలతోడు
మహా నెల భూపతి మరవే తల్లె
యేకవీర పెరిగి పెరిగి పల్లె
ఆరూఢి రాజముల పల్లెని సులిదె

యుద్ధమునకు కట్టాయ త్తపడుచుని
తన మంత్రి పులిముద్దు రాఘవుని హెచ్చరించుట

క్రమ్మక బలములు కడదిగ గాను
వేమే యాదవులు వేగంబె అంత
అంతంత యరనూక ఆ రాజునుగు
భూపాలకుడు పులిముద్దు రాఘవుని
ఆరూఢి పిలిపించి అపుడిట్లు లనియె
'ధీరుడ! పులిముద్దు దిగకర తేజ!
తగువేటకు యరపతి దళములతోను
కలుపుక వచ్చెను కయ్యము నేడు

పరగ ముదవురె, పల్లె
మరియు
అనికి ముస్తీదు గొల్లెని వెలు
రాయబారులు పచ్చి రాఘవ! మనుల
రాజధర్మము కాను కల్పిని పిలుచు
ముదమొప్ప దళములు మురదెమరి
పల్లెని
అనికి యెల్లగును కట్టాయ త్తపడుచు

యరనూకరాజు యుద్ధమునకు సిద్ధమగుట

అన్నచు యిట్టిని చెప్పి ఆ
రాజునుడు
చయ్యంబు విడిచి గురుధీరువాచ్చి
జలకరాడి ధరించె చల్వవస్త్రములు
తిలకము నుడుటను దిద్దెను రాజు

అన్నము భుజించి ఆకల వైచి
పగరతో పోరగ పయనమై రాజు
తుపాకి గుండులు దూరకరయండ
వాటమో మేనున వ్రజాంగి దొడిగి
చయ్యన కర్ణముల చొకట్లు పెట్టి

యెన్నెతో కత్తాను వెలుగుల మీర చయ్యన ప్రక్కన నవరించి యుర
పొందున కడకడ భూషణములును పరగ మీల మిలలాడు పై జార గట్టి
పసిమించు కత్తాను పచ్చ తాళి కడుచేగ రణమునకు
పరంగ పిఘు చెల్లెనుదీకు దంత కడలునుండగలు
వైరుల వెంటే నాడిప్పిరంగి

విరుగుట శత్రువుల కప్పగించుమని యరనూక సీత ధర్మకు చెప్పుట

అనుచేగ యరనూక పతివ నా పెచ్చి నుం తెలిగింది సరే భుజము
తన ప్రాణములతో కరుణి యట్లయె మనసున దుశయించి మిచ్చరిము
'నరనూక! యరనూక!' ఏడి
నా ప్రాణనాథ! ఆమరంగ యెహితుల అంపును వార్చి
మనభూమి యెర్పట పన్నంగ ప్రక్క వలమిచ్చె
యనూజేశా యిచట హనుడు
పగవారితో పోర సయర మయ్యావు? ఆది విష్ణువు గొల్చి అటుమీద యిచట
గజములు గంజాడు నీ ముఖదేలః పగబూనగా రాదు పట్టభద్రుండ!
మన్నించు నా తెచ్చు మనవి ప్రాణేశ! వశుధీశ! పంపాద్ర వైశంబె పోయి
యెన్నాళ్ళు పాలగు యెరుకతో నీకు అన్నదమ్ములగూడి అరుదెంచి వెనుక
యేమిటికి మచ్చరము? చలపట్టి యీ పగ సాధించవచ్చు
యేలయ్య రాజు? వైరము చాలించు, వాదేల మనకు?

శరణాగతులను శత్రువుల కప్పగించుట అధర్మమని యరనూకరాజు భార్యకు చెప్పుట

కలదంరి మాటలగు కడక నవ్వి దశముతో యరభూపధవుడు
కరుణితో యరనూక ధరణికు దనియె తా నెదుర
'భామరే! యీ బుద్ధి పలుక నీకే?' పరగ యెరుకుల విడువ పంతంబు గాదు

పుడమిలో వలురాజు పుత్రుడ నేను
మరుగు జొచ్చిన వీరి మరల

పట్టిచ్చి

యిటుమీద భూమిలో యెటులుండ

గలను?

యేమి బుద్ధులు మాను యెలనాగ నీవు
సామ్యము యెరుగువా?

సరసిజనేత్రి:

సతతము పక్షుల చంపెడి యెరుకు
వర్తి నా పక్షులు వుపకార మనుచు
పరగ పక్షులు వాని ప్రాణములు

నిలిపె

వై ర మెంచక పక్షి వాని రక్షించె

కాపోతములు వాని కాచిన వార్త
యెన్నంగ జగతిని వెలసెను కీర్తి
కదనంబునకు వెరచి కాచియు విడువ
దురమున పగతుల దుంచుదు గాక:

ప్రాణము దాతునే: పణతి యిరనూక:

అటుగాక వుపకార మన్నీ దేశముల

పరలోక సాధన పణతి యిరనూక!

చావును పుణ్యంబు సమరంబు నందు

కావించినాడిట్లు కపట నాటసుడు

అరులకు నెదురగ అనుమానమేల?

నూరేండ్ల కై పను నుడుట వాతాను

యిందుకు చింతింప నేల లతాంగి:'

యరనూకరాజు తన దళములతో యుద్ధమునకు బయలుదేరుట

భాను తేజుడు యిట్లు భార్యకు తెలిపి
పడతుల యెడ తగు వారిని వుంచి
చెలిగి యాదవులకు చెప్పెను రాజు:

'పరువడి కొలుపుడి భట్టావుల పతిని'

అని యిట్లు యాదవుల కతని

నొప్పించి

తరువాత కదిలెను ధరణికు డంత

భేరి డమామీలు పెద్ద ఖూరలును

కన్నీలు రుంజలు కనక తప్పెట్లు

ఘమ్మని మ్రోయంగ కల

బంధువులతో

చయ్యన కదిలెను సమరంబు సేయ

పడు వాగె తేజెక్కి పట్టభద్రుండు
తర్లిరి యాదవులు తమకంబు

మెరయ

జముజాలు యాదెలు చాయ

కత్తులును

పొడవైన విలుకాండ్రు పుడమి

కంపింప

పొందుగా తల్లెను పులిముద్దు

రాఘవుడు

కురుచ చౌకత్తులు గుజ్జరి పాకు

అమరంగ అందుక అవపువువారు

సమరంబు కాఁచే భనుడొంచి శంఖ

తీరైన బల్లెములు తిరుగు కత్తులును
కనక నందులైన కదలె పట్టుకొని
చంద్రగిరి యీటెలు చేతి కత్తులతో
శాసల గదిలించె జడవారివారు
గద లాయుధములు గండ్ర గొడ్డండ్లు
కదిసిరి పట్టుక కాంగేయువారు
లక్షణపురులు కల్లందులవారు
కిదలిరి వెవేగ గజుల మీద

చక్రకూటులవారు శంకరువారు
చెలగి యేతెంచిరి సేనల మీద
ధీమంతు లై నట్టి దినకరు వారు
ధీరత నడిచిరి దివ్య బాణాలతో
బండారువారును బంతులవారు
కడువేగ రణముకు కిదలి రందరును
యెన్నిక తేజీల నెక్కి యిరుగడల
వేవేగ రర్లిరి యెల్లాపులవారు.

యాదవ దళములు యర్రభూపతి దళముల నెదుర్కొనుట

యేసుగమల పశుమట యర్రభూపు
దళము
గొడకొని యుమపులు గొబ్బున
నడచి
ముందుగా యెలగోలు మూకల
నణచె
తరుచైన విల్లులు ధర నెక్కు వెట్టి
బాణాసనంబులు బారులు డీర్చి
చెండాడి పగతుర సేనల నరికి
వేరుజాల విరిగె యెదురెక్కు మూక
పుథివిపై బెబ్బులులు పోరాడి నట్లు
అజిశో తేజీల నటువేగ తోలి
చౌరము వురికించి సైన్యము కదిలె
జమురు జంగులు గ్రుచ్చి సైన్యము
గూల్చి
తడయక గూల్చిరి తల్లడ పడగ
వడగుండ వానలు వర్షించి నట్లు
పెట పెట తుపాకులు పేల్చిరి రిపులు

అట్టె సాహసమున ఆలము చేసి
దట్టమో అలుగులు తరచుగ నాటి
విధితోడ పోరాడి విరుగక రిపుల
పదను కత్తుల చేత పగతుర నరికి
వీర కూరుల నరికి విడువక అంత
వానకాలము రీతి వర్షించె కలను
కాలాది సేనలు కదిసెను బలము
చెలగి పోట్లాడిరి సేనలు తమలో
కమ్మి మేఘములోన కడు వేగ
మెరుపు
కాంతులు మెరసెడి కత్తులతోను
తడయక పురుములు తగ
గుణధ్వనులు
పురుపున రక్తంబు పుప్పటిలి కురియ
దొరకొని రక్తాన దొర్లాడుచూను
పెడబొబ్బ కూతలు పెద్ద రంతులతో
పోసిన రిపులతో పోట్లాడు వారు
క్షణముకు నిర్దుర చెల్లించి నట్లు

గుడియలు చేబూని కుంభిణి మీద
 ధట్టించి కొట్టిన దంతము లూడి
 వణకుచు రణముందు వరిగెడి వారు
 మురువీడ దరిజేరి ముసలాన నడిచి
 అలుకచే రణమున ఆరెడి వారు
 కురువ చేతుల కేరుచు పొడువ
 గురుబెట్టుచు రిపుల కూల్చెడి వారు
 కేటము నడ్డుచు కేరుచు నరుక
 చిదురుపల్లె ధర చెల్లెడి వారు
 మోకాళ్ళు కాళ్ళను మురువీడ నరుక
 మొండెములు ధర గూలి మొరపెట్టు
 వారు

జాకులతో పొడిచి పడ నెట్టివేయ
 వనరంగ భూమిపై వరిగెడి వారు
 కై జాలతో పొడిచి కడుపులు జీర
 పదరుచు ధరిమీద వరిగెడి వారు
 వైరుల కెదురెక్కి వంకిల పొడువ
 వరలుచు కుంభిణి వరిగెడి వారు
 సురియలతో పొడిచి శూరులందరును
 స్రుక్కుచు రణవిధి సొరిగెడి వారు
 ఫిరంగి కత్తుల పెనగి నరికియును
 కండలు తెగి కొంత కైవాలు వారు
 చేరివిండ్ల కడిసి చెలగి పోట్లాడి
 కదనంబులో గూల కలగెడి వారు
 చేయి చేయి కలిపి చేసి నరికియును
 చెదరక రణమున చెల్లెడి వారు
 పదరుచు నెదురెక్కి పగతుర నరికి

కొలాహలముగ నార్చి కుతికెలు
 విరిగి

కూడలుడిగి అచట కూలెడి వారు
 వరసళ్ళతో పోరి వలలాడ నరికి
 మద్దులవలె వారు మడిసిరి కలను
 కటారు యుద్ధము కలగి చేసియును
 కొద్ది వూపిరితోడ కూలెడి వారు
 సానకత్తుల పొడిచి చొకళించియును
 చేకొని కొందరు చెల్లెడి వారు
 శరములు గడియు చెల్లెడి వారు
 మందు పొగల చేత మడిసెడి వారు
 చెడి విరిగి మూకలు చెట్ల పాలైరి
 బాణాలు వడి దాకి బిరంబులోన
 సేనలు మడిసిరి చెలగ కలనిలో
 గొడకొని శత్రులు గుడులుగా

పొడువ

కూలిరి భూమిపై కుములుచు వారు
 సురియలు బట్టక శూన్య హస్తములు
 పరువులు వారుచు పలవించు వారు
 రాత్రివేట్లు తగిలి రాలెడి వారు
 వూపిరి వెళ్ళక వారిగెడి వారు
 శిరసు పోటులు నాటి చెల్లక కొంత
 సొరిదిగా వెట్లలో జొరబడువారు
 కటారి పోట్లచే కలగి కొందరును
 పొదల లోపల చేరి పొర్లాడువారు
 దిమ్మరిమూకల తిరుగార బట్టి
 గొడకొని పోలిదిరి గోపాలు అరణ

యాదవ వీరులు యర్రభూపతి సోదరులను జంపుట

చలమున శత్రుల సైన్యము జంపి
విజయభూపతిజేరి యెదిరి యాదవులు
చేరి నరుకులాడి శంకలే తెదిరి
విజయభూపతిని మిలమీద గూల్చి
తిమురుచు యాదవులు ఓట్టలై కదిసె
విజయభూపతి పడ వీర శేఖరుడు
అతని సహోదరుడు యాదవులమీద
గొనుకొని పోరాడ గొబ్బున కిడిల
వీరశేఖరు బంధు లిరుగడ చేరి
బంతులు గట్టియు పగతుల మీద
విల్లనంబులు బూని వివిధ బాణములు
జడిగాన గురిసిన చందాన బరుప
డాలులు ద్రిప్పుచు తరిమి శత్రువుల
వీర శేఖరు శిరసు విదళించి పెరికి
పంతము లాడుచు పడవైచి రంత.
అతనికి తమ్ముడు యదువుల మీద
గజవరదుడు కదిసె కమ్మింబు
సేయ
మహిని యేనుగులును మసిలిన యట్లు

గజవరునితో పోరి కడువేగ రిపుల
తరిగి గుట్టలు బెట్టె తలకాయలెల్ల
యదువులు పోట్లుచే అవని కంపింప
కుములచు శత్రువులు కూలిరచ్చోట
గజవరునిడు చచ్చె కడు ప్రొద్దు కుంతె
కాలకేసుడు విరిగి మనముకతోను
విరిగిని కాకేతు డేక వీరవని
ధరజీనుడు యరనూక దళమున
గలిసె

పీటులై యదువుల విమలల నరికి
మగిడియు నేగిరి మహారాజు గలియ
కనక నందుల పెట్టె మునుడు
యరనూక

డేర మెత్తించియు ధీరత మెరయ
కంపవేగ డేరలో కంపటిలు తాను
చేకొని శివరాత్రి చేసిరా రాత్రి
అవ్యయ శివపురాణాదులు వినుచు
ధీరుడు చాలించి తిరిగి బంధులతో
అన్నము భుజియించి ఆరాత్రి గడపె

యర్రభూపతి తన గజబలముతో యాదవుల నెదుర్కొనుట

అంతట యర్రభూప అవసీక్ష్వరుండు
పిక్కటిలు రోషాన భీమ కోపమున
సరదార్ల దొరలను శరసకు బిలచి
ప్రసుధీకు డెరపతి వచ్చున పలికె:
క్షత్రియోత్తములార! సాహసులార!

కదిసి బారులనెల్ల కల్లితో జంపి
హేరాళమై సేన తెదిరి యాదవులు
పసర కాలానుల వసువపై గూల్చి
రాజుల పడ గూల్చి రంతు చేసిరిగ
చయ్యన దళములు సరగ నంతటను

యేనుగు లన్నిటి యేకముచేసి
ముస్తీదు బారుల మూకిల ముందు
చాల తుపాకులు వయ్యన వుంచి
యిమీద బారులు యీదెల వారి
వాటముగ నుంచుడు ఆవశీశు
నెదుర
మట్టింతు కరులచే మహిమీద రిపుల
భద్రగజముల దండు పగతుర ద్రుంచ
బంటుతనంబున బారులు దీర్చి
పరగంగ ముస్తీదు బలముల నెల్ల
అమరంగ రణమునకు ఆయత్తపడిచి
ఇనుప జీవులు కరుల కింపుగా
దొడిగి
కడకను కొమ్ముల కత్తులు గట్టి

దొరకొని గొంతులు తొడల కిచ్చి
మాపటికి దొంగలు మదకరుల
మీద
మరిసిరి కరులపై మాపటిలం
చాలుగా లిపి సైన్యము ముందు
అటువెడి సగదాధ లుని గంపింప
గొబ్బున పెట్టు మోటుములను
భేరి డనుమీల పెన్నుగ మ్రోయ
పరగంగ యరపతి భద్రకరి యెక్కి
అరుణోదయమున సమవుల మీద
గొదకొవి రణమును గొబ్బున నడిచె
రావణు సేనలు రాముని మీద
పన్నుగ నడిచి పగిది నేతెచె

యాదవ వీరులు యర్రభూపతి గజబలమును మట్టుపెట్టుట

ఆరూఢవచ్చెడి ఆసేన జూచి
అప్పుడు యదువులు ఆయత్తపడిరి
వీరకాసెలు గట్టి వీరజడ లల్లి
వీరగంధము మేన వేడుక నంది
కస్తూతి పునుగును కడువేగ పూసి
పరగంగ ధరియించె పైడి
జంద్యములు
అమరంగ ధరియించిరి
ఆయుధములను
నందుల ముప్పిళ్ల వారసములతో
కత్తులు జముజాలు గండ్ర గొడ్డండ్లు
తినుచుచు నేతెంచు ధీరులమీద

కడువేగ యదువులు కదిసి రావేళ
కత్తులు యీదెలు కదిసెను చాల
చిత్రవిత్తుగ పోట్ల చెల్లిరి కొంత
పూని యీదెల పోట్ల పొలిసిరి
కొంత
వణుకుచు రణవీధి వరిగెడివారు
అయుధములు పెరికి ఆర్చుచు
యేదిరి
తతిగొని రౌతుల తలను ఖండించి
గుడ్డు వెళ్ళగ వచ్చి కూలు పీనుగులు
బాటలుగా సరికి బారుల గూల్చి
భోరు కొండలరితి పొర్లాడువారు

ఆర్భాటములు జేసి హతముగా నరికి
వాలాయ మవసిపై పరిగెడి వారు
కయ్యంబులో గుండ్లు కడుపులో

చిక్కి

చయ్యన రణమున సమిసెడి వారు
పొంత నైజాలతో పొడిచి యెదురెక్కి
దిట్టమౌ శత్రుల ద్రెంచెడివాడు
తలగ కత్తుల పోరి తరిమి పోసీక

వీర శూరుల గూల్చి యిల పడువారు
వీకతో పోట్లాడి యెంతయో నరికి
వాపోవుచు భువిని వ్రాలెడివారు
ఆజిలో యెదురెక్కి అశ్మాల నరుక
గుంపులై లేజీలు కూలె నా కలన
గండ్రగొడ్డలి పూల గజముల నరుక
మట్టుగా గజములు మడిసె నా కలన

యరనూకరాజు యర్రభూపతిని చంపుట

కాలకేతుని గూల్చి గజముల నరికి
మార్కొని శత్రుల మహిమీద గూల్చి
కడు వేగ యరనూక కంఠీరవుండు
ఆజిలో యరపతి నంతట గదిసి
చేకొద్ది తొండము చెండి కుంజరము
ధరపడ నేసియు దార్కొనె రిపుని
కొలను జొచ్చిన కరులు ఘూర్జిల్లు
నట్లు

సింగంబులును తారసిల్లిన యట్లు
చెలగంగ చెలిగిరి చేతి కత్తులతో

పుర్నిపై నెగసియు పురీశులపుడు
చిమ్ముచు కత్తుల శిరసుల పొడిచి
కేదెములు కేడించి గీటుచు నెదిరి
కదిసి భూపాలకులు కదన

విక్రములు

చెలగి పోటుకు పోటు చేక త్తి పొడిచి
రెండు పోటులు నాటి రెట్టించి

ధరను

కదిసి జంజాలిని గాడిగ పొడిచి
యర్ర భూపతి కూలె యేనుగమలను

యాదవవీరులు యుద్ధమున మడియుట

సరగున యరనూక సరసుని కడను
యదుకులు లందరు యేనుగుమలను
వుక్కుటలుగులు గాడి పురవడి నాటి
పాలవల్లిగ బడె బవరము నందు
తిరమంచ మరుదులు శిరసు
పోటులతో

చిమ్మించి రక్తము చిందగ పడెను
వాటమౌ పోటులు వ్రజాంగి దూరి
వల్లన వీరులు వారిగెను ధరను
సాహజుంబుల నెల్ల చక్కగా నరికి
మన్నీలు పోట్లచే మడిసిరి కలను
చేబల్లెముల పోట్లు శిరముల నాటి

చెల్లె తిరుమందులు చెలమున పోరి
యెదురొప్పు పోటులు యెక్కువ నాటి
తై వారి లెల్లరు కదన రంగమున
మెండుగ బల్లెములు మేనుల నాటి
మద గజములు తిరుమందులు మడిసె
వొయ్యన సరదార్ల వుక్కుణగించి
పల్లవులు పోట్లచే వరిగె ధరను
సరగ రాజుల నెల్ల సమయంగ జేసి
పోరాడి రౌతుల పొట్టులు జీల్చి
పులిముద్దు రామపుడు భూమిపై
వారిగె

బల్లెముల పోటులు బలముగ నాటి
పండుము పెద్దయ్య పడెభూమిపైన
శంకలేకను హయసంఘమున నరికి
శరములు వాటియు సర్వాంగములను
శంభుని కొండయ్య చెల్లెనా కలను
భద్రకరుల గూల్చి పగతుర నరికి
బాణాలు శిరసున బారుగ నాటి
గాయాల రక్తము క్రమ్మి కురవంగ
గాలము లింగన తై వాలె నవట
పరగ రాజుల గూల్చి పయం కోనేరు
యీదెల పోట్లచే యిలపై గూలె
గద్దరి శత్రుల కల్లుగా నరికి
కశికంఠముగ మేన కత్తులు నాటి
జాంగేయు వెంగళు కదనమున
వారిగె

సరిపోరి రివులను సమరాన గూల్చి
జముదాళి పోటులు చాలగ నాటి
సారంగు రామయ సమిసె నా కలను

తడకొని పగలల కలలు పురివి
చింతల న్నరయ్య చెల్లె బాణముల
మహిమీద రివులను పట్టి మల్లాడి
మట్టుగా అమ్ములు పుకుట సు నాటి
మల్లెపోరున పెద్దు మ సెను

కలను

గొడకొని పగవారి పుకుటగా పొడిచి
కొండేటి వారల పుకుటగా పొడిచి
వయ్యన పరమీద వారిగె నా శిశు
కోలాహలముల కొమ్మలదే సుం
తొండముల పొడిచించి దురమున

గూల్చి

యీదెల పోటులు పరిచి నాటి
గోవిందు పుగల్గు ఘోరాశి పరిగె
దిట్టమో శత్రుల ధీశత నరికి
చింపి కత్తులపోట్లు శిరమున నాటి
శ్రీమంతు రంగన్న చెల్లెనా కలను
కూటుప మూల కూంక పరికి
గరుకైన బల్లెము గాయాలు నాటి
గోపాలు శంకరు గూలెను కలను
మన్నీం నెల్లను మహిమీద గూల్చి
మాధవు మల్లయ్య మహిమీద గూల్చి
మాధవు మల్లయ్య మహిమీద చెల్లె
సందు లేకును విగ్గి సానకత్తులును
సంగము చల్లయ్య సమసెను కలను
బూరులు పొడిచియు సురియలు నాటి
వొయ్యన దరిమీద వొడిగిరి చాం
మంచాల పాప య్య మడిసెను కలను
బండారు చంగన్న బందరమాన వారిగె

వృధివిపైకత్తుల బుకంబులచి
భూపతి పురుషోత్త పుడబిపై
నారిగె
అరూడి బల ల హతముగ రికి
యదువులు పోట్లుచే నవనిపై బడరి
యేనుగు పరికుల యేక పిం

చండి శూరులు పోట్లు వశముగా నాటి
వీరశ్మేత మనంగ యిరుమేసి నాటి
వలురాజు పుత్తుని సం నిశుగడల
మడిసిరి యాదవుల్ మరి పెక్కు
గతుల

రణభూమి వర్ణన :

కంకట గుండెల లిని రక్తము
యెండవేసిరి యేకవీర పెట
దొబ్బలు పేగుల దొరికి రక్తమున
ధుమిలి హుంసాగె దొడ్డ
రణముగను
పృక్షుల్ భోమీ పట నెట్లు
కిరులుగా నుడె రక్తమున
కున్నురి పేర్చిన మండలతీతి
పండిణి శిరసుల పట్టుబిదోప

మనుధపై చెరుకులు వడి నరికినట్లు
చీండ్రించి నట్టుల చేతులును కాళ్లు
పోట్లుచే రక్తము పొగుచు రత
పొక్కి పొగసాగె పొలికల సంత
వీరకాశాని రక్తయేనుల వెంట
అరూరి రణమున ల్లిర జడము
శేషములె శబి చెంగ గ సాగె
జొత్తుగ రక్తము జొబ్బిలుచుండ
నిమిషప్పి కన్నుల నిట్టూర్పు విడుచు

యరనూకరాజు భట్లకు తన అడిమారము లిచ్చి యింటికి పంపట

కలనితో గురనూక భువ నిళామగు
కును ను గట్టి గుర ను విల
భూనాథుడు శరీర భూషణమును
రయమున భట్లకు రాజు తా ముచ్చె
సపరైన మెడినూళ్లు నడెడిడియూలు
చిన్న సేలవులును చిలుక వాళి
వంటిణి ములనూలు వారి గొలును

అనుగ-గ భట్లకు అడియము లిచ్చి
భట్లకు దొంగట పలికెను రాజు.
“గుణవీర రణమెల్ల గొబ్బున బోయి
అడియక సూరింను యాదవ సతికి
కొనెను భట్టాపు గుణవీరుడు
వయన నాచేరి వ్రాలను యిమ్ము
వ్రాలను చదువుక వల్లవపతిని

అడలకుడని చెప్పు డయిలార! మీరు
తగనొప్పు భట్టల తనయుని మీరు
దైన్యమొందక నుండు తండ్రి
లేడనుచు

గారాబు భట్టల కంఠీరవుండు
కన్నీరు బెట్టక కడు చూడగయ్యె!
బాల బుద్ధులు మాని బంధుల గూడి
యెంతయు రాజ్యము నేలగా జెప్పుడు”

అని యిట్లు భట్టల సంతము జెప్పి
పలనితో మూర్ఖిల్లు, కదలిరా భట్టు
కడు ప్రొద్దు గుంతెను గ్రమ్మి
చీకటులు

గుంపుకై పులుగులు ఘుమ్మసి
యెగిసె
కనుగొన చుక్కలు నీనిపించెమింట.

యరనూక సీత దుస్స్వప్నమును గనుట

ఆరాత్రి యరనూక యధిపతి దేవి
భూపుత్రిని హసించు పొలతి
సోయగము

యీ రూపు రేఖల యింతి యరనూక
బంగారు తరికొళ్ళ పట్టి మంచమున
పరులైన జాజులు పొన్నున బరచి
పద్మాక్షి నిద్రించె పరివారికలతో
కలువరేకులవంటి కన్నుల నిద్రి
చెలగియా యరనూక చెలువతో జెందె
తన విభు దేగిన తలపోతతోను
అలివేణి కలలోన సంతయు దెలిసి
యరనూక తన ఛిర్ర యేదీరపని
పగవారితో బోరి బల్లెముల్ నాటి

చెలగి కదనమున చెల్లిసట్లుగను
అటు వెనుక న భట్టు సవృటసుండి
చెలగి అడియారముల్ చేర్చినయట్లు
అడియారముల తెచ్చిరు అరిగె

యరనూక

పుచ్చుక అడియారముల్ పొలతి
యరనూక

అమరంగ సుందాన కామత్రపదగ
పుతుడు భట్టల పృథ్వీవరుండు
పసిబడి ఇముకు పెనమైపోయి
తెగువతో రాజును తెచ్చిన యట్లు
కడియంగ తన విభు కన్నుల జూచి
పకిగూడి బాలగ పణతి కలగనెను

యరనూక సీత యాచన కాంతలను పిలువనంపుట

అదిరి రా లేదెను అతిప యరనూక
మేనెల్ల పులకంచి మెలతల లేపి
“అమ్మలారా రండి! అతిదాదులార!

కానిది క గంటి కామినులార!
యేమిసేయనమ్మ యే మందు విధిసి
పొందుగా పోరమ్మ పొలతుల విలువ

కడువేగ రారమ్మ కాంతంతోను”
అని యిట్లు యరనూక ఆసితచ్చినను
పరువున బోయిరి పణతల బిలువ;
“అవు పువ్వులవార! అవులవార;
కడువేగ తిరుమందు కామిల్లార!
వల్లవ చెలులార! వో యక్కలార;
అతివ యరనూక మాయమ్మ

బిలచెడిని”

అందందు పిలువంగ యాచనచెలులు
కడువేగ నిద్రలు కరముల నుమి
చేరిన దాదుల చేడెల కినిరి
‘రాత్తిరి వేళను రమ్మని పిలువ
యేమి పనుడెను యరనూక చెలికి
దాదులారా! చెప్పుడు తండ్రికి మూట
రాజులు లేనపుడు రాచకూటమును
నాతులు పోరాదు నామాట వినుడు
నగరులు వదలిరా న్యాయంబుగాడు’
అని యిట్లు భామలు అడుమాటకు
‘అటులైన వినరమ్మ అది యెరిగిలు
కలగని యరనూక కాంత కామిమ్మ
రమ్మని మమ్మంపె రారమ్మ మీరు’
‘కలగని యరనూక కడు

చిన్నబోయె

పోదను రారమ్మ పొంతులారిపుడు’
యరనూక కలయన యదువంశమెల్లి
గొల్లన యందలు కుములుచు తోన
వెలదుల మోములు వెలవెలబోయె
తామరపై నీరు తల్లిడి విలాగు

కాంతల కన్నీరు కడవలుగ కురిసె
చిన్నబోయి చెలులు చికాకుపడిరి
వెనుదగిలియు మంట లెగసిచుట్లు
మగుడులు తలపోసి మందర మెదలి
రాగవీధిలో కాకరంతులు యెగసె
పరువులు వారుచు పలువరిందుచును
గూబలు వొండొంటి గూడుచు

యెగసి

వాలాయముగ ముందు వలపోయె

సాగె

గూండ్లలో పైకికింట్లు గుబగుబ

అదిరె

నెవురప్పె గురుచు నెత్తురు గత్తె
అదిగె అదలిరి అంగవాములు
కడువేగ చుఃఖము కాంతలు మాని
రారమ్మ! పోవాము రుణులారిపుడు
దైవము కృపవూదె తరణాక్షులార!
చలగ అపద తప్పు శిశుములైన
దైవము వరుదప్ప తప్పు

గ్రహములను

వగవను పనిలేదు వనితలు రండు
ఆరూడి తలపోసి యాదవ చెలులు
పల్లకి లెక్కిరి పశుకులందరును
తిరమందు పల్లవ తడుణు లందరును
కడువేగ నగరికి కాంతలు వచ్చె
ముదమొప్ప దాదులు ముందుగనేగి
చెప్పిరి దేవికి చెలులు వచ్చిరని

యరనూక సీత యాదవకాంతల నాటించుట

అరుదుగ యరనూక అతినంతసముస
వదనెలు చెల్లెండు పెచ్చిన నెదిరి
అలింగనము జేసి ఆ రాజుదేవి
భామలు నగవుచు బంగారుమేడ
గూడియు పెచ్చియు కూటములోకి
పలు హేమకంబాల పందిరిలోన
పరగంగ జమకాణ పరిపించి పణతి
పలువిధ ఆననాల్ పరగ జేగ్గించి
గొబ్బున యాదవ గోపరామణుల
కడువేగ కూర్చుండ కాంతసెలచి న్ని
చెరిగి కూర్చుండిరి చేడె లుదరులు
గంధము కస్తూరి కలిపి గిన్నెలతో
దాదులు అందివ్వ తరళాక్షి వట్టి
వదినెలకు యరనూక వరుసగా పూసె

చెలగుచు మదిరాడి చెల్లెడ్లు తెల్ల
కడువేట్లు గొప్పించు అంతమున
పక్కించి బాగిల పండుటలకు
కర్పూర విడియించుట నొంతు కిట్టి
రాజదేవియు నొండె రత్నాల గిద్దె
మచ్చట వార్తలు ముదముప్పలాడి
కలకంతు లెరనూక కాంతకిట్టసిరి
“రమణీసుచే పండు రమ్మగుట
యేమి
అమ్మరో! జెప్పము అతిప
యరనూక”
చెప్పనుని యడిగి చేడెలతోను
కడువేగ యరనూక కల సెప్పసాగ

యుద్ధమున కేగిన భర్త ఏమయ్యెనో ముని యరనూక సీత యాదవ కాంతలతో చెప్పి చింతించుట

“నాతి పువ్వుల బంతి! నా
మేనవదినె!
పులిముద్దు రేశమ్మ! భూపతవ్వుమ్మ!
యిలధరు సీతమ్మ! యింద్రుని పోత
చంద్రుని పెద్దమ్మ! శంకరు

మల్లమ్మ
కనక నందులన్నమ! గంగేయ

వెంగ
కాంతలారా! వినుడు కలగంటి నేను

కల్లెదుల కనక! గాలము లింగ
సంగము చంగమ్మ! సారంగు రాము
పొంతి పువ్వులబంతి! పుల్లల పుల్ల!
సరివచ్చు వియ్యవము సుకుం
సానమ!

చెన్న కృష్ణుని చెన్న! చెవుల
వీరమ్మ

పందుము పద్మాక్షి! బందారు బంగ
చెల్లెలు వినవమ్మ! శంభుని కొండ!

ఆత్మబంధులుమీరు (అంగనలార!)
 అంగన లారమ్మ! అచ్యుత కాంత!
 గోవిందుని గోపి: గొడ్డటి కాంత
 మాధవు మల్లమ్మ! మంచాల కేశు:
 మల్లెబోయిన రాము: మట్టావు లక్క:
 దొంతుల జోగమ్మ: దొంతుల పోత!
 చింతల నారమ్మ: చీదర సింగ:
 భాగీరథుని వెంగ: పయ్యెల కంగ:
 రూకట కోటమ్మ! మరల మారెమ్మ!
 జమ్మల సానమ్మ: సాగి యమ్మమ్మ!
 పచ్చిపాల్ సూరమ్మ: పశుపతి నూక
 వెల్లాల యెల్లమ్మ: వెన్న మిద్దమ్మ!
 జెట్టి బోయిన కోట! జడ దారి కోట:
 కుందెబోయిన నన్నమ్మ: మందలమాద:
 ఆవుల సోదమ్మ: ఆవుల సోమ:
 పగనొప్ప బంధుల తరుణులు మీరు
 అచ్యుత వంశము అమ్మలా రిపుడు
 చెలులార కలగంటి చెప్పెద మీకు
 ఆత్మ బంధులు మీరు అంగన లార!
 కొరగాని కలగంటి కోమలులార
 చారదు నామనసు చెదిరెనో యమ్మ
 తనువు వణుకుచు నుండె తల్లిడిరె
 గుండె
 సత్పుత్రు కొదవగ సంతస ముంటి
 వప్పక దైవము నైదొలగె నేమొ
 కల్లగాదు వినుడు కామిను లార!
 ఆరుంధటి సమము ఆత్మ వల్లంబ
 యన్నంగ కలగనె యరిమంచి నాడు

ముందుముఖులార!, కల వినరమ్మ
 జెప్పదు
 భూపతి వలురాజు భూపుల జంపి
 తప్పక యీచెలు తాకి వీకలను
 మనుడవు చలురాజు కైవాలె వెనుక
 తెల్లవారక ముందె లెచ్చిరి వార్త
 అడియారముల నంది యా
 వల్లమాంబ
 తరిముత్త మొదలైన తరుణులతోను
 అరువది యార్గరు అగ్నిరగిల్చి
 తిరునుంద కాంతలు తెగువ
 తోడుతను
 పల్లవ సఖియలు వరుస నందరును
 గుభ గుభ ముడెడి గుండాన బడిరి
 ఆరూఢి మడిసిరి అమ్మలందరును
 ఆత్మ తా కలగనె ఆ రాజు చెల్లె.
 తరుణులార! నాకు తప్పదు నిజము
 వలదన్న నావిభుడు వల్లవ రాజు
 పగతులతో పోర పైనమై పోయె
 తిరుమందుల వదినె ధీవీశాలమతి
 పాపపు దైవము పగజూనె నేమొ
 పంపాద్రి నెడబాసి పణుతులారిటకు
 వచ్చిన మొదటనె వచ్చె నీ బెడద
 చెడుకల కంటిని బేడెలారిపుడు
 రమణులార! నాడు రఘుపతి తాను
 పరభూమి వలదనె పల్లెకొండయ్య
 పొందుగా జెప్పెను పోవల దనుచు
 అల్లుడు పల్లికొండ రయ బాంధవులు

తగదని పలికిన ధరణికు డొచ్చె పొలులారీ రాతి సొండుగా
 రఘుపతి మాట నారస మయేనేమి మనము
 కొమరమ్మ మాడలు కూడి వచ్చినవో యేరీతనో వుండె నేమి సేయుదురు?"
 హెరాజికిని బోయె కువలయ పతియు

యరనూక సీత కల చెప్పుట - యాదవ కాంతలు కల విప్పుట

రాజు దేవికి తాము రమణు లిట్లనిరి 'పరువు దప్పియు నిమ్మ వ్రాలి
 "అలివేణి యరనూక అమ్మరో! నందులకు
 వినుము పరగ నీ విడుదుండె పనికి గుదారు
 యేమి కలను గంటి వెవ్వరు వచ్చె సిరి దప్పి రక్షాన చిదుకునో
 నారీమణి దెల్పు నాతల్లి నీవు యమ్మ:'
 భామరో! మనవారు పరిణానపుండి పోయెను బొసగి
 అమ్మరో సీకింత అలకుట యేమి? ఆయి తి
 మగవరో! ప్రీతికల మాతోను జెప్పుము! పొక్కుచు పురి వెల్లి పోయి కలగంటి'
 తెలియ జెప్పుదు మన్ని తెలిసి 'పుల పెడలిను బొంద నున్న
 వట్లగన్న" మగువరో! తొలగిను మహాంక్షి
 అని యిట్లు యడిగిరి యాదవ మీకు'
 చెబులు పోపమిడి కాలలు విధి పణతి దూలాలు
 పఱగంగ, కలజెప్పె పణతెనూక: ఆదటున నుడునరులై అవనిపై
 "మరిగి చీకటి గ్రమ్మె మగువ వారిగె
 దివ్వెలును" యెవ్వరికి కల యెరిగింపు దమ్మ;
 పులిముద్దు దేశమ్మ పొసగ నిట్లనియె 'యెలమి చిత్తరు మేడ లిం
 "మగువ"యీ దివ్వెల మలిగి గూలునమ్మ'
 నందులకు 'అంత కాలగ గంటి అతివ నా వడెన'
 భామరో నీయింటి భాగ్యము తొలగె' 'మేడలు ముండిన మెలగ మాడవులు
 "పరువగు" గజనిమ్మ పడ మేన బల్లెము నాటి మేడివి తోడగ
 కలగంటి" చిత్తరు ప్రతిమలు శిరిగం బెలులు

అమరంగ గుండాన అందరు
బడును'
'జోకు భూషణములు జొరకొని
యగ్ని
కుమిలి కాలగ గంటి కోమలులారా!
'భూపుడు నీ విభుడు భూమివై
వారుగ
తొది బడి కాలదుర్ తొడు
గూడుకొని'
'పంకిన వృక్షము పలువురు నేరి
పడనరక కలగంటి పణతులారికను'
'యేమని జెప్పదు యరనూక దెబ్బ
పొలితిరో! మీ మున్ను పులిముద్దు
మనుడు
పోరాడి శత్రుల పొడిచి నిధించి
అలంబులో బడె అమ్మ నా విభుడు'
వినియు తా నెరనూక యిట్లని బలికె
"కట కటా రాఘవుడు కై వాలి తేను
అమ్మలారా! పతికత్తి భారమౌను
తరుణీలలామరో! దావాగ్నిలోను
వనర పువ్వులు బంతు లొరుసగా
కాలె
యెనగ యాకల ఏమిదో
చెప్పుము?"

"వినపమ్మ యాకల యరనూకదేవి:
పులిముద్దు మీయన్న భూమిపై
వారుగ
భామరో! ఏనును పతిని గూడుకొని
గుభ గుభ మండెడి గుండాన
బడుదు"
పడతి తా యరనూక బంధులతోను:
'వాగొప్ప వినరమ్మ పడతులారిపుడు
పండిన పనసలు పడ కల గంటి
చెలగి యీ కల యెట్లు చెప్పుడు
మీరు?'
పాదా దేవతో పడతు లిట్లనిరి:
'పగివార నందర బవరము గూల్చి
పండువు వారికి బల్లెముల్ నాటి
చెలగ రణంబున చెల్లిరో తల్లి!'
పొక్కుచు దుఃఖాన పొగిలి యిట్లనిరి:
'చేడెగో ఏమని చెప్పదు మమ్మ
తడవాయె మేమొచ్చి తగ చాలు
కలలు
చంద్రుడు గ్రుంకెను చెదరె
చుక్కలును
కుక్కుటా లెగెగిరి కూయంగ సాగె
వచ్చెద'మని లేచి వనిత లందరును
పైనమై వెళ్ళి పల్లకి లెక్కి.

భట్టావులరాజు గరిడిలో సాము చేయుట

అవేళ భట్టావుల రాజు మనుడు
పుల్లావుల పతుల భూరి గరిడిని

సాధన జేయంగ చనుదెంచి వేగ
బిర బిర చల్లదం బిగువార దొడిగి

మట్టుగ ధట్టిని మరి వేగ కట్టి
గుత్తము శిగసున కుళ్ళాయి బెట్టి
గట్టిగా బరిగోల కరమున బూని
ధట్టించి సాధన ధరణి ఖేదిల్ల
బెట్టుగా జేయుచు పెడ చేత త్రిప్పి
ఉలుకగ రుట్టతో నురవడి బెనగు

బరికోల త్రిప్పుచు బాహుస్థింపి
ధరణిపై మల్లుల దగ పడదోయి
బాజాలు ద్రిప్పుచు పరవళ్ళ త్రోకి
రాళ్ళగోతము చేత రయిమున నిల్చి
అరచేతను నిలిపి అల్లలు వైచు

భట్టు అడియారములను తెచ్చి యరనూక సీత కిచ్చుట

తొలగెను చీకటి తూర్పు దిక్కునను
రవి యుదయాద్రిపై రంగుగా నిలచె
అంతట రణము నుండా రాజభట్టు
తెచ్చిరి గురుతులు తీవ్రముగాను
చింతించి భట్టులు చిన్నబోవుచు
గృహమేడ ముందుండి గొనకొని

పొగడె

"పల్లవకులరత్న వో పుణ్యలాల
భూసుత సరియగు పొలితి

నీ నీతి

వోహో పతివ్రత! వో పుణ్యశ్రీ!

వేవేగ రావమ్మ యరనూక సీత!

వైరుల కెదురించి వరుసగ గూల్చి

పోరాడు శత్రుల పొట్టలు జీరి

దండి బారులనెల్ల ధరబడ జేసి

యేనుగులను గూల్చి యెరపతి

జంపి

వాటము యీదెలు వక్షము నాటి

యిమ్ముగ శరములు వీపున వెళ్లి

వలరాజు పుత్రుండు వారిగె

నీ విభుడు

వల్లవ-రాజుల వారిగెను తల్లి!

మన్నె సింహము పోట్ల మడిసెను

తల్లి

తేజమాగురుతులు తెస్తమి తల్లి!

యన్మగ కులసతి యరనూక

పతిని

నాది... నీ! నుట నా పట్ల నిష్ఠా...

అని మట్టు భట్టు తానెవరౌతును గను

యెల గెత్తి పిలుచుగ ననెయెర సీత

గాంతలనుడు పో దిడికిట బడిరి

మగుడు నెడు ముఖము పుల్లెరంత

అడిమిరినొడు రాగి యాదపి

సతిని

విషమని తో నున్న పెరిది దేశమ్మ

'చెప్పితి నంతయు చెలులార మీకు

తెల్లవారకముందె దెచ్చిరి గదని

కల యర్థమే వచ్చె కామినులార!'

అని యిటు దేశమ్మ యన యరనూక

ప్రాణేశు గురుతులు భట్టు దెచ్చిరట

పదరమ్మ పోదాము పద్మాక్షులార

అని పలికి యరనూక

యాదవసతులు

బంగారు పళ్ళెము పట్టువస్త్రములు

చెంబలతో నీరు చేడలు గొందు
వయ్యన యెదురేగి వనితలందరును
తత్తరింపుచు భక్తి తరుణులు తాము
యెగ్గుంగ తెరిచిట్ట యరనూక

సీత

తెరచాటున నిలిచి తెరగొప్పసూత
పుదక కుంభము పట్టి పుర్వీకహంత
వారికి ఆడియార పిళికి తామ్రమొక్కి
పశ్చిములొ నివాళి పట్టించె నంత
తరుణి తా దిష్టిని తా దీసి భక్తి
మొక్కియు భట్టతో మదిత

యిట్లనియె

‘భట్టలారా! మీరు బలులెస్సయాయె
యేడయ్య యరనూక విభుడు

నా భర్త;

రాదాయె యిచటకు రాజు యేమాయె?

వాలాయముగ విభుడు వరుగగ

జూచి

వస్త్రరా ఆయలార! వోర్వక మీరు
యెప్పుడు రాజును యెడబాయ

కుండు

తోడులు వస్త్రా ధారనట వీడి

కూర్మితో రణముండి గుణధీర

మిమ్ము

అంపెడి యప్పుడు అన్న నా విభుడు
యేమని జెప్పెను యెఱనూక

విభుడు?

ఆవార్త నాతోను ఆనతివ్వండు’
అన విని యా భట్టలపు డిట్టు లనిరి
‘నారీమణి! విను నాతల్లి! జెప్పుదు
ఆరణమున నుండి యంపెడు నపుడు
ఆనవాల్ తన చేతి యంగుళ విచ్చె
భూవాళు దేహము భూషలు యన్ని
అందు తెస్తామి అందుకో తల్లి
బంగారము పశ్చిము భామ తాబట్ట
కొంగు భూషలు విప్పి గొబ్బున జెట్టి
తీప్రమె నడియాలు తెరగొప్పనంది
కన్నుల నద్దుక కలకంఠి చూచి
పశ్చిములో సొమ్ము పచ్చి

రక్తమున

కలియ కలిపినట్లు కనిపించె నంత

బంగారు వస్తువుల్ పసిమి

బానియును

కందువారియు రక్తకలితమై

యుండె

గొల్లున అడలంగ గోపికామణులు
తిరముగ యరనూక దేవి తోడుకొని
కుంటాల లోనికి గొబ్బున బోయి
పరగంగ బంగారు పట్టిమంచమున
హంసతూలిక పాన్పు నడియాల

నుంచి

సురజీల పురించి సుదతులచేత

గరిడిలోనున్న భట్టావుల రాజుకు భట్టు అతని తండ్రి మరణ వార్తను చెప్పుట

కనుగొని భట్టను కాంత యిట్టనియె:
'కులదీప కుండును గుణవిశాలుండు
సాధన జేయును చయ్యన మీరు
రయమున భట్టాల రాజుకు జెప్పుడు'
అనఁచి న భట్టు యతివేగ బోయి
గరిడిముండు నిలిచి కైవార మొసగి
'భట్టావులాధిప! పనది గంభీర:
విక్రమార్కుని నమః తీర హస్త్ముః:
గండరి రిపులకు గండరిగండ:
చంద భాస్కరతేజ! సర్వజ్ఞమూర్తి:
యదుకూలధీశ్వర! యర నూకపుత్ర!

వినవయ్య భట్టాల విక్రమశాలి:
దండి వైరులచంపి ధరమీదగూల్చి
తేజీ! నాజిలో శ్రీవంశ నాది
యేనుగులగ మూర్తి యెవఁభూపుట-పి
యెదరున పో! నా వో! నా వో! నా వో!
గయూతో నండ్రి పదబట్టి పొరిగె
రాజయ భట్టాల రాజునునుండ:
రాజిడు గురుతుల గురువున నంది
యెదురు జూచెడి తల్లి కెలుగంగ జేతు
భానుతేజుడ! తండ్రి పరపున మేము
పట్టుక న స్తివో భట్టాలరాజ!

భట్టావుల రాజు దుఃఖించుట

అనియిట్లు భట్టులు ఆనతివ్యగను
విని యపుడు భట్టాల విక్రమశాలి
మాష్టింతో సాము మరివేగ వదలి
పట్టిన కోలను పరువడి విడిచి
పొలపొల దుఃఖాన పొగులుచు కంటి

గ్రుక్కుచు కన్నీరు గుణధీరు

కనియె:

'యేమోయి గుణధీర! యేమి వార్తలన
వ్రాలాకు దెన్తిమి వ్రాక్కుచె మికు
తేరోయి భట్టార! తెచ్చిన కమ్మ
యి'మ్మని పలికిన యిలధరుసుతుకు

కన్తి పడుచు తాను కమ్మనంది
వుక్తులు చదువుక వుర్వీశ సుతుడు
కన్నుల నద్దుక గద్గదికమున
'వో తండ్రి! నీకోయి పొగి

ముత్యములుగ

నాతండ్రి! వ్రాన్తివి నన్ను వల్లనుచు
రాజ్యమేలుచుటంచు వ్రాన్తివి తండ్రి:

అరయ యీ రాజ్యము అయ్య మాకేల:
బందుల పోషించ పంపితి కమ్మ
బందులు నాకేల: పట్టము తోలె:
శిలలేని తూటలు బేతురే జేరుడు!

అని మది కటకట నడలుచు వేగ
దండి మాష్టిలన దగ్గర బిలిచె;
'జట్టిలలోనయ్య జగవీర్లు రామ;
పుక్క బోగల గంగ; పుయ్యాల
చందు;
బాణసారీ హల్లు; బిగెగె సో; :'
అను వేగ మాష్టి; సందర బిలిచి
జట్టింతో జెప్పె భట్టాలరాజు;
'మాయమ్మ యరనూక
మానిసీమణియు
పురుషుని అడియార్లు పుచ్చకవేగ
యెదురుచూచును నన్ను యరనూక
దేవి

యెనయంగ మాతల్లి యరనూక
సతిని
గుండాన బడకుండ గొబ్బున బోయి
ఆస బెట్టగవలె హరిహరు మీద
శిల్లికి ఆనడి తగ పూరడించి
యేర్పడ రణమున డిప్పుడె బోయి
మూ తెలిసి గొనుచు మాపు
వచ్చెదను
నాపు రాకుంటెను మా యర్పలార
పుదయము కొచ్చెద నుర్వీగ గొనుచు
శంక లేదీమాట శంకరునాన'
అని యిటు మాష్టిల కనువేగ జెప్పి
భేతాళునకు మ్రొక్కి వెడలె నారాజు.

భట్టాపుల రాజు తల్లి నగరుకు వచ్చుట

కట్టిన కాళతో మనవేగ రాగ
గృహమేడపయినుండి కోమలి తల్లి
తనయుని రాకను తాజుచి వేగ
సంగతి గా దేవి సఖియల కనియె
'భామలారా! చూడు భట్టాలరాజు;
కడు చిన్నవోయి నా గారాబుపట్టి
గరిడి వెళ్ళింది వరు కదిలి వచ్చుటలు
కనుగొనుచుందురు గదరమ్మ మీరు
గొడుగులు తేజీలు కూడుకరాగ
అపి యిరుగడలను అందలమెక్కి
వెలయ చామరములు వీయుచు
నుండ
వైపుల చొలగుచు వచ్చు నాసుతుడు

సర్వసన్నాహము సుఖులును లేద
ఒంటరిగేతెంచి వచ్చెడి సుతుడు
తనయుని తెందైన తగు గారబములు
మరియుచు తర్రడికి ముద్దే
చూపుదురు
మొరహరి దయదప్పె మురిపెంజు
దప్పె
తండ్రి లేసి బిడ్డ తరుణి నా సుతుడు
యేనుదును విధిని;
యేను సేయుదును;
అనియిటు తలపోయ నారాజు
సుతుడు
మోద ముడిగి వచ్చి ముంధర నిడిచి

తల్లికి సాష్టాంగ దండము బెట్టి.

తనయుడు మ్రొక్కిన తరుణి

యరమాక

కొడుకును దీవించి కోమలెత్తుకొని

'అరయ బట్టావుల ఆయ్యో!' నీవు

అదితి వంచగనేల అబ్బురపట్టి

నీతోటి మనులును నీకన్న మనులు

కనుగొని నీకును కరములు ముడువ

పసుధీశపుత్ర! యేల వ్రాలి

మ్రొక్కెదవు

నిలచి మ్రొక్కిన చాలు నెమ్మది నాకు'

తల్లి పల్కిన విని తనయు డిట్లనియె:

'తల్లి నీ గర్భాన తగనొప్ప బుట్టి

తల్లికి మ్రొక్కిన తగదనవలదు

కన్నతల్లికి మ్రొక్క కాపాడు హరుడు

హరిహరులకు నూరు అమ్మ తల్లిండ్రి

నామాట విసవమ్మ ననుగన్న తల్లి!

సొరిది దుఃఖముచేత సోలుచున్నావు

నాతోను జెప్పమ్మ ననుగన్నతల్లి

యరనూకసీత తన భర్త అడియారములతో

సాగుమానము సేయ నిద్ధపడుట

నుతుదాడు మాటుకు నూగతి

యిట్లనియె:

'భానుపానమిత్రేణుభట్టాచార్య!'

అడియారములు చచ్చె

అయ్యవద్దండి

కమ్మయు వచ్చెను భూడియుగదరాదు

భూటలు చచ్చెను భూనాథు నుండి

పొందుగ గుండము పోవతె నేను

తనయుడా గుండంబు త్రవ్వించు వేగ

పుణ్యమ సీరాడి మూతైదువులకు

చెకొద్ది దానముల చేసెడి వరకు

మాటుగా తెప్పించు మనసారా తరుణు

కురుచూ నరికించికొని తెచ్చివేగ

పొందుగా గుండాన పొనుసించు

కొడుక

చాలుగా మంచుము చనుదు

తడవలును

పసుపు చీరను గట్టి పైనమా వరకు'

రణభూమికేగి తండ్రి కళేబరమును తెత్తునని భట్టావుల

రాజు ప్రతిన సేయుట

పొలపొల దుఃఖించి భూపతిసుతుడు

తల్లి పల్కులు విని తనయుడిట్లనియె:

'అడియారముల గూడి అయ్య తప్పదగ

తగునమ్మి యరనూక దట్టిదో'

అమ్మ నీగర్భము నందున బుట్టి
తండ్రి లేకను నంప ధగ్మమా నీకు?
అచ్చట మాతండ్రి అణగి వుండంగ
చచ్చెదనంటవు చాల నాతల్లి;
ప్రాణేశ్వరుని నెడబాసి నాతల్లి
భాష్యమే గుండాన పడగ వోయమ్మ;
భట్టు తెచ్చిన సొమ్ము పరగ బుచ్చుకొని
వేడుక పైనమైతెపరు మెచ్చెదరు
సతిపతులును గాల జతగూర్చు
హరుడు

పతిలేని గుండాన బడుదువా తల్లి?
యిలమీద నీ మోము విధి
యనుకొనుము
పొలితి నీగర్భాన వుట్టినందులకు
పతివున్న రణముకు పరగి నే బోయి
నీతావునకు తండ్రి నే గొనివత్తు
జోకతో యిద్దర జోడుగా జేసి
అంపెద గుండాన కమ్మరో; విసుము
తల్లిరో నన్నంపు దైవము యిది?

రణభూమి కేగవలదని యరనూక సీత కుమారుని వారించుట

భట్టారాజు తా పరగ బోవుదన
వెలది యిట్లనె. మోము చెలవెలబోవ!
"కటకటా! భట్టార; కన్నకుమార;
యెటుల బంపుదు నిన్ను యెవ్వరు లేక
పగవాని రణముకు పంపి నేనిదట
యెటుల వోరును పుత్ర! యేటిరు

చెప్పుము

వరుసతో వినరమ్మ వో కాంతలార
పరగ నా పుత్రుడు పైనమైనాడు
వలదని చెప్పుడు వాచూక్షులార
నెలవుగాదు కొడుక నిన్ననికంప
నెలికొని తొమ్మిది నెలలు నే మోసి
కనిపించి యీదేర్చి కడగఁడ్లు బాసి
కలివి కెట్లంపుదు కన్నకుమార

కనుగొన కదనము కడుభీతి నొదవు
యధనూక పతిని నీ వెకపిరవసి
వెనెత్తులేకేవిధి వెదకెదు కొడుక
సొరిది గారణమున సోలి భూతములు
మరిమరి యెడితెరిజి మార్కొను
తనయ

కలనిలో మూగియు మనశక్తు లుండు
తరముగా దన్యులు తగభూమి

బొరగ

భూపతి మీతండ్రి భూపుల జంప
కట్టయిగా నుండు కలను పీరుగులు
కుఁబిణి కరులును గూలె విలమీద
గుట్టలుగా నుండు కొండ పొడుగుచు
రౌతుల తీజీల రణమున నరుక

ప్రైవాటుగ నుండు వసుధనంతటను
అట బ్రహ్మరాక్షసులారణభూమి
దారి చుట్టుకయుండు తరలక
యెపుడు

అటువంటి రణముకు

అయ్య నిన్నిపుడు
యేరిలి బంపుడు యెరిగియుండియును
పశిబిడ్డదవు తండ్రి భట్టాలరాజు
పోవద్దు రణముకు పోవద్దు కొడుక
బంధుల నెడబాసి వచ్చితి మిటకు
కపటనాటకధారి కిట్టడి చేసె
పంపాద్రి నెడబాసి పైనమైవచ్చి
(వొప్పగా కలనికి వొప్పిస్తే విభుని)
పంపితిని కుమార పట్టపురాజు

శ్రీహరి దయదప్పె చేబొసగూడె
బసవన్న వగుమిచ్చె బాలిక కలిగె
పాపపు దైవము పరభూమి జూపె
ఘనశక్తిగా శ్రీకూర్మ రణ్యాణములకు
పుత్రసంతల కింపు పుడమిశ్శరుండు
యేకవీరాజునే యిచ్చగి కొట్టి తిమి
యేసుగూగు కొంగిటను నానా
రాజుకు, యే పిరగి నానా పిట్ట
పద్మ సుపాద్రి పై జరిగిడిని
వల్లవపతి దెచ్చి వసుధకు నిడితి
నాతండ్రి నిన్నుంప నా

చిన్నితనయ

భూపతి శోకాన మునిగి యుండగ
పుత్రశోకము వేర పుట్టించెదవటర"

భట్టాపుల రాజు తల్లికి దైర్యము చెప్పి తన్ను దీవించి పంపుమనుట

అని యిట్లు శనతల్లి ఆడుమాటలకు
ధీరుడు తల్లితో ధీరతలు పలికె
పూనియు భీతిని బుట్టించువీవు
పగవాని నిలనెందు పట్టి సాధింతు
మాతండ్రి పగవాడు మహిమీద
నెదుర

విడువక మార్కొని వెసవాగ్ని
దృంతు

పగవారు తండ్రిని పట్టిదావినను
చలమున పోరాడి సాధింతు నేను
పాత హతముగ నరికి ఆలములోను

దాడినెట్టియు కొండ దగ్ధము చేసి
పోరిలో తెగటార్చి భూపతుల నెల్ల
ఖండింతు వారిని ఘనశక్తి
మెరయ

యెర్రభూపతి వైపు యెందరుండినను
వేవేగ పొలియింతు వెదకి పోసక
తెగువ దేవేంద్రాది దివిజులు మెచ్చ
తెచ్చెద తండ్రిని తెరగొప్ప యిటకు
సోమకాసురుని జంపి సొరిది వేదములు
దెచ్చి బ్రహ్మకు యిచ్చు దేవుని
పగిడి

వచ్చెద తండ్రితో పల్లవ తల్లి
అమ్మరో నన్నంపు అలము కడకు
పసిబిడ్డని నీవు భావించకమ్మ
పసి బిడ్డదే గాడ పరకురాముండు

కా ర్తవీర్షుని జంపె కామాధేనువుకు
చిన్నవాడని మది చింతింప వలదు
అలలన, బాట దంగటిలెదు నీవు
బాటదై పుట్టియు పంప పుత్రుండు
భానుని కబళించి పట్టడా మున్ను

చిన్నవాడని మది చెదరనాడెదవు
చిన్నవారలు గార శ్రీ కుశలవులు
హమమును బంధించి యారాము

కెదిరి

సేనల గూర్చిరి చెలగుచు వారు
పసిబిడ్డలే గద పణతి నాతల్లి
సామెత లెఱిగ చనె ప్రొద్దు చాల
అంపవే రణముకు అమ్మ దీవించి
అంపిని నేబోయి అయ్యను దెత్తు

యరనూక సీత కుమారుని దీవించి పంపుట

సుతుడాడు మాటకు సుదతి

యరనూక

గజ గజ వణకుచు కాంతయిట్లనియె

“యేమని దీవించు యెట్లు

పంపుదును

గట్టిగా నిన్నంప కలుగదు మనసు
చంద్రశేఖరు డిటు సమకూర్చె పుత్ర
యేలాగు పంపుదు యరనూక

తనయ

యేమని దీవించు నేమందు విధిని”

“తల్లిరో! పంపవే తల్లిపోవలెను

ప్రతిమాట లాడకు పరగ ప్రొద్దెక్కె

అయ్యపాదములానః హరి హరు

తోడు:

నాతోడు: పంపవే నను గన్నతల్లి:

తల్లిరో: నేబోయి తర్లి రాక మును

తమక మెక్కితివైన

తైమురులన!

పరమేశ్వరుని యానః భట్టరయ్యాన!”

అనలు. వెట్టిన అమ్మ తా జూచి

కొడుకును దీవించె కోమలి తాను :

“కోరి సంజీవిని గొబ్బున దెచ్చి

నట్టి వీరుడు హనుమంతుని బోలి

పనిబూని పోవయ్య! భట్టారాజు!

శంకలేకను తండ్రి సమర భూమికిని

శీఘ్రమే రావయ్య! శ్రీధరులు కృపను

భీతినొందకను కుంభిణులు శోధించి

పరిజాన రావయ్య: పరమేశు

కృపను”

అని ముట్లు దీవించి యాదవకాంత

పొమ్మని సెలవిచ్చె పుత్రుని కపుడు

అమ్మ మాటలుగొని అంజలి జేసి

దీగుణ భట్టాల ధీపరు డవుడు

కడువేగ రణముకు గదలగ దలచి

బిరుద చల్లడమును బిగువార దొడిగి
హనుమంతు కాశె తా నాపయి గట్టి
చెరుగు వీడిచి కట్టె చల్వ ధట్టియును
వజ్రంపు తళుకుల వంకి మొలకెక్కి-
భీకరముగ నందె బిరుదు కలా
అరిచేత బట్టుక అమ్మవద్దకును
చనుదెంచి మ్రొక్కిన జనని తా జూచి
ఆత్మలో ప్రార్థించె హరిహరు వేగ;
“సూర్యత వ్రతులార!

సురదేవులార:
నా వరపుత్రుడు నా ముద్దు కొడుకు
కలనికి వస్తుండె కాయుడు మీరు

అదిశక్తివి గంగ! అమ్మరో! నీవు
వె-బడిపదపమ్మ యలమంచి గంగ!”
అనియిట్లు ప్రార్థించి అంపెను సుతుని
అవ్వచే సెలవంది ఆ రాజునుడు
తేజిపై గూర్చుండి తేజులు మెరయు
చిత్రదాసురములు చేరి పట్టగను
అందలాల్ పల్లకి లారాజు వెంట
గొనకొని కొలువంగ కొనుదును

వెడలె

పుల్లల కేశవుడు పొరి హయమెక్కి-
రాజు వెంట నేగె రథసంబు మెరయ

పరివారమును వెనుకకు పంపి భట్టావులరాజు ఒంటురిగా యుద్ధభూమి కేగుట

భైరవ నరవను భట్టారాజు
అశ్వమును దిగెను అపియ రాజు
పరువడి భట్టల బానుతేజుండు
పల్లకి లందలాల్ పరివారము గని-
“పరిణతి రానేల పరివార మీవు
సంపద యొద్దను జితనమై యుండు
అడవారుండిరి అబలల తోడ
పైదండు రాకుండ ప్రజలుండవలెను
ధీరుడ! కాపాడు ధీరత మెరసి
పొందుగా యిరువురం పోనేల యనిరి
ఒక్కడనే పోవు టుచితగా యగును
యేనుగుప్రభుమల కేతెంచి నేను

తండ్రిని వెదకియు తర్లి వచ్చెదను
మాపొ రేపో వత్తు మరిది కేశవుడ!”
అని పల్కి కేశవు తా రాజు ఘనుడు
పరిచరుల్ ధోరలును పరగ కేశవుని
తానెక్కు తేజిని దళముల నెల్ల
తిరుగనంపియు రాజు ధీరుడు కదిలె
భైరవునడపను ప్రళయగ్ని బోలి
వారిధి హనుమంతు పడి దాటిసటుల
ఒక్కడె భట్టల వసుధీశ సుతుడు
తగ ధూళి పైలేచి దరణిపై గప్పు
మందరధీరుడై మహాధర మెక్కి
పరువడి రణమును పరికించి జూచె

దట్టమైన గుడాడ్లు ధర మేరలేక
 హేరాళయై యుండె ఏకవీర అని
 కనుచూపు మేరను కదనము జూచి

పర్వతమును డిగ్గి పార్థివసుతుడు
 కిడువేగమున వచ్చె కలను దగ్గరకు

యుద్ధభూమి వర్ణన

మనుజు సంచారము మదియేమి లేక
 దొరకొని మృగములు దొడ్డగా వుండె
 యెలుగులు పులుగులు యెనగ

కలనిలో వారిగిన గజములు
 తరుచు
 కరులను నుగ్గాడి ఘనులను బొడువ

చిరుతలు తోడేళ్లు చేరి గుంపులుగ
 లెక్కలేని మృగంబు లెల్లడ ముసిరి
 మనుజుల భక్షించి మరి మత్తుచేత
 చొక్కుచు మృగములు సొరిది

కన్నోజు రౌతులు కాలారి మూక
 పక్కెర తేజీలు పరగ రాహుతులు
 మదిమేర తేలిక దూలెను తరుచు
 కండు గుండెలు కరకు

యా కలను

వెంటుకలు

చప్పరించుచు రక్త జాలును ద్రావి
 క్రాలుచు రొప్పుచు గంతులు వైచు
 చంగలింపుచు పొర్లు చలగి

కాళ్లు కీళ్ళును కరళిరంబులును
 నజ్జులై యుండెను నడి కల్లు లోన
 బోయలు చెంచులు బోరియు లెన్న

యా కలను

కదువులై యుండెను కదనంబు

బంతులుగా కర్ణి పడియుండిరంత

నిండ

పిక్కలు దొక్కలు ప్రేగులు దెక్కి

వాటికి వెరవక వల్లవరాజు

చెక్కులుగా నరుక శిరసు

ధిక్కరించుచు తాను ధీరత మెరసి

పుర్రెలును

యిలపము గదనము వీక్షింప సాగె

కుప్పకై వడి యుండె కుంభిని మీర

కొట్టి వేసిన బొంది

వెల్లి నిండినట్లు హేరాళముగను

క్రొవ్వుదొబ్బలును

పీనుగు మొండెముల్ పెక్కులు

గుట్టల రీతిని కూలు పీనుగులు

వుండె

దరిదప్పి వారిగిన దళములు

మెండు

భట్టావులరాజు రణభూమిలో తండ్రి ప్రళయమున కై వెదుకుట

దాసి యా బొందుల దగ్గర కొచ్చి
వయ్యను తండ్రిని వర్ణించి చూచె
యీ రూపు గాదిది యిచ్చోట లేడు
కటకట పడుచును కదిలెను రాజు
ధరమీద వారిగిన దళముల నెల్ల
విడల దీసియు తండ్రి వివరించి

చూచె

చెండాడి చెల్లిన సేనల నెల్ల
తర్లదీసియు జూచి తండ్రిని గనక
పొగులుచు నా రాజు పోయి

మొందును

కళదప్పి పడివున్న కాలారముక
పడదీసి తండ్రిని పగ జూచియును
చీకాకుగా నున్న చిక్కెడబాపి
వెదుకుచు తండ్రిని యెత్తి చూచుచును
అందున గానక నా రాజు ఘనుడు
దరికొను దుఃఖాన తల్లడిల్లుచును
పొలకలై పొలిసిన బొందులు దెచ్చి
పొసగించి తమతండ్రి పోలిక జూచి
వీక్షించి తండ్రిని యీ రూపుగాదు
పోవుచు పుగుడుచు పొక్కుచు సంత

తరిగి చచ్చుచు తండ్రి తండ్రి జూచి

భట్టావులరాజు కనకనందుల పెంట ప్రణములో మరణించిన మామలను చూచుట

ధీరుడై రణమెల్ల ధీరతవెదకి
కనక నందుల పెంట కదిలె నారాజు
వీరకూరులు గూలు విధమెల్ల జూచి
పంజుదాళ్ళ బిగువ పన్ని గుడార్లు
శిలలెని గుడులుగా చేడ్చడి యుండె
గోపాలకులు బడె గుడహార్ల ముందు
కసిగంద గాయాలు కత్తులు నాటి
సమీరిన తిరుమండ్లు చందము జూచె
దిగ్గజముల వంటి తిరుమండు తెల్ల

మ్రగ్గిన విధమెల్ల మరి మరి జూచె
పగచి దుఃఖించెను పల్లవరాజు
“తిరుమండల మామ! ధీవరులార
వగునగా పోట్లు మీ వక్షము నాటి
వారిగితి రిలమీద వో మామలార
శంకలేకను పోరి శరములు నాటి
చెల్లితిరో మామ! చెరిగి యిలమీద
మదయు క్త రిపులను మద మణిగించి

మహిని రాలితిరి యిట మామలార!
మీరు

దరణిశుడో తండ్రి దగ్గర లేడు
యెచ్చట వారిగెనో యరనూక

తండ్రి

చెప్పడు మామలు శంకేం మీకు
కలలోని తండ్రిని కానంగ లేను
యేమి తెల్పరు మీరు యెచ్చట
నుండె

మీ తోడుబుట్టువ మీచాక్షి మిగుల
వలపోయుచున్నాది వనర మా తల్లి
తర్లిపోవలె మామ తండ్రిని

గొనుచు

అయ్యయ్యో మామలార! అయ్యను
విడిచి
వొయ్యన మీరిట వుంటిరి మామ!
రాత్రి కావచ్చెను రాజు కన్నడడు''
అని ప్రలాపించుచు నచ్చోటు కదిలె

ఏకవీరపెంట రణభూమి వర్ణన

ఏకవీరపెంట కేతెంచె రాజు
నుహిని యా కదగన

మొర యెటులుండె

ఘోరమై శక్తులు దీక్షుల గొనెను
విహరించు బుండె పవరిశముగను
చెలరేగి భూతముల్ చేరి యా కలను
కర్కశ పీనుగు కండలు మెసవి
సొక్కుచు శివమాడు సొరిది

యా కలను

శాకినీ థాకినీ చలించు కలను
కేరుచు నార్చుచు కేకలు వేయు
చిల్లర భూతముల్ చెలరేగి వచ్చి
యిదులాడుచు రక్త యేరులలోన
వాటికి వెరువక వల్లవరాజు
ఘోరుడై రణమున జొచ్చి పోవుచును
వెదుకగా రణమును యెటువలె నుండె
హతముగా నరికిన అశ్వాల బారు

కూలిన శరములు గుఱ్ఱరి దశము
సరచార్లు దొరలును సామంతవరులు
సెడిసి గుట్టలు పడె మహామీద చాల
మేర క్షుణ్డెను మేరసంతట
పెనుగుట్టలై యున్న పెద్ద తేజీలు
భీకర రాహుతుల్ బిరుదుమన్నీలు
పోట్లచే రణమున పొర్లుచు నుండె
దవడలు పండ్లును దగడ చేతులును
నరికిన భుజములు నల్లని యొడలు
కడలేక యుండెరు కల్లి మధ్యమున
కొంకులు నరికిన మోటకాలెల్ల
పంబ దన్నుక యుండె పారిపోలేక
తెగివడిన తలలు తేలి రక్తమున
మీసాలు యెగవైచు మేటులపగిది
అటువంటి రణమున ఆ రాజునుడు
వెదకుచు నడలుచు యిటునటు చూచి
చీకాకు శరముల చిక్కెడబాపి

బిట్టుగ తండ్రిని పేరున బిలిచె.
 రట్టడి రణభూర? భట్టలరాజు
 అరుదుగ చూచెను ఆ కదనమును
 తేరులు సారధుల్ తెగిన గొడ్డులును
 పల్లకి లందలాల్ భద్రకరులును
 తొండముల్ తెగి కూలె దొడ్డగుట్టలుగ
 వాగె బిగువు దప్పి వాహనంబులును
 పొర్లాడు చుండెను పుడమిపై మిగుల
 మావటిల్ గూలిన మదకరులెల్ల
 కొండలవలె తిరుగు కొమ్ముచేనుగులు
 కట్టలుగా గూలి కాలారి బలము
 మిట్ట పల్లము గతి మేచిని యుండె
 మందు పొగలు దాకి మరి వీరవరులు
 సందులు విడిలియు సమీసి రచ్చటను
 వింటికోపులు జిబురు యిసుప జీరెలు

కేళాలు గైజాలు కీలు కత్తులును
 పొడి పొడిగా విరిగి పోగులై యుండె
 బల్లెముల్ యీచెలు బాణకత్తులును
 కైజార్లు వంకులు కంచుటగైలును
 కచ్చుపెచ్చుగ సుండె కల్లిమధ్యమున
 బొత్తులై పడియుండె బొరి గుడిహోర్లు
 చంద్ర గుడారులు చంద్రహారములు
 సమరమునను బడె సంకులముగను
 భేరి డమామీలు పెద్ద బూరలును
 తుడుము నగారాలు తుడిమేర లేర
 కుప్పలై పడియుండె కుంభిణిసంత
 శింగిణుల్ తరకసాల్ బిరుకత్తులెల్ల
 సరగ కుప్పలు గుండె సందులేకుండ
 కాణాలు పడి బాకి బారులు పడిసి
 హేరాశమై యుండె యేకవీరపని

భట్టాపులరాజు తండ్రిని గానక ఏకవీరసు ప్రార్థించుట

కనుమేర రణమును కన్నుల జూచి
 ఆశ్చర్యమును బొంది ఆత్మతా దలచె:
 “అవుర యీ అనిచేయ హరునికె
 తగును

నరునికి సాధ్యమా నరయ
 యీ రణము

కంటిని రణమును కన్నులనిండ
 కల్లిలో తండ్రిని కానలేనైతి
 తండ్రిని దెత్తని తల్లితో పలికి
 కడువేగ వచ్చియు కానలేనైతి
 ఆయ తపదకుండ ఆనలు బెట్టి

యెదురు చూడుమనంటి
 యరనూకనమ్మ
 కన్నుల తండ్రిని గననైతి కలను
 మాయగప్పెనో యేమొ మరి

యిట నాకు
 యేమందును విధిని యేమిసేయుదును
 ధీరుడై నిలచియు దిక్కులు జూచి
 పరులు నా తండ్రిని పట్టగ వెరచు
 యేనుగునాడు కొండకవీరపు
 సర్వేశ! శంకర! సర్వలోకేశ!
 భూపుల గూల్చియు భూమిని వొరిగె

చూపుము తండ్రిని సురలోకవినుత
గాంభీర్య భనుడగు మనుడు

నాతండ్రి

పోగాడి సమిసెను భూనాథుడిచట
వెదకిన కసుపించ డెచ్చోట నైన
కానరా తండ్రిని కలనిలో మీరు
సుందరి పరశక్తి సురులకు తల్లి

సీరహరుడు తండ్రి యిచ్చోట గూలె
అరులతో పోలాడి హతమాయె

తండ్రి

చూపుము మ్రొక్కెద సుందరి నీకు''
అని యిటు శోకాన నడలి యారాజు
ప్రాధ్విచె నేకవీర్పరశక్తి నెదను

భట్టావులరాజుకు ఏకవీర ప్రత్యక్షమగుట

బెడదంపు మిడిగ్రుడ్లు పెద్ద కోరలును
నాగభూషణములు నందుల కడెము
తరుచు వీరజడలు తామరరవిక
చేత శాసపు గిన్నె సింధూర బొట్టు
పులిచార్ల నసనము పుత్తచెరగు
కూలము బాణము సురియలు చేత
పర్వతాకారమై పరువున వచ్చి
రాజు యెదుట నిల్చి రమణి యిట్లనియె:

"యెవరవు నీపేరు? యెవని
పుత్తుడవు?

సురలైన రణమును జూడ వెరతురు

దేవాది దేవతుల్ దేవేంద్రుడాది
వీక్షించ వెరతురు వీరులీరణము
నడిరాత్రి కావచ్చె నడికల్లు లోన
వెంపక వెదకేవు యెవరవు నీపేరు?
వివరము నాతోను వివరించి జెప్పుము
చెప్ప కుండితివైన చెలగిశక్తులతో
తరిమింతు వురికింతు లభ్యము

చెప్పుమ

నా యాజ్ఞచేతను నరుడ శక్తులిటు
యేమనకున్నారు వెరతురు నాకు"

భట్టావులరాజు ఏకవీరతో తరకవాదము చేయుట

పెళ పెళ నార్పుచు పలుకగ శక్తి
వినియును భట్టా విశేషభరుడు
బెడరక నెదురగ చేరి యిట్లనియె
"గంగవో గౌరివో గద్దించి పలుక

తలనిండ జడలును త్రాడుల వలెను
మెలియించి పలికేవు మేదిని నీవు
శక్తుల మొనగతై చెప్పుము పేరు
తరుచు మాటలు మాని తల్లిగోవలెను

ఓంభిణి నిల్చియు గుడ్డెరజేతు
చలగ నీరంకెల శంక లేదు మరి
హరి హర బ్రహ్మల కపతారమై
పరశక్తిని గొలిచెడి వల్లవుల మేము
రుద్రగణాదులు రూఢిగా మెచ్చ
భద్రమౌ లింగము ప్రమథుల మేము
మందరధరు భక్తమాన్యుల మేము
రుడువు వెరవు లేదు జరిగి

పోపొమ్మ

పాములల్లాడగ పరువులు బారి
చేష్టలెల్లను వీడి శక్తి పోపొమ్ము
వంటరి యీకల్లి వనిత వెదకెద
తలదూప వెరతురు దానవు లెల్ల
నీకు నే వెరతును నిలిచి యున్నావు
మాతల్లి యరనూక మదిరాక్షి గాను
ఉచ్చు కాయ తమై నిద్దమగ డె
యిపుడె పిత్తునటంచు యింతక జెప్ప
వెదక వచ్చితి రణము యరనూక

పతిని

కనుపడదు మా తండ్రి కల్లి
మధ్యమున"

అనియు భట్టాలరాజాడు నూటలకు
చలగ యా దేవియు చలమున పలికె
'యెవరోయి నరుడ! నీవెదికించి

పలుక

పూని పల్కెద వీవు పుట్టుక వినుము
నారూపు గుర్తించ సగున నీ కెపుడు
హరి హర బ్రహ్మదు లంగము

"పును

మ తనై చెల్లెలు మది నీ
జెన్నోట

యేరూపు యెల్లలంబు లోక సేపు
అరగింప నరూపె నుపనెల్ల నేనె
గంగ మీ నులవేల్పుగను పల్కెద
వీవు

ఆరూపె నారూపు ఆలించి వినుము
నూర్మడు చంద్రుడు సొరిచి

తారలును

సురలును నారూపు సురరాజు నేను
నరులు నీ లోకము నాగలోకమును
గిగనెంబు దిక్కులు చలయ నరూపు
సకలము నాయువు నే నుపరిపూర్ణమేను
కానింబు జనుదగ్గ నొమిని నైతి
పనిను నరూపు నొమిని

నరూపు నీ నేను

నరూపు నరూపు నరూపు నరూపు
కానింబు నరూపు నరూపు నరూపు
పరి నరు నైతే నాగలోకము
రాని నుతుడ వోట రానినీ కుటను
కాపాడి నుదగ్గరి కు గి నా మనుసు
మన్నెల దొరలను మహిమిద గూల్చి
వారుగుచు మీతండ్రి పొయ్యన

నన్ను

యేరివీరా యనె యరనూకరాజు
అతడు తల్చుటవల్ల నాత్మ నుప్పొంగి
కాపాడితి రణము గొలెత్తుండ
పొంగి కండ్లని నొగి బ్రదికించి
మదిలాడిచగ మహి రథములను

పరగంగ రద్దీ తుల్య పురికి
యేరితి కొలిచెద వెరిగింపు”

మన

అను శక్తి మాటల కా రాజునుడు
కల కల నవ్వియు ఘనుడిట్టు

లనియె!

“నాతండ్రి యరనూక నమ్మిన వేల్పు
నాతోడ తండ్రియు నరయ మాట్లాడ
మరి వేగ వినవమ్మ! మాతరో!

నిన్ను

అమరంగ కొలిపింతు

నానందమొంద

కడమ శక్తుల తెల్ల మనభోగములతో
కల్పింతు కొలుపులు కల

విధంబునను

తుష్టిగా భక్తులు తుదిమేర గాగ
జరిగింతు నమ్ముము శంభునితోడు

ఏకవీర భట్టావుల రాజుకు తండ్రి కళేబరమును చూపుట

ఆరాజు మూల కలరి యాశక్తి
కలకల నవ్వియు కిడు సంతసించి:

“పదవయ్య భట్టా పట్ట భద్రుండ!
చూపెద తండ్రిని సురుచిరమూర్తి!”

ఘనుని వెంటనిడుక కదలె రణముకు
వివరింప నారణ మేవిధముండె:

మల్లెలు జాజులు మరువము తావి
కురువేరు దవనము కూడిన తావి

క్రమ్ము కస్తూరి ఘనత జవ్వాజీ
ఘుమ్మును వాసన కుంభిని వెలయ

గరిమెతో యాదవ గజములనంగ
వీరులు వారిగిన విధమెల్ల నపుడు

పేర్మి నేకవీర బ్రయమున జూప
ఘోటకముల నరికి గొరకలు నాటి

అజిలో వారిగిన యాదవుల్ జూచి

ఆ చోటు కదిలెను ఆ రాజునుడు
గర్భ నిర్భేద్యమో గాయముల్ నాటి

గాలము లింగన కలనిని జూచె
పంతము రౌతుల బారులగూల్చి

పెయ్యల కోనేరు వారిగింది జూచె
శంక లేకరులను శిరములు దునిమి

శశిధరు వారంత చెల్లుట జూచె
మట్టుగ పోటులు మకుటము నాటి

మాధవువారలు మడియుట జూచె
తీరుగ నందర తిలకించి చూచి

ఆచోటు కదలెను ఆ రాజునుడు
సంగబోయిన వారు సారంగువారు

కనకనందుల వారు కల్లండ్లువారు
కలనిలో గూలిన క్రమమెల్ల జూచె

“పదుము వారికి బల్లెముల్ నాటి

రాజువద్దను వొగ్గె రావయ్యచూడ
 చీకాకుగను పోట్లు శిరముల నాటి
 వొరిగెను తిరుమందు వరులను జూడు
 జడదారువారును శంభునివారు
 పశుపతి వారలు భద్రాక్షువారు
 కూలిన గోవుల గుంపును జూడు
 భార్గవువారలు పయ్యలవారు
 వొరిగిన ఘనులను వో రాజు చూడు
 అందరు గూలిన ఆ చోటు చూచి
 దాపట చెల్లిరి దాయాదు లెల్ల
 వలపట చెల్లిరి వల్లవులెల్ల
 పొందుగా భట్టుల భూనాథ రమ్మ
 రాజుగ నరికియు రాశిగా జేసి
 పూని యీదెలపోట్లు పొలుపుగా నాటి
 పులిముద్దు రామవ భూపతిమామ
 వొరిగినా డీతని వైనము జూడు”
 అని యిటు దెలుపగ నా రాజు పచ్చి
 మేనమామను జూచి మిగుల దుఃఖించె:

“తిరుమందుల ఘనుడ!

దివ్యపతాప:

వొరిగితివా యిట వైకుంఠ జంపి
 మేటి యీదెల పోట్లు మేనెల్ల నాటి
 అయ్యకడ వరిగితివి అనిలోన
 మామ

వనరంగ కుడి భుజు వల్లపవతికి
 కుడి భుజము విరిగి కూలితే మామ!
 బాస ముడి వీవు బందుడ వీర
 బారులు తెగటార్చి బల్లెముల్ నాటి
 అంద బాసల చెల్లి రియ్య

యిచ్చటను

తండ్రిని గనకలె తల్లివోలెను”
 అని యిట్లు ఆ రాజు నడకగ జూచి
 అనియెడు ముగివిగాలిని చూచి:
 “అద. ను మీ తం డి సునిశ్చయించి
 చూతువు ర” అని చూచగపెచ్చి

తండ్రి కళేబరమును చూచి భట్టావుల రాజు దుఃఖించుట

ధరణిపై వొరిగిన తండ్రిని జూచి
 యెలుగెత్తి భట్టాల
 యదుకులాధిపుడు
 తన తండ్రిపై బడి తానేడ్వసాగె:
 “పుట్టిన తావులు భూములు విడిచి
 చెల్లితి విటులను చేసెను బ్రహ్మ
 కంతము రక్తము గ్రమ్మియు నుండె
 పోటులు నాటియు వో కన్నతండ్రి:

కాణాన ముండుండి కడజేసి పచ్చి
 యేసుగమల చెల్లి తెరనూక తండ్రి:
 యెదురొమ్ము రక్తము యేరులై పార
 యీదెలు రొమ్మున విరిగియు నుండె
 బల్లెముల్ నాటెను బహుగను తండ్రి
 కదిసిన పగవార్చి ఖండించి వైచి
 కుంబిణిపై యిటు కూలితే తండ్రి
 తమ్ముల బందుల తగ నెడబాసి

నుచ్చట మరణించితే తండ్రి నీవు!
దండిగా రిపులను ధరణిపై గూల్చి
దండజేతులు నొచ్చె తండ్రిరో నీకు!
గొదకొని రాజుల ఘోరాజి గూల్చి
గొరకలు నాచెను గోపాలమూర్తి
జొత్తుగ రక్తము జొబ్బిలుచుండె
ప్రదరముల్ కడుపులో బారె

నా తండ్రి

వాలాయము రిపుల పసుధను గూల్చి
మరఫరంగి గుండ్ర వారిగితే

తండ్రి:

తొడిగిన వజ్రాంగి తుత్తురుమయ్యె
తూపాకి పోటులు దూరె నా తండ్రి
కాంతియో దేహంబు కందువారిపది
పరబాణములు నాటి పారె నా తండ్రి
పుత్రుడి జంధ్యము పోగులు తెగియు
చెదరి పడుండెను శారీరమందు
భాసిల్లు మెడనున్న పచ్చపతకమును
వాసిగ రక్తము వన్నెయై యుండె
పెరిగెను చొకట్లు ప్రేలి రక్తమున
కనుపించకుండెను కన్న తండ్రిపుడు
పురరము రక్తము నుబుకునుండె
వుక్కుటలుగులు నాచె వుదరాన

తండ్రి:

తండ్రిరో! నేరెంత తల్లడిచినను
తలమై చూడివు దయలేద నీకు
పడుచురించినగాని పలుకువు నాతో
దశముల గూర్చుక తర్లి రాననియు
అలిగితివో తండ్రి! అలుకేల నీకు

పలుకవు నాతోను పంతమా తండ్రి!
దండ యెవ్వరు నాకు దయలేద

తండ్రి!

యేమనకున్నావు యరనూక తండ్రి!
పలుమారు ఆడలిన పలుకవు నాతో
పూరకుండుట మీకు వుచితమా

తండ్రి:

సమరంబునను నీవు చంపగ మిగులు
పగతు రెచ్చట నుండె పలుకుము

తండ్రి!

పోరాడి రిపులను పొలియింతు

తండ్రి:

యెంతయు తలపోయ వెరనూక

తండ్రి:

బాలుడ నుంచితి పట్నాన నన్ను
అయ్య! నీవెంటనే నాజికి రాగ
చెక్కుదు రణమున శత్రులనెల్ల
వీరపతివ్రత యరనూకదేవి
కేమని జెప్పుదు నే వార జెపవు
తాత యేల్ యలమంచి

తర్లిపోయినను

ప్రజలెల్ల వచ్చి నీ పరిణామ మడుగ
యేమని జెప్పుదు యరనూక తండ్రి!

అల్లుడు పల్లెకొండాతురత వచ్చి
మామ యేడని యడుగ మరి

యేమి జెప్పుదు!

అయ్య! నీ చెల్లెలు అత్త కొమరమ్మ
మాయన్న యేడన మరి

యేమి జెప్పుదు!

అవుల పోత్రాజు కర్దాంగి లక్ష్మి
పావని శిరిదేవి బావ యేడనిన
యేసుని దెలుపుడు యరనూక
తండ్రి?

కరుణ యెంతయు లేదు కన్నె త్రి గనవు
తండ్రి నీ యొద్దను తల్లక యిప్పుడు
పడికెద పాణంబు యిప్పుడు
చూడు''

ఏకవీర యరనూకరాజునకు ప్రాణములిచ్చుట

కలనితో భట్టాల మనవిజాలుండు
కడు దుఃఖమున బల్క మనసురల్
వినియు

మదమొప్పు రాజుకు మూర్ఛగను
పీడె

అచితో పోరాడి యా రాజు

సోమవంశపు పతుల్ శూరులు వీరు
కనుగొన తెంపుచే కల్లిమధ్యమున
తెంపు జేసె నటంచు దేవతావరులు
హరుడు విష్ణువు బ్రహ్మయాశక్తి
కనిరి

మరుడు
అలసి నిద్రించిన యటు మేలుకొనెను
శరములు నాడించి కదలె నట్టిట్లు
పురమున రక్తము పుబుకుచు నుండ
తనయుని వంకసు తాజాచి రాజు

'పలికించు రాజుకు ప్రాణములిచ్చి
ముదమున సుతానితో భూపతి
నిపుడు

పు తుడొట నెరింగి భూనాథు డవుడు
అదరియు పుత్రుని అక్కున జేర్చి
మొగమ తప్పుక బూచె ముచ్చట దీర
పలుచని చెక్కిళ్లు పట్టి తా జూచె
వీపున చెయి జేర్చి విన్నభనాన

ముచ్చట లాడించుము మునిరాణి
నీవు'
అని దెల్పి కనక రథ మంపిరి సురలు
అని దెల్ప వినియును ఆ యేకవీర
మాయ రూపిణి శక్తి మహిమతో
నపుడు

కనుగొని పుత్రుని కడు చిన్నకురులు
వన్నెగా దువ్వుచు పరుసతో చేత
తనయుని తోడను తండ్రి

యిట్లనియె:

సొరిది శరీరము జొచ్చె వేగంబె

యరనూకరాజు పుత్రునితో సంభాషించుట

''హా పుత్ర! భట్టాల అయ్యరో! నీవు యెట్లు పన్ని యెప్పుడు పంపె

కూడుచు మృగములు కూటలు
వేయు

మేరలేకను వుచి మేది నంతటను
వీటి ధావల తెచ్చి కిటుకంటి రణము
యేరితి వస్త్రపి యేడేండ్ల కొనుక!
బాలుడ నెంచరి పవతి మీతల్లి
పనిబూని యెటువల పంపె కుమార;
నోములు సుతునికై నోమి మీతల్లి
తనయ నిర్మని పెంచి తానోర్వలేక
కలని తెట్టంపెచు కన్న కుమార!
పశిబిడ్డదని నిన్ను బావించు కొనక
యీ దండి రణముకు నెట్లంపె తల్లి;
బిట్టుగ శవములు పిక్కచీలు చుండు
వస్త్రపి బెదరక వల్లవ రాజ
మదిరాక్షి మీతల్లి మనసెట్లు కరిగె
యెంత కఠినురాలు యీ కల్లిలోన
వెరపు లేకెటువస్త్ర యడుకులాదీశ;
రాతి గుండియ తల్లి రణముకెట్లంపె;
రుడుపు లేకెటువస్త్ర చక్కని

కొడుక;

అతిభీకర రణముకు అయ్య నిన్నంపి
యెటులోర్చుకొనె నయ్య యెలమి

మీ తల్లి;

కొడుక నిన్నంపియు కోమలి సీత
గండెటు కిది విచి కుమారుగ

నంద;

యెంత సిద్ధయునాడు రణమాగివి!
కడు పిన్న బాలుని కిలసేరి బంపె
కలని పంపి భటులు కంసంగ రాగ

కన్నీరు బెడితివో కమ్మలు చదిపి
నామీద ప్రేమదే నాయయ్య సీవు
అపదపడి వస్త్ర ఆబ్బురపు

కొడుక;

ధరణి వై పొరిగిన దశమల జూచి
దద్దరిల్లితొ పుత్ర దాహ మొందితివో
అల్ల కిల్లోంను నగు కల్లిలోన
బాధ నొందియు వస్త్ర బాసుప్రతాప;
అని యిట్లు రణములో ఆ రాజమచుడు
తనయుని తోడుత దయతోడ బలుక
పరగంగ తండ్రితో పలికెను

సుతుడు

“నరనాథ; యరనూక; నాతండ్రి!
సీవు

వక్కడ విచ్చోట వొరిగి యుండినను
యెట్లు భరింతుము; యెవ్వరు దిక్కు!
ఆవులై వచ్చిరి హరివంశమెల్ల
సమరంబు జేసియు సమసి రిచ్చటను
సరనాథ; గనవస్త్ర ననుగన్న

తండ్రి!

ధరణి కుమారుడై దనరినందులకు
తండ్రిని వెదుకని తనయుడు

యేల;

బసరమునను నాదు భ్రాంతెల్ల దీర
యీరీతి పొడ గంటి నిప్పుడు నిన్ను
నల్లనాయెను తండ్రి సంతసనాయె
చెడ్డ కిణి నని జే నువు నా;
జుంధిర! పుత్స్యంబు చలయించునట్లు
కూర్మము నరిని తా పుంభించినట్లు

వో అయ్య రిపులను నురుమాడుదేను
తరమైన పంపాది తరలియు మీరు
తర భట్టరయ్యను వరమడిగిటకు
తనయని నిచ్చెను తనమూర్తి నేక
హరివంశమున బుట్టి యవతారమైన
ఆలము కెరుతునా అయ్యరో నేను
శంక యేలను తండ్రిః చెలగి

యీ రణము

తండ్రిః నీ భుజబల్మి తద్దయు గల్గి
సమరంబు కెరుతునా జననాథ!

తండ్రిః

తండ్రికి గల పగ తనయుడు వీర్ప
అవును ధర్మంబుని ఆవని

పల్కుదురు

మాతల్లి యరసిత మధురాయతాక్షి
తమకము యెక్కిన తగ నాన బెట్టి
వనరంగ రణముకు వచ్చితి తండ్రి
కదనములో నిన్ను కనుగొంటి

తండ్రి

చెప్పుము పగలు నీది తమునున్న
యే రాజు వచ్చెనుః యెవ్వరు యెదిరెః
వేవేగ వినుపించు యరనూక తండ్రిః
పట్టుదు వేధింతు పగలు యీడేర్తు
కపటమంచకు తండ్రి

కరకంతునానః

యేర భూపతి వంశ మెందరునున్న

మరుగు బెట్టక నాతో మరివేగ జెపుము
చంపుడు గెలుచుడు సమరంబులోన
కోటలు దుర్గముల్ కోలాహలముగ
వెటుల యేసుగుమల చిచ్చులు బెట్టి
మగిడి వచ్చెద తండ్రి మరివేగ జెపుము
అయ్య సీసెలపెచ్చి ఆంపుము నన్ను
ఆరీతి పుత్రుడు ఆడు హటలకు
పుత్రున కెరనూక భూనాథు

దనియె:

“అడిగితివి పగలు అయ్య నీవిపుడు
చెప్పెద వినవయ్యః చెలగ నీవిపుడు
కారు చిచ్చుల రీతి కలనిలో నెదిరి
సరిగ పోరెద పతి సమసెను

అడుగొ

ఆతని సహోదరు లతి పరాక్రములు
కనక నందుల పెంటగల తమ్ములెల్ల
చెల్లిరోయి కుమారః సేనలతోడ
యిప్పటికి రిపులు యెవ్వరు లేరు
కలడెర్రపతికిని కలిగిన సుతుడు
పేర్మి నేనుగుమల పెరుగుచు నుండె
దీరుడ పురికిని తిరిగి పొమ్మిపుడు
యెదురు జూచును తల్లి యరనూక
సీత”

అని సుతునికి బుద్ధులన్నియు దెల్పి
కొడుకు తొడను మూర్చ గొబ్బున

జెందె.

యరనూక రాజులు కళేబరములను ఏకవీర పట్టణమునకు చేర్చుట

తండ్రి మూర్ఖులగాను

తనయుడు జూచి

గట్టిగా రృడ్డిని కరముల బట్టి
కన్నీరు బెట్టుచు కట కట అడలి
ధరణిపై నటువుంచి తాజూచి రాజు
పరువడి శక్తితో పలికె నీలాగు
“భావింప మునిరాణి! భాగవు తల్లి!
పరరై వమవు నీవు పర (ం)

జ్యోతివమ్మ!

అదిలించి బెదిరించి అయ్యను జూచి
తడవు బల్కించితి తగునమ్మనీకు
తద్దయు మాతల్లి తరుణి యరసీత
యెదురు జూచుచు నుండు

వేగపోవలెను

పలుచనాయె యిరలు బయలాయె

దిశలు

ప్రేమతో వేడెద యేకవీర నిను
రాజును బంధుల రథములపైన
యెక్కించి నందర వేగంబుగాను
ఘన హయంబులగట్టి కడిలించు

వేగ”

రత్నాల పల్లకి రాజును వుంచి
యేకవీరాంబ తా వేగంబె తాను
కల్లిలో గూలిన కడమ నందరను
భట్టరయ్య కృపను వై కుంత మఃపి
“నినవయ్య భట్టాల విక్రమశాలి!

తర్లింతు రథములు తడవు లేకుండ
అప్పుడాడి మాటలివి తప్పరాదు”
అని పల్కి రాజుతో నామె శక్తులను
పేరు పేరున విరె యేకవీరపుడు
“శంకరి! మీరాక్షి! చండికాదేవి!
బోరున రండు పూబోంబులారితకు
పులిముద్దు రాఘవ పుణ్యాత్ముడితడు
పూని నడ్పించుడి పుష్పరథమును
పెద్దమ్మ! చొడమ్మ! పల్లజడలమ్మ!
తీరైన చక్కని తిర్మండు వీరు
పరగ యీ యరదముల్ బరువుడి

మీరు

చెంగట కూనమ్మ! చెలగ మారెమ్మ!
కలకంతు లారిపుడు మన వల్లవులును
గల అందలములను కడువేగ బట్టి
నడువుడి రాజుతో” నన శక్తులెల్ల
కలకల నవ్వుచు గ్రక్కున వచ్చి
యేకవీరాంబయు వెలయ శక్తులును
పన్నిన రథములు పల్లకి లెల్ల
పట్టుక వైనాన పరువడి నిలువ
అంబ తా పైనమై యీ రాజు వెంట
భట్టాల రాజుతో బాగొప్ప ననియె
“మీ తండ్రి రథముపై మీరెక్కు
డిశుడు

రణభేరి వేయించు బాతుము

నడ్పింతు”

అన విని రాజు తా నరదము యెక్కి
జంఝూ యని రథము చలగంగ

తొలె

అటువెన్నె పులిముద్దు ఆధిపతి
రథము

పొందుగా పుటమెగిసి భూమిపై
నడుచు

తిరమందు లరదముల్ తీవ్రమె
కదిలె

పరగంగ శక్తులు బారులు దీర్చి
ఘనముగ నడువగ గగన మధ్యమున
గల దేవతులు జూచి కడుబోద్య
మందె

‘వనర భట్టరస్యామి వర
ప్రసాదమున

వసుధను జనియించె వంశ వర్ధనుడు
లూతడు హరివంశ పృథ్వీవరుండు
కలియుగమున వీని కథ నిల్చు’
ననుచు

మెచ్చి సురలు జన, మెలత యేకాంబ
వచ్చె భార్గవపురికి వనర తెలవార
పురి సమీపంబున పొదలు పూదోట
జాజులు గొజ్జంగి సంపెంగ విరులు

పరుచిమై మొగిలి పసుపు
రంగుగను

వికసించు మల్లెల విర్రవీగు లత
వాటపు పొన్నలు వరుసను లతలు
మారేళ్లు నేరేళ్లు మంచి వెలగలును
చింతలు మూమిళ్లు చిరురారు పొదలు
తరుచుగ పొందెడి తరుల నీడలను
రాజు రథము నిల్చె రణభేరి వ్రేచె.

రాజును భట్టలరాజు దెచ్చెసని
గుబ గుబ లాడుచు గుంపులు గూడి
పరువులు బారుచు పట్నపు ప్రజలు
తము గొనపచ్చిరి దైర్ఘ్య ప్రతాపు
కడమ వారరదముల్ గ్రక్కున నిల్చి

పులిముద్దు రామపు పొన్నల నీడ
అందర నుంచిరి అరటుల నీడ
కనక రథమున నున్న మనుని
యరనూకు

పుత్రము నుంచిరి పృథ్వీమూర్తి
దీవించి భట్టల ధీరుని తాము
గొల్లున నార్చియు గొబ్బున కదిలె
అదృశ్యమాయెను ఆ శక్తు లెల్ల
యేక వీరేగెను యేసుగుమలకు

తండ్రిని తెచ్చితిని భట్టావులరాజు తల్లికి నివేదించుట

అంతట భట్టల ఆ రాజు చుగుడు
తల్లికి జెప్పంగ తా కదలెనచట
వేడుక తోడుత యరనూక దేవి

పసుపు చీరెను మోము పలుమారు
తుడిచి
ప్రక్క బరుండిన పట్టి నెత్తుకొని

ముద్దాడుచును తన ముదితల గూడి
 వీణెలు మద్దెట్లు వెలయ నన్నాయి
 జతగూడి వాయించ చలగు భోగమున
 అటల పాటల నటు ప్రొద్దుబుచ్చ
 నిద్ర వేగింపుచు నీరజనేత్రి
 తన విభు నడియాయి యగ్గర వుంచి
 కన్నుల జూచుచు కండ్ల కిద్దుకొని
 సారెకు నివ్వఁగి సఖయలు పట్ట
 కాంతియో సొమ్ములు కన్నులజూచి
 యరనూకదేవి తా వెలదుల కనియెః
 “తరుణులార! విడు ధరణీ

విభుండు

సొమ్ములు నెడబాపె జోడున బాసె
 రాలేదు పుత్రుడు రణమున కేగి
 మరయు చంద్రుడు గ్రుంకె మలిగెను
 దివెలు
 తండ్రిని గనగొన తనయుడు పోయె
 రాలేదు యెటులొకో రమణు

లారికను

సుతుడైన రాలేదు సూర్యుడు
 పొడమె”

వైడబడు బెరనూక వెలిది యటుండ
 కడువేగ భట్టల కంఠీరవుండు
 అనవుగ నగరికి ఆయన రాగ
 చూచియు బేడెలు చురచుర వచ్చి
 ‘అమ్మ! నీ తనయుడు యాదవ

ఘనుడు

అల్లడుగో వచ్చె నవనీశ సుతుడు’

సుతుడు వచ్చె నటన్న
 సుదతి యరనూక

గద్దెపై నుండియు మనుని వీక్షించి
 దిగ్గున లేచెను దీనతతోడ
 ‘హమిను లారిదె కల్లితో నుండి
 చనుదెంచె కౌమరుడు సరగున మీరు
 పట్టుడు నివ్వఁగి పై దృష్టి దీసి’
 దిగ దిగ దీసిరి దృష్టి గోపికలు
 నెలతలు పట్టిరి నివ్వఁగి నంత
 తనయుని కెదురుగా తల్లి తావచ్చె
 అమ్మను కనుగొని యా రాజ ఘనుడు
 తలవంచి తల్లికి దండము బెట్ట
 వందనమిడు సూను వదనము జూచి
 ఆదరిమున తల్లి అక్కున జేర్చి
 ‘తెచ్చితివా తండ్రి! దేవు నావిభుని
 ఆవు పువ్వుల తీరును ఆచ్యుతుకేత
 పులిముద్దు రాఘవు భూపతి మరిది
 అందర రెచ్చితివయ్య నా కొడుక!
 వలురాజు పుత్రుండు

వరవిక్రముండు

యెచ్చోట నున్నాడు
 యరనూకరాజు?’

తల్లి పల్క గ విని తనయు
 డిట్లనియెః

“అమ్మరో! మా ముయ్య అరులతో
 పోరి

అలసి నిద్రించిన ట్లవనిపై వారిగె

మరియు నీతోడు తిరుమందులు
మువ్వరు
రణమున పోరాడి రణభూమి వారుగ
వారిని తండ్రిని వనర దెచ్చితిని
చూతురు పదరమ్మ
సుదతు లందరును"

అనిన కుమారుని హర్షించి తల్లి :
"భట్టర పరమేశు పరపుత్రుడవుగ
అందర దెచ్చితి ఎనిసండి యిటకు
భట్టాలరాజ! నా భాగ్యము పండె
జగమున నీపాటి జన్మలెప్పుడు?"

యరనూకసీత భర్త కళేబరమును చూడవచ్చుట

అని యిట కొమారుని హర్షించి పలికి
మగువ మాటాడుచు మరి వేగ వచ్చి
బంగారు గద్దెపై భామ కూర్చుండి
దాదులు పెట్టంగ ధరియించె నగలు
పట్టుచీరెను గట్టి పణతి యందివ్వ
వామాక్షి నడుముకు వడ్డాణమిడియె
పశిమించు కడియముల్ పద్మాక్షి
కప్పుడు

బాగోప్ప పాదాల పణతులు యిడియె
తతిరాకుబోడి యద్దము చేతనంది
నీరజనేత్రయు నీడ తాజాచె
కామిని తన రూపు కడు

వేడ్కజూచి
కలకల నవ్వియు కామిని పలికె :
"మునుపటి కన్నను ముదమొప్పె
రూపు

కడువేడ్క జూడుడు కామినులార!
పోరులో నా భర్త పొలిసిన వెనుక
చేటుకై యిటులుండె చేడె నారూపు
మడనవల్లభు డట మారేళ్ళనీడ

కొలువుండె పోదాము కోపలులార!
అతివలార! పదుండు ఆలస్యమేల?"
నారీమణియు పల్కు నాతులందరును
కలకల ధ్వనులను కదలి రందరును
అటువెన్న తిర్మంద అతివ లందరును
అధిపుల గల్గొన ఆయత్తపడిరి
పుత్తడి బొమ్మల పోలినయట్టి
రమణులు యరనూక రమణి

తోడుతను

వీరుడో తనయుడు వెంటను నడువ
వనిరందరు వచ్చె వనములోనికిని
చూచెడి ప్రజలెల్ల చుట్టుక రాగ
తరలాక్షి తన విభు దగ్గర జేరి
'చూడుడు నా విభు సుందరులార!
పరగ కాలలో నిద్ర పరత నొందినటు
చల్లని నీడను సరసత నుండె
నే వచ్చు టెరుగడు నేను నా విభుకు
ఆశిలో పోరాడి అసెకో జేక
పలుక లేకుండెనో పణతులారిపుడు
రక్త పచ్చడమెల్ల రక్త మున తడిసె

పట్టుక రారమ్మ పట్టు పచ్చడము
తనువునంటున్నది తడిసి రక్తమున
మెల్లన దీయరే మేను నొవ్వకిను
పట్టు పచ్చడమును పై చారకప్పి
తన విభుమోమును తరుణి వీక్షించి

గంఢము కస్తూరి కలిపి దెప్పించి
కడుభక్తి నెఱునూక కరములనంది
పొలితి గాయములకు పూసె
నిండుగను

యరనూక సీత వలపోత

తరుణి విభుని వద్ద ధరణి గూర్చుండి
ముఖము తప్పక జూచి

ముచ్చటలాడె

భామ విభుని తోడ భాషించె యిటుల:

“యేమయ్య ప్రాణేశ:

యరనూకరాజు!

నునవిని విగ్రహైతి మరిమరి దెచిప

జగడము వద్దంటి సర్వదా మనకు

యెరుకుల విడుమంటి విను

ప్రార్థనంటి

విననై మాట యిటులాయె

కడకు

పోరుకు వలదంటి పోలివి విక

పగవద్దు పంపాద్రి పదమంటి రాజు!

హితులతో యలమంచి కేగుదమంటి

తమ్ముల గననైన తర్లవు పురికి

పరిణాన బాబుల పంపాద్రి పంపి

కన్నవారలతోడ కలుపవు సుతుల

అన్నదమ్ముల బాసి ఆరుదెంచి

యవట

పగబూని వొరిగితి ప్రాణేశ! నీవు

పంపాద్రి నెడబాసి పరభూములొచ్చి

పరులను ననిగూల్చి పడితివి కలను

యెరుకులు నీ పాలి యెములైరి

నాథ!

పరిపరి దెలిపితి వ్రాణేశ: వినవు

వక్షము పోట్లుచే వల్లవరాజు:

వసుధను గూలంగ వ్రాసె నా

బ్రహ్మ?

మెడచుట్టు రక్తము మెత్తుకవుండె

కడు దేహమెల్లను కందువారినది

బల్లెము పోటులు బాటలై యుండె

భట్టరస్వామి నీపాల లేదాయె!

యలమంచి గంగ నీ వెంబడి రాదు

తగ యిలవేల్చెటా దాగెనో నాథ!

కలకల యెడలేక కాయుడు ననన

పాపపు గంగ నీ పాల లేదాయె:

యమురాలు యేకవీ రెంబడించినను

యేనుగుమల గూలి తెరనూకరాజు:

వాపోవు బిడ్డల వారించవేమి?

దయలేక యున్నావు ధరణేశ: నీవు

పసిబిడ్డ లెల్లరు పలువరించెదరు

యెవరికి వొప్పింతు యేమి
చెప్పవుగ
మల్లటించెడు సుతుల్ మాటాడవేమి?
తనయులపై బ్రాంతి తలకె నారాజు?
నేరేళ్ళ నీడను నిద్రుంచుచుంటి
యెటులోర్చుదును నాథ: యేమి

చెప్పవిక

మెత్తని పరువులేక మేనెల్ల నొవ్వ
ధర పండి యుంటివి తరువులనీడ
తరముల బంధువుల్ ధరణి

జనులును

వగచుచు నుండిరి వారిని జూడు
జాగాయె పలుకవు బాలుల జూడు
మనసెట్లు కరుగదు ముజ్జేక నీకు:
బాలలకై రాగ పరభూమిలోన
సరవి భట్టరుస్వామి సంతాన మిచ్చె
రవధూ? నీమీద రాలియున్నదిగ

పొయ్యెడ నీమీద పొలసెను రాజు:
ఆలమున కేగిను యాదవు లేరి?
కొలిచెడి పరివార గోపాలు లేరి?
సరిగ నీవెక్కెడి స్వారి గుర్రమును
వైరులు చెక్కిరా వల్లమ్మ తనయు.
మోటకా లేమాయె? గోవు లేమాయె?
భూనాథ పస్తీవా పుత్రునివెంట
తగు జాంధవులు యెల్ల ధరణిని గూల
తగదక్కి పస్తీవా సలురాజపుత్ర:
ధరణిశ: నీవెంట తర్లి రానవచ్చు
పలుకవా! యేమయ్య! వ్రాజేశ:

రాత్రో

మేలాయె పలుకవు మేదినీశ్వరుడ!
కడల వచ్చెద నేను కడుప్రొద్దు లేదు
భూనాథ నేబోయి భువిజ్జులెల్ల
సరపని జూడగ గనుదెంచరాజు!"

సాగుమానము చేయుటకై గుండమును త్రవ్వడని యరనూక సీత ఆజ్ఞాపించుట

తడయక విభునితో తగ ముచ్చటాడి
చయ్యన లేచెను సఖియ్యరనూక
ఆవు పువ్వుల వెంగ, ఆచ్యుత లింగ,
పులిముద్దు దేశమ్మ, పొలతు
లందరును

తెరగొప్ప నాథుల తిలకించి చూచి
“ఏమయ్య వోబ్రహ్మ! యిటుల
వ్రాస్తీవిగ

మహియెంచ తరమౌన మన
కింతజేసె
పదపద" మంచును పజితు లందరును
పంచ వాయిద్యముల్ పరువడి
మ్రోయ

తామర చెరువుకు తర్లిరి వేగ
కనుగొని ప్రజలంత క్రమ్ముక రాగ
సుతుడును తోడురా సుదతులెల్లరును

శ్రీమమె పచ్చిరి చేరి కాంతాతొ
కనుగొని భూమికి కరములు మొగిచి
భాషించె యరనూక భక్తితో నిలచి
“శివశివ! మహదేవ! త్రితరక్షకుండః
హరహర! శరణార్థినయ్యః

మహదేవ!

తరులును గిరులును తగ సాగరములు
నదులును నిధులును నన్ని జీవులను
పొందగా కుక్షిని పోషించు దేవః
ననుబ్రోవు దయతోను నాథుని

జేర్చు”

అని వేడి వుప్పుల్ల నదటకు బిలచి
దాలిన వస్తువుల్ సకలము నిచ్చి
“అన్నలారా! గుండమును

శేగమునను

త్రవ్వడు వేగమె తగ ప్రొద్దు శేమ”
అని పల్కి వుప్పుల్ల నలపియు మగిడి
తన కుమారుని బిల్చి తరుణి

యిట్లనియె

“కదైయ దెప్పించు గ్రక్కున బోయి”
తల్లి పల్కగ విని తనయుడు లేచి
పరగంగ పరజనుల్ పట్టపు ప్రజలు
పరువడి వనికేగి భట్టాలరాజు
మంచి గంధపుచెట్టు మర

యేపెతరులు

తగు పెను మద్దులు తరులు పట్టించె
తామర చెరువుకు తరువులు దెచ్చె
కురుచలుగా నర్కి కూర్చె యేపెలును
తరిగించి గుండాన దాపిరంతటను
మంచి గంధపు తరుల్ మరి

చందనములు

గుగ్గిలం మ్రాకులు గుండాన గూర్చి
పుణ్యాహవాచనం భూసురుల్ చేయ
అగ్నిని గొనిపచ్చి నట వుంచి రంత
మన కైలకుండలు కడను వెట్టించ.

భట్టావులరాజు తండ్రికి దహన సంస్కారము చేయుట

పతి సందలము సతి పట్టించెనంత
స్వారిణియైన రాజు చనుదెంచినట్లు
కొలిదెడి పరివార గోపాలపరులు
దొరలును మన్నీలు తొలగక రాగ
ప్రేరై తుపాకులు పెట్టుగొల్పగను
భేరి డమామీలు బిరుదు వాద్యములు
ఆరూఢి మ్రోపగ నవని మూర్తిల్ల

శ్రీమమె తెచ్చిరి చెరువుదగ్గరకు
అందలమున రాజునవనిపై దించి
భూసురుల్ తగు క్రియల్ హుని యొనర్చి
గోవుదానము లాది కోరినవెల్ల
భట్లకు ద్విజులకు పరివారములకు
కామధేనువువలె కామితార్థములు
కరుణతో నిడి విభు కణకులమైన

సుదతి తా పెట్టించి సుతుని కిట్టనియె
 'రావోయి! నా పుత్ర రాజశేఖరుడ
 తనయుడ మీ తండ్రి తలచిచ్చుపెట్టు'
 అమ్మ పల్కగ సుతు డల్లనబోయి
 జలము మట్టి పాత చయ్యన నుంచి
 కడవ భుజము బెట్టి గ్రక్కున వచ్చి
 కొరవి చేతను బూని గొబ్బున తాను
 దీనత ముమ్మారు తిరిగి తా వచ్చి

కొరవి తల్పకిందిడి ఘొల్లున అడలి
 భుజమున కదవికించి భూమిపై పరిగె
 పుశుడు అడలంగ పొలితి యరనూక
 అడలేటి తనయుని అక్కున జేర్చి
 కన్నీరు దుడుచుచు కడువూరడించి
 'రాజాధిరాజు! యరరాజకుమార!
 నాయనా! అడలకు నాతండ్రి! నీవు'

యరనూక సీత సాగుమానమునకు ఆయత్తపడుట

తన సుతు నిట్టుల తగ గారవించి
 కడలెను యరనూక కాంత వేగంబె
 పొగులుచు యదువులు బోరున అడలె
 ఆవుపువ్వుల తిరుమ, అచ్యుతకేశవు,
 పులిముద్దు రాఘవు పొందుగా దించి
 వరుసగా గుండాల వారిని వుంచి
 తగు ప్రయతనరించి తగువారి వలన
 కణుకులు రగిలించి కదలి రందరును
 నియమొప్ప నా సతుల్ నిమ్మలనీడ
 పన్నించి తమకాలు పరువున వచ్చి
 రాజశేఖర కాంత రమణి యరనూక
 పన్నిన తమకము పణితి తాయెక్కి
 అటపాటల వారలందరు వేగ
 తమతమ విద్యలు తగులీల దెలుప
 జతగూడి వాయించి సరసవాద్యములు

పాత్రధారులు పొడుచు
 బహువిధంబులను
 వివిధ గర్మనెరయ విలసిల్లెనచట
 పట్నాల పల్లెల ప్రజలెల్ల గూడి
 బారులు గట్టుక ప్రజలెల్ల పెచ్చి
 కనుగొని యరనూక కాంత నెల్లరును
 అలివేణిని చూచి నన్న దిక్కులను
 అతివలు యిరుగడ అకుచుట్టివ్వ
 తమ్మపడిగ చేత తరుణులు పట్ట
 కడిగి వింజామరల్ కాంతలు విసర
 వల్లవ తిరుమంద వనిత లందరును
 తత్తరపడుచును తమకము చుట్టు
 పొగులుచు నిలిచియు
 పొలతులుండగను

యరనూక సీత కూతురు నాగమ్మకు చనుగుడిపి ఊరడించుట

పొరిపొరి నాగమ్మ పోరుపెట్టుచును

తల్లికి చెయి చాపి తరుణులవద్ద

అలమటింపుచునుండ అతివెలుదెచ్చి
'అమ్మ! నీ కూతురు ఆకలి గొనెను
బాలకు చన్నివ్వు భాగ్యపుతల్లి!
అనుచును కూతును అమ్మకంఠివ్వ
కూతురు నాగను కోర్కి నెత్తుకొని
చెక్కిళ్లు దుడిచియు చెలగి ముద్దాడి
చనువుగ యరనూక చన్నిచ్చెనంత
"తనివిడిరగ కుడువు తల్లిరో! నీవు
యెడమాయె కూతురా! యేం

చూచెదవు

పాపపు దేవుడు బాపెనే తల్లి!
పసికూన! నాచిన్ని బాలనాగమ్మ!
కన్నుల నీళ్ళిడి కడు చూచెదేమి!
అమ్మ! నీ పొగులవు చాలనే తల్లి!

తుమ్మదవండి మన చురుకును

సారెకు జలమార్పు సఖియలు నుండె
పోరును మాన్పేటి పొలతు లుండిరిగ
రమ్మని చన్నిచ్చు రమణులు నుండె
చక్కని నాతల్లి! సఖియ నాగమ్మ!
తల్లిలేదని నీవు దైన్య మొందకుము
తలిదండ్రీ లేరని దగ్గరదీసి

తనర పోషించెడి తరుణులు

యెవరు?

యెవరికి వొప్పింతు! నేమందు విధిని
యెవ్వరు జూతురు! యెవరు
బెంచేరు!

గారాబమున బెరిగె మనముగా బుట్టి
కడ తల్లిదండ్రీని కరువు జేసికొని
దరిలేని సుతలైరి తనయరో! మీరు
అమగ ముత్యపు చిప్పలనెడి నీ కనుల
తీరుగ కాటుక దీర్చువారెవరు?

దేవుడు యిటుజేసె దిక్కేడి యికను"

తల్లిచన్నుల పాలు తనివిగ గుడిచి

అమ్మయెదనుండి అల్లాడసాగె

అమ్మ! తనయను మనముగా

అమ్మ! తనయను మనముగా

తడవుగ నులుముచు తరుణి

ముద్దాడి

"సంతోషమాయెనా చక్కని

తనయ:

తీరెనా రుణమెల్ల దేవుని యాన!

ఆపద యెరుగవు అలరుచున్నావు"

యరనూక సీత తన బిడ్డలను పెంచుమని వదిన పుల్లమ్మను
కోరుట

అని యిటు తలపోసి యా రాజకాంత
తమకమునుండియు తరుణుల బిరిచె

"యిదిధరు నార! నా యీ ముద్దు

సుతుల

యిచ్చెదగొనరమ్మ! యీడేర్చరమ్మ!
 భాగవనతులార! భద్రాక్షులార!
 బాలల పుచ్చుక పాలింవరమ్మ!
 పయ్యావులవార! పండుములార!
 యిచ్చెద బాలల యీడేర్చరమ్మ!
 గాంగేయుని వార! కల్లందువార!
 కన్నబిడ్డల నిత్తు కని పెంచరమ్మ!
 కనకనందుల వార! కరుణతో మీరు
 ఆదరించుడు సుతలనందుక మీరు
 మల్లెబోయిన వార! మాధవులార!
 బాలల చేకొని బ్రదికించరమ్మ!
 కొండగొడుగు వార! గోపాలువార!
 కొమరుల యిచ్చెద గొబ్బున గొడుగు
 పచ్చిపాలావారి! పశుపతి వార!
 పొందుడు బాలల పోషించరమ్మ!
 మట్టావుల వార! మదిరాక్షులార!
 సిరి బాలల నిత్తు చేకొనరమ్మ!
 శ్రీధరు వారలు! చింతల వారు!
 కడు బాలలను యిత్తు కడతేర్చరమ్మ
 జడదారు సతులార! శంభునివార!
 తల్లిలేని సుతల దరి జేర్చరమ్మ!,,
 ఆరితి యెరనూక అతివల బిలువ
 వల్లవ తిరుమందు వనితలు యెల్ల
 తమకము దరినిల్చి తరుణి కిట్టనిరి
 “ఓ యమ్మ! వినవమ్మ!

ఓ యెఱనూక

అతివల కేరికి అర్చసు లివ్వ
 హర్షించి యుండరు అర్చకు యమ్మ!
 బోధించి యెత్తిన పోరు చేసెదరు
 పూబోడి కిప్పించు పుల్లమ్మ సతికి
 యితరుల కై నను యిమడరు
 సుతలు”

మగువల మాటలు మరివేగ దేవి
 తరుసులందరు విన తగ నిట్టులనియె
 “నాతిరో! పుల్లమ్మ! నా మేగవదినె!
 పుచ్చుక బిడ్డల పొలితి యీడేర్చు
 రాజు మారుగ జూడు రాసుతు తల్లి!
 అమ్మ! నీ మాతురు అతివె
 సూర”

భట్టా! పతికిచ్చి పతికాయమొసర్చు
 సుదతి నాసుతుడు సుతుని
 కేశవుని

తోడుగ బెంచియు దొరలను జేయు
 నామారుగా పెంచి నాగమ సుతను
 తరుణి నీ పుత్రుకు తగ పెండ్లిజేయు
 సరియని పుల్లాంబ సంతసించగను
 పరగంగ యరనూక పణతి నాగమను
 పొందుగా ముద్దాడి పొలితి పుల్లమకు
 యిదో అని అందిచ్చె యింతి
 యరనూక

బాలల నొప్పిచ్చి భామ తా నడలె
 మోదున నడలిరి గోపకాంతలును

యరనూక సీత బిడ్డలను భక్తిరన్న కప్పగించుమని చెప్పుట

అదట యరనూక అడలుట హుని	కదులుడు యలమంచి కరకంతు
కనుగొని పల్కెను కాంతల తోడః	వెంట
“సఖియలారః కుమారుడు	పలికిన యరనూక పడతి మాటలకు
శంకరమూర్తి	పణతులందరుగూడి భామకిట్టనిరిః
పరుసవేది జడల బంధించు గురుడు	“కోమలి యరనూక గురుతెట్టు
పర్వత మల్లప్ప భక్తుడై పుట్టె	తెలియ
భక్తుని చేతికి బాలల యిచ్చి	యెటుల గుర్తింతుము యదు
పదుడు భక్తుని వెంట పంపాద్రి	జంగమూర్తి
వేరుపుడికి	పంపాద్రి నెడబాసి పైనమైనపుడు
యలమంచి కేగుడు యాదవులంత	బాలుడుగా నుండె పశుపతిమూర్తి
నెలవుగాదీభూమి నేర్చున విడిచి	యెవ్వరి నెరుగము యెట్టిత్తుమమ్మ”

యరనూక సీత భక్తిరన్న గుర్తులు చెప్పుట

అమాట నెరనూక అప్పు డిట్టనియెః	పరమేశ్వరుడు వచ్చి పార్శ్వము
“అమ్మలారా! వినుడు	నిలచి
యదుజంగమూర్తి	గోదెడు వీభూతి గుండము మీద
భూతేశు గురువుగ పోలికల్ దెలియ	అయ్య తాచల్లిన అందిరు జూడ
గురుతులు పరికించి గురుతు	పొలిసిన గుండాన పొగ తెలికెగయు
చూపుమని	నందులు పల్కును నాల్గు దిక్కులను
ఆనవార్ భక్తుని అడుగుడు మీరు	ధారుణి కంపిల్లు తరువులు కదలు
పొసగ గుండమువద్ద పొన్న	యేకధ్వనిగ గంట లెలమిని మ్రోయు
లున్నవిగ	అవి మీకు గుర్తులు అమ్మలారపుడు
తియ్యని మామిళ్ల తీగె మల్లెలును	బాలలు మీరును భక్తుని వెంట
కమలచెరువు చుట్టు కమ్ముకనుండె	కదలుడు యలమంచి
కన్నె కొలను బావి గట్టున వుండె	కలకంతులార!”
నాలుగు మూలల నంది మూర్తులును	

యరనూక సీత దాన ధర్మములు చేయుట

పరగ గుర్తులు చెప్పి పణతి
యరనూక
కడువేగ దెప్పించె ఘనవస్తు తతిని
గోవులు వస్త్రముల్ కొరలేని ధనము
రాసులు బోయుంచి రమణి యరనూక
కొల్లగా ద్విజులకు కోరినవెల్లి
దానములిచ్చెను తరళాయతాక్షి
మగువలు యిరుగడ మరివేగ నిలిచి
పలికిరి యరనూక పణతితో నపుడు
తరళాక్షి యరనూక తమకము

దీనిము

కూటమునకు నేగి కూడి రాక్షసులు
నన దిగి స్నానము నతివ యొనర్చి
తన తోటివారితో తల్లె కూటముకు
వనితలు వచ్చి దివాణము చొచ్చి
సఖియలు కూర్చుండె

జనుకాణమునను

తాళబిగములను దాదుల కిచ్చి
దాదులతో చెప్పె తల్లి యరనూక
'యెరుగడు తనయుడు వెలయు

బాలుండు

ఘనవస్తువులు కనకాంబరములును
వుండె పదిలముగ వుండుడు మీరు'
అని యిటు దాదుల కంతయుదెల్పి

చిత్తర్పు ప్రతిమల సిరిగల చెలులు
శీఘ్రమె వచ్చిరి చెలియ లందరును
పొంగుచు నుబ్బుచు పొలతు
లందరును
పొలుపుగ సీరాడి పొన్నల నీడ
పువ్వుపు గంధము బోటులు గొంచు
సరగును దేవిపై చల్లిరి తాము
పసుపును గుంకుమ పణతులుదెచ్చి
వరుసగ దేవిపై పనితలు చల్లె
అంగరంగము భోగమాట పాటలు

ఘనముగ జేయుచు దీనిక రాగ
లడుములు పెచ్చిరి సరువు సీడలను
కనక గచ్చురుగుల కాంతలు వుండి
ప్రజల సందర బరాబరులు చేయించి
కనకపుటరుగున గౌరిని నిలిపి
పదివేల చేటలు పరగమాడలును
పదివేల చీరెలు పరగ భూషలును
చాలగ దెప్పించి సులలి యరనూక
గౌరినోమును నోమి కథయెల్ల

వినియు

పొందుగా బ్రాహ్మణ పొంతుల విలచి
సఖి పంచిపెట్టెను నకల వస్తువులు
చీరెలు రవికెలు చెలువుగ నిచ్చె
చూడెడి పజలకు సుదతి యరనూక

యరనూక సీత సాగుమానము

అటు వెన్నె యరనూక అందరికి

మొక్కి-

పట్టుచీర విడచి పసుపు చీరగట్టి
వనర పూబంతులు వయ్యన జుట్టి
కదలె గుండమునకు కాంతల హాడి
ఫణతులు గుండముల్ ప్రదక్షిణించి
సురులను ప్రార్థించె సుందరి తాను
“భక్తుడు పచ్చిన పరగ సురులార
ధరణిపై పల్కుడి తలగక మీరు”
అని యిటు సురులను ఆమె

ధ్యానించి

చప్పున కట్టెక్కె సఖి యఱనూక
గుబగుబ తాడుచు గొబ్బున నగ్ని
మింటి పొడవుసాగి మెలగుచునుండ
భక్తితో నగ్నిని ప్రార్థనజేసె
“దేవాదిదేవులు స్థిరముగ నీవె
సర్వజగము నీవె జలధులు నీవె
తృణ కాష్టములు నీవె తుదమొదల్

నీవె

అయ్య! నీవే దిక్కు-

అవతారమూర్తి:

పరువడి వచ్చిరి ప్రజలంత చూడ
దేవ వనెకొని తేజస్వరూప
మేదిని సత్యము మెచ్చుగా నిలుపు
ఆయ్యరో! నీయందు ఐక్యము
జేయు”
అని వేడి నిమ్మ పండ్లద్ద మందించి
అతివ చమురుకుండ లమర

పుష్పములు

గొప్పగా యరనూక గుండాన వైచి
అతివ తాభక్తితో నగ్నికి మొక్కి-
“అమ్మలారా! దీవె నందుకొండనుచు
ఆ చంద్ర తారక మవని వర్ణిలుడు”
ప్రజలను దీవించి పణతి యరనూక
వెసబారి దూకెను యరనూక దేవి
గుప్పున యరనూక గుండాన బడగ
మువురు తిర్మంద ప్రిల్

మొగి చిచ్చుబడిరి.

యర్రయ్య తరకవాదము

గంగ ఆలమందలను చెదరగొట్టుట

చేరి గోపాలకులు రాజు సేవలు
చేయంగ
ఆరూఢిగా గొలువంగ అమరుల తల్లి
అందెలు మువ్వలు అతిజన్న
సరములు

[పొందు] యైన ముత్యాలు
భూషణంబులును
కంకణంబులు వన్నెగాజులు
వడ్డాణము

శంకరు సతియైన జాన్నవి గంగ
యేడేండ్ల పాయమున యర్రయ్య
యెదుట
ఆరూఢిగా నిలచె ఆవులమందలో
పసుపు వన్నెల రవిక

పట్టుపుట్టము గట్టె
అసురుల సంహారి.....గూచె
గంగ ఆర్భటములు కూడవు ఆవులు
బెదిరెను
చెంగు చెంగున యెగిసె సలుగుబెడ్లు
ముంగల

[గుంటి] గంగ యెత్రి కూతలు కూసె
కోటివేల ధేన్వలను గొబ్బున
మలిఫెను

కయ్యలుయేంటి గంగ గాతకొని
అరిచె
పెయ్యలు బెట్టురికి బెదిరిపో సాగెను
దిక్కులు నాలుగు తెరుకట్టె గంగ
యెక్కడ జూచినా యే సందు
లేకుండ
పారుజాత పుష్పాలు బామ యెగజల్లె
యేరువమ్మ డాకలకు యెద్దులు
బెదిరెను
యెక్కడ జూచినా యేకకూతలు
కూసిరి

అక్కడ నిజరూపు ఆయెను గంగ
మరివక వింతగాను మైకూతలు
గూసెను
యిది యేమి సోద్యమని యూదవులు
యరగండిరి
సురుకు బాణంబులై..... రామరై
కరికరి కోపమున గంగ

కవులావులగూసె
దిరుణి నుండి ఆవులు తెప్పలు వీడి చేరె
మాధవుని కవులావులు.....
పొకుండ కవులావుల పొర్లకూచె
గంగ ॥౧॥

యర్రయ్య గంగను నీవెవరవని ప్రశ్నించుట

కన్నదీపమున యర్రయ్య

గంగవంక జూచె

వెన్నుని తమ్ములతో వేగంగ వచ్చె

బెజవాడ పెట్టుకాడ పెయ్యల

యర్రయ్య

యింతితో యెదిరించి యిట్లగని

పలికె:

“మాయకూతలు గూడేవు

మా మందలోను

కోయవారి పడుసువో? గొబ్బున

జెప్పుమ?

పూరికె వుండమంటే నువ్వు

చెవ్వకానుకులు

యెరికివారి పడుసువో?

యేమి నీకులము?

రంతులు చేయుచు

గంగగంతు లేసేవు

యింతిరో నీపేరు యేమందురమ్మ?

కంతను నిలుచుండి చెయ్యెత్తి కూసేవు

దీప్తపు కవులావులు పడత్రొక్కెను

నిన్ను

చూతము వో రాక్షసి! వో పాప

నీపేరు?

యేతీరున వొస్తివో యెరుగము నిన్ను

దానవో దముతవో తరుణి నీ పేరు

ధేనువులు పొర్లంగ తెరువేది నీకు

కూతలు కూసేవు గురుతెరుగలేవు

నాతివై తే నీవు నాతోను బలుకుమా

యిటువంటి దైత్యులు యెన్నైన గలవు

తటపటలు మాముంగల సాగవు నీకు

గోపాల్కులు కల్గిర్లు కొట్టేడు నిన్ను

పాపరో! తొలగవే పంతంబు మాని

మారాజు విన్న కల్గిరి మాట వచ్చేగు

జానులు బొర్లకే జరగవే పడును!

రాగతనంబున కొరగాదు నీకు

కాగులు పాలుదాగి కదలవే పడును!

యిన్ని మాయలు బోను యేమిటికి

నీకు?

వెన్నముద్దలు నిని వెళ్ళవే పడును!

వెలుగుల వెంటను యేసాలు బొర్లేవు

పాలు పెరుగు దాగి పదవమ్మ తొలగి

తూరి వస్తినైన తూడలు త్రొక్కెని

నిన్ను

మీగడ పాలుదాగి మెల్లనే పొమ్మి

కోడెలు నిరోధి గోరంత విన్న

సూడుమ.....వకవంక

ఆవులన్న చెలువు అయినా నిపుడె

కావరము అణిచేని కడకు బోవమ్మ!

యెద్దలు.....యేపాటి విన్న

గద్దించి త్రొక్కెని కడకు బోవమ్మ!

కయ్యాలు వెంట శక్తి ఘాతలు

చేసేవు

పెయ్యలు త్రొక్కెను నీపేరు

జెప్పుమ ॥౨॥

గంగ తన్నెరిగించుకొని తనకు మ్రొక్కి పూజసేయుమనుట

తిన్నని కస్తూరి తిలకింపు బొట్టు
వన్నెల పైసాల వాలంబు శూలంబు
మాణిక్యాల కిరీటకం మగువ తా
వచ్చెను

అవుల మందలో నిలిచి

అప్పుడిట్లగనియె:

“ద్వారక మంఠలోపల తరమునాటి
పెద్దలు

గారవమున గొలిచిన గంగను నేను

లోకాలోకములు పుట్టని నాడు

ప్రాకటముగా వెలసిన పరంజోతిని

నేను

మిన్నును మన్నును మిగులు

భూములును

యెన్నిజూచిన గాని యేరువ రాజ!

వారధి యేరులు వర్షించి చూచిన

అగ్గి తన కోపమున ఆకలో మాతను

చండవైరులకెల్ల గుండె దిగులును

నేను

కొంపులు పురిమితేను కొట్టు పారును

గంగ

గాయ గాసి తుంగభద్ర గోదావరి

కృష్ణగిరులు

తరులెల్ల పెన్నగా తమాయె మన

పెంపు అంటి నామాట

సురులు మునులు గన్న

సుందరీమణిని

గార్యంచి నారాజులు కు క్రాల విధిని
నేను

భూలోక శక్తి నై పుట్టిన దానను

బాలజంగము జడలు ప్రబలిన దానను

సవితి పోరుకు వెరచి జనికినదాన

సరిలేరు నాకును శక్తు లెందరైన

సీతిమంతుడః వినర నీకు నే గంగను

భూతకోట్లు నా సేవ పొందుగా

జేతురు

నాగ భూషణాలు నాకు నావిభునికి

నాకు నా దేవతలు వందనము జేతురు

ఆకాశగంగను ఔర నాపేరు

నిక్కి శివుని శిరస్సు యెక్కినదానను

చక్కని జాలరి గంగ నాపేరు

పోనాడకు నన్ను కాట భూపతి

తమ్ముడ

జాన్నవి తనపేరు జగమెల్ల

యెరుగుదురు

మ్రొక్కుడు తలవడు యెక్కడి రాజొ

గారవంబున మీరాజు కని పూజ

చేయడు

అవులు పాకనాడు అవల పోవంగ

గట్టిగా మీరాజును కవులావుల మిమ్ము

పట్టి పూజలు గొందు పాలేటి

వద్ద”॥౧॥

మాశక్తి మాటలకు కడు కోపమునను

యనక ధిక్కరించి యర్రయ్య బలికె:

“మాత్రమైన శాంబ్రము ఆవులమంద
మీదికి వచ్చె

పరగ దక్షణాది పశువులకు మేపులు
కలవని చెప్పిరి గవిరీలు మాకు
గవిరీల మాటలకు కడు సంతసిల్లి
విరివిగా దొడ్డిగుడుపు వేగంబె

చేసిమి

పచ్చమల దైత్యులు పరువున

వొచ్చిరి

యెరుపుమల దైత్యులు యేగంబె

వొచ్చిరి

అంబెమల దైత్యులు ఆదిగొని వొచ్చిరి
గాల పోసమ్మ డాకారుల మెసమ్మ

.....శక్తి మండలాదేవి

తగుళ్ళు బలిశక్తి దొడ్డి మైసమ్మ
మూకుళ్ళ పోతురాజు ముందుగావచ్చి
అంక(మ్మ. పోలేరమ్మ) ఆదిమా

శక్తులు

ద్రుగ్గిదేవి మారెమ్మ దృఢశక్తులూను
మలలమ్మ శలలమ్మ

మహాశక్తులూను

ఘనమైన శక్తులు కడు వేగమునను
పరువున వొచ్చిరి పశువుల

మందలోకి

కడియాలు అరిసెలు గట్ల

పొడుగునను

కుడుములు పిండికూరలు కొండల

భొడ్డుగునను

చాపట్టు పిండి వంటములు

సన్నవంటకం

తీపియైన పిండివంటలు తేనె పేరిన

నెయ్యి

అరవెల్లి గంగకు ఆవులలోను

గారవంబున బోయించె కాటమరాజు

కొవ్వను నంజుళ్ళు కొర్రకూటి

కుంభాలు

అభివృద్ధిగా బోయించె ఆవులనడుమ

కూడిన శక్తులు కుంభాలకు ఏగె

దండిగా భోంచేసి తలలు

విరబోసుకొని

సొక్కుచు సోలుచు సోద్యంబుగాను

ఆనందమును బొంది ఆడిరి శక్తులు

మీగడ పెరుగులు మెండుగా

భోంచేసి

కాగుల పాలుదాగి గర్జన దేపి

తిరుగబడి వస్త్రమి తెరువాయె మాకు

మక్షవల్లభుండు మాధవుడు నలినన్న

దక్షణాది పోవంగ మచ్చరించేవు

రట్టడి కాటమరాజు నలినన్న

కొట్టెను పోవమ్మ కోమలి

తొలగి”॥౪॥

ఆదిలక్ష్మి గంగ ఆవుడిట్ల గనియె:

“యెర్రి బుద్ధులు యేమిటికి నీకు

యర్రయ్య యిటు వినుమ యెమ్మెలు

మాని

ఢిల్లీ సురాతాని కోటలు దిగ మీరి నాయక విల్లు మేరుటంబులను
 దొనిపించి ఆ రూపమున వొస్తినీ ఆవులలోకి
 పిగిలి పించపు జల్లులు బిరుదులు యెరుగుదు పొమ్మనె
 దెస్తరి మీ యాదవ రాజు
 అక్కడ సాయకారమై వస్తినీ నేను కరకంతుడైవట్టి కాటమరాజు
 అల్లజీ బూబునై నేను ఆవులలోకి యెరుకు మలల మీద యెద్దు
 వస్తినీ లావులును
 యెరుగుదు పొమ్మనెను యాదవరాజు ముత్త సరి పుట్టుము ముత్తాల బొట్టు
 కాసిగా యిలలోను కవులావులు... మెత్తని పట్టురనిక మేసుగంధంబు
 వాసిగా చీకటి వసనాభి కోనలో కొత్త శంఖులపేర్లు కుందనపు
 మేసి వీర కవులావులు మెరవడితోను కమ్మలు
 కంకణము యెగవేస్తినీ కైలాసము మత్తె బాము నడుమన నెత్తినీ
 పొడవు యెరుకలబుట్టు
 సూర్యుడు కావి గప్పెను చూస్తరా ముకిరాకులు కంటసికలు
 మీరు: పొంకముగ మెడతీగ చంక నొకపాప
 అష్టదిక్పాలకులు అటు చోద్యముగ కొల్లాపురి అమ్మను కోర్కెతో దలచి
 నుండిరి వల్లపుల మొగరాజుకు యెరుక
 యేకాంబరిని నేను యెరుగుదురు జెప్పితిని
 జనులు యెరుగుదు పొమ్మనెను మీ
 యేయంబ గలిగినయట్టి యేరువరాజు: యాదవరాజు
 శంక భూమికి వొస్తరి తెగువ ఆరవల్లి దొడ్డి గుడుపు వొప్పుదునాకు
 తోడుతను మారు గాచివున్న యేకాంబరిని నేను
 నవిలిస్సు గాసిరి నడుము గట్టితిని జంగిలిదైవాలు సాటి యటరా తనకు
 పిగిలి పించపు దండలు పేరులువేసి భంగపరతురు మిమ్ము
 ఫారుటాకులు చీరె పైని గప్పితిని పాళేటిలోను"॥౩॥

కాటమరాజు చిల్లర దేవతలకు మ్రొక్కడని యర్రయ్య పలుకుట

సంతసంబుర జూచి చక్కని
యర్రయ్య
యింతితో యెదిరించి యిట్లగని పలికె
“అతుల ప్రతాపశాలి యాదవరాజు
సతులు వర్జితుండు జగమెల్ల
యెరుగుదుట
తరువులే చెల్లెళ్ళు తగ పోతు కోడలు
అన్నలని జగమెల్ల యన్నంగ వినవ;
ఆవులే తల్లిగా అంబోతు తండ్రిగా
భావించినాడు మా బడుగుల రాజు
యిటువంటి రాజు నీకు యెటువలె
మ్రొక్కేని
తటపటలు మాని శక్తి
వైదొలుగుమా!
.....మైన రాజుకు యవ్వరు
వున్నారు?
గోడిగ గుర్రాలసాల గట్టించినాడు
దేశాల రాజులకు చెయ్యెత్తి
మ్రొక్కడు
వాసిగా వల్లవుల కాటమరాజు
కాళంగి రుద్రుడైన కైలాసపతికి
ఫాలతోచనుడైన భక్తపత్నలునికి
యెత్తిన కరములు యెత్త డెవ్వరికి;
చుక్కలు మేలని త్రిశూలధరునికి
ఝుక్కన్ను గలిగిన మూర్తమా
ఘనునికి

యెత్తిన కరములు యెత్త డెవ్వరికి
భూతిపునుకుల పేరు పునుగుజవాది
నాగభూషణుడైన నందివాహనునికి
యెత్తిన కరములు యెత్త డెవ్వరికి;
చంద్రశేఖరుడైన జగమెల్ల యేలేటి
మందలో బసవన్న మల్లికార్జునికి
యెత్తిన కరములు యెత్త డెవ్వరికి;
బసవ శంకర బిరుదుగల రాజు
బడుగుల రాజు
కొట్టేను పోవమ్మ కోమతి తొలగి
రక్షకుడు కాటమరాజు పేరు చెప్పినా
అనురుల గుండెలు ఆవలించేను
యింతేసి బింకము యేమిటికి నీకు;
పంతపు దైత్యులు పారిపొయ్యేని
కాటమరాజు మాతచేసె నాయనా
భూతాలు తలలు విడిచి పొయ్యేది
నిజము
నీవు అనంగ నెంత? నీపేరు
అనంగ నెంత?
భావంబులో శుష్కప్రగ్న నీకేల;
కావరంబున వొచ్చి గంగ ననేవు
ఆవుల పొర్ల గూసి అటలాడేవు
పొద్దు పోయినచోట గద్దరిరన మేల;
బుద్ధి చునసురు తెచ్చుకొని పోవమ్మ
తొలగి
మీరిన యెద్దులు చేరి పొడిచేని

దరసీలు వక వంక వొస్తేవో నీవు
రట్టడి కాటమరాజు నలనన్న నిన్ను

కొట్టేను పోవమ్మ కోమలి
తొలగి''॥౬॥

గంగ :

“యిటువంటి జంకులకు యర్తయ్య
నేను

తనకను భూలోక శక్తి నా పేరు
గారవాన నన్ను కని పూజ చేయక
నిర్బంధమున బోయిరి

నీతిమంతులును

చేరి హరిశ్చంద్రుండు సేవింపలేక
కులపీరుని గొలవడా గురుతు

నా మాట

మర్రి కిందట సుగ్రీవు మారాజు తల్లి
మతి యందున దలచి మతి వినడాయె
గొణ్ణముచ్చ అయి తలకోతలు

బడెను

కుంభకర్ణదుండు నన్ను గురి

తప్పలేక

నిద్ర సొక్కును చాత నీలయి

పోయెను

సంపద విద్రవీగ శక్తియని తలచుక
కుర్రరాజు అక్షోణి పదకొండు

అక్షోణి బలముకు

సాయమైతిని విన్నావ

వాయునందనుడు నన్ను వాకున

తలవక

పట్టుబడె లంకలో గట్టిగా వినర

దళావతారులు ధేముడు సాగెను

విసిగెను పోరాడి విధిచాత తొల్లి
నిష్ఠ దెల్పును నేను నిజరూపు శక్తిని
ద్రిష్టముగ మీయింట లేని వేల్పును
నేను

ఆకాశగంగను అవురా! నా పేరు
యేకాంతమున పోయేవు

యేరువరాజు

అంతర్వ్య గంగను అవురా: నా పేరు
నిక్కి శిముని శిరసు యెక్కిన దానను
చక్కని జాలరి గంగ నా పేరు
పోనాడక కాటభూపతి తమ్ముడా:
జాన్నవి తన పేరు జగమెల్ల

యేరుగుదురు

జగిరాముడు వుదయించిన (బహు)
చక్కనినేను

భూతాల వైరిని పాతాళగంగను
చేతి శూలము కొండి చెండుదువైరుల
పెన్నాగవతి మీయందు పెంపుండి
నామాట

అన్న దోషంబు అనుచు నా మాట
యేమన నర్మదయందు యెంచగల
మాట

యేమరికారుల బట్టి యేపణగించు
నా మాట

ఫాఫ దోషంబులు సయ్యన బట్టి

యేపున మీరంగ యెలుగు నామాట
కావిధిని నేను గంగను నేను

వాలాయముగ కొల్వరా వాడు
మనకేల? ||౧౭||

యర్రయ్య :

“పశుపతి కవులావులు పాలేరు
దాటంగ

పసి బాలవైవచ్చి పశువులు గోరేవు
కోరలు తాటించి నోరు దెరిచేవు
బారలు చాపకు పశువులు బెదిరేను
జడలు దిప్పకు గంగ మెడలు

నాచ్చేను
గుడ్డు దిప్పకు గంగ మాయెడ్డు
బెదిరేను

శూలమేటికి పీతా శూలంబు నీడి
రరకంతకుని యిడుట

కాలుద్రువుతావు
భుక్తికి ఆశించి యెమ్మెల బొడ్డేవు
శక్తి నిన్ను త్రొక్కించ చెల్లులేదు
యెద్దులకు

పాలేరు దాటి పోలేరు అనుచు
పిల్ల కాల్యలు దాట భీతి చెవుతావు
గోవులకు అడ్డమా కొంపు నద్రలును
త్రొవ్వన కొయ్యకు పొట్టత్రొవ్వ
రానివు

యెరిగొండ పాలేరు యెక్కి విరిపింతు
గంగ :

“బాగీర్తి గంగను బడుగులరాజు!
యోగమాయల శక్తిని యరగవా
నన్ను?

ధేనువలచేతనే దుక్కి బేయింతు
గబ్బిదేవతా! యింత కావరమా నీకు?
వుచ్చిన పాలేరు వుర్ల దొక్కింతు
వునిక నుప్పులు చేసి వున్నావ గంగ?
పశువులచాత తొక్కించి పాలేరు
జేరుతు

నీరు మంటలు జేసి నిక్కుచున్నావు
పారుబోతువు పొంగి పార నీకేల?
బాగాతిగుండు అనంగ నెంత? బండి
అసంగ నెంత?

భంగ పెట్టి మడుగు వుర్ల దొక్కింతు
నల్లగుండు యెక్కి నలనన్న యెదుట
పల్లదాలు ఆడకు పడుచు బుద్ధులును
చాలున వొస్తివి వరదన బోతివి
కాలు రొమ్మున వున్న కావరమె నీకు
వాకని చేసుకుని వాకని మోసుకొని
వాకనిమీద యెక్కిన పశుపతికాన
అడపుకత్తె నిన్ను అనరాదుగాక
యాడను నా కొల్వ యెక్కు
నా మంద” ||౧౮||

యెరగకుంటివైన యేటిరోపంను
పరువులు బారెంతు పాలేటి వొడ్డన
తల్లిని దైవమును ధరణీశ్వరా నీకు

పల్లదాలు ఆడకు పశుపతిరాజు
కారు మాటల నన్ను కదిలింపరాకు
పారిగొర్ల రీతిని పశువులు తరిమింతు
జలము మంటలు చేసి జడలు

విరబోసి

కొలవక పోనివ్వ యవ్వరిని

కొనసాగనివ్వ

మ్రొక్కక పోనియ్య మొనకట్టనివ్వ
శిషించి మరుజుడు చేయుడు మిమ్ము
చిక్కి మ్రొక్కిన వెనుక సిగ్గులుచేటు
చేతులెత్తి నన్ను చేరదాయనుకోర
పోతురాజుకు చెప్పి పొలిజేతు

మిమ్ము

ఆవుల యెద్దుల యాదవుల మిమ్ము
కావర మణచక కదిలిపోనియ్య
శక్తులా మొగ విడిచి చలము సాధించి
నిత్యపూజలు కొనక నిన్ను పోనివ్వ

గుంటి కించచు వైచి గుండెలు

పగల

కంటి దావుల మిమ్ము కలపర

పరతు

మిన్ను బెళ బెళ వురిమి మిరుగుద్దు

రాల్చి

కన్నులకు చీకటి కప్పింతు నేను

(కడమ) రాజులనెల్ల గర్భములు

బగులు

గుబులు గుబులుగ కడుపులో

గుబులు బుట్టింతు

గుబులు గుబులున రాళ్లు కురిపింతు

మీద

పిడుగులు బట్టట్లు పీనుగులు జేతు

అదరువు అయితిని ఆవులకు మీరు

వాదు నాతో నీకు వలదుపో రాజు!''

||౯||

యర్రయ్య :-

''అరికాల జల్మించి అరియింట

నిలచి

మెరిబాగుల మమ్ము యెదిరింపరాకు
బాగది గుండెక్కి భైరవ దిరిగేవు
గుండు నా యెద్దులచాత కూల

దొక్కింతు

కన్నబిడ్డల దిన్న కర్మరాలవు నీవు
యెన్నడు బాయను యిటువంటి

శిశుహత్య?

మేగవా...పై నెక్కి మొదట

పాపంబు

నేగాల వైతివి యిట్లు నీళ్ళలోపలను

ముందల మూడుకోట్ల మునులు

మాడంగ

అంగమొల అయితివట అదియేమి

పనికి

మొగవాని వలె వొచ్చి మోస్తై నిలిచి

నవును కేకలు వెయ్య నాయమా నీకు?

పచ్చి రక్తము చాల బద్దిలో బట్టి
యిస్సమరి సాగిన విడిమాల పోత
ఆడవారితో బోలిన ఆపవర్తి అయచు
కూడదంటేను కుప్పలించేవు
జాతు లేమిటికి నీ చేతు లేమిటికి?
కూతలేమిటికి? యేటిలో కూపదు

నానుసు

బద్ది కత్తిబట్టి పశువుల దరిమేవు
సద్ది కూటికి వొస్తిన జాగునీకేల
కరకంతు రూపమైన కాటమరాజు
కరుకూలాడి మమ్ము కదిలింప రాకు

గంగ :-

‘కొదవ బుద్ధి యర్రయ్య
కొలరానన్ను

కొల్వనన్న యపుడె కోపంబు
వచ్చును

వెలిగొండ పాలేరు వెల్లి విరిపింతును
తెప్పవలె ముంతును ధేచువలను

నిన్ను

గుప్పనా బాగదిగుండుతో కొడుతు
సుడియై తిరుగుదును సుడిబడ

గొడుదును

వాడిగల గోపాల్కుల వాగున
ముంతును

మేలిమై వొచ్చి యెద్దల నీళ్ళలో
ద్రొక్కుదు

నీళ్ళలో ద్రొక్కుదు నిన్ను
సాగనివ్వను

మొగులు బుట్టిన యపుడె మోసంబు
నీకు

మొక్కలకు యెద్దుచాత తొక్కింతు
నిన్ను

గంగాభవానివి దొంగవు నీవు
ముందల వేరుగాక ముచ్చట

లేమిటికి?

చేతులో ముద్దలకు చెడుమాటలాడి
ముద్దలకు ఆశించి మురిసేవు సారెకు
నీచు బుద్ధులు మాని నిల్వక పొమ్మి”

॥౧౦॥

చట్టవారి యర్రయ్యను
సాగిపోనివ్వక

కొట్టుదు నేలతో కోపంబువచ్చు
పేలేవు నాతోను పెయ్యల

యర్రయ్య

జాలి బుట్టింతును జర్జరితంబు గాను
రాజును ఆరికట్టి రాఘవుని తిడుదు

కొల్వక నిన్ను నేను కొనసాగనియ్య
ఆదివేల్పును నేను అమ్మును నేను

అది యెరగవు నీవు అల్పుడవు గాంగ
బొల్లావు బసవన్నను పోనియ్యక

మిమ్ము

గొల్లలా వురికింతు కొనకూతలు చేత
పెళ పెళ నార్చి బెగడ బుట్టింతు

మంచి గోపాల్కులు యేర్లు గావలెను
కూలాన యేతును సుడిబడ గొడుదును

తోలి తోలి తరిమి దొరతనము
జేతును
ఆవుల పొర్లగూచి అదశించినపుడె
పోలికతో అన్నియు పొర్లాడ వలెను
చూతుము మీప్రెగ్గై చూడు
మన్నాను
పోతురాజును బిల్చి బొబ్బలు
బెట్టింతు
పట్టపు రాజు నా తోటి
పట్టియిడవనేల?
గుట్టన బోకుమా కొల్వుమా నన్ను
మ్రొక్కనన్నా పెగ్గై మొదటనే నీది
మ్రొక్కక పోనియ్య మొగబిరుదు
నాది
నిక్కముగ యీమాట నిలపంగ
లేవు

చిక్కిమ్రొక్కిన వెనుక సిగ్గులుచేటు
నీ తరమా పోను సీలవద్దండ:
యేతరము నా కొల్యక యిట్లాడినార:
కొల్వనన్న మాట కొనకు నీ నోట
నిల్చుమా గట్టిగా నీ వొక్క పూట
రవ్వచాయకు కాటమరాజు యిచ్చోట
బావు బరుసుడు దైవము నేను
తరివారికి మీకును మీ తరతరము
నుండి
తిరుమందులకు మీకు దిక్కునుమి
నేను
కుంతము బట్టి యింత పంతమా
నాతోను
గంతులు వెయ్యకు కాటభూపతి
తమ్ముడి:” ||౧౦||

యర్రయ్య :-

“అసుర నీ కన్నులకు మదమా
దట్టినదా:
కసరక మాతోను కచ్చి చేసేవు
దుండి నీకు యిసుమంటి దండి
యేడ గలిగె
వుండ చారవు నీవు దుండగ మేల:
చెంగులిడిసి నీవు దిక్కులు
చూసేవు
గంగ నీవెన్నడు కానవు మునుపు
బనువులేని చంక సారెకు యెక్కిన

గద్దరి పడుచు: నీ కావర మేమే
మంద ముందల నిలిచి మాయల బిల్లి
యెదిరించి మ్రొక్కమన యెట్లాడె
వోరు
చిత్రకన్ను గలిగిన శిమునికేగాని
వచ్చి దైవమా నీ వంటివారికి
మ్రొక్కడు
వామదేవుడు నందివాహనునికేగాని
తామసి నీ వంటి దైవాలకు
మ్రొక్కడు

ఆపదోద్ధారుడగు హరునికే గాని
అసుర దైవాలకు అతడేలమొక్కు?
యింతేసి మాటలు యేమిటికి నీకు
మోళిపురాజు నీకు మొక్కుడు
పొమ్మి

అయితపడి వసివి అవులలోకి
కుసుమ కోమలి నిన్ను కొల్వడు
పొమ్మి" ||౧౨||

గంగ:-

"బాలుడవు కాటకూపాలుడవు నీవు
యేల మా యెగ్గరిగాక యియ్యక మీది
తరతరము మీ యింట పూజలు

గొన్న

తరము నాటి యేల్పును తలసవా
నన్ను?

అంబురుషులు పులకాపులు అన్న
ఉన్నె

యెందరు బళాల యెద్దులు మేపతరి?

వలపట దాపట తమ్ముల నిన్ను

కాపాడి వచ్చిన గంగను నేను

వలితట కోడివలె వలపట నీకు

బొడలు విని వచ్చిన జాన్నవిని

నేను

కొలవకుంటే అపజయము నీకు

నిన్ను నీ తమ్ముణ్ణి నిలువబెట్టించి

నీతో అన్ని మాటలు నిలుపుదు

నూడు

కుయ్యో; మొర్రో; యని కూయించి

మిమ్ము

గద్దించి నానోట గవురా కల్యాణము

పాడించకున్న భాగీ ర్తిని గాను
జుగిలి దైవాల యెంగిలికి రోసి
ముంగల నిలిచితిని ముజ్జగము

లెరుగ

ప్రతిగ్గె పట్టాను పాలేటి వొడ్డున
యెప్పపెట్టిన సుంచి యర్ర

గొర్రులును

బులల మీ పసంతము కొమ్ము

తగుళ్ళును

కొంకిక పూజలు కొందు నీచేత

వకరిని యిద్దరిని వరదను గలిపి

మొక్కనన్న రాజుచేత

మొక్కించుకుందును

కృష్ణ దెబ్బెరెండు రేవుల కించిత్తు

గాను

దాటి వొచ్చితినిని ధైర్యంబుతోను

వున్నావ వో రాజ! వూర్ణితంబుగను?

కొలవక పోనియ్య గురుతు నా మాట

వాదు నాతో నీకు వలదు

నలనన్న!" ||౧౩||

యర్రయ్య గంగ తప్పులెన్నుట

గంగ అన్న మాటలకు కణెగె	రంగు మీరగ నిద రాదదే నను
యర్రయ్య:	అంగమొల అయితిపట అది
“యెంగిలి పడుచు: యింత	యేమి పనికి:
యేగ్రంబు యేల:	ప్రాణానికి అడ్డపడితివి యెవ్వరికి:
మందర దెలియక మొగవారి	యెనిమిది నామములు నీకు
యెదుట	యెవ్వరు బెట్టిరి:
సంగులు చేసేవు సైసావు మాకు	యే దుర్గవై సోమకుని తురిమితివి
యేర్పివక మరువక యెన్ను తగిలి	జడలు:
నీవు	ముక్తి వెరిగి అసురుల యేల
అశించి వొస్తివి అవులలోకి	సంపితిపి:
నీవంటి గంగలు నిండు యెదురు గలరు	రక్తము బడిపారు యేరాజు నీకిచ్చె:
సేవ చేయమని చెడుబుద్ధులు మాకు	మరియు డెల్చెరెండు
మందలో జొచ్చి నా ముందల సెలచి	యొంటి లూను
యేమందురే జనులు యెమ్మెలుబోతు	విడివిగా నీకు కొలిచినవారి పేరేమి:
యారీతి పద్మాల్లు యిగంబులందు	హరి బలిని మూతు అడుగులు
యేరాజు యెవ్వడు: యేడె	అడిగె దానంబు
నీ విభుడు:	ధరణి మిన్నున రెండు అడుగులు
అతని పేరు యేమె అతివేగ జెప్పు	అయె
కోర్కెతో నీవుగన్న	కడమ అడుగుకు తావు కానరాకున్న
కొడుకు లెందరును:	బాలుని శిరస్సున పెట్టి
యెందర్ని గన్నావు:	పాతాళమణిచె
యెందరున్నారు:	అలివేణి దాగితివా అడుగులో
తిందువట బిడ్డల తెలుపు నాతోను:	నుండివా:
యే చీర గడితివి: యెటు	మండిగల అతివా మిందీ కేగితివా:
మొక మైతివి:	కుంచెనకాణ్ణి చేసుకుంటివట
మించివచ్చి నిన్ను మింగేదెవ్వరును:	అదియేమి చెప్పుమా?'

గంగ తన మహిమలు పొగడుకొనుట

గురుతుడిగిన గంగ గుంటిపై
నెగసి

“యర్రయ్య నన్ను అడుగ
యెంతటివాడవు?

నిన్న మొన్నటి వాడవు నీవేమి
యెరుగుదువు?

తనను గొలిచినవారు తరము
యిటు యినుమా రాజ

ఆగ్నేయపు మూలకు అటు
మొకమైతి

చెంగువిడిచి మర్రపట్టు సీర గట్టింది
పొంగు బాలుని బెట్టి పెద్దెరోబెట్టి

అగ్గిదేవత సన్ను గొలిచి హారము
వేద్దె

దక్షిణపు మొకమై దవళ వస్త్రములు
గడితి

యచ్చని కొర్రకూటి యేడి కుంబాలు
రమణీయముగ రత్నకంకణములు

బెట్టి
మముడు తనను గొలిచె

యెరుగుదురు సురులు
నైఋతుడు మొకమై నల్లపుట్టిము

గడితి
నైఋతుడు నను గొలిచి నీరాజనము

బెట్టె
పడమట మొకమై పాలసీరె గడితి

వలి నట్లుగా గొలిచె వడ్డుడు తనను

వాయిప మొకమై వన్నెవొలిపెము
గడితి

శాయల కరువాలము చాత
దరియించి

పాయసాన్నంబుల పదార్థములు బెట్టె
వాయుదేముడు తనను వలగొని

గొలిచె
పుత్రపు మొకమై ముత్యసీరె

గడితి
కుంభేరుడు రాజనపు కుంబాలు బోసె

యశానపు మూలకు యిటు మొకమైతి
ప్పొసీరె మంచి ప్రతి కంకణాలు

యీశాసుడు తనను గొలిచె ముస్తాని
వరములు

అష్టదిగపాల్కులు అమురులు
అందరును

యేడి కొలిసిరి ఆదివేల్పుని నన్ను
బడుగుల రాజు నీ పంతము మాను

సత్యముగల అరిచంద్రుడు కాశితో
తనను గొలిచె

సతిపురుషుడు విద్ధరు
సాంబాజ్యమేరె

యేక చక్రముగ భూమి యేలిన
గనులు

కోర్కెతో దామిన గొర్లతో గొలిచిరి
పూరుకుంచు గొలిచెను

పులిజున్ను తోసు

పురుహుడు నన్ను వైడిపువ్వు

పరి పుట

పూదిచె

బండమాటలు మాట బడుగు రాలు

కనగారల దెచ్చిన శాంభవిని నేను

||౧౪||

బగిరాముడు దెచ్చిన పరమ

యర్రయ్య :-

“గంగనంటా నీవు రంగులు జేసేవు
జాగుల బొద్దక శక్తి వైదొలుమా
యిద్దరు పెళ్ళాలకు వక్కడే

మొగుడు గడ్డు

వక్కతికి ముగ్గురు ముగులు

యెక్కటి గలరు

ముగ్గుర్ని చేసుకున్న ముదితరో నీవు
కొంచక ముగ్గుర్ని కొనసాగవైతివి

అందితంబుగ నీ బ్రతుకు ఆయ్యో

నీటుపలెను

యెంచి చూచిన మాట యెక్కడికి

ప్రియము

పుట్టింటికి కొరగాక పట్టితివి ప్రగ్గు

అత్తవారికి కొరగాని అతివెవు నీవు

యిచ్చిపుచ్చుకున్న తావు యెరగని

యితుమాలపోత!

సిగ్గుబడక మాతోను దిక్కరించేవు

యనమందుగురిని గన్న

యెచ్చిరిశముతోను

దేశము మీద బోతివి తిట్టరా నిన్ను

చిల్లరి బుద్ధులు చెల్లించ ఎచ్చేవు

మర్ది పోవే నీ మంకు మాటలు మాని

వెరి గొల్లసంట నీవు మాయెంట

బడేవు

యెరిగాడ యీశ్వరుడు యిద్దరు

యెలమల మోచె

యెరిగాడ దెన్నేపుడు సవహువేల

శ్రీ వెంకటేశ తిప్పె

యెరిగాడ బెంహ సరస్వతిని

పుక్కిట బెట్టుక

అటు సోద్య మెచ్చెను నకల

అనులహను

వెరివై నీవు మాయెంట బడ్డావు

కల్ల లాడితివి యిచ్చోట కానక నీవు

యిల్లాలువై వకని యింట వుంటివా

నీవు

చేసుకున్న మొగనిపేరు చెప్పక నీవు

నీ కొడుకు కూతుడపేరు గొల్పున

జెప్పు

పురుకులు బెట్టేవు నీ వూరు పేరేమి

వూరుపేరు జెప్పవు వుండదు మనసు

వాలన వొస్తేవో వామా నీవు

వారు సుక్క యెవ్వరికి వైనమేకాని

నేను అడిగిన అన్ని నేర్పులు నాతోను

చెప్పలేక సీపు చిక్కి-తి వైన
గోరాట మా మంద గొబ్బిన
వెళ్ళు"॥౧౨॥

కాద్రేడు ఆడిన కంటకపు మాటలకు
ఘనతతో అరవెల్లి గంగ యిట్లనియె:
"యశోద యింట బుట్టి యెన్నో
తరము లాయె

అశించి గొలిచిరి యాదవుల నన్ను
కంటికి రెప్పవలె కాపాడి మిమ్ము
వెంట వెంట తిరిగి వేసారిపీని
పగ చేరువకు వచ్చె పాకనాడు
యిదుగో

చిత్రభాను సంవత్సరము చెల్లి
నున్నారు

మీర హతమైన యెనుక మీ మహత్మ
మేది?

కోరి రాజు కొలువక కొలుచువారేది?
బలిమిని మీరాజును పట్టి

మ్రొక్కించక
కలియిగమందు నా కథలై నిలుసును
పాలేట ఆరికట్టి పంత మీదేర్చక

అలిగి పూజలు గొందు అగ్నేపెట్టి నిన్ను
మోరతోపుర నాకు మ్రొక్కవా
యిప్పుడు?

యొక్కడ బోయేవు యోగవా రాజు?
వొకరిని విద్ధరిని వారిగె ననిపించి

మోసపుచ్చి ముందల మ్రొక్కించు
కొందు'

గంగ ఆలమందలను కలవర పరచుట

నూటొక్క శక్తుల వెంటనే తాను
పోటు కూతలు పెట్టి పోతన్నను
బిలిచి

నవనాటి సిద్ధల నలుగురైదుగురిని
వేవేగ రమ్మని యెంట పెట్టుకొని
అరవెల్లిగంగ అరి వేరమునను
తూరి పాలేట తుంపిళ్ళ గురిపించి
అల్ల శ్రీ రామపుడు అంటోడి కడకు
వెల్లువాసిరి జేస నిడిన యట్లు
కోటాన కోట్లు కూర్చుక వేగ
పరుగున వచ్చి పాలేట నిలిచి
అవులు చూచి గంగ ఆర్పాటములు
చేసె

గోవులు గనుగొని గొరికెను పళ్లు
యేనుగు లెక్కికూసె యనక
ముందలను

సలుకుచెడ్డు చూసి సప్పట్ల గొట్టెను
నర్రమాను లెక్కి నర్రావులు గూసె
కుర్రలు దరిమెను గొర్రెల రీతి
మందనావుల గూసె మచ్చరంబునను
పచ్చని వీర సేన పైబార జల్లె
యేరు బగబగి మండె యాక

కూతలాయె
పోరుకు రాచమంద పొర్లబడి గూసె
రంతులు ఆర్పాటములు సంతమాను
లెక్కి

బంతి తోలినయట్లు పాడియావుల
గూసె
జానలెక్కి రాజుధేనువల గూసె
చివ్వు చివ్వున యెగిరి జువ్విమాను
లెక్కి
కచ్చకు రాచి మంద కవులావుల
గూసె
తబిసి మానులెక్కి అబిసి కూతలు
కూసె
వుప్ప నప్పని కోపాన వురికించి
యెడ్లను
గోకుళము యెంటజూసి మాకువూసె
దాకాలు తరసి దయ్యమై తోచె
గంగ రూపు దాచి గరాటు చేసె
నింగిమ్రోయగ బెరిగి నిప్పులు రాల్చి
కణిగి మాకులు యెక్కి కణిగి
కోపమున
తునక మాకులు యెక్కి తుక్కిను
గంగ

వుబ్బల మిట్టల మబ్బుపలె నుండె
కిబ్బిబ్బ యని యార్చె వుబ్బి పాలేరు
వుల్లెను యేటివొడ్డున తల్లెను గంగ
బెర్లించి సుగంధుల మర్లించె శక్తి
బడుగుల రాజు మంద పరదక్షణం
తిరిగి
పిడుగులు బడ్డట్లు పెడబొబ్బలాల్చె
చేతి శూలము వెగసి చక్రంబు దిప్పె
మచ్చలు మాయలు రాజు మందలో
చేసె
యెలుగులై పులుగులై యీదాడ
అనక
కలవర పరచె మంద కలవర పడెను
పోతలింగడు రెణబొబ్బు లిడుచూను
భూతకోట్ల పశువుల బోయల
దరిమెను
సిద్ధుల అగ్నేచాత శిముని ఆవుల
మంద
మొదలై పాలేరు మోనైనిలిచి ||౧౬||

యర్రయ్య ఆవులెద్దులను పాలేరు దాటించుట

బొటిలోపల గంగ యెమ్మెలు
బొర్లంగ
కాటమరాజు తమ్ముడు ముచుడు
యర్రయ్య
మేదైన యెద్దుల మేలు దీకొల్చి
'కాళంగి వో రుద్ర! గణవీరభద్ర
రంగరావుని ముద్ద! లక్ష్మివై నిద్ర

పరగంగ శివకాళి! బంగారుకాళి!
కూర్మమై ధరమేసి కులతటరిని వేసి
కొమరప్ప పూబోణి కోగిరివాణి
పల్లవవాణి! భ్రమరికా రాణి!
నవరత్నములు కెంపులు నాదము
సొంపు
పరగరాజులు జుంపు ప్రగుకుల ద్రుంపు

పండిన గజనిమ్మ! బంగారు బొమ్మ!
 పచ్చిపగడపు కొమ్మ! నిత్యామృతపు
 గుమ్మ! తిరుపతి పైడికొండ! తీర్థాని నెండ!
 రంగనాథుని కొండ!
 బన్నసరములు పచ్చ! పద్మనాయుని
 మచ్చ!
 అర్జునిపై మచ్చ! ఆణిముత్యపు
 కుచ్చ!
 గురునాథుని శూలమా! గుండెల
 గాలమా!
 నడివాస కాలమా! నాయమైన
 నీలమా!
 కయ్యానికి వెదిరించి కణ్ణిరుపులాను
 రంతుల రెణభేరి! రాజుల వైరి!
 మాణిక్యముల రూప! మర్లవారి
 తరుప!
 కంటిలోపలి ఎరుప! మింటిపై
 మెరుప!
 పంతమున రావయ్య పాలేరు దాట
 మగువను యెదిరించి మెరుపువలె
 మెరసి

చేకొని వైరుల చెల్లించి పొడిసిన
 దీకొని రావయ్య తిరువెంకటేశ!
 యెంచ గలిగిన యట్టి
 కంచి వరదప్ప!
 కొండక పాలేరు గొబ్బున దాటుడి!
 నీవు చెదరక మనుసు
 యగబడి దాటుడా యేరు
 అనంగ నెంత?
 పిల్లకాల్పాలు యివ్వి లక్షణము
 దాచక
 చల్లవారి ధేనువులు! సరుగున దాటుడి
 పండుములువారి ధేనువులు!
 పాలేరు జొచ్చి
 కందువుతో దాటుడి శక్తిగాతలకు
 యరవక
 నిర్వాణేశక్తి నీళ్ళలోపలను
 గర్వంబు అణుచుడి గంగని
 చూడక"
 యర్రయ్య పెయ్యల యర్రయ్య
 విద్దరు
 చయ్యనాడి కొల్పిరి శక్తి
 మీదికిని ||౧౭||

గంగ మట్టిపెయ్యను దాచుట

వారింబు జరిపించి గంగ
 శూల మెగవేసె
 పాలేటిలోపల భగ్గునమండె
 తొలకరివాసలు తొలికురిసిన యట్లు

సరుగులు తెప్పలు నురవడివచ్చి
 యెచ్చరించెను గంగయేరు అల్ల
 యేకమంటలు మండె
 పచ్చగెడ్డలు ముంచి ఫారంగ సాగెను

నిప్పులు మింటిపొడువున గుప్పుమని
యెగిసె

అప్పుడు బాగిరితి ఆర్పటములు చేసె
మిణుగుర్లు వెగిసెను

మింటి పొడుగునను

వెరగంది పోయిరి యాదవులు
అవుడు

యెక్కడ జూచినా యెడల సందలేక
దిక్కులు నాలుగు తెరికట్టి గంగ

కొండవలె బెరిగెను గోవుల
ముందల

పన్నెండు రేవుల బారలు సాచె
పచ్చగెడ్డలు ముంచి పాలేరు
వుప్పొంగె

యెచ్చరించెను గంగ
యేరు మంటలాయె

మురుజుడు ఆవులను ముంచెను
గంగ

బొబ్బలుగా వుబ్బి పోలిక చిక్కె
పొక్కెను కాళ్ళను బొబ్బలేకుండ
దెక్కలు పగిలెను ధేనువలు
చిక్కెను

సురులు మునులును చూచి
చోద్యపడిరవుడు

వెరగంది గోపాల్కులు వెల వెల
బోయిరి

గుంటి క్రోవులు నేల గుబ్బటిల్లినట్లు

మంటలు నిప్పులు మింటి పొడుగున
వెగిసె

ఆకాశ గంగ ఆవుల సడుమ
కూతలు బెద్దెను కులగిరులు
అదుర

కణిగి దిక్కులు భూమి గజ గజ
వాణితె

కడుపులో వుదకులు కాగినయట్లు
సల సల పాలేరు పెల్లంగ సాగె
జనలు విరబోసుకొని చెల్లిచి గంగ
పెళ పెళ నార్చెను పెయ్యల
మర్ల సాగెను

ఆవులు నలగు బెడ్లతో.....
లేగలు తడవులు మూకలు జేసె
పోగుబారి గంగ పోకుండ నిలిపె
మల్ల మల్లయ్య ముంచి సజ్జుడు
యిరవై అయిదు ఆవుల యేర్చుక
యపుడు

అరణంబు లిచ్చెను ఆ యావులన్న
మట్టి యావు గర్భమున పుట్టినయట్లు
మట్టి పెయ్యను బట్టి మాడుగులో
దాచె

ఆవులు బెదిరించి ఆర్పటములు
జేసె

చట్టు క్రిందను దాచి గంగ సంతోష
పడెను''
"౧౪"

కడుకోపమున యర్రయ్య గంగవంక
జూచి

యెన్నుని తమ్ముడు యేగంబె
పలికెను

“వైరము నాతోను వలదుపో
శక్తి!

ఆట యేమి నాతోను తటవట శక్తి
యెలిగొండన బుట్టిన పిల్ల కాల్యలు
యివ్వి

పిల్ల కాల్యలు దాటలేరని తగ
జెప్పతావు

కృష్ణా గోదావరి దాటేటి ధేనువలకు
యిసు మంటి పిల్లకాల్యలు దాట

భీతి జెప్పినావు
అల్ల శ్రీరామవుడు ఆంబుధి దాటంగ

వనచరులచేత వారధి గట్టించె
వారు అంత వారము వామాక్షి

మేము
నీగుండు యేమి లక్షణము?

నీ కొరకొరలు మాను;
పురదాళ్ల గట్టి గుండు పుర్ల

దొక్కింతు
తీసి గుండు అగ్గిలోకి తిప్పి

వేయింతు
తిర తిర అని ఆ గుండు పెరికి

వేయింతు
తలకొలలు వేసి ఆ గుండు తర్ల

ధీయింతు

(నీ) బడాయిలు మాని పదవమ్మ
తొలిగి

కాశీలు చాత గుండు కణితెలు
చేయింతు

వుక్కు- మొలలచేత ప్రక్కలు
చెక్కింతు

నిక్క-క పోవమ్మ; నీ వేషాలు మాని
గొబ్బున వెగ విడిసి కోడెలచేత

పుచ్చిన పాలవేరు పుర్లదొక్కింతు
మచ్చరించిన నలుగు బెద్దల చాత

పచ్చిపైరులుగాను పాలేరు
దొక్కింతు

కోడెల చేతను కోమలి యిప్పుడు
పొంగిన పాలవేరు పూడదొక్కింతు

యేరు అనంగ నెంత? నీరు
అనంగ నెంత

పారిపోవే శక్తి నీ పంథాలు మాని
బండ మాటలు మాని గుండ

దిగవురికి
వుండవమ్మ శక్తి వొదిగి

వొక వంక
మీరిన కవులావులు గుండుమీదికి వొచ్చి

చూరుగా ద్రొక్కేని నురుగు
వొక వంక

కన్నుల మూసుక కడకు బోవమ్మ
మంది మేళమునను మందలో నిలిచి

పొందుగా కొల్వొమని పొడ్లెవు
సారెకు

నిత్యముగ కొలుతుము నీలకంఠుణ్ణి
శక్తి నిన్ను గొలిచితే అవునత్త
మవును ||౨౦||

వల్లపుల కాటమరాజు వంక
తా జూచి
పల్లవపాణి తా పలికె నొక మాట
“అడ్డ బొట్టుయవరిది? తిరునామం
యెవరిది?
వొప్పిరము లాడకు వుచితంబు గాదు
సాటిరాకు నా తోను కాటమరాజు:
భూలోక శక్తిని భూకాంతను నేను
తల్లివని మ్రొక్కుదురు ధరణి
లోపలను

గొడ్డకాపరపు గాంగ గురుతెరుగ
వైతివి
దొడ్లలోపల చాల దుర్తి పిశాచులు
నిలుపుకున్నానని నిక్షరము నాను
యెలముబు కాంతను యరగవా నీవు?
అటు మునుపటి వార్తలు అంతయు
వినుమ
మిన్ను మన్ను మేలు గిరులు పుట్టని
నాడు
అంబారగిరికిని అరవై వాకిళ్ళు
కంబాలు నాలుగు కడవొత్తులు నాలుగు
పదారు డిళ్ళు పాదుకంబ
మొకటి

అపమపు నీ గొంగు మీద సూర్యగతి
వైచుండి
కంటికి నిద్రలేక గట్టిగా నేను
అఖిలాండ జ్యోతిసై వలుగును
మంటిని

యేవాకిట నుంటివి? యే దిండున
వుంటివి?
యే తావున వుంటివి?
యెరుగవానన్ను?
పుచితమైన మాట వొచ్చిన మీదట
కలలోను వినలేదు కాటమరాజు!
పశువుం గాచేవాడ: పాముమీదవాడ:
అసురుల సంహార! అంబమీదవాడ:
అకుమీదవాడ: హస్తాన రాయి
యెత్తినవాడ:

ఆయుధము చేతబట్టినవాడ!
అదిలక్ష్మీపతివని అశించిన నీ
దశావతారుడ: తప్పక వినుమ
పక్షిమీదవాడ: పశుపతి వినుమ
కుదిరి మూడు అడుగులు
కూల్చినవాడ:
యెశోదయింట బుట్టిన
యిళ్ళుదొంగవు నీవు
దూర్వాసుని శాపంబు తొణికినవాడ:
నన్నుకుడిసి అసురను సంహారవాడ:
మౌనవతారుడ! మకరిని
ఘంఘినవాడ:

అక్షయమనంగ మిన్ను ఆరిచేత
నిలిపి
పొన్నమాను యెక్కిన
పురుషోత్తమడవు
మా యుగంబులన్ని మనసున
గ్రహించి

వొంటిచేతివాడ! వాలపెట్టినవాడ!
అంటక పరమొండెమై నిలిచినవాడ!
అంతవాడవని నీవు ఆశించి వొస్తే
వలపక్షపు మాటలు వద్దు నలనన్న!
చయ్యన ననుగొలువక
సాగిపోనియ్య ॥౨౧॥

సంకుమోమిణి జలశంకరి
పద్మాక్షిణి పద్మకుల చింతామణి
అష్టవీరా జలాంబరి ఆది పరఃశోతి
దిగ్గి మండలేశ్వరి వొత్తిలేక
మిత్తిలేక
కుంచిలేక స్తంభంబులేక అఖిలాండ
కోటర

వీర జగజ్ఞోతివై వెలుగుచునున్న
గోకుళములోనున్న
గోసంద్రవతి యీ
అయివోధ్యలోవున్న అంబుజ
కన్నెవు

యిలరాజుకు తల్లివి.....

.....

(గ్రంథపాతము)

.....

... .. సీకరు పట్టుదట్టి
అరికాళ్ళ తామరపద్మం
అరవైయ్యారు చెరుగులు అర్థగిరుసు
సదుట భస్మధూళి వాలుగన్నుల
చింతామణి

చేతుల పరసవేది అరికాల తామర
పద్మం
ముజాత ఋనిమీసము అరిచాత
గొగ్గిపండ్లు
అరవైయ్యారు కొండల గెలిచి
అబుగులు వుద్ధరించి
నాదులేని పెంటలోను నగాశ్వరము
తీసికొని

మొకములేని పెద్దెతో జిహ్మములేని
బాల దీసుకుని
తొడపైన కూర్చుండ బెట్టుకొని
వర్ణములేని బోగముబాడి
అసురముఖాల సింహాన్ని పల్లము
గట్టించుకున్న
ఆదిశక్తివి నీవు నీ పన్నుగడ
అశ్వము

పన్నుగడ అలించి వినుమ
అరవైయ్యారు చెరుగులు అర్థగిరుసు
అర్థశము వకచార హలాయుధము
వకచేత

ఆ శూలము వకచేత.....

దబరకము * పకచేత డక్కి-

వకచేత

అసురుల మర్ధింప అణు వకచేత
దూర్తుల మర్ధింప దుడ్డు వకచేత
గద్దగోరు వకచేత గజాంశము

వకచేత

శంకు వకచేత శక్రము వకచేత
పరువైన దానిమ్మపండు వకచేత
పన్నెండు చేతుల పన్నెండు

అయధనులు పుచ్చుకొని

అసుర ముఖాల సింహాన్ని పల్లము

గట్టించుకున్న ఆడిశక్తివి నీవు

అశ్వము పన్నుగడ అలించి వినుమ
యీశ్వరుడు గుర్రము విష్ణుపల్లంబు

బ్రహ్మదేముడు గోగిలి

అష్టదీప్తాలకులు అంకివొన్నెవారు

సూర్యచంద్రాదులు కక్కుల

కల్పము

యితర దేవతలు అగితాళ్ళు

బోడిదేవతలు అశ్వానికి

పొట్టపట్టెడ తాళ్ళ

యెల్లదేవతలు అశ్వానికి యెగపట్టెడ

తాళ్ళు

చుక్కలు అశ్వానికి

చూపుకన్నులును

ఆకాశము దవడలు మేఘమే

అశ్వానికి మేత

భూదేవత అశ్వానికి నోరు

నవ్వున నపుకు జేసి

యెక్కినికి తోలినావు నీపేరు

చెప్పచే శక్తి ||౨౨||

బెట్టురికి మింటిపై పిడుగులు

రాల్యుడు

గురుతులడిగిన గంగ గుంటిపెనెగని

“యర్రయ్యా! నన్ను

అడగ యెంచవాడవుర!

రాజు నాకెవ్వడు రాజు తేజుండు!

పూజచెయ్యక నిన్ను

పోనియ్య” నన్నుచు

మురిజుడ్డు మందనావులను. పుంజెం

గంగ

“జర్జితంబుగ మిమ్ము సాగిపోనియ్య

యెఖడకు బోయెవు యర్రయ్య

యికను

చక్కని మీ రాజును మొక్కక

పోనివ్వు

పారిపోతివ నా తోను భుజశక్తి

వెరసి?

యేరితిని బొయ్యేవు యర్రయ్య

యికను?

యెక్కడ జూచినగాని అక్కడ

నాయువు

చిక్కములో పిట్టవలె చిక్కుబడితిరి

మీరు

గంతులు వేసేది యెంత యెగిరేది

పంతమా నాతోను? పాలేరు

ధాటనివ్వు

ఘట్టిగా నా మాట కాదనక వినర!
పట్టితిని మర్లవారి మట్టి పెయ్యను
వొడిసి

యర్రయ్య మీ ఆగ్నే యిక
మాతమనుచు

గుంటి కిందను దాచితే గురుతు
యరగవై తివి

కయ్యలో దాచితి గట్టిగా వినర!
పెయ్యను జూచుకో పేరు నీకేల
మాయల మాటలు మామంగల

సాగవు

గుసగుసలు మాని కొలవరా నన్ను!
పంతాలు మా మంగల ప్రగ్గలు

సాగవు

సంతోషంబున నన్ను సాగి పోనివ్వ
జాగులు బొర్లితే సాగిపోనివ్వ
బాగుగా కొల్వరా పాలేటి లోపల
గంగమైలావుల కటలంపు గోవులను
యాదవ వీరవరుల యేటిలో ముంతు
నీ మెచ్చి రణము మురిపెము

యర్రయ్యమాను

యిచ్చోట కొల్వరా యిది నీకు లెస్స
ముచ్చటలు యిచ్చోట మురిపెములు
మాను

అరికట్టుకున్నాను ఆవుల మిమ్ము
కరకంతకుని పాదమాన!

కదలి పోనివ్వ "౨౩"

కాలారులు గంగవార్తలు కాటమరాజుతో చెప్పుట

యర్రయ్య గోపాల్కుల యేగమే
పిలిచెను

"కవులావుల చన్నయ్య! కాలారి
మారెన్న!

గ్రుక్కనబోయి మీరు
కాటభూపాలునికి

యిపరమంత మీరు యిన్నవించండి"
పడిచేగ గోపాల్కులు వచ్చి రాజు
వెదట

కడు వేగమున నిలిచిరి

గంగవార్తలును

మనవిగా చెప్పిరి యాదవులు
జననాథుతోను;

' గట్టిగా తనపేరు గంగననుచు వచ్చి
మట్టిపెయ్యను బట్టి మడుగులో గాని
అటు యిటు పోనియ్యక అరికట్టు
కొనెను

కొద్దెను పాలేరు కొండలు తెగను
యర్రయ్య శక్తితో యెదిరించి నిలిచె
పోరాడు చున్నాడయ్య

ఫాలలోచనుడ !

రావయ్య రాటసు రాజశేఖరుడ!"

కాటమరాజు వచ్చి గంగను ధిక్కరించి పలుకుట

విని రాజు పద్మనాయకు

వాకని నమ్మించి వొస్తే వాడు

వీరపరివారము

నీవు

పనువడి వచ్చిరి పనువుల మందలోకి

కన్ను బోగొట్టుక పలకాలము

“జాగులు చాయక శక్తి వైదొలుగు:

మిడికేపు

దానవలు నామందలో దగ్గర రావు

వకని యెంట బోలెవి వాడక నీవు

నేను కోపము చాయ

మీరి నడుమ వారుడు మ్రింగెను నిన్ను

మర్రిమింగే వానికి మర్రిపూడలు

వాకని యందు యెడలి పయ్యన

మనమా:

వస్త్రవి

గట్టు మింగేవానికి గుట్టు యేమినుము

యెక్కడ గెలుపు లేక యిక్కడికి

వట్టి ప్రగ్నలు మాను వాడు నీకేల:

వొస్తే

వాడుగాలి మెట్టంగా కాట సెబునేల:

శక్తిసంపద నీవు చాల నికేతను

కావరంబులు మాని కడకు బో శక్తి

మానును బొల్లేవు వాడు నీ కేల:

పారి పోవే వాక వంక ప్రగ్నలు

పన లేదు నీ ప్రగ్న పంతము

మాని

మాను

యేరుగాసినానని యెమ్మలు బోకు

కోతివరె యిగిలించి కొవ్వరించేవు

దాటనివ్వకుంటే దబ్బక వచ్చు

నిప్పు ద్రొక్కిన కోతివరె

మట్టిపెయ్యను దెచ్చి మా కిప్పగించు

కొక్కులాడేవు

గుండు దిగిపోవె నీ కూతలు మాని

జడలు నీవు పెద్దచెల్లో రొయ్యవలెను

తక్కిన దైవాల తలసను నేను

పరువులు వారేవు పాలేటి వాడ్డున

ముక్కంటికే కాని మొక్క నెవ్వరికి

సవుకు తగిలిన అశ్వమువలె

నిక్కక పోవె నీ తక్కులు మాని

తల్లడించేవు

వొరై వాగులు గాచి యెర్రివై నీవు

సవుకు లేక నడువు సాదకం గాదు

గుర్రేవు మా యాదవుల కొదవచేసి

యిందుకు రోషించ యేమిటికి నీవు:

నీవు

కందువతో మందవెళ్ళి కడలవే

వాకని కాలికిందనుండి కార్యార్థము

పడుచు' ||౨౪||

కొరకు

గంగ తాను యాదవుల ఇలవేలుపు ననుట

గుంటిమీదను గంగ మిటి పొడుగున
బెరిగి:

“కంటకాలు యేమిటికి కాటమరాజు?
కొల్లక పోనియ్య గురుతు నామాట”
పెళపెళ నార్చి జడలు విరబోసు
కొనెను

కడు వేగమున భూమి గజగజ
వణికె

మిన్ను బెట్టురికె మెరుపులు బుద్ధె
గర్జిల్లె మేఘము కయ్యలు ఎగదొద్దె
“వోరి కాటమరాజు! వోయ్యన

విసరా:

యేడు దరాలు నాటి యిలవేల్పును
నేను

నేడు మ్రొక్కనని నిక్కేవు సారెకు
గోపాళ కృష్ణుడు గొలిచెను నన్ను
ద్వారకి లోపల గొలిసి వైకుంఠ

మేగిరి

విష్ణు ప్రాదమున యెలసిన దానను
అష్ట దిక్పాలులు అందరు గొలిసిరి
విష్ణు గండము కొరకు ఎలియ

రేపల్లిలో

నందుని వింట బుట్టి నాటి నైతిని నేను
బలభద్రుడు నాయన్న

పల్లికొండాయె

తరివారు గొల్తురు దర్మాత్ములూను

అవుల వొలురాజుకు అయిదుగురు
మీ తండ్రులు

భావించి గొలిచిరి బడుగుల రాజు:

సచ్చిన మీతండ్రిని సరుగున

మాట్లాడిస్తీని

వొచ్చినీవు నన్ను వాకు నానవు

దక్షణాది పగలు సాదక మవును

మచ్చరంబు యేమిటికి మాధవ!

కొల్లర” ||౨౫||

అసంత కోటి యాదవులు అతి

భక్తితోను

అన్నము భోంచేసి అపుడిట్ల గనిరి-

రాజులుప్రధానులు తేజంబుతోను

కాటమరాజుకు మనిమి గ్రక్కున

జెప్పిరి

నంద గోపాల్కులు ఆనందమూన

పొందుగా బలికిరి కందువతోను:

“ముంగిట ముత్యము మూలధనము

మనకు

గంగను గొలిచితే కలుగు సంపదలు

కొందంత దాపు అవును గోవులకు

మనకు

గోపాల్కులు మందలకు

సంతోషమునను”

పద్మనాయుని ఆడిగె పశుపతిరాజు:

కస్తూరి పీర్ గంగ యము కనుగి
 బాదాబ
 సకల పదార్థముల సమర్పించి
 రపుడు
 బద్దిగొర్ల మంచి బాగనైన తగుళ్ళు
 పొదిగొర్లను గావు పోతును దెప్పించి
 గంగను గొలచెను కాటమరాజు
 జాము జామున బోయించె జాము
 భోజనాలు
 బొట్టేవు బస్వన్నను పొసగ రప్పించి
 తెల్లవారిన దాక గంగమ గొలిచెను
 పల్లవులు తిరుమందులు వైనవైనాన
 పద్మనాయుడు రాజు ప్రభాతిగాను
 గంగను వేడిరి కరములు మ్రొగిసి
 "సక్కదసను తల్లి! శాగరవెల్లి!
 ఆరియ రాజులకు తల్లి! ఆరుచ శోభిల్లి
 సొంపు యింపుల ప్రేమ! జోడు
 చందమామ

కన్నపూర్ణ రాజు దిరలంతులభామ!
 బాదాబరాజుని పగిల్తాము!
 శాప మోచుట! బాంబుపప్పు!
 యెప్పున నీరూపు యరిగని వార్ని
 కాపాడుదువమ్మ రక్షింతువమ్మ
 ధరలోను పెద్దిరాజు దండెత్తిపోయి
 వురవడి యెదురొమ్మున పోట్లును నాటి
 జంగ ప్రతాపుని చంపి సరివీరకల్లున
 వారిగిన పెద్దిరాజున సరుగున
 మాట్లాడించిన గంగవు నీవు
 ఆవులకు యెద్దులకు అరిసి వేగంబె
 (పూర్వెల్ల) యిప్పించి పూనిక చేసి
 పల్లవాది రాజుల పగలు వీడేర్పు!
 తల్లిని నీవు" అని దండంబు
 పెట్టిరి ॥౨౬॥

గంగ కాటమరాజును అనుగ్రహించుట

సాటి గాబట్టి గంగ సంతోషపడెను
 మట్టి పెయ్య వచ్చెను మందలో
 కలసె
 కలకల నవ్వుచు గంగ కా బలికె:
 "పల్లవాది రాజుల పగలు మడిపింతు
 నీర్లును పుట్టిన పూర్వెల్ల నేరంబుచేసి
 పుల్లరికి యిప్పింతు కూషాలకుండ!

కవులావుల రక్షింతు కాటమరాజు!
 పోలురాజు పగలు పోకుండ నిలిపి
 వారికి మీకును వైరంబు చేసి
 వీరకల్లుగా సంపింతు నేను
 యైనగులు గుర్రాలు యెద్దులావులను
 శానాపశాలు సంపిత, నేను.

అంభోయని యెద్దుల అలుగులు చెల్లు పంచలింగాల కొండ చుట్ట''
 ఆరగించు అని చెప్పి ఆ శక్తి
 కుంభిణిమీద కూలేడి నిజము అదృశ్యమాయ ||౨౩||
 అందితంబుగ కోట్లు ఆవులు యెద్దులు

శ్రీరాములు. ప్రమాదీచ నామ సంవత్సరములో కార్తీక శుద్ధ సప్తమి
 బుధవారము నాటికి గుజ్జర్లపూడి కోటయ్య కొమారుడు పెంటయ్య వ్రాసిన పతి.
 యర్రయ్య తరకవాదము. తప్పులు వొప్పులుగా టడ్డుడి వో బుద్ధిజనులారా!

-:)o(:-

అలుగులు పోలు

అవతారిక

శ్రీ పార్వతీనాథు చిత్తమున దలచి
గోపాల కృష్ణుని కోరి నుతియించి
బ్రహ్మదేవుని దలచి భాగీరథికి
మొక్కి

సింహయానపట్టి చేరి గణపతిని
అష్టాది వరజాల ఆయుల కొనియాడి
ఆదిమా కివులకు ఆ స్త్రము లెత్తి
మొక్కి
పృథివిలో ముమ్మయ్య పోచయ్య
యిద్దరు

ధనముకొండలోపల తగ వేట్కతోను
పనిపడి కంఠసరి బాలిద్దరూను
బొంగరాలాడిన పూనికె వినుడి
సంగతి చెప్పెద
శ్రవణానందముగాను
యింపుగా నభవారు యిందరు మీరు
కంపింప యీ కథ మనులార
వినుడి

ముమ్మయ్య పోచయ్య వేడుక బొంగరాలాడుట

ముమ్మయ్య పోచయ్య
ముద్దుబాలిద్దరూను
అమ్మనగరు బొంగరాలు
అందుకొని వేగ
కనకసరి పచ్చల కంఠసరి బాలులు
అనుదినము బొంగరాలు
అడుచునుండ
పర్వల్లుయేండ్లు పరియంతరము
దనుక
అరుదైన బొంగరాలు అడుచునుండిరి

చిత్రభాను సంవత్సర శివరాత్రి
మాసమందు
శాస్త్రమంతులైనట్టి చిన్నబాలలూను
దేవేంద్రవైభోగ ధీరులైనంత
దేవతా బొంకరాలు దినదినమువారు
సంతోష చిత్తులై తమరాధసాగిరి
అంత్యకాలము వార్కి అయ్యేటి
తుదకు
వేడుకలకు తమరాడిరి వెండిములికి
బొంగరాలు

అడిచాలించి అవిముద్దరించి

బచ్చన బొంగరాలు పడలిః

సేయించి

ముమ్మయ్య పోచయ్యలు దేవతా బొంగరాలిమ్మని సిరిదేవి
కొమరక్కలను కోరుట

పోచయ్య ముమ్మయ్య పొంకంబు
మెరసి

యిన్నాళ్ల దనుకను వేడుక
బొంగరాలు

'పెద్దలనాటి బొంగరాలు
పెట్టెన్నావి

పలముగ దాచినారు బంగారు
బొంగరాలు

యిద్దరము పలుకరించక
కాని యియ్యదు తల్లి'

మొదమొప్ప అవి మాకు పల
బెట్టించు

అని యిట్లు తలపోసి
అమ్మనగరుకు వచ్చి

సిరియ్యి పొంగతి సరివచ్చి మీరు
బొంగరాలు

క్షణములోపల పచ్చి అర్థి సముఖగ
నించి

మారు మాటాడక మంచి వాక్కిమున
బీరైన బొంగరాలు దీవించి

కామితఫలదులై కరములు మొగచిః
'పద్మలోచనలారః పద్మినులారః

బీరైన బొంగరాలు దీవించి
యియ్యండి"

విద్వాంసులైనట్టి వో వెలదులారః

అశుభములను తెచ్చెడి దేవతా బొంగరాలు ఆడవలదని
సిరిదేవి కొమరక్కలు బాలురకు హితవు చెప్పుట

బాలల మాటలకు పణతు లిట్లనిరిః
'వాలాయముగ బాలలారః వచ్చి

అవి మీకు వద్దరోయి అన్నలార!
వినుడి

మీరివుడు

అర్థరు చక్రవర్తులు పదహార్లు

దేవతా బొంగరాలు తెమ్మంటి

రాజులు

రిపుడు

వైరము బాధను వర్జిల్లుతా

అంతలోనేవారు అనుమానముచేత
కంతసమున కొందరు కలహమున
కొందరు

అనుకోంగ భువిలోన ఆది
విందుము మేము
జయముగాని బొంగరాలు

శ్రీమాన నుండ
పాయక ఆడిన ఫలమేమి మీకు
యప్పటివలె యిద్దరు యేర్పాటుగాను
తప్పులు ఒప్పులు తరువాత లేక
నేను చేయించిన బచ్చన బొంగరాలు
బోడికలార! మీరు బొంగరాల
బయట

ఆడుడి అన్నలార! అందముగ మీరు
దేవతా బొంగరాలు తెమ్మన వచ్చునః
రామలక్ష్మణులు రమణతో నాడి
సీమెల్ల యెరుగంగ సీతను
గోల్పోయిరి

బలభద్ర కృష్ణులు యెరుగంగ నాడి
జలదిలో ద్వారక సమయదే నాడు?
నాటినుండి బొంగరాలు

నేటి దనుకాను
తరాశరము బొంగరాలు తలువ నే
వెరతు"

సిరిదేవి కొమరక్క చెప్పి మాటలకు
వరుసతో బాలలకు వజ్రాలు నాటి
వీపున మొనలు వెళ్ళినట్లాయు

"సంపదల కాశించి శరీరములు
దాచుక

బ్రతికేటి వారికి భయమచే తల్లి
జేరి కాలము దగ్గరకు వచ్చె

సంవత్సర ఫలము
బొంగరా లిచ్చి మము పంపవే తల్లి!"

అగుమంచి దేవతా బొంగరాలు తెచ్చి బాలుర కిచ్చుట

కంతసరి బాలల కదలికె జూచి
"నేడైన బొంగరాలు నేనియ్య
వెగతు

అగుమంచి యిస్తేను అన్నిటికి
లెస్స"

జాల పల్లకిలోన జననాథు చెల్లెలు
శేషుని బోలిత బుద్ధిత బొంగరాలు

అతివేగమున డీవించి అగుమంచి
యిచ్చె

"ప్రతి వాదించక బాలలార!
పట్టుక మీరు

వోడుగెల్పులేక వుట్టపై మీరు
ఆడుడు బొంగరాలు అన్నలార!

ఘోరు"

హెచ్చగా ముమ్మయ్య యులమి
 పోచయ్య పోచయ్య
 అందిరి బొంగరాలు అగుమంచి
 చాత
 కండువతో లింగముద్ర కలిగిన
 బొంగరాలు
 ముమ్మయ్య అందుకొని మొక్కెను
 వేగ

విష్ణుముద్ర బొంగరాలు
 పీఠమందు
 వచ్చుండల పోచయ్య పరగ అనుచు
 అంపింగిన బాలలు అమ్మ నగురు
 వెనక
 మద్దికాయ మేడిపద్మ కమ్మ
 గ నచ్చి క

బాలురు సంగడిలతో కలసి పంచముల చవిరెను పెప్పుట

పట్టెన మేషాలకు పల్లాలు వైచి
 పట్టు వాగెలు బట్టుక బాలలకు
 దెచ్చిరి
 యేడికల నెక్కిరి యిద్దరు సంగడిలు
 అందలాలు యెక్కిరి అతివేగమున
 కదలిరి
 కొందరు సంగడిలు గుర్రాని నెక్కిరి
 సూర్య సోమవీధుల శూరులై బాలలు
 పేరాం ద్రొక్కించు విరుదు
 మేషముల

తప్పెట్లు పిల్లగోవులు దారలు
 భూరగలు
 వుపాంగముల చాత వూరు వెళ్ళిరాగ
 పట్నము కాంతలు బ్రాంతిపడి చూడ
 విష్ణుండు పోచయ్య ఈశ్వరుడు
 ముమ్మయ్య
 బాలలు బొంగరాల బయటికి వచ్చి

చాలామొగ బాలలు పట్టెడి
 విదము
 ముప్పై కురకాలు ముమ్మయ్యను
 కొలిచి రాగాను
 అప్పుడు ముప్పైయిద్దరు అల్లుని
 కొలిచి రాగాను
 మదమొప్ప యేడికలతో
 ముస్తీమలైరి
 చుట్టుకొమ్ములకు సూర్యపురము
 వాగెలును
 పట్టు కుచ్చుల జూలు పల్లాలు మీర
 ముత్యాల కుచ్చులు ముఖపడిగె
 వాగెలు
 పుల్లగి గొలసులు పూలకరులెట్లు
 దారాల పెండెంబు అల్లుల ముస్తీమ
 భీకరాకారమై విరుదు మేషములు
 శేషపు పేరిటి చిల్లకొండి యేడిక

హెచ్చుగా ముమ్మయ్య యెక్కెను
 వేగ
 పచ్చలందుల పోవయ్య పల్లకొండి
 యేడిక
 మచ్చికతో యెక్కెను మరివేగ
 కదిలె
 ముతల గొడుగు నీడన ముమ్మయ్య
 కదిలె
 చిత్తజుడు పోవయ్య శంఖు
 చక్రముల నీడన
 పచ్చ గొడుగుల నీడన బాగొప్ప
 గదిలె
 గచ్చుటరిగెల వారు కమ్ముకొని రాగ
 బంగారు బొంగరాలు పట్టించుకొని
 సంగడిలు తాము చయ్యన కదిలె
 బొడ్డు గంటలు పేరెములు
 వారుచును
 యేడికలు బోడికల హెచ్చరికతోను
 వడి వడి బాలలు వచ్చిరి కదలి
 తెచ్చె రావుల బయట దేవునిగుళ్ళ
 వద్ద

పుట్టమెగసి బాలలు పొట్టేళ్ళ దిగిరి
 వాసెలు కురుసాలెలు
 వారందుకొనిరి
 శేషువు బోలిన మేషముల దెచ్చి
 మరివేగ సిరిపొన్న మాకులకు
 గట్టిరి
 యిరుగడ సంగడిలు యెక్కిన
 అందలాలు
 అన్నరావుల బయట అందరాలు
 దిగెను
 ధన్యులకు బట్టిన జగజంపు
 గొడుగులు
 కొండ రావులకును గొడుగులు
 శేర్పిరి
 పండిన పనసల పల్లకీలు చేర్పిరి
 పండ్యాల చవికెలో బాలలు
 సంగడిలు
 అందరు కొల్వడిరి అతివేల్క
 నుండిరి

బొంగరాలాట ప్రారంభము

కొలువున్న బాలులు గొబ్బున లేచి
 కాశల బిగువార కట్టిరి వేగ
 వాసిగా బొంగరాలు వారందుకొనిరి
 కుశలవులు ఆడినారు కొంతకాలంబు
 బలభద్ర కృష్ణుండు పరగంగ నాడి

దుర్వాసు కాపాన డుల్లిరి
 యాదవులు
 పేరులు కలియుగమున పెంపొంద
 వలెను
 బ్రహ్మ శ్రీమూర్తులు పరగ బుట్టించి

అంభోధి బలమున అంబరీషుడు

తరాతరము నాటినుండి దాచిన

గొల్లి

బొంగరాలు

కుంభిణిమీద రాలెల్ల గోవులై పుట్టి

దాచిన బొంగరాలు దాటిపై నిల్చి

అంభోజు వంశాన ఆయ పరీక్షితు

పోవయ్య ముమ్మయ్య

పరీక్షితు వంశాన బలువైన

బొంగరాల్లనిటి

బొంగరాలు

సంగడిలను ఉద్దీలుగా సమహర్చుట

సంగడిలను బిలిచిరి చయ్యన వారు

అత్తుకొని మీరిద్దరు ఆడండి పుట్టి

‘‘జెడ్డబోయిన మట్టు! జడదార వెంకటి అనిన సంగడిలు అంరి

పట్టి మీరిద్దరు పుట్టిగా వుండండి

బొంగరాలు

ముత్తబోయిన పాపన్న!

పనముల నీడల వాసిరి గ్రెరలు

బతుల గోపన్న!

పురస్త్రిలు బొంగరాలాటను వేడుకతో చూచుట

భామలు నీళ్లు మోతురు

భావులు మూడు

అగుమంచి కట్టించిన అగ్గజాల భావి

ముమ్మయ్య కట్టించిన ముమ్మయ్యలభావి

నిమ్మలు మావిట్లు నేరేట్లు చట్టు

సిరిదేవి కట్టించిన చెంగల్వ భావి

అరువేళల భావికి అయ దక్షజాన

కల్లాల రాంతలు గంగరావుల బయట

ముత్తాల జాజులు మల్లెల సనములు

గురుత్తైన శంభుని గుళ్ళ దాపునను

పుద్దీలు పరిరొవరు సుసరంగ బట్టిరి

అరుదైన బొంగరాలు ఆడంగ సాగిరి

బాలరాటలు చూడ ప్రజలు వచ్చేరు

పాలరావిళ్ళవారు బాసలు గట్టుక

చేలగంపలవారు చేరి చూడంగ

బిరువతి పసుష పరి తీరుగా పచ్చ

సిరిబాల ముమ్మన్నను చేరి చూచేరు

కాంతలు మగువలు గంధర్వ స్త్రీలు

భోరున చూచేరు పోచయ్య నపుడు

ముంచుకొని సభవారు ముమ్మయ్యను

చూడ

పొంచుకొని సభవారు పోచయ్యను

చూడ

సంగడిలు బొంగరాలు సభవారు	యేనూటికి తీరింది యేగెమాని
చూచేరు	బొంగరము
పుచ్చుకొని బొంగరాలు పోచయ్య	యేగెమాని బొంగరానికి యెండిది
ముమ్మయ్య	ములికి
దాచాత బొంగరము వలచాత జాలె	పట్టతాళ్లు దాపిని బలువైన
పుచ్చుకొని బొంగరాలు భూషింప	బొంగరాలు
సాగిరి	చుట్టిరి జాలెలు చోద్యంబుగాను
పదివేలకు తీరించి పాలమాని	వేడుకతో బొంగరాలు పకవిడుత
బొంగరము	నాడిరి.
పాలమాని బొంగరానికి	
పగిడిది ములికి	

పందెము కట్టుమని పోచయ్య ముమ్మయ్యను నవాలు
చేయుట

ఆడి బాలింగియు అపుడు పోచయ్య	ఆడితిమి యింతవరకు అవునని
వల్లవల ముమ్మయ్య వంక	మెచ్చంగ
పారజూచి	వోడు గెల్పులు లేక వుల్లాసమునను
“కల్లరిపులకు వైరి! కంతసరి	వాద ప్రతివాదంబు వచ్చును మనకు
ముత్యమా!	అందుకొని బొంగరాలు ఆడవలె
అలర యీడుకోడు మాయమ్మ	మనము
సైదోడు	వాటు పందెము కానవచ్చు
నామీద ప్రేమగల నా మేనమామ!	మనకిపుడు
విన్నపము చేసేను వినవోయి	వాటు పందెము మామ! పప్పుమని
మామ!	పలికె
యిన్నాళ్ళ దనుకను వేడుక	
బొంగరాలు	

పందెము వలదని ముమ్మయ్య పోచయ్యకు హితవు చెప్పుట

పోచయ్య మాటలకు పోలురాళు	తాతలు ఆడిరి ధనులు పోడి
సుతుడు	బలరామ కృష్ణుండు పరగంగ నాడి
"రచ్చరావుల చిలుకః రఘువంశ	జలములో ద్వాదశ సముద్రుల నాడు
తిలక!	రాముడు 2 మిల్లసెట్టి రఘువంశునాడి
కొమనాల సింహముః గుణవంశ	జమదగ్ని గోగ్నోయ్యుః చీటి
తిలక!	కోనలోను
పోరు రిపులకువైరి! పోచయ్య!	రామ లక్ష్మణులు రఘువంశునాడి
విసుమ	సీమెల్ల యెరుగంగ సీతను
వనరంగ వాటు పందెము	గోల్పోయి
పప్పుమంటివి నీవు	కుశంవులు తమరాడి మోరాజిలోను
వనర యిద్దరి సందు వాడుగెల్పు	యనగంగ తండ్రి మీద
అయితేను	యోదిరించినారు
నీవు వోడితేను నేరంబు తనది	వోడుగెలుపు లేక వూరికే మనము
తాను వోడితేను తలవంపు తనది	అడుదాము బొంగరాలు అల్లుడుః
దేవతలు ఆడితొల్లి దేశములు	పోచయ్య!"
విడచిరి	
కవురవులు పాండవులు ఆడి	
కాపురాలు విడచిరి	

పందెము ఒడ్డుమని పోచయ్య ముమ్మయ్యను బలవంతము చేయుట

కందువతో ముమ్మయ్య కలకల "యంత చెప్పినగాని యెరుగవు
నవ్వెనుః నీవు

పందెము కావలెనని పలికేవు సారెకు
 యేపందెమడిగినా యిస్తును నీకు
 ధీమంతుడః కోపంబు తెచ్చుకోవద్దు''
 మామ ఆడుమాటలకు మరి
 చిన్నిపోచయ్య
 "యేమిటివి వో మామః యెంత
 మాట్లాడితివి!
 పోరు నచ్చిన వెనక తల్లి పుట్టిల్లు
 పేరు చెప్పకుంటేను బిరుదు
 దక్కెనః
 వెనుకతియ్య నేటికి వినవె
 వో మామ!
 కనకము వక పందెము
 కవులావులు వకపందెము
 మెడనున్న సొమ్ములకు మేటి
 పందెంబు"

అడుగు దర్లక వప్పుమనె ఆల్లుగు
 పోచయ్య'
 అల్లుడు మాటాకు అప్పుడు
 ముమ్మయ్య
 "తక్కిన వాడైతె తర్కించగలడుః
 వక్కపందెమునకు వంటి చేస్తీవి
 నీవు
 రెండో పందెము లేదనరాదు
 మూడో పందెమునకు మొనసి
 యాడితేను
 కళగుల్కు నక్షత్రాల కంఠమాలకు
 సాటి
 కొయ్యపూసకు సరి కోరితివి నీవు"

ముమ్మయ్య తన పచ్చల కంఠమాల విలువను చెప్పుట

అప్పుడు ముమ్మయ్య ఆల్లునివలక
 జూచి
 క్రమమున కోపంబు కన్నుల
 కురియంగ
 మరీన యీదెలు గాడినట్లాయ
 ధరణి మిన్ను రెండు
 తారసిల్లినట్లాయ
 భళభళా యని పల్కి బాలుడు
 ముమ్మన్న

"కళగుల్కు వయ్యన యిట్లాడ
 వాకెట్లు తోచెః
 చుక్కలు దాపిన సొంపైన మణికి
 కొయ్యపూసలకు సరిళాయ
 కోరితివినీవు
 వయ్యన నిట్లాడ వాకెట్లు తోచెః
 వోక్షము లేనట్టి వనమాలపేరు
 చుక్కలు దాపిన సొంపైన మణికి

చెక్కపూసలకు సరికాయ చెల్లునా
నీకు?

రావణబ్రహ్మను రణమలై బట్టి
కావరం బణచిన ఘన కంఠసరియు
కుంభకర్ణాదుల కూలంగ వైసి
గంభీరమైనట్టి ఘన కంఠసరియు
తాటకి మర్దించి ధనువులు విరచిన
కటిక జగన్నాథుని ఘన కంఠసరియు
ధనకోటి స్నానంబు తగనాడి తెచ్చి
ఘనమైన రత్నాల కంఠమాలికెయు
వద్రంగి చేసిన వనమాల పేరు
దొడ్డకాయ నీకెట్లు తోచె పోచయ్య
అయితన్న యేలు ధనముకొండ
అంగళ్ళ వెంబడి

అమ్మడును వాసునిని ఆ యుని
పేర్లు

కుబేరు చింతకొండవాగుల వెంబడి
సైకాలుగా బెరిగి శాసలు గలవు
కూలికాండను దెచ్చి కోసి రంపాల
వెలచేసి అమ్ముడును రాగి వాసులకు
వాసి తెక్కిన యట్టి ప్లవాలపేరు
దాసరి పూసలకు సరికాయ చెల్లునా
నీకు?

అవరణకు రాని మాట ఆదంగ నేలః
పోచయ్య చాలును బొంగరము
వేయును''

పోచయ్య తన తులసి వనమాల మహిమను పొగడుట

తమ మామ ముమ్మన్న
దట్టించినందులకు
శుమర నిశ్శంఖుండు సరగ

నిట్టనియె:

''తోచని మాటలాడెవు దొరవంట
నీవు
యాచకులు బెట్టుదురు యిటువంటి

సొమ్ములు
లెఖ తేలిన సొమ్ము నీవు పెట్టినావు
మేనమామవుకాక మించి వకమాట
ఆడితివిగాక నిన్నవుననరాదు
సొంత దేవుండు సకల జీవులకు

వక్షముకి లేని యీ వనమాల పేరు
ముగ్గురు త్రిమూర్తులకు మోక్షమైనట్టి
జగమెల్ల రక్షించు జయము

వనమాల

పుట్టింప రక్షింప పొడవణింప
యిటువంటి సొమ్ములకు యీడు
లేదనెను.

యేనూరుకోట్ల కూమండల మెల్ల
యెనభై నాలుగు లక్షల జీవరాసుల
నెల్ల

కాపాడు వనమాల కడలేని యట్టి
కోపము శాంతము గుణము వనమాల

వనమాల కొండమని వున్నదే మూష
కానక అడుకొంటివి మనద

ముమ్మన్న

నీ దంతమాల యేమి నిక్షేపము

చేసీని?

పాషాణమైయ్యుండు బాల ముమ్మన్న
వో మామ ముమ్మన్న! వొకివార

వినుచు

సామెత చెప్పేను జనులెల్ల యెరుగ
తాతలు యేడు తరాలవారు

అమర మీ ఆయ్యల ఆయిదుగురు

చెల్లిరి

వారికి మోక్షము వనమాలపేరు

యిరువదిగొని నారికి

అలనాడు మీ దండ్రు ఆవుల

పోలురాజు

జంగాల కొరకునై సమరము చేసి

భక్తులందరిని పంపె పర్వతాము

చిత్రపృథ్వుగ పోల్లెడి చిలకమర్రికాడ
అత్తుకొని పగతుల హతముగా చంపి
ముక్కంటి బాణము

పక్షస్థలంబు నాటి

చెరుకూరికాడ చెల్లె మీ తండ్రు

పొంకముగ తొలసి తీర్థము పోసె

మా తండ్రు

అంచితముగ కిములాసమునకు

అంపె పల్లికొండ

నాడు మోక్షము యిచ్చు వనమాల

పేరు

కానక మాటలాడితివి గర్వంబుచేత

యికనొకటి వో మామ!

యర్రగడ్డపాటి

అలనాడు మన గురు నయనమైపోలు

పల్లవజాలమీద నానల మీద

యుద్ధంబు చేసి యిల మీద వరిగిరి

వేగంబై జాలెచుట్టి వేయుము

బొంగరము"

బాలురు పందెపు బొంగరము లాడుట

పోచయ్య మాటలకు సరిపోను

ముమ్మయ్య

'అక్కకొడుకువు గాక అడితివి నీవు'

పచ్చల కంతసరి పడగ వనమాల

సరిపందెములు చేసి జాలెలు చుట్టి

అందుకొని బొంగరాలు

ఆడంగసాగిరి

మునుపుగా చిన్న వొడ్డి ముమ్మన్న

వైచె

అటు వెనుక కుప్పించి వైచె

పోచయ్య

వోడు గెలుపులు లేక వక

విడుత నాడిరి

పడివడి నాడంగ పచ్చి కోపంబు

చెమటలు పుర్వపై దిగజారగాను

అచిరి బొంగరాలు అల సేగమున

ముత్యాల మలిసెట్టి ముద్దుకోడలు బొంగరాలాడు చూడ
వచ్చుట

ఆగుమంచి కట్టించిన ఆగునాల బావి
వచ్చిరి ధనకొండనుంచి పనిత

పున్నమ చంద్రుని చోలిన రాంకలు
ముత్యాల మలిసెట్టి ముద్దుకోడలు

జేనూటికి

తాను

కలువ రేకులవంటి కన్నుల కాటికె
బన్నసరములు కీళ్ల పతకములు

చూచె బాలల అటల చోచ్చుటగాను

మెడనూళ్లు

ముమ్మయ్య వై చిన బొంగరము కోమటి బాచమ్మ రాలిలో
దిగబడుట

తముకాన ముమ్మన్న తాజాదై జాలె
యగసి ఖోరస యార్చి యిట్టట్టు

చేటుకు బొంగరము చేడకాలు నాదె
కత్తి పలె బొంగరము గాడిన

జూచి

యపుడె

తగిలి దళుని గొట్టు పీరతద్రుని రీతి
బొంగరము రివ్వన బోవెచె

నెత్తినున్న నీళ్లకడప నెలక బట్టలేక
భుజమున బట్టలేక భూమ్మీద వైచె

ముమ్మయ్య

ధరణిపై యాకాంత

జేతులో వైచి చేరు తెగివచ్చి
మబ్బు పొడుగున యగసి మాయమై
బొంగరము

తా మూర్చబోయె
ఆ కాంత మూర్ఛిల్ల అందడ జూచిరి
కోకలు గప్పిరి కూడి యిరుగడల

ముమ్మయ్య బాచమ్మకు ఉపచారములు చేయుట

కనురెత్తి ముమ్మయ్య కాంతను

పెరికి బొంగరము తియ్య పిరికి

జూచి

వారందు

కమ్మరిని పిలిపించి పటకార

తెప్పించి

గట్టిగా తియ్యించిరి కమ్మరిచేత
యడలేక రక్తము యేరులై పారె
పుక్కింట తాంబూలము భూమిమీద

వైచె

పట్టు చీరలు దెప్పించి పద్మలుగ

జేసి

గట్టిగా గాయమునకు కట్టిరి వేగ
కర్పూర పలుకులు తెప్పించి
కర్ణముల వూదించె

దేహమెల్ల చెమట బుట్టి తెప్పిల్లిచూచి

భాచమ్మ ముమ్మయ్యను దూరుట

చిన్ని ముమ్మయ వంక శిరసెత్తి

చూచి

ఓసు రెత్తి చూచియు

కాంత యిట్లనియె:

“అయ్యయో! ముమ్మన్న!

హత్య గట్టు కుంటివి

కట్టు కుంటిరి బాలలార! కడు

క్రొవ్వి మీరు

వయ్యన జనురెల్ల వోర్వలేని

మాటలు

ఆడికెలకు లోనైతివి అన్న

ముమ్మన్న

చేటుకు పుట్టిల్లు చేరనిచ్చేర?

నేరము తనవల్ల నిందమోపేరు

కూరిమి పెదసెట్టి కూతుర తాను

కోటికి పడగెత్తిన వారి కోడలిని

నేను

తన సాటివారిలో తలవంపు లాయె

చేసిరి బాలలార చల్లంబు మీరు

వస్త్రీరి తనసాటి వారెల్ల రాగ

వర్తకుల వంశాన వంశనలేని వార

కాలికి చేటుదెస్తీరి మనపుణ్యులార

అపకీర్తి దెస్తీరి అన్నలార మీరు

చేపట్టరు అత్తగారు జనులు

నోరు ముయ్యరు

మూకుడు గప్పేర ముమ్మన్న

వినుము

చేకొని పుట్టిల్లు చేరనిచ్చేర

మూడు ప్రాణాలు వలగొంటివి

ముమ్మన్న వినుము

బల్మి గల్గితే బదుకవలెగాక

హెచ్చుగా అన్నలకు వచ్చిన త్రోవ

మీయన్నలకు వచ్చినత్రోవ

మీ తెన్నటికి వచ్చీని?

కయ్యానకు మీరు కదలి పోగాను

తన కన్నులార తాన్నెన్నడు జూతు

తన పుసురు మీకు తగలక

మానడు”

అతివెమాటలు బాలలకు అలుగులై

నాచె

సిరి బాల ముమ్మన్నకు
చిన్నపోచయ్యకు
గురిచేసి బాణాలు గుమ్మినట్లాయ
వల్లవుల ముమ్మన్నకు వజ్రాలు నాదె
బల్లాలు యెదురొమ్మ పరిపినట్లాయ
కల్లందుల పోచయ్యను కత్తులు నాదె
కల్లిలో పగవారు కమ్మినట్లాయ
వీటెలు యెదురొమ్మన వేసినట్లాయ

మరీ అమ్మల గావేనట్లాయ
పూని కటాక్షతో హాకినట్లాయ
“...మ్మను యెడి రామ్మను
...మ్మను నాటి
కమ్మకొని రత్నము కారెని విందు
చేకొని కంచలు చెనది ముమ్మన్న
పొన్నకాయంటి శిరస్సు పొడిచినది
విందున”

ముమ్మయ్య తన అన్నల వార్తలు చెప్పుమని బాచమ్మను కోరుట

ఆ కాంత ఆడలుడు ఆడుమాటలకు
దయయుంచి పుమ్మయ్య తరుణితో
బలికె
బాల కోమటివారి పడతిని జూచి
“చాల చక్కని యింతి; జాచి

పూబంతి
సకియ మెరుగులబంతి! జాచి
పూబంతి
మక్కువపు బొమ్మ మగువ
పుతడిబొమ్మ
యలమి జనులుమెచ్చ యలనాగ
బాచమ్మ
అలివేణి యరణపు అగుమంచి

మారు
యలనాగ మూడు ప్రాణాలు
యట్ల వలగొంటిని;
నలనాగి చెప్పవే నా తోడు నీడ;

యిప్పుడాడిన మాటలు యేర్పాటు
గాన
చెప్పెను బాచమ్మ నా చిట్టకొరె!
మొససి కోమటి బుద్ధికి మాసుంబు
లేదు

కనకాంబరంబులు కట్నాలు
సొమ్ములు
ధనకొండ లోపల తోడబుట్టువు నీవు
సారె వీరలు సడిపేము సైదోడ నీకు
నేరము లేకుండ నిందలేకుండ
పోడిమిగ పుట్టింటికి పోయి విడిచేము
సంతోషమున మేము సారెలు
నడిపేము

నీవాడిన మాటలు నవ్వులు గావు
బొంగరాలాడ బద్ధి పుట్టు పూర్వాలు
ముందర వచ్చేది మోసంబు
తెలియక

ఆదితివి యీవరకు ఆడినమాటలు
కొమరక్క సిరిదేవి కొలుపులోకి
పోయి

ఆ వార్త నీకేటికి ఆనతీయవమ్మ
దాచక చెప్పుము నయిదోడు నీవు''

అన్నల వార్తలు సిరిదేవికి తెలియునని బాచమ్మ చెప్పుట

బాలల మాటలకు పణతి యిట్లనియె
''కలకాలము ధనముకొండ

మీ యన్నలు బోయిన మేలువార్త
నేనెరుగ

కడు వేడ్క తోను

మీ అమ్మ సిరిదేవిని

యేలిన వార్తలు యెరుగుదు గాని

మీరడుగబొండి

ము పైమూడు నేల కోటలు

అమరంగ చెప్పేని అన్నలార మీకు

మూడు గడిదుర్గాలు

పయిడి సరి తల్లియ్యను పరగంగ

యిప్పుడు యేలుచున యెరుగుదు

అడుగుడి

గాని

న ఎలాన మీ అన్నల వార్త చెప్పేని

ఓడసారి బాలలార కడమవార్త
నేనెరుగ

కోపము మాటలు గురి శాయరాదు

అపగ మాటలు అవి నిజముగావు

ముమ్మన్న బొంగరము ములికి

పగవారి మాటలు పాటింప దగదు

నాటినందులకు

పోరోయి ముమ్మయ్య పోచయ్య

మీరు

డిమ్ముబట్టి మిమ్ము తిట్టితిగాక

బోరాదు నొవ్వుచే పురిలోకి తాను

చేటుకు బొంగరము ములికి

యేరీతి బోపలె యిప్పుడు నేను

నాటినందులకు

వొప్పగించరోయి వో బాలలార''

భీరులార మిమ్ము తిట్టితిగాక

బాలురు బాచమ్మను ఆమె అత్తవారింటు దించుట

తెంపులు దాపిన కనకదండ పాలకి

అనబె న్నలవాత అతివేగ

జెట్టెబోయిన మల్లు శలవడిగినారు

పట్టించుకొని

అంబళము దెప్పించి అతివెను

సురటిలు యిసురుదు శూరులై

కూడ్చుండజెట్టి

బాలలు

దరవాజులు జొచ్చి ధనము	అతి నెకాలు నాదె అనుమిసి పడసి
కొండట"కి	నేరము తనపిల్ల నిందమోపేరు"
పెద్దలైన కోమటి పెద్దల బింద	ప్రేమతో జప్పంగ పెద్దలిట్లనిరి
వద్దికెతో బాలలు వప్పుమని పలికిరి	'అయ్యలార యింక ఆటలుమాని
యిద్దరు తసిరీబులు యిప్పించిరి	వాతప్పు చేతప్పు వచ్చును వినుడి
వేగ	అదియెంత పని గనుక వేంచేయ'
"కద్దు వక నేరము కాయుడ మీరు	మనిరి
చేటుకు బొంగరము చేరు తెగివచ్చి	అత్తగారింటికి అతివెను పప్పుజెప్పిరి

సిరిదేవి కొలువు దీరుట

పద్దెళ్ళ చవికెలో పవళించె సిగిదెసి	సెలల యాదపి త్త్రులు సుమభాన
పొలితి తారత్నాల పోలు బోయించి	మందిరి
తెలివైన శీతావళి డిబ్బెము లెత్తించి	భక్తు నల్లమెడ పూతి పీరగంగ
కొమర బండారము కుప్పబోయించి	అటపె చక్కని యింటి అ మత్త
కొమరక్క సిరిదేవి	పోత
కొల్వదీర్చి యుండిరి	చల్లవుల కోడండు పరుసతో
అగుమంచి మొదలైన ఆర్థంగ	నుండిరి
లక్ష్మి	

బాలురు అన్నల వార్తలు చెప్పుమని సిరిదేవిని నిర్బంధించుట

పెళ పెళ వచ్చి బాలలు పొట్టేండ్ల	కొమరక్క సిరిదేవి గొబ్బున
దిగిరి	దీవించిరి
దరబారు జొచ్చి తల్లి సముఖాన	సమర సాహస సింహాసనము మీద
నిలిచిరి	గొబ్బున బాలల కూర్చుండ మనిరి
సిరిదేవి కొమరక్కకు చెయ్యెత్తి	నిబ్బరముగ బాలలు నిలచి యిట్లనిరి
మొక్కిరి	

“కొమరక్క వోయి త్త!

కృప నందుల నూకః

సామజ గంధులార! శ్రీ కాంతలార!

భామిణి మణులార! వో పణతులార!

శ్రీలక్ష్మి పార్వతికి చెలువంద మీరు

పోలురాజు నిజరాణి పొలితి

నూకాంబః

పాటించి బొంగరాలు పట్టి ఆడగాను

వేటుదప్పి బొంగరము

వెలిదికాలు నాదెను

నాదిన కోపాస నాతి యిట్లయె

మీ అన్నలకు పచ్చిన త్రోవ మీకు

యన్నటికి పెచ్చిని

వో గుమ్మ యిట్లనె పుల్లాసముగ

ఆడెను

ఆవార్తలు జప్పమంటె

అల్లి పోయెనమ్మ

నీవెంత రేదనక మేము ఆడిన

మాటలు

అన్నలు పోయిన వార్తలు

ఆనతియ్యవమ్మ

కన్నతల్లి నీవు కల్లలాడకమ్మ

కడువేగ జప్పవే కన్నతల్లివి నీవు”

సిరిదేవి బాలురను మభ్యపెట్ట జూచుట

ముమ్మయ్య పోచయ్య ముచ్చెటలు

వినియు

అమ్మ సిరిదేవి అక్క కొమరక్క

“వివేక మెరుగని వెర్రి బాలలార

యెవరెందు బోయిన యెరిగింప నేటికి

బాలలార యింతేసి పసులేటికి మీకుః

ఆ వార్తలు మీకేటికి అన్నలార

యిప్పుడు”

మాటలు మరిపించి మరి తల్లి బర్కె

“తెట్టిరావుల బయట శంభుని

గుళ్ళపద్ద

ఆశుచున్నారని అయిగువలు చెప్పిరి

తల్లి కన్నులజూడ తగ నోవనైతిని

యన్నడు బొంగరాలు నాయదుట

నాడరాను

కన్న కొమాళ్ళ ఆటలు కన్నుల

నూచేను

ఆడుడ బొంగరాలు అన్నలార

మీరు”

బాలురు సిరిదేవిని నిలదీయుట

ఆ మాటలు సిరిదేవి అడినందులాకు	మరిగొ జెప్పితవై స హాయము
కంతసరి బాలలు కలకల నవ్విరి	అస
“యేమి మాటలాడేవు తల్లి	చిన్న వారమని చూడేవు తల్లి
యరుగని దాని వలెను	సిరిదేవి
అన్నల వార్తలు అడిగిన యప్పుడు	యేరీతి వుండుము మాల దాచెదావు?
అన్నల వార్తలు అతివేగ జెప్పితే	మమ్మ య్య పోచయ్య పుచ్చటలు
నిముషమున బొంగరాలు నిల్చి	పెసెయు
అడుదూము
హరుషించి అన్నలు పట్నాన లేనిది
యరుగమటె తల్లి యాల	
చెప్పెదావు	

(అనఁపూర్ణము)

ముమ్మయ్య-పోచయ్య బొంగరాలు

[ఈ ఛాళ పత్రప్రతిలో మొదటి పత్రము లేదు. 2 నుండి 7 పత్రముల వరకున్నది. 8వ పత్రమున కుడిభాగము కొంత విరిగి పోయినది]

ముమ్మయ్య పోచయ్యలు గంగరావుల బయలులో
బొంగరాలాడుటకు సిద్ధమగుట

... .. వల్లవుల ముమ్మయ్య
అలర యిండ్రునకు జోడు
మాయమ్మ సైదోడు
నామీద దయపేమ నా మేనమామ;
గంగరావుల బయట బంగరములు¹

ఆడబోవలను²మనము

శ్చంగారపు వేడుకల :

తెప్పించుమనిన

రత్న⁴రావులబై ట మడియారము

సాటించుమనెను

వచ్చిరి బాలరాజులు వసుధీశు కడకు

గాజుగోరలతోను గంధము కసూరి

తేజముతో బాలలకు తెచ్చి తా నలదిరి

పక్కెరబొద్దు గెంటపె మె తజ్జాలు

పల్లంబు అంసం బాగై న తరుటు
ముత్యాలు నీలాలు రత్న బంగారు
యిత్సగా సందుల యిమిడిన పల్లము
ముత్యాల ముకమరుగు ముద్దుల

தஞ்சை

అరిటాకు మె తయు అంవాకు తరుటు

సూత్రాన కళ్యణము సురవాగె తరుటు

జగదీరుదు అనువాదు

వు|గగాతకుడు

పుగ్గతకుండు పురువడినబోయి

బోడిక లిద్దరు వేడుకల చెచ్చిరి

వేడుకలవంక చూచి బాలలు

అనియేక సంతోషపడిరి

దేవతా బొంగరాలు తెమ్మని బాలురు సిరిదేవి కడకు
బోడికలను పంపుట

దేవుతులనాటి బంగరములు

పేదల నది

“పెద్దలనాటి బంగర ములు

ಪೆಡ್ಲೆಬುನ್ಯಾ ವಿ

అమ్మ కూటాలకు బోడికలు సిరిదేవి కూటాలకు శీగ్రమే పోయి
 అతివేగమున బోయి కరములు ముఖించి "కాంత పెటు
 సమ్మతిగా బంగరములు సరగున విడుము
 అడిగి తల్లి నీ పుత్రులు దర్శింపాలను
 తెగువతో బంగరములు తేవల అలనాడు తొల్లి చేపుతులు అడిస
 మనకు" బంగరములు
 అనిన మాటలకు వారు అచ్చోట తర్లి పక్షింద్రుల పోచయ్య
 పుగ్రగాతకుండనవాడు బాల ముమ్మయ్య
 వరువడిన బోయి పంపుమని పలికిరి పద్మాతాక్షి"

ప్రమాదకరమగు దేవతా బొంగరాల నిచ్చుటకు సిరిదేవి నిరాకరించుట

వెరగంది సిరిదేవి వెలవెలబోయి అనిరుద్దుడు కొమారుడు యనగ
 నడుము నెక్కున విరిగి వజ్రీడు
 నాతి మిట్టనియే: వజ్రీడు పరీక్షితు వంశ
 అవుతారము చాలించి
 డిజిమ దుర్గిశక్తికి హరి వైకుంఠమునకు అరిగిన
 చేదైన పుద్దెను పిమ్మట
 రాముడు లక్ష్మణుడు రయమున నాడి అర్జునుండు హరి మునిమనమల
 సీతను కోల్పోయిరి సీమెల్ల యెరుగు
 బలరామ కృష్ణులు పరగ నాడగను ని పోయి
 యనగ ద్వారకాపురి పట్నంబు ధర్మ భీమ అర్జున సకుల సహదేవ
 దగ్ధమై నీరులో ముణిగి సమరంబులో త్యాగ మిగిలిన
 పోగానె కుష్ఠునకు వారిని దెచ్చి
 యాదవ
 (ప్రద్యుమ్నుని కుమారుడు) పతగ పురంబునకు మాహిపతి తేసి
 అని రుద్దుడు పాండవ పవిత్రుడైన పరీక్షితునకు

పరగ ఆ సీనాపురంబు

(పట్టంబుగట్టి)

పాండవ నంద' ఆ పరమపద

మేగిరి

పరగ ప్రిజీడు భూమి పాలింపుచు

నుండె

వజ్రీ

..... పావనముగా పూజించిరి

తరాతరము పెద్దలు

నరునకు యీ బంగరములు ఆడ

నాయంబు కాదు

.... దీ దాకాను

తరాతరము పెద్దలు దాచినారు

వెరుతుము

భాగీరథి సముఖాన బంగరములు

ప.....

....

... లును మీరు పొందుగా నిలిచి
తప్పక చప్పురయ్య తగదని మనకు"

వుగ్రాతకుండను వాడు వురువడిన
బోయి

బాలలకు వెనువేలు ప్రస్తుత జేసి

తల్లి ఆడినమాటలు తప్పక

వినిపించెను

"దేవుతలా నాటి బంగరములు

తెమ్మన వచ్చునా?

నరపతులకు ఆడ న్యాయంబు గాదు"

అని కన్నుల కోపంబు కాంత

తాబలికె:

సిరిదేవి పలుకులకు కోపించి, బాలురు దేవతా బొంగరాలు

తెమ్మని సంగడిలను వంపుట

అమ్మాడిన మాటలకు అతికె

రోషంబు పుట్టె

పలికెను ముమ్మయ్య బాలలకడ

జొచ్చి;

పాశుక పన్నెండేడ్లు పర్వతాలు

నడిచి

పూని మల్లప్పచాత పుచ్చుకున్న

వరము

మలిచెట్టి పోచయ్య సురివీర గౌరు

సిరిదేవి అడిన మాటలకు సిద్ధంబు

జేసి

యీశ్వరుడు బక్తుడు యిలదరుడు

అయితన్న

వాసికెక్కిన సోమ వంశమున బుట్టె

పిమ్మన రామకీర్తి ముమ్మయ్యను

తాను

అమ్మను బంగరములు అంపించు

మనెను.

అచ్చట మాటలకు అమ్మకు
పొలితిగాను మాటలకు
రాజనీతులు బలుకుటకు న్యాయంబు
గాను బాలయూను
పోచయ్య సంగడిలు పోయి
తెమ్మనెను పుతులు
కొమరగిరి నూకాంబిక కొలువుండ
గాను సగపతులు అన నీకు నాచోనూ ఉల్లి
సంగడిలందరు బైయ్యన వచ్చిరి
వలిచెట్టి పోచయ్య పులి బా
కరములు ముకళించి కాంతను
ముమ్మియ్యి
కీర్తిచిరి కరుకంటుడు బత్తుడు కావసుచిమ్మ
“యిందుముకి సిరిదేవి! కొమరక్క
విగ కంటుడై నట్టి బస్సనై పుట్టె
యిందరుండగాను సందేహ మేటికి సకియరో ఉల్లి;
చంద్రమతి దేవికి సరివత్తువమ్మ;
అమ్మరో! బంగరములు అందియ్య”
వంతుకెక్కిన యట్టి కీర్తిమంతురాలి; మసిరి
సీతకు సరివత్తువమ్మ సిరిదేవి నీవు

అమ్మరో! నీవునుండు ఆదీన
మాటలకు
ముమ్మయ్య పోచయ్య పుట్టు
బాలయూను
పరగ కోపించి పలికిరె ఉల్లి;
కరకంటుడ పరి మిచ్చె కిరిగిరి
పుతులు
సగపతులు అన నీకు నాచోనూ ఉల్లి;
వలిచెట్టి పోచయ్య పులి బా
ముమ్మియ్యి
కరుకంటుడు బత్తుడు కావసుచిమ్మ
విగ కంటుడై నట్టి బస్సనై పుట్టె
సందేహ మేటికి సకియరో ఉల్లి;
అమ్మరో! బంగరములు అందియ్య”
మసిరి

కొమరగిరి చెప్పగా సిరిదేవి సంగడిలకు దేవతా బొంగరాలిచ్చి పంపుట

కొమరక్క యా మాటలకు గొబ్బున
లేచి గొబ్బున లేచి
సిరిదేవి తోడను చెన్నాండ బలికె:
వారబోసి ధూపము వరుసతో బట్టి
“అంతట బంగరములు అడనే రాదు
ముక్కాల నివ్వాలి ముదమొప్ప పట్టి
దంతి ముటముల వంటి కొమాళ్ళ
పెద్దెలలో బంగరములు దేపట్టి
జూచితేను అందుకొని
సంతోషము గాదదే సకియరో
అద్దె బాలల చేతికి అందుచ్చె
మరకు? నూకాంబికె

కొమరగిరి మాటలకు సిరిదేవి
గొబ్బున లేచి
వారబోసి ధూపము వరుసతో బట్టి
ముక్కాల నివ్వాలి ముదమొప్ప పట్టి
పెద్దెలలో బంగరములు దేపట్టి
అందుకొని
అద్దె బాలల చేతికి అందుచ్చె
నూకాంబికె

దీపంపు కళలతో చంద్ర బింబంబు యలమక్క వడికింది యరనూలు
బ్రాహ్మణకక్క వడికింది పట్నాలు జాలె
 జాలె ముత్యాల కుచ్చులు ముప్పది జాలె
చెలిగి కనురి నుదుట దిద్దిన కాంత

బాలుకు బొంగరాతాడుటకై గంగరావుల బయలుకు
వెళ్ళుట

జాలెలు బంగరములు సరగున
అందుకొనిరి
కొలుపు గొబ్బున లేచి గొడుగుల
నీడను
పోచయ్య ముమ్మయ్య పొట్టేశ్వ
నెక్కిరి
అందురు గోపాలకులు అశ్వాల
నెక్కిరి
కొందరు గోపాలకులు గోడిగిల
నెక్కిరి
ముత్యాల గొడుగులనీడ ముమ్మయ్య
కదిలె
పట్టు గొడుగులనీడ పక్షింద్రుల
పోచయ్య కదిలె
సవరీల గొడుగులనీడ సంగడిలు
చదిలిరి
సాగిరి బాల రాజులు సగలనేర్పులను
కల్లాల కాంతలు గంగరావుల బైట
బోడిగుండ మిట్టకాడ బంగరాల గెండి
బంగరాల గెరిడికి బోడికలు వచ్చిరి
అందరు గోపాలకులు అశ్వాల డిగ్గిరి
పొందుగా బాలలు పొట్టేశ్వ డిగ్గిరి
గనమైన రావుల కట్టిరి వేడుకులు
అన్నపు రావుల అశ్వాల కట్టిరి
కొండిగా రావుల గొడుగుల చేర్చిరి
పండిన పణసలు పల్లకిలు జేర్చిరి
అందు కొమ్మల మీద మందిచ్చి
పచ్చా డావహించిరి
అందుకొమ్మనిరి బంగారాలు
ఆవేశ బాలలు
పాలమాని బంగరానికి పట్టులు
జాలె
పైడివి ములికెలు బాగొప్ప జేసిరి
యేవిమాని బంగరానికి యరనూలు
జాలె
యెండివి ములికెలు వేగంబె జేర్చిరి
వేడుకపడి బంగరానికి ముమ్మయ్య
ఎండి పొదిగించె
బ్రాంతి పడి పోచయ్య బంగరానికి
పైడి పొదిగించె

సంగడిలను ఉద్దీలుగా సమకూర్చుట

అప్పు కొమారుని జూచి ఆ బాల దాని బోయిస రావన్న! ధర్మజుని
 ముమ్మయ్య ఆడుకు!
 పలికెను వక మాట పంతంబు తోను; మీరిద్దరు బంగరములు పక వుద్దిగా
 “బంగరము లాడవలను పోచయ్య నాడుడా!
 మనము మత్యబోయిన పాపన్న! బతుల
 సంగడిల వుద్దల సమకూర్చు’మనెను గోపన్న!
 “కరకంటు లింగయ్య! గనుడు మీరిద్దరు బంగరములు పకవుద్దిగా
 రంగయ్య! నాడుడా
 మీరిద్దరు బంగరాలు వక వుద్దిగా బండారు చుల్లయ్య! బడుగుల
 నాడుడా! మల్లయ్య
 శ్రీకంఠ వోబుకు! సిటికేశ్వ రాగవు! మీరిద్దరు బంగరములు పక వుద్దిగా
 మీరిద్దరు బంగరాలు వక వుద్దిగా నాడుడా!”
 నాడుడా! ముమ్మయ్య పోచయ్య ముసుపాడ
 బుద్దల చన్నయ్య...మాడి శంకరు: సాగిరి
 మీరిద్దరు బంగరములు వక వుద్దిగా సంగడిలందరు సరగున ఆడేరు
 నాడుడా

పురస్త్రీలు బొంగరాలాటను వేడుకతో చూచుట

అచ్చట కాంతలు అటు సోద్యపడుచు మెచ్చగా కస్తూరి దీర్చిన కాంతలు
 వచ్చిరి ధనముకొండ వణిత లందరును కలిత కంకణములు కడునొప్ప
 పాలించి యాశ్రీలు కేలలు బాడుచును ధరియించి
 కేలలు బాడుచు బాల యవ్వనమున మల్లు మల్లున మ్రోప కాళ్ళ
 మంచు మించిన యట్టి మంచి కడియాలు
 వలపములుగి గట్టి

నిగ నిగమను జాతిముత్యపు	చల్లకడవల వారు చేరి చూచేరు
సరులు దాల్చి	పాల కడవల వారు ప్రబలి చూచేరు
నిండు వేడుకతోను నెలతలందరును	వోబుళపు పరుష వలను వచ్చేరు జనులు
యెదురేగి వేతెంచిరి వెంతయు	తిరుమల పరషవలను తిరిగి చూచేరు
వేట్క-తోను	పగ్వతపు ప్రజల వల ప్రబలి
ముదమొప్ప రంజిల్ల ముత్యాల శాస	చూచేరు
కాంతలు మగువలు కన్నెలందరును	మన్నీలు మాష్టిలు మరి సాహస
భ్రాంతిపడి చూచేరు బాలల ఆట	మనులు
నీళ్ళ కడవల వారు నిండి చూచేరు	కన్నుల చూచేరు కంతసరి బాలల ఆట

పోచయ్య ముమ్మయ్యలు పందెము కట్టుట

పుటమెగసి బాలలు పుచ్చుకొని	అనిన పోచయ్యను జూచి ముమ్మయ్య
బంగరాలు	అపుడిట్ల గనియె
తటుకున బంగరములు తగజుట్టి	“అడితివి పోచయ్య అందరిలోను
ఆడుచును	వోడితె పోనీయ వాకు దప్పక నీవు
అచ్చట పోచయ్య అపుడిట్ల గనియె	యెటువల పందెంబు నాకెరిగింపు”
“మామరో వో మామ: చల్లపుల	మనిన
మామ	అనిన మాటలకు పోచయ్య
మామరో వో మామ:వలురాచ మామ:	అడెనొక మాట
పందెములేని బంగరాలు పట్టరాదు	“నేను గనక వోడితి నై న వో మామ:
మనము	వినవె
పందెము వడ్డ వలను ప్రశ్యాతిగాను”	నేను ధరియించి పు.....

(అసంపూర్ణము)

ಯ್ರಗಡ್ಡವಾಟಿ ಪೊಟ್ಟಾಟ

ప్రత్యంతరము

అవతారిక

శ్రీరంగధామని చెలువొప్ప దలచి
కారుణ్యమునను శ్రీ కమలజా దలచి
శంభుని దలచి స్వశక్తి పూజించి
అంబను శ్రీ శారదాంబను దలచి
యేకదంతుని కొనియాడి వేగఁబె
లోక లోకములెల్ల లోలత మెరయ
చేకొను గుండాల శాంభవి ప్రాపు
సమకూర్చు నని చాల సన్నుతి జేసి
విమల విజ్ఞాన వివేక గుణములును
గంగాభవానిని గనత ప్రార్థించి
కొంకు బంగారుచే దొరికిన మేలు
సమ్మత మొనరింతు సర్వజనములకు

నెమ్మది బోయపాట నెలకొన్న గంగ
కంజలి మొసరించి కను పేల్చితోను
నాజీవి రాయని సుతతంబు దలచి
కనక సంపద లొసగు గంగాభవాని
యలమంచి గంగను యంతట దలచి
తన మది నిలిపి తాత్పర్యంబుతోను
పకటించు యరగడ్డపాటి పోట్లాట
క్రల భూజులకు చెవులు వండువుగ
వివరించు యీ కథ యిద

ಪ್ರಕಟಣೆ

కొటమరాజు దక్షిణ భూములలో పశువులను మేపి
తిరిగి పోలేటికి వచ్చుట

అవనిపై యాదవ వంశంబు లోను
 భువన భీకరుడును
 భుజబలొన్నతుడు
 వసుధపై పెద్దిరాజు వర తనూజుండు
 అసమాన ధీనుండు అమిత

విక్రమోదయ

పశుపతి నలనన్న పట్టభ దుండు
దేశ దేశములెల్ల ధేనువుల మేపి
వడ్డి దేశమునేలు వసుధ పాలకుని
దండించి కోపరాలంద విడిపించి
మరల దక్షిణభూమి మరి వేగ పచ్చి
బిరుదులు జేకొన్న భీకరొన్నతుడు

కరిమాధవుని యాజ్ఞ కాటకూపాలు
పరగ దక్షిణభూమి పశువుల మేపి
యసగంగ జన్నవాడ కేతెంచి నచట
పొసగంగ గొబ్బిదేవరకు బెట్టియును
రంతుకు నెల్లార రాను సరికించి
పంతగించిన క్రియ పగ నేరుపడను
వెరవాళ్ళ చిలుకను వేయించి రాజు
.....
పగ బెణికి తన మరిది

పద్మనాయుడును

అను బండ్లు జనులును తమ్ములు
బలము
లెద్దులావులు కోడె లేపార మిగుల
సందడింపుచు పరిజనముల తోడ
గడిభూమి లోపల కయ్యంబు బెణికి
నడి భూమికిని తిరిగె నతివేగమునను
పాలేరు గడ్డిపోపలె సునువారు
వాలాయముగ సరసి పద్మను నిలిచె

కాటమరాజునకు యుద్ధ శకునము లగుట

యెద్దులు పోట్లాడి యెద్దెట్టు చెదరె
దద్దిల్లి కోడె లందందె బెవరగను
కాలావు లోక లక్ష కాలు కదలకను
చౌలాలకింపుచు చిరకొట్టసాగె
నది చూచి నలనన్న నాశ్చర్యమంది
చుదిలోన నిదియేమి మాయయోగాని
అని పద్మనాయని నడుగ నూహించి
తనకైన మరీదని డాయంగ బిలిచి
తెలియ చెప్పిన విని తేటగా నవ్వి
పలికె నలనన్నతో పద్మరాఘవుడు
కలకల నవ్వుచు కడు వేట్కతోను
“సలలితంబుగ నేను చప్పంగ

వినుమ

విను మహిపాలక! వినవె వో బాప;
మనముగా యీ గోగణంబుల బాప
నీ సహోదరుడగు నీతిపాలకుడు

వాసిగా మర్రయ్య వను గుర్రెరుగు
పిలువ సంప” మటన్న ప్రియవాక్య
ములకు

కల కల నవ్వుచు కాటకూపాలు
తన బంట్ల కొంద రుద్ధతి నేగనంపె
పనిజూని యర్రయ్య పాలికి బోయి
అన్న కాటమరాజు ఆనతి వారు
నిన్నపించిన యతి వేడుక పడియు
బెజవాడ బెబ్బులి పెయ్య లెర్రన్న
రాజ పూజితుడు సురుగంగ విజయు
పాలుపొందు కాటకూపాలుని జేరి
వారి దండముబెట్టి వరుస దీవింప
కరములు ముకిళించి కడు

వేడదొణగె

“వారిధి గంభీర! పంశ విస్తార!
ధీర ధీరోద్ధార! దివ్యావతార!

కరుణా సముద్రః వో కాటభూవాహః
నను పిలువ నంపిన పని యెల్ల చూకు
విన సాధరింపవే విమల చరిత్రః”
అని పల్కు యద్రయ్య ఆకు
వాక్యములు

విని కాట భూపాలు డిట్లని పలికె
“వినవోయి తమ్ముడుః విను
విచిత్రముగ
మనమైన పృషభముల్
కామధేనువులు

చాల పోట్లాడిన శకునంబు తెలియ
కాలు కదలని యట్టి కట్టక తెలియ
పాలేట మల్లాడు పంతముల్
తెలియ
మేలు కీడును తెలియ మేమిమ్ము
యిటకు
రప్పించితిమి సహోదర మీకు
ముందు
క్రమముగా బెజవాడ శివుని

సత్కృపను
గోవు భాషాంతము కొంత దెలిసితివి
నీవు దాచక మాకు నెరిగింపు”
మనిన
నవ్వుచు నెరసన్న నలనన్న కనియె
“యీవ్యాళ పనికాదు రేవు
ఝాముకును

యేర్పడి జెప్పెద యిలతలాధీశః
పంపుమా శలవిచ్చి పంపవే” యనిన

పొమ్మని శలవ స్సా హాసు
య గయ్య
యెమ్మె మిరగ పెడిడి కేంతెలి రాత్రి
పప్పు పూపాజ్ఞ వలర సాన్నములు
వొప్పార భుజియించి పోగి న్నెడ
జెంది

తెలవారిన వెరక దివ్యతేజముగ
పల్లవితాత్ముడై స్థానంబు జేసి
తెల్లని వలిపెములు తెగొప్ప గట్టి
మల్లికార్జునుని తన మిలిలోన నిలిపి
భక్తితో మందలోపలికిని బోయి
భక్తితోడను లిచి పెయి తెలిసి
దేవులకు మొక్కి ధీమదై సురభి
దేవులకు చుట్టు చిరిగియు తనదు
హస్తంబులు మొగిచి
అనియేకముగను
ప్రస్తుతింపుచు బల్కె- పెయ్య
తెరన్న

“సురభి దేవులారః
సురకాంతలారః
కరుణతో మాపాల గలిగితిరై న
మీలోన వాక్యంబు మేము
తెలియగాను
చాల గోరిన భక్తి నమకూర్చవలెను
ముందర నడిచేటి మేలిమి కీడు
అందరు వినగ మా కానతి”

మ్మనిన

ఎఱ్ఱయ్య గోపు భాషాంతరములు విప్పిచెప్పుట

యర్రయ్య భాషలు యెద్దులావులును
సర్రావులెల్లను నాలించి తెలిసి
యెద్దులావులు దూడ లేపారి మిగుల
మందలోపల చాల వట్టు మల్లాడి
సందడింపుచు చాల చౌకళింపుచును
అందలి ధేనువులు ఆవల పొరలె
యీవలి ధేనువులు ఈవల పొరలె
అడలె ధేనువులెల్ల అంబోయని చాల
మెడలెత్తి వంచెను మిగుల ధేనువులు
కనుగొని యర్రన్న కాటభూపతికి
వినుపింప చనుదెంచి వినయుండె

మొక్కి

ధేనువులు తెల్పి, తెగెల్ల తెలిపె
“విను కాటభూపరావిను మహారాజు
చప్పన్న భూముల ధేనువులమేపి
వప్పుగ నెల్లారు వచ్చిననాడె
గడిమన్నె వారితో కలహంబు గలిగె
తొడిబడ నెల్లార ధారలకు మనకు
యీడైన జగడంబు యిక్కడ

గలుగు

తోడైన రాజులు జూడంగ గల్గు
సరియైనరాజులు సమయింప గలుగు
పరిపరి విధముల పల్కె ధేనువులు
లంకకు ప్రతిబోలు నెల్లారు యనగ
శంకలేకను యేలు జనపాల గురుడు
దశకలకుడన దగు గలసిద్ధిరాజు
దశరథ రాముగా తల్పినీ పనిస

పటు విభీషణు బోలు పద్మరామపుడు
అర్జుని సాటిగా ఆయితమ రాజు
అర్జుని తనయుగా అవనిలో నెన్న
మర్జించు రిపువైరి కరియావులన్న
భరతుని ప్రతిబోలు భట్టావులన్న
నకుమని సాటితో ననగ ముమ్మయ్య
చంగి సుగ్రీవుడై చట్టువారెరు
పొలుపొంద అంగజు పుత్రమరాజు
వసుచరులను బోల వసుధలో మనకు
మనమైన గోప కుమార పర్లంబు
నారూఢుగు యీడ నాలంబులోన
శూరులై పోరాడి నుక్కి యిరుబలము
యిచ్చోట చచ్చేరు యని యెద్దులావు
లెచ్చరింపుచు బల్కు వెలమి

సాహసమున

యిది ముక్తికిని త్రోవ యిది వీర
మహిమ
సదయులై పొగడొందు జగము
లోపలను

పరిగంగ యర్రగడ్డ పాటను

మనము

పురిణింపగా జల్ల పోలరాజపుడు
చెప్పిన దినములు చేరువై వచ్చె
వప్పుగా మూదపులు వసుధపై వరగ
కట్టడ చేకూరె కామధేనువులు
రట్టడి యెద్దులు రవుతు రాణుసము,
చచ్చుట సిద్ధంబు సమరంబులోన

యిచ్చవచ్చిన పవుల యెడలించి పోరి
చచ్చి స్వర్గము జూడ సమకూడె
ననుచు

మిచ్చట్లు గొర్తు ముందుచు నాడు
ధేనువులును బలుకు తెరగెల్ల మీను
వినిపించెర" ననిన విని నలసిన్మ

కాటమరాజు రణోత్సాహము

కలహంబు నవునన కలకలనవ్వి
చలమొప్పు పెన్నిధిచే దొరికినట్లు
చావుకు చింతింప జాల నేననుచు
కావున స్వర్గభోగము గల్గుననుచు
మదిలోన నవ్వుచు మరిది రామవును
సదయుడై గనుగొని

జనపాలాడనియె:

"వినుము పద్మనాయుడా: వింటి
విచ్చోట

ధేను బాషెంత్రములు తెలిసెగా

మనకు

నరియైన రాజుతో సమరంబు గలిగె
ధరణిలో మన తాత తండ్రుల పగలు
సమముగా పోరాడ సమకూడె మరిది

క్రమమెరిగి యిచ్చోట కనక దేరాలు
కోటి గోపాల కుమార శేఖరుల
యేటివెంట గుడార్లు యెత్తించు
మనుచు

శలవిచ్చి పడపవే నా చిన్న మిరిది
పలనొప్పు నీ"పల వుప్పొంగి పొంగి
యాదవులను పిలిచి యిట్లని పలికె

"మేడోపై నచట మీకు యీ వేళ
హేమూద్ర గూడార్లు యెత్తుడి"

యసిన

ఆ మానవాదీశ్వరుడు ఆడు

వాక్యములు

పని వేగ యా యాదవులు:

వేగ్కతో బోయి

యాదవ వీరుల రణ సన్నాహము

కనక కుండలు బూని ఘన గుడార్లెత్తి
యెండకు చాటుగా యర్ర గుడార్లు
మెండుగా ఆమీద మేఘవన్నెలను
వేడుక గుర్కెడు యెల్ల గుడార్లు
ఆదగ ఆ మీద హనుమంత పడిగలు
మంచులు చొరకుండ మైన గుడార్లు

మించి యుండెడి మంచి మీను

చెక్కెములు

బసువన్న యుండెడు బంగారుపాత

పసిమించు ముత్యాల బరువు

వాచూరు

యరవొంద నొకడేర

యింపుసొంపలర

పురహరు మారుగా పొగడు బసుపసికి
ముని దొడ్డి నడుమను ముందుగా

యెత్తి

కనక కలశములు కడు వేగబూని
పంచనందుల నిలిపి బహు హరుమేని

పంచవన్నెల శాలుపై మంటశంఖు
సింహాసనంబుపై సిరులు చెన్నొంద

గంహ్వర రిపుగజ కంఠీరుదనగ
బసువసికి యిరువార్వములందు

వేచేగ యింద్ర గోపాంబు పకిటి

బాగింపగా యరపట్టు గుడార్లు

నలుదుగా నలుబదినాల్గు స్తంభాలు

తెరగొప్పనొక త్రిహసుం బనేది

యెరవుగా నొక గడారు

యెత్తిరామిద

గురుతుగా బంగారు కుండలు యెత్తి

పన్నుగా ముత్యాల పందిలి బెట్టి

కన్నుల కావిరి కప్పినట్లుగను

పన్ని యెత్తి సూర్యపట్టు గుడార్లు

చూపుడు గంభాల చుట్టు సరాదు

లేపార యెత్తిరి యలమి యేడుకల

తిరుమంద లుండేటి తెల్ల గుడార్లు

విరివిగా యెత్తించె విఖ్యాతిగాను

తగిన వాళ్ళకు నెల్ల తగిన గుడార్లు

వేగంబె యెత్తించె భూవిభు

దావులన్న

యేలుచు దివిజులు మెచ్చ

వెలలేనియట్టి

ఘనముగా నపరత్న కనక పీఠంబు

చరంగ వైచియు వుబ్బుచు మదిని

మనులైన యా యాదవులు

గ్రక్కున జోయి

సనుపింప నావేశ పద్మరామపుడు

అస భాష కాట భూ ధరణీకు కవుడు

తెలియజెప్పిన మీద తెలిసె

నలనన్న

చెలగుచు మరిదిని చేదండ బట్టి

రంజిల్ల రత్నాసనంబుపై నెక్కి

రాజు రామపుడును రమణతో గొల్ల

గూర్చుండి మరిదిని కొనియాడెనంత

తనకు కోట లేదని కాటమరాజు చింతించుట

“నా చిన్న మరిద! యా నాయుడు!

వినవె

యా వసుంధర యేలు యీ

సిద్ధిరాజు

యేవ్వాళ వచ్చునో యెరుగంగ రాదు

కోటలేసి యుద్ధము కూడునన రాదు

సాటిలేని యుద్ధంబు సమృద్ధము గాదు

అలనాడు వినవేమొ తండ్రు లేవురును

చలమొప్పుగా కోట చాటులేకవును
అందరు జగడాన హతమైరి మరిది!
ముందు జేసిన కలహమును విన్న
విధము

అరివీరు కలహాన హతమైరిగాని
నెరవీర కలహంబు నే వినలేదు
అరకల్మి కుండ ఆలంబులోన
నెరవేర కల్లుగా నని శాయవలెను
మనులైన రిపులను కదసిన వేశ
యేనుగకును యెద్దు అశ్వాని కావు
తరువుకు తట్టువ బంటుకు బంటు
వరగ రాజుకు రాజు పంజులు గదసి
కాలారి నెదిరిన కంపటి దెనురు

మును నొప్ప యేకచోరారములు
రిపుల
తోలి పట్టడి యని ధిక్కరించి
డి యనుచు
చెల్లగి శత్రుల గని జగతీశు నెదిరి
పోట్లాడవలె మరిది పొందుగా
యిపుడు
కోట పెట్టు పనగూడదు యుద్ధంబు
హంహరాదులు మెచ్చ
ఆనుత్రముగాను
వెరవొప్ప కోటగావించు పెచ్చోట
నని పల్కు సులపన్న కనియె
రాఘవుడు

కోట కట్టుట వీరలక్షణము రాదని పెద్దరాఘవుడు చెప్పుట

“విను కాటభూపాల! వీరాగ్రగణ్యుః
వితరణ గుణశాలిః విఖ్యాతిపరుడః
సంతతము గొనియాడ సర్వజ్ఞ
నీధివి
పున్నమ చంద్రుని పోలు సీ గుణము
కన్నుల చల్లగా కంటిమో బావ!
కోట కొత్తశంబులు కొమ్మలు
మరుగు
చాటులు మాటులు చావజాలకను
మనియుండె వారికిని మరుగింతె కాని
చనిపోవువారికి చాటు లేమిటికిః
యెల్లలోకమువారు యెన్నిదగను

సల్లలిరాత్ములై జనులు
పొగుడుమరః
ప్రాణహానికి చాల భయపడి రాజు
గణుతింపగా చాటు గావించె ననరెః
నగుబాటు కాకుండ రామాట వినుము
తగు బుద్ధి యెరిగింతు ధరిణిపై
మనకు
యేనూరు కోటలు యెరుట
నుండగను
నన్నూరు కోటలీ నడుమనుండగను
అన్నలు ధమ్ములు ఆవులు సుతులు
పన్నుగా బందువుల్ బలములు లెక్క

గల వృషభంబులు కామధేసువుల,
తలపగా కోడెలు తరువులాదిగను
మేలైన కోటలు మేదిని మీకు
వాలాయముగ నుండ వరుసతో మీరు
మెండుగా నా కోట మేకొని వేట్క
దండిగా భోగింప తగుగాక మీరె
కొమరప్ప పెట్టని కోట మా మదిని
అమరు కోటకు కొమ్మలనదగు

మేము

కొమ్మలు కూలక కోటలు బడునె?
ముమ్మరంబుగా ధనము ముడుపులు
మీరు

ముడులపై నుండెడు ముద్రలు
మేము
కడు ముద్ర గోల్పోక కనకంబు

పోదు

వున్నతంబుగ కన్ను లెన్నగా మీరు
పన్నుగా కన్నుల రెప్పల చాలు
మేము

కనురెప్ప కోల్పోక కన్ను
మోసమగునె?"

అని పన్ననాయుడు ఆడు వాక్యములు
వితి కాటకూపాలు డిట్లని పలికె:

.....

“నాయడా! వినవయ్య నా చిన్న
మరిది

పాయరాని సంగడిదవు వో
పద్మనాయుడా!

అందుకు బుద్ధి మాకానతిమ్మ”నిన
పెద్దిరాజు కొమారుని ప్రియ
వాక్యములును

వొప్పగా వసరెక వుచిత
వాక్యములు

“చెప్పెద కాట భూజననాథవర్య!
లబ్ధిదమ్ములు మీరు అందు వకదైతె
పన్నుగా పగవారు పగ కాటగలరె?
యెన్నగా గుమిగూడి యెందైన
మనను

కన్నెత్తి చూడగా గలదె వో భావ
యీ వసుంధర?” యన విని

నలనన్న
నవ్వుమ యా పద్మనాయని కనియె

చల్లవారిని తోడి తెమ్మని కాటమరాజు పద్మనాయుని పంపుట

“చల్లపులను గూడి వాలాయముగను
చల్లి పిన్నమనేని సముఖాని కేగి
యిక్కడ నడిచిన వృత్తాంత మంత
అక్కడ మా అన్న కంత వినిపించి

ఆ రాజు లేపుగి ఆలస్య సుదటి
భోరున తెమ్మని భూపాలుని
ఓసియి:

“అమ్మహిపతి కడకు

ఆవనీతలేంద్ర!

పొమ్మన్న నేనట్లు పోరునే బాం
పల్లవాధీశుతో పగబెట్టికి మనము
చల్ల వారిని గూడి సకలంబు నెరుగ
వచ్చి సాగలకొండ వద్దను నిల్చి
ఆచోట మీరపుడు ఆడువాక్యములు
యిటువంటి తాణ్యంబు యెచ్చోటలేదు
తటికున యిటువంటి

తాణ్యంబు రకుసు

తగిన యీ పరిధాటి ధోజీశ్వరులలో
వొగి యెవరి పాలిట వచ్చునోగా
గండిలోపల నుండి గజము

అక్కడను

మెండైన బలములు మెరసి గారాబు
మచ్చరంబున వచ్చు మన్నుల కెల్ల
శిషింపనేవచ్చు బెండు బెండుగను
పేరు బలమును యెవరి

ప్యార నన్నదియొ

వారి బంపుదమని వస్తీరి మీరు
అనిన వాక్యములకు ఆ చల్లలాకు
తన తమ్ములను తాను తలపోసి

పోసి

అందలాలను దిగి అన్నదమ్ములును
మందరధీరులై మన్నెరాజులును
గోపాలులును లక్షగోసంగు లాది
యేవుతో నిల్చిరి యీ రాజువద్ద”

అని పద్మనాయుడు

ఆడు వాక్యములు

విని రాటభూపతి వెల వెల బోయి

“శట శట రాముడా! వాని మాటలను
యిటువలె పిన్నయ్య నెట్లంపుచరట!
తమ్ములు మేము పెద్దలు

సూడ వారు

తమ్ముల పనిగొన తగుగాక తమరు
తమ్ములపని విన్న తాకునే భువిని!
తమ్ము రాజును గొన తగుగాక

మరిది

పిన్నయ్య పేరయ్య పృథ్విలో

జరులు

పిన్నులు పెద్దలుబాగడగా పరమే
పరదశములును గూవలై

రాజులనై

యెరసిద్ది రాజులు మల రాజమునై,
వేగంటె మీరున్న పురము

గుమిగూడి

బాగుగా పిన్నయ్య వారికి పోయి
యీ వివరమంతయు వినిపించి మీరు
వేవేగ దోడుక యీపురి రమ్ము
పనిబూని పొమ్మన్న

పద్మనాయుడును

తన మరిది వెరనన్న తగిన

బంధువులు

కొందరి భటులను కూర్చుక వేగ
అందలంబులు యెక్కి అరి

మోదమునను

సందడింపుచు శ్చారు

సన్నాహములును

అందరూబోయి రంతట చల్ల వార్ని
అందగుని గని అందిలంబులు

డిగియు

వందలంబుగ బాచమరదులు

లిద్దరుగ

చల్ల పిన్నమనేని సన్నీధి జేరి

.....

వారు దందండము బెట్ట వరుస

దీవించ

.....

రంజిల్ల నా పద్మనాయుడా వ్యాళ

అంజలి యొనరించి అప్పడిట్లనియె

“యదుకులాధీశ్వర! యిచ్చట యిట్లు
యిదియేమి నిలుచుట?

యేమి కారణము

నాసిద్ధిరాజుతో నాలంబు గోరి

నలనన్న సిల్పినాదని నాడె తెలిసి

లక్షగోపాలులు లక్ష కంపటము

అచ్చటనే నిల్చి రది యేమొకాని

పెద్దిరాజు కొమారు పెట్టింపె మమ్ము

అందలంబులు యెక్కి

అన్నదమ్ములును

పాశేటికిని జాల పైనమై రండి

.....”

చల్ల పిన్నయ్య సాగలకొండ తాణ్యమును విడిచిరా నిరాకరించుట

మరిదాడు మాటలు మదిలో దెంసి
యిరవుగా పిన్నయ్య యిట్లని పలికె
“పరదళ సింహము! పద్మరామవుడ!

ధరణి యేలిన సిద్ధిరాజు దళములును
ధీమ సంజున యెదిరి తెగటార్చివైవ
మేము యిక్కడ వుండ మితి యేరు
పరిచె

కలకాలమును మమ్ము కన్న కడగానె
వలపక్ష మొనరించి ననుభీకర్తరుండు
చెప్పినట్లుగ.....చేసెను మాకు

అప్పుడే తెలివిడి ఆయను మరిచి!

శమ్ముడు పెట్టిన తాణ్యంబుగను
నమ్మిన నాపాలి నఖిల దేవతలు

హరిహరుల్ నిర్మించి అందరు మెచ్చ
యిరవుగా మాకిచ్చి యుండరే మరిది:
యదురు బలములు యెడదాక

కుండెదము

పదిలాన యర్రగడ్డపాట మీరుండ

యామారి యుండక యేర్పడ మీరు

భూమిపై పగవారు వూని రాకుండ

గట్టిగా పాచ్చరికగా వుండు” డనిన

అట్టి పిన్నయ్యకు అనియె రాఘవుడు:

“అన్నలు దమ్మాలు అలర

బాంధవులు

నిన్ను గొల్పిరిగాని నీయంత వారి

నీ మాట జసదాట నేర్తురే వారు?

భూమిపై రాజుల పౌంకములు దూల
దంతి ఘోటకముల తగిలి పోరాడ
పంతగించిన వారి పరిమార్చగాను
యొక్కడెక్కడికిని యేర్పడ బంప
.....

మనముగా మీరును కదిలి ర''మ్మన్న
కనుగొని పిన్నయ్య కడువేగ బలికె
.....

''మనసులోపల నీవు మా మారుగాను
ఆవులన్నకు మరిది: హర్షంబు పుట్ట
దవుల నున్నారు తగ చల్లవారు
యేవిధంబునను సందేహ మేమిటికి
బావింప తండ్రులు పరగ తాత

వొకడె

పరగండ భేరుండ పక్షులన్నిటికి
శరీరములు వఖటి శిరములు వేరు
ఆలాగు మా మది ననుకొందు మరిది:
చాలాయముగ రిపులు వచ్చుచున్నారు
తాత తండ్రుల పగ ధర నిర్వకుండ
యేతావు నైనను యీడేర్చుటె లెస్స
సాగలకొండ జనార్దనస్వామి
వేగంబె సాక్షిగా వెళ్ళించి యిచ్చోట
పరిపరి విధముల పగవారు మేము
గురిపడి పోరాడి చచ్చిన వెనుక
పిల్లాపియై యేట మాపై రక్తములును
కొల్లగా బారిన గురుతు మీకిగును
గువ్వటి జడ దేలి గొట్టున వచ్చి
నవ్వుచు రక్తాగ నట పుచ్చె లాడు

నలనన్న నా యుద్ధము సేటు

చూడవలెను

యేల మీరును బోయి వేగంబె మెందు
చాటున్న దేరాలు చచ్చిగ దీసి
వాటముగ యేర్పరచ పతనమ్ము

మరిది!

తమ్ముడు నలనన్న తన మదిలోను
మమ్ము దూరక చాల మన్నించ

మనపె

కడువేగ మనిపాల గిల్లిన రాజు

.....

పల్లికొండకు మన బంధు పర్గమురు
పల్లవులకు మన వల్లభన్నకును
అయితమ రాజుకు ఆన్నదమ్ములకు
వైనాన జాబులు వ్రాశంప మనవె''
అని పద్మనాయని ఆ యరనన్నను
తన కౌంగిట జేర్చి తమ్ముని మరిది
పనిచిన యరగడ్డపాటి కేతెంచి
గొనకొని నలనన్న కొలువుకేతెంచి
జావను కనుగొని పల్కె రామవుడు:
బావరో! వో బావ! బావ నలనన్న!
మీరు పంచిన బోయి మేము

వేడుకలను

పేరుగల్గిన చల్ల పిన్నయ్యతోను

కొన్ని వార్తలు మీరు కూరిమి చాల
ఆన్ని మార్గములను ఆ చల్లవారిని
రమ్మన రారై రి రంగుగా తమరు

నమ్మియుండిన యట్లు నలనన్నః
 జూడ
 సిద్ధిరాజు నెదిర్చి చిత్తవిత్తముగ
 గడ్డించి రిపులను ఖండింతు మనుచు
 సాలితంబుగ గలిగె చల్ల
 తాణ్యమును
 బలములును కొంత బాగుగా నిలిపి
 యసగ సాగలకొండ యుండిరి వారు
 పొసగంగ పిన్నయ్య పుడమిలో
 జనులు

పదివేల విధముల ప్రకటించి పొగడ
 సదయుడై యున్నాడు సర్వేశు
 కృపను
 పగరాజు లెల్లను పైకొనక మున్నె

 తగిన వారలవేగ తాణ్యాల నిలుపు
 డని నిను దీవించి పంపె న'న్ననగ
 మనసులోపల చింత మానె నలనన్న
 తప్పక మరిదిని తా చూచి పలికె:

కాటమరాజు బొల్లావు మహిమను ప్రశంసించుట

వొప్పగా వినవయ్య వో చిన్న
 మరిది!
 నీవు చెప్పినమాట నిశ్చయంబుగను
 అవును ముందుగా హరి హరులు
 మెచ్చ
 యక్కడ వుండినా బ్రతికించు
 మనను
 గ్రక్కున సురభిని కడు
 వేడుకొనియు
 అరుదైన ఆరు తాణ్యము లేర్పరచి
 పురవుగా బొల్లావును వుంచగా
 వలెను
 కృతయుగంబున కార్తవీర్యుని
 కొరకు
 ప్రతి జేసి పుట్టెను కార్గమేండు
 దేవతలు పొగడంగ శ్రేతాయుగమున

ఆ వీర రావణు నంతముళాయ
 దశరథసుతుడై ధర నుద్భవిల్లె
 దశకంధరుని గూల్చి
 ద్వాపరమునకు
 కంసభూవరు జంపి కల్గి
 రోహిణికి
 బాసురంబుగ బలరాముడై పుట్టి
 కాలకన్యని జంపె
 కలియుగంబునను
 హాలాయకము యాదవాన్వయు
 బ్రోవ
 ధేనువై పుట్టెను దేవతులు పొగడ
 పూని నెల్లారి భూపాలని బలము
 చంపుచు త్రుంపున. ససురంబులోన
 తెంపులు వొనరించు ధేనువ మమ్ము
 కంటికి కనురెప్ప కాపాడు రీతి

యింటి వేల్పువలె వుండునే మరిది
వెదకి బొల్లెవున్న యిరువుల జూడ

అతివేగ వేగర్ల అంపవే మరిది!"

పద్మరాఘవుడు వేగర్లచే బొల్లావును పెదకించుట

అనిన బావను చూచి హరుషించి
మరిది

శ్రీరామ బొల్లెవును శీఘ్రంబె చూచి
మారువార్తలు గొండు మాపటికి

తనరంగ వేగర్ల దగ్గర బిలిచి
వినరోయి భటులార!

లండి"

విను శూరులార!

కర్పూన విడియములు కడువేగ నిచ్చి
అంపిన వేగంబె ఆ జూరమే పోయి

వనరుగా బొల్లెవు వున్న తావులును
యేరుల ప్రాంత్యాస వుండు బొల్లెవు
అరుదమైయున్న నాతావు వెతకి

బాగైన యామల ప్రాంత్యముల లేగి
వేగంబె వెదకుచు విపినులులోను

వేగర్లు బొల్లావును దర్శించుట

తేతాయుగము నాటి దేవతాపుట్ట
ప్రాతిగా కనుగొని బాగుగా జూడ
పెక్కు కొమ్మలతోను పెద్ద
చందనము

వారి నై బొల్లెవు పవళించియున్న
వణి రాజు గొడుగుగా పట్టె భేరువుకు
గణుతింప నెమిళ్ళ కడువేగ చేరి
అరుదుగా నాట్యములు ఆడంగ

దొడగె

అక్కడ శృంగారమైన వనమున
చందన పున్నాగ జంబు జంబీర
మందార బూరుగ మహిసాక్షి వెలగ
మాతులుంగ లవంగ మారేడు జమ్మి
చూత కేతకి పనస సురపొన్న

సరుగున తుమ్మెదలు చాలగా జేరి
మోదంబుగాను వుచ్చాదముల్

చలగ

జుందార వృక్షముల్ పొలుపు నటింప
సుందరం బెక్కడ చూడ

సాదు పోషకుడగు చవులాంకింప
కోవెల లొక కొన్ని గుంపుగా చేరి

తావింప రాగముల్ పాడంగ దొడగె
కిరము లొక కొన్ని తెరలుచు పండ్లు

చోద్యముగ

చల్లని విరజాజి చట్ల సేదలను

సారంబులును గ్రోలి చలగి వేడుకం
శ్రీరామ కీర్తనల్ సేయుచుండగను

ఆరామ బొల్లేవు ఆలించి చౌల
అవిరళ వుత్సాహసంపన్నత్వమునను
.....

వినుచున్న బొల్లేవు వేగర్లు జూచి
పనివడి బొల్లేవు పాదపద్మముల
అల్లంత గనివారు అప్పుడు మ్రొక్కి
బొల్లేవు నుతయించి పొలుపుగా నసిరి:

'శ్రీవత్స లాంఛన! శ్రీతపారుజాత:
దేవేంద్ర వందిత! దీన మందార!

సకల జీవాధార! సాగర వాస!
అఖిలాండ పోషక! ఆత్మి గంభీర!

యాదవాన్వయమైన యా నలనన్న
ఆదరంబుగ రేపు యాదవుల్ దాము
మిము జూడగా గోరి మీకు

ముందుగను

సముదయంబుగ రాజు చెప్పి

రమ్మనుచు

మన్నన చేబూని మమ్మంపినాను

మిమ్ము గంటిమి మేము యంత

ధన్యులము

పోయి వచ్చెద మని పొందుగా వారు

వేయు భంగుల నావు వినుతింపు

కొనుచు

మాపటి వేళకు మందకేతెంచి

గోపాల పతిగాంచి కోర్కెతో

మ్రొక్కి

యదుకులాభివునితో యిట్లని రంత:

"వెదకి బొల్లేవున్న యిరువులు

చూచి

వచ్చితిమి యిట మీకు వార్తలు మేము
అచ్చట గల మహిమ లన్నియు
జెప్పెదము

ముని శిఖామణి గౌతముని

వనం బొకటి

అనియేక విస్తీర్ణ మయి యుండు

నందు

పొలుపుగా వృక్షములు పూచి

కాచియును

ఫలియించి ఫలములు పక్వమయి

యుండు

జాజి పూ పొదకింద శయనించి ధరణి

రాజుయై బొల్లివు రంగుగా యున్న

తుమ్మెదనాదములు దొరకొని శాయ

కొమ్మలపై జేరి కోవెల ధ్వనులు

చెలగి రాగములెల్ల చెల్లించి పాద

చిలుకలన్నియు రామచిలుకలు బాద

నెరి మయూరము లెల్ల నాట్యంబు లాడ

కోరియు శేషుడు గొడుగుగా బట్ట

చేరి యా మృగములు సేవ యొనర్చ

గోవురూపమైన యాగోపాల మూర్తి

మార్గమంతయు జూచి మళ్ళివచ్చితిమి

బాగుగా యీ వార్త ప్రాదత మీకు

తెలియజెప్పితి" మన తెలిసి

వారలకు

శలవిచ్చి పొమ్మని చేదండ నున్న

పరిచారకులతోడ పలికె నలనన్న

"వినుడి తలవరులను వేగంబె పాపి

గొదకొని యీ లక్ష గోపాల ధరుల

యెల్లి ప్రొద్దుట వెళ్ళ ననియేకభక్తి
బొల్లేవు వేడుకో పావలె వేగ
పైనమై బిరుదులు పడిగెల తోడ
ఆయుదంబులతోను ఆయత్త పడుడి
పదిలమై నొక కొంత బలములు

నిలిపి

కదలక మందలు కాపాడు మసుము"
అనిన రాజుకు మొక్కి-

ఆ పసులవారు

మనమైన తలవరుల ముక్తున పిలిచి
ఆవులన్న అనుమతి నంపి రాక్షణమె
వేవురు తలవరులు వేగంబె బోయి
చెప్పంగ దొణగిరి శానలకెల్ల
'వాప్పుగా వినరయ్య వాగి

సూరులార:

గోవిందు బసవన్న: గొళ్ళ నారన్న!
ఆవు పువ్వల మారు! అచ్యుతుని

కేతు:

పంకజ నబ్బొళ్ళు! పైయ్యావుశేమ:
శంకర భూపతి! చక్రాల చెందు!
కల్వల కనకమా! కనకము రంగ:
నవ్వీర శూరుడా! నరహరి నాగు!
ఆసురేశు వైకుంఠదన పరశురాము:
పొసగంగ రమువీరు! పువ్వల మారు!
మదన గోపాలు! మర్ల పిన్నయ్య!
సదయుడా వోభళ! చన్న గోపాళ:
పుల్ల భూపతి! పుల్లయ రంగు:
మల్లోకములువున్న మురహరిపద్మ!
గాంగేయ వెంగళు! కనకము వెంగు:

బంగారు గొట్టడి! బలభద్ర రాము!
మరహరు జడదారు! ముంగర భీమ:
పర పుపకారి వో పయ్యావు శంభు!"
దేవుడావుల గాయు ధర్మవర్తనుడు
కావడి కదురును కడు ఆదిగాను
పిలిచి వారలతోను ప్రియ

వాక్యములును

పలికిరి తలవరులు ప్రభాతిగాను:-

'వెరవుగా బొల్లేవును విడుకోపలసి
ధరణీప నలసన్న తన బలంబులకు
రేవు ప్రొద్దటివేళ నెర యోధలెల్ల
మెప్పు మీరను గూడి వెడలి

రమ్మనెను

కొంత యాదవదళము గోకులాన

నుంచి

పంతగించిన క్రియ పైనమై రండి"
అని వారికిని చెప్పి ఆ తలవరులు
వినుపింప నలనన్న విమలుడై

యందె

అంతట సూర్యుడు అస్తాద్రి కరిగె
అంత కంతన చీకడై తోచె భువిని
కలువలు వికసించె కమలముర

ముణిగె

కలువల రాజు వెన్నెల గాయ దొణగె
మదనుడు వేటమార్గంబుగా వెడలె
సదయుడై యున్న యా జనపాలు
దంత

కొలుపులు జాలించి కొనిక క్రితోసు
జలుక మొప్పుగ నాడి జలువలు గట్టి

అందుచు శివపూజ అతివేగ సల్పి
పొలుపుగా లేచి సంపూర్ణ కాంతలును
ఆమరంగ భోజనాలు చేసి ఆ రాత్రి
క్రమమొప్పు శ్రీరామకథలెల్ల వినుచు
నడిపె నాల్గు రూపములు నతిభక్తిచాత
గడిచె సంతట వేగగ్రక్కున తూర్పు
తెల్ల వాగగ దుక్క తేటగా బొడిచె
పలుచనై నక్షత్ర పంక్తియు నణిగె
కొండ తూర్పున నెక్కె కోరి

బాసకరుడు
మండలాధీశ్వరు మరి వేగ లేచి
స్నానంబు గావించి ధవళ వస్త్రములు
నానందముగ గట్టి నలనన్న యపుడె

సరగున సంధ్య వందనము గావించి
కరమొప్పు నీమంబుగా లేచి రాజు
పొసగ భూషణములు పొందుగా బెట్టి
రసికుడై తన మరిది తను జేరి గొల్వ
కొలుపు కేతెంచియు గూర్చుండి వేగ
దళవాయి విలిపించి ధరణీశు డనియె
“పరగిన యాదవా జలములు నేడు
వరుసతో పై నమై వారేగుదేర
త్రిజగంబు లెల్లఁ దిగులుకొనంగ
విజయంబు గొను రణభేరి వేయించు”
అని వారికిని జప్పు నా క్రమంబునను
మనుజునాథుని యాజ్ఞ మదిలోన దెలిసి
భీకరంబుగ రణభేరి మ్రోగించె
గోకులాపతులెల్ల గొబ్బున వినియు

కాటమరాజు తన పరివారముతో బొల్లావును దర్శింపనేగుట

తనుమీద వ్రతములు తమరంతసల్పి
అమితవైభవముల ఆయుత్తుపడియు
పటు భద్రావులతో పడిగెంతోను
కస్తూరి గంధము కనకగిన్నెలతోను
విస్తీర్ణముగనుంచి విరజాజి వన్నె
కుంకుమ జవ్వాజి కురువేరు పచ్చ
బుర్కాయి గందపొడి

పునుగు మైసాఖి
అగరు గుగ్గిలమును ఆదిగా వేగ
పగడపు పల్లకి పట్టించి రాజు
అచ్చమ బంగారు అమరు పాలికిని
పచ్చవిల్లుని కండ్రి భక్తుడు యెక్కి
పచ్చల పాలికి పద్మరామపుడు

హెచ్చుగా ఆవరస యెక్కె నన్యాళ
యరనన్న ఆ సరస యెక్కె
పాలికియు

సరస గదిలెను వారి చట్టువారి
యర్రయ్య

వేగరవె పాలికి యెక్కిరా వెనుక
బాగుగా నడిచిరి బలములు పెక్కు
సవరణములు చాల జల్లి గొడుగులును
నవనీశ్వరుని వెంట నడిచె వేవేగ
కట్టాణి ముత్యాలు గట్టిన జల్లి
పట్టు గొడుగుల గదిలె

పద్మరామపుడు
గురుపోతు సవరాలు కూర్చిన జల్లి

యర్ర గొడుగుతోను యరసన్న
గదిలె

వెలలేని ముత్యాల వెల్లె గొడుగులును
విలసిల్లగా గదిలె యర్రయ్య వేగ
వందిమాగధులు కైవారంబు శాయ
నందడింపుచు పరిజనములు గొలువ
శంఖాలు గమడిలు చలగి బూరుగలు
బింకంపు నభేరీలు బిరుదు కాశెలను
రంజిల్లు వీణెలు రజిత దండెలును
గోవింద వీణెలు గొప్ప వీణెలును
భావింపరానట్టి బ్రహ్మవీణెలును
దండెలు వీణెలు తరచు కిన్నెరులు
మెండైన రావణ మేటి హస్తములు
భేరీ ధమామీలు పెద్ద గొతులును
బూరలు ధారలు భోరు కలగంగ
శ్రీ విష్ణుపదములు చిత్రాన నిలిపి
భావంబులో రామభక్తుడై రాజు

దీనుడై వేవేగ రేనువులున్న

కానసంబున జొచ్చి కామరేనువును
కనుగొని నవ్వుడు కనుచూపుమేర
కనక పల్లకులును గ్రక్కన డిగ్గి
కాట భూపాలుండు కడువేట్టుతోను
కోటి యాదవులును గోవింద యనగ
స్వస్తి వాచనములు చదువుచు
వేట్కు

ప్రస్తుతింపుచు మంచి

బ్రాహ్మణోత్తములు

వంది బృందములు కైవారములు

కాయ

అందంద శ్రీరామ గుర్రము

తాళములు

దాసుల కైతాళ దండెల ధ్వనుల
వాసిగా పాడి యాడుచు పచ్చువారు
మంతసంబున ఏచ్చు మంది

సందడులు

వంతగానాలించి విని యు బొలేవు
వాసని పసిబట్టి పడి ఎగ లేచి
శేష పడిగెల క్రియలు చవులు

నిక్కించి

నలు దిక్కులును జూచి సరనాథు

జూచి

బలువైన యా సైన్య భావంబు దలచి
గొడుగులు పడిగెలు గొప్ప

దెక్కెములు

తడబడి గొనివచ్చు దళముల జూచి
యదు కులాధిపుడని యెరిగి బొల్లేవు
మదిలోన యిట్లనియె:

‘మహిపాలు డిటకు

తనిమయ్య కలహంబు తాళియండగను

నను వేడగా మది నాటి నేనున్న

యీ వనంబున కొచ్చె యాదవరాజు

భావింపగా మనకు పగవాడు కాడు’

అనుచు బొల్లేవును యప్పటి పలెనే

తన యిరువున చేరి తా పవ్వకించి

యుండిన కాట భూవీరాగ్రగణ్య

మండలాధీశుండు మరిది రఘుపతియు

పోయి యా బొల్లేవు పుడ్యాశ్రమమున

దాయంగ చనుదెంచి దళములు భాను

చూచి యా వనమున చోద్య
మెప్పుచును

పూచిని యా జాజిబొద నీడనున్న

కాటమరాజు బొల్లావును అలంకరించి పూజించుట

ఆవును గనుగొని అతిభక్తితోను
ఆవులన్నయు మ్రొక్కి ఆవు
పాదములు

తిరుమార్గ మా నడుమ తీరుగా దీర్చి
పురమున శ్రీగంధ మునరగా నలగి
కరమొప్ప నవరత్న

పాలేటి వుదకాన బాగుగా గడిగి

కంఠహారములు

సీలాంబరుని మదిని నిలిపి

యంతటను

వన్నెగా బంగారు వనమాల పేర్లు

సన్నపు గురుమృగ జల్లులు వేసి

బంగారు పళ్ళెముల బట్టి తీర్థంబు

శృంగారముగ మరిది చేతి కందియ్య

బలముల కెల్లను పద్మ రాఘవుడు

సలలితముగ సుషుముగా తీర్థమెల్ల

పొందుగా వడ్డించె భుజియించి రంత

అందరు కొనియాడ నలనన్న

యిప్పుడు

పంకజనాభుని ప్రభలు చాలికలు

పురపున దిరిగిరా పురుగబ్బు పేర్లు

గంగడోలు దిరిగిరా మంటల పేర్లు

నాలుగు పాదముల నాదు టందెలును

కొమ్మున బంగారు కుప్పె ధరియించి

ధేనురూపము చాల్చు దివ్యమూర్తికిని

సాంబ్రాణి ధూపంబు చయ్యనవేసి

పశుపతి నలనన్న ప్రార్థింప దొణగె:

పట్టు వస్త్రమును చేపట్టి యవ్వేళ

బట్టుగా బొల్లెవు పాదములు తుడిచి

కాటమరాజు తన కన్నుల నడ్డి

వాటముగా ఆవు వరభక్తు డప్పుడు

స్థిరముగా ఆవుకు తిరుమణి బెట్టి

కాటమరాజు బొల్లావును తనకు యుద్ధమున సాయపడుమని

ప్రార్థించుట

“దేవ కృపాంబుది! దేవేంద్రవిసుత!

తావగా దధుసేయు కరుణాసముద్ర:

పదినూరు జింహ్వల పణిశేషమూర్తి:

సదయుడౌ మిము బొగడ జగతిపై
మాకు

కార్యంబు చేకూడె కల్పమధ్యమున
భావంబు చేపూని పగతులనెల్ల
చంపుమీ త్రుంపుమీ సర్వేశ యీశః
పంపుమీ మీదైన పటు కటాక్షమును
మచ్చమై సోమకు మర్దించి మగుడి
తెచ్చి వేదములిచ్చు దివ్యావతారః
కూర్మావతారమై కుధరంబు క్రింద
నిర్మల మతితోడ నిలిచిన దేవ
ధరణి హిరణ్యాక్షు దట్టించి చంపి
ధరకొమ్ము నిలిపిన దాక్షిణ్యమూర్తిః
నరసింహమూర్తివై సఖ దైత్యజంపి
అరసి బాలుణ్ణి గాచినట్టి దేవుండ
యిల దానములు మూడు యోగమి

నడిగియును

బలు చక్రమూర్తిని బదిరి మార్చితిని
కార్తవీర్యుణ్ణి బట్టి గర్వంబు నణచి
వార్తకెక్కిన యట్టి భృగువంశ

తిలకః

కయ్యాన నా దశకంతు కంఠముల
విదళించినట్టి యో వీర శేఖరుడః
మదగర్వమున నంటి మామను కంసు
పదపడి చంపిన బలభద్రమూర్తిః
తరుణుల మానంబు తరిమి గైకొన్న
పురములు గెలిచిన బృందావతారః
యలమి లోకములెల్ల యిట్లు రక్షింప
గలవాడ పురుషు డిలికావతారః
అంచితంబుగ నీదు అవతారమహిమ

యంచగా నలవిగాదు యప్పరితైన
శేశవ రూపంబు గిరి యెత్తినట్టి
నీ శరీరము నందు నిలిచివున్నదియు
పన్నుగా తగరూపు యెన్నగానట్టి
పదములు శిరములు పరియంత

మందు

ముదమొప్ప జగతి త్రిమూర్తులు నీవెః
కిడువేగ నీమోము గరుడని రూపు
నడుమ జూచిన నీవు నరసింహ్య
రూపు

పక్కను జూచిన వణిరాజు రూపు
పెనకను గనుకొని విపరించి చూడు
హృదయంత రూపుగా ఆమరి
వృద్ధియు

అపనిపై నాలుగు అవతారములును
భువన భీకరుడవై వుండితివి దేవః
యిలలోన తొల్లేవు అనియెడి పేరు
చలమున రిపులను చంపుదువయ్య
బ్రహ్మయు నీమోము బావించిచూడ
నిర్మల సుజ్ఞానులయిన నీ హిదుగు
క్షీరాబ్ధిగా అవని జనులు యెన్నుదురు
ధారుణి నీ కొమ్ము తపస్యేంద్రులెల్ల
హరిహరాదుల బోల్చి అమర

నెన్నుదురు

గౌరసాలు వరుసగా

గొనియాడమంద

అష్ట దిక్పాలకులు అందురు పొగడ
శ్రీష్టి యెల్ల యెరుగ చెలువంద నీవు
మము ప్రబోవ నుండివి మాధవమూర్తి

మిఱు గొల్చి యన్నాను మిఱు
 జూచినాను
 గొల్లరాజును నేను కోర్కె మీరగను
 పల్లవాదిపునితో పగ బెణకి వస్త
 నా పగ లీడేర్చు నన్ను రక్షించు
 రేపు నాలుగు జాములు రేపులకాడ
 మాపు నాలుగు జాములు
 మందలకాడ

యెక్కడ పగవారు యెదురైనచోట
 మ్రుక్కున పగవారు కదలి రాకుండ
 పిల్లగొరసెల నీవు భీతి పొందించు
 వాలాన కొందర్ని వడిజుట్టి చంపు
 కొమ్ముల కొందరిని కోరాడి పొడుచు
 చిమ్ముగా రక్తము చీలి వెంటాడి
 జగతిలో నీ కీర్తి జనులెల్ల పొగడ
 పగ నిర్వహించుమీ పంతాన సురభి!

కాటమరాజు బొల్లావును తోడ్కొని వచ్చి తాణ్యమున నిలుపుట

యిసుచు యాదపరాజు యిప్పుడు
 మొక్క
 కనుగొని బొల్లేపు కిడు సంతసిల్లి
 పగయెల్ల తనదిగా భావించి మదిని
 తగ మోదములతోడ ధగజేతు జూచి
 అగ్గలంబుగ అమృత పూరంబు
 లోలుక
 దిగ్గున తా లేచి వేవతాసురభి
 నిలిచె,న న్నలనన్న నిమిష
 మాత్రమున
 సలలిత వైభవం బలర మోదమున
 కొమరొప్ప ముత్యాలగొడుగు బట్టింప
 రమణియ్యముగ ఆవు రంగుగా కదలె
 చామరంబులు వెల్ల చత్రములు బట్టి
 శ్రీమంతులై రాజశేఖరులు నడువ
 కాళ్ళను అందెలు ముల్లుమల్లు అనుచు

తాళమానంబుగా తగు వేట్క మోప
 ఘనమైన శంఖములు కనక
 తప్పెటలు
 మన మృదంగంబులు కర్నచిరవులు
 వేణునాదములును వీణె నాదములు
 ప్రెణిలెంప తేరులు పెద్ద బూరుగలు
 ధారుణి వణకంగ తమటంబు లాది
 చేరి యిరు గడలను బెరిగి మ్రోవంగ
 గోవుహంపంబైన గోపాలమూర్తి
 ఆరూఢి ఆ తావు కట్టు లేతెంచి
 ఆచ్చోట యెత్తిరి ఆసుర మోములది
 యెచ్చు అమున వక డేర యింపు
 సొంపలర
 పరుపు దిగువన వేసి పట్టుతివాసి
 పరచిన బొల్లి ఆవు పువళించె సంత.
 ఆవుకు తాణ్యములు ఆరు యేర్పరచి

ఆవు వినగాను ఆవులన్న యిట్టనియె
“అడ్డావు కట్టయు, అమల చెలికె
తుండి లింగముకొండ, తూముల

యేరు

పుచ్చెముల పాలెము, పొమ్మనవుంట
యెచ్చువై పలుగళ్ళ యేనేవు తరుచు
యెదురుల చెరువును యెలమి

ఆదిగను

వదలక కాపాడ వలనయ్యె: “అనుచు
ధరణీకు మొక్కిన తలయెత్తి ఆవు
వరమిచ్చి పొమ్మన్న పసుధీశ్వరుండు
యరగడ్డపాటికి యెత్తి చనె నంత

....

తమకంబుపై నెక్కి తన మరిది తాను
కొమరొప్ప కూర్చుండి కూరిమిచేత

మరిదిపంక స జూచి మండలాధిపుడు
కరుణతో పలికెను కల వాక్యములను:

“అరుదైన తాణ్యంబు ఆవురు అమిరె
యెరువుగా తాణ్యంబు మిరువుగా జేసి
సాగలకొండ జనార్ధని యెదుట
బాగుగా పిన్నయ్య బలములు నిలిచె
చిల్లర తాణ్యాలు శ్రీమమేర్పరచ
వలనయ్య వో మరిది! వనర

యాదవుల

పిలుపు నంపు” ముటన్న పిమ్మ
వాక్యములును
అలరుచు నాయుండు యాదవుల

జూచి

పనికి వారలనెల్ల పైసంబుచేసి

పద్మనాయుడు చిల్లర తాణ్యములను ఏర్పరచుట

‘మరిగుంట తాణ్యనామము ఆవులన్న
నర్రావుల నీవు నని మొననుండి
గుర్రాల నీచెల గొంకక పొడుపు
.... పార్థివ జలముల నీవు
మండలావులతోటి మన్నీల నెదిరి
పెండ్యాల యెద్దుల పేరుకల బలము
అండబాయక నిలిచి ఆలంబు నెదిరి
కడు వేగ వేయరుల కదిసి

పొడిపించు

యాదవక సంగన: అతివేగ బొమ్మ
అమిత విక్రమశాలి అల్లాది పరశు!

కొమరొప్ప లింగాల కొండపై నుండు
(కలి) కుల ముమ్మన్న!

గడ పంజతోటి

యెలుకొండ చాలుకన

యెందుకు మాట

మునిశూడి పాలన, పోని నీ బలము
దామిసెట్టి చెరువు దాపున నుండు
సమమైన బలముల సమకూర్చి చాల
హరిశ్చంద్ర భార్గవ! అల కానతోటి
దరిమడుగు దిక్కున తగ వేడ్కనుండు
కరివదద: నీదైన కలముకతోటి

కరియెద్దు కురువను కదలకనుండు
రాచెర్ల కృష్ణము; రంగుగానీవు
రాచగుళ్ళపాట రమణతో నుండు
యెక్కువ మారెల్ల యెలనాగ! నేడు
చలవొప్ప నీవుండు శానలతోడ
కొవ్వకొండ నెత్తమున

కొమ్ము కసినేడ
వాప్పిన మూకతో వానర నీవుండు''

అని యిట్లు నాయుడు

ఆడు వాళ్ళములు
ఏని వారు పయనమై వేగించె పోయి
తమ తమ తాణ్యాలు తగు

మోదమునను

అమిత వైభవముల అటు నిలచిరంత
అక్షోహిణి యెద్దులు అదూర నిలచె
రక్షించు కాటమరాజు చేరగను
సలుగు చెద్దులతోడ చట్టు వారెర్రు
యలమితో నిలిచెను యర్రగడ్డపాటి
కొదవ లేకుండ యా గోపవర్గంబు
యిన కులాధిపునకు యిరుగడల

కొలువ

బ్రాహ్మలు దీవించ భట్టు పొగడగను
అమ్మహిసాలుండు నలకొలువై య్యె
మండలాధిపుడైన మరది రామపుడు
దండిగా యుండిరి తగు వేట్కనంత

పటానియు గొనెరిగి పుచ్చులలో తోలుచు నుండు

అంత నా పంచముండగు

భట్టు యెన్న

వింతగా పటు పరాక్రమము వేమారు

కొనియాడ జగతిపై గోసంగి

బలుడు

ఘన బలోన్నతుడగు గతి బీరినేడు

శివ సేవకుండగు శివ నాగమయ్య

నవుధరించిన కులనాయకోత్తముడు

పినరంతు పెదరంతు

బీర్నేని తమ్ములు

వినతి యిరుగడలను వెలసి

కొలువగను

చినగబ్బి పెదగబ్బి చెన్నుసోదరులు
ఘనముగా బీర్నేని కదసి

కొలువగను

పరగ పాదావుల పాలన్ని ద్రావి

పెరిగిన చిన్నయ్య ప్రేమతో కొల్య

గంట గంటల బోడిపాగ సింగిలియు

విజయ కూరులును బొగ్గండు

....

అడ్డకత్తియు పెబ్బడిదము కన్న

పొడుగు త్తి చెన్నయ్య మొదురుల

బొమ్ము

మురువైర మురుగులు ముత్తిరి
ముసులు
కొంప గందమనేడు రుద్రకోటి కొండ
కెంపుల కొమ్మినేడు కౌశంపు దింగు
వాలుక త్రియు నుసివి వరహాదినేడు
... ..
గచ్చుటరుగుల గండ కల మబ్బినేడు
నిశ్చలవ్రతు నిమ్మ బోడయ రంగు
పెదగుత్తి పాపడు బెబ్బులి మాదు
సదయుడ చన్నమ సదరికి నేడు
గుదిపెట్టి గొండడు గుడ్డూరి పోయి
కదకంపు విట్టలి కడు పోతినేడు
కనకపిడి యావు కారుపోతుల నాము
పినక త్రియును కారు
పెనుగొండ మాచు

అరిగ కుంభల మేడి అనమడి పోలు
సురక త్రియును చెన్న చూచు
అక్కినేడు
జమిడిపాగల బొమ్మ చోకరాల
పోతు
కొమర గిరియును కారుపైమతిమారు
వీరలు మొదలైన వీర గోసంగులు
ఆరువేలును గూడి ఆ బీరినేని
కొలువంగ సిరిదేవి కూర్మిసందనుడు
కొలువగా గూర్చుండి తులభటుల
జూచి
సమర నిశ్శంకుండు
సాహసోన్నతుడు
అమిత విక్రమశాలి యగు బీరినేడు
తనకైర భటులతో తానున యిట్లనియె:

కాటమరాజు తనకు తాణ్యమీయలేదని బీరినీడు చింతించుట

“వినుడి సాహసులార!

వివరంబుగాను
మనుడైన నలనన్న కాంతిచంద్రుండు
అదిమూర్తి యైన ఆవుతు మొన్న
పాదచాతై పోయి బాగుగా మ్రొక్కి
అనువైన తాణ్యాన ఆవును నుంచి
మనుజునాథుండును మన్నెరాజులకు
పనిబూని తాణ్యాలు బాగ యేర్పరచి
మదిలోన నలనన్న మరిచెనో నన్ను
అలనాడు మాయమ్మ అమ్మ నూకాంబ
నలనన్నకును జెప్పి నన్నప్పగించె

అన్న! నీ తమ్ముండు ఆదరంబుగను
మన్నించమని చాల మనవిగా జెప్పె
ఆమాట తప్పక ఆవులన్నయును
మామిడి జ్ఞాపకము మరిచెనో! లేక
యన్నడు యుద్ధంబు యేతుగడు
యనుచు
చిన్నవాడని పంప జాంతున్నాడో!
జగదంబు యన్నడు కాయలేదనుచు
పగవారిపై నన్ను పంప కున్నాడో!
యెప్పుడు పగవారు యెదిరింప వెళ్ళు
అప్పుడంపుదమని అటు ముడచెయ్యె

మనసులో మర్మంబు మనకెట్లు యీ రెండు వార్తలు వేగంబె తెలిసి
దెలుసు? ఆహాడి వక తాణ్య మడిగి వత్తాము”
రాజునంకడలె.....

వీరినేడు తన గోసంగి దళముతో కాటమరాజును దర్శింప నేగుట

శివపూజ చేసియు శివునకు మ్రొక్కి-
వివరమున సొమ్ములు వేట్క-
ధరియించి
చెవులను ముత్యాల చొక్కట్ల జోళ్ళు
నపరత్న ఖచితమౌ నపఠంజి పైడి
పతకము మొలనూలు బన్న
సరములును
అతికమౌ పేరులు ఆజీ ముత్యములు
కుచ్చెల కుళ్ళాయి కులుకు నేమకము
పచ్చల కడియాలు పసి దుంగరాలు
రంగైన ముడగులు రత్నహారములు
బంగారు మొలతాడు బాగుగా నింప
తెలివైన మొలదట్టి తిలకంబు బొట్టు
పొలుపుగా బంగారు పువ్వుల కాలు
తైరవ బలుకును బహు వీర వరుడు
సొరుగా వీరుదులు సమర శేఖరుడు
గొనుకొని మాతంగి గోత్రపాలుండు
జనులెన్నగా నుర్వి జాంబవకులుడు
వీరన్న వరపుత్ర వినుత
సాహసుడు
వీరన్న యనుపేరు పృథివిపై
పొగడ
యిగవొంద అర్థనారీశ్వరు జల్లి

వీరన్న ధరియించె వీరుడు
లన్నియును
తమరంగ గోసంగు లందరు నపుడు
తమ వీరుదులన్నియు ధరియించి
రంత
కొమరొప్పగా నంత కొత్త చల్లడము
కమనియ్యమగు చంద్రకావి ధట్టిలు
పులితోలు వీరుదులు హుని కాళలును
చెలువైన సరిపెనలు చెంపగంధాలు
గాటంపు టరిగెలు గంట గాములు
నీదైన కుడిసిగలు నిలువు నామములు
సిగల పువ్వుల చెండ్లు సింహా
మరిగెలును
వకకాల వరిగేటి వారుగు రుమాళ్ళు
వరలు గోసిన కత్తు తొనర జేపట్టి
కిరుదు చే కత్తులు గీరు గంధాలు
పులిచర్మములు మంచి బోడు
మంటలును
తలకొని వాల, చర్మములు చక్రములు
పొగడ పచ్చల పేర్లు ముజ
బంధములును
తగిన గవళల పేర్లు దండ
కడియములు

యెలుగు తలాటములు వేడ్కు
భుజములు
యెలుగు చర్మములును యెన్నగా
కటిసి
యెడఁపక బిరుదు లన్నియును
సపరింప
యెడమ చాతన కొమ్ము
యిరువొక్కవేర్లు
కోపంబు చూపును కోర మీసములు
దాసిన నవరత్న దండ కడిములులు
రంగు మీరిన వన్నె రావిరేకులును
... ..మెడ పెను నేపకములు
వాలు గత్తులు సన్ననలిపె చుప్పక
బెలువొప్ప నవరించి చెలగు
అప్పుడు మోయింప ఆగుభుగులు
గాను
తప్పెట ద్వనులకు తాళమానముల
అడుగుల చింఛల నాడేది వారు
ఆడుచు హరి హరాదుల
పాదకొనుచు

వేడ్కు గెలుచు పడేదీవారి
మొట్టమొదట నీహృదయమున
గలుగు
మొనరిత గుఱివేంప మురిసేటి
వారు
అడ్డకత్తులు పుట్టి అంత మరుపెక్కు
అడ్డ బెతుకులతోనె అటు పెచ్చువారు
కత్తుల దిప్పుడు కరుల కై పడిన
మత్తుగా మసలుచు మరి పెచ్చువారి
మొత్తమై గుమిగూడి నుండర
గడువ
ఎరిసి గోసములు ముడుగు
గడువ
దినుమి నడిచు ది నున్న కలద
నొచ్చునెలలు నడసి కొచ్చునె
గొచ్చునెలలు కొలుపు కేరించి
మండలాపపుడై న మహిపాలునకును
దండమొప్పగ బెట్టి ధర సాగి
మొక్కి
ముకుళితంబుగ నెరిది మొదముతో
ననియె

వీరినీడు కాటమరాజును తాళ్య మడుగుట

“నకల జీవారా: నజ్జనోద్ధార!
ఖగవతి బిరుదులు గల మహారాజు
రవిలేఖ! యాదవ రాజన్య చంద్రు
వివరముగ విన్నది నా
విన్నపం బొకటి

చల్లవారేపురు సాహసోన్నతులు
చల్లగరిగం వేగ నడుగున నిలిచి
బోగమపాటను బొట్టెను యిప్పుడు
బాగుగా నిండెను పగరుల అంత
మరియు యాదవులకు నుండిన పేద

అరుదైన తాణ్ణాలు అందరికి అమరె
ధతణ్ణీ! మూకొక తాణ్ణ మేర్పరచి
పరగంగ విడమిచ్చి పంపుమీ నన్ను''
అనిన కాటమరాజు అల్లున నవ్వి
తన మడిలో నున్న దయతోడ

బలికె

“విను బీరి నాయదా! విపరంబు

గాను

నిను బంప కార్యంబు చేడేమి గలిగె?
అమ్మ నూకాంబిక అలనాడె నిన్ను
సమ్మతంబుగా నిచ్చి చయ్యన బంపె
అ త్తరి నూకాంబ అనియె నొక

మాట

యితడు నీ తమ్ముని హితవుగా

జూచి

యితడు మన్నన బంటు యితడు

భూరుండు

యితని బాహుబలంబు యెన్నీదురు

జగతి

పురుణంప మీ తండ్రి పోలురాజపుడు
చెరుకూరు కాండేమున చెల్లిన వెనుక
పగవారు మందలై బలములు

గదియ

జగదాన నెదిరియు జంపి పగతులను
మడిసె నంతట

మసిలి నాయిని బాగ్య

కడు మసిలమ్మన మనవుణ్ణ కాంత
పైనమై గుండావే పడనురుకు వేళ
వై నాన యీ శిశువు వప్పించి మాకు

యిచ్చిన యీ శిశువు అయిన

దాదులచే

జలపింప పదములు రెండు పరువట్లు

నేర్చ

జగతిపై గోసంగి జాంబవకుండ్రు

పగవారిపై నితని పంపగా బోకు

నిను మొయ్య కార్యంబు నెన్నడు

గలదు

పనిగల వేళను పంపుమా యనుచు

అమ్మ చెప్పిన మాట అతిగడువ

వలదు

తమ్ములు సిద్దిరాజు దళము లేతెంచి

చెప్పరాని విధమును చేసేటి వేళ

అప్పుడు అరజాము ఆలంబు కామి

వచ్చెద వటు నీవు వనరిన బలము

యిచ్చు ఆ సొద యే లగ''మ్మనిన

నలనన్నతో బీరినాయు డిట్లనియె

“తెలియ జెప్పెద రాజు తేటగా

వినుమ

యన్నగా శత్రువుల్ యెదిరిన వేళ

వెన్నిచ్చి వచ్చుట విహితంబు గాదు

పట్టడగ వచ్చిన పగవాని కన్న

అట్టట్టు జాణుగక ఆటు తాకు మనక

ఘట్టిగా సత్కిరి గైకొనవలెను

యట్టి వారికి భువి నిదియె పద్ధతియు

పగవారి పొడగని పారిపొయ్యేది

తగవు గాదీది వీర శర్మలు గాదు

పంతగించిన రిపుల బరిమార్చకున్న

పంతగా శత్రులు యెప్పుడు రవని

చిన్ననాటను నుండి సిరిదేవి మమ్ము
మన్నించి పెంచిన మన్నడ బంట
పగవారు వినినను పనికి రాదనుచు
నగియేరు పురజనుల్ నను జూచి

చాల

మానువు మీరెన్నడు ముదమొప్ప
నన్ను
మనముగానే జూడ కలహంబు గలిగె
యేడు తరముల పగలు యిట

రాకమున్నె

నేడు తాజ్యము మాకు నేర్పడ దెలిపి
కరుణతో శంవిచ్చి కడు

ప్రియంబునను

పరదశముపై నీవు పంపుట లెస్స
తొప్పుదావుకు తాజ్య మేర్పడ

నిలిపితివి

అప్పుడే నా తాజ్య మమర కుండినను
దక్షిణాధికులు తర్లి వచ్చేరు
యీ త్తజంబున మమ్ము యిప్పుడే
బంపు

బ్రహ్మాడి విష్ణువు పగ మేశ్వరాన
బ్రహ్మ పభావంబు బసవేశ్వరాన
సమ్మిస బొల్లేవు నరహరి యాన
అమ్మ నూకాంబిక అగుమంచి యాన
నిరుపమ గుణాలియగు పాపయాన
యరణ్యపు యాన... ..
పల్ల జడలును గల త్తిరన్నాన
బల్లిమండగు రఘుపతి పాదమార
అలనాడు శ్రీకృష్ణ దరిదేత పిడుగు
... .. నపాలయుని'

కాటమరాజు బీరినీనికి మంగల్లిపాడు తాజ్యమును నిర్ణయించుట

బీరన్న మాటలు ప్రేమ నాలించి
మారుమాటాడక మహిపాలు దప్పుడు
కొంత యాదవ బలము గొట్టున
పంపి

వింతగా యీ కత్తి వేగ నిప్పించి
వచ్చుగా ఆ కత్తి వర్జించె రాజు
.....

"పృథివిలో నీ కత్తి పిడి జూచిరేని
కుదురుగా జరులకు కుధరమై తోచు

మొనవంక జూచిన మొనసి
శత్రులకు
మనమైన సింహ్యాంబు మాతమై
తోచు

రార జూచిన కత్తి తగు
శత్రులకును
ఆయాతీ వృజాయధంబుగా తోచు
పెనక జూచిన కత్తి పెంపు
తోడుతను

గొనకొన్న బలితంపు కోరమై
తోడు"

అటువంటి కరువాల ముపుడు
పూజించి
తటుకున నలనన్న తమ్ముని కప్పుడు
కర్పూర విడియంబు కరవాల మిచ్చె
వొప్పుగా గోసంగు తొనరశూరులకు
నేర్చున విడియముల్ నెరివేగనిచ్చి
అప్పుడు కూపాలు డనియె
నంతటను

"విను వీర నాయుడా:
వివరంబుగాను
అని మొన వైదుల హతము
సేయుటకు

విరివిగా నిను గొలుచు
వీర శూరులును
పరగంగ మంగల్లిపాటను నిలుపు"
అని భీరనేనిని యా చెన్ననేని
పనిచిన రాజుకు పద్మరాఘవునికి
అప్పు డందరు మ్రొక్కి అచ్చోట బాసి
పంపుతో మంగల్లిపాటికి వచ్చి
నిగనిగ మను పట్టు సీలి గుడార్లు
పగవారి కెదురుగా పరగ యెత్తించి
చెలువొంద పట్టు జముకాళముల పైని
కొలుపుండె భీరన్న
కుల బాంధవులతో.

(అసంపూర్ణము)

భక్తిరస్న కథ

(ప్రత్యంతరము)

అపతాదిర

శ్రీ కంటు మదిలోను చెరిగి ప్రస్తుతి చేసి గదినుతో లొకకొండ గంగను దలచి
చేకొని శ్రీహరుని చిత్రాన దలచి హరిహరాజుల కృపను చూడవ
పంకజగర్భనకు ప్రణమిల్లి మ్రొక్కి జగరుందు వెలయుంగ జనులు పుణ్యకథయు
పొంకముగ శారదను బుద్ధిలో దలచి మెచ్చంగ
అతులిత కవిరాజుల అందరిని దలచి శ్రీగిరి మిల్లపు గేనా భుజాదళుల
మదిలోను రేణుక మాతను మ్రొక్కి భక్తుడు పర్వతాన పట్టిన పసుము
యోకదంతుని మదిన యే సత్యంబు చెప్పేను జనులారా!
ప్రౌఢు దలచి వినుడి
మాకు భాగ్యము లొసగి మహిలోన వెలసి

భక్తిరస్న శ్రీశైల పర్వతము మీద జపములో
నుండుట

సుక్కల పర్వతాన సూర్యుల హేమాద్రి గిరుల నడుమ
మట్టుము యంద్రదక్షిణాది
మొక్కువయిన పర్వతంబు శిశినేశ్వరంబు! దెలువయిన
యేలేశ్వరంబు మహనంది బుగ్గ
కాముని గుండంబు ఘనలింగ వీడు అటులేశ్వరంబు! పురహరుని
కృపను

1. శిశినేశ్వరంబును
(పాతాతరము)

2. అధినేశ్వరము (పాతాతరము)

భూతాళకును వాయిగు
 దొబ్బ లీరన్న
 పాతాళగంగ యా బ్రమరాంబ
 మటము
 గంగలో బసువన్న పురమయిన
 కొండ
 భృంగి నాట్యకుండు పుట్టలో యిరవు
 చాతను జికపిల్ల శిరస్సున యింతి
 మలికాలి నందుల మటము
 పడమరాను
 మరివేగ సారంగ మటమున నుండి
 గిరిభేది జనకుండు కేవరముర్తి
 పుడురాజు వొదలుండు పురుగ
 బూషనుడు

విడువక నొక కొండ విల్లుగా బట్టి
 ప్రమది రక్షకుండు బస్వ
 తురంగుండు
 అమిత విక్రమశాలి అండజవైరి
 హస్తాన బ్రహ్మను అణచిన స్వామి
 వస్త్రాది పులితోలు వొర్యేవాటుగ
 నొయిచి
 కరిచర్మ పచ్చడంబు కప్పిన భోగి
 కక్షపాల త్రిశూలము కలిగిన జోగి
 ములాలవుల పాలు మరి త్రాగినట్టి
 కయిలాస మేలిన కండేండు మవళి
 తెల్లని విభూతి దేహన పూసి
 మల్లప్పు వరమున మరి వేగ బుట్టి

తరమునాటి పెద్దలు తమను ముక్తి పొందించుమని భక్తిరన్నను కోరుట

వల్లపు పుణ్యగురువు వనరంగ
 జపము
 సేయుచుండంగ తొల్లి చనిపోయిన
 పెద్దలు
 వొయ్యేన జపములోను వొచ్చి
 పొడకట్టిరి
 అయిదు రజముల చెల్లిన ఆయ్యలు
 వొచ్చి
 జయమని భక్తిరన్న జపములో
 నిలచి
 ద్వారావతి నేలిన తాతలు వచ్చిరి

'హరహరా రక్షేంపు'మని
 పలికి రంత
 తాతలు తండ్రులు తరమునాటి
 పెద్దలు
 మతాన బంధువులు మరి నిలచి రంత
 అయ్యవంక బలుగము అమ్మవంక
 బలుగము
 'గయిన అన్నము బెట్టి గంగ నస్తులు
 గలిపి
 భుక్తిబెట్టి తమముల ముక్తి పొందించు
 భక్తవచ్చలుండ! వో భక్తిరన్న!'

భక్తిరన్న కాశియాత్రకు పోగోరుట

ఆని జపములోను నిష్టలు జూప	కాలహేష్టము దెలకను
కనక కులము బెణితె కప్పెర	కంటమాల గురువు
తొళితె	వల కాల పషిణి మువ్వ పల్లవుల
కక్షపాళము చెదిరెను కభండము	గురువు
తొణితె	నిలచిన పెద్దల నిష్టలు చూచి
దక్షనాది మెరిసెను దరణి	పలికెను భక్తిరన్న పమయల గూడి
గుబ్బిటిల్లెను	'కాశాత్ర పొయి వచ్చేను
శిశువులు భీతిల్లి జపము చాలించి	మనులారా! వుండుడ'
బసువన్న హరహప్రయాగ	శిశువులకు పయనంబు చెప్పె నావేళ
పొయ్యేటి	

భక్తిరన్న ధనకొండకు వచ్చుట

కనతోటి మహాత్ములకు తానున్న	కౌమరక్క సిరిదేవి గోత్రాల
మటము	పెద్దలు
మనవేగ వొప్పగించి కదిలె	తమరంత విచారము
దొనకొండకు	తలపొయ్యి సాగిరి:
మహిలోన అయితన్న	"మటము విడచి ధనముకొండకు
మాధవుం దేలేటి	మా అయ్య వొచ్చింది
పెయ్యరితిప్ప మటాన	కటకట హంత్యంబు కాకుండ
పెళ్ళివేళ మాయను	శిముడ!
పర్వతాన నుండి భక్తుడు పట్నానకు	జప తపములు మరచి యీ తావుకు
వొచ్చనంచేను	వొచ్చింది
వారుసతో దొనకొండ వారెల్ల వినిరి	ఆపడ ముందర అయిపుట్ట కుండిని
వల్లవులు తిరుమందులు వారెల్ల	దేవవూరి విడచి మటము
వినిరి	దిగనాడినందుకు
మట్లిన రంతాయ కూటాలలోను	

బావించి ధనముకొండ పాడు
 గాకుండినః
 యతీశ్వరుండు యేమో వార్త
 వినకుంచేను
 సతుల వర్జితుండు చాలించి రాడు
 పూర్వజన్మము యేమో పొడగట్ట
 కుంచేను
 పర్వతం దిగిరాడు భక్తిరన్న యిప్పుడు
 అంకసరి యేమో అనువాలు
 తోచకుంచేను
 శంకరు డిక్కడికి చాలించి రాడు
 తొల్లిటి వార్తలు యేమో
 తోచకుంచేను
 పల్లజడల గురువు పట్నానకు రాడు
 సిరితొండ డింటికి శిముడు వొచ్చె
 నంచేను
 గరిమ తోడుక కంచి కైలాస మరిగె
 నిటుతో పొదిలె నిరియవ్వ యింటికి
 వాటముగా శిముడు వచ్చిన యంతనే
 గాటముగ జొందితో కయిలాస
 మరిగె

అటువలె ధనముకొండ ఆయ
 గాబోలు
 అన్నము గవుతమ్మును శిముచు
 అడిగిన యంతనే
 చెన్నుమీరగ మటము చేటుబుట్టి
 పోయను
 ఆరీతి దొనకొండ ఆయ గాబోలు''
 సిరిదేనికి విచారము శాయంగ నపుడు
 మటము వొద్దను శెంకులు మరి
 పట్టిరంత
 కటకట విని శెంకుల నాద మందరును
 నగరికి వొస్తున్నాడని నాతుల బిలచి
 'తెగువతో మీరంత దేశాంతి
 యెదుట
 వుండరాదు; యిక మీరు వవ్వర్ల
 చాటున
 వుండు'మని పలికెను వొదిన
 మరుదందర్లను
 'నా ఆయ్య వొస్తున్నా'డని నాతి
 సిరిదేవి
 చయ్యన నగురంత సుద్ధి చేయించెను

భక్తిరన్న తల్లి నగరుకు వచ్చుట

దేశాంతి అయ్యగారు దేవహూ చేసి
 బోంచేసి కాళాత్ర పోవలె ననుచు
 శిశువులు కొలిచి రాంగ శివగురువు
 యప్పుడు
 పషిడి మించిన దూదిపావాలు తొడగి

వొళ్ళెల్ల వీటూది యోగ వాగాలు
 తల్లి వున్న నగరికి తా కదిలి వొచ్చెను
 రాచగురువు వొచ్చి నగురు చొచ్చిన
 యంతలోనె
 వాసిగా శెంకుని వుడుకములు దెచ్చి

పాదార్పన జేసెను పణతి అగుమంచి
పాదార్పన శాయంగ భక్తిరన్న
శిశువులు

నాదించిరి శెంకులు నగిరి లోపులను
యాదవ పుణ్యగురువు అత్తకు తల్లికి
వీక్షాది ధరియించె విశ్వానాథుండు
గొట్టున పల్లికొండ గోత్రం పెద్దలు
అన్నలు తమ్ములు అతిభక్తి తోను
వాన్మెగా భక్తునికి చందనము చేసిరి
పురహరుడు దీవించ పులితోలు మీద

అరూఢి లోబడి అందరు సమగ్ర
కూర్చుండు మని సెలవు గురువు
లో నిచ్చె

కూర్చుండి అందరు గురువు
జూచిరి

శ్రీశైలము మీది యోగక్షేమము
అడిగిరి

చూచి అందరితోను సుద్దులాడి
విన్నవ

భక్తిరన్న తనను కాశియాత్ర పంపుమని తల్లి నడుగుట

అత్తను తల్లిని అతివేగ పిలుచుక
పలికెను భక్తిరన్న పణతులు గూడి
“నారీ రమణులారా! వాతల్లి! వినరె
వారడానికి బోయి మళ్ళి వచ్చేను
తాను
యేడు తరాల పెద్దలు యోగ్యంబు
లోను
అడిగిరి అన్నంబు అమ్మరో తనను
అక్కడ నుండి పొయ్యేనని వాస్తవి
నేను

గర్భున నీకును యీ కమమెల్ల
చెప్పేను
నీవున్న నగిరికి నేను వచ్చినాను
దీవించి చెడుకూరుకవిలెలు తెప్పించు
అమ్మరో! కాశీత్ర అంపవే తనను”
అని యిట్లు పలికిన ఆ కాంతరెల్ల
అందరు చిన్నపోయి అచ్చెర్యపడిరి

కాశి పోవలదని తల్లి భక్తిరన్నను బ్రతిమాలుట

“పొందుగ కాశీత్ర పొయ్యేద
నంచేను

గుండె బాండు; కొడుకు గుణలబిద
కవుడు

వుండును కాశాత్ర వొమ్మడు తమకు
నేడు నీవు కాశాత్ర పొయ్యెద

నంచేసు

నడుము విరిగిన చంద మాయనో

కొడుక;

వుండును కాశాత్ర వొమ్మడు తమకు
నేడు నీవు కాశాత్ర పొయ్యెద

నంచేసు

నోరు నిండెను కొడుక; నోరాడదు

తమకు

ప్రయాగ బొయ్యేసంచే

వో బత్తినయ్య!

వో ఆయ్య; నిన్నంపి యెట్లుందు

కొడుక;

నిశ్చలంగ కాశా త నీవు పొయ్యెద

నంచేసు

ప్రక్షము విరిగి పడ్డ విధమాయ

తమకు

చెరుకూరి కదిలెలు తెన్నుంచె కొడుక

పరువడి దుఃఖంబు పట్టంగ రాదు

నా ఆయ్య; నీ శెంఖు నాదంబు వించేను

బోయలు దొనకొండ

పొడచిన ట్లాయను

నీవు వొచ్చి మతాన నిలిచినా

వంచేసు

దివిసుండి దేవతలు దిగి వొచ్చి

రనుకొంటి

దసుముకొండనుండి తమ్ము దయ

జూడవలె గాద

వెసయంగ కాశాత్ర యెట్లు

పోయెద నంటివి;

వేగి లేచి మిమ్ముల కన్నుల చూడ

కుంచేను

పగులు చీకటి తనకు పట్టినట్ల

వుండెను

మమ్ముల వెడబాసి మటములు

విడచి

రమ్మని కాశినుండి జయరేకలు

వొచ్చిన

భాగ్యభూములు విడచి పట్నాలు

విడచి

జోగుల గూడి పోను వ్రాసెనా

బ్రహ్మ;

నుడుగులు తప్పిన నోము ఫలములు

తప్పక

కడువేగ గర్భాన కంటిని మిమ్ము

విడువక నోములెల్ల విధమాయ

కొడుక!

కొడుకరో; నీ ప్రాపు

కుడువలేదాయను

నీకేల కాశిపోను నీలకంటుండ;

మాకు బుద్ధులు చెప్పుచు మా ఆయ్య

నీవు

మా ఆయ్య; పెయ్యల తిప్ప మతాన

జుండునూ!

గయ్యాల; కాశాల;

ప్రయాగ యూల? 4"

కడువేగ బుద్ధులు కన్నతల్లి
చప్పగాను

నద లింగమూర్తి నవ్వి యిట్లు అనియి

కవితలు తెప్పించమని భక్తిరన్న తల్లినడుగుట

“రాజ్యభూములు చూచుక నగళ్ళు
చూచుక
తేజముతో సంపదలు ధేనుపల
చూచుక
నివలముగ యీ మాట నీకట్ల
తొణికి
మోక్షాన పొందేది ముందెరుగవై తివి
యంత రాజ్యము లేలిన
యెన్ని భూములు యేలిన
దొంతులలో దివ్య అవుట
దూర మెరుగ వై తివి
నే గలిగి మోక్షము నిలుపవలె గాక
సంగతిగ మీతోటి సాటి వారము
మేము
యిరు వంశముల వారికి
యిహపరములకు త్రోవ
గరిమతో నానుండి కలుగవలె గాక
మమ్ముల కాళాత్ర పోవద్దన్న
మాటేమి తల్లి!
అమ్మరో! అయ్యలు బెల్లిన
అంకసరి వార్త
కవితలు వినివుండి కాళాత్రపోయి
తీర్థములు యిచటకి తెచ్చేము తల్లి!
వార్తలు మారు మాటలు వొద్దు
వో యమ్మ!

కవితలు తెప్పించు వో కన్నతల్లి!”
“నీవు కొడుకవు గావున నేర్చి
నేరములు
కాయ నే కర్తను గాని కవితలు
దేహ కర్తను గాను
వో అయ్య! పల్లికొండ వాడుగో!
నడుగో!”
తల్లి ఆడిన మాటలకు తలమొగ్గి
అప్పుడు
పల్లికొండను పిలిచి పలికె నావేళ
దివ్యద్రిష్టి యెరిగిన దేహమూర్తి
తావైన హరిగురువు పల్లికొండను
ఆడిగి:
“మనస్సులో దెలిసెను
మహనియ్యమూర్తి:
చనిపోయిన వారికి మనివున్న వారికి
బ్రతికింద అన్నము బెట్టు
ప్రమతుడవు నీవు
మా కావు ధ్యానము మీ కావున
గలదు
రాస్యపు మాటలు రసభంగము లేసి
బయలు పుచ్చరాదయ్య పండుముల
రగువతి!”
సందుల పుణ్యగురువు నవ్వి
చాట్టనియి

“కందర్ప గురుభక్త! గాఢీర్యశాలి! వినివుంచె మంచిది వినుము
అందరు విన్నది అది తెన్న గాక వో బావ!
సముసుక్పతము లేటికి? స్వర్గానికి కవిలెలు తెమ్మని కరకంటు పలికెను
త్రోవ
చూచేటి ముచ్చటలు చుట్టాలు
బంధువులు

భక్తిరన్న కవిలెలుచూచి గత ఏష్యములు చెప్పుట

శివగురువు మాటలు విని తెప్పించె నెలలు పద్దెనిమిది నిండుగా నుండె
కవిలెలు- అంకసరి యేటిమీద ఆరునెలలై
హరిగురువు శివగురువుకు అందించె పున్నది
కవిలెలు నెలలు పన్నెండైన నిలచి కాశిలోను
“పరుసతో అంకసరి వ్రాత సేవించి ఆరునెలలు సమీపము
జుచినాను లెక్కను
పొంకముగ చిత్రభాను పోయి గురుతెరిగి మాగ మాసము
యీవరకు గురులింగమూర్తి!
జొంకులేదు యాభయ యెనిమిది యేటి మీద ఆరునెలలు యీశ్వర
యేడ్తున్నారాయె మహిమ
శ్రీకూర్మమందున సింహాద్రిరాజు యంటనె నిజవార్త వినగద్దు తమకు
చేకొని కళ్యాణాన తెలగి పెద్దయ్య యేడూడు వెళ్ళిన ఆరునెలల లోను
యేనుగు నాథు కొండన దండిగా భాద్రపదము దగ్గర నుండి
యరనూకరాజు మాఘానికి ఆరునెలలు మతమున
పూనికతో నలనూక భూనాథుండు సరయు
బెజవాడ దళిమి యేకాదశి ద్వాదశి త్రయోదశి
చెరుకూర పోలరాజు చెల్లిన వెనుక చెతుర్దశి నాటి మాపు
చిత్రభాను సంవత్సరము చేటు ప్రౌఢుకూకేటప్పుడు తల్లి ప్రౌఢు
యాదవులకు పొడచి రాంగ
తెలిసి కాకికి బోయె దినమున నుండి

సిద్ధము అమావాస్య నాడు చారంగ
తమకు
పాద్యమినాడు భవముకొండకు
ప్రవేశ మవుదాము
దివినండి దేవతలు దిగివచ్చి
రనుకుంటిని”
ఆ సమయమున అయ్య వున్న
హరిశివాపురము
ఆ లింగాల కొండకు యీ గంగాల
కొండకు
యిన్నూట యనలై ఆమట లెక్కను
కలని వుండి వినివుంటే కంటమాల
గురువు

కొండకు రాగి శాసనాల మీదను
లెట్టి అంత వ్రాసుకొనెను
సీలకంటుండు
యీ లెట్టి వ్రాసుకొని నిజము
కీర్తించి
పల్లికొండ-భక్తుండు భాషించుకొనిరి
యిద్దరు యెరుగుట యితరులు విసుట
బుద్ధును దెలసిన పురహరులు
యిద్దరు
భాషించి అందరు ప్రజాభజముగాను
దేశాతి అయగారు చెప్పె నొక మూట

పాపనూకను గురువో చూచుచుని పల్లికొండ వెచ్చుట

“వో బావా పల్లికొండ! వో యత్త!
కొమరక్క!
నా బుద్ధి వినవమ్మ నా తల్లి సిరిదేవి!
తమ్ముడు అయితన్న! దయవుంచ
వోయి!
నమ్మించి తెచ్చిన నాతి వున్నది
పాపనూక వున్నది బాంధవులారా!
కాపాడుక రారె వో కన్నతల్లి!
పాట గెంచి తెచ్చిన పాపన్న మీద
కాలిమితో అందరును దయవుంచ
రమ్మ!
అగుమించిని పాపను అమ్మరో! నీవు

వొక్కి సమానముగ జూచి వుంచవే
దయను
వుసూరు మంటెను వొమ్మయ తనకు
ఆప్సకూతురు వని నీవు అదళించ పోకు
పాపన్ని వలపక్షము అడికిరైన
ఆపద ముందర అయివుట్ట కుండినా!
పరిసతి పాపమ్మకు బ్రహ్మాదేవుడు
జత గూర్చిన దనుక దయ
వుంచరమ్మ!
కొమరక్క వో యత్త! నీ కోడలి మీద
చాల దయవుంచు” మని తెప్పిన
వేళను

భక్తిరస్మ కాశికి పయనమగుట

ఆ వేళ భక్తిరస్మ ఆనతిచ్చిన వెనుక
 శిఖవులకు భక్తిరస్మకు సిరిదేవి
 యప్పుడు
 పొసగంగ అన్నము బోంచెయ్య
 బెడ్డెను
 వొక్కరొక్కరు తమ యోగవాగాలు
 గ్రక్కున పుచ్చుక కదిలిరి వేగ
 కొమరక్క సిరిదేవి గోత్రాల
 పెద్దలు
 ప్రియముతో సిరిగిరమ్మ
 పెండ్లిచవిక పద్దసు
 అందరిని తిరుగనంపి ఆయ్యవారు
 కదిలెను
 పందమాల పల్లికొండ బాలరాజు
 అయితన్న
 అందరు వొచ్చిరి ఆయగార్ని
 గొలిచిరి
 సంగట పల్లికొండ సరస అయితన్న
 గంగరావుల నీడ బొంగరాల
 బయలు
 రంగు మీరగ నిలచి రఘుపతిని
 బిలచి
 "వుండుదా! ధనముకొండను
 పూర్ణతముగాను
 దండిగ ఆచంద్ర తారార్కముగను
 యేలుదా పట్నంబు యీశ్వరు
 కృపను

బాలరాజు లందరికి భయ భీతులు
 కలుగును
 రఘుపతి నడిపించు రాజ్యభారంబు"
 అగణితముగ పల్లికొండ అయితన్న
 పెద్దలు
 తమ్ములు మరుదులు దణ్ణమని
 మ్రొక్కిరి
 సమ్మదిగ నంగరు సర్వేశ్వరునికి
 వందనము చేసిరి వొచ్చిరి మగడి
 బంధువుల తిరుగనంపి బిత్తినయ్య
 గదిలె
 ముమ్మయ్య పోచయ్య ముద్దుబాల
 లిద్దరు
 వెమ్మెగార్గదలిరి వేడుకలీనెక్కి
 కిందర్ప సంహారుడు కరకంతు
 గొలిచి
 సందుకురుప పద్దసు నటవొచ్చి
 రిద్దరు
 అల్లుని తమ్ముని అటు బిలచి వేగ
 వల్లివుల పుణ్యగురువు వొకవార్త
 చెప్పెను
 "యిక్కడి అక్కడి యోగక్షేమంబు
 ముక్కున బాలలార! కనివుండరోయి
 దక్షవాది వార్త ధనముకొండ వార్త
 నిశ్చలంగ కాశిలో నేనున్న వార్త
 యీ యోగక్షేమంబు యిద్దరు
 మీరు

అగతి వినివుండుడి అన్నలారః
మీరు"

చెల్లెలి కొడుకు పోచయ్యను
చిన్ని ముమ్మయ్యను

మళ్ళింపి బ త్తినన్న మరిపోయెను
రాశి

బాంబు ధనుకొండ పట్టుమును
వొచ్చిరి

భక్తిరన్న దారిలో గల పుణ్యాక్షేత్రములను దర్శించుట

కాలాంత పుణ్యండు కదిలె
త్రిపురాంతికము

చేరి సర్వేశ్వరుని సన్నుతి చేశనుః
"హరహర గారీశః అంగజవైరి

త్రిపురాలు కొట్టిన దిట్టమో స్వామి!
కృపచూడవే మమ్ము గోరాజగమన."

అని సన్నుతించి అతివేగమున
గల్గె

చెన్నమీరగ వొచ్చి చేజర్ల నిలిచె
కబోడి లింగమునకు కరకలరుసుకు

మొక్కి
సద్భక్తిగా నిలచి ప్రార్థన జేసెః
"కాశికి సరిపట్నము కావలసి నీవు

వాసిగా యిచ్చుట వ్రతము
నిల్చుకొని

జపతపములు చాల శివునికి మెప్పించి
ఆ పక్షిని రక్షించి హరిహరాజులకు

మేతడేగకు శిరస్సు మెదడు
యిచ్చినావు

నూతికెక్కిన శివచక్ర కీర్తినిగాచిరి
నిబ్బరంగ చేజర్ల నిలచి వెలసినయట్టి

కబోడీశ్వరః కరుణించు మమ్ము!"
మర్నాడు బ త్తినన్న మరి తర్లిపోయె

ధర్నాల కోటను తగువేట్కు నిలిచె
అమరేశ్వరుని జూచి హస్తముల్

మొగచిః
"ప్రమథుల పోషకుండః

భక్తవత్సలుడః
సమసారిము ముంతిని

చక్కచెట్టినావు
జుమ్మభావము పులితోలు చదురుగా

జేసి
కరుణించి ముక్కంటి కన్నట్టి

స్వామి
ధరణికోట అమరన్నః

దయపుంచవన్న!"
అని స్తవత్యము చేసి అచ్చట తర్లి

మరునాడు వుండవెల్లిని
మహాఘనుడు నిలచె

వర్ణించి యా పద్మవల్లభుని వేడెః
"శంఖు చక్రావతార!

జలధీశయనుండః

పంకజ రుద్రుండ! బ్రహ్మాండ
నాయక!

లంక సంహారక! రావణవైరి!
పొంకముగ అయోధ్యపుర నివాస;
చిక్క బట్టిన దాని చెలికాడివయ్య!
బొంకించి బలునిగొట్టి భూమికొలచిన

యట్టి
సీతామనోహర! క్షీరాబ్ధిశయన;
నాతులకు ప్రియుండ: పద్మనాభుండ
శరణు: "

అనంత శయనుని వేడి ఆయుగారు
పోయి

స్తానానకు బెజవాడ దరిజేరి గురువు
క్రిష్ణాస్తానము చేసి కీలాద్రి పర్యతాన
విష్ణుతో వెన్నంటి వేడె నావేళ:
"పైడివాన గురియించి

భక్తులనుగాచి
తైలాన మిచ్చిన ఘరుడవయ్య నీవు;
చినుకు తులమెత్తు స్రిష్టిలో
కురియించి

కనక నిక్షేపము కాజేసినావు
నిజముగ నీకీర్తి నిండి లోకాన
బెజవాడ పాలై పెంపొందినావు
నిండు వేడుకతోను నిఖిలంబు

లెరుగ
పాండవుల తపసును పండించినావు
బెజవాడ మల్లేశ్వర!

నిజమూర్తివయ్య!"

బెజవాడ తర్లిపోయ పీతాంబరుండు
రాజమహేంద్రానకు రవణీతో

కదిలెను
గోదావరి స్తానము గురువు తా చేసి,
"మోదముతో సారంగుని మోక్షాన
బొందించి

ఆదరించిన యట్టి అమ్మవు నీవు"
గోదావరి తర్లి శ్రీకాకుళముకేతెంచి
సూర్యముకి స్తానము నేర్పుతో చేసి
వొర్లించి యా తెరుగు వల్లభుని వేడి
"యిల్లు¹⁰విరచి తాటకి చీరివొయిచిన
మేడి

వల్లభుడ: వోస్వామి! వందనము
నీకు
రాతికి ప్రాణులు రాజేసినావు
సీతాపతి! తెలుగురాయ! శరణు
వో స్వామి!"

పరుషవేది లింగముల పయనంబు
దర్లి

కరపట్నాన నిలచి కిరకంతుడు
వొచ్చి

చిలుక సముద్రాన చేసె స్తానంబు:
"బెణుకు చూపుంతోడ తళకులు
గలిగి

చిలుక సముద్రవమ్మ: శరణు
వో యమ్మ!"

పణతి సముద్ర దేవిని ప్రస్తుతి చేసి

మాణిక్య పట్నముకు పోయె
మహనీయ మూర్తి
మణితేశ్వరుని జూచి మరి మ్రొక్కి

నిలచి

వేదంగ సాగెను యీశ్వరుని అపుడు
“కరకుట్టు తెచ్చిన కన్నప్పను

మెచ్చి

తరుణి చంట పలికిన ధాతవు నీవు”

ప్రాకటముగ దేవుని ప్రార్థన జేసి

యేకాంబరుండు యేతెంచి వేగ

శ్రీపురుషోత్తము ధారంగ వొచ్చి

ఆప్రొద్దు యింద్ర జింహ్వరుడు

గట్టించిన

యిఘపరములు యిచ్చేటి యెచ్చయిన

నదని

ఆయఘశం బనియేటి అనది

సానము

చేసెను కటకాన చేరెనా గురువు

మహనదిన స్తానము మరిచేళ గురువు

బహవిధమున జగన్నాథుని ప్రార్థన

చేశను:

“పాండవుల పక్షవాది: ప్లేమలాద

వారుద: 11

పుండరీ కాక్షుండ: భూజన

రక్షకుండ:

ద్రవుపతి అభిమాన! ధనర్వవేద

బ్యాసి: 12

గోవర్ధన గిరికొండ గొడుగుగా

యెత్తిన

జీవుల రక్షించిన శ్రీహరిపయ్య!

పటపత్ర శాసన! వాలిని వేసిన

యద్ది

రిటుక జగన్నాథ: కరుణించ

వయ్య”

అతివేగమున కాశి ఆది మార్గమున

అతి సాగరమునకు పోయ్య అయ్య

భక్తినయ్య

వేయుపాయలై వొచ్చి వేరులు 13

గలసిన

చయ్యన స్తానము సము దాన చేశను

సముద్రాల దేనిని సపుక్యంబు

చేశను:

“అమర సాగరమునకు అన్నింటికి

కర్తవు

కూలాద్ది నాగర: కోటిపాపనేశ:

రలియుగం వారికి కన్నతల్లివి నీవు

గాంభీర్యము గలిగిన మనవుజ్య

రదివి

అంబుజ జలరాశి: అమ్మశరణాశి!”

తేజ ప్రార్థన చేసి తెరువు సాగినదవి

రాజమహాలు చూచి నది సంతసించి

పయన ముస్తీదులై భక్తినయ్య తర్లి

గయలోకి పోయను కాలాంత పుణ్యుండు

భార్గవ నదిన భక్తినయ్య అపుడు

స్వర్గానికి మోక్షమని స్తానంబు

చేశను

ప్రేహతా పర్వత మెక్కి భక్తినయ్య

దిగెను

అతినిష్ఠ బ్రహ్మగుండాన

ఆడె స్త్రానంబు

గయ వర్జితము చేసి కాశిలో నిలచను

ప్రయాగ చూచెను భక్తిరన్న

అప్పుడ.

గంగాస్త్రానము చేశను మరుడు

భక్తిరన్నయ్య

సంగతిగా యము సరస్వతిని

జూచెను

మనమైన పుణ్యనదులను కంటమాల

గురువు

స్త్రానంబు చేశను సరగ భక్తిరన్నయ్య

భక్తిరన్న కాశి చేరి క్షేత్ర దేవతలకు ప్రార్థించుట

ఆనంద కాశి, అతిముక్త కాశి,

తిథారామ కాశి, శివరామ కాశి,

భార్గవ నదిన పరుగస్త్రానంబు

చేశను

నిర్గయలో గయవాసులకు నిచ్చె

దానంబు

గోగయ సీతగయ రామ గయాయని

పరుగంగ చూచి

అంబితముగ యా ముక్తి యీశ్వరుని

చూచి

ప్రార్థన చేశను పరిపరి విధములను:

“మూర్తులకు మోక్షము ముందు

యిచ్చినావని

వార్త చప్పంగను వొస్తినీ నేను

కీర్తి పొందించు అపకీర్తి లేకుండ

నీ తీర్థ ప్రసాదము దేవ: కావలసి

వొచ్చినాను

వొచ్చినాను మోక్షము యిచ్చి

రక్షింపు”

వందనము చేశను వొల్లవుల గురువు

అందముగ ప్రార్థన ఆయగారు

చేశను:

“మూషక వాహన: ముక్కుంటి

పుత్ర!

శేష భూషణుండ! శరణార్థి నీకు:

కొంచపు బొజ్జయు గుజ్జరి రూపు

మంచి సజ్జనుండ! మహాఘనుడ

వయ్య:

వీశ్వర వారపుత్ర! వీరహోంకార:

భూత పుణకుల పేరు, చాత కరువాలు,

ఘాతగా భూతాల కండించినావు

కయిలాస మేలిన కరకంటకుండ!

బైరవుండ! చేపట్టు పరగ శరణార్థి!”

కాశిలో హరిచంద్ర స్తంభాలు చూచి

వాశిగా వీరన్నను కయివారంబు

చేసి:

“శంకరుని శమటను జన్మించినావు

శంకలేక దానవుల చీలివొయినావు

కరువాళము సింగళిని కనక
 త్రిశూలము
 పరువాదులకు వొయిరు శరభావతారః
 వీరన్న శరణార్థిః” అని సన్నుతించి
 వొన్నెగా భక్తిరన్న వొచ్చి
 విశ్వనాథు

సతియైన అన్నపూర్ణకు సాష్టాంగ
 మొక్కి
 “సతులైన యింద్రాది సకీయలోను
 కన్నతల్లివై నీవు కాశిలోనించి
 పన్నుగా నున్నట్టి ప్రమథాదులకున
 పిన్నలకు పెద్దలకు బీదసాదులకు
 అన్నము నీపేరు అద్దదిక్పాకులకు

బోనం గలిపించిన పూబోజివమ్మ;
 రాజీవనేత్రి! నాతల్లివి నీవు”
 అన్నపూర్ణను వేడి ఆ విశ్వనాథు
 సన్నుతిగా వొచ్చెను సద్భక్తితోను
 విశ్వనాథుని జూచి వినుతులు చేశ
 బస్సువాహన స్వామి! పరమేశ!

యాశః
 వాసిగా శివయోగి వ్రతమున బొంగి
 గవిరీ మనోహరుడ! గంగాధరుండః
 శివవర్రనుండః చిత్రకర్ణుండః
 పైనిండ పులితోలు ఫణిరాజులోలు
 నయశాలి కాశివిశ్వనాథుండ!
 శరను!”

భక్తిరన్న కాశిలో ఏటిమీద ఆరు నెలలుండుట

అమరంగ ప్రార్థించె ఆయ్య
 భక్తిరన్నయ్య
 ‘స్వామి! నీ సన్నుతిన¹⁴ జాగా
 విప్పించుమ’
 మరివేగ నంతను మటము యేర్పాటు
 ఘనవేగ విశ్వనాథుడు కల్పించ
 మటము
 మటము గలిపించుక మహాదేవ
 దేవునికి
 పటుతరముగ పూజ భక్తిరన్నయ్య
 సేయుచు

అక్కడ యేటిమీద ఆరునెలలు
 దనుక
 గ్రక్కన తతికాలము కానవచ్చ
 గనుక
 అంకసరి సమీపము ఆయగారు
 చూచను
 శంకరుడు నాలుగు మూడు దినముల
 సమీపమాయనని

సింహాద్రిరాజు సింహాద్రి సీతలకు అన్నము వేయుట

వొలరాజును చంపిన వొయిరుల
ద్రుంచి

కల్లరి రిపులను కండించి నరికి
పురువడి బాణాలు నీ పురివి¹⁷పై
నాటి

తరిముత్ర వో తాత! ధరణిపై
వారిగిలివి

నీకు అర్ధాంగ లక్ష్మి సీతిమంతురాలు
చేకొని అగ్నిలోను చెదరక మనస్సు
మండేటి మంటలలోను మడిసింది

వల్లమ్మ!
కాశిలో అన్నంబు గైకొండు మీరు

గుండానకు యిద్దరు కుమిలి కాలితిరి;
శ్రీకూర్మము మీదను చెలగి దండెత్తి

శ్రీవైష్ణవులగాయ సింహాద్రి రాజు
సింధు బల్లాణుని శిరసును నగికి
మూకలై వొక్కొక్కరిని మొనకట్టి
చంపితివి

చేకొని వారిని బెండాడి చంపితివి
బాహులకు యెదిరించి ప్రగతుల
ద్రుంచి

దురములో రిపులను త్రుళ్ళుచి సీవు
చంద్రాయుధాలు తాకి చెల్లితివి సీవు
సింహాద్రి వో సీత! సిరిగల కాంత!
అయ్యగూడి ప్రాణంబు వొప్పగించివి
హంసవలె వో తల్లి! అగ్నిలో
మడిస్తా:

నిమిషంబు లోపల నీరైపోతివి
కాశిలో అన్నంబు గైకొండు మీరు
భూమాటి శంకరయ్య! పుణ్యాత్మ!
ధీర!

ధీమంతుడగు రాజు వోర చెల్లితివి
సీవు
భూమాటి శంకరమ్మ! నీ పురుషుని
కొరకు

అగ్నినోములు నోమితివి ఆత్ర!
శంకరమ్మ!
చిత్తరు ప్రతిమెవలె చిచ్చున
వారిగిలివి

కాశిలో అన్నంబు గైకొండు మీరు!

పెద్దిరాజు పెద్దమ్మలకు అన్నము వేయుట

కట కట పెద్దన్న కల్యాణము
పోతివి

పోరాడి రాజులను పొట్టలు చించి

గోర యద్ధముచేసి కుంబిళ్ళు
తెగటార్చి
ఆరెమాని వీర వాయ్యాళి బయటను
అంత రాజుల వొద్ద చెల్లితివి ఆన్న
పెద్దన్న
పక్షులకు గాను నీ ప్రాణంబు యిచ్చి
మీ వొత్తాలు పోట్లనాటి వారిగితిరా
తండ్రీ!

మాభూములకు మీరు మళ్ళిరాక తల్లి
శోభనాల గుండము సొదలు

యేర్పరచుక
మంచి గంధపు మాకులు మగువ నీ
గుండాన

కొంచాలుగా నరికి కుదురుగా చేర్చి
అందు లోపల తమ ఆయ్యను వుంచి
యెరువై న సొమ్ములు వెలదులక

పంచిపెట్టి
వదలక బాలల వడ్డవారికి

వొప్పగించి
దండమొప్పగ బెట్టి ధర్మసభ కెల్ల
గుండంబు లోపల గుప్పన వారిగితివి
మంటల లోపల మడి స్తివి నీవు

కంటికి రెప్పవలె కాచితివి మమ్ము
ఆరిన గుండములోను అమ్మ!

నీ రూపు
ధారుణి సభవారు తల్లడ పడగాను
గుగ్గిలపు పొగవలె గుబగుబా

యెగి స్తివి
బొగ్గు లెల్లను తామర పువ్వులై
వుండు

నా పంతము యీడేసి స్తివి ననుగన్న
తల్లి!

బాలల వొప్పగి స్తివి పక్కాతి గాను
భూలోకము వారెల్ల పొగిడేరు నిన్ను
కాళిలో అన్నంబు గైకొందు మీరు;
దామసాని వోమామ; సరిగడలు

నాటి

రామ రామాయని వారిగితివి
రాజువొద్ద నీవు

పొసగంగ దామసాని పోతి;
వో యత్త;

మసియై పోతివి మంటల లోను
కాళిలో అన్నము గైకొందు మీరు;

యరనూక రాజు-యరనూక సీతలకు అన్నము వేయుట

యేనుగునాథు కొండమీద యరనూక
తండ్రీ!

అవనిలో రిపులను హతముగా నరికి
యెదురొమ్ము పోట్లతోను యేగితివి
తండ్రీ!

పటకూడి కలియ గాలితివి పడి
మంటలోన

రతిదేవి బోలిన రవణ యరనూక;
కాళిలో అన్నంబు గైకొందు మీరు;

పులిమొద్దుల రామపుండు! కూమి
గంపింప
చలమున రాజుల చంపి చెండాడి
ధిక్కురించిన రిపులను తెగటార్చి
నీవు
ఆక్కడ సరికల్లుగాను అయ్యి ఎద్దను
చెల్లితివి

పులిమొద్దుల దేశమ్మ! నీ పురుషుని
కొరకు
పతిబోయి సతిపుండ పరుగ
నీతిగాదనుచు
గుండము లోపల కూలితిరి మీరు
కాశిలో అన్నంబు గైకొండు మీరు!

నలనూకరాజు-నలనూక సీతలకు అన్నము వేయుట

నలనూక! వో తండ్రి! రాజుల
నురుమాడి
నీ పయినుండ వీడెలు బల్లెలు నాటి
దిగ్విదేవుని పెంటకాడ చెల్లితివి నీవు
అగ్ని నోములు నోమితివి అమ్మ!
నలనూక!
కాశిలో అన్నంబు గైకొండు మీరు!
నలనూక రాజులకు నమ్మిన ప్రధాని
విలసిలముగ కీర్తులు వెలసిన
మనుడవు

పట్టపు యేనుగుల సరికి ప్రగతుల
ద్రుంచి
ఘట్టిగా యెడరొమ్ము గాయాలు నాటి
చట్ట మారయ్య! నీవు సరికల్లుగా
చెల్లితివి!
అద్దె నిప్పులకు ప్రాణము
వొప్పగించితివి
సట్ల మారమ్మ! సకియరో! నీవు
కాశిలో అన్నంబు గైకొండు మీరు!

భక్తిరన్న తన తండ్రి పోలురాజుకు అన్నము వేయుట

లింగమంతులకు గాను నిలచి
చెరుకూర
జంగాల వెనుక వేసుక చోదాని మీద
సమరంబు చేస్తేవి సరికల్లుగాను
శ్రీమంతుడ! చెరుకూర చెల్లితివి నీవు!
భక్తుల నందరిని పర్వతానకు పంపి

కత్తులపాలై పోతివి వో కన్నతండ్రి!
తిరుగ వారు చెల్లిన తిరుప్పందుల
మామలార!
వీరులై చెరుకూర వెలసితిరి మీరు
దండిగా గంగరేగు తావాయ మీకు

తండ్రి పోలురాజు! నీతనయుడని నేను కాశీలో అన్నంబు గైకొందు మీరు:

కల్లందుల మారినేడు-మారెమ్మలకు అన్నము వేయుట

ఒల్లికురువ వీరులై పక్కాతిక్కెక్కిరి యద్దంబు చేస్తీరి వీరులై వెలసితిరి
కల్లందుల మారినేడు! ఘోషి! ఆతనికి కులసతి ఆరుంధతికి సాటి
వోమామ! వాత్తువని యెంతురు వో యమ్మ నిన్ను
అల్ల చిచ్చుల నోమితివి అత్త! సామజ నడుపుల తల్లి! (సాధ్య)
మారెమ్మ! సామజ నడుపుల తల్లి! (సాధ్య)
కాశీలో అన్నంబు గైకొందు మీరు! మారెమ్మ!
వాసిగా జాంభవ వామిక వార్తనుడు సామాధి కిరియ చొచ్చి పతి
మసిలమ్మ వో పుత్ర! మాతంగి గూడ.గాని
గోత్ర. పుత్రుల వాప్సగించి పోతివి నీవు
అయిదు రణాలకైన అయ్య! దత్రాన నీపేరు దాచినాము తల్లి!
నీ రణము లింగమందు అయిపోతివి నెంత
వాహి కీర్తి మూర్తులు వొచ్చి మారెమ్మ!
నీ నుండి కాశీలో అన్నంబు గైకొందు మీరు:
యెద్దులు గోసంగులు యాదవులు నీవు

కల్లందుల పోలినేడు-చిటినూకలకు అన్నము వేయుట

రాళ్ళ దిండి ఖైరవరాజు కురువ వొద్ద చెల్లెండ్లకు వాప్సగించి చిచ్చులో
జలోధీరుని చంపి శానల నరికి పడితివి
పోట్లునాటి కల్లందుల పోలినేడా! కలకంటి! చిటినూక! కాంతరో! నీవు
చెల్లితివి కాశీలో అన్నము గైకొందు మీరు!"

నిప్పుల లోపుల నిలచి కాలితివి
అప్పా చిటినూక! నీ అబ్బురపు
కొడుకును

అన్నములకై బాలరాజులు చేతులు చాచుట

తరచునాటి పెద్దల తలచ భక్తి నన్న
పరుగంగ అన్నము పాళ్ళుగా చేశను
అకొన్న పెద్దల అందరిని బిలచి
అన్నము పెట్టగాను అవేళ బాలలు

అస్త్రాలు చాచిరి

తావు యెరిగిన బాలలు తమ నిష్టలు

చూపిరి

జొత్తువలె రక్తంబు జొబ్బటిల

కురియంగ

భక్తునికి పొడకట్టిరి బాలలు

యిద్దరును

వాలుజడలు గలిగిన వల్లవుల

భక్తి నన్న

నీళ్ళలో భక్తి నన్న నిష్టలు చూచి

మంచవలె రక్తము మామ అల్లుని

మీదను

నిలచి కురియంగ సాగెను నీళ్ళ

లోపులను

పొడిచిన పోట్ల వెంటను పోచయ్యకు

ముమ్మయ్యకు

జొడ జొడ రక్తంబు జోరున

గురిశను

“తమ్ములు మరదులు దక్షణాదిన

వుంది

నిర్మలముగ కాశిలోను నీవు యెట్లు

వున్నావు?

వాద్దు అనంగ కాశాత్ర వాస్త్రవి నీవు
యుద్ధంబు చేసింది యెరుగ కున్నావు
పల్లికొండ రఘుపతి, పద్మ

నాయుడును,

చల్లవారి బొల్లేవు, సరుగ బీరన్న,

కాటమరాజు! అయితన్న,

కరియావులరాజు

భట్టావుల వల్లభన్న, పరగ

యర్రయ్య

యా బైకోట్ల యాదవులు నీకు

యెదురుచూచేరు

శాంభవుండ! పోదా”మని చెప్పిరి

బాలలు,

“చావు యెరుగడు కాబోలు కాశి

పోయిన గురువు

అని బావ పల్లికొండ అంపితే

వాస్త్రమి

దాహంకొని వున్నారు దక్షణాదిన

తమ్ములు

కుప్పెల తీర్థము కొంచు పదవయ్య

లెక్కవ్రాసుక వాస్త్రమి యిక్కడెల

వున్నాము

కాలపక్వము వొచ్చెను పదవయ్య

నీవు”

భక్తిరన్న బాలరాజులకై దుఃఖించుట

మమ్మున్యూ పోచయ్య మిచ్చటలు
వినియు

సొమ్మసిలపోయి భక్తిరన్న శోకింప
సాగెను

అల్లనిచాత వున్న అస్తరేక చూచి
వల్లవు వుణ్యగురువు వాగిసి

దుక్కించి
తమ్ముని చాతనన్న దామరపద్మము

చూచి:
“మచ్చరేకలు గలిగిన మరి ముద్దు

బాలులారా:
మీ వజ్రాలు పోట్టునాటి వారిగితిరా

శిముడ!
కాలము కురదలించెను గంగ

దయతప్పెను
నీలకంటుని సముకాన నేను యిచట

వుండగాను
యీలోను చేటువార యెట్లు పుట్టెనో

శిముడ:
ముమ్మరముగా పోట్లు మీ

యెదురొమ్ములు నాటి
తమ్ముడ: ముమ్మయ్య! జెయ రేఖలు

దెస్తీవి
బల్లెల పోట్లు మీ యెదురొమ్ములు

భారముగ నాటి
వొళ్ళున రక్తంబు వుట్టి కురియ

దెల్లెలు కొడుకు పోచయ్య! చేటు
వారలు దెస్తీవి

కాలమానం దెస్తీరి వో బాలలారా:
మాలె కొండల వలెను మీ భుజములు

పెంచుకొని
పారేటి రక్తాన పడి వీడులాడి

ధనముకొండ వార దక్షణాది వార
అనవాలు దెస్తీరా! అన్నలారా: మీరు

చెల్లిన పెద్దలకు అన్నము పెట్టగాను
అల్లుడ: పోచయ్య: అనవాలు

దెస్తీవా?
చల్లంబో! అన్నము యెవరికి

పెట్టుదాము?''
ప్రళాపించి భక్తిరన్న 'పరమేశ్వరా!'

యనెను
తమ అత్తచేతి అన్నము తమ

అమ్మచేతి అన్నము
తమ్ములున్న తావుకు తా కొంచపోయి

చనిపోయిన వారికి మనివున్న వారికి
పారేట అన్నము పెట్టెనని భక్తిరన్న

అవుడు
నల్ల చెరువు కట్టయెక్కి నిశేపము

చేశను
'అనవాలు దెస్తీరి ఆలసించ రాదు

ధనముకొండకు పోదాము తర్లరాయి
బాలలారా:

భక్తిరన్న కాశిని వదలుట

పదిలెందు కుప్పెల పట్టి కాశి తీర్థము
కదిలెను భక్తిరన్న కావడి యెత్తుక
మునుల ప్రార్థనచేసి ఘనుల కీర్తించి
వినయముతో కాశి విశ్వనాథునకు
మ్రొక్కి

కాశి మునుల ప్రార్థించెను ఘనుడు
భక్తిరన్న:
“వాసికెక్కిన యట్టి ప్రతమునులార:
భేదర పతులార: గిరిధరు లార:
ఆచార్య పతులార! హరిహరులార!
యేతీశ్వరులార! యేకాంగులార:
శిరస్సు కిందుగావున్న జపయోగు
లార:

యిరువంశముల వారికి
యిమపరములకు త్రోవ
కలుగజేసేరని కాళాత్ర వొస్త్రీమి
పిలిచినవారు వుండంగ పిలవని
వారు వొచ్చిరి
కాశిలో పొడగట్టిరి కదలి పోవలెను
మీ సెలవు దయచేసి మేఘరథమిచ్చి
పంపుడా ధనముకొండకు పట్టుముకు
తనను

యింపారగా మీరు యిందరు
తనమీదను

కృప చాల వుంచుమని గొబ్బున
పంపుడా!
శాపాన వుగ్ర సమర్థులు మీరు
చల్లనివేళ తర్లి తెల్లవారక తొలికి
తల్లివున్న ధనముకొండకు

తా పొయ్యేటందుకు
యోగవాగాలు తమకు యిచ్చి
దయసేయుడీ!”
బాగుమీరగ మునుల ప్రార్థన చేసె
వెనయంగ యిచ్చిరి తమ
యోగవాగాలు
వనరంగ యిచ్చిరి వల్లవుల గురువుకు
మేఘరథము కదిలెను మెరసి

ధనముకొండకు
మటయోగి చెతుర్దశి నాటి మాపు
చాలించి వినుడు¹⁹ మేరువ
చాటగువేళ
ఘాలిమేఘ మనే రథము గ్రక్కున
యెక్కిన
మేఘరథము కదిలెను మెరసి
ధనముకొండకు

భక్తిరన్న మేఘరథముపై ధనకొండ చేరుట

బాగాప్పు భేదర భాగంబు ఒట్టి
తెల తెల వారంగ దేశాంతి వొచ్చి
వల్లపుల భక్తిరన్న వాలించ రథము
నందుల కురువ ఎద్ద

నడలింగమూర్తి
అందముగ దిగనురికి ఆశిశువులుదాను
మల్లనంపెను రథము

మహానియ్య మూర్తి
తిలకుండు వొక కుప్పె తీర్థంబు తీసి
ఆనంద పురహరుని ఆ

నందీశ్వరుని
'దీనమందారః నందీశ్వరః శరణు'
నందుల జలుకము నయమొప్పచేశను
సమందాల శిశువుల సంకలో నిమిడి
క్రమమున భుజమున కావడి వుంచి
పరువున తల్లెను అన్న భక్తిరన్న
పొటపాటి మిట్టలోను ప్రొద్దు
పుదయించను

పొటపాటి వీరన్నను భక్తిరన్న
తాను
అతివేగ ప్రార్థించను అన్నభక్తిరన్న
"వో వీరభద్ర! వో ఈశ్వరాపుత్ర!
కావి పట్టుకాశ కలియుగంబున నీకు
నీపేగటివాడు నీ పరపుత్రుండు
వీరన్న అనేవాడు బిరుదుగల

శవరి²⁰

క్షేమాన వున్నాడు శరణాపమూర్తిః
ప్రమద రక్షకుండు ప్రగ్యసే

మనుడు

భద్రేశ ఆయుదాల భద్రేశమూర్తిః"
నంది కుప్పెల తీర్థము నమస్కరించి
వెనయంగ నొడుటను విభూది

ధరియించి

"సెలవు దయసేయు' మని
చయ్యన కదిలెను.

పాటుబడినట్లున్న ధనకొండను చూచి భక్తిరన్న విచారించుట

పల్లజడలు కలిగిన బడుగుల
భక్తిరన్న
నల్లచెరువు కట్టయెక్కి చాదించ

శెంకు

శంగర్వులు మంచి శామంచి పూలు
శృంగారమై వుండు తీగె మల్లెలును
పొసగంగ మంచి జాజులు బొండు

మల్లెలును

వెనంగ నేలవాలి వాడి విగసించి
వెల వెల బ్రోవుచు వెరగంది

చూచను

“బాలరాజు అయితన్న పట్నాన

లేడు గాబోలు

రాలిన పువ్వులు రాసులై వున్నవి
నాప్రాణలింగాలు ధనముకొండను

లేడు గాబోలు

జాజులు వాడి సంపెంగలు వారికి

వున్నావి

రాజు అయితమరాజు పట్నాన

లేడు గాబోలు”

నడలింగమూర్తి నల్లచెరువు స్తానము
తా చేత భక్తి నన్న చయ్యన విభూది

అంచితంబుగ పూజను ఆయగారు

తాను

కావిధోవతులతోను కరకంటుతోను

శివలింగమూర్తి చయ్యన కదిలెను

అని చింతింపుచు ఆచోట కదిలెను

మనవేగ వల్లవుల కంటమాలగురువు
చెల్లెలు అగుమంచి కట్టించిన

సెంగల్లల బావిజూచి

“బామలు నీళ్ళు మొయ్యరు గాబోలు

భావులు పాడుద్రోచిని

జేమాన వున్న ధనముకొండకు చేటు

పుట్టకుండీన?”

చలగి ఆచోట తర్లి శిశువులు తాను

బాలు బొంగరాలు అడిన గరిడి

వొద్ద నిలిచను

“రందు లారగ బాలు రణశూరులై

వున్నాళ్ళు²¹

బొంగరాలు ఆడుదురు బోరు

కలుగంగ

యీశ్వరుడు దయ తప్పెను

యాదవులకు అయితన్నకు”

అనుచు వివిధంబునను ఆత్మతో

తలపోసి

వెనయంగ భక్తి నన్న శిశువుల

పిరిచి

‘అగుమంచి శివరాత్రి ఆయ్యగొండ

కెల్లను

లింగ వస్త్రము నెలతపెట్టుచున్నది

అగణితముగ పోయి అన్నము

బోంచేసి

మగిడిర’మ్మని శిశువుల మహానియ్య

మూర్తి

అంపిన శిశువులు ఆతివేగ పోయిరి

శిశువులు జంగాలలోను గ్రమే

బోంచేసి

తేజముతో గురువు వున్న తావుకు

వొచ్చిరి

వొచ్చిన శిశువులతోను వార్తలాడు

కొనుచు

మనవేగ భక్తి నన్న కావడి శిశువులకు

హనుమంతు ధరియించెను ఆయన గారు
తాను

నన్నుతిగ విభూది జలకంబుతోను
వెనయంగ హనుమంతుని వేట

సేవించి

కాలాంత పుణ్యండు గంగ నగిరికి

వచ్చి

కావడి అటు దించి గంగను ప్రార్థించె:

“అవనిలో తమయింటి అదిలక్ష్మి

గంగ!

జలజాషి: పూటోణి! జమదుర్గి

రాణి! 22

భూలోక రంభపు: పూటోణి వమ్మ!

కినసి వాయిదులబట్టి గిరిరాజుపట్టి:

దొనకొండ నెలకొన్న దుర్గ

వోయమ్మ!

పావణమూర్తివి భాగీరథి! శరను!

భూమిని కల్పస్తరవుకొమ్మ!

పుత్రభామ్మ!

పురహరుని యింటి! పుష్పాంబులి:

కరవాలు, సింగణి కనక త్రిభువము

సురువు కంటిమీద సుదతి నీయిల్లు

సొగుసైన మెరుపులు చూపులు గాంగ

వరషమేతు పురావాస గాంగాను

ధరగల కొండలెల్ల దంపిములుగాంగ

సాగరంబు లెల్ల శక్తి: సీరూపు

భాగీరథి వె వచ్చి బ్రతికించి మంచి

మగతతో దొనకొండ గంగ

వానరంగ

విలవేలుపు నిన్ను నమ్మి యిటు

కాశిపోతి

చలపట్టి బాలల చంపితివె గంగ!

యిద్దరంగమున వల్లపుల

తిరుమందుల

బద్దిగొర్ల చేస్తవదే భాగీరథి గంగ:

కాశి తీర్థమున గంగను జలుకంబు

చేసి

నొసుటను విభూది నయమొప్ప

ధరియించి

హస్తములెత్తి మొక్కి ఆయన గారు

నిల

కస్తవదెను గంగ కరకంటుని

వక కంట రక్తము వకకంట

వుడ

గ్రక్కున జారంగ గంగ భాగ

పొలపొల కురియించె పుష్ప

కలకంటి దొనకొండ గంగ!

శిశువులు భక్తిరన్న చింతి

కదిలెను

వెనగంగ శెంభుని గుడికి

చేతులు ముకళించి శెంభుని పూజించె:

‘అరయంగ తీర్థము ఆలర విభూది

పుత్రడి పరుషంబు పులితోలు

22. ‘జమదుర్గి రాణి’ (పారాంతరము)

చిత్త సహార! త్రిభువ ధార!

పుణక బేరుల (దాల్చి)

భూతనాథుండ!

గణపతి జనకుండ! కరిచర్మధరుడ!

నందినొప్ప నెక్కి నరమామసంబు

విందులు బోంచేసిన యీశ్వర:

శరణు:

పార్వతి నొకచంక, పజ్జతి

జాన్నవి గంగను

శిరస్సున వుంచిన శివయోగి

శరణు!

శంభుని జలకము చేసె భక్తిరన్న

శంభుని గుడిలోను సమంధాలు

వుంచి

ఆవేశ శిశువుల అందరిని బిలచి

'శివరాత్రి సమానము నిరిదేవి నగుదు

వివరంగ బోంచేసి వేగంబె రాండి'

అతి వేగ శిశువు అందరిని బిలచెను:

'అనలింగ! సినిలింగ! హరి

శివలింగ!

రుద్రుడ! భద్రుడ! రూఢి విరూపాక్ష:

చన్నమల్లు! రామలింగ!

జనపాలనాథ!

శివయోగి! విరూపాక్ష! శిశువులార!

మీరు

శివరాత్రి జంగాలతో శీగ్రంబె పోయి

ఆరగించి ర'మ్మని అతివేగ పంపె.

అక్కడ సమంధాలు

అయ్యవద్ద నుంచి

ప్రస్క్కున అమ్మకూటాలకు కడిలి

వచ్చిరి జంగాలు

జంగమార్చన చేసిరి దేవినగరు

కడువేగ వచ్చిరి కరకంతుని కడకు

వాసిగా శిశువులు వచ్చిన వెనుక

భక్తిరన్న అర్ధరాత్రివేళ ధనకొండ వీధులలో భిక్షమడుగుట

నిజ సమయము వేళ నీలకంతుండు

దొనకొండ పట్నము సోమవీధులూను

నానా దిక్కులులూను నాదించ శంకు

కాంతలు మేలుకొని గ్రక్కున

వచ్చిరి

కరకంతుని ఘంట ఘణఘణ నాదించి

'తిరుమందులవార' వల్లవులవార

అలరంగ భిక్షము అయిదుపులార!"

తేరె

కాశినుండి రాంగాను కడుప్రొద్దు

గూతె

వాసికెక్కిన యద్ది వాణితలార!

భిక్షము

కోరి భిక్షము తెచ్చిన కోటివొక్క

ఫలము

నారీమణులార! తేరె నడనడిచి

భిక్షము

పశ్యాన భిక్షము పరమేశ్వరునికి
అర్పించరె

తల్లలార! భిక్షము ధర్మమెరిగి
తేరమ్మ!

మగడ కోటవార! మరి నేతివార!

తెగువతో భిక్షము తేరమ్మ మీరు

జెట్టిబోయిన వార! జెడదారి వార!

సుట్టానికి భిక్షము సూత్రాన తేరె!

శెంకుదార వార!

సంగమేశ్వరునివార:

పొంకముగ భిక్షము పోవరె

తేరమ్మ!

దామసానివార! దండె బోయినవార!

అలరంగ భిక్షము అమ్మలార! తేరె

పుల్లపులవార! భూమాటివార!

తెల్లవారవొచ్చను తేరమ్మ భిక్షము

ఆవ పువ్వలవార! అచ్యుతునివార!

నవ్వుత భిక్షము నాతులార! తేరె

రుద్రాక్షునివార! వో భద్రాక్షునివార

నిద్రలేచి భిక్షము నెలతులార! తేరె

కల్లెందులవార! ఘనుసటవార!

తలకొని భిక్షము తనకు తేరమ్మ!

అని ఆలాక్షన చేశను అపుడు

భక్తినయ్య

ధనముకొండ భిక్షము తాను

అడుగసాగెను

ఘంటనాదులె కాని ఘనుడు

కానగరాడు

యింటిమని తమలోను యొడికేటివారు

శెంకునాదులె కాని సదాశిముడు

కానగరాడు

శోకాన అటునిటు సోలేటివారు

ఆలాక్షనేగాని అయగారు

కానంగరాడు

అలింబి తమలోను అడిలేటివారు

మాయల జంగమన్న ఎక్కిపిటుగాక

పాయక శిముడని తెమిసేటివారు

దరవాదుల సొచ్చి తల్లికూటాలకు

వచ్చి

‘సిరిదేవి! భిక్షము శ్రీగ్రామే తేవె

కాశినుండి వొస్తినీ కన్నతల్లి!తేవె

దేశాంత్రి భిక్షము తేగదె నీవు’

అన్నముగలదా యని సిరిదేవి కోడండ్రను ప్రశ్నించుట

గ్రక్కున. లెచి కన్నతల్లి

మేలుకొనెను:

‘వొక్కడు యీవేళ వొచ్చగాబోలు

అక్కడ శివరాత్రికి ఆయ్యలకు

అన్నంబు పెట్టితిని

కటకటా ఆరగింపుకు అయగారు

కడమాయగాబోలు

రచ్చవీధులవెంట రావ ఆంగళ్ళ

భక్తుడు అగసాల కొమటి

బ్రాహ్మణ పంచలన్ను;

మరచి నిద్రపోయెను మహాముని
యితడు'

గురుతైన తన పెద్ద కోడలిని బింబి
'భద్రాక్ష తావళాల భక్తుని సల్లమెడ
రుద్రాక్ష తావళాల రూఢి నల్లమేడ!
శివపూజ భక్తులార! శిలామంతులార!
శివభక్తి గలిగిన సిరిగల మేడ!
నిద్రమేలుకొని రావె నీరుజగంధి;
అంటుపడ్డ అన్నము అయ్యలకు
పెట్టంగరాదు

జంగమార్చన కడమాయ సకియరో!
మనకు

అల్ల సిరియాలుడుని మామనము
ఆరగించిన మనుడు
మల్లప్ప వొచ్చెను మాయవేషమున
ప్రాణంబు అడిగిన ప్రార్థన చేశను
వేడి బోనము కావించు వేగంబె
కోడలః'

భక్తుని భార్య మేడాంబ భక్తునకు అన్నము పెట్టబోవుట

అంతట మేడాంబ అత్తగూడి
పలికే...

'బింబిగద నీకేల! శిముని దూరనేల!
దాచినాను తొణకని అన్నము నేను
యామార్లకి అన్నము యప్పటికి
దాతునమ్మ!'

'భామా! నీవు దాచిన పనియేమి
చెప్పవె?'

'ఉత్తర కాశికి పోయిన
నీ వుత్తముడు వొచ్చునోయని
సత్యాన అన్నము దాచినాను అమ్మ!
అకొని పాలేట నుండి మా అన్నలు
వొస్తురోయని
చేకొని బోనము చేసినాను మీదగాను

దాచించి దాచినాను పరమేశ్వరుని
ఆశ!'

'సత్యమైన బోనమైతేను సఖియ
నీసాక్షి!'

అనిన సంతోషించి అతివేగమునను
వొడ్తించి రమ్మనె వొడిత సిరిదేవి
మడియలో మేడాంబ కరకంటుని
దలచి

వొడ్టి వేళ్ళ సిబ్బిలో అన్నము
వొడ్తించుకొని

పట్టు వస్త్రము అన్నముపయి
గప్పుకొని

వనజాక్షి మేడాంబ వవ్వాడ్లు వెడలి
తాల్మితో శిమునికి తాగించ రాంగ

భక్తిరన్న అన్నముపై విభూతిచల్లి పోవుట

ఆ లాక్షణ చాలించి తమ అన్నము మెల్లగొంచు అత్త
 అయిదువులు దెలసి సముకమాయను:
 'మెండేల చెల్లిన పెద్దలకు 'జంగాలు మళ్ళిరి సకల ధ్యానము
 మేనత్త చేతి అన్నము దెలశను
 కాండ్యాల చెల్లిన పెద్దలకు కన్నతల్లి అంటుపడ్డ అన్నము కొంచపోతివి
 చేతి అన్నము నీవు'
 భామ చేతి అన్నము పాతేటికి కొంచ 'అంటు బడ్డ అన్నముగాదు
 పోరాదు అమ్మగారి తోడు!
 యేమని చెప్పుకుందు? యేమిటికి లింగమాన! జంగమాన! నీలకంటుని
 అంపితివి తల్లి? ఆన!
 పోట్లు నాదిన తమ్ములు బోనము బంగారు లోపుల అన్నము
 యవరిచేతి దంచేను పదిలముగ దాచినాను
 మాట్లాడతావు లేదని మరియు సంగతిగ నిష్టతోను దాచినాను అత్త
 చింతించె గురువు కాళాత్ర పోయిన నీవుకన్న
 ఆదిమాయల గురువు అన్నము కుమారుడు కాబోలు
 మీదను దేశాంతి ఆయితేను దూషించడమ్మ
 విటూడి వేశను విజాలు గమ్మనెను పరిదేశి జంగమయితేను
 కూడుమొలచిన అమ్మనగురు పట్టుబోనంబు
 గుగ్గిలపు వృక్షాలు కావలెను శాపాన వుగ్రసముర్దులు గాంగ
 పువ్వల వనము గావలెనని భూదేవి సడిశాయక పోయను భూములు
 శపియించెను చలియించి
 భువన శంకరుండు భక్తిరన్న తాను చరియించిన జంగమయితేను
 వాడవాడలు గడచి వొచ్చను మగడి పుచ్చుకునేను బోనము
 గంటనాదులు సాలించి కాలాంత యేమి సోద్యమోగాని
 పుణ్యుడు యెగ్గులెన్ననమ్మ'
 మరివేగ శిముడు వున్న మటముకు 'పరికెళి జంగమవుడి భక్తిరన్నయ్య
 వొచ్చను అవుట
 గురువు మళ్ళిన వెనుక కులసతి యెరుగరాదదె విభుని గురుతు
 మేడాంబ యలనాగ మేడ'

'పొడల మెకము శాలు

కుడి యడము గట్టిన కుంజరపు

పుట్టుకుండలాలు

బొంత

జడ జడను అయిదేసి చంద్రకాంత

కప్పెర డాచాత కనక త్రి శూలము

లింగాలు

అప్పుడె మళ్ళి పోయ యెడగనమ్మ

వొళ్ళెల్ల విఘ్నాది యోగవాగాలు

గురుతు'

అన్నపు మెతుకులను మొలకెత్తించుమని సిరిదేవి
మేడాంబను పరీక్షించుట

'సత్యమైన బోనమయితె సకియ

నీసాక్షి

రోటబోసి కాశిరోకండ్ల త్రొక్కి

తాచించి తొలచి కడిగి ద్రాళ్ళమీద

భక్తుడు అయితేను పాలించగలడు'

బెట్టెను

నీరాళ్ళమశల కాడికి అన్నము

'వొండిన బోనము వుండునా మొలచి

నిక్షేపము చేశను

దండిగా వెదబెడితేను తెగమొలుచు

'నేరము సత్యము నే జూడ వలెను

గాకను

చాలుబట్టి అన్నము చక్కగా

నేకొంచు బోయింది నేరమాయ

మొలచితేను

తనకు

మేలు నీ సత్యంబు మెచ్చగద్దు

అదియేమి సోద్యమో అన్నము

తమకు'

మొలచిని!'

గౌతమ సాటువ

"మధురాక్షి! వినగదె మరివొక

కథయు

పాల చవుడు గాకుండ పల్లంబు

గాకుండ

భక్తి జూచే కొరకు పరుగ దేపతులు

వొచ్చి

నేల మంచిదిగాని నెరియులు లేకుండ

సత్యమాహ గవుతుని అన్నము

పరుగ వెట్టుకవాగు పయిన రాకుండ

సరుగ నడిగితేను

యర్రబీళ్లు గాకుండ యేర్చ

గవుతుండు

సంతోషాన వొచ్చెను సత్యమా

గవుతుడు

కొర్రపెడితేను యీతావున

కుప్పలుగా పండును

అచ్చమయిన కృష్ణరేకడకు

గివుతిమ్మ అది కొనివచ్చెను

మఱి వర్ణన

వెలికొండ పడమర వెలశ నొకమర్రి
వాలాయము ఆ మర్రి వర్ణమట్లు అనిన
తథమెక్కి విహరించు లాయువున్న
మర్రి

పగులెంచవొచ్చును మహా బలవయిన
మర్రి

పాదు చూచితే మర్రి పదిలమై
వుండెను

పాతాళలోనంటి పారి వుండును వేళ్లు
కొమ్మలు చూచితేను గురుతయిన
మర్రి

ఆ మర్రికి ఆకులు అపనెల్ల
యేరుగున

రమణి(ణ)తో వేదాలు
వ్రాశి(సి)నట్లు వుండెను

వెరశి(సి) యనభయ యేడు లక్షల
లెక్కను

పండ్లును కాయలు ప్రభశి²³ యామర్రి
నిండిన పరుణవేది²⁴ లింగాలు వలె
నుండును

పూదలు కొమ్మలు వొప్పయిన మర్రి
వింజాద్రి²⁵ మలలలోను తిరువయిన
మర్రి

సూడ వేడుకయి వుండెను సౌంపయిన
మర్రి
కుంజరములకు యిరువు గురుతయిన
మర్రి

పెంజర గున్నలకు పెనపాము
పిల్లలకు

అందకి²⁶ తాయరువు అయివున్న
మర్రి

అంచితముగ రాహుచే అవిధి బెట్టు
కొరకు

బావించి పుట్టలోను ప్రభశి వున్నట్టి
దేవతామర్రికి దీటయినమర్రి
పాటించి కు ప్రతివొచ్చు యీపుట్ట
మహామేరువకు సాటి మరివొచ్చి
వెలికొండ

రాహువుకు సాటయిన శివతా
పుట్టలోను

శేషుడు తా యిరువు చేసుకొని వుండు
విషపు బానలు పొగలుచు
కురియగాను

మట్టిగా మర్రికి కావలయి వుండును
గరుటుడు పావురాయలు కబోధి
పక్షులు

యిరువు చేసుక వాన కొంతులయి పమిడి కంటెలకు యిరువు బాగయిన
 వుండును మర్రి
 పావురాయల జోళ్లు పాయకే ప్రోద్దు భయిరవుండు దుర్గ పయి కావలయి
 గురుచున నుండేటి గురుతయిన మర్రి వుండును
 కోగెలలు చిలుకలు గూబ కంకణాలు

గౌతముడు మజ్జిని నరుకబూనుట

మర్రి వొడ్డికి వొచ్చి గవుతుడు మరి 'కులగిరుల నడుమను కొర్రపెట్టవలెను
 నిక్కిమాచి వెర్లుగాక పక్షులార! వేగంబె మీరు
 ఆలుచుక పక్షులు ఆపదలు పడెను మర్రి విడచి పొమ్మని మరిసాటె
 దండిగా పక్షులతోను సమిదెలు గవుతుడు
 పలికెను ఆమాటలు విని పక్షులు అలమరుగ
 మర్రిగొట్టి గవుతుడు మరి సాగెను
 పాడుచేశను మూకలయి పక్షులు ముచ్చటలాడెను
 కురచలుగానరికి గూళ్ళతో కొమ్మలు వేకమయి పక్షులు యెలుగెత్తి
 ఆడకాడకు నుగ్గుచేసి అగ్నితగిలించి అడిలెను
 బూడిదె రాసులు నేల పోగులు చేశి మర్రినుండ పక్షులు మండలింప
 చల్లార్చి యాపొడు చక్కగా దున్ని సాగెను

పక్షులు గౌతముని శిపించుట

'హరహరా'యని పక్షులు ఆ గొబ్బు పిల్లల మీది పక్షులు పికపికలాయెను
 గాను తల్లటపడి పక్షులు ధరణిపయి
 'కటకటా'యని పక్షులు కన్నీరు వారిగెను
 పెద్దెను 'అయ్యయ్యా గవుతమ్మ హత్య
 పొట పొటా నీళ్లు వ్రాలించి పొగిలెన గట్టుకుంటివి
 పక్షులు చయ్యన విను పాల సముద్రము
 గూళ్ళమీది పక్షులు గుబ్బుటిల మీదను
 సాగెను

వటావిక్షమనే మురిన వొక తరము
వుంటిమి

చేటుబట్టి ఆ మురి జలధిలో గలిశను
యిటువిను గవుతమ్మ యికనొక

మనిమి²⁷

జంబోది పనమందు చల్లసయి

వుండగాను

అంబుధి దాటి యెరుకవాడు హత్య

గట్టుకునెను

శాపాన ఆ మురి జలధిలో గలిశను

ఆపదలేక వొకతరము ఆల్లోనేరటి

వుంటిమి

దేవతులు ఆ శెట్టుకు శాపంబు బెట్టిరి

దీవులు విడచి అంబోది దిశలు

యిరువు చేసుక

ఆ బెళమున వొకతరము ఆపదలేక

వుంటిమి

దేవతులు ఆ బెళముకు శాపంబు

బెట్టిరి

ఆవులెల్ల రాళ్ళు ఆయివుండె నాడు

వుండ యిరువులు లేకను వాన

యందలు తగిలి

వుండేమవి యిక్కడికి వొస్తీమి

మేము

జగతిలో సత్యంబు శెవ్వన్రతంబు

కలిగిన మనుడవని మనపుణ్యశాలి

చలి శీమను చాం భేపట్టే నంటివి

సత్యమహ గవుతుడవని చప్పంగ

మేము

బ్రతికేమని వొచ్చి యిప్పిజ్జాన

చేరితిమి

కృతాయుగమునాడు గీములు

యేర్పరుచుక

వుత్తమా గుణముల వుండంగ మేము

సామి ద్రోహనకు తమమీద నీవు

గీములు యడిపించ కంకణము

గట్టుక

దేవుతుల చాత వారము

పుచ్చుకొన్నావు

తావులు యడపించేది ధర్మంబుగాదు

తల్లల బిడ్డల సమజూడ వొస్తీని

చల్లంతో గవుతమ్మ చేటు ఆయిన

పుట్టును

యేవున గవుతమ్మ నీయిల్లు

చెడిపోవును

తనకు వొచ్చిన ఆపద నీ

తరాతరమందు

భూమెల్ల యెరుగంగ పుట్టు

నీయింటను

సొంపు దప్పి నీయింటను శోక

మెడలేకను

అంప కోలంత పొగ అయి పుట్టు

ముందర

గోఆత్మ బ్రహ్మాత్మ నీ కొడుకు
తరాన

జావించి నీ యింటను పశిరికె
పాములయి

తగులను గవుతమ్మ తప్పదు
యీమాట

యేమోయి గవుతమ్మ: యింత
పాపము

తొణికేది మంచిది మణికేది వేణ:
పునుక గొట్టిన శిముడు పోడ

దిక్షానకు²⁸

అంతవారికి సకల ఆపద గలిగి
యింత పాపము నీకు యిదియేమి
మేలు:

పుణ్యభూములు విడచి పుత్రుల
వెడబాసి

వాన్నెగా నీ కొడుకు వొక్కడు
వొచ్చి

సీకటికోనలోను జపము శాయగలడు
వీకెతో దేవతులకు యిందు²⁹వొప్పి
నీవు

యిటువలె నీ కొడుకు యిందువొప్పి
ముందర

పట్టదప్పి తల గొట్ట పాలయి
పోగడ్డు

జమదుగ్ని అనువానికి జెప్పించి నట్టి
కొడుకు వొక్కడు చాత కోతలు

పడిపోవును

యిడువక మీకు మా విష వాక్కులు
తగిలి

యేనుగ తొండమంత సొద వెగసు
నీయింటను

పోశముక నీ మటము పోవు
నేటితోను

పక్షిశాపము తగిలి బతుపయిన
మటము

చిచ్చుల మంటలయి శివలింగ
మటము

భగ్గు భగ్గున మండి
భస్మమయిపోను'

తెగువ చేసుక పక్షులు తిట్టె
ముందరికి

'పాపపు గవుతమ్మ పట్టు శాపంబు'
ఆపదబడి పక్షులు ఆడుమాటలు

వినియు

శాపంబు పెట్టేది తమముల చావ
తిట్టేది

'యాపట్ట మీమీద యీశ్వరుడు
దయతప్పినాడు

అలిగినాడు పక్షులార! అనుకోంగ
వొచ్చినాడు

తొలిగిపోయి పక్షులార! వెలికొండ
చేరుడి

దొంక బెట్టుగ శిముడు మీమీదగ
తొలినాడు రథము

చీకటి కోన చేరుడి శిశువులు మీరు

దీపాంత్రానకు పోండి దేవతా
పక్షులారా:

నీళ్ళుపాలు చేసుక నిమ్మలాన మీరు
గూళ్ళమలకు వేరుడి గొబ్బున పోయి
సర్వాత పక్షులారా: శిముడు దయ
తప్పినాడు

పర్వతముల చేరి పదిలాన వుండుడి
నేరము తనవల్ల లేదు నేడు

పక్షులారా:
తిరుమలగిరి చేరి క్షేమాన వుండుడి
మంటలలోను మడియ నేల

పక్షులారా!
కోర్కెతో మంతనాల కోనకు
యేతెంచుడి

యింటమని యినమనక విడిచి
పోండి మర్రి'

పక్షుల పొమ్మని పలికె గవుతమ్మ
గవుతమ్మ మాటలకు గమము

లన్నియూను
'సావుకు వెరచి యేదేశము వెళ్ళేము
వృక్షము కన్నశల్లి వినగ గవతమ్మ;

సచ్చేము మర్రితో శాపంబు నీకు
రక్షకుడు వ్రాశినాడు రార
గవతమ్మ!

పక్షుల చంపేనన్న ప్రజ్ఞనీకు చాలు
వుండేము చాలుగాని వోయి
గవుతమ్మ;

మంటలకు వెరచి యేదేశము
యెళ్ళేము

చుట్టక పోయేము చూడు గవతమ్మ;
మంటల కుములకు మీకు మావుసురు
తగిలి

తాచేకు మంటలయి తగులు
మీయింట

గట్టిగా గవుతమ్మ; పట్టు శాపంబు
మర్రి చెడ్డ కొన్నాళ్ళకు నీ మటము
చెడు గవుతమ్మ;

కొల్లు చడ్డ కొన్నాళ్ళకు నీ కోన
చెడు గవుతమ్మ;

యిరువు చెడ్డ కొన్నాళ్ళకు నీయిల్లు
చెడు గవతమ్మ;'

గౌతముడు మట్టిని నరికించుట

శాపంబు బెట్టిన పక్షుల సమయ
జూతుననుచు

కోపాన గవుతమ్మ గొబ్బున వొచ్చి
మొత్తంగ సరిపించ మెరుగు పొడి
పోయింది

సత్యమా గవుతమ్మ సరిపించ
గొడ్డండ్లు

దారలు పట్టించ తగకోట కత్తులు
పొందుగా బోటికి బోనమరించి
భండ్రవౌళిక గొడ్డండ్లు చేపట్టి కత్తులు

మునికొరూళ్ళ గవుతుడు మూకలు
చేసుకొని

మనమయిన మ్రికి కాలము నిండె
గనుక

మహావేగమున వొచ్చి మ్రి వొడ్డ
నిలచి

'హర హర మహదేవ! హర హర
శిముడ!

ధీకొని నరక'మని చలవు యిచ్చ
గవుతుడు

ధీకొని మ్రిమీద తిరుగ బాగు కొనిరి
గొదకొని మ్రి మీద గొడ్డండ్లవారు
మద్దించి మ్రిమీద మాతలు చేసిరి
పుట్టలో శేషుడు బుసపెట్టు కొనుచు
చెట్టు కిందికి మడ్సుల⁸⁰

చేరిరాకుండ
మ్రి కిందికి గవుతుడు
మరి చారకుండ

అగ్రు యెత్తి పడిగె అడింపసాగె
మునికొరూళ్ళ శేషుడు మూకలు
చేసుకొని

దేనువ వెంటబడి తరిమినారీతి
చేరి ముని కొరూళ్ళ శేషుడేదేద
తూరిగొడ్డండ్ల వారు తునియలుగ
నరికిరి

శేషుడు సమితెను చేటుబుదైన
మ్రికి

యెసగంగ మ్రికి యిందెలు చూపిరి

బతుపయిన యామ్రి పడగ
నరికి రంత

కూతలు చేశి మ్రి కూలంగ నరికిరి
అతల కుతల మయి మ్రి

అవనిపయి వారిగెను
పండ్లతో కొమ్మలు పడె భూమి మీద

ఆకులు కొమ్మలు అంతింతగాను
కోట కత్తులు వారు కొంచముగ

నరికిరి
మంత్రించి వీభూతి మ్రిమీద

చల్లెను

అగ్ని తగులుపడి కాలె ఆకాశము
పొడవు

మంటలు వెగళను మింటి
పొడుగునాను

కూకుడేశ్శతో⁸¹ మ్రి కుమిలి
కుమిలి కాలెను

పొంకముగ నిప్పులు పోగులయి
వుండెను

గూళ్ళను పిల్లలు గుబ్బతిల సాగెను
దొడ్డుగా యేడ్చుచు దొరకొని

పక్షులు

చీకాకు పడికాలి చిట్టపటా యనుచు
యెడలేక కాలెను యేడుకోట్ల పక్షులు

పడెను మంటలోను పడికోట్ల పక్షులు
కొమ్మ కొమ్మ సందున కోటివేల

పక్షులు

ఆకు ఆకు సందున ఆరపయివేల కలియగాలి యామర్తి కణుకులయి
 పక్షులు వుండెను
 కుమ్మరామము చిచ్చువలె కుమారిల చలపట్టి గవతమ్మ సమయించి మర్రి
 సాగెను పోటిమీద వరషము పొల్లుగురియించ

గౌతముడు తన భార్య జలకన్యను విత్తనములు తెమ్మనుట

సత్యమా గవుతుడు తన సఖియను మూర్తులు మీయింట ముచ్చటలు
 బిలవి వినియు
 విత్తనాలు తెమ్మవి విచారము చేశను అన్నము గొబ్బున అడిగిరటవారు
 జలగన్య వేగమె జమిలికాదేవి వొన్నెగా మీ అన్న వొప్పినాడమ్మ
 అలరంగ దీవించి అడిగె విత్తనాలు కొత్తపంట్ల అన్నము కోరినారు వారు
 'గిరిరాజ నిజరాణి: వో కీరువాణి: విత్తనాలు గాపలెనని విచారము
 పలికిన కీర్తులు ప్రభవినాడమ్మ చేశను
 వార్తకెక్కినయట్టి వాణితె మారుమాటాడక మగువ తెమ్మనెను
 జమిలికాదేవి

వేయించిన కొఱ్ఱలను విత్తి జలకన్య పంట పండించుట

జలగన్న సత్యంబు శిముని సత్యాన కొర్రలు చక్కగా పండెను
 ముఖ్యంబు ఆమనిగ కొర్రలు అతివిప్లిగాను
 అలవేణి భా చూడ వలెనని ఆవుడు నోచివుండంగ గదా యేంచినా
 వేడిమంగళాన వేంచిన కొర్రలు పండుట
 వసరంగ జలగన్నె వొడి బడబోసి నోచని వారికి వేంచినా పండవు
 తన సత్యముచాత తరుణి మాట్లాడక యాచకున్నా పండవు
 మాడిన కొర్రలు మగువతాదెచ్చి 'పన్నుగా శిమునికి భక్తిపరులార:
 దండిగా సతిపతి సత్యానవొచ్చి అన్నము మొలిపించవె ఆతివె
 పతి గొర్రు దున్నంగ భామ యెదబెట్టె మేదాంబ!"

మేడాంబ అన్నపు మెతుకులు మొలకెత్తించుట

అ త్రమాటలు మేడాంబ ఆలించి

వినెను

నక్షత్రములు పలసనాను

నలితములు యెక్కి

బక్తితో శిముని దలచి బామతా వొచ్చి

పయినమయి రథమెక్కి

నీరాళ్ళ మళికాడికి నిష్ఠతో బోయను

బానుడు వుదయించ

సరివి తోడుత మూడు సాళ్ళుగా

నయమొప్ప సిరిదేవి నాతులందరును

చేశను

అంతట లేచిరి అన్నము

ముగ్గుడు మూర్తుల దలచి మూడు

ప్రభలివుండె

పాళ్ళలోను

త్రాంతిపడి చూచిరి పణతులందరును

అగళితముగ అన్నము అర్పణము

'నాతిరో! వో! మేడ! నానోముకన్న!

చేశను

నీతిమంతురాల! నీనోము యెక్కువ

నల్లగొలుసు ఆపీద నయమొప్ప

నీతకు సరివొచ్చు'నని సిరిదేవి

గప్పెను

మెచ్చను

జలకము చిలకరించి సాంబ్రాణి

కోడలను మెచ్చంగ కూతురు

చేశను

అగుమంచి

కావొచ్చి నిద్రించ తరుణి మేడాంబ

కడువేగ పలికెను కన్నతల్లితోను:

పాలించి శిముడు వొచ్చి

'వోయమ్మ సిరిదేవి! వొక

ప్రత్యేక్షమాయ

విన్నపము

అన్నము చాళ్ళవెంట అతివిష్టిగాను

నీ కోడలచె మొలిపించింది

మొలచను అన్నము మూర్తు

గురువుగాబోలు

పంపున

మేడచె మొలిపించింది నీవు

యలమితో విజాలు వికసించినట్లు

మెచ్చితివిగాక

గోరంట రుద్రాక్ష కొమరొప్ప తులశి

అన్న భక్తీనన్నగాకుంటె అమ్మ

పరమేశ్వరుడు విష్ణు బ్రహ్మదేవుండు

సిరిదేవి!

సంతోషమందిరి సంగతిగా నవుడు

అన్నము మొలుచున! నీవు

బాబల తెల్లవారె పశువులు అరచ

అంటివి గాక?

పక్షులు రాణించ బానుడు

సిరిదేవి భక్తిరన్నను తన మేడకు రప్పించుట

కూతురు చెప్పిన కృప నందులనూకి
రాత్రి భిక్షమడిగిన రక్షకుడిని

యక్కడనయిన వెతకి తోడకరమ్మని వేగంబె

పంపె అతివేద కులవారి ఆ నాగినేని

భక్తిరన్నను పిలువమని పంపె
సిరిదేవి

గొబ్బున నాగినేని కూటాలు వెళ్ళి
శెంబుని గుడిలోను శిశువులు

బక్తిరన్న వున్నంగ చూచను వొప్పుగా నపుడు

దండములు బెట్టెను దగ్గరనిలచి
'సిరిదేవి పిలిచేని శిశువులారా: మీరు

వేగంబె పద'మని విన్నపము చేశను
నాగినేని గూడి నడలింగమూర్తి

మునుపు యొరగని మూర్కుం
యింద్లకు

యొనక వచ్చేది యేమి కారుణ్యము?

ఆతావున వుండరాదని అన్న
భక్తిరన్న

మటయేష్యముతో మరి కదిలి
వొచ్చును

అమ్మవున్న నగరికి అయగారు
వొచ్చును

అగుమంచి మొదలయిన అర్థాంగ
లక్షిమి

ప్రకటితముగ యాదవ
పణతులందరును

శ్రీలక్ష్మి కొమరక్క సిరిదేవి
యపుడు

సమర్పణములు చేసిరి సరివేశ్యరుణికి
దివ్యరత్నాలు దాపిన త్రివాళి

పరిపించె
త్రివాళి వల్లక త్రిపురాంతకుండు

శిముడు కూర్చుండెను పులి చర్మము
మీద

సిరిదేవి భక్తిరన్నను గుర్తించలేకపోవుట

కరుణతో సిరిదేవి కన్న కొమారుడు
అవుట

వార్పించ లేక వాణిత యిట్లు
అనియె

కాశిలో వార్తలు గయిలో వార్తలు

వాళిగా అడిగెను తల్లి వార్పించలేక
'తన కొడుకు వొక్కడు తపస్సుల

గూడి
కడువేగ వొచ్చును కానవా తండ్రి?

అమ్మరో: అతడని అనవెరతు నిన్ను

వాలాయముగ యడబాళి వుత్తర
ప్రయాగ

నేటికి యేటి మీద ఆరునెలలాయ
నేటికి రాదాయ నేనేమి చేతు!
చేటివారైకొకాని సంతోషానికో కాని
కూడు మొలచను తండ్రి! కొడుకు

రాదాయ!

కొడుకును తలుచుకుంటేను
కుమ్మరామము చిచ్చు
తగిలించి నట్లు వుండు తనకు
వో తండ్రి

మిగులు కొడుకు రూపు నీరూపు
వొక్కచేను
గురుతించలేను గాని కొడుకురో!
నిన్ను

నీరాడి వెలశినట్ల నిండె కన్నీరు
పట్టరాదు దుక్కంబు బిత్తి నన్నను
తలుచు కుంటేను

ఘటపతి రాదాయ మాఅయ్య! నీవు
కనివుంటె చెప్పుమ: కడలేని

పుణ్యము

మోక్షము కలిగేని మా అయ్య! నీకు
కల్ల బొంతులేని పునులయ్య! మీరు
వల్లవుల గురువును వో అయ్య!

చూడవ?

పరమాత్ముడవని నిన్ను పరికింప
వెరతు

శిరస్సున అయిదు జడలు చిత్ర
కన్ను గడ్డు

పరుషంబు సంగతుల భద్రేశ! కాశ!
అనవెర తుగాని అయ్యరో! నీరూపు
తనయని చూడవ? మాత్ముడవిశిషి
నీవు'

అప్పుడు సిరిదేవి ఆడిన మాటలకు-

'వివేకము యరగవు వినవె వో తల్లి!
అడుగుచున్నావదె అమ్మరో! నీవు
చూడవా చూడవ యని సోదించి

అడిగేవు

యక్కడ నని చూతుమమ్మ!

యడలేదు కాశిలోను
లెక్కలేని మటములు నేను యెక్కడ
చూతును

కలరు కాశిలోను మహాపునులు

వున్నారు

పినయము యవరని వివరించ

గలము;

కాశిపట్నమనగ పునలింగ వీడు
దేశాంతుల తీరు తెలియంగ రాదు
జోగుల బోగుల చూడ సోద్యంబు
గగన చుక్కల నయిన కలగన

వొచ్చును

కాశిలో మత్తుల కలగనే వారు

వాళిగా కొడుకుల గన్నవారెరుగ

లేరు

పరుల వారికి మరియు

భక్తిరన్న యాలః
కొడుకులగన్న తల్లి గురుతెరుగ
కుండేను

కడమ వారికి యాలః వో కన్నతల్లి!
కన్నతల్లివి నీవు కానవు గాక
వెనయంగ కడలవారు యెరుగుదుర
గురుతుః

మధురాయ ద్వారక మరిపెద్దతావు
వెనయంగ వెరిగింతు యలమంచి
తావు

పుట్టుపంపార్ది మా భూములతావు
హరియేలు పట్నము మా ఆయ్యల
తావు

నాతివున్నాతావు నా తల్లి నీతావు
త్రాంతిపడి అడిగేవు పఱితిరో!
యెరుగవాః

కాళి నా తావు వో కన్నతల్లి!
భాషించి అడిగేవు పఱితిరో!
యెరుగవాః

తండ్రి వున్నతావుకు

తల్లిబోవుచున్నాను
వుండ ప్రొద్దులేదు వో యమ్మ!
తనకు

అమ్మా! భిక్షము పెట్టి
అంపవే మమ్ము
తమ్ములు మరుదులు దక్షజాదిన
వున్నారు

అందరిని కన్నుల చూచి అమరపురికి
తోడుక
బొందుగా జోచలెను ప్రొద్దు లేదు
తనకు

ఊయమ్మ! నీతోను ను ట్లాడ
తీరదు

అయ్యును చూడేనని ఆపేక్ష కలిగేని
గ్రక్కన బోవుచున్నాను వో
కన్నతల్లి!

మక్కువతో భిక్షము మాయమ్మ!
లేవే

యరణప్ప భక్తిరన్నను గుర్తించుట

గురుతింపజేక శ్రీమారుని గూడి
యెరుగక సిరిదేవి విచారము

కాయంగ

పాలసముద్రము యతణప్ప

పండుముల యరణప్ప

వాలాయముగ తల్లితో వొర్పించి
పలికెః

‘భాషించ నీకేలః భాగ్యము

సిద్ధించును

కాళి-బోయిన పుత్రుని కానవా తల్లిః

సిరుసున పల్లజడలు శివయోగి

కళలు

గురుతెరుగవః పయి కుంజరపు శాలు
భస్మాంగము వొళ్ళను భైరవ కత్తి
హరియ రాజులు శిశి మెచ్చి

ఆనమాలు యిచ్చిరి

కూర్మితో కొడుకుల గురుతు

యెరుగనివారు

వెనయంగ లోకాన యెవరయిన

గలరాః'

కూతురు చెప్పిన కృప నందుల నూక

భూతశమున పయిబడి పొర్లంగ

సాగెను

వాడిన చేను మీద వాన కురిసిన

యట్లు

సీదలకు పక్షులు సిండిన చందాన

కరువుకు జనులు అన్నము

కన్నచందాన

సిరిదేవి కొడుకువంక శిరస్సుయెత్తి

చూచను

కరములు ముకుళించి

కన్నకొమారునికి

దండములు బెట్టెను తల్లి సిరిదేవి

తల్లి నొదట యీభూతి దరయించ

గురువు

పొలపొల బోవుచు పుత్రుని చూచి

'కానలేను కొమార! కడు శోకమాయ

ధనముకొండను వుండి దక్షదాదిన

బాలలు

కదిలి పోయిన నుండి కడలేని

శోకము!

మీద మొప్ప కాశాత్ర నీవు పోయిన

నుండి

వుడగదు కన్నీరు వో కొడుక!

తనకు

బాల రాజులు దండుపోయి పోయెను

దినములాయ

యేలాగు దరయింతు'నని యెలిగెత్తి

అడిరె.

పాపసూక యేది యని భక్తిరన్న తల్లిని ప్రశ్నించుట

తల్లి మనుస్సు గురువు తహ తహ

పరచి

'నీవు దుక్కింప నేటికి నేడు

వో తల్లి!

కాళి తీర్థము మిచ్చేను గ్రక్కన

రారమ్మ

కంచి అంత బలగము కన్నవారిని

జూస్తాని

వంచనార్తుగలయట్టి వాడినెల జూస్తాని

అప్పుల చెల్లిండ్ల అందరిని చూస్తాని

అమ్మా! నిను కనుగొంటిని అప్పుల

జూస్తాని

నమ్మితి గదె పాపనాతి యేదమ్మ?
పండుములవారి బలుగాన్ని చూస్తే
యెందున పొడగాన యేదమ్మ పాప
వల్లవులవారి బలుగము వారుసతో

చూస్తే

తల్లి పాప యేదమ్మ? తడువాయ

రాదు:

తిరుమందులవారి తీరెల్ల చూస్తే
తీరుగల నాచెల్లెలు దివాణాన లేదు:
అంది మ్రొక్కినయెట్టి అప్పల

చూస్తే

యింతి పాప యేదమ్మ?

యెంతసేపాయ:

చేరి మ్రొక్కినయెట్టి చెల్లిండ్ల చూస్తే
గార్చవు పాపమ్మ గానరాదమ్మ?
నేతివారిని చూస్తే, నాతుం చూస్తే
భ్రాంతి అయ్యేని చెల్లెలు పలికించు

నాతోను:

మర్ల వారిని చూస్తే, మగువల

చూస్తే,

పొర్లేను నా మనస్సు పొడగాన

నయితి:

చల్లవారిని చూస్తే, సఖియల

చూస్తే,

నలినాక్షి చెల్లెలు యేదమ్మ?

నాతులలో లేదు!

మచ్చటలయ్యే పాపన్న ముచ్చటలు
వింటేను

ద చూస్తు చెల్లెలిని తలచిన

యపుడె

దప్పుని, కాలలోను తలతు చెల్లెలిని

చూపు మనస్సున జాయదు

అపుమయిన చెల్లెలు

తల్లిదండ్రులు లేని తన చెల్లెలమీద

పుల్లములో బుద్ధి వున్నాది తమకు

యేవేళ దేవపూజ యెలమితో చేసిన

ఆవేళ చెల్లెలు తమ ఆత్మలో

వుండును

అగుమంచిని పాపను అమ్మరో:

నిన్ను

వక్కసమానముగ చూడమంటి

నేను'

భూతేళ భక్తిరన్న పొలితి

పాపన్నను

ఆత్మలో తలపోసి ఆడతంగసాగెను.

తెల్లముగ నరిసిన దేవసతి యరణప్ప

ఆ సమయమున భక్తిరన్న ఆడు

వాక్యములు వినియు

యెనయంగ బలికెను యిందీవరాక్షి

చంద్రశేఖరునికి చెప్పంగ సాగెను:

యరణపు భక్తిరన్నకు పాపనూక వృత్తాంతము చెప్పుట

‘వల్లపుల భక్తిరన్నయ్య: సీకింత
వలపొయ్యనేల;
చెల్లెలు పాపమ్మ కత చెప్పెద
వినుము —

ఆరువేల తిరుమందులు, అన్న
భక్తిరన్న,
ఆరువేల వొల్లపూలు అమర

యాదవులు
పల్లికొండ రఘుపతి పలికిన వార్తలు
చెల్లెలిని మనువివ్వరాదని చెప్పిరి

బ్రాహ్మలు
పాలుగుణము అమావాస్య బవుళ
బుదవారమునాడు

జెన్న నక్షత్రము చెప్పంగ సాగిరి
పుట్టు బుదవారమునాడు
పట్టపగిటివేళ

పుట్టుత పాపమ్మ భూమిదన్నింది
యెదురుగాళ్ళతోను యేక
పునికితోను

యెతుల శాపముతోను యిందీవరాక్షి
మజ్జానపు యాల మగువ జెన్నించ
ఆ పాప పుట్టిన అయిదు దినములాకు
అప్పుడు తండ్రులు అయిదు

కాండ్యాల

చిత్రవిత్తుగ పోట్లాడి చెల్లిరి వారు
మత్తగజయానను మనుమివ్వరాదు
యిల్లిటము లివ్వవొచ్చు యిలు
వెళ్ళరాదు

యిచ్చిన వారిల్లు యిలమీద కుంగును
పుచ్చుకున్న వారిల్లు భూమందు
వెలసును

మనము యిల్లెటము మరి
యివ్వకుంటేను
ఓసక మేడన వుంచమనిరి కళ్యాణపు
చెల్లెలిని

ఆ మాటలకు వో అన్న భక్తిరన్న!
మీ అమ్మ సిరిదేవి నీ తమ్ముడు
అయితన్న

బంగారు జలపోత పషిణి స్తంభారి
కట్టించ అయితన్న కనకమేడ
చెల్లెలికి

నెట్టుకొని పాపను నీవు
వొచ్చినదనుక
ఆరూఢిగా మేడమీద మీ అమ్మ
వుంచినాది

నేరము అందరిది యిది నీకు
చెప్పేను’

పాపనూకను మేడ బెట్టినందులకు భక్తిరన్న దుఃఖించుట

పాపను మేడ బెట్టివారంతె పాపపు
తల్లిమీద

కోపంబు చేసి భక్తిరన్న
గోడుగోడున అడిగెను

మండ్యయానంగిలో³⁴ మంట
 మండిన యట్లు
 నిండుకొనె భక్తిరన్నకు నిలువెల్ల
 శోకము :
 'వోతల్లి! సిరిదేవి! వాక
 యిన్నపంబు
 చెల్లెలిని మేడబెట్టుట చేటు
 యెరగరయితిరి
 అప్పలు చెల్లిండ్లు అమ్మకు
 విన్నవించి
 చప్పరయితిరి వాకమాట వో అప్ప!
 యరణప్ప!
 వల్లపులవారి గోత్రాలు వొయినాన
 పాడగాను
 యెల్లలోకాలకు యెన్నికయ్యె
 కావుననుచు
 తల్లి మేడ బెట్టుట తలుచుటా యెరుగ
 అందరు గలిగి చెల్లెలికి ఆపద
 చేస్తిరి
 పంతముగల యట్టి పమిడి కడియాల
 చెల్లెలిని
 యింత కట్టిడి బ్రహ్మ యెట్లు
 లిఖించు
 చేపట్టి మేడ బెట్టుట చెల్లెలనా మీకు
 దుక్కమెంతయు లేక దోషము
 అనక
 వెక్కసమాయన పాప
 యెఱుమాయనా నీకు:

వుక్కున బుట్టిన గుండెలు పురివిలో
 తల్లికి!
 తల్లిగూడి వకమాట తగ
 చెప్పరయితిరి!
 హరిగురువు పల్లికొండ అట్టె
 పూరికె వుండెన?
 సిరిదేవికి వకమాట చెప్పడాయన
 బావ!
 కాదని చెప్పడాయన కన్నతల్లికిని:
 మేడమీద చెల్లెలు
 మండలించకండెన?
 కొండచే తల్లి మనుసు గుండెలు
 చెదరక;
 కూడు మీకు యిమిడెన కృప నందుల
 తల్లి?
 కన్నకూతురు పొడుగు కడ
 మేడమీద వుండేను
 నీ కడుపు యెట్ట ధరయించు, వో
 కన్నతల్లి?
 పాపను గన్నతల్లి పణతి పెద్దమ్మ
 వుండేను
 ఆపదన్న పడుగాని అంపునా
 మేడకు?
 మనమైన చెల్లెలిని కనకమేడ
 బెట్టితిరి
 ధనములు నిత్యమనుకుంటివ తల్లి
 సిరిదేవి:

శాసనములు - కై ఫీయతులు

అనుబంధము VI (i)

గుండ్లపాలెము శిలాశాసనము-యాదవవంశ వర్ణనము

(నెల్లూరు మండల శాసనములు - రెండవ సంపుటము
సంపాదకులు : బట్టర్ఫీల్డ్ - వేణుగోపాల శెట్టి)

“యాదవ జల్యం వై శంపాయందు పరీక్షిత్తుకు యిట్లనివి. అదితికి కశ్యపునకు పుట్టిన వై వస్వతుండరు మరువునకు యేముందురు శనెశ్వరుండురు యేమునయుం దపతియుం బుట్టిరందు వై వస్వతుండరు మరువువలన బ్రహ్మక్షత్రియ వై శ్య సూద్యులైన నూనపులు అనేకులు పుట్టిరి. వారికి శే(పే)న ప్రముఖులైన రాజులు యనమంద్య పుట్టిరి. ఆ ముని పుత్రియైన యిరిగన్య సోమపుత్రుండైన బుధునకు పురురవ చక్రవర్తి పుట్టె. పురురవునకు పూర్వసికి నాయువుండు పుట్టె నాయువునకున్ స్వర్ణాయుకున్ నభిమండు పుట్టి రాజ్యంబు సేశె నభిమంకున్ ప్రియ మో(మ)నునకున్ యయాది పుట్టి యనా(నే)క యాగంబులు సేసెను. యయాదికిని శుక్రుని పుత్రియైన దేవయానకున్ యదువు జన్మించెను. శీలముగల యదుకులాత్మజుండు యాత్రియగోత్రజుండు ఆ సూరూనుండనువాడు మధురా పురంబుం దనకు రాజధానిగా మాధురంబులు సూరసేనంబులనియెడి దేశంబు*] లేలె పూర్వ కాలమున ఆ సూరునునికి పుత్రుండు*] వసుదేవుండు అచట

“రాజేంద్రవిను దొల్లి రాజలాంబనంతో వేల సంఖ్యలు దైత్య విభులుం దన్ను ఆక్రమించిన భూమి భార మానం జాలక గోరూపయై బ్రహ్మంజేరం బోయి కన్నీరు మున్నీరు రోదనం శాయ కరుణతో భావించి కమల భవుండు ధరణి నూరడం బల్కి ధాత్రియును వేల్పులు కదలిరా విష్ణునిం గాన నేంగి పురుష సూక్తంబు చదివి యద్భుత సమాధినుండి యొక మాంట విని ఛారిశోద్భవుండు వినుండు వేల్పులును ధరయును నేవిన్నయెట్టి పలుకు వివ

రించెదనని ప్రీతిం బలికెం దెలియ॥ యాదవకులమున నమరులు మేందినిపై బుట్టం జనుండు మీ యంశమునన్ శ్రీ దై తుండు వసుదేవున కాదరమునం బుట్టి భార మంతయుం బాపును॥ హరి పూజార్తం పుట్టుండు సురకన్యలు భూమి యందు సుందరతనలై హరి కగ్రజుండై శేషుండు హరికళతోం బుట్టి భార మంతయుం బాపును॥ అవనీశ విను ద్రోణుండను వాండు వసువులయందు ముఖ్యుండు ధరతని భార్య ఆ వేల్పులపెద్ద ఆ ద్రోణుండు యీ నంద్ద గోప కుండై జన్మించె ధరయ్య హరియోగమాయ యశోద నండ్కుడుగాయై జన్మించె యల్ల ధేవలెల్ల రుషుల అంశమున జన్మించె సురలెల్ల గోరక్ష పాల కులై జన్మించె.

“దేవకియను తొల్లి స్వాయంభుమను నంతరంబున పు స్త్రీయును ప్రతిప్రత వసుదేవుండను సుతుపుణ్యుండను ప్రజాపతి రెండవ జన్మమున అదితీయుం గన్యవుండను మూడవ జన్మమున వసుదేవదేవకి రామక్రిష్ణులు వుద్భవించిరి అక్ష(చ్చ) రాంగనలు గోపకన్యలై వుదయించిరి. రామక్రిష్ణులు మొదలైన సర్వయాదవులు గో గోపాలలుగ దాంపార ఆంత్మమున కూడ వర్తించి అచటం గొన్నాళ్ళ దుర్యోధనాదులం ద్రుంపి పాండవుల పరగ బట్టంబుగట్టి సంతోషమున వచ్చె ద్వారకాపురికి కణ్వమహామునుల గాంధారి శాపం వంకను మునుకొని యన్నంగ ముప్పదీయారు ఎద్దములు శ్రీక్రిష్ణ మొదలైన సర్వ యాదవులు రాజ్యంబు సేసిరి శేయంగ నొక్కరాడు వుత్పాతములు వొడయెను. పువీశు పంపున జాతరలు శయ్యను ద్వారవతి కదలిరి. శ్రీక్రిష్ణ యాదవులు సముద్రుని కడకు జలధి తీరమున సవపానమత్తులై విష్ణు భోజాంతక వీరులెల్ల మునివర నిర్దిష్టమున నిర్దిష్ట ముసలాంత్ర కృములైన ముయ్యంచ్చు తుంగల మోందులాడి మృతునైరి అంత తా(దా)రకుండు చని పాండవుల కెరింగించె,

“అర్జునుండ్డు ద్వారావతికి వచ్చి వసుదేవునింగనె శ్రీక్రిష్ణ పరమమూర్తిం గలసె యాదవులు దేవగణానం గలసిరి ద్వారావతి వనధి ముంచునని అక్షణమే బాలవృద్ధులను అక్షరాంగనలను గోపాంగనలను గొండ్పు అర్జునుండు యింద్ర ప్రస్థ[మున*] కుందెచ్చెను. ఆ (యా)దవ కులకరుండైన వజ్రధరునిం బట్టంబు గట్టెను. యాదవ గోపికా పౌత్రవని నేమించి గోవులకు గోరక్షపాలకునిం జేసి గోవులం గాపాడుమని ఘనవిరపురంబున అమృత గోవిందుని అభిషేకుం

జేసెను. యాదవులు అందరిని అక్కడ అక్కడ నిలిపి అడ్డునుండు హస్తినా పురికిం బోయి దర్మజుకు యెరింగించెను యాదవులు పాండవర్లు స్వగ్రాదిబోగానకు బోయిన వెనుక నన్నూరు యేండ్లకు కలియుగం చొచ్చెను.

“వజ్రదేవుని పుత్రుండు దధి సంగ్గండనంగ గోపికల పౌత్రకుల వంశ కరులు బృందావనమునం బ్రదివింబెంపొంది నంద్రవజ్రంబుకు నలినోప్పుచుండు ఆవుల మేపుత నలరి గోపకుల దైవతాచలమున రంజులుచున్న యాదవులకు దైవమెంతయు నొప్పు ఆమృత బాగేశ్వరుం డండ్లు వెలిసున్న వసుదేవ నంద నులు తొల్లి శ్రీవిష్ణుముందరం గోర్కులు మీర ప్రతిష్ఠలు శేశిరి ప్రభ మీరి వెలయ గోవిందు మనమండు పుపనండ్లు పుత్రుండ్లు అమృతాంబోజుండని ఆదేవు పేర వెలయంగ బెదెను విశదంబుగాను.

“అతని పుత్రుండు విజయాంబోజుండు సంతోషమున నుండ్ల జనమే జయండు యజ్ఞంబుసేయ నెల్లరాజులను రప్పించి యజ్ఞముండగంజేసి విజయాం బోజుని మెచ్చి వారజాపురంబున పట్నస్వామిగా జేసి కొంతగాలం రాజ్యంబు సేసిరి.

“కలియుగాబ్దాః సూద్రకి రాజ్యకాలమున విజయాంబోజాబ్దాః 580. కన కాంబోజాబ్దాః 490. విక్రమార్కుని కాలమున గజయాంబోజాబ్దాః 480. రాయాంబోజాబ్దాః 420 రత్నాంబోజాబ్దాః 402 పీర విజయః రాజాబ్దాః 390. శాలివాహనుని కాలమున పద్మన రాజాబ్దాః 354. శ్రీకూర్మరాజాబ్దాః 340. బోజరాజు కాలమున సింహాద్రి రాజాబ్దాః 300. చోడని కాలమున వల్లరాజాబ్దాః 195. పోలరాజాబ్దాః 82. వోరుగంట ప్రతాపుని కాలమున కాటమరాజు 82 రాజ్యంచేసి లింగాలకొండ యర్రగడ్డపాటను నలసిద్దిరాజుంగూడి యుద్ధంబుచేసి బడుగులవారు చనిపొయ్యేనాంటికి కలియుగం చొచ్చి 3985 యేండ్లాయెను. వీరుల మహత్వం ఆదిపర్వ సకలభూత సంభవ అనుశాసనిక భాగవత దశమ స్కంధ మపునలాన వెళ్లిన శాస్త్రధర్మమిది.

“త్రిమూర్తులు కారణమున గోస్వంగ పర్వతాన తొల్లి యాంబోజ రుషి మొదలైన రుషుల సంతతిని ధేనువులున్ క్రిష్ణావతారం గూఁ దేవతలు కూడ

వర్తించిరి. ద్వాపర అంత్యమున జన్మించిరి. ఆధ (యాద) వు కులమున చంద్ర నందను పురూరవ చక్రవర్తి యయాధి (తి) యదుకులోమ్మజు సూరశేను వసుదేవు పుత్రుం శ్రీక్రిష్ణమర్గ క్రిష్ణమర్గ వీరికి నడిచి డెక్లైరెండు నియోగాలు బడుగుల వారికి చెల్లుచు వీరు యయాది (తి) ఎంశం శాపకారణమున గోవుల రక్షింప గోరక్ష పాలకులం జేసిరి వెలసిరి గోపకులు వెలువేల సంఖ్య" శ్రీ శ్రీం జేయునూ.

"అత్రియేముని సంతతి రాజులు యేలిన పట్టణ భూములు అత్రియ నైత్రపుత్రుడు భూలోక మెల్లాడి పించెను. ఆ చంద్రనందను పుత్రపురూరపుండు భూచక్రమెల్ల యేలెను. ఆ పురూరవ పుత్ర పౌత్రుండు యయాది రాజుయై నవఖండ పృథివి యేలె. యయాది పుత్రుండు యదువు యేరాక భూములు యేలెను. యదుకులోమ్మజు సూరశేను మధుర మాధురంబులు సూరసేనంబు లనియెడి దేశంబులు యేలెను. అతని ఆత్మజుండు వసుదేవు మధురా పురంబు యేలె. అతని బంధువు నందగోపకుండు రేవుపల్లె యేలె వసుదేవు పుత్రు శ్రీక్రిష్ణ ద్వారవతి యేలెను. క్రిష్ణగోపి కావ పుత్రులు వజ్రధరు అమృత గోవిందు అంబోజు లాగ్ధరు యంద్రద్రప్రస్థ మనవీరపురి రాజ్యంబు సేశిరి.

"పద్మనాభుండు యేలె యందలి రాజ్యంబు కొంత యేలె వీరవిజయుండు యేలెను నా శ్రీ కూమ్మూర్ందేలెను ఆరుంటులకోన ఆమరవతి సింహాస్థి యేలెమంచి యేలెను. వల్లరాజులె ఆలవల్ల పురము అవట కొన్నూళ్ళు అడిదె విపేలెను. ఆలపోలురాజు ప్రతాపుని కాలమున యెదుకులాత్మజులు దనుముకొండ మందలుడ. పినయెర్ప పెదయెర్ప యేలంగ యెర్పలకు అనావిష్టి దాంకి ధేనువు లకు మేంత లేదని రాజున్ పద్మనాయుండున్ వివరించుకొని ధేనువులున్ దారు కదిలిరి. పాంకనాడు సిద్ధిరాజుకు పుల్లరి వొడంబడి భూమిచొచ్చి మేపిరి. మేపుత నలనన్న ధేనువులుందాను దక్షిణాదనువు కోటికి కదలిపోయి దనువుకో వల్లభుని దర్శించి నలనన్న ధేనువులుం దాను మరిలి దిన నిధుల మీదం గదిలివచ్చి పెన్నవెంట విడిసిరి. నలసిద్ధివారు యెద్దుల యెసిరి ఆడవుల వందను ఆండం తధుధాయ ఆడవుల వంక రంతు వడె నెల్లూర ధేనువులుం దారు కదిలి యఅగడ్త పొట నిలిచెను. నలసిద్ధి రాయబారి పుల్లరికి వచ్చెను. దట్టించి రాయబారిని పుల్లరి

లేదు పొమ్మనిరి. లేదు పొమ్మంటేను నెల్లారి నలసిద్దిరాజు యజగడ్డ పాటికి యెత్తి వచ్చెను.

“స్వస్తి శ్రీ శాలివాహన శకవర్షంబులు 1170 అగునేటి కాళయుక్తి సంవత్సర కార్తిక శు. 5 గు నెల్లారి నలసిద్దిరాజు సర్వసన్నాహం మెరసి లింగాలకొండ యజగడ్డపాటి కూడలి సోమేశ్వరుని సందలి నాన ఆత్రియగోత్ర యాదవ శ్మత్రీయ మధురాపురమందీశ్వర శ్రీ విష్ణుయోగమాయ దివ్యశ్రీ పాదక బ్రకట శాత్రవభంజన నచ్చెరువుంది పౌత్రలాయత్రవం గౌరవ పౌరవుండు ద్వారకా పురి గోపికావల్లభుని పౌత్రుండు వల్లురాజు లతని సుతులు పోలరాజు పెద్దరాజు వారిపుత్రులు మొదలైన యాదవులు నలసిద్దిం గూడి యుద్ధముసేసి మృతులైరి. యదువంశమునకు భయంబు దొలగునని త్రిమూర్తులున్ యోగమాయాదేవిని యిట్టనిరి. గోపికాజనములు గోపాలకులుంన్న పసులమందకు నేంగు భద్ర సీవు వసుదేవ నందనులకు శ్రువుతికవై నానావిధ సంపదలకు స్థాలకమై మానవులు భక్తిం గొలుతురు కానకలును బలులు నిచ్చి పద్దెనిమిది నామంబుల కొనియాడుదురు. ఇయ్యాస్తానంబులు యెరింగించువుమి పితాపురి హేంకృతి దనువుకొండం బ్రత్యక్షమై పాలెటి తీరమున భాగిరతై నిలిచి భక్తునికి ప్రత్యక్షమై త్రిమూర్తుల మెప్పించి వీరమహాత్ము ఇప్పించెను. భాగీరతి దుర్గస్తానం కొండయ్య కొడుకు రామయ్య వుద్ధరించిన శాసనం”

అనుబంధము VI (ii)

స్థానిక చరిత్రలు - (18 వ సంపుటము)

రణతిక్కన వృత్తాంతము

“నల్లసిద్ధి దేవ చోళమహారాజు నెల్లూరి పట్టణముందు సింహాసనా
 రూఢుడై పృథివీ సామ్రాజ్యము సేయుచుండగాను వారివద్ద రణతిక్కన్న అనే
 బ్రాహ్మడు సేనాధిపతి. ఇతనికి ఖడ్గతిక్కన్న అని పేరు కలదు. అప్పుడు
 యాదవ వంశోద్భవుడైన కాటమరాజు, ఇతని పితం డి పోలమరాజు, ఈ
 పోలమరాజు కుమారుడు కిరి ఆవులరాజు—వీరు లంకమల, పాలకొండ, నల్లమల
 మొదలైన పర్వత ప్రదేశములందు అరణ్యములలో పచ్చికపట్లను తమయొక్క
 విస్తారమైన గోగణమున సంరక్షణ చేసుకొంటూ నల్లసిద్ధి చోళ మహారాజుకు
 పుల్లరికి గానున్న తమ మందలో పుట్టే కోడెదూడలను కొన్ని యిచ్చేటట్లున్న
 వారి దేశమందలి వుండే కనవు పచ్చికపట్లు తమ గోగ్రాసమునకు గాను ఇచ్చే
 టట్లున్న నిర్ణయించుకొని కొంతసైన్యం అందలాలు ఏనుగులతో ప్రసిద్ధిగా వుండే
 వారు. మరికొన్ని దినములకు [గోవులు] షాసుదశవల్లను-గ్రామములో ఎక్క
 డెక్కడ ఉన్న సస్యాదులను-మనుష్యుల అంకిలిలో నిలవక మేసేది గనుక
 ప్రజలు రాజుతో ఈ సంగతి విజ్ఞాపనం చేసుకొన్నయెడల “వీడు పచ్చికపట్లు
 యావత్తు కాజమరాజువారిగోవులు మేపుకొనే లాగున మాటయిచ్చినాము. పైర్లు
 వారు మేపుకోవలసినది కాదు; అయినా కాని మీరు పైర్లు జాగ్రత్త చేసుకొనేది”
 అని శలవు యిచ్చి “మీరు పైర్లు మేపవద్దు, వీడుపచ్చిక మేపుకొనేది” అని
 కాటమరాజు గారికిన్ని వ్రాసి పంపించిరి. ఇదిగాక అరణ్య ప్రదేశమందుల
 కాటమరాజుగారి విస్తారమైన గోగణం తిరిగి మేస్తూ వుండేది మొదలుకొని గో
 సంరక్షణార్థమై కాటమరాజువారు క్రూరమృగములను అగుపడ్డచోట వారే వధ
 చేస్తూ వచ్చేవారు గనుక నున్న అరణ్యమునందు గోగణపాలకులయొక్క సమ్మ
 ర్థము విస్తారమైనందున సాధారణముగా మృగములు అరణ్యమందు నిలవకపోతూ
 వచ్చినందుననున్న మృగవధచేసుకొని తత్సామాన్య వృత్తివల్లను జీవనోపాయం
 కనివుండే కిరాతకులకు జీవనహాని అయినందుననున్న ఆ కిరాతకులు కాటమ
 రాజుయందు ద్వేషులై వుండిరి. ఇదిగాక నల్లసిద్ధిరాజుగారు వుండుకొన్న

బోగముదాని వద్ద ఒక పెంపుడు చిలుక ఒకనాటి కాలమందు షూడలోనుంచి తప్పించుకొని వచ్చి ఆరణ్యశుకములను కూడి కాటమరాజు ఆవులమందల సామీ ప్యములకు సమూహముగావచ్చి ధ్వజులచేయగా కొన్ని గోవులు బెదరి ల్యాగలను కలగదొక్కుకొని పారిపోయినవి. అప్పుడు కాటమరాజు పినతండ్రి అయిన పోలమరాజు చూచి బాణము సంధానము చేసి వేసినందున ఆ బాణము సమూహములో వుండే పెంపుడు చిలుకకు తగిలి ప్రాణం విడిచెను. ఆ చిలుక కాళ్లకు గజ్జెలు, అందెలు వుండేది పోలమరాజు చూచి యది పెంపుడుచిలుక అని నిశ్చయం చేసెను. అంతట ఆ సామీప్య మందునవున్న కిరాతకులు నల్లసిద్ధిరాజు ఉంచుకొని వున్న బోగముదానివద్దకు ఆ చిలుకను తీసుకొనిపోయి అగపర్చి “నీ చిలుక తప్పివచ్చినంతట అన్యాయంగా కాటమరాజు పినతండ్రి అయిన పోలమరాజు బాణప్రయోగం చేసి చంపినా”డని చెప్పినంతట అది చాలా దుఃఖితురాలై అరణ్యంలో వుండే క్రూరమృగాదులను వధ చేసేటటుగాను వ్యాటలాడుతూ వుండి కాటమరాజుగారి గోవులనున్న ఎథియించమని వుపదేశించెను. గనుక ఆ కిరాతకులు కాటమరాజు వద్దకు వచ్చి మేము సామాన్య మృగములను వధచేసుక జీవనం చేస్తూన్నామని మనవి చేసినంతట కాటమరాజు అనుకూలించి శలవు యిచ్చినందున ఆ కిరాతకులు ఆరణ్య మధ్యమందు మృగాదులను చంపినట్లుగా వుండి కొన్ని గోవులను గుండుతో వధచేసిరి. ఈసమాచారములు కాటమరాజు విని చాలా ఆక్రోశముతో ఆ కిరాతకులను చంపించి తదారభ్యం నల్లసిద్ధిరాజుకు యిచ్చే పుల్లరియివ్వక నిలిపెను. అంతట నల్లసిద్ధిరాజు పుల్లరి యివ్వమని అందుకు ఆవులమందలలో వుండే కోడెదూడలు తమకు తోలి అంపించమని వర్తమానం అంపించగా అందుకు కాటమరాజు మీ సీమలో మా ఆవుల మందలకు నిరోపాదిగా వుండినట్టయితే మీకు పుల్లరి యివ్వవలసిన కర్తవ్యం; అటుగాక మీ దేశములో వుండే కిరాతకులు మా ఆవుల మందలకు వుపద్రవంచేసి కొన్ని ఆవులను నిష్కారణంగా వధించినారు గనుక మేము పుల్లరి యివ్వవలసిన నిమిత్తం లేదని ఖండనగా వ్రాసి పంపించినందున అదివరకు మందలలో వున్న కోడెదూడలను తోలుకరమ్మని కొంత సైన్యమును నల్లసిద్ధిరాజు పంపించినందున వారు వచ్చి కోడెలను తోలుకపోవచ్చినంతట కాటమరాజువారు వచ్చిన సైన్యమును లక్ష్యం చేయక తిరుగాకొట్టినారు. గనుక వారు తిరుగా నల్లసిద్ధిరాజువద్దకి పోయి యావర్తమానములు ఎరుకచేసినంతట నల్లసిద్ధిదోళ మహారాజులుగారు

ముఖ్య సేనాధిపతి అయిన రణ తిక్కన్నతో కూడా కొంత సైన్యమును కూర్చి “కాటమరాజువారు సమాధానముగా కోడెలు ఇచ్చినట్టుయితే వుత్తమం. అటుకాని పక్షముడు వారి మీద కార్య పెట్టి వున్న కోడెలు యావత్తు మళ్ళించుకర” మ్మని పంపించిరి. అదే ప్రకారం సేనాధిపతి రణతిక్కన్న వచ్చి సమాధానంగానే విహితంతో ఎప్పుడూ వచ్చే ప్రకారం మందలలో కోడెలను ఇప్పించమని కాటమరాజు వద్దకు వత్తమానం అంపించగా వారు అనుకూలించక ప్రతిఘటించి వుత్తరువు ఇచ్చినందున కార్య(ఖడ్గ)తిక్కన్న యుద్ధ సన్నద్ధుడాయెను. ఈ యత్నము విని కాటమరాజు వారున్న వారికి విహితులైనవారిని కొందరిని సహాయముగా కూర్చుకొని బలిమిగల ఆవులు మేలైన కోడెలు సహా వెంట కూర్చుకొని యుద్ధ సన్నాహమై నిలిచిరి గనుక ఉభయ పక్షముల వారికి అపారమైన యుద్ధ మాయెను. ఆ యుద్ధ సమయమందు కాటమరాజు వారి గోవులు యుద్ధ భూమిని వచ్చి నిలిచి యెదిరి సైన్యములో కొంతమందిని హతం చేసినవి. అంతట రణ తిక్కన కార్యం నిర్వహించ లేక తిరిగి స్థళంలోకి లేచిపోయెను. ఇంటివద్ద భోజన సమయమందు తిక్కన్న భార్య తాను స్నానం చేసి రహస్య స్థళమందు రణతిక్కన్నకు స్నానానికి నీళ్లువుంచి స్నానం చేయమని చెప్పినంతట అతడక్కడికి పోయి చూచి అక్కడ నాకు నీళ్లువుంచిన కారణం ఏమి అని అడిగెను. అంతట తిక్కన భార్య ప్రత్యుత్తరం ఇచ్చిన క్రమము. ఏ స్థళం అయితే నేమి, రూప భేదం వల్ల విశేషం లేదు గనుక ఇక్కడనే స్నానం చేయవచ్చును అని చెప్పినంతట తాను కార్యములో నుంచి తిరిగి వచ్చినందున భార్య యీ మాట చెప్పినది అని తెలుసుకొనెను. స్నానానంతరం భోజన సమయమందు తిక్కనకు తల్లి విరిగిన పాలు వడ్డించి నందున ఆతనుచూచి విరిగిన పాలు వడ్డించిన కారణం ఏమని అడుగగా “ఈ దినమందు మన గోవులున్న మేతకు నీవు పోయిన పొలానికే పోయివచ్చినవి” అని చెప్పింది గనుక తాను కార్యములో నుంచి తిరిగి వచ్చి నందున ఇండుకు దృష్టాంతముగా తల్లి ఆ మాట చెప్పినదని గ్రహించిన వాడై భోజనానంతరమందు తిరుగా కొంత సైన్యమును కూర్చుకొని యుద్ధానికి పొయ్యేటప్పుడు తన తల్లిని భార్యను పిలిచి

“పూర్వమున ఒక భట్రాజు నామిద కృతిగా వక పద్మం తెప్పవలెనని ఉద్దేశించి నాల్గు చరణములు చెప్పినాడు. అవి యేవంటే

ధైర్యము నీమేనఁ దగిలియుండుటఁ జేసి
 చలియించి మందరాచలము దిరిగె
 గాంభీర్యమెల్ల నీకడనె యుండుటఁ జేసి
 కాకుత్స్థుచే వార్ధిగట్టు వడియె
 అలలక్ష్మి నీయందు నలరియుండుటఁ జేసి
 హరిపోయి బలిదాన మడుగుకొనియె
 ఆకారమెల్ల నీయందు నుండుటఁ జేసి
 మరుడు దూర్ఘటి కంటిమంటఁ గ్రాగె

ఈ ప్రకారంగా భట్రాజు నాల్గు చరణములు చెప్పినందున అతనికి ఎనిమిదివేల వరహాలిచ్చినాను; ఈ పద్యానకు ఇంకా నాలుగు ఎత్తుగీతలు చెప్పవలసింది; అవి చెప్పలేదు. తరువాత నాలుగు ఎత్తుగీతలు (ఎత్తుగీతి చరణములు) చెప్పి తీసుకవచ్చినపుడు ఆ భట్రాజుకు మరిన్ని నాలుగువేల వరహాలు ఇప్పించమని చెప్పినంతట ఆ ప్రకారం అంగీకరించిరి.....అంతట తిక్కన యుద్ధానకు తల్లివెళ్ళి కాటమరాజు వారి సైన్యమున కభిముఖుడై కార్యపెట్టి అమోరమైన యుద్ధంచేసి అనేక మందిని హతంచేసి (వీరస్వర్గం పొందెను). రణతిక్కన్నకు కృతిగా చెప్పిన పద్యం సంపూర్ణమయ్యేటందుకు భట్రాజు చెప్పిన నాల్గు ఎత్తుగీతలు ఇవి :

తిక్కదండనాథ ! దేవేంద్రపురము నీ
 వరుగుబెట్టి గి నగము తిరుగుటదిగె
 అభిక్రమ్మ వాసె అచ్యుతక్కట తీతె
 మరుడు మఱిం బుట్టె మగలరాజు !

ఈ ప్రకారము భట్రాజు పద్యము పూర్ణముగా నాల్గు ఎత్తుగీతలు రణతిక్కని తల్లివద్దకి పోయి చెప్పగా ఆమె బహు సంతోషపంతురాలై నా గర్భవాసమందు పుట్టిన పుత్రుడు సుపుత్రుండని రణతిక్కన పూర్వమందున చెప్పిన ప్రకారంగానే నాల్గువేల వరహాలు భట్రాజుకు ఇచ్చి మరిన్ని తగిన బహుమతులున్ను చేసెను. అంతట రణతిక్కన యొక్క భార్య తనపతి ఆయిన రణతి

క్కనతో సహగమనం చేసి నిమిత్తమై సచేల స్నానంచేసి అనేక దానములున్న బ్రాహ్మణకు ఇచ్చి రణభూమిని ప్రదక్షిణ సమస్కారములు చేసి తన పతి యొక్క కళేబరము గురుతు కనబడక ఉన్నందున స్వామిని ప్రార్థించి నేను పతివ్రతనై తే పతియొక్క శిరస్సు కనబడునని రణతిక్కన్న! అని నంతట అరణ తిక్కని శిరస్సు యుద్ధభూమిని పడివున్న కళేబరముల మధ్యనుంచి పైకి ఎగిసి పడినది గనుక ఆ శిరస్సు గుర్తుపెట్టి తీసుకవచ్చిన దానితో కూడా అనుగమనం చేసినది.”

—: 0 :—

అనుబంధము VI (iii)

పట్టపు రావి కైఫీయతు - ఖడ్గతిక్కన వృత్తాంతము

“పొత్తపినాటిసీమ మల్లదేవుడు సోమదేవుడు అనేరాజులు యేలుకుంటూ వుండగాను కాంబీపుర వరాధీశ్వరుడైన భుజబలవీర నల్లసిద్ధదేవ చోళమహారాజులు నెల్లూరి పట్టణమునందు సీంహాసనస్తుడై రాజ్యం యేలుచూ వున్నప్పుడు వారివద్ద రణతిక్కన అనే ఆయన జాతిలో బ్రాహ్మడు సరదారుడై వుండేవాడు. ఆప్పుడు పట్టపు రావి గ్రామానకు ఉత్తరభాగమంచు పినాకినీ నదికి వుత్తరము వైపునను రెండు పరుగుల దూరమునను పర్వతం వఖటి కలదు. ఆ పర్వతము యెందు సామీప్య స్తళమైన అరణ్యముల యందును తృణ శాస్త్రజల సమృద్ధిన్ని అనేక వృక్షచాయా సమృద్ధిని అయి వుండే సమకసు ఆ స్తళము యెందు కాటమరాజు అనే యాదవరాజు తనయొక్క విస్తారమయిన గోగణమును సంరక్షణ చేసుకుంటూ ఆకొండ ప్రసక్తలు పెట్టుకొని అక్కడ నివాసము చేసుకుని వుండేవాడు. వాడ పినతండ్రి కొమారుడు కరి ఆవులరాజు అనే వాడున్న వుండెను. వాళ్ళకు బిరుదు కారుణ్య రఘురాములు అని వాడితే కలదు. వాళ్ళ గోగణము సంరక్షణ చేస్తూ వుండేవారు అనేక మంది కాపరులు వుండేవారు. ఆ గోగణము మిక్కిలిన్ని వృద్ధిపొంది వుండగా యీ స్తళము యెందు వాటికి గోగ్రాసము చాలక వున్నందున నెల్లూరి నల్లసిద్ధదేవ చోళమహారాజుల పారిలో సీమ అరణ్యములు బీళ్ళు మొదలైన పచ్చికపట్టు స్తళములు యావత్తు తమ గోవులకు గ్రాసాస్పదముగా యిస్తే అందుకు ప్రతి సంవత్సరమున్ను పుల్లరి నిర్ణయించి యిస్తున్నామని కాటమరాజు వర్తమానం అంపించుకోగా నెల్లూరి సిద్ధదేవ చోళమహారాజులు చెప్పినమాట. మీ మందలిలో మాసీమలో మేసినన్ని దినములలో ఆవులకు జన్మించిన కోడెదూడలు మాకు యిచ్చేటట్టు అయితే మాసీమలో గోగ్రాసముకల స్తళములు యిస్తున్నాము. గాని పుల్లరిగా పైండి నిర్ణయించుకొని యివ్వవలసినది లేదని తిరుగా వర్తమానం అంపించగా ఆమాట లకు కాటమరాజు కరి ఆవుల రాజు అనేవారు వుభయులు ఆమోగించి ఆ ప్రకారం నిర్ణయించుకుని వొడంబడితే - యిచ్చి గోగణము అంతా నెల్లూరి సీమకు

తోలించి సంరక్షణ చేసుకుంటూ మందలో పుట్టిన కోడె దూడలన్నీ నెల్లూరి రాజుకు యిచ్చి ఆవులు మాత్రము తమ స్వాధీనములో వుంచుకొని వుండిరి. ఈ ప్రకారం కొన్నిదినములు జరిగిన తరువాతను నెల్లూరి సీమలోను మహత్తు అయిన షామం వచ్చి వర్షం లేక పచ్చికపట్టు యెండిపోయి అరణ్యముల యందున్న కసవు లేక కాటమరాజు వారి గోసంరక్షణ అయ్యేది బహుప్రయోగ సము కాగా నెల్లూరి సీమలో కపిల భావుల ఆసరాను యేరుల ఆసరాను యెక్కడెక్కడ ఆకరం చేసిన పెరువుండగా కాటమరాజు వారు గోగణమును ఆపైరులకు తోలుకపోయి పొలాలు మేపినారు. అందువల్ల నెల్లూరి నల్లసిద్ధదేవ చోళమహారాజుల వారికిన్ని కాటమరాజు వారికిన్ని విరోధం పుట్టి కాటమరాజు వారు తమ గోగణమును అదివరకు మందలోవున్న కోడెదూడలు సహా మళ్ళించుకొని నెల్లూరి సీమ విడచి పట్టపురావికిన్ని పినాకినీ నదికిన్ని వుత్తర భాగమందుల పైన వ్రాసిన పర్వత ప్రదేశముకు లేచి వస్తూవుండగా ఆమందలలో విస్తరించి కోడెదూడలు వుండినవి గనుకను వాటిని మళ్ళించుకు పోగలందులకు నెల్లూరి సిద్ధదేవ చోళమహారాజువారి తట్టునుంచి కొంత పొంజువచ్చి అడ్డగించుకుంటే నిలువక గహించేసి కాటమరాజు కరి ఆవులరాజు వుభయులు గోగణముతో కూడా వచ్చి స్వస్థశమందు ప్రవేశించినారు. తరువాత నెల్లూరి సిద్ధదేవ చోళరాజుల వారి తరపునుంచి వావద్దవుండే రణతిక్కిన అనే ఆయనను కొంత సైన్యమునుకూర్చి కాటమరాజు వారి మీద యుద్ధమునకు అంపించగా వచ్చి పట్టపురావి అనే గ్రామానికి యీశాన్య భాగమున పరుగు దూరమున పినాకినీ నదికి వుత్తర భాగమందు సోమశిల అనే పట్నము నెల్లూరి సీమలోనికి ఆడకమై వుండేది. అక్కడ రణతిక్కినకున్ను కాటమరాజు కరి ఆవుల రాజులనే యాదవ రాజులు వుభయులుకున్ను చాలా యుద్ధము అయినది. (ఇక్కడ నుంచి రణతిక్కిన అపజయము పొందిన వృత్తాంతము). ఖడ్గతిక్కిన తిరుగా సైన్యమును గూర్చుకుని బయలు వెళ్ళి యుద్ధ సన్నద్ధుడై రాగాను కాటమరాజు, కరి ఆవులరాజు వుభయులు యీ వర్తమానం విని వారున్ను యుద్ధ సన్నద్ధులై వచ్చిరి. వుభయులకున్ను సోమశిల పట్నము వద్ద పినాకినీ నదీ తీరమున యుద్ధ ప్రసక్తి కార్తగా కాటమరాజు వారి సైన్యమునున్ను మరిన్ని వారికి సహాయంగా వచ్చిన చల్లా వారిని కూడా విరగ బొడిచి సోమశిల పట్నము గడచి పట్టపురావి అనే గ్రామముకు హమిష్షం వుత్తర భాగమందు పినాకినీ నదీతీర పర్వతమును

తిక్కన అనే ఆయన వెనుదగిరి పొడుస్తూ రాగాను అంతట తిక్కనకు దైవ బలం చాలక పోయినది గనుక ఆతన్ని కాటమరాజువారు తలకొసినారు.....

“తిక్కన కాటమరాజు గార్లకు యుద్ధమై తిక్కన పరలోక గతుడైన స్తశము యిప్పుడు పట్టపురాయి గ్రామానకు తూర్పుభాగమందున పినాకినీ నదీ తీరమందున పూర్వమందు పరశురామ దేవరకు నందన చక్రవర్తి ప్రతిష్ఠ చేసిన స్తశము. అది యిప్పుడు స్థళజ్ఞులు ఆ జాగాపేరు తిక్కన పాడు అని చెప్పు కుంటూ వున్నారు. ఆ స్థళమందు వఖరాయి మీద గుర్రమును అందుపైన వఖ సవార్ను చెక్కివున్నది. అది తిక్కన మంత్రి ప్రతిమె అని స్థళజ్ఞులు వాడుకుంటూ వున్నారు”

అనుబంధము VI (iv)

ఖడ్గతిక్కనను గూర్చిన చాటు పద్యములు

(కీ. శే. చిలుకూరి వీరభద్రరావుకారి 'తిక్కన సోమయాజి'
గ్రంథమునుండి)

యుద్ధమున పరాజితుడై తిక్కన పారివచ్చుటను గాంచి వీరపత్నియైన
జానమ్మ త్రీలకుంచినట్లుగా రహస్య స్థలమున నీళ్ళ బిందెనుంచి, దానికి నులక
మంచమును చాటుపెట్టి దానిమీద పసుపు ముద్దనుంచినది. తనభార్య చెయ్యమును
చూచి తిక్కన భేదపడుచుండగా జానమ్మ భర్తనుగాంచి యెక్కనములాడినది:

క. "పగఱకు వెన్నిచ్చినచో
నగరే నిను మగతనంపు నాయకు లెందున్
ముగు రాడువార మైతిమి
వగపేటికి జలకమాడ వచ్చిన చోటన్."

వీరమాతయైన ప్రోలమ్మ తిక్కనకు అన్నమున విరిగిన పాలుపోసి
పరిహాసముగా నిట్టనినది:-

క. "అనదృశముగ నరివీరుల
బస మీఱగ గెలువలేక పందక్రియన్ నీ
వసి వైచి విఱిగి వచ్చిన
బసులున్విఱిగినవి తిక్క! పాలున్వొగెన్॥"

తిక్కన మరణవార్తను వినిన బంధుమిత్రాదులు పురజనులు అతనిని
పరిహాసించి అపచారము చేసినందులకు పశ్చాత్తాప్తులై పరివరి విధముల
వీలపించిరి:-

- ఉ. “వెన్నెల లేసి రాత్రియు, రవిప్రభలేని దినంబు, నీరులే
కున్న సరోవరంబు, కడునొప్పగు దీపములేని యిల్లునై,
విన్నదనంబు నొందె మన విక్రమ సింహపురంబుఁ జూడఁగాఁ
బున్నమ చంద్రుఁబోలు మన ప్రౌలమ తిక్కనలేమి నక్కటా!”

—:0:—

అనుబంధము VI (v)

సిద్ధవటుము కైఫీయతు - ఆవులపరుపు

“కాటమరాజు వారి సైన్యంలో హతశేషులైన యాదవులు యుద్ధరంగ మందు తమతో కూడా నిలిచి శత్రువులను హతం చేసిన వారియొక్క రూపములు శిలలపైన చెక్కించి [రి*] వీరులు అనే ప్రతిమలు తాలూకు మజుకూరు ‘సగిలిపాయకట్టు’ మౌంజే కుంభగిరి అనే గ్రామములోను వున్నవి. ఇదిగాక యుద్ధరంగమున ప్రాణములు వదలి సద్గతిని పొందిన గోగణముల యొక్క శిరస్సులు శృంగములతో కూడా తీసుకవచ్చి వాటికి పసుపురాచి నిత్యసాంబ్రాణి ధూపములు యిచ్చి యిండ్లలో వుంచుకొని,—యిదిగాక గోవుల ఆకృతిగా శిలల పైన చెక్కించి అవిన్ని వఖస్త్రశమందు వుంచి పూజలు చేస్తున్నారు. ఆ శిలలు వుంచిన స్త్రానకు జనులు ఆవులమాలె అని చెప్పుకుంటున్నారు. ఆ ఆవులమాలె వద్ద పైని చెప్పిన యాదవులు ప్రతినంవత్సరమున్ను తాళమేళములు పంబజోళ్ళు వీరతాళ్లు జమిడికెలు వురవన వద్దెళలు—యీ వాద్యములతో సంభ్రమం (సంబరం) చేస్తున్నారు. ఈ సంభ్రమానకు వారి సంబంధీకులైన వారున్న వారు కట్టించిన ఆవులమాలెమందు అభిమానం గలవారున్ను యెంత యెంత దూరంలో వున్నాగాని వారిని కాటమరాజు గారి పొంగెస్తులని వాడుతున్నారు. ఆలాగంటి పొంగ్యస్తులు ఆయిన వారికి పసుపు గుడ్డను అక్షతలు కట్టి సంభ్రమం చేసే దినం నిర్ణయం చెప్పి పంపించి వార్ని పిల్వనంపించి అందరు గుంపు గూడి ఆవులమాలె వద్ద సంభ్రమం చేసేటప్పుడు పొంగ్యస్తులు ఆయిన వారిలో వారి వారికి తానకములు అనే నిర్ణయం కలదు. తానకమనగా యేమంటే వెల్లె యెడ్డు తానకం, బొల్లెడ్డు తానకం, బోడి యెడ్డు తానకం, కరెడ్డు తానకం, పైయెడ్డు తానకం—ఋ ప్రకారం అనేక తానకములు అనే నిర్ణయం కలదు. తానక సౌజ్ఞ యేమంటే వెల్లెడ్డు తానకం వాడు ఆవులమాలె వద్దకి వచ్చి నిలిచి వున్నప్పుడు పంబకారు అంటే పంబజోడు వాయించే వాడు వెల్లెడ్డు పరాక్రమం దలచి ఆ ఆవుమేయుట నీరు త్రాగుట గంతు వేయుట అక్కడక్కడ దిరుగుట తుదను యుద్ధరంగములో చేశిర పరాక్రమము సహాగా పొగడితే ఆతానకం అను

సరించి వుండేవానికి శివం వచ్చేది కలదు. యీ ప్రకారం కొంతసేపు తానకములు పొడిన తరువాత కాటమరాజు వారి పరాక్రమమున్న సుద్దులు అని పొడేది కలదు. యీ సంభ్రమముతోను యిండ్లవద్దవుండే శృంగ సహితములైన గోశిరస్సులు తెచ్చి మాలెలో వుంచేసి కలదు. అందుకు శనగలు పెసలు నానవేసి శిలపైని వుండే ఆవుల ప్రతిమల కున్న దేవరావులు అనే గోశిరస్సులకున్న నై వేద్యం చెల్లించి ఆ పణ్యారం బ్రదికివున్న గోవులకు తినిపించేది కలదు. ఈ సంభ్రమం (సంబరం) పేరు ఆవులపరుపు అని వాడుకునేవారు."

ఇష్టదేవతా ప్రార్థనము

విన్నడా

1. 'శ్రీరమ్యవతుండు' 2. వసశించువాడు 3. భువి 4. చాని

శ్రీ నీలకంఠుండు శిధ్ధవర్షుండు
 ఘనుడు విద్యల గుర్య
 గణపతిందలచి
 చవతి దివసము గంగ చవితి
 పుత్రుండు
 సఖలెన్న విఘ్నస్వామికి మ్రొక్కి
 తాత యాగముకేగి తాతలమనగ
 తాతను తమ్ముని తలద్రుంచినావు
 యగ్గున దతుని యగ్గంబులోనిదను
 విఘ్నంబు చేసిన విఘ్నేశ్వరుండు
 గండ్రచెరుకులు చప్పిడి వుండముల్
 మెసగి

తండ్రి పెండ్లికి నడిచి తండ్రికి
 మ్రొక్కి
 మీసంబుగల యట్టి మూషకమునెక్కి
 శేషుని బొజ్జను చేర్చిన దేవ!
 చెతుర్ముఖుని సతి శారద దేవికి
 సాష్టాంగము మ్రొక్కి సన్నుతి చేసి
 హరి హర బ్రహ్మాదుల అఖిల దేవతుల
 చరణముల్ పూజించి కవి జనులకు
 మ్రొక్కి

కవి వంశాదికము

శిరి వరుల దయ కన్య శిరుల
 గోత్రుండు
 వారధి కనకబండి వంశవర్ధనుండు
 కొండయ్య నందనుండు కుల
 పావనుండు
 అండజముఘజయ్య హరిశావ గోరె
 వేయు సిరసులు రెండువేల
 జింహ్యలుగల
 ఆదిశేషువు హరిని కొనియాడంగ
 లేడు
 తప్పులు యెన్నైన హరిదలచిన
 యవుడె

దురితములెన్నైన తుదబాయు
 ననుచు
 గోపాలకృష్ణమ్మ గురుతొక్కచెరిగి
 నేరక చెప్పిన నేరంబులన్ని
 హరి తనకు హితవన్న ఆవార్త
 వినియు
 నేర్చి చక్కగ బలుక నేరక నేను
 హరి మరుగు జొచ్చి నే ఆనతిచ్చదను
 పిన్నవారరు సకల విభవమై
 యుండుడి
 ధనధాన్యులై ఆచంద్ర
 తారార్కముగను

వప్పితం బన్నది వక్కచె యెరిగి

శ్రీ ఆదివిష్ణువు జన్మంబు లెన్న

అదిమి బ్రహ్మకు అలవిగా దివుడు అఖిల పాపక్షయము హరియుని
కొద్దిగ నాకృతి కొనియాడి మ్రొక్కి భజన
భక్తులకు అమృతము భాగవతమనగ విష్ణుడే కృష్ణుడు యీ కథ వినుడి:

రాక్షసులు తనకు భారముగా నున్నారని భూదేవి బ్రహ్మతో మొరపెట్టుకొనుట

అసుర బందరు రాజులై అవనిలో కట కటా! అన్నిటికి కర్తవు నీవు
బుట్టి తనదెస తనబర్హు తన ఆపదెల్ల
చేసేటి దోషములు చేదింప లేక విని రక్షింపకున్న వేగుడు కడకు
భూదేవి వోర్వలేకపుడు బుద్ధి కృంగింతు ధరయల్ల కూలు లోకంబు
చింతించి ముందర దెలశి నామొర ఆలకించు''
భాధలచే అలశి భారంబు వలశి శారద పతియైన బ్రహ్మ కరుణించి
రక్కసుల మోయను వెక్కసం ''ధరణీ! లోకాలకును తల్లివి నీవు
బనుచు నీకేమి బరువాయ నిజమాడవమ్మ!
వెక్కసుల మోయను కక్కసమై పర్వతంబులు గిరులు పక్షులు
తనకు పృథ్వీములు
తన ఆపద కొరకు తరుణి రూపమున బరవై వున్నార బ్రహ్మరుద్రాదులు
కసుగొన యాబ్రహ్మ సప్తసాగరములు సకల మునిరుషులు
కడకునేతెంచి యంత బరువయిరి నీకు యెరిగింప
బ్రహ్మతో భూలక్ష్మి భాషించ వమ్మ!
దొణగె: యవ్వర యోగమో యెరిగింపు''
''చెతుర్ముఖముల బ్రహ్మ! మనిన
శారదావతివి: ''బ్రహ్మ! విను, వీరు తనకు
భూతలంబున నాభిని పుట్టినస్వామి: బరువు గారయ్య
హంసవాహన సకల ఆదర్శు నీవు యిమ్మహి వీరంత యిష్టమే తనకు
నిముషంబు తనమొర నిలచి బరువుగాదు వీరిమొయ్య భారమే
పాలించు తనకు
పుట్టింప రక్షింప భువన భువనఘ్నులు

బరువెల్ల చెప్పేను బ్రహ్మః యిటు
వినుమ
పుణ్యాత్మలచాల పుట్టించక నిట్లు
కణగి పుట్టిసివి పాపభర్తుల చాల
బాణాసుర నరక పౌండ్రక వాసుల
అరక్షణము మోయలేను భేదింపకున్న
కంసుడు మహాగర్వ కాలయముడు
నాకు
సముషంబులో వాని నిర్దిష్టపవలయు
బకుడను రాక్షస ప్రలంబుడను వాడు
ఒకనాడు నేమొయ్య వాపలేనయ్య

దనబరువు భేనుకాసుర దంత
వక్త్రుండు
విని కాల్కుడు మురదై త్య
వీరదానవులు
పుట్టిరి రాక్షసులు భూపారమందు
చేటుకు పాపములు శేయు చున్నారు
భూపారమున య.....
పాపాత్మలమోవ బరువాయ తనకు
అసుర లందరిని హతా హతముశేయు
దెసపాప'మని బ్రహ్మ దేవునికి
మొక్కి

రాక్షసులను వధింపుమని బ్రహ్మాది దేవతలు విష్ణుమూర్తిని ప్రార్థించుట

అనిన భూలక్ష్మితో యాబ్రహ్మ
బలికె:
“వశము గాదు వారిని వధియింప
తనకు
మనలుచు వారిని మదమణచు విష్ణు
చింత సీకేటికి? శీతికాంత! యింత
యీ పనిగాజేతు విష్ణుకు
విన్నవించు”
కనుగొని యా బ్రహ్మ మనుడు తా
బలికె
అని దేవతలు బ్రహ్మ దేవుడు గూడి
వేవేగ నందరు విష్ణుపురి కరిగి
భగవంతు కనుగొని ప్రణమిల్లి
మొక్కి

పొగడి స్తుతియించిరి పుండరీకాక్షుని:
“పరః బ్రహ్మమైనట్టి
పద్మనాభుండః
పరికింప ఆపద బాంధవుడవు నీవు
హరి హర ముకుందః ఆది దేవేశః
గరుడ వాహనః కరివరదః
కారుణ్యమూర్తిః
లోక కంఠకుల గూల్చు
లోకముల్నిలుప
నీకు చెల్లునుగాక నిర్దరుల కొళమెః
వేదముల కొరకై వెదకి సోముఖుని
వాదణచి చంపిన వనజ నాభుండః
సురలు అంబుధి తరచి సుడి
కృంగినాను .

ధర కూర్మమై మ్రోచిన దాతవు నీవు
కోపించి హిరణ్యాక్షు కొట్టి బీదిన
యట్టి
దాపైన వరహావతారుడవు నీవు
కరుణించు ప్లంఘాదు గాచిన తండ్రి
వడుగవై బలిని వసుధదాన మడిగి
అడుగున పాతాళము కణచిన దేవ!
వికళించు కారాపీర్వాద్భుని బట్టి
పరశురాముడవై బాహులు దృంచితవి
రామావతారమున రావణు గూల్చి

క్షేమంబుగై కొన్న శరణాగతుండ!
భౌతారమున దుష్టుల హతమణచిన
స్వామి!
నీవుండగాను మరి నిలచి రాక్షసులలు
బలియులై భూమేలి బాధ పెట్టగను
యిల యినికి వేసారితమి యిందరి
చాత
స్వామి! యీ రాక్షసుల
సమయించు'' మనన

విష్ణువు యాదవకులమున కృష్ణావతారమెత్త నిశ్చయించుట

తెలసి విష్ణు బ్రహ్మాదేవుని బిలచి:
“వాలాయము(గ యాదవకులము)ందు
కూర సేను మహారాజుకు
సుందరియైన
మారుష యెనియేటి మగువకు నీవు
వసుదేవుడవై పుట్టు వారి గర్భమున
దేవకుడను రాజుకు దేవకి యనుపేర
కోరి శారదాంబను
తన గర్భమునందు నాభిపుట్టితివి
నీ గర్భమునందు నేడు జన్మించు
నాడు నీకు తండ్రినై నదులు నిధులు
సాక్షిగా
నేడు నాకు తండ్రివై నేజెప్పినటుల
... .. గర్భమున

కృష్ణావతారమై కీర్తి జన్మించు
సురలు గోపాలులు సురకాంతలు
గోవితాశ్రీలు
యరగకుండ బుట్టించు యాదవులు
గాను
వేదములు ధేన్వలుగా వెలయ
బుట్టించు
... .. వెలయ బుట్టించు
శివుడు నీవు నే పడిమారి సిద్ధంబు
గాను
కొట్టి యీ రాక్షస కోట్ల నణగింతును
పరమ రహస్యమిది''యని బ్రహ్మ
తెలిపెను
సురగున భూదేవి సముఖాన నిలచి

.... .. అందరు జసిరి
కమల సంభవుడన్ని క్రమములచాత
అమరులు యాదవులై పుట్టిరపుడు
ఘనవేదములు గోగణములై పుట్టె
అనో వేగమున బ్రహ్మా అతిడు
పడిమారి

వసుదేవుడై పుట్టె వసుమతి మీద
రశికుడుయైనట్టి రాజు గర్భమున
కారద దేవకై జన్మించ నపుడు

కంసుడు దేవకిని వసుదేవునికిచ్చి వివాహము చేయుట

గారవమున బెంద కంసుడు చెల్లెలిని
తెలివైన చక్కని దేవకి దేవిని
చలగి యా వసుదేవునికిచ్చి
చేశిరి పెండ్లి
వసుదేవునకు పదియేడుగురు
వనితలు ముందు
యనగ దేవకితోను యేడ్గరు సతులు
మరిదికి చెల్లెలికి మణిభూషణాలు
అరుదైన సొమ్ములు ఆభరణములు
అర్థములు గోవులు అరణంబులిచ్చి
చీని చీనాంబరములు చీరె రవికెలును
వనితలు అనియేక వస్తువులు నిచ్చి
పంచమవాయిద్యములు పరిపరిగతుల

మించి మ్రోవగాను మేదిసీశ్వరుండు
పరివార మిరువంక కలసి కొల్వంగ
ధరణీశు కంసుండు
తగువేట్టుతోను
వసుదేవు దేవకి వై భవంబులను
పశిడి రథమెక్కించి ప్రఖ్యాతిగాను
రథము కంసుడు తోల రాజితంబుగను
మధురాపురిలోన మరదిని చెల్లెలిని
పదివేల విధముల పట్నమేగించ
ముదమున దేవతలు ముచ్చట పడగ
భోరు కలుగంగ సకల
భోగములతోను
సకల సన్నాహముతో సఖియ నేగించ

దేవకి అష్టమ గర్భమున జన్మించువాడు కంసుని వధించునని ఆకాశవాణి పలుకుట

అప్పుడు విష్ణుమాయల నాకాశవాణి
చెప్పి చేశిన పని శంఖదేదనుచు

పలికెను దివినుండి బ్రహ్మాండ
మదుర

“వోరోరి కంసుడ! వోరి

రక్కసుడ!

వోరి దూరము చూడు వుండనేరవు
సీవు

కంసుడ! ముందు కానకున్నావు
వసుధీశ! ఆకాశవాణిని నేను
చెల్లెలిని పెండ్లి చేశితివివుడు
చెల్లెలి గర్భాన జన్మించు నొకడు
యెనిమిదోవాడు నిన్ను యేపడగించు
చెల్లుడువు ముందరి చేపెరిగియుండు
ఘనుడు మేనమామ గండాన బుట్టి
నిన్ను సంహరించు నిజము నామాట

సఖియకు యనమండ్రుగురు మొగ
సంతాన ఫలము

పరగ యేడ్చురు నీకు పగవారుగారు
ఆర్దురు నీ చాత హతము గాగలరు
పరిణాన యిద్దరు బ్రతకనున్నారు
కాంతకు యెనిమిదో గర్భంబునందు
అత్తమామను చంపే అధికుండు
బుట్టు

నిన్ను సంహరించు నిజము
నామాట”
అనియిట్లు ఆకాశవాణి బలికి
అదృశ్యమాయ

కంసుడు తన చెల్లెలిని నరుకబోవుట

అన విని కంసుండు అదరిపడి
బెదరి
గుండె చదరి కడుపు గుఱులణచి
లేచి
పొడవు తేరున నుండి పుడమిపై
దుమికె:

“పరివార వీరులార! ప్రధానులార!
వీరు వారనకుండ వింటిరే మీరు
వాలాయముగ ఆకాశవాణి యిట్టనగ
చాలదు దైర్యంబు చాడి జెప్పంగ
చెల్లెలిని పెండ్లి శాయంగ నేనా?
చెల్లెలికి కొమాళ్ళు జన్మించనేల?
గండాన బుట్టనేల? తనను
ఖండించనేల?

వుండనేల దేవకి ప్రాణము
వుంచ నే వెరతు
చచ్చేంత కలగంటి సర్వదా యిపుడు
పెచ్చరికె ముందర మేలుకోవలెను”
రుడిశి బిడ్డము దూశి రుకిపించి
కదశి

వడిశి చెల్లెలి గొప్పు వురవడి బట్టి
సిరసు తెగవేతునని చేముష్టి పూనె
చేరి నరుకగ ‘అన్నా’ యని
రెండు చేతులు బట్టి
దేవకి క స్తిపడి దెనపడి మ్రొక్కె-
“రావే అన్నా!-మొగరాజు! నీవు
దాయ చెల్లెలిని గాని పగదానిగాను
న్యాయమా చెల్లెలిని నరకంకగ నీకు

అడబడచు మీద ఆయుధము చాప
తోడబుట్టిన తోడు వోషమెయన్న!
సాటి రాజనుగాను సహిదోడ నీకు
మాట చెప్పెద అన్న! నామనవి
వినుమ

చెల్లెండ్ల పెండ్లిండ్లు చేశేటి అన్నలు
చాల సొమ్ములు యిచ్చి సంతోష
పరచి

అర్థములు గోవులు అరణంబులిచ్చి
చిత్తగించి పట్టుచీరె రవికెలును
కన్నుల చర్లగ జూచి కట్నాలు
యిచ్చి

వేడుకపడి అన్నలు వేగ చెల్లెండ్ల

ఆత్తవారిండ్లకు అంపంగ వారు
తెలియదా చప్పంగ నీ వెరుగవ
అన్న!
యంత దయశ్రమ అన్న! యేమి
శేయుదును

ఆకాశవాణి మాటలు అవి
నిజము గావు
నీకు మ్రొక్కెద అన్న! నిజము

నామాట
మాను చంపక అన్న! మముజూడు
అన్న!

చేపట్టు అన్నా! "యని రెండు
చేతులెత్తి మ్రొక్కె

తనకు పుట్టిన పిల్లలనిత్తునని వసుదేవుడు కంసునికి వాగ్దానము చేయుట

దేవకి ఆపద వసుదేవుడు జూచి
తా వచ్చి కంసునితో దయ బుట్ట
బలికె
పెండ్లికూతురి జూచి ప్రేమతో
విభుడు

"మండలాపతి! బావ! వా మనవి
వినుమ
యిచ్చి పెండ్లిచే? యింతలోపలను
వచ్చింపగా నరుక వద్దె వోబావ!
తలకాస రాబదు తల్లిదండ్రు ఖాయదు
పోలులో యిటువంటి బోర్పెంతులేల?
చేతి కంఠము బావ! దాతయున్నాది

భక్తి లేదా నొప్పి భాషికము చూడు
కట్టిన భాషికము కంఠము తోను
కొట్టి చంపుదురె పెండ్లి కూతురునిట్లు
అందరు వినగ బలికె ఆకాశవాణి
అందుకు భయపడకు అనుమాన
ముంచకు

పుర్యోశ! శ్రేమాన వుండవలె నీవు
పరిజాన బ్రతకవలె బావరో మేము
వసుధీశ! మేము పగవారము గాము
వేసారి తముచంప విహితంబుగాదు
తమకుగల పుత్రులు (తప్పక యిత్తు)

(బ్రతుక వలదు బావ) పగ వారు
అయితే

చక్కగా నరుకు బాలల
చంపవద్దనము

పుట్టిన బాలల పూని నీకిత్తు
వద్దనము చంపుకో వకరిని

చిక్కకుండ
నీకు పగవారు అయితే వారు తనకేల?
తనకుగూ కుమాళ్ళ తప్పక నిత్తు
మనవి విను" మని మ్రొక్కెను
మరచి వసుదేవు.

మరచి చెప్పిన మాట తన మనసుకు
వచ్చి

మరిచిని చెల్లెలిని మధురలో నుంచ
కొడవండ్ల అంతేశి కోరదానవుల

చుట్టు కావలి బెద్దె శూరుల నపుడు
యుడిశి కావలి బెద్దె జతనమని చెప్పె

గుట గుటమని యేటి గుడ్డ
దైత్యులను
పెద్దె కావలి వుంచ భువి పాతకుండు

దేవకి గర్భవతియగుట

కేళికా గృహములో కలశిరిద్దరును
మరియును సంతార మార్గము
జరుప

కాంతకు తొలిచూలు గర్భము
నిలిచె

పలు బలచ బారెను పణితి ద్రేహంబు
తెల్లనై మొక కళల్ దీప్తి చేనొందె
వాకరలు మెందాయ వాంఛలు గోరె
వానీట చేనోట వరుదలై పారె
యేవేళ పులుచుకై యింతితాగోరు
మందమాయను నడుము మనుసు
మంటిపై బారె

వదనంబు వడిలెను వాచపులు గోరె

వేడి త్రాగిన కడుపు వింతలై
యుండు

పైయ్యడ పైకొంగు పైట నిల్వదును
రొమ్మున సదుదు బుట్టు రోజు
నా సఖియకు

సద్దీకూడు గోరు పులిచల్ల గోరు
బాంకు అంతట ప్రబల గర్భంబు
వెక్కనందై కడుపు వికసించునాఖి
కాళ్లు చేతులు నొచ్చు గడియ
నడిచినను

అంతకంతకు నిద్ర అతిశయమై వచ్చె
మీగాళ్లు పైవాసె మిసమిస మనెను
ముదము దీపింపగా మూడవ నెలను
సుదతికి నొక కొంత చూలు

యేర్పడెను
నడుము గొప్పదై - పెద్ద నడుపులు
నడిచు

పడతికి చెక్కిళ్లు పలు బలుచ వారె
నాతి తా వైఖరి నారొవ నెలను
నాతికి చనుమొనలు నల్లనై యుండె
యిరువంద దేవకికి యెనిమిదో నెలను
అరయ లోపలి శిశువు అటునిటు

నెలకొని తొమ్మిది నెలలు నిండినను
పొలతి దేవకి దండి నొప్పుల బడల
ధృతకీర్తిమంతుడు తొలుత
జన్మించె

బొర్రె

పుట్టిన విడ్డను వసుదేవుడు కంసుని కప్పగించుట

వానిపై గడిగి పట్టు వస్త్రమున
బొదిగి
అనోవేగమున వసుదేవు
ఆడి తప్పకను
ముందుగా గలిగిన మోహంపుసుతుని
బండిగములో నెత్తుక బావకడకేగి
వసుదేవుడు కంసుని వద్దికి తెచ్చి
కసి గండును చూపి "కంసుడా;
వినుము
నమ్మిక నీ చెల్లెలిని నరికేటి వేళ

బామను చంపంగ అడ్డుపడి మనవి
చెప్పితిని
ప్రీతి లేక తాముగన్న విడ్డలందరిని
యిత్తునని పల్కితిని యిదుగోను
శిశువు
చంపుకో నుంచుకో తొలుత
తానన్నమాట
సత్యంబు దప్పక వప్పగించితి" నని
కొంపోయి కంసుని కొల్వులో నుంచె

కంసుడు మంత్రులతో నాలోచించుట

కన్నులు దెరవని నెత్తురు కండును
జూచి
తనకు తా వెరగంది దయవచ్చి పలికె
"మంత్రి వర్గమా! బుద్ధిమంతులు
మీరు
సంతత పుణ్యులు చనువరులు
దొరలు

వీర పరివారమా! విప్రవంశపు
లారా!
సరి సమానము తనకు సాతైనవార!
ప్రజలారా! దుర్గాధిపతులారా! వినుడి
నిజముగ వసుదేవు నిలిపె సత్యంబు
ముందుమేర పలికిన నెత్తురు ముద్దను
తెచ్చి

ముందరనుంచె పుత్ర మోహము లేక
కన్న కొమారునిదెచ్చి ఖండింపు

మనుచు

చిన్నిబాలుని తన చేతికి నిచ్చె
యితనిదే సత్యంబు యితనిదే కీర్తి
యితడె సాహసఘచుడు యిందరు

వినుడి

వధియింతునా వద్దా వాపోవు వీని
మదిలోన నొక కొంత మమత

బుట్టినది''

అనిన ఆస్తానము వారందరు లేచి

''విను కంసభూపాల!

విన్నవించదము

ఆకాశవాణి పల్కులు అవి కల్ల
లనరాదు

వెక్కనుడై పుట్టు యెనిమిదోవాడు

నీగండమున బుట్టు నిజము

మా మాట

వెరచి పలాకముగాని వీనికి పనిలేదు

పగవాని చంపవలె నీపగ దీరవలయు

పగలేని బాలం పాపంబు చంప''

అనుచు పువకారపు మాటలు

ఆడి రొకకొంత

మొదటి వీధురి సుతులను చంపనని కంసుడు వసుదేవునకు
వాగ్దానము చేయుట

కంసుడు వినితాను కరుణించి పిలిచి
రమ్మని వసుదేవరాజు కిట్టనియె:
''ఆపద వేళ నీవు ఆడినమాటలు
తప్పవై తివి వసుదేవ!

మహా తగువరివి నీవు

వీని దొర్లబెంచుకో విచుమ వసుదేవ!
కన్న యేడ్గురిని బెంచుకో

కపటంబు వుంచ

యేడ్గురిని బెంచుకో యెనిమిదోవాని

కదాసారివానిదే ఖండించివేతు
గండడట వాడును గండమట తనకు
కొడుకును గని తెమ్మ కొట్టివేళదను
శిశువును తిరగనిచ్చి

నీచిత్తమందుంచి

పోషించి పెంచుకో పో''మ్మని అంపె
కొడుకు నెత్తుకొని వచ్చి కోమలిని

గంజ

దేవకికి ఆర్గురు కొడుకులు పుట్టి పెరుగుట

కథ గెల్చి పులిసోటి ఖండ వూడిసట్లు

భారంబు గడిచనని బహు వితంబులను

కోర్కెతో తొలుచూరు కొడుకును
బెంచగాను
యాదేట వొకరొకడు యనయంగ
గలిగిరి

పుట్టిరి ఆర్థురు పొలతి దేవకికి
ఆర్థురు కుమాళ్ళకు అధికులపేర్లు
పేరుపేరు వరుసలపేరు బెట్టుకొనిరి
దృతకీర్తిమంతుడు కొడుకు
తొలుచూరు

మలుచూరి పుత్రుండు
మాల్వ్యుడనువాడు
బాలార్కశేనుండు భద్రశేనుండు
చక్కని రుజుయుండు
సముద్రుడనువాడు

యొక్కువగ ఆర్థురు యింతి
కుమాళ్ళు
దేవకి గన్నట్టి దివ్యరత్నములు
సరమున బెరిగిరి సకలభోగముల
రత్నఖచితమైన రావిరేఖలను

పుత్రడికించెలు పులిగోళ్ళు మెడల
అందెలు గజ్జెలు హస్తకడియములు
కుందనపు మెడనూలు
ముద్దుటుంగరములు
భూషణంబులతోను భోగములచాత
వాళిగ బెరిగిరి మామవద్ద బాయక
మేనమామను గలశి మెరిగిరల్లుండ్లు
చనువున కంసుని చదరెక్కియాడ
కంసుని తొడలపై గారవిచగను
హంసలవలె అల్లుండ్లు

ఆటతమి నుండంగ
తనయులు యీడేరిరని
తల్లిదండ్రులును
పెన్నున పుబ్బుచు మరచి
రాపడచు.

కొమ్మ తను గన్న ఆర్థురి
కొమాళ్ళ జూచి
నమ్మి సంతోషమున నుండె
అందరిని జూచి

నారదుడు కంసుని కడకు పచ్చుట

అంతట నారదముని
అమరలోకముననుండి
వర్ణించి కాషాయవస్త్రములుగట్టి
పల్లజడలు మకుటంబు పసిడి
జంధ్యంబు
చల్లని యా గోపించందనము నొడుట

మండలం బెరుగంగ కమండలము
బట్టి
విడువక హరికిర్రన వీణె మీటుచును
ఆడుచు పాడుచు
అమరలోకమునుండి
పుడమికి దిగి మధురాపురికి నేతెంచె

కనుచూపుమేరను కనిరి నారదుని
యెదురుగ బోయి మ్రొక్కె

కంసుండు

పాదార్చనము చేశి

అర్ఘ్యపాద్యంబు లిచ్చి
సింహాసనముపై నిల్చి శావలు చేశ
వాహిని లోకాల వార్తలు నడిగె
మునికంసునికి లోకముచ్చటలు

చెప్పె

అనవిని కంసుడు అనందమందె

“యిక్కడికి స్వామి! మీరు

వేంచేయుటాకు

అక్కర యేమొ మాకది

తెల్పు”మనిన

“సరసంబు మెరయ నీ జనసంబు

నీడు

మరణంబు దెల్పు సమ్మతి

వచ్చినాడ”

ననిన భయమంది యా భోజవిభుడు

మునినాథు కనుగొని మ్రొక్కి

యిట్లనియె:

“నలువంద నా జనన ప్రకారంబు

కలహపమెల్ల చక్కగ దెల్పు”

మనిన

నారదుడు కంసుని జన్మప్రకారంబు చెప్పుట

అనవుడు యోగీంద్రు డతనితో

బలికె.

“విను కంసభూపాల:

విన్నవించదను

నీరజముఖులతో నినుగన్న తల్లి

పారియాత్రంబునే పర్యతంబునను

వెలయ వేడుకతోను

విహరింపుచున్న

చెలియకు నావేశ చెరుగు మాశినను

యువిదలందరిని వకచోట నునిచి

కువలయ దళనేత్రి కొంసులోజొచ్చి

చలరేగి స్తానము సేయుచున్నంత

బలుపరాక్రమ కళాపాండిత్యశాలి

రణవికతుడనే రాక్షసాధిపుడు

ప్రణుతించి సతిరూపు భావించి

పొగడి

చిత్తజుకారికి చిక్కి పోలేక

చిత్తంబులు పొంగి చింతించి చూచె

ఘనుడుగ్రసేనుని కామిని యగుట

తనదు మాయాద్రిష్టి తగ

నిశ్చయించి

వెన నుగ్రసేనుని వేషంబు దాల్చి

కుసుమకోమలియన్న కొలనటు జేరి

నలరు విల్లునికేళి నెలమి భోగింప

పట్ట నుంకించిన పంకజనయన

యిట్లట్లు సల్పి నన్నంట రాదనియె

వెలవెలబోయిన వెలదిని జూచి

“వెలరు పూవులబంతి!

వెలరుల దంతి!

పరికింపగా సతిపతులకు నెంచు

మరుని పాదములాన

మరి యంటులేదు

పంతమేటికి అంటుపడిన శానిమ్ము

కంతుబారికి నోర్వకంగిలిమ్మునిన

పొలుపొందు నొకపువ్వు

పొదరింటిలోన

బలిమి పువ్వుల శయ్యపై నంటబట్టి

కలయ నాతని తమి దరగకయున్న

కనుదోయి బిగమూసి గాఢబంధమున

తన రూపమున గ్రమ్మె

ధవళాక్షిగూడి

గజిబిజి గావింప కనులెత్తి చూచి

“క్రూరాత్మ! దుర్మార్గ!

కుడిల దానవుడ;

చేరి నా వ్రతమెల్ల చెరచితివనిన

యా రాక్షసాధిపుడు యతివ నూరార్చి

“కారణమున్నదో కమలాయతాక్షి!

వకపుత్రుడుదయించుచున్నాడు నీకు

సకలలోకాల కసాద్యుడు వాడు

వానిగొల్తురు రాజవర్యులందరును

వానికి దిక్పతులు

వణుకుచుండుదురు’

యని చాల నుతియించి

యతివ నూరార్చి

చనుదెంచె సంతట రాక్షస చక్రవర్తి

కావున రమణికి గర్భంబు నిలచి

నీవు గలిగితివయ్య నిఖిలేకవీర!

దానవేంద్రుండు మీ తల్లియువక్క-

నేనాటి నీ మర్మమెరుగ లెవ్వరును”

అనవిని కంసుడు అప్పుడిట్లనియె.

“మునినాథ! మరణంపు ముచ్చట
దెల్పు”

కలహము ప్రియవాది మనుడు

నారదుడు

కలహమంటే పెండ్లి కలుగునను

వాడు

కలహము తలపెట్టె కదిలిపోవుచును

“వింత వింతలు బాలలు వీరంత

యవరు;

వింతచూడ తనకు వేడుకయ్యిని

వీరి తలిదండ్రీ యవ్వరు; యేమి

కావలె నీకు?”

“నారదముని! వినుమ నాచెల్లెలై నట్టి

కోరి దేవకి కన్న కొమాళ్ళు వీరు

ఆర్గు నా మేన అల్లుండ్లు గార;

మరిది వసుదేవుని మమత పుత్రు”

లనగ

దేవకి సుతులందరిని చంపుమని నారదుడు కంసునికి

చెప్పుట

కంసుడు చెప్పిన క్రమమంత

నినియు

అంతట నారదుండు అప్పుడిట్లనియె:

“యేమి బుద్ధి రాజు! యరగకున్నావు

నీ చెల్లెలి కడుపున జన్మించిన వారు
 పల్లదంబున నీకు పగవారు గారె
 దేవకి కొమాళ్ళు తెగటార్తురనుచు
 ఆ వివరము చెప్పెను ఆకాశవాణి
 పలికి నందుకు వీరు పగ నిజంబాయ
 చెలిమి చేశిపెంచి చెట్టు గొనుకొంటివి
 మరచితివో వళ్ళు మరచివున్నావో
 వెర్రివై వున్నావో వివరంబు లేక"
 అనిన నారదమునికి హస్తములు

మొగిచి

"కన్న యేడ్చురికి తనకు కలహంబు

లేదు

విరసము లేదయ్యే వీరికి తనకు

గండ మట యెనిమిదో గర్భంబు

వాడు

హరషమై వున్నారు అర్గురు తనకు

యనిమిదోవాడు యెప్పుడు బుట్టునో

కడముట్ట నియ్యను కలిగిన యపుడె

యాదమరువను పుట్టంగ యెనిమిదో

వాని

చిదుపలుగ నరుకుదు చేమరచి

యూండ

పగవాని చంపవలె నాపగ దీరవలయు

తగ పిండ్లకు తనకు పగలేదు

స్వామి!"

కంసుని మాటలకు నారదుడు

కల కల నవ్వి

"భూమీశ! యీ పట్ల బుద్ధి లేదాయ
 మతి దప్పెనో వెర్రిమాటలాడేవు

చాతనై తే వంశము క్షయము

శాయ వలెను

అప్పు దీర్చవలెను హరుల పొరి

చూర్చవలెను

అప్పు చిచ్చు పగ హతమణద కుంటె

చెప్పితి యివి మూడు చేటు

ముందరికి

అన్నలాగ్గురిని పెంచి అష్టమ గర్భ

మందు

కన్నవారిని చంపంగ కాచేర వీరు?

తల్లి నాపద బెట్టి తమ్ముని చంపంగ

బలము గలవారు నిన్ను బ్రతక

నిచ్చేర?

కలబంద మట్టలు నాల్గు గుమిగూడి

యున్న

యేనుగ వంగదొక్క వెరచును

రాజు

సకల నేర్పులు దెలిసిన మహా

సరసుడవు నీవు

నీకు దెలియని బుద్ధి నిఖిలమున

గలదె?"

అని కంసునికి చెప్పి అరిగె

నారదుండు

కంసుడు వసుదేవుని మభ్యపెట్టి కుమారులను తోడి తెమ్మనుట

నారదుని మాటలు కంసునికి
నారసాలాయ

గార దాగిన చాప కై వడి బోలి
గర్భముతో చై బెట్టి కలిపి నట్టాయ
గుఱులు పుట్టి అతనితో పొద్దుగూకి
నట్టాయ

“అల్లుండ దాతనే హతముగా నేలః
చల్లంబో నారదుడు చెప్పినది

నిజము’

అని తలపోయుచు అంతరంగమున

కనిలి వసుదేవుని కడువేగ బిలచి
‘రావోయి నా మరడి! రాజ వశదేవ!’

యేవేళ యేకాల మెట్లుండ గలదొ
చదువులు నీ సుతులు సాములు చూడ
హృదయంబు సంతోష

ముబ్బుచున్నాది

అనగ నీసుతుల ఆర్గర్నినిపుడు
వెనువెంట దోబ్బొని వేవేగ రమ్ము
ఆర్గరికి అరూళ్ల అమరమిచ్చెదను
నార్గరిని తోడితెమ్ముయిది చూచి

లగ్నము

మందిను వార్కి మహిదానమిత్తు
నందులను తోడితెమ్ము నాకుప్రియ’
మనిః

విని మది వశదేవు విన్మయ మంది
తన దేవి సగరికి తర్లి వసుదేవు
చదరంగ మాడుచు సకియలను గూడి
పదలక యున్న తమ వనిత
కృపజూచి

‘మిక్కిలి మనమీద మీయన్న
కంసుడు

యక్కడి దయ బుద్ధి యెరుగంగ
రాదు

జాయని శత్రువులైన మన
బాలులకును

అయితమైనట్టి ఆరుగ్రామాలు
యిచ్చెదనన్న నేనిలు వచ్చినాను
మచ్చక నీసుతుల మగువ నాయంట
పంపిన చేకూడు బోగ బాగ్యములు
మనకు

పంపకున్నను స్రేహ పాత్రంబు
తాలుగు’

ఆటలాడుచున్న కొడుకులను దేవకి విలిపించుట

పతి జెప్పగా విని పణితి వుప్పొంగె
సుతులు మీద ప్రేమ సొంపుదీపింప
పురవులు వుబ్బుచు వుప్పొంగి ఘేను

తన దేవకిదేవి దాదుల బిలచి
పరువడి సంతోషమున పరగ
నిట్లనియెః

'అంగజమణులార! అంగడివీధి

చంగలింపుచు బాలలు యే

చెంతనున్నారో

అన్నల దోడ్కొని అతివేగ రారె!

అమాట విని దాదులు

అలవేగమునను

వేమారు వెతుకుచు వెలద లడుగుచును

మున్నాది దాదులు ముంగిళ్ళవెంట

కాలిచప్పుడు విని కాంతలడుగుచును

చూచుచు పిలచేరు సుదతులందరును

పిఠులు అంగళ్లు వెతుకుచు రాగ

సాదనలు జేయుచు జగదీశ కంసు

వాకిట నుండంగ వార్ని కనుగొనిరి

'వోకేళ గోపాళ! వోయన్నలార!

మీ తల్లి దేవకి మిమ్ము బిలచేసి

మా తండ్రి ర'మ్మని

మగువులందరును

పిలిచిన ప్రయముతో పంపం

నవ్వుచు

వెలదుల వెంటను వేతెంచగాను

తనయులు రాకటకు తల్లితండ్రులు

చూచి

పెనుగొన్న ప్రయముతో పిలిచిన

సుతుల

తల్లిమాటలు విని తనయు లార్గురును

మల్లుమల్లున మొలగంటలు గదుల

గుప్పించి వెగయుచు

కుందెకుందెనుచు

తప్పెనని నవ్వుచు తనిమి వచ్చేటి

కొదము సింహ్యములవంటి

కొడుకుల చూచి

యెదురేగి దేవకి మెచ్చి నవ్వుచును

'స్వామి! వచ్చితి'రని

సంతోషమునను

కోమలి యుప్పొంగి గొబ్బున నవ్వి

ముద్దుల కొమాళ్ళ జూచి

భుజముల నందుకొని

ముద్దులాడుత వొచ్చి ముదిత

కూర్చుండి

దేవకి కొడుకులను అలంకరించుట

'తరుణులార! బాలలు

దాహముగొన్నారు

వేగ దాహము తేరె! వో

పణుతులార!'

అని చెప్పినను విని అతివెలు వేగ

తేట పురకములు తెప్పించియిచ్చిరి.

'మెప్పైన బంగారు మేడలకేగి

శిరుసులంటను నూనె శీగ్రమే తేరె'

సురికి దాదులు వేగ నుబ్బుచు బోయి

పాడుచు గిన్నెలు బామలు నూనె

వేటకతో తెచ్చిరి వేగ శిరసంటి

జలకంబు లాడించి జపములు దీర్చిత

జలతారు చీరెలు సన్న వలిపములు
గట్టిరి
కరమొప్ప తిలకములు కాంతలు
దీర్చిరి
పట్టు వస్త్రములు పైటార గప్పి
అన్నంబు పాయసం అవులపెరుగు
అన్నం బోంచేసి అస్తములు కడిగి
మొల్లలు గండము మొగిలి
పువ్వులును
తల్లి దేవకిదేవి దరియించె రత్న
పుత్రు కంటెలు పులిగోరు మెడన
అత్తరు పన్నీరు అస్తకడియములు

దరయించి రత్నాల తాళిచౌకట్టు
వరచి చక్కదనము వర్ణించసాగె
'వలురాజుతో వీరు వాసవాసుతులొ
నలకూబరులొ వీరు నా
చిన్నసుతులొ
వుడురాజులొ వీరు యీ
పున్నతంబు
పుడమి చా గర్భాన పుట్టినారొ లేక '
అని యిట్లు దేవకి ఆశ్చర్యమంది
తన ద్రిష్టి కొడుకులుకు తాకెనో
యనుచు
ద్రిష్టి బొట్టును బెట్టి దీవించ తల్లి

దేవకి కొడుకులకు బుద్ధులు చెప్పి దీవించి పంపుట

ఆర్థురి కొమాళ్ళ దేవకిదేవి
దాయంగ బిలచి
'వినరోయి కొమాళ్ళార!
వివరంబుగాను
మీ మేనమామ కొలువుకు మీరు
కదిలిపోతువున్నారు
మెచ్చి మీ మేనమామ
సీమ బాములిచ్చునో
సింహాసనమే యిస్తూవున్నాడో
బొక్కిన బంగారు బోనకావుట్ల
యిస్తూవున్నాడో
సామిన గుర్రాలు నవురాజుములు
పెద్దెలలో సొమ్ములు పెద్దగుర్రాలు
యిస్తూవున్నాడో

యే రవుతును యే రాజువును
యిస్తూవున్నాడో
దూరపు బాములు కోరవద్దు
కొమాళ్ళార! మీరు
లాయన అశ్వాలు కోరవద్దు
కొమాళ్ళార! మీరు
దూరపు బాములు కోరితిరై న
తల్లితండ్రులు మీరు తల్లి పోలేరు
కడుపు సోకము చింత కడతేరలేను
మల్యల పాన్పుమీద నా మనసు
యెట్లాబొందును
లాయన అశ్వాల కోరితిరై న
గణితవత్సము గడ్డి మన నగుర
లేకయున్నది

వరకలు మేసి పడివుండే ఆళ్లాల
కోర'మని పలికెను

అని యిట్లు కొమాళ్ళకు బుద్ధి
మతిచెప్పెను
తన దృష్టి కొడుకుల్కు తాకెనో
యనుచు

ద్రిష్టిబొట్టును బెట్టి దీవెంచె తల్లి
కష్టడు పాపిష్టి కంసుని కొలువుకు
జాతరుకు పొట్టేళ్లు సాగినరీతి

మాతల్లి దేవకి సుతుల మరివేగ
పంపించె

తనయులు వసుదేవు శర్లిరాగాను
కంసుని కొలువుకు కదిలి
వొచ్చినాడు
కంసుని కొలువున గ్రక్కున

నిలచిరి
ఆర్గురు బాలలు చాలుగా నిలిచిరి
'సలాము మామా! సలాము' అనిరి

కంసుడు తన మేనల్లుండ్రను పువ్వుల తోటకు తోడ్కొని
పోవుట

అంతట నారదుడు చెప్పినమాట
తన మనసుకు వొచ్చెను
అళ్ళు అళ్ళున నవ్వి 'యిప్పుడే
నా అల్లుండ్లు
అద్రవంచి సలాము
శాయలేకపోయిరి

చేటు యెరుగక బుద్ధి
చెడిపోతూవుండే'
అని కంసుడు బెదిరి అదిరిపడి లేచి
నారదులు చెప్పినమాటలు
నారసములైనాడె
గారదాగిన చాప కై వడి పొర్లెను
పెదవులు కొరుకుచు పెక్కున
నవ్వుచును
చరుగుప్పన దుమికి
సమయింతు ననుచు

యెంచి యేడు అడుగులు
యెదురుగా వొచ్చి
మంచి మాటలుగాను మరదికి చెప్పి
'నీ సుతుల చదువులు సాములు
రూపరేక సముందర్యము యిటు
నూచితేను

పాచిపట్టిన రాళ్లు పగులు జనద్రిష్టి
అనుమానపడవద్దు అవనీశు నీవు
పనసలు నిమ్మలు పాటలి
వొకుళాలు
వనములో నీడను వొప్పిన కతలు
వినవలయు వసుదేవు యిప్పుడు వేగ'
అని మంచి మాటలుగాను అతనికి
చెప్పి
దర్మసింహాసనము గుప్పన
ధుఘికి

తన చేతి కడ్గము వడి నందుకునెను
రత్నకంబడి తన బుజమున జేర్చెను
ఆర్ధరు అల్లుండ్లు యంటపెట్టుకుని
తను వేయించిన పువ్వుల పనముకు
కదిలిరాగాను

పువ్వుల వనాంత్రముకు పువ్వుల
వనాంత్రముకు

మధురాపురి పట్నానకు సందున
గొడుగు చింతల వీరబయళ్ళకాడను
కముకునికి అతి శగును మాయను
ఊరిగి మధురాపట్నము వంక
కన్నుల చూచను

తన మరిది వసుదేవరాజు రాగాను
చూచి

‘రావోయి’ వసుదేవ! రాజువు నీవు
వనముల కరిగిరి వసుదేవు తాను
వనము శృంగారము యెటువల
పున్నదండేను

పొన్నలు పొగడలు పోకమాకులును
గెన్నేరు వగుళ్లు కారు గోగులును
మారేళ్లు నేరేళ్లు మంచి గందములు
నారి కేళములు నాగమల్యలును

పున్నాన వనములు బూరి సంపంగ
పున్నతంబై నట్టి సురపొన్న
విశ్వుములు
మావులు జంబీర మాలూర
వనములును

గంగరేగులును వుసిరికె
చందరములు

రంగై న బూరగలు అందమైనట్టి
యేపెలు యిప్పలు యేరు పనసలును
దాపైర మంచి మందాళ విశ్వుములు
బద్రాక్ష సరువులు బల్లకములును
రుద్రాక్ష మాకులు రూడి శేషములు
కడలేని పరిమళ్లు నడిమి విశ్వుములు
పువ్వుల తోటకు పోయిర మీదట
నవ్వుచు కంసుడు నతనికిట్లనియె:
‘చయ్యన వసుదేవ! చదువులు
నీవిన్న

వయ్యన సీద్రిష్టి వారికి తాకును
కల్లనక తాకును గడియపులిచింత
గొడుగు చింతల వీర బయటనే
కూర్చుండు పరగ వసుదేవ!’

కంసుడు బాలురను పువ్వులు కోయ నియమించుట

కఠినచిత్తుడు కంసని కఠనసంబు
నాను

ఆర్ధరి అల్లుండ్ల యంట పెట్టుకొని
తాను వేయించిన పువ్వుల వనముకు

పువ్వుల వనముకు యేతెంచ
బూనాయకుండు

పువ్వుల వనము దర్వాజ బోరున
ధీయించిరాడు

కలపొన్న విక్షము కాడికి గ్రక్కున
వచ్చినాడు

కలపొన్న విక్షాన తనచేతి

గాండీర్యము

తనచేతి గాండీర్యము గ్రక్కున

వుంచినాడు

రత్నకంబడి ఋషీద్ పరిచినాడు

రత్నకంబడి మీద రాజు కొలువుదీరె

ఆ కంసు బూపాలు కొలువున్న

కొంత సేపుటికి

ఆర్దురి అల్లుండ్లను తను దాయ బిలచి

'వినరోయి అల్లుండ్లారా! వివరంబు

గాను

నేను వేయించిన పువ్వుల వనమున

మీకంటికి యేమి పువ్వులు కోరి

వున్నారో

కోరిన పువ్వులు గొబ్బిన కోయ'

మని పలికె

ఆ వార్త విని బాలలు అతికె

సంతోషమునను

చేటు యెరుగక బాలరాజులు చెలగి

వొట్ల గట్టిరి

బొడ్డు మల్కలు చాల కోయించినాడు

చెండు మల్లెలు చాల కోయించినాడు

మంచి మల్కలు చాల కోయించినాడు

రత్నకంబడి మీద రానులు

పోయించినాడు

రాశి పువ్వులు యెత్తి చెండ్లు

కట్టించినాడు

ఆర్దురి అల్లుండ్లకు ఆరు చెండ్లు

వారి చాతలకు యిప్పించినాడు

ఆర్దురికి ఆరుపువ్వులు తోరణాలు

దరియించినాడు

తనచేతి గాండీర్యముకు పువ్వుల

చెండ్లు కట్టించినాడు

తన బుజానకు వక చెండు

కట్టించినాడు

తాను పువ్వుల తోరణాలు

దరియించినాడు

ఆరు పువ్వుల చెండ్లు వారి అస్త్రాలు

అందించినాడు

ఆరు పువ్వుల తోరణాలు వారి

మెడల్కు చుట్టెను

కంసుడు బాలురను బంధించి నరుక బోవుట

రత్నకంబడి మీద నుండి దిగ్గన

లేదెను

తానుకట్టి వుండేటి నలభై మూళ్లది

రల్ల వట్టు దట్టి బిర బిర యిప్పెను

దామెనుకు యాటలు తగజేర్చి నట్లు

అన్నలు చూడగాను తమ్ముల

బంధించెను

తమ్ములు చూడగాను అర్జుని
బంధించెను
దడి తెరుగున అర్జున్ని దాయంగ
ఫెణిచి
కడ్గము తీసుక కంసుడు కత్తి
జళిపించె
ధళ ధళ మనగ వక అల్లడ
వహించెను
పల్లడ దుమికెను పల్లడ వహించెను
జార్చండ్రదొక్కి మారు బండన
నిలబెను

మార్చండ్రదొక్కి జార్చండన
నిలబెను
యీ విదమున కముసుడు సాము
చేసేటి సమయంబున
అదరి బెదరి దద్దటిర్లి అటు నిల్వలేక
కాళ్లు గడగడ వణికి కడు నిల్వలేక
అర్జును చూచిరి మామ మొకారబిందం
గుండె జల్లు మనె

బాలురు మేనమామను దీనముగా ప్రార్థించుట

“యేనిసేతు దయభమా! యవ్వరు
లేరు
మామరో వోమామ! వో మేనమామ!
నీ తోడబుట్టు దేవకిదేవికి తనయులు
మేము
మామ! మామీద మరియాద లేక
కత్తి వెత్తి నరుకను చెల్లనా
వో మేనమామ!
యితత యంతరి బాలరి యీదేర్చి
నావు
అన్న వస్త్రము యిచ్చి అదరించినావు
వుగ్గు బోసేనాడు వుగ్గుపోసి సాకితివి
పాలు పోసేనాడు పాలుపోసి సాకితివి
బువ్వు దినేనాడు బువ్వబెట్టి సాకితివి

అబరణ బూషణాలు దిరియించి నావు
వో మేనమామ!’
‘మామ! మామా!’ యని బాలలు
మందరించ సాగిరి
‘బ్రెంమ్మ దగ్గర వరములు యిట్లా
తీస్తేవా వో మేనమామ!’
నెత్తి ధరణిపై గొట్టి నేంపై వారిగిరి
కావు కావున ప్రెణాపించ సాగిరి
బాలరిపుడు
‘దరియించ లేము వో మేనమామ!
నిలువు శక్యముగాదు నిముష
మిచ్చోట
పలువించి దేవన పాలుగాలేదు’

అడులుచు పుత్రులు 'హాహా' దై బమా
యనుచు

నేలలు పుణుకుచు బాలలు
బ్రెమజెందిరి
'పుడమీశ! మాకు యీ బోగంబు
చాలు

అడవులలోకేగి ఆకు అలుమైన
కుడిచి వుండెదము వోమామ! మేము
కువలయా దీశ!

తడయక విడిపించు దయ విచారించు
విరసంబు చాలించు వో మేనమామ!'
గుప్పు గుప్పున రొమ్ము గమ్ముక
బాలలు

శికలువాడి వెంట్రుకలు కొట్టు
మిట్టాడి
పడి పొర్లాడుచు బాలలు మూర్ఛిల్లి
రవుడు

వాలు కన్నుల నీళ్లు వరుదలై పారె
మామ వున్న చందంబు కుములుచు
చూచి

కుములుచుచూచి 'గొబ్బున యిన్నాళ్లు
మామ మముజెంచి నిటలకు

మమ్ముల
నిటలకు మమ్ముల బడిగొర్లగా
జేస్తేవి

పాలు వెన్నలు తాగి బాగుగా
బెరిగి

బాల ప్రాయమున మాకు నేల
పాలాయన మామ!

యీ వసుధలో పుట్టిన హిరుగలరు
లోకముల

యన్నంగ యూపాప మెవ్వరికి లేదు
పుడమిని పలమైన బూరగ రీతి
ఆయను మా బ్రతుకు అన్యాయమే
మామ!

మామ మామా!' యని మందతిస్తు
వుండగాను

దురములో పగతుల ద్రుంచిన యట్లు
ఆ వసుదేవుని ఆధురి కొమాళ్ల మీద
కట్టు సారాయి నల్ల మందుతిన్న
పచ్చితురకవలె పళ్లు పట పట
కొరికి కత్తి జళిపించె

అంతట యీ బాలలు కంటికి
పుట్టెడు కన్నీరు వుంచిరి
ప్రలాపించుచు బాలలు మన ధాగ్య
మింతేను

పొల పొల పోవుచు పొగలి
దుక్కాన

'మేమేమి చేతుము? మాకెవకు
దిక్కు?

యవ్వరిని దూరుదుము?
యవ్వరున్నారు;

మేము నోచిన నోము మాకు నిద్రించ
శిముడు యిరీతి చేసెనో మాకు;

తల్లిలేక తండ్రిలేక అన్యాయముగా
మాకు

బ్రహ్మ వ్రాతకు పలుకంగ నేల?
పూర్వకాలము పుట్టిన యపుడు

మేము చేసిన పూజ తప్పునా మాకు?
పూజకు మిక్కిలి నడుచురా మాకు?
గొబ్బుని మామ! మమ్ముల యింత
బాద పెట్టనేల?
వొప్పుగా బెహ్మ దేవుడు వ్రాసిన
వ్రాలు
అతికిడవ వచ్చునా హరి హరులకైన
యదపడి యిక్కడ మేము యంత
దూరినాను
తల్లి తండ్రి వుండంగ దయ వచ్చునా
మామ!
తర్లపింబంగ యవ్వరు మాపేరు
మామ!
యిట్లు వలపోవుచు బాలలు
నకరి మొకార బిందము వళరు
తప్పక చూచిరి
గుప్పు గుప్పున రొమ్ము గుడ్డుకో
సాగిరి
పొల పొల దుక్కాన ప్రళాపింప
సాగిరి:
'కాని వారము కాము మామ! కడ
వారము కాము
నీ చెల్లెలు దేవాక్షి కన్నబ్బి
కొడుకులం మేము
నారదులు చెప్పిన మాటలు విని

మమ్ముల నరుకిను వ్యాయమా నీకు?
మాతల్లి తండు రాజులకు నీసుతుల
యిద్దెలు బుద్ధులు వినవలనంటివి వో
మేనమామ:
వనము లోపలికి మమ్ముల వనర
రప్పించి
యింత శిశు అత్య శాయ ధర్మమా
నీకు?
అని గోడు గోడున చామరాకులో
నీళ్లు
తర్లడించినయట్లు బాలలు దరికొన
సాగిరి
'యీ ఆద్యోన ఆరణ్యమున మనము
దుక్కపడితేను
మనము దుక్కపడితేను మనకు
యవ్వరు దిక్కు?
పురహరుడు దయతప్పె మనకు
పూజ యింతే కాక
ఆదినారాయణుడు యీ కంసుని
సాదించి నరుకును గాక!
మనకు వళముగాదు ఆదినారాయణ
హరిన్నారాయణ'
అనే వాక్యము బాలలు ఆలాపన
కాయ గాను

కంసుడు మేనల్లుండ నార్గురిని వధించుట

'హరినారాయణ! హరిన్నారాయణ!
శబ్దంబు యిన్నాడు కముసుడు
అగ్రుడై మండి

కుడిమీసం వడివేసి గుడ్లు యెర్రజేసి
మీసంబు వడదిప్పి దూశ ఖడ్గంబు
సారాయి పోస్తూ గంజాయి అములు

నీరు యేమి చారని నిఖరంపు కల్లు
త్రాగి లావారి హెచ్చి తమకంటు

మించి

తూలుచు కడుపచ్చి తురక
చందమున

చెడు వెర్రికై తోడు శివమెత్తి నిప్పు
కడుద్రొక్కి సర్పంబు గరచి

తేల్లుట

కుక్కలు మొరగిన కొనగొమ్మ
నుండి

కొక్కశింపుచు గండుకొరి
చందమున

పెదవులు గొరుకుచు ఫెళ ఫెళ
మనుచు

గద్దించి మరిలేచి ఖడ్గమంకించి
మగువ పెద్ద కుమారుని మసలక
పట్టె

'మామయ్య! మామయ్య!
మన్నించవయ్య
చేకొని మముగావ చెల్లు మామయ్య
మావంటి బాలకుల చంపితే మామ
కంసుండ

యిలమీద వానలు యేలీల కురియు
ఫలియించునా భూమి? ప్రజలు
నమ్ముదుర?

నీళ్లు మోసువారు నిరుపేదవారు
కట్టెలమ్మువారు కసువమ్మోవారు
బీదసాదలలోన మము వకరిగా

చూడవే మామ!

కాకనీవు యెక్కే సింహాస్థనము
యెక్కేమ మామ!

కాక నీతోటి కయ్యము చేసేమ?'
అని యిట్లు బలికిన ఆపెద్ద కుమారుని
కనులుచు పదునైదు ఖణ్డియలుగ
నరికె

ఖరవాలు యుళిపించి కడమ కుమాళ్ల
ఆరచిన యేడ్చిన అయ్యయ్యో
యనిన

మొరలు పెట్టుచు చేరి మ్రొక్కిన
గాని

పరువులు బారిన బయలు బాకినను
తడియక వెన్నంటి తగిలి పోనియ్యక
చెరుకు పిచ్చరితీ చెలరేగి నరికె
వలపల చూపెను దాపల గరీన
ఖండించినాడు

దాపల చూపెను వలపల గరీన
ఖండించినాడు

నరికెను అద్గర్ని నజ్జు నజ్జు గాను
త్రుళ్లేటి అల్లండ్ల తునియలుగ
నరికెను

కడగి కంసుడు రణకల్లిగా బొడిచ
పొడిచెను అద్గర్ని పోగులు వేళ
అద్గరిని ఆరు గుట్టలు పెట్టెను
తనచేతి రక్త నెత్తురు గాండీర్యము
మొండ్కాల్కు తుడచ
కత్తి వరలో వేసి కంసుడు

వయ్యన కడిల

వక్కడే కడితెను, వంటివులి వలెను

కొడుకుల చావు చూచి వసుదేవుడు దుఃఖించుట

గొడుగు చింతల వీర బయళ్లనుండి
 వసుదేవరాజు గొబ్బిన చూచెను
 నాగుపావంటి నడుము నక్కున
 విరిగెను
 'యేమందు యీశ్వరా! యేమందు
 నేను
 కంసునికి యెదురుగా కదిలిపోయి
 యిప్పుడు
 యేరీ తన కొమాళ్ల! అని అడిగితి నై న
 పాపాత్ము కులద్రోహి గాండీర్యము
 తోను కండించునో యనుచు
 కంసునికి ముందర మదురుకు
 పోగాను చూచి
 పాపాత్మునితోగూడ మల్య
 వనాంతానికి
 పోయిన బాలలు తిరిగి రాలేదు
 యనుచు
 వారి చావు పుట్టుక కన్నుల
 చూచే'నని
 కన్నతండ్రి వసుదేవు పువ్వల
 తోటకు కదలి వచ్చినాడు
 కలపొన్న నిక్షము కాడికి కదిలి
 వచ్చినాడు
 కొడుకులు చచ్చిన గోరంపుచావు
 వసుదేవురాజు కన్నుల చూచెను
 గుప్పు గుప్పున రొమ్మ గుద్దుకో
 సాగెను

నిట్టార్చు లూచును నేలపుణుగుచును
 అటు విటు పుణుగుచు హర హరా
 యనుచు
 చేతులు బిసుకుచు ద్రేహంబు మరచి
 'అకిల లోకేశ్వర! అదివిష్టండ'
 సురులార! మునులార!
 సూర్యచంద్రులార!
 పరమేశ్వర! యిష్టు! బ్రెహ్మ
 దేవుండ!:
 అని యిట్లు వసుదేవు గోడు గోడున
 దుక్కించసాగె
 కదులుచున్న కుమాళ్ల అందంబు
 చూచెను
 యేనుగ కుంబ స్తశములవంటి యెగు
 బుజములు చూచెను
 అంటి మాకుల వంటి పెను తొడలు
 చూచెను
 తామర రేకులవంటి కనుసోగలు
 చూచెను
 అద్దములవంటి ఆరి పాదములు
 చూచెను
 బొజ్జల మీద చెయ్యివేసి బుజ్జగిందె
 కొమాళ్ల
 'యేమి సేయుదు కొమాళ్లార!
 యేమందు నేను?
 యెవ్వరిని మరుతునో యెవ్వరిని
 దలుతునో కొమాళ్లార!'

అని యిట్లు దుక్కించె ఆ రాజుగనుడు
తన దుక్కము వసుదేవు తానే
కాంత పడెను
ఆరు ఆరు పన్నెండు మొండ్యములు
తన కమిగిటజేర్చి
గోడు గోడున అడలి గ్రక్కున
విడిచి
'కనలేదు పెంచలేదు కొమాళ్లార!
మిమ్ము

పుట్టలేదు పెరగలేదు కొమాళ్లార మీరు
బూమి మీద నామనసు నిల్వలేదు
కొడుకా! మీగర్భములు మేము
కన్నుల చూడలేదు'
అని యిట్లు వసుదేవు అటు తర్లడించెను
ధరణిపైనబడి తాను లేచి నిలిచెను
జలధి లోపుల జొచ్చి స్తానంబులాడి
తడి ఎస్త్రాలతోను వసుదేవు తన
నగరి కేతెంచెను

దేవకీదేవి దుస్స్వప్నమును గనుట

ధర్మమార్గమున ఆవేశ దేవకీదేవి
అతివిలతోను
జావించి మల్యల పాసువు మీద
నీరుబుగ్గవంటి కన్నులకు నిద్రెయిన
వొచ్చెను
కలువు రేకులవంటి కన్నుల్కు
కప్పెను నిద్ర
వాలారి కన్నులకు వొచ్చెను నిద్ర
చామంచి రేకులవంటి కన్నుల్కు
చేటు నిద్ర వొచ్చెను
నిద్రించి మేలుకొనెను నిమిష
మాత్రమునను
కలగని మేలుకొనెను కాంత దేవాక్షి
దాదుల బిలదెను తరుణి దైర్యములేక
'గ్రక్కు స యిప్పుడు రాగమ్మ!
దాదులార! వో తరుణులార!

పుట్టింటి వారు యిచ్చిన పుణ్యపు
దాదురార!
అత్తవారు యిచ్చిన అవసరపు
దాదురార!
పున్నిజిబంతు లార! పూబోణు రార!
వినరమ్మ దాదులార! మీకు
విన్నవించేను
కలగన్నప్పట నుంచి కాలు
నేలబొందదు
తనకు కన్నీరు తరగదు వో
బామలార!
గుండె పగిలి కడుపులో గుభుల్ని
కుడిచీని
జాము జాముకు నావొల్లు జాలి
పుట్టించె
నా కల యిప్పుడు నలినాథులార!'

అని యిట్లు దేవకిదేవి అనిన
మాటలుగ్గ-

'యేమి కలగంటివి? యేమి వార్త
వింటివి?

నీవు కన్నకలలు మాకు చెప్పినాను
తెలివిగా యిప్పేము తెలిసినట్లుగాను'
అని యిట్లు దాదులు అనిన మాటలు
కన్నకల చెప్పసాగె కాంత దేవాషి
'వినరమ్మ దాదులార! వివరంబు
గాను

కుడిసంటి అమృతం కురియగ
కలగంటి

యిడమి సంటి అమ్మ తము యేరులై
పారకలగంటి

కాసన సన్నిపాసము కరుడు గట్ట
కలగంటి

వో దాదులార! నేను కన్నకలలు
యవ్వరికి పడునో యెరిగింపవమ్మ!'
ఆవార్త విని దాదులు అప్పుడిట్లనిరి:
'నీవుగన్న కలలు నీకు పడవమ్మ
యవ్వరికో పరవారికి పడును
పణిదేవాషి!'

అని యిట్లు దాదులు దేవాషికి
కల యిప్పగాను

పుత్రుల దుర్మరణమును విని దేవకి శోకించుట

అంతట వసుదేవు తడి వస్త్రాలతోను
తన నగిరికి తర్లిరాగాను
యేనుగ పొడుగు మొగసాలకాడికి
దేవాషి దాదులు యెదురుగా వచ్చిరి
'యేరి మన కొమాళ్లు?' అని
అడిగినంతలోనే

వసుదేవరాజు పొంపొల పొగిలిపడి
బూమిమీద
గుడ్లను కన్నీరు గోళ్ళ చిమ్ముచును
'యేమి జెప్పుదు బామా! యేమందు
నేను;

మన కొమాళ్ళ ఆర్గురిని మీ యన్న -
కముసుడు

పువ్వుల వనాశ్రమములోన అతముగా
నరికెను"

అని యిట్లు వసుదేవు అనిన
మాటలుగ్గ-
వసుదేవు వార్తలు దేవకిదేవి
యిన్నపడే

వసుదేవి వరిగెను కాంత దేవాషి
గుప్పగుప్పన రొమ్ము గుమ్ముకొనె
యింతి

కొప్పుడి వెంట్రుకలు కొట్టు మిట్టాడ
పాయని పుత్రులపై మోహమునను
అవు లేగను గని అలుముకున్నట్లు

తన అన్న కంసుడు కొమాళ్ళ
నరికిన వార్తవిని

పడి పొర్లాడుచు పణితి మూర్చిల్లే
నేలలు పుణుకుచు నెలత బ్రెమజెంది
వాలుకన్నుల సీళ్ళ వరుడలై పారె
మిణుకుచు యింతి మోమెత్తి

యిట్టనియె:

'గొబ్బున యిన్నాళ్ళు కొడుకులార!
మిముపెంచి

కంసుడికి మిము బిడ్డిగొర్లగా జేసి
వకసారి ఆర్గురు వరిగిరంచేను
దుఃఖము ఆకాశమునకు

తుదముట్టదాయ

ఆర్గురు సుతులార! వోయన్నలార!
యేరీతి గడపుదు యీ దుఃఖ
వారధి

అన్న ఆయుధానికి ఆయ్యలార!
మిమ్ము

గానకొని బారిగొర్లగా జేసి
ఖర్మడు కంసుడు తనను

ఖండించరాగ

ఆర్గురిని తన చావును అడ్డంబు వేసి
అలనాడు ఆకాశవాణి అన్నమాటలకు
తల్లికి ప్రాణాలు దారబోసిని మీరు
అన్నల నరుకంగ తమ్ము

లేమంటిరో

చిన్నితమ్ముల నరుకంగ అన్న
లేమంటిరో

కని గొడ్రాలనైతి కన్న
కొడుకులార!

తనయులార! యనుచు
తల్లెడలసాగె

"కట్టడి కంసుడు కరుణ
యింతయులేక

పుట్టిన బిడ్డల.....
.....యనిపించి

యీరీతి కంసుడు యాదెనా పగయు
నీ పగ యీడేర నిద్రబో అన్న,"

గుప్పుగుప్పున రొమ్ము గుద్దుకునె
తల్లి

కన్న బిడ్డల దలచి కన్నీరు బెట్టె

వసుదేవుడు దేవకిని ఓదార్చుట

అనవెరచి దేవాక్షి అలమటపడగ
నంత వసుదేవుడా దేవదేవకిని
యంతయు కౌంగిట యెత్తి లాలించి
"వినుమెంత వగచిన వేవేగనిటకు
మన పుత్రులుసుగారు మత్తేభగమన!

మన ఖర్మ మిట్టుండె
మన కుమాడలకు

వనజాసనుడు వ్రాయవ్రాత
లిట్టుండె

మర్మమెరుంగవు మానిని నీవు

ఖర్మమెవ్వరికైనను గడవంగవలదు
ముందుచేసిన ఖర్మముల వచ్చిన
ఫలము
అనుభవించక తీరదు అజునకునైన
హరిహర బ్రహ్మాదులకునైన
కర్మంబు
పరికింపగా పరబ్రహ్మంబుకైన
చేసినవారికి చేసినంతయును
వ్రాశినాడే ముందు వనజసంభవుడు
తలపోశి చూడను తరుణులెవ్వారు
తలిదండ్రు లెవ్వరు? తనయు
లెవ్వరును?
మాయసంసారము మాయలో చిక్కి

పాయని భ్రమలచే ఫలియాంప దగదు
ఆకాశవాణి తానాడిన మాట
యేకాంతములు గావె యిందీవరాక్షి!
యశరీరి వాక్యములవి యన్ని
నిజము
కుసుమకోమలి: తాళకొను మింకనేల
యెందుకు శోకంబు యిందీవరాక్షి:
చండనగంధిరో: చాలించు వగపు''
అని భామచూరార్చి అటు విలాపించి
వనజ పాణులనెల్ల వగపుచాలించి
తనయుల మొండెములు
ధరలోన మాటి
తన నివాసంబున తగయుండిరంత

ఉగ్రసేనుడు కంసుని దూషించుట

తనయుని పాపప్రతాప విస్ఫూర్తి
మనములు చిదుపల్లె
మహి గూలుటాయు
పురజనులు పొక్కి-పోవుట యల్ల
సరభసంబున జేరి చారులు దెలుప
విని వుగ్రసేన భూవిభుడు కోపించి
ఘనముగ కోపించి కనులెర్రసేసి:
"వోరి క్రూరాంతక! వోరి దుర్మార్గ!
వోరి కులాంతక! వోరి పాపాత్ము!
కోపించి నెత్తురుకూనల చంప
యేపాటి పొరుషము వచ్చరా నీకు?
చిన్ని అన్నల నిట్లు చెల్లించివై చి

యన్నాళ్ళు బ్రతికేవు విరసుడ నీవు!
పెక్కురీతుల ముద్దుబెట్టుచు వచ్చు
చక్కని తండ్రుల జంపుదురటర?
ఆ చక్కనన్నల ఆవలీల జంప
నీ చేతు లెట్లాడె నీచమానసుడ:
కందు బాలల జంప కర్ముడవు నీవు
యెందుకు యీ ప్రాణము యాల
యీబ్రతుకు
సంపన్ను లెన్ను నా సద్యంతమురకు
తెంపుతో అపకీర్తి తెస్తవి నీవు
తనయుడవని నిన్ను
ధన్యుజ్ఞాధవలదు

తునుమాడవలె నిన్ను దుష్టవర్తనుడః
అందందు పురజనులు అందరు

నిన్ను

నిందించి తుప్పున నీమీద నుమియ

నీ రాజసంబేల? నీ భాగ్యమేల?

నీ రసగ్ధత యాల? నీ ప్రాణమేల?
పొమ్ము యక్కడనై న పోవక నీవు
నమ్మి యిక్కడవున్న

నిను గావనింక"

కంసుడు తండ్రిని బంధించుట

అనిన రాజును జూచి ఆ కంసుడలిగె

కరుకుపగ్గముల తమ తండ్రిని

కట్టివేయించ

గిరికొన్న పెద్ద సంకెండ్లు బంధించ

ఆరాజు మంత్రుల అతని

ఆపులను

చేరి నందరిని మహా చీకాకు జేశ

చలిగి మధుర బెదరె

జేటుబుట్టుకొరకు

పుదరి యాదపులంత పుణ్ణంగ వెరచి

మందలు దర్శించి మగువలు దాము

యెందెందు వనవాసములకు

యేగిరంతటను

బలరాముని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము

అంత కొన్నాళ్ళకు ఆ దేవదేవకికి

కాంతకు యేడవ గర్భంబు నిలిచి

ముందు కంసల్యకు

ముదమొప్పునంత

దశరథ రాముడు దనుజులగూల్చ

వసుమతి జన్మించ వనధిబంధనుడు

అదిలక్ష్మి సీత అమ్మవారులను

క్రొధించి రావణు కొంపొయ చరలు

అంతట రాఘవుండు ఆ వార్త

వినియు

శంఖచేక వనచర శానలుగూర్చి

హనుమంతుడే కార్యమంతయు దెలిసి

లంక ముట్టడివేశ రావణుగూల్చ

పగను యింద్రజిత్తు

బాహుబలియుండు

మొయిలులో రాముతో మొనమయి

పోరె

రామచంద్రునితో బోరె రావణు

పుతుండు

యింద్రజిత్తుతో పోరి

రామచంద్రుండు అలశి

గగన భాగమునుండి కప్పి

భాణములు

అందున్న విభీషణుని అడిగె
రామపుండు

‘యెదుర్కొనె యుద్ధానికి
యవ్వడోపిడు

చదరక నాతోటి చేశ కయ్యంబు’

అడిగిన విభీషణుండు హస్తములు

మొగిచి

‘వాడె రావణబంహు వరమ

పుతుండు

వాడె యింద్రజిత్తు వాడె దృఢజిత్తు

నిజముగ పద్మాల్లుయేండ్లు నిద్ర

అన్నము లేని

వారి చాతనుగాని వాడు కూల’డన్న

విని రామచెందుండు విచారపడుచు

ధనుర్భాణములు తమ్ముని కందించి

‘నిద్ర (అన్నము) లేక నిలచినవారు

యీధర రాజులలోన యరుగను

తాను’

అడిగిన లక్ష్మణుండు అన్ననుజూచి

మనరామపునికి పాద్రకాంతుడై

నిలచి

“అన్న! నేనిద్ర ఆహారము లేక

పున్నాను నీ చరణములు

హృదయమందుంచి”

విని రామచెందుండు వీనులుమూశ

‘యన్నడు నిద్రాహారము యరుగక

తమ్ముడ;

యీతెరంగున కష్టము యాల

చేళితివి?

నాతోను చెప్పుమా నాతోడునీడ:

‘పర్వతాలలో నీవు పవళించువేళ

కన్నులకు నిద్రలేక కాచితిన్నా,’

‘నిద్ర కంటికిలేక నీవు పద్మాలుగు

యేండ్లు

భద్రముగ వుంటివే పర్వతాలలోను

పుపవాస మెటువలె వుంటివో నీవు

అపరాధమాయచు ఆనతి’మ్మనిన

అనిన లక్ష్మణుండు తమ

అన్నతోననియె

“అమ్మవారికి మీకు ఆహారంబుగాను

కొమ్మలెక్కి పండ్లు కొమ్మనేబోయి

వదినెకు అన్నకు వాచవిగాను

మీదైన ఫలములు మీకు నేదెత్తు

అశిధారవ్రతముగ అడవిలో తినక

విస్తారముగ ఫలములు యిస్తీ

పద్మాలుగు యేండ్లు

వనమున భోంచేళి వచ్చినాడనుచు

అన్నసీత మీరు ఆరగించుదురు

అడవిలో భోంచెయ్య అడగను

మిమ్ము

యడచేళి ఆరగించితే

యంగిలయ్యాననుచు

అన్న మీ ఆజ్ఞలేక ఆరగించలేదు

నన్ను మీరడగరు మిమ్ము

నేనడుగ

అన్న మీపాదాల ఆదర్శన యుంటి”

“అవునోయి తమ్ముడ:

అయోధ్యరామునికి

కాయరాని పువకారము చేసి వీలాగు
 సీక్కిరి జగమెల్ల నిల్పితివాను
 యిటు విను ద్వాపారయుగంబునందు
 బలభద్ర రాముడవై పరగ
 వసుదేవునకు
 చెలువుడ! ఆన్నవై పుట్టు శేషావతార!
 నీకు తమ్ముడనై నేను జన్మింతు
 యెన్నెన్ని జన్మాల యీ రుణము
 ఖోదు
 గోపాలకృష్ణుడనై కోరి జన్మింతు

ద్వాపారయుగమునగాని
 బాపుకోలేను
 నమ్ము యీ రుణము నాటికే కాని
 పాటించి యిప్పుడు బాపుకోలేను''
 రాములు చెప్పినట్లు లక్షణ
 పీరమాళ్ళు
 పరగ యీ లక్షణుండు
 బలరాముడయ్యు
 కయ్యమున దేవకి గర్భమున బుద్దె

దేవకి ఏడవ గర్భమును రోహిణి గర్భమునందు చేర్చుటకై విష్ణువు యోగమాయను నియమించుట

యీ కథ అంతాయు విష్ణు తా దెలిసి
 యోగమాయల శక్తిని వేగ పిలిపించి
 "కమలాక్షి! దేవకికాంత గర్భమున
 తమినున్న శేషావతారమును
 నెత్తురు ముద్దను నే జెప్పినట్లు
 యెత్తుక కొంపొయి యాదవులున్న
 పశువుల మందకుబోయి పరగ
 అక్కడను
 వసుదేవు సతులు రేపల్లెనున్నారు
 యన్నంగ దేవకి యవ్వరి నెరుగకుండ
 ఘనముగ రోహిణి గర్భమున దాచు
 వనిత నండుని భార్య వనర
 యశోదకు
 అడబడుచున్నెయుండు అఖిలంబు
 తిరుగ

వేడి కొల్తురు నిన్ను ఆదివేల్పువని
 మ్రొక్కి
 వోదుర్గ! భద్రకాళి! వోజయావైష్ణవి
 కృష్ణవేణి! మాధవి! మాయకన్యక!
 అంబిక! శారదాంబ! యీశ్వరి!
 నారాయణి!
 గంగా! యమునా! యని పిలిచి
 కానుకలిచ్చి
 కోరి తన చెల్లెలని కొల్తురు జనులు
 దేవకి గర్భంబు దేవంగ నిన్ను
 దేవతా గంగాదేవి సీపేరు
 ఆదిమూర్తి చెల్లెలని అఖిలంబు
 తిరుగ
 ఆదివేల్పువని కొల్తురు
 యాదవులు నిన్ను

కడువేగ దేవకి కాంత గర్భంబు
యేదోగర్భము శిశువు
యీదేరవలయు”

ఆదివిష్ణు చెప్పినట్లు ఆ యోగశక్తి
కలినమున దేవకి గర్భంబు దేలి
వాహిని కలుగంగ వాయువేగమున

రోహిణి గర్భమున రూఢిగా నుంచె
నందుని మందను ఆనందముగాను
యోగమాయ శక్తి యశోద
గర్భమున
ఆడబడుచైయుండె అవనెల్లయరుగ.

దేవకి అష్టమ గర్భమున పుట్టబోవు శిశువును చంపుటకై
కంసుడు కట్టాయ త్తపడుట

కావలి వారంత గ్రక్కునలేచి
కటకటాయని వగచి కావలి సతుచు
కటావా దేవకి గర్భము దిగెను
కడుపు దిగబడెనని కల్వడంబంది
వడివచ్చి కంసునికి వార్త

వినిపించిరి
కవకవ నవ్వి కంసుడేమనెను;
“పుట్టినప్పుడె చంపుదువూని
యాబాలను
అట్టె విరుగడాయ అదికొంత

లెస్సాయ
చిందాయ తనకు మేలు
నిందె రాకుండ

కందుబోయను తన కర్మంబు బాశ
యెప్పుడు బుట్టునో యెనిమిదోవాడు
అప్పుడే చంపుదు అని పండ్లు గీచె
గండపు బాలుడు కలిగిన యపుడె
ఖండించి యింతేసి కణికెలు సేతు

యాదమరువను పుట్టంగ
యనిమిదోవాని
చిదుపలుగ నరుకుదు చెమరచి
యుండ

ఘనమైన రాక్షసుల కావలి వుంబ
కల్లరియేనుగును గమిడి వాకిటనుంచి
గాలిచిచ్చు అనియేటి గజముల బిలిచి
‘పగవాడు జననమైతే బందిఖానలోన
వుంఘే వుంఘే యని వూరికుండక
మీరు

బలుమీక పెట్టుడీ బాలరొద మీర
అల్లుడని కాయను హతము జేశదను’
గార్దభశూరుని కంసుండు బిలచి
‘గద్దరి యా బొల్లి గార్దభమః నీవు
పదిలెమయి వుండుమా

బాల బుట్టిన యపుడే
కదశి కూయుమా

గాండ్రు గ్రాండుమని నీవు’

కొట్టి రాక్షసుల కోటకొమ్మలనుంచ
ఫన్నిద్దరు మంత్రసానుల పదిలాన

బిలిచి

“పొలగంగ అంకమ్మ! బొడ్డమ్మ!
డక్కమ్మ!

పారేటివారి తల్లి;

కొంపలమారి తిమ్మ;

యల్లావుల యల్లక్క;

యీదర గుర్లు;

కురిమాచక్క! బైటగూడెపు యర్లు!

మిట్టపాలెపు కొండు; మిర్రెడ్ల సర్లు;

తోడేండ్ల శిద్దక్క! తొలుచూరి నాగు!

ఆడేండ్ల మైసక్క! అరుట్ల తిప్ప;

కాంత గర్భితోనున్న కాలకూటవిషము

విషమిచ్చి పిండమును విప్పుము

సేయుడి!

విషముచే చావకున్న యిప్పుడే వాని

తలద్రుంచి తెచ్చితే తప్పక మీకు

తలయెత్తు బంగారు దానికిచ్చెదను

ప్రసూతి గాగాను బాల మెడబిసికి

శిశువనకె చంపితే సీమెల్ల యిత్తు

జతన"మని చెప్పెకు సకలనేర్పులను

శ్రీ కృష్ణ జననము

అంతట దేవకి అష్టమగర్భమున
వసుదేవు చేసిన పుణ్యవశమునగూర్చి
వసుధ భారము గడప వారి

గర్భమున

భువిలోకములెల్ల పొంగుచునుండె

వడి పారుజాతములు వరషములు

గురియ

దేవదుందుభులు మ్రోవ దేవతులు

పొగడ

దీవించి బ్రహ్మాది దివిజులందరును

హసురలు తల్లడిల్ల అవని విలశిల్ల

శేషపు ఫణియైతి శావ గొనియాడ

మాధవుడు శ్రావణ మాసంబునందు

నడురాత్రి రోహిణి నక్షత్రమునను

పుడమిలోకము లేలు పుండరీకాక్షు

అష్టమ గర్భమున గోకులష్టమినాడు
భగవంతు వెడలెను పదహారు

మడియల వేళ

అష్టలోకములెల్ల అంగిలి నిల్చి

కృష్ణుండు బుద్ధెను దుష్టల గూల్చి

దాసుల రక్షింప దైత్యుల భేదింప

వసుదేవు పుత్రుడై యదువంశమున

బుద్ధె

గోపాల వరులకు గోగణంబులకు

గోపాల చూడామణియై కోరిజన్మించె

ఆ సమయమున మంత్రసాను

లందరును

తాము దొమ్ములాడిరి తమ ఆశల

నొక్కిళ్ళతో బాలను నొక్కుదా

మనుష్యు

త్రొక్కులాడుచు శిశువును తొణక

కుండలాలు

వచ్చినను

మామసు కొట్టుదామని మీది కోరల

విష్టు మాయలదాత విరిగి రందరును

బుద్ధై

పట్టు వచ్చిన మంత్రసానుల

ఆదిమూర్తి బుట్టిన ఆవార్తలన్ని

పండ్లాడదన్నె

కంసునికి తెలియకుండ కప్పెను

కన్నులు నిట్ట పొడిచి కల్వడంబొంది

మబ్బు

ముండలు చాల్చుగబడి మూర్చపోయి

మబ్బు బుద్ధెనో నిద్ర మబ్బు

రంత

అనసులకు

కదలక మెదలక కన్నులు దెరవక

గుభ గుభమని వురిమె

బందిగములో వళ్ళు పరవశంబయి

కుంభవర్షంబు

నోళ్ళను దెరచుక నుచికిళ్ళుగమ్మి

పిడుగులు వడిగాలి బిన్నున విసిరె

కళదప్పి పడిరపుడు కృష్ణమాయల

వడి కావలి వారు ప్రాణాల కొరకు

దాత

రేరాత్రి వేళను రేపల్లెలోను

శిరివరదుడై నట్టి శ్రీకృష్ణమూర్తి

మరి యోగమాయను మాయల శక్తి

కారణమున కృష్ణుండు బందికానలో

ఆ యశోద గర్భమున హరి

బుద్ధై

చెప్పినట్లు

వనజనాభుడు సీలవర్షంబు మేను

పశిజాల దుర్గ ఆడపడుచై వుద్ధై

అనువంద నాలుగు హస్తములతోను

మధురలో కృష్ణుండు మందలో దుర్గ

తిన్నని తిరమణి తిరుచూర్ణము

చెదరక

నొడుట

... ..

కన్నులతనికి సోమ కాంతితో బుద్ధై

... ..

కట్టిన కనకాంబరములు పుట్టు

గడ గడ వణకుచు కన్నీరు బెట్టిరి

శ్రీకృష్ణుడు తల్లిదండ్రులకు విశ్వరూపము చూపుట

శ్రీకృష్ణ భగవానులు చిరుసవ్వు

నా రూపు చూడుడి: నను

నవ్వి

... ..

తదబడు యా తల్లిదండ్రులజూచి

— — — శంఖ చక్రములతోడ

“మీరేల యేడ్చెరు? మీకేల వెరపు

దొడ్డయిన బంగారు దుప్పటముతోడ

బొడ్డు తాబారమీది పుత్రుని తోడ
 చెన్నమించిన నాలుగు చేతులతోడ
 పెన్నురంబునయున్న పిన్నాపెతోడ
 కళలు గులికెడు వేయు కన్నులతోడ
 మొలక నవ్వుల వేయు మోములతోడ
 బలితంపు లఘు వేయు పదములతోడ
 తెలివైన తెల్లని తిరుమణితోడ
 హద్దుగా నుడుట యదురాకు

వెడల్పున

దిద్దిన పచ్చ తిరిచూర్ణము తోడ
 కెళవుల తనువున కిక్కు కీళ్ళందు
 వెన మద్ది కాయలు వ్రేలాడినట్లు
 పొసగంగ తూలెడు మహా
 భువనముల తోడ

తన రూపు కృష్ణావతారమై హరియు
 తనరంగ జూపె నా తల్లిదండ్రులకు
 ఆ చనుదేవుడు జూచి హాశ్చర్య
 మందె

“పావన పరమాత్మ! పాపసంహ్వర,
 కమలాక్ష గోవింద! కౌంస్తుకాభరణ,
 కమలా మనోహర! గరుడా

తురంగ!

క్షీరాబ్ధి శయన! రాజీవదళాక్ష,
 వారిజోధర! జగద్వంది;

వైకుంఠవాస!

శ్రీవత్సలాంధన! శేషవణితల్ప!

రాజజాంతక! శౌరి! రక్షోవిదారి!
 నేను గృతార్థుడనైతి స్వామి! మిము
 చూడగంటి

వోక్తృపానిధి! కంసు

దొక్కింతవిన్న

యంత చేసునో బుద్ధి యేమి తమ”
 కనిన

అంతట శ్రీహరి ఆరూపు మాని
 మన్నించి బాలుడై మధురలోనుండె
 ‘తనను గొంపోయి కిన్నత్వంబుగాను
 వనరంగ యశోద వద్దనువుంచి
 గరిమెతో చప్పుడు గాకుండ నీవు
 ఆ యశోదకు బుట్టిన యట్టి బాలికను
 వోయయ్య! తె’మ్మని వయ్యన

పలికె

అప్పుడు కంసుడు హరి చాత
 జచ్చునని

తప్పదంచును భూమి దడ దడ
 వణితె

సొరది కంసుని యింట నెత్తురువాన
 గురిశ

కెరళి మింటను ధూమకేతువు

బొడిమె

వారదు ఋష్యాంగ వసుధ చలంగ
 భోరునచంద్రుండు పొడసూపె ఖింట
 సొరది పూవుల వాన జోడున గురిశ

తనను రేపల్లెలో యశోదకడ దాచుమని శ్రీకృష్ణుడు తండ్రికి చెప్పుట

భక్తితో వసుదేవు బాలుణ్ణి జూచి
ముక్తి రక్షకుండని ముదమొప్ప

దెలిసి

‘భూతముల చంపను పుట్టితి’ననుచు
పలికెను తండ్రితో బాలకృష్ణుండు:
‘త్రుంచి యా భూతకిని త్రుళ్ళడతు’
ననుచు

‘అత్తమామను చంప అట్లుడనైతి
పోతరం బణచక పోనియ్య వాని
యీ మాస మీ దిస మీ మడియలోన
ప్రియముతో యశోద ఆడబడుచును

గన్నాది

గోపెంమ గంనట్టి⁷ కూతురిని దెచ్చి
పాపను బెంచిన పని సఫలమౌను
రాతిరే తనను కొంపోయి రేపల్లెలోన
దాదెంమ⁸ కంగిట దాచిరంమనిన⁹
వసుదేవు దేవకి వలపోసు కొనుచు
‘యశోద తన బిడ్డను యాలయిచ్చిని
యీసంది దెలసితే యిచ్చినా’

యివ్వదో’

అనిన తండ్రితోను బాలకృష్ణుడు
యిట్లనియె:

యోగమాయ యశోద గర్భమున పుట్టుట

‘వసుదేవ! విను తాను నైకుంఠ
మందు

యసగ భూదేవి బ్రహ్మ వేడిరి
తనను

రక్కసుల భాదపడ రాదని వారు

దిక్కుగంమని బ్రహ్మ దేవుడు వేడె

విష్ణు స్వరూపమైతి యీ పగదీర్చన్

కృష్ణావతారమైతి దృష్టుల¹⁰ గూర్చు

అమర లోకమునందు ఆ

యోగశక్తికి తనకు

మాట పట్టునావి మాధవికి తనకు
ఆష్ట భుజముల దుర్గ అంమ”¹¹

తానై పుట్టె

అంనకు¹² తన ప్రాణము అడ్డము
వేతునని

నంమించి¹³ యుంన్నాది నా
తోడునీడ

తడవేల కొంపోయి దాచి రం”

మనిన

7. గోపెమ్మ గన్నట్టి 8. దాదెమ్మ 9. రమ్మనిన 10. దుష్టులు

11. అమ్మ 12. అన్నకు 13. నమ్మించి

శ్రీకృష్ణుని మహిమచే చెరసాల తాళములు ఊడిపడుట

చోద్యపడుకొనుచు తన సుతునికై పనివడి తన పాద పద్మములు మోపు
జూచి వుండవు తల్పులు వూడు తాళములు''
వేదాంత వేద్యుని వేడి యిట్టనియే: కొడుకన్న మాటలకు గొబ్బిన
''బందిగము తిరుగువార బలువైన పసుదేవు
యట్టి గోకులాష్టమినాడు కొడుకునెత్తుకొని
కొండ పొడవున వుక్కు-తల్పులకు పాదములు
యినపకోట యున్నాది వయ్యన మోపె
తలుపులకు వుక్కు-తాళము లున్నావి చిక్కు తాళములు వీడి తల్పులు
వెళ్ళ తెరపు లేదు వెరతును తాను'' దొరిగె
''తనను యెత్తుక తండ్రి తలుపు
తాళములకు

వసుదేవుడు గాలిగానిని తప్పించుకొనుట

బాలుని పురిటిల్లు బందిగం వెడలి పంచనున్న గాలిగాని ప్రార్థన
గాలిగాని చూచి గడ గడ వణికె శేయు'
'వసుదేవు నీవేల వణుకు చున్నావు?' కొడుకు చెప్పిన ఆం
'శిశువరో, నీకేమి చెప్పుదు' ననెను కడువేగ వక యదరు¹⁴ గంపలో బోళి
అందెంది కూయుమ యనుచు శిశువును కావుమని చెప్పెను మనవి
మీమామ కార్యము కట్టుపడ్డ దనుక ఘనుడు
గాలిగాని వాకిట కావలి యుంచ వసుదేవు
యేలాగు కొంపోడు? నే యక్కడ వెరచి యాగాలిగాని వేడి తాగడె
దాతు?'
'గాలి గానికి గాల కవళంబు బెట్టు మేపు సందడిబడి లెన్న
బెల్లము చక్కెర శనగ బేడలు మెక్కుచునుండె
మొల్లమైన గొప్ప మోరుండ లెల్ల తర్గిరి అచ్చోటు తండ్రియు
లొంగుబెట్టి మాతెర్వురాకు మనుచు కొడుకు

మత్తగజములు శ్రీకృష్ణుని తోటదాటించుట

కల్లతి యా మత్త గజములు జూచి
వెనక వెనకకు వచ్చి వెరచి వసుదేవు
తనయుడు మరి నవ్వి తండ్రితో

ననెను:

'తొడిబడి మళ్ళను తొలగ నీకేల;
మరువకు నేనొక మాట చెప్పెదను
గజము ప్రాణము ముందు

కాచితి తాను

గజము తన ప్రాణము కాచిని నేడు
పుపకారముకు ప్రతిపుపకారమౌను
అపకారము శాయదు ఆ భద్రగజము'
వసుదేవు తాబలికె వైకుంఠపతి జూచి
'యారీతి గజములకు యేరీతి నీవు
చేరి పుపకారంబు చేస్తే వేలాగు?'
'కారడవిలో తండ్రి: గజరాజు వచ్చి
వారధిలో చొచ్చి నీళ్ళుత్రాగంగ
కరిని మకరిబట్టి కదలంగనియక
తలఁచి ముంచ తన బలంబునను
తొండముతో చుట్టి తొణికి

యా గజము

వడ్డుకు ముసలిని¹⁵ వయ్యన యీడ్వ
ముసలి¹⁶ యేనుగను బట్టె మొర

పెట్టగాను

శ్రీ నీళ్ళలో ముంచ తిరుగ

యా గజమును

కరి గట్టుకు తియ్యంగ ముసలి

గువికి యీడ్వంగ

పట్టి యారీతి వెయ్యేండ్లు తన

బలమున బోరె

నీళ్ళ ప్రాణము వుంచి నిర్ణీవితోను

చాల వోడి హరియని సారె మొరపెట్టె

కరి మొర ఆలించి కరికడకు యేగి

కరి గాచి మకరిని ఖండించినను

కరి వకరి వలెగాదు కాచిని పదుమ!

కరివరదుడు తాను కదలి రాగాను

యేనుగులు రెండు చదురుగా వచ్చి

పిన్న పాపనికి మ్రొక్కి ప్రియ

భక్తి తోను

అప్పుడు తుండము అటు సాచి పైన

కుంభ స్థలముమీద కూర్చుండ

బెట్టుక

చప్పుడు గాకుండ సాగ నంపించ

యప్పుటి తావున యేనుగలు వుండె

శ్రీకృష్ణునకు శేషుడు తన పడగలతో గొడుగు పట్టుట

యింతలో బొల్లుగాలి యీదర బెట్టి

అంతంత మబ్బుగ్రమ్మి అంధాకారమాయ

మేఘములు వడి తీగె మెరుపులు
మెరిశ
బెడిదంపు వురుములు పిడుగుల
వలెను
శంభుని మకుటమున నుండి
జాల్యారి జారె
కుంభ ద్రవణముగాను¹⁷ కురిచ
వరషంబు
పామును వేలాడ పట్టిన విధము
భూమిని వుదకంబు బోరున బారె
విష్ణుకు దేవేంద్రుకు విశ్వాసము
గాను
పట్టించ వరషము మహావ్రళయము
గాను
ఆడగిరి అసురలు ముణిగిరేడేడ
కడలేని నిద్రచే కావలి మరచి
పడిరి కృష్ణదూయలపై కోకలెరుగక
గుట గుట మనువారు గురుపెట్టు
వారు
కొట్టివేసిన యట్లు గొందులలో బడిరి

వసుదేవుడు గాలి వానలో చిక్కి
ఆ సమయమున బలికె యా శిశువు
గూడి:
'మిత్రు పల్లమనక మించ వుదకంబు
యేరులో కుంటలో యరుగంగ రాదు
భావులో చెరువులో భావింపరాదు
అడుగు బెట్టగ రాదు అంధకారంబు
అక్కడ తర్లకున్న ఆ బాల
యేమనెను?
'వేయు సీరసులు రెండు వేల
జింహ్వలుగల
పడిగె శేషుడు మనకు గొడుగుబట్టిని
వివరముగ అతనితో
... .. నీ కన్నులాను
ఆమడ పొడువున అటుకాన వచ్చు
యేమి విచారములేదు యెత్తుక
పదుమి,
అని పైనమయిరాగ అవణింద్రుండు
పడిగెలు గొడుగుగా పట్టుకొని వచ్చు

శ్రీకృష్ణుని మహిమచే వసుదేవుడు యమునానదిని దాటుట

నడిప్రొద్దు ఆ యమునానది జారవచ్చి
గముకమౌ యాపచ్చగడ్డలు ముంచి
పాము ముక్కుతెగి పారగా చూచి
'యమున యమదూత యిక్కడ
యెదురు పడ్డాది

కంసుడు యేరై యిక్కడ కాచి
వున్నాడు'
సీశృకయి జాచ నా నీలవర్చుండు
బాలకృష్ణుడు తండ్రికి భయమెల్ల
దెలిపె:

కంసుచే చావక కడబడి వస్త్రమి

'పూని తన పాదమున వుట్టిన గంగ

ననుజూచి వేట్కతోనది వుబ్బిపారె
మామను కూడను మనకు పనిలేదు
యమునకు తన పాదములు

యెదురుగా బట్టు' అనియెదురుగా బట్టిన
హరిపాదమూలు

పలుమారు ఆయమున పాయలుగ
విచ్చ
కాల్త్రోవ వేర్పడెను కనక రేపల్లెకు
వాయువేగమున యేరు వసుదేవు దాటి
భముమింత లేకను రేపల్లె జొచ్చ

వసుదేవుడు శ్రీకృష్ణుని యశోద ప్రక్కలో నుంచుట

పాయక యుందురా రేపల్లెలోను
గోపకాంతలు మేల్కొని

గొలగొలలాడు
'యెటువలె సందని యుక్కడ దాటు
పట్టవెరతును ఆడభామలు నుడుగ'
'అందుకు అనుమానము అయ్య నీ కేల
పద్మనాభుడః తన పాదపద్మములు
గడిగి

మేలైన గోపెమ్మ మేడల మీద
కడిగిన వుదకంబు గ్రక్కునవల్లు'

బాలకృష్ణుండనిన పాదములు గడిగి
మెల్లెనె కూటాలమీదను చల్లె

తయ్యలు ముయ్యక తావు తలకను
మేడల కోటి బాంధవులు కూడి
సొక్కుబట్టిరి
కాంత యశోద గోపకాంతలూను
మతాన బాంధవులు మదిదప్పి
యుండిరి

మెల్లెనె వసుదేవు మెదలకుండాను
బాలుని గోపెమ్మ పక్కలో నుంచె

యోగమాయ శ్రీకృష్ణుని ఆక్షేపించుట

పొత్తులలో బావాయనని పొత్తులలో
బాల

యెత్తుకోంగ నవ్వి యేడ్పురంతునను
కిసరు పొరగ రామకృష్ణుడు
వినియు

'యీ సమయమున నవ్వి
చెల్లెలా యాల యేడ్చితివి?'

'అన్నా! నీ ప్రాణముకు నన్ను
అడ్డమెయ్యగాను

నవ్వితి నేనందుకు
నలినాయతాక్ష!

'సర్వదా కంసుడు చటపము నమ్మి
'యేమి మాటలాడేవు
యూదవచంద్ర!

కంసుడు ఆర్గునిని వక్కామడియలో భయపడి వచ్చి రేపల్లెలో దాగితివి
చంపె బాధ దప్పించుకుంటిరి బలభద్రు
అన్న! మనకు అన్నయిన నీవు
ఆ బలభద్రుండు వాడుకు వెరచి పిన్నవారై వుంటి
కానకుండ రోహిణి గర్భమున దాగె ఆడబడుచును వాని ఆయుధముచాత
నీ యంత వాడవు నిజరూపు దాచి కడబడలేని కంసునికి వెరతు'

కంసుని ధీక్కరించి పలుకుమని శ్రీకృష్ణుడు యోగమాయకు చెప్పుట

చెల్లెల వెరవకుమని శంఖచక్రములు మరు లక్ష సూర్యమండలం
మోపె పొడుగు
“కల్లరి తమ మామ ఖండించుకొరకు సూర్యుని వద్ద నీవు చుక్క వై నిలచి
మన తండ్రి పసుదేవు మధురలో మామతో యదరించి మాట్లాడు
నిన్ను చెల్లెలా!”
చెల్లెలా! దేవకి చేతికిచ్చిని 'యేమందునే అన్న! యెరిగింపు'
యంతకన్న దెలశి యిది మామ మనిన
కనుచు 'ధీకొని కంసుని తిట్టు వెధరించు
అంతంత పోరుబెట్టు అందరు పినగ వాకు నిష్ఠూరంబు వలశినట్లాడు
కావలివారు విని కంసునికి చెప్పేరు మీ యసుర పాపాత్ముల హతము
తీవరంబున వచ్చి దేవకిని బిలచి శేయుటాకు
పగవాని చేతికి పట్టియుమ్మనిన కంసుడ! మాయన్న కాచియున్నాడు
వెరచి మనతల్లి వానికిచ్చిని మీ రాక్షసి వంశము రాము డాకాల
వాని తలదన్న వాయువేగమున శిక్షింప నున్నాడు సిద్ధమీ మాట
కడువేగ ఆకాశ గంగవై నిలుపు యీడేరుచున్నాడు పగ
చేరువను నిల్చుకు చెడుగు కంసుండు యీచుకొరకు
ఖరివాలమున పేళిసి కల్లరివాడు యేడేడు జగములు యెలుచున్నాడు

యాదవుల ఆలమందలో గంగవై వెలయుమని శ్రీకృష్ణుడు యోగమాయకు చెప్పుట

అని చెప్పి చెల్లెల: ఆంభోది

బెళముల

కాలునేల నిల్వక కన్నీరు బెట్టేరు

వెర్లుబుట్టి యాదవులు వెరచి

ఆవులు యాదవులు వున్న

ఆ మందలోన

వణుకుచును

అడిమహాశక్తి ముత్తువ అమ్మవునీవు

భావించి పల్లజడల బాలవై నిల్చు

వేవేగ పాలు నెయ్యి వెంగిలిసేయు

ఆదివేల్పువౌట యరగము మేము

అపదారులమైతిమి

విప్పుంబు శేయుమ యా

మడియలోను

అభయమిమ్మనుచు

శాంభవి కావుమని శరణు

శరణుచు

వేల్పులు కాలావులు యాకపొయ్యాని

శివపూజ దేన్వలు చిన్నబొయ్యాని

కొట్ట చ్చిన వురుదాళ్ళు

‘దేవసహాయం శివుర్యోస్తు’.

యీసందు దెల్పుమ యిండుకలాగో

“దుర్గ యిటు వినుమ! దృష్ట

గోపాల్కులు

కొట్టూతొట్ట ని మోటుబడిర

నినుగొట్ట వస్తామి నీ రూపు తెలియక

జాంహ్నవి కొట్టుమని చేతులెత్తేరు

భగ్గుభగ్గునమండి పట్టుకుందమనుచు

వురుదాళ్ళు దీసుక వూరికి వచ్చేరు

కొట్టకుమీ చెల్లెల! కొట్టుమన్నయపుడె

నెట్టణనున గోపాల్కులు నెగడక

పొయ్యేరు

తరిమిన పాతాళమునకు చొరబడి

పొమ్ము

శక్తివై యాదవులకు

పారలతో గడ్డపారల త్రవ్వి

పారిపోనివ్వక పట్టవచ్చినను

తొలగిపోక యాదవులకు దొరుకు

మా చెల్లెల:

శివశక్తివైనించి

వరచి చూచితిరి నన్ను

వరియ వచ్చితిరి

శిలప్రాణవట్టుమై వారి

చేతిలో నిల్చు

వోరి నేమాడంగ వరుసుకోండి మీరు

వారిలో వారిని వరుసుకొమ్మనుమి

శివుడు విష్ణు బ్రహ్మపేర మూడు

శిలగన్న యప్పుడే వారికి

శివాలు బుట్టు

నీరసులు నిల్చి

తరాతరము పావనాల తల్లివని
కొల్తురు
నాలుగు లక్షల ముప్పదిరెండువేల
యేండ్లు

కారణమున నిన్ను గంగవని
కొల్తురు"

గంగ కిర్తిని స్థిరము చేసెదనని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పుట

'నమ్ముదునా అన్న!—'నమ్ముము
చెల్లెల నీవు
అమ్మరో! వకమాట అనతిచ్చదను
మాయ భూతకిని చంపి

మామను దృంచి
జయముగ యా పుగ్ర సేనునికి
మధుర

పట్నంబు గట్టి నా ప్రజ్ఞ యీడేర్తు
మట్టిగా ద్వారకి కట్టి యీడేర్తు
తూర్పుద్వారము దుర్గ నీకిత్తు
నేర్పుతో కొలుతుము మేము

యాదవులు
వికల్పములు లేని విధిమాయ చాత
శంఖు ద్వారావతి చెల్లించుకొని
అన్నయిన బలభద్రు ఆవులు
యాదవులు

కొన్నట్లు దూర్వాసు కోనలో నుండి
దృష్ట గోపాలుకులు దూర్వాసును

జూచి
దూషింతు రాముని దృఢ మెరులేక
గిరికెంకెరు సముద్ర

షండంము నుండి

పొంగుచు నురుగు బుప్పొంగగా జూచి
కల్లుత్రాగినవాని కల్లపరతామసుచు
కిలికి గోపాల్కుని కన్యగా జేళి
పోతరంబున పుక్కుపొత్తరము గట్టి
అవలిగా నిల్చి అడ్డతెర బన్ని
మహాత్ముడః వో దూర్వాసు
మహామునిపి సువు

యీచిన్నది ప్రసూతి యన్నాళ్ళ
కయ్యానో
ఆడబడుచో మొగవాడో
ఆనతిమ్మనిన

అడిగిన దూర్వాసు హాగృడై మండి
మిమ్ము యేలినవారు మీరు
యాదవులు

నమ్ముడి పీనికి నుక్కుపొత్తర బుట్టు
అమ్మహా కోపమున ఆ మౌని బలికె
అమ్మలై నీరు తుంగచాత

హతము గాగలరు
చెల్లుదురు పొత్రాన శాపము దగిలి
వాలాయముగ తుంగచాత వారు

చెల్లగాను
అరికాలు వేటుబడి ఆరమ్మడిగి

ధర అగ్నిదేవునితో తానూను గలగి
నరులకు నాపేరు కృష్ణానది

యనిపింతు

వేర్పాటుగ నూటయేనిమిది

దివ్యజీరపతుల

అరుదైన పుణ్యనది అనిపింతు చెల్లెల

శివునిపేరు నిపేరు నిర్ధంబుగాను

నవ్వుగాదు చక్కటిగ నడిపింతు

చెల్లెల!"

'వోయిమ్మ! ముగ్గురిపేరు వక్క-

నదితోన

శాయరాదు ముగ్గురిని చెప్ప'మని

యదిగె

'అమ్మ! నీపేరు గంగాదేవి

యనిపింతు

నమ్మ నాపేరు కృష్ణానది

యనిపింతు

శక్తి పేర శివశక్తి యనిపింతు

భుక్తి ముక్తులు గలుగు

యీలోకమందు

కృష్ణవేణియన్నను కీర్తిలోకమల

బావుడు ముగ్గురిపేర

పాపపరిహారణాను'

వుబొంగి చెల్లెలు వుబ్బుచు నవ్వె

అప్పుడు కృష్ణుడు అడె నొకమాట

'జేతారము వీడుచు అష్టభాద్యలను

పాండవ అర్జునునికి పట్టుంబు గట్టి

అది యాడమండలమై అవని

విలశిల్లు

కటక జగన్నాథుడనై

కలియుగమునందు

యిటుపిలె దుర్గవై తన

యంటనే యుండు

పరంజ్యోతివి నీవు

పరబ్రహ్మాంబు తాను

వెంతము లోకమున వేర్పాటుగాను

వలపట సీతాళ కలిశమై నావద్ద

బాయకుమీ

నీలు పాలు గలశినట్లు నీవు

నే నుందుము

చెల్లెలా! నే జెప్పినట్లు సారకు నమ్ము

తడవాయె పొమ్మని తలన చే...

వసుదేవుడు యోగమాయను చెరసాలకు చేర్చుట

వడి బాల నెత్తుకొని వసుదేవు గడిలె

అరిగి యా యమున దాటి తిరిగి

చూడకను

ఫరువున వసుదేవు బందిగము చొచ్చి

చప్పుడు శాయర సతికి నందించ

గువ్వన యాప్రేమ కొలది

పెంపెక్కి

పొదిగిపట్టుకనవుడు పొలితి చన్నిచ్చి

కుదులుచు వడ్డిచన్ను
కుడిచి యేడ్చినను
చలగి బ్రహ్మాండ మదిరె
చంద్రుండు గ్రుంకె
మనఘీక పెట్టెను గజములు యపుడు
వినయమున గార్థము వింతగ
గూళ

విని కావలి సతులు వీధులు బట్టిరి
వగిరించి తలవీడ వలువలు జార
పగబాల బుట్టెనని పరువున వచ్చి
'కమ్ముకమ్ముమ నీవు
కంసభూపాల!
అమ్మ నీళ్ళాడెను అయ్య వేంచేయు'

కంసుడు శిశువును చంప వచ్చుట

చెప్పిన కంసుడు సింహాస్థానము
ఘుప్పన పడదుమికి గుడ్డెరజేశ
మీసంబు వడిద్రిప్పి దూశ ఖడ్గంబు
వినరుచు కోపాన వింటి వింటి ననుచు
కలిగెవా బాలుండు కలిగి పగదీర్చ
బలరక్కసుడు నేలబందిగము చేరి
కంసుడు చెల్లెలిని కన్నుల జూచి
బుస లుప్పతిల్లగ పొలితి

కిట్లనియె:

'యేమి బిడ్డనుగంటి వలివేణి

తె'మ్మనెను

'అన్నరో! వో యన్న!

ఆడపడుచన్న!

కన్నాను నేచిన్న కందు నో యన్న!
పడుచు పుట్టింది మాట ప్రతిలేదు

అన్న

యవ్వరిలోది ఆడపడుచు

నిన్నేమి చేశేని?

అకాళవాణి కల్లలాడింది వెరచు

గండంబు లేదు మొగవాడు కాడు'
అనిన చెల్లెలితోను ఆ కంసుడు బలికె:

'పెద్దతనములు చెప్పేవు పెదవులు
తడిపేవు

యంత చెప్పేవు బాలను యాల
యిటు తెమ్మ!

పూని అష్టమ గర్భమున
పుట్టినవాని

మానక చంపుదు మాట లేమిటికి?

ఆడబడుచై తేను అత్త గండంబు

నేనేల విడిచేను నేరవు తెమ్మ!'

'అర్గురు మొగవారిని అన్న!

చంపితివి

మాగుమాటాడి నీకు నేమనవి

చెప్పితిని

నెత్తురుముద్దను నే బెంచుకుందు

బ్రతకని"మ్మని చెల్లెలు

బ్రతిమాలసాగ

'చెడుబుద్ధి యేటికి చెల్లెల నీకు

విడువను బాలను వినుము నామాట
వగిశేవు ఆకాశవాణి యేమనెను
వగవవె తనమీద వసుదేవు నీవు
బిడ్డ ప్రాణము నీకు ప్రాయమాదు
నటవె

దొడ్డుగ నా ప్రాణము దోషమా నీకు?
నను చూపు చెల్లెల! యీ నశిగందు
యాల?
అనినంత దేవకి అన్నకు వెరచి
కని వెనుక చూచివ

వెన్ను కానంగరాదు

దిక్కుగా పుట్టింటి దివ్య జూచిన

చాలునని

వక్కనున్న బిడ్డను పట్టమని
యపుడు
క్రుంగుచు కన్నీరు క్రుక్కుచు తల్లి
బంగారుములతో నుండి బైటికంగించ
అదుకొనె కంసుడు ఆయుధము

చాత

పంజరము అడవినును గరక
చట్టుతో కొట్టుడు చంపుదు ననుచు
పట్టెను శిశువును యతడు పాదంబు

బంగారు

యోగమాయ ఆకాశమున కెగిరి శ్రీకృష్ణుడు కంసుని చంపనున్నాడని చెప్పుట

విశిష్ట కొట్టబోగ విడదన్నె బాం
ఆసమయమున వెగిశ ఆకాశమునకు
కంసుడు చూడంగ కలకల నవ్వి
అష్టశుభముల దుర్గ ఆమ్మ తా
నిలచి

చాతను శూలము శంఖు చక్రము
గధయు
శార్దూలు ఖడ్గంబు డమురుకం
శరము

కిరముల బట్టి ఘాతకొని యార్చి

'మామ! బెదరక నామాట

కాళ్ళు బట్టుకోంగను గాచితిగాని
తలవూడ దన్నుచు తమ అన్నతోడు
మేనగోడల నీకు మేలు చేశినాను
కోడల గాగాను కొంచి స్తిగాని
పండ్లాడదన్నుదు యదము

పాదంబుతోను

మాయన్న శలవు యే మాతమైన
కాయను నీప్రాణి కాతును తాను
వెనక నిను చంపేవాడు వేరె

యన్నాడు

భాషింప నాకేల పాపాత్ముతోడ

ఘట్టు వినర! అసురవైరి వకభోట ఆడుదున్నాడు

చిక్కని రాక్షసుల చీరనున్నాడు
యక్కడ బెరుగునో

యాద మరువుకమి
అధికుండు నిను జంప ఆయుత
పడ్డాడు
వకచోట బెరుగుచు వో మామ!

యున్నాడు
నీకు చెప్పితి మామ! నిజము

నామాట
వెదక నంపి నీవు వెదకు
వో మామ!'

అని యిట్లు వినిపించి ఆ శక్తి వేగ
మనుజులొకము కేగె మహి యల్ల
వినగ

ఆకాశమున బాల ఆడినందులకు
ఆ కంసుడు ఝడశి అలమట పడెను
'వసుదేవునకు దేవకికి వారికి

పగజేసి

చెల్లెలిపై తెగి శిశుహత్య జేసి
చలమున ఆకాశవాణి చాడి చెప్పంగ
ఆముని నారదుండు ఆడిన బెదరి
నమ్మించి చంపితి నాబుద్ధి తప్పె
పుత్రశోకము చాత పొరలంగ నీరు
కూర్చుండ బ్రాహ్మణ గురుదోషి
తాను

వేరె పగ బుద్ధై నేనేమి శేయుదును?
చెల్లెలా! రమ్మని చేతులు బట్టి
కాలి సంకెండ్లాడ గొట్టి కడ
బార వైచ

మరదిని కొగలించి మనుములు
చెప్పి

అలమటపడి కంసుడు
అంతఃపురంబునను
తలపోశి చింతించి తానంతటండె

నందుడు బలరామ కృష్ణులకు పుత్రోత్సవము చేయుట

నందనుడు కలిగెనని నందుండు వేగ
అందరు యాదవులు ఆనందమంది
వడి వడి రేపల్లె వాడల్ల చాటి
యడతెగక గోపాల యాదవ సతులు
వారు గోపాలుకులు వాయువర్తనాల
వరుసతో కుంకుమ వసంతములాడి
కొందరు కస్తూరి కొల్లులో దించి
పసపూను జవ్వాజ పన్నీరు చాత

వాళిగ కుంకుమ వసంతములాడి
విప్రులందరిని బిలచి
వినయంబుతోను
తప్పక శోడశదానములు చేశి
బాలుణ్ణి తలగడిగి పసపు నీరాన్ని
జలకముల్ పోశి జయమని పొగడిరి
గొల్లభామలు పైడి గొలుసుల
తొట్లలోన

తెల్లపట్టు పొత్తిలలోన దేవాది దేవుని
పన్నుగా దేవుని పండంగ నుంచి

చెంచితలు చెలికాని శావలు చేశి

జోలబాడ పూని జోకొట్టి రపుడు

“జో అచ్యుతానంద! జోజో ముకుంద
రార పరమానంద! రామగోవింద!

||జో జో||

జోస్కల జగదీశ! సూర్యసంకాశ!

శ్రీ సఖీహృదయేశ! జితదావేశ

||జోజో||

శృతులు మ్రుచ్చిలి నట్టి

సోముకాసురుని

అతిమీనమై వాని హతమణిచిత్రను

అతివేగమున బ్రంహ్మకు వేదములు

చాసగి

మతి నొసంగిన స్వామి మము నేలు

ధరణి ||జోజో||

ప్రమదమున భక్తులను పాలింప

దలచి

విమదాది రిపులను విదళించి వైచి

కమతమై భూమి పొంకముగ

ధరియించి

రమణ మ్రోచిన స్వామి రార ఆలించి

||జోజో||

వరుసతో తన సుతుని

వధియింప బూని

పతమ బాధలుపెట్టు పాపాత్ము చుట్టి

సరసమున జఘములను చంపిన

జగర్గుట్టి

నరసింహరూపమై నమరిన వేశ

||జోజో||

జగతిలో దురితములు చెంచుచు

భంగి

వగలు మించిన ధరణివరులతో

నలగి

రఘునాయక పరశురాముడనై

మెలగి

పగదీర్చుకొన్న శ్రీపతిరార చలగి

||జోజో||

దశరథా సుతుడనై ధాణి వర్తించి

పశుపతి విల్లిరచి పట్టిధట్టించి

వశముగా జానకి వనిత వరియించి

విశదముగ శ్రీరామ వినర కరుణించి

||జోజో||

అని యిట్లు జోలలు అతివెలు బాడ

వేగ నందుడు సకల వేట్కలతోను

గర్గాది భూసురుల కరుణించి పిలచి

పూజ నమస్కారంబు పురుడు

పుణ్యము దీర్చి

ప్రజలెల్ల భాగీరథికి పబ్బిములు

బెట్టిరి

పొలతి రోహిణి గన్న

పుత్రరత్నమును

బలభద్రుడను పేరు ప్రబలంగ జేశి

యెదువంశధీశుని యశోద సుతుని

పది నామముల కృష్ణభగవాను లనిరి

నామకీర్తనల్ చేశి నమస్కరించి

క్షేమాన రేపల్లె జయమున నుండె

వడివేగ రేపల్లెకు వసుదేవుడు వచ్చ
అన్ననందునితోను

అత్తిపియంబునను

తాను ముచ్చటలాడి తనయుల జూచి
బలభద్ర కృష్ణుల భక్తితో జూచి
కలియ బలికి సుతుల కనిపించుకోని

విందులు భోంచేసి నందుని నగర
అందముగ కట్నాలు అంది వేగంబె
మధురకు వేంచేసి మగువను కలిశి
కలిశి ముచ్చటలాడి క్రమమున
నుండె

కంసుడు బాలకృష్ణుని చంపుటకై భూతకిని పంపుట

అవేళ కంసుడు అసురుసురు మనుచు
భావించి తన మంత్రి

బంధువులతోను:

'ఏనడి తన పాలికి విదాత్ముడైన
మరి యముడై పుట్టె మామను జంప
అల్లుడు పెరుగుచున్నాడని

ఆ యోగమాయ

తెల్లమిగ జెప్పెను తెగటార్చుననుచు
కావలశి తనకిప్పుడు కలిగిన వారు
సీమలో గలయట్టి శిశువులనెల్ల
చప్పన్న దేశముల నందుగొందులను
శిశువులందరిని జంపి శీగ్రమే రాండి'
అసురులకు శలవిచ్చ అఖిల

దేశములకు

'వేసారక తిరిగి విహరించి రాండి'
కంసుని మాట విని పూతన కణిగి

యిట్టనియె

'నిన్న మొన్న బుట్టిన నిశి గంధ వేగ
నిన్నేమి శాయను నేర్చును వాడు

ఆ శిశువు పనియంత ఆ పని యంత

యీ శిశువును చంపి పగ యీడెర్చి
వత్తు

వలవేళి రేపల్లె వాడ శోధించి

దాల కూర్చిన విషము తన

చన్నుల నిమిడి

యెన్ని మాయల ప్రాణము యెదురు

నెట్టుకొని

చన్నిచ్చి మాపటికి చంపి వచ్చెదను'

భూతకి ఆడిన బుద్ధులు వినియు

అంతంత కంసుడు హల్లున నవ్వె

'భూతకి! సీరూపు భూమికి వింత

భీతున నినుజూచి బిడ్డలు రారు

కుడుతురా విషములు కూర్చిన చన్ను

సీరూపు చూచిన నిల్వక వెరచి

మారు పొలములు బట్టి మందలించేరు

చిర్రవెంట్రుకలు గున్నచింతవలె

శిరస్సు

దొరవుల వంటివి కాళ్ళు గాబు తొట్టి

వలె నోరు

పగికింప వెనగడి బద్దలవలె పండ్లు

చారరాని యట్టి తెరనోటి కంపు
 పేలురాలేటి తల పెడతట కణితి
 యమురాలః నీరూపు యేమి
 యెన్నుదునె?
 తూములే ముక్కులు తుమ్ములే
 పిడుగులు
 ముక్కులో వెంట్రుకలు యేడు
 ముండ్లను బోలు
 చక్క బొంతల వండివి చేతులు
 కాళ్ళు
 వెక్కసమైన నడుము వేలాడు
 కుచములు
 కరుకు యేన గనల్పు కాంతః నీమేరు
 కురుచని పాదాలు గుది గాళ్ళు నీకు'
 అటువలె తనవిభుడు ఆడిన నప్పి
 'యిటు విను కంసుడః యీ రూపు
 మాని
 విడిచి చక్కని గొల్ల వేషంబు దాల్చు
 పడిమాలి తానొక్క బాలింత నాడు'

కామరూపిణి సుందరికాంత తా నాయ
 పుణ్య శ్రీరూపము పూనినయట్లు
 అన్ని యాభరణాలు అలంకరించ
 పుల్లిపూసల పేర్లు వల్లల్ల పసుపు
 కలికి కన్నుల సన్నపు కాటుక దీర్చి
 కాయము పుక్కిట విడెము
 కర్నముల దూది
 మై వాసనరవికె మరకల చీరె
 పొలితి యా భూతకి బొట్టు నొడుట
 నుంచ
 పిడుగులవలె చల్లపిడతలు వడిలో
 కడవ నెత్తిర చల్లకాగువలె నుండె
 భూతకి గొల్లరూపు పూని పుచ్చకొని
 సతి పతి యదటను చల్లమ్మ సాగె
 కంసుడు భూతకిని జూచి
 కడుపుబ్బ నవ్వె
 'నిమిషమున బాలలు నీకు చిక్కేరు
 కనుగలగి పొమ్మని గంధవిడెమిచ్చ
 అనిపెను కంసుడు అతివెను వెడచేళి

భూతకి గొల్లభామ వేషమున రేపల్లెకు వచ్చుట

భూతకి పాదముల పుట్టె రవధూళి
 మాతగా మింటను కావురుగప్పె
 పరువునవచ్చి రేపల్లెలో జొచ్చి
 అరిగి బాలల రొద ఆరికింపుచును
 గొల్లవాడలు తిరిగి గొందులు వెదకి
 'చల్ల' యని భూతకి చల్లమ్మసాగె

'చల్ల గొనరో యమ్మ చల్లగొనరయ్య
 యలమితో యీ చల్ల యడరు
 త్రాగినను
 తెలివినుందురు తెగులు తెంకటి లేక'
 చల్లయవ్వరు గొనరు సరుకు
 శాయరును

పిలచి యవ్వరు గొనరు పిడితెడు
చల్ల
నాతి యా గోపెమ్మ నగరుముందరను
అంతట భూతకి చల్లమ్మంగ సాగె
బంగారు తొట్టలో బాల కృష్ణుండు
దిగ్గునలేచి దివ్యజ్ఞానము జూచ
'రేపల్లె గోపికలు రేపకడ పోయి
సంపద పట్నాల చల్లమ్మి వత్తురు
పాలు పెరుగున (పొంగు)

రేపల్లె వాడ
ఆమృతమున రేపల్లె ఆమరావతి

యనగ
తులతూగు చున్నది తృప్తిని బొంది
యిప్పుడు రేపల్లెకు యీ క్షణమందు
యేమిటికి చల్లమ్మ యవ్వతో వచ్చ
పగలు వచ్చను తనకు పగలాయ'

ననుచు
మొయిలు ముట్టగ నేడ్చె మొదటి
పగ దీర్చ
పిట్టను యాటకాడు పిలచిన విదము
గుట్టనాడు భూతకిని రాబిలిచ

నపుడు
గజవరదుడు అసుర గజయాటకాడు
గజము పంగిటి దోలి కట్టిన యట్లు
చుట్టమో మేనత్తొ సుడిసి పోగాను
యట్లు దీని చంప యవ్వరు లేరు
అంతంత రొదచేళ అంత కృష్ణుండు
బాలరొద భూతకి అలకింపుచును
వల్లెనె గోపెమ్మ వావారి చొచ్చ

నేరని దానిపలె చడవ నేరని యట్లు
వారచూపులు బాలను వరుసుకొని

వచ్చ
యేలు చెక్కిటబూని వెరగంది

యపుడు
కాలు నేలను చమరి కడవ తా దించి

'చిచ్చో బాల'యని శిరియిఖము
దుడిచి

'వచ్చెరా ముద్దు సేపువచ్చె చచ్చులకు
ఆకలి గొన్నావ అయ్య నా తండ్రి'

పొక్కుచు ప్రేపులు పొర్లీర తనకు
వినవచ్చ నీయేడ్చు విని వస్తినీ తాను

కన్నార నీవంటి కందును తాను
బిడ్డల తల్లినిగాగ పిల్వందె వస్తీ

యాడ్వకు మీతల్లి యాల ఝుడిశీని
పాప! నీకన్న పని యెక్కువాయెనా?

వోపోవ దయలేదు వో యన్న అదిర
నేజెల్ల గోపెమ్మ నెలవంటి సుతుని

బిడ్డల తల్లినిగాగ పిల్వందె వస్తీ
బుజ్జగించవమ్మ! పుచ్చుకోవమ్మ!

యెత్తుకో సీపని యంతైనగాని
భక్తిలేదటవమ్మ! సీపని బంగారుగాను

చిన్ని నాతండ్రికి చన్నివ్వవమ్మ!
తన నేల చూచేవు మీతల్లి యుండగాను

ముద్దురాదటవమ్మ! యీ ముద్రుణ్ణి
చూచిన

యెదురుగ వస్తేను నేనెత్తుకుందు'
వగచుచు దగ్గరవచ్చి తా మెచ్చి

జోలలు పాడుచు సొంపుచు

మా మిత్రునికి కడుమాటలకు భ్రమ

మతిదప్పి

మగున లెవ్వరు మారు మాటారై

పాలు కుడిచి బాలకృష్ణుడు భూతకిని చంపుట

మసలుచు నీరాళ్ళ మసిలి తానెక్కి

'పడితి పడితి' ననుచు బ్రతిమా

పశిబాలకిసరని పాలిండ్లు గడిగి

సాగె

పిక్కటిల్లుచు ముత్యాలపీట

'కుడువకుంటేను మానె విడవరా

జేర్చుకొని

చన్ను!

కోక తొడలపైన గోసిగా ద్రోచి

వడలు జోగడ బోయ వార్వలై'

అరిచాత చమిరి హరి నెత్తుకోని

ననగ

నెరులు ముఖము దుడిచి నేర్చులు

నెత్తున మాంసము నెరి యమకలెల్లి

బరికి

పెటపెట మనగాను పీల్చి నొక

కాలకూట విషము కలిపిన చన్ను

గుటక

తలకింద చైవుంచి తానిచ్చ చన్ను

నక్కిట్ల గదబడి యెక్కిట్ల బుద్దె

విషముగా దెలిశి విష్టు కోపగించి

చిక్కితినని గుడ్డు చేశ యింతేశి

వేషదారి చన్ను వెళ్ళంగ వూసె

కాట్ల విలదన్ని గాండ్రున యెగిరి

'వేసాల వాడ'వని వేశ పిడి చంప

వంటి గుటకతోను వరిగె నా అసుర

అడ్డపట్ల చన్ను అప్పుడు తానిచ్చ

పెటపెట కోపాన పండ్లు దా గొరికి

మాకు మేనత్తో మామసతో లేక

విల విల దన్నుక విడిచ ప్రాణములు

వకట రెంటు మడియు వోపిక నుండి

వొట్ల మరచి కృష్ణా యనిన వయ్యనె

చంప వచ్చిన దాని చంపుచే

విడిచ

తెన్నయనుచు

పడెను నిజరూపున పర్వతాకారమై

తప్పు విషములు వక దవడను

కూలెనా భూతకి కూటాల నడుమ

వుంచి

నీలవర్ణుడు దానిమీద నేరనట్లదగి

చన్నులు బిగబట్టి నల్పులు బుట్టి

యుండె

చన్ను పీల్చగ గుండె రుట్టిన

గోపెమ్మ తా యుడిశి గోపకాంతలు

బగిలె

దాను

పాపని యత్తుక పరితాపమంది
ఆపద పడుకొనుచు అసురుసురు
మనుచు

'వెరవకు నాతండ్రి! వెరవకో
కొడుక:

వెరవకు కృష్ణా!'యని వెన్ను తా
జరచి

'ఝడియకు నాయన్న!
ఝడియకు బాల!

ఝాడ్వకు'మని తల్లి యదమందు
జేర్చి

'కడుపు బగిలెనో దాని కనుగొని
సుతుడు

కుడిబెనో చన్ను భీతుకుడిచెనో
తండ్రి'

వగదానినై దానికి పట్టిస్తే కొడుక!
వగచుచు నుంటిరా వోయన్న!
మతిదప్పి

చిన్నబోయన్నాడు చిన్ని కృష్ణుండు
నేనేమి సేతునే చో నెలతలార!'

గోపకాంత లందరు గుంపులు గూడి
'పాపడు ఝడిశీని పల్లరించకమ్మ!
వకరి చేతి కృష్ణుని వకరందుకునిరి
పొక్కుచు నుండిరి పొలతు
లందరును

దగ్గర రావెరచి దాని దిట్టుచును
'ఒగ్గిబడెగా దీని బలుపెంత బలుపె
భయమౌను చూడను బండి

పిక్కలును

యేపె మొద్దుల వంటి వింతేశి
తొడలు

యేరూపు చూచిన యేదురోముములు
అందరిది ఆడపుట్టుక అనరాదుగాని
కందువ చన్నులు దీనివి కాగులంతేశి
తొర్రినోరు గాబుతొట్టి వలె యున్నాది
పెకశి అడుగుబోయిన పెనమువలె
చెవులు

కల్లగాదు బాడికమ్ము లంతేశి
బండి పేర్చుల వంటి

బజగాడిముండ!
పాడు దొరవుల వంటివి పొరగట్టిన
కన్నులు

ఝడిశి అందరిపట్ల ఝట్టుమనె నమ్మ!
యేటి పాలుగాను దీని తిల

యన్న, నోయమ్మ!
చెట్టు మొలగిన రీతి కొండమట్టు వలె
యున్నది

మాయలాడిగాని యిది మనిషియు
గాదు

అసుర గాని యిది ఆడశ్రీ గాదు
దైత గాబోలనుచు తలపొయ్యగాను
మందనుండి వచ్చు నందుడు వేగ
వైశంబె పురిజొచ్చి వచ్చి శిశువును
జూచి

కొందరిని అదలించి కొందరిని బిలిచి
కొందరిని గొట్టి కొడుకు నెత్తుకొని
యందరు మీరుండి దీని యిల్లు
చొరనిస్తే

సందిస మరచితిరె మీరుందరు
 వుండి'
 కలిసిళ్ళపై గడిగి మనుడు యా తండ్రి
 బాలకు ద్రిష్టిదీశ పరిహారంగాను
 పెట్టించ వీభూతి కట్టించ రక్ష
 పట్టుమని తల్లి చేతికి
 పదిలమని యిచ్చ

గండ గొడ్డెడ్ల కొటకత్తులతోను
 కీళ్లు కీళ్ళకు నరికించ కీడు భూతికిని
 బండిన బెట్టించి పారవేయించ
 అక్కడ తర్లి నందుడు అరిగె
 మందకును
 అసుర చెల్లినవార్త అవని విలశిల్లె
 కంసుడు విని చింతాక్రాంతుడై వుండి

చిన్ని కృష్ణుడు శకటాసురుని పరిమార్చుట

కంసుడు ఆవేశ మనకోపమునను
 శకటాసురుని సీగ్రమే పిలిచి
 'బాలకృష్ణుని నీవు పట్టి వధియించి
 శీఘ్రమే ర'మ్మని శంకించె వానికి
 శకటాసురుడు మచ్చర
 మెచ్చరింపుచును
 ప్రకటితంబుగ నొప్పబండియై వచ్చ
 మేదిని కృష్ణమ్మ మీదను దొల్లె
 తాచి తనకాల తన్నెనా బండి
 యిరుసును గాండ్లు పరమింతయు లేక
 నెరయు చిదుపల్లె నేలపై గూలె
 కూలిన బండిజూచి గోపకాంత
 లందరును
 జాలిబడి కృష్ణుని చంకబెట్టుకునిరి
 పాపనిమీద యీ బండి పారెను
 యనుచు

దాపున వున్నకాంతలు తల్లడించగను
 పరువున నాడేటి బాలలు వచ్చి
 'విరిగిన బండివార్త పెనవె యుశోద!
 పుయ్యో తొట్లలోవున్న నీ కొడుకు
 గయ్యాళి యాబండి చాలబడదన్నె
 వకరంత చూ స్తిమి వనర యుశోద!'
 గోపెమ్మ తా బలికె గోపకాంతల
 తోడ
 'పడుచువారి మాటలు
 పాటి యటరమ్మ!
 బండియంత బరువు?
 బాలుడు యంత?
 కానక చూడని కడపటి మాటలు
 మాను'మని గోపమ్మ తన
 మందిరమునుండె

చిన్ని కృష్ణుడు తృణావర్తుని పరిమార్చుట

శకటాసురుడు చెల్లినవెనుక

మరియు కొన్నాళ్ళకు మధురలోపలను

మోరదానవుడు కంసుని
 కొల్వులోనిలచి
 'భూపాల కంసుడః భూతకిని
 చంస్తివి
 ఆపదబొంది తన శ్రీహత్య చేస్తివి
 వేస్తె వెయిరూపుగా
 వీరరాక్షసు లుండంగ
 వాసిగ నీయింటి వనిత నంపితివి
 ముందుగ నన్నంపక
 మోసబోయినావు
 యిమనైన తననంపు
 యిక చూడు ముందు
 తగు వేట్కుతో వాని తలతోను బట్టి
 ప్రాణముతో దెత్తు నీ పాదాలకడకు
 తృణావర్తుడ నేను త్రుళ్ళేటిబాలుని
 సురగాలియై వాని సుడసుక వత్తు
 విడెమిచ్చి పైనలు వేగమే పంపు'
 అనివ వాని బిలిచి అతిగారవిచి
 పునుగును గంధము పోకలాకులు
 నిచ్చి
 పోయిరమ్మని చాల పోషించి పంపె.
 భావించి తా గదిలి బలువు రాక్షసుడు
 క్రోధించి సురగాలి కొండపొడుగున
 బెరిగె
 మాకులు తల్లడిల్లి ఆకులు రాల
 ఘోకపికాదులు గుండి సొడిబడగ
 పల్లెకు నేతెంద పగ బాలుకొనుచు
 బాలుని ముద్దాడి పణితి గోపెమ్ము

మరియుచు తొడలపై ముందర
 నిముడుక
 కురులు దువ్వుచు చన్ను
 కుడుపుచుండగను
 రక్కసుడు రాగాను కృష్ణరాయలకు
 దెలిశి
 'యిక్కడ తొడలపై
 యిమవుంటినై న
 భావ్యంబుగాదు తాను బరువుగాకున్న
 ద్రోణపర్వతము రీతి తల్లి తొడలపై
 యుండె
 ప్రాణయౌస్థయు పొంది పడవై చ
 తల్లి
 హరో హరుడో యా
 బ్రంహ్మదేవుడో తెలియ
 మేరువు విరిగి తనమీద
 బడ్డట్లుగానుండె
 తెప్పన విడిచెను దెలిశి సురగాలి
 అప్పుడే హరిగొనుచు ఆకాశ మెగిశ
 వెన్నుడు లేడని వేళినచోట
 'నేనేల విడిచితి నేరంబు చేస్తి
 యిక్కడ విడిచితి యిక్కడలేడు
 యక్కడ లే'డని తల్లి
 అలమటపడగ

తృణావర్తుని గళము తొలగి
 పోనివ్వక
 తృణముగ విరిచను తుత్తుమురుగాను

అసుర తలకిందుగా బడి అవనిపై
చెల్లె

పసుదేవు సుతుడు వానిపైనుండె
భీతిల్లి గోపెమ్మ బిడ్డన్నిజూచి

దేతులు బిసుకుచు చిన్నికృష్ణుని
జూచి

పగచుచు గోపికె వనితె లందరును
జగదీశు నెత్తుకొని జనిరి వారలత

యశోదకు చిన్నికృష్ణుని నోటిలో సమస్తలోకములు కనబడుట

అంతఃపురంబున అంత నొకనాడు
యంతయు మోహమున

యాదవు సుతుని
నలినాక్షి ముద్దాడి నవ్వింపుకొరకు

గిలిగింతలు చక్కిలిగింతలు బెట్టె
తల్లిని చక్కగ జూచి తాను కలకల

నవ్వె
చిన్ని కృష్ణుండు కడుపుబ్బ నవ్విన
యపుడె

ఆ నోటిలోపల అంబుధుల్ నదులు
మౌనులు గిరులు

బ్రహ్మాలున్నెరులు
ద్వాదశాదిత్యులు తరులు భేదరులు
మేడినిస్తలములు మిన్నులు సురలు
చంద్రసూర్యులు జగజ్జాలముల్

దిశలు
యింద్రాది దేవత యీశ్వర ఆజులు
రాక్షసులు సురలు రంభాది సతులు
పతులు యతులు పన్నగ

వయ్యగములు

దీపంబు లడవులు

ద్రువు మండలంబు

ఆ పద్మాలుగు లోకములు తన

అంగిట చూపె

బ్రహ్మాండములు జూచి భ్రమసి

యా తల్లి

‘దేహములో’ మాయ తెలియక యుండి

విష్ణు తా కృష్ణుడు విశ్వంబునందు

దృష్టముగ బుద్ధి నీ దేవదేవుండు

మనుజుడై పుట్టెను యిన్ని

‘మాయంను’

అనుచు యశోద తన ఆత్మందువుంచి

‘నిన్ను నేనెరుగని నీవాత్మురాలి

అపరాధి అజ్ఞాన్ని హరి కావు కావు

ఎనజాక్ష! గోవింద! వైకుంఠవాస!

వినయ భూషణ వేద వేదాంత

సనకాది యోగీంద్ర సకలదయాళ!

అని సన్నుతించను అప్పుడా తల్లి

కపటబాలుడు తల్లికి అజ్ఞానము

బొందించి

శబరుడై తన మాపు చాలించి చిన్ని

బుడతడై యుండెను

ప్రొద్దుమోవమున

బలరామ కృష్ణులు బాలురతో ఆటలాడుట

మనకాడు పెరిగెను మామను గొట్టి
పొత్తుల లోపల పొరలి పొరలాడు
క్రొత్తకవలెను కూర్చుండ నేర్చి
చన్నుయిచ్చె రమ్మని తల్లి

చప్పట్లుగొట్టి

అని తల్లి చైజాప దోగేడనేర్చ
'నెయ్యిబోసేను నిలువు కృష్ణా!'

యనిన

అయ్యడ విద్యలు ఆడంగ నేర్చె
తప్పేటడుగులు బెట్టి తమతల్లి

చూడంగ

అప్పుడు గునగున ఆడంగనేర్చ

ఘట్టుమట్టున మొలమంటలు బలుక

తల్లి వెనువెంటను తా నడవ నేర్చ

బలభద్ర కృష్ణుల బామలు బెంచిరి

నేలంటు బాసిరి నెలతలు చూడ

ఆరేండ్ల బలభద్రు అయిదేండ్ల కృష్ణు

యీ రీతి పెరిగిరి యశోద నగర

రవిబోలు రత్నములు రావిరేకులును

విసుపరి మెడనూలు

వల్లభూషణములు

సంతుదండలు పొసంకుల పేర్లు

అందెలు గజ్జలు అమిరె పాదముల

యశోద సుతులు యెదిగి యీడేరిరి

బాలలు తమయాడు బాలల గూడి

భూమి ఆవులదొడ్లు పొమలు

యేర్పరచి

ఆముకొని బాలల ఆవుల చేసి

రిభసంబుతో బసవరాయుండ తాను

రంకెలు వేయుచు రాచబాలుండు

మోకాళ్ళు చేతులు మోపుక నడిచె

'చిన్నవాండ్లు మీరు సింబోతు తాను

వెనువెంట రొదసేయు వేడుక కాడ

మీకు నే రాజును మీరు నా భటులు

నాకు మ్రొక్కి పనులు నడిపించు

మనుచు

కూడి పణతుల పెండ్లి కూతుళ్ళ చేసి

కోడిగాలకు పెండ్లికొడుకాయె తాను

బొమ్మరిండ్లలో నిద్రబుచ్చి బాలకులు

సొమ్ములెత్తుక పోవు చోరకుడ

ననుచు

ఆటలు తలపెట్టి మొదటి ఆటలకు

మల్లె

మేదిని తానేనని మెలిగాడ సాగె

వుద్దులు బట్టింది బుద్ధులు చెప్పి

గదిమి చిడుగుడులాడు ముచుడు
శ్రీకృష్ణ

గచ్చకాయలాడు గండచెరలాడు
బంతులాడుచు వింత పదములునాడు
అంటుముళ్ళుదన్ని అలంకులాడు
మంటి చల్లులాడి మరి త్రుళ్ళి త్రుళ్ళి
కుప్పె గంతులురికి గుడిగుంచమాడు
... .. పట్టుచును
పురువడి పిల్లదీబు పుయ్యాల లూగి
గొంటుకాయలాడి గంతులేయుచును
యర్రరెక్కి తేజీని యెక్కిడుచును
కత్తి గుర్రము నెక్కి

కల్కిరూపమున
కొమ్మన గంతులు చిరుతన

గొడియ లాడి
చిటికెన మొటికలు చేసరస మాడి
దాగిలి మూతలాడి తాను బాలునిను
పుప్పరి పట్టెలాడి పుదాయంపుచును
అటలు తలపెట్టి అటునిటు చేసి
వామన గుంటలు వడ్డుబిళ్ళలాడు
అమనిగ కుప్పిళ్లు అచ్చనగండ్లు
సరిబేసులాడి సారెతా గెలుచు

యంత భాగ్యము చేసిరి యాదవ
బాలులు

కదసి నాతో నాడ కాంఠముందె
యీ వివంబున నాడి యిల్లిల్లు తిరిగి
దొరబిడ్డ నని యింద్లలో

చొరబడ సాగె
కంతలు ద్రొక్కుచు గోపకాంతల
యింద్లు

వంతు కలియ దిరిగె వారు వీరనక
బాలులు తా గూడి పాలు నేతులును
వారబట్టుక త్రాగి వలగ
కొంత బోసు

పచ్చి వెన్నలు దిని పాలు నెయ్యి
త్రాగి

పచ్చిగ తిరిగెడు పడుచులు దాను
సంగడిలు కొలువంగ సఖియం

యింద్లు
దొంగ బాగుల దిరిగి దొరక
దెవ్వరికి

రేయును పగలును రేపల్లెలోను
అయ్యడ మగువల అభిమానములు
గానెను

గోపకాంతలు శ్రీకృష్ణుని దుడుకు పనులు యశోదకు
చెప్పుట

కాక తోడుత గోపకాంత ఇంద్రును
మూకలై గోపిమ్ము ముందర

యెన్ని నోములు నోమి యెన్ని
వతములు బట్టి

మంద నుండి వస్తినని మాయలు
 బన్ని
 అలి ప్రక్కలో మొగని అటు పడ
 దోచి
 బాలుని తానేనని పపశించునమ్మ!
 సరిప్రొద్దు నాలి మొగని సరసంబు
 వినియు
 వారి వారికి చెప్పి యా వాడెల్ల చాటు
 మంచము తర్వాత మాటలు వినియు
 పొంచులు విని యిరుగు పొరుగుకు
 చెప్పు
 సంద్య వేళ్ల మేము జలకమాడంగ
 యెందుండి వచ్చనో వలవ లెత్తుక
 వురికె
 వక్కడే చూచితే వో గోపి దేవి:
 యక్కడనో వుండెనో యేమి
 మహిమో గాని
 మాపు జలకమాడంగ నన్ను
 సహగాను
 యీపు దోమేననెను వినవె యశోద:
 చెరుగు మాసినాము యిక్కడ
 చారకు మనిన
 చెరుగు మాసిన తావు చెప్పుమని
 అడుగు
 గర్భిణితోనున్న కాంతల జూచి
 నీకు గర్భము యెటువలె నిలిచనని
 కందువ లడుగు
 చూచినము తెదని పత్తియ లనుకోంగ

కాంతలార! తనను పొందుడి కలిగీని
 సంతాన మనెను
 మొగడు చగ్గెరలేని మగువల జూచి
 పగలే తనను పొందుమని పట్టి
 విడువడమ్మ!
 యీదేరని కాంతల యింద్లు తా జొచ్చి
 బలిమి తేళ్ల గరిపించి పారిపోవునమ్మ!
 పెండ్లిడు బిడ్డల ప్రియముతో జరచి
 పెండ్లి కొడుక ననుచు పెట్టున మాసి
 తమ యింద్లలో చొచ్చి చూపులు
 మూసి
 దొమ్ములాడుచు దొంగ దొరికె
 నందేను
 విడువకుడి నేనా నీనని పీఠిలో
 నుండు
 గడుచు కృష్ణుడు తాను కానట్లగె
 యుండు
 యేలాగు పోవునో యేలాగు వచ్చునో
 సటకాడు తా సత్త చారివలె నుండు
 జొరబడి యింద్లలో దొరకొని చొచ్చి
 పేరి పేరని మంచి పెరుగు తా త్రాగె
 బిడ్డదన వచ్చునా: పసిబిడ్డదా
 యితడు:
 వక్కని వక వేశ్యతో సరసము లాడి
 కుక్కి విరిచిపోయ కృష్ణుడో యమ్మ!
 చల్ల గంగాసాని చాపట్లు పొయ్యంగ
 మెల్లెనె తావచ్చి మెక్కి వచ్చనమ్మ!
 చడ్డవారమె మీకు చప్పువెరతుము గాని

కుండ నెయి దెచ్చి అందరికి బోసి
పొరుగు యింటను బెట్టి వారి వీరికి
పొరులు జేసు
తరులాషి! గోపెమ్మ తమ మాట
వినుమ;

చెంబోతువలె వచ్చి చెబ్బరింపుచును
కుంబెరుగు చుట్టును కుందేడు నమ్మ!
తరిచుట్టిన వెన్న తల్పులుండ గాను
యరగ కుండగ వచ్చి యెత్తుకొని
పురికె

యీడు బాలలు తాను కూడుకొని
వచ్చి

వెన్న ముద్దలతోను వేట్లాడునమ్మ!
ఆ పుట్టి వేవేగ అందకుందేను
వంగ వకని బెట్టి వానిపై నెక్కి
దొంగపుట్ట నెయ్యి దొరికించుకోని
అంగన? నీ కొడుకు ఆమ్మరో!

వినుమ

వార బట్టుక త్రాగి వచ్చనోయమ్మ!
సుందరి! యిటు వినుమ సుదతి
గోపెమ్మ!
కందువ మాటలు కారడ్ల మనక

పాలు పెరుగు జుర్ర పణతి యశోద!
వెంగిలివై తమ యల్లికి చమరి
మొనసి కోడలిదాని మూతికి రాచి
కుండతో దినియేటి ముండబిడ్డ
యనుచు

మగనికి దెలిపి లెస్సమొత్తించి నాడు
మరదండ యిలు జొచ్చి మాట
యున్నదనుచు
బిరుసులో లేతలోయని పిసికి
తా గసికె

అయ్యయో మణుగుడుపు అల్లుండ
నెల్లి

కుయ్యో మొరో యనగ
గుడ్డినాడమ్మ!
తీనె యెక్కి దేవండ్ల తీసి వెలపటవేసి
వెరవక పొడిజేసి యెలుగులో బోసి
వేల్పును తానే ననెను వెన్నముచ్చమ్మ!
చేసినవి తమకే చెప్ప సిగ్గాను
యశోద! నీసుతుని యగ విడిచినావె
అదలించవు తిట్టవు ఆడబోకనవు
బుద్ధిచెప్పవు విడిచి పోదుమో లేక"

యశోద శ్రీకృష్ణుని రోటికి కట్టుట

యంత కోపముతోను యశోద కినిశ
సుదతులందరు అంటె సుతుని
సాధింప

'కొలము వారిని యింత కుసి
గుంపులు గ కాదు

యాలరా కృష్ణ! నీకేమి చెప్పితిని?
ఆటలుమాని వకరి ననవద్దు

యనుచు

సారెకు చెప్పితి తన సాటి వారనుచు
గొంట్లుతనంబున గోవుకల యిండ్లు

చూరలాడ నీకేల? చూడరట సన్ను
రట్టేల? వారిని రవ్వశాయ నేల?
పాలు వెన్నలు సకల భాగ్యంబు
గలిగి

చల్లంబో! నీకేమి చెప్పితిర కృష్ణ!
యింతట నుండి గొల్లయిండ్లకు బోకు
వేతునా చెంపలు వెన్నదన్న దవడలు
దుండగీడ! మీ తండ్రి రానిమ్ము!

కన్నుల మిరియము బెట్టి కట్టి
కొట్టింతు'
అని వెరపించే కొరకు ఆ సుతుని
జూచి

మనసు పట్ట గొల్లమగువలు చూడ
అడికె లాయనని అందుకునె త్రాడు
నడుము బిగిరె గట్టి నల్లని కృష్ణుని
మాట వినుచుని శల్లి మూరికొటచు గట్టె

శ్రీకృష్ణుడు మద్దులను పడగొట్టుట

వణుకుడు వెరచు వానివలె తాను
ఝడిసి తల్లి గొడ్డెనని జరజరసిచ్చె
చవడి మద్దుల నందు నిరికించి
దేవకితనయుడు తన లఘువున
యిగ్గె

పెకళి కూకచేళ్ళకు పెళ్ళగిరె
మద్దులు
కూకాంతపై నొరిగె బోరు కలుగంగ
కొండలు ధ్వనులిచ్చ కుంభిణి బెదరె
నిండిన గోపికలు నిర్విణ్ణు లయిరి
మద్దులలో నున్న మరె
దివ్యపురుషులు
యిద్దరు వెడలి సర్వేకు నుతియించి
నారద ముని చెప్పినట్టి శాపమున

భోరున యడబాసి పోయిరి దివికి
పడిన చప్పుడువిని పల్లెగోపికలు
వడివచ్చి యశోదకు వైశంబె
చెప్పిరి
వెంటనే గోపెమ్మ వెతపడుకొనుచు
'కట్టి చంపుదు గదా కట్టడి

దాన'నని
కట్టిన తాడు విడిచి కడ బారవై చ
ఆటలు యింతకు వచ్చనని
చంకబెట్టుకొని
నంద గోపకులు నందుండు ఆందరు
బాంధవులు వగచేరు పసిబాలుని
జూచి

నందుడు రేపల్లెను విడిచి పరివారముతో బృందావనము
చేరుట

'పాపనికి యంతేసి భారముల్',
గడ్డిన

కాపాడి యే దేవుడో గండములు గాచ
పసిబాలుని భూతకి పట్టెను వకటి

వశముగాని బండి వడి విరిగి పడెను
సురగాలి వక్కుటి సుడిసి పడగొట్టె
భారంపు మద్దులు పై బడత నుండె
నందుండ యిందుండ

న్యాయంబు గాదు

బృందావనంబునకు పోవలె మనము
వలసినట్లు తొలకరి వానలు గురిశ
పొలము యక్కడెక్కడ పూరియు

నీరు

యామారక వుదకము యంతయు

మేపు

ఆమనైయున్నాడి ఆవులకు మనకు
విడిచి పోదాము మనము వీరు

వారనక'

పడి పడి రేపల్లె వాడలచాటి
యడతెగక గోపాల యాదవసతులు
వారు గోపాలులు వాయువర్తనాల
వరుసతో కుంకుమ వసంతములాడి
తడబడుచు కదిలెను దామెనబండ్లు
యడతెగక మంకెన యెడ్లు గుడ్డార్లు
గొడుగులు అరిగెను కోరకావట్ల
ఆకుల మావటిలు పోకల పెరికెలు
ఏకతో పడిగెలు విండ్లు బల్లెములు
బొక్కిశల కోకలు బొనగావళ్ళు
కిక్కిరిసి కదిలెను బుక్కాయి

పెట్టెలు

గోనెల బియ్యాలు నేతి కావళ్ళు
వెలలేని రథములు వేట్కతో గదిలె
పరగంగ ముత్యాల పట్టు గుడ్డార్లు
విస్తీర్ణమైనట్టి వెల్లగుడ్డార్లు
కొమకొప్ప చక్కని కురువేరు

పెట్టెలు

ఆగరు గంధము మంచి ఆలరు

భూతియును

వీరబంబులు దోళ్లు విరివి కై వట్ల
నరగలు రుంజలు నమర

స్వన్నాయులు

సన్న వీరబంబులు చెంకులవు

జయములు

కనక తప్పెట మేటికాలి

కొమ్మలతో

పంచమ వాయిద్యములు మించి

మ్రోవంగ

యంచగల వేట్కతో యపుడు

నందుండు

గోపాలవరులును గోపకన్మికలు
సంపదలు ఆయమున సమీపమున

దిగెను

వేగమే దొడ్లు వేసిరి పొదులు

వారంత బృందావనముతో దిగిరి

బలరామ కృష్ణులు బృందావనములో విహరించుట

యెనిమిదెండ్ల బలభద్రు యేడేండ్ల
కృష్ణ

వనములో తమయీడు వారును

జాము

దూడల గాయుచు త్రుళ్లులాడుచును
వాటముగ పిగిలి పువ్వుల బంతులు
చుట్టి
చుట్టిన పికిలి పించములు చుట్టును
తలను
బాలలు వుంగరపు బంతులు చేసి
యాల పదములు బాడి యెక్కిరి
వృక్షములు
క్రొతకక పిల్లన గ్రోవు లూడుచును
తూత కొమ్ములు వూది
తుదిపదముగాను
ఆవి వూది ఆకు తీగె వుయ్యలలూగి
సరస గోపాల జనపాలకులూను
పదాలు బాడుచు పసిబాలకూలు
మసలుచు గోపాల మనుజవర్గంబు
కోడె దూడల నెక్కి కొట్టి
తరుముచును
పొదలెక్కి పువ్వుల పొదరిండ్లు దూరి

మధురమైన పండ్లు మానెక్కి
తినుచు
దొప్పతేనెలు త్రాగి
దొమ్ములాడుచును
కుందెన గొమ్మలు గోరటాయులు
దినచు
మడుగు వడ్డన నిలచి మడుగులో
దుముకుచు
కుప్పించి వురుకుచు కూత
లేయుచును
అప్పుడు మచ్చము రీతి
అవతారమునను
మునిగి యిదులాడుచు
మురిశాడుకొనుచు
తొణికి బాలలముంచి
ధుముకు లాడుచును

బలరాముడు వత్సాసురుని చంపుట

ఆలాగు విహరింప అంత నొక నాడు
వచ్చాసురుండు వచ్చి కంసునితోడి
యిచ్చకంబులు బలికె 'యిటు
విను రాజు!
పోలు పొందు లేక భూతకి చెల్లె
క్రమమున తృణావర్తు
గాలియై పోయ
తాను పక మాయతో నేడు
యీ ఫగయు

యీదేర్చి వత్తును యిమ్ము తనకు
'శలవు'
ఆశచే కంసుడు అవుడిట్లనియె:
'వెన మాయరూపున యొక్కడవు
నీవు
మదమణిచి చంపేటి మరిరూపు
చూపు'మనిన
'దుండగీడు కృష్ణుండు దూడల
గానెట్లా

దూడయాపమై తాను దూడల గలసి
పడుచువాడు కృష్ణుడు

పట్టవచ్చినను

పూడదన్ని శిరసు పుక్కణచి వత్తు'

అని వచ్చానురుడు అంపించుకోని

తాను దూడల గలసి తర్లకయుండె

ము తరిపి దూడయై

ముందరుండగను

అంతట కృష్ణమ్మకు ఆ మాయ

దెలశ

హా? బలబ్రదుకే ఆ సూత్ర

మెరిగించ

వారి పగదీర్చ వచ్చిన హనురను

వడిసి నాలుగు కాళ్లు వకచాత బట్టి

యడమ చాతను బట్టి యడటపున్నట్టి

పొడుగు యంగకు గొట్టె పోయ

ప్రాణములు

తన్నుక తన్నుక తాను బొర్లాడి

కన్నుల ప్రాణములు గ్రక్కునవిడిచె

అసుర చెల్లిన బాలలు ఆర్చి

కూయుచును

కొనగక చప్పట్లు కొట్టి ఆరిగిరిని

శ్రీకృష్ణుడు బకుని సంహరించుట

వకనాడు కంసుని పుత్రకొల్వతోను

బకుడనే వాడు బలుపు గాక్షసుడు

'నేడు నా ప్రతిజ్ఞ నేర్పుతో వినుచు

దూడలు బాలలు త్రుళ్ళేటి కృష్ణు

పొంము మేపుక వాడు పొదులకు

రాగ

తాను కొంగరూపున తర్లనివ్వక పట్టి

మెల్లెనె యీతెలు దువ్వి మేరువగతిని

అకాశమున పెదవి అవనిపై శలవి

పరచుక తన నోరు తెరుచుక యుండి

వారిని దూడల బాలలు అందరిని

మింగుదు

దూడలు బాలలు మాయ యెరుగలేరు'

బకుడు ప్రతిజ్ఞ బలికి అంపించుక

వచ్చి

ఆమడ పొడుపున అవని మిన్నుంది

బకుడు గళము దెరిచ బెళము

చందమున

హరిబలములు యపుడు ఆ మాయ

తెలియక

బెదరక చొచ్చిరి కొండ బెళము

తోపలను

అదిమూర్తి కృష్ణమ్మకు ఆ మాయ

దెలశ

బిదల నివ్వక పెరిగె వాని గళము

లోపలను

గళములో కార్చిచ్చు కాలాగ్ని	హరి బకుని శలవులు హస్తముల
వలెను	బట్టి
పదిలెముగ వుండిన బకుడు తా వెరచి	చేరిపోనిప్పుక చలగి కృష్ణుండు
వొప్పుగ గ్రక్కెను వకరిని	చీరి పారంగ వైచ శ్రీష్టి పొగడంగ
చిక్కకుండ	గోపాలులు ఆర్చిరి కోపంబుతోను
అప్పుడు కృష్ణుండు అలిదీరుడగుచు	

శ్రీకృష్ణుడు పామును చంపుట

చెప్పిరి కంసునికి బకుడు	బాలలు దూడలు పడిరి నోట్లోను
చెల్లినవార్త	యేరిగి కృష్ణుండు వానియ (దమున
బకుని తమ్ముడు అన్నపగ	నిలిచె)
యిదుకొరకు	గుటగుట పాముకు గ్రుక్కిళ్ళు బుట్టె
చుక్కల పొడువున సూర్యుని	పెట పెట యముకలు పెళ్ళున విరిగె
పగిది	వేగమే వూపిరి వెళ్ళక మరియు
పెనుబామును కంసుడు పెట్టెంపె	పగిలి పామువెన్ను పాయలై పోయ
నిపుడు	వెన్నున అందరు వెళ్ళిరాగాను
వాయువేగమున వింజాద్రి నడుమ	వెన్నుని పేరని వెలసె కృష్ణుండు
వనచరులు భూమికి వచ్చిన రీతి	అక్కడ నిర్వహించి అందరిని గాచ
పరిచను నాలుక బాటల వెంట	అసుర చెల్లిన సురలు ఆనందమందె
ఆకాశము భూమి అంటించి నోరు	పుష్ప వర్షములు గురిశ
భీకరంబుగ గాచి పెనుబాము	పొగడి రందరును
యిందె	రంభ వూర్వశి మేనకాప్పరస శ్రీలు
వలలో బద్ధరీతి వారందరూను	రంగుగా నందరు శ్రీరాముని బాడ

శ్రీకృష్ణుడు గోపాలురతో గూడి చల్లులారగించుట

నఖాసురుని జంపిన నల్లని తండ్రి	దూడలకు బాలలకు దూపక దీర
వేగమే వక కొలనుకు వేంచేయు	అక్కడ అమృతము త్రాగి అలమట
కృష్ణ	దీర్చి

వడియ బోసిన పెరుగు వాసించు నట్టి
మీగడ పెరుగును మేలైన యట్టి
సరసమున పూరుగాయ సద్దులు గూడి
హరి బంతిని గూడిచిరి ఆ బాలకూలు
వకరిచేత సద్ది వకరు భుజియించిరి
విక విక నవ్వుచు పీరు వారసక
పూరగాయల నోరు పూరించు కొనుచు
వోరి యని కృష్ణుని వరిశాడు కొనుచు
బాలలు అందరు హరిబంతిని గుడువ
అంబోడి బిలములో అమృతము బుద్ధి
కుంచెరుగు చుట్టును కూడి రందరును

యాదవులు సురలుగా యెరిగి మాధవుండు
మది సమ్మదమునొంది మనుజుల గూడి
చెల్లించి త్రుళ్లంగ చెదరె దూడలును
తర్లి ఆవియన్ని తలచెడి పోయ
పచ్చిక మేయుచు పశువులు గలియక
అచ్చట లేకున్న అందరు జూచి
యిది పచ్చితెమ్మరి యిట చూడుమనుచు
యందు బోయనో యనచు యాగి పొదరిండ్లు
బెట్టెక్కి కృష్ణుని చేరి పిలుచుచును
గట్టెక్కి చూచిన కానరాకున్న

బ్రహ్మదేవుడు శ్రీకృష్ణుని పరీక్షించి పరాభూతుడగుట

భావింప శారదపతియైన వాడు
దేవదేవుడు యా బ్రహ్మదేవు
దీటనియె:
'వేదాంత వేద్యుడో వేరె మధివకరా
యితడు మచ్చావతారుడో
మనుజుడో లేక
మాకు తెలియవు విష్ణుమహిమెలు
తరుచు'
చక్కటా యీ సంది తానూను దెలిసి

అడవిలో దూడల ఆ బాలకూల
తాను వక బెళమున దాచె నా బ్రహ్మ
గోవిందుడా బ్రహ్మ గుణము
తా నెరిగి
భావజూ జనకుడు బ్రహ్మ
నోడింప
యే యావుకు యే దూడ
యెటువంటి భూపా

ఆయామాడల రూపు అన్ని మీ
తానె

యే తల్లికి యే పుత్రుడో

యెటువంటి పిలుపొ

అంత బాలల రూపులన్నియు తానె

మునపటికన్న అధికమై మోహంబు

హెచ్చి

కన్నుల గప్పుక గారవమున బెంచ

ఆ ధేన్య లప్పుడు అలిమి లేగలను

పొదిగి కుడువ పాలవర్షంబు గురిక

దాచిన దూడలకు తగిన బాలలకును

ఆవు దాపై యుండె హరియు

శ్రీకృష్ణు

బడిదప్ప కుండ బ్రతుకులు గలిగి

యాదాది వర్తించి రెరుగక మాయ

చిన్నబోయి బ్రంహ్మ సిగ్గున నోడి

చిన్ని కృష్ణుని జూచి శ్రీహరి యనుచు

స్రిష్టి నిర్వహించె స్రిష్టికుడనుచు

సాష్టాంగ మొసగి యా

సర్వేశ్వరునకు

'కావు ధర భక్తగణ వరద! నన్ను

కావవే నై కుంత భగవతి! నన్ను

కావు కమలనాభ! కావు నా తప్పు

నీవే ఆమూర్తివి నీవే సకలంబు

నీవే యుగములు నిల్పిన తండ్రీ

నీవు నను మన్నించు నీలవర్ణుండ!

తెలిసి తెలయగలేను దిక్కుదేవేశ!

చలగి ప్రార్థనజేసి శారదపతియు

బాలల దూడలబ్రంహ్మ తాదెచ్చి

బాల వేడి హరి నన్ను తిని¹⁹ నిలిపె

కమలనాభుడు బ్రంహ్మను కరుణించి

తాను

తమ దూడలు బాలలు

తమరంత కూడి

తమ యింద్లకేతెంచి తల్లాల గలసి

యాదాది నాటి మాటలు యీ ప్రౌఢై

యనచు

ఆడుచు బాలలు ఆతివేగిరమున

తల్లిదండ్రులగలసి తమ

ముచ్చటలు చెప్పిరి

చిన్నవాండ్ర దూడల చెట్టలోపలను

మిన్నంది పెనుబాము మ్రింగెను

తమను

చిన్ని కృష్ణుడు తాను చీరి తా చంపె

అందరి తల్లులు అలమటపడుచు

కీర్తింపుచుండిరి కృష్ణరాములను

బలరాముడు ధేనుకాసురుని వధించుట

కొన్నాళ్లు యాదవకుల పుంగవులకు

వన్నెమీరగ యవనవైసులు²⁰ వచ్చి

బలభద్ర కృష్ణులు అట

పాయంబుతోను

కదసి గోవులచాల కాయంగ బట్టిరి
 ఆ లక్ష గోపాలుక్కులందరు మరియు
 కొలచి కాచిరి మరియు
 గోగణంబులను
 పనిపడి చేయుచు భక్తి యాదవులు
 వెనువెంట దిరుగుచు విహరించి రంత
 అంత శ్రీకృష్ణుడు
 అమరవల్లభుండు
 వంతుకెక్కిన తాటివనముకు వచ్చి
 చెప్పిన నందరు చెల్లించుకొనుచు
 శోధించి యావనము చొరబడి పోయి
 బలరాముడా తాళ్ళుపట్టి సందిళ్ళ
 జంజం రాల్చుచు చెయిముట్టి తినుచు
 చెల్లించి యా వనము చలమున
 శోధించి
 తర్జక ఫలములు తా మారగించిరి
 దేవతులకు వెక్కిరి ధేనుకాసురుడు
 ఆ వనము చొరను హరిహరుం
 వశమె
 హరి బలభద్రుని యాదవుల నెల్లి

కిరచి చంపుదు ననుచు
 ధేనుకాసురుడు
 గార్థవం యాపున గాండ్రు
 గాండ్రు మనుచు
 పెద్ద రంతున గుయ్య పెకళె
 వృక్షములు
 అదిరెను గిరులు అసుర ఆర్పిళ్ళచాత
 తరిమి కరుతుననుచు దై త్యుంతురాగ
 పరుకెంచి బలభద్రు పట్టుకునెవాని
 పదరనివ్వక సింహపరాక్రమము
 చేసి
 ధేనుకాసురు బట్టి విసిరె బలరాము
 వాని తాటితో గొట్ట వాపోవుచు గూరె
 వాని బంధువులు ఆ వనము దిగనాడి
 కనిపించుకో వెరచి కదలి
 రందరును
 అన్న బలరామునకు అంత
 కృష్ణుండు
 ఘనమైన మందుకాయ మిప్పించి
 వినయంబుతోడుత యింటికి బనిచి

శ్రీకృష్ణుడు కాళింగుని మర్దించుట

తన గోపకులు ఆవులు తానును వేగ
 కానరాని మడుగు కాళింగుమడుగు
 కాళింగు చాతను కాలాగ్ని పొగలు
 నీళ్ళలో పొగలెగసి నిలిచను మింట

అదిజూచి మాధవుడు
 యాదవులతోను
 'యా విధంబున పొగలు యేమిటను
 వెగచు

మడుగు తోపల చిరుమంట

తెక్కడివి

వడిగొని కాళింగు వుండుచే నిజము

తెరతి భూచర జలచర

భేదరంబులను

దొరయుచు మడువులో

దొరసియున్నాడు

ప్రాణికోట్లను పీడు బ్రతుకనిచ్చినె

పీని చాత జీవజంతువులు బ్రతుకు

దేలాగు?

కాళింగు మర్దించు కాతు శరణన్న

వెళ్ళగొట్టకున్న వివరంబుగా'దని

చోరరక్కనుడై సోముఖాసురుడు

అరిగి వేదములు గొనుచు అంబుధి

కరిగె

జలములో మచ్చమై సాధించినట్లు

చెల్లించి వక కడిమిచెట్టు తా నెక్కి

కాళింగుపై ధుమికె మనుడు శ్రీకృష్ణ

కాళింగు డప్పుడు కడు వుగ్రమునను

విసిరి తోకనుగొట్టె విషపుకోరిలను

గానిలి కృష్ణుని కరచిన యపుడె

వజ్రదేహము కరువు వశముగాదాయ

దంతములు వదిలెను దవడలు

నొచ్చె

అంత శేష చిక్కి హరిని

చుట్టుకునెను

మెదలకుండగ పట్టి కాళింగుడప్పుడు

గోవిందుడని తెలియక

గోపాలవరులు

తావుదర్శి వురికి తల్లడగొనుచు

రుడిసి యా రేపల్లె చాటి వేగంబె

వడివచ్చి నందునికి వార్త వినిపించిరి

నందుండు భయపడి నందగోపకులు

శ్రీబాలగోపాల శేకరు చూడ

నాబాల గోపాలు లందరు గదలి

యదువంశము తాము యశోద వచ్చి

వెతపడుచు ఆ మడుగు వెలపట

అడల

లేగలు ఆవులు లెళ్ళింపరాదు

వగచుచు యా మడుగు వడ్డున

నిలిచి

పక్షులు వెలవెలపాటున నపుడు

వీక్షింపుచుండె నా వెన్నుని జూడ

పశు పక్షి జనముల పరగు ఘోషంబు

విశదమై యా మడుగు వెల్లివిరియంగ

దివ్యమూర్తి కృష్ణుండు దేహంబు

పెంచ

కవగొని మెరిగిన కాళింగుడప్పుడు

నడుముపూసలు కదిలి నలినలి ఆయ

వడిబడి కాళింగు వుడిగె నచ్చటను

పద్మనాభుండు పడిగెపై ద్రొక్కె

పద్మాసనాదులు ప్రస్తుతి కాయ

తక్తధిమికి తోరిగణ తధిగణ యనుచు

ముక్తిపదమును జంద ముష్టి

పాదిముల

తాండవంబాడంగ శేషుని తరుణులు

చచ్చి

కాళింగు భార్యలు - కన్నీరు - బెట్టి

'శరణు ఆదిమూర్తి: శరణు విష్ణుండ:
 శరణు కటాక్షణ! శరణు రక్షింపు
 కావున ఆపరాధి కబట చిత్తులము
 కావనే విషపాది ఖర్మలము మేము
 పురుష భిక్షము బెట్టి మా పురుషుని
 గాయు

పురుషోత్తమా మాకు బుద్ధి చాలదును'
 ఫణిరాజ సతులిట్లు ప్రార్థింపగాను
 ప్రాణములు గాచె నా పద్మనాభుండు
 'యిప్పుడు వారధి కడకేగుడి

యిచ్చట నుండక
 కోర జంతువులకు ప్రాణము

కొద్దీక యున్న
 కడులు' మన్న యప్పుడె కాళింగు
 సతులు

'నీ పాదములు సోకె నిహపరములు

గలిగె
 స్వామి! మాకిప్పుడు వక సద్గతి
 చూపు'

బాం కృష్ణుడు పాము భార్యల కనియె:
 'వాలాయముగ అష్టదశ వర్ణముల

వారు
 పురగంబు పేరను పురుదాట్లు పెనసి
 కోరి మిమ్ము వరుసుకుందురు
 నమ్ముడి'

అని మడుగు వెళ్లి హరి తాను రాగ
 గొనకొని యాదవ గోపకాట్లు
 ఆఖాల గోపాల అమ్మ యశోద
 అప్పుడు నందుండు యెదురుగా వచ్చి
 యదురుగ వచ్చి యేత్తుకునె కృష్ణుని
 'అందేల పోతివి నందన! నీవు
 కరిచెగా కాళింగు వెరచితివో తండ్రి:
 బారి గడచి పాముచే పద్మనాభుండ!'
 మరి కుమారుని గలసి మమత
 గోపెమ్మ

వగచను రోహిణి వగచ నందుండు
 వగచిరి గోపాలవరులు గోపికలు

శ్రీకృష్ణుడు కార్చిచ్చును మ్రింగుట

కలసి అందరురాగ కంసమాయలను
 వశేకారముగా²¹ వచ్చ కార్చిచ్చు
 మండి మీదను పెనుమంటలై రాగ
 చిందర వందరలై రి చెదరి

గోపాలుగులు
 హరికి మొర బెట్టుచు అలమట
 పడుచు

'కరుణించు వో కృష్ణ కార్చిచ్చు వచ్చ
 దిక్కుమము కావనే దేవ దేవేశ:
 యక్కడ యదుగ' మన్న యాదవుల
 జూచి

తన గోపకుల తల్లి దండ్రులను
 వెన్నుడు అందగిని వెదవకు వున్నచు
 హరి ఆకాశముకు అంటను బెరిగి

మీరి వచ్చిన కార్పిచ్చును మ్రింగె కన్నతల్లి వారు గారవింపుచును
 నా కృష్ణుడు భయ భీతు లేక రేపల్లెకు వచ్చిరి
 పానంబు చేశ దిక్పాలులు బొగడ
 చిన్ని కృష్ణమ్మకు చెయ్యెత్తి
 మ్రొక్కిరి

బలరాముడు ప్రలంబాసురుని చంపుట

అనందములు ఆ వనమున ఆవులు ఆటలు తలపెట్టె బంతు లాడుద
 గాయ మనుచు
 ప్రళయకాలాభీల పటుశక్తి మెరసి బంతు లాడుదామని పందెములు వేసి
 ప్రలంబు డనేవాడు పలికె కంసుని 'వచ్చించక యాయాట యవ్వ
 తోటి రోడినాను
 'చలమున ధేనుకాసురుని చంపిన చింత బొంకిగ నాల్గు చేవాట్ల మేర
 కృష్ణుండు వంతున గెలిచిన వారి మోసేదీ'
 బలభద్రుడు తాను పరిణేన యుండె అనుచు వుద్ధీలు నయ్యన బట్టించి
 తన చెలికాడు ధర గూలగాను కినిసి అడిన ఆట గెలిచె బలభద్రు
 తనకు అన్నము గుడువ ధర్మమా ప్రలంబు డోడెను బలభద్రు డెక్కె
 బ్రతుక ఆకాశము పొడువు ఆ రక్కసుడు
 బలభద్ర కృష్ణుల ప్రాణంబుతోను బెరిగి
 తెల్చి చెప్పినవార్ని తెత్తునా బిరుదు యెక్కడ యెదురు లేక యెత్తుక
 గోపాల వేషంబు గొబ్బున దాల్చి వురకంగ
 అంపించు'మనె తిరిగి అరిగె కోపించి బలరాము వీపుననుండి
 వెనువెంట దీపింప మరియును దీవులు పెరియ
 తిరుగంగ ప్రలంబుడని తెలిశ కాకతోడుత నెత్తురు గ్రక్కను గుడ్డె
 కృష్ణుండు అక్కడ ప్రలంబుడు అవనిపై గూలె
 వారి బలభద్రునికి ఆ సూత్ర కూలిన గోపకులు కొండకూతలు
 మెరిగించ పెట్టిరి
 గుట్టు ప్రలంబుడు కూడి వారితోను

యలమి సంతోషమున యెదువంశ

గోపాల్కులు విహరించిరి కొన్ని

మంత

దీని మలకు

రేపల్లె కేతెంచి కూడుదామనుచు

గోపికా వస్త్రాప్రహరణము

కాపాడుచు ధేన్వల గాయుచు

అంతట యమునలో అలదుర్గను

కృష్ణుండు

నిలిపి

వేసంగి కాలంబు వేట్కులు మీర

వీర గంధముశాన విరుల దండలును

ఆ సతులు భ్రమయించి రంత నొక

పరపూర్తి బోనములు పబ్బములు

నాడు

చేసి

ముదముతో పసపార్చి ముచ్చట

'భూమేలు శంకరునికి

పడియు

పుణ్యాంగణయై

సుదతు లందరు తాము

జడ కొప్పు గృహముగా చేసిన

చోద్యవేద్యముగ

గంగ

తెగ వెండిన మానుల తమిని

గోపాలుడు విభుడుగా కోరిన కోర్కె

చిగురొత్త

మాపాలిట గలిగి మది వస్త్ర వైన

మగువ లందరు తాము మరి

ముత్యసరి చీరలు ముత్యాల పోలు

చోద్యపడగ

ముత్యాల నివ్వాళి మురియుచు మేము

వేళపాలలు యెరిగి ఆలాపమునను

బారి కొండలగ బారి గొరియలను

కల కల గంధర్వ గానంబు గాను

కోర్కెతో యింటింట కొమ్ము తగళ్ల

వేణునాదము బట్టె విరహములు

కొలుతుము మేమన్న కోర్కె లీడేర్చు

బుట్ట

వో కృపాజల రాశి! వో తల్లి మాకు

యనయంగ సుదతులు అందరు

శ్రీకృష్ణ మొగడుగా చేసి రక్షించు'

మరియు

అనిమొక్కి అచ్చట అనువైన

మోహించి యాదవ ముదిత

మడుగు

లందరును

ఆనోవేగ జలక్రిడ తాడుదా మనుచు

మహిమెల మాధవునికి మర్లుకొనిరంత

పట్టు చీరెలు విడిచి పసపు తా మలడి

నాతులు పుబ్బుచు నదికి యేతెంచి

కోట మేటాడుచు కొలనులో చొచ్చి

పైసీళ్లు చల్లుచు పసుచు లాసుచు
'వో యక్క! కృష్ణుని వలవలె'

ననుచు

మునిగీడు లాడుచు మురిశాడు

కొనుచు

యమునలో యీడుచు

హెచ్చరింపుచును

కిలకిల నవ్వుచు జలక్రీడ సల్పుచు

జలములో చెలాల్లిట్లు చెర్చింపుచున్న

తెలసి కృష్ణుండు తన చెలికాండ్ర

విడిచి

వడి నవ్వుచు వచ్చి వలవ లెత్తుకొని

అంగణలు గట్టినవి అవి మైం యనక

దొడ్డుగా కంగిట దొరకొని చేర్చి

మగువ లెరుగకుండ మానికడ కేగి

కానరాని గుబురు కడిమి చెట్టనగ

పొన్నయెక్కి అలదు

పొడగాన కుండ

పొన్నచెట్టు యెక్కి పొంచి తానుండె

స్తానము చాలించి సఖియ లందరును

వలువలున్న చోటికి వనితెలు వచ్చిరి

యిక్కడ నున్న కోకలు యక్కడ

బోయ

యవ్వరెరుగ కుండ యెత్తుక పోయిరి

పొదరిండ్లలో ప్రొద్దు పొడుపు

కానరాదు

యిందెవ్వ బొచ్చిరే

యిందుముఖులార!

అందరు అన్ని ముఖములయు అటు

పారజూచిరి

మాధవుని కనుగొని మడుగులో

దుమికిరి

నిలువక కూర్చుండిరి నీళ్ల లోపలను

నెలత లందరు తాము నెరిసిగ్గుతోను

వదిగి కూర్చుండి తలవంచి సిగ్గునను

త త్తరపడుచు యీ తరుణు

లందరును

ముక్కు మీదను వేలుమూసి

నవ్వుచును

చెక్కిట చెయి జేర్చి సిగ్గుల పడుచు

వకరి చాటుకు వకరు వదిగి

అలుకుచును

'కొమ్మలార! వినరె కొమ్మల నడుమ

నెమ్మది నున్నాడె నీలవర్ణుండు

పిన్నవాడె చూడ పొన్నపైనున్నాడు

నన్నేమి జూచెనో నల్లని హరియు'

అచ్యుతుడు చూడంగ అప్పరసశ్రీలు

కుచములు చూపక కురులు గప్పు

కొనిరి

కొమ్మనాంగణు లపుడు కొమర వైసు

శ్రీలు

తామరపాకులు దెంచి తమ రొమ్ములు

దాచిరి

అంగమొలతో నున్న అంగనామణులు

భంగపడుచు అంగ భంగములు

మూసిరి

సిగ్గు చాతను మరియు శిరసైత
వెరచి

మగువలందరు యా మాధవునితో
ననిరి:

'రవ్వళాయకు కృష్ణ రాయడ!
మమ్ము

అ తిండి కోడండ్ల మందరము తాము
అ తమామల చాత ఆరడి శాయకు
పుట్టింది బిడ్డలము పుండరీకాక్ష!
యెట్లు వ స్తిమి మేము యెరిగి

యరగకను
యిల్లిటపు వారము యిలు వెళ్లరాదు
తల్లిమరుగు బిడ్డలము తమకోక

లిమ్ము
మోసపోతిమి తాము మొగి
నాండ్లమయ్య

వసుదేవ పుత్ర! మా వత్తంబు లిమ్ము!
మనుములు గుడిచేడి మావారు విన్న
వెన్నుకలకు లోనై తి

యదుకులో త్తముడ!
మొగవారు విన్నాను మోసంబు
తమకు

నగుబాటు శాయక
మాచీరె లియ్యవయ్య!
యిరుగు పొరుగు వారు

యీవార్త విన్న
పరాచికంబొను వో పద్మనాభ!
యాలయ్య మా పట్టుచీరె లియ్యవయ్య
నీళ్ళలో తడవాయ నిలుచుండలేము

వెళ్ళి వచ్చేమయ్య మా విపన్నము
వినుము

చెప్పిన పని తాము చేసేము స్వామి!
బొప్పళి చీరెలిచ్చి పొమ్మనవయ్య!
వాలాయముగ రమ్మన్న వచ్చేము
కృష్ణ

చలమేల మొక్కేము సన్న లేలయ్య
నిత్య నీ శావ జేతుము నీలవర్ణుండ!
శ్రీకృష్ణ వల్లభ! మా చీరె
లియ్యవయ్య

యేటికి యిట్లాడ యాలయ్య కృష్ణ!
గోపకాంతల జూచి గోవిందుడు
నవ్వె

భామలు యీ రీతి బ్రతిమాలగాను
స్వామి పక పక నవ్వి చప్పట్లు
గొట్టె

గోవిందుడు తా బలికె గోపకాంతల
గూడి:

'మొలబండి నీళ్ళలో వెళ్ళి
ముదితలార! మీరు

నీలబండి నీళ్ళలోకి శీగ్రమె రారె
మూకగా మీరంత మునువెనుక రాక
వకరి చాటుకు నొకరు వయ్యనబోక
చాటుగ వకచెయ్యి చాటుబెట్టుకోక
బట్ట బయిటికి రారె వో భామలార!
వలువలు యిచ్చేను

వాలాయముగను'
కేరుచునున్న యా కృష్ణుని జూచి

తరుణులు యిక తమకు తరము
గాదనుచు

సీళ్ళలో వెళ్ళి వచ్చిరి నెలతలువేగ
కాళ్ళు కూడబెట్టి కలికి సుందరులు
బేడిశనప్పచ్చి బెల్లములపైన
చాటుగా చేతులు సవరించుకొని
భామలు మ్రొక్కిరి బాలకృష్ణునికి
'వంటి చాత మ్రొక్కితే వప్పుదు

తనకు
రెండు హస్తములెత్తి మ్రొక్కుడి
వో నెలతలార;

తరుణులు యిక తమకు తరము
గాదనుచు

చేతులెత్తి మ్రొక్కి చెలియ
లందరును
పక పక నవ్వెను భావజగురుడు
విక విక నవ్వెను వెలదుల జూచి
కోకలు యిచ్చి కరుణించ
గోపకాంతలను

వలవలు ధరియించిరి వారంత వేట్కు
చెలియలు రేపల్లె చేరి సుఖియించిరి

శ్రీకృష్ణుడు విప్రకాంతలకు వరమిచ్చుట

అంతట చెలికాండ్లు ఆందరు తాము
వంతుమీరగ ధేన్వలవారు

గాయుచును
గోపాలుగు లాకళ్లు గొంటిమి యనిన
అప్పుడు కృష్ణుండు యాదవుల
కనియె:

'రారోయి నాభక్తు రావుల వనములో
చేరువ యాగంబు సేయుచున్నారు
మాపేరు చెప్పిన మంచి యన్నంబు
విప్రకాంతలు దెత్తురు వేంచేయు'
మనిన

పోయి యాదవులు భూసురుల
నడిగిరి

'యగ్గసిద్ధంబైన యట్టి యన్నంబు
అగ్గానుంగు గొల్లలు అడుగంగరాదు

కుడువబెట్టగరాదు కుడువంగ రాదు
పొమ్మన్న వారు వచ్చి
పురుషోత్తముకు చెప్పిరి
చెప్పిన వారితో చెప్పె కృష్ణుండు
'విప్రుల నడుగకుడి విప్రకాంతల
నడుగుడి'

అప్పుడు నడిగిన ఆ విప్రసతులు
పప్పుకూరలు మంచి
ఫలరసాన్నములు
మెప్పుగల వస్తువులు మేలైన
పిండివంటలు

పరిమెళాన్నములు పణతు లందరును
కోరి బిందెల జేర్చి గొల్బున లేచిరి
పుణ్య సంధ్యలు దీర్చి భూసురులంత
కణగి మధ్యాన్న కాంతింబునందు

బాలలు పతులును బంధుజాలంబు
వలవదు యిటు రమ్మ వద్దన్న
వినక
వచ్చిరి శాంతలు వల్లపుల వెంట
తెచ్చిన వస్తువలు తేనె అరిటిపండ్లు
అప్పుడు కృష్ణునకు అర్పణ చేసిరి
గోపాల్కులు యాదవులు గుంపులు
గూడి

అన్నము భుజియించి
అభయ స్తమిచ్చ
అప్పుడు విప్రకాంతలు అడిగిన
వరము
కరుణతో తానిచ్చి కదిలె
మాధవుండు

ఇంద్రుని పూజింపవలదని శ్రీకృష్ణుడు యాదవులకు చెప్పుట

తల్లి మందకు వచ్చి తానున్న వేళ
నందుడు మొదలైన
మంద యాదవులు
యింద్రుని ప్రార్థించి అందరు ననిరి
'ప్రళయంబుగా తమ పశుబాలలూను
యేమి కొదవయు లేక వెలయు
మందలును
అమనిగ పూరి నీరు అన్న
మమృతంబు
క్షేమాన వుంటిమైన సేతుము
యాగంబు
దేవేంద్ర పబ్బము దిశలెల్ల యెరుగ
వేవేగ సేతు' మనిన విని కృష్ణుండు
నవ్వి
'చంద్రశేకరుదేశాక
యింద్రు డెవ్వరును?

మందలకు వాడెవరు? మానకేల
నతడు
కాలమునకు కర్త కాలకంధరుడు
కాలము మేలైతె కలుగు వర్షంబు
ధారుణి పండును ధన ధాన్యమూలు
యా రీతి పూరి నీళ్ళకు యాశ్వరుడె
కాక
యింద్రునికి పనియేమి
యా లోకమందు
యెందున యాదేరేడు
యింద్రయాగంబు
'చంద్రశేకరు నెరుగము యింద్రుడె
కాక'
సతులు పురుషులు సంభ్రమంబునను
యింద్ర యాగానికి విందులు చేసి

శంకరుడు లేక కొనసాగవు పనులు
పంచ పదార్థములు పరపూర్తిగాను
కొంచరాండి మీరు గోవర్ధన గిరికి
సకల లోకారాధ్యు సర్వేశ్వరుండు
ఆకడ నున్నాడు అనుమానము లేదు
ఆదివిష్ణు యిట్లనిన యాదవ వరులు
పలికిరి యాదవులు బాలకృష్ణుని

తోడి:

వెయి వేల విధముల వేట్కతో
వచ్చి

చెయ్యెత్తి మ్రొక్కుచు చలగి
గోవర్ధన గిరికి

వలంపూరి తిరిగి వారు పూజించి
చాల పదార్థములు సమర్పించి వేగ
గోపెమ్మ నందుడు కోరి వేదంగ
అక్కడ కృష్ణుండు తన ఆవుల
బిలచి

'మ్రొక్కులకు కర్తను ఆదిమూర్తిని
తాను

తాను వుండంగ పరదైవము గొలువ

విహితంబు గాదు వినుడి చెప్పెదను
నేను చెప్పిన మీకు నేరంబు లేదు
యింద్ర యాగంబంత యెందు

బొందతుండ

విందులు వెడపు'మని గోవిందుడు
శల విచ్చ

గోపాల వర్గంబు గొదకొని యార్చి
యా పదార్థము కొల్లలాడి

భుజియించిరి

యేతెంచి నారదుడు వింతయు చూచి
'యింత యెరిగింతును యింద్రుని'
కనుచు

కొండిడు దేవేంద్రుడు కొలువుకు వచ్చి
'పుండుమ సురరాజు: వకటెరుగ లేవు
నిన్ను తిరస్కరించి నిన్ను బోనాడి
చిన్ని కృష్ణుడు యంత చేసినా చెల్లె
పండు వంటి యగ్గము ఫలాములు

చేశ

దుండగీడు కృష్ణమ్మ దూషించ నిన్ను
మోరతనంబున కొల్లలాడించ'

ఇంద్రుడు కోపించి యాదవులపై రాళ్ల వాన కురిపించుట

అన్నంత దేవేంద్రుడు హాగ్రుడై
మండె

'పుడమిన యగ్గము పూజ జరచిన
వాని

యజ్ఞంబు చెరచిన యాదవపతిని

యీ ఘడియలో కూర్చున్న
యింద్రుండగాను'

ప్రళయమైన మేఖముల పై నంబు
చేసి

ప్రళయమైన వరుషము పట్టు
పొమ్మనిన
రవగాలి మేఖములు రథములు
గదిలె
కావురుగప్పి వానకాళ్లు దిగె మించి
మేఖము పడమర నడిచ మోశ
వర్షంబు
యుగము చూపి మెరిశ

యీశాన్యమునను
గుభ గుభామని వురిమె
గుభులకొనగాను
వడిగండ్లు పిడుగులు వానయు గాలి
రణకల్లుగా గురిశ రాళ్లవానయును
తండోపతండమై గజము తొండము
రీతి

కడు వర్షధారలు కాల్యలై పారె
ఫణిశేషువును వేల పట్టిన యట్లు
బెగడెను కులగిరులు బెగడె కూర్మంబు
బెగడెను దిక్కులు పెళ్లగిరి

వృక్షములు
మేరదప్పిన వానచే మేడలు గూలె
గుళ్లును మీదెలు గృహములు నిండి

పూళ్లన్ని నీళ్లచే పూడ్లైతి పారె
మాలి వానకు చాటుకానరు ప్రజలు
తల్లి ముఖము బిడ్డలు తమరు కానరై రి
అన్నియు చల్లారె ఆపద పడిరి
మృగములు పక్షులు మూర్ఖులు పోయ
విరివిగ వారధులు వెళ్లి విరిసినయట్లు
యేరులు కుంటలు యేకార్పమాయ
యీతలాయ ధేన్వలకు యిదియది
యనక

వడి తరువు కోడెలు వరదన గలిశ
తడసి లేగలన్ని ధరణిపై గూలె
అంభోయని అరిచ అంభోతులెల్ల
కుంభద్రవజముగాను కురిచ
వర్షంబు

లేగలు ముత్తరిపి లేగలన్నియును
లేగలు నీళ్లలో తేలాడ సాగె
కొంగద్ద బోయను గోపకాంతలకు
రవి బొడుచు రవిగ్రుంకు రాత్రి
పగలనక

దేవేంద్రు రాళ్లవా నేడు దినములు
కూరియింప

శ్రీకృష్ణుడు గోవర్ధనగిరి నెత్తి యాదవులను రక్షించుట

జడివాస గురియంగ ఝుడిశ
నందుండు

అచ్చట చూచుట ఆపద పడిరి
కృష్ణుని పొడిగిసి కిన్నులైరంత

దృష్టముగ మాపాలి దేవదేవేశ;

వో స్వామి! యిటువంటి వాన

యన్నడు యరుగము మేము

మనుడ! వానగాదు కార్పిచ్చు గాని

కొరగాము వానచే కూలె ప్రాణములు
సురుభులు చిక్కెను సొమ్మని

రంత

నిద్రాహారము లేదు నీరు వేరు లాయ
బాధ వచ్చెను కృష్ణః బ్రతికించు

మమ్ము

గోవుల రక్షించు గోపాలుకుల కాయు
జీవంబు నిల్చుమా జీవజంతువులకు
యేతీరున గాచేవో యవసతి సుతుల
మాధవ! వోకృష్ణ! మమ్ము రక్షింపు
పశుపుత్ర బాంధవుల పశువులనెల్ల
కాచి రక్షింపు మని కరములు మొగిచ
మొరపెట్టగానంత మురహరుడు లేచి
'వెరవకుడి వెరవకుడి వెతయాల

మీకు నేగలిగి'

అనుచు గోవర్ధనగిరి ఆవలీలగాను
వెన్నుడు గొడుగుగా వేలెను యెత్తె
గోవులు గోపాల్కులకు

గోపకాంతలకు

భావజగురుడు ప్రాణభయము
లేకుండ

ప్రాణి కోట్లకు యెప్పుడు ప్రాణములు
గాచ

వడిగండ్ల వానకు నైర వర్గము లేక
అవని పులి పిల్లలు ఆవుల గుడువ
మేకలు తోడేళ్ల మేలమాడుచును
యేకమై మృగములు యేమి

కొదవలేక

పముజులు గట్టుక ప్రాణభయము లేక
యేనుగులు సింహ్యాములు యేకమై
వుండె

మన శరభ శార్దూల

గండభేరుండములు

తమలోన వుచిత మార్గమై తగు

వేట్కనుండె

వసుధ జీవులకు వై రమార్గము

లేకుండ

యీ రీతి కాచను యిలదరుం డపుడు
దేవకిసుతు మాయ తెలసి దేవేంద్రు
ప్రణయమైన పిడుగును పంపెను
వేగ

తురమంతుడనే పిడుగు తురుతున

వచ్చి

మెండుగా యాగిరి మీది కేతెంచి
తోరమో యా కొండ తొలునుక రాగ
పాటించి పిడుగని పట్టి బంధించ
చర్చర బంధించ చన్నార దాని
గరిమె తోడను విశ్వకర్మ రావించి
అచ్చుతుని పేరను ఆ కోడి కత్తి
అమరేంద్రు పేరిట ఆటు పందివాలు
వీరభద్రుని పేర వెలయ భరవాలు
గోసంగి పేరను కొంగవార్గతి
వాసుదేవుడు యిట్లు వసుధ

సేయించ

१३५३

నుండిన యావవ నెలిత లందరును
బృందావనములో నుండి మరునాడు
కందు వెన్నెలయ కమలనాభుడు
వేణునాదము బద్దె వెలిదులు

భవము

ప్రాణపదంబైన పణతు లందరును
వనముల చిగురొ త వారములు

பேரங்க

పనమ్మగమ్మ, బాలి వాచనలు

గెవగ

గోపకన్యకలు మధ్యకౌని మానవునికి
అపుడు మధ్యకౌని హరియూట దిరుగ
బాల యౌన ప్రౌఢ కాంతల నెల్ల
నిలచి అన్నిరూపుల నిర్మించ కృష్ణు
వారి వారికి కగిన వైసులతోను
కోరి కృష్ణలీలలు కోర్కెలు దీర్చి
మరల బాపెను వారి మందల

१५५

శ్రీకృష్ణుడు విద్యాధరుని శాపవిముక్తుని చేయుట

మరునాడు నందుండు మంచి

దివసమునను

అంబికె వనసులో ఆవులు తాము
వుచ్చి జాతర కాయ వురగంబుపచ్చి
పెరుబాము నందుని పెనచి పట్టుకొని
అనోవేగ మింగగా హరి తెలిసి

వచ్చి

తమ తం.డిని విడువమని

తన్ని నయపుడె

పాము నందుని విడిచి బతికితి

సమచు

పురుష రూపమున నిలిచ పొగడి

యా కృష్ణుని

‘పురగ రూపము బోయ

వారి యవ్వడవు నీవు?

“విద్వాదరుండ విను కృష్ణ! నేను
యారవ దేవేంద్ర! వినిపింతు నీకు,
అగ్ని రుషీశ్వరుల బాంహుల

హా, గమ్య తెలియక

యెగ్గు చేసితి తాను యరుగక

శ్యామి!

ಹೊರಾಣಿ ಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ

అగ్ని రుషీశ్వరులు ఆ వి. పవరులు

పట్టించని కాపంబు పెట్టిరి వారు

పురుష రూపము బోయి భుజిగము

రూపు

అవునని శపియించిరి ఆ విప్రవరులు
శపియించిన ఘనుల శేవించి తాను
ఘనుల వేడి మోక్షగతి

అడిగితినియ్యః

అడిగిన యా రుషులు ఆభయస్త

మిచ్చిరి

దేవకి తనయుండు కొన్ని

దినములకు

పొమ్మన శాపము పోవు పొవ్వునిన
అటుగను పామునై మీ యయ్యను

బట్టితి

దయపర మూర్తిరో! తన్నితివి నీవు

నీ పాదము సోకె నిహపరము గలిగె

స్వామి! నా కిప్పుడు వక సద్గతి

చూపు'

వేడిన వానికి వైకుంఠ మిచ్చె.

బలరామ కృష్ణులు శంకరాసురుని వృషభాసురుని సంహరించుట

వెన్నెల గాయగా వెస నొక్కనాడు
గొల్లలు బలభద్ర గోపాంకృష్ణ

చలరేగి అందరు చెల్లింపు చుండంగ

శంక లేనట్టి శంకరాసురుడు

బొంకించి గోపకాంతల పోనివ్వక

పట్టి

కొంపోవగ మొరపెట్టిరి

గోపకాంతలంత

గోపాలమూర్తి తాను గొబ్బున వచ్చి

అప్పుడు వానికి అడ్డ మేతెంచి

రమణతో వాని శిరస్సు రక్తాన

తెంచి

కొమ్మని బలభద్రుకు గోవిందుడు

శంవిచ్చె

అంతట వృషభాసురుండను

ధక్క-స్థుండు

పోతరంబున వాడు అంబోతుయై

వచ్చి

కొమ్మలు భూమి గ్రుచ్చి

యెగచిమ్ముచు

ఘాతగా రంకెలు గట్టు ధరవెగియ

మంది నందరిని తరిమి మందకు

రాగ

చింవర వందరలైరి చదరి

గోపకులు

'భూతంబు గాని అంబోతు గాడు'

అంత మొరపెట్టగా హరి తెలసి వచ్చి

కృష్ణుండు తా వచ్చి కుడిల

రాక్షసుని

బిర బిర ద్రిప్పుచు పిడివార వాని

పుడమికి గొట్టిన పొలి పొలి ఆయ

గుండెలు యమకలు గుల గుల క్షేమాన అడవులలో చేరి
 లాయ సుఖముంపుచు
 విడిచెను ప్రాణముల రామకృష్ణులు మందకు రాజులై
 విషభాసురుండు వుండిరి.

నారదుడు రామకృష్ణుల విషయము కంసున తెరిగించుట

యున్నంత నారదుడు వుబుసుపొక అటువలె కృష్ణుండు ఆమేర బుట్టి
 నంత పట్టణానికి మేటి పణతి భూతకిని
 పన్ని కలహము బెట్ట పట్టి చంపినవాడు బాం కృష్ణుండు
 భగవంతు డతడు రాజు నీరుంటేసి రక్కసుల నెల్ల
 కల్ల పల్కులు లేనివి కల్పన వారిని చంపినవాడు కృష్ణుండు
 కాయడు కోరి నీ ప్రాణాలు కొనను
 కలహము బెట్ట నారదుడు కంసుని యున్నాడు
 కడకేగి వున్నాడు నిను బట్టి వుక్కడగించు
 'యెరుగుదువో యరగవో వున్నారు రేపల్లెను అన్న దమ్ముడును
 యాద మరచితివా కలలోన మరువకు నీ గండమున
 అన్నియు యిటు విను ఆకాశవాణన్న బుట్టిరి
 మాటలు నిజము బలభద్ర కృష్ణులు పగవారు నీకు'
 దేవకి గర్భమున దేవదేవుడు బుట్టి తేటతెల్లమిగాను తెలిపి నారదుండు
 తావుదీర్చి నిన్ను దండించు ననుచు పుటమెగసి తా నమరపురికి నేతెంచ

రామకృష్ణులను తోడితెమ్మని కంసుడు అక్రూరుని రేపల్లెకు పంపుట

యతిరాజు చెప్పిన యంతనే కాకతోడుత వారిని ముక్కాకు
 ఝుడిసి చేయించ
 వెతపడి కంసుండు విరహంబుతోను చెడుగు కంసుడు వుగ్రసేనుని
 సగుదేవు దేవకి వైరంబు బాని దెప్పించి

అక్కడ తమ తల్లిదండ్రుని అక్రూర్ణ
బెట్టించ

మధురలో కంసుండు మానవుల
దెచ్చి

ఐందిఖాన బెట్టించ బాధలు చేశ
తన బుద్ధిమంతుల తన ప్రధాను
తన యిష్ట బాంధవుల దాయంగ
బిలిచి

క్రూరుడై కంసుడు అక్రూరుని
బిలిచి

'పరువున అక్రూర! రేపల్లెకు బోయి
బలు గర్వమున నున్న

బలభద్ర కృష్ణులు
చరిమున తను చంప

జాలియున్నారట
తనపేరు చెప్పి అన్నదమ్ముల

నిద్దరిని
అనోవేగ నందుని యాదవులనెల్ల

తన కార్యము చెప్పి తడవు కాయక
సీవు

వెనువెంట తోడితే వేగిరంబునను
వచ్చిన తన పగవారి నందరిని
మచ్చరంబులు వుడుగ మట్టించు
చూడు

అక్రూరు డాతట అనుమానపడుచు
'పోకున్న తను జంపి పొరిమార్పు
వీడు

చుట్టాల జూచినట్లు వెట్టికి బోయినట్లు
మాట వచ్చిని కంసునితో మరుమాట
లేల?

బలభద్ర కృష్ణుల జూడ భాగ్యంబు
గలిగె

బలరాముల పాదపద్మములు
పొడగందు'

అనుచు శలవు బుచ్చుక ఆ మందకు
గదిరె

రామకృష్ణులు అశ్వరక్కసుని చంపుట

ఆ సమయమున కంసుని

ఆత్మబాంధవుండు

అశ్వరక్కసుండను వాని బిలిచి
వధియించి రమ్మన్నవాడు

అశ్వరూపున

మాయవేషము చాత మందకు వచ్చి
చోకళించిన వారు

సభగుళాయక యున్న

నొక్కి కరుతుననుచు నోరు

దెరచుకొని

రాగాను జూచను రామకృష్ణుండు
వేగమే వానికి యెదురుగావచ్చి

చూచినవాని అటు చుట్టి పట్టుకొని

కరమున చక్రంబు కడువేగ బూని
పురుషడి చె నోట్లా వుంచినయపుడె

పాయలుగ యిచ్చి పండ్లూచు డుల్లే

అక్కడ అశ్వరక్క-సుందను వాడు దేవతలు నారదుడు దివినుండి చూచి
చెల్లె, దేవకితనయుని దీవించిరంత

రామకృష్ణులు అక్రూరునితో మధురకు వచ్చుట

వచ్చి అక్రూరుండు వారి పొడగాంచి అన్నయు తా గదిలె యాదవులు
పక్షముతోడుత బలభద్రకృష్ణుల గొలువ
వేయు విధంబుల వినుతులు చేశ కాళిది వద్దను కడు వేట్క నిలిచి
'పరగంగ మీ పాదపద్మములు అక్కడ స్నానముచేసి
పొడగంటి అనుష్ఠానము దీర్చి
నిత్యఖర్మము బాశ మిమ్ము మక్కువ అక్రూరుండు మహిమె
చూడగంటి కీర్తించె
కృతార్థుడనై తి'నని అక్రూరుడు రథమెక్కి బలభద్రు రామకృష్ణుండు
బలికె. అతివేగమున మధురకు
మ్రొక్కి కంసుడు బలికిన హస్తమానముకు వచ్చి
ముచ్చటలన్ని మధురలో వున్నట్టి మగువలు
అక్రూరుడు బలభద్రుకు పురుషులు
హరికి విన్నవించె పదివేల విధముల ప్రార్థనలు చేసి
హరి కట్నంబు లిచ్చి అక్రూరుని కాసుక తాంబూల గంధ పుష్పములు
మన్నించి జనులంత యిచ్చిన సంతోషముంది
కలుపు చమురులు మంచికావళ్ల మధురలో పీఠిని మాధవుడు రాగ
నంపించి కొదలేక చాకి తెల్లకోకలు తేగ
కలిగిన భూషణాలు కట్నాలతోను అపుడు కృష్ణుండు అన్నియు తాను
అవులు లేగలు అప్పనము గొంచు గోపాలుల చాత కొల్లలాడించి
వేవేగ కృష్ణుండు వెన సంతసమున వస్త్రంబు లన్నియు వారు ధరియించి
వెన్నుడు అక్రూరుని వెంటబెట్టుకొని

కృష్ణుడు కుబ్జును అనుగ్రహించుట

ముస్తీచులై యున్న తమ ముందు మంచి పుష్పబంతులు మల్లెలు తేగ
నొక సఖియ

కంసుడు రామకృష్ణులను తన కొలువుకూటమునకు రప్పించుట

ఆ వార్త చెప్పిన హాగ్రుడై మండె
కాలాగ్ని కోపాన ముచుడు తానెగిరి
మందుచు ఛాణ్ణూర మల్లుల బిలిచి
గంధ వీడ్యంబులు కట్నంబు లిచ్చి
'యిదిగోను నాకుగల పగ యీదేర్చి

మీరు దిట్టముగ చంపిన దేశంబు లిత్తు
మల్లయుద్ధంబున గొల్లల

మడియించవలెను మరువకుడి మీ చెయ్యి మరి

రంగమధ్యమున'

ఆయుత పరిపించి ఆవుడు కృష్ణుడు
తరుచైన రత్నాల తమకంబు మీద
ధర వెక్కసుడైన కంసుడు

తమకంబు చాత వీరరక్కసుడైన కంసుడు వేగ

కొల్కుండె, వెక్కసులైనట్టి రక్కసుల బలము

కిక్కిరిసి కొల్కువుండె వుక్కుపొడి రాల
మన్నీలు సామంతులు మంత్రవర్గంబు
తన హిత బాంధవులు దాసి

కొల్వంగ పరుసతో యాదవవరుల రప్పించి
సరస కూర్చుండుమని చనువిచ్చె
నవుడు.

కంసుడు అట్లుండ కడు వేగిరమున
రమ్మని పిలిపించ రామకృష్ణులను
వై నాన గోపాలవరులు నందుండు
పైనమై కట్టాయిత పడిరందరూఢు
బలభద్ర కృష్ణుల బహుళమై

కొలువ యిలలోన యాదవులు విష్ణుమూర్తిని
గొల్వ

గోపాలు దేతెంచ గొల్లలు దాను
మామను చూడను మాధవుడు వచ్చ

రామకృష్ణులు కువలయాపీడమను ఏనుగును చంపుట

వారు రాగాను కంసుని వాకిట యున్న
పేరైన కువలయంపీత మను గజము
కావలి వుంచిన క్రమమున నంత
మావంతు ఢీకొలిపె మదమునేనుగను
శలవులు కొప్పురించి చీదర ధేగి

గోపాల కృష్ణుల కొమ్ముల గ్రుచ్చి
చంపి మట్టదుననుచు చాపె
తుండంబు భద్రగజమును జూచి బలభద్రు
కృష్ణ

యెదురెక్కి - గజముతో యెనియేక తుండంబు తెగదీసి తునియలు చేసి
 పోరి దంతములు బెరికి దవడలు చీరి
 వడిచి కుంభస్థలం వప్పులగ గుద్దె మత్తులై వున్న యా మల్లుల జూచిరి

రామకృష్ణులు చాణూర ముష్టికులను సంహరించుట

మసలుచు యా రంగమధ్యమున పెనుగు లాడగ బూమి ఫెళ ఫెళ
 నున్న అదిరె
 కంసుడు చాణూరుల కనుసైగె చేళ అదిశేషువు వణక అంబుధులు
 మదహతి ఝట్టు మరి తొణక
 రంగమధ్యముగ నిలచి కూర్మంబు బేధిల్ల కులగిరులు తర్ల
 చెతురు లాడుచు తొడలు చరుచుక పర్వతంబులు వుర్ల పణిపతి చెర్ల
 వచ్చి ధరణి ధూమ్రంబెగయ దానవు లదర
 బలభ వ కృష్ణులపై బలిమి చూప గ్రక్కున చుక్కలు గదితప్పి రాల
 రంగమధ్యమున వున్న రణఝట్ట జనులు తల్లడిల్ల ఝట్లతో గదిసి
 జూచి చెర్లించి కృష్ణుడు చాణూరుల బట్టి
 చాణూరునితో బోరె శ్రీవన్న కృష్ణ నేర్పున వాండ్ల బట్టి నేలకు గొట్టిరి
 బలురాముడు ముష్టికు పాల్పడి సందుసందులు విరిగి చాణూరులకును
 నిలిచె బొందులు విడిచి పోయ ప్రాణములు.
 కదసి పోరాడంగ కదిలెను గిరులు చాణూర ముష్టికులు చెల్లిన వెనక
 కుంభిణి యిట్టట్టాయ గుద్దు లాడంగ చిక్కిన యా ఝట్టు చెల్లకు నురికిరి
 అంబర వీధిని అమరులు ఝడియ

శ్రీకృష్ణుడు కంసుని వధించుట

యట్లాగు యని ఝడిసి యాడ యిక నారాయణుడు సింహ్వాదంబు చేళ
 దాగను గజము సింహ్వాము జూచి కల్పరించి
 ధీరుడు కంసుని గుండె దిగులన నట్లు
 గాను భుజ మప్పళింపుచు బుస బుప్పళిల్ల

రాజసభ శలవిచ్చ రణరంగమునకు
గజ తురంగంబులు కల్పలంబులును
రథములు గుర్రాలు రణవీధి యందు
పృథివి యీనిన యట్లు భువి

పిక్కబిల్ల
మూల బలము గదిశ ముహూర్త
మాత్రమున

బలభద్రుడు కృష్ణుడు భవరంబులోన
ఆలకడ చిడుగుడు లాడిన భంగి
పొర్లి బెదరిన ఆవుల పోలించినట్లు
వుర్లి గిరుల రాళ్లు వగి జారినట్లు
తతి వచ్చిన పైరు తగ గోసినట్లు
అతి ప్రళయమున జీవములు

హతమైన యట్లు
గజ తురంగముల గొట్టి కల్పలంబుల
మొట్టి

గజిబిజియై బలము కల్వడంబంద
కొట్టిరి శత్రువులు గుట్టులుగాను
మట్టిరి పగతుల మంటను గలియ
కొట్టిరి గజముల కుంభ స్తలములు

బగుల
విర్ర వీగుచు శత్రువుల యింపిద

గూల్చిరి
వర్షుగ రక్తము వాగులై పార
పక్కెచాపల బోలి పరగ భూషణాలు

రామకృష్ణులు తల్లిదండ్రుల చెరలుబాపి ఉగ్రసేనునికి
పట్టము గట్టుట

తమ మామ కూర్చున్న తమకము
యెవుడు

పెక్కియుధంబులు చొక్కమౌ
చత్రములు
వారాశి తేలిన వై ఖరి నుండె
యీ రీతి యుద్ధము యిసకక
మరియు
అనియేక యుద్ధము చేశ ఆవేశ
కదసి

దేవకితన యుండు తెలసి కోపమున
పురిమి పిడుగు వచ్చు పురవడితోను
పురికెను తమ మామ వున్న
తమకమునకు
కంసు ఖడ్గము దూసి కంటి కంటి
ననుచు

తామంత లేచియు తర్లి రాగాను
'లేవకు మామ'యని నేర్చున కృష్ణ
ఆదిమూర్తి కంసుని శిరస్సుపై
హస్తము వుంచె
విదళించి కంసుని విగతుని చేశ
పశిడి తమకము చుట్టున్న
పరివారమూను

తీసి భూమికి గొట్టె తిమిరి

కృష్ణుడు
వధియించ నప్పుడు వాని పేరడగె
మదమడిగి కంసుడు మడిశ నావేశ.
శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

యిమ్మహి యాదవులకు యల్లడ చేశ

రామకృష్ణులు యచ్చిన రత్నాల
తమకము
జేమాన యాదవులు చెల్లించుకొనిరి
అన్ని దేశముల నున్న
అల ప్రజలంత
అప్పుడు సంతోషించి ఆనంద

మందిరి

ఆనంద భరితులై అమరులు మెచ్చి
కురియించిరి వారిపై కుసుమ

వర్షంబు

మెరళను వుత్తరం మిన్ను మ్రోతలు
మ్రోసె

బరువు వుడిగె నని భూమి ప్రజలు
సంతసించిరి

కంసుని సతులు కళదప్పి శోకించిరి
ప్రలాపించిరి తమ ప్రాణేశు కొరకు

బలరామ కృష్ణులు యా పణతుల
జూచి

పలదు దుఃఖింపకుడని వారి
నూరడించి

అంతట కంసునికి అన్నదమ్ములకు
కీర్తిగా పరలోక క్రియలు చేయించిరి
ఆ కంసు అగ్గజే ఆపద పడుచున్న
దేవుడు వసుదేవు దేవకీదేవిని
రామకృష్ణులు వారిని రప్పించి వేగ
తమ తల్లిదండ్రులకు దండంబు

బెట్టిరి

కలసి మెలసి వారిని గారవింపుచును
అలర సంతోషమున ఆనందమందిరి
శరణన్న యా వుగ్రసేనుని కవుడు
పరిపూర్తి యా మధుర పట్నంబు
యిప్పుడు

వెయ్యతి శాపము యాదవులకెల్ల
యివరాజు పట్టణము యాలవలె ననుచు
చెన్నొంద యా వుగ్రసేనుని
కవుడు

పనివడి యా మధుర పట్నంబు గట్టె
పాపఖర్మడు కంసుని భాదలదాత
ఆపద పడిపోయిన మానవుల దెచ్చి
కాపాడి కృష్ణండు కాయుచునుండె

రామకృష్ణులు నందుడు మొదలగు యాదవులను
సత్కరించి రేపల్లెకు పంపుట

వినయమున నందునికి గంద
వీడ్కంబు లిచ్చి
తనయులము మేము తల్లిదండ్రులు
హిరు

ప్రేమ పుత్రమోహమున పెంచితిరి
మీరు
గోపెమ్మ మొదలైన గోపకాంతలకు
అప్పుడు దెలికాండ్ర అందరిని విలిచి

ప్రేమకట్నాలు మిచ్చి పెద్దికికెము వేంచేయు'దని రేపల్లెకు వీడ్కొల్పె
చేసి వారిని
నందునితో బలికె నందనందనుడు: శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ
'మామ యేలిన పట్నము మంగళం మహా శ్రీ శ్రీ శ్రీ జేయును
మధురలోపలను శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు
మేము కొన్నాళ్ళు వుండను
మేరయున్నాది

భావనామ సంవత్సర ఆషాఢ శుద్ధ సప్తమి పూజరి పోలయ వ్రాసినది.

—:౦:—

[కాటమరాజు కథలు సర్వము సంపూర్ణము]

'భుగ్నపృష్ఠ కటి గ్రీవః
స్తబ్ధదృష్టి రథోముఖః
కష్టేన లిఖితం గ్రంథం
యత్నేన పరిపాలయేత్'